

შალვა ქურდიანი

**სამოქალაქო საქმეთა
განხილვა პირველი
ინსტანციის
სასამართლოში**

მორე გამოცემა

გამომცემლობა „პერიდიანი“

თბილისი

2006

მოცემული სახელმძღვანელო დაწერილია მოქმედი საპროცესო კანონისა და სასამართლო პრაქტიკის დაწვრილებითი ანალიზის საფუძველზე, საზღვარგარეთის ქვეყნების გამოცდილების გათვალისწინებით და განკუთვნილია იურისტთათვის.

რედაქტორი – *† იურიდიულ მეცნიერებათა დოქტორი,
პროფესორი ავთანდილ კობახიძე*

რეცენზენტები: *პროფესორი ლელა ნადიბაიძე,
მოსამართლე მზია თოდუა,
პროფესორი ზურაბ ძლიერიშვილი*

© გამომცემლობა „მერიდიანი“, 2006

© შ. ქურდაძე, 2006

წინათქმა

სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის, კერძო არბიტრაჟის კანონის, ასევე სხვა კანონების მიღებით, არსებითად შეიცვალა საპროცესო სფეროში მანამდე არსებული სამართლებრივი მოწესრიგება და სამართალშეფარდებითი საქმიანობა.

უნდა აღვნიშნოთ, რომ ნებისმიერ შემთხვევაში ახალი საპროცესო კანონმდებლობის შექმნა ორ მიზნამდე, ორ მომენტამდე უნდა დაიყვანებოდეს: პირველი ის, თუ როგორ უნდა გაეხადოთ სასამართლო დამოუკიდებელი სამოქალაქო პროცესის ფარგლებში, რათა სამართალწარმოება ხორციელდებოდეს შეჯიბრებითობისა და დისპოზიციურობის საწყისებზე და მეორე, როგორ გავამარტივოთ სამოქალაქო სამართლებრივი დავების განხილვის პროცედურა სამართლის სუბიექტების უფლებების ეფექტიანად დაცვის მიზნით.

მოქმედი საპროცესო კანონმდებლობაც ამ სულისკვეთებით იქნა მიღებული. სამოქალაქო საპროცესო სამართლის განვითარების თანამედროვე ტენდენციების შესაბამისად, სამოქალაქო სამართალწარმოებაში შემოდებულ იქნა ახალი ინსტიტუტები და ნორმები, რომლებიც მიზნად ისახავენ დარღვეული უფლებების ოპერატიულად, რეალურად და ეფექტიანად აღდგენას.

გადამწყვეტი მნიშვნელობა ენიჭება ახალი ნორმების სწორად გამოყენებას პრაქტიკაში, რაც შეუძლებელია მათი არსის გარკვევის, მათი ზუსტი შინაარსის დადგენის გარეშე.

წინამდებარე სახელმძღვანელოში ჩვენ შევეცადეთ წარმოგვეჩინა საპროცესო სამართლის დებულებათა არსი, ის, თუ რა ფუნქციას ასრულებს თითოეული ნორმა თუ ინსტიტუტი საპროცესო სამართალში, ასევე ამ ნორმათა ხარვეზები, ხოლო მათი აღმოფხვრისა და ნორმათა სრულყოფის მიზნით წამოყენებული გვაქვს შესაბამისი წინადადებები.

ნაშრომის შესაბამის თავებს თან ერთვის ამონარიდი საქართველოს უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილებებიდან, რომლებშიც მოცემულია ამა თუ იმ საპროცესო ნორმის სასამართლო განმარტებანი, რაც ვფიქრობთ მნიშვნელოვნად ამდიდრებს საკვლევ თემატიკას.

დაბოლოს, სრულყოფილებას არა აქვს დასასრული. ავტორი გულწრფელი მადლიერებით მიიღებს ყველა საქმიან წინადადებას, რაც ხელს შეუწყობს ნაშრომის შემდგომ დახვეწას.

შალვა ქურდაძე
თბილისი, 2006 წლის იანვარი.

შინაარსი

თავი I	11
სამოქალაქო საპროცესო სამართლის მეცნიერების საგანი	11
§1. მართლმსაჯულება და სასამართლო ხელისუფლება საქართველოში	11
§2. სამართლის სუბიექტების სამოქალაქო უფლებებისა და კანონიერი ინტერესების დაცვის ფორმები.....	21
§3. სამოქალაქო საპროცესო ფორმა	27
§4. სამოქალაქო სამართალწარმოების სახეები და სამოქალაქო პროცესის სტადიები	32
§5. სამოქალაქო საპროცესო სამართლის ცნება, საგანი და მეთოდი, სამოქალაქო საპროცესო სამართალი სამართლის სისტემაში	37
§6. სამოქალაქო საპროცესო სამართლის წყაროები	48
§7. სამოქალაქო საპროცესო სამართლის ნორმათა მოქმედება დროში, სივრცეში და პირთა წრის მიმართ	54
თავი II	57
სამოქალაქო საპროცესო სამართლის პრინციპები 57	
§1. სამოქალაქო საპროცესო სამართლის პრინციპების ცნება, მნიშ- ვნელობა და სისტემა	57
§2. სამოქალაქო საპროცესო სამართლის პრინციპების შინაარსი	61
§3. სამართლებრივი (იურიდიული) აქსიომები სამოქალაქო სამართალწარმოებაში	101
თავი III	103
სამოქალაქო საპროცესო სამართლებრივი ურთიერთობები	103
§1. სამოქალაქო საპროცესო სამართლებრივი ურთიერთობების ცნება	103
§2. სამოქალაქო საპროცესო სამართლებრივი ურთიერთობების წარმოშობის წანამდგრები (საფუძვლები)	109
§3. სამოქალაქო საპროცესო სამართლებრივი ურთიერთობის სუბიექტები	113

თავი IV	119
მხარეები სამოქალაქო პროცესში	119
§1. მხარის ცნება	119
§2. მხარეთა საპროცესო უფლებები და მოვალეობები	123
§3. სამოქალაქო საპროცესო უფლებაუნარიანობა და სამოქალაქო საპროცესო ქმედუნარიანობა	126
§4. საპროცესო თანამონაწილეობა	136
§5. არასათნადო მხარის შეცვლა	149
§6. საპროცესო უფლებამონაცვლეობა	158
<i>სასმართლო პრაქტიკა</i>	168
თავი V	191
მესამე პირები სამოქალაქო პროცესში	191
§1. მესამე პირის ცნება და სახეები	191
§2. მესამე პირები დამოუკიდებელი სასარჩელო მოთხოვნით	196
§3. მესამე პირები დამოუკიდებელი სასარჩელო მოთხოვნის გარეშე	205
<i>სასმართლო პრაქტიკა</i>	217
თავი VI	223
წარმომადგენლობა სასამართლოში	223
§1. სასამართლო წარმომადგენლობის ცნება, მიზნები და ნიშნები	223
§2. სასამართლო წარმომადგენლობის სახეები	228
§3. სასამართლო წარმომადგენლობის სუბიექტები	235
§4. სასამართლო წარმომადგენლის უფლებამოსილება	237
<i>სასმართლო პრაქტიკა</i>	245
თავი VII	249
საპროცესო ვადები	249
§1. საპროცესო ვადების ცნება	249
§2. საპროცესო ვადების სახეები	251
§3. საპროცესო ვადების დენა	255
<i>სასმართლო პრაქტიკა</i>	264
თავი VIII	266
უწყებრივი ქვემდებარეობა	266
§1. უწყებრივი ქვემდებარეობის ცნება	266
§2. სასამართლოსადმი უწყებრივად დაქვემდებარებული საქმეები	269
<i>სასმართლო პრაქტიკა</i>	272

თავი IX	276
ბანსჯაღობა	276
§1. განსჯადობის ცნება და სახეები	276
§2. საქმის გადაცემა განსჯადი სასამართლოსათვის	286
<i>სასმართლო პრაქტიკა</i>	<i>289</i>
თავი X	304
პროცესის ხარჯები	304
§1. პროცესის ხარჯების ცნება, დანიშნულება და სახეები	304
§2. სახელმწიფო ბაჟი	307
§3. საქმის განხილვასთან დაკავშირებული ხარჯები	314
§4. სასამართლო ხარჯების გადახდისაგან გათავისუფლება. სასამართლო ხარჯების გადახდის გადადება ან ნაწილ-ნაწილ გადახდევინება და მათი ოდენობის შემცირება	318
§5. სასამართლო ხარჯების განაწილება მხარეთა შორის და მათი ანაზღაურება სახელმწიფოსათვის	322
§6. ადვოკატის დახმარების გამო გადასახდელი ხარჯები	326
<i>სასმართლო პრაქტიკა</i>	<i>327</i>
თავი XI	337
სასამართლო მტკიცებულებები	337
§1. სასამართლო მტკიცების ცნება და მიზანი	337
§2. სასამართლო მტკიცებულებები	361
§3. მტკიცების საგანი	370
§4. ფაქტები, რომლებიც მტკიცებას არ საჭიროებს (მტკიცების მოვალეობისაგან, ტვირთისაგან გათავისუფლების საფუძვლები)	376
§5. მტკიცების ვალდებულების (ტვირთის) განაწილება. მტკიცებულებითი პრეზუმფციები	384
§6. მტკიცებულებათა უშუალო გამოკვლევა	390
<i>სასმართლო პრაქტიკა</i>	<i>396</i>
თავი XII	401
სასამართლო მტკიცების საშუალებები	401
§1. მხარეთა და მესამე პირთა ახსნა-განმარტებები	401
§2. მოწმის ჩვენება	411
§3. წერილობითი მტკიცებულებები	423
§4. ნივთიერი მტკიცებულებები	438

§5. ექსპერტის დასკვნა	446
<i>სასმართლო პრაქტიკა</i>	463
თავი XIII	464
სარჩელო	464
§1. სასარჩელო წარმოების არსი.....	464
§2. სარჩელის ცნება	466
§3. სარჩელის ელემენტები	470
§4. სარჩელის სახეები	478
§5. სარჩელის უფლება	485
§6. მოპასუხის უფლებების დაცვის საპროცესო საშუალებები. შეგებებული სარჩელი	490
§7. უფლებების დაცვის სასარჩელო საშუალებების განკარგვა	501
§8. სარჩელის უზრუნველყოფა	520
<i>სასმართლო პრაქტიკა</i>	535
თავი XIV	547
სამოქალაქო საქმის აღძვრა სასამართლოში	547
§1. სამოქალაქო საქმის აღძვრის სტადიის არსი და მნიშვნელობა	547
§2. სარჩელის (განცხადების) შეტანის წესი და მისი დაუცველობის შედეგები	548
§3. სარჩელის (განცხადების) შინაარსი. სარჩელის (განცხადების) ზარვეზის გამოსწორების წესი	553
§4. სარჩელის (განცხადების) მიღება. სარჩელის მიღებაზე უარის თქმის საფუძვლები. სამოქალაქო საქმის აღძვრის სამართლებრივი შედეგები	559
<i>სასმართლო პრაქტიკა</i>	565
თავი XV	567
საქმის მომზადება სასამართლოს მთავარ სხდომაზე განსახილველად	567
§1. სასამართლოს მთავარ სხდომაზე განსახილველად საქმის მომზადების სტადიის მიზნები და მნიშვნელობა	567
§2. სასამართლოს მთავარ სხდომაზე განსახილველად საქმის მომზად- ების მიზნით მოსამართლის მიერ შესრულებული მოქმედებების შინაარსი	569
§3. მოსამზადებელი სხდომის დანიშვნა	575

§4. სასამართლოს მთავარ სხდომაზე განსახილველად საქმის დანიშვნის წესი	577
§5. სასამართლოს მთავარ სხდომაზე განსახილველად საქმის მომზადების სტადიაზე საქმის წარმოების დამთავრება	578
თავი XVI	581
სასამართლოს მიერ სამოქალაქო პროცესის მონაწილეთა ინფორმაციული უზრუნველყოფა	581
§1. სასამართლო უწყება, მისი ჩაბარების წესი	581
§2. სასამართლო სხდომაზე პროცესის იმ მონაწილეთა გამოუცხადებლობის შედეგები, რომლებსაც სათანადო წესით გაეგზავნათ შეტყობინება საქმის განხილვის დროისა და ადგილის შესახებ	590
§3. სასამართლოს მიერ საზღვარგარეთ მყოფ ფიზიკურ პირთა და ორგანიზაციებისათვის საქმის განხილვის შესახებ შეტყობინების თავისებურებანი	593
<i>სასამართლო პრაქტიკა</i>	<i>596</i>
თავი XVII	606
სასამართლოს მთავარი სხდომა	606
§1. სამოქალაქო საქმის სასამართლოს მთავარ სხდომაზე განხილვის სტადიის ცნება და მნიშვნელობა. სასამართლოს მთავარი სხდომის ჩატარების წესი	606
§2. სასამართლოს მთავარი სხდომის შემადგენელი ნაწილები	609
§3. სასამართლო ოქმი	632
§4. საქმისწარმოების შეჩერება	636
§5. სამოქალაქო საქმისწარმოების დამთავრება გადაწყვეტილების გამოტანის გარეშე	641
<i>სასამართლო პრაქტიკა</i>	<i>650</i>
თავი XVIII	657
უდავო წარმოება	657
§1. უდავო წარმოების არსი (ცნება) სასამართლოს მიერ უდავო წარმოების წესით განსახილველი საქმეები.	657
§2. იურიდიული მნიშვნელობის მქონე ფაქტების დადგენა.	662
§3. ფიზიკური პირის უგზო-უკვლოდ დაკარგულად აღიარება და გარდაცვლილად გამოცხადება	680

§4. ფიზიკური პირის შეზღუდულქმედუნარიანად ან ქმედუნაროდ აღიარება	688
§5. ქონების უპატრონოდ ცნობა	699
§6. შვილად აყვანა	702
§7. დაკარგულ ან განადგურებულ საწარმდგენლო ფასიან ქალაქსა და საორდერო ფასიან ქალაქზე უფლების აღდგენა (გამოწვევითი წარმოება)	709
სასმართლო პრაქტიკა	715
თავი XIX	733
სამოქალაქო საქმეთა გამართივებული წესით განხილვის თავისებურებანი	733
§1. ზოგადი დებულებები	733
§2. გამართივებული წარმოების არსი	735
§3. გამართივებული წარმოების სახეები	749
§4. თამასუქისა და ჩეკის თაობაზე აღძრული სარჩელების განხილვის გამართივებული წესი	750
§5. დავლიანების გადახდევინების შესახებ საქმის განხილვის გამართივებული წესი	770
§6. ლიზინგის საგნის გამცემის მფლობელობაში ლიზინგის საგნის დაბრუნების თაობაზე საქმის განხილვის გამართივებული წესი	804
თავი XX	807
საქორწინო-საოჯახო ურთიერთობებიდან წარმოშობილ საქმეთა განხილვის თავისებურებანი	807
§1. განქორწინების საქმეთა განხილვის თავისებურებანი	807
§2. მეუღლეთა ქონების სამართლებრივი რეჟიმის განსაზღვრისა და ქონების გაყოფის შესახებ საქმეთა განხილვის თავისებურებანი ...	837
თავი XXI	845
პირველი ინსტანციის სასამართლოს დადგენილებები	845
§1. სასამართლო დადგენილებათა ცნება და სახეები, სასამართლო გადაწყვეტილების არსი და მნიშვნელობა	845
§2. მოთხოვნები, რომლებსაც უნდა აკმაყოფილებდეს სასამართლო გადაწყვეტილება	850

§3. სასამართლო გადაწყვეტილებაში ნაკლოვანებათა აღმოფხვრა. დამატებითი გადაწყვეტილება. გადაწყვეტილების განმარტება	862
§4. სასამართლო გადაწყვეტილების შინაარსი. აღსრულების წესი	880
§5. სასამართლო გადაწყვეტილების კანონიერი ძალა	897
§6. პირველი ინსტანციის სასამართლოს განჩინება	906
სასმართლო პრაქტიკა	911
თავი XXII	931
დაუსწრებელი გადაწყვეტილება	931
§1. დაუსწრებელი გადაწყვეტილების არსი და მნიშვნელობა	931
§2. დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გამოტანის პირობები და წესი	932
§3. დაუსწრებელი წარმოების წესი და დაუსწრებელი გადაწყვეტილების შინაარსი	935
§4. დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გასაჩივრება	937
§5. სასამართლოს უფლებამოსილება დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გადასინჯვისას	940
§6. დაუსწრებელი გადაწყვეტილების კანონიერი ძალა	941
სასმართლო პრაქტიკა	942
ავტორის შეხასებ	981

„მართლმსაჯულება, სამართლის ქმნა ერთი იმისთანა არსებითი საჭიროებაა, ურომლისოდაც ერთი დღეც არ შეუძლია იცხოვროს ქვეყანამ და ერმა, ვერა ურთიერთობა ადამიანისა, ვერა კრებული მისი, ერთ დღესაც ვერ გაძლებს უამისოდ ან როგორ უნდა გასძლოს, როცა სამართლის ქმნა ერთი იმისთანა აუცილებელი, ყოველად ძლიერი მოქმედებაა, რომელზედაც დამყარებულია მთელი სასოება და იმედი მშვიდობის მყოფობისა, ადამიანის ღირსების, სახელის, ოჯახისა და ქონების სარჩელისა და მფარველობისა“.

ი ლ ი ა

თავი I

სამოქალაქო საპროცესო სამართლის მეცნიერების საბანო

§1. მართლმსაჯულება და სასამართლო ხელისუფლება საქართველოში

მართლმსაჯულების განხორციელება ყოველთვის სახელმწიფო სუვერენიტეტის აუცილებელ ატრიბუტად ითვლებოდა. ამიტომ, შემთხვევითი არაა, რომ სასამართლო გადაწყვეტილება, „საქართველოს სახელით“ გამოიტანება, მხოლოდ სახელმწიფოს ხელშია მართლმსაჯულების განხორციელების აბსოლუტური მონოპოლია. აქედან გამომდინარე, სასამართლო ორგანოების გარდა, სხვა არც ერთი დაწესებულება არ არის უფლებამოსილი მიიღოს სასამართლო დადგენილების ტოლფასი აქტი, რომელიც სავალდებულო იქნება შესასრულებლად საქართველოს მთელ ტერიტორიაზე. საქართველოში მართლმსაჯულება ფუნქციონირებს საკანონმდებლო და აღმასრულებელი ხელისუფლებისაგან დამოუკიდებლად, კონსტიტუციითა და სპეციალური კანონებით განსაზღვრულ კომპეტენციის ფარგლებში.

საბაზრო ურთიერთობებზე გადასვლასთან დაკავშირებით, განსაკუთრებული როლი და მნიშვნელობა ენიჭება მართლმსაჯულების განხორციელებას სამოქალაქო საქმეებზე, ვინაიდან სამოქალაქო ბრუნვასთან დაკავშირებით, მრავალი სამოქალაქო საქმე (დავა) სასამართლოებში განიხილება.

ამიტომ, მართლმსაჯულების როგორც სპეციფიკური სახელმწიფო ფუნქციის განხორციელება სამოქალაქო საქმეებზე, მდგომარეობს იმაში, რომ უზრუნველყოს კანონების სათანადოდ შეფარდება (გამოყენება) როგორც დარღვეული უფლების, ისე დარღვეული ბლანსის აღდგენით სამოქალაქო სამართალურთიერთობებში. „ცალკე პირის თუ ორგანიზაციის სამოქალაქო უფლების დაცვით სასამართლო ამკვიდრებს საერთო უფლებრივი წეს-წყობილების სიმტკიცეს, რაც, თავის მხრივ, წარმოადგენს აუცილებელ პირობას ეკონომიკური ბრუნვისა და საწარმოო ძალთა განვითარებისათვის. სასამართლო დაცვას იმდენად დიდი მნიშვნელობა აქვს, რომ კერძო პირთა თუ ორგანიზაციათა შეთანხმება – თუ ჩვენს შორის რაიმე სადავო შეიქმნა, სასამართლოს არ მივმართავთ, – მოკლებულია ყოველივე ძალას... მხოლოდ იქ, სადაც მართლმსაჯულება უზრუნველყოფილია, ყველას აქვს რწმენა, რომ ვერავინ გაბედავს მისი უფლების ვაგლახად შელახვას. ხოლო ასეთი რწმენა ის ნიადაგია, რომელზედაც ყოველდღე მილიონობით ხდება გარიგება, ჩნდება კრედიტი, წარმოებს მრეწველობა და ვაჭრობა. ისეთ სახელმწიფოსთან, გინდ მის მოქალაქესთან, რომლის სასამართლოს არ ენდობიან, უცხო ქვეყნის მრეწველი და ვაჭარი საქმეს არ დაიტყუენ უიმისოდ, თუ იქ ... არ უზრუნველყვენ თავისი ინტერესი“.¹ ე.ი. მართლმსაჯულება, როგორც ამას აღნიშნავდა თავის დროზე XVIII საუკუნის გამოჩენილი ფრანგი ფილოსოფოსი ტოკვილი, მოწოდებულია ძალმომრეობის, ძალადობის იდეა შეცვალოს სამართლის იდეით“.²

სამოქალაქო საქმეთა განხილვა და გადაწყვეტა შეეხება ფიზიკურ და იურიდიულ პირთა უფლებებსა და კანონიერ ინტერესებს. ამის გამო კი დღეს არსებითად უნდა ამაღლდეს მართლმსაჯულების როლი ფიზიკურ პირთა უფლებებისა და თავისუფლებების, ორგანიზაციათა უფლებებისა და კანონიერი ინტერესების დაცვის, სოციალური სამართლიანობის პრინციპის განმტკიცების, სამართალდარღვევათა პრევენციის (თავიდან

¹ იხ. ს. ჯაფარიძე, სამოქალაქო პროცესი. იუსტიციის სახალხო კომისარიატის გამოცემა, ტფილისი, 1926, გვ. 7.

² Токвил А. Демократия в Америке. М., 1992, с. 120.

აცილებს), კანონისადმი, ასევე პირთა უფლებების, პატივისა და ღირსებისადმი პატივისცემის დამკვიდრების საკითხში.

სამოქალაქო სამართალწარმოების ეს ამოცანები წარმატებით გადაწყდება მხოლოდ მაშინ, როცა დაცული იქნება კანონიერება, რაც სახელმწიფოებრივი და საზოგადოებრივი ცხოვრების სამართლებრივი საფუძვლის განმტკიცების, სამართლებრივი სახელმწიფოს ფუნქციონირების ერთ-ერთი უმთავრესი პირობაა.

ვლადიმეროვი აღნიშნავდა, რომ „სასამართლოს ერთადერთი მიზანია სწორად გადაწყვიტოს საქმეები. საქმე სწორად გადაწყდება, როცა სწორად დადგინდება ფაქტების უტყუარობა და მათ მიმართ ზუსტად იქნება შეფარდებული კანონი. კარგია კანონი თუ არ არის კარგი, მოცემული განაჩენისაგან სასიკეთო საზოგადოებრივ შედეგებს მივიღებთ თუ ცუდს — ყოველივე ეს არ არის სასამართლოს საქმე; არამედ მისი საქმეა — დაადგინოს ფაქტი და შეუფარდოს მას კანონი“.¹

მხოლოდ სასამართლო პროცედურების დახმარებით არის შესაძლებელი სამართლიანად დადგინდეს ფიზიკურ პირის თავისუფლების ზღვარი (ფარგლები) და პასუხისმგებლობის ზღვარი სხვა ადამიანებთან, საზოგადოებასა და სახელმწიფოსთან მის რთულ სამოქალაქო სამართალურთიერთობებში. ამასთან დაკავშირებით, საინტერესოა რომის სამართლის ისტორია და ცნობილი კლასიკური გამონათქვამები მართლმსაჯულების ფუნქციის, მისი რაობის შესახებ, რომელი იურისტების წარმოდგენა მართლმსაჯულებაზე. მაგალითად, ისეთი, როგორიცაა: „კარგი სასამართლო, კარგი პროცესი, საერთოდ კარგი იუსტიცია — ეს საძირკველია სახელმწიფოსი“ (*justitia fundamentum regnorum*); „მართლმსაჯულება განამტკიცებს სუვერენულ ხელისუფლებას“ (*justitia firmatur solium*); „მართლმსაჯულება უნდა იფოს თავისუფალი, ვინაიდან არაფერია იმაზე უფრო უსამართლო, ვიდრე მართლმსაჯულება, რომელიც იყიდება; სრული ვინაიდან მართლმსაჯულება შუა გზაზე არ უნდა გაჩერდეს; სწრაფი, ვინაიდან დაყოვნება (დაგვიანება) უარის ერთ-ერთი სახეა“ (*justitia debet esse libera, quia nihil iniquius venali justitia; plena, quia justitia non debet claudi care; et celeris, quia dilatio est quaedam negatio*).

---

¹ Владимирова Л.Е. Реформа уголовной защиты: Публичная лекция в Харьковском университете 17 января 1886 года: Читатель, 1898, N 9, с. 5.

კანონმდებლობა არ იძლევა „მართლმსაჯულების განხორციელების,“ და საკუთრივ „მართლმსაჯულების“ ტერმინთა ლეგალურ დეფინიციას, თუმცა ამ ტერმინთა არსის სწორად განმარტებას საკმაოდ დიდი პრაქტიკული მნიშვნელობა აქვს.

მართლმსაჯულების განხორციელება სახელმწიფო ხელისუფლების განხორციელების განსაკუთრებული სახეა (სახელმწიფო საქმიანობის ფორმა) მართლმსაჯულების განხორციელება, პირველ ყოვლისა, დაკავშირებულია შესაბამისი საქმეების გადაწყვეტასთან.

მართლმსაჯულების განხორციელებაში იგულისხმება არა მთელი სამართალწარმოება, არამედ მხოლოდ მისი ის ნაწილი, რომელიც მდგომარეობს სასამართლოსადმი უწყებრივად ქვემდებარე საქმეთა გადაწყვეტის შედეგად სასამართლო ხელისუფლების აქტის მიღებაში, ე.ი. იმ სასამართლო აქტების მიღებაში, რომლებითაც არსებითად წყდება საქმეები. აქედან გამომდინარეობს, რომ ტერმინები – „სამოქალაქო სამართალწარმოება“ და „სასამართლო პროცესი“ არ წარმოადგენენ ტერმინის „მართლმსაჯულების განხორციელება“ სინონიმებს.

„მართლმსაჯულების განხორციელების“ ცნება არ მოიცავს იმ სასამართლო აქტებს, რომლებიც, თუმცა მიღებულია (ან მიიღება) სამოქალაქო სამართალწარმოებაში, მაგრამ ამ აქტებით არ ხდება საქმეთა არსებითად გადაწყვეტა და მხარეთა მატერიალურ-სამართლებრივი მდგომარეობის განსაზღვრა (დადგენა). სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, პროცესის განმავლობაში მიღებული სასამართლოს ყველა აქტი შეეხება პროცედურულ (საპროცესო-სამართლებრივ) საკითხებს და „მართლმსაჯულების განხორციელების“ ცნებაში არ მოიაზრება.

საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის ანალიზის საფუძველზე შეიძლება დავასკვნათ, რომ იმ სასამართლო აქტებს, რომლებითაც ხდება საქმეთა არსებითად გადაწყვეტა, მიეკუთვნება:

1) პირველი ინსტანციის სასამართლოს დადგენილება, რომლითაც საქმე წყდება არსებითად და რომელიც სასამართლოს გამოაქვს გადაწყვეტილების ფორმით (სსსკ-ის თავი XXVII);

2) დაუსწრებელი გადაწყვეტილება (სსსკ-ის თავი XXVI);

3) გადახდის ბრძანება და სასამართლოს ბრძანება (სსსკ-ის თავები XXXIV და XXXIV¹);

4) სააპელაციო სასამართლოს ახალი გადაწყვეტილება (სსსკ-ის 386-ე მუხლი);

5) საკასაციო სასამართლოს გადაწყვეტილება (სსსკ-ის 411-ე მუხლი). „მართლმსაჯულება“ და „სასამართლო ხელისუფლება“ ერთი და იგივე ცნება არაა, მიუხედავად იმისა, რომ ისინი სახელმწიფო ფუნქციას განეკუთვნებიან, რომელიც იმაში მდგომარეობს, რომ მიუკერძოებლად და ობიექტურად მოხდეს სამართლის ნორმის დარღვევით გამოწვეული სხვადასხვა სოციალური დავისა და კონფლიქტის განხილვა და გადაწყვეტა. მართლმსაჯულება იურიდიული საქმიანობის განსაკუთრებული სახეა, რომლის განხორციელებაც სახელმწიფოსა და საზოგადოების მიერ სასამართლო ხელისუფლებას აქვს დაკისრებული.

სასამართლო ხელისუფლება სახელმწიფო ხელისუფლების განსაკუთრებული სახესხვაობაა, რომელსაც გააჩნია სასამართლო ხელისუფლების ორგანიზაციის (მოწყობის) და კომპეტენციის თავისებურება.

იგი დელეგირებული აქვს სახელმწიფოსაგან (სახელმწიფოს მიერ), სპეციალურად ამ საქმიანობისათვის უფლებამოსილ სახელმწიფო ორგანოებს – სასამართლოებს, რომელიც ხორციელდება კონკრეტული თანამდებობის პირების (მოსამართლეების) მიერ.

ამიტომ სხვა არც ერთ ორგანოსა და პირს არა აქვს უფლება განახორციელოს მართლმსაჯულება. მოცემულ შემთხვევაში მოსამართლედ უნდა იყოს ის, ვისაც კონსტიტუციით დადგენილი წესით მინიჭებული აქვს მართლმსაჯულების განხორციელების უფლებამოსილება და პროფესიონალურ საფუძველზე ასრულებს თავის ვალდებულებებს.

საბაზრო ურთიერთობათა განვითარება მოითხოვს სასამართლო რეფორმის გაგრძელებას, რადგან სულ უფრო აუცილებელი ხდება სასამართლოთა საქმიანობის დახვეწა. სამართალწარმოების სფეროში რეფორმის საფუძველია სასამართლო ხელისუფლების გაძლიერება, რათა მან საკანონმდებლო და აღმასრულებელ ხელისუფლებასთან ერთად, რეალურად შეასრულოს სახელმწიფოში მესამე ხელისუფლების როლი. სწორედ ამიტომაც, რომ ჯერ კიდევ ანტიკურ ხანაში ფორმულირებული და შემდეგ კი, ბურჟუაზიულ საფრანგეთში განვითარებული ხელისუფლების დანაწილების პრინციპი, დღეს ქართული სახელმწიფოს პოლიტიკურ-სამართლებრივ ცხოვრებაში მკვიდრდება. აღნიშნულის დადასტურებაა ქვეყნის უზენაესი კანონი, რომლის მე-5 მუხლის მე-4 ნაწილის თანახმად, სახელმწიფო ხელისუფლება ხორციელდება ხელისუფლების დანაწილების პრინციპზე დაყრდნობით.

ცხადია, ყველა ქვეყანაში თავისებურადაა გაგებული სასამართლო

ხელისუფლების როლი, ყველა ქვეყანაში სხვადასხვაგვარად არის უზრუნველყოფილი მისი ძალა და ავტორიტეტი.

საქართველოს კონსტიტუციის 44-ე მუხლში გამოხატულია კანონის უზენაესობის პრინციპი, რომლის თანახმადაც, ყველა ვალდებულია ასრულებდეს საქართველოს კონსტიტუციისა და კანონმდებლობის მოთხოვნებს. სასამართლო ხელისუფლების გაძლიერება სწორედ ამ პრინციპთან შეხამების მეშვეობით ხორციელდება.

ვინაიდან სასამართლო ხელისუფლება ფუნქციონირებს საკანონმდებლო და აღმასრულებელ ხელისუფლებასთან ერთად, მათ გვერდით, მისი როლი იმაში მდგომარეობს, რომ მან უნდა შეძლოს საჭიროების შემთხვევაში დაუპირისპირდეს მათ.

სასამართლო ხელისუფლება ხორციელდება საკონსტიტუციო, სამოქალაქო, ადმინისტრაციული და სისხლის სამართალწარმოების მეშვეობით, სხვაგვარად რომ ვთქვათ, სასამართლო ხელისუფლება ხორციელდება საკონსტიტუციო კონტროლისა და მართლმსაჯულების ფორმათა მეშვეობით. სასამართლო ხელისუფლების მთავარი თავისებურება მდგომარეობს მის ვალდებულებაში ზუსტად გამოიყენოს „კანონის სიტყვა და აზრი“, ამასთან, მკაცრად უნდა იქნეს დაცული საპროცესო ფორმა. მოსამართლემ ზუსტად ისე უნდა გაიგოს და გამოიყენოს კანონი, როგორც დაწერილია. იგულისხმება, რომ კანონი ისე უნდა დაიწეროს, რომ მას განმარტება არ სჭირდებოდეს.

სასამართლო სისტემის ჩამოყალიბებაში მნიშვნელოვანია საერთო სასამართლოების ორგანული კანონის შექმნა, რომელიც განსაზღვრავს საერთო სასამართლოების სისტემასა და ორგანიზაციას, მოსამართლის სამართლებრივ მდგომარეობას.

საქართველოში არსებობს სასამართლო ხელისუფლების ორი შტო, ანუ საქართველოს სასამართლოების სისტემაში ორი კატეგორიის სასამართლო შედის. კერძოდ, კონსტიტუციით დადგენილ უფლებამოსილებათა ფარგლებში სასამართლო ხელისუფლებას ახორციელებენ საკონსტიტუციო სასამართლო და საერთო იურისდიქციის (კომპეტენციის) სასამართლოები. უმაღლესი სასამართლო ორგანოები არიან საქართველოს უზენაესი სასამართლო და საკონსტიტუციო სასამართლო.

კონსტიტუციის 82-ე მუხლის თანახმად, სასამართლო ხელისუფლება ხორციელდება საკონსტიტუციო კონტროლის, მართლმსაჯულებისა და კანონით დადგენილი სხვა ფორმების მეშვეობით. ამდენად, მართლმსა-

ჯულება სასამართლო ხელისუფლების განხორციელების ერთ-ერთი ფორმაა, რომელსაც საერთო სასამართლოების ორგანული კანონის 1-ლი მუხლის თანახმად საერთო სასამართლოები ახორციელებენ სამოქალაქო, ადმინისტრაციულ და სისხლის სამართალწარმოებათა მეშვეობით. რაც შეეხება საკონსტიტუციო სასამართლოს, აქ მხედველობაში უნდა ვიქონიოთ აუცილებლად ის, რომ საკონსტიტუციო სასამართლო, როგორც კონსტიტუციური წყობილების დამცავი უმაღლესი ორგანო სასამართლო ხელისუფლებისა, მართლმსაჯულებას არ ახორციელებს და მხოლოდ საკონსტიტუციო კონტროლის ორგანოა. აქედან გამომდინარე, ბუნდოვანია, თუ რა იგულისხმა კონსტიტუციამ სასამართლო ხელისუფლების განხორციელების აღნიშნული ფორმების გარდა კიდევ „სხვა ფორმებში“. ერთი კია, რომ კონსტიტუციის ზემოაღნიშნული მუხლის თანახმად, სასამართლო ხელისუფლებას ახორციელებენ მხოლოდ სასამართლოები.

საერთო სასამართლოები საქართველოს ერთიანი სასამართლო სისტემის ერთ-ერთი ქვესისტემაა, ე.ი. მათ გააჩნიათ საკუთარი მოწყობა.

მართლმსაჯულების სასურველ სიმაღლეზე დაყენება დამოკიდებულია იმაზე, თუ:

- 1) როგორ არის მოწყობილი სასამართლო ორგანოები და
- 2) როგორია ის წესები, რომლებიც კანონმდებელმა მათ მისცა სახელმძღვანელოდ.

კონსტიტუცია დაუშვებლად მიიჩნევს საგანგებო ან სპეციალური სასამართლოების (ე.ი. ისეთის, რომელიც დაარსებულია განსაზღვრული კატეგორიის საქმეებისათვის, რომელთაც აქვთ სახელმწიფოსათვის განსაკუთრებული მნიშვნელობა ან რომელთა გადაწყვეტისათვის, მათი სირთულის გამო, საჭიროა სპეციალური ცოდნა და გამოცდილება) შექმნას. მხოლოდ სამხედრო სასამართლოების შემოღება შეიძლება საომარ პირობებში და ისიც მხოლოდ საერთო სასამართლოს სისტემაში.

რაც შეეხება საერთო სასამართლოების სისტემას, საქართველოს საერთო სასამართლოებია: რაიონული (საქალაქო) სასამართლო, სააპელაციო სასამართლო, აფხაზეთისა და აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკების უმაღლესი სააპელაციო სასამართლოები, საქართველოს უზენაესი სასამართლო. საქართველოს საერთო სასამართლოების სისტემა ერთიანია. მართლმსაჯულების განხორციელებას საერთო სასამართლოებში ზედამხედ-

ველობს საქართველოს უზენაესი სასამართლო დადგენილი საპროცესო ფორმით.

სასამართლო ხელისუფლების ორივე შტოს სასამართლოები ორგანიზაციულად ერთმანეთისაგან დამოუკიდებელია და ისინი სასამართლო ხელისუფლების განხორციელებისას საპროცესო სამართლის თავიანთი წყაროებით ხელმძღვანელობენ. კერძოდ, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს საქმიანობის წესი განსაზღვრულია კონსტიტუციითა და საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს ორგანული კანონით. საკონსტიტუციო სასამართლოში კონსტიტუციური სამართალწარმოების წესები განსაზღვრულია საკონსტიტუციო სამართალწარმოების კანონით. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს ფუნქციონირება შეისწავლება საქართველოს კონსტიტუციური სამართლის მეცნიერებაში.

შეუძლებელია ორიოდ სიტყვით არ აღინიშნოს საქართველოში განხორციელებული სასამართლო რეფორმის შესახებ, რომლის საფუძველთა საფუძველი საქართველოს 1995 წლის 24 აგვისტოს კონსტიტუციაა, რომლის V თავი მთლიანად სასამართლო ხელისუფლებას ეხება. კონსტიტუციის საფუძველზე საერთო სასამართლოების შესახებ ორგანული კანონის მიღებით, შეიქმნა სასამართლოთა ახალი სისტემა, შეიცვალა უზენაესი სასამართლოს სტრუქტურაც.

სამოქალაქო საპროცესო კოდექსში უამრავი ნოვაცია არსებობს, რომელთა შემოღებაც მოქმედი სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის მიღებით დაკანონდა. მაგალითად, არსებითად შეიცვალა სამოქალაქო საქმეთა უწყებრივი ქვემდებარეობის წესები, ასევე ერთმანეთთანაა შეხამებული კოლექტივობის პრინციპი და ერთპიროვნული სამართალწარმოება, დასაშვებია დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გამოტანა და სხვა.

ახალი საპროცესო კოდექსის მიხედვით, სამოქალაქო პროცესი მთლიანად შეჯიბრებითობისა და დისპოზიციურობის პრინციპებზეა აგებული. კერძოდ, შეჯიბრებითობის პრინციპის მნიშვნელობის გაზრდის ფონზე, საპროცესო კოდექსმა უარი თქვა სასამართლოს აქტიურ როლზე მტკიცებულებათა შეგროვების პროცესში და მტკიცების ტვირთი მთლიანად მხარეებს დააკისრა.

სასამართლო რეფორმის კონცეფციის შესაბამისად, გათვალისწინებულია სასამართლოს გადაწყვეტილებათა გასაჩივრება სააპელაციო სასამართლოში.

აღსანიშნავია, რომ სასამართლო ხელისუფლება გაძლიერდება მხოლოდ მაშინ, როცა დადებითად გადაწყდება მოსამართლეთა რეალური დამოუკიდებლობის პრობლემა. ამდენად, სასამართლოს სიძლიერე უშუალოდაა დამოკიდებული მოსამართლეთა დამოუკიდებლობის ხარისხზე.

სამართლებრივი სახელმწიფოს შექმნა წარმოუდგენელია (შეუძლებელია) მოქალაქეთა უფლებებისა და თავისუფლებების სამართლებრივი გარანტიების არსებობის გარეშე. ასევე შეუძლებელია სამართლებრივი სახელმწიფოს არსებობა ძლიერი და საკანონმდებლო და აღმასრულებელი ხელისუფლებისაგან ნამდვილად (რეალურად) დამოუკიდებელი სასამართლოს გარეშე.

სწორედ ამიტომ საერთო სასამართლოების კანონის 1-ლ მუხლში აღნიშნულია, რომ სასამართლო ხელისუფლება დამოუკიდებელია და მოქმედებს სახელმწიფო ხელისუფლების სხვა შტოებისაგან (საკანონმდებლო და აღმასრულებელი ხელისუფლებისაგან) დამოუკიდებლად, ხოლო ამავე კანონის მე-7 მუხლის თანახმად, მოსამართლე თავის საქმიანობაში (მართლმსაჯულების განხორციელების დროს) არავის წინაშე არ არის ანგარიშვალდებული, მოსამართლეთა დამოუკიდებლობის გარანტიის განმტკიცების მიზნითაა ნაკარნახევი ასევე ქვეყნის უზენაესი კანონით დადგენილ მოსამართლეთა საქმის განხილვისაგან ჩამოცილების დაუშვებლობისა და მოსამართლეთა ხელშეუხებლობის პრინციპები.

სასამართლოს ავტორიტეტის განმტკიცების საკითხში მნიშვნელოვანია ის, რომ სისხლის სამართლის კოდექსით დაწესებულია სანქციები და დანაშაულად ითვლება სასამართლოს უპატივცემულობა. დანაშაულია ასევე სამართალწარმოების განხორციელებაზე ზეგავლენის მიზნით სასამართლოს საქმიანობაში ამა თუ იმ ფორმით უკანონო ჩარევა, ასევე მოსამართლის ან მისი ახლო ნათესავის მიმართ სიცოცხლის მოსპობის, ჯანმრთელობის დაზიანების, ანდა ქონების განადგურების ან დაზიანების მუქარა და ა.შ.

სამოქალაქო საპროცესო კოდექსი საჯარიმო სანქციებს ითვალისწინებს პროცესის მონაწილეთა მიერ ვალდებულებათა შეუსრულებლობისათვის. თუ სასამართლო სხდომაზე წესრიგის დამრღვევის მოქმედებებში არსებობს დანაშაულის ნიშნები, მოსამართლეს უფლება აქვს აღძრას სისხლის სამართლის საქმე და გადაუგზავნოს მასალეები შესაბამის ორგანოს.

აღსანიშნავია, რომ კანონის რანგში არის განსაზღვრული და გადაწ-

ყვეტილი მოსამართლის ხელფასისა და სოციალური დაცვის სხვა საკითხები (საერთო სასამართლოების კანონის 82-ე მუხლი).

ასეთი გარანტიების დაწესებას საკანონმდებლო ღონეზე, უაღრესად დიდი მნიშვნელობა აქვს.

რაც მთავარია, სამართლებრივი რეფორმა უფრო მეტად გარანტირებულს ხდის პირთა სამართლებრივ დაცვას, რაც სწორედ სამოქალაქო უფლებებისა და თავისუფლებების სასამართლო წესით დაცვის გარანტიების ზრდის ხარჯზე ხდება. ყველასათვის გარანტირებულია უფლებებისა და თავისუფლებების სასამართლო წესით დაცვა.

მისასაღმებელია ასევე კანონმდებლის სწრაფვა უფლების დაცვის პროცედურების (ფორმების) გამარტივებისაკენ, პროცესის დინამიკურობისაკენ და ა.შ. ამასთან, სამოქალაქო სამართალწარმოებას სირთულეებიც ახლავს, ვინაიდან დიდია განსახილველ საქმეთა რაოდენობა, ჩნდება ახალი, რთული და აქამდე სრულიად უცნობი საქმეთა კატეგორიები, რაც ხშირად საქმის განხილვის საპროცესო ვადების დარღვევას იწვევს.

სამოქალაქო საპროცესო სამართალში მომხდარი პროცესები გავლენას ახდენს საპროცესო მეცნიერებაზე. გაჩნდა ინტერესი საზღვარგარეთის კანონმდებლობისა და სასამართლო პრაქტიკისადმი. ამიტომ, სამოქალაქო საპროცესო სამართლის მეცნიერების სამომავლო მიზანია სამოქალაქო საქმეებზე მართლმსაჯულების განხორციელებისა და სასამართლო ხელისუფლების განმტკიცების სფეროში ყველა საკანონმდებლო სიახლის გააზრება და გაანალიზება, ასევე საზღვარგარეთის ქვეყნების გამოცდილების გაანალიზება და თანამედროვე პირობებში სამოქალაქო პროცესის შემდგომი განვითარებისათვის ხელის შეწყობა.

§2. სამართლის სუბიექტების სამოქალაქო უფლებებისა და კანონიერი ინტერესების დაცვის ფორმები

სამოქალაქო უფლებათა დაცვა საქართველოში ხორციელდება დადგენილი წესით საერთო იურისდიქციის სასამართლოების, აგრეთვე კერძო არბიტრაჟებისა და სანოტარო ორგანოების მიერ.

საერთო იურისდიქციის სასამართლოში სამოქალაქო საქმეთა წარმოების წესი განსაზღვრულია სამოქალაქო საპროცესო კოდექსით. სამოქალაქო სამართალწარმოების წესით ხდება სამოქალაქო საქმეთა განხილვა და გადაწყვეტა.

სამოქალაქო საქმეში იგულისხმება არა მხოლოდ უშუალოდ სამოქალაქო (საოჯახო, საბინაო) საქმეები, არამედ სამართალურთიერთობათა საკმაოდ ფართო სპექტრიდან გამომდინარე სხვა საქმეებიც, კერძოდ: შრომითი, საადგილმამულო, ბუნებრივი რესურსების დაცვისა და სხვა უფლებათა დაცვის (აღდგენის) შესახებ დავები (საქმეები). ამ საქმეებს ტრადიციულად სამოქალაქო საქმეები ეწოდებოდათ, მიუხედავად იმისა, რომ სრულიად სხვადასხვაგვარი სამართალურთიერთობებიდან გამომდინარეობენ. ყველა ეს ურთიერთობა შეეხება ფიზიკური და იურიდიული პირების, ასევე სახელმწიფოს სასიცოცხლოდ აუცილებელ (მნიშვნელოვან) ინტერესებს. იმ შემთხვევაში, როცა დაირღვა სუბიექტის სამოქალაქო უფლება სხვა პირის მხრიდან, აგრეთვე, როცა უფლება, მართალია, ჯერ კიდევ არ დარღვეულა, მაგრამ არსებობს მომავალში მისი დარღვევის საფრთხე, ხოლო დარღვეული უფლება არ არის ნებაყოფლობით აღდგენილი დამრღვევის მხრიდან, წარმოიშობა იმისი ობიექტური საჭიროება, რომ ვალდებული პირის მიმართ (საპასუხო ზომად) გამოყენებულ იქნეს უფლების დაცვის კანონიერი ზომები (ღონისძიებები), მათ უფლების დაცვის საშუალებები ეწოდებათ.

უფლების დაცვის საშუალება მატერიალური (რეგულაციური) სამართლის კატეგორიაა. სამოქალაქო უფლებათა დაცვა ხორციელდება უფლების დაცვის ისეთი საშუალებებით, როგორცაა:

1) უფლების აღიარება. უფლების აღიარებით ქრება, ქარწყლდება ამა თუ იმ პირისადმი უფლების კუთვნილების ეჭვი, უფლების კუთვნილება აღარ არის საეჭვო (სადავო); მაგალითად, სასამართლოს უფლება აქვს

ალიაროს კონკრეტული მოქალაქე ლიტერატურული ნაწარმოების ავტორად, განსაზღვრული ნივთის მესაკუთრედ. მიხეილ ჯავახიშვილის მხატვრული ნაწარმოების „კვაჭი კვაჭანტირაძე“ მაგალითზე თვალნათლივ ჩანს, თუ რა დიდი მნიშვნელობა შეიძლება ჰქონდეს სამოქალაქო უფლებათა დაცვის ამ საშუალებას. კვაჭიმ მაიზელსონის როიალი ოთხ სხვადასხვა პიროვნებას მიჰყიდა, მათ შორის ერთმა თავისი როიალი ხელმეორედ იყიდა. როცა საქმე საქმეზე მიდგა და დავა წარმოიშვა, ყველა აცხადებდა, ჩემია ეს როიალი და ყველამ დაასაბუთა თავისი უფლება მასზე.

საკუთრების უფლების ცნობა ხდება სამოქალაქო სამართალწარმოების გზით.

2) რესტიტუცია, ანუ უფლების დარღვევამდე არსებული (პირვანდელი) მდგომარეობის აღდგენა და უფლების დამრღვევი მოქმედების ან უფლების დარღვევის საფრთხის შემქმნელი მოქმედების აღკვეთა.

მაგალითად, როცა მესაკუთრე მოითხოვს სხვა პირის მიერ უკანონოდ დაკავებული საცხოვრებელი ფართის გათავისუფლებას. ალიარებს რა მესაკუთრის უფლებას, სასამართლო ავალდებულებს მოპასუხეს გაათავისუფლოს ფართი.

3) სადავო გარიგების ბათილად ცნობა და ბათილობის შედეგების გამოყენება. სამოქალაქო კოდექსი ითვალისწინებს გარიგების ბათილობის შემთხვევებს.

4) უფლების თვითდაცვა. ასეთ დროს პირი არ მიმართავს სასამართლოს დასახმარებლად და მისი ჩარევის გარეშე საკუთარი მოქმედებით იცავს თავის უფლებას. თვითდაცვის გამოხატულებაა, მაგალითად, გირავნობის უფლება, ქირავნობის, საიჯარო, ნარდობის ურთიერთობებში (სამოქალაქო კოდექსის 568-ე, 596-ე, 634-ე მუხლები). თუმცა, თუ დაკავებული (დაგირავებული) ნივთის მესაკუთრე მოითხოვს მის დაბრუნებას, ის იძულებული იქნება თავისი უფლების დასაცავად სასამართლოს მიმართოს.

5) ვალდებულების ნატურით შესრულების დაკისრება. იურიდიულ ლიტერატურაში ამ საშუალებას რეალური შესრულება ეწოდება. იმ შემთხვევაში, როცა უფლების დამრღვევი ნებაყოფლობით არ ასრულებს იმ მოქმედებებს, რომლებიც მან უნდა შეასრულოს ვალდებულებიდან გამომდინარე, სასამართლო აიძულებს (დააკისრებს) მას იძულებითი წესით.

6) ზიანის ანაზღაურება. ზიანის ანაზღაურების საფუძველი და წესი

დეტალურადაა განსაზღვრული სამოქალაქო კოდექსით და თუ ზიანის მიმყენებელი ნებაყოფლობით არ ანაზღაურებს მას, დაზარალებულს უფლება აქვს სასამართლო წესით მოითხოვოს მისი ანაზღაურება და მოთხოვნის დასასაბუთებლად შესაბამისი მტკიცებულებები წარადგინოს.

7) პირგასამტეხლოს გადახდევინება. პირგასამტეხლო ვალდებულების შესრულების უზრუნველყოფის ერთ-ერთი საშუალებაა და იგი ასევე შეიძლება გადახდევინებულ ქნეს სასამართლოს გადაწყვეტილების საფუძველზე.

8) მორალური ზიანის კომპენსაცია.

9) სამართალურთიერთობათა შეცვლა და შეწყვეტა. უფლების დაცვის ამ საშუალების რეალიზება თავისთავადაც შეიძლება მოხდეს, მაგრამ ხანდახან საჭიროა სამართალურთიერთობათა იძულებითი (სასამართლო) წესით შეცვლა ან შეწყვეტა.

სხვა საშუალებებიც არსებობს. მაგალითად, სამოქალაქო კოდექსის 319-ე მუხლის მე-2 ნაწილით გათვალისწინებულია ხელშეკრულების დადების ვალდებულება. თითქმის ყველა ზემოაღნიშნული საშუალების (თვითდაცვის გარდა) განხორციელება, როგორც წესი, სასამართლო წესით ხდება.

როგორც ცნობილია, ნებისმიერი სამოქალაქო სამართალდარღვევა და იურიდიული დავა დაბრკოლებას უქმნის (აფერხებს) ფიზიკური პირებისა და ორგანიზაციების საქმიანობას, წარმოშობს დავას უფლების შესახებ.

უფლების შესახებ დავა ფიზიკური პირებისა და ორგანიზაციების ინდივიდუალურ იურიდიულ კონფლიქტს, მათი ინტერესებისა და მისწრაფებების შელახვას წარმოადგენს. დავის დროს მხარეები ურთიერთდაპირისპირებული არიან, მაგრამ, რადგან ისინი თანასწორუფლებიანი არიან ურთიერთობებში, კონფლიქტი ვერ იქნება თავიდან აცილებული მხოლოდ ერთ-ერთი სუბიექტის ნება-სურვილით, არამედ ასეთ შემთხვევაში კონფლიქტი უნდა გადაწყდეს მხოლოდ და მხოლოდ მხარეთა ერთობლივი ძალისხმევით ან სასარჩელო სასამართლო წესით.

ცნობილია უფლების შესახებ დავის ორი სახე: 1) პირის უფლებათა დარღვევა და 2) უფლების სადავოდ ქცევა მეორე მონაწილის მიერ. უფლების დარღვევის დროს დავის ობიექტი, როგორც წესი, ქონება ან არამატერიალური ფასეულობებია. უფლება შეიძლება დაირღვეს დანაშაულის ჩადენით, ვალდებულების დროულად შეუსრულებლობით ან არაჯეროვანი შესრულებით, ზიანის მიყენებით და ა.შ.

უფლების სადავოდ ქცევის დროს კი სადავო სამართალურთიერთობები გაურკვეველი, ბუნდოვანი ხდება, რის შედეგადაც ნათელი არაა მხარეთა უფლება-მოვალეობანი ურთიერთშორის, რაც ართულებს ამ უფლება-მოვალეობათა განხორციელებას. მაგალითად, სადავო გახდა ნაწარმოების ავტორობა, გარიგების (მათ შორის, ქორწინების) დადების ნამდვილობა და სხვ. შეცილებას ექნება ადგილი მაშინაც, როცა სასამართლოში აღიძვრება უსაფუძვლო სარჩელი.

უფლების შესახებ დავის გამიჯვნას სახეებად პრაქტიკული მნიშვნელობა აქვს. კერძოდ, უფლების დაცვა მისი დარღვევის დროს უნდა მოხდეს რესტიტუციითა და უფლების დამრღვევი ან ისეთი მოქმედების აღკვეთით, რომელიც ქმნის უფლების დარღვევის საფრთხეს; ვალდებულების ნატურით შესრულების დაკისრებით; ზიანის ანაზღაურებით; პირგასამტეხლოს გადახდევინებით; მორალური ზიანის კომპენსაციით და სხვა, ხოლო სადავოდ ქცევის დროს – უფლების აღიარებით ან სადავო გარიგების ბათილად ცნობით და სხვ.

უფლების დაცვის ისეთი ფორმა, როგორიც თვითდაცვაა (თვითდახმარება) იმით ხასიათდება, რომ დაინტერესებული პირი თვითონვე (დამოუკიდებლად) იღებს შესაბამის ზომებს სამართალდამრღვევი მოქმედებების აღსაკვეთად (სამოქალაქო კოდექსის 118-ე მუხლი). თვითდახმარება სამართლებრივი დაცვის ძველისძველი ფორმაა.

ძველად, როდესაც სახელმწიფო ხელისუფლება სუსტი იყო, ადამიანი თავის უფლებას საკუთარი ძალით იცავდა, უმთავრესად, ფიზიკური შესაძლებლობის მიხედვით. შემდეგში უფლებების ამგვარი დაცვა, როგორც უვარგისი საზოგადოების მყუდროებისათვის და უიმედო თვით მოდავეთათვის, გაქრა, ვინაიდან მომრევის მომრევი არ დაილეოდა. უფლებების (ინტერესების) საკუთარი ძალით დაცვა თუ განხორციელება დაშვებულია კანონით, ცალკეულ, იშვიათ შემთხვევებში, გამონაკლისის სახით. უფლების დაცვის აღნიშნული ფორმა მარტივია, მაგრამ ეფექტიანი. ამასთან ერთად, თვითდაცვის (თვითდახმარების) დროს დიდია არამართლზომიერი მოქმედებების საშიშროებაც, მოსალოდნელია უკანონობა უფლების დამცველი სუბიექტის მხრიდან, რომელმაც, მაგალითად, შესაძლოა, მცდარად (არასწორად) შეაფასოს სიტუაცია ან დაიცვას ისეთი უფლება, რომელიც მას არ ეკუთვნის, ანდა მიიღოს (გამოიყენოს) კანონით გაუთვალისწინებელი ზომები. სწორედ ამიტომ არსებობს სპეციალური დათქმა სამოქალაქო კოდექსის 119-ე მუხლში, რომ თვითდახმარება არ შეიძლება

გასცდეს იმ ფარგლებს, რომლებიც აუცილებელია საფრთხის თავიდან ასაცილებლად, ანუ უფლების დაცვის საშუალება მართლსაწინააღმდეგო მოქმედების (დარღვევის) თანაზომიერი (თანაბარი) უნდა იყოს.

თვითდაცვა მართლზომიერია კანონით გათვალისწინებულ ზოგიერთ შემთხვევაში, ესაა: აუცილებელი მოგერიება (როცა ძალადობას ძალა უპირისპირდება) და უკიდურესი აუცილებლობა (სამოქალაქო კოდექსის 116-ე და 117-ე მუხლები).

თვითდაცვისათვის ის გარემოებაა დამახასიათებელი, რომ უფლების დაცვით მოქმედებებს თვით დაინტერესებული პირი ასრულებს ნორმატიულად დადგენილი რაიმე რეგლამენტის გარეშე.

უფლების დაცვის საშუალებისაგან განსხვავდება ისეთი ცნება, კატეგორია, როგორცაა „უფლების დაცვის ფორმა“.

უფლების დაცვის ფორმა საპროცესო ხასიათის კატეგორიაა. უფლების დაცვის ფორმაში იგულისხმება კომპეტენტური ორგანოების კანონით განსაზღვრული საქმიანობა, რაც ხორციელდება უფლების დაცვის მიზნით, ე.ი. ფაქტობრივი გარემოებების დადგენის, მათ მიმართ სამართლის ნორმათა შეფარდების, უფლების დაცვის საშუალებების განსაზღვრის, გადაწყვეტილების გამოტანის მიზნით.

უფლების დაცვის საშუალებების, ე.ი. იძულების განსაზღვრული ზომების (ღონისძიებათა) გამოყენება ხორციელდება არა ერთი, არამედ უფლების დაცვის რამდენიმე ფორმით; უფლების დაცვის ფორმათა მრავალგვარობა რამდენიმე ფაქტორით აიხსნება. კერძოდ: დასაცავი უფლების სპეციფიკით, მხარეთა შორის არსებული სამართალურთიერთობებისა და დასაცავი უფლებების შემეცნების სირთულით ან, პირიქით, სიმარტივით, საზოგადოებაში დემოკრატიული პროცესების განვითარების ხარისხით, სამართლებრივი ტრადიციებით.¹

შელახული (დარღვეული) ან სადავო სამოქალაქო უფლებების დაცვას ახორციელებენ საერთო იურისდიქციის სასამართლოები და კერძო არბიტრაჟი, რომელსაც მხარეები საერთო წერილობითი თანხმობით ანდობენ საქმის გადაწყვეტას.

უდავო უფლებებისა და კანონით გათვალისწინებული ინტერესების დაცვის ფუნქციას კი ასრულებენ ნოტარიუსები და ის თანამდებობის პირები, რომელთაც უფლება აქვთ შეასრულონ სანოტარო მოქმედებები. მაგალი-

¹ Гражданский процесс. Учебник. Под ред. М.К. Треушников. М., 2001, гл. 21.

თად, ნოტარიუსები ადასტურებენ გარიგებებს, იღებენ ზომებს სამკვიდრო ქონების დასაცავად, გასცემენ მემკვიდრეობის უფლების მოწმობას, ასევე მეუღლეთა საერთო ქონებაში წილზე საკუთრების უფლების მოწმობას.

აღსანიშნავია, რომ უფლების დაცვის სხვადასხვა ფორმათა შორის წამყვან როლს თამაშობს უფლების დაცვის სასამართლო ფორმა, როგორც უნივერსალური, სამოქალაქო საპროცესო სამართლის ნორმებით დეტალურად მოწესრიგებული ფორმა. სასამართლო ფორმა უზრუნველყოფს კანონის სწორად გამოყენების, მხარეთა შორის რეალურად არსებული უფლება-მოვალეობების დადგენის მყარ (საიმედო) გარანტიებს.

ადამიანის დარღვეული (შელახული) უფლებების დაცვა საერთო იურისდიქციის სასამართლოების მიერ, ყველაზე უფრო ეფექტიანი და ცივილიზებულია.¹

თუ სახელმწიფო ხელისუფლება ძლიერია, იგი ყველგან და ყოველთვის თავის ერთ-ერთ მიზნად ისახავს საერთო უფლებრივი წესრიგის დაცვას. სამოქალაქო უფლებათა მფარველობა სახელმწიფოს მინდობილი აქვს განსაკუთრებული ორგანოებისათვის, რომელთაც სასამართლო ორგანოები ეწოდება, ამასთანავე, სახელმწიფო ადგენს იმ წესებს, რომლებითაც სასამართლომ უნდა იხელმძღვანელოს სამოქალაქო საქმის განხილვის დროს და აღსრულდეს სასამართლო გადაწყვეტილება.

სასამართლოთა საქმიანობა ხორციელდება დემოკრატიული და საპროცესო ფორმით, რაც, პირველ ყოვლისა, ორიენტირებულია სამართლის სუბიექტების უფლებების (კანონიერი ინტერესების) დაცვაზე. ამ საქმიანობას სამოქალაქო საქმეებზე მართლმსაჯულების განხორციელება ეწოდება.

მართლმსაჯულების ინსტიტუტი მოწოდებულია იმისათვის, რომ დაცულ იქნეს არა მხოლოდ სამართლის ცალკეული სუბიექტების უფლებები და კანონიერი ინტერესები, არამედ ქვეყანაში არსებული საზოგადოებრივი ურთიერთობების მთელი სისტემა.²

სამოქალაქო სამართალწარმოება (სამოქალაქო პროცესი) ეწოდება სამოქალაქო საქმეთა წარმოების წესს, რაც განსაზღვრულია (მოწესრიგებულია) სამოქალაქო საპროცესო სამართლის ნორმებით.

სამოქალაქო სამართალწარმოების ამოცანებია: პირთა შელახული (დარღვეული) ან სადავო უფლებების, თავისუფლებებისა და კანონიერი ინტერესების დაცვა, ასევე სამართალდარღვევათა თავიდან აცილება (პრევენცია).

¹ Жуйков В.М., Права человека и власть закона. М., 1995, гл. 6.

² Боннер А.Т. Правосудие как вид государственной деятельности. М., 1973,

§9. სამოქალაქო საპროცესო ფორმა

საერთო იურისდიქციის სასამართლოებში სამოქალაქო პროცესი წარმოადგენს კანონით დადგენილ უფლების დაცვის ფორმას.

სამოქალაქო პროცესი (სამოქალაქო სამართალწარმოება) მართლმსაჯულების განხორციელების ერთ-ერთი ფორმაა და განსხვავდება იმ ორგანოთა საქმიანობის ფორმისაგან, რომლებიც სამოქალაქო საქმეებს სპეციფიკური საპროცესო ფორმით განიხილავენ. ასეთი ფორმა მხოლოდ მართლმსაჯულების განხორციელებასთან დაკავშირებული საქმიანობისთვისაა დამახასიათებელი.

სამოქალაქო საპროცესო ფორმის არსებითი ნიშან-თვისებაა სამოქალაქო საპროცესო სამართლის ნორმებით განმტკიცებული მოთხოვნების სისტემა. ამ სისტემის შემადგენლობაში არის წესები, რომლებიც განსაზღვრავენ პროცესის მონაწილეთა წრესა და საქმიანობის წესს, მათი ყველა მოქმედების შესრულების თანმიმდევრობას, შინაარსსა და ხასიათს, აგრეთვე პასუხისმგებლობას ამ მოქმედებათა შეუსრულებლობისათვის.¹

უფლების დაცვის სასამართლო ფორმის უპირატესობაა:

1) უფლების დაცვას ახორციელებს სპეციალური ორგანო – სასამართლო, რომელიც შექმნილია უფლების შესახებ დავის განსახილველად;

2) სასამართლო აღძრულ მოთხოვნებს წყვეტს სამოქალაქო, საოჯახო, შრომისა და სამართლის სხვა დარგების ნორმათა შეფარდების (გამოყენების) საფუძველზე სამოქალაქო იურისდიქციის წესით;

3) საქმის გარემოებათა გამოკვლევა ხდება სამოქალაქო საპროცესო ფორმით დადგენილი წესით, რომელიც გარანტირებულს ხდის დავის კანონიერად და დასაბუთებულად გადაწყვეტას;

4) უფლების დაცვას ახორციელებენ მიუკერძოებელი მოსამართლეები;

5) საქმის განხილვაში აქტიურად მონაწილეობენ მხარეები, რომელთა შორის წამოჭრილია დავა და სხვა დაინტერესებული პირები.

ყოველივე ეს ერთობლივად ამალღებს სასამართლო პროცედურის ეფექტიანობას.

საპროცესო ფორმა წარმოადგენს სამოქალაქო საქმეთა განხილვისა და გადაწყვეტის თანმიმდევრულ, სამოქალაქო საპროცესო სამართლის ნორმებით განსაზღვრულ წესს, რომელიც მოიცავს გარანტიათა გან-

¹ Юридическая процессуальная форма. Теория и практика, М., 1976, с. 174.

საზღვრულ სისტემას. საპროცესო ფორმის დაცვა სასამართლო დადგენილებათა კანონიერების აუცილებელი პირობაა.

საპროცესო ფორმისათვის დამახასიათებელია შემდეგი სპეციფიკური ნიშნები (პრინციპები):

1) კონსტიტუციური გარანტიები, უპირველეს ყოვლისა, მოსამართლის დამოუკიდებლობა და მისი მხოლოდ კანონისადმი დამორჩილება, საქვეყნობა, მათ შორის სამართალწარმოების სახელმწიფო ენაზე განხორციელების გარანტია;

2) სამართალწარმოების მონაწილეთა საპროცესო უფლება-მოვალეობების ოპტიმალური თანაფარდობა;

3) სამოქალაქო საპროცესო სამართლის ნორმები ერთობლივ შეადგენს (წარმოადგენს) საპროცესო ფორმას ფართო მნიშვნელობით; ამ ნორმებით მკაცრად და ამომწურავად განისაზღვრება და წარიმართება პროცესის სუბიექტების საქმიანობა – პროცესში დასაშვებია მხოლოდ საპროცესო კანონით გათვალისწინებული მოქმედებების შესრულება;

4) სამართალწარმოების უწყვეტობა;

5) სასამართლოში სამოქალაქო საქმეთა განხილვისა და გადაწყვეტის წესი განსაზღვრულია (მოწესრიგებულია) მხოლოდ საკანონმდებლო აქტებით (სამოქალაქო საპროცესო სამართლის ნორმებით);

6) სასამართლოში საქმეთა განხილვის პროცედურა დეტალურადაა განსაზღვრული (იგულისხმება სასამართლოსა და პროცესის მონაწილეთა, ანუ პროცესის სუბიექტების მიერ საერთოდ, ყველა მოქმედების შესრულების თანმიმდევრობა, ამ მოქმედებათა და საპროცესო დოკუმენტების შინაარსი დადგენილია სამოქალაქო საპროცესო კოდექსით);

7) სასამართლოში დავების (სამოქალაქო საქმეთა) განხილვისა და გადაწყვეტის საპროცესო ფორმის უნივერსალურობა (სამოქალაქო საპროცესო კოდექსით გათვალისწინებულია, თუ რა პროცედურების დაცვით უნდა მოხდეს საქმეთა განხილვა და გადაწყვეტა აბსოლუტურად ყველა სახის სამოქალაქო სამართალწარმოებაში და სამოქალაქო პროცესის ყველა სტადიაზე);

8) საპროცესო ფორმის იმპერატიულობა (სამოქალაქო საპროცესო კოდექსით დადგენილ საქმეთა განხილვის წესი სავალდებულოა ყველასათვის: სასამართლოსა და პროცესის სხვა სუბიექტებისათვის და იმათთვისაც, რომლებიც უბრალოდ იმყოფებიან სსდომის დარბაზში საქმის განხილვის დროს, თუმცა თვითონ არ არიან საქმის უშუალო

მონაწილენი – იხ. სსსკ-ის 211-ე მუხლი). საქმეთა განხილვის დადგენილი წესის (საპროცესო ნორმების) დარღვევამ შესაძლოა სხვადასხვა არასასურველი შედეგი გამოიწვიოს იმისდამიხედვით, თუ რა სახისა და ხასიათისაა აღნიშნული დარღვევა, კერძოდ: გადაწყვეტილების გაუქმება, წესრიგის დამრღვევის დაჯარიმება და 212-ე მუხლით გათვალისწინებული სხვა შედეგები და ა.შ.;

9) სასამართლო აკონტროლებს შესრულებულ საპროცესო მოქმედებებს;

10) სასამართლოს გადაწყვეტილება უნდა ემყარებოდეს მხოლოდ დამტკიცებულ და სასამართლოს მიერ კანონით გათვალისწინებული საშუალებებით დადგენილ ფაქტებს.

11) სასამართლოს გადაწყვეტილებით (საქმის შედეგით) დაინტერესებულ პირებს უფლება ენიჭებათ მონაწილეობა მიიღონ საქმის განხილვაში, თავიანთი ინტერესების დასაცავად. სასამართლოს არა აქვს უფლება ამ პირთა (რომლებიც გამოცხადდნენ სასამართლო სხდომაზე სასამართლოს შეტყობინებისამებრ) მოსმენისა და მათი მოსაზრებების (დასკვნების) განხილვის გარეშე დაადგინოს (გამოიტანოს) გადაწყვეტილება.

პროცესი ეს არის საპროცესო სამართლის ნორმებით მოწესრიგებული სამოქალაქო საქმის მოძრაობა ერთი სტადიიდან მეორეზე, რომლის საბოლოო მიზანია უფლების აღდგენა ან კანონით გათვალისწინებული ინტერესის დაცვა.¹

გამბაროვის აზრით სამოქალაქო პროცესი ეს არის სამოქალაქო უფლების იძულებითი განხორციელების წესი და წარმოადგენს იმ ნორმების ერთობლიობას, რომლებიც განსაზღვრავენ როგორც უფლებადამცველი ორგანოების, ისე იმ პირთა მოქმედების წესს, რომლებიც სარგებლობენ ამ დაცვით ან რომლებიც ასე თუ ისე ჩაბმული არიან პროცესში.²

გერმანელი პროცესუალისტი ბიულოვი სამოქალაქო პროცესს განიხილავდა როგორც უფლებებისა და მოვალეობების თანაფარდობას, ე.ი. როგორც იურიდიულ ურთიერთობას.³

იმისათვის, რომ სასამართლოში აღიძრას სამოქალაქო საქმე, იმ პირმა, ვინც თვლის, რომ მისი უფლებები და თავისუფლებები სხვა პირის მიერ შელახულია, განცხადებით უნდა მიმართოს სასამართ-

¹ Гражданский процесс. Учебник под ред. М.К. Треушникова, М., 2001, с. 23.

² Хрестоматия по гражданскому процессу. М., 1996,

³ Хрестоматия по гражданскому процессу. М., 1996, с. 12-24. с. 10.

ლოს, რომელსაც საქმის ხასიათის მიხედვით შეიძლება ვუწოდოთ სასარჩელო განცხადება ან უბრალოდ განცხადება, რომელშიც ყალიბდება მოთხოვნა, თუ რაში მდგომარეობს განმცხადებლის პრეტენზიის არსი და ამ მოთხოვნის დასაბუთება. განცხადება უნდა აკმაყოფილებდეს დადგენილ ფორმას (რეკვიზიტებს, ასევე განცხადება იმ რაოდენობით უნდა იქნეს წარდგენილი, რამდენიც მოპასუხეა, განცხადებას უნდა ერთოდეს სხვადასხვა საბუთი და ა.შ.), მოსამართლე კი ამოწმებს, მიეკუთვნება თუ არა სასამართლოს გამგებლობას ამ სამართლებრივი ურთიერთობის განხილვა და გადაწყვეტა. თუ აღმოჩნდება, რომ მოთხოვნის დაცვა უნდა მოხდეს სასამართლო ფორმის მეშვეობით და თუ სასამართლოც კომპეტენტურია (მოთხოვნა უწყებრივად ექვემდებარება სასამართლოს და მისი განსჯადია), იგი გამოიტანს განჩინებას თავის წარმოებაში განცხადების (საქმის) მიღების შესახებ. ასე (ამ მომენტიდან) აღიძრება სამოქალაქო საქმე და იწყება ამ საქმის სამართალწარმოება.

სასამართლო, მხარეები, პროცესის სხვა სუბიექტები (მოწმეები, ექსპერტები, თარჯიმნები, წარმომადგენლები) საქმის განხილვისა და გადაწყვეტის პროცესში ასრულებენ მოქმედებებს (მონაწილეობენ სასამართლო სხდომაში, იძლევიან ახსნა-განმარტებებს, ჩვენებებს, შუამდგომლობენ სასამართლოსთან და ა.შ.). საქმის განხილვასთან, გადაწყვეტილების გამოტანასთან, მის გასაჩივრებასთან დაკავშირებული სასამართლოსა და პროცესის სხვა სუბიექტების ყველა მოქმედება შეიძლება შესრულდეს მხოლოდ მოქმედი საპროცესო კანონის ნორმების ფარგლებში და ამიტომ ეს მოქმედებები საპროცესო მოქმედებებია, რომელთა ერთობლიობაც სწორედ სამოქალაქო პროცესს (სამოქალაქო სამართალწარმოებას) წარმოადგენს.

სამოქალაქო პროცესი მოიცავს სასამართლოს, მხარეების, პროცესის სხვა მონაწილეების საპროცესო მოქმედებებს, ამ სუბიექტთა საპროცესო უფლებებსა და მოვალეობებს. სასამართლოსა და პროცესის სხვა სუბიექტებს, მართლმსაჯულების მიზნების მისაღწევად კანონი ანიჭებს საპროცესო უფლებებს, მაგრამ აკისრებს შესაბამის საპროცესო მოვალეობებსაც. საპროცესო უფლება-მოვალეობების განხორციელება პროცესში ხდება. მაგალითად, სასამართლოსადმი მიმართვის უფლების განხორციელება სარჩელის შეტანით ხდება, სარჩელისაგან თავის დაცვის უფლება კი – მის წინააღმდეგ შესაგებლის შეტანით ან შეგებებული

სარჩელის წარდგენით. მოსარჩელისა და მოპასუხის უფლებას, მონაწილეობა მიიღონ საქმის განხილვაში, შეესაბამება სასამართლოს მოვალეობა, მიაწოდოს სათანადოდ ინფორმაცია მხარეებს სხდომის ადგილისა და დროის შესახებ. სასამართლოს, როგორც ხელისუფლების ორგანოსა და პროცესის მონაწილეთა შორის მყარდება საზოგადოებრივი ურთიერთობები, რომლებიც სამოქალაქო საპროცესო სამართლის ნორმებით წესრიგდება და ამიტომ ეს ურთიერთობები სამოქალაქო საპროცესო ურთიერთობებია.

ამრიგად, სამოქალაქო პროცესი საპროცესო მოქმედებების, სასამართლოსა და პროცესის სხვა მონაწილეთა საპროცესო უფლება-მოვალეობების ერთიანობაა (მთლიანობაა).

პროცესის მთავარი, მაგრამ არა ერთადერთი სუბიექტი სასამართლოა (როგორც პირველი ინსტანციის, ისე სააპელაციო და საკასაციო სასამართლო).

სასამართლოს გარდა პროცესში მნიშვნელოვანია საქმის შედეგით დაინტერესებულ პირთა საქმიანობაც. ესენი არიან მოსარჩელები, მოპასუხეები (რომლებმაც პასუხი უნდა აგონ სარჩელზე); მესამე პირები; განმცხადებლები უდავო და გამარტივებული წარმოების საქმეებზე. საქმის შედეგით დაინტერესებულ პირებსა და მათ წარმომადგენლებს საპროცესო კანონით უზრუნველყოფილი აქვთ პროცესის ყველა სტადიაზე აქტიური მონაწილეობის მიღების შესაძლებლობა. სასამართლომ კი, როგორც პროცესის მთავარმა მონაწილემ, არა მხოლოდ უნდა დაიცვას საპროცესო სამართლის ყველა ნორმა, არამედ მოითხოვოს და აკონტროლოს პროცესის ყველა მონაწილის მიერ ამ ნორმათა შესრულება.

სამოქალაქო პროცესი სამოქალაქო საპროცესო სამართლის ნორმებით მოწესრიგებული იმ საპროცესო მოქმედებებისა და სამოქალაქო საპროცესო-სამართლებრივი ურთიერთობების ერთობლიობაა, რომელიც სამოქალაქო საქმეთა განხილვისა და გადაწყვეტის დროს სასამართლოსა და სხვა სუბიექტებს შორის წარმოიშობა.

სამოქალაქო პროცესში წარმოშობილი ურთიერთობების თავისებურება იმაში მდგომარეობს, რომ ისინი შეიძლება განხორციელდეს სამოქალაქო საპროცესო სამართლის ნორმებით დადგენილი წესითა და ფორმით, ხოლო პროცესის ყველა მონაწილეს კანონით მინიჭებული აქვს საპროცესო უფლება-მოვალეობები.

ამ საქმიანობის პროცესში მხოლოდ იმ მოქმედებების შესრულება ხდება, რომლებიც გათვალისწინებულია საპროცესო ნორმებით და ამიტომ სამოქალაქო საპროცესო ურთიერთობები ყოველთვის საპროცესო სამართალურთიერთობების ფორმით არსებობენ, ხოლო თვითონ სამოქალაქო პროცესი (სამოქალაქო სამართალწარმოება) მოქმედებებისა და სამართალურთიერთობების განუყოფელ კავშირს (სისტემას) წარმოადგენს.

ამრიგად, სასამართლოსა და პროცესის მონაწილეთა მთელი საქმიანობა ხორციელდება განსაკუთრებული ფორმით, რომელსაც საპროცესო ფორმა ეწოდება. უფლების დაცვის სამოქალაქო საპროცესო ფორმა საქმის შედეგით დაინტერესებულ პირებს დავის კანონიერად გადაწყვეტის, საპროცესო უფლებებისა და მოვალეობების თანასწორობის სამართლებრივ გარანტიებს უქმნის. კერძოდ, სამოქალაქო საპროცესო ფორმა, სასამართლოს ავალდებულებს განიხილოს და გადაწყვიტოს უფლების შესახებ დავები და, ამასთან, ზუსტად დაიცვას მატერიალური და საპროცესო სამართლის ნორმები და გამოიტანოს კანონიერი და დასაბუთებული გადაწყვეტილებები, უზრუნველყოს მხარეთათვის კანონით დადგენილი საპროცესო გარანტიები.

§4. სამოქალაქო სამართალწარმოების სახეები და სამოქალაქო პროცესის სტადიები

1. სამოქალაქო სამართალწარმოების სახეები. სამოქალაქო სამართალწარმოების სახე ეს არის მატერიალური უფლების ან კანონიერი ინტერესის (რომლებიც დაცულ უნდა იქნეს) ზასიათითა და სპეციფიკით განსაზღვრული, გარკვეული ჯგუფის სამოქალაქო საქმეთა აღძვრის, განხილვისა და გადაწყვეტის საპროცესო წესი. საქართველოს მოქმედი სამოქალაქო საპროცესო კოდექსი, სასამართლოს მიერ განსახილველ ყველა კატეგორიის სამოქალაქო საქმეს ოთხ სახედ ყოფს, კერძოდ, ესენია: 1) სასარჩელო წარმოების წესით განსახილველი საქმეები; 2) უდავო წარმოების წესით განსახილველი საქმეები; 3) გამარტივებული წესით განსახილველი საქმეები; 4) საოჯახო-სამართლებრივი საქმეები.

სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის მე-11 მუხლიდან გამომდინარე, შეიძლება ითქვას, რომ სამოქალაქო საქმეთა წრე მეტად მრავალფეროვანია. ამითი არის გამოწვეული საქმეთა განხილვის საპროცესო თავისებურებანიც.

ამა თუ იმ კატეგორიის საქმის მატერიალურ-სამართლებრივი თავისებურება განსაზღვრავს სამართალწარმოების სპეციფიკასაც, რომლის ფარგლებშიც უნდა მოხდეს (ან შესაძლებელია მოხდეს) ამ საქმისწარმოება, რაც სწორედ საფუძველია იმისა, რომ საპროცესო კოდექსში გამოიკვეთოს (გამოიყოს) ოთხი სახის სამართალწარმოება.

სამოქალაქო პროცესში ოთხი სახის სამართალწარმოების არსებობა იმით აიხსნება, რომ სასამართლოში განიხილება საქმეები, რომელთაც არსებითი ხასიათის მატერიალურ-სამართლებრივი თავისებურებები გააჩნიათ, რამეთუ სამოქალაქო საპროცესო სამართალი აწესრიგებს სხვადასხვა უფლების (თუ ინტერესის) სასამართლოში დაცვის წესს. ეს საქმეები თავიანთი მატერიალურ-სამართლებრივი ბუნებით პრინციპულად განსხვავდება ერთმანეთისაგან. ამდენად, საქმეთა მატერიალურ-სამართლებრივი ბუნება, მთელ რიგ შემთხვევებში, მნიშვნელოვნად ახდენს გავლენას ამ საქმეთა განხილვისა და გადაწყვეტის ფორმაზე.

სამართალწარმოების ძირითადი და ყველაზე უფრო გავრცელებული სახეა სასარჩელო წარმოება. სასარჩელო წესით განიხილება სამოქალაქო, შრომის, საადგილმამულო და სხვა სამართალურთიერთობებიდან წარმოშობილი საქმეები (დავები). სასარჩელო წარმოებაში მხარეები სამართლებრივად თანასწორ მდგომარეობაში იმყოფებიან (სამართლებრივად ისინი თანასწორნი არიან). ხაზი უნდა გაესვას იმას, რომ სასარჩელო წარმოებაში განიხილება დავა უფლების შესახებ. ისიც უნდა ითქვას, რომ თავისი არსით სასარჩელო წარმოებისათვის დადგენილი წესები საერთოა ყველა დანარჩენი სახის სამოქალაქო სამართალწარმოებისათვის, ცხადია, იმ სპეციფიკის გათვალისწინებით, რაც უდავო, გამარტივებულ და საქორწინო-საოჯახო საქმეთა განხილვას (წარმოებას) ახასიათებს. უდავო წარმოებასა (მუხლი 311-ე) და საქორწინო-საოჯახო საქმეთა წარმოებასთან (მუხლი 352-ე) დაკავშირებით ამაზე პირდაპირ არის მითითებული.

მართალია, ზოგჯერ სასარჩელო წარმოებას საფუძველად შესაძლებელია არც ელოს დავა (არ არსებობდეს ასეთი დავა), მაგალითად, იმ მეუღლეთა განქორწინებისას, რომელთაც არასრულწლოვანი შვილები ჰყავთ და სურთ, შეწყვიტონ ქორწინება. ცხადია, თუ მეუღლეებს ჰყავთ არასრულწლოვანი შვილები და სურთ განქორწინება, მაშინ იქმნება უფლების განხორციელების დაბრკოლება, რომლის აღმოფხვრაც (აც-

ილება) მოქმედი კანონმდებლობით, მხოლოდ სასამართლოს შეუძლია, დაეცე რომ არ იყოს მეუღლეთა შორის. მაგრამ მსგავსი საქმეები იშვიათი გამოჩენილია. ამიტომ ჩვენ ვამბობთ, რომ ზოგადი (საერთო) წესის თანახმად, სასარჩელო წარმოება წარმოიშობა მატერიალურ-სამართლებრივი უფლების შესახებ დავის არსებობისას.

რაც შეეხება სამართალწარმოების მეორე სახეს – გამარტივებულ წარმოებას, აქაც განიხილება დავა უფლების შესახებ, კერძოდ, ზღვება უდავო დოკუმენტებზე (მტკიცებულებებზე) დაფუძნებული უფლებების დაცვა (დაკმაყოფილება), მაგრამ სასარჩელო წარმოებისაგან განსხვავებით, დავა განიხილება გამარტივებული წესით, რითაც უფრო სწრაფად ზღვება უფლების დაცვა. გამარტივებული წარმოება სასარჩელო წარმოების ალტერნატიული პროცედურაა (ალტერნატიული ფორმა), ოღონდ ხორციელდება არა ყველა სამოქალაქო საქმეზე, არამედ ამ წესით მხოლოდ საქმეთა ერთი გარკვეული ჯგუფის განხილვას შესაძლებელი. შესაბამისად, გამარტივებული წესით განსახილველი ყველა საქმე შესაძლოა განხილულ იქნეს სასარჩელო წესით, მაგრამ სასარჩელო წესით განსახილველი არა ყველა საქმის გამარტივებულად გადაწყვეტის შესაძლებლობას უშვებს (ითვალისწინებს) კანონი. ამიტომ შესაბამისი სამართლებრივი პირობების არსებობისას, უფლების დაცვის სასარჩელო თუ გამარტივებული ფორმის (პროცედურის) არჩევა დაინტერესებული პირის დისპოზიციურ უფლებამოსილებას მიეკუთვნება.

სასამართლო აგრეთვე განიხილავს ისეთ საქმეებსაც, რომლებშიც არ არსებობს დავა უფლების შესახებ. ასეთი საქმეები უდავო წარმოების წესით განიხილება. უდავო წარმოებაში არ არიან მხარეები, მესამე პირები, განმცხადებელი არ აყენებს იურიდიულ მოთხოვნებს. უდავო წარმოებაში სასამართლო იცავს პირთა კანონიერ ინტერესებს, რისთვისაც თავისი გადაწყვეტილებით ადგენს იურიდიულ ფაქტებს, პირთა სამართლებრივ მდგომარეობას, აგრეთვე უდავო უფლებების არსებობას ან არარსებობას, რომელთა დადასტურებისთვისაც საჭიროა სასამართლოს გადაწყვეტილება. ამ საქმეებს თავიანთი სპეციფიკის გამო უდავო წარმოების საქმეები ეწოდება, მაგრამ „უდავობა“ ისე არ უნდა იქნეს გაგებული, თითქოს აქ არ შეიძლება იყოს საერთოდ დავა. უდავო წარმოებაში დავა არ არის უფლების შესახებ, მაგრამ დავა შესაძლოა იყოს იურიდიული მნიშვნელობის ფაქტების შესახებ.

2. სამოქალაქო პროცესის სტადიები. სასამართლოს საქმიანობა სამოქალაქო საქმეთა განხილვისა და გადაწყვეტის დროს, სტადიების (ეტაპების) მიხედვით განსაზღვრული თანმიმდევრობით ხორციელდება.

სამოქალაქო პროცესის სტადია ეწოდება საპროცესო მოქმედებებისა და საპროცესო ურთიერთობების სისტემას, რომელიც მიმართულია ერთი მიზნისაკენ, მაგალითად, განცხადების მიღებისაკენ, საქმის მომზადებისა და განხილვისაკენ და ა.შ. სამოქალაქო სამართალწარმოების სტადიები ერთიანი სამოქალაქო სამართალწარმოების შემადგენელი ნაწილებია.

პირველი სტადიაა სამოქალაქო საქმის აღძვრა სასამართლოში. საქმე პირველი ინსტანციის სასამართლოში სარჩელით აღიძვრება, ხოლო საპროცესო კოდექსით გათვალისწინებულ შემთხვევებში კი – განცხადებით (სსსკ-ის 177-ე მუხლი). საქმე აღიძვრება მოსამართლის მიერ სარჩელის (განცხადების) წარმოებაში მიღებით. საქმის აღძვრის მომენტი იწყება განცხადების წარმოებაში მიღების შესახებ სასამართლოს განჩინების გამოტანიდან.

საქმის აღძვრას მოსდევს მეორე სტადია – საქმის მომზადება სასამართლოს მთავარ სხდომაზე განსახილველად. ამ სტადიის მიზანია, უზრუნველყოფილ იქნეს საქმეთა დროულად და სწორად განხილვა და გადაწყვეტა ერთ სასამართლო სხდომაზე (რა თქმა უნდა, თუ ეს შესაძლებელია).

პროცესის მესამე სტადიაა საქმის არსებითად (მთავარ სხდომაზე) განხილვა პირველი ინსტანციის სასამართლოში. ამ სტადიაზე საქმე სასამართლო სხდომაზე წყდება არსებითად და, როგორც წესი, საქმე მთავრდება გადაწყვეტილების გამოტანით. ზოგიერთ შემთხვევაში პროცესი მთავრდება სასამართლო გადაწყვეტილების გამოტანის გარეშე.

მეოთხე სტადიაა კანონიერ ძალაში შეუსვლელი გადაწყვეტილებების გასაჩივრება, ანუ აპელაცია და კასაცია. რაც შეეხება განჩინებათა გასაჩივრებას, კანონიერ ძალაში შეუსვლელი განჩინებების გასაჩივრების წესს კანონი ცალკე ითვალისწინებს (საპროცესო კოდექსის მეათე კარში). ცალკეულ შემთხვევებში დაიშვება განჩინებათა აპელაციაც. მაგალითად, აპელაციის წესით საჩივრდება რაიონული (საქალაქო) სასამართლოს განჩინება საჩივრის დაუკმაყოფილებლობისა და დაუსწრებელი გადაწყვეტილების ძალაში დატოვების შესახებ (მუხლი 240-ე).

სასამართლო აქტის კანონიერ ძალაში შესვლამდე მხარეებსა და მესამე

პირებს უფლება აქვთ იგი ზემდგომ სასამართლო ინსტანციაში გაასაჩივრონ.

მართალია, სსსკ-ის 364-ე მუხლში მითითებულია, რომ რაიონული (საქალაქო) სასამართლოს გადაწყვეტილება სააპელაციო სასამართლოში მხარეებმა და დავის საგანზე დამოუკიდებელი სასარჩელო მოთხოვნის მქონე მესამე პირებმა შეიძლება გაასაჩივრონ, მაგრამ ეს ისე არ უნდა გავიგოთ, თითქოს დამოუკიდებელი მოთხოვნის არმქონე მესამე პირს არა აქვს გადაწყვეტილების აპელაციის ან კასაციის წესით გასაჩივრების უფლება. გადაწყვეტილების გასაჩივრების უფლებით რომ სარგებლობენ ასეთი სახის მესამე პირები, შეიძლება დავასკენათ, სსსკ-ის 91-ე მუხლიდან, რომელიც სპეციალურად მათ უფლებებს განსაზღვრავს.

თუმცა მხარეები ზოგჯერ სასამართლოს დადგენილებას არასწორად (მცდარად) მიიჩნევენ ამა თუ იმ მიზეზით, მისი კანონიერ ძალაში შესვლის შედეგადაც და ამიტომ ითხოვენ კანონიერ ძალაში შესული სასამართლო აქტით დამთავრებული საქმისწარმოების განახლებას.

საქმისწარმოების განახლების სტადიაზე ხდება კანონიერ ძალაში შესული გადაწყვეტილებით ან განჩინებით დამთავრებული საქმისწარმოების განახლება მხოლოდ მაშინ, როდესაც არსებობს გადაწყვეტილების ბათილად ცნობის ან ახლად აღმოჩენილ გარემოებათა გამო საქმის წარმოების განახლების შესახებ განცხადების წანამძღვრები.

ეს სტადია პრაქტიკაში იშვიათად გვხვდება და გვხვდება მხოლოდ იმ შემთხვევებში, როცა საქმე განხილულ იქნა საქმისათვის არსებითი ხასიათის (მნიშვნელობის) მქონე გარემოებების (ან მტკიცებულებების) გათვალისწინების გარეშე, რომელთაც ადგილი ჰქონდათ საქმის განხილვის მომენტშიც, მაგრამ მხარისათვის შემდეგ გახდა ცნობილი და ეს გარემოებები და მტკიცებულებები ადრევე (თავის დროზე) რომ ყოფილიყო ცნობილი მხარისათვის და წარდგენილი საქმის განხილვის დროს, გამოიწვევდა მისთვის ხელსაყრელი გადაწყვეტილების გამოტანას, თუმცა საქმის განხილვის დროისათვის განმცხადებლისთვის არ იყო და არც შეიძლება ცნობილი ყოფილიყო, აგრეთვე იმ შემთხვევაში, როცა სასამართლოს განაჩენი, გადაწყვეტილება, განჩინება ან სხვა ორგანოს დადგენილება, რომელიც საფუძვლად დაედო სასამართლოს აქტის მიღებას, გაუქმდა. საქმისწარმოება განახლდება ასევე სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის LII თავით გათვალისწინებული სხვა პირობების არსებობის შემთხვევაში.

ზემოაღნიშნულ სტადიათა არსებობა იმას როდი ნიშნავს, რომ ნებისმიერი სამოქალაქო საქმის განხილვა ნებისმიერ შემთხვევაში ყველა ამ სტადიის სავალდებულო გავლით მოხდება. სამოქალაქო საქმის მოძრაობა შეიძლება დამთავრდეს, მაგალითად, პირველი ინსტანციის სასამართლოში საქმის მთავარ სხდომაზე არსებითად განხილვის სტადიაზე ან დამთავრდეს მოსამზადებელ სტადიაზევე. უფრო მეტიც, ზოგჯერ კანონში სპეციალური მითითების არსებობის გამო, შემდგომ სტადიაზე გადასვლა გამორიცხულია, მაგალითად, 365-ე მუხლის თანახმად, სააპელაციო საჩივარი არ დაიშვება, ანუ საქმის განხილვა სააპელაციო სასამართლოში დაუშვებელია, თუ მისი ღირებულება 1000 ლარს არ აღემატება. საკასაციო სასამართლოში საქმე არ განიხილება, თუ საკასაციო საჩივრის საგნის ღირებულება ქონებრივ-სამართლებრივ დაკვებში 50000 ლარს არ აღემატება.

§5. სამოქალაქო საპროცესო სამართლის ცნება, საგანი და მეთოდი, სამოქალაქო საპროცესო სამართალი სამართლის სისტემაში

1. სამოქალაქო საპროცესო სამართლის ცნება, სამართლის თეორიაში, სამართლის ყველა დარგი მატერიალური (რეგულაციური) და საპროცესო (ფორმალური) სამართლის დარგებად იყოფა.

მატერიალური სამართალი იმ სამართლებრივი ნორმების სისტემაა, რომელთა დახმარებითაც საზოგადოებაში ხორციელდება ადამიანთა ურთიერთობებზე ზემოქმედება პირიდაპირი, უშუალო სამართლებრივი მოწვევრიგების გზით. მატერიალური სამართლის ნორმები:

ა) განამტკიცებენ საკუთრების უფლებას, სამართლის სუბიექტებისა და ქონების იურიდიულ მდგომარეობას;

ბ) ადგენენ აღნიშნული პირების, სუბიექტების (როგორც ფიზიკური, ისე იურიდიული პირების) სამართლებრივ სტატუსს;

გ) აწესრიგებენ საოჯახო, შრომის, საადგილმამულო (მიწის), ეკოლოგიურ, სამოქალაქო, საფინანსო, საგადასახადო და სხვა ურთიერთობებს;

დ) ადგენენ უფლების დარღვევისათვის პასუხისმგებლობის დაკისრების საფუძვლებსა და პასუხისმგებლობის ზღვარს (ფარგლებს).

მატერიალური სამართლის ნორმები განსაზღვრავენ (ადგენენ) ამ

ურთიერთობების მონაწილეთა ურთიერთ უფლებებსა და მოვალეობებს.

სამოქალაქო (ეკონომიკური) ბრუნვის ნიადაგზე სამართლის სუბიექტებს შორის წარმოიშობა მრავალი უფლებრივი, უმთავრესად, კერძო ხასიათის ურთიერთობა. ამ ურთიერთობებს აგვარებს, ანუ აწესრიგებს სამოქალაქო სამართალი, რომელიც სწორედ მატერიალური სამართლის დარგებს მიეკუთვნება.

სამოქალაქო სამართლის ინსტიტუტები მოიცავენ თითოეული ადამიანის სამოქალაქო კერძო ცხოვრების ყველა მხარეს. სამოქალაქო სამართლის მოწესრიგების სფერო განსაზღვრულია სამოქალაქო კოდექსის პირველივე მუხლში.

სამოქალაქო სამართალი სამოქალაქო სამართალურთიერთობათა სუბიექტებს სხვადასხვა უფლებას ანიჭებს; კერძოდ, ქონების შექმნის, გარეგნობის დაღების, პროფესიის არჩევის (ვთქვათ, მეუღლის მიერ) უფლებას და სხვ. მაგრამ სამოქალაქო უფლებებს მხოლოდ მაშინ აქვს აზრი და ფასი, როდესაც ისინი დაცულია, ხელუხლებელია სხვების მხრივ.

ამიტომ მატერიალურ სამართალთან განუყოფლად დაკავშირებული საპროცესო სამართალი, რამეთუ ხშირად ამა თუ იმ ქონების, ან უფლების გამო ატყდება დავა, ხან შეცდომაზე აგებული, ხან ბოროტი განზრახვით გამოწვეული. დავას განხილვა უნდა და მართალ მხარეს გამოსარჩლება. საპროცესო სამართალი განამტკიცებს საპროცესო (პროცედურულ) ფორმებს, რომელთა ფარგლებშიც ლეგიტიმურად ხდება მატერიალური უფლებების განხორციელება და დაცვა. საპროცესო დარგებს მიეკუთვნება სამოქალაქო საპროცესო სამართალი, სისხლის სამართლის პროცესი, ადმინისტრაციულ-საპროცესო სამართალი, კონსტიტუციური პროცესი.

სამოქალაქო საპროცესო სამართალი იმ საპროცესო-სამართლებრივი ნორმების სისტემაა, რომელიც სამოქალაქო საქმეებზე მართლმსაჯულების განხორციელების დროს სასამართლოსა და პროცესის სხვა მონაწილეთა შორის წარმოშობილ საზოგადოებრივ ურთიერთობებს აწესრიგებს.

სამოქალაქო საპროცესო სამართლის ნორმები დაჯგუფებულია ინსტიტუტებად. ნორმათა ერთობლიობა სამართლის დარგად მხოლოდ იმ პირობით შეიძლება იქნეს მიჩნეული, თუ ისინი სისტემატიზებული არიან. სისტემატიზაცია უზრუნველყოფს წესრიგს სამოქალაქო იურისდიქციაში¹, გარანტირებულს ხდის სამოქალაქო საქმეთა სასამართლო

¹ იურისდიქცია (ლათ. jurisdictio) – სამართალწარმოება.

წესით განხილვისა და გადაწყვეტის კანონიერებას-დასაბუთებულობას და დროულობას.

სამოქალაქო საპროცესო სამართლის სოციალური და იურიდიული მნიშვნელობა იმით განისაზღვრება, რომ იგი უზრუნველყოფს სამოქალაქო, საოჯახო, საადგილმამულო, შრომის, საბინაო და სხვა უფლებების დაცვას.

უფლებების დაცვა მიზანშეწონილია მაშინ, როცა უფლება ჯერ კიდევ არ დარღვეულა. ეს იმიტომ, რომ უფლებები მომავალში არ იქნეს დარღვეული. უფლების დაცვა მდგომარეობს მხარეთა ურთიერთობებში არსებული იურიდიული გაურკვეველობების თავიდან აცილებაში (აღმოფხვრაში), კონკრეტული იურიდიული ფაქტების დადგენაში, რაზედაც დამოკიდებულია მომავალში ფიზიკური პირებისა და ორგანიზაციების უფლებების განხორციელება, აგრეთვე სადავო სამართალურთიერთობის, გარიგების არსებობის აღიარება-არაღიარებაში.

სასამართლო დაცვის ობიექტი შეიძლება იყოს როგორც პირთა უფლებები, ისე კანონიერი ინტერესები.

პროცესის თითოეული მონაწილისათვის სამოქალაქო-საპროცესო სამართლის ნორმებით დადგენილია საპროცესო უფლებები და მოვალეობები. მაგალითად, სასამართლოს უფლება აქვს განიხილოს და გადაწყვიტოს მხოლოდ მის გამგებლობას მიკუთვნებული საქმეები. სასამართლოს აკისრია ვალდებულება სახელმწიფოს წინაშე მართლმსაჯულების განხორციელების ხარისხზე. სასამართლო აღჭურვილია სახელისუფლებო უფლებამოსილებებით პროცესის სხვა მონაწილეებთან ურთიერთობაში. სასამართლო ვალდებულია დაიცვას მხარეებისა და პროცესის სხვა სუბიექტების საპროცესო უფლებები.

ფიზიკურ პირებსა და ორგანიზაციებს უფლება აქვთ მონაწილეობა მიიღონ პროცესში, იშუამდგომლონ სასამართლოს წინაშე, დაამტკიცონ თავიანთი მოთხოვნების საფუძველი, გაასაჩივრონ სასამართლოს აქტი, მონაწილეობა მიიღონ სასამართლოს აქტის აღსრულებაში. მხარეები სარგებლობენ საპროცესო უფლებათა მთელი კომპლექსით და ამასთან, იმის ვალდებულებაც აკისრიათ, რომ კეთილსინდისიერად ისარგებლონ თავიანთი საპროცესო უფლებებით, გადაიხადონ სასამართლო ხარჯები, წარადგინონ მტკიცებულებები.

პროცესის თითოეული მონაწილის მიერ შესრულებული საპროცესო მოქმედება კანონით გათვალისწინებული საპროცესო უფლებების განხორციელებისა და მოვალეობათა შესრულების შედეგია.

სამოქალაქო საპროცესო სამართლის ნორმები განსაზღვრავენ სასამართლო პროცესის მთელ მსვლელობას. სამოქალაქო პროცესის თითოეული სუბიექტისათვის ადგენენ სავალდებულო (აუცილებელი) და შესაძლებელი მოქმედებების საზღვრებს (ფარგლებს), ანუ საპროცესო ნორმები შესასრულებელი მოქმედებების საზომს წარმოადგენენ.

სამოქალაქო საპროცესო სამართლის ნორმათა სამართლებრივი მოწესრიგების ობიექტია სამოქალაქო საქმეებზე სამართალწარმოების (პროცესის) განხორციელების სფეროში წარმოშობილი საზოგადოებრივი ურთიერთობები, ე.ი. სამოქალაქო საპროცესო ურთიერთობები. ეს იმით აიხსნება, რომ მართლმსაჯულების სფეროში წარმოუდგენელი და შეუძლებელია ისეთი საზოგადოებრივი ურთიერთობების არსებობა, რომლებიც სამართლით არ არის მოწესრიგებული, რადგანაც ყველა ამ ურთიერთობას იურიდიული ფორმა გააჩნია და სამოქალაქო საპროცესო ურთიერთობის სახით არსებობს, მათი წარმოშობისა და შეწყვეტის საკითხებს საპროცესო სამართლის ნორმები აწესრიგებს.

სამოქალაქო საპროცესო სამართალი სამართლის დამოუკიდებელი დარგია და ამიტომ, როგორც ყველა დარგს, მასაც სამართლებრივი მოწესრიგების სპეციფიკური საგანი და მეთოდი გააჩნია, ასევე სამართლის ეს დარგი სამოქალაქო საპროცესო ნორმების სპეციფიკით ხასიათდება.

უნდა განვასხვაოთ სამოქალაქო პროცესის საგანი და სამოქალაქო საპროცესო სამართლის საგანი.

სამოქალაქო პროცესი სასამართლოს საქმიანობაა მართლმსაჯულების განხორციელებასთან დაკავშირებით, რომელიც განსაზღვრული საპროცესო ფორმით მიმდინარეობს და მისი საგანია კონკრეტული სამოქალაქო საქმე.

სამოქალაქო საპროცესო სამართლის, როგორც სამართლის დარგის საგანია თვითონ სამოქალაქო პროცესი (სამოქალაქო სამართალწარმოება), ე.ი. სასამართლოსა და პროცესის სხვა სუბიექტების, აგრეთვე გარკვეულწილად სააღსრულებო ორგანოთა საქმიანობაც.

სამოქალაქო საპროცესო სამართლის მეთოდი ეს არის სამართლის მოცემული დარგით მოწესრიგებულ ურთიერთობებზე ზემოქმედების საშუალება, ანუ იურიდიული საშუალებების სისტემა, რომელთა საშუალებითაც (მეშვეობით) უზრუნველყოფილია საზოგადოებრივ ურთიერთობათა მოწესრიგება.

სამოქალაქო საპროცესო სამართალი საზოგადოებრივ ურთიერთობებს

დისპოზიციურ-ნებადართვითი მეთოდით აწესრიგებს. ეს იმას ნიშნავს, რომ სამოქალაქო საქმეთა აღძვრის ინიციატივა დაინტერესებულ პირებს ეკუთვნით და არა სასამართლოს. სასამართლო თავისი ინიციატივით სამოქალაქო საქმეს არ აღძრავს. სასამართლო აქტების გასაჩივრება და, როგორც წესი, მათი აღსრულება (ანუ სამოქალაქო საქმის გადასვლა ერთი სტადიიდან მეორე სტადიაზე, თუ კანონი ამას არ კრძალავს, რა თქმა უნდა) ასევე დამოკიდებულია საპროცესო სამართლის დაინტერესებული სუბიექტების ნების გამოვლენაზე.

სამოქალაქო პროცესში დისპოზიციურ-ნებადართვითი მეთოდი ვლინდება სამართალურთიერთობის სუბიექტთა შემადგენლობასა და სამართლებრივ მდგომარეობაში, იურიდიული ფაქტების ხასიათში, უფლებამოვალეობებში, სანქციებში.

დისპოზიციურობა გულისხმობს უფლება-მოვალეობათა თავისუფალ განხორციელებას, მაგრამ კანონის ფარგლებში. მხარეები პროცესში თანასწორნი არიან, რადგან თანასწორი უფლება-მოვალეობებით სარგებლობენ.

იურიდიულ ფაქტებს¹, რომლებთანაც საპროცესო ნორმები აკავშირებენ სამართალურთიერთობების წარმოშობას, შეცვლასა და შეწყვეტას, სპეციფიკა გააჩნიათ. პირველ ყოვლისა, იურიდიული ფაქტებია საპროცესო მოქმედებები, რომლებიც: 1) გათვალისწინებულია დარგობრივი კანონმდებლობით; 2) ხორციელდება საპროცესო ფორმაში; 3) ხორციელდება კანონით ან სასამართლოს მიერ დადგენილ ვადებში. იურიდიული ფაქტებია მოქმედებები და ხდომილებები. როგორც წესი, სამოქალაქო-საპროცესო სამართალურთიერთობის წარმოშობის, შეცვლისა და შეწყვეტისათვის აუცილებელია რამდენიმე იურიდიული ფაქტის (იურიდიული შემადგენლობის) არსებობა.

რაც შეეხება სასამართლოს მიერ გამოყენებულ სანქციებს, ისინი სახელმწიფო იძულების ხასიათს ატარებენ (მაგალითად, ჯარიმები და სხვა). ამასთან, სანქცია შეიძლება არც გამოიხატებოდეს სახელმწიფო იძულებაში. მაგალითად, ზემდგომი სასამართლოს მიერ გადაწყვეტილების გაუქმება და პირველი ინსტანციის სასამართლოში საქმის ხელახლა განსახილველად დაბრუნება.

რაც შეეხება ნებადართვით მეთოდს, სამოქალაქო საპროცესო სა-

---

¹ იურიდიული ფაქტების შესახებ იხილეთ: Ярков В.В. Юридические факты в механизме реализации норм гражданского процессуального права. Екатеринбург, 1992.

მართლის ნორმათა უმეტესობა ნებადართვითი და არა ამკრძალავი ხასიათისაა. პროცესის მონაწილეთ უფლება აქვთ დაიკავონ მხოლოდ მათთვის დამახასიათებელი ერთი საპროცესო მდგომარეობა და შეასრულონ ისეთი საპროცესო მოქმედებები, რომლებიც ნებადართული და გათვალისწინებულია სამოქალაქო საპროცესო სამართლის ნორმებით.

დაბოლოს, სამოქალაქო საპროცესო სამართლის ნორმათა სრულყოფილებისა და განვითარების ხარისხი განსაზღვრავს სასამართლოების მიერ მართლმსაჯულების ამოცანათა შესრულებას საზოგადოების განვითარების თანამედროვე პერიოდში.¹ (ცხადია, იმ შემთხვევაში და იმ პირობით, თუ ეს ნორმები ზუსტად იქნება დაცული მათი შეფარდების, მათი გამოყენების პროცესში).

2. სამოქალაქო საპროცესო სამართალი სამართლის სისტემაში

სამოქალაქო საპროცესო სამართალი სახელმწიფოში არსებული სამართლის მთლიანი სისტემის ელემენტია და ამიტომ ის გარკვეულწილად დაკავშირებულია სამართლის სხვა მრავალ დარგთან.

უპირველ ყოვლისა, სამოქალაქო საპროცესო სამართალი მჭიდროდაა დაკავშირებული მატერიალური სამართლის დარგებთან (სამოქალაქო სამართალთან ფართო გაგებით), კერძოდ, სამოქალაქო სამართალთან და მის ინსტიტუტებთან, აგრეთვე შრომის სამართალთან და სხვა, იმდენად, რამდენადაც სამოქალაქო საპროცესო სამართალი უზრუნველყოფს შელახული ან სადავო სამოქალაქო უფლებების იძულებით (სასამართლო წესით) განხორციელებას, ანუ პროცესი არსებობს ფიზიკური პირებისა თუ ორგანიზაციების იმ უფლების დასაცავად, რომელიც სამოქალაქო სამართალს ეყრდნობა. ასეთი უფლების შელახვა ნიშნავს სამოქალაქო სამართლის ნორმების დარღვევას, ხოლო უფლების დაცვა — ამ ნორმების აღდგენას.

აღსანიშნავია, რომ მატერიალურ სამართალში ზოგჯერ ვხვდებით სამოქალაქო საპროცესო ხასიათის ნორმებს, რომლებიც განსაზღვრავენ, მაგალითად, მტკიცების საგანს, საქმის სასამართლოსადმი უწყებრივ ქვემდებარეობას, მტკიცების ტვირთის განაწილების საკითხს და ა.შ. სამართლის ამ დარგებს შორის თანაფარდობა (კავშირი) გასაგებია და, შესაბამისად, ეს საკითხი არ მოითხოვს განსაკუთრებულ განმარტებას, რადგანაც პროცესი ეს არის სამოქალაქო სამართლის პროცესი, ამიტომ

---

¹ Лесницкая Л.Ф. Концепция развития гражданского процессуального законодательства. Концепция развития российского законодательства. М., 1998, с. 116-123.

ამბობენ, რომ პროცესი – ეს არის მატერიალური სამართლის ფორმა, რომლის მეშვეობითაც წარმოებს დარღვეული უფლებების აღდგენა და ამ გზით მათი დაცვა.

სამოქალაქო საპროცესო სამართალი სამოქალაქო-სამართლებრივი, საოჯახო-სამართლებრივი, შრომითი და სხვა სამართლებრივი ვალდებულებების იძულებითი წესით განხორციელების ფორმაა. იძულების განმახორციელებელი აპარატი სასამართლოა, რომელიც გადაწყვეტილების გამოტანის დროს, მატერიალური სამართლის ნორმებს უფარდებს კონკრეტულ ფაქტებს (ასე ვთქვათ, კონკრეტულ შემთხვევას), ანუ სასამართლო იყენებს ამ ნორმებს დავის გადაწყვეტის დროს. მატერიალური სამართლის ნორმათა დარღვევა ან მათი არასწორად გამოყენება კი სასამართლო გადაწყვეტილების გაუქმების საფუძველია (საპროცესო კოდექსის 393-ე მუხლი).

სამოქალაქო პროცესის წარმოშობის ერთ-ერთი პირობაა სასამართლოსადმი უწყებრივად ქვემდებარე მატერიალურ-სამართლებრივი დავის არსებობა (სასარჩელო და გამარტივებულ წარმოებაში). სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, მატერიალური სამართლის ნორმების დარღვევას მოქმედებაში მოჰყავს სამოქალაქო-საპროცესო სამართალი, თუ რა თქმა უნდა, არსებობს დანტერესებული პირის შესაბამისი მიმართვაც სასამართლოსადმი უფლების დასაცავად. სამოქალაქო საპროცესო სამართლის მეშვეობით პირს აიძულებენ შეასრულოს განსაზღვრული მოქმედებები, ან თავი შეიკავოს მათი შესრულებისაგან, რათა აღდგეს არა მხოლოდ დარღვეული უფლება, არამედ კანონიერებაც. ამასთან, სამოქალაქო საპროცესო სამართალი, თავის მხრივ რეგულაციური სამართლის გარეშე უშიზნო იქნებოდა, რადგან სამოქალაქო საპროცესო სამართალი, თუ ასე შეიძლება ითქვას, ემსახურება მას და საპროცესო სამართლის ეს როლი გამოიხატება სწორედ სამოქალაქო უფლებების დაცვაში. მატერიალური სამართალი პროცესის გარეშე იქნებოდა არსებული დაცვის გარეშე, ხოლო პროცესი მატერიალური (რეგულაციური) სამართლის გარეშე იქნებოდა უსაგნო (უშინაარსო) და ამიტომ ყოველგვარ აზრს მოკლებული სოციალურ და იურიდიულ ურთიერთობებში.

მაშასადამე, სამოქალაქო პროცესი ემსახურება სამოქალაქო სამართალს. ეს უკანასკნელი – მიზანია, პროცესი – მისი სანქცია, მისი განხორციელების საშუალებაა.

მატერიალურ სამართალსა და საპროცესო სამართალს შორის კავშირი ვლინდება უშუალოდ ცალკეულ (კონკრეტულ) ინსტიტუტებსა და ნორმებში, რომლებშიც მოცემულია ზოგიერთი საპროცესო ხასიათის ნორმა. კერძოდ, რიგ შემთხვევებში მატერიალური სამართლის ნორმები ადგენენ გარიგების ფორმას და იქვე გადაწყვეტილია მტკიცებულებების შესახებ საკითხიც, რომლებითაც შეიძლება სადავო შემთხვევაში დადგინდეს მოცემული სამართალურთიერთობის წარმოშობის ფაქტი. მაგალითად: სამოქალაქო კოდექსის 624-ე მუხლის თანახმად, სესხის ხელშეკრულება იდება ზეპირი (მარტივი) ფორმით, მხარეთა შეთანხმებით შეიძლება გამოყენებულ იქნეს წერილობითი ფორმაც, მაგრამ ზეპირი ხელშეკრულების დროს მისი ნამდვილობა არ შეიძლება დადგინდეს მხოლოდ მოწმეთა ჩვენებებით. მოცემულ მაგალითში (სამოქალაქო სამართლის ნორმაში) გარიგების ფორმის საკითხი სამოქალაქო სამართლის საკითხია, ხოლო მოწმის ჩვენება და წერილობითი მტკიცებულებები – საპროცესო სამართლის საკითხი.

სამოქალაქო საპროცესო სამართალი ასევე დაკავშირებულია კონსტიტუციურ სამართალთან, რაც იმაში გამოიხატება, რომ სასამართლოს ორგანიზაციისა (მოწყობისა) და საქმიანობის პრინციპები დადგენილია სამართლის ამ დარგის ნორმებით და, უპირველეს ყოვლისა კი, საქართველოს კონსტიტუციით.

სამოქალაქო საპროცესო სამართლის კავშირი კონსტიტუციურ სამართალთან ორ ასპექტში შეიძლება გამოვლინდეს:

1) ორივე დარგს საერთო წყაროები აქვს. მართალია, საქართველოს კონსტიტუცია კონსტიტუციური სამართლის ძირითადი წყაროა, მაგრამ კონსტიტუციური სამართლის (კონსტიტუციის) ნორმებს სამოქალაქო საპროცესო სამართლისათვის ფუძემდებლური მნიშვნელობა გააჩნიათ, ვინაიდან სამოქალაქო წარმოების მოწესრიგება ხდება ამ ნორმების აუცილებელი გათვალისწინებით. კონსტიტუციაში ხომ მართლმსაჯულების განხორციელების უმნიშვნელოვანესი პრინციპებია დადგენილი. მაგალითად, სასამართლო ხელისუფლების არსებობა ერთ-ერთი იმ ფაქტორთაგანია, რომელიც სასამართლოს გადაწყვეტილების კანონიერ ძალას განაპირობებს. სასამართლოების სისტემის შესაბამისად ხდება სამოქალაქო საქმეთა გვარობითი განსჯადობისა და სასამართლო დადგენილებათა გასაჩივრების სახეების დადგენა.¹

¹ Савельева Т.А. Судебная власть в гражданском процессе. Саратов, 1997, с. 42.

სამოქალაქო პროცესის ფუნქციონირება სიცოცხლისუნარიანს ხდის კონსტიტუციურ ნორმებს, რაც, საბოლოო ჯამში, განსაზღვრავს სწორედ ამ ნორმათა სამართლებრივ ღირებულებას (მნიშვნელობას). ამტომ ადამიანის კონსტიტუციური უფლებები და თავისუფლებები რეალური მხოლოდ იმიტომაა, რომ შესაძლებელია მათი სასამართლო წესით დაცვა და იძულებითი განხორციელება სამოქალაქო საპროცესო საშუალებებით.

2) საპროცესო სამართლისა და კონსტიტუციური სამართლის ცალკეულ ინსტიტუტებს შორის არსებობს კავშირი, ამ შემთხვევაში საუბარია სასამართლო მოწყობის ინსტიტუტის შესახებ, რომელიც ადგენს მოსამართლეთა დამოუკიდებლობისა და მხოლოდ კანონისადმი დამორჩილების, მართლმსაჯულების მხოლოდ საერთო სასამართლოების მიერ განხორციელებისა და სხვა პრინციპებს. სამოქალაქო საპროცესო სამართლისა და კონსტიტუციური სამართლის ამ ინსტიტუტს სამართლის ზოგიერთი საერთო წყარო აქვს.

სახელმწიფო ბაჟის გადახდის მომწესრიგებელი სამოქალაქო საპროცესო სამართლის ნორმების არსებობა ასახავს ურთიერთკავშირს საფინანსო სამართალთან.¹

სამოქალაქო საპროცესო სამართალს კავშირი აქვს მატერიალური სამართლის მთელ რიგ სხვა დარგთან, რომელთა ნორმებს სასამართლო იყენებს კონკრეტულ სამოქალაქო საქმეთა განხილვა-გადაწყვეტის დროს. ძალზედ მჭიდრო კავშირია სამოქალაქო საპროცესო სამართალსა და გაკოტრების სამართალს შორის, ასევე ადმინისტრაციულ პროცესს შორის.

ბევრად უფრო ნაკლები თანაფარდობა არსებობს სამოქალაქო საპროცესო სამართალსა და სისხლის სამართალს შორის. სამოქალაქო საპროცესო კოდექსში მითითებულია სისხლის სამართლის კანონმდებლობაზე, რომლის შესაბამისადაც უნდა მოხდეს სისხლისსამართლებრივი სანქციების გამოყენება არაკეთილსინდისიერი მოწმეებისა და ექსპერტების მიმართ, რომელთა დანაშაულებრივი მოქმედებაც წარმოადგენს სასამართლო დადგენილებათა დროულად და კანონიერად გამოტანის დამაბრკოლებელ ფაქტორს. ასევე აღსანიშნავია, რომ პროცესის მონაწილის მიერ სამოქალაქო საქმის განხილვის დროს დანაშაულის ჩადენა, მიჩნეულია იმ

¹ Гражданский процесс. Учебник. Автор гл. Решетникова И.В., М., 2000, с. 13.

სამოქალაქო საპროცესო ფაქტად, რომელიც ახლად აღმოჩენილ გარემოებათა გამო ამ საქმისწარმოების განახლების საფუძველია.

სამოქალაქო საპროცესო სამართალი მჭიდროდაა დაკავშირებული სისხლის სამართლის პროცესთან, ვინაიდან ორივე დარგი საპროცესო სამართლის დარგია და ორივე განსაზღვრავს მართლმსაჯულების განმხორციელებელი ორგანოს – სასამართლოს საქმიანობის წესს. ორივე დარგის მიზანია უფლებრივი წესრიგის დაცვა. სამართლის ამ დარგებს, პირველ ყოვლისა, ის აერთიანებთ, რომ ისინი საქართველოში მართლმსაჯულების განხორციელებასთან დაკავშირებულ საზოგადოებრივ ურთიერთობებს აწესრიგებენ. სამოქალაქო საპროცესო სამართალსა და სისხლის სამართლის პროცესში თავისი არსით მსგავსი ინსტიტუტები და პრინციპები გვხვდება (მაგალითად, მტკიცება, საქმეთა განხილვა პირველი ინსტანციით, გადაწყვეტილებათა აპელაცია და კასაცია და ა.შ.), მსგავსებაა საპროცესო ფორმაში.

აღსანიშნავია, რომ ასეთი დიდი მსგავსების არსებობა, ანუ სასამართლო წყობილების, სისხლის სამართლის პროცესისა და სამოქალაქო საპროცესო სამართლის რიგი ინსტიტუტების ერთიანობა, მთლიანობა, მათი მსგავსება და ის, რომ მათ საერთო პრინციპებიც აქვთ, მიზეზი გახდა იმისა, რომ წარმოშობილიყო და ჩამოყალიბებულიყო მეცნიერული კონცეფცია სამოსამართლო სამართლის არსებობის შესახებ. სამოსამართლო სამართალი აერთიანებს სამოქალაქო საპროცესო სამართალს, სისხლის სამართლის პროცესს და აგრეთვე სასამართლო წყობილების საკითხებს. ამ კონცეფციის არსი იმაში მდგომარეობს, რომ სასამართლო წყობილების, სისხლის სამართლის პროცესისა და სამოქალაქო საპროცესო სამართლის ნორმები განიხილება ერთიანი სამოსამართლო სამართლის სისტემაში, ვინაიდან ისინი ურთიერთდაკავშირებული არიან და მათ მართლმსაჯულების ერთიანი (საერთო) მიზნები და პრინციპები აერთიანებთ.¹

სამოსამართლო სამართლის კონცეფციას (თეორიას) დიდი ხნის ისტორია აქვს. ამ კონცეფციას მრავალი მეცნიერი არ იზიარებს, რადგან, მიუხედავად იმისა, რომ სამოქალაქო საპროცესო სამართალსა და სისხლის სამართლის პროცესს გააჩნიათ მართლმსაჯულების საერთო მიზნები,

---

¹ Полянский Н.Н., Строгович М.С., Савицкий В.М., Мельников А.А., Проблемы судебного права. М., 1983; Рязановский Е.В., Единство процесса. М., 1996.

რომ სამართლის ორივე დარგში არსებობენ ანალოგიური (მსგავსი) ინსტიტუტები (მაგალითად, მტკიცებულებები), ასეთი მნიშვნელოვანი მსგავსების მოუხდავად, სამოქალაქო საპროცესო სამართალსა და სისხლის სამართლის პროცესს შორის იმდენად ბევრი განსხვავებაა, რომ ეს განსხვავებები არც მეცნიერული, არც პრაქტიკული თვალსაზრისით არ იძლევა იმის საშუალებას, რომ პროცესის ყველა ეს სახე ერთიანი სამოსამართლო სამართლის ფარგლებში მოვაქციოთ (მოვიაზროთ). სწორედ ეს განსხვავებებია განმსაზღვრელი მათი დარგობრივი დამოუკიდებლობისა, დამოუკიდებელ დარგებად მათი არსებობისა, ვინაიდან მაშინ, როცა სამოქალაქო პროცესის მიზანია მხოლოდ და მხოლოდ სამოქალაქო უფლების აღდგენა (დაცვა), ანუ მაშინ, როცა სამოქალაქო პროცესში (სამართალწარმოებაში) განხილვის საგანია სამოქალაქო საქმე, სისხლის სამართლის პროცესის საგანია – დანაშაული. ასევე მაშინ, როდესაც სამოქალაქო პროცესის დაწყება დაინტერესებული სუბიექტის ინიციატივით ხდება და შემდეგ პროცესის მსვლელობა რამდენადმე მაინც დამოკიდებულია მოდავე მხარეებზე (შეიძლება, მაგალითად, შეწყდეს მათი მოთხოვნით და საქმე მორიგებით დამთავრდეს), სისხლის სამართლის საქმეთა აღძვრა, გამოძიება და განხილვა (მცირე გამონაკლისის გარდა, კერძო ბრალდების საქმეების სახით) ხდება მხოლოდ სათანადო სახელმწიფო ორგანოების მიერ. თანაც სისხლის სამართლის პროცესის სისტემა მოიცავს არა მხოლოდ სასამართლოს (როგორც ამას ადგილი აქვს სამოქალაქო პროცესში), არამედ წინასწარი გამოძიების ორგანოების საქმიანობასაც და ა.შ.

დაბოლოს, აღსანიშნავია, რომ სამოქალაქო საპროცესო სამართალსა და სამართლის სხვა დარგებს შორის სხვადასხვაგვარი ურთიერთკავშირის არსებობა განპირობებულია თვით სამართლის სისტემურობით, რაც გულისხმობს მისი შემადგენელი ნაწილების (დარგებისა და ინსტიტუტების) ურთიერთკავშირს.

§6. სამოქალაქო საპროცესო სამართლის წყაროები

სამართლის დარგი არ შეიძლება არსებობდეს თავისი გამოხატულების ფორმის გარეშე.

სამოქალაქო საპროცესო სამართლის წყაროებია მისი გარეგნული გამოხატულების ფორმები, ანუ სხვადასხვა დონის ის ნორმატიული აქტები, რომლებიც სამართლის მოცემული დარგის ნორმებს (საპროცესო ნორმებს) შეიცავენ.

სამოქალაქო საპროცესო სამართლის წყაროებისათვის დამახასიათებელია ის, რომ:

1) სამოქალაქო საპროცესო სამართლის წყაროს წარმოადგენენ მხოლოდ საკანონმდებლო აქტები, ანუ კანონები, სამართლებრივ სახელმწიფოში ეს ბუნებრივიცაა, ვინაიდან სასამართლოს როლის გაძლიერება და ამაღლება მოითხოვს, რომ მისი საქმიანობა მოწესრიგდეს, ძირითადად, კანონებით და არა კანონქვემდებარე აქტებით. კანონქვემდებარე აქტები არ წარმოადგენს საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო სამართლის წყაროს. ნორმატიული აქტების შესახებ საქართველოს კანონის მე-10 მუხლის 1-ლი პუნქტის „ი“ ქვეპუნქტის თანახმად, მხოლოდ საქართველოს საკანონმდებლო აქტით შეიძლება განისაზღვროს სამოქალაქო საპროცესო კანონმდებლობა.

2) საქართველოს კონსტიტუციის მე-3 მუხლის თანახმად, მხოლოდ საქართველოს უმაღლეს სახელმწიფო ორგანოთა (და არა ავტონომიური რესპუბლიკების) განსაკუთრებულ გამგებლობას მიეკუთვნება საპროცესო კანონმდებლობის შემუშავება და მიღება.

3) თანდათანობით ფართოვდება სამოქალაქო საპროცესო სამართლის ნორმების შემცველი საკანონმდებლო აქტების წრე.

აღსანიშნავია, რომ ფორმალური (ანუ იურიდიული) მნიშვნელობით, სამოქალაქო საპროცესო სამართლის წყაროებია საკანონმდებლო აქტები და ის საერთაშორისო ხელშეკრულებები, რომლებშიც საქართველო მონაწილეობს. ეს ნორმატიული აქტები შეიცავენ სამოქალაქო საპროცესო ნორმებს და ამა თუ იმ ხარისხით აწესრიგებენ სამოქალაქო სამართალწარმოებას, იმისდა მიხედვით, თუ რა დონის ნორმატიული აქტია (იერარქიის თვალსაზრისით) თითოეული მათგანი.

სამოქალაქო საპროცესო სამართლის წყაროთა, ე.ი. საპროცესო ნორმების შემცველი ნორმატიული აქტების ჩამონათვალი ძალიან ვრცელია, ამიტომ მათი მექანიკური ჩამოთვლა შეუძლებელია.

იურიდიული მნიშვნელობის მიხედვით, ანუ იერარქიული თვალსაზრისით, საპროცესო ნორმების შემცველი წყაროები, ერთგვარ „პირამიდას“ ქმნის.

ცხადია, იქიდან გამომდინარე, რომ სამოქალაქო საპროცესო სამართალი კოდიფიცირებული სამართალია, შეიძლება ითქვას, რომ სამართლის ნებისმიერი დარგის, მათ შორის კოდიფიცირებული სამოქალაქო საპროცესო სამართლის საფუძველი (ბაზა) საქართველოს კონსტიტუციაა.

კონსტიტუცია არა მხოლოდ იმიტომ არის სამოქალაქო საპროცესო სამართლის წყარო, რომ მისი მე-3 მუხლის თანახმად, საპროცესო კანონმდებლობის მიღება მხოლოდ საქართველოს უმაღლეს სახელმწიფო ორგანოთა და არა საქართველოში შემავალი სუბიექტების (ავტონომიების) განსაკუთრებულ გამგებლობას მიეკუთვნება, არამედ უზენაესი კანონი მთელ რიგ საპროცესო ხასიათის ნორმებსაც (პრინციპებს) შეიცავს. მაგალითად, კონსტიტუციის 42-ე მუხლში აღნიშნულია, რომ ყოველ ადამიანს უფლება აქვს თავის უფლებათა და თავისუფლებათა დასაცავად მიმართოს სასამართლოს; „ყოველი პირი უნდა განსაჯოს მხოლოდ იმ სასამართლომ, რომლის იურისდიქციასაც ექვემდებარება მისი საქმე“; „კანონის დარღვევით მოპოვებულ მტკიცებულებებს იურიდიული ძალა არა აქვთ. „არავინ არ არის ვალდებული მისცეს თავისი ან მისი ახლობლების საწინააღმდეგო ჩვენება“. ხოლო კონსტიტუციის მე-5 თავი კი მთლიანად სასამართლო ხელისუფლებასა და მისი საქმიანობის უმნიშვნელოვანეს საკითხებს აწესრიგებს.

ნორმატიული აქტების იერარქია მოცემულია საქართველოს კანონში „ნორმატიული აქტების შესახებ“.

საპროცესო სამართლის წყაროთა შორის მნიშვნელოვანია საერთო სასამართლოების საქართველოს ორგანული კანონი. მასში დეტალურადაა განმტკიცებული ზოგიერთი კონსტიტუციური დებულება, რომლებიც შეეხება სასამართლოთა მოწყობას, მათ სისტემას, მოსამართლეთა სტატუსს, თანამდებობაზე მათი გამწესების წესს, პროცესის ძირითად პრინციპებსა და სხვ.

სამოქალაქო საქმეებზე მართლმსაჯულების განხორციელების წესი დაწერილებით არის მოწესრიგებული სამოქალაქო საპროცესო კოდექსით. კოდექსი ისეთივე იურიდიული ძალის მქონეა, როგორც ჩვეულებრივი, ანუ მიმდინარე კანონი.

სამოქალაქო საპროცესო კოდექსი ძირითადი საკანონმდებლო აქტია სამოქალაქო საპროცესო სამართლის წყაროთა შორის. ეს იმიტომ, რომ

მასში დეტალურადაა განსაზღვრული სამოქალაქო პროცესის პრინციპები, საქმეთა უწყებრივი ქვემდებარეობისა და განსჯადობის წესები, მხარეები, მტკიცებულებანი, საქმის სასამართლო განხილვის წესი, გადაწყვეტილებათა გამოტანისა და სასამართლო აქტების გასაჩივრების წესი.

სამართლის წყაროებია ასევე საქართველოს კანონები ამა თუ იმ კანონში და მათ შორის სამოქალაქო საპროცესო კოდექსში, ცვლილებებისა და დამატებების შეტანის შესახებ, ვინაიდან ისინი, ნორმატიული აქტების კანონის თანახმად, შესაბამისი საკანონმდებლო აქტის განუყოფელ ნაწილს წარმოადგენენ.

პროცესის წყაროებია ასევე ის კანონები, რომელთა გამოყენებაც ხდება ურთიერთობათა ერთი რომელიმე კომპლექსის, მაგრამ არა მთელი პროცესის მოწესრიგების მიზნით. ასეთი იურიდიული მნიშვნელობისაა, მაგალითად, საქართველოს კანონი „სახელმწიფო ბაჟის შესახებ“, რომელიც სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის ისეთი ინსტიტუტისათვის დამახასიათებელ ნორმებს შეიცავს, როგორც სახელმწიფო ბაჟია.

სამოქალაქო სამართალწარმოების სფეროში წარმოშობილ ურთიერთობებს სხვადასხვა მოცულობით აწესრიგებს და, შესაბამისად, სამოქალაქო საპროცესო სამართლის ცალკეულ ნორმებს შეიცავს ასევე საქართველოს კანონები „სააღსრულებო წარმოებათა შესახებ“ (რომელიც განსაზღვრავს სასამართლო აქტების აღსრულების ორგანიზაციისა და სააღსრულებო ორგანოების საქმიანობის საკითხებს). „საერთაშორისო კერძო სამართლის შესახებ“, „კერძო არბიტრაჟის შესახებ“ და სხვ.

საპროცესო ნორმებს, რომლებიც, როგორც წესი, აწესრიგებენ არა მთელი სამოქალაქო პროცესისათვის, არამედ სამოქალაქო საქმეთა ცალკეული კატეგორიისათვის დამახასიათებელ სპეციფიკურ ურთიერთობებს, შეიცავენ მატერიალური (რეგულაციური) სამართლის კანონები, განსაკუთრებით კი ეს შეიძლება ითქვას დარგობრივ კოდექსებზე, კერძოდ: შრომის კოდექსზე, სამოქალაქო კოდექსზე და სხვა, და მამასადამე, ისინიც სამოქალაქო საპროცესო სამართლის წყაროებია. მატერიალური სამართლის კანონებით დადგენილი ნორმები ზოგჯერ აწესრიგებენ საპროცესო საქმიანობას. სამოქალაქო კოდექსში ასეთი ნორმები მრავლადაა. მაგალითად, სამოქალაქო კოდექსის მე-4 მუხლი, რომელიც დაუშვებლად მიიჩნევს სასამართლოს მიერ მართლშეაჯულების განხორციელებაზე უარის თქმას. მე-18 მუხლის მე-2 ნაწილში საუბარია იმაზე, თუ როგორ უნდა განაწილდეს მტკიცების ტვირთი, როცა ადგილი აქვს პირადი არაქონე-

ბრივი უფლებების შემლახავი ცნობების გავრცელებას. 138-ე მუხლის თანახმად, სასარჩელო ხანდაზმულობის ვადების დენა შეწყდება სარჩელის შეტანით; 624-ე მუხლი, რომელიც სესხის ხელშეკრულების ფორმას ეხება, მართალია, არ გამორიცხავს ზეპირი ფორმით ხელშეკრულების დადების დროს მისი ნამდვილობის დასადგენად მოწმეთა ჩვენებების გამოყენებასაც, მაგრამ მხოლოდ მოწმეთა ჩვენებებს არასაკმარისად მიიჩნევს, ამიტომ აუცილებელია სხვა მტკიცებულებებიც; 1123-ე მუხლი უკმადავს ქმარს ცოლის თანხმობის გარეშე აღძრას საქმე განქორწინების შესახებ, ცოლის ორსულობის დროს ან, თუ ჯერ კიდევ არ არის ამოწურული (გასული) ერთწლიანი ვადა ბავშვის დაბადების მომენტიდან; 1126-1131-ე მუხლები ადგენენ (განსაზღვრავენ) განქორწინების წესს სასამართლოში; 1140-ე მუხლის თანახმად, ქორწინების ბათილად ცნობა მხოლოდ სასამართლოს შეუძლია; 1190-ე მუხლი ითვალისწინებს მამობის დადგენას სასამართლო წესით (მე-2 და მე-3 ნაწილები); 1205-ე მუხლის თანახმად, შობლის უფლების ჩამორთმევა შეიძლება მხოლოდ სასამართლო წესით, ასევე ხდება აღდგენაც (1209-ე მუხლი); მე-12 მუხლის თანახმად, პირის ქმედუნაროდ აღიარება მხოლოდ სასამართლოს მიერ ხდება და ა.შ. ზოგიერთი საპროცესო ნორმა დადგენილია მეწარმეთა შესახებ კანონითაც.

სამოქალაქო საპროცესო სამართლის წყაროებია ის საერთაშორისო ხელშეკრულებები და შეთანხმებები, რომლებშიც საქართველო მონაწილეობს. მაგალითად, საერთაშორისო პაქტი სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების შესახებ; ადამიანის უფლებებისა და ძირითადი თავისუფლებების დაცვის შესახებ ევროპის კონვენცია, საერთაშორისო სამართლის საყოველთაოდ აღიარებული სხვა პრინციპები და ნორმები.

საქართველოს კონსტიტუციის მე-6 მუხლში მითითებულია, რომ საქართველოს კანონმდებლობა შეესაბამება საერთაშორისო სამართლის საყოველთაოდ აღიარებულ პრინციპებსა და ნორმებს. საქართველოს საერთაშორისო ხელშეკრულებას ან შეთანხმებას, თუ იგი არ ეწინააღმდეგება საქართველოს კონსტიტუციას, აქვს უპირატესი იურიდიული ძალა შიდასახელმწიფოებრივი ნორმატიული აქტების მიმართ. ეს იმას ნიშნავს, რომ, თუ საქართველოს საერთაშორისო ხელშეკრულებით (შეთანხმებით) დადგენილია კანონისაგან განსხვავებული წესები, მაშინ გამოიყენება საერთაშორისო ხელშეკრულებით (შეთანხმებით) დადგენილი წესები, რომლებიც კონსტიტუციას არ ეწინააღმდეგებიან. ამრიგად, საერთაშორისო

სამართლის საყოველთაოდ აღიარებული პრინციპები და ნორმები და საქართველოს საერთაშორისო ხელშეკრულებები (შეთანხმებები) საქართველოს კანონმდებლობის, საქართველოს სამართლის სისტემის (სამართლებრივი სისტემის) შემადგენელი (განუყოფელი) ნაწილია, რომელშიც კონსტიტუციას უმაღლესი იურიდიული ძალა აქვს.

სამართლებრივი ურთიერთობების მიმართ საქართველოს საერთაშორისო ხელშეკრულებები მოქმედებენ (გამოიყენებიან) უშუალოდ, გარდა იმ შემთხვევისა, როცა საერთაშორისო ხელშეკრულებიდან გამომდინარეობს, რომ მისი გამოყენებისათვის საჭიროა შიდასახელმწიფოებრივი აქტის გამოცემა.

საქართველოს საერთაშორისო ხელშეკრულების ან კანონის შესაბამისად სასამართლო სამოქალაქო საქმის განხილვისა და გადაწყვეტის დროს სხვა სახელმწიფოს მატერიალური სამართლის ნორმებსაც იყენებს.

საერთაშორისო ხელშეკრულება ეწინააღმდეგება კონსტიტუციას, თუ ის ადგენს სამართალწარმოების ისეთ წესს, რომელიც პროცესის სუბიექტებს უფრო ნაკლებ გარანტიებს ანიჭებს, ვიდრე ეს გათვალისწინებულია ქვეყნის კონსტიტუციით. საერთაშორისო ხელშეკრულებით უფრო მეტი გარანტიების დადგენა კი არ ეწინააღმდეგება კონსტიტუციას.

ზემოაღნიშნულ კონსტიტუციურ ნორმათა შესაბამისად მიღებულია საქართველოს კანონი „საერთაშორისო ხელშეკრულებებისა და შეთანხმებების შესახებ“.

1993 წლის 22 ივნისს საქართველო შეუერთდა დსთ-ს ქვეყნების მიერ ხელმოწერილ მინსკის კონვენციას სამოქალაქო, საოჯახო და სისხლის სამართლის საქმეებზე სამართლებრივი დახმარებისა და სამართლებრივი ურთიერთობების შესახებ. ეს კონვენციაც პროცესის წყაროა. სამოქალაქო და სისხლის სამართლის საქმეებზე სამართლებრივი დახმარებისა და სამართლებრივი ურთიერთობების შესახებ საქართველოს ხელშეკრულება დადებული აქვს ასევე თურქეთთან, ბულგარეთთან და საბერძნეთთან.

თუ სამოქალაქო საპროცესო სამართლის ნორმებს შეიცავენ გამოუქვეყნებელი კანონები, მაშინ მათი გამოყენება დაუშვებელია.

თუ კანონი ეწინააღმდეგება საქართველოს კონსტიტუციას, მაშინ მისი გამოყენება დაუშვებელია. ამასთან დაკავშირებით კონსტიტუციის მე-6 მუხლში მითითებულია, რომ საქართველოს კონსტიტუცია სახელმწიფოს უზენაესი კანონია. ყველა სხვა სამართლებრივი აქტი უნდა შეესაბამებოდეს კონსტიტუციას.

სამოქალაქო პროცესის წყაროთა შორის სპეციფიკურია საქართველოს

საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება, რომელსაც სამოქალაქო პროცესისათვის საეციფიკური მომწესრიგებელი მნიშვნელობა გააჩნია. საუბარია იმაზე, რომ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება, სამოქალაქო საპროცესო სამართლის ნორმებისაგან განსხვავებით, არ განსაზღვრავს საერთო იურისდიქციის სასამართლოებში სამართალწარმოების წესს, უშუალოდ არ აწესრიგებს პროცესს, უშუალოდ არ შეიცავს საქმის განხილვის წესებს. მიუხედავად ამისა, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ კონკრეტულ საქმეზე (რომელიც შეეხება ცალკეულ საპროცესო ნორმათა კონსტიტუციურობის შემოწმებას) გამოტანილი გადაწყვეტილებით, შესაძლოა არაკონსტიტუციურად იქნეს ცნობილი კანონი (ან მისი ცალკეული დებულება), ანუ კანონმა ამ გადაწყვეტილების საფუძველზე იურიდიული ძალა დაკარგოს. ამრიგად, საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებით შეიძლება აიკრძალოს სამოქალაქო საპროცესო სამართლის არაკონსტიტუციური ნორმის გამოყენება.

მაშასადამე, თუმცა საკონსტიტუციო სასამართლო თვითონ არ ქმნის (არ იღებს) კანონებს, მაგრამ საქართველოს კონსტიტუციის 89-ე მუხლის მე-2 პუნქტის თანახმად, საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება საბოლოოა. არაკონსტიტუციურად ცნობილი ნორმატიული აქტი (მთლიანად) ან მისი ნაწილი (ცალკეული მისი დებულებები) კარგავს იურიდიულ ძალას საკონსტიტუციო სასამართლოს შესაბამისი გადაწყვეტილების გამოქვეყნების მომენტიდან.

დაბოლოს, დასაშვებია თუ არა საპროცესო კანონის (ნორმების) გამოყენება ანალოგიით? ამ შეკითხვას უარყოფითად უნდა ეუბას უხოთ, ვინაიდან სამოქალაქო პროცესში დაუშვებელია საპროცესო ნორმების გამოყენება ანალოგიით. სამოქალაქო პროცესში არ მოქმედებს არც კანონისა და არც სამართლის ანალოგია, ხოლო საპროცესო კოდექსის მე-7 მუხლით დადგენილი ნორმა კანონისა და სამართლის ანალოგიის შესახებ, ფაქტობრივად, თავისი შინაარსით არის არა საპროცესო, არამედ მატერიალური სამართლის ნორმა, ვინაიდან მასში საუბარია „სადავო ურთიერთობების“, ანუ მატერიალურ-სამართლებრივი ურთიერთობების მომწესრიგებელი მატერიალური ნორმების ანალოგიით გამოყენების შესახებ. ამასთან, საპროცესო კოდექსი სპეციალურ ურთიერთობათა მომწესრიგებელი კანონია, ხოლო ზოგადსამართლებრივი პრინციპებიდან გამომდინარე, დაუშვებელია საგამონაკლისო ნორმების გამოყენება ანალოგიით.

რუსეთის ფედერაციის სამოქალაქო საპროცესო კოდექსში კანონ-

ისა და სამართლის ანალოგიის შესახებ დებულება ასეა ჩამოყალიბებული: თუ არ არსებობს სამოქალაქო სამართალწარმოების დროს წარმოშობილი ურთიერთობების მომწესრიგებელი საპროცესო ნორმა, სასამართლო იყენებს მსგავსი ურთიერთობების მომწესრიგებელ ნორმას (კანონის ანალოგია), ხოლო თუ ასეთი ნორმა არ არსებობს, მაშინ მოქმედებს რფ-ში მართლმსაჯულების განხორციელების პრინციპებიდან გამომდინარე (სამართლის ანალოგია).

§7. სამოქალაქო საპროცესო სამართლის ნორმათა მოქმედება დროში, სივრცეში და პირთა წრის მიმართ

1. სამოქალაქო საპროცესო ნორმის (კანონის) მოქმედება დროში. ზოგადი წესის მიხედვით, ახლად გამოცემულ კანონს არა აქვს უკუქცევითი ძალა. ეს იმას ნიშნავს, რომ კანონი ვრცელდება იმ ფაქტებისა და ურთიერთობების მიმართ, როპლებიც ამ კანონის მიღების (ძალაში შესვლის) შემდეგ წარმოიშვა. ამ ზოგადი წესიდან არის გამონაკლისი, კერძოდ, კანონს აქვს უკუძალა, თუ ამის შესახებ სპეციალურადაა მითითებული კანონში.

სამოქალაქო-სამართლებრივ ურთიერთობათა სფეროში (სამოქალაქო სამართალში) ეს ნიშნავს, რომ გამოყენებულ უნდა იქნეს ის კანონი, რომელიც მოქმედებდა მატერიალურ-სამართლებრივი ურთიერთობის წარმოშობის მომენტში, თუნდაც სასამართლოს მიერ საქმის განხილვის დროს ეს კანონი უკვე გაუქმებული ან შეცვლილი იყოს. მაშასადამე, სამოქალაქო სამართალში ცალკეულ შემთხვევებში, მაგრამ მაინც, კანონს შეიძლება მიენიჭოს უკუქცევითი ძალა.

სამოქალაქო საპროცესო ურთიერთობების სფეროში კი საკითხი სხვაგვარად დგას და სხვაგვარად წყდება. კერძოდ, სამოქალაქო საპროცესო ნორმების დროში მოქმედება ხასიათდება კანონის უკუძალის არარსებობით. საპროცესო კანონის ეს თავისებურება სსსკ-ის პირველივე მუხლშია გამოხატული. მაშასადამე, საპროცესო კანონებს უკუქცევითი ძალა არა აქვს. ამიტომ, იმისდა მიუხედავად, თუ როდის (რა დროს) აღიძრა პროცესი, ნებისმიერი საპროცესო მოქმედების შესრულების დროს გამოყენებულ უნდა იქნეს ის კანონმდებლობა, რომელიც ამ მოქმედებათა შესრულების მომენტში იყო ძალაში (მოქმედებდა).

სასამართლომ ის საპროცესო კანონი უნდა გამოიყენოს, რომელიც

კონკრეტული საპროცესო მოქმედების შესრულების მომენტში მოქმედებს, მიუხედავად იმისა, თუ რომელი კანონი მოქმედებდა საქმის აღძვრის (პროცესის წარმოშობის) მომენტში. თუმცა ეს იმას არ ნიშნავს, რომ ძველი კანონის შესაბამისად შესრულებული საპროცესო მოქმედებები, რომლებიც შესრულებულია სამართალწარმოების წინა ეტაპებზე, მიჩნეულ უნდა იქნენ უკანონოდ, მაგალითად, მოქმედი საპროცესო კოდექსის ძალაში შესვლით, შემოღებულ იქნა დაუსწრებელი გადაწყვეტილების ინსტიტუტი. ამ შემთხვევაში, თუ საქმე აღძრული იყო კოდექსის ძალაში შესვლამდე და ახალმა კოდექსმა მოქმედება დაიწყო ამ საქმის სასამართლოს მთავარ სხდომაზე განხილვის დროს, რომელზეც არ გამოცხადდა მხარე, სასამართლომ შეიძლება გამოიტანოს დაუსწრებელი გადაწყვეტილება, იმის მიუხედავად, რომ საქმის აღძვრის დროს მოქმედი საპროცესო კანონი ასეთი გადაწყვეტილების გამოტანის შესაძლებლობას არ ითვალისწინებდა. ასევე, თუ მაგალითად, საქმე განხილული იყო პირველი ინსტანციის სასამართლოში ძველი კოდექსით, მაშინ იგი სააპელაციო და საკასაციო ინსტანციაში განხილულ და გადაწყვეტილ უნდა იქნეს ახალი საპროცესო კანონის მიხედვით, თუ, რა თქმა უნდა, იგი იმ დროისათვის უკვე ამოქმედდა. სხვა მაგალითი: ვთქვათ, კანონით დადგენილი იყო გადაწყვეტილების გასაჩივრების 14 დღიანი ვადა. გადაწყვეტილება გამოტანილ იქნა 2005 წ. 30 იანვარს. მისი გასაჩივრების ვადის დენა დაიწყო 31 იანვარს. 31 იანვარს ამოქმედდა ახალი საპროცესო კანონი, რომლითაც შემოღებულ იქნა გასაჩივრების 1 თვიანი ვადა. ამ შემთხვევაში გამოიყენება გასაჩივრების 14 დღიანი ვადა, რომელიც მოქმედებდა გადაწყვეტილების გამოტანის დროს (30 იანვარს), და, შესაბამისად, მხარეს გადაწყვეტილებით განემარტა სწორედ გასაჩივრების აღნიშნული ვადა.

სწორედ ამას ნიშნავს საპროცესო კოდექსის 1-ლი მუხლის დებულება, რომ „სამოქალაქო საქმეების წარმოება ხორციელდება საპროცესო კანონმდებლობით, რომელიც მოქმედებს საქმის განხილვის, ცალკეული საპროცესო მოქმედების შესრულების ან სასამართლო გადაწყვეტილების აღსრულების დროს.“

ძველი საპროცესო ნორმის მოქმედების დროს წარმოშობილი დავების მიმართ მათი განხილვისა და გადაწყვეტის მომენტში მოქმედი ახალი საპროცესო კანონის (ნორმის) გამოყენების შესახებ ასეთი ფრიად მნიშვნელოვანი წესის არსი იმაში მდგომარეობს და იმას ეფუძნება, რომ

ახალი საპროცესო ნორმა მოწოდებულია უზრუნველყოს დავის განხილვის უფრო უკეთესი წესის არსებობა, ვიდრე ეს ადრე არსებობდა.

2. საპროცესო კანონის მოქმედება სივრცეში.

საპროცესო ნორმების სივრცეში მოქმედება დამოკიდებულია საპროცესო კანონის გამოცემაში ორგანოს კომპეტენციაზე. ავტონომიურ რესპუბლიკებს უფლება არა აქვთ მიიღონ საპროცესო ნორმები და ავტონომიური რესპუბლიკების სასამართლოებისათვის დაადგინონ რაიმე საპროცესო წესები.

საქართველოს ყველა სასამართლოსათვის საპროცესო კანონმდებლობა ერთიანია, ანუ ისინი ერთიან საპროცესო კანონმდებლობას იყენებენ. საქართველოს კონსტიტუციის მე-3 მუხლის თანახმად, საპროცესო კანონმდებლობა მხოლოდ საქართველოს უმაღლეს სახელმწიფო ორგანოთა განსაკუთრებულ კომპეტენციას (გამგებლობას) განეკუთვნება.

3. სამოქალაქო საპროცესო ნორმების მოქმედება პირთა წრის მიმართ. სამოქალაქო საპროცესო კანონის მოქმედება პირთა წრის მიმართ ნიშნავს, რომ სამართლის მოცემული დარგი (მისი ნორმები) ვრცელდება:

1) კანონისა და სასამართლოს წინაშე ყველას თანასწორობის პრინციპიდან გამომდინარე, საქართველოს ყველა ფიზიკურ და იურიდიულ პირზე.

2) მაგრამ, გარდა ამისა, ისინი მოქმედებენ უცხოელებზეც, მათ ორგანიზაციებზე, ასევე მოქალაქეობის არმქონე პირებზე (აპატრიდებზე). მაგრამ უცხოელი პირები იზღუდებიან საპროცესო უფლებებში მხოლოდ მაშინ, თუ იმ სახელმწიფოში, რომლის მოქალაქეებსაც ისინი წარმოადგენენ, კანონი ზღუდავს ჩვენს მოქალაქეებს შესაბამის საპროცესო უფლებებში (ეს არის ე.წ. რეტორსიები – ნაცვალაგების რეჟიმი). ეს არის საპასუხო შეზღუდვები იმ უცხოეთის სახელმწიფოთა ფიზიკური პირების, საწარმოების, ორგანიზაციების მიმართ, რომლებშიც დაშვებულია საქართველოს შესაბამისი პირების სამოქალაქო-საპროცესო უფლებების სპეციალური შეზღუდვები. მაგრამ ეს შეზღუდვები საქართველოს მხრიდან საპასუხო ხასიათისაა, რადგან სხვა შემთხვევებში ეს პირები იმავე საპროცესო უფლებებით სარგებლობენ, რაც საქართველოს შესაბამის პირებს გააჩნიათ.

სამოქალაქო საპროცესო სამართლის პრინციპები

§1. სამოქალაქო საპროცესო სამართლის პრინციპების ცნება, მნიშვნელობა და სისტემა

სამოქალაქო საპროცესო სამართლის მეცნიერებაში იყენებენ სხვადასხვა ცნებას, განსაზღვრებას, კატეგორიას, რომლებიც შექმნილია ხანგრძლივი პერიოდის (დროის) განმავლობაში სამოქალაქო საპროცესო სამართლის თეორიაში. ასეთ სამართლებრივ კატეგორიებს მიეკუთვნება სამოქალაქო საპროცესო სამართლის პრინციპები.

სიტყვა „პრინციპი“ წარმოდგება ლათინურიდან და სხვადასხვა მნიშვნელობა აქვს. კერძოდ, ნიშნავს „საფუძველს“, „საწყისს“, ზოგად დებულებას, განყენებულ ცნებას, რომელიმე თეორიის, მოძღვრების, მეცნიერების ძირითად ამოსავალ (სახელმძღვანელო) დებულებას, სახელმძღვანელო იდეას. პრინციპების შესწავლა გვიადვილებს პროცესის შესწავლას.

ამ სიტყვის ეტიმოლოგიური მნიშვნელობიდან გამომდინარე, შეიძლება ითქვას, რომ სამოქალაქო საპროცესო სამართლის (პროცესის) პრინციპები წარმოადგენენ ნორმატიულად (ანუ საპროცესო სამართლებრივი ნორმების სახით) დადგენილ მის ფუნდამენტურ დებულებებს (საწყისებს), ფუძემდებლურ სამართლებრივ იდეებს, რომლებზეც აგებულია სამოქალაქო პროცესის ყველა ინსტიტუტი და რომლებიც განსაზღვრავენ პროცესის ბუნებასა და სამოქალაქო საქმეებზე მართლმსაჯულების განხორციელების მეთოდებს.

იურიდიულ ლიტერატურაში პრინციპებს ხატოვნად სამოქალაქო საპროცესო სამართლის ჩონჩხს უწოდებენ (მ.გ. ავდიუკოვი, მ.ა. გურვიჩი).

პრინციპების პრაქტიკული მნიშვნელობა იმაში მდგომარეობს, რომ ისინი უზრუნველყოფენ (გარანტირებულს ხდიან) კანონიერი და დასაბუთებული გადაწყვეტილებების გამოტანას და მათ აღსრულებას, კანონიერ მართლმსაჯულებას. პრინციპად შეიძლება მივიჩნიოთ მოქმედი სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის მხოლოდ ისეთი წესი, რომლის დაუცველობის, ანუ დარღვევის შემთხვევაშიც მთელი სასამართლო საქმიანობის შედეგები კონკრეტული საქმისწარმოებისას, უკანონო იქნება და გაუქმდება. პრინციპები სამოქალაქო საპროცესო სამართლის ნორმათა სისტემის

საფუძველი, ცენტრალური ცნებები, საპროცესო კანონების მთელი სისტემის ძირითადი საწყისია.

ავღიუკოვის აზრით, სამართლებრივი პრინციპი ყოველთვის სამართლის კონკრეტულ ნორმებში უნდა იყოს განმტკიცებული ან იგი აბსტრაქტიზებული უნდა იქნეს მოქმედი სამართლის ნორმებიდან.¹ სამართლებრივი იდეა, კონცეფცია, თუ ის არ არის განმტკიცებული სამართლის ნორმაში, ანუ თუ ის არ იქცა სამართლის ნორმად, ყოველთვის იარსებებს მხოლოდ სამართლებრივი მოძღვრების, დოქტრინის სახით, ვინაიდან ის, რაც ნორმატიულად (კანონით) არ არის განმტკიცებული, არ შეიძლება ჩაითვალოს საპროცესო-სამართლებრივ პრინციპად.

აღსანიშნავია, რომ სამართლის პრინციპი განსხვავდება მეცნიერული პრინციპისაგან იმით, რომ ეს ისეთი ზოგადი დებულებაა, რომელიც მოწესრიგებულია სამართლის ნორმით, ან სამართლის ნორმებით. ამასთან, სამართლის პრინციპი თვითონ სამართლის ნორმებისაგან განსხვავებით, ნაკლებ ცვალებადია, შესაბამისად, უფრო მყარია, ვიდრე სამართლის ნორმა. სამართლის ნორმა შეიძლება შეიცვალოს მთლიანად ან ნაწილობრივ, ხოლო პრინციპი უფრო სტაბილურია.

პრინციპები უზრუნველყოფენ მთლიანობაში სამოქალაქო საპროცესო სამართლის სტაბილურობას, ამიტომ სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის ყოველი განახლების დროს აუცილებლად უნდა იქნეს გათვალისწინებული პრინციპების უკვე არსებული სისტემა და კოდექსში შეტანილი ნებისმიერი ცვლილება ყოველთვის უნდა შეესაბამებოდეს მოცემულ პრინციპებს, წინააღმდეგ შემთხვევაში სამოქალაქო საპროცესო სამართალმა შესაძლოა დაკარგოს შინაგანი სტაბილურობა და სისტემურობა.

სამოქალაქო საპროცესო პრინციპი დამოუკიდებელი სამართლებრივი ინსტიტუტია და ყოველთვის განმტკიცებულია არა ერთ, არამედ რამდენიმე ნორმაში. აქედან გამომდინარეობს, რომ დაუშვებელია რომელიმე პრინციპის თვითნებურად შეცვლა, შემოღება ან მასზე უარის თქმა, რამეთუ ეს ყოველთვის გამოიწვევს სამართლის მოცემული დარგის არსის რადიკალურად შეცვლას.

სამართლის პრინციპები ერთმანეთთან არიან დაკავშირებული და ერთი პრინციპის არსებობა განაპირობებს მეორე პრინციპის არსებობას.

პრინციპში აისახება პროცესის წყობა, სტრუქტურა, სამოქალაქო სამართალწარმოების თავისებურება, სამოქალაქო საპროცესო სამართლისა

¹ Советский гражданский процесс. М., 1979, с. 18.

და მისი უმნიშვნელოვანესი ინსტიტუტების არსებითი ნიშნები, სოციალურ-იურიდიული ღირებულება (მნიშვნელობა), პრინციპებზე აგებული სასამართლო სისტემა და მისი საქმიანობა.

სამოქალაქო საპროცესო სამართლის პრინციპებში კონცენტრირებულია კანონმდებლის შეხედულებები თანამედროვე სამართალწარმოების ხასიათისა და შინაარსის შესახებ, ანუ სასამართლოების მიერ სამართლებრივი დავების (თუ უდავო წარმოების საქმეთა) განხილვისა და გადაწყვეტის შესახებ.

სამოქალაქო საპროცესო სამართლის პრინციპები გამოხატულია როგორც ზოგადი შინაარსის მქონე ცალკეულ ნორმაში, ისე მთელ რიგ საპროცესო ნორმაში, რომლებითაც გარანტირებულია ამ ზოგადი სამართლებრივი მითითებების პრაქტიკაში განხორციელება. ასეთი საგარანტიო ნორმების გარეშე პრინციპი უბრალო მოწოდებად, ასე ვთქვათ, ლოზუნგად გადაიქცეოდა.

იმდენად, რამდენადაც პრინციპების წარმოშობა ხდება საზოგადოებაში სასამართლო ხელისუფლების როლისა და მნიშვნელობის (სოციალური ღირებულების) შესახებ ახალი შეხედულებების საფუძველზე, პრინციპი უმნიშვნელოვანესი წინაპირობაა იმისა, რომ შემდგომში უფრო განვითარდეს და სრულყოფილი გახდეს სამოქალაქო საპროცესო კანონმდებლობა იმ მიმართულებით, რომ უზრუნველყოფილ იქნეს სასამართლოების მიერ პირთა უფლებების სათანადოდ დაცვა.

პროცესის პრინციპების უდიდესი მნიშვნელობა იმაშიც მდგომარეობს, რომ პრინციპები, საზოგადოებრივი ურთიერთობების სამართლებრივი მოწესრიგების საგანთან, მეოთხთან და ამოცანებთან ერთად, სამართლის შესაბამისი დარგის ინდივიდუალიზაციის ერთ-ერთ განმსაზღვრელ ნიშანს წარმოადგენს.

ისიც აღსანიშნავია, რომ, რადგან პრინციპები გამოხატავენ სამოქალაქო საპროცესო სამართლის უმნიშვნელოვანეს საწყისებს, ისინი ამოსავალ (ძირითად) საფუძველებს წარმოადგენენ სამართლის ამ დარგის ნორმათა განმარტებისათვის, მათი არსისა (აზრისა) და მნიშვნელობის გარკვევისათვის.

საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო სამართლის ძირითადი ნიშნების დახასიათებისას, სწორედ პრინციპებია ის ამოსავალი, საწყისი დებულებები, რომელთა გათვალისწინებითაც უნდა მოხდეს ჩვენი პროცესისათვის დამახასიათებელი ნიშნების შეპირისპირება საზღვარგარეთის ქვეყნების სამოქალაქო საპროცესო სამართალთან.

სამოქალაქო საპროცესო სამართლის ყველა პრინციპი, იურიდიული ტექნიკის თვალსაზრისით, საპროცესო სამართლის ნორმებში გამოხატულია (განმტკიცებულა) სხვადასხვაგვარად. კერძოდ, ზოგი მათგანი ან კანონის ცალკეულ მუხლშია გამოკვეთილად ჩამოყალიბებული, მაგალითად, პროცესის საქვეყნობის, მოსამართლეთა დამოუკიდებლობის და სხვა პრინციპები, ხოლო ზოგიერთი პრინციპი გამოხატულია ცალკეული ნორმისა თუ ინსტიტუტის შინაარსში და იმის დადგენა, თუ რომელ პრინციპთან გვაქვს საქმე, ხდება თეორიული ანალიზისა და განზოგადების გზით. მაგალითად, სსსკ-ის მე-2, მე-3, 83-ე და სხვა მუხლების შინაარსიდან გამომდინარე, სამოქალაქო საპროცესო სამართლის მეცნიერება იკვლევს დისპოზიციურობის პრინციპის არსს.

რაც შეეხება პრინციპების სისტემის დადგენას იურიდიულ მეცნიერებაში, ეს ხდება შემეცნებითი მიზნით.

ტერმინი „სისტემა“ იხმარება საგანთა და მოვლენათა ერთობლიობის, მათი ჩამონათვალის აღსანიშნავად. სამოქალაქო საპროცესო სამართლის მეცნიერებაში ამ ტერმინით აღინიშნება სამოქალაქო პროცესისათვის დამახასიათებელი ყველა პრინციპის ერთობლიობა, მათი რაოდენობა, ჩამონათვალი.

მოქმედი კანონმდებლობის, კერძოდ კი, საქართველოს კონსტიტუციის, საქართველოს საერთო სასამართლოების ორგანული კანონის, ასევე სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის ანალიზი საშუალებას გვაძლევს გამოვკვეთოთ სამოქალაქო საპროცესო სამართლის პრინციპების შემდეგი სისტემა: მოსამართლეთა დანიშვნისა და არჩევითობის პრინციპი; მართლმსაჯულების მხოლოდ სასამართლოს მიერ განხორციელების პრინციპი; მოსამართლეთა დამოუკიდებლობისა და მხოლოდ კანონისადმი დამორჩილების პრინციპი; კანონიერების პრინციპი; კანონისა და სასამართლოს წინააღმდეგობის პრინციპი; შეჯიბრებითობის პრინციპი; დისპოზიციურობის პრინციპი; მხარეთა თანასწორუფლებიანობის პრინციპი; სამოქალაქო პროცესის (საქმის განხილვის) საქვეყნობის პრინციპი; სამართალწარმოების ენის პრინციპი; ზეპირობისა და წერილობითობის შეხამების პრინციპი; დავების განხილვისა და გადაწყვეტის დროს სასამართლოს ერთპიროვნული და კოლექტიური შემადგენლობის შეხამების პრინციპი; უშუალოების პრინციპი.

სამართლის ნებისმიერი დარგის, მათ შორის სამოქალაქო საპროცესო სამართლის პრინციპები, მჭიდროდ არის ერთმანეთთან დაკავშირებული და ერთ ლოგიკურ-სამართლებრივ სისტემას ქმნის. მათი ურთიერთკავ-

შირი განისაზღვრება ამ პრინციპებში გამოხატული იდეების ერთიანობით და ასევე იმით, რომ ისინი მიმართულია ერთიანი, საერთო მიზნის მიღწევისაკენ. მხოლოდ ერთად აღებული ყველა ეს პრინციპი, როგორც სისტემა, განსაზღვრავს სამოქალაქო სამართალწარმოების საჯარო ხასიათს, რომელიც, უპირველეს ყოვლისა, აგებულია კანონიერების, შეჯიბრებითობისა და დისპოზიციურობის საწყისებზე.

ერთი პრინციპის დარღვევა, მაგალითად, მტკიცებულებათა უშუალოდ გამოკვლევის პრინციპის დარღვევა, როგორც წესი, იწვევს მეორე პრინციპის, — კერძოდ, კანონიერების პრინციპის ან პრინციპთა მთელი ჯაჭვის (სისტემის) დარღვევას.

ამ სისტემის ზოგიერთი პრინციპი, სხვა დანარჩენი პრინციპების რეალიზაციის გარანტიაა. მაგალითად, სამართალწარმოების სახელმწიფო ენის პრინციპი პროცესის ყველა სხვა პრინციპის (კანონიერების, ზეპირობისა და სხვა) გარანტიაა.

§2. სამოქალაქო სამართლის სამართლის პრინციპების შინაარსი

1. მართლმსაჯულების განხორციელება მხოლოდ სასამართლოს მიერ. საქართველოში მართლმსაჯულება სამოქალაქო საქმეებზე ხორციელდება მხოლოდ საერთო სასამართლოების მიერ კანონისა და სასამართლოს წინაშე ყველას თანასწორობის საწყისებზე (სსსკ-ის მე-5 მუხლი).

ამასთან დაკავშირებით უნდა აღინიშნოს, რომ საერთო სასამართლოები განიხილავენ¹ და წყვეტენ სისხლისა და სამოქალაქო სამართლის საქმეებს და ამიტომ, მათი საქმიანობა ყოველთვის დაკავშირებულია სახელმწიფო იბულების გამოყენების აუცილებლობასთან. ამაში კი ვლინდება სასამართლოს განსაკუთრებული მდგომარეობა, რომელიც მას სხვა სამართალშემფარდებელ და სამართალდამცავ ორგანოთა შორის უკავია.

---

¹ „საქმის განხილვა“ ნიშნავს: ა) იმ ფაქტების გამორკვევას (დადგენას) და შემოწმებას, რომელზეც მოსარჩელე ამყარებს თავის მოთხოვნას (უფლებას), ხოლო მოპასუხე — შესაგებელს. ბ) შემოწმებული (დადგენილი) ფაქტების მიმართ სათანადო კანონის შეფარდებას და გ) შესაბამისი გადაწყვეტილების გამოტანას. სადავო ფაქტების დადგენა (შემოწმება) კი ხდება მტკიცების იმ საშუალებათა მეშვეობით, რომელიც გათვალისწინებულია სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 102-ე მუხლის მე-2 ნაწილში.

გარდა ამისა, სასამართლო ორგანო, საქმიანობის ორგანიზაციისა და საპროცესო ფორმის სპეციფიკის გამო, განსაკუთრებულ პირობებშია მოქცეული, რაც მას შესაძლებლობას აძლევს გაერკვეს დანაშაულის ან სამოქალაქო სამართალდარღვევის ურთულეს გარემოებებში, სწორად განმარტოს და შეუფარდოს კანონი, გამოიტანოს კანონიერი და დასაბუთებული გადაწყვეტილება. ყოველივე ამას, საკმაოდ დიდი და პრინციპული მნიშვნელობა აქვს იმისათვის, რომ ხაზი გაესვას სასამართლოს, როგორც სახელმწიფო ორგანოს როლს, რომელიც მოწოდებულია განახორციელოს მართლმსაჯულების ფუნქციები. იმდენად, რამდენადაც სახელმწიფომ მხოლოდ სასამართლოს დააკისრა მართლმსაჯულების განხორციელების ფუნქცია, კანონი კატეგორიულად უკრძალავს ყველა ორგანოს, რომელიც არ უნდა იყოს ეს, განახორციელოს სასამართლო საქმიანობა მართლმსაჯულების ფორმით და გამოიყენოს სახელმწიფო იძულების ზომები სამართალდამრღვევთა მიმართ.

აღსანიშნავია, რომ განსახილველი პრინციპის შინაარსი ძალზე ცხადად ჩანს სისხლის სამართალწარმოების მაგალითზე. კერძოდ, კონსტიტუციური დებულების თანახმად, ადამიანი უდანაშაულოდ ითვლება, ვიდრე მისი დამნაშავეობა არ დამტკიცდება კანონით დადგენილი წესით და კანონიერ ძალაში შესული სასამართლოს გამამტყუნებელი განაჩენით.

სამოქალაქო პროცესის სფეროში კი ეს პრინციპი ასე ნათლად (ცხადად) არ იკვეთება.

სამოქალაქო პროცესში ეს პრინციპი ვლინდება იმაში, რომ უფლების დამცველი ორგანოების (ნოტარიატის, არბიტრაჟისა და სხვ.) სისტემაში სასამართლოებს განსაკუთრებული ადგილი უკავიათ. უფლების დაცვის სასამართლო ფორმის პრიორიტეტი იმაში გამოიხატება, რომ: 1) როდესაც უფლების შესახებ დავა განიხილება რამდენიმე ორგანოს მიერ, რომელთა შორის არის სასამართლოც, საბოლოო გადაწყვეტილებას იღებს სასამართლო, რამეთუ საპროცესო კოდექსის 184-ე მუხლის მე-2 ნაწილის თანახმად, სარჩელის (განცხადების) წარმოებაში მიღების შემდეგ, მხარეთა შორის წამოჭრილი დავა არ შეიძლება რომელიმე სხვა სასამართლომ ან ორგანომ განიხილოს; 2) თუ სახეზეა კერძო არბიტრაჟის კანონის 43-ე მუხლით გათვალისწინებული შემთხვევები, სასამართლო უფლებამოსილია განიხილოს მხარის სარჩელი და შეცვალოს საარბიტრაჟო გადაწყვეტილება, ანუ კანონი სასამართლოს უფლებას აძლევს გარკვეულ შემთხვევებში შეამოწმოს კერძო არბიტრაჟის გადაწყვეტილების (საარბიტრაჟო გადაწ-

ცვეტილების) კანონიერება. ამავე კანონის 44-ე მუხლის თანახმად, გასაჩივრების შემთხვევაში, მართალია, საარბიტრაჟო გადაწყვეტილების აღსრულება არ შეჩერდება, მაგრამ რაიონული (საქალაქო) სასამართლო უფლებამოსილია შეაჩეროს გასაჩივრებული საარბიტრაჟო გადაწყვეტილების აღსრულება, თუ ამან შეიძლება გამოუსწორებელი ზიანი მიაყენოს მხარეს.

მართალია, ზოგიერთი კატეგორიის სამოქალაქო საქმეს (ზოგიერთ სამართლებრივ საკითხს) კანონით გათვალისწინებულ შემთხვევებში თავისი კომპეტენციის ფარგლებში იხილავს (წყვეტს) კერძო არბიტრაჟი ან სხვა ორგანო (მაგალითად, ნოტარიატი), მაგრამ ჩვენ არ შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ეს ორგანოები ამით მართლმსაჯულებას აზორციელებენ, ვინაიდან კონსტიტუციის თანახმად სასამართლო და მხოლოდ სასამართლოა ის ერთადერთი სახელმწიფო ორგანო, რომელიც უფლებამოსილია განახორციელოს მართლმსაჯულება, როგორც სახელმწიფო ხელისუფლების განსაკუთრებული ფუნქცია. მხოლოდ სასამართლოს აქვს უფლება ჩამოართვას ფიზიკურ პირს მისი პირადი, ასევე ქონებრივი და სხვა უფლებები.

სამოქალაქო საქმეთა განხილვისა და გადაწყვეტის ის საპროცესო წესი, რომელიც კანონით არის განსაზღვრული (დადგენილი), მხოლოდ მართლმსაჯულებისათვის არის დამახასიათებელი. სხვა ორგანოების მიერ სამოქალაქო საქმეთა განხილვისათვის კი ასეთი საპროცესო ფორმა არ არის დამახასიათებელი.

მართლმსაჯულების განხორციელების მიზანია საქართველოს კონსტიტუციური წყობილების, ადამიანის უფლებებისა და თავისუფლებების და ორგანიზაციების კანონიერი ინტერესების დაცვა.

კონსტიტუციის მე-5 მუხლის თანახმად, არავის არა აქვს უფლება მიითვისოს ან უკანონოდ მოიპოვოს ხელისუფლება. ვერც ერთი ორგანო ვერ მიითვისებს მართლმსაჯულების ფუნქციას, რადგან ეს ფუნქცია მხოლოდ სასამართლოს ეკუთვნის. მართლმსაჯულების განმასხვავებელი ნიშანი ისაა, რომ სახელმწიფო საქმიანობის ეს სახე უნდა განხორციელდეს განსაკუთრებული წესის დაცვით. ეს წესი განსაზღვრულია კონსტიტუციითა და საპროცესო კანონმდებლობით. სხვა ორგანოებმა არ უნდა დაარღვიონ (არ უნდა ხელყონ) სასამართლო კომპეტენცია და არ უნდა გადაწყვიტონ ის საქმეები, რომელთა განხილვაც კანონით მხოლოდ სასამართლოს კომპეტენციას მიეკუთვნება.

2. მოსამართლეთა დამოუკიდებლობა და მათი კანონისადმი დამორ-

ჩილება. მოსამართლის დამოუკიდებლობის პრინციპი მოსამართლის ობიექტურობისა და მიუკერძოებლობის გარანტიაა. მოსამართლის დამოუკიდებლობის საფუძველია ხელისუფლების დანაწილების პრინციპი.

მოსამართლის დამოუკიდებლობის პრინციპი ნიშნავს იმას, რომ მოსამართლე თავის საქმიანობაში დამოუკიდებელია და ემორჩილება მხოლოდ კონსტიტუციასა და კანონს (კონსტიტუციის 84-ე მუხლი).

მოსამართლის დამოუკიდებლობა მართლმსაჯულების უზრუნველყოფანესი პირობაა. კანონმდებლობით უზრუნველყოფილია მოსამართლეთა მიერ თავისი უფლება-მოვალეობების (უფლებამოსილებების) დაუბრკოლებლად და ეფექტიანად განხორციელების პირობები. სამოქალაქო საქმეთა განხილვისა და გადაწყვეტის, ანუ მართლმსაჯულების განხორციელების დროს რაიმე ზემოქმედება მოსამართლეზე ან ჩარევა მის საქმიანობაში, გადაწყვეტილების მიღებაზე ზეგავლენის მიზნით, აკრძალულია და ისჯება კანონით.

მოსამართლეთა დამოუკიდებლობა და მათი კანონისადმი დამორჩილება ფაქტობრივად ორი დებულებაა, რომლებიც ორგანულად არიან ერთმანეთთან დაკავშირებული. ეს ორივე დებულება ერთიან პრინციპს შეადგენს, რამეთუ მოსამართლეთა დამოუკიდებლობას განაპირობებს მათი მხოლოდ კანონისადმი დამორჩილება, ხოლო მოსამართლეთა მხოლოდ კანონისადმი დამორჩილება, თავის მხრივ, მხოლოდ იმ შემთხვევაშია შესაძლებელი, როცა მოსამართლეები ნამდვილად დამოუკიდებელი არიან.

მოსამართლე ემორჩილება როგორც მატერიალური სამართლის, ისე საპროცესო კანონმდებლობას. ეს კი ნიშნავს, რომ მოსამართლე დამოუკიდებელია როგორც თანამდებობის პირებისაგან, ისე სხვადასხვა ორგანობისა და მათი აქტებისაგან, აგრეთვე სხვაგვარი ზეგავლენისაგან, არავის აქვს უფლება ჩაერიოს სასამართლოს საქმიანობაში კონკრეტული საქმის გადაწყვეტის დროს; არავის არა აქვს უფლება მოსამართლეზე მოახდინოს პირდაპირი თუ არაპირდაპირი ზემოქმედება, მისცეს მოსამართლეს მითითებები იმის შესახებ, თუ როგორ უნდა გადაწყვიტოს მან კონკრეტული საქმე.

მოსამართლეთა დამოუკიდებლობა უზრუნველყოფილია მთელი რიგი კონსტიტუციური გარანტიებით. ეს გარანტიებია, კერძოდ, მოსამართლის შეუცვლელობა. მოსამართლის შეუცვლელობა ნიშნავს, რომ მოსამართლის ჩამოცილება საქმის განხილვისაგან, თანამდებობიდან მისი ვადამდე გათავისუფლება ან სხვა თანამდებობაზე გადაყვანა დაიშვება მხოლოდ კანონით განსაზღვრულ შემთხვევებში. მისი უფლებამოსილების შეწყვეტა ან შეჩერება ხდება კანონით განსაზღვრულ შემთხვევებში.

უმნიშვნელოვანესი კონსტიტუციური გარანტიაა დებულება იმის შესახებ, რომ ბათილია ყველა აქტი, რომელიც ზღუდავს მოსამართლის დამოუკიდებლობას. ასევე უნდა ითქვას, რომ მოსამართლე ხელშეუვალია და მისი სისხლის სამართლის პასუხისგებაში მიცემის სპეციალური წესი კონსტიტუციითაა დადგენილი. არავის არა აქვს უფლება მოსთხოვოს მოსამართლეს ანგარიში კონკრეტულ საქმეზე და სხვა.

მოსამართლე არ არის ვალდებული მისცეს რაიმე ახსნა-განმარტება უკვე განხილულ ან მის წარმოებაში არსებული საქმეების ირგვლივ, აგრეთვე წარუდგინოს საქმე გასაცნობად ნებისმიერ პირს, ვინც არ უნდა იყოს ის, ეს დაიშვება მხოლოდ საპროცესო კანონით გათვალისწინებული წესით (სამოქალაქო საქმის გაცნობის უფლება აქვთ საქმის მონაწილეებსა და მათ წარმომადგენლებს. „სახალხო დამცველის შესახებ“ საქართველოს ორგანული კანონის მე-18 მუხლის თანახმად, სახალხო დამცველს უფლება აქვს გაეცნოს სამოქალაქო საქმეს, რომლის თაობაზე მიღებული გადაწყვეტილებაც კანონიერ ძალაშია შესული).

მთელი რიგი სამართლებრივი გარანტიებია გათვალისწინებული მიმდინარე კანონმდებლობითაც. კერძოდ, სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 27-ე მუხლის თანახმად, მოსამართლეს, რომელიც არ ეთანხმება უმრავლესობას კოლეგიური წესით სასამართლოს მიერ გადაწყვეტილების თუ განჩინების გამოტანის დროს, შეუძლია წერილობით ჩამოაყალიბოს თავისი განსხვავებული აზრი. საპროცესო კოდექსით ასევე დადგენილია მოსამართლეთა თათბირის საიდუმლოება და ა.შ.

მოსამართლეთა დამოუკიდებლობა უზრუნველყოფილია პოლიტიკური, ეკონომიკური (სოციალური) და სამართლებრივი გარანტიებით. კერძოდ, მოსამართლეთა დამოუკიდებლობა უზრუნველყოფილია შემდეგი პოლიტიკური გარანტიებით: მოსამართლე არ შეიძლება იყოს პოლიტიკური პარტიის წევრი, მონაწილეობდეს პოლიტიკურ საქმიანობაში. ის, ვინც გამწესდება მოსამართლედ, წყვეტს პოლიტიკური გაერთიანების წევრობას. ამგვარი აკრძალვების არსი იმაში მდგომარეობს, რომ მოსამართლეთა მიერ მიღებული გადაწყვეტილებები თავისუფალი იყოს პრაქტიკული მიზანშეწონილობის მოსაზრებებისა და პოლიტიკისაგან.

მოსამართლეთა დამოუკიდებლობის ეკონომიკური გარანტია იმაში მდგომარეობს, რომ მოსამართლის სოციალური დაცვის გარანტიები კანონით განისაზღვრება. მოსამართლის ხელფასი და მატერიალური შეღავათები არ შეიძლება იყოს საქართველოს პარლამენტის წევრის ხელფასსა და მატე-

რიალურ შეღავათებზე ნაკლები. დაუშვებელია მოსამართლის ხელფასის შემცირება მისი უფლებამოსილების მთელი ვადის განმავლობაში. მოსამართლეს უფლებამოსილების ვადის დამთავრებისას ან საპენსიო ასაკს მიღწევისას ენიშნება სამისდღემშიო პენსია ხელფასის სრული ოდენობით.

მოსამართლის მატერიალური მდგომარეობის უზრუნველყოფის აუცილებლობის შესახებ საყურადღებოა სერგი ჯაფარიძის სიტყვები: „მოსამართლის პირნათელი მოღვაწეობის ერთ-ერთი გარანტია არის მისი ისეთი მატერიალური მდგომარეობა, რომ იძულებული არ შეიქნეს ცოლ-შვილის სარჩენად გარეშე სამუშაო ეძიოს, ან კიდევ, — რაც ყველაზე უარესია, — ანგარების გრძნობა არ გაუჩნდეს. მოსამართლის მექრთამეობა — ეს იქნებოდა არათუ სასამართლოს გათახსირება, არამედ სახელმწიფოსათვის ძირის გამოთხრა. ამიტომ არის, რომ მოსამართლის ჯამაგირის საკითხი ყველგან იქცევა დიდ ყურადღებას“¹.

რაც შეეხება მოსამართლეთა დამოუკიდებლობის იურიდიულ (სამართლებრივ) გარანტიებს, მათ მიეკუთვნება შემდეგი გარანტიები: მართლმსაჯულების განხორციელების კანონით დადგენილი წესი, მოსამართლის შეუცვლელობა, თანამდებობაზე მოსამართლის გამწესების წესი და მოსამართლისათვის შესაბამისი უფლებამოსილებების მინიჭება. მოსამართლის დამოუკიდებლობის ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს პირობად ს. ჯაფარიძე ამ თანამდებობაზე მისი მოწვევის წესს მიიჩნევდა, რის შესახებაც აღნიშნავდა, რომ: „რა წესით უნდა იქნეს სათანადო პირი მოწვეული მოსამართლის ადგილზე, — ამ საკითხს აქვს მნიშვნელობა იმ მხრივ, რომ მოსამართლის თავისუფალი სინდისი არ იქნეს შეზღუდული საქმეების გადაწყვეტის დროს რაიმე გავლენით იმ ორგანოსა თუ ხალხის მხრით, რომელმაც მოსამართლე დანიშნა ან აარჩია“². ეს საკითხი ავტორს მნიშვნელოვნად მიაჩნია იმისათვის, რომ მოსამართლე არ გახდეს მისი დამნიშნავი თანამდებობის პირის „... ყურმოჭრილი აგენტი, მათი სურვილის ბრმა ამსრულებელი“². შემდეგ ავტორი აღნიშნავს, რომ „... საქმეების სამართლიანი გადაწყვეტისათვის საჭიროა... მოსამართლე ჩაყენებულ იქნეს ისეთ პირობებში, რომ მისი სინდისი თავისუფალი იქნეს გარეშე გავლენისაგან. უკეთუ მოსამართლეს ექნება მისი შიში, რომ საქმის ისეთი გადაწყვეტა, რომელიც მას მიაჩნია სამართლიანად, ეწყინება ხელისუ-

¹ ს. ჯაფარიძე, დასახ. ნაშრ. გვ. 28.

² ს. ჯაფარიძე, დასახ. ნაშრ. გვ. 23.

ფლების რომელიმე გავლენიან ორგანოს ან თანამდებობის პირს, რომელსაც შეუძლია მას აენოს, გადააყენოს ან დააქვეითოს, ასეთ პირობებში მოსამართლე იშვიათად თუ არ გადაუხვევს სამართლიანობას. ამიტომ მოსამართლის დამოუკიდებლობა მართლშედეგის სფეროში მიჩნეულია საპროცესო სამართალში ერთ-ერთ უმთავრეს პრინციპად.¹

მოსამართლეს უფლება აქვს გადადგეს, აკრძალულია, რომ ზემდგომ-მა სასამართლომ გადაწყვეტილების გაუქმების დროს ქვემდგომ სასამართლოს თავისი განჩინებით მისცეს მითითებები მტკიცებულებათა უტყუარობის ან, პირიქით, არანამდვილობის, აგრეთვე იმის შესახებ, მატერიალური სამართლის თუ რომელი ნორმა უნდა გამოიყენოს საქმის ხელახალი განხილვის დროს.

სახელმწიფო უზრუნველყოფს როგორც მოსამართლის, ისე მისი ოჯახის უსაფრთხოებას.

მასობრივი ინფორმაციის საშუალებებს არა აქვთ უფლება მათ მიერ გავრცელებულ ინფორმაციებში წინასწარ გადაწყვეტილად ჩათვალონ კონკრეტული საქმის (დავის) ამა თუ იმ შედეგით დამთავრება, კონკრეტული დავის განხილვისა და გადაწყვეტის შედეგები, ვიდრე სასამართლო არ მიიღებს საბოლოო გადაწყვეტილებას.

„საერთო სასამართლოების შესახებ“ საქართველოს ორგანული კანონის მე-7 მუხლის თანახმად, მოსამართლე თავის საქმიანობაში დამოუკიდებელია, ეპორჩილება მხოლოდ საქართველოს კონსტიტუციას, საერთაშორისო ხელშეკრულებას, შეთანხმებასა და კანონს. მაგრამ თუ საერთო სასამართლოში კონკრეტული საქმის განხილვის დროს სასამართლო დაასკვნის, რომ არსებობს საკმარისი საფუძველი, რათა ესა თუ ის კანონი ან სხვა ნორმატიული აქტი, რომელიც უნდა გამოიყენოს სასამართლომ ამ საქმის გადაწყვეტის დროს, მთლიანად ან ნაწილობრივ შეიძლება მიჩნეულ იქნეს კონსტიტუციის შეუსაბამოდ, იგი შეაჩერებს საქმისწარმოებას (განხილვას) და მიმართავს საკონსტიტუციო სასამართლოს. საქმე შეჩერდება საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ გადაწყვეტილების მიღებამდე. საქმის განხილვა განახლდება საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ ამ საკითხის გადაწყვეტის შემდეგ. თუ კონსტიტუციის შეუსაბამო კანონქვემდებარე ნორმატიული აქტის შემოწმება არ შედის საკონსტიტუციო სასამართლოს კომპეტენციაში, სასამართლო გადაწყვეტილებას გამოიტანს კონსტიტუციისა და კანონის მიხედვით (მათ შესაბამისად).

¹ იქვე, გვ 26.

დასახელებული კანონის მე-8 მუხლის თანახმად, სახელმწიფო და ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოს, დაწესებულებას, საზოგადოებრივ და პოლიტიკურ გაერთიანებას, თანამდებობის პირს, იურიდიულ თუ ფიზიკურ პირს ეკრძალებათ სასამართლოს დამოუკიდებლობის შელახვა.

ასევე აღსანიშნავია, რომ მხარეების, საქმის მონაწილე სხვა პირების, აგრეთვე სასამართლოს სხდომაზე დამსწრე პირთა ისეთი ქმედება, რომელიც სასამართლოსადმი უპატივცემულობას გამოხატავს, იწვევს კანონით გათვალისწინებულ პასუხისმგებლობას. მოსამართლის დამოუკიდებლობა მოითხოვს, რომ მას არ უნდა ჰქონდეს სხვა სამსახური (თანამდებობა) და არ უნდა ეწეოდეს სხვა ანაზღაურებად (სასყიდლიან) საქმიანობას, გარდა პედაგოგიური მოღვაწეობისა. გარდა იმისა, რომ მთელი სამუშაო დრო მოსამართლემ უნდა მოანდომოს თავისი პირდაპირი მოვალეობის შესრულებას, სამსახურის შეთავსებას ადვილად შეუძლია შექმნას ისეთი ნიადაგი, როცა მოსამართლე განიცდის გარეშე გავლენას.

მოსამართლის დამოუკიდებლობის იურიდიული გარანტიაა ასევე მისი პიროვნების ხელშეუხებლობა. მოსამართლის ხელშეუხებლობა, მისი პიროვნების ხელშეუხებლობის გარდა, ვრცელდება აგრეთვე მის ბინაზე, მანქანაზე (მის ტრანსპორტზე), სამუშაო ადგილზე.

მოსამართლეს არ შეიძლება რაიმე პასუხისმგებლობა დაეკისროს მართლმსაჯულების განხორციელების დროს გამოთქმული აზრისა და მიღებული გადაწყვეტილებისათვის, თუ, რა თქმა უნდა, სასამართლოს კანონიერ ძალაში შესული განაჩენით არ დადგინდება მისი ბრალეულობა დანაშაულის ჩადენაში (იგულისხმება შემთხვევა, როცა მოსამართლემ ბოროტად გამოიყენა თანამდებობა).

ხელშეუხებლობის არსი ისაა, რომ ამით მოსამართლე დაცულია რაიმე ზემოქმედებისაგან, აგრეთვე ამით კანონი იცავს მოსამართლის უფლებებს, რომ ეს უფლებები არ შეილახოს მოსამართლის მიერ მართლმსაჯულების განხორციელების დროს. მოსამართლის ხელშეუხებლობა აღიარებულია საერთაშორისო-სამართლებრივი აქტებითაც. ეს აქტები კრძალავენ მოსამართლეზე ზემოქმედებას.

3. სასამართლოსა და კანონის წინაშე თანასწორობა. ამ პრინციპთან დაკავშირებით უსარგებლო არ იქნება რომაელ იურისტთა გამონათქვამის გახსენება, რამეთუ ხშირად „ყოველივე ახალი — კარგად დავიწყებული ძველია“ და მრავალი ძველ დროს გამოთქმული იდეა განსახიერებულია (ხორცუმსხმულია) თანამედროვე საპროცესო კანონმდებლობაში.

რომაულ სამართალში აღნიშნული პრინციპი ასე იყო ჩამოყალიბებული: *lex uno oro omnes alloquitur* – კანონი ყველას ერთნაირად (თანაბრად) ელაპარაკება.

კანონის წინაშე თანასწორობა განმტკიცებულია საქართველოს კონსტიტუციის მე-14 მუხლში.

ამ პრინციპის საწყისები მოცემულია როგორც კონსტიტუციურ, ისე სამოქალაქო სამართალში. კანონისა და სასამართლოს წინაშე სამოქალაქო ბრუნვის მონაწილეთა თანასწორობა, პირველ ყოვლისა, საზოგადოებაში პირთა სამართლებრივი სტატუსის შემაღენელი ელემენტია. აღნიშნული პრინციპი თავისი სამართლებრივი ბუნებით მომდინარეობს სამოქალაქო კანონმდებლობის ძირითადი საწყისებიდან. კერძოდ, როგორც ცნობილია, სამოქალაქო სამართალი აღიარებს (ეფუძნება) სამოქალაქო ურთიერთობის მონაწილეთა თანასწორობის იდეას (პრინციპს), საკუთრების ხელშეუხებლობას, ხელშეკრულების თავისუფლებას, დაუშვებლად მიიჩნევს კერძო საქმეებში თვითნებურ ჩარევას, აღიარებს სამოქალაქო უფლებათა დაუბრკოლებლად განხორციელების აუცილებლობას, დარღვეული უფლებების აღდგენას, მათ დაცვას სასამართლო წესით.

სასამართლოსა და კანონის წინაშე ყველა ადამიანი თანასწორია განურჩევლად რასისა, კანის ფერისა, ენისა, სქესისა, რელიგიისა, პოლიტიკური და სხვა შეხედულებებისა, ეროვნული, ეთნიკური და სოციალური კუთვნილებისა, წარმოშობისა, ქონებრივი და წოდებრივი მდგომარეობისა, საცხოვრებელი ადგილისა.

განსახილველი პრინციპი შესანიშნავად დაახასიათა ილია ჭავჭავაძემ. იგი ამბობდა, რომ: „ბუნება ადამიანისა, სემიტია თუ არიელი, ზანგია თუ თეთრი... ყველგან ერთი და იგივეა.“¹ და რომ „... კანონი ღიღისა და პატარისათვის ერთნაირი უნდა იყო“,² ე.ი. თანაბრად უნდა იქნეს გამოყენებული ყველას მიმართ.

კანონისა და სასამართლოს წინაშე თანასწორობა იძითაცა უზრუნველყოფილი, რომ ყოველი საქმე განიხილება ერთი და იმავე წესით, დადგენილია ერთი და იგივე საპროცესო ფორმა, საქმის მონაწილენი სარგებლობენ თანაბარი სამართლებრივი გარანტიებით. ყოველივე ეს კი იძლევა იმის შესაძლებლობას, რომ თანაბრად დაკმაყოფილდეს ყველას კანონიერი მოთხოვნები, ვინც საქმის შედეგით არის დაინტერესებული. ყველას აქვს თანა-

¹ ი. ჭავჭავაძე, თხზ. ტ. 2, გვ. 379.

² ი. ჭავჭავაძე, თხზ. ტ. 1, პ. ინგოროყვასა და ალ. აბაშელის რედაქციით, 1937 გვ. 401.

ბარი შესაძლებლობა დაიცვას თავისი უფლებები სასამართლოს წინაშე.

სამოქალაქო საქმეებზე მართლმსაჯულება ხორციელდება ყველასათვის ერთიანი სასამართლოს მიერ.

ამ პრინციპის შინაარსი, ერთი მხრივ, გულისხმობს, რომ სასამართლო სისტემა ერთიანია ყველა პირისათვის. გარდა ამისა, განსახილველი პრინციპის შინაარსში გამოხატულია ისიც, რომ სამართალი ყველასათვის ერთიანია. სამართლის ერთიანობა ნიშნავს საქართველოს კანონმდებლობის ერთიანობას, სამართლის ერთიანი სისტემის გამოყენებას მართლმსაჯულებაში.

4. მხარეთა საპროცესო თანასწორუფლებიანობის პრინციპი. მართლის ფაქტი, რომ მოსარჩელემ საქმე მოპასუხის წინააღმდეგ აღძრა, არ ქმნის ისეთ მდგომარეობას, რომ სასამართლოს წინაშე, სანამ სიმართლე აიხსნება, ერთი მათგანი ჩაითვალოს მართალ მხარედ, ხოლო მეორე – მტყუნად. სასამართლოს თვალში ორივე ერთნაირ მდგომარეობაში უნდა იქნეს მიჩნეული: ორივეს შეუძლია შეცდეს თავისუფლების გაგებაში ან ორივეს შეუძლია შეეცადოს უსამართლოდ დაჩაგროს მეორე მხარე. სასამართლოს დანიშნულებაც სწორედ ისაა, რომ გამოარკვიოს სიმართლე, ხოლო ეს შესაძლებელია მაშინ, როდესაც საქმის განხილვას (გამოკვლევას) საფუძვლად უდევს მხარეთა თანასწორობის პრინციპიც. ამიტომ მხარეთა თანასწორობა საპროცესო სამართალში მიღებულია როგორც ერთ-ერთი მთავარი საფუძველი. კანონისა და სასამართლოს წინაშე ყველას თანასწორობის პრინციპი განსხვავდება მხარეთა თანასწორუფლებიანობის პრინციპისაგან.

მხარეთა საპროცესო თანასწორუფლებიანობის პრინციპი სამოქალაქო საპროცესო სამართლის ბუნებიდან გამომდინარეობს. სამოქალაქო პროცესში ორი ურთიერთსაწინააღმდეგო ინტერესის მქონე მხარე მონაწილეობს. მართლმსაჯულების ამოცანაა ამ ორ მხარეს შორის არსებული სამართლებრივი კონფლიქტის მოწესრიგება, დარღვეული უფლების აღდგენა. ეს კი შესაძლებელი იქნება მხოლოდ საქმის განხილვის შედეგად გამოტანილი გადაწყვეტილების საფუძველზე, რომელმაც უნდა ცხადყოს, თუ ვინ არის მართალი მოდავე მხარეთაგან, ამიტომ კანონი მხარეებს თანაბარ საპროცესო-სამართლებრივ შესაძლებლობებს ანიჭებს პროცესში, რათა მათ შეძლონ თავიანთი სიმართლის დამტკიცება სასამართლოში. მხარეთა საპროცესო თანასწორობის პრინციპი ნიშნავს იმას, რომ პროცესის მხარეებს – მოსარჩელესა და მოპასუხეს თანაბარი საპროცესო უფლებები აქვთ მაშინ,

როცა, სრულიად სხვა შინაარსის მატარებელია კანონისა და სასამართლოს წინაშე ყველას თანასწორობის პრინციპი.

მხარეთა საპროცესო თანასწორობის პრინციპს საფუძვლად უდევს ის ეკონომიკური და სამართლებრივი საწყისები, რომლებიც სამოქალაქო ურთიერთობის მონაწილეებს თანაბარ მდგომარეობაში აყენებენ.

მოცემული პრინციპის არსი იმაში მდგომარეობს, რომ კანონით მხარეებს თანაბარი შესაძლებლობები (საშუალებები) ენიჭებათ უფლებების დაცვის საკითხში. თუ კანონი ერთ მხარეს ანიჭებს კონკრეტულ საპროცესო უფლებებს, ის ანალოგიურ უფლებებს ანიჭებს მეორე მხარესაც. თუ, მაგალითად, მოსარჩელეს ენიჭება თავისი სარჩელის საგნისა და საფუძვლის შეცვლის უფლება, შესაბამისად, მოპასუხეს მინიჭებული აქვს სარჩელის წინააღმდეგ წაყენებული შესაგებლის საფუძვლის შეცვლის უფლება, ასევე უფლება აქვს ცნოს სარჩელი, აღძრას შეგებებული სარჩელი, ამრიგად, არც ერთი მხარე არ სარგებლობს რაიმე უპირატესობით მეორეს მიმართ. ამასთან, მხარეებს უფლება აქვთ იყოლიონ წარმომადგენელი.

რომაელმა იურისტებმა ასე გამოხატეს ეს პრინციპი: *non debet actori licere, quod reo permittitur* – მოსარჩელისათვის არ უნდა იყოს ნებადართული ის, რაც არ არის ნებადართული მოპასუხისათვის. ორივე მხარეს უნდა მიენიჭოს თანასწორი შესაძლებლობა დაამტკიცოს ის ფაქტები, რაც მათ ამართლებს, შეუძლებელია ერთი მხარისათვის ნებადართული იყოს ის, რაც აეკრძალა მეორეს. მაგალითად, სასამართლო ერთი და იმავე ფაქტის გამოსარკვევად ვერ მიიღებს ერთი მხარის მოწმეებს, თუ მეორისაც არ დაუშვას.

სასამართლოს უფლება არა აქვს საქმე გადაწყვიტოს, სანამ მოპასუხეს შესაძლებლობას არ მისცემს წარუდგინოს სასამართლოს თავისი განმარტება (*audiatur et altera pars* – მოუსმინეთ მეორე მხარესაც). ამიტომ სასამართლო ვალდებულია ორივე მხარეს აცნობოს, თუ როდისათვის არის დანიშნული მათი საქმის განხილვა, ადგილზე დათვალიერება და სხვ.

ზოგჯერ მხარეთა თანასწორობის ზოგადი (საერთო) წესიდან თვითონ კანონით დაშვებულია გამონაკლისი. სახელდობრ, სასამართლოს შეუძლია საქმის განხილვის გარეშე, მოპასუხის დაუბარებლად (მისი ახსნა-განმარტების მოსმენის გარეშე) გასცეს გადახდის ბრძანება, როდესაც მოთხოვნა დამყარებულია უდავო დოკუმენტებზე, რამეთუ იგულისხმება (პრეზუმუციონება ხდება), რომ ამ შემთხვევაში მოპასუხეს არაფერი ექნება თავის გასამართლებელი. თუმცა მოპასუხისათვის პროტესტის შეტანის უფლების მინი-

ჭება კანონით, ისევ და ისევ მხარეთა თანასწორობაზე მეტყველებს. კანონით ასევე დაიშვება დაუსწრებელი წარმოება.

დავის განხილვის დროს ორივე მხარეს შეუძლია იმუამდგომლოს, რათა კანონით გათვალისწინებულ შემთხვევებში სასამართლო დაეხმაროს მათ მტკიცებულებათა შეგროვებაში.

განსახილველი პრინციპი მჭიდროდაა დაკავშირებული შეჯიბრებითობის პრინციპთან, ვინაიდან მხარეთა თანასწორუფლებიანობის გარეშე არ შეიძლება იყოს შეჯიბრებითობა და, შესაბამისად, მხარეთა თანასწორუფლებიანობა, პროცესის შეჯიბრებითობის წინაპირობაა. რეალურად შეჯიბრება, მხოლოდ თანასწორუფლებიან სუბიექტებს შეუძლიათ.

5. შეჯიბრებითობის პრინციპი. სამართალწარმოება ხორციელდება მხარეთა თანასწორობისა და შეჯიბრებითობის საფუძველზე (კონსტიტუციის 85-ე და სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის მე-4 მუხლები). ეს იმას ნიშნავს, რომ საქმის განხილვა სასამართლოში მიმდინარეობს მხარეთა შორის შეჯიბრებითი ფორმით.

საერთოდ შეჯიბრებითობა – ეს შედავებას, შებრძოლებასა და გამარჯვებისაკენ სწრაფვას ნიშნავს. სწორედ ასე ზდება ჩვეულებრივ სამოქალაქო საქმეთა განხილვის დროს.

საიდან იღებს სათავეს შეჯიბრებითობის პრინციპი, რა არის ამ პრინციპის ამოსავალი წყარო? ეს არის ის, რომ სამოქალაქო პროცესის მხარეებს ურთიერთსაპირისპირო (ურთიერთსაწინააღმდეგო) მატერიალურ-სამართლებრივი ინტერესი აქვთ სამოქალაქო პროცესში. მხარეთა საპროცესო მდგომარეობის დამახასიათებელი ნიშანია ის, რომ მათ თავიანთი პოზიციების დაცვის ფართო შესაძლებლობები აქვთ მინიჭებული (იგულისხმება საქმის განხილვაში მათი აქტიური მონაწილეობა, უფლების დაცვის საპროცესო საშუალებების გამოყენების შესაძლებლობა). როდესაც მოსარჩელე მიმართავს სასამართლოს მოპასუხის მიერ დარღვეული უფლების აღდგენის თხოვნით, სასამართლომ უნდა გაარკვიოს, მართლა ეკუთვნის თუ არა მოსარჩელეს უფლება, რომლის აღდგენასაც ის თხოულობს, დაურღვია თუ არა მოპასუხემ ეს უფლება და მხოლოდ იმის შემდეგ, როდესაც დარწმუნდება, რომ ორივე საკითხი დადებითად წყდება, უნდა შეუფარდოს კანონი და დააკმაყოფილოს მოთხოვნა. უკეთუ მაგალითად ერთი მოითხოვს მეორისაგან თანხას, უნდა აიხსნას: 1) საიდან, რა ფაქტიდან წარმოიშვა ეს ვალი – სესხიდან, ზიანის მიყენებიდან, თუ სხვა საფუძველიდან; 2) რით მტკიცდება ეს, მტკიცების რომელი საშუალებით; თუ გამოირკვა, რომ

მოთხოვნის საფუძველი არის სესხის ხელშეკრულება, მოპასუხეს შეუძლია განაცხადოს, რომ მან უკვე გადაიხადა ვალი და ამის დასამტკიცებლად წარადგინოს შესაბამისი მტკიცებულება; მოსარჩელეს თავის მხრივ შეუძლია უპასუხოს, რომ ეს მტკიცებულება ყალბია ან შეეხება სულ სხვა ვალს და ასე შემდეგ. ყოველ პროცესში უნდა გამოირკვეს: ა) საქმის ფაქტობრივი მხარე, ანუ ფაქტობრივი გარემოება, ე.ი. ის ფაქტები, საიდანაც მხარეების მოთხოვნა გამომდინარეობს და ამ ფაქტების დამამტკიცებელი საბუთები და ბ) იურიდიული მხარე, ე.ი. ის, თუ რომელი კანონი მიუღებდა გამორკვეულ ფაქტობრივ გარემოებას.

საქმის იურიდიული მხარის გამორკვევა, სათანადო კანონის მონახვა და შეფარდება სასამართლოს მოვალეობაა, რამეთუ იგულისხმება, რომ სასამართლომ (მოსამართლემ) იცის კანონები (*jura novit curia*). საქმის ფაქტობრივი გარემოების (ფაქტები და დამამტკიცებელი საბუთები) გამორკვევა კი მხარეთა მოვალეობაა.

შეჯიბრების წესი გამოიხატება შემდეგი ფორმულით: თვითონ სასამართლო თავისი ინიციატივით არ აგროვებს მტკიცებულებებს, არამედ საქმეს წყვეტს მხოლოდ იმ ფაქტობრივი მასალის მიხედვით, რომელსაც მას წარუდგენენ მხარეები. ეს ნიშნავს, ჯერ ერთი, იმას, რომ საქმის გადაწყვეტის დროს სასამართლოს უფლება არა აქვს იხელმძღვანელოს სხვა, თუნდაც მნიშვნელოვანი მტკიცებულებებით, უკეთეს ეს მტკიცებულებები ნაჩვენები არ იყო მხარეთა მიერ (*quod non est in actis, non est in mundo* – რაც საქმეში არ არის, არც ქვეყნიერებაზე არსებობს), და მეორე ის, რომ სასამართლო ვალდებულია დაამყაროს თავისი გადაწყვეტილება მხოლოდ იმაზე, რაც გაცხადებული და დამტკიცებული იყო მოდავე მხარეთა მიერ, თუნდაც ეს ეწინააღმდეგებოდეს მის სინდისს (*Sententia debet ferri secundum allegata et probata et non secundum conscientiam*). ამრიგად, სანამ პროცესში ხდება ფაქტობრივი მასალის მოწოდება, სასამართლო პასიურია, იგი თითქოს უბრალო მაყურებელია მის წინაშე მიმდინარე ბრძოლისა. სასამართლოს აქტიუობა იწყება მხოლოდ იმის შემდეგ, როდესაც იგი შეუდგება მოწოდებული მასალის შეფასებას ამა თუ იმ დასკვნისათვის.

შეჯიბრებითობის პრინციპი უზრუნველყოფს პროცესში ფაქტობრივ და მტკიცებით მასალას, რაც საჭიროა საქმის გარემოებათა დასადგენად.

შეჯიბრებითობის საწყისში უნდა განვასხვაოთ ორი კომპონენტი, ორი ასპექტი: შეჯიბრებითობის პრინციპის პირველი ასპექტი შეეხება

საქმის ფაქტობრივ მხარეს, ე.ი. დაკავშირებულია იმ ფაქტების დამტკიცების პროცესთან, რომელთაც საქმისათვის აქვთ მნიშვნელობა, ხოლო მეორე ასპექტი – დაკავშირებულია სამართლის საკითხების გადაწყვეტასთან, ე.ი. მხარის იურიდიული პოზიციის არჩევასთან, დასაბუთებასა და სასამართლოში დაცვასთან. აღსანიშნავია, რომ სისხლის სამართლის პროცესისაგან განსხვავებით, სამოქალაქო პროცესში არ არიან საგამოძიებო ორგანოები. ეს იმიტომ, რომ საქმის ფაქტობრივ მასალას თვითონ მხარეები უკეთ იცნობენ. ამ მასალას, როგორც წესი, თვითონ ეს პირები (მხარეები) ფლობენ. სწორედ მათ ევალებათ წარმოადგინონ მტკიცებითი მასალები (მტკიცებულებები), მიუთითონ საქმის ფაქტობრივ გარემოებებზე. საპროცესო კოდექსის 102-ე და 103-ე მუხლები სწორედ ამაზე მიგვანიშნებენ. თუ წარმოდგენილი მტკიცებულება არ არის საკმარისი საქმისათვის მნიშვნელოვანი გარემოების დასამტკიცებლად, მაშინ სასამართლო წინადადებას აძლევს (შესთავაზებს) მხარეებს წარმოადგინონ დამატებითი მტკიცებულებები ან თვითონ გამოითხოვს, თვითონ აგროვებს მტკიცებულებებს მხარეთა შუამდგომლობის საფუძველზე.

გარდა ამისა, მთელი სასამართლო წარმოება მიმდინარეობს დავის ფორმით, სამართალწარმოებას დავის ხასიათი აქვს. დავას აქვს შეჯიბრებითი ხასიათი, ვინაიდან თითოეული მხარე ცდილობს სასამართლოს წინაშე დაამტკიცოს ის გარემოებანი, რომლებიც საფუძველად უდევს მათ მოთხოვნებსა (მოსარჩელის მხრიდან) თუ შესაგებელს (მოპასუხის მხრიდან), ანუ თითოეულმა მხარემ უნდა დაამტკიცოს თავისი მოთხოვნებისა თუ შესაგებლის საფუძველი (იურიდიული ფაქტები). დამოუკიდებელი მოთხოვნის მქონე მესამე პირმა უნდა დაამტკიცოს (დაასაბუთოს) თავისი მოთხოვნის საფუძველი, ვინაიდან ასეთი სახის მესამე პირს მოსარჩელის ყველა უფლება-მოვალეობა ეკისრება.

დავის საგანზე დამოუკიდებელი მოთხოვნის არმქონე მესამე პირი კი ვალდებულია დაამტკიცოს ის ფაქტები, რომლებიც გავლენას ახდენენ პროცესში მხარესთან მის ურთიერთობაზე.

შეჯიბრებითობის პრინციპის საფუძველზე მხარეები აქტიურობენ პროცესში, თავიანთი უფლებების დაცვის მიზნით, მიუთითებენ საქმის ფაქტობრივ გარემოებებზე, წარმოადგენენ მტკიცებულებებს, მონაწილეობენ მათ გამოკვლევაში, შუამდგომლობენ, აზრს გამოთქვამენ საქმის ირგვლივ მთლიანად და ამა თუ იმ ცალკეული საკითხის შესახებ,

რომელიც პროცესს ეხება. მხარეები სარგებლობენ თანაბარი უფლებებითა და შესაძლებლობებით, დაასაბუთონ თავიანთი მოთხოვნები, უარყონ თუ გააქარწყლონ მეორე მხარის მიერ წარმოყენებული მოთხოვნები, მოსაზრებები თუ მტკიცებულებები. მხარეები თვითონვე განსაზღვრავენ, თუ რომელი ფაქტები უნდა დაედოს საფუძვლად მათ მოთხოვნებს, ან რომელი მტკიცებულებებით უნდა იქნეს დადასტურებული ეს ფაქტები.

აღნიშნული პრინციპი მჭიდროდაა დაკავშირებული კანონიერებისა და დისპოზიციურობის პრინციპებთან. მოცემული პრინციპი ასევე განუყოფლადაა დაკავშირებული მხარეთა საპროცესო თანასწორუფლებიანობის პრინციპთან, რომელიც, საერთოდ, შეჯიბრებითობის პრინციპის საფუძველია. მხარეთა თანასწორობა შეჯიბრებითობის პრინციპის განხორციელების წინაპირობაა, ვინაიდან სწორედ მაშინ ეძლევათ მხარეებს შესაძლებლობა, შეებრძოლონ (შეეჯიბრონ) ურთიერთს პროცესში, როცა მათ თანაბარი უფლებამოვალეობანი აქვთ მინიჭებული, მხოლოდ მაშინ აქვს შეებრძოლებას აზრი საკუთარი უფლებებისა და ინტერესების დასაცავად, როცა მხარეები თანაბარ (ერთნაირ) სამართლებრივ პირობებში არიან ჩაყენებული და თანაბარი საპროცესო საშუალებებით სარგებლობენ.

ამასთან დაკავშირებით საინტერესოა XIX-XX საუკუნეების გამოჩენილი პროცესუალისტიკის ვასკოვსკის მოსაზრება: „შეჯიბრებითობის პრინციპი სასარგებლო და მიზანშეწონილი მხოლოდ იმ პირობით შეიძლება იყოს, თუ ორივე მოდავე მხარე თანასწორია, ერთნაირად მომზადებული და მცოდნე მოწინააღმდეგეა. ამ შემთხვევაში სასამართლოს ისდა დარჩენია, რომ უსიტყვოდ (ჩუმად) ადევნოს თვალყური მათ ორთა ბრძოლას და მიუკერძოებლად გადაწყვიტოს, თუ მათგან ვინ გაიმარჯვა. მაგრამ თუ მხარეები თანაბარი შესაძლებლობების მქონე მოწინააღმდეგეები არ არიან, თუ, მაგალითად, ერთ მხარეს წარმოადგენს განათლებული, ხოლო მეორეს – უმეცარი ადამიანი, ან თუ ერთ-ერთ მოდავე მხარეს ეხმარება ადვოკატი, რომელსაც საპროცესო ბრძოლის ყველა ხერხი და საშუალება დაწვრილებით აქვს შესწავლილი და ხანგრძლივი დროის განმავლობაში გამოუმუშავებული აქვს შესაბამისი პროფესიული ჩვევები, ხოლო მეორე მოდავე მხარე თავს იცავს პირადად (თვითონ), მოკლებულია ამგვარ ჩვევებს, პირველად გამოდის პროცესში, მაშინ შეჯიბრებითობის პრინციპი იქნება მხოლოდ ძლიერის ზეიმი სუსტზე, მდიდრისა, რომელსაც შესაძლებლობა აქვს დაიჭიროვოს კარგი ადვოკატი, ღარიბზე, რომელიც იძულებულია თავისი საქმე თვი-

თონ აწარმოოს, ეს კი ეწინააღმდეგება სამართლიანობას.“¹ მაგრამ მოქმედი საპროცესო კანონმდებლობით გათვალისწინებულია ე.წ. „სუსტი მხარის“ დაცვის გარანტიები, – მაგალითად, კანონიერების პრინციპი. ასევე, თუ მხარეს არ ძალუძს წარმოადგინოს მტკიცებულება, მაშინ მისი შუამდგომლობის საფუძველზე მათ გამოითხოვს სასამართლო. სასამართლო წარმართავს შეჯიბრებითობას, რათა უზრუნველყოფილ იქნეს მხარეთა თანაბარ პირობებში ყოფნა. თუ მხარეს არ შეუძლია ადვოკატის ხარჯების ანაზღაურება, სასამართლო მისი შუამდგომლობის საფუძველზე მოიწვევს ადვოკატს სახელმწიფო ხარჯზე, თუ საქმის მნიშვნელობისა და სირთულის გამო მისი მონაწილეობა საქმეში მიზანშეწონილია (მუხლი 47-ე) და სხვ.

აღსანიშნავია, რომ სამოქალაქო პროცესში შეჯიბრებითობის პრინციპის განხორციელების დროს კანონი განსაზღვრულ როლს და ადგილს მიუჩენს სასამართლოსაც, რათა უზრუნველყოფილ იქნეს კანონიერება. საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო სამართალში „წმინდა“, „სრული“ შეჯიბრებითობა არ არსებობს. თვით სსსკ-ის მე-4 მუხლის (რომელიც შეჯიბრებითობის პრინციპს განსაზღვრავს) მე-2 ნაწილში აღნიშნულია, რომ საქმის გარემოებათა გასარკვევად სასამართლოს შეუძლია თავისი ინიციატივით მიმართოს საპროცესო კოდექსით გათვალისწინებულ ღონისძიებებს. კონკრეტულად თუ ვიტყვით, საოჯახო-საქორწინო საქმეთა განხილვის დროს სასამართლოს შეუძლია თავისი ინიციატივით განსაზღვროს დასადგენ გარემოებათა წრე (ანუ იგულისხმება მტკიცების საგანი) და მხარეთა ახსნა-განმარტებების მოსმენის შემდეგ, თვითონ გამოითხოვოს მტკიცებულებები, რომლებზედაც მხარეებს არ მიუთითებიათ. ასევე, სასამართლო არ მიიღებს, არ გამოითხოვს ან საქმიდან ამოიღებს მტკიცებულებებს, რომლებსაც საქმისათვის მნიშვნელობა არა აქვთ, ანუ სასამართლო ამოწმებს განსახილველ საქმესთან წარმოდგენილ მტკიცებულებათა შესახებობას. საბოლოოდ სწორედ სასამართლო განსაზღვრავს იმ საკითხთა წრეს, რომლებზედაც საჭიროა ექსპერტის დასკვნა. სსსკ-ის 162-ე მუხლის თანახმად კი, ექსპერტიზის დანიშვნა სასამართლოს თავისი ინიციატივითაც შეუძლია და სხვ. ექსპერტიზა მხოლოდ მოსამართლის განჩინების საფუძველზე შეიძლება დაინიშნოს. ყველაზე ნათლად შეჯიბრებითობის პრინციპი იკვეთება სსსკ-ის 102-ე და 103-ე

---

¹ Хрестоматия по гражданскому процессу. Под ред. М.К. Треушникова. с. 71-72.

მუხლებიდან გამომდინარე მტკიცების წესში, ისინი განსაზღვრავენ იმ გარემოებათა მტკიცების წესს, რომლებიც მხარეთა მოთხოვნებისა თუ შესაგებლის საფუძველს წარმოადგენენ.

სსსკ-ის 83-ე მუხლის საფუძველზე კი მხარეებს მინიჭებული აქვთ საპროცესო უფლებათა მთელი კომპლექსი (მრავალი საპროცესო შესაძლებლობა), რათა მათ ინიციატივა გამოიჩინონ პროცესში, იაქტიურონ, დაასაბუთონ თავიანთი პოზიცია და უარყონ მოწინააღმდეგის მტკიცებულებები და არგუმენტები, რაც, თავის მხრივ, უზრუნველყოფს სწორედ შეჯიბრებითობას სამოქალაქო პროცესში.

სსსკ-ის 136-ე მუხლის მე-5 ნაწილის თანახმად, თუ წერილობითი მტკიცებულების წარდგენაზე უარს ამბობს ერთ-ერთი მხარე, რომელიც არ უარყოფს, რომ მტკიცებულება მის ხელთაა, ან თუ წერილობითი მტკიცებულების წარდგენაზე უარის თქმას სასამართლო არასაპატიოდ მიიჩნევს, სასამართლოს შეუძლია გაათავისუფლოს მტკიცებულების გამოთხოვის თაობაზე შუამდგომლობის აღმძვრელი პირი იმ ფაქტების მტკიცების ტვირთისაგან, რომლებიც ამ მტკიცებულებით უნდა დაედასტურებინა (ანუ რომლებსაც შეიცავს ეს მტკიცებულება) და ასეთი ტვირთი გადააკისროს მხარეს, რომელიც უარს ამბობს მის ხელთ არსებული წერილობითი მტკიცებულების წარდგენაზე. ასეთივე წესია დადგენილი მაშინაც, როცა მხარე სასამართლოს მოთხოვნით არ წარადგენს მის ხელთ არსებულ ნივთიერ მტკიცებულებას (157-ე მუხლი).

თუ მხარე თავს არიდებს საქმისათვის მნიშვნელობის მქონე იმ გარემოებათა გამოკვლევას, რომელთა დადგენაც შესაძლებელია მხოლოდ მის ხელთ არსებული წერილობითი და ნივთიერი მტკიცებულებების მეშვეობით, მხარის ეს მოქმედება სამართალში ფასდება როგორც მხარის მიერ თავისი უფლებების ბოროტად გამოყენება (უფლებით ბოროტად სარგებლობა), ან როგორც მხარის უარი, რომ მას არ სურს მონაწილეობა მიიღოს შეჯიბრებით პროცესში. ზემოაღნიშნულ შემთხვევებში, სასამართლოს უფლება აქვს დაადგინოს, რომ მტკიცებულებაში ასახული ცნობები საქმისათვის მნიშვნელობის მქონე გარემოებების შესახებ, მხარის მიერ აღიარებულია (მხარემ აღიარა).

სადავო ურთიერთობის მომწესრიგებელი მატერიალური სამართლის ნორმათა ანალიზის საფუძველზე ირკვევა ის, თუ როგორ უნდა განაწილდეს მტკიცების ტვირთი მხარეთა შორის. ხოლო მატერიალური სამართლის ზოგიერთი ნორმა პირდაპირ მითითებასაც შეიცავს ამის

შესახებ. მაგალითად, პირადი არაქონებრივი უფლებების დაცვის საქმეებზე (სამოქალაქო კოდექსის მე-18 მუხლი) მოპასუხებ უნდა ამტკიცოს, რომ გავრცელებული ცნობები სინამდვილეს შეეფერება. მოსარჩელემ კი უნდა დაამტკიცოს მხოლოდ მოპასუხის მიერ ასეთი ცნობების გავრცელების ფაქტი.

სსსკ-ის 105-ე მუხლის თანახმად, სასამართლო აფასებს მტკიცებულებებს (როგორც მხარის მიერ წარდგენილს, ისე მათი შუამდგომლობით გამოთხოვილს) თავისი შინაგანი რწმენით, რომელიც უნდა ემყარებოდეს სასამართლოს სხდომაზე მათ ყოველმხრივ, სრულ და ობიექტურ განხილვას.

სასამართლოს სხდომის მთელ მიმდინარეობას შეჯიბრებითი ფორმა აქვს. ეს ფორმა ვლინდება იმაშიც, რომ განსაზღვრული რიგითობაა დადგენილი მხარეთა პროცესზე გამოსვლისათვის. აგრეთვე ვლინდება მტკიცებულებათა გამოკვლევის წესში.

დაბოლოს, უდავო წარმოებისათვის შეჯიბრებითობის საწყისი არ არის დამახასიათებელი, ხოლო გამარტივებულ წარმოებაში ეს პრინციპი მოქმედებს, ოღონდ სპეციფიკური ფორმით ვლინდება.

6. სამართალწარმოების სახელმწიფო ენაზე განხორციელების პრინციპი. სამართალწარმოება ხორციელდება ქართულ ენაზე, ვინაიდან საქართველოს სახელმწიფო ენა არის ქართული, ხოლო აფხაზეთში აგრეთვე – აფხაზური. იმას, ვინც სახელმწიფო (სამართალწარმოების) ენა არ იცის, ენიშნება თარჯიმანი. კანონმდებლობით უზრუნველყოფილია სახელმწიფო ენის არმცოდნე პირთა უფლება, სრულად გაეცნონ საქმის მასალებს, მონაწილეობა მიიღონ ყველა საპროცესო მოქმედებაში (აღვილზე დათვალიერებაში, მტკიცებულებათა შეგროვებაში, წერილობით მტკიცებულებათა შესწავლაში და სხვ.) პირადად ან თარჯიმნის დახმარებით. სამართალწარმოების ენის არმცოდნე პირებს უფლება აქვთ მისცენ სასამართლოს ახსნა-განმარტებები და ჩვენებები, განაცხადონ შუამდგომლობები, შეიტანონ საჩივრები მშობლიურ ენაზე, აგრეთვე ისარგებლონ თარჯიმნის მომსახურებით.

სასამართლო ვალდებულია განუმარტოს სამართალწარმოების ენის არმცოდნეთ, რომ მათ უფლება აქვთ ისარგებლონ პროცესში იმ ენით, რომელიც მათ იციან და თარჯიმნის მომსახურებით. იმ ენის არჩევის უფლება, რა ენაზეც პირმა უნდა მისცეს ახსნა-განმარტება სასამართლოს, მხოლოდ ამ პირს ეკუთვნის და ასეთ შემთხვევაში სასამართლო არ არის უფლებამოსილი გადაწყვიტოს ეს საკითხი.

სსსკ-ის 213-ე მუხლის თანახმად, სასამართლო განუმარტავს თარჯიმანს მის მოვალეობებს, თარგმნოს სამართალწარმოების ენის არმცოდნეთა განმარტებები, ჩვენებები, განცხადებები, ხოლო ამ პირებს უთარგმნოს განმარტებათა, ჩვენებათა, განცხადებათა, სასამართლოში გამოქვეყნებულ დოკუმენტთა შინაარსი, აგრეთვე სასამართლოს განკარგულებები, განჩინებები და გადაწყვეტილებები.

ამ პრინციპის წყალობით, მოსახლეობის ყველა ფენისა და საქართველოში მცხოვრები ყველა პირისათვის უზრუნველყოფილია (ხელმისაწვდომია) მართლმსაჯულება, იმისდა მიუხედავად, თუ რომელ ენას ფლობენ ისინი.

კონსტიტუციის 85-ე მუხლის თანახმად, იმ რაიონებში, სადაც მოსახლეობა არ ფლობს სახელმწიფო ენას, უზრუნველყოფილია სახელმწიფო ენის შესწავლისა და სამართალწარმოებასთან დაკავშირებული საკითხების გადაწყვეტა.

თარჯიმნის მომსახურებით სამართალწარმოების ენის არმცოდნე პირი სარგებლობს უსასყიდლოდ, ვინაიდან თარჯიმნის მომსახურებასთან დაკავშირებული ყველა ხარჯი (თარჯიმნის მომსახურება) „საერთო სასამართლოების შესახებ“ საქართველოს ორგანული კანონის მე-10 მუხლის თანახმად, ანაზღაურდება სახელმწიფო ბიუჯეტის ხარჯზე.

სამართალწარმოების სახელმწიფო ენაზე განხორციელების პრინციპის დარღვევა განიხილება, როგორც სამოქალაქო საპროცესო სამართლის ნორმათა არსებითი და უხეში დარღვევა, რაც, შესაძლოა, საფუძვლად დაედოს გადაწყვეტილების გაუქმებას.

სამართალწარმოების ენასთან დაკავშირებული საკითხები მოქმედი კანონმდებლობით სრულყოფილად არ არის მოწესრიგებული. 1964 წლის საპროცესო კოდექსი ითვალისწინებდა, რომ სასამართლო დოკუმენტები სამართალწარმოების ენის არმცოდნეთ ჩაბარდებით იმ ენაზე თარგმნილი, რომელიც მათ იციან, ან ჩაბარდებით მათ მშობლიურ ენაზე.

7. სამოქალაქო პროცესის საქვეყნობა. სასამართლოში ყველა საქმე განიხილება ღია სხდომაზე. დახურულ სხდომაზე საქმის განხილვა დასაშვებია მხოლოდ კანონით გათვალისწინებულ შემთხვევებში. სასამართლოს გადაწყვეტილება ცხადდება საქვეყნოდ (კონსტიტუციის 85-ე მუხლი).

სამოქალაქო პროცესის საქვეყნობის პრინციპის არსი იმაში მდგომარეობს, რომ ღია სხდომა დადებითად მოქმედებს როგორც სასამართლებზე, ისე საქმის მონაწილეებზე (მათ წარმომადგენლებზე) და სხდომაზე დამსწრე პირებზე იმ თვალსაზრისით, რომ საჯარო კონტროლი ხორ-

ცივლდება, პირველ რიგში, სასამართლოს საქმიანობაზე, რათა მან დაიცვას სამოქალაქო საპროცესო სამართლის ნორმები. ამ პრინციპით შესაძლებელი ხდება პირთა უფლებების სათანადოდ დაცვა, სამართალდარღვევის გამოძწევი მიზეზების გამოვლენა (დადგენა), სამართალდარღვევათა პრევენცია და ა.შ. მოცემული პრინციპის დაცვა კანონიერი და დასაბუთებული გადაწყვეტილების გამოტანის ერთ-ერთი წინაპირობაა.

პროცესის საქვეყნობა იმაში მდგომარეობს, რომ ყველა მსურველს უფლება აქვს თავისუფლად დაესწროს სასამართლო სხდომას, იმყოფებოდეს სხდომის დარბაზში საქმის განხილვის დროს პროცესის დაწყებიდან მის დამთავრებამდე, მათ შორის ამის უფლება აქვს მასობრივი ინფორმაციის საშუალებებს. ამ პრინციპიდან გამომდინარეობს კინო და ვიდეოგადაღების უფლება, ე.ი. ყოველივე იმისა, რაც სასამართლო სხდომის დარბაზში ხდება, აგრეთვე მაგნიტოფონზე ჩაწერის უფლება. სხდომის დარბაზში მყოფებს უფლება აქვთ გააკეთონ წერილობითი შენიშვნები (ჩანაწერები) პროცესის შესახებ და მოახდინონ სასამართლო სხდომის დარბაზში ყოველივე მომხდარის ფიქსაცია. ეს შესაძლებლობა მათ შეიძლება ჩამოერთვათ მხოლოდ სასამართლო სხდომის დარბაზში წესრიგის დარღვევის შემთხვევაში (მუხლი 212-ე).

სამოქალაქო პროცესის საქვეყნობას ეხება სსსკ-ის მე-9 მუხლი, რომლიდან გამომდინარეც, საქვეყნობის პრინციპიდან დაიშვება გამონაკლისებიც. ამ მუხლის შესაბამისად, დახურულ სხდომაზე საქმის განხილვა დასაშვებია:

1) სახელმწიფო საიდუმლოების დაცვის მიზნით, ანუ იმ მიზნით, რომ სახელმწიფო საიდუმლოება არ გახმაურდეს;

2) კანონმდებლობით გათვალისწინებულ სხვა შემთხვევებში, მხარის მოტივირებული შუამდგომლობის საფუძველზე. ამ შემთხვევაში დახურული სხდომა დაიშვება იმ მიზნით, რომ არ გახმაურდეს ცნობები საქმის მონაწილეთა ცხოვრების ინტიმური მხარეების შესახებ, აგრეთვე ეს დაიშვება შვილად აყვანის საიდუმლოების უზრუნველყოფის მიზნით.

როგორც ჩანს, სამოქალაქო საქმის დახურულ სხდომაზე განხილვის ორი სახე არსებობს, კერძოდ: 1) ერთ შემთხვევაში, საქმე დახურულ სხდომაზე განიხილება ყველა შემთხვევაში, რადგან ამას უპირობოდ მოითხოვს კანონი და, შესაბამისად, ასეთ დროს დახურულ სხდომაზე საქმის განხილვა არ არის დამოკიდებული სასამართლოს შეხედულებაზე (ინიციატივაზე) ან საქმის მონაწილეთა მოთხოვნაზე და 2) კანონით

გათვალისწინებულ შემთხვევებში დახურულ სხდომაზე საქმის განხილვა დაიშვება მხარის ან მისი წარმომადგენლის შუამდგომლობით ან სასამართლოს ინიციატივით.

მაგალითად, სსსკ-ის 350-ე მუხლის თანახმად, როდესაც უდავო წესით განიხილება შვილად აყვანის საქმე, სასამართლოს, განმცხადებლის თხოვნით, ან თავისი ინიციატივით შეუძლია განიხილოს შვილად აყვანის საქმე დახურულ სასამართლო სხდომაზე, ხოლო სსსკ-ის 351-ე მუხლის თანახმად, სასამართლოს გადაწყვეტილება შვილად აყვანის შესახებ განმცხადებლის თხოვნით საჯაროდ არ გამოცხადდება.¹ ამდენად, შეგვიძლია აღვნიშნოთ, რომ შვილად აყვანის საქმეების უპირობოდ დახურულ სხდომაზე განხილვა არ ხდება, თუმცა კი დასაშვებია ამ საქმეთა დახურულ სხდომაზე განხილვა განმცხადებლის თხოვნით ან სასამართლოს ინიციატივით.

ასევე უნდა აღინიშნოს, რომ ყოველი ადამიანის პირადი ცხოვრება, პირადი ჩანაწერი, მიმოწერა, სატელეფონო და სხვა ტექნიკური საშუალებებით საუბარი, აგრეთვე ტექნიკური საშუალებებით მიღებული შეტყობინება ხელშეუხებელია. ამ უფლებების შეზღუდვა დაიშვება სასამართლოს გადაწყვეტილებით ან მის გარეშეც – კანონით გათვალისწინებული გადაუდებელი აუცილებლობისას (კონსტიტუციის მე-20 მუხლი). გარდა ამისა, კონსტიტუციით გარანტირებულია ადამიანის პატივისა და ღირსების ხელშეუვალობა, მათი დაცვის უფლება (კონსტიტუციის მე-17 მუხლი).

ამასთან დაკავშირებით უნდა ითქვას, რომ მიმოწერისა თუ სატელეფონო შეტყობინებათა საიდუმლოების დაცვის მიზნით, პირადი მიმოწერა და პირადი სატელეფონო შეტყობინებანი შეიძლება გამოქვეყნდეს ღია სასამართლო სხდომაზე მხოლოდ იმ პირთა თანხმობით, რომელთა შორისაც ხდებოდა, ასე ვთქვათ, ინფორმაციის გაცვლა (მიმოწერა თუ სატელეფონო შეტყობინება). წინააღმდეგ შემთხვევაში კი, თუ ასეთი თანხმობა არ იქნება მიღებული, მაშინ მიმოწერა და სატელეფონო შეტყობინება ცხადდება (გამოქვეყნდება) დახურულ სასამართლო სხდომაზე.

კანონის იმპერატიული მოთხოვნიდან გამომდინარე (სსსკ-ის მე-9 მუხლი), სამოქალაქო საქმე აუცილებლად დახურულ სხდომაზე უნდა

¹ ვფიქრობთ, ეჭვს იწვევს აღნიშნული ნორმის კონსტიტუციურობის საკითხი, ვინაიდან კონსტიტუციის 85-ე მუხლის თანახმად, სასამართლოს გადაწყვეტილება საჭეუნიოდ ცხადდება.

იქნეს განხილული, თუ საქმის განხილვა ღია სხდომაზე ეწინააღმდეგება სახელმწიფო საიდუმლოების დაცვის ინტერესებს. ეს იმიტომ, რომ „სახელმწიფო საიდუმლოების შესახებ“ საქართველოს 1996 წლის 29 ოქტომბრის კანონის 1-ლი მუხლის 1-ლი პუნქტის თანახმად, სახელმწიფო საიდუმლოება ეს ინფორმაციის ის სახეობაა, რომელიც მოიცავს სახელმწიფო საიდუმლოების შემცველ ცნობებს სახელმწიფოსათვის უმნიშვნელოვანეს სხვადასხვა სფეროში (თავდაცვის, ეკონომიკის, საგარეო ურთიერთობის, დაზვერვის, სახელმწიფო უშიშროებისა და მართლწესრიგის დაცვის სფეროში), რომელთა გამჟღავნებას შეუძლია ზიანი მიაყენოს საქართველოს სუვერენიტეტს, კონსტიტუციურ წყობილებას, პოლიტიკურ და ეკონომიკურ ინტერესებს.

გარდა ზემოაღნიშნულისა, იქიდან გამომდინარე, რომ საერთაშორისო სამართლის საყოველთაოდ აღიარებული ნორმები და პრინციპები და საქართველოს საერთაშორისო ხელშეკრულებანი საქართველოს სამართლებრივი სისტემის შემადგენელი ნაწილია, სასამართლოს უფლება აქვს საქმე განიხილოს დახურულ სხდომაზე მოქალაქეობრივი და პოლიტიკური უფლებების შესახებ საერთაშორისო პაქტის მე-14 მუხლის 1-ლი პუნქტისა და ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის ევროპის კონვენციის (რომი, 1950 წლის 4 ნოემბერი) მე-6 მუხლის 1-ლი პუნქტის საფუძველზე, რომლებითაც გათვალისწინებულია, რომ პრესა და საზოგადოება შეიძლება არ იქნეს დაშვებული სასამართლო სხდომაზე (განხილვაზე) მთლიანად ან მის ნაწილზე მორალის, საზოგადოებრივი წესრიგის ან ეროვნული უშიშროების მოსაზრებებით, აგრეთვე, როცა ამას მოითხოვს არასრულწლოვანთა ინტერესები ან მხარეთა პირადი ცხოვრების დაცვა, ან სასამართლოს შეხედულებით, განსაკუთრებულ გარემოებებში, მკაცრი აუცილებლობის ზღვრამდე, თუ საჯაროობა ზიანს მიაყენებს მართლმსაჯულების ინტერესებს.

ზემოთ დასახელებული კონვენციის მე-8 მუხლის თანახმად, ყოველ ადამიანს აქვს მისი პირადი და ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის, საცხოვრებლის ხელშეუხებლობისა და კორესპონდენციის (მიმოწერის) საიდუმლოების უფლება.

ამ უფლებების განხორციელებაში დაუშვებელია სახელმწიფო ორგანოების მხრიდან ჩარევა, გარდა გამონაკლისისა, როცა ეს გათვალისწინებულია კანონით და აუცილებელია დემოკრატიულ საზოგადოება-

ში სახელმწიფო უშიშროებისა და საზოგადოებრივი სიმშვილის, სახელმწიფოს ეკონომიკური კეთილდღეობის ინტერესებიდან გამომდინარე, არეულობებისა და დანაშაულთა თავიდან აცილების მიზნით, ჯანმრთელობისა და ზნეობის, ან სხვა პირთა უფლებებისა და თავისუფლებების დაცვისათვის.

ზემოთ განხილულ შემთხვევებში, დახურულ სხდომაზე საქმის განხილვის შესახებ სასამართლოს გამოაქვს მოტივირებული განჩინება, რომელშიც მან უნდა მიუთითოს ის გარემოებები, რომლებიც ადასტურებენ, რომ საქმის დახურულ სხდომაზე განხილვა აუცილებელია. ამ განჩინების გასაჩივრებას კანონი არ უშვებს. განჩინების გამოცხადების შემდეგ, დარბაზში მყოფი ყველა პირი, გარდა კანონით განსაზღვრული პირთა წრისა, ვალდებულია დატოვოს დარბაზი. ყველა სხვა შემთხვევაში (ანუ, როცა საქმე დახურულ სხდომაზე არ განიხილება) დაუშვებელია საზოგადოების გაყვანა დარბაზიდან, თუ ისინი წესრიგს არ არღვევენ.

კანონით განსაზღვრულია პირთა წრე, რომლებიც მონაწილეობენ დახურულ სხდომაზე საქმის განხილვაში. ესენია: მხარეები და მათი წარმომადგენლები, ხოლო თუ ეს აუცილებელია – მოწმეები, ექსპერტები, სპეციალისტები და თარჯიმნები.

დახურულ სხდომაზე საქმე განიხილება სამართალწარმოების საერთო (ანუ ყველა) წესის დაცვით. ეს იმითომ, რომ აღნიშნულ წესში კანონიერების დაცვის ინტერესია ჩადებული. დახურული სხდომა არ ნიშნავს იმას, რომ არ იქნება დაცული კანონიერება. საქმე დახურულ სხდომაზე განიხილება, სასამართლოს გადაწყვეტილება კი ცხადდება საჯაროდ.

აუცილებლად უნდა გაეცვას ხაზი იმას, რომ გადაწყვეტილების საქვეყნოდ გამოცხადებამ არ უნდა გამოიწვიოს იმ ცნობების გახმაურება, რომელთა საიდუმლოების დაცვის მიზნითაც იყო მიღებული დახურულ სხდომაზე საქმის განხილვის გადაწყვეტილება. ამიტომ სახელმწიფო საიდუმლოების შემცველი ცნობები და სხვა ცნობებიც, რომელთა გახმაურებაც კანონით იკრძალება, არ უნდა აისახოს სასამართლოს გადაწყვეტილებაში.

8. კანონიერების პრინციპი. საერთოდ კანონიერება საზოგადოების ცხოვრების ისეთი მდგომარეობაა, რომელშიც, პირველ ყოვლისა, არსებობს (მოქმედებს) ზარისხიანი, არაწინააღმდეგობრივი (ჰარმონიული) კანონმდებლობა და, მეორე მხრივ, სამართლის ნორმებს

(კანონებს) პატივს სცემს და ასრულებს კიდევ ყველა (ხელისუფლების ორგანოები, თანამდებობის პირები, ორგანიზაციები თუ ფიზიკური პირები).¹ ზედმეტი არ იქნება, თუ გავიხსენებთ პალზოვსკის მიერ ნათქვამ სიტყვებს, რომ: „არსებობენ კანონები, რომელთა დარღვევის უფლება თვით კანონმდებელსაც კი არა აქვს, ესენია – ლოგიკის კანონები“.²

მხოლოდ ის ნორმატიული აქტი შეიძლება გახდეს მოქმედი, რომელიც იურიდიულად დახვეწილი ენითაა დაწერილი და ექვემდებარება ლოგიკის (ანუ საღი აზრის) ნორმებს (კანონებს). მიუღებელია, რომ ნორმატიული აქტის ყოველი მომდევნო სტრიქონი წინას ეწინააღმდეგებოდეს.

კანონიერების მთავარი ნიშან-თვისებაა კანონის უზენაესობა: მიღებულ კანონს თითქოსდა ასხვისებს კანონმდებელი და უკვე თავად ემორჩილება თავისავე შექმნილ კანონს. კანონიერება ეს არის ის, რაც ჩამოყალიბებულია რომის სამართალში: *non rex est lex, sed lex est rex* – თვითონ კანონი არის მეფე და არა მეფე კანონი. კანონიერება არის თანდაყოლილი უფლებებისა და თავისუფლებების, აგრეთვე კანონიერი ინტერესების დაცვა, რაც ზორციელდება კანონით დადგენილი საპროცესო წესით. ამიტომ კანონიერების პრინციპის განხორციელება უზრუნველყოფილია მთელი რიგი საპროცესო გარანტიებით.

კანონის დარღვევის შემთხვევაში სახელმწიფომ უნდა უზრუნველყოს დარღვეული ან სადავო უფლებების სათანადო დაცვა კანონით დადგენილი საპროცესო წესით და ასევე განხორციელოს მიღებული გადაწყვეტილებების აღსრულებაც.

სამოქალაქო პროცესი უფლების დაცვის ერთ-ერთი ფორმაა. კანონიერება სასამართლოთა საქმიანობაში ნიშნავს სასამართლოს მიერ მიღებული ყველა დადგენილებისა და სასამართლოს მიერ შესრულებული ყველა საპროცესო მოქმედების სრულ შესაბამისობას როგორც მატერიალური, ისე საპროცესო სამართლის ნორმებთან, ე.ი. კანონთან.

კანონიერების პრინციპის შინაარსი, ე.ი. ამ პრინციპის მოთხოვნა სასამართლოსთან მიმართებაში იმაში მდგომარეობს, რომ სასამართლომ სწორად უნდა გამოიყენოს როგორც მატერიალური (რეგულაციური) სამართლის, ისე საპროცესო სამართლის შესაბამისი ნორმები.

¹ Гражданский процесс Учебник под ред. М.К. Треушникова, М., 2001, гл. 52.

² Пальховский А.М., О предварительном аресте неисправимых должников при вексельных взысканиях по Закону 07 марта 1879 г. М., 1879 г. с. 15.

გადაწყვეტილებაში მითითებულ უნდა იქნეს, თუ რომელი კანონის საფუძველზე გადაწყდა ეს კონკრეტული დავა. სასამართლო ვალდებულება საქმე საქართველოს კონსტიტუციისა და კანონმდებლობის საფუძველზე გადაწყვიტოს. რაც შეეხება ჩვეულებებს, სასამართლო მათ მხოლოდ მაშინ გამოიყენებს, თუ იგი სამართლისა და ზნეობის საყოველთაოდ აღიარებულ ნორმებს ან საჯარო წესრიგს არ ეწინააღმდეგება (სამოქალაქო კოდექსის მე-2 მუხლი).

თუ სამოქალაქო საქმის განხილვის დროს სასამართლო დაადგენს, რომ ერთმანეთს არ შეესაბამება სხვადასხვა იერარქიის მქონე ნორმატიული აქტი, მაშინ იგი გადაწყვეტილებას მიიღებს იმ სამართლებრივი ნორმების შესაბამისად, რომელთაც უფრო მეტი იურიდიული ძალა აქვთ (რომლებიც იერარქიით უფრო მაღალი აქტებია). ავტონომიურ რესპუბლიკათა ნორმატიულ აქტებს სასამართლო იყენებს ავტონომიურ რესპუბლიკათა კომპეტენციის ფარგლების გათვალისწინებით.

თუ საქართველოს საერთაშორისო ხელშეკრულებითა და შეთანხმებით დადგენილია სხვა წესები, ვიდრე ეს გათვალისწინებულია საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კანონმდებლობით, მაშინ გამოყენებულ უნდა იქნეს საერთაშორისო ხელშეკრულებებითა და შეთანხმებით გათვალისწინებული წესები.

მატერიალური სამართლის ნორმების შეფარდების საკითხთან მჭიდროდ არის დაკავშირებული კანონისა და სამართლის ანალოგიის საკითხი. სასამართლოს სამოქალაქო კოდექსი უფლებას აძლევს სადავო სამოქალაქო ურთიერთობათა მოსაწესრიგებლად მიმართოს კანონის ან სამართლის ანალოგიას.

დავების განხილვა და გადაწყვეტა ხდება საპროცესო კანონმდებლობით დადგენილი წესით. როგორც ცნობილია, ავტონომიურ რესპუბლიკებს არა აქვთ უფლება, მიიღონ მართლმსაჯულების განხორციელების პროცესის მომწესრიგებელი (საქმის განხილვის პროცედურის განმსაზღვრელი) ნორმები.

აღსანიშნავია, რომ ძალზე ძნელია და ზოგჯერ შეუძლებელი, რომ საქართველოს კონსტიტუცია, საერთო სასამართლოების კანონი, სამოქალაქო საპროცესო კოდექსი შეიცავდეს ყველა სამოქალაქო საპროცესო ნორმას. ამიტომ კანონიერების პრინციპის შინაარსის თვალსაზრისით (ამ შინაარსიდან გამომდინარე) აუცილებელია, რომ მატერიალურ-სამართლებრივი ხასიათის კანონებში (სამოქალაქო კოდექსში, შრომის კოდექსში) არსებული საპროცესო ნორმები შეესაბამებოდეს სამოქალაქო საპროცესო სამართლის პრინციპებს.

კანონიერების პრინციპის განხორციელება უზრუნველყოფილია მთელი რიგი საპროცესო გარანტიებით. პირველ ყოვლისა, ეს გარანტიებია მოსამართლეთა დამოუკიდებლობა და მხოლოდ კანონებისადმი მათი მორჩილება, კანონისა და სასამართლოს წინაშე მხარეთა თანასწორობა, პროცესის შეჯიბრებითობა, მხარეთა თანასწორუფლებიანობა, საქმის განხილვის საქვეყნობა, საქმის განხილვის უშუალობა და ა.შ.

გარდა ამისა, კანონმდებელი იმასაც ითვალისწინებს, რომ საქმის განხილვის დროს, შესაძლოა, სასამართლომ დაუშვას შეცდომა, ამიტომ შეცდომის გამოსასწორებლად და კანონიერების აღსადგენად გათვალისწინებულია კანონიერ ძალაში შეუსვლელი გადაწყვეტილებების სააპელაციო და საკასაციო წესით გასაჩივრების სტადიები და კანონიერ ძალაში შესული გადაწყვეტილებით ან განჩინებით დამთავრებული საქმისწარმოების განახლების სტადია.

ამ პრინციპის განხორციელების სხვა გარანტიებია ასევე ის, რომ სასამართლო ვალდებულია მხარეებს აცნობოს სხდომის დრო და ადგილი; კანონი დასაშვებად მიიჩნევს მოსამართლის (სასამართლოს) აცილებას; მხარეს უფლება აქვს ჰყავდეს წარმომადგენელი; კანონი ზუსტად განსაზღვრავს სარჩელის ფორმასა და შინაარსს და სარჩელის მიღებაზე უარის თქმის ამომწურავ ჩამონათვალს ითვალისწინებს.

კანონიერების პრინციპის გარანტიის სახით სამოქალაქო პროცესში დადგენილია სასამართლოს გადაწყვეტილების წერილობითი ფორმა და დაწერილობითაა განსაზღვრული მისი შინაარსი (სტრუქტურა).

სამოქალაქო პროცესის მიზანი იმაში მდგომარეობს, რომ საქმის განხილვის შედეგად დადგინდეს საქმის ფაქტობრივი გარემოებანი და მათ მიმართ სწორად იქნეს შეფარდებული (გამოყენებული) მატერიალური სამართლის ნორმა.

სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 393-ე მუხლის (რომელიც გადაწყვეტილების გაუქმების საფუძვლებს ეხება) მე-2 ნაწილში ფაქტობრივად მატერიალური სამართლის ნორმებზე საუბარი და იმაზე, თუ რა შემთხვევებში ჩაითვლება დარღვეულად სწორედ მატერიალური სამართლის ნორმა, რამეთუ ამავე მუხლის მე-3 ნაწილში ცალკე საუბარია საპროცესო ნორმების დარღვევის შედეგებზე. მატერიალური სამართლის ნორმები დარღვეულად (ან არასწორად გამოყენებულად) ითვლება, თუ სასამართლომ: 1) არ გამოიყენა ის კანონი, რომელიც უნდა გამოეყენებინა; 2) ის კანონი გამოიყენა, რომელიც არ უნდა გამოეყენებინა; 3) არასწორად განმარტა კანონი.

იმისათვის, რომ სწორად იქნეს კანონი გამოყენებული, უნდა დადგინდეს, თუ რის საფუძველზე წარმოიშვა, შეიცვალა და შეწყდა მხარეთა უფლება-მოვალეობები, ე.ი. უნდა დადგინდეს იურიდიული ფაქტები.

შემეცნების პროცესი მოიცავს როგორც იმ ფაქტების დადგენას, რომელთანაც დაკავშირებულია მხარეთა უფლებების წარმოშობა, შეცვლა ან შეწყვეტა, ისე სასამართლოს მიერ დადგენილი ფაქტების სამართლებრივ შეფასებასაც.¹

რეალიზებულად არ ჩათვლება კანონიერების პრინციპი, თუ კონკრეტულ საქმეზე სასამართლომ სრულად და სწორად არ დაადგინა საქმის ფაქტობრივი გარემოებები, მხარეთა უფლება-მოვალეობები. საპროცესო კანონმდებლობით გათვალისწინებულია ის მტკიცებულებები, რომელთა მეშვეობითაც ხდება ფაქტობრივი გარემოებების დადგენა. კანონით ასევე განსაზღვრულია ამ მტკიცებულებათა წარდგენის, გამოთხოვის, მათი შეფასების წესები.

კანონიერების პრინციპი სამოქალაქო პროცესში ნიშნავს, რომ სამოქალაქო საქმის განხილვისა და გადაწყვეტის დროს სასამართლომ მკაცრად უნდა დაიცვას კანონით დადგენილი საპროცესო ფორმა, ე.ი. საქმის აღძვრის, პროცესის მონაწილეთა შეტყობინებისა და დაბარების, საქმის მომზადების, სასამართლო სხდომის წარმართვის, გადაწყვეტილებათა და განჩინებათა გასაჩივრების წესი.

9. დისპოზიციურობის პრინციპი. სამოქალაქო პროცესის მიზანი არის ამა თუ იმ პირის უფლების დაცვა თუ აღდგენა, მაგრამ მხოლოდ მაშინ და იმდენად (იმ ფარგლებში), როდესაც და რამდენადაც ამას მოითხოვს უფლებამოსილი პირი. ყოველი სამოქალაქო უფლების (ფულის გადახდევინება, ზარალის ანაზღაურების მოთხოვნა, ვალის პატიება თუ სხვ.) განხორციელება დამოკიდებულია უფლების (მოთხოვნის) მქონე პირის სურვილზე და იმყოფება მის სრულ განკარგულებაში. როდესაც სასამართლო ერევა სამოქალაქო კონფლიქტში მხოლოდ დაინტერესებული პირის თხოვნით და ამ პირის მიერ ნაჩვენებ ფარგლებში, ამას ეწოდება დისპოზიციურობის პრინციპი.

ტერმინი „დისპოზიციურობა“ ლათინურია „dispositivus“ და ნიშნავს „განკარგავ“. იურიდიულ მეცნიერებაში ტერმინი „დისპოზიცი-

¹ Боннер А.Т. Установление обстоятельств гражданских дел. М., 2000.

ურობა“ ნიშნავს პირის შესაძლებლობას, თავისი შეხედულებით (თავისუფლად) განკარგოს უფლებები.

დისპოზიციურობის პრინციპის არსი იმაში მდგომარეობს, რომ საქმის მონაწილეთ და, პირველ ყოვლისა კი, მხარეებს შეუძლიათ თავისუფლად განკარგონ თავიანთი მატერიალური და საპროცესო უფლებები და აგრეთვე ამ უფლებათა დაცვის საშუალებები.

დისპოზიციურობის პრინციპის შესაბამისად სამოქალაქო საქმის აღძვრა, სარჩელის საგნისა და საფუძვლის განსაზღვრა, გადაწყვეტილების გასაჩივრება, გადაწყვეტილების აღსრულება დამოკიდებულია მოსარჩელის ნების გამოვლინებაზე. მოსარჩელეს უფლება აქვს საქმის მომზადების სტადიაზე შეცვალოს სარჩელის საგანი ან საფუძველი, გაადილოს ან შეამციროს სასარჩელო მოთხოვნების ოდენობა (მუხლი 83-ე). მოსარჩელეს უფლება აქვს უარი თქვას სარჩელზე, ხოლო, თავის მხრივ, მოპასუხეს უფლება აქვს ცნოს სარჩელი, მხარეებს შეუძლიათ საქმის წარმოება მორიგებით დაამთავრონ (მე-3 მუხლი).

დისპოზიციურობის საწყისით გამსჭვალულია მთელი სამოქალაქო სამართალწარმოება კონკრეტული სამოქალაქო საქმის აღძვრიდან დაწყებული სააღსრულებო წარმოებით დამთავრებული.¹ მორიგება დაპირისპირებულ მხარეთა ორმხრივი ნების გამოვლენის შედეგია, ხოლო სარჩელის ცნობა დამოკიდებულია მოპასუხის პოზიციაზე. მხარეები თვითონ ირჩევენ უფლების დაცვის საშუალებებს. სასამართლო თვითონ ვერ აღძრავს სამოქალაქო საქმეს თავისი ინიციატივით, თუ დაინტერესებულმა პირმა არ მიმართა მას სარჩელით (განცხადებით).

სასამართლო საქმის განხილვას შეუდგება მხოლოდ მაშინ, თუ დაინტერესებული პირი გამოხატავს ამის სურვილს (ნებას).

დისპოზიციურობა სამოქალაქო პროცესში განისაზღვრება დისპოზიციურობის პრინციპის არსებობით იმ მატერიალურ (რეგულაციურ) ურთიერთობებში, რომლებიც სასამართლო განხილვისა და გადაწყვეტის ობიექტს წარმოადგენენ.²

მაგალითად, სამოქალაქო სამართალში ფიზიკური და იურიდიული პირები სამოქალაქო უფლებებს იძენენ და თავიანთი ნების შესაბამისად

¹ Боннер А.Т. Принцип диспозитивности советского гражданского процессуального права. М., 1987, с.34.

² Хрестоматия по гражданскому процессу. М., 1996, с. 58-60.

და თავიანთი ინტერესებიდან გამომდინარე ახორციელებენ. ფიზიკური და იურიდიული პირები თავისუფლად განსაზღვრავენ (ადგენენ) თავიანთ უფლებებსა და მოვალეობებს ხელშეკრულების დადების საფუძველზე და თავისუფლად შეუძლიათ განსაზღვრონ (გაითვალისწინონ) ხელშეკრულების ნებისმიერი პირობა (ხელშეკრულების შინაარსი), თუ ეს არ ეწინააღმდეგება კანონს (ხელშეკრულების თავისუფლება).

კრედიტორს უფლება აქვს ვალი აპატიოს მოვალეს, რაც მხარეთა შეთანხმებით ვალდებულების შეწყვეტას (სამოქალაქო კოდექსის 448-ე მუხლი) იწვევს. სამოქალაქო უფლებათა თავისებურება ის არის, რომ სუბიექტები მათ თავისუფლად განკარგავენ, ე.ი. სუბიექტები სარგებლობენ ავტონომიით, რომელიც მხოლოდ გამონაკლის შემთხვევებში იზღუდება კანონით. თავისი უფლების განხორციელების დროს, ყველა თავისუფალია და თვითონ პირის სურვილზეა დამოკიდებული ისარგებლებს თუ არა სამართლით მინიჭებული შესაძლებლობებით.

მატერიალურ-სამართლებრივი ნორმები მხარეთა დისპოზიციურობისა და თანასწორობის შესახებ, მოკლებული იქნებოდა მნიშვნელობას, მათი დაცვა საპროცესო კანონით დადგენილი წესით რომ არ ხორციელდებოდეს. სამოქალაქო პროცესში დისპოზიციურობა წარმოადგენს სამოქალაქო მატერიალური სამართალურთიერთობებისათვის დამახასიათებელი დისპოზიციურობის საწყისის გაგრძელებას¹.

რეგულაციური ურთიერთობებისათვის დამახასიათებელი მხარეთა მოქმედებების თავისუფლება (რომელიც მაინც კანონით დადგენილ ფარგლებშია მოქცეული), განსაზღვრავს სამოქალაქო პროცესის დისპოზიციურობის პრინციპის არსსაც.

ყოველ პირს ეძლევა უფლება განახორციელოს ან არ განახორციელოს საკუთარი უფლებები, უარი განაცხადოს მათზე, მოითხოვოს მათი შესრულება შესაბამისი პირებისაგან, ან შეეგუოს თავისი უფლებების დარღვევას.

პრინციპი – *vigilantibunon fit injuria* – ვისაც სურს განახორციელოს თავისი უფლებები, თვითონვე უნდა იზრუნოს ამაზე, გატარებულაა სსსკ-ის მე-2 მუხლში, რომლის თანახმადაც, საქმის განხილვას სასამართლო შეუძლება იმ პირის განცხადების საფუძველზე, რომელიც მიმართავს მას თავისი უფლებების ან კანონიერი ინტერესების დასაცავად.

საქმის მონაწილეთა თავისუფლება მატერიალური უფლებებისა და ამ

---

¹ ნ. ზოფერა. დისპოზიციურობა საქართველოს მოქმედი სამოქალაქო მატერიალური და საპროცესო სამართლის მიხედვით. უკრ. „ქართული სამართლის მომხილვა“, – 1998.

უფლებათა დაცვის საპროცესო საშუალებების განკარგვის საკითხში განპირობებულია საქართველოში პიროვნების თავისუფლებით.

საქმის მონაწილეთ აქვთ ფართო და სხვადასხვაგვარი საპროცესო უფლებამოსილებანი, მაგრამ ამ უფლებამოსილებათაგან მხოლოდ იმათ მოიცავს დისპოზიციურობის პრინციპის შინაარსი, რომლებიც დაკავშირებულია სასამართლო საქმიანობის საგანთან და რომელთა განხორციელებაც გავლენას ახდენს პროცესის მოძრაობაზე (მსვლელობაზე).

დისპოზიციურობის პრინციპის შინაარსი მოიცავს იმ უფლებამოსილებებს, რომლებიც დაკავშირებულია მხარეების მიერ მატერიალური უფლებებისა და ამ უფლებების დაცვის საპროცესო საშუალებების განკარგვასთან.

დისპოზიციურობის პრინციპის შინაარსი შეიძლება ელემენტებად წარმოვადგინოთ, რის საფუძველზეც იმ საპროცესო უფლებამოსილებებს, რომლებიც დაკავშირებულია მხარეების მიერ მატერიალური უფლებებისა და ამ უფლებების დაცვის საპროცესო საშუალებების განკარგვასთან, უნდა მივაკუთვნოთ შემდეგი ხასიათის უფლებამოსილებანი:

1. საპროცესო კოდექსის მე-3 მუხლის 1-ლი ნაწილის თანახმად, თვითონ დაინტერესებული პირი იღებს გადაწყვეტილებას, შეიტანოს თუ არა სარჩელი (განცხადება) სასამართლოში, დარღვეული უფლების დასაცავად, თუ მოითმინოს უფლების დარღვევა. სასამართლოს უფლება არა აქვს თავისი ინიციატივით აღძრას სამოქალაქო საქმე, უკეთუ ამას არ მოითხოვს ის, ვისაც ეს საქმე შეეხება. ამიტომ საქმის აღსაძვრელად აუცილებელია განცხადების შეტანა. სსსკ-ის მე-2 მუხლის თანახმად, საქმის განხილვას სასამართლო შეუძლება იმ პირის განცხადებით, რომელიც ითხოვს უფლების (კანონიერი ინტერესის) დაცვას, ან მისი წარმომადგენლის განცხადების საფუძველზე. ეს სამართლებრივი დებულება გამოხატული იყო ჯერ კიდევ რომის სამართალში – „*nemo iudex sine actore*“ ან „*nemo invitus agere cogitur*“ (სურვილის წინააღმდეგ ვერავინ მიიჩნევა მოძიებნად). და ეს დებულება განმტკიცებულია სსსკ-ის 83-ე მუხლის მე-2 ნაწილში. თავის მხრივ, მოპასუხეს უფლება აქვს წარადგინოს შესაგებელი და შეგებებული სარჩელი, მხარეებს შეუძლიათ შეიტანონ კერძო საჩივარი.

დისპოზიციურობის პრინციპის შესაბამისად, მხარეებს უფლება აქვთ შეთანხმდნენ და ღვა გადასაწყვეტად კერძო არბიტრაჟს გადასცენ. თუ კანონით დადგენილია ალტერნატიული განსჯადობა მიცემული სახის სარჩელისათვის, მაშინ სასამართლოს ირჩევს მოსარჩელე თავისი შეხედულებით. მხარის განცხადებით, სასამართლოს უფლება აქვს პროცესის

ნებისმიერ სტადიაზე მიიღოს სარჩელის უზრუნველყოფის ღონისძიება.

2. თვით დაინტერესებული პირის (მოსარჩელის) ნება-სურვილზეა დამოკიდებული სასარჩელო მოთხოვნათა მოცულობის (ფარგლების) და ხასიათის განსაზღვრა. ასეთივე უფლება აქვს მოპასუხესაც შესაგებლის მიმართ სარჩელის ან განცხადების შეტანის გზით მოსარჩელე განსაზღვრავს სარჩელის (დავის) საგანს და საფუძველს, ასევე აღძრული მოთხოვნების მოცულობას. მოსარჩელეს უფლება აქვს შეცვალოს სარჩელის საგანი ან საფუძველი, გაადიდოს ან შეამციროს სასარჩელო მოთხოვნების ოდენობა. მოსარჩელეს შეუძლია ერთ სარჩელში გააერთიანოს ერთმანეთთან დაკავშირებული, ამ სასამართლოს განსჯადი რამდენიმე მოთხოვნა ერთი და იმავე მოპასუხის მიმართ. მოპასუხეს უფლება აქვს მისთვის სარჩელის ასლის ჩაბარების დღიდან საქმის ზეპირი განხილვისათვის მომზადების დამთავრებამდე აღძრას მოსარჩელის წინააღმდეგ შეგებებული სარჩელი, პირვანდელ სარჩელთან ერთად განსახილველად. სარჩელის საგნისა და საფუძველის ერთბაშად (ერთდროულად) შეცვლა ნიშნავს არსებითად ახალი სარჩელის წარდგენას და ამიტომ არ დაიშვება. თითოეულმა მხარემ პროცესის სადავო ობიექტის განკარგვის უფლება ისე უნდა განახორციელოს, რომ მოწინააღმდეგის უფლებები არ შელახოს.

თუ კანონი დაუშვებდა იმას, რომ მოსარჩელეს საქმის პერსპექტივისა და მიხედვით პროცესის ნებისმიერ მომენტში ექნებოდა თავისი სასარჩელო მოთხოვნების შეცვლის შესაძლებლობა, ამითი შეილახებოდა მოწინააღმდეგე მხარის უფლებები (ინტერესები), დაირღვეოდა მხარეთა თანასწორობის პრინციპი, ხოლო მოსარჩელეს დაუსაბუთებელი უპირატესობა მიეცემოდა მოპასუხესთან შედარებით.

დაბოლოს, სასამართლო ვერ გასცდება სასარჩელო მოთხოვნათა ფარგლებს. ეს იმას ნიშნავს, რომ საპროცესო კოდექსის 248-ე მუხლის თანახმად, სასამართლოს უფლება არა აქვს მიაკუთვნოს თავისი გადაწყვეტილებით მხარეს ის, რაც მას არ უთხოვია, ან იმაზე მეტი, ვიდრე ის მოითხოვდა (*ne eat iudex ultra petita partium*). (ნაკლების მიკუთვნება შეუძლია, ან სულ უარის თქმაც).

3. თუ სამოქალაქო უფლებით აღჭურვილ პირს შეუძლია თავისი უფლება განკარგოს სასამართლოში საქმის აღძვრამდე და სასამართლოში საქმის განხილვის (პროცესის) გარეშე, მაშინ მას უფლების განკარგვის შესაძლებლობა უნდა ჰქონდეს საქმის სასამართლოში განხილვის დროსაც და მაშინაც, როცა უკვე გამოტანილია გადაწ-

ყვეტილება და თუნდაც, როდესაც გადაწყვეტილება მოქცეულია აღსასრულებლად. აქედან გამომდინარე, მოსარჩელეს უფლება აქვს უარი თქვას სარჩელზე, ხოლო მოპასუხეს – ცნოს სარჩელი მთლიანად ან ნაწილობრივ. მხარეებს უფლება აქვთ საქმისწარმოება მორიგებით დაამთავრონ.

4. დაბოლოს, თუ სამოქალაქო უფლებით აღჭურვილი პირი თავისუფალია თავის არჩევანში და მასზეა დამოკიდებული დაიწყოს თუ არ დაიწყოს საქმისწარმოება სასამართლოში (მიმართოს თუ არა სასამართლოს უფლების დასაცავად), ან ნებისმიერ მომენტში შეწყვიტოს საქმისწარმოება, იგი ასევე თავისუფლად უნდა განკარგავდეს უფლების (მოთხოვნის) დაცვის საპროცესო საშუალებებსაც. ეს საპროცესო საშუალებები და სუბიექტის ეს უფლებამოსილებანი მოცემულია სსსკ-ის 83-ე მუხლში. თვით დაინტერესებულ პირზეა დამოკიდებული გაასაჩივროს თუ არა გადაწყვეტილება სააპელაციო და საკასაციო წესით, უარი თქვას თავის საჩივარზე და სხვ.

გადაწყვეტილების გამოტანისა და მისი კანონიერ ძალაში შესვლის შემდეგ თვითონ დაინტერესებული პირი წყვეტს, მოითხოვოს თუ არა სააღსრულებო ფურცლის გამოწერა და წარადგინოს თუ არა იგი გადასახდევინებლად (აღსასრულებლად). მას უფლება აქვს უარი თქვას გადასახდევინებაზე, ან მორიგება დადოს აღსრულების სტადიაზე.

სააპელაციო და საკასაციო სასამართლოებს უფლება აქვთ გააუქმონ ქვემოთ სასამართლოს გადაწყვეტილება მხოლოდ საჩივრის საფუძველზე და საჩივრის ფარგლებში. თავისი ხასიათით დისპოზიციურობის პრინციპი სპეციფიკური დარგობრივი პრინციპია იმიტომ, რომ მხოლოდ სამოქალაქო პროცესში შეუძლიათ მხარეებს თავისუფლად განკარგონ სადავო მატერიალური უფლება და ამ უფლების დაცვის საპროცესო საშუალებები, ე.ი. თავიანთი მოქმედებებით გაელენა მოახდინონ პროცესის მსვლელობაზე.

დისპოზიციურ უფლებათა თავისუფლად განკარგვა (განხორციელება) ზღვარდაუდებელი არ არის და ნათქვამი ისე როდი უნდა გავიგოთ, თითქოს მხარეები არ არიან ვალდებული დაიცვან კანონით დადგენილი საპროცესო ფორმალობები. მაგალითად, მხარეთა მორიგების ან მოსარჩელის მიერ სარჩელზე უარის თქმის შემთხვევაში სასამართლომ განჩინება უნდა გამოიტანოს საქმისწარმოების შეწყვეტის შესახებ. ასევე, სააპელაციო და საკასაციო საჩივარი შეტანილ უნდა იქნეს კანონით დადგენილ ვადაში და ა.შ.

10. ზეპირობისა და წერილობითობის შეზამების პრინციპი. სამოქალაქო პროცესი აგებულია ამ ორი საწყისის შეზამებაზე.

პირველი ინსტანციის სასამართლო საქმეს იხილავს ზეპირად, ასევე ზეპირია პროცესი ზემდგომი ინსტანციის სასამართლობაშიც.

სამართალწარმოება სასამართლოში ხორციელდება წერილობითობისა და ზეპირი ფორმის შეხამებით. პირველ შემთხვევაში საპროცესო მასალები სასამართლოს წარედგინება წერილობით (საპროცესო დოკუმენტების სახით), მეორე შემთხვევაში საპროცესო მასალები სასამართლოს წარედგინება ზეპირად. ერთ შემთხვევაში ხდება მხარეთა შორის წერილობითი შევეცხვება (დოკუმენტების გაცვლა), მეორე შემთხვევაში – ზეპირი შევეცხვება. ზეპირობის დროს გადამწყვეტი მნიშვნელობა ენიჭება ნათქვამ სიტყვას, გადამწყვეტილების გამოტანის დროს სასამართლო ეფუძნება მხოლოდ იმას, რაც ნათქვამი იყო საქმის განხილვისას და კამათის დროს, წერილობითობის დროს კი სასამართლოს გადამწყვეტილება გამოაქვს იმის საფუძველზე, რაც გადმოცემულია დოკუმენტებში, გადამწყვეტი მნიშვნელობა ამ დროს ენიჭება იმას, რაც დაწერილია.

საქმის განხილვა (სასამართლო სხდომა) მიმდინარეობს ზეპირი ფორმით ეს ნიშნავს, რომ ყველა საპროცესო მასალა (ფაქტები და მტკიცებულებები), რომლებსაც უნდა დაეყრდნოს სასამართლო საქმის გადამწყვეტისას, სასამართლო სხდომაზე უნდა გადმოიცეს ზეპირი ფორმით.

მოსამართლე (თემჯდომარე) ზეპირი ფორმით ხსნის სასამართლოს მთავარ სხდომას და აცხადებს, თუ რომელი საქმე იქნება განხილული. სასამართლო სხდომის მდივანი მოახსენებს (ამოწმებს) საქმის მონაწილეთა გამოცხადების საკითხს. მოსამართლე ზეპირად განუმარტავს მხარეებს თავიანთ უფლება-მოვალეობებს. მხარეები და პროცესის სხვა მონაწილენი ახსნა-განმარტებებსა და ჩვენებებს იძლევიან ზეპირად, რის შემდეგაც მათი განხილვა ხდება ზეპირად, ყველა წერილობითი მასალა (მხარეთა წერილობითი განცხადებები, სასარჩელო განცხადება, წერილობითი მტკიცებულებები, ექსპერტთა დასკვნები და ა.შ.) აუცილებლად უნდა გამოქვეყნდეს. მოსამართლე მხარეებს და მხარეები კი ურთიერთს შეკითხვებს უსვამენ ზეპირი ფორმით, რაც შეიძლება ოქმში, სასამართლო ისმენს მხარეთა პაექრობის დროს წარმოთქმულ სიტყვებს.

ზეპირობას დიდი პრაქტიკული მნიშვნელობა აქვს, რამდენადაც ზეპირი ფორმა სასამართლოსა და საქმის მონაწილეთ უადვილებს მტკიცებულებათა უშუალოდ აღქმას, აჩქარებს საქმის განხილვის პროცესს. როცა მხარეებს პირადი ურთიერთობა (კონტაქტი) აქვთ ერთმანეთთან და სასამართლოსთან, იოლდება საქმეში არსებული მტკიცებულებების

აღქმა და შესაძლებელი ხდება კანონიერი და დასაბუთებული გადაწყვეტილების გამოტანა. პროცესის მონაწილეთა შორის ურთიერთობის ასეთი ზეპირი ფორმა უფრო ეფექტიანს ხდის დავის გადაწყვეტის პროცესში მხარეთა შეჯიბრებას (შებრძოლებას).

პროცესის მონაწილეებთან სასამართლოს ურთიერთობა (კონტაქტი) ზეპირად უნდა ხდებოდეს, იმისდა მიუხედავად, თუ რა ფორმით წარედგინა სასამართლოს საქმის მასალები.

რაც შეეხება წერილობით ფორმას, ზოგიერთი საპროცესო მოქმედება მხოლოდ წერილობით უნდა შესრულდეს, მაგალითად, სასარჩელო განცხადება, რომელიც ძირითადი საპროცესო დოკუმენტია, სასამართლოში შეტანილი უნდა იქნეს წერილობითი ფორმით. გადაწყვეტილება სასამართლოს გამოაქვს წერილობითი ფორმით. ამავე ფორმით შეიტანება სააპელაციო, საკასაციო და კერძო საჩივარი. და საერთოდ, უნდა ითქვას, რომ ძალზე მნიშვნელოვანი როლი მტკიცებულებათა შორის აქვთ წერილობით მტკიცებულებებს (დოკუმენტებს). მხარეთა მორიგება წერილობითი სახით იდება. საქმის მომზადების სტადიაზე მხარეთა შორის ფაქტობრივად წერილობითი შეჯიბრება ხდება.

ზოგიერთი საპროცესო მოქმედება შეიძლება როგორც ზეპირი, ისე წერილობითი ფორმით შესრულდეს. მაგალითად, სასამართლო სხდომაზე მხარეებმა შუამდგომლობები შეიძლება განაცხადონ როგორც ზეპირად, ისე წერილობით. ზეპირად ან წერილობით მხარეებს უფლება აქვთ სასამართლოს წარუდგინონ შეკითხვები, რომლებიც უნდა განმარტოს ექსპერტმა.

11. უშუალობის პრინციპი. ზეპირი (სიტყვიერი) წარმოების წესთან დაკავშირებულია უშუალობის პრინციპი. ამასთან, ზეპირი წარმოების პრინციპი და უშუალობის პრინციპი ერთი და იგივე არ არის. მაგალითად, როდესაც საქმეში გასარკვევია, მწარეა თუ არა სადავო ფქვილი, მოსამართლეს შეუძლია ამაში დარწმუნდეს პირადად ფქვილის გასინჯვით. უშუალობა იმაში მდგომარეობს, რომ სასამართლომ უშუალოდ (ანუ პირველწყაროდან) უნდა აღიქვას სადავო ფაქტების გამოსავლენი ცნობები. თუ ადგილობრივ დასათვალიერებელია რაიმე, პირადად უნდა ნახოს. უშუალობის პრინციპს საფუძვლად უდევს ის იდეა, რომ, როდესაც საქმის განმხილველ სასამართლოსა და იმ წყაროს შორის, საიდანაც ცნობებია მისაღები, ამართულია ცნობების გადამცემი ინსტანციები, მაშინ შეცდომის შესაძლებლობა მით უფრო დიდია, რამდენადაც მეტია ეს ინსტანციები. როდესაც სასამართლო პირადად გამოჰკითხავს მხარეებს

ან მოწმეებს, მათი სახის გამომეტყველება, კილო, ექსტიკულაცია, ყოყმანი და ბევრი სხვა რამ, რაც თან სდევს განმარტებასა თუ ჩვენების მიცემას, ზშირად საუკეთესო მაჩვენებელია იმისა, სიმართლეს ამბობს თუ ცრუობს ესა თუ ის პირი. პირიქით, ასეთი ეფექტი ქრება, როდესაც, ეთქვათ, მოწმე დაკითხულია სხვა სასამართლოს მიერ და სასამართლო გაეცნობა მის ჩვენებას ოქმის საშუალებით. ეს პრინციპი განსაზღვრავს სასამართლოს მიერ მტკიცებულებათა აღქმის საშუალებებსა და მეთოდებს.

მოცემული პრინციპის თანახმად, მტკიცებულებები სასამართლომ უნდა გამოიკვლიოს უშუალოდ, უშუალო აღქმის საფუძველზე. მოსამართლეებმა პირადად უნდა აღიქვან საქმეში არსებული მასალები, ხოლო ეს ხელს უწყობს საქმეზე ჭეშმარიტების დადგენას. სასამართლოს გადაწყვეტილება უნდა ეფუძნებოდეს მხოლოდ და მხოლოდ სასამართლო სხდომაზე შემოწმებულ და გამოკვლეულ მტკიცებულებებს. უშუალობის საწყისი შემდეგი ფორმულით შეიძლება გამოიხატოს: სასამართლომ მტკიცებულებათა პირადი გაცნობის (შემოწმების) საფუძველზე უნდა დაადგინოს საქმის ფაქტობრივი გარემოებები, ამასთან, უპირატესობა უნდა მიენიჭოს პირველად მტკიცებულებებს ნაწარმოებ მტკიცებულებებთან შედარებით.

სასამართლო პირადად უნდა გაეცნოს მტკიცებულებებს და არა სხვა პირთა მეშვეობით.

პირველი ინსტანციის სასამართლო საქმის განხილვის დროს ვალდებულია უშუალოდ გამოიკვლიოს მტკიცებულებები (მხარეთა ახსნა-განმარტებები, მოწმეთა ჩვენებები, ექსპერტთა დასკვნები, გაეცნოს წერილობით მტკიცებულებებს, დაათვალიეროს ნივთიერი მტკიცებულებები).

უშუალობის პრინციპს, თუ მისი შინაარსიდან გამომდინარე ვიმსჯელებთ, ორი მხარე გააჩნია, კერძოდ: სუბიექტური და ობიექტური.

სუბიექტური მხრივ უშუალობა იმაში მდგომარეობს, რომ საქმის განხილვის დროს პირველი ინსტანციის სასამართლო ვალდებულია პირადად, ე.ი. უშუალოდ გამოიკვლიოს მტკიცებულებები, ანუ უშუალოდ მოისმინოს მხარეთა ახსნა-განმარტებები, მოწმეთა ჩვენებები. ექსპერტთა დასკვნები, გაეცნოს წერილობით მტკიცებულებებს, დაათვალიეროს ნივთიერი მტკიცებულებები.

ობიექტური მხრივ უშუალობა მდგომარეობს იმაში, რომ თვითონ გამოსაკვლევი მტკიცებულებები, როგორც წესი, უნდა მომდინარეობდეს პირველწყაროდან. უშუალოდ უნდა ასახავდეს მის მიერ დადასტურებულ ფაქტებს. თუმცა დასაშვებია დოკუმენტების ასლებისა და დოკუმენტებიდან ამონაწერების წარდგენაც. ამდენად, უშუალობის პრინციპი

არ კრძალავს ნაწარმოები მტკიცებულებების გამოყენებასაც, თუ არ არსებობს პირველადი მტკიცებულებები.

თუ საქმისათვის მნიშვნელობა აქვს მხოლოდ დოკუმენტის ნაწილს, მაშინ წარდგენილ უნდა იქნეს სათანადო წესით დამოწმებული ამონაწერი აღნიშნული დოკუმენტიდან.

დოკუმენტების დედნები წარდგენილ უნდა იქნეს, როცა კანონმდებლობის თანახმად, საქმის გარემოებები მხოლოდ დედანი-დოკუმენტებით უნდა იქნეს დადასტურებული.

უშუალობის საწყისი საქმის გარემოებების შესახებ სწორი ცნობების მიღების ეფექტური საშუალებაა. სასამართლო ამ დროს უშუალო კონტაქტს ამყარებს მტკიცებულების წყაროსთან, პირადად ისმენს მხარეთა ახსნა-განმარტებებს, დაკითხავს მხარეებს, მოწმეებს. ამით სასამართლოს შესაძლებლობა აქვს ქმელითად, აქტიურად შეამოწმოს წარმოდგენილი მასალები. უშუალობის საწყისს არანაკლები მნიშვნელობა ენიჭება წერილობითი და ნივთიერი მტკიცებულებების გამოკვლევისა და განხილვის დროს (სასამართლო პირადად კითხულობს წერილობით მტკიცებულებებს, ათვალთვლებს ნივთიერ მტკიცებულებებს, შეისწავლის აღნიშნულ მტკიცებულებებს მათი ფორმისა და შინაარსის თვალსაზრისით).

ამრიგად, შეიძლება გაკეთდეს შემდეგი დასკვნები:

1) სასამართლო ვალდებულია გადაწყვეტილება მიიღოს მხოლოდ იმ მტკიცებულებათა საფუძველზე, რომლებიც გამოკვლეული იყო უშუალოდ მის მიერ, სასამართლო სხდომაზე, იმდენად, რამდენადაც მხოლოდ ამ შემთხვევაში თუ იქნება გადაწყვეტილება დასაბუთებული;

2) საქმის გარემოებათა გამოკვლევის დროს შესაბამისი ცნობები სასამართლომ უნდა მიიღოს პირველწყაროდან – უშუალო წყაროდან. სწორედ მაშინ შეიძლება უზრუნველყოფილ იქნეს ობიექტური გადაწყვეტილების მიღება, როცა სასამართლომ უშუალოდ (პირადად) აღიქვა საქმისათვის აუცილებელი ცნობები.

3) სასამართლოს უნდა წარედგინოს პირველადი მტკიცებულებები, რომლებითაც პირველ რიგში უნდა ისარგებლოს სასამართლომ.

მაგრამ რაოდენ აუცილებელი და მნიშვნელოვანიც არ უნდა იყოს უშუალობის პრინციპით სარგებლობა, ამ პრინციპის განხორციელება (დაცვა) ყოველთვის როდია შესაძლებელი. ცალკეულ შემთხვევებში მტკიცებულებათა უშუალოდ აღქმა სასამართლოს მიერ შეუძლებელი ანდა მიზანშეუწონელია. ამიტომ უშუალობის საწყისიდან კანონი უშვებს რამდენიმე გამონაკლისს. კერძოდ:

1) პირველი, როცა მტკიცებულებები სხვა ქალაქში ან რაიონშია, რის გამოც სასამართლო მოკლებულია შესაძლებლობას, უშუალოდ (პირადად) აღიქვას (შეამოწმოს) ისინი. ამ შემთხვევაში საქმის განმხილველ სასამართლოს შეუძლია დასაბუთებული განჩინებით მტკიცებულებათა შეგროვება (შემოწმება) და უშუალოდ გამოკვლევა (მოწმის დაკითხვა, ადგილზე დათვალიერება და ა.შ.) დაავალოს იმ სასამართლოს, რომლისთვისაც ტერიტორიულად უფრო მოსახერხებელია, ხოლო თვითონ კი იყენებს დავალების შესრულების დროს შეკრებილ ყველა მასალასა და ოქმს (სსსკ-ის 107-ე და 198-ე მუხლები); 2) სასამართლო ზოგჯერ იყენებს დაკითხვისა და დათვალიერების ოქმებს, რომლებიც შედგენილია მტკიცებულებათა უზრუნველყოფის წესით. ამ შემთხვევაში სასამართლოს უშუალო გამოკვლევის ობიექტი ხდება მხოლოდ ოქმები (მაგალითად, დათვალიერების ოქმი), რომლებიც ქვეყნდება სასამართლოს სხდომაზე;

ამასთან დაკავშირებით უნდა ითქვას, რომ სასამართლოში საქმის აღძვრამდე (საქმის განხილვა-გადაწყვეტამდე) შეიძლება შეიქმნას იმის საფრთხე, რომ საჭირო მტკიცებულებათა წარდგენა შემდგომში შეუძლებელი ან ძნელი გახდება (მაგალითად, მოწმე მივიღინებით წავა საზღვარგარეთ, რის გამოც ძნელი ან შეუძლებელი გახდება მისი დაკითხვა, ან, ვთქვათ, მალფუჭებადი საქონელი უვარგისი გახდება და ა.შ.). ამ შემთხვევაში სასამართლო იღებს ზომებს მტკიცებულებათა უზრუნველსაყოფად, ხოლო შემდეგ სასამართლო სხდომაზე გამოიყენება მტკიცებულებათა უზრუნველყოფის წესით შეკრებილი მტკიცებულებები. ვთქვათ, მოწმეთა დაკითხვის, ნივთიერ მტკიცებულებათა დათვალიერების ოქმები (სსსკ-ის 109-119-ე მუხლები).

3) სსსკ-ის 216-ე მუხლის მე-3 ნაწილის თანახმად, საქმის განხილვის გადადების დროს, სასამართლოს შეუძლია დაჰკითხოს გამოცხადებული მოწმეები. ახალ სასამართლო სხდომაზე ამ მოწმეთა განმეორებით (ხელმეორედ) დაბარება და დაკითხვა შეიძლება მხოლოდ აუცილებლობის შემთხვევაში. უშუალობის პრინციპის გატარება ზოგჯერ შეუძლებელია საკასაციო ინსტანციაში, რომელიც ამოწმებს გადაწყვეტილების (საქმის) იურიდიულ მხარეს უმთავრესად საქმეში უკვე არსებული წერილობითი მასალის მიხედვით.

12. განუწყვეტლობის პრინციპი. გამოკვლევის პროცესში აღქმული მასალები შენარჩუნებულ უნდა იქნეს როგორც მოსამართლეთა, ისე პროცესის მონაწილეთა მეხსიერებაში. ამ პრინციპის შესაბამისად, სასამართ-

ლოს შემადგენლობა უცვლელი უნდა იყოს საქმის განხილვის პროცესში. ამ პრინციპის ძირითადი არსი იმაში მდგომარეობს, რომ უზრუნველყოს მოსამართლეთა მიერ საქმეთა ყურადღებით განხილვა და გადაწყვეტა, მოსამართლეს არა აქვს უფლება ყურადღება სხვა საქმეზე გადაიტანოს, ანუ განიხილოს სხვა საქმე, ვიდრე არ დაამთავრებს დაწყებულ საქმეს. წყვეტილები საქმეთა განხილვისას დაიშვება მხოლოდ და მხოლოდ დასვენებისათვის განკუთვნილ დროს. საქმეზე გადაწყვეტილების მიღებამდე, ან საქმის განხილვის გადადებამდე სასამართლოს უფლება არა აქვს სხვა საქმეები განიხილოს. ამიტომ უწყვეტობის პრინციპს დიდი მნიშვნელობა აქვს მოსამართლის შინაგანი რწმენის ჩამოყალიბებისათვის, იგი ასევე ერთ კონკრეტულ საქმეზე მოსამართლის ყურადღების კონცენტრირებას ახდენს, უზრუნველყოფს სასამართლოს მიერ საქმის ყველა გარემოების გათვალისწინებას, სამართალურიერთობათა სწორ კვალიფიკაციასა და კანონიერი და დასაბუთებული გადაწყვეტილების გამოტანას. სასამართლო იწყებს რა საქმის მოსმენას, ბოლომდე მიჰყავს მისი განხილვა. მოსამართლეს უფლება არა აქვს ერთბაშად რამდენიმე საქმე განიხილოს, რადგან მოსამართლის ყურადღების გაფანტვა უარყოფითად აისახებოდა მტკიცებულებათა ანალიზსა და შეფასებაზე, შესაბამისად საქმის გარემოებათა სწორად დადგენაზე.

განუწყვეტლობის პრინციპი მოითხოვს, რომ სასამართლო გადაწყვეტილება სასამართლომ გამოიტანოს დაუყოვნებლივ საქმის განხილვის დამთავრების შემდეგ, ამავე სასამართლო სხდომაზე. საქმის განხილვის დამთავრების (მხარეთა პაექრობის) შემდეგ სასამართლო გადის სათათბირო ოთახში გადაწყვეტილების მისაღებად, მან უნდა შეადგინოს სრული მოტივირებული გადაწყვეტილება, რომელიც თავისი შინაარსით უნდა შეესაბამებოდეს კანონის (საპროცესო კოდექსის 249-ე მუხლი) ყველა მოთხოვნას. თუმცა გადაწყვეტილება საქმის განხილვის შემდეგ დაუყოვნებლივ უნდა იქნეს გამოტანილი, გამონაკლის შემთხვევებში, განსაკუთრებით რთული საქმეების მიმართ, სასამართლოს უფლება აქვს დასაბუთებული გადაწყვეტილების შედგენა და გამოტანა გადადოს არაუმეტეს 14 დღის ვადით, მაგრამ გადაწყვეტილების სარეზოლუციო ნაწილი სასამართლომ უნდა გამოაცხადოს იმავე სხდომაზე, რომელზედაც დამთავრდა საქმის განხილვა. 14 დღის განმავლობაში სასამართლომ შეიძლება მოისმინოს სხვა საქმე.

სასამართლო (გადახდის) ბრძანების გამოცემის შესახებ განცხადების განხილვა წარმოებს საქმის სასამართლო სხდომაზე განხილვის გარეშე.

ამიტომ ამ კატეგორიის საქმეთა განხილვა სხდომებს შორის დასვენებისათვის განკუთვნილ დროს, არ მიეკუთვნება უწყვეტობის პრინციპის დარღვევის შემთხვევებს.

13. სასამართლო გადაწყვეტილებათა სავალდებულობა. სსსკ-ის მე-10 მუხლში ფართო გაგებითაა მოაზრებული ყველა სახის დადგენილება, რომელთაც საერთო იურისდიქციის სასამართლო იღებს სამოქალაქო სამართალწარმოების წესით საქმეთა განხილვისა და გადაწყვეტის დროს სამართალწარმოების ყველა სახესა და ნებისმიერ ინსტანციაში. სასამართლო დადგენილება, როგორც უფრო ფართო ცნება, მოიცავს სასამართლოს (გადახდის) ბრძანებას, გადაწყვეტილებას (სსსკ-ის 243-ე მუხლის 1-ლი ნაწილი) და სააპელაციო სასამართლოს გადაწყვეტილებას, პირველი ინსტანციის სასამართლოს განჩინებას (284-ე მუხლი), სააპელაციო (სსსკ-ის 390-ე მუხლი) და საკასაციო ინსტანციის სასამართლოს განჩინებას, საქმის განახლების თაობაზე მიღებულ განჩინებას; სასამართლო დადგენილებას, აგრეთვე ზემდგომი ინსტანციის სასამართლოს მიერ სხვადასხვა პროცედურული საკითხის თაობაზე მიღებული განჩინებას, რომლითაც საქმე არსებითად არ წყდება.

სამოქალაქო საქმეზე მიღებული კანონიერ ძალაში შესული სასამართლო დადგენილების სავალდებულობა ნიშნავს, რომ ყველა სუბიექტი საქართველოს ტერიტორიაზე ვალდებულია თავისი ქცევა შეუსაბამოს სასამართლოს დასკვნებს, რომლებიც ასახულია მის მიერ გადაწყვეტილი სამართალურთიერთობის თაობაზე მიღებულ აქტში, უსიტყვოდ დაემორჩილოს მას ამ სამართალურთიერთობის მონაწილეთა უფლება-მოვალეობების განსაზღვრის დროს. დადგენილება მისი კანონიერ ძალაში შესვლის შემდეგ შეიძლება გაუქმდეს ან შეიცვალოს მხოლოდ სსსკ-ით დადგენილ შემთხვევაში და წესით (სსსკ-ის 265-ე მუხლი). ამის მხოლოდ ორი შესაძლებლობაა კანონით დადგენილი (იხილეთ სსსკ-ის 421-ე მუხლი).

თუ დაინტერესებული პირები მიმართავენ შესაბამის სახელმწიფო ორგანოებს, მაშინ ეს ორგანოები ვალდებული არიან შეასრულონ მოქმედებები სასამართლოს კანონიერ ძალაში შესული დადგენილებით განსაზღვრული უფლებების რეგისტრაციისა და გაფორმებისათვის, ხელი შეუწყონ მის შესრულებას (აღსრულებას). სასამართლოს დადგენილება მისი კანონიერ ძალაში შესვლის შემდეგ მოვალემ ნებაყოფლობით უნდა შეასრულოს, ხოლო მის მიერ ამ ვალდებულების შესრულებისაგან თავის არიდების შემთხვევაში, ის შეიძლება აღსრულდეს იძულებითი წესით.

სასამართლო დადგენილების იმ პირთათვის სავალდებულობის ფარგლები, რომლებიც არ მონაწილეობენ საქმეში, სხვადასხვაა, ამ დადგენილების სახისა და სასამართლოს მიერ გადაწყვეტილი საკითხის ხასიათის მიხედვით. მაგალითად, სასამართლოს გადაწყვეტილება საკუთრების უფლების ცნობის (აღიარების) შესახებ კონკრეტული პირის სასარგებლოდ, სავალდებულოა ყველა პირისა და ორგანოსათვის საქართველოს მთელ ტერიტორიაზე, ხოლო ზოგჯერ მის ფარგლებს გარეთაც. საქმის გადადებისა და ახალი სასამართლო განხილვის დროის დანიშვნის შესახებ განჩინება კი საქმის მონაწილეთა გარდა სავალდებულოა თვით სასამართლოსათვის, მისი თანამდებობის პირებისა და თანამშრომლებისათვის, აგრეთვე იმ პირთათვის, რომლებიც ეხმარებიან მართლმსაჯულებას (თარჯიმანი, მოწმე და ა.შ.).

მოსამართლის, რომელიც საქმის განხილვისა და გადაწყვეტის დროს მოქმედებს შესაბამისი სასამართლოს სახელით, ყველა მოქმედება როდი ფორმდება დადგენილების გამოტანით (დადგენილების სახით), თუ საპროცესო კანონით სხვა რამ არ არის გათვალისწინებული და ეს მოქმედებები არ არის დაკავშირებული მატერიალურ-სამართლებრივი ან იმ საპროცესო საკითხების გადაწყვეტასთან, რომლებიც გავლენას ახდენენ საქმის მოძრაობაზე, ისინი შეიძლება გაფორმდნენ წერილობითი ან სასამართლო სხდომის ოქმში შეტანილი ზეპირი განკარგულებების, მოთხოვნების, დავალებების, დაბარების და სხვა მიმართვების სახით. მაგალითად, სასამართლო განხილვისაგან ყოველივე იმის ამოღება, რასაც არა აქვს კავშირი განსახილველ საქმესთან, ხორციელდება თავმჯდომარის ზეპირი განკარგულებით, რომელიც შეიტანება სასამართლო სხდომის ოქმში (სსსკ-ის 288-ე მუხლის „ზ“ პუნქტი). იმ პირთაგან მტკიცებულებათა გამოთხოვა, ვისთანაც ის იმყოფება, ხორციელდება სასამართლოს წერილობითი მოთხოვნით (მიმართვით).

სასამართლოს კანონიერი განკარგულებანი, მოთხოვნები, დავალებები, დაბარება და სხვა მიმართვები სავალდებულოა იმ პირთათვის, რომელთა მიმართაც ისინია მიმართული და უნდა შესრულდეს. შესაბამისი სასამართლო აქტი კანონიერი იქნება, თუ ის გამოტანილია საპროცესო კანონმდებლობის მოთხოვნათა შესაბამისად.

სასამართლოს (ან მოსამართლის) აშკარად უკანონო განკარგულებანი, მოთხოვნები და სხვა მიმართვები სავალდებულო არ არის და არ უნდა შესრულდეს. მაგალითად, არ უნდა შესრულდეს მოსამართლის

ზეპირი ან წერილობითი მიმართვა ბანკის ადმინისტრაციისადმი, საქმის განხილვამდე (გადაწყვეტამდე) შეაჩეროს მოპასუხის ფულად საშუალებებთან დაკავშირებული ოპერაციები, რამეთუ სარჩელის უზრუნველყოფის კონკრეტული ღონისძიებები შეიძლება გამოყენებულ იქნეს საქმის მონაწილეთა განცხადებით მხოლოდ სასამართლოს (მოსამართლის) განჩინებით (სსსკ-ის 194-ე მუხლი).

კანონებით (სისხლის, ადმინისტრაციული, საპროცესო და სხვა) გათვალისწინებულია პასუისმგებლობის სხვადასხვა ზომა სასამართლო დადგენილების, კანონიერი განკარგულების, მოთხოვნის, დავალების, დაბარების და სასამართლოს სხვა მიმართვის შეუსრულებლობისათვის, რომელსაც კანონმდებელი მიიჩნევს სასამართლოსადმი უპატივცემულობის გამოვლენის სახესხვაობად (მაგალითად, იხილეთ სსსკ-ის 212-ე მუხლი).

მხარეებმა და საქმის მონაწილე სხვა პირებმა, აგრეთვე მათმა უფლებამონაცვლებმა კანონიერ ძალაში შესული სასამართლოს დადგენილება, რომლითაც განისაზღვრა მათი, ე.ი. ამ სადავო მატერიალური სამართალურთიერთობის მონაწილეთა უფლებები და მოვალეობები, არ შეიძლება სადავო გახადონ სხვა პროცესში. მაგრამ სხვა დაინტერესებულ პირს, რომელიც არ მონაწილეობდა საქმეში და მიაჩნია, რომ კანონიერ ძალაში შესული სასამართლო დადგენილება შეეხო მის უფლებებსა და კანონიერ ინტერესებს, უფლება აქვს მიმართოს სასამართლოს სარჩელით და მოითხოვოს დავის არსებითად განხილვა და გადაწყვეტა.

სხვა ქვეყნის სასამართლო დადგენილების ცნობა და აღსრულება საქართველოში ხდება, თუ ეს გათვალისწინებულია საერთაშორისო ხელშეკრულებით.

§5. სამართლებრივი (იურიდიული) აქსიომები სამოქალაქო სამართალწარმოებაში

სამოქალაქო პროცესის არსს საპროცესო პრინციპებთან ერთად განსაზღვრავენ სამართლებრივი (იურიდიული) აქსიომებიც.¹ აქსიომები

---

¹ აქსიომა (ბერძ. αξιωμα – აღიარებული დებულება), დებულება, რომლის ჭეშმარიტება თავისთავად ცხადია, უცვლელია და დასაბუთება (ანუ მტკიცებულება) არ სჭირდება (ეს არის ამოსავალი დებულება, რომელიც მტკიცებულებების გარეშე გამოიყენება). ტერმინი „აქსიომა“ არისტოტელეს ეკუთვნის. მის დროს ეს ტერმინი მეცნიერებიდან სასაუბრო ენაშიც შევიდა, როგორც თავისთავად ცხადი დებულების სინონიმი. იხ. ქსე, თბ., 1977 წ. ტ. 2, გვ. 40.

წარმოადგენენ ამოსავალ და უცილობელ (უდავო) ჭეშმარიტებებს, რომლებიც განმტკიცებულია საპროცესო ნორმებში.¹ ისინი თავისთავად ცხადი ღებულებებია.

მათი სისწორე მრავალგზის შემოწმებული და დადასტურებულია (დამტკიცებულია) იურიდიული პრაქტიკის მიერ (იურიდიული პრაქტიკით).

აქსიომების გარეშე სამოქალაქო იურისდიქცია არსებითად გართულებული იქნება. მაგალითად, იმ აქსიომატური წესის გარეშე, რომელიც მხარეს ათავისუფლებს საყოველთაოდ ცნობილი ფაქტების მტკიცების მოვალეობისაგან, სასამართლო შეშეცნება გაუმართლებლად გადატვირთული იქნებოდა, ხოლო იმ აქსიომის გარეშე, რომელიც კრძალავს იგივეობრივი მოთხოვნების წარდგენას, საქმისწარმოება დინამიკურად ვერ განვითარდებოდა.

სამართლებრივი აქსიომები² – ეს იურიდიული მეცნიერებისა და სასამართლო პრაქტიკის განსაზღვრული პოსტულატებია, რომლებიც გამოხატავენ საკაცობრიო მორალსა და სამართლიანობას. აქსიომები განმტკიცებულია სამოქალაქო საპროცესო კოდექსში (მაგალითად, 102-ე მუხლის 1-ლი ნაწილი, 106-ე მუხლის „ა“ ქვეპუნქტი, 186-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის „ბ“ ქვეპუნქტი და სხვ).

სამოქალაქო საპროცესო პრინციპებისაგან განსხვავებით, აქსიომები მოიცავენ სამართალწარმოების საკაცობრიო მხარეს და ზეეროვნული (ზენაცონალური) ხასიათი გააჩნიათ მრავალი აქსიომა თანამედროვე სამართალმცოდნეობაში შევიდა იურიდიული ანდაზის სახით და ასევე სხვადასხვა ქვეყნის კანონმდებლობაშიც არსებობენ. მაგალითად, (უმოსარჩევოდ არც მოსამართლეო); არაინ არ შეიძლება იყოს მოსამართლედ თავის საქმეში; სადაც არსებობს უფლება, იქ არსებობს მისი დაცვა; სამართლებრივი ფორმალობები აუცილებლად უნდა იქნეს დაცული და სხვ.

სხვადასხვა სამართლებრივი სისტემების აქსიომების დამახასიათებელი ნიშანი მათ მემკვიდრეობითობაში მდგომარეობს. მაგალითად, მხარეთა შორის მტკიცების ტვირთის (ვალდებულების) განაწილების წესი, ცნობილი იყო 1964 წლის საქართველოს სსრ სამოქალაქო სამართლის საპროცესო კოდექსისათვის. მოქმედ სამოქალაქო საპროცესო კოდექსში ეს წესი განმტკიცებულია 102-ე მუხლის 1-ლ ნაწილში.

¹ Чечина Н.А. Основные направления развития науки советского гражданского процессуального права. Л., 1987, с. 88-90.

² იურიდიული აქსიომების შესახებ საინტერესო სტატია აქვს გამოქვეყნებული პროფ. ს. ჯორბენაძეს. იხილეთ: ს. ჯორბენაძე, იურიდიული აქსიომები. თურნ. „საბჭოთა სამართალი“, 1986. №5, გვ 26-32.

სამოქალაქო საბროცესო სამართლებრივი ურთიერთობები

§1. სამოქალაქო საბროცესო სამართლებრივი ურთიერთობების ცნება

ადამიანთა საზოგადოების წევრებს შორის, რომელსაც ასევე სოციუმსაც უწოდებენ, არსებობს განსაზღვრული კავშირები, ურთიერთობები. ეს ურთიერთობები (კავშირები) სრულიად სხვადასხვა სახისაა — ნათესაური, მეგობრული, მეზობლური, სიყვარულიდან გამომდინარე, რელიგიური, ფსიქოლოგიური, ეკონომიკური და ა.შ.

ზემოთ მითითებული ურთიერთობები წესრიგდება სხვადასხვა წესების, ნორმების, ობიექტური კანონზომიერებების დახმარებით; მაგალითად, ეკონომიკური ურთიერთობები წესრიგდება ბაზრის ობიექტური კანონებით; მეგობრული და მეზობლური — საზოგადოებრივი ზნეობის ნორმებით, რელიგიური — რელიგიური პოსტულატებით, სიყვარულიდან გამომდინარე და ნათესაური ურთიერთობები — ბუნების კანონებით, მაგრამ ყველა ეს ურთიერთობა საზოგადოებრივი ურთიერთობებია.

თუმცა ზოგიერთ შემთხვევაში ასეთი ურთიერთობები შეიძლება მოწესრიგდეს იურიდიული ნორმებითაც. მაშინ ისინი უკვე სამართლებრივ ურთიერთობებად გადაიქცევა.

ურთიერთობათა ამგვარი ტრანსფორმაცია ხატოვნად ჩამოაყალიბა პროფ. იოფემ. რის მაგალითადაც მან დაასახელა ნათესაური ურთიერთობები. ნათესაურ ურთიერთობებში ყოველთვის როდი აქვთ ამ ურთიერთობათა მონაწილეებს იურიდიული უფლებები და მოვალეობები. მაგრამ შესაბამისი პირობების არსებობის შემთხვევაში ამ ურთიერთობებმა, შესაძლოა, იურიდიული ელფერი შეიძინოს. მაგალითად, პაპა და შვილიშვილი ერთმანეთთან დაკავშირებული არიან მეორე ხარისხის ნათესაობით, იურიდიულ ურთიერთობებში ერთმანეთის მიმართ არაფრით არ არიან ვალდებული — მათი კავშირი მხოლოდ ნათესაურ (ბუნებრივ) ხასიათს ატარებს. მაგრამ ამ ნათესაობის ფაქტმა თვითონ შეიძლება წარმოშვას ახალი, სამართლებრივი კავშირიც ამ პირებს შორის, თუ

მას შეუერთდება კანონით გათვალისწინებული სხვა გარემოებები, მაგალითად, სამოქალაქო კოდექსის თანახმად, შვილიშვილი, რომელსაც საკმაო სახსრები აქვს, მოვალეა არჩინოს თავისი შრომისუუნარო პაპა და ბებია, თუ ისინი დახმარებას საჭიროებენ და მათ არ შეუძლიათ სარჩო მიიღონ თავისი შვილისაგან ან ერთმანეთისაგან. ამის შედეგად კი, ნათესაური ურთიერთობების მთელი კომპლექსი შეივსო ახალი სახის ურთიერთობით, რომელიც უკვე სამართლებრივ ხასიათს ატარებს. შვილიშვილს, რა თქმა უნდა, შეეძლო ისედაც დახმარებოდა მატერიალურად პაპას, მაგრამ ასეთ შემთხვევაში ეს ურთიერთობა, რომელიც ეფუძნება მხოლოდ ნათესაობის ფაქტს და, აქედან გამომდინარე, ზნეობრივ ვალდებულებებს, მოკლებული იქნებოდა იურიდიულ ძალას (არ ექნებოდა ასეთი ძალა) და არ ექნებოდა ის სიმტკიცე, რაც ახასიათებთ სამართლებრივ ურთიერთობებს.¹

ამრიგად, საზოგადოების წევრებს შორის ურთიერთობები, რომლებშიც ისინი მონაწილეობენ როგორც კანონით, ე.ი. სამართლებრივი ნორმებით დადგენილი უფლებებისა და მოვალეობების მატარებელი სუბიექტები, გარანტირებულია ამ სამართლებრივი ნორმებით და წარმოადგენს სამართლებრივ ურთიერთობებს.

სამოქალაქო საპროცესო სამართლებრივი ურთიერთობების ცნება და არსი სამოქალაქო საპროცესო სამართლის ცენტრალური საკითხებია.

სამოქალაქო საქმეთა განხილვისა და გადაწყვეტის დროს სასამართლოსა და პროცესის მონაწილეთა შორის წარმოიშობა საზოგადოებრივი ურთიერთობები. ეს ურთიერთობები მოწესრიგებულია სამოქალაქო საპროცესო სამართლის ნორმებით და სამოქალაქო საპროცესო ურთიერთობებს წარმოადგენს.

სამოქალაქო საპროცესო სამართლებრივი ურთიერთობები სამართლებრივი ურთიერთობების ერთ-ერთი სახეა და ამიტომ ამ უთიერთობებს სამართლებრივი ურთიერთობებისათვის დამახასიათებელი ზოგადი ნიშნები ახასიათებთ. ეს ნიშნებია: ისინი წარმოიშობა და არსებობს კონკრეტულ პირებს შორის; იურიდიულად ამაგრებს მათ მონაწილეთა ურთიერთმოქმედებებს; უზრუნველყოფილია სახელმწიფო იძულებით; წარმოიშობა და არსებობს სამართლის ნორმის საფუძველზე.

რაც შეეხება საკუთრივ სამოქალაქო საპროცესო ურთიერთობებს,

---

¹ Иоффе И.О. Правовые отношения по советскому гражданскому праву. М., 2000, с. 519-527.

მათ თავისებურებებს, აქ უნდა ითქვას, რომ სამოქალაქო სამართალწარმოება (პროცესი) საზოგადოებრივი საქმიანობის სპეციფიკური სფეროა, ამიტომ ამ სფეროში წარმოშობილ სამართლებრივ ურთიერთობებსაც (საპროცესო ურთიერთობებს) თავისებურება და მხოლოდ მისთვის დამახასიათებელი სპეციფიკური ნიშნები გააჩნია, რაც შემდეგში ვლინდება:

1) სამოქალაქო საპროცესო სამართლებრივი ურთიერთობები წარმოიშობა სამოქალაქო საპროცესო სამართლის ნორმათა საფუძველზე და არსებობს მხოლოდ ორ სუბიექტს შორის, კერძოდ, ერთი მხრივ სასამართლოსა და, მეორეს მხრივ, პროცესის სუბიექტებს შორის ასეთი სქემით: სასამართლო → მოსარჩელე, სასამართლო → მოპასუხე, სასამართლო → მესამე პირი, სასამართლო → მოწმე, ექსპერტი და ა.შ.

2) როგორც ჩანს, სასამართლო საპროცესო ურთიერთობების სავალდებულო სუბიექტია. სასამართლოს გარეშე საპროცესო ურთიერთობები არ წარმოიშობა და არ შეიძლება არსებობდეს. მხარეები, მესამე პირები და პროცესის სხვა მონაწილეები (მოწმეები, ექსპერტები, თარჯიმნები, სპეციალისტები) საპროცესო ურთიერთობებში ერთმანეთთან არ იმყოფებიან, ანუ სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, სამოქალაქო საპროცესო სამართალი პროცესის მონაწილეებს ერთმანეთის მიმართ არ ანიჭებს რაიმე უფლებებს და არ აკისრებს რაიმე მოვალეობებს. მხარეები თვით წარმომადგენელთანაც კი არ იმყოფებიან საპროცესო ურთიერთობებში (წარმომადგენელსა და მხარეს შორის წარმოიშობა მხოლოდ სამოქალაქო-სამართლებრივი სახელშეკრულებო ურთიერთობა) და იმდენად, რამდენადაც ერთმანეთის მიმართ მოდავე მხარეებს (პროცესის მონაწილეებს) არ აკისრიათ სამოქალაქო საპროცესო ვალდებულებები, კანონით არ არის გათვალისწინებული არც შესაბამისი სამართლებრივი შედეგები ამ ვალდებულებათა შეუსრულებლობისათვის. თითოეული მხარე საპროცესო ურთიერთობების დამოუკიდებელი სუბიექტია: სასამართლო → მოსარჩელე, სასამართლო → მოპასუხე.

საპროცესო ურთიერთობების ეს თავისებურება იმით აიხსნება, რომ მთავარი როლი სამოქალაქო პროცესის (სამართალწარმოების) ამოცანების შესრულების საკითხში სწორედ სასამართლოს აქვს მიკუთვნებული. სასამართლო ხელისუფლების ორგანოა. სწორედ სასამართლოა ვალდებული განიხილოს და არსებითად გადაწყვიტოს საქმე (მატერიალურ-სამართლებრივი დავა). ამიტომ პროცესში სასამართლოს მიკუთვნებული აქვს ხელმძღვანელი როლი. კერძოდ: სასამართლოს მითითებები

უპირობოდ სავალდებულოა სამოქალაქო პროცესის ყველა მონაწილისათვის. თავის მხრივ, მხარეებს უფლება აქვთ გაასაჩივრონ სასამართლოს აქტები, მაგრამ მათ უფლება არა აქვთ მოახდინონ ამ აქტების იგნორირება, არ შეასრულონ სასამართლოს მოთხოვნა. სასამართლო წარმართავს პროცესის ყველა მონაწილის მოქმედებას, უზრუნველყოფს მათ მიერ საპროცესო უფლება-მოვალეობათა შესრულებას, წყვეტს საქმის განხილვის დროს წამოჭრილ ყველა საკითხს, გამოაქვს სასამართლო დადგენილებები. ამიტომ არის, რომ სამოქალაქო საპროცესო სამართლებრივ ურთიერთობებს საჯარო-სამართლებრივი ხასიათი აქვთ. ეს ურთიერთობა არის, ერთი მხრივ, სახელმწიფოს (სასამართლოს სახით) და, მეორე მხრივ, იმ პირთა ურთიერთკავშირი, რომლებმაც მიმართეს სახელმწიფოს (სასამართლოს) უფლების დასაცავად. იმდენად, რამდენადაც სასამართლო ხელისუფლების ორგანოა, მისი უფლებამოსილებანიც პროცესის სხვა მონაწილეთა და სამართლის სხვა სუბიექტთა მიმართ, ხელისუფლებით ხასიათს ატარებს. პირველ ყოვლისა, ხელისუფლებითი ხასიათით განსხვავდება საპროცესო ურთიერთობები სამოქალაქო, შრომითი და სხვა მატერიალური ურთიერთობებისაგან, რომელთაც ახასიათებთ ურთიერთობის მონაწილეთა თანასწორობა, მატერიალურ-სამართლებრივი ურთიერთობის სუბიექტები თანასწორნი არიან ერთმანეთის მიმართ. მათ შეუძლიათ თავიანთი მოქმედებებით შეიძინონ და განახორციელონ თავიანთი უფლებები, იკისრონ ვალდებულებანი და შეასრულონ კიდევ ისინი, მაგრამ, ამასთან, ერთმანეთს არ ექვემდებარებიან.

სამოქალაქო საპროცესო ურთიერთობებში ასეთი თანასწორობა არ არსებობს, ვინაიდან ეს ურთიერთობები ხელისუფლებისა და დაქვემდებარების ურთიერთობებია. ამ ურთიერთობებში სასამართლო აღჭურვილია ხელისუფლებითი უფლებამოსილებებით, ამ ურთიერთობის სხვა სუბიექტებს კი ასეთი უფლებამოსილებანი არ გააჩნიათ. ის, რომ სასამართლო აღჭურვილია ხელისუფლებითი უფლებამოსილებით, არ ნიშნავს იმას, რომ სასამართლოს აქვს მხოლოდ უფლება, ხოლო პროცესის ყველა დანარჩენ მონაწილეს – მოვალეობები. სასამართლოს, პროცესის სხვა მონაწილეთა მიმართ მოვალეობებიც აკისრია. კანონი სასამართლოსათვისაც ადგენს ნებადართული მოქმედების ფარგლებს. მაგალითად, სასამართლო ვალდებულია მიიღოს სასარჩელო განცხადება, თუ ის კანონით დადგენილი წესითაა შეტანილი; სასამართლო ვალდებულია

განიხილოს და დააკმაყოფილოს დასაბუთებული შუამდგომლობა საქმეზე მტკიცებულებათა დართვის შესახებ და სხვ. თუმცა სასამართლო პროცესის მონაწილეთა მიმართ არ არის დაქვემდებარებულ მდგომარეობაში, არავის განკარგულებებს არ ასრულებს. ის თვითონ იძლევა განკარგულებებს. მოსამართლე დამოუკიდებელია და მხოლოდ კონსტიტუციასა და კანონებს ემორჩილება.

სასამართლოსა და პროცესის სხვა მონაწილეთა საპროცესო უფლება-მოვალეობები დადგენილია საპროცესო სამართლის ნორმებით და ეს უფლება-მოვალეობები ურთიერთდაკავშირებულია.

3) სამოქალაქო საპროცესო ურთიერთობებს მხოლოდ სამართლებრივი ხასიათი აქვს და მხოლოდ სამართლებრივი ფორმით არსებობს (შეიძლება არსებობდეს მხოლოდ როგორც სამართლებრივი ურთიერთობა). ამ ნიშნით ისინი აგრეთვე განსხვავდებიან მატერიალური ურთიერთობებისაგან, რომლებიც შეიძლება არსებობდნენ არა მხოლოდ სამართლებრივი ურთიერთობის ფორმით, არამედ ფაქტობრივი, ე.ი. ისეთი ურთიერთობების ფორმით, რომლებიც არ არის მოწესრიგებული სამართლის ნორმებით.

საპროცესო ურთიერთობები არ შეიძლება არსებობდეს ფაქტობრივი ურთიერთობების სახით. ე.ი. ისეთი ურთიერთობების სახით, რომლებიც არ არის მოწესრიგებული სამოქალაქო საპროცესო სამართლის ნორმებით. მაგალითად, საოჯახო ურთიერთობები წარმოიშობა და არსებობს სამართლებრივი მოწესრიგებისდა მიუხედავად. საპროცესო ურთიერთობები, რომლებიც წარმოიშობა სამოქალაქო საქმეებზე მართლმსაჯულების განხორციელებასთან დაკავშირებით, არ შეიძლება არსებობდეს სამართლებრივი ფორმის გარეშე, ხოლო არ არის გამორიცხული, არ დაიშვება საპროცესო კანონის გამოყენება ანალოგიით.

4) სამოქალაქო საპროცესო სამართალურთიერთობებისათვის დამახასიათებელია მრავალსუბიექტურობა. მაგალითად, სასარჩელო წარმოების საქმეებში სასამართლოსთან ერთად მონაწილეობენ მოსარჩელე და მოპასუხე, თანაც როგორც მოსარჩელის, ისე მოპასუხის მხარეზე შეიძლება მონაწილეობდეს რამდენიმე პირი, აგრეთვე მათი წარმომადგენლები. პროცესში შეიძლება ჩაებნენ დავის საგანზე დამოუკიდებელი მოთხოვნის მქონე მესამე პირებიც. გარდა ამისა, პროცესში შეიძლება ჩაებნენ ის პირებიც, რომლებიც დამხმარე ფუნქციას ასრულებენ საქმეში ანდა არიან მოწმეები და ა.შ.

5) საპროცესო ურთიერთობების შემდეგი დამახასიათებელი ნიშანი არის ღინამიკურობა. ეს ურთიერთობები მუდმივ მოძრაობაშია. ერთი საპროცესო ურთიერთობა ვერ წარმოიშობა ისე, თუ მას წინ არ უძღვის სხვა საპროცესო ურთიერთობა. მაგალითად, სასამართლოსა და მესამე პირს ან მოპასუხეს შორის ურთიერთობა არ შეიძლება წარმოიშვას, თუ ჯერ კიდევ არ წარმოშობილა ურთიერთობა სასამართლოსა და მოსარჩელეს შორის. ასევე, დაუშვებელია განცხადების მიღების შემდეგ, საქმის მომზადების გარეშე, პირდაპირ საქმის განხილვის დაწყება. კანონი მოითხოვს, რომ საქმე აუცილებლად მომზადდეს. ამდენად, საპროცესო ურთიერთობები თანმიმდევრულად წარმოიშობა.

6) სასამართლოს უფლება აქვს საპროცესო სამართლებრივი ურთიერთობები დაამყაროს არა მხოლოდ პროცესის მონაწილეებთან, არამედ აგრეთვე სხვა პირებთანაც. მაგალითად, მას სარჩელით ან განცხადებით მიმართავენ პირები, რომლებიც ჯერ კიდევ არ არიან ჩაბმულნი პროცესში და მხოლოდ ეხლა აპირებენ ამას. ასევე, როცა აუცილებელია მტკიცებულებათა შეგროვება სხვა ქალაქში ან რაიონში, საქმის განმხილველი სასამართლო ავალებს შესაბამის სასამართლოს გარკვეული საპროცესო მოქმედებების შესრულებას. ამ შემთხვევაშიც კი სასამართლო ასრულებს ხელისუფლებით უფლებამოსილებას, რამდენადაც ეს სწორედაც რომ დავალებაა და არა თხოვნა. სასამართლო თვითონვე ვალდებული შეასრულოს ანალოგიური სასამართლო დავალება. მას უფლება აქვს გამოითხოვოს მტკიცებულებანი არა მხოლოდ საქმის მონაწილეთაგან, არამედ აგრეთვე სხვა პირთაგანაც.

სასამართლო საპროცესო სამართალურთიერთობებს ზოგჯერ ამყარებს სასამართლო სხდომაზე დამსწრე პირებთან (მუხლი 212-ე).

ამრიგად, სამოქალაქო საპროცესო სამართლებრივი ურთიერთობები ეს ის ურთიერთობებია, რომლებიც წარმოიშობა სასამართლოსა და პროცესის ნებისმიერ მონაწილეს შორის საპროცესო მოქმედების შესრულების დროს და მოწესრიგებულია სამოქალაქო საპროცესო სამართლის ნორმებით.

სამოქალაქო საპროცესო სამართლებრივი ურთიერთობები ეს არის ურთიერთობები ყოველთვის ორ სუბიექტს შორის, რომელთაგან ერთ-ერთი ყოველთვის სასამართლოა.

§2. სამოქალაქო საპროცესო სამართლებრივი ურთიერთობების წარმოშობის წანამძღვრები (საფუძვლები)

სამოქალაქო საპროცესო სამართლებრივი ურთიერთობების წარმოშობისათვის (ისევე როგორც ნებისმიერი სამართლებრივი ურთიერთობის წარმოშობისათვის) აუცილებელია სამი ურთიერთდაკავშირებული წანამძღვრის (იურიდიული პირობის) არსებობა: 1) სამართლის ნორმა; 2) პროცესის მონაწილეთა სამართალსუბიექტობა; 3) იურიდიული ფაქტები.

სამოქალაქო საპროცესო სამართლებრივი ურთიერთობების წარმოშობისათვის, პირველ ყოვლისა, აუცილებელია სამოქალაქო საპროცესო სამართლის ნორმათა არსებობა. ეს ნორმები საპროცესო ურთიერთობების წარმოშობის იურიდიულ ბაზას (საფუძველს) წარმოადგენს, რამეთუ საპროცესო ურთიერთობებს წარმოშობს მხოლოდ და მხოლოდ საპროცესო სამართლის ნორმა. მას ვერ წარმოშობს ვერც შრომის სამართლისა და ვერც სამართლის სხვა დარგის ნორმა. საპროცესო ნორმების გარეშე არ შეიძლება არსებობდეს სამართალურთიერთობა. მაგალითად, მოქმედი საპროცესო კოდექსის მიღებამდე ქართული საპროცესო სამართლისათვის არ იყო ცნობილი გამარტივებული წარმოების ინსტიტუტი, რომელიც დასაშვებად მიიჩნევს ფულადი დავალიანების გადახდევინებას გადახდის ბრძანების საფუძველზე.

გამარტივებული წარმოების მომწესრიგებელი საპროცესო ნორმების ძალაში შესვლასთან ერთად, გაჩნდა საფუძველიც გადახდის ბრძანების მიღების (გამოცემის) მიზნით სასამართლოსა და განმცხადებელს შორის სამოქალაქო საპროცესო ურთიერთობათა წარმოშობისათვის.

სამოქალაქო საპროცესო სამართლის ნორმებისათვის დამახასიათებელია შემდეგი სპეციფიკური ნიშნები: 1) ეს ნორმები დადგენილია მხოლოდ სახელმწიფოს მიერ კანონების და არა კანონქვემდებარე აქტების სახით; 2) ისინი სამოქალაქო პროცესის მონაწილეთა ქცევის ზოგადსავალდებულო წესებია; 3) გააჩნიათ ზოგადი ხასიათი; 4) აწესრიგებს მხოლოდ სამოქალაქო საქმეებზე მართლმსაჯულების განხორციელების სფეროში წარმოშობილ სამართლებრივ მოქმედებებს და ურთიერთობებს; 5) უზრუნველყოფილია სახელმწიფო იძულების გამოყენების შესაძლებლობით და აგრეთვე იმ საპროცესო ზომების (ღონისძიებების) გამოყენების შესაძლებლობით,

რომელიც არ არის დაკავშირებული სახელმწიფო იძულებასთან; 6) მათი ამოცანაა (მიზანია) სამოქალაქო საქმეებზე მართლმსაჯულების დროულად, კანონიერად (სწორად) და დასაბუთებულად განხორციელება.

საპროცესო ნორმები გაერთიანებულია სამართლებრივ ინსტიტუტებში და სამოქალაქო საპროცესო სამართლის ერთ მთლიან სისტემას ქმნის. არც ერთი სამართლებრივი ნორმა არ არსებობს სხვა ნორმათაგან იზოლირებულად, ვინაიდან ასეთ შემთხვევაში ის დაკარგავდა ურთიერთობის მომწესრიგებლის თვისებას. მხოლოდ სამართლის დარგის სისტემაში, სხვა ნორმებთან ერთად ძალუძს ნორმას სრულად გამოავლინოს თავისი, როგორც საპროცესო ურთიერთობების რეგულატორის თვისება. ამიტომ შეიძლება ვთქვათ, რომ თითოეული საპროცესო ურთიერთობა წესრიგდება არა ერთი საპროცესო ნორმით, არამედ ნორმათა ერთობლიობით (სისტემით).

ამასთან, მხოლოდ სამოქალაქო საპროცესო ნორმების საფუძველზე არ შეიძლება წარმოიშვას საპროცესო სამართალურთიერთობები. სამართლის ნორმა განხორციელებულ უნდა იქნეს კონკრეტული პირის მიერ მოქმედების შესრულებით ან ამ პირის უმოქმედობით (მაგალითად, სარჩელის აღძვრით, პროცესში შესვლით და ა.შ.).

მოქმედება (უმოქმედობა) მხოლოდ იმ პირობით შეიძლება იყოს საპროცესო სამართლებრივი ურთიერთობის წარმოშობის საფუძველი (წინაპირობა), თუ ის სამართლებრივი ხასიათისაა, ე.ი. იქცა იურიდიულ ფაქტად.

ამრიგად, საპროცესო სამართლებრივი ურთიერთობების წარმოშობის წანამძღვარი (საფუძველი) იურიდიული ფაქტებიცაა, ე.ი. ის ფაქტები, რომელთა არსებობას ან არარსებობას კანონი (სამართლის ნორმა) საპროცესო უფლებებისა და მოვალეობების წარმოშობას, შეცვლას, ან შეწყვეტას უკავშირებს. სამოქალაქო საპროცესო სამართალში ფაქტებს განსაზღვრული სპეციფიკა გააჩნიათ.

კერძოდ, იურიდიულ შედეგებს წარმოშობს არა ყველა ფაქტი, არამედ მხოლოდ სასამართლოსა და პროცესის სხვა მონაწილეთა მოქმედებები (ან უმოქმედობა). სამოქალაქო საპროცესო სამართალურთიერთობების წარმოშობა იურიდიულ ფაქტებს შორის სახეზე უნდა იყოს სასამართლოს მოქმედებაც. მაგალითად, სასარჩელო წარმოება აღიძვრება ისეთი იურიდიული ფაქტებით, როგორცაა მოსარჩელის მიერ სასარჩელო განცხადების შეტანა სასამართლოში და სასამართლოს მიერ საქმის აღძვრის (სარჩელის წარმოებაში მიღების) შესახებ განჩინების გამოტანა.

ეს ბუნებრივიცაა, ვინაიდან სამოქალაქო პროცესის ძირითადი სუბიექ-

ტი სასამართლოა. ამიტომ, საპროცესო ურთიერთობათა დინამიკაში (მოძრაობაში) სასამართლოს მიერ შესრულებული საპროცესო მოქმედებები ძირითადი იურიდიული ფაქტების როლს ასრულებენ. ამასთან, უნდა ითქვას ისიც, რომ ჩვენი პროცესი შეჯიბრებით მოდელზეა აგებული, რის გამოც სასამართლო გათავისუფლებულია მტკიცებულებათა შეგროვების ვალდებულებისაგან. ამიტომ იზრდება მხარეთა და პროცესის სხვა მონაწილეთა მიერ შესრულებული საპროცესო მოქმედებების როლი. თუმცა არც ერთი საპროცესო ურთიერთობა არ შეიძლება წარმოიშვას სასამართლოს მოქმედებების გარეშე (სასამართლოს გარეშე), იმდენად, რამდენადაც თითოეული საპროცესო ურთიერთობა ეს არის ურთიერთობა სწორედ სასამართლოსა (როგორც ამ ურთიერთობის სავალდებულო სუბიექტსა) და პროცესის ნებისმიერ სხვა მონაწილეს შორის.

ფაქტები უშუალოდ (თავისთავად) არ იწვევენ საპროცესო ურთიერთობების წარმოშობას ან შეწყვეტას, ისინი მხოლოდ იმ მოქმედებათა შესრულების საფუძველს წარმოადგენენ, რომლებიც სწორედ უშუალოდ იწვევენ სამართალურთიერთობის წარმოშობასა და შეწყვეტას, ანუ რომელთა შესრულების შედეგადაც წარმოიშობა ან შეწყდება საპროცესო ურთიერთობა. მაგალითად, ერთ-ერთი მხარის გარდაცვალება იწვევს საქმისწარმოების შეწყვეტას არა თავისთავად (უშუალოდ), არამედ გარდაცვალების ფაქტთან დაკავშირებით სასამართლოს მიერ შესრულებული მოქმედების შედეგად. სხვა მაგალითი: მოსარჩელის გარდაცვალება თავისთავად (უშუალოდ) არ იწვევს საპროცესო უფლებამონაცვლეობას. იმისათვის, რომ სასამართლოსა და უფლებამონაცვლეს შორის წარმოიშვას საპროცესო ურთიერთობები, აუცილებელია, რომ სასამართლომ შეასრულოს საპროცესო მოქმედებები, კერძოდ, დაუშვას საქმიდან გასული მხარის შეცვლა უფლებამონაცვლით (ცხადია, როცა უფლებამონაცვლესაც სურს შევიდეს პროცესში).

სამოქალაქო პროცესში იურიდიული ფაქტების თავისებურება ისიცაა, რომ ურთიერთობის წარმოშობისათვის არ არის საკმარისი ერთი იურიდიული ფაქტი, არამედ აუცილებელია იურიდიული ფაქტების ერთობლიობის არსებობა, აუცილებელია არსებობდეს ე.წ. „იურიდიული შემადგენლობა“, ფაქტობრივი შემადგენლობა, ე.ი. ფაქტების სისტემა (ჯგუფი), ამ ფაქტებიდან კი ერთ-ერთი უნდა იყოს სასამართლოს მოქმედება. იურიდიული შემადგენლობა სწორედ იმ იურიდიული ფაქტების სისტემას გულისხმობს, რომლებიც აუცილებელია იურიდიული შედე-

გების დადგომის, მათი წარმოშობისათვის (სამართალურთიერთობის წარმოშობის, შეცვლის, ან შეწყვეტისათვის). ამრიგად, იურიდიულ შედეგებს იწვევს არა ერთი ფაქტი, არამედ ფაქტების სისტემა. მაგალითად, საპროცესო ურთიერთობა სქემით: სასამართლო → მოსარჩელე, წარმოიშობა მხოლოდ მას შემდეგ, რაც ორი მოქმედება შესრულდება: მოსარჩელე შეიტანს სარჩელს სასამართლოში და ამ განცხადებას მიიღებს სასამართლო (ან უარს იტყვის მის მიღებაზე)¹.

იურიდიული ფაქტების შემადგენლობას მეცნიერებაში იურიდიულ ტიტულსაც უწოდებენ.

სამოქალაქო პროცესში იურიდიულ ფაქტებს მიეკუთვნება როგორც მოქმედებები, ისე ხდომილებები. იურიდიული ფაქტებია სასამართლო შეცდომები, პრეზუმფცირებული (ნავარაუდები) ფაქტები, ვადები და ა.შ.

მრავალ იურიდიულ ფაქტს პროცესში ვარაუდის (სააღბათო) ხასიათი აქვს. ასეთი ფაქტები სპეციფიკური ფაქტებია (მათი დადგენა განსაკუთრებული სპეციფიკით ხასიათდება), მომავალში შესაძლებელია (მოსალოდნელია) მათი არსებობა და ამიტომ, ამ ფაქტების საფუძველზე შემდგომში შეიძლება გამოტანილ იქნეს სამართალშეფარდების აქტი. მაგალითად, სარჩელის უზრუნველყოფის ღონისძიებათა მისაღებად საკმარისია არსებობდეს ვარაუდი იმის შესახებ, რომ მოპასუხის მოქმედების შედეგად, შესაძლოა, გაძნელდეს ან შეუძლებელი გახდეს გადაწყვეტილების აღსრულება.

მატერიალურ-სამართლებრივი ურთიერთობებისაგან განსხვავებით, საპროცესო სამართალურთიერთობათა წარმოშობის, შეცვლისა და შეწყვეტის საფუძველი არ შეიძლება გახდეს სასამართლოსა და პროცესის მონაწილეთა შორის ხელშეკრულების დადება. თუმცა შესაძლებელია ხელშეკრულების დადება თვითონ მხარეებსა და მესამე პირებს შორის (სსსკ-ის მე-3, 21-ე, 272-ე მუხლები).

რაც შეეხება ისეთ წანამძღვარს (საფუძველს), როგორცაა სამართალსუბიექტობა, როგორც იურიდიული კატეგორია, სამართალსუბიექტობის ცნება შეიცავს ორ ელემენტს: უფლებაუნარიანობასა და ქმედუნარიანობას.

უფლებაუნარიანობა არის პირის უნარი (იქნება ეს ფიზიკური თუ იუ-

---

¹ საპროცესო სამართლებრივი ურთიერთობა წარმოიშობა სარჩელის მიღებაზე უარის თქმის შემთხვევაშიც, ვინაიდან, თუ სასამართლო უარს იტყვის საქმის აღძვრაზე, მაშინ მოსარჩელეს უფლება აქვს კერძო საჩივარი შეიტანოს სარჩელის მიღებაზე უარის თქმის განჩინებაზე.

რიდიული პირი), ჰქონდეს სამოქალაქო საპროცესო უფლება-მოვალეობები. მხოლოდ უფლებაუნარიან პირს შეუძლია იყოს პროცესის მონაწილე.

სამოქალაქო საპროცესო უფლებაუნარიანობისაგან განსხვავდება სამოქალაქო საპროცესო ქმედუნარიანობა. საპროცესო ქმედუნარიანობა არის უნარი, პირმა თავისი მოქმედებებით (პირადად) განახორციელოს სასამართლოში საპროცესო უფლებები და შეასრულოს საპროცესო მოვალეობები, აგრეთვე დაავალოს საქმისწარმოება წარმომადგენელს. მაშასადამე, იმისათვის, რომ სუბიექტმა პირადი (თავისი) მოქმედებებით განახორციელოს საპროცესო უფლებები და შეასრულოს საპროცესო მოვალეობები, აუცილებელია მას ჰქონდეს საპროცესო მოქმედების შესრულების უნარი (ქმედუნარიანობა).

დაწერილობით უფლება-ქმედუნარიანობასთან დაკავშირებული საკითხები განხილულ იქნება იმ თავში, სადაც მხარეებზე გვექნება საუბარი, აქ კი დასკვნის სახით შეიძლება ითქვას, რომ სამოქალაქო საპროცესო სამართალსუბიექტობა ნიშნავს, რომ პროცესის სუბიექტებს ყოველთვის აქვთ საპროცესო უფლებები და მოვალეობები. ამ უფლება-მოვალეობათა მოცულობა და შინაარსი კი სხვადასხვაა და დამოკიდებულია პროცესში ამა თუ იმ სუბიექტის მონაწილეობის ამოცანებსა და ინტერესებზე, რომელთაც ის ასრულებს პროცესში (სამართალწარმოებაში) თავისი მონაწილეობით და რომელთა მისაღწევადაც სუბიექტი იღვწის.

აქვე აღვნიშნავთ, რომ სპეციალურ ლიტერატურაში არ არის მიღებული სასამართლოს სამართალსუბიექტობის შინაარსის შესახებ საუბარი. სასამართლოს, როგორც საპროცესო ურთიერთობათა სუბიექტის მდგომარეობა განსაზღვრულია მართლმსაჯულების (პროცესის) კონსტიტუციური პრინციპებითა და შესაბამისი კანონმდებლობით.

§3. სამოქალაქო საპროცესო სამართლებრივი ურთიერთობის სუბიექტები

სამოქალაქო საპროცესო სამართლის სუბიექტები არიან ფიზიკური პირები და ორგანიზაციები (როგორც იურიდიულ პირებად ორგანიზებული, ისე ის ორგანიზაციები, რომლებიც იურიდიული პირები არ არიან).

სამოქალაქო საპროცესო სამართლის სუბიექტები არიან აგრეთვე უცხოეთის მოქალაქეები და აპატრიდები (ანუ მოქალაქეობის არმქონე პირები), უცხოეთის საწარმოები და ორგანიზაციები.

ყველა ზემოაღნიშნულ პირს შეუძლია მონაწილეობა მიიღოს პროცესში. მყარდება რა სასამართლოსა და აღნიშნულ პირებს შორის საპროცესო ურთიერთობები, ეს პირები სასამართლოსთან ერთად ზღებიან სამოქალაქო საპროცესო სამართლებრივი ურთიერთობების სუბიექტები.

ყველა სუბიექტს პროცესში თავისი მიზნები აქვს და ამის შესაბამისად პროცესში სხვადასხვა სამართლებრივ მდგომარეობას იკავებს. ყველას თავისი განსაზღვრული ადგილი უკავია მიზნებისა და ამოცანების შესაბამისად, კერძოდ: მოსარჩელის, მოპასუხის, მესამე პირის და ა.შ.

ამიტომ ეს სუბიექტები ერთნაირი საპროცესო უფლებებითა და მოვალეობებით როდი არიან აღჭურვილი, არამედ პროცესის ყველა მონაწილე (ყველა სუბიექტი) აღჭურვილია თავისი სტატუსის (პროცესში თავისი მდგომარეობის) შესაბამისი უფლება-მოვალეობებით.

თავიანთი საპროცესო როლის, აგრეთვე საქმის შედეგით დაინტერესების ხასიათის მიხედვით, სამოქალაქო საპროცესო სამართლებრივი ურთიერთობის სუბიექტები შეიძლება დაეყოთ სამ ძირითად ჯგუფად: 1) სასამართლო; 2) საქმის მონაწილენი; 3) პირები, რომლებიც დახმარებას უწევენ სასამართლოს მართლმსაჯულების განხორციელებაში.

კანონით განსაზღვრულ შემთხვევებში სამოქალაქო საპროცესო სამართლებრივი ურთიერთობის სუბიექტები შეიძლება იყვნენ ის პირებიც, რომლებიც უშუალოდ არ მონაწილეობენ სამართალწარმოებაში. ასეთ პირებს შეიძლება მივაკუთვნოთ ისინი, ვინც საქმის განხილვის დროს ესწრებიან სასამართლო სხდომას და არ არღვევენ დადგენილ წესრიგს. საქმის განხილვის დროს წესრიგის დარღვევისათვის კი ეს პირები სასამართლომ შეიძლება დააჯარიმოს. აღნიშნულ პირებზე პასუხისმგებლობის დაკისრება ხორციელდება სამოქალაქო საპროცესო სამართლებრივი ურთიერთობების ფარგლებში.

სასამართლო. სასამართლო პროცესის ძირითადი სუბიექტია (მონაწილეა). იგი ხელისუფლების ორგანოა და ახორციელებს მართლმსაჯულებას.

სასამართლოს ხელმძღვანელი როლი აკისრია პროცესში. პროცესის ყველა მონაწილე საპროცესო მოქმედებას ასრულებს სასამართლოს კონტროლქვეშ. ამასთან, სასამართლო ეხმარება სხვა სუბიექტებს თავიანთი უფლება-მოვალეობების განხორციელებაში. სასამართლო არსებითად განიხილავს და წყვეტს საქმეს (დავას).

თუმცა სასამართლო უფლებამოსილია შეასრულოს საპროცესო მოქმედებები იმ პირობით, თუ:

1) საქმის განხილვასა და გადაწყვეტაში მონაწილეობენ მოსამართლის თანამდებობაზე კანონით დადგენილი წესით გამწესებული მოსამართლეები.

2) თუ მოსამართლეს არა აქვს პირადი, პირდაპირი ან არაპირდაპირი დაინტერესება საქმის შედეგით, აგრეთვე არ არსებობს გარემოებები, რომლებიც ეჭვს იწვევენ სასამართლოს ობიექტურობასა და მოუკერძოებლობაში.

სამოქალაქო პროცესის სუბიექტთა შორის სასამართლოს სამართლებრივი მდგომარეობა (ადგილი) რიგი თავისებურებებით ხასიათდება, კერძოდ, ამ სუბიექტების სისტემაში სასამართლოს მთავარი ადგილი უკავია. სასამართლოს მიერ შესრულებული საპროცესო მოქმედებები ძირითადი იურიდიული ფაქტებია, რომლებიც გავლენას ახდენენ საპროცესო ურთიერთობების დინამიკაზე.

სასამართლოს მითითებები სავალდებულოა შესასრულებლად საპროცესო სამართლის ყველა დანარჩენი სუბიექტისათვის. ამრიგად, სასამართლოს სამართლებრივი მდგომარეობა სამოქალაქო პროცესში ხასიათდება იმით, რომ მასში გაერთიანებულია ორი თვისება: ერთი მხრივ, სასამართლო საპროცესო ურთიერთობების სუბიექტია, მეორე მხრივ, სასამართლო არის ორგანო, რომელიც აღჭურვილია ყველა იმ სამართლებრივი საკითხის გადაწყვეტის უფლებამოსილებით, რომლებიც შეიძლება წარმოიშვას კონკრეტული საქმის განხილვასთან დაკავშირებით.¹

სასამართლო სამოქალაქო პროცესში აღჭურვილია სრულიად სხვადასხვაგვარი სახელისუფლებო უფლებამოსილებით. ეს უფლებამოსილებანი მთლიანობაში მის კომპეტენციას შეადგენს, რაც სამოქალაქო პროცესში სასამართლოს მონაწილეობის საფუძველია. კომპეტენციით განისაზღვრება სასამართლოს სამართლებრივი სტატუსი.

სასამართლოს სახელით შეიძლება გამოვიდნენ ერთპიროვნულად საქმის განმხილველი მოსამართლე ან სასამართლოს (მოსამართლეთა) კოლექციური შემადგენლობა, მათ შორის უზენაესი სასამართლოს დიდი პალატა.

სასამართლო უფლებამოსილებებს ახორციელებენ მოსამართლეები. ცალკეულ უფლებამოსილებებს სამოქალაქო პროცესში ასრულებენ შესაბამისი სასამართლოს თანამდებობის პირები, მაგალითად, მოსამართლის თანაშემწე ან სასამართლოს სხდომის მდივანი. ისინი შესაბამის მოქმედებებს ახორციელებენ იმ სასამართლოს სახელით, რომელშიც მუშაობენ

---

¹ Комиссаров К.М. Применение норм гражданского процессуального права. Проблемы применения норм гражданского процессуального права. Свердловск, 1976, с. 15.

ამ თანამდებობაზე. ამიტომ მათი საქმიანობა ხორციელდება სასამართლოს ან მოსამართლის ხელმძღვანელობითა და კონტროლით.

სამოქალაქო საპროცესო სამართლით დეტალურად არის მოწესრიგებული სასამართლოს საქმიანობა პროცესის ყველა სტადიაზე. ამასთან, უფლებების გარდა, კანონი სასამართლოს მოვალეობებსაც აკისრებს პროცესის მონაწილეთა წინაშე.

საქმის მონაწილენი. სუბიექტების ეს ჯგუფი სამოქალაქო საპროცესო სამართლებრივი ურთიერთობების სხვა სუბიექტთა შორის განსაკუთრებულ ადგილს იკავებს. საქმის მონაწილე პირები მნიშვნელოვან როლს ასრულებენ სამოქალაქო პროცესში. მათი მოქმედებები აქტიურ გავლენას ახდენს სამოქალაქო საპროცესო ურთიერთობებზე, მთლიანობაში კი პროცესის წარმოშობაზე, შეცვლასა და შეწყვეტაზე. საქმის მონაწილენი არიან: მხარეები, მესამე პირები, განმცხადებლები უდავო წარმოების საქმეებზე, წარმომადგენლები.

რა არის სამართალწარმოების ამა თუ იმ მონაწილის საქმის მონაწილეთა ჯგუფისადმი მიკუთვნების კრიტერიუმი?

საქმის მონაწილე ყველა პირი ერთ ჯგუფში გაერთიანებულია, პირველ ყოვლისა, ისეთი კრიტერიუმის მიხედვით, როგორც არის საქმის შედეგით იურიდიული დაინტერესება.

იურიდიული დაინტერესება საქმის შედეგით – ეს არის კანონზე დაფუძნებული მოსალოდნელი სამართლებრივი შედეგი, რომლის მიღებასაც საქმის განხილვისა და გადაწყვეტის შედეგად მოელის მოცემული პირი.

იურიდიული დაინტერესება ორ მომენტს შეიცავს: 1) მატერიალურ-სამართლებრივი დაინტერესება. მაგალითად, მოსარჩელე პროცესის შემდეგ მოელის თავისი სასარჩელო მოთხოვნების დაკმაყოფილებას (მოსარჩელის მატერიალურ-სამართლებრივი ინტერესი), ხოლო მოპასუხე – უარი ეთქვას სარჩელის (მოთხოვნის) დაკმაყოფილებაზე (მოპასუხის მატერიალური ინტერესი) და 2) საპროცესო დაინტერესება, რომ სასამართლომ განიხილოს ეს საქმე და გამოიტანოს გადაწყვეტილება.

სასარჩელო, გამარტივებულ და საქორწინო-საოჯახო საქმეებში მხარეებს, ხოლო უდავო წარმოებაში განმცხადებლებს აქვთ საქმის შედეგით როგორც მატერიალურ-სამართლებრივი, ისე საპროცესო-სამართლებრივი დაინტერესება იმდენად, რამდენადაც, პროცესში მონაწილეობენ თავიანთი უფლებების (კანონიერი ინტერესების) დასაცავად. გადაწყვეტილება შეეხება მათ უფლებებსა და ინტერესებს.

გარდა ამისა, მათ ეკისრებათ მოვალეობებიც. მაგალითად, მხარეები და მათი წარმომადგენლები მოვალენი არიან აცნობონ სასამართლოს საქმისწარმოების განმავლობაში თავიანთი მისამართის შეცვლის შესახებ (სსსკ-ის 76-ე მუხლი), მხარეებს აკისრიათ აგრეთვე მთელი რიგი სხვა საპროცესო მოვალეობები.

იურიდიული დაინტერესება უნდა განვასხვაოთ ფაქტობრივი დაინტერესებისაგან, რომელიც შეიძლება ეფუძნებოდეს ნათესაურ, მეგობრულ (ან პირიქით, მტრულ) დაქვემდებარების ურთიერთობებს.

პირები, რომლებიც ეხმარებიან სასამართლოს მართლმსაჯულების განხორციელებაში. ეს პირები, პროცესში თავიანთი მონაწილეობით ხელს უწყობენ (ეხმარებიან) სასამართლოს საქმის განხილვასა და გადაწყვეტაში, რათა საქმე სწრაფად და სწორად გადაწყდეს და სასამართლომ შეასრულოს თავისი ფუნქციები. სუბიექტების ამ ჯგუფში შედიან მოწმეები, ექსპერტები, თარჯიმნები, სპეციალისტები, დამსწრეები, გადაწყვეტილების აღსრულების დროს ქონების შემნახველი და სხვა პირები.

საქმის მონაწილეებისაგან განსხვავებით, აღნიშნული პირები არ არიან იურიდიულად დაინტერესებული საქმის შედეგით. მათი პროცესში ჩაბმა ხდება სასამართლოს ან საქმის მონაწილეთა ინიციატივით. ეს სუბიექტები პროცესში იმ მიზნით იღებენ მონაწილეობას, რომ თავიანთი მოქმედებით ხელი შეუწყონ სასამართლოს მართლმსაჯულების განხორციელებაში.

როგორც ითქვა, ამ ჯგუფში შემავალი სუბიექტების დამახასიათებელი ნიშანია ის, რომ ისინი არ არიან საქმის შედეგით იურიდიულად დაინტერესებულნი.

თუმცა მართლმსაჯულებისათვის დახმარების (ხელშეწყობის) ფუნქციის შესასრულებლად მოცემულ სუბიექტებს მინიჭებული აქვთ საპროცესო უფლებები და მოვალეობები.

აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ განსახილველ ჯგუფში შემავალი პირები, რაიმე არსებითი უფლებებით არ არიან აღჭურვილი. სამოქალაქო პროცესში მათი სამართლებრივი სტატუსი, პირველ ყოვლისა, განისაზღვრება იმ საპროცესო ვალდებულებებით, რისი შესრულებაც მათ აკისრიათ (ანუ მათ, პირველ ყოვლისა, ვალდებულებები აკისრიათ). მაგალითად, მოწმე ვალდებულია თქვას სიმართლე, თუ რა ინფორმაციაა ცნობილი მისთვის, სწორი ინფორმაცია მიაწოდოს სასამართლოს იმ საკითხების შესახებ, რომლებსაც საქმისათვის აქვთ მნიშვნელობა.

ექსპერტი ვალდებულია მოამზადოს დასკვნა იმ საკითხების საფუძ-

ველზე, რომელთა წრესაც საბოლოოდ განსაზღვრავს სასამართლო. თარჯიმანმა ზუსტად უნდა გადაუთარგმნოს პროცესზე ნათქვამი იმ სუბიექტებს, რომელთაც არ იციან სამართალწარმოების ენა. ამასთან, განსახილველ ჯგუფში შემაველ ცალკეულ პირებს საპროცესო უფლებებიც გააჩნია იმ დოზით, რაც აუცილებელია მათზე დაკისრებული მოვალეობების ჯეროვნად შესასრულებლად. მაგალითად, ექსპერტის უფლებებზე საუბარია სსსკ-ის 168-ე მუხლში.

შეიძლება გამოვკვეთოთ სუბიექტების მეოთხე ჯგუფიც, რომლებიც ზოგიერთ შემთხვევაში შეიძლება სამოქალაქო საპროცესო ურთიერთობის სუბიექტები იყვნენ. ესენი არიან ის პირები (ფიზიკური პირები, თანამდებობის პირები და იურიდიული პირები), რომლებიც ვალდებული არიან გადაუგზავნონ (წარმოუდგინონ) სასამართლოს მათ ხელთ არსებული წერილობითი და ნივთიერი მტკიცებულებები (134-136-ე და 154-156-ე მუხლები). სასამართლოს მოთხოვნის შეუსრულებლობის შემთხვევაში ამ პირებს დაეკისრებათ ჯარიმა. მეტიც, დაჯარიმება არ ათავისუფლებს ამ პირებს შესაბამისი ვალდებულებისაგან. ამავე ჯგუფში შედიან სხდომის დარბაზში დამსწრე პირები. წესრიგის დარღვევის შემთხვევაში მათ მიმართ სამოქალაქო საპროცესო სამართლებრივი ურთიერთობების ფარგლებში გამოიყენება სსსკ-ის 212-ე მუხლით დადგენილი სანქციები. მეოთხე ჯგუფში შემაველი სუბიექტები არ მონაწილეობენ პროცესში, მათი მოქმედებები არანაირ გავლენას არ ახდენს სამართალწარმოების დინამიკაზე, მაგრამ საპროცესო კანონით განსაზღვრულ შემთხვევებში მათ ეკისრებათ ვალდებულება სასამართლოს წინაშე.

მხარეები სამოქალაქო პროცესში

§1. მხარის ცნება

1. ზოგადი დებულებანი სასამართლოში ყოველი საქმე აღიძვრება ვინმეს მიერ და ჩვეულებრივ მიმართულია ვინმეს წინააღმდეგ. ის პირი (როგორც წესი ფიზიკური თუ იურიდიული), რომლის სახელითაც წარმოებს საქმე სასამართლოში და რომელიც დაინტერესებულია საქმის ბედით, პროცესში მხარედ იწოდება. ამიტომ მოსამართლე, მოწმე, სპეციალისტი, თარჯიმანი ან ექსპერტი, რომლებიც სხვადასხვა მიზნით იღებენ პროცესში მონაწილეობას, მხარედ ვერ ჩაითვლებიან.

მხარეები სამოქალაქო პროცესში ეწოდებათ იმ პირებს, რომელთა შორის წამოჭრილი დავა უფლების შესახებ (მატერიალურ-სამართლებრივი დავა) უნდა გადაწყვიტოს სასამართლომ.

მხარე სასარჩელო წარმოების ძირითადი მონაწილეა. მხარე ორია პროცესში, რამეთუ დავა უფლების შესახებ, უსათუოდ გულისხმობს ორ მხარეს: ერთია ის, ვინც დაიწყო საქმე, ვინც აღძრა მოთხოვნა, მეორეა ის, ვის წინააღმდეგაც არის წამოყენებული მოთხოვნა, ვინც პასუხი უნდა აგოს სარჩელზე. პირველს ეწოდება მოსარჩელე, მეორეს — მოპასუხე, ხოლო ორივეს — მხარეები (მოდავე მხარეები).

დავის საგანზე დამოუკიდებელი მოთხოვნის მქონე მესამე პირები ფაქტობრივად მოსარჩელის ყველა უფლებით სარგებლობენ, ხოლო დამოუკიდებელი მოთხოვნის არმქონე მესამე პირები კი ერთ-ერთ მხარეზე მონაწილეობენ.

მოსარჩელის ან მოპასუხის მხარეზე შეიძლება მრავალი პირი მონაწილეობდეს, მაგრამ ამა თუ იმ მხარეზე მონაწილეთა რაოდენობას არავითარი მნიშვნელობა არა აქვს, მხარე მხოლოდ ორი იქნება პროცესში; მაგალითად, სადავო უფლება წილობრივი საკუთრების უფლებით შესაძლოა ეკუთვნოდეს რამდენიმე პირს. თავიანთი ინტერესების დასაცავად სარჩელის აღძვრის შემთხვევაში, ყველა თანამესაკუთრე ერთი მხარე — მოსარჩელე მხარე იქნება.

როგორც წესი, სადავო სამოქალაქო (მატერიალური) სამართლებრივი ურთიერთობის სუბიექტები, მხარეებია პროცესში. მაგალითად, მყიდვე-

ლი (რომელიც მოსარჩელედ შეიძლება მოგვევლინოს, როცა უხარისხო ნივთის მიყიდვით დაირღვა მისი ქონებრივი უფლებები) და გამყიდველი, რომელთა შორის წარმოიშვა დავა, პროცესის სუბიექტები არიან. შეიძლება გამოირკვეს, რომ მოდავე მხარეები არ არიან მატერიალურ-სამართლებრივი ურთიერთობის სუბიექტები. ამიტომ ისინი არასათანადო მხარეები იქნებიან, მაგრამ მაინც მხარეები არიან პროცესში.

მხარეები მხოლოდ სასარჩელო წარმოებისათვის როდია დამახასიათებელი. მხარეები მონაწილეობენ გამარტივებულ წარმოებაშიც. რაც შეეხებათ განმცხადებლებს უდავო წარმოების საქმეებში, ისინი საგრებლობენ მხარის ყველა უფლებით, კანონით დადგენილი ზოგიერთი გამონაკლისის გარდა.

მხარეების ნიშნებია: 1) მხარეებს აქვთ ურთიერთსაპირისპირო იურიდიული ინტერესი; 2) მოსარჩელე არის პროცესის ის სუბიექტი, რომელიც აღძრავს პროცესს; 3) მხარეებს აქვთ საქმის შედეგით იურიდიული დაინტერესება (როგორც მატერიალურ-სამართლებრივი, ისე საპროცესო-სამართლებრივი დაინტერესება); 4) მხარეები პროცესს აწარმოებენ თავისი სახელით, ანუ პროცესში თავისი სახელით გამოდინან; 5) სასამართლო გადაწყვეტილების მიღება ხდება მხარეთა სახელზე; 6) მხარეებზე ვრცელდება გადაწყვეტილების მატერიალურ-სამართლებრივი ძალა; 7) მხარეებს აწევთ სასამართლო ხარჯი.

როდესაც ვამბობთ, რომ მხარეები და მესამე პირები საქმის შედეგით მატერიალურ-სამართლებრივად არიან დაინტერესებულნი, ეს ნიშნავს, რომ საქმის გადაწყვეტის შედეგად ერთ-ერთმა მხარემ შესაძლოა შეიძინოს რაიმე მატერიალური სიკეთე, ზოლო მეორე მხარე კი ამ სიკეთეს კარგავს. ამდენად, სასამართლოს გადაწყვეტილება გავლენას ახდენს მათ მატერიალურ უფლება-მოვალეობებზე.

მოსარჩელეს, მოპასუხესა და დავის საგანზე დამოუკიდებელი მოთხოვნის მქონე მესამე პირს ყოველთვის პირდაპირი ინტერესი აქვთ საქმის შედეგისადმი, რამეთუ სასამართლო გადაწყვეტილება უშუალოდ მოახდენს გავლენას მათ უფლებებსა და მოვალეობებზე. დავის საგანზე დამოუკიდებელი მოთხოვნის არმქონე მესამე პირებს კი არაპირდაპირი ინტერესი აქვთ, რამეთუ გადაწყვეტილება ასეთი მესამე პირის უფლება-მოვალეობებზე პირდაპირ გავლენას არ ახდენს. თუმცა სასამართლო გადაწყვეტილებას ამ საქმეზე შეუძლია შემდგომში გავლენა მოახდინოს მის უფლება-მოვალეობებზე ერთ-ერთი მხარის მიმართ. ამიტომ ასეთი მესამე პირი იმითაა დაინტერესებული, რომ მიღებულმა გადაწყვეტილებამ უარყოფითი

გავლენა არ მოახდინოს მის უფლება-მოვალეობებზე და რეგრესული სარჩელი არ იქნეს შემდგომში მის წინააღმდეგ აღძრული მოპასუხის მიერ.

აუცილებელია მხედველობაში ვიქონიოთ კიდევ ერთი არსებითი გარემოება. სწორედ მხარეები, თავიანთი მოქმედებებით გავლენას ახდენენ პროცესის წარმოშობასა და მსვლელობაზე, მათ უფლება აქვთ აღძრან საქმე, ხოლო ზოგიერთ შემთხვევაში მოითხოვონ საქმის შეწყვეტა. მათ უფლება აქვთ გაასაჩივრონ გადაწყვეტილება და სსჯ.

მხარეთა შორის წამოჭრილ დავას უფლების შესახებ, არსებითად იხილავს და წყვეტს სასამართლო.

საბოლოოდ იგი წყვეტს სწორედ საკითხს იმის შესახებ, არსებობს თუ არა ეს სამართალურთიერთობა (მისი შინაარსი), ეკუთვნის თუ არა მოსარჩელეს სადავო უფლება და დარღვეულია თუ არა სინამდვილეში ეს უფლება მოპასუხის მიერ, პასუხი უნდა აგოს თუ არა მან ამისათვის და რა დოზით. სარჩელის წარდგენისა და საქმის აღძვრის დროს კი არსებობს მხოლოდ პრეზუმფცია (ვარაუდი) იმისა, რომ მოსარჩელე სადავო უფლების სავარაუდო მფლობელია, რომ ეს ის პირია, რომელიც ივარაუდება სადავო უფლების (კანონიერი ინტერესის) სუბიექტად, ხოლო მოპასუხე ასეთ დროს ივარაუდება სამართლებრივი ვალდებულების სუბიექტად (სავარაუდოდ იგი ითვლება სადავო ვალდებულების მატარებლად), რომელიც სადავოდ ხდის მოსარჩელის უფლებას.

ზემოთ აღნიშნული იყო, რომ საქმის განხილვა (პროცესი) წარმოებს მხარეთა სახელით. ასევე მხარეთა სახელით ხდება თითოეული საქმის პერსონიფიცირება.¹ სამოქალაქო საქმის პერსონიფიცირებას კი უდიდესი პრაქტიკული მნიშვნელობა აქვს იმდენად, რამდენადაც კანონით აკრძალულია ერთხელ უკვე გადაწყვეტილი სარჩელის განმეორებით აღძვრა და განხილვა იმავე მხარეებს შორის, იმავე საგანზე და იმავე საფუძველით (იხილეთ საპროცესო კოდექსის 186-ე, 209-ე, 272-ე, 275-ე, 266-ე მუხლები).

რაც შეეხება საქმის შედეგით საპროცესო დაინტერესებას, საპროცესო დაინტერესებაში იგულისხმება მხარის შესაძლებლობა, დაიცვას თავისი უფლებები, ასევე იგი გულისხმობს მხარის სწრაფვას, მიიღოს ხელსაყრელი გადაწყვეტილება და აღასრულოს იგი.

---

¹ ა. კობახიძე, სამოქალაქო საპროცესო სამართალი, ნაწ. II, სამოქალაქო პროცესის სუბიექტები, თბ., 2002, გვ. 50.

დაბოლოს, სსსკ-ის 79-ე მუხლის თანახმად, სასამართლო საქმის განხილვას შეუდგება დაინტერესებული პირისაგან მიღებული განცხადების საფუძველზე. ასეთ დაინტერესებულ პირებად, ანუ მხარეებად სასამართლოში შეიძლება გამოვიდნენ ფიზიკური და იურიდიული პირები. კანონით გათვალისწინებულ შემთხვევებში მხარეებად შეიძლება გამოვიდნენ ის ორგანიზაციებიც, რომლებიც არ არიან იურიდიული პირების სტატუსის მქონენი. მხარეებად (მოსარჩელედ და მოპასუხედ) კონკრეტული დავის მონაწილენი სამოქალაქო საქმის აღძვრის მომენტიდან ზდებიან.

2. მოსარჩელე. მოსარჩელე პროცესის ის მონაწილეა, რომელიც მოითხოვს რაიმეს მიკუთვნებას, რაიმე უფლების ცნობას, მოპასუხისთვის რაიმე მოქმედების აკრძალვას. სასარჩელო წარმოება ვერ აღიძვრება, თუ მოსარჩელე სასარჩელო განცხადებაში არ დაასახელებს მოპასუხესაც, ამიტომაც, რომ საპროცესო კოდექსის 178-ე მუხლი მოითხოვს, რომ მოსარჩელემ დაასახელოს არა მარტო თავისი გვარი, სახელი, არამედ მოპასუხის გვარი და სახელი. თუ მხარე იურიდიული პირია, უნდა დასახელდეს მისი სახელწოდება. მხარეთა შორის დავა უფლების შესახებ წარმოადგენს ორივე მხარის საწინააღმდეგო ინტერესების დაპირისპირებას, ბრძოლას. ამიტომ საქმე უნდა შეწყდეს, უკეთუ პროცესში ადგილი აქვს მოსარჩელისა და მოპასუხის ერთ პირში შერწყმას. ამ დროს პროცესში იქმნება ისეთი მდგომარეობა, რომ მხარეთა შორის ისპობა ინტერესთა წინააღმდეგობა, ამ დროს სახეზე აღარ გვაქვს მხარეთა ისეთი ნიშანი, რასაც ურთიერთსაწინააღმდეგო იურიდიულ ინტერესს ვუწოდებთ. მაგალითად, მამა ედავებოდა შვილს ქონებაზე, მაგრამ საქმის განხილვისას მამა (მოსარჩელე) გარდაიცვალა და მოპასუხე მისი მემკვიდრე აღმოჩნდა. მისი ქონება მემკვიდრეობით გადაეცა შვილზე (მოპასუხეზე), რომელიც მემკვიდრეობის შედეგად აღმოჩნდება მოთხოვნის უფლების სუბიექტი, ან პირიქითაც შეიძლება მოხდეს შვილის გარდაცვალების შემთხვევაში. ამიტომ, ბუნებრივია, საქმისწარმოება უნდა შეწყდეს.

მოსარჩელეს აქტიური მხარე უნდა ვუწოდოთ სამოქალაქო პროცესში იმდენად, რამდენადაც სწორედ იგი აღძრავს საქმეს თავისი უფლებების (კანონიერი ინტერესების) დასაცავად.

3. მოპასუხე. მოპასუხე არის ის, ვისაც, შეიძლება ითქვას, თავს ესხმის მოსარჩელე, და ვინც პასუხი უნდა აგოს სარჩელზე, მოპასუხე არის ის, ვინც, მოსარჩელის აზრით, სრულიად დაუსაბუთებლად სადავო გახადა ეს უფლება და ვის წინააღმდეგაც აღიძრა საქმე.

სარჩელის აღძვრის მიზეზი ხშირად თვითონ მოპასუხის მოქმედება ან უმოქმედობაა (მაგალითად, მოპასუხემ არ გაისტუმრა ვალი დადგენილ ვადაში, სადავო გახადა ავტორობა, მიაყენა ზიანი და სხვ.). თუმცა ცალკეულ შემთხვევებში მოპასუხემ თვითონ შეიძლება არც დაარღვიოს თავისი მოქმედებით (უმოქმედობით) მოსარჩელის უფლებები და ინტერესები, თვითონ არც ჩაიდინოს უფლების (ინტერესების) შელახავი არავითარი მოქმედება (ან უმოქმედობა), მაგრამ ობიექტურად გახდეს სადავო მატერიალური სამართალურთიერთობის სუბიექტი (მაგალითად, მომეტებული საფრთხის წყაროს მფლობელი ან მცირეწლოვანი მემკვიდრე, რომელსაც წარედგინა ანდერძის ბათილობის შესახებ სარჩელი და ა.შ.). სამოქალაქო პროცესში მოპასუხე ე.წ. პასიური მხარეა.

§2. მხარეთა საპროცესო უფლებები და მოვალეობები

1. სამოქალაქო საპროცესო უფლებები. მხარეებს სამოქალაქო პროცესში მინიჭებული აქვთ ფართო საპროცესო უფლებები და მოვალეობები. საპროცესო თანასწორუფლებიანობის პრინციპი მხარეებს თანაბარ უფლებებს ანიჭებს პროცესის ყველა სტადიაზე საქმის აღძვრიდან დაწყებული, გადაწყვეტილების აღსრულებით დამთავრებული. ყოველ დაინტერესებულ პირს აქვს საქმის აღძვრის უფლება. მაგრამ, ამავე დროს, გათვალისწინებულ უნდა იქნეს განცხადების მიღებაზე უარის თქმის საფუძვლები, რაც გათვალისწინებულია სსსკ-ის 186-ე მუხლით.

მხარეთა უფლებები იყოფა ზოგად და სპეციალურ უფლებებად. ზოგადი უფლებები ეს მხარეთა ისეთი საპროცესო უფლებებია, რომლებითაც აღჭურვილია საქმის მონაწილე ყველა პირი, მათ შორის მხარეები.

ზოგადი უფლებების შესახებ საუბარია სსსკ-ის 83-ე მუხლის 1-ლ ნაწილში და საპროცესო კოდექსის მთელ რიგ სხვა მუხლებში. ყურადღება გვინდა გავამახვილოთ ზოგიერთ მომენტზე, კერძოდ, მხარეებს, პირველ ყოვლისა, უფლება აქვთ უშუალოდ მიიღონ მონაწილეობა საქმეში. მათ უფლება აქვთ მონაწილეობდნენ ყველა სასამართლო სხდომაზე, ესწრებოდნენ სხვადასხვა საპროცესო მოქმედების შესრულებას, გაეცნონ საქმის მასალებს. მათ შეუძლიათ გააკეთონ ამონაწერები საქმის მასალებიდან, გადაიღონ ასლები. ეს ეხება როგორც მხარეთა მიერ წარდგენილ დოკუმენტებს, ისე სხვა პირთა მიერ წარდგენილ მასალებსაც. მხარეებს უფლება აქვთ აცილება გამოუცხადონ სასამართლოს

შემადგენლობას, სასამართლო სხდომის მდივანს, განაცხადონ შუამდგომლობები (მაგალითად, მტკიცებულებათა გამოთხოვის, ექსპერტიზის დანიშვნის, სარჩელის უზრუნველყოფის, საქმისწარმოების შეჩერების შესახებ და სხვ.). ორივე მხარეს უფლება აქვს გაასაჩივროს სასამართლოს აქტები სათანადო წესითა და კანონით დადგენილ ვადებში. სსსკ-ის 83-ე მუხლში მითითებულია, რომ ამ მუხლში ჩამოთვლილის გარდა, მხარეები სარგებლობენ საპროცესო კოდექსით მათთვის მინიჭებული სხვა საპროცესო უფლებებითაც. მაგალითად, უფლება, აწარმოონ საქმე პირადად ან წარმომადგენლის მეშვეობით, მოითხოვონ საქმისწარმოების განახლება, თუ ამისათვის სახეზეა შესაბამისი საფუძვლები. თვითონ მხარის უფლებაა, მოითხოვოს თუ არა მიღებული გადაწყვეტილების აღსრულება და ა.შ.

მხარეთა სპეციალური უფლებები მითითებულია სსსკ-ის მე-3 მუხლში, 21-ე მუხლის 1-ლ ნაწილში, 83-ე მუხლის მე-2, მე-3 და მე-4 ნაწილებში, 188-ე მუხლსა და საპროცესო კოდექსის სხვა მუხლებში.

თუმცა მხარეებს თანაბარი საპროცესო უფლებები გააჩნიათ, მაგრამ დისპოზიციურობის პრინციპის შესაბამისად თითოეული მათგანი სარგებლობს მხოლოდ მისთვის დამახასიათებელი სპეციალური უფლებებით, მაგალითად, მოსარჩელეს აქვს შემდეგი სპეციალური უფლებები: თავისი შეხედულებით განსაზღვროს სარჩელის საგანი და საფუძველი, ასევე მას უფლება აქვს შეცვალოს სარჩელის საგანი ან საფუძველი, გაზარდოს ან შეამციროს სასარჩელო მოთხოვნების ოდენობა, აგრეთვე უარი თქვას სარჩელზე. სსსკ-ის მე-3 მუხლის 1-ლი ნაწილის საფუძველზე თვითონ მოსარჩელე ირჩევს მოპასუხეს და მის მიმართ სარჩელის წარდგენით იწყებს საქმისწარმოებას სასამართლოში. როგორც წესი, სარჩელი უნდა წარედგინოს 1-ლი ინსტანციის სასამართლოში. სარჩელის წარდგენის წესი დადგენილია სსსკ 177-185-ე მუხლებით. თავის მხრივ, მოპასუხესაც გააჩნია სპეციალური საპროცესო უფლებები, კერძოდ, ცნოს სარჩელი მთლიანად ან ნაწილობრივ, აგრეთვე შეიტანოს შესაგებელი, ან აღძრას შეგებებული სარჩელი. ამდენად, მოპასუხეს კანონი ანიჭებს მოსარჩელის თანაბარ უფლებებს. მხარეთა სპეციალური უფლებაა მორიგება, რასაც ორივე მხარე ურთიერთშეთანხმებით ახორციელებს. აღნიშნული უფლებები მხარეთა განკარგვითი, ანუ დისპოზიციური უფლებებია, რომლითაც მხოლოდ მხარეები სარგებლობენ პროცესში.

სარჩელზე უარის თქმა ნიშნავს, რომ მოსარჩელემ უარი თქვა თავის

მატერიალურ-სამართლებრივ მოთხოვნაზე მოპასუხისადმი, შესაბამისად, უარი თქვა პროცესის გაგრძელებაზე. მოსარჩელეს უფლება აქვს ნებისმიერი ინსტანციის სასამართლოში თქვას უარი სარჩელზე, მოთხოვნაზე უარის თქმის შესახებ საუბარია აღსრულების სტადიაზეც, როცა სააღსრულებო წარმოება წყდება კრედიტორის მიერ გადახდევინებაზე უარის თქმის გამო.

სარჩელის აღიარება მოპასუხის მიერ ნიშნავს, რომ ის აღიარებს მოსარჩელის მოთხოვნას მის მიმართ, სარჩელი მოპასუხემ, შესაძლოა, აღიაროს სრულად ან ნაწილობრივ. სარჩელის აღიარების შემთხვევაში პროცესი მაინც გაგრძელდება და სასამართლო გამოიტანს სასარჩელო მოთხოვნების დაკმაყოფილების გადაწყვეტილებას.

რაც შეეხება მორიგებას, იგი მხარეთა კომპრომისის გამოხატულებაა, რომლის დროსაც ორივე მხარე ერთმანეთის მიმართ დათმობაზე მიდის. მორიგება შეიძლება დაიდოს მხოლოდ სადავო მატერიალური სამართალური თერთობის სუბიექტებს შორის (მოსარჩელეს, მოპასუხესა და დავის საგანზე დამოუკიდებელი მოთხოვნის მქონე მესამე პირს შორის). მორიგებას ამტკიცებს სასამართლო, რაც იმას ნიშნავს, რომ იგი ამოწმებს შეთანხმების პირობების ნამდვილობას, ხომ არ ეწინააღმდეგება იგი კანონს, ან ზნეობრიობის ნორმებს, ხომ არ არღვევს მესამე პირთა კანონით დაცულ უფლებას.

2. სამოქალაქო საპროცესო მოვალეობები. სსსკ-ის 83-ე მუხლის თანახმად მხარეები სარგებლობენ თანაბარი საპროცესო უფლებებით. შესაბამისად, მათ აკისრიათ თანაბარი საპროცესო მოვალეობებიც, რომლებიც აგრეთვე იყოფა ზოგად და სპეციალურ მოვალეობებად.

საზოგადოდ მხარეები ვალდებული არიან დაიცვან სასამართლო სხდომაზე კანონით დადგენილი წესრიგი და უსიტყვოდ დაემორჩილონ თავმჯდომარის შესაბამის განკარგულებებს, პატივი სცენ სასამართლოს. ამ მოთხოვნის შეუსრულებლობის შემთხვევაში, კანონი ითვალისწინებს, რომ სასამართლოს შეუძლია მხარის მიმართ გამოიყენოს სანქციები, კერძოდ, თავდაპირველად მოსამართლე გააფრთხილებს, ხოლო შემდეგ გააძევებს სხდომის დარბაზიდან.

რაც შეეხება სპეციალურ მოვალეობებს, ისინი სხვადასხვაგვარია და იმაზეა დამოკიდებული, თუ რა ხასიათის საპროცესო მოქმედება უნდა შეასრულოს მხარემ. მაგალითად, მოსარჩელე ვალდებულია სარჩელს დაურთოს საბუთების იმდენი ასლი, რამდენიც მოპასუხეა; მხარეები ვალდე-

ბული არიან აცნობონ სასამართლოს თავიანთი ადგილსამყოფელის (მისამართის) შეცვლის შესახებ; სსსკ-ის 102-ე მუხლის თანახმად, თითოეულმა მხარემ უნდა დაამტკიცოს გარემოებები, რომლებზედაც იგი ამყარებს თავის მოთხოვნებსა და შესაგებელს. ამ გარემოებათა დაუმტკიცებლობას შესაბამისი არახელსაყრელი შედეგები მოჰყვება მხარეთათვის (სასამართლო ან დააკმაყოფილებს სარჩელს, ან უარს იტყვის სარჩელის დაკმაყოფილებაზე). სსსკ-ის 134-ე მე-2 ნაწილის თანახმად, წერილობითი მტკიცებულების გამოთხოვის თაობაზე შუამდგომლობის აღმძვრელი პირი ვალდებულია მიუთითოს, თუ საქმის რა მნიშვნელოვანი გარემოების დადგენა შეიძლება მის მიერ დასახელებული მტკიცებულებით და რას ეფუძნება მისი ვარაუდი, რომ მტკიცებულება მის მიერ მითითებული პირის ხელთაა. შუამდგომლობის აღმძვრელმა პირმა უნდა მიუთითოს იმ მიზეზებზე და წარმოადგინოს შესაბამისი მტკიცებულებებიც იმის დასადასტურებლად, რომ თვითონ ვერ შეძლო დამოუკიდებლად ამ მტკიცებულებათა მიღება სხვადასხვა დამაბრკოლებელ ფაქტორთა გამო; უდავო წარმოების წესით იურიდიული ფაქტების დადასტურების დროს განმცხადებელმა განცხადებაში უნდა აღნიშნოს, რა მიზნისათვის სჭირდება მას ამ ფაქტის დადგენა. შეიძლება დასახელდეს სხვა მაგალითებიც.

§3. სამოქალაქო საპროცესო უფლებაუნარიანობა და სამოქალაქო საპროცესო ქმედუნარიანობა

1. სამოქალაქო საპროცესო უფლებაუნარიანობა. პროცესში მხარედ გამოსვლა, იქნება ეს მოსარჩელე, მოპასუხე თუ მესამე პირი, ყველას როდი შეუძლია, არამედ ამისათვის საჭიროა უფლებაუნარიანობა.

ისეთი საპროცესო კატეგორიები, როგორიც საპროცესო უფლებაუნარიანობა და საპროცესო ქმედუნარიანობაა, ისევე, როგორც ბევრი სხვა კატეგორია, მჭიდროდ არიან დაკავშირებულნი სამოქალაქო სამართალში არსებულ ანალოგიურ კატეგორიებთან.

საპროცესო უფლებაუნარიანობა აქვს ყველას, ვისაც აქვს სამოქალაქო უფლებუნარიანობა, ე.ი. უნარი, იქონიოს სამოქალაქო ულებანი, შეიძინოს ქონება, დადოს გარიგება და სხვ. მატერიალური სამოქალაქო უფლების ცნება თავისთავად გულისხმობს ამ უფლების დაცვის შესაძლებლობასაც. ვისაც კანონით მინიჭებული აქვს სამოქალაქო უფლებანი, იმას უფლებაც აქვს, დაიცვას ეს უფლებები სასამართლოს საშუალებით.

საპროცესო უფლებაუნარიანობა და ქმედუნარიანობა აუცილებელია მატერიალური სამართალურთიერთობის მონაწილეთათვის მინიჭებული უფლებების დასაცავად, რამეთუ არ უნდა შეიქმნას ისეთი მდგომარეობა, როცა მატერიალური სამართლის სუბიექტს არ აქვს შესაძლებლობა მონაწილეობა მიიღოს სამოქალაქო პროცესში (საქმის განხილვაში).

მაშასადამე, საპროცესო უფლებაუნარიანობა, ანუ პროცესში მხარის სახით მონაწილეობის უფლება აქვს ყველას იმდენად, რამდენადაც მათ აქვთ სამოქალაქო უფლებაუნარიანობა, მათ შორის თითო ბავშვსა და, სულით ავადმყოფს.

ფიზიკური პირის სამოქალაქო საპროცესო უფლებაუნარიანობა წარმოიშობა დაბადების მომენტიდან და წყდება მისი გარდაცვალებით. სამოქალაქო კოდექსის მე-11 მუხლის თანახმად, ყველა ფიზიკურ პირს აქვს უნარი, ჰქონდეს სამოქალაქო უფლებები და მოვალეობები (სამოქალაქო უფლებაუნარიანობა).

ამავდროულად, არ შეიძლება გავაიგივოთ სამოქალაქო უფლებაუნარიანობა და სამოქალაქო საპროცესო უფლებაუნარიანობა. საპროცესო უფლებაუნარიანობა გარკვეულწილად დამოუკიდებელ ხასიათს ატარებს. სამოქალაქო სამართალწარმოების წესით ხდება სხვადასხვა უფლებების (ინტერესების) დაცვა, რომლებიც გამომდინარეობენ საბინაო, საავტორო, საქორწინო-საოჯახო და სხვა ურთიერთობებიდან. სამოქალაქო სამართალწარმოების წესით განიხილება არა მხოლოდ სამოქალაქო სამართლებრივი ურთიერთობებიდან გამომდინარე საქმეები, არამედ სხვა საქმეებიც, რომლებიც წარმოიშობა მაგალითად, შრომითი და სხვა ურთიერთობებიდან. ამიტომ სამოქალაქო უფლებაუნარიანობას არ შეიძლება ჰქონდეს განმსაზღვრელი მნიშვნელობა ყველა საქმისათვის.

სამოქალაქო სამართალში მოქმედებს აქსიომა, რომ კერძო-სამართლებრივი ურთიერთობის სუბიექტია ნებისმიერი ფიზიკური ან იურიდიული პირი. ეს წესი გამოიყენება როგორც სამეწარმეო, ისე არასამეწარმეო, საქართველოს თუ სხვა ქვეყნის პირების მიმართ (სამოქალაქო კოდექსის მე-8 მუხლი).

სსსკ-ის მე-80 მუხლის თანახმად, საქართველოს ყველა ფიზიკური და იურიდიული პირი აღჭურვილია უნარით, ჰქონდეს სამოქალაქო საპროცესო უფლებები და მოვალეობები (საპროცესო უფლებაუნარიანობა), ე.ი. იყოს სამართლის სუბიექტი. ამდენად, ყველა ფიზიკური პირი უფლე-

ბუნარიანია მათი ასაკის, სქესის, რასის, ფსიქიკური მდგომარეობის, ანუ ფსიქიკური უნარიანობისა (შერაცხადობისა) და სხვა კრიტერიუმების მიუხედავად.

გარდა ფიზიკური პირებისა, მხარე ან მესამე პირი სამოქალაქო პროცესში, როგორც ცნობილია, შეიძლება იყოს იურიდიული პირი. მისი საპროცესო უფლებაუნარიანობა წარმოიშობა იმ მომენტიდან, როდესაც იურიდიული პირი გახდა მატერიალური სამართლის სუბიექტი. სწორედ ამ მომენტიდან მას უფლება აქვს ისარგებლოს (გამოიყენოს) უფლების დაცვის საპროცესო საშუალებებით.

იურიდიული პირის უფლებაუნარიანობა და ქმედუნარიანობა წარმოიშობა და შეწყდება ერთბაშად – იურიდიული პირის რეგისტრაციის მომენტიდან და შეწყდება მისი ლიკვიდაციის დამთავრების შესახებ რეგისტრაციის მომენტიდან.

კანონით გათვალისწინებულ შემთხვევებში მხარეებად (პროცესის სუბიექტებად) შეიძლება იყვნენ ორგანიზაციები, რომლებიც არ არიან იურიდიული პირები. მაგალითად, არარეგისტრირებული კავშირი ან ერთობლივი საქმიანობა (ამხანაგობა). ერთობლივი საქმიანობის ხელშეკრულების (ამხანაგობის) მონაწილენი სასამართლოში შეიძლება გამოვიდნენ თანამოსარჩელებად ან თანამოპასუხეებად მათ საქმიანობასთან დაკავშირებულ დავებთან დაკავშირებით.

სასამართლოში დამოუკიდებლად ვერ გამოვლენ ფილიალები და წარმომადგენლობები, რომლებსაც შეუძლიათ მონაწილეობა მიიღონ სამოქალაქო პროცესში მხოლოდ იმ უფლებამოსილებათა ფარგლებში, რომლებითაც ისინი აღჭურვილი არიან იმ ორგანოების მიერ, რომელთაც დაამტკიცეს ფილიალის ან წარმომადგენლობის დებულება.

საკითხი იმის თაობაზე, ვრცელდება თუ არა საპროცესო უფლებაუნარიანობა მხოლოდ მხარეებზე ან მესამე პირებზე, თუ ეს ცნება უფრო ფართოა და აქ მხედველობაშია აგრეთვე სხვა სუბიექტებიც (სასამართლო წარმომადგენელი და სხვა), დღესაც სადავოა.¹

ჩვენი აზრით, საპროცესო უფლებაუნარიანობის ცნება არ არის ფართო შინაარსის მქონე ცნება და ვრცელდება მხოლოდ მხარეებსა და მესამე პირებზე (ანუ საქმის მონაწილეებსა და არა სხვა სუბიექტებზე). საპროცესო უფლებაუნარიანობა გულისხმობს პროცესში მხარედ ყოფ-

¹ Гражданское процессуальное право России. М., 1996, изд. „Былина“, с. 58 (Ред. М.С. Шакарян).

ნის შესაძლებლობას (უფლებას) დაბადების მომენტიდან. არც წარმომადგენელი და არც ის პირები, ვინც დამხმარე ფუნქციას ასრულებენ პროცესში, მხარედ არ ითვლებიან. მათ თავიანთი დანიშნულება აქვთ პროცესში და თავიანთი ამოცანების შესაბამისი უფლებებითა და მოვალეობებითაც სარგებლობენ.

შემთხვევითი როლია, რომ უფლებაუნარიანობის ცნება სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის იმ თავშია (კარი მეორე, თავი IX) მოცემული, სადაც მხარეებზეა საუბარი.

სამეცნიერო ლიტერატურაში იყენებენ სამართალსუბიექტობის ერთიან კატეგორიასაც, რომელშიც იგულისხმება უფლებაუნარიანობა და ქმედუნარიანობა. თუმცა არც მოქმედ კანონმდებლობაში, არც სამოქალაქო საქმეთა განხილვის პრაქტიკაში არ გამოიყენება აღნიშნული ტერმინი. ამიტომ გამოთქმულია ეჭვი იმის თაობაზე, რომ ამ კატეგორიას დამოუკიდებელი არსებობის უფლება აქვს.¹

2. სამოქალაქო საპროცესო ქმედუნარიანობა. სამოქალაქო საპროცესო სამართლის სუბიექტების სამართლებრივი სტატუსი უკავშირდება აგრეთვე სამოქალაქო საპროცესო ქმედუნარიანობას (სსსკ-ის 81-ე მუხლი), რომელიც განსხვავდება საპროცესო უფლებაუნარიანობისაგან. ქმედუნარიანობა გულისხმობს პირის უნარს, დამოუკიდებლად, თავისი მოქმედებით განახორციელოს (დაიცვას) სასამართლოში თავისი საპროცესო უფლებები და შეასრულოს საპროცესო მოვალეობები, ან დაავალოს საქმისწარმოება (უფლება-მოვალეობათა განხორციელება) წარმომადგენელს (არჩეულ რწმუნებულს). საპროცესო უფლებების განხორციელება თავისი მოქმედებით (ანუ დამოუკიდებლად) გულისხმობს იმას, რომ პირს უნარი აქვს პირადად აღძრას სამოქალაქო საქმე (შეიტანოს სარჩელი), პირადად (თვითონ) განკარგოს თავისი მატერიალური და საპროცესო უფლებები, პირადად მიიღოს მონაწილეობა საქმის განხილვაში, საქმისწარმოება დაავალოს წარმომადგენელს და ა.შ.

თოთო ბავშვსა და სულით ავადმყოფს შეუძლიათ იქონიონ სხვადასხვა უფლება, მაგრამ მათ არ შეუძლიათ თავისი ნებისყოფა გამოხატონ, თავისი უფლება განახორციელონ პირადად ან საამისო რწმუნებულის არჩევით. ასეა სამოქალაქო პროცესშიც: ვისაც ნებისყოფის გამოხატვა არ შეუძლია, იმას არც პროცესის წარმოება შეუძლია არც პირადად და

¹ Гражданское право. Под ред. Е.А. Суханова. 2-ое изд. М., 1998, т. 1, с. 116.

არც რწმუნებულის არჩევით. ამდენად, შეიძლება ითქვას, რომ საპროცესო ქმედუნარიანობა ამა თუ იმ პირს იმდენად აქვს, რამდენადაც სამოქალაქო სამართალში ქმედუნარიანობა გააჩნია.

საპროცესო სამართლის თვალსაზრისით, ქმედუნარიანები არიან სრულწლოვანი ფიზიკური პირები და ქმედუნარიანები არიან ასევე იურიდიული პირები. სწორედ სრულწლოვანების მომენტიდან შეუძლიათ ფიზიკურ პირებს პირადად ან წარმომადგენლის საშუალებით მონაწილეობა მიიღონ პროცესში და დამოუკიდებლად (თვითონ) განკარგონ მინიჭებული უფლებები და დაკისრებული მოვალეობები. ამასთან ერთად, ამ ზოგადი წესიდან (რომ 18 წლის ასაკის მიღწევადან იწყება სრული საპროცესო ქმედუნარიანობა) არსებობს გამონაკლისებიც, რაზეც ქვემოთ ვისაუბრებთ.

ქმედუნარიანობა ასევე საფუძველია იურიდიული პირებისათვისაც, რომ მათ მონაწილეობა მიიღონ პროცესში. როგორც აღვნიშნეთ, იურიდიული პირის უფლება-ქმედუნარიანობა ერთდროულად წარმოიშობა – იურიდიული პირის რეგისტრაციის მომენტიდან. მაგრამ საპროცესო კოდექსი არ აკონკრეტებს, თუ რომელი სახის იურიდიულ პირებზეა საუბარი ამ შემთხვევაში. როგორც ცნობილია, კერძო სამართლის იურიდიულ პირებს სჭირდებათ ამგვარი რეგისტრაცია (სასამართლოსა და ზოგიერთს იუსტიციის სამინისტროში), ხოლო საჯარო სამართლის იურიდიულ პირთაგან მხოლოდ პოლიტიკური პარტიების რეგისტრაცია ხდება (კერძოდ, იუსტიციის სამინისტროში). საჯარო სამართლის სხვა იურიდიული პირები იქმნებიან კანონის ან პრეზიდენტის ბრძანებულების საფუძველზე, ხოლო საკითხი იმის შესახებ, თუ როდიდან წარმოეშობათ საპროცესო ქმედუნარიანობა საჯარო სამართლის იურიდიულ პირებს, უნდა გადაწყდეს შემდგენიარად: მათი ქმედუნარიანობა წარმოიშობა კანონის ან პრეზიდენტის ბრძანებულების საფუძველზე საჯარო სამართლის იურიდიული პირის შექმნის მომენტიდან. თანაც, მხედველობაში უნდა ვიქონიოთ, რომ განსხვავებით კერძო სამართლის იურიდიული პირებისაგან, რომელთაც ზოგადი უფლებაუნარიანობა ახასიათებთ, საჯარო სამართლის იურიდიული პირების უფლებაუნარიანობა სპეციალურია. მაშასადამე, იურიდიულ პირს შეიძლება ჰქონდეს სამოქალაქო უფლებები. ამ უფლებათა მოცულობა დამოკიდებულია იმაზე, თუ რა სახისაა ესა თუ ის იურიდიული პირი. ზოგადი უფლებაუნარიანობის მქონე იურიდიული პირები აღჭურვილი არიან სამოქალაქო უფლებათა მთელი კომპლექსით, ე.ი. მათ შეუძლიათ განახორციელონ

კანონით აუკრძალავი ნებისმიერი საქმიანობა. ზოგიერთი სახის საქმიანობა, რომელთა ჩამონათვალსაც განსაზღვრავს კანონი, იურიდიულ პირს შეუძლია განახორციელოს მხოლოდ სპეციალური ნებართვის (ლიცენზიის) საფუძველზე. იმ საქმიანობის განხორციელების უფლება, რომლისთვისაც აუცილებელია ლიცენზიის მიღება, წარმოიშობა ასეთი ლიცენზიის (ნებართვის) მიღების მომენტიდან ან მასში მითითებულ დროს და წყდება მისი მოქმედების ვადის ამოწურვისას.

ყოველივე ზემოთქმულიდან ჩანს, თუ რამდენად მჭიდროდაა დაკავშირებული ერთმანეთთან უფლებაუნარიანობისა და ქმედუნარიანობის კატეგორიები მატერიალურ და საპროცესო სამართალში.

აღსანიშნავია, რომ საპროცესო კანონში საუბარია პირთა (პროცესის მონაწილეთა) მოქმედებებზე, ამიტომ უნდა ითქვას, რომ სამოქალაქო საპროცესო უფლებაუნარიანობა და ქმედუნარიანობა ზორციელდება საქმის მონაწილეთა მიერ შესაბამისი საპროცესო მოქმედებების შესრულებით. ამ პირთაგან ფიზიკური პირები ახორციელებენ თავიანთ საპროცესო უფლება-ქმედუნარიანობას თვითონ (დამოუკიდებლად) ან თავიანთი წარმომადგენლების მეშვეობით, ხოლო ორგანიზაციები – თავიანთი ორგანოების ან წარმომადგენლების მეშვეობით (რომელთაც შესაბამისად დადასტურებული უფლებამოსილება უნდა ჰქონდეთ ხელთ).

სრული საპროცესო ქმედუნარიანობა. განვიხილოთ ფიზიკურ პირთა ქმედუნარიანობასთან დაკავშირებული საკითხები.

ზოგადი წესის თანახმად, ფიზიკურ პირთა სრული საპროცესო ქმედუნარიანობა წარმოიშობა 18 წლის ასაკიდან (სრულწლოვანებიდან). ამ ასაკის მიღწევამდე საპროცესო ქმედუნარიანობა სრული მოცულობით წარმოიშობა, თუ არასრულწლოვანი 16 წლის ასაკიდან მშობლების წინასწარი წერილობითი თანხმობით ან, თუ ასეთი თანხმობა არ არის – სასამართლოს ნებართვით დაქორწინდება (სამოქალაქო კოდექსის 1108-ე მუხლი).

ამრიგად, არასრულწლოვანს შეუძლია პირადად განახორციელოს თავისი საპროცესო უფლებები და შეასრულოს საპროცესო მოვალეობები დაქორწინების მომენტიდან. ეს არის ე.წ. არასრულწლოვანის ემანსიპაციის (უფლებრივი გათანაბრების) ერთ-ერთი შემთხვევა. ამასთან, ქორწინების შედეგად შეძენილი ქმედუნარიანობა პირს უნარჩუნდება სრული მოცულობით იმ შემთხვევაშიც, თუ არასრულწლოვანი განქორწინდება 18 წლის ასაკის (სრულწლოვანების) მიღწევამდე. მაგალითად, 16 წლის

პირს (თუ ის დაქორწინებულია) უფლება აქვს თვითონ აღძრას საქმე (შეიტანოს სარჩელი) ქორწინების ბათილად ცნობის (ან განქორწინების) შესახებ, წარადგინოს სარჩელი ალიმენტების გადახდევინებისა და ქონების გაყოფის შესახებ. 16 წლის ასაკიდან მას უფლება აქვს აღძრას ნებისმიერი სხვა სახის სარჩელი, რომელიც სხვადასხვა სამართალურთ-ეერთობიდან შეიძლება გამომდინარეობდეს.

სამოქალაქო კოდექსის 65-ე მუხლი არასრულწლოვანის ემანსიპაციის კიდევ ერთ შემთხვევას ითვალისწინებს. ამ მუხლში აღნიშნულია, რომ თუ კანონიერი წარმომადგენელი ანიჭებს 16 წლის ასაკს მიღწეულ არასრულწლოვანს საწარმოს დამოუკიდებლად გაძღოლის უფლებას, მაშინ ამ სფეროსათვის ჩვეულებრივ ურთიერთობებში (და არა ყოველგვარ ურთიერთობებში), იგი შეუზღუდავად ქმედუნარიანი ხდება. აღსანიშნავია, რომ ეს წესი გამოიყენება როგორც საწარმოს დაფუძნების, ასევე ლიკვიდაციისა და შრომითი ურთიერთობების დაწყების ან დამთავრების მიმართაც.

საწარმოს გაძღოლის ნებართვა საჭიროებს კანონიერი წარმომადგენლის თანხმობას მეურვეობისა და მზრუნველობის ორგანოსთან შეთანხმებით.

შეზღუდული სამოქალაქო საპროცესო ქმედუნარიანობა. სსსკ-ის 81-ე მუხლის მე-3 ნაწილის თანახმად, 7-დან 18 წლამდე არასრულწლოვანთა, აგრეთვე შეზღუდულ ქმედუნარიანად აღიარებულ ფიზიკურ პირთა უფლებებსა და კანონიერ ინტერესებს სასამართლოში იცავენ მათი მშობლები, მშვილებლები ან მზრუნველები. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, ამ პირთა (ისევე როგორც ქმედუნარო პირთა) კანონიერი წარმომადგენლები კისრულობენ (თავიანთ თავზე იღებენ) მათი სამოქალაქო საპროცესო უფლებებისა და მოვალეობების ტვირთს. ამასთან, სასამართლო ვალდებულია, რომ ასეთ საქმეებში თვით არასრულწლოვანებიც (შესაბამისად, შეზღუდულ ქმედუნარიანად აღიარებულებიც) ჩააბას. ამდენად, 7-დან 18 წლამდე – არის შეზღუდული ქმედუნარიანობის პერიოდი. იმ შემთხვევაში, თუ აღიძრა საქმე, რომელშიც მხარე არასრულწლოვანია 7-დან 18 წლამდე, ან შეზღუდულ ქმედუნარიანად აღიარებული პირი, სასამართლო ვალდებულია ისინი ჩააბას საქმეში, მათ უფლება აქვთ შეასრულონ სასამართლოში შესაბამისი საპროცესო მოქმედებები, თუმცა სარჩელზე უარის თქმა, მორიგება ან სარჩელის ცნობა ამ პირებს შეუძლიათ მხოლოდ თავისი კანონიერი წარმომადგენლის თანხმობით.

კანონით გათვალისწინებულ შემთხვევებში არასრულწლოვანს უფლება აქვს პირადად დაიცვას სასამართლოში თავისი უფლებები და კანონით

გათვალისწინებული ინტერესები, იყოს მოსარჩელე, მოპასუხე ან მესამე პირი. ასეთ საქმეებში სასამართლოს უფლება აქვს არასრულწლოვანის შუამდგომლობით ან თავისი ინიციატივით (თავისი შეზღუდვებით) საქმეში ჩააბას მისი კანონიერი წარმომადგენელიც. კერძოდ, ზოგიერთი სახის სამართალურთიერთობაში (შრომითი და სხვა) არასრულწლოვნებს უფლება აქვთ პირადად დაიცვან სასამართლოში თავიანთი უფლებები და ინტერესები. მაგალითად, ადმინისტრაციის ინიციატივით გათავისუფლდა 17 წლის არასრულწლოვანი. მას უფლება აქვს თვითონ აღძრას სარჩელი სამუშაოზე აღდგენის შესახებ.

სსსკ-ის 81-ე მუხლის მე-4 ნაწილის წინადადება „თუ არასრულწლოვანს მინიჭებული აქვს კანონით უფლება თვითონ, დამოუკიდებლად განკარგოს თავისი ქონება, დადოს წვრილმანი საყოფაცხოვრებო გარიგებანი და ა.შ., – მას უფლება აქვს იყოს მხარე პროცესში“ – ფართო შინაარსის მატარებელია. ბავშვსაც აქვს უფლება დადოს წვრილმანი საყოფაცხოვრებო გარიგება, ვთქვათ, იყიდოს პური, ნაყინი და ა.შ. მაგრამ კანონის ეს ნორმა არ უნდა გაეიგოს ამ შინაარსით, არამედ არასრულწლოვანს მხოლოდ კანონით გათვალისწინებულ შემთხვევებში შეუძლია პირადად დაიცვას თავისი უფლებები (ინტერესები) სასამართლოში. მაგალითად, შრომითი, საქორწინო-საოჯახო ურთიერთობებიდან საქმეებში, ასევე მიღებული ხელფასის განკარგვასთან დაკავშირებული გარიგებებიდან გამომდინარე საქმეებში არასრულწლოვნებს უფლება აქვთ პირადად დაიცვან სასამართლოში თავიანთი უფლებები და კანონიერი ინტერესები. იმ სამოქალაქო უფლებათა განხორციელებიდან წარმოშობილ დავებში, რომელთა განხორციელებაც დამოუკიდებლად შეუძლიათ არასრულწლოვნებს, მათ უფლება აქვთ მიმართონ სასამართლოს, მაგალითად, თუ დავა დაკავშირებულია ხელფასის განკარგვასთან, ასევე სტიპენდიისა თუ სხვა შემოსავლის განკარგვასთან. საქართველოს შრომის კოდექსის 167-ე მუხლის თანახმად, სამუშაოზე მიღება დაიშვება 16 წლის ასაკიდან. ამავე მუხლით დადგენილია გამონაკლისებიც. იმდენად, რამდენადაც 16 წელს მიღწეულ პირებს (არასრულწლოვნებს) მინიჭებული აქვთ შრომითი სამართალსუბიექტობა, შესაბამისად, მათ უნდა გააჩნდეთ საპროცესო ქმედუნარიანობაც შრომითი უფლებების (ინტერესების) დასაცავად.

რაც შეეხებათ შეზღუდულქმედუნარიანად აღიარებულ პირებს, მათ უფლებებსა და კანონიერ ინტერესებს სასამართლოში იცავენ მათი შობილები (მშვილებლები) ან მზრუნველები. პირის შეზღუდულ ქმედუნარიანად

ცნობა დასაშვებია მხოლოდ სასამართლო წესით და იმ პირობით, თუ ეს პირები ბოროტად იყენებენ ალკოჰოლს ან ნარკოტიკულ ნივთიერებებს და ამის გამო ოჯახს მძიმე მატერიალურ მდგომარეობაში აყენებენ. აღნიშნულ პირებს ეზღუდებათ ქმედუნარიანობა გარიგებათა დადებისას, გარდა წვრილმანი ყოფითი გარიგებებისა. კერძოდ, არ შეუძლით ქონების განკარგვის გარიგების დადება, ხელფასის, პენსიის, ან სხვა სახის შემოსავლის განკარგვა. შესაბამისად, მათ ინტერესებს სასამართლოში წარმოადგენენ მზრუნველები. თუმცა სასამართლო ვალდებულია თვით შეზღუდულქმედუნარიანიც ჩააბას ასეთ საქმეში.

ყველა დანარჩენ არაქონებრივი ხასიათის დაევბში ეს პირები სრული ქმედუნარიანი არიან და ყოველგვარი შეზღუდვის გარეშე შეუძლიათ გამოვიდნენ მხარედ. მაგალითად, განქორწინების საქმეებზე (რომელიც არ არის დაკავშირებული ქონების გაყოფასთან), პატივისა და ღირსების დაცვის შესახებ, მამობის დადგენისა და არაქონებრივი ხასიათის სხვა საქმეების შესახებ სარჩელებზე.

მშობლები არიან თავიანთი შვილების კანონიერი წარმომადგენლები და მათი უფლებებისა და ინტერესების დასაცავად ნებისმიერ ფიზიკურ და იურიდიულ პირთან ურთიერთობაში, მათ შორის სასამართლოშიც გამოდიან სპეციალური უფლებამოსილებების გარეშე.

მეურვე და მზრუნველი ასევე განსაკუთრებული უფლებამოსილებების გარეშე წარმოადგენენ სამეურვეო (სამზრუნველო) პირის უფლებებსა და ინტერესებს მესამე პირებთან ურთიერთობაში, მათ შორის, სასამართლოშიც.

ამასთან, 81-ე მუხლის მე-ნ ნაწილში აღნიშნულია, რომ საქართველოს კანონმდებლობით გათვალისწინებულ შემთხვევებში მეურვეობისა და მზრუნველობის ორგანოები უფლებამოსილნი არიან მიმართონ სასამართლოს არასრულწლოვნის უფლებების დაცვის მიზნით.

ფიზიკური პირის ქმედუნარიანობა წყდება მისი გარდაცვალებით, ან სასამართლო წესით მისი ქმედუნაროდ აღიარებით.

ქმედუნარობა. ქმედუნარო ფიზიკურ პირებს (ამ კატეგორიის პირებს მიეკუთვნებიან მცირეწლოვანები 7 წლამდე, აგრეთვე სასამართლოს მიერ ქმედუნაროდ ცნობილი პირები) საერთოდ არ ძალუძთ გამოვიდნენ სასამართლოში მხარედ და დამოუკიდებლად აწარმოონ პროცესი. ისინი არ მონაწილეობენ პროცესში.

ყველა იმ პირის სახელით, ვისაც მოქმედების უნარი არა აქვს, მათ უფლებებსა და კანონით დაცულ ინტერესებს სასამართლოში წარმოად-

გენენ (იცავენ) მათი კანონიერი წარმომადგენლები – მშობლები, მშვილებლები, მეურვეები. კანონიერი წარმომადგენლის შუამდგომლობით, სასამართლოს შეუძლია საქმეში ჩააბას მცირეწლოვანიც, ანუ მცირეწლოვანის ჩაბმა საქმეში კანონიერი წარმომადგენლის შუამდგომლობით, არ არის საეაღდებულო და ეს დამოკიდებულია სამოსამართლო დისკრეტიაზე (მოსამართლის ან სასამართლოს შეხედულებაზე).

აღსანიშნავია, რომ ზოგიერთ შემთხვევაში ქმედუნარო პირმა, რომელსაც ამის უფლება არა აქვს, შეიძლება აღძრას საქმე (შეიტანოს სარჩელი). ისმის კითხვა, რა შედეგები დადგება ამ შემთხვევაში?

სსსკ-ის 186-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის „ვ“ ქვეპუნქტის საფუძველზე სასამართლოს უფლება აქვს არ მიიღოს სარჩელი. ასეთ შემთხვევაში ქმედუნარო პირის კანონიერ წარმომადგენელს უფლება აქვს თვითონ მიმართოს განმეორებით სასამართლოს იმავე საქმესთან დაკავშირებით (იმავე სარჩელით), თუ აცილებული იქნება დაშვებული დარღვევა. დაუსაბუთებელი იქნებოდა, თუ კანონიერ წარმომადგენელს არ ექნებოდა ამის უფლება. არადა 186-ე მუხლის მე-2 ნაწილის ნორმა ისეა ჩამოყალიბებული, რომ ხდება საწინააღმდეგო დასკვნის გაკეთების საფუძველი. ამიტომ უფრო სწორი იქნებოდა თუ კანონმდებელი „ე“ და „ზ“ ქვეპუნქტებში სიტყვებს შორის „და“ კავშირის ნაცვლად გამოიყენებდა დეფისს, რაც არსებითად შეცვლიდა ნორმის შინაარსს.

როდესაც სარჩელი განუხილველად რჩება იმ საფუძველით, რომ იგი ქმედუნარო პირმა შეიტანა, კანონი (278-ე მუხლი) დასაშვებად მიიჩნევს სასამართლოსადმი კვლავ მიმართვას საერთო წესის დაცვით იმ გარემოებათა აღმოფხვრის შემთხვევაში, რომლებიც საფუძველად დაედო სარჩელის განუხილველად დატოვებას.

რაც შეეხება სხვა შედეგებს, თუ სარჩელი შეტანილია ქმედუნარო

---

¹ საპროცესო წარმომადგენელი კანონისმიერი წარმომადგენლობის ერთერთ სახედ შეიძლება მივიჩნიო. კითხვაზე, თუ ვინ შეიძლება იყოს საპროცესო წარმომადგენელი (მზრუნველი), სასამართლოს რა აქტის საფუძველზე ინიშნება იგი და რა უფლებები (უფლებამოსილება) გააჩნია, საპროცესო კოდექსის ანალიზის საფუძველზე შეიძლება დავასკვნათ, რომ საპროცესო წარმომადგენელი (მზრუნველი) შეიძლება იყოს ნებისმიერი პირი, ვინც კი ზოგადად, სსსკ-ის 94-ე მუხლის შესაბამისად შეიძლება იყოს წარმომადგენელი. იგი ინიშნება სასამართლოს განჩინების საფუძველზე. აღნიშნული განჩინებითვე დასტურდება მისი უფლებამოსილება და მათ მსგავსად კანონიერი წარმომადგენლებისა აქვთ ყველა საპროცესო მოქმედების შესრულების უფლება, მატერიალური კანონით გათვალისწინებული შეზღუდვებით.

მხარის წინააღმდეგ, რომელსაც არ ჰყავს კანონიერი წარმომადგენელი, სასამართლომ მოსარჩელის განცხადების საფუძველზე უნდა დანიშნოს საპროცესო წარმომადგენელი¹ და განიხილოს საქმე, თუ მისი განუხილველობა ზიანით ემუქრება მოსარჩელეს.

თუ საქმისწარმოების (ანუ განხილვის) დროს გაირკვა, რომ სარჩელი აღძრულია ქმედუნარო მოსარჩელის მიერ, რომელსაც არ ჰყავს კანონიერი წარმომადგენელი, მაშინ საქმის განხილვის გაჭიანურების თავიდან ასაცილებლად, კანონიერი წარმომადგენლის დანიშვნამდე, მოსარჩელეს შეიძლება დაუნიშნონ საპროცესო წარმომადგენელი (საპროცესო მზრუნველი).

თუ სარჩელი (განცხადება) ქმედუნარო პირმა შეიტანა და სასამართლოს მიზანშეწონილად არ მიაჩნია დაუნიშნოს მას საპროცესო წარმომადგენელი, მაშინ მან საპროცესო კოდექსის 275-ე მუხლის საფუძველზე სარჩელი (განცხადება) განუხილველად უნდა დატოვოს.

§4. საპროცესო თანამონაწილეობა¹

1. საპროცესო თანამონაწილეობის ცნება და კლასიფიკაცია. ყოველთვის როდი ხდება ისე, რომ მოსარჩელედ, ანდა მოპასუხედ პროცესში გაშვების ერთი და იგივე ფიზიკური ან იურიდიული პირი. ზოგჯერ სადავო მატერიალური სამართალურთიერთობა სუბიექტთა სიმრავლით ხასიათდება. ასეთ შემთხვევაში, მოსარჩელის, მოპასუხის, ან ორივე მხარეზე შეიძლება ადგილი ჰქონდეს პირთა სიმრავლეს, ანუ მონაწილეობდეს რამდენიმე პირი. ამას ჩვენ ვუწოდებთ საპროცესო თანამონაწილეობას. სსსკ-ის 86-ე მუხლის თანახმად, სარჩელი შეიძლება წარდგენილ იქნეს ერთად რამდენიმე მოსარჩელის მიერ ან რამდენიმე მოპასუხის წინააღმდეგ. ასეთ სარჩელს ხელს უნდა აწერდეს ყველა მოსარჩელე. სარჩელში მითითებულ უნდა იქნეს ყველას გვარი, სახელი, ხოლო თუ იურიდიული პირია – ადგილსამყოფელი, აგრეთვე მათი წარმომადგენლები, თუ სარჩელის წარდგენა ხდება წარმომადგენლის საშუალებით. მაგალითი, როცა სარჩელი რამდენიმე მოსარჩელის მიერაა წარდგენილი: სამი მენარდე ნარდობის ხელშეკრულების საფუძველზე აშენებდა სახლს. შემკვეთმა მენარდეებს არ გადაუხადა ხელშეკრულებით შეპირებული თანხა სამუშაოს შესრულებისათვის. სამივე მენარდეს (ანუ სამ თანამოსარჩე-

¹ იხ. შ. ქურდაძე. თანამონაწილეობის ზოგიერთი საკითხი სამოქალაქო პროცესის სრულყოფისათვის. ზ. ახვლედიანის იუბილისადმი მიძღვნილი კრებული. თბ., 2004 წ.

ლეს) უფლება აქვთ წარუდგინონ სარჩელი (მოთხოვნა) შემკვეთს.

მეორე მაგალითი: ა-მ და ბ-მ სხეულის დაზიანება მიაყენეს გ-ს, რის შედეგადაც ეს უკანასკნელი დაინვალიდა. ჯანმრთელობისათვის ზიანის მიყენებამ გამოიწვია მორალური და მატერიალური (ქონებრივი) ზიანის მიყენებაც გ-ისათვის, რომელსაც შეუძლია აღძრას სარჩელი ა-ს და ბ-ს (თანამოპასუხეების) წინააღმდეგ, ზიანის მიმყენებლები პროცესში თანამოპასუხეები იქნებიან.

საპროცესო თანამონაწილეობა ეწოდება ერთი და იმავე პროცესში (ერთ საქმეში) რამდენიმე მოპასუხის ან/და რამდენიმე მოსარჩელის მონაწილეობას.

საქმის განხილვაში რამდენიმე მოსარჩელის ან/და რამდენიმე მოპასუხის მონაწილეობამ შეიძლება ზოგიერთ შემთხვევაში გაართულოს სამოქალაქო-სამართლებრივი დავის არსებითად განხილვა და გადაწყვეტა, ამიტომ საპროცესო თანამონაწილეობა მხოლოდ იმ შემთხვევებშია დასაშვები, როცა მისი წყალობით შესაძლებელი იქნება დავის უფრო სწრაფად და სწორად გადაწყვეტა.

საპროცესო თანამონაწილეობის მიზანი არის ის, რომ ერთ საქმეში (ერთ პროცესში) რამდენიმე მოთხოვნის გაერთიანებით და მათი ერთდროულად განხილვით გაიოლდეს სასამართლოს მიერ სამოქალაქო საქმეთა განხილვა, უფრო სწრაფად და ეფექტიანად იქნეს დაცული პირთა უფლებები. ამდენად, საპროცესო თანამონაწილეობას, ე.ი. საქმეთა გაერთიანებას ერთ პროცესში, დიდი პრაქტიკული მნიშვნელობა აქვს, რამეთუ იგი პასუხობს საპროცესო ეკონომიის პრინციპს. ასეთი პროცესი ნიშნავს საქმისწარმოების გამართლებას, ხარჯებისა და დროის ეკონომიას, აგრეთვე ერთგვაროვანი საქმეების სხვადასხვანაირად გადაწყვეტის შესაძლებლობის თავიდან აცილებას.

თანამონაწილეობის ინსტიტუტის უპირატესობა კიდევ იმაშიცაა, რომ ერთ საქმეში ზღბა მთელი მტკიცებულებითი მასალის თავმოყრა. ამ მასალებს (მტკიცებულებებს) სასამართლო აფასებს მათ ერთობლიობაში. შესაბამისად, საპროცესო თანამონაწილეობა ხელს უწყობს სადავო საკითხების მთელი კომპლექსის (ანუ ამ დროს წამოჭრილი უამრავი ან ყველა სადავო საკითხის) გადაწყვეტისას წინააღმდეგობების თავიდან აცილებას, რათა არ იქნეს მიღებული ამ საკითხებზე წინააღმდეგობრივი გადაწყვეტილებები.

საპროცესო თანამონაწილეობის ერთ-ერთი არსებითი დამახასიათებელი ნიშანია – რამდენიმე მოსარჩელის (ან/და მოპასუხის), ანუ ერთ

მხარეზე მყოფ თანამონაწილეთა მატერიალურ-სამართლებრივი მოთხოვნების (ან მოვალეობების) თანაარსებობის შესაძლებლობა.

სწორედ ამ ნიშნით განსხვავდება თანამონაწილე დავის საგანზე დამოუკიდებელი სასარჩელო მოთხოვნის მქონე მესამე პირისაგან (სსსკ-ის 88-ე მუხლი). საპროცესო თანამონაწილეობა დაიშვება მხარის თხოვნით (ინიციატივით). სავალდებულო თანამონაწილეობის დროს თანამონაწილეობა ხდება კანონის საფუძველზე.

როგორც წესი, საპროცესო თანამონაწილეობას ადგილი აქვს მაშინ, როცა ეს განპირობებულია საქმის კონკრეტული გარემოებებით და ხელს შეუწყობს დავის სწორად გადაწყვეტას. სწორედ ამიტომაც, რომ ჯერ კიდევ საქმის მომზადების სტადიაზევე მოსამართლე წყვეტს სასამართლო პროცესში მესამე პირებისა და თანამონაწილეების (თანამოსარჩელეთა ან თანამოპასუხეთა) დაშვების საკითხს (სსსკ-ის 203-ე მუხლი).

საპროცესო თანამონაწილეობა შესაძლებელია როგორც მოსარჩელის მხარეზე, როცა ერთ პროცესში გაერთიანებულია რამდენიმე პირის (რამდენიმე მოსარჩელის) მოთხოვნა (ეს მოთხოვნები არ უნდა გამოირიცხავდეს ერთიმეორეს), ისე მოპასუხის მხარეზე, როცა სარჩელი წარედგინა რამდენიმე პირს. პირველ შემთხვევაში მათ ეწოდებათ საპროცესო თანამოსარჩელები¹, რადგან მოსარჩელე მხარედ გამოდიან, ხოლო მეორე შემთხვევაში საუბარია საპროცესო თანამოპასუხეებზე, რადგან მოპასუხის მხარეზე მონაწილეობენ.

პრაქტიკაში არ არის გამორიცხული, რომ სამოქალაქო-სამართლებრივი დავის განხილვაში მოსარჩელის ან მოპასუხის მხარეზე საპროცესო თანამონაწილეებად გამოდიოდნენ როგორც ფიზიკური, ისე იურიდიული პირები.

საპროცესო თანამონაწილეობის შესაძლებლობა, ხოლო რიგ შემთხვევაში აუცილებლობა სამოქალაქო სამართალწარმოებაში, განპირობებულია დავის საგნის ხასიათით, ასევე სადავო მატერიალური სამართალური თითქმის თვისებებით.

პროცესის მეცნიერებამ შეიმუშავა და სასამართლო პრაქტიკაში დაინერგა ის კრიტერიუმები, რომლებითაც შეგვიძლია განვსაზღვროთ, თუ როდის დაიშვება სამოქალაქო საქმეებზე საპროცესო თანამონაწილეობა.

---

¹ Жуйков В.М. Судебная защита прав граждан и юридических лиц, М., 1997, с. 282-283.

ამ კრიტერიუმებმა საპროცესო თანამონაწილეობის სამართლებრივი საფუძვლების (პირობების) სახით ასახვა პოვეს საპროცესო კოდექსის 86-ე მუხლში. საპროცესო თანამონაწილეობის კონკრეტული საფუძვლების დასახელებამდე, ზოგადად უნდა აღვნიშნოთ, რომ თანამონაწილეობის საფუძველია სადავო მატერიალური სამართალურთიერთობის ხასიათი, როგორც წესი, ამ ურთიერთობებში მრავალი ვალდებული ან/და მრავალი უფლებამოსილი პირი მონაწილეობს და მოთხოვნათა ერთგვაროვნება. თანამონაწილეობის საფუძველი შეიძლება იყოს სადავო უფლების, ან სადავო ვალდებულების კუთვნილება რამდენიმე პირისადმი. თანამონაწილეობა დაიშვება ასევე საპროცესო ეკონომიის თვალსაზრისით, რომლის დროსაც ერთდროულად იხილება რამდენიმე სარჩელი და ა.შ.

სსსკ-ის 86-ე მუხლის თანახმად, თანამონაწილეობის საფუძვლებია, თუ:

ა) სარჩელის საგანს წარმოადგენს საერთო უფლება;¹

ბ) სასარჩელო მოთხოვნები გამოძვინარეობენ ერთი და იმავე საფუძვლებიდან;

გ) სასარჩელო მოთხოვნები ერთგვაროვანია, მიუხედავად იმისა, ერთგვაროვანია თუ არა მათი საფუძველი.

საპროცესო თანამონაწილეობა, პირველ ყოვლისა, მაშინ დაიშვება, როცა რამდენიმე მოსარჩელეს ან მოპასუხეს აქვთ საერთო უფლებები და მოვალეობები. ეს უფლება-მოვალეობანი წარმოადგენს სასამართლო დავის საგანს. საერთო უფლებები და მოვალეობები სასამართლო განხილვის საგანი შეიძლება იყოს მთელ რიგ სამოქალაქო საქმეებში, კერძოდ, მემკვიდრეობის საქმეებში (როცა არსებობს რამდენიმე მემკვიდრე), შრომის-უუნარო შშობლების სასარგებლოდ აღიზენების გადახდევინების შესახებ საქმეებში, საავტორო სამართალურთიერთობებიდან გამოძვინარე წარმოშობილ დავებში (როცა არსებობენ თანაავტორები) და სხვ. საერთო უფლებებისა და მოვალეობების მქონე სუბიექტები პროცესში მონაწილეობენ, შესაბამისად, თანამოსარჩელებად ან თანამოპასუხეებად.

მეორე, საპროცესო თანამონაწილეობა შესაძლებელია იმ შემთხვევებში, როცა მოსარჩელეთა ან მოპასუხეთა სხვადასხვაგვარ უფლებებსა და მოვალეობებს ერთი (საერთო) საფუძველი გააჩნიათ, როცა მოსარჩელეთა მოთხოვნების ან მოპასუხეთა ვალდებულებების საფუძველია საერთო იურიდიული ფაქტები, თუმცა კი თვითონ ეს მოთხოვნები და ვალდებულებები სხვადასხვა ხასიათისაა (სხვადასხვაგვარი); მაგალითად, ერთ პრო-

¹ უფრო სწორი იქნებოდა, თუ აქ დაემატებოდა სიტყვები „ან მოვალეობა“.

ცესში შეიძლება განხილულ იქნეს ერთი და იმავე საგზაო-სატრანსპორტო შემთხვევის შედეგად დაზარალებული რამდენიმე პირის მოთხოვნა ქონების, სიცოცხლის ან ჯანმრთელობისათვის მიყენებული ზიანის ანაზღაურების შესახებ. თითოეული მათგანის მოთხოვნა შეიძლება იყოს სხვადასხვა: ან ქონებისათვის, ან სიცოცხლის ან ჯანმრთელობისათვის მიყენებული ზიანის ანაზღაურება. ხოლო რადგან საფუძველი (იურიდიული ფაქტი) ერთია (სატრანსპორტო-საგზაო შემთხვევა), ყველა ეს პირი საქმეში მონაწილეობას მიიღებს თანამოსარჩელის სახით.

მესამე, საპროცესო თანამონაწილეობა დაიშვება, როცა რამდენიმე პირმა განაცხადა ერთგვაროვანი მოთხოვნები, თუნდაც ამ მოთხოვნათა საფუძველი სხვადასხვა იურიდიული ფაქტი იყოს; მაგალითად, ამას ადგილი შეიძლება ჰქონდეს იმ შემთხვევაში, როცა სასამართლოს მიმართავენ ფიზიკური პირები ბანკში არსებული მათი ფულადი ანაბრების დაბრუნების შესახებ.

რაც შეეხება თანამონაწილეობის კლასიფიკაციას, ეს ხდება ორი საფუძველის მიხედვით: საპროცესო და მატერიალურ-სამართლებრივი საფუძველების მიხედვით.

საპროცესო-სამართლებრივი კრიტერიუმის მიხედვით განასხვავებენ სამი სახის თანამონაწილეობას იმის მიხედვით, თუ რომელ მხარეზე აქვს ამას ადგილი:

1) აქტიური თანამონაწილეობა. აქტიურია თანამონაწილეობა, როცა მოსარჩელის მხარეზე ერთდროულად მონაწილეობს რამდენიმე პირი, ანუ რამდენიმე მოსარჩელის (თანამოსარჩელის) მიერ წარდგენილია სარჩელი ერთი მოპასუხისადმი.

2) როცა მოპასუხის მხარეზე რამდენიმე პირი მონაწილეობს, ანუ, როცა ერთი მოსარჩელის მიერაა წარდგენილი სარჩელი რამდენიმე მოპასუხისადმი, ჩვენ მათ პასიურ თანამონაწილეობს ვუწოდებთ.

3) ერთბაშად ორივე მხარეზე თანამონაწილეობას, ანუ სარჩელის წარდგენას რამდენიმე მოსარჩელის მიერ რამდენიმე თანამოპასუხისადმი შერეულ თანამონაწილეობას ვუწოდებთ.

ზემოაღნიშნული გამიჯვნა პირობითია. თითოეული თანამონაწილე (ყოველი მოსარჩელე ან მოპასუხე) მეორე მხარის მიმართ პროცესში დამოუკიდებლად გამოდის. მატერიალურ-სამართლებრივი კრიტერიუმის (სადავო მატერიალური სამართალურთიერთობის ხასიათის) მიხედვით განასხვავებენ თანამონაწილეობის ორ სახეს:

1) სავალდებულო (აუცილებელი) თანამონაწილეობა

2) არასავალდებულო (ფაკულტატური) თანამონაწილეობა.

სავალდებულო თანამონაწილეობას ადგილი აქვს მხოლოდ სსსკ-ის 86-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის „ა“ ქვეპუნქტით გათვალისწინებულ შემთხვევაში, ხოლო ამ მუხლში აღნიშნულ დანარჩენ ორ შემთხვევაში თანამონაწილეობა ფაკულტატურ ხასიათს ატარებს.

2. სავალდებულო თანამონაწილეობა. სავალდებულო თანამონაწილეობა ეს არის იმ რამდენიმე მოსარჩელის ან რამდენიმე მოპასუხის თანამონაწილეობა, რომელთა გარეშეც შეუძლებელია სამოქალაქო საქმის სწორად განხილვა და გადაწყვეტა. სავალდებულო თანამონაწილეობას ადგილი აქვს ყველა შემთხვევაში, როცა მხარეთა უფლებებისა და მოვალეობების შესახებ საკითხი სწორად იქნება გადაწყვეტილი მხოლოდ იმ პირობით, თუ სასამართლო განიხილავს ერთად (ერთობლივად) თანამოსარჩელეთა ყველა მოთხოვნას და ყველა თანამოპასუხის მიმართ.

სავალდებულო თანამონაწილეობა არ არის დამოკიდებული სასამართლოს, მოსარჩელის ან მოპასუხის შეხედულებაზე, არამედ ეს ხდება კანონის საფუძველზე და დამოკიდებულია მთლიანად სადავო მატერი-ალური სამართალურთიერთობის ხასიათზე.

სავალდებულო თანამონაწილეობის დროს არ შეიძლება საქმის განხილვა თუნდაც ერთ-ერთი თანამონაწილის გარეშე. თანამონაწილეობა სავალდებულოა მაშინ, როდესაც მატერიალურ-სამართლებრივი ურთიერთობები ერთმანეთზე გადაჯაჭვული. ეს ურთიერთობები მრავალსუბიექტურ ხასიათს ატარებს და მათი განცალკევებულად განხილვა შეუძლებელია.

მაშასადამე, თანამონაწილეობა სავალდებულო იქნება და მას ადგილი ექნება იმ შემთხვევაში, თუ სასამართლო დავის საგანია რამდენიმე პირის საერთო ვალდებულებები ან უფლებები, ანუ, როცა ასეთ დავებში სადავო მატერიალური სამართალურთიერთობის ხასიათი არ იძლევა შესაძლებლობას, გადაეწყვიტოს პროცესის ერთ-ერთი მონაწილის (სუბიექტის) უფლებებისა და მოვალეობების შესახებ საკითხი, ისე რომ, არ შეეხოს მეორე სუბიექტის უფლება-მოვალეობებს, არ ჩავაბათ მატერიალური სამართალურთიერთობის დანარჩენი სუბიექტები პროცესში (კონკრეტულ საქმეში) მონაწილეობის მისაღებად. ვთქვათ, თუ სასამართლო გადაწყვეტილება შეიძლება ობიექტურად შეეხოს თითოეული ვალდებულები პირის ინტერესებს. ამიტომ ყველა ვალდებულები პირი უნდა იქნეს ჩაბმული პროცესში თანამოპასუხეებად. აქ სასამართლო დავის

საგანია რამდენიმე პირის საერთო ვალდებულებები. ასეთ დავებში შეუძლებელია ერთი სუბიექტის ვალდებულებების შესახებ საკითხის გადაწყვეტა, რომ არ შევეხოთ მეორის ვალდებულებებს.

სავალდებულო თანამონაწილეობას ადგილი უნდა ჰქონდეს ყველა იმ შემთხვევაში, როცა რამდენიმე მოსარჩელის მოთხოვნას ან რამდენიმე მოპასუხის წინააღმდეგ აღძრულ მოთხოვნას საფუძვლად უდევს საერთო უფლება ან საერთო ვალდებულება.

აუცილებელი თანამონაწილეობა დავების გადაწყვეტის სავალდებულო პირობას წარმოადგენს შემდეგ საქმეებში:

ა) საერთო (წილადი ან თანაზიარი) საკუთრების (საერთო საკუთრებაში არსებული ქონების) გაყოფის შესახებ საქმეებში;

ბ) მემკვიდრეობის საქმეებში;

გ) საავტორო და საგამომგონებლო უფლებების შესახებ საქმეებში, როცა ავტორობა ან გამოგონება რამდენიმე პირის ერთობლივ შრომას წარმოადგენს;

დ) სახელის, პატივის, ღირსებისა და საქმიანი რეპუტაციის დაცვის შესახებ დავებში (საქმეებში).

ე) აღწერილობის სიიდან ქონების ამორიცხვის საქმეზე (სააღსრულებო წარმოებათა კანონის 32-ე მუხლი) და სხვა.

მემკვიდრეობითი სამართალურთიერთობებიდან გამომდინარე საქმეებში, თუ აღძრულია სარჩელი მემკვიდრის წინააღმდეგ, ასეთი სარჩელი წარდგენილი უნდა იყოს ყველა მემკვიდრის მიმართ (მაგალითად, კრედიტორმა აღძრა სარჩელი მამკვიდრებლის ვალების გამო. აქ საქმეში (პროცესში) უნდა ჩავაბათ სამკვიდროს მიმღები ყველა მემკვიდრე. სხვა მაგალითი: აღძრა სარჩელი მასობრივი ინფორმაციის საშუალებებში გავრცელებული პატივისა და ღირსების შემლახავი ცნობების უარყოფის შესახებ. ასეთ საქმეებში თანამოპასუხეებად უნდა ჩავაბათ ის, ვინც გაავრცელა ასეთი ცნობები (ე.ი. ავტორი, ვთქვათ, გამოქვეყნებული მასალის ავტორი, თუ დაბეჭდილი გამოქვეყნდა) და მასობრივი ინფორმაციის შესაბამისი საშუალების რედაქცია (ვთქვათ, ბეჭდვითი ორგანო). იმ შემთხვევაში, თუ რედაქცია არ არის იურიდიული პირი, საქმეში უნდა ჩავაბათ მასობრივი ინფორმაციის მოცემული საშუალების დამფუძნებელი. თუ პატივისა და ღირსების შემლახავ ცნობებს შეიცავს ამა თუ იმ დაწესებულების (ორგანიზაციის) მიერ გაცემული დახასიათება, მოპასუხეებად გამოვლენ, ვინც ხელი მოაწერა დახასიათებას და ის

დაწესებულება (საწარმო, ორგანიზაცია), რომლის სახელითაც გაიცა დახასიათება.

სავალდებულო საპროცესო თანამონაწილეობას ადგილი აქვს ასევე საერთო საკუთრების უფლების დაცვის შესახებ სარჩელის წარდგენის დროს. როცა თანამესაკუთრები იცავენ საერთო საკუთრებიდან გამომდინარე თავიანთ უფლებებს (საერთო საკუთრების უფლების დარღვევის შემთხვევაში), ასეთ დროს სარჩელის საგანს საერთო უფლება წარმოადგენს.

(მესაკუთრეს შეუძლია ასევე მოითხოვოს თავისი წილის გამოყოფა ან საერთო საკუთრების (ქონების) გაყოფა. ასეთ დროს შეუძლებელია სარჩელის (მოთხოვნის) განხილვა საქმეში მონაწილეობის მისაღებად ყველა თანამესაკუთრის ჩაბმის გარეშე, ანუ სასამართლო ვერ შეძლებს სწორი გადაწყვეტილების მიღებას, თუ საერთო საკუთრების უფლების შესახებ დავას არ განიხილავს ყველა მესაკუთრის ინტერესის გათვალისწინებით.

ზოგიერთ შემთხვევაში სავალდებულო თანამონაწილეობის აუცილებლობა კანონის პირდაპირი მითითების საფუძველზე წარმოიშობა. მაგალითად, სამოქალაქო კოდექსის თანახმად, სრულწლოვანი შრომისუნარიანი შვილები მოვალენი არიან არჩინონ შრომისუნარო მშობლები, რომლებსაც დახმარება სჭირდებათ. ამიტომ, თუ მშობელი წარადგენს სარჩელს თავისი სრულწლოვანი შვილის მიმართ ალიმენტების გადახდევინების შესახებ, საქმეში სასამართლომ უნდა ჩააბას თანამოპასუხეებად მოსარჩელის ყველა სრულწლოვანი შვილი, რადგან სამოქალაქო კოდექსის 1219-ე მუხლის მე-2 ნაწილის თანახმად, ალიმენტის თანხის განსაზღვრისას სასამართლო ითვალისწინებს მშობლების ყველა სრულწლოვანი შვილის მოვალეობას, მიუხედავად იმისა, სარჩელი წარდგენილია ყველა, რამდენიმე თუ ერთი შვილის მიმართ. მათი ჩაბმა აუცილებელია იმისათვის, რომ დადგინდეს მოპასუხისაგან გადასახდელი ალიმენტის ოდენობა მოსარჩელის ყველა სხვა შვილის შემოსავლის გათვალისწინებით.

სავალდებულო თანამონაწილეობის ყველა ამ და მრავალ სხვა შემთხვევაშიც თანამონაწილეები სადავო სამართალურთიერთობებში იმყოფებიან მოწინააღმდეგე მხარესთან და დაკავშირებული არიან ერთმანეთთან განსაზღვრული მატერიალურ-სამართლებრივი ინტერესებით. იმ შემთხვევაში, როცა თანამონაწილეობა სავალდებულოა, სარჩელთა განცალკევებულად განხილვა დაუშვებელია, ხოლო, თუ ამა თუ იმ მხარეზე სასამართლო არ ჩააბამს (არ დაუშვებს) თანამოსარჩელებს ან თანამოპასუხეებს, ეს გამოიწვევს მხარეთა უფლებების დარღვევას და

უკანონო და დაუსაბუთებელი გადაწყვეტილების გამოტანას.

დაბოლოს, სავალდებულო თანამონაწილეობის არსი იმაში მდგომარეობს, რომ ყველა თანამონაწილის ჩაბმა სამართალწარმოებაში აუცილებელია. თუმცა, სასამართლოს არა აქვს უფლება სავალდებულო თანამონაწილეობის შემთხვევაში თავისი შეხედულებით (ინიციატივით) საქმეში ჩააბას ის თანამოსარჩელები, რომელთაც არ აღძრეს სარჩელი თავდაპირველ მოსარჩელესთან ერთად და არ მიმართეს სასამართლოს მოთხოვნის (უფლების) დასაცავად. ეს აიხსნება დისპოზიციურობის პრინციპის არსებობით სამოქალაქო საპროცესო სამართალში, რომლის შესაბამისადაც, სასამართლო სავალდებულო თანამონაწილეობის დროს პროცესში ჩააბამს მოსარჩელეების (თანამოსარჩელებს) მხოლოდ და მხოლოდ მათი თანხმობით.

ამდენად, სავალდებულო თანამონაწილეობა ნიშნავს სასამართლოს ვალდებულებას კანონით გათვალისწინებული სათანადო პირობების (საფუძვლების) არსებობისას პროცესში უზრუნველყოს ყველა თანამონაწილის (მოცემულ შემთხვევაში თანამოსარჩელეთა) ჩაბმა, თუკი ისინი ამას მოისურვებენ ანუ არ უთხრას მათ უარი პროცესში ჩაბმაზე, მათი სარჩელის წარმოებაში მიღებაზე და არა ამ პირთა ვალდებულებას, აღძრან სარჩელი თავიანთი ნების საწინააღმდეგოდ.

სავალდებულო თანამონაწილეობის დროს თანამოპასუხეთა პროცესში ჩაბმა ხდება მოსარჩელის ინიციატივით.

3. ფაკულტატური თანამონაწილეობა. ფაკულტატურ (არასავალდებულო) თანამონაწილეობას ადგილი აქვს იმ საქმეებში, რომლებშიც დავის საგანი მხარეთა ერთგვაროვანი უფლებები და მოვალეობები, აგრეთვე იმ შემთხვევებში, როცა მოსარჩელის მოთხოვნებს ან მოპასუხის ვალდებულებებს საერთო საფუძველი გააჩნიათ. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, ფაკულტატური თანამონაწილეობა ეს არის რამდენიმე პირის თანამონაწილეობა იმ საქმეებში, რომლებშიც სახეზეა სასარჩელო მოთხოვნათა ერთგვაროვანი საგანი და საფუძველი და ეს ერთგვაროვანი მოთხოვნები ურთიერთდაკავშირებულია. მათი განხილვა შეიძლება ცალ-ცალკე, მაგრამ პროცესის ეკონომიის მიზნით, სასამართლომ შეიძლება ეს მოთხოვნები გააერთიანოს და ისინი ერთ პროცესში განიხილოს. ამიტომ, ფაკულტატური თანამონაწილეობა ნაკარნახევია რამდენიმე მოსარჩელის სასარჩელო მოთხოვნის ან რამდენიმე მოპასუხის წინააღმდეგ აღძრული სასარჩელო მოთხოვნების ერთად და დროულად განხილვის მიზანშეწონილობით. სასარჩელო მოთხოვნათა შეერთება ერთ წარმოებაში, დასაშვებია იმ შემთხვევებში, როცა

მოთხოვნათა ხასიათის, მათი ურთიერთკავშირის ან იმის გამო, რომ არსებობს საერთო მტკიცებულებანი, შესაძლებელი იქნება დავის უფრო სწრაფად და სწორად გადაწყვეტა. ფაქულტატური თანამონაწილეობის დროს პირთა გაერთიანება მოსარჩელის ან მოპასუხის მხარეზე, არ არის სავალდებულო. თანამოსარჩელის სასარჩელო მოთხოვნები ან სასარჩელო მოთხოვნები ან თანამოპასუხეთა მიმართ აღძრული მოთხოვნები, დამოუკიდებელი (ცალკე) სასამართლო განხილვის საგანიც შეიძლება იყოს. მათი გაერთიანება აუცილებელია საპროცესო ეკონომიის, ე.ი. საქმის სასამართლო განხილვისათვის საჭირო დროის ეკონომიისა და საქმის უფრო სწრაფად გადაწყვეტის უზრუნველყოფის მიზნით. აქედან გამომდინარე, ფაქულტატური თანამონაწილეობა დაიშვება სასამართლოს შეხედულებით.

ფაქულტატური თანამონაწილეობა ნიშნავს, რომ ერთ-ერთი მხარის უფლების ან მოვალეობის შესახებ საკითხი შეიძლება გადაწყდეს ცალკეც, დამოუკიდებელ პროცესში და სხვა მონაწილის უფლებებისა და მოვალეობების შესახებ საკითხის გადაწყვეტის მიუხედავად. ფაქულტატური თანამონაწილეობის დროს სადავო მატერიალური სამართალური ერთობის ხასიათი საშუალებას იძლევა საქმე ყოველი სუბიექტის მიმართ განხილულ იქნეს ცალკე (ცალკე პროცესში).

რამდენიმე სარჩელის ერთ წარმოებაში (ერთ წარმოებად) შეერთების შესახებ საკითხის გადაწყვეტის დროს, თუ მოსარჩელის ან მოპასუხის მხარეზე ერთგვაროვანი უფლება-მოვალეობების მქონე პირები მონაწილეობენ, სასამართლო უნდა ხელმძღვანელობდეს მიზანშეწონილობის მოსაზრებით, კერძოდ, მისთვის ამოსავალი უნდა იყოს შემდეგი ფაქტორები: შეუწყობს თუ არა ხელს რამდენიმე სარჩელის ერთად (ერთობლივად) განხილვა ერთ წარმოებაში კანონიერი და დასაბუთებული გადაწყვეტილების გამოტანას; უზრუნველყოფილ იქნება თუ არა საქმისწარმოების დროისა და ხარჯების საპროცესო ეკონომია და აცილებული იქნება თუ არა ურთიერთსაწინააღმდეგო (წინააღმდეგობრივი) გადაწყვეტილებების გამოტანა თავიდან.

აღნიშნული მიზნები შეიძლება მიღწეულ იქნეს, თუ ერთად განსახილველად გაერთიანებული სასარჩელო მოთხოვნები ასე თუ ისე დაკავშირებულია ერთმანეთთან და სწორედ რამდენიმე სარჩელს შორის არსებული კავშირის გამო სასამართლოსათვის უფრო მარტივი (ადვილი) და ხელსაყრელია მათი ერთად განხილვა.

ფაქულტატურ თანამონაწილეობას შეიძლება ადგილი ჰქონდეს როგორც

მოსარჩელის, ისე მოპასუხის მხარეზე. საპროცესო თანამონაწილეობა ყველა იმ შემთხვევებში როდია შესაძლებელი, როცა, ვთქვათ, ერთმა მოსარჩელემ სარჩელი წარუდგინა რამდენიმე სხვადასხვა მოპასუხეს ან, როცა რამდენიმე მოსარჩელემ ერთი მოპასუხის წინააღმდეგ აღძრა სარჩელი, არამედ, ჩვეულებრივ, ფაკულტატური თანამონაწილეობა შესაძლებელია იმ შემთხვევებში, როცა ეს სარჩელები (მოთხოვნები) ერთგვაროვანია და ერთმანეთთან არის დაკავშირებული.

მაგალითად, რამდენიმე პირი გათავისუფლდა საწარმოდან და თითოეულ მათგანს უფლება აქვს სასამართლოს მიმართოს დამოუკიდებელი სარჩელით სამუშაოზე აღდგენის შესახებ. მაგრამ, რადგან ამ შემთხვევაში ერთია მოპასუხე, ასევე საერთოა მტკიცების საგანი და საქმის გარემოებები, მოსარჩელეთათვის უფრო ხელსაყრელი (უკეთესი) ვარიანტი იქნება, რომ მათ, როგორც თანამოსარჩელებმა, საერთო სარჩელით მიმართონ სასამართლოს სამუშაოზე აღდგენის შესახებ.

მაშასადამე, ფაკულტატური თანამონაწილეობა რომ გამოვიყენოთ, სარჩელები ერთგვაროვანი უნდა იყოს და ერთმანეთთან დაკავშირებული.

ერთგვაროვანია მოთხოვნები, რომელთაც მსგავსი საფუძველი და საგანი აქვთ. მოთხოვნის საფუძველია იურიდიული ფაქტები. მაგალითად, რამდენიმე მუშისათვის ზეგანაკვეთური სამუშაოსათვის თანხის გადაუხდელობის ფაქტი და ა.შ. სარჩელის ერთგვაროვანი საგანი გულისხმობს, რომ მსგავსია ის მოქმედებები, რომელთა შესრულებასაც მოსარჩელე მოითხოვს მოპასუხისაგან; მაგალითად, რამდენიმე მოთხოვნა ზეგანაკვეთური სამუშაოს (შრომის) ანაზღაურების შესახებ. აქ მოთხოვნები ერთგვაროვანია.

მოთხოვნები არა მხოლოდ ერთგვაროვანი უნდა იყოს, არამედ ურთიერთდაკავშირებულიც (ერთმანეთთან დაკავშირებული).

რამდენიმე სასარჩელო მოთხოვნას შორის კავშირი არსებობს სარჩელთა საფუძვლების ერთგვაროვნებისა და სასარჩელო მოთხოვნათა ურთიერთკავშირის დროს. მაგალითად, რამდენიმე მუშაკი გათავისუფლდა საწარმოს ერთი დანაყოფიდან ერთი ბრძანებით. სასარჩელო მოთხოვნათა შორის ურთიერთკავშირი არსებობს აგრეთვე შრომით საქმეებში დამქირავებლისაგან რამდენიმე პირისათვის შრომითი ხელშეკრულებიდან გამომდინარე სხვადასხვა გადასახდელის (ხელფასი, პრემია, გასასვლელი დახმარება და სხვა) გადახდევინების დროს. სარჩელთა ერთგვაროვანი საფუძვლები შესაძლებელია არსებობდეს, მაგალითად, თუ ნარდობის ხელშეკრულებით გათვალისწინებული სამუშაოს შესრულების დროს რამ-

დენიშე მენარდემ ერთობლივი მოქმედებებით ზიანი მიაყენა შემკვეთს – ყველამ გადააცილა სამუშაოს თავისი ნაწილის შესრულების ვადა.

სავალდებულო თანამონაწილეობისაგან განსხვავებით, რომლის დროსაც თანამონაწილეები დაკავშირებული არიან საერთო სამართლებრივი ინტერესებით, ფაკულტატიური თანამონაწილეობის დროს თანამოსარჩელებს ან თანამოპასუხეებს შორის არაერთგვაროვანი სამართლებრივი კავშირი არ არსებობს.

თუ სასამართლო დაადგენს, რომ აღძრული მოთხოვნები ერთგვაროვანია და მათ შორის არსებობს ურთიერთკავშირი, მას შეუძლია დაუშვას საპროცესო თანამონაწილეობა იმ თვალსაზრისით, რომ ეს მიზანშეწონილია. მოთხოვნათა გაერთიანება დაიშვება სასამართლოს შეხედულებით. პირიქით, იმის გამო, რომ ფაკულტატიური თანამონაწილეობის ერთადერთი პირობაა ის, რომ ეს მიზანშეწონილია პრაქტიკული თვალსაზრისით, იმ შემთხვევებში, როცა გაერთიანებულია რამდენიმე პირის ისეთი სარჩელი ერთ სარჩელად ან რამდენიმე პირის წინააღმდეგ, რომელთა ერთობლივად განხილვაც კი არ ამართლებს პროცესს, არამედ ართულებს, აძნელებს მას, აფერხებს სასამართლოს მუშაობას და უკეთეს თანამონაწილენი არ არიან ერთმანეთთან დაკავშირებული ურთიერთინტერესებით (ანუ თანაზიარი, საერთო ინტერესებით), სასამართლოს უფლება აქვს არ დაუშვას თანამონაწილეობა და თითოეული მოთხოვნა ცალკე წარმოებად გამოყოს და ცალკე პროცესში (ცალ-ცალკე) განიხილოს (მუხლი 182-ე), რადგან ასეთ შემთხვევებში მოთხოვნათა (სარჩელთა) შეერთება არ შეუწყობს ხელს საქმის განხილვის დაჩქარებასა და საპროცესო ეკონომიას.

ზაზგასმით უნდა აღინიშნოს, რომ სასამართლოს უფლება აქვს თავისი ინიციატივით ან მხარეთა შუამდგომლობით, ცალკეული მოთხოვნა გამოყოს დამოუკიდებელ წარმოებად მხოლოდ ფაკულტატიური თანამონაწილეობის შემთხვევებში.

✓ სამოქალაქო საპროცესო კოდექსში არ არის გადაწყვეტილი საკითხი იმის შესახებ, რა მომენტამდეა შესაძლებელი სარჩელთა შეერთება თანამონაწილეობის დროს. მიგვაჩნია, რომ იმდენად, რამდენადაც ფაკულტატიური საპროცესო თანამონაწილეობა ხელს უწყობს დროისა და ხარჯების ეკონომიას (დაზოგვას), მისი დაშვება მიზანშეწონილია სარჩელის აღძვრისა და საქმის მომზადების სტადიაზე.

რაც შეეხება სავალდებულო თანამონაწილეობას, სავალდებულო თანამონაწილეობის დროს თანამონაწილეთა ჩაბმა არა მხოლოდ შესაძლე-

ბელია, არამედ აუცილებელიცაა საქმის ნებისმიერ მდგომარეობაში (ნებისმიერ სტადიაზე), სასამართლო გადაწყვეტილების გამოტანამდე. †

4. თანამონაწილეთა საპროცესო უფლებები და მოვალეობები. ისმის კითხვა, როდესაც პროცესში მოსარჩელედ ან მოპასუხედ გამოდის რამდენიმე პირი, როგორ განისაზღვრება ურთიერთობა ერთ მხარეზე მონაწილეთა შორის?

ამ კითხვაზე პასუხს იძლევა სსსკ-ის 87-ე მუხლი. პირველ ყოვლისა უნდა ითქვას, რომ თანამონაწილენი სარგებლობენ თანაბარი უფლებებით და ეკისრებათ თანაბარი მოვალეობები, მაგრამ სრულიად დამოუკიდებელი არიან საპროცესო ურთიერთობებში ერთმანეთისაგან და უფლება აქვთ შეასრულონ ნებისმიერი საპროცესო მოქმედება თავიანთი შეხედულებით. თითოეული პირის მოქმედებას პროცესში მნიშვნელობა აქვს მხოლოდ მისთვის და გავლენას ვერ იქონიებს საქმის გადაწყვეტაზე სხვა თანამონაწილეთა შესახებ.

თანამონაწილეები სარგებლობენ ყველა იმ საპროცესო უფლებით, რომლებიც საპროცესო კოდექსით მინაჭებული აქვთ მხარეებს (იხ. მე-3, 83-ე და სხვა მუხლები). საპროცესო კოდექსის 86-ე მუხლის მე-2 ნაწილში აღნიშნულია, რომ თითოეული მოსარჩელე ან მოპასუხე მეორე მხარის მიმართ პროცესში გამოდის დამოუკიდებლად (პროცესის დამოუკიდებელ სუბიექტად).

კანონით ამ წესიდან რაიმე გამონაკლისი არ არის დადგენილი. თითოეული თანამონაწილის დამოუკიდებლობა ნიშნავს, რომ ერთ-ერთი თანამონაწილის მიერ შესრულებული საპროცესო მოქმედებები არც სასარგებლოდ წაადგება, არც ზიანს მიაყენებს დანარჩენებს. ამიტომ ერთი თუ რამდენიმე თანამონაწილის რაიმე განცხადება, რისამე აღიარება ან საქმის მორიგებით დამთავრება მოწინააღმდეგესთან, ვერ ავენებს სხვა თანამონაწილეებს. ერთ-ერთი თანამოსარჩელის მიერ სარჩელზე უარის თქმა სულაც არ ნიშნავს იმას, რომ სხვებმაც უარი თქვეს თავიანთ მოთხოვნებზე. იმ მოსარჩელის მიმართ, რომელმაც უარი თქვა სარჩელზე, საქმისწარმოება წყდება სასამართლოს განჩინებით, სხვების მიმართ კი საქმე არსებითად განიხილება, ასეთი დასკვნა ეფუძნება სსსკ-ის 86-ე, 243-ე მუხლის 1-ლ ნაწილს, 272-ე, 273-ე მუხლების სისტემატიკურ განმარტებას.

ჩუსტად იგივე უნდა ითქვას სარჩელის აღიარების შემთხვევაზე. მოპასუხის მიერ ერთ-ერთი მოსარჩელის მოთხოვნათა აღიარება არ ნიშნავს იმას, რომ მან დანარჩენების სასარჩელო მოთხოვნებიც აღიარა. †

და ასევე, თუ ერთ-ერთმა თანამოპასუხემ ცნო სარჩელი, მაშინ ეს შეეხება მხოლოდ მას და მხოლოდ ამ მოპასუხეზე გავრცელდება.

თუმცა ყველა მოსარჩელე (ისევე როგორც ყველა მოპასუხე) მიჩნეულია იმ პირად, რომელიც პროცესში ერთ მხარედ გამოდის და ერთმანეთის მიმართ მოცემული საქმის ფარგლებში არავითარი უფლებები (მათ შორის მოთხოვნის უფლება) არ გააჩნიათ.

ნებისმიერ თანამოსარჩელეს უფლება აქვს უარი თქვას სარჩელზე, გაადილოს ან შეამციროს სასარჩელო მოთხოვნების ოდენობა, ხოლო ნებისმიერ თანამოპასუხეს, თავის მხრივ, უფლება აქვს ცნოს სარჩელი მთლიანად ან ნაწილობრივ, შეიტანოს შესაგებელი, აღძრას შეგებებული სარჩელი სხვა თანამოპასუხეებმა თუნდაც რომ აღიარონ სარჩელი.

ამ საპროცესო უფლებების გარდა, თანამონაწილეებს დამატებით უფლება აქვთ, მაგრამ ვალდებული სულაც არ არიან, რომ საქმის წარმოება ერთ-ერთ თანამონაწილეს მიანდონ. სხვაგვარად რომ ვთქვათ, ამ შემთხვევაში სახეზეა სასამართლოში წარმომადგენლობის კერძო შემთხვევა, რაც პირდაპირ არის გათვალისწინებული 94-ე მუხლის „გ“ ქვეპუნქტში, გარდა იმ შემთხვევებისა, როდესაც თანამონაწილე არარასრულწლოვანია, ანდა მას ჰყავს მეურვე ან მზრუნველი. საქმის წარმოების მიხედვით ერთ-ერთი თანამონაწილისათვის, უნდა გაფორმდეს სსსკ-ის 96-ე მუხლით დადგენილი წესით (დანარჩენმა მოსარჩელებმა თუ მოპასუხეებმა კანონის შესაბამისად გაფორმებული მინდობილობა უნდა გადასცენ მოცემულ თანამონაწილეს). ასეთი მინდობილობის უქონლობის შემთხვევაში თანამონაწილეს შეუძლია იმოქმედოს მხოლოდ საკუთარი სახელით.

§5. არასათანადო მხარის შეცვლა

1. სათანადო და არასათანადო მხარის ცნება. დაბადების მომენტიდან ფიზიკური პირი შეიძლება იყოს ნებისმიერი სამოქალაქო დავის სუბიექტი. ყოველი პირისათვის უზრუნველყოფილია უფლების სასამართლო წესით დაცვა. ამ უფლებით სარგებლობენ როგორც საქართველოს ფიზიკური თუ იურიდიული პირები, ისე უცხოეთის ფიზიკური თუ იურიდიული პირები, ასევე აპატრიდები (მოქალაქეობის არმქონე პირები) და ა.შ. ამგვარად, პროცესში მხარედ გამოსვლისათვის საზოგადოდ საჭიროა უფლებაუნარიანობა (ნებისმიერი უფლებაუნარიანი პირი პროცესში შეიძლება იყოს მხარე), ხოლო პირადად ან რწმუნებულის საშუალებით

მონაწილეობისათვის – ქმედუნარიანობა. მაგრამ ეს ჯერ კიდევ აბსტრაქტული უფლებაა, რადგან გარდა ყოველივე ზემოაღნიშნულისა, ყოველი ცალკე საქმისათვის, კონკრეტული პროცესისათვის საჭიროა, რომ მოსარჩელეს ჰქონდეს მოთხოვნის უფლება, ხოლო მოპასუხე ვალდებული იყოს პასუხი აგოს არსებითად. მაშასადამე, იმისათვის, რომ კონკრეტულ პროცესში (საქმეში) მიიღოს მონაწილეობა, სუბიექტს უნდა ჰქონდეს აგრეთვე კონკრეტული მატერიალურ-სამართლებრივი ინტერესი სწორედ მოცემული კონკრეტული საქმისადმი, ე.ი. იგი უნდა იყოს სათანადო მხარე. თუ, მაგალითად, საინდიკაციო სარჩელი აღძრა არა თვითონ მესაკუთრემ ან ნივთის კანონიერმა მფლობელმა, არამედ მისმა შეიღმა მესაკუთრის სიცოცხლეში, ასეთი სარჩელი ჩაითვლება არასათანადო მხარის მიერ აღძრულად.

სამოქალაქო პროცესის ნამდვილ მონაწილეებს სათანადო მხარეებს უწოდებენ.

არასათანადო მხარეები ეს ის პირები არიან, რომლებიც თავდაპირველად ივარაუდებოდნენ სადავო მატერიალური სამართალურთიერთობის მონაწილეებად, მაგრამ, როგორც საქმის განხილვის შედეგად გაირკვა, ისინი არ ყოფილან სინამდვილეში ამ ურთიერთობათა მონაწილენი.

იმ ზოგადი პირობებისაგან, რომელთა დროსაც ფიზიკური თუ იურიდიული პირი შეიძლება იყოს მხარე პროცესში (ხოლო ასეთი ზოგადი პირობებია საქმის შედეგით დაინტერესება და სამოქალაქო საპროცესო უფლებაუნარიანობის ქონა), უნდა განვასხვაოთ პირის უნარი, მისი შესაძლებლობა, იყოს მხარე სწორედ მოცემულ კონკრეტულ პროცესში.

იმისათვის, რომ პირი იყოს სათანადო მხარე კონკრეტულ საქმეში, აუცილებელია, რომ იგი იყოს სადავო მატერიალური სამართალურთიერთობის სუბიექტი და უნდა გააჩნდეს (ან ეკისრებოდეს) მოცემული მატერიალური სამართალურთიერთობიდან გამომდინარე მოთხოვნის უფლება ან/და ვალდებულება.

სწორედ უფლების კუთვნილება განსაზღვრული პირისადმი ან მასზე ვალდებულების დაკისრება სადავო მატერიალურ სამართალურთიერთობაში, განაპირობებს არა საერთოდ (ზოგადად) პროცესში პირის მონაწილეობის უნარს, შესაძლებლობას (რაც დამახასიათებელია სამოქალაქო საპროცესო უფლებაუნარიანობისათვის), არამედ მის შესაძლებლობას, იყოს მხარედ ამა თუ იმ კონკრეტულ საქმეში.

იმ საკითხის დადგენას და დამტკიცებას, რომ მხარე სათანადოა,

ლეგიტიმაცია¹ ეწოდება. პროცესში მხარეთა ლეგიტიმაციის ვალდებულება, მოსარჩელეს ეკისრება. სწორედ მოსარჩელემ უნდა დაამტკიცოს, რომ მას ეკუთვნის სადავო უფლება და რომ სწორედ მის მიერ სარჩელში მითითებული მოპასუხეა ვალდებული შეასრულოს ხელშეკრულებით ან კანონით ნაკისრი ვალდებულება. სწორედ ამიტომ, საპროცესო კოდექსის 178-ე მუხლი, რომელიც ეხება სასარჩელო განცხადების საკითხს, მოითხოვს, რომ მოსარჩელემ უნდა დაასახელოს თავისი გვარი, სახელი, სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, უნდა მოახდინოს თავისი ლეგიტიმაცია მოცემული საქმისადმი, რასაც აქტიური ლეგიტიმაცია ეწოდება და გარდა ამისა, უნდა მიუთითოს მოპასუხეზეც, როგორც მისი უფლების დამრღვევზე, ე.ი. მოახდინოს პასიური ლეგიტიმაცია. მოსარჩელემ უნდა მოახდინოს როგორც თავისი, ისე მოპასუხის ლეგიტიმაცია. ლეგიტიმაციის (დაკანონების) მიზანია დავის მონაწილეთა სუბიექტური შემადგენლობის ზუსტი განსაზღვრა, დავის სწორი იურიდიული კვალიფიკაცია. ლეგიტიმაცია უზრუნველყოფს გადაწყვეტილების გამოტანას სათანადო მხარის მიმართ (ე.ი. იმ მხარის მიმართ, რომელიც ნამდვილად არის მატერიალურად დაინტერესებული პირი).

აქედან გამომდინარე, სათანადო მხარე პროცესში (სამოქალაქო საქმეში) არიან ის პირები, რომლებთან მიმართებაშიც არსებობს მონაცემები იმის შესახებ, რომ ისინი, შესაძლოა, იყვნენ სადავო მატერიალური სამართალურთიერთობის სუბიექტები.

აქედან გამომდინარე, თავისი და მოპასუხის ლეგიტიმაცია ნიშნავს, რომ მოსარჩელემ სასარჩელო განცხადებაში მიუთითოს ყველა ის ფაქტი, რომელთაც შეუძლიათ წინასწარ დაარწმუნონ მოსამართლე იმაში, რომ მოსარჩელე და მოპასუხე სადავო მატერიალური სამართალურთიერთობის სუბიექტები არიან.

მაგრამ ყოველივე ეს ჯერ კიდევ არ ნიშნავს იმას, რომ სუბიექტი სათანადო მხარეა. ეს ჯერ კიდევ ვარაუდია პროცესის დასაწყისში. ეკუთვნის თუ არა მოსარჩელეს სადავო უფლება, უნდა გადაწყდეს თვით პროცესში და პროცესის ბოლოს გადაწყვეტილებით, სწორედ ამიტომ პრაქტიკულად დასაშვებია, რომ მოსარჩელე არის არასათანადო, ან მოპასუხეც, შესაძლოა, იყოს არასათანადო. სწორედ ამიტომ, უნდა დადგეს არასათანადო მხარის სათანადოთი შეცვლის შესახებ საკითხი.

¹ ლეგიტიმური – კანონით აღიარებული, კანონის შესაბამისი. ლეგიტიმაცია (ლათ. legitimus – კანონიერი, მართლზომიერი).

რაც შეეხება საკითხის გარკვევას იმის შესახებ, სათანადოა თუ არა მხარე, ეს საკითხი უნდა დადგინდეს სასამართლოს მიერ მატერიალური სამართლის ნორმების საფუძველზე. თუ საქმის განხილვის დროს გაირკვევა, რომ მოსარჩელე ანდა მოპასუხე არ არიან მატერიალური სამართალურთიერთობის მონაწილენი, ე.ი. მოსარჩელეს არ ეკუთვნის ის უფლება, რომლის დაცვის შესახებაც მან მიმართა სასამართლოს, ანდა მოპასუხე არ წარმოადგენს მოსარჩელის მოვალეს, მაშინ სასამართლომ უნდა მიიღოს სამოქალაქო პროცესის მხარეთა შესაცვლელად შესაბამისი ზომები, ვინაიდან პროცესში (საქმეში) არასათანადო მოსარჩელის ან არასათანადო მოპასუხის მონაწილეობის შემთხვევაში კანონიერად და დასაბუთებულად ვერ გადაწყდება დავა.

სათანადო მხარე სადავო მატერიალური სამართალურთიერთობის ნამდვილი სუბიექტია. აქედან გამომდინარე, მხარის აღიარება სათანადო მხარედ დამოკიდებულია იმაზე, წარმოადგენს თუ არა მხარე სადავო სამართალურთიერთობის სუბიექტს. ამიტომ სასარჩელო განცხადების სასამართლოში შეტანის დროს მოსამართლეს არ შეუძლია განსაზღვროს, არიან თუ არა მხარეები სათანადო და მოსამართლეს არა აქვს უფლება ასეთი საფუძველით არ მიიღოს სარჩელი წარმოებაში. საპროცესო კოდექსი (186-ე მუხლი) არ ითვალისწინებს არასათანადო მოსარჩელისაგან განცხადების (სარჩელის) მიღებაზე უარის თქმას ან იმ სარჩელის მიღებაზე უარის თქმას, რომელიც აღძრულია არასათანადო მოპასუხის წინააღმდეგ.

არასათანადო მხარეები ეს ის პირები არიან, რომლებიც თავდაპირველად ივარაუდებოდნენ სადავო მატერიალური სამართალურთიერთობის სუბიექტებად, მაგრამ, როგორც შემდგომში გაირკვა, სინამდვილეში ისინი არ არიან სადავო მატერიალური სამართალურთიერთობის სუბიექტები.

მაგალითად, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 1209-ე მუხლის თანახმად, მშობლის უფლების აღდგენა შეიძლება მხოლოდ სასამართლო წესით ბავშვის, ერთ-ერთი მშობლის ან მეურვეობისა და მზრუნველობის ორგანოს განცხადებით. ყველა დანარჩენ პირს, კერძოდ, ახლო ნათესაებს (დებს, ძმებს), მეზობლებს, რა თქმა უნდა, შეუძლიათ მიმართონ სასამართლოს განცხადებით მშობლის უფლების აღდგენის შესახებ, სასამართლო კი თავის მხრივ, ვალდებულია მიიღოს ასეთი განცხადება და განუმარტოს განმცხადებლებს, რომ ისინი არ არიან სათანადო

მოსარჩელები. თუმცა, თუ 1209-ე მუხლში გათვალისწინებული სათანადო მოსარჩელები არ მოისურვებენ პროცესში შესვლას, საქმე მათ გარეშეც გაირჩევა, მაგრამ შეტანილი განცხადების გამო გამოტანილი გადაწყვეტილება უარყოფითი იქნება (სარჩელი არ დაკმაყოფილდება უსაფუძვლოდ გამო).

სხვა მაგალითი: სამოქალაქო კოდექსის 997-ე მუხლის თანახმად, პირი (ფიზიკური თუ იურიდიული) ვალდებულია აანაზღაუროს ზიანი, რომელიც მიაღება მესამე პირს მისი მუშაკის მართლსაწინააღმდეგო მოქმედებით შრომითი (სამსახურებრივი) მოვალეობის შესრულებისას. ამიტომ, ამ მუხლით გათვალისწინებულ შემთხვევებში, დაზარალებული უფლებამოსილი არაა უშუალოდ მუშაკისადმი (ვთქვათ მძღოლისადმი, რომლისაგანაც დაზარალდა) წარადგინოს მოთხოვნა მის მიერ განცდილი ზიანის ანაზღაურების თაობაზე. თავისი მოთხოვნა დაზარალებულს შეუძლია წაუყენოს შესაბამის ორგანიზაციას (ვთქვათ, ავტოპარკს), რომელიც სათანადო მოპასუხე იქნება.

არასათანადო მხარის შეცვლას, შესაძლოა, ადგილი ჰქონდეს როგორც სასარჩელო წარმოების, ისე არასასარჩელო წარმოების საქმეებში. მაგალითად, როცა უდავო წარმოების წესით აღძრულია საქმე პირის შეზღუდულქმედუნარიანად აღიარების შესახებ იმ პირის მიერ, ვისაც ამის უფლება არა აქვს, სასამართლომ, საქმისწარმოების შეწყვეტის გარეშეც უნდა განიხილოს არასათანადო განმცხადებლის შეცვლის შესახებ საკითხი.

მხარე სრულიად სხვადასხვა მიზეზის გამო შეიძლება აღმოჩნდეს არასათანადო მხარის მდგომარეობაში, მაგრამ, პირველ ყოვლისა, ამ მიზეზთა შორის უნდა აღინიშნოს საქმის ფაქტობრივი გარემოებების დადგენის სირთულე, მატერიალური სამართალურთიერთობების რთული სტრუქტურა, მოქმედი კანონმდებლობის ნორმათა არაერთმნიშვნელოვანი განმარტება.

ზშირად, მოქმედი კანონმდებლობით პირდაპირაა გათვალისწინებული, თუ ვინ უნდა ჩაებას საქმეში სათანადო მხარედ, მაგალითად, შრომითი მოვალეობის შესრულებისას მუშაკის ჯანმრთელობისათვის ვნების მიყენების შედეგად ზიანის ანაზღაურების წესის შესახებ საქართველოს პრეზიდენტის 1999 წლის 9 თებერვლის №48 ბრძანებულებით (თავი I, პუნქტი მე-3) დადგენილია, რომ სხეულის დაზიანების შედეგად დაზარალებულს ყოველთვიური სარჩოს გადახდით ზიანი უნდა აუნაზღაუ-

როს იმ დამქირავებელმა (მისი ბრალის არსებობის შემთხვევაში), რომელთანაც იგი ზიანის მიყენებისას შრომით ურთიერთობაში იმყოფებოდა. ამდენად, მიყენებული ზიანისათვის პასუხისმგებელი (მოპასუხე პროცესში) იქნება დამქირავებელი (სამუშაოს მიმცემი) და მას დაეკისრება თანხის (სარჩოს) გადახდა.

სხვა მაგალითი: სამოქალაქო კოდექსის 572-ე მუხლი განსაზღვრავს უფლებამონაცვლეობის საკითხს გაქირავებული ნივთის გასხვისების დროს, კერძოდ, თუ გაქირავებული გაქირავებულ ნივთს მესამე პირზე გაასხვისებს დამქირავებლისათვის მისი გადაცემის შემდეგ, ეს არ გამოიწვევს ხელშეკრულების მოშლას ან მის შეცვლას, არამედ შემძენი (ანუ ახალი მესაკუთრე) იკავებს გაქირავებლის ადგილს, ის ხდება გაქირავებული და მასზე გადადის ქირავნობის ურთიერთობიდან გამომდინარე უფლებები და მოვალეობები (ე.ი. ხელშეკრულების პირობები იგივე რჩება). ამდენად, ქირავნობიდან გამომდინარე დავის წარმოშობის შემთხვევაში სათანადო მხარე ახალი მესაკუთრე იქნება.

ხშირად კანონმდებლობაში პირდაპირაა მითითებული იმაზე, თუ მოცემულ კონკრეტულ შემთხვევაში (ურთიერთობაში) ვინ იქნება სათანადო მოსარჩელე. მაგალითად, სამოქალაქო კოდექსის 1266-ე მუხლის თანახმად, შვილად აყვანა შეიძლება გაუქმდეს მშობელთა სარჩელით. ამავე კოდექსის 1267-ე მუხლის თანახმად, სარჩელი შვილად აყვანის გაუქმების შესახებ წარედგინება მშვილებელს. შეიძლება სხვა უამრავი მაგალითის დასახელებაც.

მხედველობაში უნდა ვიქონიოთ, რომ, თუმცა არასათანადო მხარეები არ არიან სადავო მატერიალური სამართალურთიერთობის მონაწილენი, მიუხედავად ამისა, ისინი სამოქალაქო პროცესის სუბიექტებად გამოდიან (სამოქალაქო საპროცესო სამართლის სრულუფლებიანი სუბიექტები არიან) და სარგებლობენ მხარის ყველა უფლებითა და მოვალეობით. სამოქალაქო საპროცესო კანონმდებლობის შესაბამისად, თუნდაც პირი არასათანადო მხარე იყოს, ეს არ არის საფუძველი სასამართლოს მიერ საქმის განხილვაზე უარის თქმისათვის. სასამართლოს უფლება არა აქვს შეწყვიტოს საქმისწარმოება, არამედ ვალდებულია განიხილოს ეს საქმე არსებითად და გამოიტანოს გადაწყვეტილება, რომელშიც დადგენილი იქნება ყველა მატერიალურ-სამართლებრივი და საპროცესო-სამართლებრივი საკითხი.

სარჩელის აღძვრა არასათანადო მხარის მიერ, ან არასათანადო მხარის

წინააღმდეგ ართულებს პროცესს, აფერხებს პროცესის ნორმალურად განვითარებას. ამიტომ თუ საქმის განხილვისას დადგინდება, რომ მხარე არასათანადოა (მოთხოვნა აღძრულია არასათანადო პირის მიერ, ან არასათანადო პირის წინააღმდეგ) მოსარჩელის ინიციატივით (თანხმობით) სასამართლო შეცვლის სათანადო მხარით არასათანადო მხარეს, თავდაპირველ პირს სათანადო პირით (მოსარჩელეს ან მოპასუხეს). სსსკ-ის 84-ე და 85-ე მუხლებით დადგენილი ნორმების გამოყენება დასაშვებია საქმის ზეპირი განხილვის დროსაც, რადგან საქმის არსებითად განხილვა სწორედ ამ დროს ხდება.

2. არასათანადო მხარის შეცვლის წესი. არასათანადო მხარის შეცვლა შეიძლება მოხდეს სასამართლოს ან ერთ-ერთი მხარის ინიციატივით. არასათანადო მხარეთა შეცვლა ხდება განსაზღვრული პირობების არსებობის დროს. თუმცა ყველა შემთხვევაში, იმისათვის, რომ შეიცვალოს არასათანადო მოსარჩელე ან არასათანადო მოპასუხე, აუცილებელია თავდაპირველი მოსარჩელის თანხმობა, ე.ი. იმ პირისა, ვინც აღძრა საქმე სასამართლოში (იგულისხმება არასათანადო მოსარჩელე).

საპროცესო კანონმდებლობა იცნობს ასეთი შეცვლის ზოგად და სპეციალურ, ანუ კონკრეტულ წესებს. ზოგადი წესებია:

1) არასათანადო მხარე (მოპასუხე თუ მოსარჩელე) უნდა შეიცვალოს იმავე პროცესში, საქმისწარმოების შეუწყვეტლად;

2) შეცვლის შემდეგ პროცესი უნდა დაიწყოს თავიდან, საქმის მომზადების სტადიიდან. ეს იმიტომ, რომ შეცვლილ მხარეს შეეძლოს მოემზადოს საქმისათვის, წარმოადგინოს მტკიცებულებები და ა.შ.

3) შეცვლა უნდა მოხდეს პირველი ინსტანციის სასამართლოში. ამიტომ, თუ სააპელაციო ინსტანციის სასამართლომ დაადგინა, რომ პირველი ინსტანციის სასამართლოში მონაწილეობდა არასათანადო მხარე, მან არასათანადო მხარის მიმართ გამოტანილი გადაწყვეტილება უნდა გააუქმოს და გადასცეს საქმე ხელახლა განსახილველად პირველი ინსტანციის სასამართლოს; ან სსსკ-ის 385-ე მუხლის მე-2 ნაწილით თვითონ მიიღოს გადაწყვეტილება.

4) არასათანადო მხარის შეცვლა (როგორც არასათანადო მოსარჩელის, ისე არასათანადო მოპასუხისა) მთლიანადაა დამოკიდებული მოსარჩელის ნებაზე, მის სურვილზე;

5) შეცვლის საკითხს სასამართლო განიხილავს ღია სხდომაზე, საქ-

მის მონაწილე ყველა პირის გამოძახებით, მაგრამ მათი გამოუცხადებლობა საკითხის გადაწყვეტას ვერ დააბრკოლებს.

ახლა შევხვით შეცვლის კონკრეტულ წესებს. ოთხი წესია მოსარჩელის მხარეზე და შეცვლის ორი წესია მოპასუხის მხარეზე. თუმცა ყველა შემთხვევაში საჭიროა მოსარჩელის ნება (თანხმობა).

1) თავდაპირველი (არასათანადო) მოსარჩელე თანახმა გავიდეს პროცესიდან, ახალი (სათანადო) მოსარჩელე თანახმა უნდა იყოს რომ შევიდეს. არასათანადო მოსარჩელის თანხმობა პროცესიდან გასვლაზე ნიშნავს, რომ მან უარი თქვა სარჩელზე. თუ არასათანადო მოსარჩელე თანახმა შეიცვალოს სათანადო მოსარჩელით, ხოლო ეს უკანასკნელი თანახმა შევიდეს პროცესში, ამას ის შედეგი მოჰყვება, რომ მოხდება მხარის შეცვლა და საქმე განიხილება სათანადო მოსარჩელის მონაწილეობით. ასეთი შეცვლა ხდება სარჩელის წარდგენის გზით (სათანადო მოსარჩელის მიერ ახალი სარჩელის წარდგენით).

2) თავდაპირველი (არასათანადო) მოსარჩელე თანახმა (მზადაა) გავიდეს პროცესიდან (საქმიდან), ხოლო სათანადო მოსარჩელეს არ სურს (არ არის თანახმა) შევიდეს პროცესში (შეცვალოს არასათანადო მოსარჩელე). ამ შემთხვევაში გამოდის, რომ პროცესში (საქმეში) არ არსებობს მოსარჩელე მხარე, რასაც ის შედეგი მოჰყვება, რომ სასამართლო საქმისწარმოებას შეწყვეტს 272-ე მუხლის „გ“ ქვეპუნქტის საფუძველზე იმ მოტივით, რომ მოსარჩელემ (იგულისხმება არასათანადო მხარე) უარი თქვა მის მიერ აღძრულ სარჩელზე.

3) თავდაპირველი (არასათანადო) მოსარჩელე არ არის თანახმა (არ სურს) გავიდეს პროცესიდან (შეიცვალოს სათანადო მოსარჩელით), ხოლო სათანადო მოსარჩელე თანახმა (მას სურს) შევიდეს პროცესში. სათანადო მოსარჩელეს ამ შემთხვევაში უფლება აქვს აღძრას დამოუკიდებელი სარჩელი და მონაწილეობა მიიღოს პროცესში სსსკ-ის 88-ე მუხლის საფუძველზე როგორც მესამე პირმა, რომელიც დავის საგანზე განაცხადებს დამოუკიდებელ მოთხოვნას. ამდენად, განსახილველ შემთხვევაში, სასამართლო დაუშვებს ახალ მოსარჩელეს არა თანამოსარჩელის სახით, არამედ დავის საგანზე დამოუკიდებელი მოთხოვნის მქონე მესამე პირის სახით. მესამე პირად საქმეში ჩასაბმელად ნავარაუდებ სათანადო მოსარჩელეს სასამართლო აცნობებს იმის შესახებ, რომ მას უფლება აქვს მონაწილეობა მიიღოს (ჩაებას) პროცესში და აღძრას დამოუკიდებელი მოთხოვნა. სასამართლოს უფლება არა აქვს ეს პირი პროცესში იძუ-

ლებით ჩააბას. პროცესში ჩაბმის საკითხის გადაწყვეტა ახალი მოსარჩელის სურვილზეა დამოკიდებული. თუ ეს პირი თანახმა იქნება ჩაებას საქმეში მესამე პირად, სასამართლო თავისი გადაწყვეტილებით უარს ეტყვის არასათანადო მოსარჩელეს სარჩელზე მისი დაუსაბუთებლობის გამო, ხოლო მესამე პირად საქმეში ჩაბმული სათანადო მოსარჩელის მიმართ სარჩელს დააკმაყოფილებს საერთო საფუძველზე (ე.ი. შესაძლოა, მესამე პირს უარიც ეთქვას თავისი სარჩელის, ანუ მოთხოვნის დაკმაყოფილებაზე, ვთქვათ, ზანდაზმულობის ვადის გასვლის გამო და სხვ.).

მაგალითად, აღიძრა სარჩელი ერთ-ერთი მშობლისათვის მშობლის უფლების ჩამორთმევის შესახებ. ამ პროცესში არასრულწლოვანის უფლებების დაცვისა და მისთვის აღზრდის სათანადო პირობების უზრუნველყოფის, აგრეთვე იმ მშობლის უფლებათა დაცვის მიზნით, რომელიც არ ცხოვრობს ბავშვთან ერთად, აუცილებელია, რომ სასამართლომ აცნობოს მშობელს სასამართლო სხდომის (საქმის განხილვის) დროისა და ადგილის შესახებ და განუმარტოს, რომ მას აქვს უფლება მოითხოვოს ბავშვის მისთვის გადაცემა აღსაზრდელად.

4) თავდაპირველი (არასათანადო) მოსარჩელე არ არის თანახმა გავიდეს პროცესიდან და შეიცვალოს სათანადო მოსარჩელით, ხოლო მესამე პირად საქმეში ჩასაბმელად ნავარაუდევია მოსარჩელე უარს იტყვის ჩაებას (შევიდეს) ამ საქმეში (პროცესში). სასამართლომ ამ შემთხვევაში მაინც უნდა განიხილოს საქმე არსებითად არასათანადო მოსარჩელის მონაწილეობით და გამოიტანოს გადაწყვეტილება, ე.ი. სასამართლო თავისი გადაწყვეტილებით უარს ეტყვის არასათანადო მოსარჩელეს სარჩელის (მოთხოვნის) დაკმაყოფილებაზე იმის გამო, რომ არასათანადო მოსარჩელეს არა აქვს მოთხოვნის უფლება, შესაბამისად, სარჩელი უსაფუძვლოა.

არასათანადო მოპასუხის შეცვლის შემდეგი წესია კანონით დადგენილი:

1) მოსარჩელე თანახმაა შეიცვალოს თავდაპირველი (არასათანადო) მოპასუხე სათანადო მოპასუხით. სასამართლო ათავისუფლებს თავდაპირველ მოპასუხეს საქმეში მონაწილეობისაგან და პროცესში ჩააბამს ახალ (სათანადო) მოპასუხეს. ამ შემთხვევაში სასამართლოს გამოაქვს განჩინება თავდაპირველი მოპასუხის შეცვლის (საქმეში მონაწილეობისაგან მისი გათავისუფლების) შესახებ და პროცესში ჩააბამს სათანადო მოპასუხეს. ასეთ დროს, გარკვეული, სასამართლოს მიერ დადგენილი დროით (პერიოდით) საქმე შეიძლება გადაიდოს კიდევ, რათა სათანადო მოპასუხემ მოასწროს საქმეში მონაწილეობის მისაღებად მომზადება.

მოსარჩელის თანხმობით, პროცესში შესული სათანადო მოპასუხე სარგებლობს ყველა საპროცესო უფლებით პროცესში შესვლის მომენტიდან. სათანადო მოპასუხისათვის არ არის სავალდებულო მის შესვლამდე შესრულებული საპროცესო მოქმედებები იმდენად, რამდენადაც არასათანადო მოპასუხის შეცვლის შემდეგ საქმის განხილვა სასამართლოს მიერ თავიდან დაიწყება. ამასთან, იმავე პროცესში სათანადო მოპასუხის შესვლა დასაშვებია, თუ არ იცვლება მოცემული საქმის განსჯადობა.

2) მოსარჩელე არ არის თანახმა, რომ გავიდეს (შეიცვალოს) თავდაპირველი მოპასუხე პროცესიდან. სასამართლო დატოვებს ძველ მოპასუხეს პროცესში (კანონი არ ითვალისწინებს ასეთ შემთხვევაში სათანადო მოპასუხის ჩაბმას პროცესში მეორე მოპასუხედ). მოცემულ შემთხვევაში სასამართლო თავისი გადაწყვეტილებით უარს ეტყვის მოსარჩელეს სარჩელის დაკმაყოფილებაზე. სასამართლოს არა აქვს უფლება თავდაპირველი მოპასუხე ჩამოაცილოს საქმიდან თავისი შეხედულებით, არამედ უნდა განიხილოს და გადაწყვიტოს საქმე არსებითად.

მოსარჩელის მოთხოვნით, პროცესში დარჩენილი არასათანადო მოპასუხე სარგებლობს მხარის ყველა საპროცესო უფლებით პროცესის აღძვრის მომენტიდან გადაწყვეტილების გამოტანამდე.

§6. საპროცესო უფლებამონაცვლეობა

1. საპროცესო უფლებამონაცვლეობის ცნება. პირთა შეცვლა სამოქალაქო სამართალწარმოებაში შესაძლებელია არა მხოლოდ არასათანადო მხარის სათანადოთი შეცვლის წესით, არამედ შესაძლოა პროცესში ერთი პირის ადგილი დაიჭიროს მეორე პირმა სხვა მიზეზითაც, კერძოდ, საპროცესო უფლებამონაცვლეობის წესით. ეს ხდება მაშინ, როდესაც ერთი პირის (წინამორბედის) უფლება, რომელთანაც დაკავშირებულია პროცესი, გადადის მეორეზე, რომელიც იკავებს წინამორბედის საპროცესო მდგომარეობას.

სასამართლოში საქმის აღძვრის შემდეგ შეიძლება დადგეს უფლებამონაცვლეობის საფუძველზე და უფლებამონაცვლეობის შედეგად როგორც მხარის, ისე მესამე პირის შეცვლის აუცილებლობის საკითხი. საქმიდან გასული, ანუ ყოფილი მხარის (მესამე პირის) საპროცესო უფლებები და მოვალეობები ამ შემთხვევაში გადადის უფლებამონაცვლეზე. ამიტომ შეიძლება ვთქვათ, რომ სამოქალაქო საპროცესო უფლებამონაცვლეობის

არსი იმაში მდგომარეობს, რომ მხარის (წინამორბედის) საპროცესო უფლებები და მოვალეობები გადადის სხვა პირზე, რომელიც მანამდე საქმეში არ მონაწილეობდა და რომელიც ზღვება ამ მხარის (წინამორბედის) უფლებამონაცვლე სამოქალაქო საქმეში.

საპროცესო უფლებამონაცვლეობა სამოქალაქო პროცესში მხარის ან მესამე პირის შეცვლის განსაკუთრებულ შემთხვევას წარმოადგენს.

ერთ-ერთი მხარე პროცესიდან შეიძლება გავიდეს სრულიად სხვადასხვა მიზეზით. უფლებამონაცვლით მხარის შეცვლის საფუძველია უფლებამონაცვლეობა სადავო ან სასამართლოს გადაწყვეტილებით დადგენილ მატერიალურ სამართალური თეოზობაში.

კანონში აღნიშნულია, რომ სადავო ან სასამართლოს გადაწყვეტილებით დადგენილი სამართლებრივი ურთიერთობიდან ერთ-ერთი მხარის გასვლის შემთხვევაში (აღამიანის გარდაცვალების, იურიდიული პირის რეორგანიზაციის, მოთხოვნის დათმობის, ვალის გადაცემის) სასამართლო დაუშვებს ამ მხარის შეცვლას მისი უფლებამონაცვლით (რა თქმა უნდა, თუ გვყავს ასეთი უფლებამონაცვლე). უფლებამონაცვლეობა შესაძლებელია (დასაშვებია) პროცესის ყოველ სტადიაზე.

კანონის (საპროცესო კოდექსის 92-ე მუხლი) ანალიზიდან გამომდინარე, შეიძლება დავასკვნათ, რომ უფლებამონაცვლე შეიძლება იყოს არა მხოლოდ მოსარჩელე და მოპასუხე, არამედ დავის საგანზე დამოუკიდებელი მოთხოვნის მქონე მესამე პირიც. მაშასადამე, საპროცესო უფლებამონაცვლეობა ესაა საპროცესო უფლებებისა და მოვალეობების ერთი სუბიექტიდან მეორეზე გადასვლა, უფლებამონაცვლის მიერ წინამორბედი სუბიექტის (მოსარჩელის, მოპასუხის, მესამე პირის) საპროცესო მდგომარეობის დაკავება.

2. საპროცესო უფლებამონაცვლეობის საფუძველები. საპროცესო უფლებამონაცვლეობის საფუძველია მხარის ან მესამე პირის მატერიალური უფლებებისა და მოვალეობების გადასვლა სხვა პირებზე პროცესის განმავლობაში.

როგორც წესი, მხარის ან მესამე პირის შეცვლა პროცესში, მატერიალურ სამართალში, ე.ი. სადავო მატერიალურ-სამართლებრივ ურთიერთობაში მომხდარი უფლებამონაცვლეობის შედეგია. ნებისმიერ სამოქალაქო საქმეში საპროცესო უფლებამონაცვლეობა დაიშვება მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როცა დაიშვება უფლებამონაცვლეობა მატერიალურ სამართალური თეოზობებში. საპროცესო უფლებამონაცვლეობის საფუძვე-

ლები მატერიალურ სამართალურთიერთობაში უფლებამონაცვლეობის საფუძვლების ანალოგიურია. თუ უფლებამონაცვლეობა მატერიალურ სამართალურთიერთობაში უშვებს ერთი პირის უფლებებისა და მოვალეობების გადასვლას მეორეზე, მაშინ შესაძლებელია საპროცესო უფლებამონაცვლეობაც. როგორც წესი, ეს ხორციელდება იმ შემთხვევებში, როცა ხდება პირთა შეცვლა ვალდებულებაში, როცა სამართლის ახალი სუბიექტი სრულად ან ნაწილობრივ კისრულობს თავისი წინამორბედის უფლებებსა და მოვალეობებს. საპროცესო უფლებამონაცვლეობის საფუძველი შეიძლება იყოს შემდეგი იურიდიული ფაქტები:

1) ადამიანის (ყოფილი მხარის ან მესამე პირის) გარდაცვალება. ასეთ შემთხვევაში გარდაცვლილი მხარის (მოსარჩელის, მოპასუხის) მემკვიდრე (თუ ჰყავს გარდაცვლილს მემკვიდრეები) იქნება უფლებამონაცვლე, ანუ საპროცესო უფლებამონაცვლეობის წესით მემკვიდრეზე (ან მემკვიდრეებზე) გადავა ყველა მატერიალური უფლება და ვალდებულება.

2) იურიდიული პირის რეორგანიზაცია, რის შედეგადაც მოცემულმა იურიდიულმა პირმა შეწყვიტა არსებობა. იურიდიული პირის საქმიანობა იურიდიული პირის ლიკვიდაციის შემთხვევაში წყდება მისი უფლება-მოვალეობების სხვა პირზე უფლებამონაცვლეობის წესით გადასვლის გარეშე.

3) მოთხოვნის დათმობა;

4) ვალის გადაცემა.

უფლებამონაცვლეობა მატერიალურ სამართალურთიერთობებში საფუძველია საქმიდან გასული მოსარჩელის შეცვლისათვის მისი მემკვიდრეებით (ან ერთ-ერთი მემკვიდრით), ე.ი. საფუძველია საპროცესო უფლებამონაცვლეობისათვის. მაგრამ მოცემულ შემთხვევაში, მოსარჩელის შეცვლა მემკვიდრეებით მოხდება იმ პირობით, თუ მემკვიდრეები პროცესში შესვლის სურვილს გამოთქვამენ (განაცხადებენ). თუ გარდაცვლილი პროცესში მოპასუხედ მონაწილეობდა, მაშინ უფლებამონაცვლეს პროცესში ჩააბამს სასამართლო.

როგორც ვთქვით, საპროცესო უფლებამონაცვლეობას განსაზღვრავს უფლებამონაცვლეობა მატერიალურ სამართალში. სამოქალაქო (მატერიალურ) სამართალში ცნობილია ორი სახის უფლებამონაცვლეობა: 1) უნივერსალური (ზოგადი) უფლებამონაცვლეობა, როდესაც უფლებამონაცვლეზე გადადის წინამორბედის ყველა სამოქალაქო უფლება და

მოვალეობა. მაგალითად, მემკვიდრეობის დროს, იურიდიული პირის რეორგანიზაციის დროს. და 2) შესაძლებელია უფლებამონაცვლეობა ცალკეულ მატერიალურ სამართლებრივ ურთიერთობებში (სინგულარული, ანუ კერძო მონაცვლეობა). ამ დროს უფლებამონაცვლეობა ხდება იმ შემთხვევებში, როცა კანონით დაიშვება ცალკეულ უფლებათა გადასვლა. ამას შეიძლება ადგილი ჰქონდეს, მაგალითად, სადავო ქონებაზე საკუთრების უფლების შეძენის შემთხვევაში, ასევე მაშინ, როცა კრედიტორი უთმობს სხვა სუბიექტს თავის მოთხოვნას (მოთხოვნის დათმობა) ან, როცა ხდება ვალის გადაცემა (ვალის გადაკისრება). რაც შეეხება საპროცესო სამართალს, პროცესში ასე არ არის. საპროცესო უფლებამონაცვლეობა ნიშნავს იმას, რომ უფლებამონაცვლეზე გადადის წინამორბედის ყველა საპროცესო უფლება-მოვალეობა.

ამრიგად, სამოქალაქო საპროცესო უფლებამონაცვლეობა, სამოქალაქო მატერიალური უფლებამონაცვლეობისაგან განსხვავებით, შეიძლება იყოს მხოლოდ ზოგადი (უნივერსალური), ვინაიდან უფლებამონაცვლე მთლიანად ცვლის წინამორბედებს და მასზე სრული მოცულობით გადადის თავისი წინამორბედის ყველა საპროცესო უფლება და მოვალეობა.

პროცესში უფლებამონაცვლის შესვლის დროს ახალი საქმე არ აღიძვრება, რამეთუ საპროცესო უფლებამონაცვლეობა ხასიათდება იმით, რომ უფლებამონაცვლე აგრძელებს პროცესში წინამორბედის მონაწილეობას.

ამასთან, სასამართლო ასრულებს სხვადასხვა მოქმედებას იმისდა მიხედვით, თუ პროცესის რომელ სტადიაზე მოხდა მხარის შეცვლა უფლებამონაცვლეობის წესით. თუ მაგალითად, მხარე გავიდა პროცესიდან პირველი ინსტანციის სასამართლოში საქმის განხილვის სტადიაზე, მაშინ სასამართლო ვალდებულია შეაჩეროს საქმისწარმოება საქმეში უფლებამონაცვლის შესვლამდე, საპროცესო კოდექსის 279-ე და 281-ე მუხლების შესაბამისად.

მას შემდეგ რაც გაირკვევა, თუ ვინ არის უფლებამონაცვლე, რომელიც ითხოვს პროცესში დაშვებას საქმიდან გასული მოსარჩელის ნაცვლად, სასამართლო გამოიტანს განჩინებას მისი დაშვების შესახებ, რომელიც არ შეიძლება გასაჩივრდეს. უფლებამონაცვლის პროცესში დაშვებაზე უარის თქმის შესახებ განჩინება შეიძლება გასაჩივრდეს კერძო საჩივრის მეშვეობით.

მოსარჩელის გასვლისაგან განსხვავებით, პროცესიდან მოპასუხის გას-

ვლის დროს სასამართლო მოსარჩელის შუამდგომლობით ან თავისი ინიციატივით გამოიტანს განჩინებას საქმეში უფლებამონაცვლის ჩაბმის შესახებ.

რადგან საპროცესო უფლებამონაცვლეობა დამოკიდებულია იმაზე, უშვებს თუ არა სადავო მატერიალური სამართალურთიერთობა უფლებამონაცვლეობას, ამიტომ გათვალისწინებულ უნდა იქნეს ის, თუ რა ხასიათისაა კონკრეტული მატერიალური სამართალურთიერთობა და მის საფუძველზე წარმოშობილი ესა თუ ის სამართლებრივი ინტერესი. უფლებამონაცვლეობის შეუძლებლობა მატერიალურ სამართალში, განაპირობებს უფლებამონაცვლეობის შეუძლებლობას პროცესში.

მაგალითად, არსებობს ისეთი პირადი ხასიათის უფლებები და მოვალეობები და კანონმდებლობა ითვალისწინებს ისეთ შემთხვევებს, როდესაც უფლებამონაცვლეობა (უფლება-მოვალეობების ერთი პირიდან სხვებზე გადასვლა) ზოგიერთ სამართლებრივ ურთიერთობაში საერთოდ არ დაიშვება. ასე მაგალითად, დაუშვებელია უფლებამონაცვლეობის წესით პირადი უფლებების (ავტორობა, სახელი, პატივი, ღირსება) გადასვლა (გადაცემა). დაუშვებელია ასევე ქონებრივი უფლების მონაცვლეობა, თუ ეს უფლება დაკავშირებულია წინამორბედის პიროვნებასთან, ჯანმრთელობისათვის მიყენებული ზიანის ანაზღაურების, უკანონოდ გათავისუფლებული მუშაკის სამუშაოზე აღდგენის უფლებათა გადაცემა (უფლებამონაცვლეზე გადასვლა). შრომითი და ზემოაღნიშნული სხვა საქმეების გარდა, დაუშვებელია აგრეთვე განქორწინების ან ქორწინების ბათილად აღიარების შესახებ მოთხოვნის (უფლების) მონაცვლეობა, უფლებამონაცვლეობა ბინის გასხვისების ვალდებულების დაკისრების შემთხვევაში, როცა ბინის მესაკუთრემ ბინის სხვა მესაკუთრეთა წინაშე თავისი მოვალეობები ისე უხეშად დაარღვია, რომ შეუძლებელია მასთან ერთად ამხანაგობის შემდგომი გაგრძელება (სამოქალაქო კოდექსის 222-ე მუხლი); დაუშვებელია უფლებამონაცვლეობა მამობის დადგენის საქმეებზე. თუ მაგალითად, მამობის დადგენის შესახებ სარჩელის განხილვის დროს მოპასუხე (ის, ვის მიმართაც უნდა დადგინდეს მამობა) გარდაიცვალა, აქ დაუშვებელია უფლებამონაცვლეობა, ვინაიდან მამობის დადგენის საკითხი ეხება თვითონ გარდაცვლილის პიროვნებას და ა.შ. თუმცა ბავშვის დედას უფლება აქვს უდავო წარმოების წესით შეიტანოს განცხადება მამობის ფაქტის დადგენის შესახებ. სასამართლო პრაქტიკაში მამობის დადგენის საქმეთა გადაწყვეტა მხოლოდ სასარჩე-

ლო წარმოების წესით ხდება და მიჩნეულია, რომ ეს მხოლოდ სასარჩელო გზითაა შესაძლებელი, რაც ჩვენი აზრით, არასწორია.

განხილულ შემთხვევებში (როცა დაუშვებელია უფლებამონაცვლება), სასამართლო საქმისწარმოებას წყვეტს საპროცესო კოდექსის 272-ე მუხლის „ე“ ქვეპუნქტის საფუძველზე, რამეთუ ეს ურთიერთობები არ უშვებს უფლებამონაცვლებას არც მატერიალურ სამართალში და არც პროცესში. თუკი სადავო-სამართლებრივი ურთიერთობა უშვებს უფლებამონაცვლებას, ასეთ შემთხვევაში სასამართლომ უნდა შეაჩეროს (ვალდებულია შეაჩეროს) საქმისწარმოება (პროცესი) იმ დრომდე, სანამ საქმეში არ შევა საქმიდან გასული პირის უფლების მონაცვლე.

ამასთან დაკავშირებით უნდა ითქვას, რომ მატერიალური უფლებამონაცვლება ავტომატურად როდი იწვევს საპროცესო უფლებამონაცვლებას. შევა თუ არა პროცესში, ეს დამოკიდებულია თვით უფლებამონაცვლის სურვილზე. თუ უფლებამონაცვლე შეიტანს განცხადებას სასამართლოში, უფლებამონაცვლედ პროცესში დაშვების თაობაზე, მან სასამართლოს უნდა წარუდგინოს უფლებამონაცვლების (უფლებამონაცვლედ შესვლის უფლების) დამადასტურებელი მოწმობაც. ამის შემდეგ კი, თუ ადამიანის გარდაცვალების ან იურიდიული პირის რეორგანიზაციის საფუძველზე საქმე შეჩერებული იყო, საქმისწარმოება განახლდება.

ვინაიდან კანონის თანახმად, უფლებამონაცვლისათვის პროცესში მის დაშვებამდე შესასრულებელი ყველა მოქმედება სავალდებულოა იმ ოდენობით, რაც სავალდებულო იქნებოდა წინამორბედისათვის, ამიტომ უფლებამონაცვლეს არა აქვს უფლება, მაგალითად, მოითხოვოს მოწმის განმეორებით დაკითხვა იმის გამო, რომ იგი უფლებამონაცვლეა. ამიტომ პროცესი თავიდან კი არ დაიწყება, არამედ გრძელდება იმ სტადიიდან, რომელზეც საქმისწარმოება შეჩერდა უფლებამონაცვლის შეცვლასთან დაკავშირებით.

რაც შეეხება საპროცესო უფლებამონაცვლების წესს, საპროცესო უფლებამონაცვლებას შეიძლება ადგილი ჰქონდეს მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ კონკრეტულ საქმეზე პროცესი უკვე აღიძრა.

უფლებამონაცვლება პროცესში შემდეგი წესით ხდება:

1) მატერიალურ სამართალში მომხდარი უნივერსალური უფლებამონაცვლების შემთხვევაში, საპროცესო კანონის თანახმად, სასამართლო მოვალეა შეაჩეროს საქმისწარმოება სსსკ-ის 279-ე მუხლის შესაბამისად და 281-ე მუხლით დადგენილი ვადით;

2) სინგულარული (უფლებამონაცვლეობა ცალკეულ სამართლებრივ ურთიერთობებში – მოთხოვნის დათმობა, ვალის გადაცემა) უფლებამონაცვლეობის შემთხვევაში პროცესში უფლებამონაცვლის შესვლა ზდება საქმისწარმოების შეჩერების გარეშე;

3) უფლებამონაცვლემ სასამართლოს უნდა წარუდგინოს მატერი-ალურ სამართალში მისი უფლებამონაცვლეობის დამადასტურებელი დოკუმენტი (მემკვიდრეობის უფლების მოწმობა, იურიდიული პირის რეორგანიზაციის შესახებ დოკუმენტი, მოთხოვნის დათმობის საბუთი);

4) მხარის გასვლის შემთხვევაში სამოქალაქო პროცესში სასამართლო პროცესის ნებისმიერ სტადიაზე უნდა განიხილოს ამ მხარის მისი უფლებამონაცვლით შეცვლის შესაძლებლობის შესახებ საკითხი;

5) საპროცესო უფლებამონაცვლეობა შესაძლებელია პროცესის ნებისმიერ სტადიაზე;

6) როცა უფლებამონაცვლეობა მატერიალურ სამართალში დგება რამდენიმე პირის მიმართ, სასამართლომ თითოეულ მათგანს უნდა აცნობოს, თითოეულ მათგანს შეუძლია შევიდეს პროცესში, მათი პროცესში შესვლა დამოკიდებულია თითოეული მათგანის ნებაზე;

7) უფლებამონაცვლისათვის პროცესში მის დაშვებამდე შესასრულებელი ყველა მოქმედება სავალდებულოა იმ ოდენობით, რაც სავალდებულო იქნებოდა წინამორბედისათვის. პროცესში უფლებამონაცვლის შესვლის დრო გავლენას ახდენს მისი უფლება-მოვალეობების მოცულობაზე იმდენად, რამდენადაც უფლებამონაცვლეს არა აქვს უფლება შეცვალოს ის, რასაც ადგილი ჰქონდა პროცესში მის შესვლამდე. თუ, მაგალითად, მოსარჩელემ (წინამორბედმა) ნაწილობრივ უარი თქვა სარჩელზე, მაშინ მის უფლებამონაცვლეს არ ექნება უფლება მოითხოვოს სარჩელის სრული მოცულობით დაკმაყოფილება. ან თუ, მაგალითად, წინამორბედმა უარი თქვა სარჩელზე მთლიანად, ასევე, თუ უფლებამონაცვლის შესვლამდე მხარეები მორიგდნენ, წინამორბედის მიერ შესრულებული მოქმედებები სადავო აღარ შეიძლება გახადოს უფლებამონაცვლეობამ, ვინაიდან ეს მოქმედებები სავალდებულო იყო წინამორბედისათვის, შესაბამისად, სავალდებულოა უფლებამონაცვლისათვისაც. უფლებამონაცვლეს არა აქვს უფლება მოითხოვოს მტკიცებულებათა ხელშეორედ შემოწმება, თუ ამ მტკიცებულებათა გამოკვლევაში მონაწილეობდა წინამორბედი.

გადაწყვეტილების გაუქმებისა და პირველი ინსტანციის სასამართ-

ლოსათვის საქმის ხელახლა განსახილველად დაბრუნების შემთხვევაში უფლებამონაცვლეს სრული მოცულობით ექნება უფლება მოვალეობები. თუ უფლებამონაცვლეობა მოხდა კანონიერ ძალაში გადაწყვეტილების შესვლის შემდეგ, მაშინ უფლებამონაცვლეს უფლება აქვს მოითხოვოს გადაწყვეტილების აღსრულება, ანდა შეასრულოს მხოლოდ ისეთი მოქმედებები, რომლებიც წინამორბედს შეეძლო შეესრულებინა.

წინამორბედის შეცვლა უფლებამონაცვლით მოსარჩელის მხარეზე ხდება მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ უფლებამონაცვლე თანახმაა შევიდეს პროცესში და დაიკავოს მოსარჩელის (წინამორბედის) ადგილი. თუ უფლებამონაცვლე არ იქნება თანახმა ასეთ შეცვლაზე (პროცესში უფლებამონაცვლედ შესვლაზე), მაშინ საქმისწარმოება შეწყდება.

წინამორბედის შეცვლა კი მოპასუხის მხარეზე, ხდება მისი (უფლებამონაცვლე მოპასუხის) თანხმობის გარეშე სასამართლოს განჩინების საფუძველზე;

8) საპროცესო უფლებამონაცვლეობა განსხვავდება არასათანადო მხარის შეცვლისაგან იმით, რომ პროცესში უფლებამონაცვლის შესვლის შემთხვევაში პროცესი თავიდან არ დაიწყება, უფლებამონაცვლის შესვლა პროცესში, არ ნიშნავს ახალი პროცესის დაწყებას (როგორც ეს ხდება არასათანადო მხარის შეცვლის შემთხვევაში), არამედ პროცესი გაგრძელდება (განახლდება) იმ სტადიიდან, რომელ სტადიაზეც იყო შეჩერებული (უნივერსალური უფლებამონაცვლეობის დროს), ან გაგრძელდება იმ სტადიიდან, რომელზეც მოხდა უფლებამონაცვლეობა (სინგულარული უფლებამონაცვლეობის დროს).

საპროცესო უფლებამონაცვლეობის შესახებ სასამართლოს გამოაქვს განჩინება. ხოლო თუ უფლებამონაცვლეობა სადავო გახდა აღსრულების სტადიაზე, მაშინ ეს საკითხი პრაქტიკაში წყდება აღიარებითი სარჩელის აღძვრით, სასამართლო გადაწყვეტილების საფუძველზე, სასარჩელო წესით ამ საკითხის გადაწყვეტამდე სააღსრულებო წარმოება შეჩერდება.

საპროცესო უფლებამონაცვლეობა უნდა განვასხვაოთ უფლებამონაცვლეობისაგან მატერიალურ სამართალში. კერძოდ, სამოქალაქო პროცესში ერთი პირიდან მეორეზე გადადის ყველა საპროცესო უფლება და მოვალეობა და არ შეიძლება, რომ სამოქალაქო პროცესში ადგილი ჰქონდეს ნაწილობრივ უფლებამონაცვლეობას.

3. საპროცესო უფლებამონაცვლეობის განსხვავება არასათანადო მხარის შეცვლისაგან. როგორც ჩანს, საპროცესო უფლებამონაცვლეობა პროცესში მხარეთა (მესამე პირთა) შეცვლის განსაკუთრებულ შემთხვევას წარმოად-

გენს. მაგრამ რამდენიმე არსებითი ნიშნით, კერძოდ, საფუძვლებითა და სამართლებრივი შედეგებით საპროცესო უფლებამონაცვლეობა უნდა განვასხვაოთ არასათანადო მხარის სათანადოთი შეცვლისაგან, კერძოდ:

1) საპროცესო უფლებამონაცვლეობის საფუძვლები პროცესის განმავლობაში წარმოიშობა, ხოლო არასათანადო მხარეთა შეცვლის საფუძვლები ისეთი გარემოებებია, რომლებიც წარმოშობილი იყო სამოქალაქო პროცესის აღძვრამდე (მის დაწყებამდე);

2) საპროცესო უფლებამონაცვლეობა დაიშვება პროცესის ყველა სტადიაზე (გადაწყვეტილების აღსრულების დროსაც), მაშინ, როცა არასათანადო მხარის შეცვლა დაიშვება (ხდება) მხოლოდ საქმის არსებითად განხილვის სტადიაზე პირველი ინსტანციის სასამართლოში;

3) საპროცესო უფლებამონაცვლეობისას საქმის განხილვის ხელახლა დაწყება არ ხდება, არამედ პროცესი განახლდება (უნივერსალური უფლებამონაცვლეობისას, რადგან ასეთ დროს შეჩერებული იყო საქმის წარმოება), ან გაგრძელდება (სინგულარული უფლებამონაცვლეობის შემთხვევაში) იმ სტადიიდან, რომელზეც მოხდა უფლებამონაცვლეობა. არასათანადო მხარის შეცვლის დროს კი პროცესი იწყება თავიდან (საქმის მომზადების სტადიიდან).

საპროცესო უფლებამონაცვლეობის დროს სადავო ან სასამართლოს გადაწყვეტილებით დადგენილი მატერიალური სამართალურთიერთობა საქმიდან გასული მხარისაგან გადადის სხვა პირზე და სწორედ ამიტომ გრძელდება საქმის წარმოება.

4) საპროცესო უფლებამონაცვლეობის დროს უფლებამონაცვლეს გადაეცემა წინამორბედის ყველა საპროცესო უფლებამონაცვლეობა. მაშინ როცა არასათანადო მხარის შეცვლის დროს სათანადო მხარეს არ გადაეცემა არასათანადო მხარის რაიმე უფლება და მოვალეობა, ეს იმიტომ, რომ არასათანადო მხარე პროცესიდან გადის სწორედ იმის გამო, რომ არ არის სადავო მატერიალური სამართალურთიერთობის სუბიექტი და შესაბამისად, არც გააჩნია რაიმე კანონიერი საპროცესო უფლებები. სათანადო და არასათანადო მხარეს შორის არავითარი მატერიალურ-სამართლებრივი კავშირი არ არსებობს. სავარაუდო კავშირი (მატერიალური სამართალურთიერთობები) არსებობს ცალ-ცალკე სათანადო მხარესა და მოწინააღმდეგე მხარეს შორის და არასათანადო მხარესა და ასევე მოწინააღმდეგე მხარეს შორის, თუმცა ორივე ეს მატერიალური სამართალურთიერთობა ერთმანეთთან (ერთიმეორესთან) არ არის დაკავშირებული.

ამიტომ არასათანადო მხარის მიერ შესრულებული საპროცესო მოქმედებები არ გამოიწვევს სამართლებრივ შედეგებს სათანადო მხარისათვის და ამდენად, ეს მოქმედებები მისთვის არ არის სავალდებულო. პროცესში ერთდროულად სათანადო და არასათანადო მხარის მონაწილეობის დროს, განიხილება ორი, ერთიმეორისაგან დამოუკიდებელი სადავო მატერიალური სამართალურთიერთობა.

5) საპროცესო უფლებამონაცვლეობის დროს, უფლებამონაცვლე ვერასდროს ვერ მიიღებს პროცესში მონაწილეობას წინამორბედთან ერთად, არამედ ასეთ დროს პროცესში მხოლოდ თვითონ უფლებამონაცვლე მონაწილეობს. არასათანადო მხარის შეცვლის დროს კი, კანონით განსაზღვრულ შემთხვევებში (84-ე მუხლი), სათანადო მხარესთან ერთად შეიძლება არასათანადო მხარეც მონაწილეობდეს.

საპროცესო უფლებამონაცვლეობისაგან უნდა განვასხვაოთ ზოგაერთი ისეთი შემთხვევა, როცა პირის გარდაცვალების შემდეგ, ახალი სამოქალაქო საქმის აღძვრის გზით სასამართლოში, დაინტერესებულმა პირმა შესაძლოა მიაღწიოს მისთვის აუცილებელ (საჭირო) სამართლებრივ შედეგს. მაგალითად, აღძრული იყო სარჩელი მამობის დადგენის შესახებ. ამგვარ პროცესში მოპასუხის გარდაცვალების შემთხვევაში საქმის წარმოება შეწყდება. ვინაიდან მამობის დადგენის საქმეებზე უფლებამონაცვლეობა მატერიალურ სამართალში არ დაიშვება. თუმცა ბავშვის დედას უფლება აქვს უდავო წარმოების წესით შეიტანოს განცხადება მამობის ფაქტის დადგენის შესახებ. ასეთი განცხადების დაკმაყოფილების შემთხვევაში მიღწეულ იქნება სამართლებრივი შედეგი. სხვა მაგალითი: აღძრული იყო სარჩელი სახელის, პატივის, ღირსების ან საქმიანი რეპუტაციის დაცვის შესახებ. ამ საქმეში მოსარჩელის გარდაცვალების შემდეგ დაიშვება მისი პირადი უფლებების დაცვა დაინტერესებული პირების მოთხოვნით, მოსარჩელის გარდაცვალების შემდეგაც. დასახელებულ მაგალითებში საპროცესო უფლებამონაცვლეობას არა აქვს ადგილი, თუმცა სამაგიეროდ მხარეს აქვს სასამართლო წესით იურიდიული ფაქტების დადგენის (თუ ამა თუ იმ სამართლებრივი სიკეთის დაცვის) სხვა იურიდიული შესაძლებლობები.

სასამართლო პრაქტიკა

სათანადო პირის მხარედ ჩაბმა

პრაქტიკული თვალსაზრისით უადრესად მნიშვნელოვანია სათანადო პირების (სათანადო მოსარჩელის და მოპასუხის) პროცესში მხარედ სწორად ჩაბმის საკითხები.

ერთერთ საქმეზე როგორც რაიონულმა, ისე სააპელაციო სასამართლომ არასწორად ამორიცხეს მოპასუხე პროცესიდან და მიიჩნიეს იგი არასათანადო მხარედ.

საკასაციო სასამართლომ სწორად განმარტა, რომ „სამოქალაქო საპროცესო კანონმდებლობის შესაბამისად მოპასუხეა პირი, რომელიც ჩაებმება საქმეში სარჩელის შესაბამისად და პასუხი უნდა აგოს მოსარჩელის წინაშე მის მიერ დარღვეული ან კანონით დაცული ინტერესების ხელყოფისათვის; მან პასუხი უნდა აგოს სარჩელზე და სასამართლოს გადაწყვეტილება სარჩელის დაკმაყოფილების თუ დაკმაყოფილებაზე უარის თქმის შესახებ უშუალო გავლენას უნდა ახდენდეს მის უფლებებსა და ინტერესებზე.

მოცემულ შემთხვევაში კი, რადგან სადავო ბინა წარმოადგენდა ამხანაგობის საკუთრებას, ამასთან სარჩელის მოთხოვნა იყო სადავო ბინის მესაკუთრედ ცნობა, ცხადია, ამ საქმეში მოპასუხედ ბინის მესაკუთრე ამხანაგობა უნდა ყოფილიყო, რამეთუ ამ საქმეზე მიღებული გადაწყვეტილება უშუალოდ მის უფლებებს და კანონით დაცულ ინტერესებს შეეხებოდა. აქედან გამომდინარე, სადავო ბინის მესაკუთრედ ცნობის ნაწილში სარჩელის განხილვის დროს საქმეში სხვა პირი ვერ იქნებოდა ჩაბმული მოპასუხედ და სააპელაციო სასამართლოს მითითება ამ მიმართებით მცდარი იყო.

ზემოაღნიშნული გარემოებების გათვალისწინებით სააპელაციო სასამართლოს უფლება არ ჰქონდა სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 85-ე მუხლის გამოყენებით, იმ საფუძველით, რომ საქმეში მოპასუხედ სათანადო პირი არ იყო ჩაბმული, უარი ეთქვა სარჩელის დაკმაყოფილებაზე.

მოცემულ შემთხვევაში სააპელაციო სასამართლომ გამოიყენა კანონი, რომელიც არ უნდა გამოყენებინა, რის გამოც შედეგად მიიღო არასწორი გადაწყვეტილება, რაც სსსკ 393-ე მუხლის მე-3 ნაწილის შესაბამისად ამ საქმეზე მიღებული განჩინების გაუქმების საფუძველს წარმოადგენს.

საკასაციო სასამართლომ მიიჩნია, რომ სააპელაციო სასამართლომ არსებითად უნდა განიხილოს სარჩელი, გაარკვიოს, სასამართლომ სათანადო გადაწყვეტილების გარეშე საქმიდან რატომ ამორიცხა მოპასუხედ ცნობილი ერთ-ერთი პირი, დადგინილი წესით თანამოპასუხედ მოიწვიოს სადავო ბინის ამჟამინდელი მესაკუთრე და საქმეში წარმოდგენილი მტკიცებულებების გათვალისწინებით მიიღოს დასაბუთებული გადაწყვეტილება. საკასაციო პალატამ სსსკ

412-ე მუხლის საფუძველზე გააუქმა საოლქო სასამართლოს განჩინება და საქმე ხელახალი განხილვისათვის დაუბრუნა იმავე სასამართლოს შესაბამის პალატას. (სუსგ 2003 წ. №4, გვ. 583-584).

* * *

არასათანადო მხარე

საკასაციო პალატა ვერ გაიზიარებს კასატორის მითითებებს იმ გარემოებაზე, რომ სამართლოს უნდა გამოეყენებინა სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 84-ე მუხლი, თუკი იგი მიიჩნევდა, რომ გ.ს. არასათანადო მოსარჩელეა. აღნიშნული ნორმა არ არის იმპერატიული ხასიათის, სასამართლოს შეუძლია ამ ნორმით იხელმძღვანელოს და მოსარჩელის თანხმობით შეცვალოს თავდაპირველი მოსარჩელე სათანადო მოსარჩელით სასამართლოს ასევე შეუძლია არ გამოიყენოს ამ ნორმის მოთხოვნა და ისე გადაწყვიტოს დავა.

* * *

საქმის ცალკე წარმოებად გამოყოფა

ერთერთ საქმეზე საკასაციო პალატამ ზეპირი განხილვის გარეშე შეისწავლა საქმის მასალები, საკასაციო საჩივრის საფუძველები და გააუქმა საოლქო სასამართლოს გადაწყვეტილება შემდეგ გარემოებათა გამო: მოსარჩელეს შეუძლია ერთ სარჩელში გააერთიანოს ამ სასამართლოს განსჯადი რამდენიმე მოთხოვნა ერთი და იმავე მოპასუხის მიმართ, იმისგან დამოუკიდებლად, ერთსა და იმავე საფუძველებს ეყარება ეს მოთხოვნები თუ არა.

მითითებული ნორმის თანახმად, სასარჩელო მოთხოვნების გაერთიანება შესაძლებელია ერთი და იმავე მოპასუხის მიმართ, ამასთან, ეს მოთხოვნები უნდა იყოს ამ სასამართლოს განსჯადი. სასარჩელო მოთხოვნათა გაერთიანების მიზანია დავის სწორად და სწრაფად გადაწყვეტა.

მოცემულ საქმეზე მოსარჩელემ სასარჩელო მოთხოვნები სხვადასხვა საგანზე გააერთიანა 42 მოპასუხის მიმართ, სასარჩელო მოთხოვნები ეყარებოდა სხვადასხვა საფუძველებს. ამასთან, სარჩელში გაერთიანებული მოთხოვნები არ იყო საოლქო სასამართლოს განსჯადი.

მიუხედავად ამისა, საოლქო სასამართლომ სარჩელი მიიღო წარმოებაში, მაგრამ 42 მოპასუხის მიმართ გაძნელდა საქმის განსახილველად მომზადება, რის გამოც სასამართლომ ჯერ 15, ხოლო შემდეგ 8 მოპასუხის მიმართ სასარჩელო მოთხოვნები გამოყო ცალკე წარმოებად.

საკასაციო პალატამ სწორად მიიჩნია, რომ მრავალი მოპასუხის მიმართ, სხვადასხვა საგანზე და სხვადასხვა საფუძველით გაერთიანებული სასარჩელო მოთხოვნების არაგანსჯადი სასამართლოს მიერ განხილვა მიზანშეუწონელია,

ამასთან, ასეთი განხილვა ხელს არ შეუწყობს დავის სწორად და სწრაფად გადაწყვეტას.

საკასაციო პალატამ ჩათვალა, რომ ზემოთ მითითებული საპროცესო დარღვევების გამო, სასამართლომ მოცემულ საქმეზე გამოიტანა დაუსაბუთებელი გადაწყვეტილება, რის გამოც მისი სამართლებრივი საფუძვლიანობის შემოწმება შეუძლებელია. აღნიშნული კი სსსკ 394-ე მუხლის შესაბამისად უნდა ჩაითვალოს კანონის დარღვევით მიღებულ გადაწყვეტილებად, რის გამოც გადაწყვეტილება უნდა გაუქმდეს და ხელახლა განსახილველად დაუბრუნდეს იმავე სასამართლოს.

სასამართლომ დავის სწორად გადაწყვეტის მიზნით, საქმე უნდა განიხილოს და გადაწყვიტოს საპროცესო ნორმების დაცვით და ზემოთ მითითებული დარღვევების აღმოფხვრის შედეგად. სასამართლომ დავის სწორად გადაწყვეტის მიზნით, სსსკ 182-ე მუხლის მე-3 ნაწილის შესაბამისად, რამდენიმე მოპასუხის მიმართ წარდგენილი მოთხოვნები უნდა გამოყოს ცალკე წარმოებად და დაუქვემდებაროს განსჯად სასამართლოს.

* * *

მოთხოვნათა ოდენობის გაზრდა ან შემცირება

ერთ-ერთ საქმეზე საკასაციო სასამართლომ მიუთითა, რომ მართალია სსსკ 381-ე მუხლის შესაბამისად დავის საგნის შეცვლა ან გადიდება სააპელაციო სასამართლოში დასაშვებია, მაგრამ მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ სააპელაციო სასამართლოში საქმის განხილვა მიმდინარეობს და მხოლოდ მაშინ, თუ მოწინააღმდეგე მხარე თანახმა იქნება ამაზე, ან სააპელაციო სასამართლო ამას მიზანშეწონილად ცნობს, ანუ მას შემდეგ, როცა სააპელაციო საჩივარი დასაშვებად იქნება ცნობილი და მიღებული იქნება განსახილველად. სააპელაციო სასამართლოს მიერ სააპელაციო საჩივრის განუხილველად დატოვების შემდეგ კერძო საჩივრით დავის საგნის შემცირება დაუშვებელია (მხარემ ამ საქმეზე სააპელაციო საჩივრის განუხილველად დატოვების განჩინება კერძო საჩივრით გაასაჩივრა. სააპელაციო საჩივრის ღირებულება 2000 ლარი იყო, ხოლო კერძო საჩივარში მხარემ მორალური ზიანის ასანახადაურებლად 2000 ლარის ნაცვლად 1 ლარი მოითხოვა). დავის საგნის ამგვარი გზით შემცირება, ცხადია, ვერ იმოქმედებს აპელაციის ღირებულებაზე, ვინაიდან აპელაციის ღირებულება განისაზღვრება არა კერძო საჩივრით, არამედ იმის მიხედვით, თუ გასაჩივრებული გადაწყვეტილების რა ზომით შეცვლაზე შეაქვს საჩივარი მხარეს (სუსგ 2002 წ. №7, გვ. 1100).

* * *

ინტერესი სამოქალაქო პროცესში

ერთ-ერთ საქმეზე საკასაციო პალატამ მიუთითა, რომ დაინტერესებულ პირებზე სამოქალაქო საპროცესო სამართლის თვალსაზრისით ითვლებიან ის პირები, რომლებსაც მიაჩნიათ, რომ მათი უფლება დარღვეულია ან სადავოდ არის გამხდარი. ინტერესი არის არა მხოლოდ ადამიანის ცნობიერების შედეგი, არამედ საზოგადოებაში რეალურად არსებული მოვლენა, რომელიც აუცილებელია გათვალისწინებული იყოს. (სუსგ, 2003 №11, გვ. 3114).

* * *

მორიგება

სასამართლომ მხარეებს უნდა განუმარტოს საქმის მორიგებით დამთავრების სამართლებრივი შედეგები. ერთ-ერთ საქმეზე საკასაციო სასამართლომ თავის განჩინებაში აღნიშნა, რომ სასამართლო შემადგენლობის მიერ მხარეებს განემარტათ საქმის მორიგებით დამთავრების შედეგები, კერძოდ, სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 273-ე მუხლის მოთხოვნა, რომლის თანახმად, მორიგებით საქმის დამთავრებისა და მისი წარმოების შეწყვეტის შემთხვევაში, სასამართლოსათვის ხელშეორედ მიმართვა დაეაზე იმავე მხარეებს შორის, იმავე საგანზე და იმავე საფუძველით, არ შეიძლება. ამასთან, საკასაციო პალატამ ჩათვალა, რომ მხარეთა შორის დადებული შეთანხმება (ანუ მორიგება) არ ეწინააღმდეგება კანონს, ითვალისწინებს ორივე მხარის ინტერესებს და მისი პირობები არ არღვევს (არ ლახავს) შესაბამის პირის კანონით დაცულ უფლებებს (ინტერესებს) (სუსგ, 2001 წ. №5, გვ. 554). ამდენად, სასამართლო ამტკიცებს მორიგებას და შეუძლია არც დაამტკიცოს, თუ ასეთი მორიგება არღვევს შესაბამის პირის უფლებებს ან ეწინააღმდეგება კანონს (შეიცავს კანონსაწინააღმდეგო დებულებებს). მართალია განჩინება მორიგების თაობაზე შეიძლება გასაჩივრდეს 12 დღის განმავლობაში, მაგრამ აქ გასათვალისწინებელია, რომ თუ მორიგება დაამტკიცა საკასაციო სასამართლომ თავისი განჩინებით, მაშინ საკასაციო სასამართლოს ეს განჩინება იქნება საბოლოო და არ გასაჩივრდება.

* * *

მორიგება

ყოველგვარი შინაარსის მქონე განცხადება, რომელიც კი ასახავს მხარეთა ნებას, რომ ურთიერთშორის არსებულ დავას მოავკარებენ (მოაწესრიგებენ) მშვიდობიანად და ურთიერთშეთანხმებით (კანონის შესაბამისად) როდღი შეიძლება ჩაითვალოს მორიგებად. მაგალითად, ერთ-ერთ საქმეზე კასატორმა წარ-

მოადგინა მორიგების აქტი, რომლის მიხედვითაც მხარეები აცხადებდნენ, რომ მათ შორის არსებულმა სასამართლო დაკეობმა, რომლებიც ხანგრძლივად გრძელდებოდა, მნიშვნელოვანი ზიანი მიაყენა შპს-ს და მის ყველა პარტნიორს, რაც მიუღებელია მხარეთათვის. მოსარჩელის მხარის განცხადებით მისი მხრიდან მორიგების მიზანი იყო საზოგადოების პარტნიორებს შორის ნორმალური და კეთილგანწყობილი ურთიერთობის დამყარება, რაც გამოიხატება იმაში, რომ საზოგადოების პარტნიორთა კრებამ ნორმალურად უნდა იმუშაოს, რაც ასახავს ჰპოვებს საზოგადოების საქმიანობაზე. მოსარჩელე, რომელიც მოითხოვდა თავდაპირველად მოპასუხეთ გარიცხვას საზოგადოებიდან, აცხადებდა და თანახმა იყო, რომ მოპასუხეები ისევ დარჩენილიყვნენ საზოგადოების პარტნიორებად და მათ ჰქონოდათ სამეწარმეო რეესტრში იმ პერიოდის მდგომარეობით დაფიქსირებული წილები. მოპასუხეები აცხადებდნენ რომ მათი მხრიდან მორიგების მიზანია საზოგადოების პარტნიორებთან, თვით საზოგადოებასთან პარტნიორული და კეთილგანწყობილი ურთიერთობის არსებობა და სხვა პარტნიორებთან ერთად საზოგადოების წინაშე არსებულ ფინანსური და სხვა პრობლემების გადაწყვეტა. მხარეები თანხმდებიან, რომ საზოგადოების პარტნიორები (მოპასუხე მხარე) სხვა პარტნიორებთან ერთად მიიღებენ მონაწილეობას საზოგადოების მართვაში და მათთან ერთად, საკუთარი წილის პროპორციულად იზრუნებენ საზოგადოების წინაშე არსებული ყველა პრობლემური საკითხის გადაწყვეტაზე და მიღებული მოგების გადანაწილებაზე თითოეული პარტნიორის წილის შესაბამისად. მხარეები შეთანხმდნენ, რომ მორიგების დამტკიცებისა და შესაბამისი განჩინების გამოტანის მომენტიდან მზად არიან იხელმძღვანელონ მორიგების აქტში მიღწეული შეთანხმებით.

საკასაციო პალატამ წარმოდგენილი განცხადება არ დააკმაყოფილა რამდენიმე გარემოების გამო, კერძოდ, მიუთითა, რომ მართალია მხარეები სასამართლოში წარმოდგენილ აქტს მიიჩნევენ მორიგების აქტად, მაგრამ თავისი შინაარსით იგი წარმოადგენს არა მორიგებას, არამედ სარჩელზე უარის თქმას. კერძოდ, მხარეთა შეთანხმება ანუ მხარეთა მორიგება არის სასამართლოში საქმის წარმოების დროს მხარეთა მიერ დადებული ხელშეკრულება, რომლითაც მოსარჩელე და მოპასუხე ურთიერთდათმობის გზით ახლებურად განსაზღვრავენ თავიანთ სამოქალაქო უფლებებსა და მოვალეობებს, რის საფუძველზეც წყვეტენ თავიანთ დავას სასამართლოში. მხარეთა მორიგება სასამართლოში ორმხრივი გარიგებაა, რითაც იგი განსხვავდება მოსარჩელის მიერ სარჩელზე უარის თქმის და მოპასუხის მიერ სარჩელის ცნობისაგან (აღიარებისაგან), როგორც ცალმხრივი გარიგებისაგან.

განსაზილველ შემთხვევაში მხარეები შეთანხმდნენ ისეთ საკითხებზე, რაც მათ, როგორც პარტნიორებს საზოგადოების წინაშე და საზოგადოების პარტნიორების მიმართ, კანონით ისედაც ეკისრებათ. ამდენად, ვინაიდან მოსარჩელის მოთხოვნა

საზოგადოებიდან პარტნიორების გარიცხვას წარმოადგენდა და იგი დაკმაყოფილდა ამ შემთხვევაში სახეზეა არა მორიგება, არამედ საკასაციო საჩივარზე უარის თქმა. ამიტომ სასამართლომ საკასაციო საჩივარზე უარის თქმის გამო საქმეზე შეწყვიტა საკასაციო საქმისწარმოება. კასატორს დაუბრუნდა სარჩელზე უარის თქმის გამო საკასაციო საჩივრისთვის გადახდილი სახბაჟის ნახევარი (სსსკ 49-ე მუხლის შესაბამისად – შ.ქ.) ეროვნული ბანკის საქართველოს უზენაესი სასამართლოს .... ანგარიშიდან (სუსგ 2003 წ. №10, გვ 2617-2618).

* * *

მორიგება

მხარეთა მორიგება არის გარიგების საპროცესო ფორმა, რომელიც უნდა პასუხობდეს გარიგების დადებისათვის კანონით განსაზღვრულ მოთხოვნებს.

სკ-ს 54-ე მუხლის თანახმად. ბათილია გარიგება, რომელიც არღვევს კანონით დადგენილ წესსა და აკრძალვებს.

შესაბამისად, აღნიშნავს საკასაციო პალატა, მორიგების დამტკიცებისას, რომლის შესრულებაც შემდგომში სავალდებულოა სასამართლო ამოწმებს, ხომ არ ეწინააღმდეგება წარმოდგენილი მორიგება კანონის მოთხოვნებს.

მოცემულ შემთხვევაში სასამართლომ უნდა გაარკვიოს მხარეთა მორიგება ხომ არ ლახავს სხვა პირთა კანონით დაცულ უფლებებსა და ინტერესებს. ამიტომ პალატამ იმისათვის, რომ გარკვეულიყო წარმოდგენილი მორიგება ხომ არ ეწინააღმდეგებოდა კანონის მოთხოვნებს, ხომ არ ლახავდა იგი მესამე პირთა უფლებებს და კანონით დაცულ ინტერესებს, ჩათვალა, რომ აუცილებელია გადაწყდეს დავა მხარეებს შორის სამოქალაქო წესით. სასამართლო ვალდებულია შეაჩეროს საქმის წარმოება თუ საქმის განხილვა შეუძლებელია სხვა საქმის გადაწყვეტამდე, რომელიც განხილული უნდა იქნეს სამოქალაქო, სისხლის სამართლის ან ადმინისტრაციული წესით.

* * *

მორიგების განჩინების გაუქმება

ერთერთმა კომპანიამ 2000 წელს განცხადებით მიმართა რუსთავის საქალაქო სასამართლოს და მოითხოვა ამავე სასამართლოს 1999 წლის 5 ივლისის კანონიერ ძალაში შესული გადაწყვეტილების ბათილად ცნობა.

რუსთავის საქალაქო სასამართლომ განჩინებით განცხადება გადაწყვეტილების ბათილად ცნობის შესახებ განუხილველად დატოვა. კომპანიის კერძო საჩივრის საფუძველზე საოლქო სასამართლოს განჩინებით აღნიშნული განჩინება გაუქმდა და საქმე განსახილველად დაუბრუნდა იმავე სასამართლოს.

აცილების წესით საქმე განიხილა გარდაბნის რაიონულმა სასამართლომ და განჩინებით კომპანიას უარი ეთქვა განცხადების დაკმაყოფილებაზე დაუსაბუთებლობის გამო. აღნიშნულ განჩინებაზე შეტანილ იქნა კერძო საჩივარი.

საოლქო სასამართლოში საქმის განხილვის დროს მხარეებმა წარმოადგინეს მორიგების აქტი. საოლქო სასამართლომ მორიგება დაამტკიცა, შეწყვიტა საქმის წარმოება და მორიგების დამტკიცების განჩინებით გააუქმა რუსთავის საქალაქო სასამართლოს 1999 წ. 5 ივლისის განჩინება.

მორიგების დამტკიცების განჩინება გასაჩივრდა კერძო საჩივრით კერძო საჩივრის ავტორმა მიუთითა, რომ სასამართლო გასცდა კერძო საჩივრის ფარგლებს, როდესაც მორიგების დამტკიცებისას გაუქმდა 1999 წლის 5 ივლისის გადაწყვეტილება, რითაც ასევე შეიზღუდა მხარეთა შორის არსებული მორიგების პირობები. აქედან გამომდინარე, კერძო საჩივრის ავტორმა მოითხოვა საოლქო სასამართლოს სააპელაციო პალატის მორიგების განჩინების გაუქმება. საოლქო სასამართლომ არ დააკმაყოფილა რა კერძო საჩივარი, იგი საქმის მასალებთან ერთად გადაეგზავნა უზენაეს სასამართლოს.

საკასაციო პალატამ კერძო საჩივარი დააკმაყოფილა შემდეგ გარემოებათა გამო: საოლქო სასამართლომ მორიგების განჩინებით გააუქმა რუსთავის საქალაქო სასამართლოს 1999 წლის 5 ივლისის კანონიერ ძალაში შესული გადაწყვეტილება.

სსსკ 265-ე მუხლის თანახმად, კანონიერ ძალაში შესული გადაწყვეტილების გაუქმება ან შეცვლა დასაშვებია მხოლოდ იმ შემთხვევაში და იმ წესით, რაც დადგენილია საპროცესო კოდექსით. სამოქალაქო საპროცესო კოდექსი კი ითვალისწინებს კანონიერ ძალაში შესული გადაწყვეტილების გაუქმების ორ საფუძველს, ბათილად ცნობას და ახლად აღმოჩენილ გარემოებათა გამო საქმის წარმოების განახლებას.

მოცემულ სადავო შემთხვევაში კანონიერ ძალაში შესული გადაწყვეტილების გაუქმების საფუძველის არსებობა დადგენილი არ არის.

მხარეებს შეუძლიათ დავა მორიგებით დაამთავრონ სასამართლოს გადაწყვეტილების კანონიერ ძალაში შესვლის შემდეგაც, მაგრამ ეს გარემოება არ წარმოადგენს კანონიერ ძალაში შესული გადაწყვეტილების გაუქმების საფუძველს. ასეთ შემთხვევაში გადაწყვეტილების იურიდიული ძალა განისაზღვრება მხარეთა მიერ შედგომში მის მიმართ განხორციელებული მოქმედებებით და შეიძლება შეიზღუდოს მხარეთა ნებაზე დაფუძნებული სხვა აქტებით.

კერძო საჩივრის ავტორი სადავოდ არ ხდის სადავო განჩინებით დამტკიცებული მორიგების არც ერთ პუნქტს. კერძო საჩივრის ძირითადი მოტივი არის ის, რომ სადავო განჩინებით არ უნდა გაუქმებულიყო რუსთავის საქალაქო სასამართლოს 1999 წლის 5 ივლისის გადაწყვეტილება, რასაც საკასაციო პალატა იზიარებს.

ამიტომ, პალატამ იხელმძღვანელა სსსკ 408-ე, 420-ე, 419-ე მუხლებით და კერძო საჩივარი დააკმაყოფილა. მოცემულ საქმეზე გაუქმდა მორიგების გან-

ჩინება რუსთავის საქალაქო სასამართლოს 1999 წ. 5 ივლისის გადაწყვეტილების გაუქმების ნაწილში. (სუსგ 2002 წ. №11, გვ. 2050-2051).

არასათანადო მხარე

„საკასაციო პალატა ვერ გაიზიარებს კასატორის მითითებას იმ გარემოებაზე, რომ სასამართლოს უნდა გამოეყენებინა სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 84-ე მუხლი, თუკი იგი მიიჩნევდა რომ მხარე არასათანადო მოსარჩელეა. აღნიშნული ნორმა არ არის იმპერატიული ხასიათის, სასამართლოს შეუძლია ამ ნორმით იხელმძღვანელოს და მოსარჩელის თანხმობით შეცვალოს თავდაპირველი მოსარჩელე სათანადო მოსარჩელით.

სასამართლოს შეუძლია ასევე არ გამოიყენოს ამ ნორმის მოთხოვნა და ისე გადაწყვიტოს დავა“.

მორიგება

მხარეთა შორის მორიგება წარმოადგენს სამოქალაქო სამართლებრივ გარიგებას, რომლის დამოწმება ხდება სასამართლოს მიერ სამოქალაქო კოდექსის 69-ე მუხლის შესაბამე ნაწილის საფუძველზე. სამოქალაქო კოდექსის 54-ე მუხლის იმპერატიული მოთხოვნაა, რომ ბათილია გარიგება, რომელიც არღვევს კანონით დადგენილ წესსა და აკრძალვებს, ეწინააღმდეგება საჯარო წესრიგს ან ზნეობრივ ნორმებს.

სააპელაციო პალატამ ასეთი გარიგების დამოწმებისას არ იმსჯელა იმაზე, შეიძლება იყოს თუ არა უკანონო ნაგებობა სამოქალაქო გარიგების ობიექტი, არ შეაფასა ზომ არ ეწინააღმდეგება მხარეთა შორის მორიგების პირობები მოქმედ სამოქალაქო კანონმდებლობას.

მორიგება

პალატა ვერ გაიზიარებს კერძო საჩივრის ავტორის მოსაზრებას, რომ მორიგების განჩინებით იგი დარჩა მოტყუებული, აღნიშნული გარიგების დადებისას ძლიერი სულიერი აღელვების მდგომარეობაში იმყოფებოდა და კონტროლს ვერ უწევდა საკუთარ თავს, ისე მოაწერა ხელი მორიგების აქტს. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 81-ე მუხლის პირველი ნაწილის შესაბამისად პირს შეუძლია, მოითხოვოს გარიგების

ბათილობა. მოცემულ შემთხვევაში კი მოწინააღმდეგეების მხრიდან მოტყუებას ადგილი არ ჰქონია. კერძო საჩივრის ავტორმა იცოდა, თუ რა გარიგებას აწერდა ხელს, რამდენი ლარის თაობაზე იდებოდა აღნიშნული გარიგება. ამასთან, კერძო საჩივრის ავტორი ვერ ასაბუთებს, თუ რაში გამოიხატებოდა თავის თავზე კონტროლის გაუწველობა და მისი მოქმედების გაუცნობიერებლობა.

პალატა თვლის, რომ კერძო საჩივარი უსაფუძვლოა და არ არსებობს გასაჩივრებელი განჩინების გაუქმების საფუძველი.

არასათანადო მხარე

სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 85-ე მუხლის საფუძველზე არასათანადოა მხარე იმ შემთხვევაში, თუ იგი არ არის სადავო-სამართლებრივი ურთიერთობის მონაწილე. ამ ნორმის საფუძველზე თუ საქმის განხილვისას სასამართლო დაადგენს, რომ სარჩელი აღძრულია არა იმ პირის წინააღმდეგ, რომელმაც პასუხი უნდა აგოს სარჩელზე, მას შეუძლია მოსარჩელის თანხმობით შეცვალოს თავდაპირველი მოპასუხე სათანადო მოპასუხით. პალატა მიუთითებს, რომ მხარის სათანადოობის დადგენისას სასამართლომ უნდა გაითვალისწინოს ის გარემოება, თუ ვინ უნდა აგოს პასუხი სარჩელზე, ე.ი. მოთხოვნაზე, მოცემულ შემთხვევაში სადავო სამართლებრივი ურთიერთობა წარმოიშვა ნარდობის ხელშეკრულებიდან, ე.ი. სადავო სამართლებრივი ურთიერთობის მონაწილეები არიან მენარდე (მოსარჩელე) და დამკვეთი (მოპასუხე). აქედან გამომდინარე იმ ხელშეკრულების მონაწილე, რომელიც არ არის სადავო სამართლებრივი ურთიერთობის მონაწილე (მოცემულ შემთხვევაში დავალების ხელშეკრულება) არ შეიძლება მიჩნეულ იქნეს მოცემულ სამოქალაქო დავაში სათანადო მხარედ.

სახალხო დამცველის სამოქალაქო-სამართლებრივი პასუხისმგებლობა

(მოსარჩელის ინტერესის დაცვა)

ბოდიშის მოხდა სამოქალაქო სამართლებრივი პასუხისმგებლობის სახეს არ წარმოადგენს და თუნდაც მოსარჩელეთა ინტერესების დარ-

ღვევის შემთხვევაში მისი გამოყენება არ იქნებოდა შესაძლებელი. მეტ-იც, სახალხო დამცველისათვის სსკ მე-18 და 413-ე მუხლებით გათვალ-ისწინებული სამოქალაქო სამართლებრივი პასუხისმგებლობის დაკისრება დაუშვებელია.

მორიგება

როცა მხარეები საქმეს მორიგებით ამთავრებენ, იგულისხმება, რომ ისინი თანახმანი არიან მორიგების (გარიგების) პირობებით. ამ დროს როგორც გარიგების დადებისას ხდება ნების თავისუფალი გამოვლენა.

მხარეების უფლებები

სამოქალაქო საქმის განხილვაში უზრუნველყოფილია ორივე მხ-არის აქტიური მონაწილეობა. მხარეებს მინიჭებული აქვთ შესაბამისი საპროცესო უფლებები. საპროცესო უფლებების გამოყენებლობას შეი-ძლება მოჰყვეს არახელსაყრელი შედეგი იმ მხარისათვის, რომელმაც ეს უფლებები არ გამოიყენა (სუსგ 2003 წ. №3-4 გვ. 1644).

მორიგება

ერთ-ერთ საქმეზე მორიგების დადასტურებისას სასამართლომ ყურა-ღლება გაამახვილა შემდეგ გარემოებებზე: წარმოდგენილი მორიგების აქტის შინაარსი არ წარმოადგენს მართლსაწინააღმდეგო და ამორალურ გარიგებას; არ არსებობს ძალაუფლების ბოროტად გამოყენების ნიშნე-ბი; იგი არ არის არც მოჩვენებითი და არც თვალთმაქცური; მხარეთა ნება გამოვლენილია მკვეთრად; იგი დადგენილია საამისოდ უფლებამო-სილ სუბიექტებს შორის და დაცულია ამ სახის გარიგების დადების ფორმა.

აქედან გამომდინარე, პალატა უფლებამოსილია დააკმაყოფილოს მხარეთა მოთხოვნა (სუსგ 2003წ. № 6, გვ. 1472).

უფლებამონაცვლეობა

საკასაციო სასამართლო განმარტავს, რომ კანონიერ ძალაში შე-სულ გადაწყვეტილებაში მითითებული კრედიტორის და მოვალის უფლე-

ბამონაცვლე პირთა მიმართ სააღსრულებო ფურცელი გაიცემა გადაწყვეტილების გამოშვანი სასამართლოს მიერ, თუკი უფლებამონაცვლეობა ნათელია, ან ამის დამადასტურებელი დოკუმენტი შეადგინა სათანადოდ უფლებამოსილმა ორგანომ, ან დამოწმა ნოტარიუსმა. თუ საჭირო დადასტურება ვერ ხერხდება სათანადო უფლებამოსილი ორგანოს მიერ შედგენილი ან ნოტარიუსის მიერ დამოწმებული დოკუმენტების საშუალებით, მაშინ კრედიტორმა, ან მისმა უფლებამონაცვლე პირმა სარჩელი სააღსრულებო ფურცლის გაცემის თაობაზე უნდა შეიტანოს გადაწყვეტილების გამოშვანი სასამართლოში (სააღსრულებო წარმოებათა კანონის 24-ე მუხლი).

ამგვარი სარჩელის შეტანა არ იწვევს კანონიერ ძალაში შესული გადაწყვეტილების შეცვლას და არც გაუქმებას (სუსგ 2003 წ. № 10, გვ. 2614).

იურიდიული პირის საპროცესო ქმედუნარიანობა

იურიდიული პირების ქმედუნარიანობა ხორციელდება მისი ორგანოების მეშვეობით, ამიტომ იურიდიული პირის ქმედუნარიანობის განხილვისას მნიშვნელოვანია ის, თუ ვინ იღებს სამართლებრივად მნიშვნელოვან გადაწყვეტილებებს თვით იურიდიული პირის შიგნით, და ის, ვინ ან რომელი ორგანო ახორციელებს იურიდიული პირის სახელით საქმიანობას, ვინ წარმოადგენს მას მესამე პირებთან ურთიერთობაში. როგორც სამოქალაქო კოდექსი, ასევე მეწარმეთა კანონი, ზუსტად განსაზღვრავს იურიდიული პირის წარმომადგენლობით ორგანოებს, ასევე იმ ორგანოთა სისტემასა და კომპეტენციას, რომლებიც იურიდიული პირისათვის მნიშვნელოვან გადაწყვეტილებებს იღებენ.

მეწარმეთა კანონის 9.4 მუხლის თანახმად, დირექტორები საზოგადოებას წარმოადგენენ მესამე პირებთან ურთიერთობაში. წარმომადგენლობითი უფლებამოსილება მესამე პირებთან ურთიერთობაში არ შეძლება შეიზღუდოს. ამავე კანონის 55.9 მუხლი განსაზღვრავს საქმიანობის ცალკეულ სახეებს, რომელთა განხორციელება დირექტორებს შეუძლიათ მხოლოდ სამეთვალყურეო საბჭოს თანხმობით. სამეთვალყურეო საბჭოს თანხმობა, როგორც წესი, ფორმალურ ხასიათს ატარებს. მესამე პირს არ სჭირდება იმის გარკვევა, უფლებამოსილი იყო თუ არა დირექტორი, დაედო გარიგება. თუ დირექტორი დადებს გარიგებას, რომლის

დადების უფლება მას არ ჰქონდა, ის მეწარმეთა კანონის 9.7 მუხლის შესაბამისად პასუხს აგებს საზოგადოების წინაშე და გარიგების ბათილობის საკითხი არ დადგება.

მოცემულ შემთხვევაში ღირექტორის უფლებამოსილების შეზღუდვის შესახებ არ არის წარმოდგენილი რაიმე საბუთი, ამდენად, საქართველოს კანონმდებლობის მიხედვით მხარეთა შეთანხმება არ არის ბათილი (სუსგ 2004 წ. №4, გვ. 867).

იურიდიული პირის მონაწილეობა პროცესში

უსაფუძვლოა კასატორის მოსაზრება იმის შესახებ, რომ ვინაიდან შპს-ს რეგისტრაცია გაუქმებულია, მას უფლება არ ჰქონდა მონაწილეობა მიელო აღიარებითი სარჩელის განხილვაში.

მართალია შპს-ს რეგისტრაცია გაუქმებულია, მაგრამ რეგისტრაციის გაუქმება არ ნიშნავს იურიდიული პირის ლიკვიდაციას და იმას, რომ რეგისტრაციის გაუქმების შემდეგ, ყოფილ პარტნიორს ან ღირექტორს არა აქვს უფლება, აწარმოოს საქმე შპს-ს ურთიერთობებიდან გამომდინარე დავებზე. ამის საფუძველს იძლევა მეწარმეთა კანონის 14.2 მუხლი, რომლის შესაბამისად, საზოგადოების ლიკვიდაციას ახორციელებენ ღირექტორები და ხელმძღვანელი-პარტნიორები. გარდა ამისა, დასაშვებია, რომ ლიკვიდაცია განახორციელონ სხვა პირებმა, რომელთა დანიშვნის უფლებაც აქვს სასამართლოს. საზოგადოების ლიკვიდაცია არაა ერთჯერადი აქტი, იგი პროცესია, რომელიც შეიძლება რამდენიმე წელიწადსაც კი გაგრძელდეს. აქედან გამომდინარე, ღირექტორებს და ხელმძღვანელ პარტნიორებს უფლება აქვთ, მონაწილეობა მიიღონ დაწყებულ სასამართლო განხილვაში, მორიგებით დაასრულონ დავები და საჭიროების შემთხვევაში, ჩაერთონ ახალ ურთიერთობებში.

ამრიგად, იმის გათვალისწინებით, რომ შპს-ს ლიკვიდაცია სათანადო წესით არაა დაფიქსირებული, მის ყოფილ ღირექტორს უფლება ჰქონდა იურიდიული პირის სახელით ჩაბმულიყო სამოქალაქო ურთიერთობაში.

მოსარჩელის ცნება

მოსარჩელეა ის პირი, რომელიც სსსკ-ის მე-3 და 83-ე მუხლის თანახმად, სრული საპროცესო უფლებაუნარიანობით არის აღჭურვილი

და მას გააჩნია სასამართლო გადაწყვეტილებებისა და განჩინებების გასაჩივრების უფლება (სუსგ 2005 წ. № 3, სამოქალაქო პროცესი, გვ. 47).

უფლებამონაცვლეობა

კასაციის სტადიაზე მხრის უფლებამონაცვლეს გაეგზავნა მიმართვა, რომლითაც მას განემარტა შეზღვევა: თუ კასატორის უფლებამონაცვლე უახლოეს მომავალში საკასაციო სასამართლოს ზემოხსენებულ დავაში კასატორის სახით მონაწილეობის მისაღებად არ მიმართავს, საკასაციო სასამართლო მიიჩნევს, რომ მხარემ დაკარგა მოცემული საქმისადმი ინტერესი და მითითებული საკასაციო საჩივარი დარჩება განუხილველი. აღნიშნული მიმართვა გარდაცვლილი კასატორის მისამართზე ჩაბარდა. (ანუ სავარაუდო უფლებამონაცვლე მოიწვია სასამართლომ უფლებამონაცვლეობის დადგენის თაობაზე ინფორმაციის სასამართლოსათვის მიწოდების მიზნით).

სსსკ-ის 399-ე მუხლის შესაბამისად, საკასაციო სასამართლოში საქმის განხილვა წარმოებს სააპელაციო სასამართლოში საქმის განხილვისათვის დადგენილი წესების დაცვით. ამავე კოდექსის 378-ე მუხლით კი მხარეს უფლება აქვს, უარი განაცხადოს მის წინააღმდეგ გამოტანილი სასამართლო გადაწყვეტილების გასაჩივრებაზე. მოცემულ შემთხვევაში საკასაციო სასამართლოსათვის უცნობია კასატორის უფლებამონაცვლის შესახებ.

ამასთან, სასამართლო თვლის, რომ მისი არსებობის შემთხვევაში სავარაუდო მხარეს არ გააჩნია მოცემულ საქმეში მონაწილეობის ინტერესი და არც მოწინააღმდეგეა დაინტერესებული საქმის განხილვით. ასეთი გარემოება შეიძლება შეფასდეს საკასაციო საჩივარზე უარის თქმად, რაც საკასაციო საჩივარზე საქმის წარმოების შეწყვეტის საფუძველია. ამიტომ, ამ საქმეზე წინამორბედის (კასატორის) გარდაცვალების გამო სავალდებულო წესით შეჩერებული საქმე სასამართლომ განააზღვა, ამასთან, შეწყვიტა ზემოაღნიშნულ გარემოებათა გამო (სუსგ. 2005 წ. №4, სამოქალაქო პროცესი, გვ. 54).

საპროცესო უფლებამონაცვლეობა

სკ-ის 1328 მუხლის თანახმად, სამკვიდრო შეიცავს გარდაცვლილის როგორც ქონებრივი უფლებების, ისე – მოვალეობების ერთობლიობას, რომელიც მას ჰქონდა სიკვდილის მომენტიდან დასაწყისამდე.

სკ-ის 1330 მუხლის თანახმად, სამკვიდროში არ შედის ის ქონებრივი უფლებები და მოვალეობები, რომლებიც პირადი ხასიათისაა და მხოლოდ მამკვიდრებელს შეიძლება ეკუთვნოდეს. ამავე კოდექსის 1391 მუხლის თანახმად, მამკვიდრებლის არაქონებრივი უფლებები, რომლებიც სამკვიდროში არ შედის, შეიძლება განახორციელონ და დაიცვან მემკვიდრეებმა კანონით გათვალისწინებული წესით.

პირადი არაქონებრივი უფლებები მემკვიდრეობით არ გადაიცემა. გარდაცვლილი აღარ შეიძლება იყოს უფლებების და მოვალეობების სუბიექტი. მას აღარ შეუძლია საკუთარი ინტერესების დაცვა.

სკ-ის მე-19 მუხლი იძლევა გარდაცვლილის პიროვნულ უფლებათა დაცვის გარანტიას. პირებს, ვისთვისაც გარდაცვლილის პიროვნება მნიშვნელოვანია, უფლება აქვთ მოითხოვონ გარდაცვლილის პიროვნული უფლებების დაცვა და სარჩელით მიმართონ სასამართლოს (სუსგ. 2005 წ. №4, სამოქალაქო პროცესი, გვ. 58-59).

საპროცესო უფლებამონაცვლეობა

საკასაციო პალატა თვლის, რომ სააპელაციო სასამართლომ არ შეამოწმა რა სააპელაციო საჩივრით გასაჩივრებული ამავე სასამართლოს საოქმო განჩინების კანონიერება, რომლითაც შერეულად საქმის წარმოება კერძო საჩივარზე უფლებამონაცვლის დადგენამდე, არ მიუთითა, იზიარებდა თუ არა სააპელაციო პრეტენზიას მოპასუხის უფლებამონაცვლის პროცესში დაშვების თაობაზე, რითაც დაუშვა სწორედ ისეთი საპროცესო დარღვევა, რომელსაც შესაძლოა მოჰყოლოდა არასწორი გადაწყვეტილების გამოტანა.

საქმის ხელახლა განმხილველმა სასამართლომ სააპელაციო საჩივრის ფარგლებში უნდა იმსჯელოს, დასაშვებია თუ არა უფლებამონაცვლეობა განსახილველ სადავო-სამართლებრივ ურთიერთობაში და შემდეგ მიიღოს კანონშესაბამისი გადაწყვეტილება.

საპროცესო უფლებამონაცვლეობა

საპროცესო უფლებამონაცვლეობის საფუძველია უფლებამონაცვლეობა მატერიალურ სამართალში. თუ უფლებამონაცვლეობა მატერიალური სამართლის მიხედვით დაუშვებელია, მაშინ დაუშვებელია საპროცესო უფლებამონაცვლეობაც. თუ სასამართლო მიიჩნევს, რომ სადავო სამართლებრივ ურთიერთობაში დასაშვები არ არის უფლებამონაცვლეობა, მან უნდა შეწყვიტოს საქმის წარმოება, ხოლო დადებით შემთხვევაში გადაწყვიტოს სარჩელის დაკმაყოფილების საკითხი მოქმედი კანონმდებლობის შესაბამისად (სუსგ. 2005 წ. №4, სამოქალაქო პროცესი, გვ. 64).

მოპასუხე მხარე

„საკასაციო სასამართლო თვლის, რომ მოცემულ შემთხვევაში ფაქტობრივი გარემოებების დადგენის მიმართ წამოყენებულია დასაბუთებული პრეტენზია. კერძოდ, სააპელაციო სასამართლომ ისე დაადგინა ფაქტობრივი გარემოებები მოსარჩელის ზიანის შესახებ, რომ მოსარჩელე კანონით დადგენილი წესით არ მონაწილეობდა საქმის განხილვაში. აღნიშნული მოსარჩელე საქმეში წარმომადგენლის მეშვეობით მონაწილეობდა, რომლის მინდობილობას გაუვიდა ვადა, ამ ვადის გასვლის შემდეგ განიხილა და გადაწყვიტა დავა სააპელაციო სასამართლომ, ანუ საქმის განხილვის დროს მოსარჩელის სარჩელის განხილვის სამართლებრივი საფუძველი სასამართლოს არ ჰქონდა.

საკასაციო სასამართლომ გაიზიარა კასატორის (მოსარჩელის) მოსაზრება, რომ სასამართლოს საქმეში მოპასუხედ უნდა ჩაება „გ“, რაც დააკმაყოფილა სააპელაციო სასამართლომ.

მართალია, სააპელაციო სასამართლოს მიერ გამოტანილი გადაწყვეტილება გაუქმდა, მაგრამ ეს არ ნიშნავს, რომ გაუქმდა სასამართლოს განჩინება მოპასუხედ ჩაბმის შესახებ. აღნიშნული განჩინება გასაჩივრებული არ ყოფილა, უფრო მეტიც, საქმის ხელახლა განხილვისას სააპელაციო სასამართლომ მოსარჩელის შუამდგომლობა დააკმაყოფილა. კერძოდ, ზოგიერთი მოპასუხე ამოირიცხა მოპასუხეობიდან, ხოლო „გ“ „ა“-სთან ერთად დარჩა მოპასუხედ და სააპელაციო სასამართლომ გადაწყვეტილება გამოიტანა, სადაც მოპასუხეებად მიუთითა

„გ“-სა და „ა“-ზე. სააპელაციო სასამართლოს აღნიშნული გადაწყვეტილებაც გაუქმდასაკასაციო სასამართლოს მიერ, თუმცა მოპასუხეთა სიიდან „გ“ ამორიცხული არ ყოფილა. მიუხედავად ამისა, სააპელაციო სასამართლომ ისე განიხილა საქმე, რომ მოპასუხედ „გ“ არ მოიწვია და გადაწყვეტილებით ზიანის ანაზღაურება მხოლოდ „ა“-ს დააკისრა.

ამგვარი მოქმედებით დაირღვა მოსარჩელის უფლებები, რადგან, როგორც ცნობილია, სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის მიხედვით, მოსარჩელე ასახელებს მოპასუხეს, ზოლო თუ სასამართლო მიიჩნევს, რომ მოპასუხე არასწორად არის დასახელებული, იგი სსსკ-ის 85-ე მუხლის თანახმად ან შეცვლის მოპასუხეს, ან უარს ეტყვის სარჩელის დაკმაყოფილებაზე, მაგრამ ამის შესახებ უნდა იმსჯელოს გადაწყვეტილებაში.

მოცემულ შემთხვევაში კი სააპელაციო სასამართლომ საერთოდ არ იმსჯელა „გ“-ს, როგორც მოპასუხის შესახებ.

საქმის ხელახალი განხილვის დროს სააპელაციო სასამართლომ უნდა გამოარკვიოს, თუ რამდენად დასაბუთებულია ზიანის ოდენობა, რომელსაც მოსარჩელე ითხოვს მოპასუხისაგან.

არასათანადო მხარე

სასარჩელო განცხადებაში მოპასუხედ არასწორადაა მითითებული შპს-სა და სს-ს დირექტორი მართვის უფლებით ვ-ია. ამ დროისათვის შეწყვეტილი იყო შპს-სა და სს-ს ხელშეკრულების მოქმედება ერთობლივი საქმიანობის შესახებ, რის გამოც ვ-ია აღარ წარმოადგენდა ორივე საზოგადოების მმართველ დირექტორს, იგი დარჩა შპს-ს დირექტორად. შპს-ს დირექტორი ვ-ია არ იყო უფლებამოსილი, სასამართლოში წარმოედგინა სს-ს ინტერესები.

სს-ს დირექტორი „ა“-ვა სასამართლო სხდომაზე გამოცხადებული იყო არა მხარის წარმომადგენლად, არამედ — მოწმედ.

სასამართლო მოვალე იყო სს-ს წარმომადგენლად ჩაება ამ საზოგადოების უფლებამოსილი პირი. სსსკ-ის 94-ე მუხლის თანახმად, სასამართლოში მხარეების წარმომადგენლებად შეიძლება იყვნენ ორგანიზაციის თანამშრომლები ამ ორგანიზაციების საქმეებზე.

საჭიროა საქმის ხელახლა განმხილველმა სასამართლომ სს-ს წარ-

მომადგენლად მოიწვიოს საზოგადოების ღირექტორი ან საზოგადოება მიაველენს უფლებამოსილ პირს.

არასათანადო მხარე

ის გარემოება, რომ მოდავე მხარეები არ არიან მრავალბინიანი სახლის მესაკუთრენი, არ ნიშნავს იმას, რომ საქმე განიხილეს მხარის დაუსწრებლად. მოცემული დავის განხილვისას პირველი ინსტანციის სასამართლოში მხარეებს წარმოადგენდნენ ეს პირები. მათ მონაწილეობა მიიღეს საქმის განხილვაში მთავარ სხდომაზე, ამდენად სასამართლოს სსსკ-ის 394-ე მუხლის „ბ“ ქვეპუნქტი არ დაურღვევია.

ამასთან, სსსკ-ის 385-ე მუხლი (რომლითაც სასამართლომ განსახილველი საქმე დააბრუნა ხელახალი განხილვისათვის) განსაზღვრავს გადაწყვეტილების გაუქმებას და საქმის უკან დაბრუნების შემთხვევებს ხელახალი განხილვისათვის. აღნიშნული ნორმის მე-2 ნაწილის საფუძველზე, სააპელაციო სასამართლოს შეუძლია საქმე არ გადააგზავნოს უკან და თვითონ გადაწყვიტოს იგი. ის გარემოება, რომ საქმეში მონაწილე პირები (როგორც ეს გასაჩივრებულ განჩინებაშია მითითებული) არასათანადო მხარეები არიან, არ შეიძლება გახდეს საქმის უკან დაბრუნების საფუძველი. სსსკ-ის 372-ე მუხლის თანახმად, საქმის განხილვა სააპელაციო სასამართლოში წარმოებს პირველი ინსტანციით საქმეთა განხილვისათვის დადგენილი წესების დაცვით, სპეციალური თავით დადგენილი შესაბამისი ცვლილებებითა და დამატებებით. რაც ეხება არასათანადო მხარეებს, მათთან მიმართებაში სააპელაციო სასამართლოში განსხვავებული წესები დადგენილი არ არის, ამიტომ სააპელაციო სასამართლო უფლებამოსილი იყო, საჭიროების შემთხვევაში თვითონ ემსჯელა სსსკ-ის 84-ე და 85-ე მუხლების გამოყენებაზე მოდავე მხარეების მიმართ.

საქმის ხელახელ განხილვისას სააპელაციო სასამართლომ უნდა იმსჯელოს მხარეების სათანადოობის თაობაზე და სააპელაციო საჩივრის ფარგლებში განიხილოს მითითებული დავა.

არასათანადო მხარე

სსსკ-ის 26-ე მუხლის მე-3 ნაწილის თანახმად, საქმის საკასაციო წესით განმხილველ შემადგენლობას ამ მუხლის პირველი ნაწილითა და საქართველოს უზენაესი სასამართლოს შესახებ ორგანული კანონის მე-9 მუხლის მე-2 პუნქტით გათვალისწინებულ შემთხვევებში მოტივირებული განჩინებით შეუძლია საქმე განსახილველად გადასცეს უზენაესი სასამართლოს დიდ პალატას. ამ მუხლის პირველი ნაწილი გულისხმობს იმ შემთხვევებს, როდესაც საქმის განხილვასა და გადაწყვეტას განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს სასამართლო პრაქტიკისათვის ან როდესაც საქმე ფაქტობრივი და სამართლებრივი თვალსაზრისით განსაკუთრებული სირთულით ხასიათდება. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს შესახებ კანონის მე-9 მუხლით კი საქმის განმხილველ შემადგენლობას მოტივირებული განჩინებით შეუძლია საქმე განსახილველად გადასცეს დიდ პალატას, თუ საქმის განხილვასა და გადაწყვეტას განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს ერთიანი სასამართლო პრაქტიკისათვის, საქმის სირთულიდან გამომდინარე გადაწყვეტილების მიღება საჭიროებს ნორმის ახლებურ განმარტებას და თუ საქმე თავისი შინაარსით წარმოადგენს იშვიათ სამართლებრივ პრობლემას.

განსახილველი საქმე არ განეკუთვნება ზემოთ მითითებულ საქმეთა კატეგორიას, ანუ იგი არ წარმოადგენს განსაკუთრებით რთული კატეგორიის საქმეს. მოცემულ შემთხვევაში სარჩელი სასამართლოს მიერ არ არის შეფასებული მატერიალურ-სამართლებრივი ნორმების საფუძველზე, არამედ საპროცესო სამართლებრივი ნორმებით. აღნიშნული ნორმების საფუძველზე კი საქმეში მითითებული მხარის სათანადოობის დადგენა სამი მოსამართლის მიერ არ უკავშირდება განსაკუთრებულ სირთულეებს. ამდენად, პალატა მიზანშეუწონლად მიიჩნევს აღნიშნული საქმის განსახილველად დიდი პალატისათვის გადაცემას.

ამასთან, პალატა არ იზიარებს კასატორის აზრს იმის თაობაზე, რომ სასამართლოს მიერ მითითებულ ვადაში შესაგებლის წარმოუდგენლობა შეიძლება გახდეს დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გამოტანის წინაპირობა ან სარჩელის დაკმაყოფილების საფუძველი.

სსსკ განსაზღვრავს შემთხვევებს, როდესაც სასამართლო უფლება-მოსილია გამოიტანოს დაუსწრებელი გადაწყვეტილება. 230-ე მუხლის თანახმად, ასეთი გადაწყვეტილების გამოსატანად აუცილებელია დაფიქ-

სირდეს მოპასუხის გამოუცხადებლობა (რომელსაც გაეგზავნა შეტყობინება 70-78-ე მუხლებით დადგენილი წესით) და მოსარჩელის შუამდგომლობა დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გამოტანის თაობაზე. როგორც საქმის მასალებიდან ირკვევა, სასამართლოს სხდომაზე ასეთი შუამდგომლობადაყენებული არ ყოფილა, ხოლო ზემოთ მითითებული ნორმიდან გამომდინარე, სასამართლო მოკლებულია შესაძლებლობას, საკუთარი ინიციატივით გამოიტანოს დაუსწრებელი გადაწყვეტილება. ამასთან, შესაგებლის შემოუტანლობის გამო სარჩელის დაკმაყოფილებაზე უარის თქმა გათვალისწინებული არ არის საპროცესო კანონმდებლობით.

უნდა აღინიშნოს ის გარემოებაც, რომ სსსკ-ის 407-ე მუხლი დაუშვებელია გამოყენებულ იქნეს საკასაციო სასამართლოს გარდა რომელიმე ინსტანციის სასამართლოს მიერ. ამდენად, სააპელაციო სასამართლო მითითებული დავის განხილვისას ვერ იხელმძღვანელებდა მითითებული ნორმით.

სააპელაციო სასამართლომ საქმის განხილვისას დაადგინა, რომ სარჩელი აღძრულია არა იმ პირის წინააღმდეგ, რომელმაც პასუხი უნდა აგოს სარჩელზე. აღნიშნული გარემოება დადასტურებულია თვით მოსარჩელის მიერაც სასამართლო სხდომაზე. ასეთ შემთხვევაში სასამართლოს, სსსკ-ის 85-ე მუხლის თანახმად, შეუძლია მოსარჩელის თანხმობით შეცვალოს თავდაპირველი მოპასუხე სათანადო მოპასუხით. როგორც საქმეში წარმოდგენილი სხდომის ოქმიდან ირკვევა, მოსარჩელემ უარი განაცხადა საქმეში მონაწილე მხარის შეცვლაზე.

სასამართლო ამავე ნორმის თანახმად, თავისი გადაწყვეტილებით უარს ამბობს სარჩელის დაკმაყოფილებაზე. ასეთ შემთხვევაში სარჩელი არ კმაყოფილდება არა მატერიალურ-სამართლებრივი ნორმების საფუძველზე სარჩელში მითითებული გარემოებების შეფასების შედეგად, არამედ საპროცესო ნორმების საფუძველზე. ბუნებრივია, როდესაც მხარეს უფლება არა აქვს, მოსთხოვოს მის მიერ დასახელებულ მოპასუხეს სარჩელში მითითებული მოთხოვნის შესრულება, შეუძლებელია სასამართლომ დავის განხილვისას იმჯელოს მატერიალურ-სამართლებრივი ნორმების გამოყენებაზე და სარჩელში მითითებული გარემოებების დადგენასა თუ არდადგენის ფაქტზე, როდესაც სარჩელზე პასუხისმგებელი მხარე რეალურად არ მონაწილეობს დავაში. (სუსგ. 2005 წ, №4, სამოქალაქო პროცესი, გვ. 165-166).

მხარეები

სააპელაციო სასამართლომ დადგენილად ცნო ის გარემოება, რომ სს-ს პროფკავშირის კომიტეტის თავმჯდომარის მოთხოვნის განაცხადი შესრულდა სასამართლოს მიერ დანიშნულ ვადაში. კერძოდ, გაკოტრების სასამართლომ ჩაატარა სს-ს კრედიტორთა მოთხოვნების შესამოწმებელი სხდომა, სადაც შემოწმდა პროფკომის თავმჯდომარის მიერ წარდგენილი მოთხოვნის განაცხადი. მოვალის წარმომადგენელმა დავალიანების არსებობა აღიარა, მაგრამ გაკოტრების მმართველმა სადავოდ გახადა იმის გამო, რომ წარმოდგენილი არ იყო დარგობრივი პროფკავშირის მიერ გაცემული რწმუნებულება.

სააპელაციო სასამართლომ ასევე დაადგინა, რომ თავმჯდომარემ სასამართლოს წარუდგინა დამოუკიდებელი პროფკავშირის ფედერაციის მიერ გაცემული მინდობილობა, რომლითაც პროფკომის თავმჯდომარეს განესაზღვრა უფლებამოსილება, მონაწილეობა მიეღო გაკოტრების საქმის წარმოებაში.

უნდა აღინიშნოს ის გარემოებაც, რომ გაკოტრების საქმის წარმოების კანონის მე-18 მუხლის თანახმად, კრედიტორთა მოთხოვნების შესამოწმებელ სხდომაზე ყოველი წარდგენილი მოთხოვნა განიხილება ცალცალკე მისი მოცულობისა და რიგის მიხედვით და გაკოტრების ყველა კრედიტორს და გაკოტრების მმართველს ეძლევათ თავისი აზრის გამოხატვისა და დავის შესაძლებლობა. მოცემულ შემთხვევაში გაკოტრების მმართველმა სადავოდ გახადა სს-ს პროფკავშირის მოთხოვნა. ასეთ შემთხვევაში სასამართლომ სრულყოფილად უნდა შეისწავლოს სს-ს პროფკავშირის მოთხოვნის მართებულობა სასარჩელო წესით განხილვის დროს. როგორც კასატორი უთითებს, სს-ს პროფკავშირული ორგანიზაცია არსებობას იწყებს 2003 წლიდან და შესაბამისად, 2002 წელს განაცხადი შესრულებულია არაუფლებამოსილი პირის მიერ. ასეთ შემთხვევაში სასამართლო ვალდებულია იმსჯელოს აღნიშნული გარემოების თაობაზე. იმ შემთხვევაში, თუ გაკოტრების საქმის დაწყებამდე გაკოტრებულ საზოგადოებაში არ მოქმედებდა პროფკავშირული ორგანიზაცია, შეუძლებელია იგი წარმოადგენდეს ამ საზოგადოების კრედიტორს. წარმოდგენილი მასალებით შეუძლებელია დადგინდეს კასატორის მითითებული არგუმენტის მართებულობა მისი არასრულყოფილების გამო, ხოლო იმ შემთხვევაში, თუ არსებობს საბუღალტრო მონაცემები (ასეთი

მტკიცებულება საქმეში წარმოდგენილი არ არის), რომელიც ადასტურებს პროფკავშირული კომიტეტის მიმართ დავალიანებას, მაშინ უნდა გაირკვეს, თუ რომელი პროფკავშირია სს-ს კრედიტორი. საყურადღებოა ის გერამოებაც, რომ რაიონული სასამართლოს გადაწყვეტილებაში აღნიშნულია, რომ გაკოტრების მმართველი არ აღიარებს დავალიანებას მითითებული სუბიექტის მიმართ და მითითებული ოდენობით.

ამდენად, სასამართლომ უნდა დაადგინოს, ფუნქციონირებდა თუ არა პროფესიული კავშირების შესახებ კანონის მე-6 მუხლის შესაბამისად შექმნილი პროფკავშირი სს-ში. ამასთან, დადგინდეს, საბუღალტრო მონაცემებში ასახული დავალიანების კრედიტორი არის თუ არა სს-ს პროფკავშირი.

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, სააპელაციო სასამართლოს გადაწყვეტილება სამართლებრივი თვალსაზრისით დაუსაბუთებელია, თანახმად სსსკ-ის 394-ე მუხლის „ე“ ქვეპუნქტისა, ამიტომ იგი უნდა გაუქმდეს და უნდა დაბრუნდეს ხელახლა განსახილველად სააპელაციო სასამართლოში.

არასათანადო მხარე

(დავის საგანი: ყადაღისაგან ქონების გათავისუფლება)

მოცემულ დავაში სააღსრულებო ბიურო არ შეიძლება მონაწილეობდეს როგორც მოპასუხე. „სააღსრულებლო წარმოებათა“ კანონის 32-ე მუხლის მე-2 ნაწილის თანახმად, სარჩელი ყადაღისაგან ქონების გათავისუფლების შესახებ წარედგინება მოვალესა და კრედიტორს, ანუ ასეთი დავების განხილვის დროს მხარედ აუცილებლად უნდა იყოს მოვალე და კრედიტორი (სუსგ. 2005 წ, №4, სამოქალაქო პროცესი, გვ. 182). აქვე აღნიშნულია, რომ სსსკ-ის 185-ე და 368-ე მუხლები განსაზღვრავს, თუ რა შემთხვევაში შეიძლება სასამართლომ დაავალოს მხარეს ხარვეზის შევსება. არასათანადო მხარის შეცვლის თაობაზე ხარვეზის შესახებ განჩინების გამოტანას კანონმდებლობა არ ითვალისწინებს.

სსსკ-ის 85-ე მუხლი ითვალისწინებს არასათანადო მოპასუხის სათანადო მოპასუხით შეცვლას და არა ყველა მათგანის (სათანადოს და არასათანადოს) ერთად ჩაბმას მოპასუხედ.

რაც ეხება აღმსრულებლის მოქმედებებს, რომლებზეც საუბარია

საკასაციო საჩივარში, ისინი შეიძლება გასაჩივრდეს კანონით დადგენილი წესით (ადმინისტრაციული წესით – შ. ქურდაძე) და არა ყადაღისაგან ქონების გათავისუფლების შესახებ სარჩელის მეშვეობით. (სუსგ. 2005 წ, №4. სამოქალაქო პროცესი, გვ. 182).

მხარეები

სასამართლოს უპირველეს ყოვლისა უნდა შეეფასებინა, უფლებამოსილი იყო თუ არა კავშირი აღედგრა სარჩელი სასამართლოში ანუ უნდა გამოკვლეულიყო, დარღვეული იყო თუ არა კავშირის უფლებები მოპასუხის მიერ. სარჩელში მითითებული გარემოება მოპასუხე ავტორებს არ უხდის ჰონორარს ან უხდის არასრული ოდენობით, უნდა შეეფასდეს როგორც ამ ავტორთა და არა კავშირის უფლების დარღვევად. იმ შემთხვევაში, თუ კავშირი მონაწილეობს საქმეში როგორც ავტორთა წარმომადგენელი, მაშინ მან უნდა წარმოადგინოს სსსკ-ის 96-ე მუხლის შესაბამისად გაფორმებული წარმომადგენლის უფლებამოსილების დამადასტურებელი დოკუმენტი. ავტორსა და კავშირს შორის დადებული საქმეში წარმოდგენილი გარიგებები არ შეიძლება ჩაითვალოს მითითებული ნორმის საფუძველზე გაცემულ უფლებამოსილების დამადასტურებელ დოკუმენტად.

საკასაციო სასამართლო იზიარებს კასატორის არგუმენტს იმის თაობაზე, რომ სასამართლომ არასწორად განმარტა „საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ“ კანონის 63-ე მუხლის შინაარსი. ეს ნორმა არ კრძალავს ავტორთა ქონებრივი უფლებების მართვას კოლექტიურ საფუძველზე შექმნილ სხვა კავშირში გაერთიანებას. მით უმეტეს, რომ სარჩელში მითითებულ ავტორთა და მოპასუხე კავშირს შორის არსებულ ხელშეკრულებათა გაუქმების თაობაზე სასამართლოსათვის ცნობილი არ არის.

საგულისხმოა ის გარემოებაც, რომ სასამართლომ იმსჯელა საავტორო ჰონორარის გადახდის თაობაზე და მოთხოვნა უსაფუძველოდ მიიჩნია. მაგრამ ეს შედეგი მითითებული არ არის გადაწყვეტილების სარეზოლუციო ნაწილში. ამის გამო, გადაწყვეტილების შინაარსი გაუგებარია, რადგან მხოლოდ საავტორო ჰონორარების შესახებ დოკუმენტაციისა და ანგარიშების წარდგენით შესაძლოა დადასტურდეს ჰონორარების გაცემის სისწორე.

გადაწყვეტილება იურიდიულად დაუსაბუთებელია. საქმის ხელახლა განხილვისას უნდა დადგინდეს, თუ მოსარჩელის რა უფლებები შელახა მოპასუხემ და ასეთი დარღვევის შემთხვევაში სამართლებრივი შეფასება მისცეს მას.

მხარეთა მორიგება

სსსკ-ის მე-3 მუხლის თანახმად, საქმის წარმოების მორიგებით დამთავრება მხარეთა უფლებამოსილებას წარმოადგენს, რაც მოცემულ შემთხვევაში მხარეთა მოთხოვნის დაკმაყოფილების საფუძველია. მხარეთა მოთხოვნა მორიგების დამტკიცების თაობაზე კანონიერია და იგი უნდა დამტკიცდეს. მხარეებს განემარტათ საქმის მორიგებით დამთავრების შედეგები, (სსსკ-ის 273-ე მუხლის მე-2 ნაწილისა დანაწესი) კერძოდ, საქმის წარმოება შეწყდება და მათ უფლება აღარ ექნებათ მიმართონ სასამართლოს იმავე სარჩელით.

მესამე პირები სამოქალაქო პროცესში

§1. მესამე პირის ცნება და სახეები

მოსარჩელისა (თანამოსარჩელეთა) და მოპასუხის (თანამოპასუხეთა) გარდა, მხარეთა შორის დავის გადაწყვეტით შეიძლება დაინტერესებული იყოს და, შესაბამისად, შესაძლებელია პროცესში მონაწილეობა მიიღოს აგრეთვე სხვა ისეთმა გარეშე პირმაც, რომლის ინტერესს საქმე შეეხება. ეს იქნება მესამე პირის მონაწილეობა.

პროცესში მესამე პირთა მონაწილეობა იმითაა განპირობებული, რომ სასამართლოს გადაწყვეტილებამ ამ საქმეზე შეიძლება გავლენა მოახდინოს შემდგომში იმ პირთა ინტერესებსა და უფლებებზე, რომლებიც მხარეს არ წარმოადგენენ. ამიტომ შეიძლება ვთქვათ, რომ მესამე პირები ეს ის პირები არიან, რომლებიც იურიდიულად დაინტერესებულნი არიან (იურიდიული ინტერესი აქვთ) დავის გადაწყვეტით (საქმის შედეგით არიან დაინტერესებულნი). მესამე პირებს ყოველთვის მატერიალური დაინტერესება აქვთ საქმის შედეგით, ასევე აქვთ საპროცესო დაინტერესებაც.

მესამე პირთა მთავარი დამახასიათებელი თავისებურება ისაა, რომ მესამე პირები არასდროს თვითონ არ აღძრავენ საქმეს, თვითონ არ იწყებენ პროცესს, არამედ ყოველთვის შედიან უკვე დაწყებულ პროცესში, თუმცა, როგორ უკვე ითქვა, მესამე პირებს ყოველთვის აქვთ მატერიალური ინტერესი მოცემულ საქმეში. თუ, მაგალითად, სატრანსპორტო საშუალებით (მომეტებული საფრთხის წყარო) მიყენებულია ზიანი, ამ საქმეში დაინტერესებული იქნება მძღოლი, რომელიც მართავდა სატრანსპორტო საშუალებას, რამეთუ მომეტებული საფრთხის წყაროს მფლობელს (რომელიც ვალდებულია ანაზღაუროს ამ საფრთხის წყაროთი მიყენებული ზიანი), ზიანის ანაზღაურების შემდეგ უფლება აქვს რეგრესის წესით აღძრას სარჩელი მძღოლის წინააღმდეგ. სხვა მაგალითი: აღიძრა სარჩელი მეუღლეთა საერთო (ერთად შექმნილი) ქონების გაყოფის თაობაზე. ამ საქმეში შეიძლება დაინტერესებული იყოს ის პირი, რომელმაც, ვთქვათ, მეუღლეებს თავისი ქონება გადასცა დროებით სარგებლობაში, თუ მეუღლეები სასამართლოს სთხოვენ მესამე პირის ქონების გაყოფასაც.

ნახსენებ შემთხვევებში სასამართლო განხილვის საგანი იქნება არა ერთი, არამედ რამდენიმე მატერიალური სამართალურთიერთობა იმის გამო, რომ ეს სამართალურთიერთობები განუყოფლად არიან ერთმანეთთან დაკავშირებული და ერთმანეთზე არიან დამოკიდებული.

ზემოაღნიშნული სამართალურთიერთობების სუბიექტებს (მძღოლსა და იმ პირს, რომელმაც მეუღლეებს გადასცა ქონება დროებით სარგებლობაში) შეუძლიათ შევიდნენ პროცესში მესამე პირებად და ამ გზით დაიცვან თავიანთი უფლებები და ინტერესები. მათ ამ საქმეში აქვთ მატერიალურ-სამართლებრივი დაინტერესება, ვინაიდან გადაწყვეტილება ამ საქმეზე შეიძლება შეეხოს მათ უფლება-მოვალეობებს.

მესამე პირთა უფლებები და ინტერესები არ ემთხვევა მხარეთა უფლებებსა და ინტერესებს. მხარეებსა და მესამე პირებს ერთმანეთისაგან სრულიად განსხვავებული უფლებები და ინტერესები აქვთ.

მესამე პირს შეუძლია ჩაერთოს საქმეში სხვადასხვა სახით. პროცესში შესვლის საფუძვლების, ასევე საქმის შედეგით დაინტერესების ხარისხის მიხედვით განასხვავებენ ორი სახის მესამე პირს: 1) მესამე პირები, რომლებიც განაცხადებენ დამოუკიდებელ მოთხოვნას დავის საგანზე და 2) მესამე პირები, რომლებიც არ აცხადებენ დამოუკიდებელ მოთხოვნას დავის საგანზე.

კანონით დადგენილია, რომ ყოველ დაინტერესებულ პირს, რომელიც აცხადებს დამოუკიდებელ მოთხოვნას დავის საგანზე ან მის ნაწილზე, შეუძლია აღძრას სარჩელი ორივე ან ერთ-ერთი მხარის მიმართ სასამართლოს მიერ გადაწყვეტილების გამოტანამდე (მესამე პირები დამოუკიდებელი სასარჩელო მოთხოვნით).

მაგალითი: ვთქვათ, რუხაძემ თორაძეს შესანახად მიაბარა ტელევიზორი. თორაძემ ეს ტელევიზორი ათხოვა კასრაძეს, რომელმაც მოინდომა მისი მითვისება და აღარ დაუბრუნა თორაძეს. თორაძემ აღძრა სასამართლოში სარჩელი კასრაძის წინააღმდეგ, რომლითაც მოითხოვს ტელევიზორის მის საკუთრებად ცნობასა და კასრაძისათვის ჩამორთმევას. რუხაძეს შეუძლია ჩაერთოს პროცესში და განუცხადოს სასამართლოს: ტელევიზორი არც თორაძის არის, არც კასრაძის, არამედ ჩემი საკუთრებაა და ვითხოვ მე მომაკუთვნოთ. ან კიდევ: გარდაიცვალა ვინმე ჩალაძე, რომლის მთელი ქონება სამკვიდრო მოწმობის საფუძველზე მიიღო მისმა ვაჟმა გურამმა, მაგრამ აღმოჩნდა, რომ ეს ქონება მამკვიდრებელს ანდერძით თავისი ქალიშვილი ანასათვის დაუ-

ტოვებია. მემკვიდრეთა შორის წამოიჭრა დავა სასამართლოში მთელი ქონებისა და მათ შორის მაცივრის შესახებ, რომელიც აღმოჩნდა მამკვიდრებლის მალაზიაში, მაგრამ მისი არ იყო, არამედ მას მინდობილი ჰქონდა გასაყიდად სირბილაძის მიერ. სირბილაძეს შეუძლია ჩაერთოს საქმეში და განუცხადოს სასამართლოს: მაცივარი ჩემია და ვითხოვ ჩემს საკუთრებად ცნოთ.

მოცემულ შემთხვევაში სასამართლო განხილვის საგანი ერთდროულად ორი დამოუკიდებელი მოთხოვნა იქნება, რომლებიც სხვადასხვა სამართალურთიერთობებიდან გამომდინარეობენ და რომლებიც სასამართლომ უნდა გადაწყვიტოს არსებითად, კერძოდ, მემკვიდრეთა მოთხოვნა (დავა) ქონების შესახებ და მესამე პირის მოთხოვნა მაცივარზე საკუთრების უფლების ცნობისა და მაცივრის მისთვის მიკუთვნების შესახებ.

პირველ მაგალითში რუხაძე, ხოლო მეორე შემთხვევაში სირბილაძე იჭრებიან სხვის პროცესში და აცხადებენ სასამართლოს წინაშე სადავო ქონებაზე – რუხაძე მთელზე, სირბილაძე ნაწილზე – თავიანთ უფლებას, დამოუკიდებელს მოდავე მხარეთაგან. ამას ეწოდება საქმეში მესამე პირის ჩართვა დამოუკიდებელი მოთხოვნით, ანუ დამოუკიდებელი მხარის სახით.

თუმცა, საქმის შედეგით დაინტერესებულ პირს, ყოველთვის როდი აქვს დავის საგანზე დამოუკიდებელი მოთხოვნა. ასეთი პირი საქმის შედეგით იმდენად შეიძლება იყოს დაინტერესებული, რამდენადაც მხარეთა შორის დავასთან დაკავშირებით მიღებულმა სასამართლო გადაწყვეტილებამ შეიძლება იქონიოს წინასწარ გადაწყვეტილი (პრეიუდიციული) მნიშვნელობა ასეთ პირსა და პროცესის ერთ-ერთ მხარეს შორის სამართალურთიერთობისათვის. ამიტომაც, რომ კანონით გათვალისწინებულია დაწყებულ პროცესში დავის საგანზე დამოუკიდებელი მოთხოვნის არმქონე მესამე პირის მონაწილეობის შესაძლებლობა. ასეთ მესამე პირს შეუძლია შევიდეს პროცესში მოსარჩელის ან მოპასუხის მხარეზე საკუთარი ინიციატივით, რადგან მიღებულმა გადაწყვეტილებამ შეიძლება გავლენა მოახდინოს მის უფლებებსა და მოვალეობებზე ან შეიძლება პროცესში შევიდეს სასამართლოსა და მხარეთა ინიციატივით. მაგალითად, აღიძრა სარჩელი პალტოს ღირებულების ანაზღაურების შესახებ თეატრის წინააღმდეგ, რომლის გარდერობიდანაც ნივთი დაიკარგა. თეატრს უფლება აქვს იშუამდგომლოს პროცესში დამოუკიდებელი მოთხოვნის არმქონე მესამე პირად მეგარდერობეს ჩაბმის შესახებ.

ამ საქმეში მესამე პირის სახით მოპასუხის მხარეზე მონაწილეობის მიღებაში დაინტერესებულია მეგარდერობე, რადგან, თუ თეატრი საქმეს წააგებს (ე.ი. თუ სარჩელი დაკმაყოფილდება), მოპასუხეს, რომელმაც გადაუხადა (აუნაზღაურა) მოსარჩელეს დაკარგული პალტოს ღირებულება სასამართლო გადაწყვეტილების საფუძველზე, უფლება აქვს რეგრესის წესით აღძრას სარჩელი მეგარდერობეზე, როგორც მატერიალურად პასუხისმგებელი პირის წინააღმდეგ. ამასთან, მეგარდერობეს უფლება არა აქვს სადავო გახადოს თავდაპირველ საქმეზე სასამართლოს კანონიერ ძალაში შესული გადაწყვეტილებით დადგენილი იურიდიული ფაქტები, ვინაიდან ეს ფაქტები პრეიუდიციულ ხასიათს იძენენ.

მომავალში რეგრესის წესით სარჩელის აღძვრის შესაძლებლობა (უფლება) განსაზღვრავს სწორედ იმას, რომ დავის საგანზე დამოუკიდებელი მოთხოვნის არმქონე მესამე პირი იურიდიულად იქნება დაინტერესებული იმ საქმეში (დავაში), რომელიც თავდაპირველ მხარეებს შორის მიმდინარეობს.

სასამართლო განხილვის საგანი აქ აგრეთვე არის ორი ურთიერთდაკავშირებული მატერიალური სამართალურთიერთობა, კერძოდ, ძირითადი მოთხოვნა და მისგან ნაწარმოები სარეგრესო მოთხოვნა. გარდა ერთი საერთო ობიექტისა, ამ სამართალურთიერთობათა წარმოშობის საფუძველია საერთო იურიდიული ფაქტები. გადაწყვეტილება შეიძლება გამოტანილ იქნეს მხოლოდ ძირითად სამართლებრივ ურთიერთობასთან მიმართებაში (აღძრულ სასარჩელო მოთხოვნასთან დაკავშირებით). ეს ნიშნავს, რომ დამოუკიდებელი მოთხოვნის არმქონე მესამე პირის მატერიალური უფლებები არ წარმოადგენენ სასამართლო განხილვის საგანს მხარეთა შორის არსებული დავის განხილვის დროს. დაწყებულ პროცესში ასეთი მესამე პირის მონაწილეობის მიზანია კანონით გათვალისწინებული ინტერესის დაცვა.

მაშასადამე, დარღვეული ან სადავო უფლებების სასამართლო წესით დაცვის კონსტიტუციური გარანტია (პრინციპი) გულისხმობს იმას, რომ სამართლის სუბიექტებს უფლება აქვთ თავიანთი სამართლებრივი სიკეთე დაიცვან როგორც სასამართლოში სამოქალაქო საქმის აღძვრით და საქმეში მხარეთა (თანამონაწილეთა) სახით მონაწილეობით, ისე დაინტერესებული პირების სახით შესვლით უკვე დაწყებულ პროცესში და მასში მესამე პირის სახით მონაწილეობით.

დავის საგანზე დამოუკიდებელი მოთხოვნის არმქონე მესამე პირი,

როგორც წესი, მოპასუხის მხარეზე მონაწილეობს. დასახელებულ მაგალითშიც ასე იყო. თუმცა, იშვიათად, მაგრამ მაინც, დამოუკიდებელი მოთხოვნის არმქონე მესამე პირი მოსარჩელის მხარეზეც შეიძლება მონაწილეობდეს. მაგალითად, ლეგატარი (საანდერძო დანაკისრის მიმღები) შეიძლება გამოვიდეს ანდერძისმიერი მემკვიდრის მხარეზე, რომელმაც სარჩელი აღძრა იმ პირის წინააღმდეგ, რომელიც არამართლზომიერად დაეუფლა სამკვიდროს. ლეგატარი ამ შემთხვევაში მოქმედებს ლეგატიდან (საანდერძო დანაკისრიდან) გამომდინარე საკუთარი უფლებების სამომავლოდ დაცვის მიზნით.

სასამართლოსა და მესამე პირებს შორის სამოქალაქო საპროცესო სამართლებრივი ურთიერთობების წარმოშობის საფუძველები სხვადასხვაგვარია. ერთ შემთხვევაში საფუძველია მხარეთა შორის არსებულ სადავო საგანზე დამოუკიდებელი მოთხოვნის არსებობა, სხვა შემთხვევაში კი, სუბიექტი დაინტერესებულია სასამართლოს გადაწყვეტილებით, რამეთუ ამ გადაწყვეტილებამ შეიძლება გავლენა მოახდინოს მესამე პირის უფლებებსა და მოვალეობებზე ერთ-ერთი მხარის მიმართ. თითოეული სახის მესამე პირისათვის სასამართლოს გადაწყვეტილებას სხვადასხვა მნიშვნელობა აქვს. კერძოდ, დავის საგანზე დამოუკიდებელი მოთხოვნის მქონე მესამე პირისათვის, გადაწყვეტილება დადასტურებს განსაზღვრული უფლების არსებობას ან არარსებობას. დავის საგანზე დამოუკიდებელი მოთხოვნის არმქონე მესამე პირისათვის გადაწყვეტილებას ექნება პრეიუდიციული მნიშვნელობა მის წინააღმდეგ რეგრესის წესით სარჩელის აღძვრის შემთხვევაში. რაში მდგომარეობს მესამე პირის ინსტიტუტის არსი სამოქალაქო პროცესში?

პროცესში მესამე პირთა ჩართვას ის მნიშვნელობა აქვს, რომ პროცესში მათი მონაწილეობა საშუალებას გვაძლევს ერთ საქმეში გავაერთიანოთ (თავი მოუყაროთ) ყველა მტკიცებულებას, ვინაიდან მათი დაინტერესებული არიან მათ მიერ წამოყენებული მოთხოვნების დადასტურებით და შეიძლება მათ ხელთ ჰქონდეთ შესაბამისი მტკიცებულებებიც (ფაქტობრივი მონაცემები). საქმეში მესამე პირთა მონაწილეობა უზრუნველყოფს აგრეთვე სასამართლოს მიერ საქმის ყველა გარემოების უფრო სრულად გამოკვლევის (დადგენის) შესაძლებლობას და თავიდან აგვაცილებს სასამართლოს მიერ ურთიერთსაწინააღმდეგო გადაწყვეტილებათა გამოტანას. სასამართლოს შესაძლებლობა აქვს საქმე უფრო სამართლიანად გადაწყვიტოს ყველა დავის (მოთხოვნის) ერთდროულად

განხილვით, ხოლო მესამე პირს შესაძლებლობა ეძლევა თავისი ინტერესი დროულად დაიცვას. მესამე პირთა მონაწილეობა უზრუნველყოფს პირთა უფლებებისა და ინტერესების სწრაფად დაცვას, სასამართლოში წამოჭრილი საკითხების სწრაფად გადაწყვეტას, ხელს უწყობს პროცესის ეკონომიას (დროის დაზოგვას). ერთ პროცესში ერთბაშად რამდენიმე მოთხოვნის განხილვა რიგი ფაქტორების გამო ხელსაყრელია: ორი საქმის ნაცვლად განიხილება ერთი, აღარ არის აუცილებელი ხელშეორედ დავიბაროთ სასამართლოში ერთი და იგივე პირები, მტკიცებულებათა გამოკვლევა ერთხელ ხდება, ორი გადაწყვეტილების ნაცვლად სასამართლოს გამოაქვს ერთი.

ამრიგად, შეიძლება ითქვას, რომ მესამე პირები პროცესის ის მონაწილეები არიან, რომლებიც შედიან უკვე დაწყებულ პროცესში და იცავენ დავის საგანზე თავიანთ დამოუკიდებელ უფლებებს ან, როცა სასამართლოს გადაწყვეტილებამ ამ საქმეზე შეიძლება გავლენა მოახდინოს მათ უფლება-მოვალეობებზე ერთ-ერთი მხარის მიმართ.

§2. მესამე პირები დამოუკიდებელი სასარჩელო მოთხოვნით

1. ცნება და ძირითადი დებულებები. დამოუკიდებელი მოთხოვნის მქონე მესამე პირები შედიან დაწყებულ პროცესში და პირველი ინსტანციის სასამართლოს მიერ გადაწყვეტილების გამოტანამდე აღძრავენ სარჩელს დავის საგანზე დამოუკიდებელი უფლებების დაცვის მიზნით, ანუ პროცესში შედიან სასამართლოს მიერ გადაწყვეტილების გამოტანამდე, თუ საქმეზე მიღებულ გადაწყვეტილებას შეუძლია დაარღვიოს მათი უფლებები.

ამ განსაზღვრებიდან გამომდინარე უნდა ითქვას, რომ ასეთი მესამე პირის შესვლა სამოქალაქო პროცესში, სხვა არაფერია, თუ არა დამოუკიდებელი სარჩელის აღძვრა. ზოგიერთი თავისებურება მხოლოდ იმაში მდგომარეობს, რომ სარჩელი წარედგინება იმ პირებს, რომლებიც უკვე არიან პროცესის მონაწილენი. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, ეს არის შეჭრა სხვის პროცესში, რომელიც სხვა პირის მიერ არის დაწყებული. სწორედ ეს ნიშანი განასხვავებს მესამე პირს მოსარჩელისაგან, რადგან მოსარჩელე პროცესის ის სუბიექტია, რომელიც თავდაპირველად (თვითონ) აღძრავს პროცესს.

ამდენად, მოსარჩელისა და მოპასუხის (ასევე თანამონაწილეთა) გარდა (რომელთა შორისაც თავდაპირველად წარმოიშვა პროცესი), დავის საგანი შესაძლოა მოექცეს სხვა პირთა, ანუ მესამე პირთა უფლებებისა და ინტერესების სფეროშიც.

მაგალითად, ცოლმა აღძრა სარჩელი სასამართლოში თავისი ყოფილი ქმრის წინააღმდეგ, მუსიკალური ინსტრუმენტის გამოთხოვის შესახებ, რომელიც, მოსარჩელის მტკიცებით, მეუღლეებმა ქორწინების პერიოდში შეიძინეს. მეუღლეთა შორის ატეხილი დავის შესახებ შეიტყო კულტურის სახლის დირექტორმა, რომელმაც აღძრა სარჩელი და სასამართლოს განუცხადა, რომ ინსტრუმენტი კულტურის დაწესებულების საკუთრებას წარმოადგენდა. განცხადებაში დირექტორმა, რომელიც მოცემულ შემთხვევაში დაწყებულ პროცესში შევიდა დავის საგანზე დამოუკიდებელი მოთხოვნის მქონე მესამე პირად, აღნიშნა, რომ მოსარჩელეს კულტურის სახლში მუშაობის პერიოდში ინსტრუმენტი გადაეცა დროებით სარგებლობაში და იგი აღარ დაუბრუნებია. თუმცა ხაზგასმით უნდა აღინიშნოს, რომ დავის საგანი მარტო ქონება როდი შეიძლება იყოს, არამედ პირადი არაქონებრივი უფლებებიც, მაგალითად, მხარეები შეიძლება დავობდნენ ავტორობის უფლების გამო და ა.შ. ასეთი სახის მესამე პირმა, შესაძლოა, მიაღწიოს თავის სასარგებლოდ იმ სადავო საგნის მიკუთვნებას, რომლის გამოც დავობენ თავდაპირველი მოსარჩელე და მოპასუხე, ან მიაღწიოს თავდაპირველი მხარეების მიერ სადავოდ ქცეული უფლების აღიარებას თავის სასარგებლოდ.

პროცესში დამოუკიდებელი მოთხოვნის მქონე მესამე პირის შესვლის საფუძველია დავის საგანზე დამოუკიდებელი მოთხოვნის არსებობა. რაც შეეხება თვითონ უფლებას დავის საგანზე, ეკუთვნის თუ არა მესამე პირს ეს უფლება, ამ საკითხს უნდა უპასუხოს სასამართლომ, გადაწყვეტილების გამოტანის დროს იგი განსაზღვრავს, ეკუთვნის თუ არა მოდავე მხარეს უფლება დავის საგანზე.

საპროცესო კოდექსის 88-ე მუხლის თანახმად, ყოველ დაინტერესებულ პირს, რომელიც აცხადებს დამოუკიდებელ მოთხოვნას დავის საგანზე ან მის ნაწილზე, შეუძლია აღძრას სარჩელი ორივე ან ერთ-ერთი მხარის მიმართ, სასამართლოს მიერ გადაწყვეტილების გამოტანამდე (მესამე პირები დამოუკიდებელი სასარჩელო მოთხოვნით). მესამე პირის სარჩელის მიღება და განხილვა წარმოებს საერთო წესების დაცვით.

მესამე პირისა და თავდაპირველი მოსარჩელის სარჩელის გადაწყვეტა ხდება ერთდროულად. ასეთ შემთხვევაში მესამე პირმა უნდა წარუდგინოს თავისი მოთხოვნა იმ სასამართლოს, სადაც საქმე უკვე წარმოებს (თუნდაც საზოგადოდ მისი მოთხოვნა ამ სასამართლოს განსჯადი არ იყოს). მესამე პირები დამოუკიდებელი სასარჩელო მოთხოვნით, სარგებლობენ მოსარჩელის ყველა უფლებით და ეკისრებათ მისი ყველა მოვალეობა.

ამ დებულებიდან გამომდინარე, შეგვიძლია გამოვიტანოთ შემდეგი დასკვნები:

მესამე პირები სარგებლობენ კომპლექსურად მოსარჩელის ყველა საპროცესო უფლებით, მესამე პირებს აქვთ საქმის შედეგით მატერიალური და საპროცესო დაინტერესება. იმის გამო, რომ დამოუკიდებელი მოთხოვნის მქონე მესამე პირის შესვლა პროცესში თავისი სამართლებრივი ბუნებით ნიშნავს ამ პირის მიერ სარჩელის აღძვრას, პროცესში შესვლის შემთხვევაში მესამე პირმა სარჩელი უნდა შეიტანოს საპროცესო კოდექსის 178-ე და 179-ე მუხლების დაცვით, ხაზი უნდა გაესვას როგორც თავის, ისე მეორე მხარის ლეგიტიმურობას ამ საქმისადმი, მესამე პირს აწევს სასამართლო ხარჯი, მასზე ვრცელდება კანონიერ ძალაში შესული გადაწყვეტილების ყველა მატერიალური და საპროცესო შედეგი. პროცესში მესამე პირის დაშვების შესახებ საკითხის გადაწყვეტის დროს სასამართლომ ამის შესახებ განჩინება უნდა გამოიტანოს (სსსკ-ის 203-ე მუხლი).

რადგან დამოუკიდებელი მოთხოვნის მქონე მესამე პირი სარგებლობს მოსარჩელის ყველა უფლებით, ამიტომ მას უფლება აქვს უარი თქვას სარჩელზე, საქმე დაამთავროს მორიგებით, გაადილოს ან შეამციროს სასარჩელო მოთხოვნათა მოცულობა, გაასაჩივროს გადაწყვეტილება, აღძვას ნებისმიერი შუამდგომლობა და ა.შ.

მართალია, ასეთი მესამე პირი თავისი სამართლებრივი ბუნებით სხვა არაფერია, თუ არა მოსარჩელე და, შესაბამისად, მოსარჩელის უფლებებითაც სარგებლობს სრული მოცულობით, მაგრამ, ამასთან, იგი განსხვავდება თავდაპირველი მოსარჩელისაგან შემდეგი ნიშნებით:

ა) დავის საგანზე დამოუკიდებელი მოთხოვნის მქონე მესამე პირი ყოველთვის შედის დაწყებულ პროცესში;

ბ) მესამე პირის მოპასუხე შეიძლება თავდაპირველ მხარეთაგან იყოს ერთ-ერთი, ან ორივე მათგანი;

გ) მესამე პირის მოთხოვნის საფუძველი შეიძლება იყოს ისეთივე, როგორც მოსარჩელისა (არა იგივე, არამედ ისეთივე, ანუ ანალოგიური) ან მისი მოთხოვნა ემყარებოდა სხვა საფუძველს;

დ) დავის საგანზე დამოუკიდებელი მოთხოვნის მქონე მესამე პირი და თავდაპირველი მოსარჩელე ერთად (ერთობლივად) ვერ შეიტანენ საერთო სარჩელს, რამეთუ მესამე პირსა და თავდაპირველ მოსარჩელეს ურთიერთგამომრიცხავი ინტერესები ამოძრავებთ სამოქალაქო პროცესში (მოსარჩელის მოთხოვნათა დაკმაყოფილება გამოიწვევს მესამე პირის სარჩელის დაკმაყოფილებაზე უარის თქმას სასამართლოს მხრიდან).

რა წესით ხდება დავის საგანზე დამოუკიდებელი მოთხოვნის მქონე მესამე პირთა ჩაბმა პროცესში?

სამოქალაქო საპროცესო კოდექსი ცალკე მუხლით (იხილეთ 90-ე მუხლი) განსაზღვრავს დამოუკიდებელი მოთხოვნის არმქონე მესამე პირთა საქმეში ჩაბმის წესს.

რაც შეეხებათ დამოუკიდებელი მოთხოვნის მქონე მესამე პირებს, იმისათვის, რომ პროცესში შევიდეს, ასეთ მესამე პირს უნდა გააჩნდეს სარჩელის აღძვრის უფლება და უნდა დაიცვას მისი აღძვრის (შეტანის) კანონით დადგენილი წესი. სარჩელის მიღებაზე უარის თქმის საფუძველები (მუხლი 186-ე და 187-ე) და წესი მთლიანად ვრცელდება დამოუკიდებელი მოთხოვნის მქონე მესამე პირებზეც, 88-ე მუხლით დადგენილი სპეციფიკის გათვალისწინებით.

ამრიგად, თუ ფიზიკური ან იურიდიული პირი გამოხატავს დამოუკიდებელი მოთხოვნის მქონე მესამე პირად საქმეში მონაწილეობის სურვილს, თუ სახეზე იქნება სარჩელის აღძვრის აუცილებელი წინაპირობები და თუ დაცულია სარჩელის აღძვრის კანონით დადგენილი წესი, მაშინ სასამართლომ უნდა მიიღოს მესამე პირის სარჩელი. ამავე დროს, სასამართლოს არა აქვს უფლება მესამე პირი პროცესში თავისი ინიციატივით ჩააბას, მისი თანხმობის გარეშე ან იმ შემთხვევაში თუ ეს პირი არ აღძრავს დამოუკიდებელ მოთხოვნას დავის საგანზე თავდაპირველი მხარეების წინააღმდეგ. ანუ დამოუკიდებელი მოთხოვნის მქონე მესამე პირი საქმეში შედის თავისი ინიციატივით (ნება-სურვილით). მესამე პირის პროცესში ჩაბმის ასეთი წესის არსებობა ემყარება დისპოზიციურობის პრინციპს.

თუმცა მესამე პირმა, შესაძლოა, არც იცოდეს სასამართლოში საქმის განხილვის შესახებ. ამიტომ, თუ საქმის მომზადების პროცესში მოსა-

მართლე დაადგენს, რომ სარჩელი (განსახილველი საქმე) შეეხება მესამე პირის ინტერესებს, მან უნდა შეატყობინოს მესამე პირს სასამართლოს წარმოებაში არსებული საქმის შესახებ და ამ საქმის განხილვის დროის შესახებ და განუმარტოს პროცესში მონაწილეობის უფლება. მესამე პირი შეიძლება შევიდეს დაწყებულ პროცესში საქმის მომზადების სტადიაზე ან სასამართლოს მთავარი სხდომის (საქმის განხილვის სტადიის) დროს, მაგრამ სასამართლოს გადაწყვეტილების გამოტანამდე. გადაწყვეტილების გამოტანის შემდეგ კი მესამე პირს შეუძლია თავისი უფლებები (ინტერესები) დაიცვას საერთო წესით, ანუ აღძრას დამოუკიდებელი სარჩელი იმ მხარის წინააღმდეგ, რომლის სასარგებლოდაც გამოვიდა გადაწყვეტილება.

მესამე პირის სარჩელი შეიძლება უმოძრაოდაც დატოვოს სასამართლომ კანონით გათვალისწინებული საფუძვლებითა და წესით.

პროცესში მესამე პირის შესვლის შემთხვევაში სასამართლომ უნდა განიხილოს ორი სარჩელი: თავდაპირველი მოსარჩელისა და მესამე პირის სარჩელი. ამის შესაბამისად უნდა ჩამოყალიბდეს სასამართლოს გადაწყვეტილებაც.

მესამე პირის სარჩელი უნდა იყოს დაკავშირებული პირვანდელ მოთხოვნასთან. ეს მოთხოვნები უნდა იყოს ერთგვაროვანი. მაგალითად, მეუღლეებმა წამოჭრეს დავა სახლზე საკუთრების უფლების შესახებ. ამ დავის შესახებ შეიტყო შვილმა, წარადგინა სარჩელი მშობლების მიმართ და მანაც მოითხოვა სახლზე საკუთრების უფლების ცნობა იმ მოტივით, რომ სახლის მშენებლობაში მანაც მიიღო როგორც ფიზიკური, ისე მატერიალური მონაწილეობა. აქ მოთხოვნები ერთგვაროვანია. სხვა მაგალითი, როცა ეს მოთხოვნები არაერთგვაროვანია: „ა“ მოითხოვს დამქირავებლის „ბ“-ს ბინიდან გამოსახლებასა და ქირავნობის ხელშეკრულების შეწყვეტას ქირის გადაუხდელობის მოტივით. „გ“ მოითხოვს პროცესში დაშვებას იმის გამო, რომ მოსარჩელემ მას მიაყენა მატერიალური ზიანი. აქ მოთხოვნები არაერთგვაროვანია, ამიტომ „გ“-ს დაშვება მესამე პირის სახით, არ შეიძლება.

კანონით დაშვებულია, რომ მესამე პირმა აღძრას სარჩელი როგორც ერთ-ერთი თავდაპირველი მხარის, ისე ორივე მხარის წინააღმდეგ.

ეს აიხსნება იმით, რომ სარჩელის აღძვრა ორივე თავდაპირველი მხარის წინააღმდეგ ეფუძნება იმას, რომ ორივე მხარე და პროცესში შემსვლელი მესამე პირი ერთმანეთთან დაკავშირებული არიან სავარ-

აუღო სადავო სამართალურთიერთობებით. მოცემულ შემთხვევაში სავარაუდო სადავო მატერიალური სამართალურთიერთობების სუბიექტებია თავდაპირველი მოსარჩელე და მესამე პირი, მოპასუხე და მესამე პირი.

როცა მესამე პირი სადავოს ხდის თავდაპირველი მოსარჩელისა და მოპასუხის უფლებას დავის საგანზე, მოპასუხე მხარეს მესამე პირის წინაშე ფაქტობრივად თავდაპირველი მხარეები წარმოადგენენ.

ამრიგად, პროცესში სათანადო და არასათანადო მოსარჩელეთა ერთდროულად მონაწილეობის დროს, სათანადო მოსარჩელე იკავებს დავის საგანზე დამოუკიდებელი მოთხოვნის მქონე მესამე პირის და არა თანამოსარჩელის ადგილს.

ორივე ეს მოსარჩელე (იგულისხმება თავდაპირველი მოსარჩელე და დავის საგანზე დამოუკიდებელი მოთხოვნის მქონე მესამე პირი) არ შეიძლება თანამონაწილე იყოს იმიტომ, რომ თანამონაწილეობის დროს ერთად (ერთობლივად) განსახილველად (ერთობლივად განხილვის მიზნით) აღძრული მოთხოვნები არ უნდა გამორიცხავდეს ერთიმეორეს, ე.ი. ერთი აღძრული მოთხოვნათაგანის დაკმაყოფილება არ უნდა იყოს დამოკიდებული მეორე მოთხოვნის დაკმაყოფილებაზე უარის თქმაზე.

სათანადო მოსარჩელე კი ივარაუდება დავის საგანზე დამოუკიდებელი უფლების სუბიექტად. პროცესში შესული სათანადო მოსარჩელის (იგულისხმება მესამე პირი) სარჩელი, არასდროს არ შეიძლება აღძრულ იქნეს თავდაპირველი (არასათანადო) მოსარჩელის სარჩელთან ერთად იმდენად, რამდენადაც ეს მათი სარჩელები (მოთხოვნები) გამორიცხავენ ერთიმეორეს, რამეთუ სათანადო და არასათანადო მოსარჩელეს ურთიერთგამომრიცხავი ინტერესები ამოძრავებთ (აქვთ).

ამიტომ პროცესში შესული სათანადო მოსარჩელე, რომელიც მასში არასათანადო მოსარჩელესთან ერთად მონაწილეობს, დავის საგანზე დამოუკიდებელი მოთხოვნის მქონე მესამე პირად იწოდება. ამგვარი მესამე პირს უფლება აქვს აღძრას თავისი მოთხოვნა როგორც ორივე, ისე ერთ-ერთი მხარის წინააღმდეგ ისე, რომ სადავო არ გახადოს მეორის ინტერესები. ჩვენი აზრით, კანონის ამ დებულებას უაღრესად დიდი პრაქტიკული მნიშვნელობა აქვს, რამეთუ, იმისდა მიხედვით, თუ რომელი მხარის წინააღმდეგ არის აღძრული მესამე პირის მოთხოვნა, განისაზღვრება პროცესში მხარეებსა და დავის საგანზე დამოუკიდებელი მოთხოვნის მქონე მესამე პირთა შორის ურთიერთობაც. მაგალითად, თუ მესამე პირმა აღძრა დამოუკიდებელი

მოთხოვნა ორივე პირვანდელი მხარის წინააღმდეგ, ხოლო პირვანდელმა მოსარჩელემ უარი თქვა მოპასუხის მიმართ მის მიერ აღძრულ სარჩელზე, მაშინ საქმის განხილვის საგანი თავდაპირველი მოსარჩელისა და მოპასუხის წინააღმდეგ მესამე პირის მიერ აღძრული სარჩელია იქნება.

თუ თავდაპირველი მხარეები მორიგების აქტს დაუდებენ მესამე პირს, მაშინ მორიგების სუბიექტები იქნებიან, ერთი მხრივ, თავდაპირველი მოსარჩელე, მაგრამ ამ შემთხვევაში (ანუ მორიგების დროს) ის მესამე პირის წინაშე მოპასუხის სახით (მოპასუხედ) მიიღებს მონაწილეობას მორიგებაში და თავდაპირველი მოპასუხე და, მეორე მხრივ – მესამე პირი, ასეთ შემთხვევაში, მორიგების დამტკიცება სასამართლოს მიერ საქმისწარმოების შეწყვეტის სამართლებრივი საფუძველია.

იმ შემთხვევაში, თუ მესამე პირი დამოუკიდებელ მოთხოვნას აღძრავს მხოლოდ თავდაპირველი მოსარჩელის წინააღმდეგ, მაშინ თავდაპირველი მოსარჩელის უარი მოპასუხის მიმართ მის მიერ აღძრულ სარჩელზე, გამოიწვევს საქმისწარმოების შეწყვეტას ამ ნაწილში და სასამართლომ, შესაბამისად, მოპასუხე უნდა გაათავისუფლოს პროცესში მონაწილეობისაგან. თავდაპირველი მოსარჩელე კი პროცესში უნდა დატოვოს მესამე პირის მოპასუხედ და განაგრძოს საქმის არსებითად განხილვა. მორიგება შეიძლება დაიდოს თავდაპირველ მოსარჩელესა და მესამე პირს შორის. მორიგების აქტის დამტკიცება კი სასამართლოს მიერ, ასეთ შემთხვევაში, საქმისწარმოების სრულად შეწყვეტის საფუძველია.

თუ მესამე პირი დამოუკიდებელ მოთხოვნას აღძრავს მხოლოდ მოპასუხის წინააღმდეგ, მაშინ თავდაპირველი მოსარჩელის მიერ სარჩელზე უარის თქმა გამოიწვევს თავდაპირველად აღძრულ სარჩელთან დაკავშირებით დაწყებული საქმისწარმოების შეწყვეტას, მაგრამ, ამასთან, მოპასუხე ისევ დარჩება პროცესში, მაგრამ ახლა უკვე როგორც მესამე პირის მოპასუხის როლში. ასეთ შემთხვევაში, მორიგების სუბიექტები იქნებიან მოპასუხე და მესამე პირი.

საპროცესო კოდექსის 88-ე მუხლის თანახმად, დავის საგანზე დამოუკიდებელი მოთხოვნის მქონე მესამე პირს უფლება აქვს შევიდეს პროცესში პირველი ინსტანციის სასამართლოს მიერ გადაწყვეტილების მიღებამდე, ე.ი. ვიდრე სასამართლო გავიდოდეს სათათბირო ოთახში გადაწყვეტილების გამოსატანად. თუმცა უნდა გავითვალისწინოთ, რომ

მესამე პირის შესვლა პროცესში მთავარ სხდომაზე (საქმის არსებითად განხილვის სტადიაზე) საქმის განხილვის გადადებას გამოიწვევს იმდენად, რამდენადაც საქმის განხილვა თავიდან უნდა დაიწყოს. ყოველივე ეს გამოწვეულია იმით, რომ მესამე პირს თავისი სარჩელის დასასაბუთებლად დასჭირდება დამატებითი მტკიცებულებები. საეჭვოა, რომ ეს მტკიცებულებები თვითონ სასამართლოს ჰქონდეს ხელთ. ამიტომ პრაქტიკული თვალსაზრისით უფრო მიზანშეწონილია დავის საგანზე დამოუკიდებელი მოთხოვნის მქონე მესამე პირის შესვლა პროცესში საქმის მომზადების სტადიაზე.

2. თანამოსარჩელებისაგან განსხვავება. მართალია, დავის საგანზე დამოუკიდებელი მოთხოვნის მქონე მესამე პირი სარგებლობს მოსარჩელის ყველა უფლებით, მაგრამ ეს არ ნიშნავს იმას, რომ მესამე პირებისა და მოსარჩელის საპროცესო მდგომარეობა ერთგვაროვანია (მსგავსია). დავის საგანზე დამოუკიდებელი მოთხოვნის აღძვრით, მესამე პირი, როგორც წესი, ეხება როგორც თავდაპირველი მოსარჩელის, ისე მოპასუხის უფლებებსა და ინტერესებს. ამიტომ მესამე პირის მიერ სარჩელის აღძვრის შემთხვევაში, უმეტესწილად, მოპასუხედ შეიძლება გამოვიდეს ორივე მხარე. ზოგჯერ კი, მესამე პირის სარჩელი მიმართულია არა ორივე, არამედ მხოლოდ ერთ-ერთი მხარის მიმართ. ამდენად, შეიძლება ითქვას, რომ მესამე პირი სპეციფიკურ ურთიერთობაში იმყოფება დავის (პროცესის) სხვა მონაწილეებთან (მხარეებთან). ამგვარი (მესამე პირის მსგავსი, მისთვის დამახასიათებელი) მდგომარეობა კი არ არის დამახასიათებელი არც მოსარჩელისა და არც მოპასუხისათვის.

დავის საგანზე დამოუკიდებელი მოთხოვნის მქონე მესამე პირები ასევე უნდა განვასხვაოთ თანამოსარჩელებისაგან ორი ნიშნით: 1) მესამე პირი ყოველთვის შედის დაწყებულ პროცესში, ხოლო თანამოსარჩელებს კი შეუძლიათ ერთდროულადაც (ერთად) აღძვრან საქმე. თუმცა თანამოსარჩელეს შეუძლია შევიდეს უკვე დაწყებულ პროცესშიც. მაგალითად, აღიძრა სარჩელი ავტორობის უფლების დაცვის შესახებ და პროცესში შევიდა მოსარჩელის თანაავტორი, თუ, რა თქმა უნდა, რაიმე პრეტენზია არა აქვს მას თავისი თანაავტორის მიმართ.

2) თანამოსარჩელეთა მიერ აღძრული მოთხოვნები არ გამოირიცხავს ერთიმეორეს, ერთ-ერთი თანამოსარჩელის მოთხოვნის დაკმაყოფილება ან მოთხოვნის დაკმაყოფილებაზე უარის თქმა გავლენას

არ ახდენს სხვა თანამოსარჩელეთა მოთხოვნის განხილვასა და გადაწყვეტაზე (ამ მოთხოვნის ბელზე). მოსარჩელისა და მესამე პირს მოთხოვნის საგანი უნდა ემთხვეოდეს ერთმანეთს სრული მოცულობით ან ნაწილობრივ, ანუ მოსარჩელესა და მესამე პირს შორის დავა სამართალურთიერთობის საერთო ობიექტების გამო წარმოიშობა. ამიტომ მოსარჩელის მოთხოვნის დაკმაყოფილება აუცილებლად გამოიწვევს მესამე პირის სარჩელზე სრულად ან ნაწილობრივ უარის თქმას (მესამე პირის სარჩელის დაუკმაყოფილებლობას სრულად ან ნაწილობრივ) და, პირიქით, მესამე პირის დამოუკიდებელი მოთხოვნის დაკმაყოფილება ანალოგიურ შედეგებს გამოიწვევს მოსარჩელის მიმართ.

მოსარჩელესა და მესამე პირს პროცესში ურთიერთგამომრიცხავი ინტერესი აქვთ. მოსარჩელის (თანამოსარჩელის) მოთხოვნა ყოველთვის მხოლოდ მოწინააღმდეგე მხარის (მოპასუხის) წინააღმდეგ არის მიმართული. რაც შეეხება მესამე პირს, იგი ყოველთვის აღძრავს თავის სასარჩელი მოთხოვნას ან მხოლოდ თავდაპირველი მოსარჩელის წინააღმდეგ, ან ერთდროულად თავდაპირველი მოსარჩელისა და მოპასუხის წინააღმდეგ. ანუ მესამე პირი პროცესში მოსარჩელის (და თანამოსარჩელის) კონკურენტის როლში გამოდის იმდენად, რადგანაც სასამართლოში დავა პროცესის ამ სუბიექტებს შორის წარმოიშობა ერთი და იმავე ობიექტის გამო.

მესამე პირი და მოსარჩელე თავისი შინაარსით განსხვავებული მატერიალური სამართალურთიერთობების მონაწილეები არიან. თუმცა, როგორც ვთქვით, ეს ურთიერთობები წარმოშობილია ერთი საერთო ობიექტის გამო, ერთ საერთო ობიექტს შეეხება. თანამოსარჩელები კი ერთიანი, რთული, მრავალსუბიექტური სამართალურთიერთობის მონაწილეები არიან საკვლევებლო თანამონაწილეობის დროს, ან რამდენიმე, მაგრამ თავისი შინაარსით ანალოგიური (მსგავსი) მატერიალური სამართალურთიერთობების მონაწილეები არიან ფაკულტატური თანამონაწილეობის დროს. მათი მოთხოვნები არ გამორიცხავს ერთიმეორეს.

მაგალითად, მეუღლეთა შორის წარმოიშვა დავა საცხოვრებელი სახლის გაყოფის შესახებ, ამ საქმეში დავის საგანზე დამოუკიდებელი მოთხოვნის მქონე მესამე პირის სახით შევიდა მოპასუხის დედა. მან მიუთითა, რომ სადავო სახლის ასაშენებლად მეუღლეებს მისცა ფული, ზოგიერთი სამშენებლო მასალა და ითხოვა მისთვის სახლის 1/3 ნაწი-

ლის გამოყოფა. ამ მაგალითში მეუღლეთა საერთო თანაზიარი ქონების გაყოფის შესახებ მოსარჩელე და მოპასუხე სახლზე საერთო თანაზიარი საკუთრების უფლებიდან გამომდინარე სამართალურთიერთობის სუბიექტები არიან, ხოლო მესამე პირი და თავდაპირველი მხარეები სახლზე საერთო წილობრივი საკუთრების უფლებიდან გამომდინარე სამართალურთიერთობების სუბიექტები იქნებიან. თავისი შინაარსით განსხვავებული სამართალურთიერთობები ერთმანეთთან დაკავშირებულია ამ შემთხვევაში იმით, რომ წარმოშობილია ერთი და იმავე ობიექტის ან მისი ნაწილის გამო.

დაწყებულ პროცესში შესული პირის საპროცესო სტატუსის შესახებ საკითხის სწორი გადაწყვეტა განაპირობებს სასამართლო ხარჯების სწორად განაწილებასაც. თუ მესამე პირმა სარჩელი აღძრა მხოლოდ მოსარჩელის მიმართ და სარჩელი დაკმაყოფილდა, მაშინ მესამე პირს უფლება აქვს ხარჯების ანაზღაურება მოსარჩელისაგან მოითხოვოს. თუ სარჩელი ორივე მხარის მიმართაა წაყენებული და დაკმაყოფილდა, ორივე მხარემ უნდა აუნაზღაუროს სასამართლო ხარჯები მესამე პირს. თუ მესამე პირმა სარჩელი აღძრა მხოლოდ მოპასუხის წინააღმდეგ, მაშინ მას სარჩელის დაკმაყოფილების შემთხვევაში აქვს მოპასუხისაგან სასამართლო ხარჯების ანაზღაურების უფლება.

§3. მესამე პირები დამოუკიდებელი სასარჩელო მოთხოვნის გარეშე

1. ცნება და ძირითადი დებულებები. დავის საგანზე (მთლიანად) ან მის ნაწილზე დამოუკიდებელი სასარჩელო მოთხოვნის არმქონე მესამე პირები ეს ის დაინტერესებული პირები არიან, რომლებიც შედიან დაწყებულ პროცესში მოსარჩელის ან მოპასუხის მხარეზე, თუ სასამართლო გადაწყვეტილებას ამ საქმეზე შეუძლია შემდგომში გავლენა მოახდინოს მის უფლებებსა და მოვალეობებზე ერთ-ერთი მხარის მიმართ. მესამე პირად დაშვების საკითხს, მესამე პირის მიერ სასამართლოსადმი განცხადებით მიმართვის შემთხვევაში, წყვეტს სასამართლო მხარეთა მოსაზრებების გათვალისწინებით (მუხლი 89-ე).

მოცემული უფლებები და მოვალეობები, რომლებზეც, სავარაუდოდ, შესაძლოა, გავლენა იქონიოს მომავალში სასამართლო გადაწყვეტილებამ, შეადგენს მესამე პირის იურიდიულ ინტერესს სხვის პროცესში.

მაგალითად, თეატრის გარდერობიდან პალტოს დაკარგვის შემთხვევაში მეგარდერობე დაინტერესებულია მონაწილეობა მიიღოს თეატრის წინააღმდეგ მაყურებლის (პალტოს მესაკუთრის) სარჩელის საფუძველზე დაწყებულ პროცესში, დაკარგული ქონების ღირებულების ანაზღაურების შესახებ.

მოცემულ შემთხვევაში, მეგარდერობეს ინტერესი ეფუძნება იმას, რომ სარჩელის დაკმაყოფილების შემთხვევაში, თეატრს უფლება აქვს რეგრესის წესით აღძრას სარჩელი მესამე პირის წინააღმდეგ და გადაახდეინოს ის თანხა, რომლის გადახდაც თავად თეატრს მოუწია სამართლო გადაწყვეტილებით, დაკარგული პალტოს მესაკუთრისათვის.

მოცემულ შემთხვევაში მეგარდერობე (მესამე პირი) მაყურებელსა (მოსარჩელესა) და თეატრს (მოპასუხეს) შორის წამოჭრილ დავაში (პროცესში) არაეითარ მოთხოვნებს არ აცხადებს. არ შეიძლება აგრეთვე მეგარდერობეს წინააღმდეგ აღძრას პალტოს ღირებულების ანაზღაურების მოთხოვნა, რამეთუ მხარეთა შორის წამოჭრილი დავის საგანია შენახვის (მიბარების) ხელშეკრულება. ამ ურთიერთობის (ხელშეკრულების) მონაწილე კი თვითონ მეგარდერობე არ არის. თუმცა, თუ სხვის პროცესში მიიღებს მონაწილეობას და დაამტკიცებს, რომ ნივთის დაკარგვაში ბრალი არ მიუძღვის, მეგარდერობეს (მესამე პირს) ამით შეუძლია უზრუნველყოს სამომავლოდ თავისი უფლებების დაცვა. შესაბამისად, მის წინააღმდეგ რეგრესის წესით თეატრის (მოსარჩელე) მიერ აღძრული სარჩელის დაკმაყოფილებაზე თეატრს უარი ეთქმება.

ამრიგად, ამგვარი მესამე პირის დაინტერესება სხვის პროცესში სრულიად სხვაგვარია, სხვა მიზეზებით არის გამოწვეული, ვიდრე დამოუკიდებელი მოთხოვნის მქონე მესამე პირისა. ამიტომ ეწოდებათ მოცემულ პირებს დავის საგანზე დამოუკიდებელი მოთხოვნის არმქონე მესამე პირები. მათ პროცესში მონაწილეობა შეუძლიათ მოსარჩელის ან მოპასუხის მხარეზე.

მონაწილეობს რა სხვის პროცესში, დამოუკიდებელი მოთხოვნის არმქონე მესამე პირი ეხმარება იმ მოსარჩელეს ან იმ მოპასუხეს, რომლის მხარეზეც ის გამოდის (მონაწილეობს), რათა ერთ-ერთმა იმ მხარემ, რომლის მხარეზეც ეს მესამე პირი მონაწილეობს, მიაღწიოს მისთვის ხელსაყრელი გადაწყვეტილების გამოტანას, დავის გადაწყვეტას მის სასარგებლოდ. ამიტომაც, რომ ასეთი მესამე პირები ლიტერატურაში იწოდებიან დამხმარედ (მესამე პირი დამხმარე), მაგრამ ამგვარი გამოთქმა პირობითია, რადგან პროცესში დამოუკიდებელი მოთხოვნის არმქონე მე-

სამე პირები უფრო აქტიური არიან, ვიდრე, ვთქვათ, მოპასუხე. ეს იმიტომ, რომ თუ მოპასუხე წააგებს საქმეს და გადაუხდის მოსარჩელეს იმას, რასაც იგი მოპასუხისაგან მოითხოვს, მაშინ წაგებულ მხარეს (ე.ი. მოპასუხეს) წარმოეშობა ე.წ. რეგრესის წესით სარჩელის აღძვრის უფლება იმ მესამე პირთან, რომელიც მონაწილეობას იღებდა პროცესში მის მხარეზე. ანუ მესამე პირი თავისი მონაწილეობით პროცესში, იცავს თავის კანონიერ ინტერესებს, ე.ი. ცდილობს თავიდან აიცილოს რეგრესული პასუხისმგებლობა მხარის წინაშე, ანდა ამით იგი უზრუნველყოფს თავისთვის სამომავლოდ მხარის წინააღმდეგ მოთხოვნის აღძვრის შესაძლებლობას. მაშასადამე, მესამე პირის მონაწილეობის შემთხვევაში, მოპასუხე თითქმის არაფერს არ კარგავს. მაგალითად, მაღაზიამ მყიდველს მიჰყიდა რაიმე ნივთი. მოსარჩელემ (ქონების მესაკუთრემ) აღძრა საეინდიკაციო სარჩელი სასამართლოში და ელაგება მყიდველს (მოპასუხეს) ამ ნივთზე საკუთრების უფლებას, ვთქვათ, იმის გამო, რომ ნივთი, რომელიც მყიდველის ხელშია, მას მოჰპარეს. მოპასუხე აღნიშნავს, რომ მან ეს ნივთი შეიძინა მაღაზიაში (ანუ მესამე პირისაგან). ამიტომ პროცესში ჩაბმულ უნდა იქნეს მაღაზია. იგი ჩაებმევა მოპასუხის (ფაქტობრივი მფლობელის) მხარეზე (მოპასუხის ინიციატივით, ან თვითონაც შეუძლია შევიდეს პროცესში) და ცდილობს იმას, რომ თავიდან აიცილოს მომავალში სარეგრესო სარჩელის წარდგენა მოპასუხიდან თავის წინააღმდეგ. სწორედ ამიტომ არის იგი უფრო აქტიური, მაღაზიის (მესამე პირი მოცემულ შემთხვევაში) პირდაპირი ინტერესია საქმე გადაწყდეს მყიდველის სასარგებლოდ, წინააღმდეგ შემთხვევაში მყიდველი მოსთხოვს მას ზარალის ანაზღაურებას სხვისი ნივთის მიყიდვის გამო. ამიტომ მაღაზიას შეუძლია პროცესში შევიდეს მყიდველის მხარეზე მის დასახმარებლად სათანადო საბუთების საშუალებით.

ასეთი სახის მესამე პირის პროცესში დაშვების საფუძველია სარეგრესო სარჩელი (ანუ მხარის უფლება) — მოსთხოვოს მესამე პირს ზარალი, მაგრამ გარდა სარეგრესო სარჩელისა, მისი საფუძველი შეიძლება იყოს გარკვეული იურიდიული ფაქტი. მაგალითად, მოპასუხეს ელაგება მისი განქორწინებული მეუღლე და მოითხოვს ბავშვის სასარგებლოდ ალიმენტების გადახდევინებას. ამ საქმეში დავის საგანზე დამოუკიდებელი მოთხოვნის არმქონე მესამე პირად შეუძლია მონაწილეობა მიიღოს მოპასუხის ბავშვმა, რომელიც მას ჰყავს პირველი ქორწინებიდან და რომელსაც უკვე უხდის იგი ალიმენტებს. ბავშვის ინტერესებს, ამ შემთხ-

ვევაში, უნდა წარმოადგენდეს მისი კანონიერი წარმომადგენელი (დედა, მეურვე, მზრუნველი). ბავშვის ინტერესი იმაში მდგომარეობს, რომ, თუკი სასამართლო სარჩელს დააკმაყოფილებს და მოპასუხეს დააკისრებს მოსარჩელის ბავშვის სასარგებლოდ ალიმენტებს, მაშინ, შესაბამისად, უნდა შეამციროს სასამართლომ ალიმენტის ოდენობა მესამე პირად ჩაბმულის მიმართ, რასაც მოპასუხე უხდის მესამე პირს. ასეთ შემთხვევაში სახეზე არ არის სარეგრესო სარჩელი, მაგრამ არის სხვა იურიდიული ინტერესი. მოცემულ შემთხვევაში ამ ბავშვის შესვლა პროცესში (საქმეში ჩაბმა) ხდება როგორც მისი (ანუ მისი კანონიერი წარმომადგენლის ინიციატივით), ისე სასამართლოს ინიციატივით.

საერთოდ, თავდაპირველი და სარეგრესო სარჩელის საქმეები განხილულ უნდა იქნეს ცალ-ცალკე.

განხილულ მაგალითებში, ერთ შემთხვევაში – მალაზია, ხოლო მეორე შემთხვევაში – ბავშვი, ერევიან სხვის პროცესში ერთ-ერთი მხარის დასახმარებლად, პასუხისმგებლობის თავიდან ასაცილებლად ან სხვა იურიდიული ინტერესის გამო. ასეთი ჩარევა შესაძლებელია ყველა იმ შემთხვევაში, როდესაც ამას მოითხოვს მესამე პირის ინტერესი. ვისაც ასეთი ჩარევა უნდა, მან უნდა მიმართოს სასამართლოს სათანადო თხოვნით. ეს შესაძლებელია ყოველთვის, სასამართლო გადაწყვეტილების გამოტანამდე.

დავის საგანზე დამოუკიდებელი მოთხოვნის არმქონე პირის დაინტერესებას სხვის პროცესში შესვლით, ობიექტური ხასიათი უნდა გააჩნდეს. ეს ნიშნავს, რომ მისი ინტერესი უნდა ეფუძნებოდეს (ემყარებოდეს) მესამე პირის კავშირს ერთ-ერთ მხარესთან სავარაუდო მატერიალური სამართალურთიერთობის მიხედვით.

მოსარჩელესა და მოპასუხეს შორის ატეხილი დავის გამო წარმოშობილი პროცესის გარეშე არ შეიძლება პროცესში შევიდეს მესამე პირი და, საერთოდ, არსებობდეს მესამე პირი პროცესში, ანუ პროცესში მესამე პირის არსებობა დამოკიდებულია თავდაპირველი მხარეების არსებობაზე. ამასთან, აუცილებელია აღინიშნოს, რომ თვითონ მესამე პირსა და ერთ-ერთ მხარეს შორის არსებული სამართალურთიერთობები სრულიად დამოუკიდებელია ერთმანეთისაგან.

ასე მაგალითად, ზემოთ მითითებულ მაგალითში, როცა პროცესში დავის საგანზე დამოუკიდებელი მოთხოვნის არმქონე მესამე პირად მონაწილეობდა მეგარდერობე, მისი პროცესში ჩაბმის საფუძველია მას-

სა და თეატრს შორის დადებული შრომის ხელშეკრულებით წარმოშობილი სამართალურთიერთობა, ხოლო მოსარჩელესა და მოპასუხეს შორის არსებული სადავო ურთიერთობა კი ეფუძნება შენახვის (მიბარების) ხელშეკრულებას. თითოეული ეს სამართალურთიერთობა წარმოიშვა და არსებობს დამოუკიდებლად (ცალ-ცალკე) და არ არის დამოკიდებული ერთიმეორეზე.

თუ დავის საგანზე დამოუკიდებელი მოთხოვნის მქონე მესამე პირი პროცესში მხოლოდ თავისი ინიციატივით შედის, დავის საგანზე დამოუკიდებელი სასარჩელო მოთხოვნის არმქონე მესამე პირი პროცესში შეიძლება შევიდეს (ჩაებას) არა მარტო თავისი, არამედ ერთ-ერთი მხარის ინიციატივითაც, რისთვისაც ეს მხარე სასამართლოს მიმართავს მოტივირებული განცხადებით. ასეთი განცხადება, ანუ პროცესში მესამე პირის ჩაბმა თუ შესვლა, დაიშვება სასამართლოს გადაწყვეტილების გამოტანამდე როგორც წერილობით, ისე ზეპირი განცხადების ფორმით. ზეპირი განცხადება შეიტანება სასამართლო სხდომის ოქმში. როცა მესამე პირი თავისი ინიციატივით ებმება პროცესში, მან სასამართლოში უნდა შეიტანოს წერილობითი განცხადება, რომელზედაც სახელმწიფო ბაჟი არ გადაიხდევინება. მხარეთა მოსაზრებების გათვალისწინებით სასამართლოს გამოაქვს განჩინება საქმეში მონაწილეობისათვის მესამე პირის დაშვების ან ასეთ დაშვებაზე უარის თქმის შესახებ. მესამე პირის საქმეში (პროცესში) დაშვებაზე უარის შესახებ განჩინება სსსკ-ის ახალი რედაქციით, გასაჩივრდება გადაწყვეტილებასთან ერთად. მესამე პირის განცხადებაში პროცესში დაშვების შესახებ, ზუსტად უნდა იყოს მითითებული, თუ რა საფუძველით ითხოვს განმცხადებელი პროცესში მესამე პირად დაშვებას.

საპროცესო კანონით დადგენილია, რომ დავის საგანზე დამოუკიდებელი სასარჩელო მოთხოვნის არმქონე მესამე პირები სარგებლობენ მხარეთა საპროცესო უფლებებით და მათ ეკისრებათ მხარეთა საპროცესო მოვალეობები. ეს აიხსნება იმით, რომ მოცემული დავა შეეხება მათ უფლებებსა და ინტერესებს, ამიტომ მათ, მხარეთა მსგავსად, უფლება აქვთ მისცენ სასამართლოს ახსნა-განმარტება, წარადგინონ მტკიცებულებანი, განაცხადონ აცილებანი, იშუამდგომლონ (ვთქვათ, ექსპერტიზის დანიშვნის შესახებ), შეიტანონ შესაგებელი, გამოთქვან თავიანთი დასკვნები და მოსაზრებები, გააქარწყლონ მოწინააღმდეგის დასკვნები და მოსაზრებები, მონაწილეობა მიიღონ მტკიცებულებათა გამოკვლევაში და სასამართლო

პაექრობაში (კამათში), გაასაჩივრონ სასამართლოს განჩინებები და გადაწყვეტილებები, აგრეთვე შეასრულონ სხვა საპროცესო მოქმედებები, რომელთა შესრულების უფლებაც კანონით მინიჭებული აქვთ მხარეებს. მაგრამ დავის საგანზე დამოუკიდებელი მოთხოვნის არმქონე მესამე პირის საპროცესო მდგომარეობა არ არის მოსარჩელის, მოპასუხის, თანამონაწილეთა საპროცესო მდგომარეობის მსგავსი. მათ შორის არსებითი განსხვავება იმაში მდგომარეობს, რომ მხარეები ძირითადი სადავო მატერიალური სამართალურთიერთობის სუბიექტები არიან. რამდენი პირიც არ უნდა მონაწილეობდეს მოსარჩელის ან მოპასუხის მხარეზე, ყველა ისინი უფლების შესახებ დავის სუბიექტები იქნებიან. თითოეული თანამოსარჩელე სამართალურთიერთობით დაკავშირებულია მოპასუხესთან, თითოეული თანამოპასუხე კი სამართალურთიერთობით დაკავშირებულია მოსარჩელესთან. თანამონაწილეთა ასეთი კავშირი სამართალურთიერთობის საფუძველზე მეორე მხარესთან, ნიშნავს, რომ მათ აქვთ ურთიერთსანაცვლო უფლებები და იურიდიული ვალდებულებები.

დავის საგანზე დამოუკიდებელი მოთხოვნის არმქონე მესამე პირი კი ძირითადი სადავო მატერიალური სამართალურთიერთობის მიღმა იმყოფება და არ წარმოადგენს მის სუბიექტს. მაგალითად, თუ მესამე პირი მონაწილეობს მოპასუხის მხარეზე, ეს მესამე პირი არ არის სამართალურთიერთობით დაკავშირებული მოსარჩელესთან, შესაბამისად, მის მიმართ არანაირი უფლებები არ გააჩნია და არც მოვალეობები აკისრია. თუკი მესამე პირი მონაწილეობს მოსარჩელის მხარეზე, მას მოპასუხის მიმართ არ გააჩნია უფლებები და იურიდიული მოვალეობები იმდენად, რამდენადაც მასთან არ არის დაკავშირებული სამართალურთიერთობით.

იმის გამო, რომ დავის საგანზე დამოუკიდებელი მოთხოვნის არმქონე მესამე პირი არ არის ძირითადი სადავო სამართალურთიერთობის სუბიექტი, კანონმდებელმა მას არ მიანიჭა მთელი რიგი ის საპროცესო უფლებები, რომლებიც მხარეებს აქვთ. სწორედ ამიტომ, ჩვენ ვამბობთ, რომ, მართალია, ასეთი მესამე პირები სარგებლობენ მხარეთა ყველა საპროცესო უფლებითა და მოვალეობით, მაგრამ ამ წესიდან არის გამონაკლისებიც. კერძოდ, ასეთ მესამე პირებს არ გააჩნიათ განკარგვითი უფლებები, სხვა ნიშნეებით რომ ვთქვათ, ის უფლებები, რომლებშიც შეზღუდულია მესამე პირი, განკარგვითი უფლებებია, ე.ი. მიმართულია დავის ობიექტის განკარგვაზე. უფლებათა ასეთი შეზღუდვა აიხსნება იმით, რომ მათ არა აქვთ დავის საგანზე დამოუკიდებელი მოთხოვნა

ისინი სხვის პროცესში მონაწილეობენ. რადგან მხარეთა შორის წამოჭრილი ძირითადი სადავო სამართალურთიერთობის სუბიექტი არ არის, ამიტომ მესამე პირს არა აქვს უფლება შეასრულოს ის საპროცესო მოქმედებები, რომლებიც მიმართულია ამ სამართალურთიერთობის ობიექტის განკარგვაზე.

კერძოდ, ამ სახის მესამე პირებს არა აქვთ უფლება გაადილონ ან შეამცირონ სასარჩელო მოთხოვნების ოდენობა, შეცვალონ სარჩელის საფუძველი ან საგანი, ცნონ სარჩელი, უარი თქვან სარჩელზე ან მორიგდნენ, აღძრან შეგებებული სარჩელი, მოითხოვონ სასამართლო გადაწყვეტილებათა იძულებითი აღსრულება.

მესამე პირის შესვლა პროცესში მოსარჩელის ან მოპასუხის მხარეზე არ ნიშნავს იმას, რომ მესამე პირი მოსარჩელესა და მოპასუხეს შორის არსებული დავის მხარეა (თანამონაწილეა). მესამე პირი სადავო მატერიალური სამართალურთიერთობის სუბიექტი არ არის და არ აღძრავს რაიმე მოთხოვნას დავის საგანზე ან მის ნაწილზე. ამიტომაც სწორედ, რომ კანონი დავის საგანზე დამოუკიდებელი მოთხოვნის არქონე მესამე პირს არ ანიჭებს სრული მოცულობით მხარის ყველა უფლებასა და მოვალეობას (მატერიალური უფლებების განკარგვის შესაძლებლობას). თუმცა მესამე პირები აქტიურნი არიან პროცესში და ხელს უწყობენ მხარეებს უფლებებისა და ინტერესების დაცვაში.

ერთბაშად, კანონი ადგენს მესამე პირის პროცესში მონაწილეობის საფუძველებს. მესამე პირის პროცესში მონაწილეობის საფუძველია ის გარემოება, რომ სასამართლო გადაწყვეტილებას ამ საქმეზე „შეუძლია შემდგომში გავლენა მოახდინოს მის უფლებებსა და მოვალეობებზე ერთ-ერთი მხარის მიმართ“. წინააღმდეგ შემთხვევაში ამ პირს არ ექნება საქმეში ჩაბმის საფუძველი, ხოლო სასამართლოს კი არ ექნება მისი პროცესში მესამე პირად დაშვების საფუძველი, ე.ი. საპროცესო ინტერესთან ერთად (რომ უფლების შესახებ დავა გადაწყდეს ერთ-ერთი მხარის სასარგებლოდ), მესამე პირს კიდევ აქვს საქმის შედეგით მატერიალურ-სამართლებრივი დაინტერესება, რომელიც განპირობებულია იმ გავლენით, რაც შეიძლება მოახდინოს გადაწყვეტილებამ მის უფლებამოვალეობებზე, ხშირად ასეთი ინტერესი ერთ-ერთ მხარესა და მესამე პირს შორის რეგრესული ვალდებულების არსებობის შედეგია. უკუ-მოთხოვნის (რეგრესის) უფლება მხარის მიერ მესამე პირის წინააღმდეგ, ხორციელდება გადახდილი ანაზღაურების ოდენობით. იმდენად,

რამდენადაც თავდაპირველი სარჩელისა და შესაძლო სარეგრესო სარჩელის საფუძვლები ურთიერთდაკავშირებულია, პროცესში მესამე პირთა მონაწილეობა დიდ მნიშვნელობას იძენს და აუცილებელიცაა. მესამე პირები, როგორც წესი, მოპასუხის მხარეზე მონაწილეობენ, რათა თავიდან აიცილონ სარეგრესო სარჩელი. შესაძლებელია მათი მონაწილეობა საქმეში მოსარჩელის მხარეზეც, თუმცა პრაქტიკაში ეს იშვიათად გვხვდება. მაგალითად, კრედიტორმა მოთხოვნა დაუთმო ახალ კრედიტორს. ახალმა კრედიტორმა აღძრა სარჩელი მოვალის წინააღმდეგ. მოვალემ პროცესში სადავო გახადა მოთხოვნის ნამდვილობა. პროცესში მოსარჩელის მხარეზე მესამე პირად ჩაება თავდაპირველი კრედიტორი (ცედენტი), რადგან თავდაპირველი კრედიტორი ახალი კრედიტორის მიმართ პასუხისმგებელია მისთვის გადაცემული მოთხოვნის არანამდვილობის შემთხვევაში, ამიტომ საქმეში მისი მონაწილეობა მესამე პირად დაეხმარება მოსარჩელეს მოპასუხის წინააღმდეგ წამოყენებული მოთხოვნის დაცვაში. თუ სასამართლო უარს ეტყვის მოსარჩელეს მოთხოვნის დაკმაყოფილებაზე ამ მოთხოვნის არანამდვილობის გამო, მოსარჩელეს უფლება აქვს რეგრესის წესით მოთხოვნა წაუყენოს მესამე პირს (თავდაპირველ კრედიტორს).

დავის საგანზე დამოუკიდებელი მოთხოვნის არმქონე მესამე პირების პროცესში მონაწილეობა უზრუნველყოფს საპროცესო ამოცანათა მთელი კომპლექსის გადაწყვეტას, კერძოდ: 1) მესამე პირად პროცესში ჩაბმულ პირთა მატერიალურ-სამართლებრივი ინტერესების დაცვას; 2) მხარეთათვის დახმარებას, რათა მათ დაიცვან თავიანთი უფლებები; 3) საქმის ყველა გარემოების ყოველმხრივ და სრულად დადგენას; 4) სასამართლოს დროის ეკონომიას (დაზოგვას).

დამოუკიდებელი მოთხოვნის არმქონე მესამე პირი სადავო მატერიალური სამართალურთიერთობის სუბიექტს არ წარმოადგენს, ამიტომ სასამართლო გადაწყვეტილებით მას არ შეიძლება დაეკისროს რაიმე ვალდებულების შესრულება. ზოგადი წესის მიხედვით, კანონიერ ძალაში შესული გადაწყვეტილების მატერიალურ-სამართლებრივი შედეგები მესამე პირებზე არ შეიძლება გავრცელდეს. მაგრამ ეს არ ნიშნავს, რომ გადაწყვეტილების გავლენა მესამე პირთა უფლებებსა და მოვალეობებზე მდგომარეობს მხოლოდ იმაში, რომ ის ფორმალური საფუძველია სარეგრესო ან სხვა ანალოგიური სარჩელის წარდგენისათვის. ასეთი სარჩელი დაინტერესებული პირის ნების გამოვლენისა და მიხედვით ერთ

შემთხვევაში შეიძლება წარდგენილ იქნეს, ხოლო სხვა შემთხვევებში – არა. სასამართლო გადაწყვეტილების გავლენა მესამე პირთა უფლებებსა და მოვალეობებზე იმ აზრით (იმ მნიშვნელობით) უნდა გავიგოთ, რომ სასამართლო გადაწყვეტილების, რომლითაც დგინდება ესა თუ ის სამართალურთიერთობა, კანონიერი ძალა ვრცელდება მესამე პირებზე გადაწყვეტილების ისეთი თვისების შედეგად, როგორც პრეიუდიციულობაა. ამიტომ, სარეგრესო სარჩელის აღძვრის შემთხვევაში, მეორე პროცესში სადავო აღარ შეიძლება გახდეს მესამე პირთა მონაწილეობით გამოტანილი გადაწყვეტილებით დადგენილი ფაქტები და სამართალურთიერთობები. აქედან გამომდინარე, დამოუკიდებელი მოთხოვნის არმქონე მესამე პირის იურიდიული ინტერესი სხვა პირთა შორის წამოჭრილ დავაში, მდგომარეობს მოსარჩელესა და მოპასუხეს შორის არსებული სამართალურთიერთობის წარმოშობის საფუძვლების იურიდიული ფაქტების დადგენაში. ამ იურიდიულ ინტერესს მატერიალურ-სამართლებრივი ხასიათი გააჩნია და დაცულია კანონით.

მესამე პირი დამოუკიდებლად განკარგავს თავის საპროცესო უფლებებს, ანუ იმ მხარის ნებისაგან დამოუკიდებლად, რომლის დამხმარეც იგია. თუმცა, რასაკვირველია, მესამე პირი ყოველთვის დაინტერესებულია სასამართლოს მიერ დავის იმ მხარის სასარგებლოდ გადაწყვეტის საკითხით, ვისი დამხმარეც ეს პირია (მესამე პირის საპროცესო ინტერესი).

მესამე პირთა პროცესში დაშვების საკითხი წყდება საქმის მომზადების სტადიაზე (მუხლი 203-ე); დასაშვებია მესამე პირთა ჩაბმა პროცესში სასამართლოს მთავარ სხდომაზეც (საქმის განხილვის სტადია), მაგრამ გადაწყვეტილების გამოტანამდე.

ზემოთ აღვნიშნეთ, რომ სასამართლოს არა აქვს უფლება ერთბაშად განიხილოს პირვანდელი (მოსარჩელის სარჩელი მოპასუხის წინააღმდეგ) და რეგრესული სარჩელი (ერთ-ერთი მხარისა მესამე პირის წინააღმდეგ), ეს დაუშვებელია, რაც იმით აიხსნება, რომ დამოუკიდებელი მოთხოვნის არმქონე მესამე პირი არ წარმოადგენს მხარეს, რომლის წინააღმდეგაც შესაძლო იქნებოდა სარჩელის წარდგენა. აღნიშნული სახის მესამე პირი თავისთვის სასამართლოსაგან არაფერს მოითხოვს და მას არ შეიძლება დაეკისროს არც პასუხისმგებლობა. გარდა ამისა, სამოქალაქო კოდექსის თანახმად, უკუმოთხოვნის (რეგრესის) უფლება წარმოიშობა მას შემდეგ, რაც ვალდებულება უკვე შესრულებულია შესაბამისი პირის მიერ. სასამართლოს მიერ იმ მესამე პირის მონაწი-

ლებით საქმის განხილვის შემთხვევაში, რომელსაც შეიძლება წარედგინოს რეგრესული სარჩელი, გადაწყვეტილების გამოტანის მომენტში ვალდებულება ჯერ კიდევ არ არის შესრულებული და მხარემ საერთოდ არც კი იცის, თუ რა გადაწყვეტილებას გამოიტანს სასამართლო. მხარეს შეუძლია აღძრას რეგრესული სარჩელი მხოლოდ მას შემდეგ, რაც გადაწყვეტილი იქნება თავდაპირველი (ძირითადი) სარჩელი. ამასთან, რეგრესული სარჩელის აღძვრის საკითხს თვითონ მხარე წყვეტს. ძირითადი და რეგრესული სარჩელების ერთდროულად განხილვის შემთხვევაში კი სასამართლოს ფაქტობრივად უნდა გადაწყვიტა რეგრესული მოთხოვნა სასარჩელო განცხადების გარეშე, ე.ი. საპროცესო კოდექსის მე-2 მუხლის დარღვევით; დაბოლოს, თავდაპირველი და სარეგრესო სარჩელების ერთბაშად განხილვა აჭიანურებს და ართულებს პროცესს, ვინაიდან სასამართლომ უნდა გამოიკვლიოს როგორც თავდაპირველი სარჩელის საფუძვლის ფაქტები, ისე ის ფაქტებიც, რომლებიც საფუძვლად უდევს რეგრესულ სარჩელს. ეს ფაქტები კი თავიანთი სამართლებრივი ბუნებით არსებითად სრულიად სხვადასხვა ხასიათისაა.

2. განსხვავება თანამონაწილეებისაგან. ჩვენ უკვე აღვნიშნეთ, რომ დავის საგანზე დამოუკიდებელი მოთხოვნის არმქონე მესამე პირის პროცესში შესვლის (ჩაბმის) საფუძველია ის გარემოება, რომ გადაწყვეტილებას საქმეზე „შეუძლია გავლენა მოახდინოს მის უფლება-მოვალეობებზე ერთ-ერთი მხარის მიმართ“. მაგრამ ამ სახის მესამე პირების მსგავსად, პროცესში თანამონაწილეთა (თანამოსარჩელისა და თანამოპასუხის) მონაწილეობის საფუძველიც დაკავშირებულია იმასთან, რომ გადაწყვეტილებას მოცემულ საქმეზე შეუძლია გავლენა მოახდინოს მათ უფლებებსა და მოვალეობებზე ერთ-ერთი მხარის მიმართ. ამის გამო კი, საჭიროა განვასხვაოთ თანამონაწილის (თანამოსარჩელისა და თანამოპასუხის) სამართლებრივი მდგომარეობა, მისი სტატუსი მესამე პირის სამართლებრივი მდგომარეობისაგან. კერძოდ, უნდა ითქვას, რომ დამოუკიდებელი მოთხოვნის არმქონე მესამე პირები, რომლებიც მონაწილეობენ ერთ-ერთ მხარეზე, არ უნდა მივიჩნიოთ თანამონაწილებად, რადგანაც ისინი სადავოსამართლებრივი ურთიერთობის სუბიექტები არ არიან. მაგალითად, თანამოპასუხე ისევე როგორც ყოველი ჩვეულებრივი მოპასუხე, უშუალოდ აგებს პასუხს სარჩელზე და იმ მოსარჩელის წინაშე, რომელთანაც ის იმყოფება სამართლებრივი ურთიერთობაში.

ის პირი, რომელიც მოწინააღმდეგე მხარესთან დაკავშირებულია სა-

დავო მატერიალურ-სამართლებრივი ურთიერთობით, რომელსაც (მოწინააღმდეგე მხარეს) აქვს რაიმე მოთხოვნა მის მიმართ, ან შეუძლია პასუხი აგოს ამ მხარის მოთხოვნაზე, უნდა მონაწილეობდეს საქმეში თანამონაწილედ (თანამოსარჩელედ ან თანამოპასუხედ).

თანამონაწილეებისაგან განსხვავებით, მესამე პირები ყოველთვის იმყოფებიან მატერიალურ სამართალურთიერთობაში მხოლოდ იმ პირთან, რომლის მხარეზეც ისინი გამოდიან და არ არიან დაკავშირებული არანაირი მატერიალური სამართალურთიერთობებით მოწინააღმდეგე მხარესთან. მაგალითად, მომეტებული საფრთხის წყაროთი მიყენებული ზიანის ანაზღაურების შესახებ სარჩელის აღძვრის შემთხვევაში, მატერიალური სამართალურთიერთობა არსებობს მოსარჩელესა (დაზარალებულსა) და მომეტებული საფრთხის წყაროს მფლობელს შორის, მაგრამ არა მოსარჩელესა და ზიანის უშუალო მიმყენებელს შორის, რომელიც საქმეში მესამე პირად მონაწილეობს. აქედან გამონაკლისია შემთხვევა, როდესაც ზიანის მიმყენებელი და მომეტებული საფრთხის წყაროს მფლობელი ერთი და იგივე პირია. ასეთ შემთხვევაში მესამე პირი მოპასუხის მხარეზე არ გვეყოლება.

შეიძლება ითქვას, რომ, როდესაც პროცესში შესული პირი სადავო სამართალურთიერთობის სპეციფიკის გამო პასუხს აგებს უშუალოდ მოსარჩელის წინაშე მოპასუხის მსგავსად (ანუ ისევე, როგორც მოპასუხე), მაშინ ის იქნება თანამოპასუხე. თუ პროცესში შესული პირი უშუალოდ არ არის სამართლებრივ კავშირში მოწინააღმდეგე მხარესთან, რის გამოც პასუხს არ აგებს მოსარჩელის წინაშე, მაგრამ შემდგომში შეიძლება აღმოჩნდეს მოსარჩელედ ან მოპასუხედ რეგრესული სარჩელის გამო, მაშინ ის იქნება მესამე პირი მოსარჩელის ან მოპასუხის მხარეზე.

სხვაგვარად რომ ვთქვათ, დავის საგანზე დამოუკიდებელი მოთხოვნის არმქონე მესამე პირები არ არიან დაკავშირებული მატერიალურ-სამართლებრივი ურთიერთობებით მოწინააღმდეგე მხარესთან, მაშინ, როცა მხარეთა შორის ასეთი კავშირი (ურთიერთობა) უნდა არსებობდეს (თუნდაც სავარაუდო კავშირი დასაწყისში, თავდაპირველად).

სამოქალაქო პროცესში დამოუკიდებელი მოთხოვნის არმქონე მესამე პირის მონაწილეობის დროს ყოველთვის სახეზეა მხოლოდ ერთი სარჩელი, რომელიც აღძრულია მოსარჩელის მიერ მოპასუხის წინააღმდეგ და არა რამდენიმე პარალელური სარჩელი, როგორც ამას ადგილი აქვს საპროცესო თანამონაწილეობის დროს.

თავისი უფლებების განხორციელების დროს დავის საგანზე დამოუკიდებელი მოთხოვნის არმქონე მესამე პირი პროცესში მოქმედებს დამოუკიდებლად, ე.ი. არ ათანხმებს თავის საპროცესო მოქმედებებს იმ მხარესთან, რომლის მხარეზეც ის გამოდის პროცესში.

თანამონაწილეებისაგან განსხვავებით, რომელთაც კანონი ანიჭებს განკარგვით უფლებებს (სარჩელის ცნობა, სარჩელზე უარის თქმა, მორიგება და სხვ.), დამოუკიდებელი მოთხოვნის არმქონე მესამე პირები არ სარგებლობენ განკარგვის უფლებებით.

იმის გამო, რომ დამოუკიდებელი მოთხოვნის არმქონე მესამე პირი არ არის თავდაპირველი მხარეებს შორის არსებული სადავო სამართალურთიერთობის სუბიექტი, მას თავის სასარგებლოდ არაფერი არ შეიძლება მიეკუთვნოს და არც რაიმეს გადახდევინება (გადახდა) შეიძლება დაეკისროს. თავდაპირველ მხარესა და მესამე პირს შორის ურთიერთობის განხილვა და გადაწყვეტა ცალკე პროცესში მოხდება (მაგალითად, რეგრესის წესით სარჩელის აღძვრის შემთხვევაში).

ამასთან ერთად, თავდაპირველ მხარეთა შორის წამოჭრილ დავასთან დაკავშირებით მიღებულ გადაწყვეტილებას პრეიუდიციული (წინასწარ გადაწყვეტილი) მნიშვნელობა ექნება მესამე პირისათვის იმ შემთხვევაში, თუ სამომავლოდ დავა წარმოიშობა თავდაპირველ მხარესა და მესამე პირს შორის. ამ დავაში ერთ-ერთი მათგანი დაიჭერს მოსარჩელის ადგილს, ხოლო მეორე – მოპასუხის ადგილს.

აქვე ისიც უნდა აღინიშნოს აუცილებლად, რომ მხარეებსა (თანამონაწილეებს) და ორივე სახის მესამე პირს საერთო ნიშნებიც ახასიათებთ. ეს საერთო ნიშანია სამოქალაქო პროცესში სუბიექტური (პირადი) დაინტერესება.

ამრიგად, პროცესში დავის საგანზე დამოუკიდებელი მოთხოვნის არმქონე მესამე პირად სამართლის სუბიექტის დაშვების საფუძვლებია: 1) სამომავლოდ მის წინააღმდეგ რეგრესის წესით სარჩელის აღძვრის შესაძლებლობა; 2) სხვა იურიდიული ინტერესის ქონა საქმის შედეგისადმი; 3) სამართლის სუბიექტი მატერიალურ-სამართლებრივ ურთიერთობაში იმყოფება მხოლოდ იმ პირთან, რომლის მხარეზეც იგია ჩაბმული პროცესში და ამგვარ მატერიალურ-სამართლებრივ ურთიერთობაში არ იმყოფება მოწინააღმდეგე მხარესთან.

სასამართლო პრაქტიკა

დამოუკიდებელი სასარჩელო მოთხოვნა

მოსარჩელემ შპს „კვისკო დიპლომატმოტორისის“ წინააღმდეგ აღძრა სარჩელი და მოითხოვა 429 000 აშშ დოლარის ანაზღაურება. მოსარჩელემ სარჩელის საფუძველად მიუთითა, რომ შპს „აგრომაროილს“ სესხის ხელშეკრულების საფუძველზე შპს „კვისკო დიპლომატმოტორისისაგან“ ეკუთვნოდა 429 000 დოლარი. შპს „აგრომაროილმა“ მოსარჩელეს ხელშეკრულებით ეს მოთხოვნა დაუთმო.

შპს „კვისკო მოტორისის“ დირექტორმა სასამართლოს მიმართა და მოითხოვა დამოუკიდებელი სასარჩელო მოთხოვნით საქმეში შესამე პირად ჩაბმა შემდეგ გარემოებათა გამო: მან აღნიშნა, რომ შპს „კვისკო დიპლომატმოტორისის“ ერთადერთ პარტნიორს (100%) წარმოადგენდა შპს „კვისკო მოტორისი“.

თავდაპირველი მოსარჩელის მოთხოვნა გამოძინარეობდა 2000 წ. 1 სექტემბერს შპს „აგრომაროილსა“ და შპს „კვისკო დიპლომატმოტორისს“ შორის დადებული სესხის ხელშეკრულებიდან, რომლის შესრულების მოთხოვნის უფლება შპს „აგრომაროილმა“ 2001 წ. 27 თებერვლის ხელშეკრულებით დაუთმო თავდაპირველ მოსარჩელეს.

სასამართლოს განჩინებით შპს „კვისკო დიპლომატმოტორისის“ მიმართ გახსნილია გაკოტრების საქმე. მეწარმეთა კანონის 14.3 მუხლის თანახმად, ლიკვიდირებული საზოგადოების დარჩენილი ქონება, ვალების დაფარვის შემდეგ ნაწილდება პარტნიორთა შორის. შესამე პირმა სარჩელში აღნიშნა, რომ ვინაიდან გაკოტრებული საზოგადოების ერთადერთ პარტნიორს წარმოადგენდა შპს „კვისკო მოტორისი“ და ვალების გასტუმრების შემდეგ დარჩენილი ქონება მას უნდა გადაეცეს, უსაფუძვლოდ აღიარებული კრედიტორის მხრიდან გარკვეული საფრთხე დაემუქრება მის ქონებას.

შესამე პირმა მიუთითა, რომ 2000 წ. 4 აპრილის სესხის ხელშეკრულებას შპს „კვისკო დიპლომატმოტორისის“ სახელით ხელს აწერდა, როგორც დირექტორი – ა. თარხნიშვილი. შპს-ს დირექტორი იმ დროს იყო ა. სიღამონიძე, ა. თარხნიშვილი კი დირექტორად დაინიშნა 2000 წ. 15 აგვისტოს.

აღნიშნული საფუძვლებიდან გამოძინარე, შპს „კვისკო მოტორისის“ დირექტორმა (შესამე პირი) აღნიშნა, რომ მოსარჩელის მიერ სადავოდ გამხდარ საგანზე გააჩნია დამოუკიდებელი მოთხოვნა.

საოლქო სასამართლომ საოქმო განჩინებით შესამე პირის მოთხოვნა არ დააკმაყოფილა, რადგან მიიჩნია, რომ განმცხადებელი ითხოვს თავდაპირველი მოსარჩელის ძირითადი სასარჩელო მოთხოვნის საფუძვლის, 2001 წ. 4 აპრილის და 2001 წლის 1 სექტემბერს შპს „აგრომაროილსა“ და შპს „კვისკო დიპლომატმოტორისს“ შორის დადებული სესხის ხელშეკრულებების, ასევე თავდაპირველ მოსარჩელესა და შპს

„აგრომაროილს“ შორის 2001 წ. 27 თებერვალს დადებული მოთხოვნის დათმობის ხელშეკრულების გაუქმებას. სასამართლომ მიიჩნია, რომ მესამე პირის დამოუკიდებელი სასარჩელო მოთხოვნა ეხება არა დავის საგანს, ან მის ნაწილს, არამედ დავის საგნის საფუძველს, რის გამოც იგი მიჩნეული იქნა დაუშვებლად.

საოლქო სასამართლოს ეს განჩინება მესამე პირმა გაასაჩივრა კერძო საჩივრით, რომლითაც მოითხოვა გასჩივრებული განჩინების გაუქმება შემდეგ გარემოებათა გამო: ის დამოუკიდებელ მოთხოვნას აცხადებს ხელშეკრულებით გათვალისწინებულ იმ თანხაზე, რომელიც შპს „კვისკო დიპლომატორისს“ ეკუთვნის, ხოლო დამოუკიდებელი სასარჩელო მოთხოვნის მქონე პირი კი წარმოადგენს მოპასუხე შპს „კვისკო დიპლომატორისს“ ერთადერთ, 100%-იანი წილის მფლობელ პარტნიორს. კერძო საჩივრის ავტორმა ასევე აღნიშნა, რომ სასამართლომ არასწორად მიიჩნია, რომ დამოუკიდებელი სარჩელის მოთხოვნა არ იყო მიმართული ძირითადი დავის საგანზე; ამასთან, გასაჩივრებული განჩინებით მას მოესპო კონსტიტუციით მინიჭებული უფლება, რათა დაიცვას საკუთარი ქონება სხვისი ხელყოფისაგან.

საოლქო სასამართლოს განჩინებით კერძო საჩივარი მიჩნეულ იქნა დაუშვებლად და განსახილველად გადაეგზავნა უზენაეს სასამართლოს. საოლქო სასამართლომ მიიჩნია, რომ დამოუკიდებელი სარჩელის მოთხოვნა ეხებოდა არა დავის საგანს (429000 აშშ დოლარი), ან მის ნაწილს, არამედ დავის საგნის საფუძველს, რაც სსსკ 88-ე მუხლის მიხედვით არ წარმოადგენდა მესამე პირის დამოუკიდებელი სარჩელის დასაშვებობის პირობას და ამ მოთხოვნით მას შეეძლო საერთო წესის საფუძველზე დამოუკიდებელი სარჩელით მიემართა სასამართლოსათვის.

საკასაციო პალატამ კერძო საჩივარი საფუძველიანად მიიჩნია და დააკმაყოფილა შემდეგ გარემოებათა გამო:

უდავოა, რომ 2000 წ. 4 აპრილს და 1 სექტემბერს შპს „აგრომაროილსა“ და შპს „კვისკო დიპლომატორისს“ შორის, რომელსაც როგორც დირექტორი წარმოადგენდა ა. თარხნიშვილი, დაიდო სესხის ხელშეკრულება.

უდავოა, რომ შპს „კვისკო დიპლომატორისს“ 100% წილის მფლობელია შპს „კვისკო მოტორისი“.

2001 წ. 27 თებერვალს შპს „აგრომაროილმა“ მოთხოვნა დაუთმო მოსარჩელეს, რომელმაც შპს „კვისკო დიპლომატორისისაგან“ მოითხოვა ხელშეკრულებით ნაკისრი ვალდებულების – 490000 აშშ დოლარის გადახდა. შპს „კვისკო მოტორისმა“, როგორც მესამე პირმა, მოითხოვა ძირითადი სასარჩელო მოთხოვნის საფუძველზე – 2000 წ. 4 აპრილისა და 1 სექტემბრის, ასევე 2001 წ. 27 თებერვლის ხელშეკრულებების ბათილობა.

საკასაციო პალატამ ჩათვალა, რომ შპს „კვისკო მოტორისის“ დამოუკიდებელი სასარჩელო მოთხოვნით საქმის განხილვაში ჩაბმაზე საოლქო სასამართლოს უარი უსაფუძველოა. პალატამ მიუთითა, რომ სსსკ 88-ე მუხლი ადგენს, რომ ყოველ დაინტერესებულ პირს, რომელიც აცხადებს დამოუკიდებელ მოთხოვნას დავის საგანზე ან მის ნაწილზე, შეუძლია აღძრას სარჩელი, ორივე ან ერთ-ერთი

მხარის მიმართ სასამართლოს მიერ გადაწყვეტილების გამოტანამდე.

მოცემულ შემთხვევაში დამოუკიდებელი სასარჩელო მოთხოვნა დავის საგნის (490 000 აშშ დოლარის) მიმართ იმაში გამოიხატება, რომ ხელშეკრულება, რომლის შეუსრულებლობის გამო მოითხოვოს თავდაპირველი მოსარჩელე თანხის ანაზღაურებას, შპს „კვასკომოტორსს“ – მოპასუხის 100% წილის მქონე პარტნიორს, ბათილად მიაჩნია. სასარჩელო მოთხოვნის მქონე პირის, ანუ მესამე პირის მოთხოვნა ამ შემთხვევაში მიმართულია დავის საგანზე, რადგან იგი (490 000 აშშ დოლარი) შპს-ს საკუთრებაა მანამ, ვიდრე მასზე საზოგადოება უფლებას დაკარგავს. მესამე პირის მოთხოვნაც სწორედ ამ უფლების დაცვაა.

რაც შეეხება იმ გარემოებას, რომ შპს „კვისკო მოტორსს“, როგორც პარტნიორს, ჰქონდა თუ არა მოთხოვნის უფლება, აღნიშნულთან დაკავშირებით პალატა მიუთითებს, რომ ჯერ ერთი, სსსკ 88-ე მუხლით ყოველ დაინტერესებულ პირს აქვს უფლება აღძრას დამოუკიდებელი სასარჩელო მოთხოვნა; მეორე, მეწარმეთა კანონის 9.4 მუხლით გარიგების ბათილობა შეუძლია მოითხოვოს საზოგადოებამ (მოცემულ შემთხვევაში 100% წილის მფლობელმა) გარიგების დადებიდან 18 თვის განმავლობაში. ამასთან, პალატა განმარტავს, რომ საწარმოში 100% წილის მფლობელ პარტნიორს შეუძლია უშუალოდ წარმოადგინოს საზოგადოება როგორც მესამე პირებთან ურთიერთობაში, ისე სასამართლოში სარჩელის განხილვის დროს.

პალატა თვლის, რომ გასაჩივრებული განჩინება უკანონოა, რადგან მხარეს მოესპო უფლება ძირითად სარჩელთან ერთად განხილულიყო მისი მოთხოვნაც. აღნიშნულიდან გამომდინარე, უნდა გაუქმდეს გასაჩივრებული განჩინება და საქმე – შპს „კვისკო მოტორსსს“ სარჩელი განსახილველად დაუბრუნდეს იმავე სასამართლოს. (სუსგ 2002 წ. №11, გვ. 2091-2094).

* * *

დამოუკიდებელი მოთხოვნის არამქონე მესამე პირი

ერთ-ერთი საქმეზე სააპელაციო სასამართლომ სწორად აღნიშნა, რომ დამოუკიდებელი მოთხოვნის არამქონე მესამე პირები არ წარმოადგენენ სადავო (ანუ მატერიალური) სამართალურთიერთობის სუბიექტებს და სასამართლო წყვეტს დავას არა მათი უფლებების, არამედ მხარეთა უფლებების თაობაზე. შესაბამისად, სასამართლო გადაწყვეტილებამ არ შეიძლება ხელყოს (შეეხოს) მესამე პირის უფლებები, ე.ი. განსაზღვროს მათი უფლება-მოვალეობანი დავის საგანთან მიმართებაში.

* * *

მესამე პირის დამოუკიდებელი მოთხოვნა

ჩვენი აზრით, არასწორია უზენაესი სასამართლოს პრაქტიკა დამოუკიდებელი მოთხოვნის არამქონე მესამე პირების უფლებების განსაზღვრის საკითხში. კერძოდ, უზენაესმა სასამართლომ ერთ-ერთ საქმეზე ჩვენი აზრით, არასწორად

განმარტა დამოუკიდებელი მოთხოვნის არმქონე მესამე პირის უფლებები, სააპელაციო და საკასაციო წესით გადაწყვეტილებათა (განჩინებათა) გასაჩივრების საკითხში. კერძოდ, საკასაციო პალატის განჩინებაში მითითებულია: „სსსკ-ის 391-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის თანახმად, სააპელაციო სასამართლოს, აგრეთვე საოლქო სასამართლოს კოლეგიების გადაწყვეტილებები მხარეებმა და დამოუკიდებელი სასარჩელო მოთხოვნის უფლების მქონე მესამე პირებმა შეიძლება კანონით დადგენილ ვადაში გაასაჩივრონ საკასაციო სასამართლოში. მოცემულ შემთხვევაში კასატორი წარმოადგენს მესამე პირს, რომელსაც არ გააჩნია დამოუკიდებელი სასარჩელო მოთხოვნა, ამდენად, იგი არ არის უფლებამოსილი გაასაჩივროს სააპელაციო სასამართლოს გადაწყვეტილება (განჩინება).

სსსკ 401-ე მუხლის პირველი ნაწილის ბოლო წინადადების შესაბამისად, თუ საკასაციო საჩივრის დასაშვებობის ესა თუ ის პირობა არ არსებობს, სასამართლოს გამოაქვს განჩინება საკასაციო საჩივრის განუხილველად დატოვების შესახებ“.

საკასაციო სასამართლომ მიიჩნია, რომ მოცემულ შემთხვევაში წარმოდგენილი საკასაციო საჩივარი დაუშვებელია, რამეთუ კასატორი წარმოადგენს მესამე პირს დამოუკიდებელი სასარჩელო მოთხოვნის გარეშე. პალატამ იხელმძღვანელა სსსკ 401-ე მუხლით და მესამე პირის საკასაციო საჩივარი, როგორც დაუშვებელი, დატოვა განუხილველად (სუსგ 2003 წ. №7, გვ. 1689).

* * *

დამოუკიდებელი მოთხოვნის არმქონე მესამე პირი

სააპელაციო და საკასაციო სასამართლოთა პრაქტიკა დაუშვებლად მიიჩნევს ასეთი სახის მესამე პირთა საჩივრებს (მათ შორის, კერძო საჩივრებს), რაც ჩვენი აზრით არასწორია, რადგან არ გამომდინარეობს სსსკ 83-ე და 91-ე მუხლებიდან¹. ერთ-ერთ საქმეზე საკასაციო პალატამ საქმის მასალების შესწავლას, კერძო საჩივრის მოტივების შემოწმების შედეგად ჩათვალა, რომ კერძო საჩივარი არ უნდა დაკმაყოფილებულიყო შემდეგ გარემოებათა გამო:

საპროცესო კოდექსის 364-ე მუხლი ამომწურავად განსაზღვრავს იმ პირთა წრეს, რომლებსაც შეუძლიათ შეიტანონ სააპელაციო საჩივარი რაიონული სასამართლოს გადაწყვეტილებაზე. ესენია: მხარეები, ე.ი. მოსარჩელე და მოპასუხე, აგრეთვე მესამე პირები დამოუკიდებელი სასარჩელო მოთხოვნით, ხოლო რადგან

¹ სსსკ 91-ე მუხლის თანახმად, ასეთი სახის მესამე პირები სარგებლობენ „მხარეთა უფლებებით“, ამავე მუხლით დადგენილი გამოწვევის უფლებების გარდა. ის, თუ რა უფლებებით სარგებლობენ მხარეები, განსაზღვრულია სსსკ 83-ე მუხლით 83-ე და 91-ე მუხლების ანალოზიდან გამომდინარე, შეიძლება დაეკანთა, რომ დამოუკიდებელი მოთხოვნის არმქონე მესამე პირები სარგებლობენ სასამართლო აქტების გასაჩივრების უფლებით, საჯარო სამართალში ზოგად და სპეციალურ ნორმათა ურიცხვანობის საკითხში არ შეიძლება დადგეს, არამედ საჯარო სამართალში, ვინაიდან ის მთლიანად სპეციალურ ურთიერთობათა მომწესრიგებელი სფეროა, დგება მხოლოდ უფრო გვიან მიღებული, ანუ უფრო ახალი კანონის გამოცემების საკითხი. სსსკ 83, და 91-ე, 364-ე და 391-ე მუხლები ერთმანეთს კი არ ეწინააღმდეგებან, არამედ აესებენ.

სააპელაციო საჩივრის ავტორი საქმეში ჩაბმული იყო მესამე პირად დამოუკიდებელი სასარჩელო მოთხოვნის გარეშე, იგი არ იყო უფლებამოსილი გაესაჩივრებინა გადაწყვეტილება სააპელაციო წესით (სუსგ 2003 წ. №2, გვ. 245-246).

მესამე პირები

სააპელაციო სასამართლომ სწორად აღნიშნა, რომ მესამე პირები დამოუკიდებელი მოთხოვნის გარეშე არ წარმოადგენენ სადავო (ანუ მატერიალური) სამართალური თვითობის სუბიექტებს და სასამართლო წყვეტს დავას არა მათ უფლებებზე, არამედ მხარეთა უფლებებზე; შესაბამისად, სასამართლო გადაწყვეტილებამ არ შეიძლება ხელყოს (შეეხოს) მესამე პირების უფლებები, ე.ი. განსაზღვროს მათი უფლებამოვალეობანი დავის საგანთან მიმართებაში;

მესამე პირი

სამოქალაქო პროცესში მესამე პირი დამოკიდებული სასარჩელო მოთხოვნით შეიძლება ჩაებას მხოლოდ და მხოლოდ საკუთარი ინიციატივით სსსკ-ის 88-ე მუხლის შესაბამისად (სუსგ. 2005 წ. №4, სამოქალაქო პროცესი, გვ. 150).

მესამე პირები დამოუკიდებელი სასარჩელო მოთხოვნით

ასეთმა მესამე პირებმა სასამართლოს უნდა მიმართონ სარჩელით იმისათვის, რომ სასამართლომ მიიღოს და განიხილოს სარჩელი, ის უნდა აკმაყოფილებდეს სარჩელის მიმართ წაყენებულ ყველა მოთხოვნას (სსსკ-ის 178-ე მუხლი). მესამე პირის სარჩელის აღძვრა და მიღება წარმოებს იმ წესების დაცვით, რომლებითაც გათვალისწინებულია სარჩელის მიღება.

მესამე პირებს დამოუკიდებელი სასარჩელო მოთხოვნით შეუძლიათ, აღძვრან სარჩელი სასამართლოს მიერ გადაწყვეტილების გამოტანამდე. თუ მესამე პირმა სარჩელი აღძრა მთავარი სხდომის დამთავრების შემდეგ და სასამართლო მიიჩნევს, რომ აღნიშნული საქმის გაჭიანურების მცდელობაა, მას შეუძლია არ მიიღოს სარჩელი. ასეთ შემთხვევაში მესამე პირს შეუძლია, აღძვრას დამოუკიდებელი სარჩელი ნებისმიერ

დროს და წინა პროცესში მონაწილე ნებისმიერი მხარის მიმართ.

სააპელაციო და საკასაციო სასამართლოები ამოწმებენ გასაჩივრებულ გადაწყვეტილებებს სააპელაციო და საკასაციო საჩივრის ფარგლებში (სსსკ-ის 377-ე და 404-ე მუხლები). აღნიშნული სასამართლოები განიხილავენ საჩივრებს გადაწყვეტილებებზე, რომლებიც გამოტანილია ქვემდგომი ინსტანციის სასამართლოების მიერ იქ აღძრულ სარჩელებზე (სსსკ-ის 364-ე და 391-ე მუხლები) და არა დამოუკიდებელ სარჩელებს. მესამე პირის სარჩელი დამოუკიდებელი მოთხოვნით არის ჩვეულებრივი სარჩელი და ასეთი სარჩელით სააპელაციო თუ საკასაციო ინსტანციაში მიმართვა დაუშვებელია. ამიტომ, თუ მესამე პირმა დამოუკიდებელი სარჩელით მიმართა სააპელაციო ან საკასაციო სასამართლოს, სააპელაციო (საკასაციო) საჩივრის განხილვის სტადიაზე დაუშვებელია სარჩელის მიღება, შესაბამისად, იგი განუხილველად უნდა იქნეს დატოვებული (სუსგ. 2005 წ. №4, სამოქალაქო პროცესი, გვ. 175-176).

წარმომადგენლობა სასამართლოში

§1. სასამართლო წარმომადგენლობის ცნება, მიზნები და ნიშნები

1. სასამართლო წარმომადგენლობის ცნება. ზემოთ მითითებული იყო, რომ იურიდიული პირი ვერ შეძლებს უშუალოდ აწარმოოს საქმე და მონაწილეობა მიიღოს საქმის განხილვაში, ამიტომ იურიდიული პირები ყველა შემთხვევაში საქმეებს სასამართლოში თავიანთი წარმომადგენლების მეშვეობით ახორციელებენ (იურიდიულ პირს სასამართლოში წარმომადგენენ მისი ორგანოები) და ზოგიერთ შემთხვევაში ფიზიკური პირიც (მცარეწლოვნების, ქმედუნარიანობის, შეზღუდულქმედუნარიანობის, ან ქმედუნარიანობის შეზღუდვის გამო) მოკლებულია საპროცესო მოქმედების უნარიანობას, ე.ი. არც პირადად არ შეუძლია აწარმოოს საქმე სასამართლოში და არც წარმომადგენლის მეშვეობით (არ შეუძლია აირჩიოს თავისი ნებით წარმომადგენელი), ცხადია, მათ მაგიერ მათ საქმეს სასამართლოში უნდა უპატრონოს სხვა ვინმემ. მაშასადამე, საჭიროა წარმომადგენელი.

საპროცესო კანონით დადგენილია, რომ ფიზიკურ პირებს შეუძლიათ საქმე აწარმოონ სასამართლოში პირადად. ქმედუნარო პირთა საქმეებს აწარმოებენ მათი კანონიერი წარმომადგენლები, ხოლო იურიდიული პირები, ან სხვა ორგანიზაციები საქმეებს იმ თანამდებობის პირის მეშვეობით აწარმოებენ, რომელსაც წესდებით ან დებულებით შეუძლია ამ იურიდიული პირისა თუ ორგანიზაციის სახელით იმოქმედოს.

კანონი მხარეებს აგრეთვე იმის შესაძლებლობასაც აძლევს, რომ საქმე სასამართლოში თავის მიერ არჩეული წარმომადგენლის მეშვეობით აწარმოონ. მაგრამ საქმისწარმოება წარმომადგენლის მეშვეობით, არ ართმევს უფლებას მხარეებს თვითონაც პირადად მიიღონ მონაწილეობა საქმეში.

ამრიგად, პროცესში წარმომადგენლის მონაწილეობის აუცილებლობა სხვადასხვა მიზეზითაა განპირობებული.

მაგრამ ასეთი შემთხვევების გარეშეც, ხშირად ამა თუ იმ პირს არ შეუძლია პირადად გამოცხადება სასამართლოში, ან შეუძლია, მაგრამ

სათანადო კანონების უცოდინრობის გამო, ვერ გაუძღვება თავის საქმეს, ანუ წარმომადგენლის მონაწილეობის აუცილებლობა ხშირად გამოწვეულია დაინტერესებული პირის სურვილით, მიიღოს კვალიფიციური იურიდიული დახმარება სასამართლოში თავისი სამოქალაქო საქმის განხილვის დროს, ან კანონებიც რომ იცოდეს, პირადად არ ეხერხება დამშვიდებით აუხსნას სასამართლოს საქმის გარემოება. ან უბრალოდ შეიძლება არც სურდეს შეხვდეს ე.წ. „მოწინააღმდეგე მხარეს“. მაშასადამე, ამ შემთხვევებშიც საჭიროა წარმომადგენელი. წარმომადგენლის მეშვეობით საქმისწარმოება პროცესის მონაწილეთათვის უფრო ხელსაყრელია. მხარე ამის წყალობით აღარ არის მოწყვეტილი თავის მუდმივ საქმიანობას. აღარ უხდება თვითონ გამოცხადება სასამართლოში, ზოგჯერ კი ამისათვის სხვა რაიონსა თუ ქალაქში წასვლა და სხვ. ჯერ კიდევ ძველი რომაელები ამბობდნენ: „ავადმყოფობა, ასაკი, მოგზაურობა და მრავალი სხვა მიზეზი ხშირად ხელს უშლის მხარეს პირადად აწარმოოს საქმეები“. ამასთან არ არის აუცილებელი რაიმე ობიექტური მიზეზის არსებობა იმისათვის, რომ პირმა ისარგებლოს წარმომადგენლის დახმარებით.

ამიტომ წარმოიშობა საპროცესო მოქმედებების შესრულების იმ სხვა პირთათვის დავალების (მინდობის) საჭიროება, რომლებიც შეცვლიდნენ პროცესის მონაწილეთ და მათ მაგივრად აწარმოებდნენ საქმეს, ე.ი. წარმოიშობა სასამართლო წარმომადგენლობის საჭიროება, რომლითაც გვარდება პროცესში მხარის პირადად მონაწილეობასთან დაკავშირებული მრავალი პრობლემა.

წარმომადგენლობა გამოიხატება იმაში, რომ წარმომადგენელი შეასრულებს ამა თუ იმ მოქმედებას სასამართლოში წარმოდგენილის მაგიერ და რასაც იგი გააკეთებს მინდობილობის (რწმუნებულების) თუ კანონის ფარგლებში, სავალდებულოა წარმოდგენილი პირისათვის. წარმომადგენლობის საფუძველზე წარმომადგენელს წარმოეშობა საპროცესო უფლება-მოვალეობები. წარმომადგენელი მოქმედებს მის მიერ წარმოდგენილი ფიზიკური ან იურიდიული პირის სახელით და მისი ინტერესიდან გამომდინარე.

მაშასადამე, სასამართლო წარმომადგენლობა არის ერთი პირის (წარმომადგენლის) მიერ მინდობილობის ან კანონის შესაბამისად მინიჭებული უფლებამოსილების საფუძველზე მეორე პირის, ანუ წარმოდგენილის (მოსარჩელის, მოპასუხის, მესამე პირის, განმცხადებ-

ლის) სახელითა და ინტერესებიდან გამომდინარე საპროცესო მოქმედებების შესრულება.

2. სასამართლო წარმომადგენლობის მიზნები და მნიშვნელობა. სასამართლო წარმომადგენლობის მიზანია ფიზიკური პირებისა და ორგანიზაციებისათვის იურიდიული დახმარების უზრუნველყოფა და ამით მათი უფლებებისა და ინტერესების სრული დაცვა. გარდა ამისა, წარმომადგენლობის ინსტიტუტი მოწოდებულია დახმარება აღმოუჩინოს სასამართლოს მართლმსაჯულების განხორციელებაში.

წარმომადგენლობას სამოქალაქო პროცესში დიდი მნიშვნელობა აქვს. იგი პროცესში ფიზიკურ პირთა და ორგანიზაციების უფლებების დაცვის უზრუნველყოფის უმნიშვნელოვანესი გარანტიაა. თანამედროვე პირობებში სასამართლო წარმომადგენლობის მნიშვნელობა, მთელი რიგი მიზეზების გამო, სულ უფრო იზრდება. პირველ რიგში კი იმის გამო, რომ სასამართლო გათავისუფლებულია მტკიცების მოვალეობისაგან და სამოქალაქო პროცესი აგებულია შეჯიბრებითობის მოდელზე. მტკიცების ტვირთი თვით მხარეებს აწევთ. ასეთ პირობებში კი იმას, ვისაც შესაბამისი სამართლებრივი (იურიდიული) ცოდნა არა აქვთ, უკიდურესად გაუჭირდება თავისი მოთხოვნებისა თუ შესაგებლის საფუძვლიანობის (დასაბუთებულობის) დამტკიცება. სასამართლოში საქმის წარმატებით წარმოებისათვის აუცილებელია, რომ პირმა კარგად იცოდეს სამოქალაქო კანონები და სამართალწარმოების ფორმალობები (წესები), ლოგიკურად ჩამოაყალიბოს თავისი აზრები. მაგრამ ყველას როდი აქვს შესაბამისი ცოდნა, ან ყველას როდი ახასიათებს საჭირო პროფესიული ჩვევები. სწორედ ამის გამო, ობიექტურად აუცილებელი ხდება მცოდნე და საქმისწარმოებაში გამოცდილი პირის იურიდიული დახმარება, რომელსაც არა მარტო რჩევის, იურიდიული კონსულტაციის მიცემა შეუძლია, არამედ სასამართლოში სიტყვით გამოსვლაც. მეორე ის, რომ თვითონ სამართლებრივი სისტემა სულ უფრო რთულდება და დიფერენცირდება თანამედროვე სამართლებრივ დარგებად, გაიზარდა სამართლებრივი აქტების რაოდენობაც, რაც მოითხოვს სპეციალიზაციას იურისტებს შორისაც; ამიტომ კვალიფიციური იურისტის მონაწილეობის გარეშე პროცესის წარმოება პროფესიონალურ დონეზე პრაქტიკულად შეუძლებელია. ამ და სხვა მიზეზთა გამოც აიხსნება ადვოკატურის ინსტიტუტის არსებობა თანამედროვე სამართლებრივ საზოგადოებაში.

აღსანიშნავია, რომ წარმომადგენლობა პრაქტიკულად ზოგჯერ სამოქალაქო პროცესში მონაწილეობისა და უფლებების დაცვის (განხორციელების) ერთდერთი ფორმაა (აუცილებელია) მაგალითად, მსჯავრდებულისათვის (თავისუფლებააღკვეთილისათვის), რომელიც სასჯელაღსრულების დაწესებულებაში იმყოფება. ეს პირები, ბუნებრივია, პირადად ვერ მიიღებენ მონაწილეობას სასამართლოში. მათ მხოლოდ სხვა პირთა (წარმომადგენელთა) მეშვეობით შეუძლიათ საქმისწარმოება (უფლებების განხორციელება და დაცვა). იგივე ითქმის ქმედუნარობისა და შეზღუდულქმედუნარიან პირებზეც. იმას, ვინც მიანდო (დაავალა) წარმომადგენელს საქმისწარმოება, მარწმუნებელი ანუ წარმოდგენილი პირი ეწოდება. სასამართლო წარმომადგენლად გამოდის წარმომადგენელი, ანუ რწმუნებული, რომელსაც დავალებული (მინდობილი) აქვს სხვათა ინტერესების დაცვა.

3. სასამართლო წარმომადგენლობის განსხვავება სამოქალაქო-სამართლებრივი წარმომადგენლობისაგან. წარმომადგენლობისა და მინდობილობის ინსტიტუტები არსებობენ როგორც სამოქალაქო საპროცესო, ისე სამოქალაქო მატერიალურ სამართალში. საპროცესო (სასამართლო) წარმომადგენლობა სამოქალაქო საპროცესო სამართლის დამოუკიდებელი ინსტიტუტია. საპროცესო წარმომადგენლობასა და სამოქალაქო-სამართლებრივ წარმომადგენლობას გააჩნიათ მთელი რიგი საერთო დამახასიათებელი ნიშნები. თუმცა, ამასთან ერთად, საპროცესო წარმომადგენლობისათვის დამახასიათებელი მატერიალურ-სამართლებრივი ელემენტები არ გვაძლევენ იმის საფუძველს, რომ სასამართლოში წარმომადგენლობა მივიჩნიოთ სამოქალაქო სამართალში (სამოქალაქო სამართლებრივ ურთიერთობებში) წარმომადგენლობის (სამოქალაქო-სამართლებრივი წარმომადგენლობის) ერთ-ერთ სახედ, ამიტომ სასამართლო წარმომადგენლობა ზოგიერთი ნიშნით უნდა განვასხვაოთ წარმომადგენლობისაგან სამოქალაქო სამართალში. კერძოდ, სასამართლო (საპროცესო) წარმომადგენლობა განსხვავდება სამოქალაქო-სამართლებრივ ურთიერთობებში წარმომადგენლობისაგან წარმომადგენელსა და წარმოდგენილ პირს შორის არსებული ურთიერთობის ხასიათისა და მიზნების, უფლებების მოცულობისა და ხასიათის, აგრეთვე იმ პირთა წრის მიხედვით, რომელთაც სამოქალაქო პროცესში წარმომადგენლად გამოსვლის უფლება აქვთ.

მაგალითად, სამოქალაქო-სამართლებრივი წარმომადგენლობის მიზა-

ნია სამოქალაქო უფლება-მოვალეობების წარმოშობა, შეცვლა და შეწყვეტა წარმოდგენილი პირისათვის. სამოქალაქო სამართალში წარმომადგენელს მინიჭებული აქვს სხვადასხვა სამოქალაქო-სამართლებრივი გარიგების დადების უფლებამოსილება წარმოდგენილი პირის სახელით. სასამართლო წარმომადგენლობის მიზანია წარმოდგენილი პირის ინტერესების დაცვა სასამართლოში, მისთვის დახმარება საპროცესო უფლებების განხორციელებასა და საპროცესო მოვალეობების შესრულებაში. სამოქალაქო პროცესში წარმომადგენელს მინიჭებული აქვს მხოლოდ საპროცესო მოქმედებების შესრულების უფლებამოსილება.

საპროცესო წარმომადგენლობის დროს წარმომადგენელი ასრულებს სხვადასხვა საპროცესო მოქმედებას წარმოდგენილი პირის დაცვის მიზნით. კერძოდ, სასამართლო წარმომადგენელი ამზადებს (ადგენს) მარწმუნებლის სახელით საპროცესო დოკუმენტებს, უშუალოდ მონაწილეობს სასამართლო სხდომაში, გამოდის პროცესში ყველა საკითხთან დაკავშირებით, რაც პროცესის დროს წარმოიშობა. ამასთან, იგი შებოჭილია იმ უფლებამოსილებით, რომლითაც აღჭურვილია სასამართლოში თავისი ფუნქციების განხორციელებასთან დაკავშირებით და არა აქვს უფლება შეასრულოს ისეთი მოქმედებები, რაც სცილდება მისი უფლებამოსილების ფარგლებს. სამოქალაქო პროცესის სუბიექტად (მხარედ, მესამე პირად და ა.შ.) კვლავ მარწმუნებელი რჩება, პირადად თავისთვის პროცესის შედეგად წარმომადგენელი არაფერს არ იღებს, წინასწარ შეპირებული გასამრჯელოს (პონორარის) გარდა (ეს სახელშეკრულებო წარმომადგენლობის დროს), ხოლო ცალკეულ შემთხვევებში – წარმომადგენლობისათვის ან წარმომადგენლობის დროს გაწეული საკუთარი ხარჯების ანაზღაურებისა.

სამოქალაქო სამართალში მინდობილობა წარმომადგენელს ეძლევა მესამე პირებთან წარმომადგენლობისათვის. მინდობილობის გაცემა სავალდებულოა წერილობითი ფორმით, თუმცა მისი სანოტარო წესით დადასტურება (დამოწმება) ყოველთვის არ არის სავალდებულო. მინდობილობა სამოქალაქო სამართალში სანოტარო წესით უნდა იქნეს დამოწმებული მხოლოდ იმ შემთხვევებში, როცა იგი გაცემულია უძრავ ნივთებთან დაკავშირებით გარიგებათა დადების მიზნით ან, როცა გაცემულია ისეთი გარიგების დასადასტურებლად, რომელიც აუცილებლად სანოტარო ფორმას მოითხოვს.]

[სამოქალაქო პროცესში კი მინდობილობა გაიცემა არა წარმომადგენ-

ლის მიერ გარიგებათა დასადებად, არამედ მის მიერ მხოლოდ საპროცესო მოქმედებათა შესასრულებლად. ამასთან, სასამართლოში წარმომადგენლობა ხორციელდება მხოლოდ სანოტარო წესით გაფორმებული მინდობილობის საფუძველზე.]

§2. სასამართლო წარმომადგენლობის სახეები

სასამართლო წარმომადგენლობა იყოფა სახეებად იურიდიული ფაქტების (ფაქტობრივი შემადგენლობის) მიხედვით, რომლებთანაც კანონი აკავშირებს ამა თუ იმ სახის წარმომადგენლობის წარმოშობას (რომელიც განსაზღვრავს წარმომადგენლობის წარმოშობის საფუძველებს). წარმოშობის საფუძველების (იურიდიული ფაქტების) მიხედვით წარმომადგენლობა იყოფა: 1) სახელშეკრულებო წარმომადგენლობად, რომელიც ეფუძნება წარმომადგენელსა და წარმოდგენილ პირს შორის დადებულ ხელშეკრულებას; და 2) წარმომადგენლობად, რომელიც სხვა საფუძველებიდან გამომდინარეობს. ამას მიეკუთვნება ქმედუნაროთა და შეზღუდულქმედუნარიანთა კანონიერი წარმომადგენლობა მათი მშობლების, შვილად ამყვანების, მეურვეებისა და მზრუნველების მიერ, რომელიც ეფუძნება შვილების წარმოშობის ფაქტს თავიანთი მშობლებისაგან, შვილად აყვანის ფაქტს, მეურვეობისა და მზრუნველობის დანიშვნას.

1. კანონიერი წარმომადგენლობა. კანონიერი წარმომადგენლობა ხორციელდება ქმედუნარო პირთა და შეზღუდულ-ქმედუნარიანთა უფლებებისა და ინტერესების დასაცავად. ტერმინის „კანონიერი წარმომადგენლობა“ არსებობა აიხსნება იმ გარემოებით, რომ წარმოდგენილ პირს ქმედუნარობის ან შეზღუდული ქმედუნარიანობის გამო არ ძალუძს საკუთარი ნების გამოვლენის მეშვეობით (საკუთარი ნებით) აირჩიოს (შეარჩიოს) თავისთვის სასურველი წარმომადგენელი და ამიტომ წარმომადგენელს განსაზღვრავს კანონი.

კანონიერი წარმომადგენლის თაობაზე (ე.ი. ისეთი წარმომადგენლობის თაობაზე, რომელიც წარმოიშობა კანონის ძალით) შეიძლება ვისაუბროთ მხოლოდ ფიზიკურ პირებთან მიმართებაში, რომელთაც რაიმე მიზეზით არა აქვთ სასამართლოში თავიანთი უფლებების დაცვის შესაძლებლობა. კანონიერი წარმომადგენლობის საფუძველია: 1) შვილების მშობლებისაგან წარმოშობის ფაქტი, რაც დადასტურებულია კანონით

დადგენილი წესით (სამოქალაქო კოდექსის 1187-ე მუხლი); 2) შვილად აყვანის ფაქტი; 3) მეურვეობისა და მზრუნველობის დანიშნვის ფაქტი.

კანონიერი წარმომადგენელი, ისევე როგორც ნებისმიერი სასამართლო წარმომადგენელი, სრულწლოვანი და ქმედუნარიანი უნდა იყოს.

კანონიერ წარმომადგენლებად სასამართლოში გამოდიან მშობლები, მშვილებლები, მეურვეები და მზრუნველები.

მშობლები, რომელთაც არა აქვთ ჩამორთმეული მშობლის უფლებები, თავიანთი ქმედუნარო (შეზღუდულქმედუნარიანი) შვილების კანონიერი წარმომადგენლები არიან ნათესაობის გამო. სამოქალაქო კოდექსის 1198-ე მუხლით დადგენილია, რომ მშობლები თავიანთი არასრულწლოვანი შვილების კანონიერი წარმომადგენლები არიან და განსაკუთრებულ (ანუ სპეციალურ) რწმუნებულებათა (უფლებამოსილებათა) გარეშე გამოდიან მათი უფლებებისა და ინტერესების დასაცავად მესამე პირებთან ურთიერთობაში, მათ შორის – სასამართლოშიც.

ბავშვის სახელითა და ინტერესებიდან გამომდინარე წარმომადგენლობის უფლება, როგორც წესი, თანაბრად აქვთ ორივე მშობელს, მამასა და დედას, თუ ბავშვი დაიბადა რეგისტრირებულ ქორწინებაში ან რეგისტრაციის არარსებობისას, თუ მამობა დადგენილია ნებაყოფლობით ან სასამართლოს გადაწყვეტილებით (სამოქალაქო კოდექსის 1190-ე მუხლი). ბავშვის კანონიერი წარმომადგენელი იქნება მხოლოდ დედა, თუ არ არსებობს რეგისტრირებული ქორწინება და მამობა არ არის დადგენილი. [თუ ბავშვი იშვილეს მეუღლეებმა, მაშინ ორივე შვილად ამყვანი იქნება ბავშვის კანონიერი წარმომადგენელი. თუ ბავშვი იშვილა ერთმა პირმა, მაშინ მისი კანონიერი წარმომადგენელი იქნება ღვიძლი მშობელი და მშვილებელი (სამოქალაქო კოდექსის 1260-ე მუხლი).] ერთი პირის მიერ არასრულწლოვანის შვილების შესახებ სასამართლოს გადაწყვეტილებაში პირდაპირ უნდა იყოს მითითებული, თუ რომელი მშობლის მიმართ ინარჩუნებს ნაშვილები უფლება-მოვალეობებს. რაც შეეხება არასრულწლოვან მშობლებს, ისინი თავიანთი შვილების კანონიერი წარმომადგენლები იქნებიან იმ შემთხვევაში, როცა 16 წლიდან არასრულწლოვანი იქორწინებს კანონით დადგენილი წესით. ამ მომენტიდან იგი შეიძენს სრულ ქმედუნარიანობას.]

მშობლის უფლებაჩამორთმეული მშობლები არ შეიძლება იყვნენ თავიანთი შვილების კანონიერი წარმომადგენლები, რადგანაც ისინი ნათე-

საობაზე დამყარებულ ყველა უფლებას კარგავენ იმ შვილთან ურთიერთობაში, რომლის მიმართაც მათ ჩამოერთვათ მშობლის უფლება (სამოქალაქო კოდექსის 1207-ე მუხლი).

კანონიერი წარმომადგენლობა შვილებთან მიმართებაში შეწყდება შვილების მიერ სრულწლოვანების მიღწევისას, სრულწლოვანების მიღწევის შემდეგ მშობლებს შეუძლიათ იყენენ შვილების მხოლოდ სახელშეკრულებო წარმომადგენლები.

რაც შეეხება მეურვეებისა და მზრუნველების კანონიერ წარმომადგენლობას, წარმომადგენლობის ეს სახე წარმოიშობა მეურვედ ან მზრუნველად პირის დანიშვნის საფუძველზე (მეურვედ ან მზრუნველად კონკრეტული პირის დანიშვნის შესახებ შესაბამისი ორგანოს (მეურვეობისა და მზრუნველობის ორგანოს) მიერ გამოცემული ადმინისტრაციული აქტის საფუძველზე).

მეურვე და მზრუნველი განსაკუთრებული (სპეციალური) უფლებამოსილების გარეშე წარმოადგენენ სამეურვეო (სამზრუნველო) პირის უფლებებსა და ინტერესებს მესამე პირებთან ურთიერთობაში, მათ შორის – სასამართლოშიც (სამოქალაქო კოდექსის 1290-ე მუხლი). სამოქალაქო კოდექსით განსაზღვრულია თუ ვის და რა შემთხვევაში ენიშნება მეურვე და მზრუნველი.

სსსკ-ის 81-ე მუხლის მე-4 ნაწილი დასაშვებად მიიჩნევს არასრულწლოვანის მიერ თავისი უფლებების პირადად დაცვას სასამართლოში. ასეთ შემთხვევაში სასამართლოს შეუძლია არასრულწლოვანის შუამდგომლობით ან თავისი ინიციატივით (შეხედულებით) საქმეში ჩააბას მისი კანონიერი წარმომადგენელიც.

მეურვის ან მზრუნველის მოვალეობის შესრულება იმ ბავშვის მიმართ, რომელიც საბავშვო დაწესებულებაში იზრდება, აგრეთვე იმ პირის მიმართ, რომელიც მეურვეობას ან მზრუნველობას საჭიროებს და იმყოფება სათანადო დაწესებულებაში, ეკისრება ამ დაწესებულების (შესაბამისი დაწესებულების) ადმინისტრაციას (სამოქალაქო კოდექსის 1285-ე მუხლი). კანონიერ წარმომადგენლად ამ შემთხვევებში სამეურვეო და სამზრუნველო პირთა საქმეებზე გამოდის დაწესებულების ხელმძღვანელი ან მის მიერ უფლებამოსილი პირი.

კანონიერ წარმომადგენლობას შეეხება საპროცესო კოდექსის 101-ე მუხლი. აქ აღნიშნულია, რომ ქმედუნარო და შეზღუდულქმედუნარიანობის მქონე ფიზიკურ პირთა უფლებებსა და კანონიერ ინტერესებს

სასამართლოში იცავენ მათი მშობლები, მშვილებლები, მეურვეები და მზრუნველები, რომლებმაც სასამართლოს უნდა წარუდგინონ თავიანთი უფლებამოსილების დამადასტურებელი დოკუმენტი.

კანონიერი წარმომადგენლები წარმოსადგენ პირთა სახელით ასრულებენ ყველა საპროცესო მოქმედებას, რომელთა შესრულების უფლებაც მინიჭებული აქვთ წარმომდგენთ (წარმოსადგენ პირებს), კანონით გათვალისწინებული შეზღუდვებით.

საქმეში, რომელშიც უნდა მონაწილეობდეს კანონით დადგენილი წესით უგზო-უკვლოდ დაკარგულად ცნობილი ფიზიკური პირი, მის წარმომადგენლად მონაწილეობს სასამართლოში ის, ვისაც გადაეცა სამართავად უგზო-უკვლოდ დაკარგულის ქონება.

საქმეში, რომელშიც უნდა მონაწილეობდეს გარდაცვლილის ან კანონით დადგენილი წესით გარდაცვალებულად ცნობილის მემკვიდრე, თუ მემკვიდრეობა არავის მიუღია, მემკვიდრის წარმომადგენლად გამოდის სამკვიდრო ქონების დაცვისა და მართვისათვის დანიშნული პირი. იმდენად, რამდენადაც მემკვიდრეობის მისაღებად კანონით დადგენილია ექვსთვიანი ვადა სამკვიდროს გახსნის დღიდან, სამკვიდროს გახსნის ადგილის ნოტარიუსი ადგილზე არმყოფი მემკვიდრეების, საანდერძო დანაკისრის მიძღებთა და საჯარო ინტერესების დასაცავად, დაინტერესებული პირების, ანდერძის აღმსრულებლის ან თავისი ინიციატივით იღებს სამკვიდროს დაცვისათვის აუცილებელ ზომებს თუ სამკვიდრო მართვას საჭიროებს, აგრეთვე, როდესაც სამკვიდრებლის კრედიტორების მიერ წარდგენილად სარჩელი, სანოტარო ორგანო ნიშნავს სამკვიდროს მმართველს. მაგრამ ეს იმ შემთხვევაში, თუ სამკვიდრებლის კრედიტორებმა სარჩელი აღძრეს მემკვიდრეების მიერ სამკვიდროს მიღებამდე, რამეთუ მმართველი არ დაინიშნება, როცა თუნდაც ერთერთმა მემკვიდრემ მიიღო სამკვიდრო, ან თუ დაინიშნულია ანდერძის აღმსრულებელი. სამკვიდროს დაცვასა და მართვას ანდერძის აღმსრულებელი ახორციელებს სამოქალაქო კოდექსის 1415-ე მუხლის შესაბამისად. თუ სამკვიდრებლის კრედიტორები აღძრავენ სარჩელს, კანონიერი წარმომადგენლის ფუნქციას ეს პირები შეასრულებენ.

პირის უგზო-უკვლოდ დაკარგულად აღიარების შემთხვევაში კი, სამოქალაქო კოდექსის 21-ე მუხლის შესაბამისად, სასამართლო გადაწყვეტილების კანონიერ ძალაში შესვლის შემდეგ, ამ გადაწყვეტილების საფუძველზე კანონით მემკვიდრეები მოიპოვებენ უფლებამოსილებას,

უკვალოდ დაკარგულის ქონება მართონ მინდობილი საკუთრების სახით (ე.ი. ამ პირის ქონება მათ გადაეცემათ).

მხედველობაში უნდა ვიქონიოთ, რომ კანონიერ წარმომადგენლებს, სსსკ-ის 101-ე მუხლის მე-5 ნაწილის შესაბამისად, უფლება აქვთ სასამართლოში საქმისწარმოება მიანდონ ადვოკატს. მართალია, ამ მუხლში საუბარია მხოლოდ ადვოკატისათვის საქმისწარმოების მინდობაზე, მაგრამ აქ უნდა ვიგულისხმოდ არა მარტო ადვოკატი, არამედ ნებისმიერი სხვა პირიც, რომელსაც კანონიერი წარმომადგენელი მიანდობს საქმისწარმოებას. ამასთან, სხვისთვის საქმისწარმოების მინდობა არ ართმევს უფლებას კანონიერ წარმომადგენელს თვითონაც მიიღოს მონაწილეობა საქმეში.

კანონიერი წარმომადგენლების უფლებამოსილება შეიძლება დადასტურდეს იმ დოკუმენტებით, რომლებიც ადასტურებენ მათ უფლებამოსილებასა და სტატუსს; კერძოდ:

! მშობლებს უფლება აქვთ წარუდგინონ სასამართლოს მათ მიერ წარმოსადგენ პირთან ნათესაობის დამადასტურებელი დოკუმენტები, ესენია: პასპორტი, დაბადების მოწმობა, სამოქალაქო აქტების რეგისტრაციის ორგანოს მიერ გაცემული დოკუმენტები.

შეილად ამყვანებს უფლება აქვთ სასამართლოს წარუდგინონ შეილად ამყვანის (შვილების) შესახებ მიღებული სასამართლოს კანონიერ ძალაში შესული გადაწყვეტილების ასლი, ასევე სარო-ს მიერ გაცემული შესაბამისი დოკუმენტები.

მეურვეებსა და მზრუნველებს უფლება აქვთ სასამართლოს წარუდგინონ მეურვეობისა და მზრუნველობის ორგანოს მიერ მიღებული გადაწყვეტილების ასლი, რომლის შესაბამისადაც ისინი დანიშნული არიან სასამართლოში მათ მიერ წარმოსადგენი პირის მეურვედ ან მზრუნველად (ანუ საკმარისია სასამართლოს წარუდგინონ მეურვედ ან მზრუნველად დანიშნის აქტი). ამდენად, კანონიერ წარმომადგენლებს არ მოეთხოვებათ არავითარი ცალკე რწმუნებულების საბუთი.

2. ნებაყოფლობითი (სახელშეკრულებო) წარმომადგენლობა. უფლება, ჰყავდეს პირს საქმეზე წარმომადგენელი – პროფესიონალი იურისტი – ადვოკატი, სამოქალაქო საპროცესო ქმედუნარიანობის მნიშვნელოვან ელემენტს წარმოადგენს.

ნებაყოფლობითი, ანუ სახელშეკრულებო წარმომადგენლობა ეწოდება წარმომადგენლობას, რომელიც ეფუძნება პროცესის მხარესა და წარმომადგენლობის განმახორციელებელ პირს შორის შეთანხმებას.

წარმოდგენილ პირსა და წარმომადგენელს შორის არსებული ურთიერთობის (სახელშეკრულებო წარმომადგენლობის) საფუძველია დავალების ხელშეკრულება (სამოქალაქო კოდექსის 709-722-ე მუხლები). ამრიგად, სახელშეკრულებო წარმომადგენლობა მხოლოდ მხარეთა შორის ანხმების (დავალების) საფუძველზე წარმოიშობა, რომლის თანახმადაც ერთი მხარე (წარმოდგენილი პირი, ანუ მარწმუნებელი) ავალებს (ანდობს) მეორე მხარეს (წარმომადგენელს ანუ რწმუნებულს) თავისი საქმისწარმოებას სასამართლოში, ხოლო წარმომადგენელი თავის თავზე იღებს ამ ვალდებულების შესრულებას. უფრო ხშირად საქმისწარმოებას ანდობენ სპეციალისტს, ადვოკატს. მოქმედების უნარიანობას მოკლებული პირის კანონიერ წარმომადგენელს შეუძლია, თავის მხრივ, მიანდოს სასამართლოში საქმისწარმოება წარმომადგენელს სახელშეკრულებო საფუძველზე.

სასამართლოსთან წარმომადგენლის ურთიერთობა ყველა შემთხვევაში წარმომადგენლობის შესახებ საპროცესო კანონის სპეციალური ნორმებით წესრიგდება. საპროცესო კანონის 94-ე მუხლის თანახმად, ხელშეკრულების საფუძველზე მხარეების წარმომადგენლებად სასამართლოში შეიძლება გამოვიდნენ: 1) ადვოკატები; 2) ორგანიზაციის თანამშრომლები ამ ორგანიზაციების საქმეებზე; 3) ერთ-ერთი თანამონაწილე დანარჩენ თანამონაწილეთა დავალებით; 4) სხვა ქმედუნარიანი პირები, ანუ ნებისმიერ შემთხვევაში, წარმომადგენელი ქმედუნარიანი პირი უნდა იყოს.

ორგანიზაციის წარმომადგენლად სასამართლოში შეიძლება იყოს ნებისმიერი მისი მუშაკი, რომელსაც ხელთ აქვს სათანადოდ გაფორმებული უფლებამოსილება საქმისწარმოებაზე. /

როგორც ვხედავთ, წარმომადგენლობა ეკისრებათ როგორც ადვოკატებს, ისე სხვა პირებსაც. ყველაზე უფრო ხშირად წარმომადგენლებად სასამართლოში ადვოკატები გამოდიან. მათ წამყვანი ადგილი უკავიათ წარმომადგენელთა შორის, სასამართლოში პირთა უფლებების დაცვის საქმეში. ეს არცაა შემთხვევითი, ადვოკატი ეს ის პირია, რომელსაც სპეციალური ცოდნა გააჩნია სამართლის სფეროში და აქვს სასამართლოში საქმისწარმოების პრაქტიკული გამოცდილება. უფლების დაცვა და მხარეთათვის დახმარების აღმოჩენა უფლების დაცვის საკითხში ადვოკატის პროფესიონალური საქმიანობაა. ამიტომ სწორედ ადვოკატია მოწოდებული აღმოუჩინოს პირებს კვალიფიციური სამართლებრივი დახმარება.

მართალია, მოდავე მხარეს შეუძლია საქმე სასამართლოში აწარმოოს

წარმომადგენლის მეშვეობით, მაგრამ საქმისწარმოება წარმომადგენლის მეშვეობით არ ნიშნავს, რომ მხარეს უფლება ერთმევა თვითონაც პირადად მიიღოს მონაწილეობა საქმეში წარმომადგენელთან ერთად, კანონი სამართლის სუბიექტს საშუალებას აძლევს აირჩიოს თავისი საქმის სასამართლოში წარმოების საშუალება, კერძოდ, აწარმოოს საქმე პირადად; აწარმოოს საქმე წარმომადგენელთან ერთად; აწარმოოს საქმე წარმომადგენლის მეშვეობით ისე, რომ თვითონ არ მიიღოს მონაწილეობა პროცესში.

საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო სამართალი არ იცნობს სადვოკატო მონაპოვას, რაც მრავალი ქვეყნის სასამართლო წარმომადგენლობისათვის არის დამახასიათებელი. ეს ნიშნავს, რომ პირს შეუძლია საქმე აწარმოოს როგორც თვითონ, ისე მისი წარმოება დაავალოს ადვოკატს.

ქმედუნარიანი პირი მაშინ იქნება წარმომადგენელი სასამართლოში, თუ მას სათანადო წესით გაფორმებული უფლებამოსილება (რწმუნებულება) ექნება ხელთ საქმის საწარმოებლად. წარმომადგენლის მეშვეობით საქმისწარმოება სასამართლოში პროცესის ყველა მონაწილეს როდი შეუძლია, არამედ მხოლოდ მხარეებს, განმცხადებლებს (დაინტერესებულ პირებს უდავო წარმოების საქმეებზე), მესამე პირებს.

სასამართლო წარმომადგენლობა დასაშვებია ნებისმიერი კატეგორიის სამოქალაქო საქმეზე და პროცესის ნებისმიერ (მათ შორის აღსრულების) სტადიაზე. თუმცა ზოგჯერ აუცილებელი შეიძლება გახდეს ახსნა-განმარტებათა მიღება პირადად მხარეთაგან, ამიტომ სასამართლოს უფლება აქვს ასეთ შემთხვევებში დაიბაროს პროცესზე მხარე მაშინაც, როდესაც მას ჰყავს წარმომადგენელი და პირადად მისგან მიიღოს ახსნა-განმარტება (მაგალითად, განქორწინების საქმეზე, მამობის დადგენის საქმეზე, აღიშენების გადახდევინების საქმეზე, სამუშაოზე აღდგენის საქმეზე და სხვ).

წარმომადგენელი (იქნება ეს ნებაყოფლობითი თუ კანონიერი წარმომადგენლობა) პროცესში გამოდის წარმოდგენილი პირის სახელით.

ფორმულა „გამოდის წარმოდგენილი პირის სახელით“ მოცემულ შემთხვევაში ნიშნავს სასამართლო წარმომადგენლის მართლზომიერ საპროცესო მოქმედებებს, რომელსაც წარმომადგენელი ასრულებს სასამართლოში თავისი უფლებამოსილების ფარგლებში. ეს მოქმედებები წარმოშობენ განსაზღვრულ სამართლებრივ შედეგებს წარმოდგენილი პირისათვის.

§3. სასამართლო წარმომადგენლობის სუბიექტები

1. პირები, რომლებიც შეიძლება იყვნენ წარმომადგენლებად სასამართლოში. საპროცესო კოდექსის 94-ე მუხლით განსაზღვრულია, თუ ვინ შეიძლება იყოს მხარეების წარმომადგენლებად სასამართლოში, კერძოდ, ესენია:

- 1) ადვოკატები;¹
- 2) ორგანიზაციების თანამშრომლები – ამ ორგანიზაციების საქმეებზე;
- 3) ერთ-ერთი თანამონაწილე დანარჩენ თანამონაწილეთა დავალებით;
- 4) სხვა ქმედუნარიანი პირები.

ფაქტობრივად ამ მუხლში საუბარია სახელმეკრულებო წარმომადგენლობაზე. სასამართლო წარმომადგენელი, საზოგადოდ, უნდა იყოს სრული სამოქალაქო საპროცესო უფლებაუნარიანობისა და ქმედუნარიანობის მქონე პირი. ფიზიკური პირის, როგორც წარმომადგენლის მიმართ ეს ნიშნავს, რომ ის უნდა იყოს სრულწლოვანი და, ამასთან ერთად, სრული ქმედუნარიანობის მქონეც.

2. პირები, რომლებიც არ შეიძლება იყვნენ წარმომადგენლებად სასამართლოში (სასამართლო წარმომადგენლობის შეზღუდვა). ზოგიერთ ფიზიკურ პირს არ ძალუძს განახორციელოს სასამართლო წარმომადგენლის ფუნქციები (სსსკ-ის 95-ე მუხლი).

---

¹ ტერმინი ადვოკატი, ლათინური სიტყვიდან მომდინარეობს – advocatus-advoco – ვიხმობ, ვიწვევ. ასე უწოდებდნენ რომაელები რესპუბლიკის პერიოდში მოდავე მხარეთა ნათესავეებსა და მეგობრებს, რომლებიც თან ახლდნენ მოდავე მხარეს სასამართლოში და სხდომის მიმდინარეობის დროს აძლევდნენ მას რჩევებს. იმპერიის პერიოდში ამ სიტყვამ ის მნიშვნელობა შეიძინა, რაც დღეს აქვს მრავალ ენაში. ადვოკატი ეს არის სპეციალისტი-იურისტი და ორატორი, რომელიც მხარესთან ერთად მოქმედებს და ეხმარება მას საქმისწარმოებაში. ქართული სამართლის წყაროებით ჩვენში უძველესი დროიდანვე დასტურდება დამკველთა ინსტიტუტის არსებობა. დამკველის უძველესი ქართული სახელწოდებაა მეოხი, რაც უცხო წარმომავლობის – არაბული ვექილისა და ლათინური ადვოკატის შესატყვისია. ამ ცნების სხვა ქართული ფორმებია თანა-მოსარჩელე და მოსარჩელე. მაგალითად, სულხან-საბა ორბელიანის განმარტებით „ვაქილი“ არის თანამოსარჩელე სამჯავროსა შინა ფასითა“. როგორც ჩანს, ეს ტერმინებიც ყოფილა გავრცელებული ძველად ქართულ სამართალწარმოებაში. უფრო გვიანდელ წყაროებში (XVIII ს.), მაგალითად, დავით ბატონიშვილის (ბაგრატიონი) „საქართველოს სამართლისა და კანონმდებლობის მიმოხილვაში“ (გამოც. აკ. როგავასი. 1959, გვ. 346) მითითებულია დამკველის ისეთ სხვა ქართულ ფორმებზე, როგორცაა ქომაგი და მონაცვლე კაცი.

ზოგადი წესის თანახმად, არასრულწლოვან, სამეურვეო და სამზრუნველ პირებს (თუ, რა თქმა უნდა, არასრულწლოვანი 16 წლის ასაკიდან არ არის დაქორწინებული ან ემანსიპირებულია) უფლება არა აქვთ სასამართლოში წარმომადგენლები იყვნენ. ქორწინების რეგისტრაციის ან ემანსიპაციის მომენტიდან ეს პირები სრული ქმედუნარიანი ზღებიან როგორც მატერიალურ, ისე საპროცესო სამართალში და შეუძლიათ დამოუკიდებლად (თვითონ) დაიცვან თავიანთი ინტერესები სასამართლოში. თუ საქმის განხილვის დროს არასრულწლოვანი მიადწევს სრულწლოვანებას, მაშინ მას, აქედან გამომდინარე, უფლება აქვს თვითონ დაიცვას სასამართლოში თავისი უფლებები. არასრულწლოვანის მიერ სამოქალაქო საპროცესო ქმედუნარიანობის შეძენის მომენტიდან მშობლების, შვილად ამყვანთა, მეურვეებისა და მზრუნველების, როგორც კანონიერი წარმომადგენლების უფლებამოსილებანი, წყდება. საქმიდან კანონიერი წარმომადგენლის ჩამოცილება (პროცესიდან გასვლა) ფორმდება განწინებით.

საპროცესო კოდექსის 95-ე მუხლის თანახმად, სასამართლოში წარმომადგენლებად არ შეიძლება იყვნენ მოსამართლე, გამოძიებელი და პროკურორი, გარდა იმ შემთხვევისა, როდესაც ისინი პროცესში გამოდიან კანონიერ წარმომადგენლებად, ანუ მშობლებად (მშვილებლებად), მეურვეებად, მზრუნველებად, ან შესაბამისი ორგანოს (ე.ი. შესაბამისი სასამართლოს, პროკურატურის) უფლებამოსილ პირად (წარმომადგენლებად). ასეთი წესის არსებობა აიხსნება იმით, რომ მათ შეუძლიათ გავლენა იქონიონ სასამართლოზე თავიანთი განსაკუთრებული, სამსახურთან დაკავშირებული მდგომარეობის გამო.

სასამართლოში წარმომადგენლებად არ შეიძლება იყვნენ არც ქმედუნარო პირები (არასრულწლოვანები ან სამეურვეო ან სამზრუნველო პირები) (მუხლი 94-ე).

სასამართლო წარმომადგენლობის შეზღუდვა დადგენილია კანონიერი წარმომადგენლებისათვისაც. მაგალითად, სამოქალაქო კოდექსის 1297-ე მუხლი შეეხება მეურვისა და მზრუნველის მხრიდან წარმომადგენლობის დაუშვებლობას, კერძოდ, მეურვესა და მზრუნველს, მათ მეუღლეებსა და ახლო ნათესავებს არა მარტო უფლება არა აქვთ დადონ გარიგება სამეურვეო (სამზრუნველო) პირთან, არამედ, აგრეთვე არ შეიძლება, რომ ისინი იყვნენ ამ პირის წარმომადგენლებად გარიგების დადებისას ან სასამართლოში საქმისწარმოებისას სამეურვეო (სამზრუნველო) პირსა და მეურვის ან მზრუნველის მეუღლესა და მათ ახლო ნათესავებს შორის.

§4. სასამართლო წარმომადგენლის უფლებამოსილება

1. წარმომადგენლის უფლებამოსილების მოცულობა (რწმუნებულების ფარგლები). სასამართლო წარმომადგენლის უფლებამოსილება სასამართლოში საქმის წარმოებაზე, დადასტურებული უნდა იყოს კანონით დადგენილი მოთხოვნების (წესების) შესაბამისად.

სასამართლოში საქმისწარმოების უფლებამოსილება წარმომადგენელს ანიჭებს მარწმუნებლის სახელით პრაქტიკულად ყველა იმ საპროცესო მოქმედების შესრულების უფლებას, რომელთა შესრულების უფლებაც აქვს თვითონ წარმოდგენილ პირს (მარწმუნებელს) იმ მოქმედებათა გარდა, რომელთა შესრულებისთვისაც კანონი მოითხოვს სპეციალურ უფლებამოსილებას. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, რწმუნებულს შეუძლია სასამართლოში შეასრულოს მხოლოდ ის, რაც მას მინდობილი აქვს მარწმუნებლისაგან, ხოლო რა აქვს მინდობილი, ეს გამოირკვევა რწმუნებულების (მინდობილობის) შინაარსიდან, მაგრამ ყველა შემთხვევაში რწმუნებულის ზოგიერთი უფლება უნდა იქნეს აღნიშნული მინდობილობაში სპეციალურად, მკაფიოდ, — უამისოდ იგი არ იგულისხმება. საპროცესო კოდექსის 98-ე მუხლი წარმომადგენელს უფლებას ანიჭებს შეასრულოს პრაქტიკულად ყველა საპროცესო მოქმედება, გარდა ისეთი მოქმედებებისა, რომელთა შესრულებაც დაკავშირებულია წარმოდგენილი პირის მიერ მატერიალური უფლებების ან ქონების განკარგვასთან, კერძოდ, წარმომადგენელს არა აქვს უფლება: 1) საქმე გადასცეს კერძო არბიტრაჟს (ე.ი. შეცვალოს მოცემული საქმის უწყებრივი ქვემდებარეობა); 2) განკარგოს დავის საგანი (აქ იგულისხმება სამი მომენტი, კერძოდ, არა აქვს უფლება სასარჩელო მოთხოვნაზე თქვას უარი მთლიანად ან ნაწილობრივ; ცნოს სარჩელი; შეცვალოს სარჩელის საგანი; 3) დადოს მორიგება; 4) გაასაჩივროს სასამართლოს გადაწყვეტილება; თუ წარმომადგენელს მინიჭებული აქვს სასამართლო გადაწყვეტილების გასაჩივრების უფლება, მაშინ მას არა აქვს უფლება უარი თქვას სააპელაციო ან საკასაციო გასაჩივრებაზე, ვინაიდან ეს უფლება მხოლოდ მხარეებს აქვთ. 5) მოითხოვოს გადაწყვეტილების იძულებითი აღსრულება (აქ იგულისხმება შემდეგი აკრძალვა: წარადგინოს გადასახდევინებლად სააღსრულებო ფურცელი; მიიღოს მიკუთვნებული ფული ან ქონება). აქ ჩამოთვლილი თითოეული მოქმედების შესასრულებლად წარმომადგენლის უფლებამოსილება სპეციალურად უნდა

იქნეს აღნიშნული (დათქმული) მარწმუნებლის მიერ გაცემულ მინდობილობაში, მაშინაც კი, როცა წარმომადგენელია ერთ-ერთი თანამონაწილე სხვა თანამონაწილეთა საქმეზე. წინააღმდეგ შემთხვევაში წარმომადგენელს არა აქვს მათი შესრულების უფლება. სპეციალური დათქმა მინდობილობაში ყველა ამ მოქმედების შესრულებაზე სწორედ იმიტომაა აუცილებელი, რომ ისინი დაკავშირებულია მარწმუნებლის მატერიალური უფლებების განკარგვასთან.

მართალია, სსსკ-ის 98-ე მუხლის მე-2 ნაწილით მხარის მიერ უფლებამოსილ პირს (ე.ი. წარმომადგენელს) შეუძლია ცალკეული საპროცესო მოქმედების შესრულება მიანდოს სხვა ადვოკატს ან მის თანაშემწეს, მაგრამ, ვფიქრობთ, წარმომადგენლის ამ უფლებამოსილების შესახებაც (გადანდობის უფლება) სპეციალურად უნდა აღინიშნოს მარწმუნებლის მიერ გაცემულ მინდობილობაში.

რაც შეეხებათ კანონიერ წარმომადგენლებს, სხვა წარმომადგენლებთან შედარებით მათ განსაკუთრებული მდგომარეობა უკავიათ. მათი უფლებების ფარგლების (მოცულობის) შესახებ საკითხის განზილვისას რამდენიმე გარემოება უნდა ვიქონიოთ მხედველობაში, კერძოდ: კანონიერ წარმომადგენელს უფლება აქვს შეასრულოს ყველა ის საპროცესო მოქმედება, რომელიც შეეძლო პროცესში თვითონ წარმოდგენილ პირს განხორციელებინა, მას რომ საპროცესო ქმედუნარიანობა ჰქონოდა, სხვა წარმომადგენლებისაგან განსხვავებით, კანონიერ წარმომადგენლებს უფლება აქვთ თვითონ შეასრულონ განსაკუთრებული (სპეციალური) უფლებამოსილების გარეშე განკარგვითი მოქმედებები, ისეთი, როგორიცაა სარჩელზე უარის თქმა, სარჩელის ცნობა, თუმცა მხედველობაში უნდა ვიქონიოთ, რომ სამოქალაქო პროცესში უმნიშვნელოვანესი განკარგვით მოქმედებების განხორციელების დროს კანონიერი წარმომადგენლები ვალდებული არიან დაიცვან მატერიალური სამართლის ნორმებით დადგენილი შეზღუდვები. მაგალითად, სამოქალაქო კოდექსის 1294-ე მუხლის შესაბამისად, მეურვეობისა და მზრუნველობის ორგანოს წინასწარი თანხმობის გარეშე მეურვეს უფლება არა აქვს სამეურვეო პირის სახელით დადოს გარიგება, ხოლო მზრუნველს – სამზრუნველო პირის სახელით დათანხმდეს იმ გარიგების დადებაზე, რომელიც შეეხება ქონების გასხვისებას, დაგირავებას, 10 წელზე მეტი ვადით გაქირავებას, თხოვებას ან სხვა სავალო ვალდებულებათა გადაცემას, თამასუქის, სამეურვეო ან სამზრუნველო პირის კუთვნილ უფლებებზე უარის თქმას, სამე-

წარმოადგინა საზოგადოებაში პარტნიორად შესვლას, სესხის აღებას, ქონების გაყოფას, ან რომელსაც შედეგად შეიძლება მოჰყვეს ქონების შემცირება.

ამიტომ მორიგების დადებისას (მხარეთა მორიგებისას), სარჩელზე უარის თქმისას ან სარჩელის ცნობისას, თუ სხვა იმ საპროცესო მოქმედების შესრულებისას, რომელიც ასე თუ ისე დაკავშირებულია სამეურვეო და სამზრუნველო პირის ქონების განკარგვასთან, მეურვეებმა და მზრუნველებმა უნდა დაიცვან სამოქალაქო კოდექსის 1294-ე მუხლში მითითებული პირობები.

პრაქტიკაში ხშირად არაერთგვაროვნადაა გაგებული ადვოკატის უფლებამოსილების შესახებ საკითხი, როცა ადვოკატი ორდერის საფუძველზე მოქმედებს. ორდერი მხოლოდ ადასტურებს სასამართლოში ადვოკატის გამოსვლის უფლებას (რომ ადვოკატს უფლება აქვს გამოვიდეს პროცესში წარმომადგენლად). თვით ადვოკატის უფლებამოსილებებს რაც შეეხება, ადვოკატი პროცესში მონაწილეობს მარწმუნებლის წარმომადგენლად. ამიტომ, ჩვენ ვფიქრობთ, რომ ორდერის საფუძველზე მოქმედ ადვოკატს იგივე უფლებამოსილებანი აქვს, რაც წარმომადგენელს პროცესში. ორდერის საფუძველზე მოქმედი ადვოკატის უფლებამოსილებების მოცულობის (ფარგლების) შესახებ საკითხი უნდა განისაზღვროს საპროცესო კოდექსის 98-ე მუხლის შესაბამისად. ამიტომ მართო ორდერი საკმარისი არ არის, თუ მარწმუნებელს სურს მიანიჭოს ადვოკატს სპეციალური (განკარგვითი) უფლებამოსილებანი. არამედ ადვოკატს დამატებით უნდა მიეცეს მინდობილობა, რომელშიც სპეციალურად იქნება აღნიშნული (დათქმული) ადვოკატის ეს სპეციალური უფლებამოსილებანი.

წარმომადგენლის უფლებამოსილების მოცულობაზე საუბრისას შეიძლება შემდეგი დასკვნების გამოტანა: იმდენად, რამდენადაც სასამართლო წარმომადგენელი საპროცესო მოქმედებებს ასრულებს მარწმუნებლის სახელითა და დავალებით, შესაბამისად რწმუნებულის უფლებამოსილებათა მოცულობაც განისაზღვრება მარწმუნებლის საპროცესო მდგომარეობით, ე.ი. იმის მიხედვით, თუ რა სახით (მოსარჩელედ, მოპასუხედ, დამოუკიდებელი მოთხოვნის არმქონე მესამე პირად და ა.შ.) მონაწილეობს მარწმუნებელი პროცესში. ამასთან ერთად, სასამართლო წარმომადგენლის უფლებამოსილების მოცულობა განისაზღვრება იმითაც, თუ, კერძოდ, რა უფლებამოსილებები გადასცა მას მარწმუნებელმა თავის მხრივ იმ უფლებამოსილებათაგან, რაც მას გააჩნდა.

მაშასადამე, სასამართლო წარმომადგენლის უფლებამოსილების მოცულობა დამოკიდებულია ორ ფაქტობრივ გარემოებაზე: მარწმუნებლის უფლებამოსილების მოცულობაზე და იმაზე, თუ რა უფლებამოსილებებით აღჭურვა მარწმუნებელმა რწმუნებული.

წარმომადგენლის უფლებამოსილება თავისი შინაარსის მიხედვით იყოფა ზოგად და სპეციალურ უფლებამოსილებად.

ზოგადი უფლებამოსილება ისეთი საპროცესო მოქმედებებია, რომელთა შესრულების უფლებაც ნებისმიერ წარმომადგენელს აქვს, რომელიც კი გამოდის მარწმუნებლის სახელით, მიუხედავად იმისა, დათქმულია თუ არა ისინი მინდობილობაში.

სპეციალური უფლებამოსილება კი ისეთი საპროცესო მოქმედებაა, რომლის შესრულების უფლებაც წარმომადგენელს მხოლოდ მაშინ აქვს, როცა ამის თაობაზე მითითებულია მინდობილობაში.

დაბოლოს, რწმუნებულს შეუძლია სასამართლოში საქმე აწარმოოს მანამდე, სანამ რწმუნებულება ძალაშია. მარწმუნებელს უფლება აქვს შეწყვიტოს (გააუქმოს) წარმომადგენლის უფლებამოსილება, ხოლო წარმომადგენელს (რწმუნებულს) – უარი თქვას თავის უფლებამოსილებაზე (საქმისწარმოებაზე).

მარწმუნებელს (უფლებამოსილების გამცემს) უფლება აქვს საქმისწარმოების ნებისმიერ სტადიაზე გააუქმოს თავის მიერ გაცემული მინდობილობა ან გადანდობა და შეწყვიტოს ამით წარმომადგენლის უფლებამოსილება, რის შესახებაც მან წერილობით უნდა აცნობოს სასამართლოსა და წარმომადგენელს. მხარის წინადადებით წარმომადგენლის უფლებამოსილების შეწყვეტა არ წარმოადგენს საქმისწარმოების შეჩერებისა თუ საქმის განხილვის გადადების საფუძველს. უფლებამოსილება შეწყვეტილი წარმომადგენლის მიერ კანონის შესაბამისად შესრულებული საპროცესო მოქმედება ინარჩუნებს მნიშვნელობას.

თავის მხრივ, წარმომადგენელს უფლება აქვს საქმისწარმოების ნებისმიერ სტადიაზე უარი თქვას თავის უფლებამოსილებაზე (საქმისწარმოებაზე), რის შესახებაც დროულად უნდა აცნობოს როგორც სასამართლოს, ისე თავის მარწმუნებელს, რათა მარწმუნებელმა შეძლოს თვითონ მიიღოს მონაწილეობა პროცესში და აიყვანოს ახალი წარმომადგენელი. ამის გათვალისწინებით სასამართლო დანიშნავს დროს, როცა წარმომადგენელს უფლება აქვს შეწყვიტოს პროცესში მონაწილეობა. ბათილია შეთანხმება მხარეთა ამ უფლებებზე უარის შესახებ (ანუ

მინდობილობის გაუქმებისა და საქმისწარმოებაზე უარის თქმის უფლების შეზღუდვა ცალკე შეთანხმებით, უკანონოდ ჩაითვლება).

2. წარმომადგენლის უფლებამოსილების გაფორმება და დადასტურება. კანონიერი წარმომადგენლებისაგან განსხვავებით, იმ შემთხვევაში, როდესაც სასამართლოს წინაშე გამოცხადდება შეთანხმებით არჩეული წარმომადგენელი (იქნება ეს ადვოკატი თუ სხვა ქმედუნარიანი პირი), იგი არ იქნება დაშვებული სხვისი საქმის დასაცავად, უკეთუ სათანადო რწმუნებულება თუ უფლებამოსილება არ ექნა.

იმ წარმომადგენლის უფლებამოსილება, რომელიც სასამართლოში გამოდის დავალების ხელშეკრულების საფუძველზე, გამოხატული უნდა იყოს მინდობილობაში (რწმუნებულებაში). რწმუნებულება (უფლებამოსილება) გაცემული და გაფორმებული უნდა იყოს კანონის შესაბამისად.

წარმომადგენლის უფლებამოსილების გაფორმებისა და დადასტურების საკითხზე საუბრისას, მხედველობაში უნდა ვიქონიოთ, რომ სასამართლო წარმომადგენლის უფლებამოსილება ფორმდება და დასტურდება დოკუმენტალურად წარმომადგენლობის სახითა და მიხედვით.

ასე მაგალითად, სსსკ-ის 101-ე მუხლის თანახმად, კანონიერი წარმომადგენლები სასამართლოს წარუდგენენ თავიანთი უფლებამოსილების დამადასტურებელ დოკუმენტებს. აქ უნდა აღინიშნოს, რომ კანონიერ წარმომადგენელთა უფლებამოსილება არ მოითხოვს (არ საჭიროებს) სპეციალურ გაფორმებას. არამედ საკმარისია ისეთი დოკუმენტის წარდგენა, რომელიც ადასტურებს, რომ ეს პირი კანონიერი წარმომადგენელია. კერძოდ, კანონიერი წარმომადგენლები თავიანთი უფლებამოსილების დასადასტურებლად წარადგენენ შემდეგ დოკუმენტებს: მშობლები წარადგენენ ბავშვების დაბადების მოწმობასა და თავიანთ პასპორტს (პირადობის მოწმობას); მშვილებლები დამატებით – შეილად აყვანის მოწმობას, შეილად აყვანის შესახებ სასამართლოს გადაწყვეტილებას; მეურვეები და მზრუნველები – მეურვისა და მზრუნველის მოწმობას (დოკუმენტს, საბუთს).

თუ კანონიერი წარმომადგენელი სხვას მიაწოდებს (გადაანდობს) საქმისწარმოებას, მაშინ მან თავისი სახელით უნდა გასცეს ამის შესახებ მინდობილობა.

ადვოკატის უფლებამოსილება დასტურდება ორდერით, რომელსაც შესაბამისი ადვოკატურა (იურიდიული კონსულტაცია) გასცემს. ორდერს ხელს აწერს იურიდიული კონსულტაციის გამგე. საპროცესო კოდექსის 98-ე მუხლში აღნიშნულ სპეციალურ უფლებამოსილებათა

განსახორციელებლად (უფლებავანკარგვით, ანუ დისპოზიციურ მოქმედებათა განსახორციელებლად) ადვოკატს უნდა ჰქონდეს მინდობილობა მარწმუნებლისაგან, ვინაიდან ორდერი მხოლოდ ზოგადი უფლებამოსილებების განხორციელების შესაძლებლობას აძლევს მას.

დღეს საქართველოს ადვოკატთა კოლეგიასთან ერთად, საადვოკატო საქმიანობას ეწევა მრავალი იურიდიული ფირმა, რომლებიც ამხანაგობის ან სამეწარმეო საზოგადოების (სპს-ს ან კს-ს) ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმით საქმიანობენ და რომლებიც ასევე გასცემენ ორდერებს.

კანონმდებლობა არ კრძალავს, რომ ადვოკატმა ორდერის ნაცვლად მინდობილობის საფუძველზე მიიღოს მონაწილეობა პროცესში.

თანამონაწილეები მინდობილობის (დავალების) ხელშეკრულების საფუძველზე ანდობენ ერთ-ერთ თანამონაწილეს საქმისწარმოებას.

რაც შეეხებათ იურიდიულ პირებს, სსსკ-ის 96-ე მუხლის მე-2 ნაწილის თანახმად, მინდობილობას (ასეთ მინდობლობას სანოტარო დამოწმება არ სჭირდება) ორგანიზაციის სახელით გასცემს შესაბამისი ორგანიზაციის (იურიდიული პირის) ხელმძღვანელი ან სადამფუძნებლო დოკუმენტით ამაზე უფლებამოსილი სხვა პირი, რომლებიც ხელს აწერენ ასეთ უფლებამოსილებას და უსვამენ ამ ორგანიზაციის ბეჭედს და რომელიც თვითონ, როგორც იურიდიული პირის ორგანო, მოქმედებს ორგანიზაციის სახელით მინდობილობის გარეშე, წარმოადგენს რა იურიდიულ პირს მესამე პირებთან ურთიერთობაში და სასამართლოში. მაშასადამე, იურიდიული პირების საქმეებს სასამართლოში აწარმოებენ იურიდიული პირის ორგანოები (ესენია შესაბამისი თანამდებობის პირები – საწარმოს დირექტორი და ა.შ.). მათი უფლება, იმოქმედონ იურიდიული პირისა თუ ორგანიზაციის სახელით, მათი უფლებამოსილების ფარგლებში, შეიძლება განსაზღვრული იყოს კანონით (როცა საჯარო სამართლის იურიდიული პირები არიან), წესდებით ან დებულებით. თუ საზოგადოებას ჰყავს რამდენიმე დირექტორი, საზოგადოების ინტერესების დასაცავად საკმარისია ერთ-ერთმა დირექტორმა წარმოადგინოს საზოგადოება სასამართლოში. კანონი ავალდებულებს დირექტორებს, წარმოადგინონ საზოგადოება. იურიდიული პირის სახელით საქმე სასამართლოში შეიძლება აწარმოოს მისმა წარმომადგენელმაც. იურიდიული პირების წარმომადგენლებად გამოდიან ან თვითონ თანამდებობის პირები, ან შტატის იურისტები, ან ადვოკატები, რომლებიც მომსახ-

ურებას უწევენ ორგანიზაციებს ხელშეკრულების ან ერთჯერადი შეთანხმების საფუძველზე.

ორგანიზაციის ხელმძღვანელები, რომლებიც გამოდიან როგორც იურიდიული პირის ორგანოები, სასამართლოს წარუდგენენ თავიანთი სამსახურებრივი მდგომარეობის ან უფლებამოსილების დამადასტურებელ დოკუმენტებს. კერძოდ, ხელმძღვანელის უფლებამოსილება სასამართლოში საქმის წარმოებაზე დასტურდება მისი სამსახურებრივი მდგომარეობის ან უფლებამოსილების დამადასტურებელი ისეთი დოკუმენტებით, როგორცაა კანონით დადგენილი წესით რეგისტრირებული წესდება, ამ თანამდებობაზე მისი არჩევის ოქმი ან თანამდებობაზე დანიშვნის ბრძანება, სამსახურებრივი მოწმობა ამონაწერი სამეწარმეო რეესტრიდან და სხვ.

3. მინდობილობა. პრაქტიკულად ყველა სხვა შემთხვევაში წარმომადგენლის უფლებამოსილება მინდობილობით დასტურდება.

მინდობილობა (რწმუნებულება) სპეციალური დოკუმენტია, რომელიც იძლევა ყველა საპროცესო, მოქმედების, ან კონკრეტული საპროცესო მოქმედების შესრულების უფლებას, ასევე ნებისმიერი სამოქალაქო საქმის ან კონკრეტული საქმისწარმოების უფლებას.

სსსკ-ის 96-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის შესაბამისად, წარმომადგენლის უფლებამოსილება უნდა ჩამოყალიბდეს კანონის შესაბამისად გაცემულ და გაფორმებულ მინდობილობაში.

ფიზიკური პირის მიერ გაცემული მინდობილობები უნდა დამოწმდეს სანოტარო წესით. ეს (ფიზიკური პირების) მინდობილობები შეიძლება დამოწმდეს აგრეთვე იმ ორგანიზაციის (დაწესებულების) მიერ, სადაც მუშაობს ან სწავლობს მარწმუნებელი, სტაციონარული სამკურნალო დაწესებულების ადმინისტრაციის მიერ, სადაც ფიზიკური პირი სამკურნალოდ იმყოფება, შესაბამისი სამხედრო ნაწილის მიერ, თუ მინდობილობას სამხედრო მოსამსახურე გასცემს. საპატიმროში მყოფი პირის მიერ გაცემულ მინდობილობას დაამოწმებს შესაბამისი საპატიმრო ადგილის ადმინისტრაცია. მხედველობაში უნდა ვიქონიოთ, რომ მინდობილობათა დამოწმება შეუძლიათ ნოტარიუსთან გათანაბრებულ სხვა პირებსაც (მაგალითად, საკონსულო დაწესებულებებსა და მათი თანამდებობის პირებს). აღნიშნული საკითხები დეტალურად მოწესრიგებულია საქართველოს კანონით „ნოტარიატის შესახებ“ (იხ. მუხლი 44-ე).

იმან, ვისაც მიეცა მინდობილობა, პირადად უნდა შეასრულოს ის

მოქმედებები, რომელთა შესრულების უფლებამოსილებაც გააჩნია (მიენიჭა). 98-ე მუხლის მე-2 ნაწილის შესაბამისად, მას შეუძლია ცალკეული საპროცესო მოქმედების შესრულების გადანდობა სხვა ადვოკატის ან მისი თანამემწისათვის. მაგრამ რადგან 98-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის ბოლო წინადადება მოითხოვს, რომ წარმომადგენლის უფლებამოსილება 98-ე მუხლში აღნიშნული თითოეული მოქმედების შესრულებისათვის სპეციალურად უნდა იყოს აღნიშნული (დათქმული) მარწმუნებლის მიერ გაცემულ მინდობილობაში, გადანდობის უფლებამოსილებაც მინდობილობით უნდა იყოს გათვალისწინებული. სხვისთვის უფლებამოსილების გადანდობისას (გადაცემისას) მან უნდა შეატყობინოს ამის შესახებ მარწმუნებელს და აცნობოს, თუ ვის აქვს უფლებამოსილება გადაცემული. ამ ვალდებულების შეუსრულებლობა უფლებამოსილების გადამცემს აკისრებს პასუხისმგებლობას იმ პირის მოქმედებისათვის, რომელსაც მან გადასცა უფლებამოსილება.

გადანდობის წესით გაცემული მინდობილობის მოქმედების ვადა არ შეიძლება აღემატებოდეს იმ მინდობილობის მოქმედების ვადას, რომლის საფუძველზეც ის გაიცა. მინდობილობის შეწყვეტასთან ერთად, ძალას კარგავს გადანდობაც.

რაც შეეხება მინდობილობის გაცემის (მოქმედების) ვადას, კანონმდებლობით ამგვარი ვადა არ არის განსაზღვრული.

თუ პირს ხელთ არა აქვს მინდობილობა ან მისი უფლებამოსილების დამადასტურებელი სხვა დოკუმენტი სასამართლოში საქმისწარმოებაზე, იგი არ შეიძლება დაშვებულ იქნეს პროცესში წარმომადგენლად. თუ წარმომადგენელს არა აქვს სათანადო მინდობილობა (უფლებამოსილება), ანდა უფლებამოსილება არ არის სათანადოდ გაფორმებული, მაშინ წარმომადგენლის მიერ შესრულებულ საპროცესო მოქმედებებს აღნიშნული გარემოება იურიდიულ ძალას უკარგავს და სასამართლოს გადაწყვეტილება შეიძლება გაუქმდეს.

დაბოლოს, შესაძლოა, პირს კიდევ ჰქონდეს სათანადოდ გაფორმებული მინდობილობა ხელთ, მაგრამ სასამართლოს შეუძლია უარი განაცხადოს პროცესში იმ პირის წარმომადგენლად დაშვებაზე, რომელიც არ არის ადვოკატი, თუ სასამართლო მიიჩნევს, რომ ამ პირს არ გააჩნია საკმარისი მონაცემები იმისათვის, რომ წარმოადგინოს მხარე და დაიცვას მისი უფლებები. მაგრამ ის მოქმედებები, რომელიც საპროცესო წარმომადგენელმა გადაყენებამდე აწარმოვა, ძალაში რჩება (97-ე მუხლი).

სასამართლო პრაქტიკა

წარმომადგენლობა

მეწარმეთა კანონის 56,1 მუხლის შესაბამისად სააქციო საზოგადოების ხელმძღვანელობა და წარმომადგენლობა ევალეა სააქციო საზოგადოების ღირექტორს.

სააქციო საზოგადოების წარმომადგენლობაში იგულისხმება საზოგადოების სახელით გამოსვლა მესამე პირებთან ურთიერთობაში. ღირექტორი სასამართლო პროცესზე გამოდის საზოგადოების სახელით. სასამართლო პროცესზე ღირექტორს მონაწილეობის მიღების უფლება აქვს თავისი წარმომადგენლის მეშვეობითაც. სააქციო საზოგადოების აქციონერები და კრედიტორები (მენაბრეები) არ არიან აღჭურვილნი სააქციო საზოგადოების წარმომადგენლობითი უფლებამოსილებით. მეწარმეთა კანონის 53-ე მუხლში განსაზღვრულია აქციონერთა უფლება-მოვალეობები. ამ ჩამონათვალში არ შედის სააქციო საზოგადოების წარმომადგენლობითი უფლებამოსილება.

აქედან გამომდინარე, ცხადია, მოცემული დავის განხილვის დროს აქციონერები სასამართლო პროცესზე მხარედ ვერ იქნებოდნენ მოწვეულნი. ისინი სასამართლოს მიერ საქმეში დამოუკიდებელი სასარჩელო მოთხოვნით მესამე პირებადაც ვერ იქნებოდნენ ჩაბმულნი, რადგან სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 89-ე მუხლის შესაბამისად ამ უფლებით საქმეში ჩაბმა, დაინტერესებული პირის განცხადებით და მხარეთა მოსაზრებების გათვალისწინებით ხდება სასამართლოს მიერ.

ვინაიდან მოცემულ შემთხვევაში, ზემოაღნიშნული დავის განხილვის დროს, სააქციო საზოგადოების კრედიტორებს განცხადებით არ მიუმართავთ სასამართლოსათვის, ცხადია დამოუკიდებელი სასარჩელო მოთხოვნით საქმის განხილვაში მესამე პირად მათი ჩაბმის საკითხი განხილული არ იქნებოდა. სასამართლო არ არის ვალდებული, საქმის განხილვაში მონაწილე მხარეთა ყველა კრედიტორს აცნობოს ამა თუ იმ საქმის განხილვის შესახებ.

ვინაიდან მოცემულ შემთხვევაში სააქციო საზოგადოების მენაბრეები არ შეიძლება ყოფილიყვნენ მოწვეულნი მხარედ პროცესზე, ცხადია სასამართლოს არ დაურღვევია კანონის მოთხოვნა სასამართლო პრო-

ცესზე სათანადო მხარის მოწვევის აუცილებლობის შესახებ (სუსგ 2002 წ. № 8, გვ. 1244).

წარმომადგენლობა

საკასაციო სასამართლომ განმარტა, რომ სასამართლო პროცესში წარმომადგენლის მონაწილეობა ნიშნავს პროცესში მარწმუნებლის მონაწილეობასაც და წარმომადგენლის გაფრთხილება, გამოუცხადებლობის შემთხვევაში მის წინააღმდეგ დაუსწრებელი გადაწყვეტილების მიღების თაობაზე, ნიშნავს მარწმუნებლის გაფრთხილებასაც, რადგან წარმომადგენელი მარწმუნებლის სახელით ასრულებს ყველა საპროცესო მოქმედებას სასამართლოში, თუ სსსკ-ის 99-ე და მე-100 მუხლების შესაბამისად წარმომადგენლობის უფლებამოსილება მას შეწყვეტილი არა აქვს. მოცემულ შემთხვევაში სახეზე არ არის სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 394-ე მუხლის „ბ“ პუნქტით გათვალისწინებული შემთხვევა (სასამართლოს მიერ ერთ-ერთი მხარის დაუსწრებლად საქმის განხილვა, რომელსაც დადგენილი წესით არ მიუღია შეტყობინება) და ზემოაღნიშნული გარემოება ვერ ჩაითვლება საკასაციო საჩივრის აბსოლუტურ საფუძვლად. აქედან გამომდინარე წარმომადგენლის (როცა მხარე პროცესს აწარმოებს წარმომადგენლის მეშვეობით) გამოუცხადებლობა იწვევს იმ შედეგს, რასაც მხარის გამოუცხადებლობა.

მინდობილობა

სასამართლოში საპროცესო საკითხების გადასაწყვეტად საერთაშორისო ხელშეკრულებებსაც იყენებენ. ერთ-ერთ საქმეზე აღნიშნულია, რომ სამოქალაქო-საპროცესო და სისხლის საქმეებზე სამართლებრივი დახმარებისა და სამართლებრივ ურთიერთობათა შესახებ საერთაშორისო კონვენციის მე-13 მუხლის 1-ლი ნაწილის მიხედვით, დოკუმენტები, რომლებიც მომზადებულია და დადასტურებულია ერთ-ერთი ხელშემკვრელი მხარის ტერიტორიაზე. რწმუნებული პირის მიერ მისი კომპეტენციის ფარგლებში დადგენილი ფორმით და დადასტურებულია გერბიანი ბეჭდით, მიიღება სხვა ხელშემკვრელი მხარეების ტერიტორიაზე ყოველგვარი სპეციალური დამოწმების გარეშე. შესაბამისად, მოსარჩელის მიერ წარმოდგენილი მინდობილობის სპეციალური დამოწმება

(ლევალიზება) არ სჭირდებოდა და შესაბამისად, პრეტენზია იმის თაობაზე, რომ მინდობილობა არ განიხილება იურიდიული ძალის მქონე დოკუმენტად, უსაფუძვლოა.

წარმომადგენლობის ცნება

სსსკ-ის 93-ე მუხლის მე-2 ნაწილით განმტკიცებულია პრინციპი, რომლის თანახმად, მხარეებს შეუძლიათ საქმე აწარმოონ სასამართლოში წარმომადგენლის მეშვეობით. წარმომადგენელი ეს არის პირი, რომელიც მრწმუნებლის სახელით და მისი ინტერესების შესაბამისად ასრულებს სასამართლოში ყველა იმ საპროცესო მოქმედებას, რაც გათვალისწინებულია კანონით და მრწმუნებლის მიერ გაცემული მინდობილობით (სუსგ 2005 წ. № 3, სამოქალაქო პროცესი, გვ 50).

წარმომადგენლობა

სსსკ-ის 93-ე მუხლის პირველი ნაწილის თანახმად, იურიდიულ პირებს ან სხვა ორგანიზაციებს შეუძლიათ საქმე სასამართლოში წარმომადგენლის მეშვეობითაც აწარმოონ.

სსსკ-ის 96-ე მუხლი კატეგორიულად მოითხოვს, წარმომადგენლის უფლებამოსილების კანონით დადგენილი წესით გაფორმებას, რაც იმას ნიშნავს, რომ თუ წარმომადგენლის უფლებამოსილება არ არის გაფორმებული ამ წესის დაცვით, სასამართლო არ დაუშვებს მას წარმომადგენლად. მინდობილობას ორგანიზაციის სახელით გასცემს შესაბამისი ორგანიზაციის ხელმძღვანელი ან სხვა უფლებამოსილი პირი.

მოცემულ საქმეზე პროცესში მხარედ მონაწილეობს იურიდიული პირი – სააქციო საზოგადოება. მეწარმეთა კანონის თანახმად სს-ს სასამართლოში წარმოადგენენ დირექტორები. დადგენილია, რომ დაუსწრებელ გადაწყვეტილებაზე საჩივარი სს-ის სამეთვალყურეო საბჭოს თავმჯდომარემ შეიტანა, რომელსაც არ გააჩნდა საჩივრის შეტანაზე უფლებამოსილების დამადასტურებელი მინდობილობა. საჩივრის ავტორის დაევალა უფლებამოსილების დამადასტურებელი დოკუმენტის წარმოდგენა, რისთვისაც დაენიშნა ვადა.

კერძო საჩივრის ავტორის მტკიცება იმის შესახებ, რომ მათ წარმოადგინეს შესაბამისი დოკუმენტი, ვერ იქნება გაზიარებული, რადგან

აღნიშნული დოკუმენტი სასამართლოს დადგენილებაა დირექტორის დანიშვნის შესახებ და არა კანონით დადგენილი წესით გაფორმებული უფლებამოსილების დამადასტურებელი მინდობილობა.

ასევე ვერ იქნება გაზიარებული კერძო საჩივრის ავტორის მოსაზრება, რომ სამეთვალყურეო საბჭოს თავმჯდომარეს, როგორც დირექტორის სამართალმემკვიდრეს, ჰქონდა უფლება საჩივრის შეტანაზე. მეწარმეთა კანონის თანახმად, დირექტორის ფუნქციები არ შეიძლება გადაეცეს სამეთვალყურეო საბჭოს.

თანამონაწილის წარმომადგენლობა

...ვინაიდან ხსენებული რწმუნება გაიცა მას შემდეგ, რაც ა-მ ჩაიბარა განჩინების ასლი „ყველას მაგივრად“, ამასთან, იგი არ შეესაბამება სსსკ-ის 98-ე მუხლის მოთხოვნას, რომლის თანახმად, გადაწყვეტილების (განჩინების) გასაჩივრებისათვის წარმომადგენლის უფლებამოსილება სპეციალურად უნდა იქნეს აღნიშნული მარწმუნებლის მიერ გაცემულ მინდობილობაში. განჩინების ასლის ჩაბარება მხოლოდ ა-ს მიერ არ შეიძლება მიჩნეულ იქნეს აპელანტი მხარისათვის განჩინების გადაცემად“.

საპროცესო ვადები

§1. საპროცესო ვადების ცნება

უდავოა, რომ სასამართლომ საქმე სამართლიანად უნდა გადაწყვიტოს, მაგრამ საქმის სამართლიანად გადაწყვეტას უმთავრესად მაშინ აქვს ფასი, როდესაც ეს მოხდება თავის დროზე. დიდი ხნით საქმის გაჭიანურება ხშირად თავისი პრაქტიკული შედეგის მხრივ, უსამართლობის ტოლფასია. ამიტომ მხარეთა უფლებებისა და ინტერესების დროულად დაცვა მართლმსაჯულების განხორციელების ეფექტიანობის განმსაზღვრელი ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი ფაქტორია. საერთოდ, პროცესის (სამართალწარმოების) ერთ-ერთი უმთავრესი, შეიძლება ითქვას, პირველხარისხოვანი ამოცანა სამოქალაქო საქმეთა სწრაფად (დროულად) და სწორად განხილვა-გადაწყვეტაა. სწორედ ამ ამოცანის შესრულებას, სხვა საპროცესო საშუალებებთან ერთად, ემსახურება საპროცესო ვადების ინსტიტუტიც. საპროცესო მოქმედებების შესრულების ოპერატიულობა უზრუნველყოფილია სწორედ სპეციალური ვადების დაწესებით, რომელთა დაცვაც სავალდებულოა როგორც სასამართლოს, ისე პროცესის ყველა სხვა მონაწილისათვის.

სასამართლოებმა საქმეები სწრაფად უნდა განიხილონ (დარღვეული უფლება სწრაფად უნდა აღდგეს), რადგან, თუ სასამართლო გააჭიანურებს საქმის განხილვას, მაშინ შეიძლება შეიღახოს ერთ-ერთი ან ორივე მხარის ინტერესები და უფლებები, (ამ უფლებებმა შეიძლება დაკარგოს თავიანთი სოციალური და იურიდიული მნიშვნელობა და ღირებულება).

გარდა იმისა, რომ სასამართლოს მიერ სამოქალაქო საქმის დროულად განხილვასა და გადაწყვეტას ემსახურება საპროცესო ვადის ინსტიტუტი, მისი მნიშვნელობა მდგომარეობს იმაშიც, რომ, ერთი მხრივ, ვადების დაწესება პროცესის არაკეთილსინდისიერ მონაწილეებზე ზემოქმედების მნიშვნელოვანი საშუალებაა, როცა პროცესის არაკეთილსინდისიერი მონაწილე აფერხებს თავისი მოქმედებით (ან უმოქმედობით) საქმის დროულად და სწორად გადაწყვეტას, მეორე მხრივ, საპროცესო ვადების ინსტიტუტი მოწოდებულია განსაზღვრულობა და სიცხადე

შეიტანოს მხარეთა სამართალურთიერთობებში, ხელი შეუწყოს მხარეთა სამართალურთიერთობების სიმტკიცეს (მდგრადობას), ამით კი გარანტირებული გახადოს უფლების რეალურად განხორციელება.

მაგალითად, თუ მხარეს, რომლის წინააღმდეგაც გამოტანილია გადაწყვეტილება, არ განესაზღვრება გადაწყვეტილების გასაჩივრების ვადა, მაშინ იმ მხარისათვის, რომლის სასარგებლოდაცაა ეს გადაწყვეტილება მიღებული, გაურკვეველი იქნება, თუ რა მომენტიდან შეუძლია მოითხოვოს უფლების იძულებითი განხორციელება და იმ სიკეთის მიღება, რაც სასამართლოს გადაწყვეტილებით მიეკუთვნა.

სამართლებრივი ურთიერთობების მოწესრიგების დროს „ვადის“ კატეგორიაზე მიუთითებენ ძალზე ხშირად როგორც საპროცესო, ისე მატერიალური სამართლის ნორმები. ვადის დადგომა ან ამოწურვა (გასვლა) იურიდიული ხდომილებაა. ვადა დროის გარკვეული მონაკვეთია, რომლის დადგომას ან ამოწურვას (გასვლას) სამართლის ნორმები უკავშირებენ ამა თუ იმ სამართალურთიერთობის წარმოშობას, შეცვლას ან შეწყვეტას.

საპროცესო ვადა ეს არის კანონით გათვალისწინებული ან სასამართლოს (მოსამართლის) მიერ დადგენილი (დანიშნული) ვადა (დროის მონაკვეთი), რომლის განმავლობაშიც უნდა შესრულდეს ესა თუ ის საპროცესო მოქმედება (განხილულ იქნეს სამოქალაქო საქმე, გასაჩივრდეს, ან აღსრულდეს სასამართლო გადაწყვეტილება და სხვ.).

იმისდა მიხედვით, თუ პროცესის რომელი სუბიექტია კონკრეტული საპროცესო ვადის ადრესატი, ვადები შეიძლება დაიყოს სამ ჯგუფად:

1) სასამართლოსათვის დადგენილი ვადები, ანუ ვადები, რომლის განმავლობაშიც თვითონ სასამართლომ (მოსამართლემ) უნდა შეასრულოს ესა თუ ის მოქმედება.

2) ვადები, რომლებიც დადგენილია პროცესის მონაწილეთა მიერ შესაბამისი მოქმედებების შესასრულებლად.

3) ვადები, რომლებიც დადგენილია სხვა პირთათვის, რომლებიც ვალდებული არიან შეასრულონ სასამართლოს (მოსამართლის) მითითებები ამ (მოსამართლის მიერ) დანიშნულ ვადებში.

§2. საპროცესო ვადების სახეები.

საპროცესო ვადები ორი სახისაა: 1) კანონით დადგენილი ვადები (მაგალითად, სასამართლოს განჩინებათა და გადაწყვეტილებათა გასაჩივრების, კანონიერ ძალაში შესული განჩინებით ან გადაწყვეტილებით დამთავრებული საქმისწარმოების განახლების შესახებ განცხადების შეტანის, იძულებითი წესით აღსასრულებლად სააღსრულებო ფურცლის წარდგენის, საქმის წარმოების შეჩერების, სააღსრულებო წარმოების შეჩერების ვადები და სხვ.). 2) სასამართლოს ან მოსამართლის მიერ დადგენილი ვადები (მაგალითად, საქმის განხილვის გადადებისას საქმის ხელახალი მოსმენის დღის დანიშვნა, სარჩელისა და განცხადების უმოძრაოდ დატოვებისას ხარვეზის შესავსებად ვადის განსაზღვრა, მტკიცებულებათა წარმოდგენის ვადის განსაზღვრა და სხვ.). ორივე სახის საპროცესო ვადის იურიდიული ბუნება სხვადასხვაა. მათ შორის განსხვავება იმაში მდგომარეობს, რომ კანონით დადგენილი ვადები დადგენილია (და სავალდებულოა) როგორც სასამართლოსათვის, ისე პროცესის მონაწილეთათვის და იმპერატიულ ხასიათს ატარებს. ამასთან, ვადები სასამართლოსათვის ყოველთვის კანონით დგინდება – ე.ი. ასეთი ვადები არ შეიძლება შეიცვალოს მხარეთა და სასამართლოს შორის შეთანხმებით. ამგვარი ვადის გასვლის შემდეგ მხარეები კარგავენ უფლებას შეასრულონ ის, რისი გაკეთებაც ვადის გასვლამდე შეეძლოთ, მეორე სახის ვადები კი დადგენილია მხოლოდ პროცესის მონაწილეთათვის (და იმათთვისაც, ვინც უშუალოდ არ არის საქმის მონაწილე) და ისინი საჭიროების შემთხვევაში შეიძლება შეიცვალოს, ანდა გაგრძელდეს თვითონ სასამართლოს მიერვე.

1. კანონით დადგენილი საპროცესო ვადები. კანონით დადგენილი ვადები, თავის მხრივ, იყოფა ზოგად (ანუ საერთო) და შემცირებულ (ანუ სპეციალურ) ვადებად. ზოგადი ვადა და ასევე სპეციალური ვადა გათვალისწინებულია 59-ე მუხლის მე-3 ნაწილში. ზოგადი ვადის შესახებ აქ ნათქვამია, რომ სამოქალაქო საქმეებს სასამართლოები განიხილავენ განცხადების მიღების, დღიდან არა უგვიანეს 2 თვისა, განსაკუთრებით რთული კატეგორიის საქმეებზე ამ საქმის განმხილველი სასამართლოს გადაწყვეტილებით (იგულისხმება განჩინების გამოტანა) ეს ვადა შეიძლება გაგრძელდეს არა უმეტეს 5 თვისა, ხოლო სპეციალური ვადის შესახებ აღნიშნულია, რომ საქმეები ალიმენტის

გადახდევინების, დასახიჩრებით ან ჯანმრთელობის სხვა დაზიანებით, აგრეთვე მარჩენალის სიკვდილით გამოწვეული ზიანის ანაზღაურების, შრომითი ურთიერთობებიდან გამომდინარე და „საცხოვრებელი სადგომით სარგებლობისას წარმოშობილი ურთიერთობების შესახებ“ კანონიდან გამომდინარე მოთხოვნების შესახებ განხილულ უნდა იქნეს არა უგვიანეს 1 თვისა. აღსანიშნავია, რომ საქმე ამ ვადებში უნდა განიხილებოდეს განცხადების მიღების დღიდან და არა, ვთქვათ, სასამართლო განხილვისათვის საქმის მომზადების დამთავრების დღიდან.

თუ ერთ წარმოებაში გაერთიანებულია და განსახილველია რამდენიმე მოთხოვნა, რომელთაგან ერთისათვის დადგენილია შემცირებული ვადა, ხოლო მეორესათვის ზოგადი ანუ საერთო ვადა, სასამართლომ ამ შემთხვევაში საქმე უნდა განიხილოს საერთო ვადაში, მიუხედავად იმისა, რომ ერთ-ერთი მოთხოვნისათვის დადგენილია შემცირებული ვადა. მაგალითად, როცა იხილება განქორწინების სარჩელთან ერთად შეგებებული სარჩელი ალიმენტის გადახდევინების შესახებ.

ცალკეული კატეგორიის სამოქალაქო საქმეთა განხილვისათვის (ეს ძირითადად არასასარჩელო წარმოების საქმეებია), დადგენილია ძალზე შემოკლებული ვადები, მაგალითად, გამარტივებული წესით ლიზინგის საგნის დაბრუნების შესახებ განცხადებას სასამართლო განიხილავს განცხადების შეტანიდან 3 დღის ვადაში.

კანონი ადგენს ვადებს ცალკეული საპროცესო მოქმედებების შესრულებისთვისაც, რომლებიც სასამართლომ უნდა შეასრულოს. მაგალითად, კანონით განსაზღვრულია მხარისათვის დაუსწრებელი გადაწყვეტილების ასლის გაგზავნის ხუთდღიანი ვადა ამგვარი გადაწყვეტილების გამოტანიდან, ასევე განსაზღვრულია დასაბუთებული გადაწყვეტილების გამოტანის გადადების მაქსიმალური ვადა, რომლის განმავლობაშიც სასამართლომ უნდა შეადგინოს ამგვარი გადაწყვეტილება (მუხლი 257-ე); გადაწყვეტილების განმარტების ვადები (მუხლი 262-ე); სხდომის ოქმის მიმართ შეტანილი შენიშვნების განხილვის ვადები (მუხლი 291-ე); სასამართლო ასევე ვალდებულია განცხადების შეტანის დღესვე განიხილოს განცხადება სარჩელის უზრუნველყოფის შესახებ (მუხლი 193-ე).

ერთბაშად, კანონი საპროცესო მოქმედების შესრულების ვადებს უწესებს პროცესის მონაწილეებსაც. მაგალითად, დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გადასინჯვისა და საქმის განახლების შესახებ განცხადების შეტანის

ვადას (მუხლი 237-ე); გადახდის ბრძანების წინააღმდეგ შესაგებელის (პროტესტის) შეტანის ვადას (მუხლი 307-ე); დამატებითი გადაწყვეტილების გამოტანის მოთხოვნით განცხადების შეტანის ვადას (261-ე მუხლი); სააპელაციო და საკასაციო საჩივრის შეტანის ვადას; სხდომის ოქმზე შენიშვნათა წარდგენის ვადას; საქმისწარმოების განახლების შესახებ საკითხის დასმის ვადას; გადაწყვეტილების აღსრულებისათვის მიტყვევის ვადას (აქ უნდა აღინიშნოს, რომ გადაწყვეტილების იძულებითი წესით აღსრულების ვადები განსაზღვრულია საქართველოს სამოქალაქო კოდექსით და არა სააღსრულებო წარმოებათა კანონით. ამიტომ, მხარეს შეუძლია მოითხოვოს გადაწყვეტილების აღსრულება სამოქალაქო კოდექსით გათვალისწინებული ხანდაზმულობის ვადებში. იხ. სამოქალაქო კოდექსის 142-ე მუხლი) და ა.შ.

აღსანიშნავია, რომ სასამართლოსა და პროცესის მონაწილეთათვის კანონით დადგენილი საპროცესო ვადების დარღვევას სრულიად სხვადასხვაგვარი სამართლებრივი შედეგი მოჰყვება, კერძოდ: თუ კანონით დადგენილი საპროცესო ვადა დაარღვია სასამართლომ, ეს გავლენას არ მოახდენს პროცესის მსვლელობაზე, ანდა მხარის უფლებებზე, ამ ვადების დაუცველობა (დარღვევა) იმ საპროცესო მოქმედების შესრულების დამაბრკოლებელ ფაქტორს არ წარმოადგენს, რომლებიც სასამართლომ (მოსამართლემ) უნდა შეასრულოს (ვთქვათ, სასამართლომ დადგენილ ვადაში არ განიხილა საქმე, ეს არ ნიშნავს, რომ სასამართლომ აღარ უნდა განიხილოს საქმე ამ ვადის გასვლის შემდეგ), შესაბამისად, სასამართლო ვალდებულია განიხილოს და გადაწყვიტოს საქმე არსებითად. ნათქვამი ნიშნავს, რომ სასამართლოს მიერ ვადაში შეუსრულებელ საპროცესო მოქმედებებზე არ ვრცელდება საპროცესო კოდექსის 63-ე, 65-ე და 66-ე მუხლებით დადგენილი წესები. კანონით დადგენილი ვადის დარღვევის შემთხვევაში მოსამართლის მიმართ შეიძლება მხოლოდ დისციპლინური ზემოქმედების ღონისძიებათა გამოყენება. მნიშვნელოვანია, რომ ზოგჯერ ის შედეგი, რაც მოსამართლის მიერ შესასრულებელ მოქმედებას უნდა მოჰყოლოდა, ვადაში მისი შეუსრულებლობის შემთხვევაშიც დამდგარად ჩაითვლება (იხ. 183-ე მუხლი).

სულ სხვა შედეგები მოჰყვება, თუ კანონით დადგენილ ვადებს დაარღვევენ პროცესის მონაწილენი. კერძოდ, საპროცესო მოქმედების შესრულების უფლება გაქარწყლდება (ანუ პირი კარგავს ამ მოქმედების შესრულების უფლებას) კანონით დადგენილი ან სასამართლოს მიერ

დანიშნული ვადის გასვლის შემდეგ. საჩივარი ან საბუთები, რომლებიც შეტანილია საპროცესო ვადის გასვლის შემდეგ, განუხილველი დარჩება (63-ე მუხლი). თუმცა საპროცესო მოქმედების შესასრულებლად კანონით დადგენილი ვადა შეიძლება აღადგინოს სასამართლომ, თუ ცნობს, რომ საპროცესო მოქმედების შეუსრულებლობა მოხდა საპატიო მიზეზით (65-ე მუხლი). აქ გათვალისწინებული უნდა იყოს, რომ საპროცესო კოდექსის თანახმად, სააპელაციო და საკასაციო გასაჩივრების ვადები საერთოდ არ შეიძლება აღდგენილ ან გაგრძელებულ იქნეს. განცხადება საპროცესო ვადის აღდგენის შესახებ შეიტანება ამ ვადის გასვლამდე იმ სასამართლოში, რომელშიც უნდა შესრულებულიყო საპროცესო მოქმედება. ვადის გასვლამდე გასვლის შემდეგ კი ასეთ განცხადებას სასამართლო მიიღებს, თუ ცნობს, რომ ვადის გასვლამდე განცხადების შეუტანლობა საპატიო მიზეზით მოხდა.

მნიშვნელოვანია, რომ ვადის აღდგენის შესახებ განცხადების შეტანასთან ერთად უნდა შესრულდეს ის საპროცესო მოქმედებაც, რომლის ვადაც გასულია (შეტანილ იქნეს საჩივარი, წარდგენილ იქნეს დოკუმენტები და მტკიცებულებები და ა.შ.).

სასამართლო მაშინ განსაზღვრავს საპროცესო ვადას, თუ ვადა კანონით არ იქნება დადგენილი. ამასთან, ზაზი უნდა გაეყვას კანონის იმ წინადადებას, რომლის თანახმადაც საპროცესო ვადის ხანგრძლივობის განსაზღვრისას სასამართლომ უნდა გაითვალისწინოს იმ საპროცესო მოქმედების შესრულების შესაძლებლობა, რისთვისაც ეს ვადა დაინიშნა.

2. სასამართლოს მიერ დანიშნული ვადები. ცალკეულ საპროცესო მოქმედებათა შესასრულებლად სასამართლო ვადებს ნიშნავს საქმის კონკრეტულ გარემოებათა გათვალისწინებით. ასე მაგალითად, სასამართლო განსაზღვრავს ვადას სასარჩელო განცხადების ხარვეზის გამოსასწორებლად (შესავსებად) (მუხლი 185-ე), ასევე ადგენს წერილობით და ნივთიერ მტკიცებულებათა წარმოდგენის ვადას (136-ე და 156-ე მუხლები) და ა.შ. საპროცესო ვადების ხანგრძლივობას სასამართლო განსაზღვრავს საქმის გარემოებებისა და იმ დროის გათვალისწინებით, რომელიც აუცილებელია საპროცესო მოქმედებათა შესასრულებლად. სასამართლომ უნდა გაითვალისწინოს (მხედველობაში მიიღოს) საქმის კონკრეტული გარემოებები იმისათვის, რომ სასამართლოს მიერ დანიშნული ვადები იყოს უფლებამოსილი ან ვალდებული პირების მიერ შესაბამისი საპროცესო მოქმედების შესასრულებლად გონივრული და საკმარისი.

აღსანიშნავია, რომ განსაზღვრულ საპროცესო მოქმედებათა შესრულების ვადის დანიშვნა საქმის მონაწილეთათვის, სასამართლოს მოვალეობასაც შეიძლება წარმოადგენდეს. მაგალითად, სასარჩელო განცხადების ხარვეზის შესავსებად სასამართლომ უნდა დანიშნოს ვადა.

საპროცესო ვადები შეიძლება დადგინდეს იმ პირთა მიმართაც, რომლებიც პროცესის მონაწილენი არ არიან, მაგრამ, რომლებიც ვალდებული არიან შეასრულონ მოსამართლის მითითებები, აგრეთვე სხვა სასამართლოს მიმართაც (იხ. მუხლები 107-ე, 136-ე, 156-ე და სხვ.), კერძოდ, როცა ზდება სასამართლო დავალების შესრულება, ან დანიშნულ ვადაში მტკიცებულებათა სავალდებულო წარდგენა იურიდიული და ფიზიკური პირების მიერ სასამართლოს მოთხოვნის საფუძველზე; ასევე დაკარგული საწარმდგენლო დოკუმენტის (საბუთის) ხელთმქონესათვის დადგენილია ვადა, რომლის განმავლობაშიც ის ვალდებულია განჩინების გამომტან სასამართლოში შეიტანოს განცხადება საბუთზე თავისი უფლების შესახებ (332-ე მუხლი).

დაბოლოს, საქმე განხილულ უნდა იქნეს არა უგვიანეს იმ (ზღვრული) ვადისა, რაც დადგენილია 59-ე მუხლის მე-3 ნაწილით, მათ შორის ხელახლა განსახილველად საქმის დაბრუნების შემთხვევაშიც, თავდაპირველი გადაწყვეტილების გაუქმებასთან დაკავშირებით. ამასთან, მხედველობაში უნდა ვიქონიოთ, რომ ზოგიერთი კატეგორიის საქმეთა გადაწყვეტისათვის კანონით დადგენილია უფრო შემცირებული ვადები. საქმის ხელახალი განხილვისას სასამართლომ დავა უნდა განიხილოს საპროცესო კანონის ყველა მოთხოვნის დაცვით.

§3. საპროცესო ვადების დენა

1. საპროცესო ვადის გამოთვლა (საპროცესო მოქმედებათა შესრულების ვადების განსაზღვრა). საპროცესო ვადის გამოთვლას ეხება სსსკ-ის მე-60 მუხლი. კერძოდ, საპროცესო მოქმედების შესრულების ვადა განისაზღვრება შემდეგნაირად: ა) ზუსტი კალენდარული თარიღით. მაგალითად, ზუსტი კალენდარული თარიღით უნდა განისაზღვროს ადგილზე დათვალიერების დღე. ზუსტი კალენდარული თარიღით ვადის განსაზღვრა აუცილებელია საქმის განხილვის გადადების შემთხვევაშიც, ვინაიდან ასეთ დროს სასამართლო ვალდებულია დანიშნოს ახალი სასამართლო სხდომის (საქმის განხილვის) დღე იმ დროის

გათვალისწინებით, რაც აუცილებელია საქმის მონაწილეთა სასამართლოში დაბარებისათვის, ან მტკიცებულებათა გამოთხოვისათვის. მოცემულ შემთხვევაში ზუსტ კალენდარულ თარიღზე მიუთითებლობა მოქმედი კანონმდებლობის დარღვევა იქნებოდა, რომლის თანახმადაც სამოქალაქო საქმის განხილვა სასამართლო სხდომაზე ხდება იმ სავალდებულო პირობით, რომ სხდომის დროისა და ადგილის შესახებ სავალდებულოა საქმის მონაწილეთათვის შეტყობინება (მაგალითად, იხ. სსსკ-ის 210-ე მუხლის მე-2 ნაწილი); ბ) იმ გარემოებაზე მითითებით, რომელიც აუცილებლად უნდა დადგეს. მაგალითად, შეგებებული სარჩელი შეიძლება წარდგენილ იქნეს სარჩელის ასლის ჩაბარების დღიდან საქმის ზეპირი განხილვისათვის მომზადების დამთავრებამდე. ასევე ასეთია საქმისწარმოების შეჩერების საპროცესო ვადები, კერძოდ კი, სასამართლო შეჩერებს საქმისწარმოებას საპროცესო კოდექსის 279-ე, 280-ე მუხლების შესაბამისად მანამდე, ვიდრე არ იქნება აცილებული საქმისწარმოების შეჩერების გამომწვევი ფაქტორები (მიზეზები), ან ვიდრე არ დადგება კანონით გათვალისწინებული სხვა გარემოებები (ვთქვათ, საქმის წარმოება შეჩერდეს მანამდე, ვიდრე დადგინდება უფლებამონაცვლე, რომელიც თვითონ წყვეტს ულებამონაცვლედ პროცესში შესვლის საკითხს და ა.შ.); გ) ან დროის მონაკვეთით. ამ შემთხვევაში მოქმედება შეიძლება შესრულდეს დროის მთელი მონაკვეთის განმავლობაში, კერძოდ, დღის, თვის ან წლის განმავლობაში. მაგალითად, დღედ იანგარიშება ის საპროცესო ვადა, რომელიც მითითებულია საპროცესო კოდექსის 291-ე მუხლში, სადაც მითითებულია, რომ შენიშვნები სხდომის ოქმის მიმართ შეიძლება წარდგენილ იქნეს 3 დღის განმავლობაში სხდომის ოქმზე ხელმოწერის შემდეგ. თვეებით საანგარიშებელი ვადა გათვალისწინებულია საპროცესო კოდექსის 426-ე მუხლში. აქ აღნიშნულია, რომ განცხადება გადაწყვეტილების ბათილად ცნობისა და ახლად აღმოჩენილ გარემოებათა გამო საქმისწარმოების განახლების შესახებ შეტანილი უნდა იქნეს ერთი თვის განმავლობაში იმ დღიდან, როცა მხარისათვის ცნობილი გახდა ამ გარემოებათა გამო საქმისწარმოების განახლების საფუძვლების არსებობა. წლობით იანგარიშება, მაგალითად, სააღსრულებო საბუთის აღსასრულებლად წარდგენის ვადები და სხვ.

დროის მონაკვეთით უნდა განისაზღვროს ასევე სასარჩელო განცხადების ხარვეზის შევსების ვადაც (იხ. 185-ე მუხლი).

სსსკ-ის მე-60 მუხლის მე-2 ნაწილის შესაბამისად, წლებით, თვეებით ან დღეებით გამოსათვლელი საპროცესო ვადის დენა იწყება იმ კალენდარული თარიღის, ან იმ მოვლენის დადგომის შემდგომი დღიდან, რომლითაც განსაზღვრულია მისი დასაწყისი. აქედან გამომდინარე კი, მაგალითად, სამოქალაქო საქმის განხილვის ვადა გამოითვლება არა სასარჩელო განცხადების მიღების მომენტიდან (დღიდან), არამედ სასარჩელო განცხადების მიღების შემდეგი (მომდევნო) დღიდან, ანუ შესაბამისი განჩინების გამოტანის დღე სათვალავში არ შედის, ისე როგორც საერთოდ არ შედის ანგარიშში არც ერთი ის გარემოება, რომლის შემდეგ ვადა იწყება (რომლითაც განსაზღვრულია ვადის დასაწყისი).

ანალოგიურია ცალკეულ საპროცესო მოქმედებათა შესრულების ვადების გამოთვლის წესიც.

დროის მონაკვეთით (რომლის განმავლობაშიც უნდა შესრულდეს ან შეიძლება შესრულდეს საპროცესო მოქმედება) განსაზღვრულ ნებისმიერ საპროცესო ვადას აქვს არა მხოლოდ დასაწყისი, არამედ ამ ვადის დინების დასასრული. აღსანიშნავია, რომ, თუ ვადის დასაწყისი ემთხვევა უქმე და დასვენების დღეს, ვადა დენას იწყებს ჩვეულებრივ ამ და არა უახლოესი (მომდევნო) სამუშაო დღიდან. მაგრამ, პირიქით, თუ ვადა იწურება (მთავრდება) არასამუშაო დღეს (ვადის უკანასკნელი დღე ემთხვევა უქმე და დასვენების დღეს), ვადის დამთავრების დღედ ჩაითვლება მისი მომდევნო პირველი სამუშაო დღე (საპროცესო კოდექსის 61-ე მუხლის მე-2 ნაწილი). სხვა შემთხვევაში უქმე და დასვენების დღე საპროცესო ვადებიდან არ ამოირიცხება, ანუ ეს ნიშნავს, რომ არასამუშაო დღეებიც (უქმე და დასვენების დღეები) ჩაითვლება მთლიან ვადაში, ამდენად, საპროცესო ვადა მიმდინარეობს უწყვეტად. (საპროცესო ვადების დინებას არ წყვეტენ გამოსასვლელი და სადღესასწაულო დღეები). საქართველოს შრომის კოდექსი განსაზღვრავს დასვენების დღეებს. ამასთან, სულერთია, ვადა საერთო გამოსასვლელ დღეს მთავრდება თუ სადღესასწაულო არასამუშაო დღეს. არასამუშაო დღეში იგულისხმება როგორც სადღესასწაულო დღეები, რომლებიც შრომის კოდექსითაა განსაზღვრული, ისე საერთო გამოსასვლელი დღეები.

წლებით გამოსათვლელი ვადა დამთავრდება ვადის უკანასკნელი წლის შესაბამის თვესა და რიცხვში. იმდენად, რამდენადაც ვადის დინების პირველი დღე ანგარიშში არ მიიღება, ვადა დამთავრდება იმ

რიცხვში (იმ დღეს), რომელიც ვადის დაწყების პირველ დღეს შეესაბამება. მაგალითად, როგორც ითქვა, წლებით გამოსათვლელი (განსაზღვრული) ვადა დამთავრდება ვადის უკანასკნელი წლის შესაბამის თვესა და რიცხვში. მაგალითად, 3-წლიანი ვადა, რომლის დინება იწყება 2004 წლის 29 ოქტომბერს, დამთავრდება 2007 წლის 29 ოქტომბერს.

მასსადამე, წლებით გამოსათვლელი საპროცესო ვადის დამთავრების (ამოწურვის) შესახებ კანონით დადგენილი წესი ნიშნავს, რომ წლებით განსაზღვრული საპროცესო ვადის დამთავრების თარიღის განსაზღვრისათვის, არიმეტიკულად არ უნდა გამოვითვალოთ კალენდარული დღეების საერთო რაოდენობის გასვლა (ამოწურვა), რომელიც შეადგენს, ვთქვათ, ერთწლიანი ვადის (ერთი წლის) ხანგრძლივობას, არამედ წლებით გამოსათვლელი (განსაზღვრული) ვადა დამთავრდება ვადის უკანასკნელი წლის შესაბამის თვესა და რიცხვში. 2004 წლის 1 აპრილს დაწყებული ერთწლიანი ვადა, ზოგადი წესის მიხედვით, 2005 წლის 1 აპრილს დამთავრდება (ამოიწურება). ანალოგიურად, თვეებით გამოსათვლელი საპროცესო ვადის დამთავრების თარიღის გამოსათვლელად არ არის საჭირო და აუცილებელი ვადის შესაბამისი თვეების კალენდარულ დღეთა რაოდენობის გამოთვლა იმდენად, რამდენადაც კანონის თანახმად, თვეებით გამოსათვლელი ვადა გასულად ჩაითვლება ვადის უკანასკნელი თვის შესაბამის თვესა და რიცხვში. თუ თვეებით გამოსათვლელი ვადის უკანასკნელ თვეს (ანუ იმ თვეს, რომელზეც უწევს საპროცესო ვადის დამთავრება), სათანადო (შესაბამისი) რიცხვი არა აქვს, მაშინ ვადა დამთავრებულად ჩაითვლება ამ თვის უკანასკნელ დღეს. თუ, ვთქვათ, თვეებით განსაზღვრული ვადის დამთავრება ემთხვევა ისეთ თვეს, რომელსაც შესაბამისი რიცხვი არა აქვს, მაგალითად, თებერვალს არა აქვს 30 რიცხვი, მაშინ ვადა ამოიწურება (დამთავრდება) ამ თვის ბოლო დღეს (მოცემულ შემთხვევაში თებერვლის 28-ს ან 29-ს). ასევე, მაგალითად, საპროცესო მოქმედების შესასრულებლად დადგენილი ერთთვიანი ვადა, რომელიც დაწყებულია 31 მაისს, დამთავრდება (ამოიწურება) 30 ივნისს.

უკეთუ ვადა დანიშნულია დღეობით, იგი თავდება უკანასკნელ დღეს. მაგალითად, 9 ოქტომბერს გამოტანილი განჩინების გასაჩივრების 12-დღიანი ვადა დამთავრებულად ჩაითვლება 21 ოქტომბერს.

იმაზე, ღროულად არის თუ არა შესრულებული ესა თუ ის საპროცე-

სო მოქმედება, დამოკიდებულია კონკრეტული სამართლებრივი შედეგების დადგომა ამ მოქმედებათა შესრულებით დაინტერესებულ პირთათვის. ამიტომ, პრაქტიკული თვალსაზრისით, განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს საპროცესო ვადის დამთავრების არა მხოლოდ დღისა და თარიღის განსაზღვრას, არამედ მნიშვნელობა აქვს დღე-ღამის დროსაც, რომლის დადგომამდეც შესაბამისი მოქმედება ითვლება დროულად შესრულებულად. ამიტომ, პრაქტიკული თვალსაზრისით, მნიშვნელოვანია, რომ ბოლო დღეს ვადა თავდება ვადის უკანასკნელი დღის 24 საათზე (ვადის უკანასკნელი დღე ითვლება ღამის 12 საათამდე), ანუ საპროცესო მოქმედება ითვლება ვადაში შესრულებულად, თუ ის შესრულებულია უკანასკნელი დღის 24 საათამდე (ადგილობრივი დროით). ამასთან, კანონი ითვალისწინებს საპროცესო დოკუმენტის ფოსტით ან ტელეგრაფით გაგზავნის შესაძლებლობას. ამიტომ ვადა არ შეიძლება გასულად ჩაითვალოს, თუ საჩივარი (განცხადება), საბუთები ან ფულადი თანხა ფოსტას ან ტელეგრაფს ჩაბარდა ვადის უკანასკნელი დღის 24 საათამდე (ღამის 12 საათამდე). თუ, მაგალითად, ბოლო დღეს ისეთი დროა, როცა სასამართლოს სამუშაო დღე დამთავრებულია, რის გამოც ვეღარ მოასწრო სამართლის სუბიექტმა სასამართლოში დოკუმენტის (საბუთების) წარდგენა (შეტანა), შეუძლია შესაბამისი საპროცესო მოქმედება შეასრულოს ფოსტა-ტელეგრაფის მეშვეობით იურიდიული დოკუმენტების სასამართლოში გაგზავნით. ამიტომ ვადის უკანასკნელი დღის 24 საათამდე სასამართლოს არა აქვს უფლება საპროცესო მოქმედების შესრულების უფლება გაქარწყლებულად მიიჩნიოს.

2. საპროცესო ვადის გასვლის შედეგები. საპროცესო ვადის (როგორც კანონით დადგენილის, ისე სასამართლოს მიერ განსაზღვრულის) გასვლის შემთხვევაში დგება საპროცესო კოდექსის 63-ე მუხლით განსაზღვრული შედეგები. საპროცესო ვადის გასვლა, იმას, ვინც ვადა გაუშვა, უფლებას უქარგავს (უქარწყლებს) შეასრულოს შესაბამისი საპროცესო მოქმედება, გარდა იმ შემთხვევებისა, როცა მოქმედი კანონმდებლობის შესაბამისად საპროცესო ვადა შეიძლება გააგრძელოს ან აღადგინოს სასამართლომ. ამიტომ, საჩივარი ან საბუთები, რომლებიც შეტანილია საპროცესო ვადის გასვლის შემდეგ, განუხილველი დარჩება.

გარდა იმისა, რომ ვადის დარღვევისას ქარწყლდება საპროცესო მოქმედებათა შესრულების უფლება, შეიძლება დადგეს სხვა სამართ-

ლებრივი შედეგიც. მაგალითად, შეუტყობინებლობის, აგრეთვე იმ შემთხვევაში, როცა სასამართლოს მოთხოვნა წერილობითი ან ნივთიერი მტკიცებულებების წარმოდგენის შესახებ არ არის შესრულებული დანიშნულ ვადაში, სასამართლოს მიერ არასაპატიოდ მიჩნეული მიზეზით, სასამართლო ფიზიკურ პირს ან საწარმოს, დაწესებულების, ორგანიზაციის თანამდებობის პირს, შესაბამისად, აჯარიმებს 10 ლარით. დაჯარიმება არ ათავისუფლებს ამ პირებს მათზე დაკისრებული მოვალეობების შესრულებისაგან (სასამართლოს მიერ გამოთხოვილი წერილობითი და ნივთიერი მტკიცებულებების წარდგენის მოვალეობისაგან), არამედ ეს მხოლოდ კანონით გათვალისწინებული საპროცესო სანქციების (ჯარიმის) გამოყენების საფუძველია (136-ე, 156-ე, 145-ე მუხლები).

სასამართლოც არ თავისუფლდება საპროცესო მოქმედებების შესრულების ვალდებულებისაგან, თუნდაც მან დადგენილ ვადაში არ შეასრულოს ეს მოქმედება (ანუ თუნდაც დაარღვიოს ვადა).

3. საპროცესო ვადის შეჩერება. კანონით გათვალისწინებულია საქმისწარმოების ან გადაწყვეტილების აღსრულების შეჩერების საფუძველები (სსსკ-ის 279-280-ე და სააღსრულებო წარმოებათა შესახებ კანონის 36-ე მუხლები). თუ საქმისწარმოება ან გადაწყვეტილების აღსრულება შეჩერდება, ამით შეჩერდება ყველა დაუმთავრებელი (გაუსვლელი) საპროცესო ვადაც (მუხლი 62-ე), იმდენად, რამდენადაც საქმისწარმოების (სამართალწარმოების) შეჩერების ვადის დამთავრებამდე (დასრულებამდე) არ შეიძლება შესრულდეს არავითარი საპროცესო მოქმედება. უნდა შეჩერდეს მათ შორის ის ვადებიც, რომლებიც სასამართლომ აღადგინა ან გააგრძელა საპროცესო კოდექსის 64-ე და 65-ე მუხლების შესაბამისად.

ვადების დენა შეჩერდება სასამართლოს მიერ საქმისწარმოების შეჩერების შესახებ განჩინების გამოტანით, მაგრამ განსახილველ შემთხვევაში საპროცესო ვადების შეჩერება დაიწყება არა საქმისწარმოების შეჩერების შესახებ განჩინების გამოტანის მომენტიდან, არამედ იმ გარემოებათა (მიზეზების) წარმოშობის მომენტიდან (დღიდან), რომლებიც საფუძველად დაედო საქმისწარმოების შეჩერებას, ან გადაწყვეტილების აღსრულების შეჩერებას (კერძოდ, მხარის გარდაცვალების დღიდან, მხარის მიერ ქმედუნარიანობის დაკარგვის დღიდან და ა.შ.). ვადა შეჩერდება იმ დრომდე, სანამ არ მოისპობა შეჩერების საფუძველი. მაგალ-

ითად, სანამ აღნიშნულ შემთხვევაში პროცესში არ შევა გარდაცვლილის მონაცვლე (მემკვიდრე და სხვ.)

საპროცესო ვადების შეჩერების სხვა შემთხვევებს კანონი არ ითვალისწინებს.

საქმისწარმოების განახლების დღიდან საპროცესო ვადის დენა განახლდება და ვადები გამოითვლება უკვე იმ წესებით, რაც მოცემულია საპროცესო კოდექსის მე-60 მუხლის მე-2 ნაწილში, ე.ი. საქმისწარმოების განახლების შესახებ განჩინების გამოტანის კალენდარული თარიღის შემდგომი დღიდან. საპროცესო მოქმედებები უნდა შესრულდეს (ან შეიძლება შესრულდეს) იმ დარჩენილ ვადაში, რა ვადაც დარჩა საქმისწარმოების განახლების შემდეგ იმდენად, რამდენადაც შეჩერებული საპროცესო ვადების დენა დაიწყება არა ხელახლა, არამედ გაგრძელდება საქმისწარმოების განახლების დღიდან. ვთქვათ, სასამართლომ განჩინება გამოიტანა 9 ნოემბერს, მხარე გარდაიცვალა 12 ნოემბერს, ხოლო სასამართლომ შეაჩერა ამის გამო საქმისწარმოება 16 ნოემბერს. 12-დღიანი ვადიდან, რომელიც მხარეს ჰქონდა კერძო საჩივრის შეტანისათვის, უკვე გადავიდა მის გარდაცვალებამდე ორი დღე, დარჩა 10 დღე, რომლის დენა შეჩერდა 12 ნოემბრიდან.

4. საპროცესო ვადის აღდგენა და გაგრძელება. საპატიო მიზეზით გაშვებული საპროცესო ვადა შეიძლება აღდგეს ან გაგრძელდეს. უნდა აღდგეს თუ უნდა გაგრძელდეს ეს ვადა, ამ საკითხის გადაწყვეტა იმაზეა დამოკიდებული, კანონით დადგენილ ვადებს ეხება საქმე თუ სასამართლოს (მოსამართლის) მიერ განსაზღვრულ ვადებს. ორივე შემთხვევაში საჭიროა მხარემ დაუმტკიცოს სასამართლოს, რომ საპროცესო მოქმედების ვადაში შესრულება ვერ მოასწრო პატივსაღები მიზეზის გამო.

კანონით გათვალისწინებული (კანონით დადგენილი) ვადის შეცვლის უფლება არა აქვს სასამართლოს, სსსკ-ის 64-ე მუხლის შესაბამისად, სასამართლოს შეუძლია მხოლოდ გააგრძელოს მის მიერ დანიშნული ვადა. რაც შეეხება კანონით დადგენილ ვადებს, ამგვარი ვადა შეიძლება მხოლოდ აღადგინოს სასამართლომ იმ პირობით, თუ ვადის გაშვების მიზეზს საპატიოდ ცნობს და იმ პირობით, თუ კანონით ეს დასაშვებია (მაგალითად, სსსკ-ის 307-ე მუხლი).

სასამართლოს ვადის გაგრძელების შესახებ თხოვნით შეუძლია მიმართოს იმან, ვისთვისაც დანიშნული იყო ამა თუ იმ მოქმედების შეს-

რულების ვადა. გაშვებული ვადა სასამართლომ თავისი ინიციატივითაც შეიძლება გააგრძელოს.

განსხვავებით კანონით დადგენილი ვადების აღდგენის წესისა, კანონით პირდაპირ არ არის დადგენილი (განსაზღვრული) ვადის გაგრძელების წესი, მაგრამ სამოქალაქო საპროცესო კანონმდებლობის ანალიზიდან გამომდინარე, უნდა დავასკვნათ, რომ საპროცესო ვადის გაგრძელება შეიძლება განხორციელდეს სასამართლო სხდომის ჩატარების გარეშე (ანუ მხარეთათვის შეუტყობინებლად). თუ ვადა დანიშნულია სასამართლოს მიერ კოლეგიურად, ამ ვადას მოსამართლე ერთპიროვნულად ვერ შეცვლის, ვერ გააგრძელებს და, პირიქით, ვადები, რომლებიც დადგენილია (დანიშნულია) ერთპიროვნულად მოსამართლის მიერ, შეიძლება გაგრძელდეს მის მიერვე.

საპროცესო ვადის გაგრძელების შესახებ საკითხის გადაწყვეტისას მხედველობაში მიიღება ის, თუ რამდენად საპატიოა ის მიზეზი, რომელთა გამოც გაშვებულია ვადა. საპატიოა მიზეზი, რომელიც შეუძლებელს ან რთულს ხდის დადგენილ ვადაში შესაბამისი მოქმედების შესრულებას (დროებითი შრომისუუნარობა, მივლინება, ოჯახური გარემოებები და ა.შ.).

საპროცესო ვადების გაგრძელება უნდა განვსხვაოთ საპროცესო ვადების აღდგენისაგან. კერძოდ, შეიძლება აღდგენილ იქნეს კანონით დადგენილი ვადები, ზოლო სასამართლოს მიერ დანიშნული ვადები შეიძლება მხოლოდ გაგრძელდეს.

ზოგჯერ დაუშვებელია, საერთოდ, როგორც ვადის აღდგენა, ისე გაგრძელება, მაგალითად, სააპელაციო და საკასაციო გასაჩივრების ვადის აღდგენა (გაგრძელება) დაუშვებელია. რაც შეეხება საპატიო მიზეზით გაშვებული კანონით დადგენილი საპროცესო ვადის აღდგენის შესახებ განცხადების შეტანისა და განხილვის წესს, საერთო წესის მიხედვით, სასამართლო აღადგენს გაშვებულ საპროცესო ვადას, თუ სახეზეა ერთობლივად რამდენიმე პირობა:

1) განცხადება საპროცესო ვადის აღდგენის შესახებ სასამართლოში შეაქვს იმას, ვინც გადააცილა (გაუშვა) კანონით დადგენილი საპროცესო ვადა, ან მის წარმომადგენელს;

2) ეს განცხადება შეტანილ უნდა იქნეს საპროცესო ვადის გასვლამდე იმ სასამართლოში, რომელშიც უნდა შესრულებულიყო საპროცესო მოქმედება. ვადის გასვლის შემდეგ ასეთ განცხადებას სასამართლო

მიიღებს, თუ ცნობს, რომ ვადის გასვლამდე განცხადების შეუტანლობა საპატიო მიზეზით მოხდა;

3) იმ პირის მიერ მითითებული ვადის გაშვების მიზეზები, ვინც შუამდგომლობს ვადის აღდგენის შესახებ, საპატიო უნდა იყოს;

4) პრაქტიკული მნიშვნელობისაა, რომ ერთბაშად ვადის აღდგენის შესახებ განცხადების შეტანასთან ერთად, მხარემ უნდა შეასრულოს ის საპროცესო მოქმედებაც, რომლის შესრულების ვადაც გასულია (რომლისთვისაც ვადას ითხოვს მხარე), მაგალითად, უნდა შეიტანოს საჩივარი, შესაგებელი (პროტესტი), წარადგინოს დოკუმენტები და ა.შ.

განცხადება საპროცესო ვადის აღდგენის შესახებ სასამართლოს წარედგინება წერილობით. მასში მითითებული უნდა იყოს მიზეზები, რომლებმაც განაპირობეს საპროცესო მოქმედების ვადაზე შეუსრულებლობა, აგრეთვე ამ მიზეზების დამადასტურებელი მტკიცებულებები.

განცხადებას ვადის აღდგენის შესახებ სასამართლო განიხილავს მხარეთათვის შეუტყობინებლად.

ისევე, როგორც საპროცესო ვადის გაგრძელების შემთხვევაში, ვადის აღდგენის შემთხვევაშიც აღდგენის საფუძველია ვადის გაშვების საპატიო მიზეზების არსებობა. ამა თუ იმ მიზეზის საპატიოდ ცნობა დამოკიდებულია მხოლოდ და მხოლოდ სასამართლოს შეხედულებაზე (სამოსამართლო დისკრეცია).

სასამართლო აკმაყოფილებს განცხადებას ვადის აღდგენის შესახებ, თუ ცნობს, რომ ვადის გაშვების მიზეზი საპატიოა, ან უარს ამბობს გაშვებული ვადის აღდგენაზე, თუ სასამართლოს მიაჩნია, რომ განმცხადებლის მიერ მითითებული გარემოებები არ წარმოადგენს საპროცესო მოქმედების დროულად შესრულების დამაბრკოლებელ ფაქტორს.

განცხადების დაკმაყოფილების დროს სასამართლომ გაშვებული ვადის აღდგენის შესახებ უნდა მიუთითოს განჩინებაში, რომელშიც ერთბაშად უნდა გადაწყვიტოს იმ საპროცესო მოქმედების შესახებ საკითხიც, რომლის შესრულების ვადაც აღადგინა. გადაცილებულ საპროცესო ვადის აღდგენაზე უარის თქმის შესახებ სასამართლოს განჩინებაზე შეიძლება კერძო საჩივრის შეტანა. (მუხლი 65-ე).

საპროცესო ვადის აღდგენის შესახებ განცხადების განხილვასთან დაკავშირებულ ხარჯებს გაიღებს ის მხარე, რომელმაც დროულად ვერ შეასრულა საპროცესო მოქმედება, გარდა ისეთი შემთხვევებისა, როდესაც ასეთი შეუსრულებლობა მოწინააღმდეგე მხარის მიზეზით მოხდა.

სასამართლო პრაქტიკა

საპროცესო ვადის აღდგენა

წარმომადგენლის მიერ საპროცესო მოქმედების შესრულების ვადის გაშვება ნიშნავს, რომ მხარემ გაუშვა საპროცესო მოქმედების შესრულების ვადა. ერთ-ერთ საქმეზე წარმომადგენელმა მიუთითა, რომ განჩინება საკასაციო საჩივრის ხარვეზის შესახებ მხარეებს არ ჩაბარებია და ჩაბარდა მხოლოდ წარმომადგენელს, ამიტომ წარმომადგენელმა მოითხოვა განცხადებით სსსკ 68-ე მუხლის საფუძველზე ხარვეზის შესავსებად დადგენილი ვადის გაგრძელება. საკასაციო პალატამ განიხილა განცხადება და სწორად ჩათვალა, რომ წარმომადგენლის განცხადება საპროცესო ვადის გაგრძელების შესახებ არ უნდა დაკმაყოფილებულიყო შემდეგ გარემოებათა გამო.

კანონის (93-ე მუხლი) თანახმად, მხარეებს შეუძლიათ საქმე აწარმოონ სასამართლოში პირადად ან წარმომადგენლის მეშვეობით. მართალია საქმის წარმოება წარმომადგენლის მეშვეობით არ ართმევს უფლებას მხარეებს თვითონაც პირადად მიიღონ მონაწილეობა საქმის განხილვაში, მაგრამ ეს მისი უფლებაა და ამდენად, თუ საქმის განხილვაში მონაწილეობს მხარის წარმომადგენელი და არა მხარე, სასამართლო უფლებამოსილია განიხილოს საქმე ისე, როგორც მხარის მონაწილეობის შემთხვევაში.

სასამართლო წარმომადგენელი არის პირი, რომელიც ასრულებს სასამართლოში მარწმუნებლის სახელით და მისი ინტერესების შესაბამისად ყველა იმ საპროცესო მოქმედებას, რაც გათვალისწინებულია კანონით და მრწმუნებლის მიერ გაცემული მინდობილობით.

რწმუნებული მოვალეა მისცეს მარწმუნებელს აუცილებელი ინფორმაცია (სამოქალაქო კოდექსის 713-ე მუხლი).

საპროცესო კოდექსის მე-100 მუხლის თანახმად, წარმომადგენელს უფლება აქვს საქმის წარმოების ყველა სტადიაზე უარი თქვას თავის უფლებამოსილებაზე, რის შესახებაც დროულად უნდა აცნობოს როგორც სასამართლოს, ისე მის მრწმუნებელს, რათა ამ უკანასკნელმა შეძლოს თვითონ მიიღოს მონაწილეობა პროცესში და აიყვანოს ახალი წარმომადგენელი. ამის გათვალისწინებით სასამართლო ნიშნავს დროს, როცა წარმომადგენელს უფლება აქვს შეწყვიტოს პროცესში მონაწილეობა.

მოცემული საქმის განხილვაში კი მხარეები პირადად არ მონაწილეობდნენ და სასამართლოში საქმეს აწარმოებდნენ წარმომადგენლის მეშვეობით, რომელსაც მინიჭებული ჰქონდა უფლება შეესრულებინა მრწმუნებლის სახელით ყველა

საპროცესო მოქმედება, მათ შორის სსსკ 98-ე მუხლით გათვალისწინებული მოქმედებები.

ამასთან, წარმომადგენელს თავის უფლებამოსილებაზე უარი არ ჰქონდა ნათქვამი. გადაწყვეტილება გაასაჩივრა არა მხარემ, არამედ მისმა წარმომადგენელმა. ვინაიდან წარმომადგენელს მინიჭებული ჰქონდა ყველა საპროცესო მოქმედების შესრულების უფლებამოსილება და სასამართლოში საქმეს აწარმოებდა უშუალოდ მხარის მონაწილეობის გარეშე, საკასაციო საჩივრის ხარვეზის შესახებ განჩინებაც სსსკ 70-78-ე მუხლების შესაბამისად გაეგზავნა მას, როგორც საკასაციო საჩივრის ავტორს.

ამდენად აღნიშნა საკასაციო სასამართლომ, განცხადების ავტორის მითითება იმ გარემოებაზე, რომ განჩინება მხარეს არ ჩაბარებია, არ წარმოადგენს კანონის დარღვევას.

საპროცესო ვადების გამოთვლა

ერთ-ერთ საქმეზე სასამართლომ არ გაიზიარა მხარის მოსაზრება იმის თაობაზე, რომ სასამართლოს უნდა გამოეყენებინა სკ-ის 138-ე მუხლი, რომელიც ადგენს ხანდაზმულობის ვადის დენის შეწყვეტის საფუძვლებს. აღნიშნული ნორმა სამოქალაქო-სამართლებრივი ურთიერთობების მომწესრიგებელი ნორმაა და იგი არ შეიძლება გამოყენებულ იქნეს საპროცესო ვადების გამოთვლის დროს (სუსგ 2003 წ. № 12, გვ. 3220).

უწყებრივი ქვემდებარეობა

§1. უწყებრივი ქვემდებარეობის ცნება

დავას უფლების შესახებ და სხვა სამართლებრივ საკითხებს (მაგალითად, ამა თუ იმ იურიდიული ფაქტის დადგენის საკითხს, პირის სამართლებრივი მდგომარეობის დადგენის საკითხს და სხვ.) წყვეტენ სხვადასხვა ორგანოები, კერძოდ, დარღვეული ან სადავო უფლების დაცვას საპროცესო კანონმდებლობით დადგენილ საქმეთა უწყებრივი ქვემდებარეობის შესაბამისად ახორციელებს საერთო სასამართლო, ან კერძო არბიტრაჟი.

სამართლის სუბიექტების უფლებათა დაცვის ზემოაღნიშნული ფორმების გარდა, არსებობს ე.წ. უდავო სამოქალაქო უფლებების დაცვის სანოტარო ფორმაც.

გარდა ამისა, საქართველოს მოქალაქეებს საქართველოს საერთაშორისო ხელშეკრულებათა შესაბამისად უფლება აქვთ მიმართონ ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა დაცვის საერთაშორისო ორგანოებს, თუ ამოწურულია სამართლებრივი დაცვის ყველა შიდასახელმწიფოებრივი საშუალება. მაგალითად, საქართველოს მოქალაქეებს უფლება აქვთ უფლების დასაცავად მიმართონ ადამიანის უფლებათა კომიტეტს, რომელიც შექმნილია სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების შესახებ პაქტისა და ამ პაქტის ფაკულტატური ოქმის საფუძველზე, აგრეთვე მიმართონ ადამიანის უფლებათა დაცვის ევროპის სასამართლოს, რომელსაც არაოფიციალურად სტრასბურგის სასამართლოს უწოდებენ. ყველა ეს ორგანო უფლებამოსილია გადაწყვიტოს მხოლოდ ის საქმეები, რომლებიც კანონით მის გამგებლობას განეკუთვნება, ე.ი. უწყებრივად ექვემდებარება მას.

იმის გამო, რომ არსებობს არა ერთი, არამედ უფლების დაცვის რამდენიმე ფორმა, საჭიროა ზუსტად განისაზღვროს და განაწილდეს, თუ რომელი დავა ან სხვა სამართლებრივი საკითხი შეიძლება გადაწყვიტოს ამა თუ იმ ორგანომ, ე.ი. საჭიროა განაწილდეს (განისაზღვროს) საგნობრივი კომპეტენცია (საქმეთა გამგებლობა ამ ორგანოთა მიერ).

სამართლებრივი ცნება „უწყებრივი ქვემდებარეობა“ სამოქალაქო საპროცესო სამართალში ნიშნავს სასამართლოების, კერძო არბიტრაჟის, ნოტარიატისა და სახელმწიფოს იმ სხვა ორგანოების, რომელთაც უფლება

აქვთ განიხილონ და გადაწყვიტონ ცალკეული სამართლებრივი საკითხები, საგნობრივ კომპეტენციას.

ამა თუ იმ საქმის განხილვა და გადაწყვეტა, ამ საქმის ხასიათის შესაბამისად, შეიძლება კანონით მიეკუთვნებოდეს განსაზღვრული ორგანოს გამგებლობას. ამიტომ უწყებრივი ქვემდებარეობის საკითხის განსაზღვრისათვის იურიდიული მნიშვნელობა ექნება იმ სამართალურთ იერთობათა იურიდიულ ბუნებას, რომელთა საფუძველზეც წარმოიშვა ღაუა უფლების შესახებ და სხვა ფაქტორებს.

უწყებრივი ქვემდებარეობის ცნება არსებითად განსხვავდება კომპეტენციის¹ ცნებისაგან, რომელიც ნიშნავს სასამართლოს ან სხვა სამართალშემფარდებელი ორგანოს უფლებამოსილებათა (უფლება-მოვალეობათა) ერთობლიობას. უწყებრივ ქვემდებარეობაში კი იგულისხმება კონკრეტული საქმე, რომელიც განხილულ უნდა იქნეს განსაზღვრული წესით იმ ორგანოში, რომელსაც იგი უწყებრივად განეკუთვნება.

სასამართლოებთან მიმართებაში უწყებრივ ქვემდებარეობაში იგულისხმება ის სამოქალაქო საქმეები, რომელთა განხილვისა და არსებითად გადაწყვეტის უფლებაც (უფლებამოსილება ანუ კომპეტენცია) აქვთ ამ სასამართლოებს.

როგორც ცნობილია, ყველა სამოქალაქო საქმე იყოფა სამართალწარმოების სახეებად.

აღსანიშნავია, რომ სამართალწარმოების თითოეული სახის უწყებრივი ქვემდებარეობის განსაზღვრისათვის სხვადასხვა წესი გამოიყენება, კერძოდ კი: უდავო წარმოებისა და გამარტივებული წესით განსახილველი ყველა საქმე, იმდენად რამდენადაც ამ წესით განსახილველ საქმეთა მოცულობა დიდი არ არის, უშუალოდაა ჩამოთვლილი კანონში, ე.ი. კანონით ჩამოთვლილია, თუ რომელი საქმეები განიხილება უდავო და გამარტივებული წესებით (იხ. სსსკ-ის 310-ე მუხლი და 33-ე, 34-ე და 34¹ თავები).

სასარჩელო წესით განსახილველი საქმეების უწყებრივი ქვემდებარეობის დახასიათებისათვის კი მათი სრულად ჩამოთვლის მეთოდი საქმეთა ცალკეული კატეგორიების მიხედვით, არ გამოიყენება, ეს შეუძლებელია. ეს იმით აიხსნება, რომ სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის ერთ ან

---

¹ კომპეტენცია (ლათ. შეეესაბამები, მივესადაგები) – კონკრეტული სახელმწიფო ორგანოს ან თანამდებობის პირის იურიდიულად დადგენილი უფლებამოსილებების, უფლებებისა და მოვალეობების ერთობლიობა, რომელიც განსაზღვრავს მათ ადგილს სახელმწიფო ორგანოთა სისტემაში.

თუნდაც რამდენიმე მუხლში (ნორმაში) ყველა სასარჩელო საქმის ჩამოთვლა, რომელიც უწყებრივად სასამართლოს ექვემდებარება, შეუძლებელია, მათი რაოდენობრივი და ხარისხობრივი მრავალფეროვნების გამო.

უწყებრივი ქვემდებარეობის განსაზღვრის დროს მთავარი ორიენტირი ხელისუფლების დანაწილების პრინციპია. კერძოდ, დავების გადაწყვეტა მხოლოდ სასამართლო ხელისუფლების პრეროგატივა შეიძლება იყოს (ქონებრივ დავეებს კერძო არბიტრაჟიც განიხილავს).

რაც შეეხება საკანონმდებლო ხელისუფლებას, მისი როლი იმაში მდგომარეობს, რომ მან უნდა დაადგინოს (დააწესოს) უწყებრივი ქვემდებარეობის სამართლებრივი კრიტერიუმები, ასევე უფლების დაცვის კონსტიტუციური უფლების სასამართლო წესით რეალიზაციის მექანიზმი და სხვადასხვა სასამართლოთა კომპეტენცია, მაგრამ მას არავითარ შემთხვევაში არა აქვს უფლება უშუალოდ თვითონ გადაწყვიტოს კონფლიქტური სიტუაციები. საკანონმდებლო ხელისუფლებას (ეთქვით, პარლამენტის კომისიას) მხოლოდ იმის უფლება აქვს, რომ პოლიტიკური შეფასება მისცეს ამა თუ იმ მოვლენას, მაგრამ უფლება არა აქვს სამართლებრივი შეფასება მისცეს კონკრეტულ ფაქტობრივ გარემოებებს, მიუთითოს სამოქალაქო-სამართლებრივი გარიგების კანონიერებაზე ანდა უკანონობაზე, რამეთუ მოცემული საკითხების გადაწყვეტა მიეკუთვნება სასამართლოს უწყებრივ ქვემდებარეობას, ე.ი. სასამართლო უწყების გადასაწყვეტია.

ამრიგად, უწყებრივი ქვემდებარეობა არის უფლების შესახებ დავის ან სხვა იურიდიული საქმის (სამართლებრივი საკითხის) განსაზღვრული ორგანოს კომპეტენციისადმი (გამგებლობისადმი) მიკუთვნება. ამგვარი საქმეების უმრავლესობა წყდება სასამართლოების მიერ, თუმცა ზოგიერთი დავის (სამართლებრივი საკითხის) გადაწყვეტა გადაცემული აქვს სხვა ორგანოების გამგებლობას.

თითოეულ ორგანოს უფლება აქვს მხოლოდ ის საკითხები გადაწყვიტოს, რომლებიც უწყებრივად ექვემდებარება მას. ამასთან დაკავშირებით, უნდა ითქვას, რომ უწყებრივი ქვემდებარეობა არის ერთ-ერთი პირობა, რომელზეც დამოკიდებულია სასამართლოსადმი მიმართვის უფლების წარმოშობა. მაგრამ უწყებრივი ქვემდებარეობა არა მხოლოდ უფლების წარმოშობი ფაქტობრივი გარემოებაა. მთელ რიგ შემთხვევებში, როცა საქმე უწყებრივად არ ექვემდებარება სასამართლოს, აღნიშნული გარემოება შეიძლება იყოს უფლების განხორციელების დამაბრკოლებელი და უფლების შემწყვეტი იურიდიული ფაქტიც კონკრე-

ტული სიტუაციისდა მიხედვით (იხ., მაგალითად, სსსკ-ის 186-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის „ა“ და „დ“ ქვეპუნქტები; 272-ე მუხლის „ა“ და „ვ“ ქვეპუნქტები). თუ მაგალითად, საერთო იურიდიქციის სასამართლოში შევიდა განცხადება ისეთ საქმეზე, რომელიც უნდა გადაწყდეს საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ, სასამართლო არ მიიღებს ასეთ სარჩელს სსსკ-ის 186-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის „ა“ ქვეპუნქტის საფუძველზე, ხოლო იმ შემთხვევაში, როცა უწყებრივი ქვემდებარეობის დარღვევა აღმოჩნდება პროცესის დაწყების შემდეგ, საქმისწარმოება უნდა შეწყდეს (272-ე მუხლის „ა“ ქვეპუნქტი).

§2. სასამართლოსადმი უწყებრივად დაქვემდებარებული საქმეები

რასაკვირველია, შეუძლებელია, რომ კანონით ამომწურავად განისაზღვროს, თუ კონკრეტულად რომელი საქმეები ექვემდებარება სასამართლოს უწყებრივად. ამიტომ არის, რომ საპროცესო კოდექსი შეიცავს ზოგად დებულებებს, თუ რა ხასიათის, რა კატეგორიის საქმეები შეიძლება განიხილოს სასამართლომ. ამ საქმეთა კატეგორიებს შეეხება საპროცესო კოდექსის მე-11 მუხლის 1-ლი ნაწილი, ხოლო მე-2 ნაწილში აღნიშნულია, რომ კანონით სასამართლოებს შეიძლება დაექვემდებაროს სხვა კატეგორიის საქმეთა განხილვაც.

კონკრეტულად კი, სამოქალაქო საპროცესო კანონმდებლობით დადგენილი წესით სასამართლო განიხილავს საქმეებს დარღვეული თუ სადავოდ ქცეული უფლებების, აგრეთვე კანონით გათვალისწინებული ინტერესების დაცვის შესახებ, თუ ამ საქმეთა განხილვა, კანონის თანახმად, სხვა ორგანოს კომპეტენციაში არ შედის, კერძოდ, სასამართლოები განიხილავენ სასარჩელო საქმეებს, როგორცაა:

ა) სამოქალაქო, საოჯახო, შრომის, საადგილმამულო (ანუ მიწის), ბუნებრივი რესურსების გამოყენებისა და გარემოს დაცვის ურთიერთობებიდან წარმოშობილი დავები ფიზიკურ პირებს, ფიზიკურ პირებსა და იურიდიულ პირებს, აგრეთვე იურიდიულ პირებს შორის.

სამოქალაქო-სამართლებრივი, შრომის-სამართლებრივი თუ სხვა ურთიერთობებისადმი ამა თუ იმ ურთიერთობის მიკუთვნების, ასე ვთქვათ, გარეგნული ნიშანია ის, თუ ამ ურთიერთობათა მომწესრიგებელი ნორმები რომელ სამართლებრივ წყაროებშია მოცემული, კერძოდ: თუ სამართ-

ლურთიერთობა წესრიგდება სამოქალაქო კოდექსის ნორმებით, ანდა სხვა სამოქალაქო-სამართლებრივი წყაროებით, ეს ურთიერთობა სამოქალაქო-სამართლებრივია (კერძო-სამართლებრივია). თუ მის მომწესრიგებელ ნორმებს შრომის კოდექსი ან შრომის სამართლის სხვა წყარო შეიცავს, ეს ურთიერთობა ჩაითვლება შრომით-სამართლებრივ ურთიერთობად და ა.შ. მაგრამ სამართლის ზოგიერთ წყაროს საერთოდ არა აქვს ნათლად გამოხატული დარგობრივი კუთვნილება. მსგავს შემთხვევებში სადავო სამართალურთიერთობის ხასიათის (მისი იურიდიული ბუნების) განსაზღვრისათვის ვერ დავეყრდნობით გარეგნულ ნიშანს, არამედ, ამ შემთხვევაში, უნდა გამოვიდეთ სადავო სამართალურთიერთობის ელემენტების (სუბიექტი, ობიექტი, უფლება-მოვალეობა) ანალიზიდან და ამ გზით დავადგინოთ, თუ სინამდვილეში რომელ დარგს მიეკუთვნება ეს ურთიერთობა.

კანონი ცალკე გამოყოფს საოჯახო ურთიერთობებიდან წარმოშობილ დავებს, თუმცა დღეს უკვე საოჯახო სამართალი სამოქალაქო სამართლის შემადგენელი ნაწილია. საპროცესო კოდექსში სამართალწარმოების ცალკე სახედაა გამოყოფილი საქორწინო-საოჯახო ურთიერთობებიდან წარმოშობილი საქმეების წარმოება, განსაზღვრულია ამ საქმეთა წარმოების თავისებურებანი. საოჯახო ურთიერთობებიდან წარმოშობილი მრავალი სამართლებრივი დავა და სამართლებრივი საკითხი სასამართლო წესით წყდება. თუმცა საოჯახო უფლებათა დაცვა არასასამართლო წესითაც არის შესაძლებელი კანონით გათვალისწინებულ შემთხვევებში. მაგალითად, კანონით განსაზღვრული პირობების არსებობისას განქორწინება დასაშვებია სამოქალაქო აქტების რეგისტრაციის ორგანოში (იხ. სამოქალაქო კოდექსის 1124-1125-ე მუხლები). რამეთუ სსსკ-ს მე-11 მუხლის თანახმად სასამართლოს უფლება არა აქვს განიხილოს საქმე, რომელიც კანონით სხვა ორგანოს კომპეტენციას მიეკუთვნება.

ზოგჯერ კანონი ითვალისწინებს საოჯახო უფლებების დაცვის შესაძლებლობას სანოტარო წესით. მაგალითად, საქორწინო ხელშეკრულება იდება წერილობით და დასტურდება სანოტარო წესით.

რაც შეეხება შრომის საქმეების განხილვას სასამართლოს მიერ, აქ უნდა ითქვას, რომ შრომის კოდექსში არსებული ზოგიერთი ნორმა აღარ შეესაბამება უწყობრივი ქვემდებარეობის დღეს არსებულ კონსტიტუციურ (კონსტიტუციის 42-ე მუხლი) და საპროცესო ნორმებს, თუმცა კანონმდებლის მიერ აღნიშნული მოძველებული ნორმები ჯერჯერო-

ბით არ არის გაუქმებული. მაგალითად, შრომის კოდექსის 196-ე მუხლის თანახმად, შრომის დავის კომისია აუცილებელი პირველადი ორგანოა, რომელიც განიხილავს საწარმოებში, დაწესებულებებსა და ორგანიზაციებში წარმოქმნილ შრომის დავას, ერთი მხრივ მუშა-მოსამსახურეებსა და, მეორე მხრივ, ადმინისტრაციას შორის, გარდა იმ დავისა, რომელიც კანონის თანახმად, უშუალოდ უნდა განიხილოს რაიონულმა (საქალაქო) სასამართლომ ან სხვა ორგანომ.

ამგვარი ნორმები დღეს ფაქტობრივად ძალადაკარგულად უნდა ჩაითვალოს, ეინაიდან საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კანონი აღარ ითვალისწინებს დავის სასამართლომდე წინასწარი განხილვა-გადაწყვეტის წესს. ე.წ. დავის გადაწყვეტის საპრეტენზიო წესი აღარ არის სასამართლოს მიერ სარჩელის (განცხადების) მიღებაზე უარის თქმის საფუძველი და პირს უფლება აქვს პირდაპირ სასამართლოს მიმართოს.

ბ) საქმეები საზოგადოებრივ და რელიგიურ ორგანიზაციებს (გაერთიანებებს) შორის დავის შესახებ. აღნიშნული დავები შეიძლება წარმოიშვას როგორც ამ ორგანიზაციებს შორის, ისე ამ და სხვა ორგანიზაციებს შორის. რელიგიურ ორგანიზაციებში იგულისხმება არა მარტო მართლმადიდებლური ორგანიზაციები, არამედ ნებისმიერი კონფესია, რომელიც კანონით დადგენილი წესით რეგისტრირებულია და საქმიანობს საქართველოში.

ყველა ზემოთ ჩამოთვლილ შემთხვევაში საუბარია სხვადასხვა ურთიერთობებიდან გამომდინარე დავების განხილვაზე, ანუ ეს შეიძლება იყოს სასამართლოსადმი უწყებრივად ქვემდებარე სასარჩელო და გამართივებული წარმოების საქმეები. მაგრამ გარდა სასარჩელო და გამართივებული წარმოების საქმეებისა, სასამართლოს უწყებრივად ექვემდებარება აგრეთვე უდავო წარმოების საქმეებიც, რომლებიც ჩამოთვლილია სსსკ-ის 310-ე მუხლში.

გარდა ჩამოთვლილი საქმეებისა, საერთო სასამართლოებს უფლება აქვთ განიხილონ სხვა კატეგორიის საქმეებიც, რომლებიც (რომელთა განხილვაც) მათ კომპეტენციას მიეკუთვნება (სსსკ-ის მე-II მუხლი), ე.ი. ისეთი საქმეები, რომლებიც კანონის შესაბამისად უწყებრივად არ ექვემდებარება საკონსტიტუციო სასამართლოს და არასასამართლო ორგანოებს. ასე მაგალითად, საერთო სასამართლოებს უწყებრივად ექვემდებარება მთელი რიგი წინასახელშეკრულებო დავები. კერძოდ: სამოქალაქო კოდექსის 319-ე მუხლის მე-2 ნაწილი ხელშეკრულების იმ

მხარეს, რომელსაც დომინირებული მდგომარეობა უკავია ბაზარზე, აკისრებს საქმიანობის ამ სფეროში ხელშეკრულების დადების ვალდებულებას. ამიტომ, თუ ის მხარე, რომლისთვისაც სამოქალაქო კოდექსის შესაბამისად ხელშეკრულების დადება სავალდებულოა, თავს აარიდებს ხელშეკრულების დადებას, მეორე მხარეს უფლება აქვს მიმართოს სასამართლოს ხელშეკრულების იძულებითი წესით დადების მოთხოვნით.

სასამართლოები განიხილავენ ასევე საერთაშორისო ხელშეკრულებებიდან გამომდინარე საქმეებს, აგრეთვე იმ საქმეებს, რომლებშიც მონაწილეობენ უცხო ქვეყნის მოქალაქეები, მოქალაქეობის არმქონე პირები (აპატრიდები), საწარმოები და ორგანიზაციები.

სასამართლოების მიერ განსახილველ საქმეთაგან კერძო არბიტრაჟები განიხილავენ მხოლოდ ქონებრივ დავებს, რომლებიც არბიტრაჟს მხარეთა შეთანხმებით გადაეცემა (სსსკ-ის მე-12 მუხლი). ამდენად, კერძო არბიტრაჟის უწყებრივი ქვემდებარეობის განსაზღვრისათვის კანონმდებლობით ორი კრიტერიუმი გამოიყენება (ორი კრიტერიუმი არსებობს): დავის სამოქალაქო-სამართლებრივი ხასიათი (დავა ატარებს ქონებრივ ხასიათს) და მხარეთა შეთანხმება (რომელიც წერილობით ფორმდება). ასეთი საარბიტრაჟო ხელშეკრულება (შეთანხმება) ცალკეც შეიძლება გაფორმდეს (ცალკე დოკუმენტში), შეიძლება სამოქალაქო-სამართლებრივ ხელშეკრულებაშიც გაკეთდეს საარბიტრაჟო დათქმა.

დაბოლოს, უწყებრივად არაქვემდებარე საქმის განხილვა სასამართლოს მიერ, გამოიწვევს მიღებული გადაწყვეტილების გაუქმებას (სსსკ-ის 394-ე მუხლი).

* * *

სასამართლო პრაქტიკა

საქმის განხილვის უფლებამოსილება

საქართველოს ადმინისტრაციული საპროცესო კოდექსის მე-2 მუხლის მე-2 ნაწილის „ბ“ ქვეპუნქტის თანახმად ადმინისტრაციული დავის საგანს წარმოადგენს ადმინისტრაციული გარიგების დადება ან შესრულება. აღნიშნულიდან გამომდინარე, პალატა თვლის, რომ განსახილველი საქმე არა სამოქალაქო, სამეწარმეო და ვაკოტრების საქმეთა

სააპელაციო პალატის, არამედ ადმინისტრაციული სამართლისა და საგადასახადო საქმეთა სააპელაციო პალატის განსჯადია. ამდენად, სააპელაციო სასამართლომ გამოიყენა კანონი, რომელიც არ უნდა გამოეყენებინა და არ გამოიყენა კანონი, რომელიც უნდა გამოეყენებინა, რაც სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 393-ე მუხლის მეორე ნაწილის „ა“ და „ბ“ პუნქტის თანახმად გადაწყვეტილების გაუქმების საფუძველია. „საერთო სასამართლოების შესახებ“ საქართველოს ორგანული კანონის მე-20 მუხლით განისაზღვრა საოლქო სასამართლოს კოლეგიები და პალატები, მათი შემადგენლობის ფორმირების, სხვა კოლეგიის ან პალატის მოსამართლის მიერ საქმის განხილვაში მონაწილეობის წესი. არაგანსჯადი სასამართლოს მიერ საქმის განხილვა იწვევს სამართალწარმოების განსხვავებულ პრინციპზე აგებას, საქმის განმხილველი სასამართლოს არაკანონიერ შემადგენლობას, რაც საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 394-ე მუხლის „ა“ პუნქტის თანახმად საკასაციო საჩივრის აბსოლუტურ საფუძველს წარმოადგენს.

უწყებრივი ქვემდებარეობა (განსჯადობა)

სსსკ-ის მე-11 მუხლი განსაზღვრავს სასამართლოს უწყებრივად დაქვემდებარებულ საქმეებს და შესაბამისად, ადმინისტრაციული საპროცესო კოდექსის მე-2 მუხლიც იძლევა სასამართლოს განსჯადი ადმინისტრაციული საქმეების რეგლამენტაციას, რომლის მიხედვითაც დავის ადმინისტრაციულ-სამართლებრივად მიჩნევისათვის საჭიროა შემდეგი პირობები; სადავო სამართლებრივი ურთიერთობა უნდა გამომდინაეობდეს ადმინისტრაციული (საჯარო) სამართლის კანონმდებლობიდან ადმინისტრაციული საპროცესო კოდექსის მე-2 მუხლის 1-ლი ნაწილის თანახმად;

სადავო სამართალურთიერთობაში მონაწილე ერთ-ერთი მხარე მაინც უნდა იყოს ადმინისტრაციული ორგანო;

ადმინისტრაციული დავის საგანს უნდა წარმოადგენდეს ადმინისტრაციული საპროცესო კოდექსის მე-2 მუხლის მე-2 ნაწილით გათვალისწინებული შემთხვევები.

შრომითი სამართლებრივი ურთიერთობა და შრომითი ხელშეკრულება კერძო სამართლებრივი ხასიათის ურთიერთობაა და მისგან წარმოშობილი დავები სსსკ-ის მე-11 მუხლის პირველი ნაწილის „ა“ პუნქტის თანახ-

მად, სამოქალაქო სამართალურთიერთობის წესით განიხილება, მაგრამ 2000 წ. 1 იანვრიდან ამოქმედებულმა ზოგადმა ადმინისტრაციულმა კოდექსმა ნოვაციის სახით გაითვალისწინა ახალი სამართლებრივი ინსტიტუტი – „ადმინისტრაციული გარიგება, თავი V“.

განსახილველ შემთხვევაში ფიზიკურ პირებს და ადმინისტრაციულ ორგანო ბიბლიოთეკას შორის შრომითი ხელშეკრულებით წარმოიშვა საჯარო სამართლებრივი შრომითი ურთიერთობა.

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს დიდმა პალატამ თავის გადაწყვეტილებაში მიუთითა (იხ. სუსგ დიდი პალატის გადაწყვეტილებანი 2001-2002 წწ. გვ. 64), რომ სადავო სამართლებრივი ურთიერთობა ადმინისტრაციული გარიგება – ადმინისტრაციულ ორგანოსთან ვადიანი, საჯარო სამართლებრივი ურთიერთობა იყო, რომელშიც დავის საგანს წარმოადგენდა ადმინისტრაციული გარიგება – ვადიანი შრომითი ურთიერთობის დადება-შეწყვეტა, რაც ადმინისტრაციული საპროცესო კოდექსის მე-2 მუხლის მე-2 ნაწილის „ბ“ პუნქტით გათვალისწინებული ადმინისტრაციული წესით განსჯად საქმეთა კატეგორიას განეკუთვნებოდა. მოცემულ შემთხვევაში ზოგადი ადმინისტრაციული კოდექსის მე-2 მუხლის პირველი ნაწილის „ზ“ პუნქტისა და V თავის შესაბამისად, დიდმა პალატამ განმარტა, რომ ადმინისტრაციულ გარიგებას წარმოადგენს ადმინისტრაციული ორგანოს მიერ, როგორც „საჯარო სამსახურის შესახებ“ კანონის, ასევე შრომის კოდექსის საფუძველზე ფიზიკურ პირთან დადებული საჯარო შრომითი ხელშეკრულება (გარიგება) იმისდა მიუხედავად, ფიზიკური პირი წარმოადგენს თუ არა საქართველოს პრეზიდენტის 2001 წ. 21 ივლისის „ 286 ბრძანებულებით დამტკიცებული „საჯარო სამსახურის თანამდებობათა რეესტრით“ გათვალისწინებულ საჯარო მოსამსახურეს (მოხელეს). საკასაციო სასამართლოს მიაჩნია, რომ, ვინაიდან მოცემულ შემთხვევაში სადავო სამართლებრივი ურთიერთობა – ადმინისტრაციული გაგება – ადმინისტრაციული ორგანოსა და ფიზიკურ პირთან საჯარო შრომითი სამართლებრივი ურთიერთობაა, დავის საგანია ადმინისტრაციული გარიგების შეწყვეტა და აქედან გამომდინარე, ადმინისტრაციული ორგანოს მიერ მიყენებული ზიანის ანაზღაურება. სასამართლოს მიაჩნია, რომ მოპასუხეა ადმინისტრაციული ორგანო, ამიტომ სადავო სამართალურთიერთობის არსისა და დავის საგნის მიხედვით სარჩელი არის ადმინისტრაციული საპროცესო კოდექსის მე-2 მუხლის „ბ“ და „გ“ პუნქტებით

განსჯადი საქმე და მნიშვნელობა არა აქვს დავა ვადიანი შრომითი ხელშეკრულების შეწყვეტის საფუძველზეა წარმოშობილი, თუ უკალო შრომითი ხელშეკრულების შედეგად (სუსგ 2004 წ. №2, გვ. 830-832).

უწყებრივი ქვემდებარეობა

მოცემულ შემთხვევაში სააპელაციო სასამართლომ გადაწყვეტილება მართებულად გააუქმა და საქმე უწყებრივი ქვემდებარეობის საკითხის გადასაწყვეტად უკან დაუბრუნა იმავე სასამართლოს, რადგან ამავე კოდექსის მე-11 მუხლის თანახმად, გასარკვევია ეს სარჩელი უწყებრივად ექვემდებარება თუ არა სასამართლოს განსახილველად. უწყებრივი ქვემდებარეობა – ესაა იმ უფლებამოსილებათა ერთობლიობა და ფარგლები, რომელიც ამა თუ იმ ორგანოს აქვს განსაზღვრული. რაიონულმა სასამართლომ სარეზოლუციო ნაწილში მიუთითა რა, რომ მოსარჩელეს საკითხის გადასაწყვეტად უნდა მიემართა ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოების მიწის სარეფორმო კომისიისათვის, არ იმსჯელა, რატომ არ იყო დავა სასამართლოს განსჯადი. ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის კონვენციის მე-6 მუხლის მიხედვით, ყოველი ადამიანი მისი სამოქალაქო უფლებებისა და მოვალეობების საფუძველიანობის გამორკვევისას აღჭურვილია გონივრულ ვადაში მისი საქმის სამართლიანი განხილვის უფლებით დამოუკიდებელი და მიუკერძოებელი სასამართლოს მიერ (სუსგ. 2005 წ. №3, სამოქალაქო პროცესი, გვ. 4).

განსჯალობა

§1. განსჯალობის ცნება და სახეები

1. განსჯალობის ცნება. სასარჩელო განცხადების მიღების (სამოქალაქო საქმის აღძვრის) შესახებ გადაწყვეტილების მიმღებმა სასამართლომ სხვა საკითხებთან ერთად ერთ-ერთი უმთავრესი საკითხიც უნდა გადაწყვიტოს, კერძოდ, განსჯალობის საკითხი, ე.ი. უნდა განისაზღვროს, რომ მოცემული საქმე არის თუ არა მოცემული კონკრეტული სასამართლოს განსჯადი, შეუძლია თუ არა ამ სასამართლოს მისი განხილვა-გადაწყვეტა.

განსჯალობის ცნება უნდა განვასხვაოთ უწყებრივი ქვემდებარეობის ცნებისაგან, კერძოდ, უწყებრივი ქვემდებარეობის შესახებ ნორმების (უწყებრივი ქვემდებარეობის ინსტიტუტის) მეშვეობით გამიჯნულია საერთო სასამართლოების კომპეტენცია სხვა იმ სასამართლოთა (და ორგანოების) კომპეტენციისაგან, რომლებსაც უფლება აქვთ განიხილონ და გადაწყვიტონ ესა თუ ის სამართლებრივი საკითხი, ანუ გამიჯნულია სხვადასხვა ორგანოთა კომპეტენცია საქმეთა განხილვა-გადაწყვეტის საკითხში.

განსჯალობის შესახებ ნორმები კი განსაზღვრავენ ერთიანი სასამართლო სისტემის შიგნით ამ სისტემის კონკრეტული სასამართლოების კომპეტენციას სამოქალაქო საქმეთა განხილვისა და გადაწყვეტის საკითხში, ანუ განსჯალობის ინსტიტუტის მეშვეობით გამიჯნულია კომპეტენცია თვითონ სასამართლოებს შორის.

სამოქალაქო საქმის აღძვრის (სასამართლოს მიერ განცხადების მიღების) დროს საჭიროა საქმეთა როგორც უწყებრივი ქვემდებარეობის, ისე განსჯალობის სწორი განსაზღვრა. ამიტომ პირობა იმისა, რომ სამოქალაქო პროცესი შედგეს და ღაღა იქნეს განხილული, არის მოსამართლის მიერ ორი ამოცანის გადაწყვეტა:

ა) მიეკუთვნება თუ არა კონკრეტული დავის გადაწყვეტა სასამართლო გამგებლობას (უწყებრივი ქვემდებარეობა), შესაბამისად, თავდაპირველად სასამართლო უნდა დარწმუნდეს იმაში, რომ მოცემული საქმე საერთოდ ექვემდებარება სასამართლოში და არა სხვა ორგანოში

განხილვას. ბ) შემდეგ უნდა გაირკვეს, თუ საერთო სასამართლოების სისტემის კონკრეტულად რომელი სასამართლოა (რომელი რგოლია) ვალდებული განიხილოს მოცემული საქმე, ვთქვათ, რაიონული (საქალაქო) სასამართლოების რომელი სასამართლოა კომპეტენტური არსებითად გადაწყვიტოს ეს საკითხი (კონკრეტული დავა).

ამრიგად, განსჯადობა ეს არის პროცესის ინსტიტუტი (ნორმების სისტემა), რომელიც აწესრიგებს სასამართლოებისადმი უწყებრივად ქვემდებარე საქმეების კონკრეტული სასამართლოს გამგებლობისადმი მიკუთვნების საკითხს. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, განსჯადობა არის სასამართლოსადმი უწყებრივად ქვემდებარე საქმის კონკრეტული სასამართლოს გამგებლობისადმი მიკუთვნება.

2. განსჯადობის სახეები. ძირითადი ნიშნების მიხედვით განასხვავებენ გვარეობით, ანუ საგნობრივ და ტერიტორიულ განსჯადობას. ეს უკანასკნელი თავის თავში მოიცავს ტერიტორიული განსჯადობის რამდენიმე სახეს, რომელზეც ქვემოთ გვექნება საუბარი.

2.1. გვარეობითი (საგნობრივი) განსჯადობა. საქართველოს საერთო სასამართლოთა სისტემას ქმნიან: რაიონული (საქალაქო) სასამართლო, სააპელაციო სასამართლოები (თბილისისა და ქუთაისის), აფხაზეთისა და აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკების უმაღლესი სასამართლოები, საქართველოს უზენაესი სასამართლო. გვარეობითი (ანუ საგნობრივი) განსჯადობა განსაზღვრავს საერთო სასამართლოების ამ სხვადასხვა რგოლის სასამართლოთაგან, თუ კონკრეტულად რომელი რგოლის სასამართლომ უნდა განიხილოს დავა არსებითად.

საერთოდ გვარეობითი განსჯადობის მეშვეობით ხორციელდება რაიონული (საქალაქო) სასამართლოების, სააპელაციო სასამართლოების, ავტონომიურ რესპუბლიკათა უმაღლესი სასამართლოების, საქართველოს უზენაესი სასამართლოს კომპეტენციათა გამიჯვნა. კომპეტენციის გამიჯვნა ხდება საერთო სასამართლოების სისტემის თითოეული ამ სასამართლოს გამგებლობისადმი, დავის საგნის ხასიათის მიხედვით, კანონით განსაზღვრული გვარის საქმეთა მიკუთვნებით, ანუ გვარეობითი განსჯადობა განისაზღვრება საქმის ხასიათით (საქმის გვარით, მისი სახეობით), ასევე დავის საგნით (მისი ოდენობით). გვარეობითი განსჯადობის განსაზღვრის (დადგენის) ეს ორი კრიტერიუმი შეიძლება არსებობდეს.

საქართველოს უზენაესი სასამართლო არ იხილავს პირველი ინ-

სტანციით სამოქალაქო საქმეებს და მხოლოდ საერთო სასამართლოთა სისტემის სხვა სასამართლოები განიხილავენ საქმეებს პირველი ინსტანციით. დღეს მოქმედმა საპროცესო კოდექსმა უარყო გვარეობითი განსჯადობის აქამდე არსებული წესი.

გვარეობითი განსჯადობის ზოგადი წესი, მოქმედი საპროცესო კანონით, მდგომარეობს იმაში, რომ სასამართლოსადმი უწყებრივად დაქვემდებარებული ყველა საქმე განიხილება რაიონული (საქალაქო) სასამართლოების მიერ პირველი ინსტანციით.

აღსანიშნავია, რომ საქართველოს მოქმედი საპროცესო კანონმდებლობით უარყოფილია ადრე არსებული წესი, რომლის თანახმადაც უმაღლეს სასამართლოს შეეძლო (უფლება ჰქონდა) ამოეღო (ჩამოერთვა) საქმე ნებისმიერი სასამართლოსათვის და მიეღო იგი თავის წარმოებაში პირველი ინსტანციით განსახილველად. მაშინ საქმეებს, ძირითადად, რაიონული სასამართლოები განიხილავდნენ. საქართველოს კონსტიტუციის 42-ე მუხლის მე-2 ნაწილის თანახმად, ყოველი პირი უნდა განსაჯოს მხოლოდ იმ სასამართლომ, რომლის იურისდიქციასაც ექვემდებარება მისი საქმე. განსჯადობის წესები გარანტირებულს ზღის ამ კონსტიტუციური დებულების განხორციელებას. ძველი წესის არსებობის ფონზე კი გვარეობითი განსჯადობის ცნება თავის მნიშვნელობას კარგავდა.

2.2. ტერიტორიული განსჯადობა. საქმეთა გვარის (სახის) გარდა, განსჯადობის განსაზღვრის ნიშანია აგრეთვე ტერიტორიაც, რომელზედაც ფუნქციონირებს კონკრეტული სასამართლო.

ტერიტორიული განსჯადობა ეწოდება სასამართლოებისადმი საქმეთა განსჯადობას იმ ტერიტორიისდა მიხედვით, რომელზედაც ვრცელდება მოცემული სასამართლოს საქმიანობა. საერთო სასამართლოების ორგანული კანონის მე-13 მუხლის თანახმად, რაიონული (საქალაქო) სასამართლოს სამოქმედო ტერიტორია განისაზღვრება საქართველოს პრეზიდენტის ბრძანებულებით. ავტონომიური რესპუბლიკების ტერიტორიებზე მოქმედი რაიონული (საქალაქო) სასამართლოების სამოქმედო ტერიტორიას განსაზღვრავს საქართველოს პრეზიდენტი, შესაბამისად, ავტონომიური რესპუბლიკის იუსტიციის საბჭოს წარდგინებით. ამავე კანონის მე-19 მუხლის თანახმად, თბილისისა და ქუთაისის სააპელაციო სასამართლოების სამოქმედო ტერიტორია განისაზღვრება საქართველოს პრეზიდენტის ბრძანებულებით, საქართველოს იუსტიციის საბჭოს წარდგინების საფუძველზე.

ტერიტორიული განსჯადობის მეშვეობით შეგვიძლია განვსაზღვროთ (ვაუმ-

ივნით) ერთგვაროვან სასამართლოებს შორის კომპეტენცია, კერძოდ, ამ ერთგვაროვანი (სასამართლო სისტემის ერთი და იმავე რეგლის) სასამართლოებისაგან, თუ რომელი მათგანის განსჯადია მოცემული საქმე (თუ როგორ უნდა განაწილდეს ერთგვაროვან სასამართლოთა შორის საქმეები). მაგალითად, ცნობილია, რომ ყველა სამოქალაქო დავა სასამართლოს განსჯადია, მაგრამ, თუ რომელი მათგანის განსჯადია კონკრეტული საქმე (მოსარჩელის თუ მოპასუხის საცხოვრებელი ადგილის მიხედვით მოქმედი სასამართლოსი), განისაზღვრება ტერიტორიული განსჯადობის შესახებ ნორმებით.

სამოქალაქო საქმეთა განსჯადობა დამოკიდებულია ადმინისტრაციულ ტერიტორიაზე, რომელზედაც მოქმედებს მოცემული სასამართლო.

სამოქალაქო საპროცესო სამართლის თეორიაში ტერიტორიულ განსჯადობას რამდენიმე ქვესახედ ყოფენ, კერძოდ:

ა) სამოქალაქო საქმეთა საერთო განსჯადობა განისაზღვრება მოპასუხის საცხოვრებელი ადგილით.

ტერიტორიული განსჯადობის საერთო წესი (საერთო განსჯადობა) დადგენილია სსსკ-ის მე-15 მუხლით. ამ წესის არსი იმაში მდგომარეობს, რომ სარჩელი წარედგინება რაიონულ (საქალაქო) სასამართლოს მოპასუხის საცხოვრებელი ადგილის მიხედვით. ამდენად, საერთო განსჯადობის წესის თანახმად, სამოქალაქო საქმე მოპასუხის საცხოვრებელი ადგილის სასამართლოს განსჯადია, ხოლო თვითონ საცხოვრებელი ადგილის განსაზღვრისას, უნდა ვიხელმძღვანელოთ სამოქალაქო კოდექსის მე-20 მუხლით დადგენილი წესებით.

სარჩელი იურიდიული პირის მიმართ სასამართლოს წარედგინება იურიდიული პირის ადგილსამყოფელის მიხედვით.

ტერიტორიული განსჯადობის წესის შესაბამისად ზდება კონკრეტული სასამართლოს განსაზღვრა, რომელსაც უნდა მიმართოს სარჩელით (განცხადებით) დაინტერესებულმა პირმა, კერძოდ, ეს იქნება რაიონული (საქალაქო) სასამართლო, თუ საქმე გვაროვნული განსჯადობის მიხედვით მიეკუთვნება სასამართლო სისტემის მოცემულ რეგლს. ამ ნორმაში ჩადებულია ინტერესის პრინციპი, კერძოდ კი: იმან, ვინც დაინტერესებულია, რომ დაიცვას თავისი უფლებები, სარჩელი უნდა წარადგინოს იმ სასამართლოში, რომლის სამოქმედო ტერიტორიაზეც ცხოვრობს მოპასუხე.

მოპასუხის საცხოვრებელი ადგილი განისაზღვრება სარჩელის წარდგენის მომენტში. სარჩელის წარდგენის შემდეგ მოპასუხის მიერ საცხოვრე-

ბელი ადგილის შეცვლა, არ ცვლის საქმის თავდაპირველ განსჯადობას.

საცხოვრებელი ადგილის დადგენა სასამართლოს მიერ არ წარმოებს, გარდა იმ შემთხვევებისა, როცა ცხადდება მოპასუხის ძებნა (სსსკ-ის 78-ემუხლის მე-2 ნაწილი). სსსკ-ის 178-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის „დ“ ქვეპუნქტის თანახმად, მოსარჩელე, როგორც წესი, თვითონაა ვალდებული სარჩელში მიუთითოს მოპასუხის მისამართი (საცხოვრებელი ადგილი).

თუ მოპასუხეს არა აქვს საცხოვრებელი ადგილი, მაშინ სარჩელი სსსკ-ის მე-15 მუხლის მე-2 ნაწილის თანახმად, განიხილება სასამართლოში საქართველოს ტერიტორიაზე მოპასუხის ადგილსამყოფელის მიხედვით, ხოლო სსსკ-ის მე-17 მუხლის თანახმად, ასეთ შემთხვევაში მოსარჩელეს შეუძლია სარჩელი წარადგინოს სასამართლოში მოპასუხის ქონების ადგილსამყოფელის მიხედვითაც. სამოქალაქო კანონმდებლობა არ განისაზღვრავს ადგილსამყოფლის ცნებას, ანუ იმას, თუ რა ითვლება პირის ადგილსამყოფლად. ვფიქრობთ, ადგილსამყოფლად უნდა ჩაითვალოს ის ადგილი, სადაც ფიზიკური პირი დროებით იმყოფება, მაშინ, როცა ფიზიკური პირის საცხოვრებელ ადგილად მიიჩნევა ადგილი, რომელსაც იგი ჩვეულებრივ საცხოვრებლად ირჩევს.

თუ მოსარჩელისათვის მოპასუხის ადგილსამყოფელი (საცხოვრებელი ადგილი) უცნობია, მაშინ სარჩელი შეიძლება აღიძრას მოპასუხის უკანასკნელი საცხოვრებელი ადგილის მიხედვით.

საცხოვრებელ ადგილად არ ჩაითვლება მსჯავრებულთათვის თავისუფლების აღკვეთის ადგილი, ან ავადმყოფისათვის საავადმყოფო, ამიტომ ასეთი პირების მიმართ სასამართლოს სარჩელი შეიძლება წარედგინოს უკანასკნელად ცნობილი საცხოვრებელი ადგილის ან ქონების ადგილსამყოფელის მიხედვით.

რაც შეეხება იურიდიული პირების ადგილსამყოფელის განსაზღვრას, იურიდიული პირის ადგილსამყოფლად ითვლება მისი ადმინისტრაციის (დირექციის, გამგეობის და ა.შ.) მდებარეობის ადგილი.

იურიდიულ პირს შეიძლება ჰქონდეს მხოლოდ ერთი ადგილსამყოფელი (იურიდიული მისამართი). იურიდიული პირის სხვა ადგილსამყოფელი ჩაითვლება მისი ფილიალის ადგილსამყოფლად (სამოქალაქო კოდექსის 27-ე მუხლი). ქართული კანონმდებლობა არ ითვალისწინებს სარჩელის წარდგენას იურიდიული პირის ქონების ადგილსამყოფელის მიხედვით.

რაც შეეხება არასასარჩელო წარმოების საქმეთა განსჯადობას, ზოგ-

ადი წესის თანახმად, არასასარჩელო წარმოების დროს სამოქალაქო საქმეთა განსჯადობა განისაზღვრება იმ პირის საცხოვრებელი ადგილის მიხედვით, რომლის წინააღმდეგაც მიმართულია განცხადება.

შეგებებული სარჩელი იმისდა მიუხედავად, თუ რომელი სასამართლოს განსჯადია, წარედგინება სასამართლოს პირვანდელი სარჩელის განხილვის ადგილის მიხედვით.

სისხლის სამართლის საქმიდან გამოძინარე სამოქალაქო სარჩელი, თუ ის წარედგინილი ან განხილული არ იყოს სისხლის სამართლის საქმისწარმოების დროს, სასამართლოს წარედგინება სამოქალაქო წესით განსახილველად განსჯადობის შესახებ სამოქალაქო საპროცესო კანონით დადგენილი საერთო წესებით.

დამოუკიდებელი მოთხოვნის მქონე მესამე პირის სარჩელი იმ სასამართლოს მიერ განიხილება (იმ სასამართლოს განსჯადია), რომელიც განიხილავს საქმეს, რომელშიც შედის ეს პირი.

ბ) ალტერნატიულია განსჯადობა, როცა საქმე შეიძლება განხილულ იქნეს კანონში მითითებული რამდენიმე სასამართლოდან ერთ-ერთ სასამართლოში (ერთ-ერთი სასამართლოს მიერ) მოსარჩელის არჩევით. განსჯადობა მოსარჩელის არჩევით (ალტერნატიული განსჯადობა) ნიშნავს, რომ საქმე (დავა) არა მხოლოდ მოპასუხის საცხოვრებელი ადგილის (ადგილსამყოფელის) სასამართლოს განსჯადია, არამედ სხვა სასამართლოს განსჯადიც შეიძლება გახდეს. სსსკ-ის მე-20 მუხლის თანახმად, სასამართლოს არჩევის უფლება, როცა საქმე რამდენიმე სასამართლოს განსჯადია, ეკუთვნის მოსარჩელეს (ეს მოსარჩელისათვის კანონით მინიჭებული შესაძლებლობაა, სამართლებრივი დავის გადასაწყვეტად რამდენიმე სასამართლოდან მიმართოს მისთვის ხელსაყრელს). მაგალითად, თამასუქის თაობაზე გამარტივებული წესით სარჩელი შეიძლება აღიძრას როგორც იმ სასამართლოში, რომლის ტერიტორიაზედაც უნდა მოხდეს გადახდა (თამასუქის განაღდება), ისე სასამართლოში მოპასუხის საცხოვრებელი ადგილის მიხედვით, ხოლო, თუ სარჩელი ერთობლივად რამდენიმე თამასუქელებულის მიმართ იქნება მიმართული, მაშინ ასევე ნებისმიერ სასამართლოში ერთ-ერთი მოპასუხის საცხოვრებელი ადგილის მიხედვით. ამდენად, არც ერთ დასახელებულ სასამართლოს არა აქვს უფლება უარი თქვას სარჩელის მიღებაზე სსსკ-ის 186-ე მუხლის „ე“ ქვეპუნქტზე მითითებით, ან იმ მოტივით, რომ შესაძლებელია საქმის განხილვა სხვა სასამართლოშიც.

ალტერნატიული განსჯადობის წესების არსი და მნიშვნელობა იმაში მდგომარეობს, რომ შექმნას დამატებითი ხელსაყრელი სამართლებრივი გარანტიები სასამართლოს არჩევის საკითხში პროცესის იმ მხარისათვის, რომელიც საჭიროებს დარღვეული, ანდა სადავო უფლების სასამართლო წესით დაცვას. ალტერნატიული განსჯადობის წესებში გათვალისწინებულია (მხედველობაშია მიღებული) განსაკუთრებული გარემოებები, რომლებიც დაკავშირებულია იმ პირთა უფლებებისა და ინტერესების უკეთ დაცვასთან, რომელთაც უფლებათა სასამართლო წესით დაცვა სჭირდებათ.

გ) განსაკუთრებულია განსჯადობა, რომელიც უშვებს განსაზღვრული კატეგორიის საქმეთა განხილვას მხოლოდ ერთ რომელიმე, კანონით ზუსტად განსაზღვრულ სასამართლოში. განსჯადობის ამ სახეს განსაკუთრებული ეწოდება იმიტომ, რომ ამ განსჯადობით დადგენილი წესები გამორიცხავენ ტერიტორიული განსჯადობის სხვა სახეების (ზოგადის, ალტერნატიულის, სახელშეკრულებოსა და სხვ.) გამოყენების შესაძლებლობას. განსაკუთრებული განსჯადობის სამოქალაქო საქმეებზე სასამართლოს არჩევა არ არის დამოკიდებული მოსარჩელის ნებაზე, არამედ განსჯადი სასამართლო ზუსტად არის განსაზღვრული (დადგენილი) კანონით, ამ საქმეებიდან გამომდინარე სარჩელების აღძვრა კანონით დადგენილი სასამართლოების გარდა სხვა სასამართლოებში, დაუშვებელია (გამორიცხულია).

განსაკუთრებული განსჯადობა დადგენილია სსსკ-ის მე-16 მუხლით. აქ მითითებულია, რომ სარჩელი, რომელიც გამომდინარეობს იურიდიული პირის ფილიალის საქმიანობიდან, სასამართლოს წარედგინება ფილიალის ადგილმდებარეობის მიხედვით.

სარჩელები კანონისმიერ ან ანდერძისმიერ მემკვიდრეობასთან დაკავშირებით სასამართლოს წარედგინება მამკვიდრებლის გარდაცვალებამდე მისი საცხოვრებელი ადგილის მიხედვით. თუ მამკვიდრებელი საქართველოს მოქალაქეა, მაგრამ გარდაცვალების დროისათვის იგი საზღვარგარეთ ცხოვრობდა, სასამართლოში სარჩელი შეიძლება აღიძრას საქართველოში მისი უკანასკნელი საცხოვრებელი ადგილის ან სამკვიდრო ქონების ადგილსამყოფელის მიხედვით. განსაკუთრებული განსჯადობის ეს წესი თითქოსდა შეიცავს ალტერნატიული განსჯადობის შესახებ ნორმას, კერძოდ: „სარჩელი შეიძლება აღიძრას საქართველოში მისი უკანასკნელი საცხოვრებელი ადგილის ან სამკვიდრო ქონების ადგილსამყოფელის მიხედვით“.

კანონით არ არის განსაზღვრული, სამკვიდროს რომელი ქონების ადგილსამყოფლის სასამართლოს შეიძლება წარედგინოს სარჩელი. ამიტომ საპროცესო კოდექსის ზემოაღნიშნული ნორმის გამოყენება შეიძლება გართულდეს იმ შემთხვევაში, როცა სამკვიდრო მასაში შემავალი ქონება სხვადასხვა ადგილას (ვთქვათ, სხვადასხვა ქალაქსა თუ რაიონში) იმყოფება. მაგალითად, მამკვიდრებელს საკუთრების უფლებით ეკუთვნოდა სხვადასხვა ადგილას მდებარე უძრავი ქონების ობიექტები.

ვფიქრობთ, რომ მემკვიდრეობის უფლებიდან გამომდინარე, სარჩელების განსაკუთრებული განსჯადობის შესახებ საკითხის გადაწყვეტისას ამოსავალი (მთავარი) უნდა იყოს ფიზიკურ პირთათვის უფლების დაცვის სასამართლო ფორმის ხელმისაწვდომობის უზრუნველყოფის კრიტერიუმი. იმისათვის, რომ განესაზღვროთ, თუ რომელი ქონების ადგილსამყოფელის მიხედვით უნდა წარედგინოს სარჩელი სასამართლოს, უნდა გავითვალისწინოთ (მხედველობაში მივიღოთ) ამ ქონების ღირებულება, მოცულობა, როლი ფიზიკური პირის მუერნეობაში, საერთოდ ის, თუ რამდენად ფასეულია ეს ქონება.

განსაკუთრებული განსჯადობის შესახებ დადგენილ ნორმათა მიზანია სსსკ-ის მე-16 მუხლში მითითებულ სამოქალაქო საქმეთა დროულად და სწორად განხილვისათვის მაქსიმალურად ხელსაყრელი პირობების უზრუნველყოფა იმდენად, რამდენადაც იოლდება როგორც მტკიცებულებათა შეკრება (შეგროვება) საქმეზე, ისე პროცესის სხვა საკითხების გადაწყვეტაც, იქმნება უფრო ხელსაყრელი პირობები დავის ყველა გარემოების გამოსარკვევად.

განსაკუთრებული განსჯადობის შესახებ დადგენილ ნორმათა მიზანია ისიც, რომ უზრუნველყოს საქმეზე იმ სასამართლოს მიერ გამოტანილი გადაწყვეტილების აღსრულება, სადაც იმყოფება დავის საგანი. მაგალითად, უფრო ხელსაყრელია ხელშეკრულებიდან გამომდინარე სარჩელები სასამართლოს წარედგინოს ხელშეკრულების შესრულების ადგილის ან იმ ადგილის მიხედვით, სადაც ხელშეკრულება უნდა შესრულებულიყო (სსსკ-ის მე-16 მუხლის მე-2 ნაწილი).

დ) სახელშეკრულებო (ანუ ნებაყოფლობითი) განსჯადობა ეწოდება მხარეთა შეთანხმებით დადგენილ განსჯადობას. სახელშეკრულებო განსჯადობა, კერძოდ, ნიშნავს, რომ მხარეებს ურთიერთშეთანხმებით შეუძლიათ დაადგინონ მოცემული კონკრეტული სამოქალაქო საქმის ტერ-

იტორიული განსჯადობა, თუმცა, ამასთან, მათ არა აქვთ სსსკ-ის მე-16 მუხლით დადგენილი განსაკუთრებული ტერიტორიული განსჯადობის, ასევე გვარეობითი განსჯადობის შეცვლის უფლება.

მხარეთათვის საქმეთა ტერიტორიული განსჯადობის დადგენის უფლების მინიჭება მათი შეთანხმების საფუძველზე, მიზნად ისახავს მათი ინტერესების უზრუნველყოფას.

სახელშეკრულებო განსჯადობის წესის არსებობა შეესაბამება დისპოზიციურობის პრინციპს. სხვა დისპოზიციურ უფლებამოსილებებთან ერთად, მხარეებს უფლება აქვთ თვითონ განსაზღვრონ განსჯადი სასამართლო, თუ არ არის დადგენილი ერთმნიშვნელოვნად განსჯადი სასამართლო (სსსკ-ის 21-ე მუხლი). ამ დებულების ანალიზს თუ მოვახდენთ (განსაკუთრებით ყურადღება უნდა გავამვილოთ სიტყვაზე „ერთმნიშვნელოვნად განსჯადი სასამართლო“), შეიძლება ითქვას, რომ მხარეებს უფლება აქვთ შეცვალონ ტერიტორიული განსჯადობის მხოლოდ ორი ქვესახე: საერთო განსჯადობა და ალტერნატიული განსჯადობა, რაც შეეხება განსაკუთრებულ და გვარეობით განსჯადობას, განსაკუთრებული განსჯადობა, ისევე როგორც გვარეობითი განსჯადობა, არ შეიძლება განისაზღვროს (შეიცვალოს) მხარეთა შეთანხმებით, ვინაიდან განსჯადობის ეს ორივე სახე კანონითაა პირდაპირ და უპირობოდ (ანუ ერთმნიშვნელოვნად) განსაზღვრული.

სახელშეკრულებო განსჯადობა უზრუნველყოფს მხარეთა ინტერესების დაცვას, ამ ინტერესების გათვალისწინებას და ეს მართლაც ასეა, ვინაიდან მხარეებს ერთგვარი მანევრირების შესაძლებლობა ეძლევათ მოსარჩელის ან მოპასუხის ინტერესებიდან გამომდინარე, რომ გათვალისწინებულ იქნეს ან მოსარჩელის, ან მოპასუხის ინტერესები (ვთქვათ, მხარეები შეთანხმდნენ, რომ საქმე, დავა განიხილოს სასამართლომ მოსარჩელის საცხოვრებელი ადგილის მიხედვით). შეთანხმება ფორმდება წერილობით. ამგვარი შეთანხმება განსჯადობის შესახებ შეიძლება გათვალისწინებულ იქნეს მხარეთა შორის დადებული სამოქალაქო-სამართლებრივი ხელშეკრულების (კონტრაქტის) ერთ-ერთ ცალკე პუნქტადაც. მაგალითად, მხარეებს უფლება აქვთ შეთანხმდნენ, რომ ყველა დავა, რომელიც მომავალში შეიძლება წარმოიშვას ხელშეკრულებიდან, განხილულ იქნეს განსაზღვრულ სასამართლოში. ასეთი შეთანხმება შეიძლება დაიდოს შემდგომშიც, დავის წარმოშობის დროსაც. საერთოდ, მხარეთა შეთანხმება შეიძლება სხვადასხვა ფორმით გამოიხატოს. მაგალითად, მხარეებს უფლება აქვთ განახორციელონ სატელეგრაფო შეტ-

ყობინება, საკმარისია ასევე ტელეასლი ან წერილების ურთიერთგაცვლა (სამოქალაქო კოდექსის 328-ე მუხლი), მხარეებს შეუძლიათ გამოიყენონ ინფორმაციის გადაცემის სხვა საშუალებებიც და განსაზღვრონ ტერიტორიული განსჯადობა.

სახელშეკრულებო განსჯადობას მრავალი უპირატესობა გააჩნია მხარეთათვის, უფრო მოსახერხებელია (ხელსაყრელია) მათთვის, რამეთუ კანონით გათვალისწინებულია მათი უფლება, თვითონ აირჩიონ ტერიტორიულად უფრო მოსახერხებელი (ხელსაყრელი) სასამართლო.

ხელშეკრულება განსჯადობის შესახებ სავალდებულოა მხარეთათვის. ხელშეკრულების პირობათა შეცვლა ერთ-ერთი მხარის მიერ დაუშვებელია. კანონი არ აძლევს მხარეს უფლებას ცალმხრივად შეცვალოს განსჯადობის შესახებ ხელშეკრულების პირობები.

კანონით ასევე გათვალისწინებულია ქონებრივი, ნივთობრივი და ოჯახური დავების განსჯადობა (მუხლები მე-17, მე-18, მე-19).

სსსკ-ის მე-18 მუხლით დადგენილი ნივთობრივი განსჯადობა ითვალისწინებს, რომ სარჩელი საკუთრების უფლების, ქონების უფლებრივი, დატვირთვის, ან ასეთი დატვირთვისაგან გათავისუფლების შესახებ, ასევე ქონების გაყოფასთან, განაწილებასა და ფლობასთან დაკავშირებული სარჩელი, თუ დავა ეხება უძრავ ნივთებზე უფლებას, შეიძლება შეტანილ იქნეს სასამართლოში ნივთების ადგილსამყოფელის მიხედვით. ნივთობრივ განსჯადობას განეკუთვნება ასევე სარჩელი, რომელიც მიმართულია უძრავი ნივთის შესაკუთრის ან მფლობელის წინააღმდეგ, აგრეთვე სარჩელი, რომელიც აღძრულია უძრავი ნივთის დაზიანების ან ზარალის ანაზღაურების გამო.

უძრავი ნივთების ადგილსამყოფელის მიხედვით განსჯადობის დადგენის არსი იმაში მდგომარეობს, რომ ამის მეშვეობით იქმნება უფრო ხელსაყრელი პირობები საქმის დროულად და სწორად განსახილველად, რამეთუ იოლდება მტკიცებულებათა შეგროვება (მათი წარდგენა), ვინაიდან უძრავ ნივთებთან დაკავშირებული დოკუმენტები (მტკიცებულებები), ანუ დოკუმენტები, რომლებიც შეეხება უძრავ ნივთებს, იმყოფება (ინახება) საჯარო რეესტრის ადგილობრივ (რაიონულ, საქალაქო) სააგენტოებში, უძრავი ნივთის ადგილსამყოფელის მიხედვით, ამ სააგენტოებში დღესდღეობით შექმნილია საჯარო რეესტრი. ასევე იოლდება სასამართლოს მიერ სხვადასხვა საპროცესო მოქმედების შესრულება, მაგალითად, ამ ნივთების ადგილზე დათვალიერება და სხვა, უფრო ხელსაყრელია ამ ნივთების ადგილსამყოფელის სასამართლოსთვის.

§2. საქმის გადაცემა განსჯადი სასამართლოსათვის

განსჯადობის შესახებ საკითხს წყვეტს მოსამართლე ერთპიროვნულად სასარჩელო განცხადების წარმოებაში მიღების დროს. თუ საქმე ამ სასამართლოს განსჯადი არ არის, მაშინ მოსამართლე არ მიიღებს სარჩელს (სსსკ-ის 186-ე მუხლი), რაზედაც გამოითანს მოტივირებულ (დასაბუთებულ) განჩინებას, რომელშიც ვალდებულია მიუთითოს, თუ რომელ სასამართლოს უნდა მიმართოს მოსარჩელემ. სარჩელის მიღებაზე უარის თქმის განჩინებაზე (მათ შორის, რა თქმა უნდა, როცა არაგანსჯადობის მოტივითაა ეს განჩინება მიღებული) შეიძლება კერძო საჩივრის შეტანა. თუკი განსჯადობის წესების დარღვევის ფაქტი აღმოჩნდება საქმის შეცლომით აღძვრის შემდეგ საქმის მომზადების სტადიაზე, ან სასამართლოს მთავარ სხდომაზე, მაგრამ, რა თქმა უნდა, გადაწყვეტილების გამოტანამდე, მაშინ დგება შემდეგი სამართლებრივი შედეგი: სსსკ-ის 23-ე მუხლის შესაბამისად, სასამართლომ საქმე უნდა გადასცეს განსახილველად სხვა სასამართლოს სათანადო განსჯადობის მიხედვით.

სამოქალაქო საქმის გადაცემა ერთი სასამართლოდან სხვა სასამართლოში, საგამონაკლისო მოვლენაა. განსჯადობის ზოგადი წესი იმაში მდგომარეობს, რომ სასამართლომ განსჯადობის წესების დაცვით თავის წარმოებაში მიღებული საქმე უნდა განიხილოს და არსებითად გადაწყვიტოს, თუნდაც ეს საქმე შემდგომში სხვა სასამართლოს განსჯადი გახდეს (საპროცესო კოდექსის 22-ე მუხლი).

თუმცა, როგორც გამონაკლისი, შეიძლება ადგილი ჰქონდეს საქმის გადაცემას ერთი სასამართლოდან სხვა სასამართლოში, მაგრამ მხოლოდ კანონით გათვალისწინებულ შემთხვევებში და სამოქალაქო საპროცესო ნორმებით დადგენილი წესით.

სსსკ-ის 23-ე მუხლით გათვალისწინებულია საქმის გადაცემის ორი შემთხვევა, კერძოდ:

1) თუ სამოქალაქო საქმე აღძრული იყო საერთო ტერიტორიული განსჯადობის შესაბამისად სასამართლოში მოპასუხის უკანასკნელი საცხოვრებელი ადგილის მიხედვით (მუხლი მე-15), რადგან მისი ფაქტობრივი საცხოვრებელი ადგილი საქმის აღძვრის დროს უცნობი იყო, ხოლო საქმის განხილვისა და გადაწყვეტის პროცესში დადგინდა მოპასუხის საცხოვრებელი ადგილი. მაშინ ასეთ შემთხვევაში მოპასუხემ, რომლის

საცხოვრებელი ადგილიც წინათ არ იყო ცნობილი, უნდა მოითხოვოს (ანუ განაცხადოს შუამდგომლობა) თავისი საცხოვრებელი ადგილის მიხედვით სასამართლოში საქმის გადაცემის შესახებ. ასეთი შუამდგომლობის არსებობის შემთხვევაში სასამართლო საქმეს გადასცემს მეორე სასამართლოს მოპასუხის საცხოვრებელი ადგილის მიხედვით.

2) დაადგინა რა განსჯადობის ზოგადი (საერთო) წესები, კანონმდებელმა, ამასთან, გაითვალისწინა ის გარემოებებიც, რომელთა არსებობის დროსაც მოსამართლის მონაწილეობა იმ საქმის განხილვაში, რომელიც თუნდაც მის განსჯადობას განეკუთვნებოდაც, დაუშვებელია, რამეთუ ამ გარემოებათა არსებობის გამო შეუძლებელია საქმის განხილვისას სასამართლოს მიუკერძოებლობის უზრუნველყოფა. ამიტომ მოსამართლის აცილება გარდუვალია. შესაბამისად, საქმე ერთი სასამართლოდან გადაეცემა მეორე სასამართლოს, თუ ერთი ან რამდენიმე მოსამართლის აცილების გამო, ამავე სასამართლოში შეუძლებელია მათი შეცვლა. ამ საფუძვლით საქმის სხვა სასამართლოში გადაცემა აუცილებელია იმ შემთხვევაში, როცა მოსამართლე უკვე მონაწილეობდა ადრე, მოცემული საქმის განხილვაში და საპროცესო კოდექსის 29-31-ე მუხლების საფუძველზე არ შეუძლია მონაწილეობა მიიღოს ხელმეორედ მის განხილვაში, ან როცა მხარე განაცხადებს მოსამართლის აცილების შესახებ.

სსსკ-ის 29-31-ე მუხლებში ჩამოთვლილი გარემოებები პროცესში მოსამართლის აცილების საფუძვლებია და, აქედან გამომდინარე, საფუძველია საქმის სხვა სასამართლოსათვის გადასაცემად. აცილების შემდეგ საქმის სხვა სასამართლოსათვის გადაცემის შესახებ ნორმის არსი იმაში მდგომარეობს, რომ რეალურად განხორციელდეს უფლების სასამართლო წესით დაცვის შესახებ კონსტიტუციური დებულება (უფლება). ეს კი შესაძლებელი იქნება მხოლოდ დამოუკიდებელი და მიუკერძოებელი სასამართლოს მეშვეობით. მოსამართლის აცილების შემთხვევაში საქმის სხვა სასამართლოში გადაცემის შესაძლებლობის არარსებობა კი არსებითად ნიშნავს უარს მართლმსაჯულებაზე.

განსჯადობის ზოგიერთი საკითხი მოცემულია მინსკის 1993 წლის 22 იანვრის კონვენციაში სამოქალაქო, საოჯახო და სისხლის სამართლის საქმეებზე სამართლებრივი დახმარებისა და სამართლებრივი ურთიერთობების შესახებ (მე-20, 21-ე, 22-ე მუხლები), რომელსაც საქართველო იმავე წლის ივნისში შეუერთდა.

საქმე სხვა სასამართლოს გადაეცემა განჩინების საფუძველზე (გან-

ჩინება საქმის სხვა სასამართლოში გადაცემის შესახებ), რომელიც არ გასაჩივრდება.

ამდენად, სხვა სასამართლოს განსახილველად საქმის გადაცემის შესაძლებლობას თუ აუცილებლობას, არ შეიძლება გამოიყენებოდეს კანონი, ვინაიდან საქმის გადაცემა სხვა სასამართლოსათვის შეიძლება გამოწვეული იყოს როგორც ობიექტური მიზეზებით, რომელთა გამოც შეუძლებელია ან ძნელია საქმის განხილვა მოცემულ სასამართლოში, ასევე სუბიექტური მიზეზებით, მაგალითად, მხარეთა შეთანხმებით, მათი ნების გამოვლენით, როცა მხარეები თვლიან, რომ საქმე შეიძლება უფრო სწრაფად და სწორად იქნეს განხილული სხვა სასამართლოში. იმდენად, რამდენადაც მხარეთა ასეთი შეთანხმება სხვათა უფლებებსა და საჯარო ინტერესებს არ შეეხება, არც მართლსაწინააღმდეგოდ არ შეიძლება ჩაითვალოს.

აცილების გამო საქმის სხვა სასამართლოსათვის გადაცემის დროს გამოიყენება სსსკ-ის 34-ე მუხლით გათვალისწინებული წესები.

სსსკ-ის 23-ე მუხლის მე-2 ნაწილის თანახმად, თუ საქმე სხვა (განსჯად) სასამართლოს უნდა გადაეცეს და, ამასთან, ეს საქმე რამდენიმე სასამართლოს განსჯადია, იგი გადაეცემა იმ სასამართლოს, რომელსაც მოსარჩელე აირჩევს (ცხადია, რომელიც მისთვის ხელსაყრელი იქნება).

დაბოლოს, სამოქალაქო საქმეთა დროულად განხილვისა და გადაწყვეტის უზრუნველყოფისა და საქმის განხილვის გაჭიანურების თავიდან აცილების მიზნით, სსსკ-ის 24-ე მუხლით დადგენილია უპირობოდ სავალდებულო წესი სასამართლოებისათვის, რომ „დავა სასამართლოებს შორის განსჯადობის შესახებ არ დაიშვება“. ეს ნიშნავს, რომ ერთი სასამართლოდან მეორეში გადაგზავნილ საქმეს წარმოებაში იღებს ის სასამართლო, რომელსაც იგი გადაეგზავნა, თუმცა კი ეს საქმე სინამდვილეში მისი განსჯადი არ იყო. ამიტომ, თუ ეს სასამართლო უარს იტყვის განსახილველი საქმის მიღებაზე, მისი ეს უარი (განჩინება) შეიძლება გასაჩივრდეს.

რა სამართლებრივი შედეგები დგება არაგანსჯადობის შედეგად? აქ უნდა აღინიშნოს, რომ არაგანსჯადი სასამართლო სსსკ-ის 21-ე მუხლის 1-ლი ნაწილით გათვალისწინებული შემთხვევების გარდა, შეიძლება განსჯადი გახდეს მაშინაც, თუ: 1) მოპასუხე არ იქნება წინააღმდეგი, რომ საქმე განიხილოს არაგანსჯადმა სასამართლომ და თანახმაა მონაწილეობა მიიღოს საქმის განხილვაში, ამასთან, თუ 2) მოპასუხე

წარმოდგენილ იქნება ადვოკატით ან 3) მიეცემა განმარტება არაგანსჯადობისა და მისი შედეგების, აგრეთვე იმის შესახებ, რომ მას აქვს უფლება წამოაყენოს შესაგებელი არაგანსჯადობის წინააღმდეგ. სასამართლოს მიერ მოპასუხისათვის ასეთი განმარტების მიცემის შესახებ უნდა აღინიშნოს სასამართლო ოქმში (21-ე მუხლის მე-2 ნაწილი).

აქედან გამომდინარე, შეიძლება დავასკვნათ, რომ უწყებრივი ქვემდებარეობის საკითხისაგან განსხვავებით, რომლის დარღვევის გამოც გადაწყვეტილება ყოველთვის ჩაითვლება კანონის დარღვევით მიღებულად და რაც გასაჩივრების აბსოლუტური საფუძველია (სსსკ-ის 394-ე მუხლი), არაგანსჯადობის საკითხთან მიმართებაში საქმე სხვაგვარადაა, კერძოდ, არაგანსჯადი სასამართლოს მიერ მოცემულ საქმეზე გამოტანილი გადაწყვეტილება მხოლოდ მაშინ შეიძლება გაუქმდეს, როცა მოპასუხემ მოითხოვა პირველ ინსტანციაში სასამართლოს განსჯადობის შემოწმება, ე.ი. როცა მოპასუხე წინააღმდეგი იყო საქმე არაგანსჯად სასამართლოს განეხილა და წამოაყენა შესაგებელიც არაგანსჯადობის წინააღმდეგ. (აღსანიშნავია, რომ არაგანსჯადი სასამართლოს მიერ საქმის განხილვა ნიშნავს, რომ საქმე განიხილა სასამართლოს არაკანონიერმა შემადგენლობამ, ამიტომ არაგანსჯადი სასამართლოს მიერ გამოტანილი გადაწყვეტილება უნდა გაუქმდეს სსსკ-ის 394-ე მუხლის „ა“ ქვეპუნქტით გათვალისწინებული საფუძველით).

მოპასუხეს უფლება ერთმევა სააპელაციო სასამართლოს წინაშე განსახილველად დასვას არაგანსჯადობის საკითხი, თუ ეს საკითხი არ იყო წამოყენებული მის მიერ წინა ინსტანციაში (სსსკ-ის 377-ე მუხლის მე-5 ნაწილი), აქედან გამონაკლისია საპატიო მიზეზის არსებობა, რის გამოც ასეთი მოთხოვნა წინა ინსტანციაში ვერ იქნა წამოყენებული.

* * *

სასამართლო პრაქტიკა

განსჯადობა

+

ერთერთ საქმეზე მოსარჩელემ მოპასუხისაგან მოითხოვა თანხის, სულ 360852 აშშ დოლარის დაბრუნება, რისთვისაც სარჩელი აღიძრა რაიონულ სასამართლოში.

რაიონული სასამართლოს განჩინებით, მოპასუხის შუამდგომლობის საფუძ-

ველზე საქმე სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის მე-14 მუხლის „ა“ ქვეპუნქტის თანახმად, განსჯადობით გადაგზავნა თბილისის საოლქო სასამართლოს.

საქმის განსახილველად მომზადების სტადიაზე მოსარჩელებმა განცხადებით მიმართეს საოლქო სასამართლოს, რომლითაც სასარჩელო მოთხოვნა შეამცირეს 231288 აშშ დოლარამდე და აღნიშნულს გამო, შუამდგომლობით მოითხოვეს საქმის განსჯადობით გადაგზავნა რაიონული სასამართლოსათვის.

საოლქო სასამართლოს 2001 წლის 14 სექტემბრის განჩინებით შუამდგომლობა არ დაკმაყოფილდა უსაფუძვლოდ გამო. სასამართლომ მიუთითა, რომ არ არსებობდა სსსკ 23-ე მუხლით გათვალისწინებული საფუძვლები საქმის რაიონული სასამართლოსათვის განსახილველად გადაგზავნის შესახებ.

2001 წლის 18 სექტემბერს მოსარჩელებმა განცხადებით მიმართეს საოლქო სასამართლოს და მოითხოვეს სარჩელის განუხილველად დატოვება და უკან დაბრუნება იმ საფუძვლით, რომ გადაწყვიტეს სასარჩელო განცხადების ცალ-ცალკე შეტანა რაიონულ სასამართლოში, რათა შესაძლებლობა მისცემოდათ, საქმე გაესაჩივრებინათ სააპელაციო და საკასაციო წესით.

2001 წლის 2 ოქტომბერს მოსარჩელებმა განმეორებით მიმართეს სასამართლოს განცხადებით და მიუთითეს, რომ ამ ეტაპზე ისინი პირადი მოტივით ვერ მიიღებდნენ სასამართლო პროცესში მონაწილეობას, ხსნიდნენ სარჩელს და მოითხოვდნენ საქმის მასალების დაბრუნებას.

საოლქო სასამართლოს 2001 წლის 2 ოქტომბრის განჩინებით არ დაკმაყოფილდა მოსარჩელეთა შუამდგომლობა სარჩელის განუხილველად დატოვების შესახებ, ხოლო სარჩელის მოხსნის შესახებ განცხადების განხილვისას მოწინააღმდეგე მხარემ იშუამდგომლა საქმის წარმოებით შეწყვეტის თაობაზე, რადგან სარჩელის მოხსნა სარჩელზე უარის თქმად მიიჩნია. სასამართლომ განჩინებით დააკმაყოფილა მოპასუხის შუამდგომლობა და სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 272-ე მუხლის „გ“ ქვეპუნქტის თანახმად საქმის წარმოება შეწყდა.

მოსარჩელებმა კერძო საჩივრის მიმართეს საოლქო სასამართლოს და მოითხოვეს 2001 წლის 2 ოქტომბრის განჩინების გაუქმება იმ საფუძვლით, რომ სასამართლომ გამოიყენა კანონი, რომელიც არ უნდა გამოეყენებინა, კერძოდ, სსსკ 272-ე მუხლის „გ“ ქვეპუნქტი. სასამართლომ ამ ნორმის არასწორად გამოყენებით მხარეს დაუკარგა უფლება, დარღვეული უფლების აღსადგენად სარჩელით კვლავ მიმართოს სასამართლოს. მოსარჩელებს მაინცდათ, რომ სარჩელის მოხსნა გამოიწვევდა მათი სარჩელის უკან დაბრუნებას და არა საქმის შეწყვეტას.

კერძო საჩივრის ავტორებმა ასევე მოითხოვეს საოლქო სასამართლოს 2001 წლის 14 სექტემბრის განჩინების გაუქმება, რომლითაც უარი ეთქვათ მოთხოვნაზე საქმის რაიონული სასამართლოსათვის განსჯადობით გადაგზავნის შესახებ. განჩინების გაუქმება მოითხოვეს იმ საფუძვლით, რომ მათ სსსკ 83-ე მუხლის მე-2 ნაწილის თანახმად შეამცირეს სასარჩელო მოთხოვნა 500 000

ლარზე ქვევით. ასეთ შემთხვევაში სააპელაციო სასამართლოს უნდა ეხელმძღვანელა სსსკ მე-14 მუხლით და საქმე განსჯადობით განსახილველად გადაეგზავნა რაიონული სასამართლოსათვის.

საოლქო სასამართლომ კერძო საჩივარი არ დააკმაყოფილა დაუშვებლობის გამო და იგი განსახილველად გადაეგზავნა საქართველოს უზენაეს სასამართლოს.

საკასაციო სასამართლომ მიიჩნია, რომ კერძო საჩივარი უნდა დაკმაყოფილდეს შემდეგ გარემოებათა გამო:

საქმის მასალებით ირკვევა, რომ მოცემულ საქმეზე მთავარი სხდომა დანიშნული იყო 2001 წლის 2 ოქტომბერს.

2001 წლის 18 სექტემბერს მოსარჩელებმა განცხადებით მიმართეს თბილისის საოლქო სასამართლოს და მოითხოვეს სარჩელის განუხილველად დატოვება და მისი უკან დაბრუნება იმ მოტივით, რომ გადაწყვიტეს მოცემულ საკითხთან დაკავშირებით სარჩელთა ცალ-ცალკე შეტანა რაიონულ სასამართლოში, რათა სარჩელის დაუკმაყოფილებლობის შემთხვევაში შესაძლებლობა ჰქონოდათ, გადაწყვეტილება გაესაჩივრებინათ ორ ინსტანციაში.

2001 წლის 1 ოქტომბერს მოსარჩელებმა განმეორებით მიმართეს საოლქო სასამართლოს. განცხადებაში მიუთითეს, რომ ვინაიდან პირადი მოტივებით ამ ეტაპზე ვერ მიიღებდნენ სასამართლო პროცესში მონაწილეობას, მოასპუნხის კრედიტორები ხსნიდნენ სარჩელს და მოითხოვდნენ საქმის მასალების დაბრუნებას.

2001 წლის 2 ოქტომბერს მთავარ სასამართლო სხდომაზე მოსარჩელები არ გამოცხადდნენ.

სასამართლომ მოსარჩელეთა მონაწილეობის გარეშე განიხილა მათი განცხადებები. პირველად განხილულ იქნა 2001 წლის 18 სექტემბრის განცხადება სარჩელის განუხილველად დატოვებისა და სარჩელის დაბრუნების შესახებ რაც არ დაკმაყოფილდა უსაფუძვლობის გამო. სასამართლომ განჩინების სამართლებრივ საფუძველად მიუთითა სსსკ 275-ე მუხლზე. იმავე სხდომაზე სასამართლომ განიხილა მეორე განცხადება, რომლითაც მოსარჩელები პირადი მოტივებით ამ ეტაპზე სარჩელის მოხსნას და საქმის მასალების დაბრუნებას მოითხოვდნენ.

საოლქო სასამართლომ მოსარჩელეთა მიერ განცხადებაში მითითებული გარემოება, რომ ისინი პირადი მოტივით ამ ეტაპზე ვერ მიიღებდნენ სასამართლო პროცესში მონაწილეობას, ხსნიდნენ სარჩელს და მოითხოვდნენ საქმის მასალების დაბრუნებას მიიჩნია სარჩელზე უარის თქმად და საქმის წარმოება შეწყვიტა.

საკასაციო სასამართლოს მიაჩნია, რომ საქმეში წარმოდგენილი 2001 წლის 1 ოქტომბრის განცხადების საფუძველზე საქმის წარმოებით შეწყვეტა არასწორია და საოლქო სასამართლოს მიერ 2001 წლის 2 ოქტომბერს მიღებული განჩინება საქმის წარმოების შეწყვეტის შესახებ უნდა გაუქმდეს შემდეგ გარემოებათა გამო:

სსსკ მე-3 მუხლის თანახმად მოსარჩელეს უფლება აქვს უარი თქვას სარჩელზე, რაც დისპოზიციურობის პრინციპის ერთ-ერთი კონკრეტული გამოვ-

ლინებაა. ეს იმას ნიშნავს, რომ სარჩელზე უარის თქმა შეიძლება გამოწვეული იყოს მოსარჩელის მიერ თავის მატერიალურ-სამართლებრივ მოთხოვნაზე უარის თქმით მოპასუხის მიმართ. სარჩელზე უარის თქმა შეიძლება გამოწვეული იყოს აგრეთვე იმით, რომ მოსარჩელე დარწმუნდა მისი მოთხოვნის ფაქტობრივ, თუ სამართლებრივ დაუსაბუთებლობაში, ან კიდევ იმით, რომ მოპასუხემ საქმის განხილვის პროცესში ნებაყოფლობით დააკმაყოფილა სარჩელი.

სარჩელზე უარის თქმას სსსკ 272-ე მუხლი უკავშირებს საქმის წარმოების შეწყვეტას, ხოლო ამავე კოდექსის 273-ე მუხლის მე-2 ნაწილის თანახმად, საქმის წარმოების შეწყვეტის შემთხვევაში სასამართლოსათვის ხელმეორედ მიმართვა დაევა იმავე მხარეებს შორის, იმავე საგანზე და იმავე საფუძველით არ შეიძლება, ე.ი. მხარეს ესპობა უფლება განმეორებით წარადგინოს სარჩელი სასამართლოში. ცხადია, რომ მოსარჩელე, რომელიც უარს ამბობს სარჩელზე, სასამართლოს მიერ გაფრთხილებული უნდა იყოს ასეთი შედეგის შესახებ.

მოცემულ შემთხვევაში მოსარჩელე უარს კი არ ამბობს სარჩელზე ზემოთ აღნიშნული გაგებით, არამედ მას არ სურს დროის ამ მონაკვეთში, ამ ეტაპზე სარჩელის განხილვა და ამიტომ მოითხოვს მის უკან დაბრუნებას. ასეთი გარემოება არ იძლევა იმის საფუძველს, რომ სასამართლომ გამოიყენოს სსსკ 272-ე მუხლის „გ“ ქვეპუნქტი და საქმის წარმოება შეწყვიტოს. საკასაციო სასამართლო განმარტავს: სარჩელზე უარის თქმა გულისხმობს, რომ მოსარჩელე აღარ მოითხოვს თავისი უფლების ან კანონით გათვალისწინებული ინტერესების დაცვას სასამართლო წესით, ე.ი. მას აღარ სურს მომავალში კვლავ აღძრას სარჩელი იმავე მხრის (მხარეების) წინააღმდეგ, იმავე საგანზე და იმავე საფუძველით აღნიშნულიდან გამომდინარე, სარჩელზე უარის თქმისას მოსარჩელის ნება აშკარად უნდა იყოს გამოხატული. მოცემულ შემთხვევაში მოსარჩელეთა მიერ განცხადებაში იმის მითითება, რომ პირადი მოტივით ისინი ამ ეტაპზე ვერ მიიღებდნენ სასამართლო პროცესში მონაწილეობას, ხსნიდნენ სარჩელს და მოითხოვდნენ მასალების დაბრუნებას, სრულებით არ იძლეოდა იმის საფუძველს, რომ მოსარჩელებმა უარი თქვეს სარჩელზე და სამუდამოდ დაკარგეს ინტერესი სასარჩელო მოთხოვნის მიმართ. პირიქით, 18 სექტემბრის განცხადებაში მითითებული გარემოება მიუთითებდა იმაზე, რომ მოსარჩელები სარჩელის მოხსნას და მასალების დაბრუნებას მოითხოვდნენ იმ მოტივით, რომ ცალცალკე, ერთმანეთისაგან დამოუკიდებლად წარედგინათ თავიანთი სარჩელები განსჯადობით 1-ლი ინსტანციის სასამართლოში.

საკასაციო სასამართლო მიუთითებს, რომ სსსკ 272-ე მუხლის შესავალი ნაწილის მიხედვით სასამართლოს საქმის შეწყვეტა შეუძლია როგორც მხარეთა განცხადებით, ისე თავისი ინიციატივით, მაგრამ აღნიშნული იმას როდი ნიშნავს, რომ საქმის წარმოებით შეწყვიტა 272-ე მუხლის „გ“ პუნქტის საფუძველზე შესაძლებელია მოსარჩელის ნების საწინააღმდეგოდ. როგორც ზემოთ აღინიშნა,

ყველა შემთხვევაში ნება უნდა იყოს მხარის მიერ აშკარად გამოხატული, ამიტომ სასამართლომ მხოლოდ მას შემდეგ უნდა შეწყვიტოს საქმის წარმოება ამ საფუძველზე, თუ დაადგენს, რომ მოსარჩელეს სწორედ ეს სურს – უარს ამბობს სარჩელზე და მისთვის ცნობილია სარჩელზე უარის თქმის სამართლებრივი შედეგიც. აღნიშნულის გათვალისწინებით საკასაციო სასამართლოს მიაჩნია, რომ სასამართლომ გამოიყენა კანონი, რომელიც არ უნდა გამოეყენებინა¹, რის გამოც გასაჩივრებული განჩინება უნდა გაუქმდეს და საქმე განსახილველად დაუბრუნდეს იმავე სასამართლოს, შემდეგ გარემოებათა გამო.

სსსკ 272-ე მუხლის საფუძველზე მიღებული განჩინება წარმოადგენს საქმეზე საბოლოო გადაწყვეტილებას, ამავე კოდექსის 404-ე მუხლის მე-2 ნაწილით საკასაციო სასამართლოს განხილვის საგანი შეიძლება იყოს აგრეთვე ის განჩინებები, რომლებიც წინ უსწრებენ სასამართლოს საბოლოო გადაწყვეტილებას, იმისგან დამოუკიდებლად, დასაშვებია თუ არა მათ მიმართ კერძო საჩივრის შეტანა.

კერძო საჩივრის ავტორებს უკანონოდ მიაჩნიათ საოლქო სასამართლოს 2001 წლის 14 სექტემბრის განჩინება, რომლითაც არ დაკმაყოფილდა მოსარჩელეთა შუამდგომლობა მოცემული საქმის განსჯადობით რაიონულ სასამართლოში განსახილველად გადაეზავნის შესახებ. საკასაციო სასამართლო ვერ გაიზიარებს საოლქო სასამართლოს მოსაზრებას იმის შესახებ, რომ რადგან სასამართლომ განსჯადობის წესების დაცვით სსსკ 22-ე მუხლის შესაბამისად წარმოებაში მიიღო საქმე, უნდა განიხილოს და გადაწყვიტოს იგი, თუნდაც ეს საქმე შემდგომში სხვა სასამართლოს განსჯადი გახდეს. საოლქო სასამართლომ ასევე მიიჩნია, რომ საქმის გადაცემა განსჯადი სასამართლოსათვის შესაძლებელია მხოლოდ ამავე კოდექსის 23-ე მუხლით განსაზღვრული პირობების არსებობისას, მოცემულ შემთხვევაში კი ამ მუხლით გათვალისწინებული არც ერთი პირობა არ არსებობს.

საკასაციო პალატამ მიიჩნია, რომ სასამართლოს აღნიშნული განჩინების გამოტანისას უნდა შეემოწმებინა მოცემული საქმის განსჯადობა სსსკ მე-13 და მე-14 მუხლების საფუძველზე და ისე გამოეტანა განჩინება, სასამართლომ შუამდგომლობაზე უარის თქმის სამართლებრივ საფუძველად მიუთითა სსსკ 22-ე მუხლი ისე, რომ არ გამოარკვია საქმე საოლქო სასამართლოს განსჯადობით სწორად ჰქონდა მიღებული, თუ არა. პალატამ არ გაიზიარა საოლქო სასამართლოს მოსაზრება ამავე კოდექსის 23-ე მუხლის თაობაზე, რადგან თუ შემდგომში სასამართლო მიიჩნევს, რომ ქვემდგომმა სასამართლომ განსჯადობით არასწორად გადაუგზავნა მას საქმე, შემდგომში სასამართლო მოტივირებული განჩინებით საქმეს უკან უბრუნებს განსახილველად. ამდენად, სასამართ-

¹ ჩვენი აზრით, ამგვარი პრაქტიკის დანერგვა მცდარია, რაც დასაბუთებული გვაქვს სარჩელზე უარის თქმის ინსტიტუტის განხილვისას. საბოქალაქო პროცესის თეორია და პრაქტიკაც არ იცნობს ტერმინს „სარჩელის მოხსნა“. ამასთან, დაუშვებელია საბოქალაქო პროცესში და საერთოდ, საჯარო სამართალში ნორმების გამოყენება ანალოგიით.

ლომ გამოიყენა კანონი, რომელიც არ უნდა გამოეყენებინა რის გამოც საოლქო სასამართლოს 2001 წლის 14 სექტემბრის განჩინება უნდა გაუქმდეს და საქმე ხელახლა განსახილველად დაუბრუნდეს იმავე სასამართლოს. საქმის ხელახლა განხილვისას სასამართლომ უნდა განიხილოს მოსარჩელეთა მოთხოვნა — საქმის რაიონულ სასამართლოში გადაგზავნის სამართლებრივი საფუძვლიანობის შესახებ (სუსგ 2002 წ. №7, გვ. 1138-1142).

* * *

განსჯადობა

ერთ-ერთმა ბანკმა თბილისის ვაკე-საბურთალოს რაიონულ სასამართლოში აღძრა სარჩელი მოპასუხეების წინააღმდეგ და მითხოვა მათზე გარკვეული ოდენობის თანხის დაკისრება.

სასამართლო სასარჩელო განცხადების დაკმაყოფილებისას იხელმძღვანელა კომერციული ბანკების კანონის 25-ე პრიმა მუხლით.

აღნიშნული გადაწყვეტილება გასაჩივრდა საკასაციო წესით.

კასატორმა ითხოვა გადაწყვეტილების გაუქმება იმ საფუძველით, რომ სასამართლომ არ დააკმაყოფილა მისი განცხადება ადვოკატის აყვანის თაობაზე; სასამართლომ არ მისცა საშუალება გასცნობოდა მოწინააღმდეგე მხარის მიერ წარმოდგენილ ახალ დოკუმენტებს და ასევე არ მიაღებინა მონაწილეობა მტკიცებულებათა გამოკვლევაში, რითაც დაარღვია სსსკ 83-ე მუხლის 1-ლი ნაწილი.

კასატორის აზრით, სასამართლომ ასევე დაარღვია სსსკ მე-14 მუხლი განსჯადობის შესახებ.

საკასაციო პალატამ დააკმაყოფილა საკასაციო საჩივარი შემდეგ გარემოებათა გამო: სსსკ 393-ე მუხლით გადაწყვეტილება კანონის დარღვევათა გამოტანილი, თუ სასამართლომ გამოიყენა კანონი, რომელიც არ უნდა გამოეყენებინა. მოცემულ შემთხვევაში, საკასაციო საჩივრის ავტორი მოუთითებს, რომ სასამართლომ საქმის განხილვისას დაარღვია განსჯადობის კანონით დადგენილი წესი.

საკასაციო სასამართლომ გაიზიარა კასატორის მოსაზრება და ჩათვალა, რომ სასამართლოს არ უნდა გამოეყენებინა კომერციული ბანკების კანონის 25¹ მუხლი და მოცემული საქმე არ უნდა განეხილა, რადგან სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 1-ლი მუხლის 1-ლი ნაწილი ადგენს, რომ საქართველოს საერთო სასამართლოები სამოქალაქო საქმეებს განიხილავენ ამ კოდექსით დადგენილი წესების მიხედვით. ეს იმას ნიშნავს, რომ სამოქალაქო საქმეთა განხილვა ხდება მხოლოდ საპროცესო ნორმათა მიხედვით და არა სხვა რომელიმე კანონით (მათ შორის კომერციული ბანკების კანონის 25¹ მუხლი) დადგენილი წესით.

სსსკ მე-13, მე-14 მუხლები ადგენენ რაიონული (საქალაქო) სასამართლოების განსჯად საქმეებს და თუ ამ ნორმების მოთხოვნათა შესაბამისად არ იქნება სარჩელი წარდგენილი, სასამართლო სსსკ 186-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის „ე“

ქვეპუნქტით სარჩელს არ მიიღებს. მითითებული მუხლების მიხედვით, მოცემული საქმე ამ სასამართლოს განსჯადი არ არის, ამიტომ მას აღნიშნული საქმე არ უნდა განეხილა.

პალატამ მოუთხოვა, რომ მართლმსაჯულების განხორციელების პროცესში საქმეთა განსჯადობით განხილვა იმდენად მნიშვნელოვანია, რომ ამ საკითხის სწორად გადაწყვეტის უზრუნველსაყოფად კანონმდებელმა, სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის გარდა, კიდევ „საერთო სასამართლოების“ ორგანული კანონის მე-16 მუხლში მოუთხოვა, რომ რაიონული (საქალაქო) სასამართლოს განსჯადობას მიკუთვნებულ საქმეებს განსაზღვრავს საპროცესო კანონი. სასამართლო განიხილავს საქმეებს საპროცესო კანონმდებლობით დადგენილი წესით აძღვნად, სასამართლოებში საქმეთა განხილვა ხდება სამოქალაქო საპროცესო კოდექსით დადგენილი წესით.¹

საკასაციო სასამართლომ არ გაიზიარა კასატორის მოსაზრება იმის შესახებ, რომ მას სასამართლომ არ მისცა ადვოკატის აყვანის შესაძლებლობა. საქმის მასალებით ირკვევა, რომ მოპასუხეს სარჩელის აღძვრიდან საქმის მთავარ სხდომაზე განხილვის დაწყებამდე საკმაო დრო ჰქონდა. მოპასუხის შუამდგომლობას საქმის გადადების თაობაზე იმ მოტივით, რომ ისარგებლოს ადვოკატის მომსახურებით, განჩინებით უარი ეთქვა. სასამართლომ მიიჩნია, რომ მოპასუხეს ჰქონდა საკმაო დრო, რათა ესარგებლა ადვოკატის დახმარებით და აღნიშნული გარემოება არ ჩათვალა საქმის გადადების საფუძველად. საკასაციო სასამართლომ მიიჩნია, რომ სასამართლოს ამ განჩინების გამოტანისას კანონი კერძოდ სსსკ 207-ე, 215-ე და 216-ე მუხლები არ დაურღვევია.

პალატამ ასევე არ გაიზიარა კასატორის მოსაზრება, რომ მას არ ჩაბარდა საქმეზე წარდგენილ მტკიცებულებათა ასლები კანონით დადგენილი წესით, რადგან ეს გარემოება საქმის მასალებით არ დასტურდება.

საკასაციო სასამართლომ ჩათვალა, რომ მოცემული საქმის განხილვისას სასამართლომ გამოიყენა კანონი, რომელიც არ უნდა გამოეყენებინა, რის გამოც მოცემულ საქმეზე უნდა გაუქმდეს გასაჩივრებული გადაწყვეტილება და საქმე ხელახლა განსახილველად დაუბრუნდეს სასამართლოს. საქმის განხილვის დროს სასამართლომ უნდა გადაწყვიტოს მოცემული დავის განსჯადობის საკითხი. ამიტომ პალატამ იხელმძღვანელა სსსკ 412-ე მუხლით, საკასაციო საჩივარი დააკმაყოფილა, გააუქმა საოლქო სასამართლოს კოლეგიის გადაწყვეტილება და საქმე განსახილველად დაუბრუნა იმავე სასამართლოს შესაბამის პალატას განსჯადობის დასადგენად (სუსგ 2002 წ. №7, გვ. 1231-1234).

---

¹ მითუმეტეს დაუშვებელია განსჯადობის განსაზღვრა კანონქვემდებარე აქტით, კონკრეტულად კი შრომითი მოვალეობის შესრულებისას მუშაკის ჯანმრთელობისათვის ენების მიყენების შედეგად ზიანის ანაზღაურების შესახებ პრეზიდენტის 1999 წლის 9 თებერვლის 48 ბრძანებულების 49-ე პუნქტის კრიტიკის თაობაზე მითითებულია სპეციალურ ლიტერატურაში – იხ. მზია თოდუა, შალვა ქურდაძე – ცალკეული კატეგორიის სამოქალაქო საქმეზე გადაწყვეტილებათა მიღების თავისებურებანი. თბ. 2005წ გვ. 21.

განსჯადობა

საკასაციო სასამართლო ვერ გაიზიარებს თბილისის საოლქო სასამართლოს სამოქალაქო, სამეწარმეო და გაკოტრების საქმეთა სააპელაციო პალატის მსჯელობას იმის თაობაზე, რომ განსახილველ საქმეში კერძო საჩივრის ავტორი მოწინააღმდეგე მხარეს წარმოადგენს საჯარო სამართლის იურიდიული პირი და ამდენად, საქართველოს ადმინისტრაციული საპროცესო კოდექსის მე-2 მუხლის „ი“ ნაწილის თანახმად, აღნიშნული დავა გამოძღინარებას ადმინისტრაციული სამართლის კანონმდებლობიდან.

დაინტერესებული პირის მიერ გაცხადების შეტანა და ამ უკანასკნელის საფუძველზე იურიდიული მნიშვნელობის ფაქტის დადგენის თაობაზე მიღებული გადაწყვეტილების ბათილად ცნობა, სსსკ 311-ე მუხლის მე-2 ნაწილის თანახმად ჯერ კიდევ არ ნიშნავს საქმის სასარჩელო წესით წარმართვას. უფრო მეტად შესაძლოა დაინტერესებული პირის მიერ სარჩელი საერთოდ არ იქნას სასამართლოში აღძრული.

განსჯადობა

კასატორი მისი შვილიშვილის კომლის წევრად ჩაწერის გაუქმებას ითხოვს, რაც საკასაციო სასამართლოს მოსაზრებით კერძო სამოქალაქო საოჯახო სამართლებრივი ხასიათის დავას წარმოადგენს და სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის მე-11 მუხლის თანახმად სამოქალაქო კანონმდებლობის შესაბამისად განიხილება.

განსჯადობა

ერთ-ერთ საქმეზე საკასაციო სასამართლომ აღნიშნა, რომ მოცემულ დავაში მოპასუხე წარმოადგენს ადმინისტრაციულ ორგანოს, რის გამოც დავა უნდა ჩაითვალოს ადმინისტრაციულად და მისი გადაწყვეტა უნდა მოხდეს ადმინისტრაციული საპროცესო კოდექსით დადგენილი საქართველოს საერთო სასამართლოების მიერ ადმინისტრაციული საქმეების განხილვისა და გადაწყვეტის საპროცესო წესების თანახმად.

ადმინისტრაციულ დავათ განხილვის წესი არსებითად განსხვავდება სამოქალაქო დავათ განხილვის პროცედურისაგან.

ადმინისტრაციულ სამართალწარმოებაში მონაწილე ადმინისტრაციული ორგანო უფლებამოსილია საქმე მორიგებით დაამთავროს და უარი თქვას სარჩელზე ან ცნოს სარჩელი მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ეს არ ეწინააღმდეგება საქართველოს კანონმდებლობას, ამასთან, სასამართლო უფლებამოსილია თავისი ინიციატივით მიიღოს გადაწყვეტილება დამატებითი ინფორმაციის ან მტკიცებულებების წარმოსადგენად.

სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის მიხედვით, მტკიცებულებას სასამართლოს წარუდგენენ მხარეები. სასამართლო თავისი ინიციატივით არ იღებს გადაწყვეტილებას დამტკიცებითი ინფორმაციის ან მტკიცებულების წარმოდგენის შესახებ.

ადინიშნულის გამო, პალატა თვლის, რომ როდესაც ადმინისტრაციულ დავას იხილავს სამოქალაქო, სამეწარმეო და გაკოტრების საქმეთა პალატა სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის საფუძველზე, ირღვევა კანონმდებლობით დადგენილ ადმინისტრაციულ საქმეთა განხილვის უმთავრესი პრინციპი და დავა წყდება იმ აუცილებელი ნორმების გამოყენებისა და გათვალისწინების გარეშე, რაც ადმინისტრაციულ წარმოებას სამოქალაქო საქმეთა სასამართლო წარმოებისაგან განასხვავებს.

პალატა თვლის, რომ საპროცესო ნორმების ამგვარ დარღვევას შეიძლება შედეგად მოჰყვეს საქმეზე არასწორი გადაწყვეტილების მიღება. ამ შემთხვევაში სააპელაციო სასამართლო არ იყენებს იმ საპროცესო ნორმებს, რომლებიც უნდა გამოეყენებინა, რის გამოც შეუძლებელი ხდება გადაწყვეტილების კანონიერებისა და მისი სამართლებრივი საფუძვლიანობის შემოწმება.

ვინაიდან მოცემული დავა განხილულია სამოქალაქო, სამეწარმეო და გაკოტრების საქმეთა პალატის მიერ, საკასაციო პალატა თვლის, რომ სააპელაციო სასამართლოს გადაწყვეტილებას საფუძველად უდევს კანონის დარღვევა, რის გამოც იგი უნდა გაუქმდეს და განსახილველად დაუბრუნდეს საოლქო სასამართლოს შესაბამის (ადმინისტრაციულ სამართლისა და საგადასახადო) პალატას (სუსგ 2003 წ. № 9, გვ. 2498).

განსჯადობა

საერთო სასამართლოების ორგანული კანონის მე-20 მუხლით განისაზღვრა საოლქო სასამართლოს კოლეგიები და პალატები, მათი შე-

მადგენლობის წესი, მოსამართლის სხვა კოლეგიის ან პალატის მიერ საქმის განხილვაში მონაწილეობის წესი. აღნიშნული წესის დარღვევით სამოქალაქო, სამეწარმეო და ვაკოტრების საქმეთა პალატის არაგანსჯადი საქმის განხილვა შესაბამისად იწვევს საქმის განმხილველი სასამართლოს არაკანონიერ შემადგენლობას, რაც სსსკ-ის 394-ე მუხლის „ა“ ქვეპუნქტის თანახმად გასაჩივრებული გადაწყვეტილების (განჩინების) გაუქმების აბსოლუტური საფუძველია.

სარჩელის განსჯადობა

სსსკ-ის მე-11 მუხლი განსაზღვრავს სასამართლოს უწყებრივად დაქვემდებარებულ სამოქალაქო საქმეებს და შესაბამისად საქართველოს ადმინისტრაციული საპროცესო კოდექსის მე-2 მუხლიც იძლევა სასამართლოს განსჯადი ადმინისტრაციული საქმეების რეგლამენტაციას, რომლის მიხედვითაც დავის ადმინისტრაციულ-სამართლებრივად მიჩნევისათვის საჭიროა შემდეგი სამი პირობის არსებობა:

1. სადავო სამართლებრივი ურთიერთობა უნდა გამომდინარეობდეს ადმინისტრაციული (საჯარო) სამართლის კანონმდებლობიდან, თანახმად ადმინისტრაციული საპროცესო კოდექსის მე-2 მუხლის პირველი ნაწილისა;

2. სადავო სამართალურთიერთობაში მონაწილე ერთ-ერთი მხარე მაინც უნდა იყოს ადმინისტრაციული ორგანო;

3. ადმინისტრაციული დავის საგანს უნდა წარმოადგენდეს ადმინისტრაციული საპროცესო კოდექსის მე-2 მუხლის მე-2 ნაწილით გათვალისწინებული შემთხვევები.

განსახილველ შემთხვევაში სადავო ბრძანებები მიღებულია ისეთი კანონების საფუძველზე, რომლებიც სამართლებრივად საჯარო, ადმინისტრაციული სამართლის კანონმდებლობას წარმოადგენს და ამდენად განსახილველი დავაც ადმინისტრაციული კოდექსის მე-2 მუხლის პირველი ნაწილით გათვალისწინებულ, ადმინისტრაციულ სამართლის კანონმდებლობიდან გამომდინარე, ადმინისტრაციული წესით განსჯად საქმეთა კატეგორიას განეკუთვნება. ამიტომ, საკასაციო პალატა ვერ დაეთანხმება სააპელაციო სასამართლოს მოსაზრებას, რომ მოცემული დავა შრომის სამართლებრივი ხასიათისაა და განხილული უნდა იქნეს სამოქალაქო სამართალწარმოების წესით.

მოცემულ დავაში მოსარჩელე საჯარო სამსახურის კანონის მე-4 მუხლის თანახმად იყო საჯარო მოსამსახურე, ხოლო მოპასუხეა სამინისტრო, რომელიც აღმსრულებელი ხელისუფლების სტრუქტურისა და საქმიანობის წესის კანონის თანახმად, სამთავრობო დაწესებულებაა, ზოგადი ადმინისტრაციული კოდექსის მე-2 მუხლის 1-ლი ნაწილის „ა“ პუნქტის მიხედვით კი სამინისტრო ადმინისტრაციულ ორგანოს წარმოადგენს და რადგან დავაში ერთ-ერთ მხარეს, მოპასუხეს, ადმინისტრაციული ორგანო – სამინისტროც წარმოადგენს, პროცესის სუბიექტების ე.წ. სამართალსუბიექტურობის პრინციპის მიხედვითაც აღნიშნული საქმე ადმინისტრაციულ საპროცესო კოდექსის მე-2 მუხლით რეგლამენტირებული სასამართლოს განსჯადი ადმინისტრაციული დავაა.

მინისტრის ერთ-ერთი ბრძანება ეხება მოსარჩელის თანამდებობაზე დროებით დანიშნას, ხოლო მეორე – მოსარჩელის სამსახურიდან დათხოვნას. ამდენად, ორივე ბრძანება მოსარჩელესა და სამინისტროს შორის შრომით სამართლებრივ ურთიერთობას ეხება.

შრომითი სამართლებრივი ურთიერთობა და შრომითი ხელშეკრულება კერძო სამართლებრივი ხასიათის ურთიერთობაა და მისგან წარმოშობილი დავები, სსსკ-ის მე-11 მუხლის 1-ლი ნაწილის „ა“ პუნქტის თანახმად, სამოქალაქო სამართალწარმოების წესით განიხილებოდა, მაგრამ 2000 წლის 1 იანვრიდან ამოქმედებულმა ზოგადმა ადმინისტრაციულმა კოდექსმა ნოვაციის სახით გაითვალისწინა ახალი სამართლებრივი ინსტიტუტი – „ადმინისტრაციული გარიგება“, თავი V. განსახილველ შემთხვევაში ფიზიკურ პირსა (მოსარჩელესა) და ადმინისტრაციულ ორგანოს – სამინისტროს შორის ბრძანებით წარმოიშვა საჯარო სამართლებრივი შრომითი ურთი

ერთობა, რომელიც ბრძანებით შეწყდა.

ამდენად, დიდი პალატის აზრით, განსახილველ შემთხვევაში სადავო სამართლებრივი ურთიერთობაა ადმინისტრაციული გარიგება – ადმინისტრაციულ ორგანოსთან ვადიანი საჯარო სამართლებრივი შრომითი ურთიერთობა, ხოლო დავის საგანია ადმინისტრაციული გარიგების – ვადიანი საჯარო შრომითი ურთიერთობის დადება-შეწყვეტა, რაც ადმინისტრაციული საპროცესო კოდექსის მე-2 მუხლის მე-2 ნაწილის „ბ“ პუნქტით გათვალისწინებულ ადმინისტრაციული წესით განსჯად საქმეთა კატეგორიას განეკუთვნება.

მართალია, ადმინისტრაციული დავის საგანს შეილება წარმოადგენ-

დეს ადმინისტრაციულ-სამართლებრივი აქტის შესაბამისობა საქართველოს კანონმდებლობასთან, მაგრამ როგორც აღნიშნეთ, განსახილველი დავის საგანია მოსარჩელესა და ადმინისტრაციულ ორგანო – სამინისტროს შორის ადმინისტრაციული გარიგების – საჯარო შრომითი სამართლებრივი ურთიერთობის დადება და შეწყვეტა, რასაც მინისტრის სადავო ბრძანება ეხება. აღნიშნული ბრძანებები ფორმალურ-სამართლებრივი თვალსაზრისით შეიცავენ ზოგადი ადმინისტრაციული კოდექსის მე-2 მუხლის 1-ლი ნაწილის „დ“ პუნქტით გათვალისწინებული ადმინისტრაციული აქტის ლეგალური დეფინიციის ყველა ელემენტს, კერძოდ: ბრძანებები ადმინისტრაციული ორგანოს – მინისტრის მიერ მიღებულია ადმინისტრაციული კანონმდებლობის საფუძველზე; არის ინდივიდუალური სამართლებრივი ხასიათის და კონკრეტულად ფიზიკურ პირსა და ადმინისტრაციულ ორგანოს – სამინისტროს შორის ადმინისტრაციული გარიგების – საჯარო სამართლებრივი ურთიერთობის დადება-შეწყვეტას ეხება, მაგრამ ვინაიდან ერთ-ერთი სადავო ბრძანების სამართლებრივი შედეგი არის მოსარჩელესთან ვადიანი საჯარო შრომითი სამართლებრივი ურთიერთობის დადება, ხოლო მეორე ბრძანების შედეგია საჯარო შრომითი ურთიერთობის შეწყვეტა, ამიტომ ადმინისტრაციული ორგანოს ბრძანება მუშაკის სამუშაოზე მიღების ან გათავისუფლების შესახებ, დიდი პალატის აზრით, არ არის ადმინისტრაციული აქტი, არამედ ადმინისტრაციული ორგანოს ცალმხრივი ნების გამოვლენაა, რომელიც მიმართულია საჯარო შრომითი სამართლებრივი ურთიერთობის წარმოშობის, შეცვლის ან შეწყვეტისაკენ, თანახმად სამოქალაქო კოდექსის 50-ე მუხლისა

აღნიშნულიდან გამომდინარე, ადმინისტრაციული გარიგების დადება-შეწყვეტის შესახებ ბრძანების კანონიერებაზე დაევი კომპლექსურად, ერთიანობაში უნდა იქნეს განხილული, როგორც ადმინისტრაციული გარიგების დადება-შეწყვეტასთან დაკავშირებული დავა, ამიტომ ამგვარი ბრძანების კანონიერების განხილვისას არ უნდა იქნეს გამოყენებული არც ზოგადი ადმინისტრაციული კოდექსის IV თავის „ადმინისტრაციულ-სამართლებრივი აქტი“ და არც ადმინისტრაციული საპროცესო კოდექსის შესაბამისი ნორმები, სასამართლომ უნდა იმსჯელოს ბრძანების, არა როგორც ადმინისტრაციული აქტის კანონიერებაზე, არამედ ადმინისტრაციული გარიგების შეწყვეტის კანონიერებაზე, „საჯარო სამსახურის შესახებ“ კანონთან, „შრომის კოდექსთან“ და ზოგ-

ადი ადმინისტრაციული კოდექსის მე-V თავთან შესაბამისობაზე.

ამასთან, საკასაციო პალატა ზოგადი ადმინისტრაციული კოდექსის მე-2 მუხლის 1-ლი ნაწილის „ზ“ პუნქტისა და V თავის – „ადმინისტრაციული გარიგება“ – თანახმად განმარტავს, რომ ადმინისტრაციულ გარიგებას წარმოადგენს ადმინისტრაციული ორგანოს მიერ, როგორც საჯარო სამსახურის კანონის, ასევე შრომის კოდექსის საფუძველზე ფიზიკურ პირთან დადებული საჯარო შრომითი ხელშეკრულება (გარიგება) იმისდა მიუხედავად, ფიზიკური პირი წარმოადგენს თუ არა საქართველოს პრეზიდენტის 2001 წლის 21 ივლისის № 287 ბრძანებულებით დამტკიცებული „საჯარო სამსახურის თანამდებობა რეესტრით“ გათვალისწინებულ საჯარო მოსამსახურეს (მოხელეს).

ამდენად, დიდი პალატის აზრით, განსახილველ შემთხვევაში სადავო სამართლებრივი ურთიერთობაა ადმინისტრაციული გარიგება – მხარეთა შორის საჯარო შრომითი სამართლებრივი ურთიერთობა; დავის საგანია არა ადმინისტრაციული აქტის – მინისტრის ბრძანების კანონიერება, არამედ ადმინისტრაციული გარიგების შეწყვეტა და მისგან გამომდინარე ადმინისტრაციული ორგანოსაგან ზიანის ანაზღაურება, მოსარჩელე და მოპასუხეა ფიზიკური პირი (ყოფილი საჯარო მოსამსახურე) და ადმინისტრაციული ორგანო, ამიტომ პროცესის სუბიექტების სადავო სამართალურთიერთობის არსისა და დავის საგნის მიხედვით, სარჩელი არის ადმინისტრაციული საპროცესო კოდექსის მე-2 მუხლის „ბ“ და „გ“ პუნქტებით გათვალისწინებული ადმინისტრაციული დავა და ამავე კოდექსის 26-ე მუხლის შესაბამისად, განსახილველად უნდა გადაეცეს განსჯად სასამართლოს (საქართველოს უზენაესი სასამართლოს დიდი პალატის გადაწყვეტილებანი ადმინისტრაციულ და სხვა კატეგორიის საქმეებზე 2002 წელი, გვ. 64-69).

საჩივრის დასაშვებობა; განსჯადობა

ერთ-ერთი სარჩელის საფუძველს წარმოადგენდა აღმასრულებლის მიერ აუქციონზე გატანილი ქონების არასწორი შეფასება და ქონების დაბალ ფასში გაყიდვა. მართალია, ზოგადი ადმინისტრაციული კოდექსის მე-3 მუხლის მე-4 ნაწილის „გ“ პუნქტის შესაბამისად, ამ კოდექსის მოქმედება არ ვრცელდება აღმასრულებელი ხელისუფლების ორგანოთა იმ საქმიანობაზე, რომელიც დაკავშირებულია სასამართლოს მიერ

გამოტანილი და კანონიერ ძალაში შესული გადაწყვეტილების აღსრულებასთან, მაგრამ ეს როდი ნიშნავს იმას, რომ ამ კატეგორიის საქმეები არ წარმოადგენს ადმინისტრაციული დავის საგანს. ასეთ შემთხვევაში სასამართლოს აღმასრულებლის მოქმედებაზე ზოგადი ადმინისტრაციული კოდექსის მოქმედება იმიტომ არ ვრცელდება, რომ სასამართლოს გადაწყვეტილების აღსრულების საკითხი წესრიგდება ცალკე კანონით სააღსრულებო წარმოებათა შესახებ.

[სასამართლო აღმასრულებლის მოქმედება აუქციონთან დაკავშირებით, კერძოდ, სარჩელში მითითებული გარემოება, რომ აღმასრულებელმა დაბალ ფასებში შეაფასა აუქციონზე გასაყიდი ქონება და სასარჩელო მოთხოვნა, აუქციონის შედეგების ბათილობა, წარმოადგენს სარჩელს აღმასრულებლის მიერ განხორციელებული ადმინისტრაციული გარიგების ბათილობის შესახებ, რაც ადმინისტრაციული დავის საგანია და ადმინისტრაციული სამართლისა და საგადასახადო საქმეთა კოლეგიის განსჯადია.]

საკასაციო სასამართლოს მიაჩნია, რომ მოცემული საქმე სარჩელის დასაშვებობის საკითხის გადაწყვეტის სტადიიდან უნდა გადაეცეს განსჯად სასამართლოს (სუსგ 2004 წ. № 1, გვ. 73).

განსჯადობა

სსსკ-ის 21-ე მუხლის მეორე ნაწილი იმპერატიულად ადგენს არაგანსჯადი სასამართლოს საქმის განხილვაზე უფლებამოსილებას მხოლოდ აუცილებელი პირობების არსებობისას. კერძოდ, ამ ნორმის თანახმად, არაგანსჯადი სასამართლო შეიძლება განსჯადი გახდეს იმ შემთხვევაშიც, თუ მოპასუხე წინააღმდეგი არ არის, რომ საქმე განიხილოს არაგანსჯადმა სასამართლომ და თანახმაა, მონაწილეობა მიიღოს საქმის განხილვაში, ამასთან, (თუ მოპასუხე წარმოდგენილი იქნება ადვოკატით ან მიეცემა განმარტება სასამართლოს არაგანსჯადობისა და მისი შედეგების, აგრეთვე, იმის შესახებ, რომ მას უფლება აქვს წამოაყენოს შესაგებელი არაგანსჯადობის წინააღმდეგ. სასამართლოს მიერ მოპასუხისათვის ასეთი განმარტების მიცემის შესახებ უნდა აღინიშნოს სასამართლო ოქმში. ამავე მუხლის 1-ლი ნაწილით, განსჯადობის შეცვლა შესაძლებელია მხარეთა წერილობითი შეთანხმების საფუძველზე წინააღმდეგ შემთხვევაში, სსსკ-ის 186-ე მუხლის „ე“ ქვეპუნქტისა და

187-ე მუხლის თანახმად, სასამართლომ არ უნდა მიიღოს მისი არაგანსჯადი სარჩელი და უნდა განუმარტოს მხარეს, თუ რომელ სასამართლოს მიმართოს მოსარჩელემ. სარჩელის მიღების შემდეგ არაგანსჯადობის გამოვლენისას სასამართლომ უნდა იმსჯელოს 21-ე მუხლის მეორე ნაწილით გათვალისწინებულ საქმის განხილვის შესაძლებლობაზე, წინააღმდეგ შემთხვევაში, ამავე კოდექსის 23-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის „ა“ ქვეპუნქტის თანახმად, საქმე განსახილველად უნდა გადაეცეს განსჯად სასამართლოს (სუსგ 2005 წ. №3. სამოქალაქო პროცესი, გვ. 7).

განსჯადობა

საკასაციო პალატა უფლებამოსილი არ არის განიხილოს დავა სასამართლოებს შორის განსჯადობის შესახებ და ამ წესით დაადგინოს, თუ რომელი დავა რომელი სასამართლოს განსჯადია. (სუსგ. 2005 წ. №4. სამოქალაქო პროცესი, გვ. 115). ხოლო სხვა საქმეზე აღნიშნულია, რომ სსსკ-ის 24-ე მუხლის თანახმად, დავა სასამართლოებს შორის განსჯადობის შესახებ არ დაიშვება. მართალია, მოცემული დავა თავდაპირველად ადმინისტრაციულ საქმეთა კატეგორიას განეკუთვნებოდა და ადმინისტრაციულ საპროცესო კოდექსის 26-ე მუხლის მეხამე ნაწილი ითვალისწინებს სასამართლოთა შორის განსჯადობის შესახებ დავის გადაწყვეტის წესს, მაგრამ აღნიშნული დავა შემდეგში, სათანადო მხრის შეცვლის შემდეგ, სამოქალაქო საქმეთა კატეგორიას განეკუთვნება.

პროცესის ხარჯები

§1. პროცესის ხარჯების ცნება, დანიშნულება და სახეები

სამოქალაქო საქმეებზე მართლმსაჯულების განხორციელების თავისებურება იმაშიც მდგომარეობს, რომ იგი ფასიანია, ე.ი. მხარეები და მესამე პირები სახელმწიფოს სასარგებლოდ იხდიან ფულად თანხებს ნებისმიერი იმ საპროცესო მოქმედების შესასრულებლად, რაც სასამართლომ უნდა შეასრულოს.

სამოქალაქო საქმეთა წარმოებასთან დაკავშირებით მხარეთა მიერ გადახდილ ფულად თანხებს სასამართლო ხარჯები ეწოდება.

სასამართლო ხარჯების ინსტიტუტის საწყისი უნდა ვეძიოთ საჯარო და კერძო სამართლად სამართლის ისტორიულ დაყოფაში. მაგალითად, თუ სასამართლოს მიერ განსახილველი და გადასაწყვეტი საქმე შეეხებოდა საზოგადოებრივ (საჯარო) ინტერესებს, მაშინ მართლმსაჯულების განხორციელებასთან დაკავშირებულ ყველა ხარჯს სახელმწიფო თვითონ კისრულობდა; თუ კონფლიქტი წარმოიშობოდა კერძო-სამართლებრივ ურთიერთობებში და მისი მოგვარებით (გადაწყვეტით) დაინტერესებული იყო მხოლოდ ცალკეული ინდივიდი (ადამიანი), მაშინ მათ თვითონ უნდა აენაზღაურებინათ (გადაეხადათ) სასამართლოს მიერ გაწეული საშუაოსათვის (საქმიანობისათვის) თანხები სრულად ან ნაწილობრივ.

მსოფლიოს ყველა ქვეყანასა და ყველა დროში სამოქალაქო სამართალწარმოებისათვის დადგენილი იყო და არის სასამართლო ხარჯი, რომელიც აწევთ მხარეებს, დავის საგანზე დამოუკიდებელი მოთხოვნის მქონე მესამე პირებს, აგრეთვე განმცხადებლებს არასასარჩელო საქმეებზე.

ამ მხრივ არც ქართული სამოქალაქო საპროცესო სამართალია გამონაკლისი, თუმცა სასამართლო ხარჯებს თანამედროვე საპროცესო სამართალში უფრო ფართო დანიშნულება აქვს, რაც სამი ძირითადი დებულებით შეიძლება გამოიხატოს:

1) სასამართლოში განცხადების შეტანის დროს სასამართლო ხარჯის გადახდის აუცილებლობა საპროცესო საშუალებაა, რომელიც შემაკავებელ ფაქტორს წარმოადგენს იმისათვის, რომ არ მოხდეს უსაფუძვლო მიმართვა

სასამართლო ხელისუფლებისადმი, აგრეთვე მხარეთა უფლებების ბოროტად გამოყენება, რაც ეფექტიანი სამართლებრივი ღონისძიებაა მოდავეობისკენ მიდრეკილთა წინააღმდეგ საბრძოლველად (მუხლი 53-ე).

2) სასამართლო ხარჯი დამატებით ოურიდულ სანქციას წარმოადგენს იმ მოვალისათვის, რომელმაც არაჯეროვნად შეასრულა, ანდა საერთოდ არ შეასრულა ნაკისრი ვალდებულება. სასამართლო, რომელიც დაადგენს მოპასუხის ბრალს, თავისი გადაწყვეტილებით ახდენინებს მას როგორც ძირითად ვალს, ისე სასამართლო ხარჯს (სსსკ-ის 53-ე მუხლი).

3) სასამართლო ხარჯებით ხდება სახელმწიფოს მიერ გაწეული დანახარჯების, აგრეთვე სამოქალაქო საქმეებზე მართლმსაჯულების განხორციელებასთან დაკავშირებით განცდილი ეკონომიკური დანაკარგების ანაზღაურება.

ეს დანახარჯებია: სასამართლოს მუშაკებისათვის მისაცემი ხელფასი, სასამართლოს შენობისა და ავეჯის ამორტიზაციიდან წარმოშობილი ხარჯი, საკანცელარიო ხარჯი, სასამართლოში დაბარებული მოწმეების, თარჯიმნების, ექსპერტების, სპეციალისტებისათვის მისაცემი თანხები.

ფიზიკურ პირთა ერთი განსაზღვრული კატეგორიისათვის დაწესებულია შეღავათები სასამართლო ხარჯების გადახდაზე (ხარჯების ანაზღაურების დროს). მაგალითად, სასამართლოს ფიზიკური პირის ქონებრივი მდგომარეობის გათვალისწინებით შეუძლია გაათავისუფლოს იგი სასამართლო ხარჯების გადახდისაგან, ამავე საფუძველზე სასამართლოს უფლება აქვს მხარეებს შეუმციროს, გადაუდოს ან ნაწილ-ნაწილ გადაახდევინოს სასამართლო ხარჯები.

ეს წესი შეეხება მოსარჩელებსაც და განმცხადებლებსაც, რომლებიც მონაწილეობენ სოციალური თვალსაზრისით უმნიშვნელოვანეს საქმეთა კატეგორიებში. საქმეთა ეს კატეგორიები განსაზღვრულია კანონით (იხ. სსსკ-ის 46-ე მუხლი და ბაჟის კანონის მე-5 მუხლი).

ამრიგად, სასამართლო ხელისუფლების განხორციელება, ისევე როგორც საბიუჯეტო დაფინანსებით განხორციელებული ნებისმიერი სხვა საქმიანობა, მნიშვნელოვან მატერიალურ ხარჯებს (დანახარჯებს) მოითხოვს. სამოქალაქო საქმეებზე მართლმსაჯულების განხორციელებაზე სახელმწიფო ხარჯავს მატერიალურ სახსრებს (თანხებს). კანონით დადგენილი წესით, ამ ხარჯების ნაწილის (მათი ნაწილობრივი) დაფარვის (ანაზღაურების) ვალდებულება ეკისრებათ მხარეებს, დამოუკიდებელი მოთხოვნის მქონე მესამე პირებს, განმცხადებლებს (როგორც სასარჩე-

ლო წარმოების, ისე უდავო და გამარტივებული წარმოების საქმეებზე), რაც (ე.ი. ანაზღაურება) ხორციელდება მათ მიერ სახელმწიფო ბაჟისა და საქმის განხილვასთან, დაკავშირებული ხარჯების გადახდით.

სსსკ-ის 37-ე მუხლის თანახმად, პროცესის ხარჯებს შეადგენს: ა) სასამართლო ხარჯები და ბ) სასამართლოს გარეშე ხარჯები.

თავის მხრივ, სასამართლო ხარჯები შედგება სახელმწიფო ბაჟისა და საქმის განხილვასთან დაკავშირებული ხარჯებისაგან. სასამართლოს გარეშე ხარჯებს წარმოადგენს ადვოკატისათვის გაწეული ხარჯები, დაკარგული ხელფასი (განაცდური), მტკიცებულებათა უზრუნველსაყოფად გაწეული ხარჯები, აგრეთვე მხარეთა სხვა, აუცილებელი ხარჯები.

სახელმწიფო ბაჟი. „სახელმწიფო ბაჟის შესახებ“ საქართველოს 1998 წლის 29 აპრილის კანონის 1-ლი მუხლის თანახმად, არის საქართველოს ბიუჯეტებში შენატანი, რომელსაც იხდიან ფიზიკური და იურიდიული პირები სახელმწიფოს მიერ მათი ინტერესების შესაბამისი იურიდიული მნიშვნელობის მქონე მოქმედებების შესრულებისა და სათანადო საბუთების (დოკუმენტების) გაცემისათვის (მათ შორის საქმის განხილვასა და გადაწყვეტასთან დაკავშირებით სასამართლოს მიერ შესრულებული მოქმედებებისათვის).

სახელმწიფო ბაჟის გადახდევინების მიზანია სახელმწიფოსათვის იმ ხარჯებისა (დანახარჯების) და საბიუჯეტო სახსრების ნაწილობრივი ანაზღაურება, რაც გამოიყო (რაც გამოყოფილი იყო) სასამართლოთა შენახვაზე, ანუ, რაც დაკავშირებულია სასამართლოთა საქმიანობის უზრუნველყოფასთან. გარდა ამისა, იმდენად, რამდენადაც, საბოლოო ჯამში, სახელმწიფო ბაჟის გადახდის ტვირთი აწევს არაკეთილსინდისიერ მხარეს, ანუ იმას, ვინც წააგო პროცესი, მოცემული ვალდებულება ერთგვარი პრევენტული (გამაფრთხილებელი) ფაქტორია იმათთვისაც, ვინც დაუსაბუთებლად (უსაფუძვლოდ) მიმართა სასამართლოს, ასევე მოვალეთა და სხვა ვალდებულ პირთათვის, რომელთაც აიძულებს ეს ფაქტორი, რომ ნებაყოფლობით შეასრულონ თავიანთი ვალდებულებები უფლებამოსილი სუბიექტების წინაშე. მაგალითად, სსსკ-ის 49-ე მუხლის თანახმად, სასამართლო ხარჯების ოდენობა განახევრდება, თუ მოსარჩელე უარს იტყვის სარჩელზე, ან მოპასუხე ცნობს სარჩელს.

ამდენად, სასამართლო ხარჯების გადახდევინების მიზანია საკომპენსაციო და პრევენტული მიზნები (მათი გადახდევინება ამ მიზნებით ხდება).

სახელმწიფო ბაჟის ოდენობა და გამოთვლის წესი დადგენილია საპრო-

ცესო და სახელმწიფო ბაჟის შესახებ კანონებით და დამოკიდებულია სარჩელის (განცხადების) ხასიათსა და სარჩელის ფასზე (დავის საგნის, ანუ მოთხოვნის ღირებულებაზე).

საქმის განხილვასთან დაკავშირებული ხარჯები ესაა ფულადი თანხები, რომელიც გადასახდელია (მისაცემია) კონკრეტული საქმის განხილვის დროს გასამრჯელოდ იმ პირთათვის, რომლებმაც აღმოუჩინეს სასამართლოს დახმარება მართლმსაჯულების განხორციელებაში (ესენი არიან: ექსპერტები, მოწმეები, სპეციალისტები, თარჯიმანი, ის ადვოკატი, რომელსაც სახელმწიფო სალაროდან გადაუხადეს თანხები), ასევე ესაა სასამართლოსათვის იმ ხარჯების ასანაზღაურებელი ფულადი თანხები, რაც მან გასწია კანონით გათვალისწინებულ ცალკეულ საპროცესო მოქმედებათა (მუხლი 44-ე) შესრულების დროს.

სახელმწიფო ბაჟისაგან განსხვავებით, საქმის განხილვასთან დაკავშირებული ხარჯების ოდენობა განისაზღვრება კონკრეტული სამოქალაქო საქმის განხილვისა და გადაწყვეტის დროს ფაქტობრივად გაწეული ხარჯებიდან გამომდინარე (ფაქტობრივად დახარჯული, გაწეული ხარჯების მიხედვით განისაზღვრება).

§2. სახელმწიფო ბაჟი

სახელმწიფო ბაჟის გადახდევინება წარმოებს „სახელმწიფო ბაჟის შესახებ“ საქართველოს კანონით დადგენილი ოდენობითა და წესით სარჩელებზე (როგორც პირვანდელ, ისე შეგებებულ სარჩელზე, ასევე დავის საგანზე დამოუკიდებელი მოთხოვნის მქონე მესამე პირის სარჩელზე), გამარტივებული წესით სასამართლო ბრძანების (ან გადახდის ბრძანების) მიღების მოთხოვნით აღძრულ (შეტანილ) განცხადებაზე, განცხადებაზე უდავო წარმოების საქმეთა აღძვრის შესახებ, სააპელაციო, საკასაციო და კერძო საჩივრებზე.

ბაჟის ორ სახეს განასხვავებენ – მარტივსა და პროპორციულს. მარტივი ბაჟი გადაიხდევინება მყარად განსაზღვრული განაკვეთების მიხედვით (ლარებსა და თეთრებში), ხოლო პროპორციული ბაჟი გამოითვლება პროცენტულად და მისი ოდენობა დამოკიდებულია სადავო თანხაზე, კერძოდ, სარჩელის თუ საჩივრის (კერძო საჩივრის) ფასზე (დავის საგნის ღირებულებაზე).

ამრიგად, სასარჩელო მოთხოვნების, ანუ სარჩელის ფასის ოდენობის-

და მიხედვით განისაზღვრება სახელმწიფო ბაჟის ოდენობაც. სარჩელის ფასში იგულისხმება მოსარჩელის (ზოგიერთ შემთხვევაში, მაგალითად, როცა შეგებებული სარჩელია აღძრული მოპასუხის) ქონებრივი ინტერესის ფულადი გამოხატულება.

კანონი ითვალისწინებს დავის საგნის (ანუ სარჩელის ფასის) განსაზღვრის წესს როგორც ქონებრივ სამართლებრივ დავებში, ისე არაქონებრივ-სამართლებრივი დავების დროს.

ქონებრივ მოთხოვნებში სახელმწიფო ბაჟის ოდენობა დამოკიდებულია სარჩელის ფასზე – კონკრეტულ ფულად თანხაზე. ქონებრივ დავებში სარჩელის (დავის საგნის, ანუ მოთხოვნის) ეს ფასი (მისი ღირებულება) ორი წესით განისაზღვრება, კერძოდ, უმეტესწილად სარჩელის ფასი მოსარჩელის მიერ მოთხოვნილი თანხის, ან გასხვისებული ქონების ღირებულების (რაც ირკვევა ქონების გასხვისების ხელშეკრულების ფასიდან) ადეკვატურია იმდენად, რამდენადაც აქ საუბარია ერთჯერადი გადახდების შესახებ. როცა მოსარჩელე ერთ სარჩელში აერთიანებს რამდენიმე დამოუკიდებელ მოთხოვნას, სარჩელის ფასი განისაზღვრება ყველა ამ მოთხოვნის საერთო თანხიდან გამომდინარე.

სარჩელის ფასის გამოთვლის (განსაზღვრის) მეორე საშუალება იმაში მდგომარეობს, რომ ღგინდება პირობითი თანხა – განსაზღვრული პერიოდის განმავლობაში გადასახდელი თანხის ერთობლიობა და გამოიყენება პერიოდული გადასახდელის გადახდევინების შესახებ მოთხოვნათა მიმართ.

სსსკ-ის 41-ე მუხლის თანახმად, დავის საგნის (სარჩელის) ფასი ქონებრივ-სამართლებრივ დავებში განისაზღვრება შემდეგნაირად: ა) ფულის გადახდევინების შესახებ სარჩელის – გადასახდელი თანხით. ბ) თუ სარჩელი აღძრულია ნივთის (ქონების) გადაცემისა თუ მიწოდების შესახებ – ამ ნივთის ღირებულებით; გ) ალიმენტის (ალიმენტი ვადიანი გადასახდელის ერთ-ერთი სახეა) გადახდევინების შესახებ სარჩელის – ერთი წლის განმავლობაში გადასახდელი თანხის ერთობლიობით;¹ დ) სხვა ვადიანი გასაცემისა და გადასახდელის შესახებ სარჩელის – არა უმეტეს სამი წლის განმავლობაში ყველა გასაცემი და გადასახდელი

---

¹ მიუხედავად იმისა, რომ მოსარჩელები თავისუფლდებიან ბაჟის გადახდისაგან ალიმენტის გადახდევინების საქმეებზე, დავის საგნის ფასის განსაზღვრას დღი პრაქტიკული მნიშვნელობა აქვს ჯერ ერთი სააპელაციო (საკასაციო) საჩივრის დასაშვებობის განსაზღვრისათვის, მეორეც პროცესის დასრულების შემდეგ მხარეთა შორის ხარჯების განაწილების საკითხის სასამართლოს მიერ გადაწყვეტილათვის.

თანხის ერთობლიობით; ხოლო თუ გათვალისწინებულია სამ წელზე ნაკლები გადახდის ვადა, მაშინ – ამ პერიოდის განმავლობაში გადასახდელით. ე) უვადო (მაგალითად დასახიჩრებით ან ჯანმრთელობის სხვა დაზიანებით მიყენებული ზიანის ანაზღაურების შესახებ) ან სამუდამო (გარდაცვალებამდე) გადასახდელის (ამის მაგალითია სამიღლეშო რჩენის ხელშეკრულების მიხედვით გადასახდელი) ან გასაცემის შესახებ სარჩელის – სამი წლის განმავლობაში გასაცემი ან გადასახდელი თანხის ერთობლიობით; ვ) გასაცემის ან გადასახდელის შემცირებისა თუ გადიდების (მაგალითად, გადასახდელი ალიმენტის ოდენობის შემცირებისა თუ გადიდების) შესახებ სარჩელის – იმ თანხით, რომლითაც მცირდება ან დიდდება (იზრდება) გასაცემი ან გადასახდელი, მაგრამ არა უმეტეს ერთი წლის განმავლობაში; ზ) ქონების ქირავნობის ხელშეკრულების ვადამდე მოშლის სარჩელის – დარჩენილი ვადით, მაგრამ არა უმეტეს სამი წლის განმავლობაში – გადასახდელი თანხის ერთობლიობით, ანუ ანალოგიურ დავებში შეიძლება ერთმანეთს არ ემთხვეოდეს დავის საგნის ფასი და ასანაზღაურებელი, ანუ მოთხოვნილი თანხის ოდენობა; თ) გასაცემის ან გადასახდელის შეწყვეტის შესახებ სარჩელისა (მაგალითად, რომელიც წარდგენილია გადამხდელის მიერ, მისი მემკვიდრის მიერ) – არა უმეტეს სამი წლის განმავლობაში დარჩენილი გასაცემი ან გადასახდელი თანხის ერთობლიობით.

ნაგებობაზე საკუთრების უფლების ცნობის შესახებ მოთხოვნებში სარჩელის ფასი განისაზღვრება იმ მაქსიმალური თანხიდან გამომდინარე, რაც შეადგენს ნაგებობის ფაქტობრივ ღირებულებას სარჩელის აღძვრის მომენტისათვის (დროისათვის), მაგრამ ყველა შემთხვევაში სარჩელის ასეთი ფასი არ შეიძლება იყოს:

ა) ნაკლები იმ ნაგებობის საინვენტარიზაციო შეფასებისა, რომელიც ფიზიკურ პირებს ეკუთვნით საკუთრების უფლებით, ხოლო თუ მისი ასეთი შეფასება არ არსებობს, მაშინ არ შეიძლება იყოს ნაკლები სადაზღვევო ხელშეკრულებით გათვალისწინებული შეფასებისა;

ბ) ნაკლები იმ შენობის (ნაგებობის) საბალანსო შეფასებისა, რომელიც ეკუთვნის იურიდიულ პირს.

ამდენად, სასამართლოში სარჩელის შეტანისას მოსარჩელემ უნდა მიუთითოს სარჩელის ფასი ფულად გამოხატულებაში გადასახდელი ფულადი თანხის ოდენობიდან ან ქონების ღირებულებიდან გამომდინარე. ფულის გადახდევინების შესახებ სარჩელებში სარჩელის ფასი გან-

ისაზღვრება გადასახდელი თანხით, ხოლო ქონების გადაცემის შესახებ სარჩელებში — ამ ქონების ღირებულებით.

რაც შეეხება თვითონ სახელმწიფო ბაჟის ოდენობას, იგი როგორც ვთქვით, დამოკიდებულია დავის საგნის ღირებულებაზე და შეადგენს სარჩელებზე, შეგებებულ სარჩელზე, დამოუკიდებელი მოთხოვნის მქონე მესამე პირის სარჩელზე, განცხადებაზე უდავო წარმოების საქმეთა აღძვრის შესახებ — სადავო საგნის ღირებულების 2,5%-ს. კერძო საჩივრის და განცხადებისათვის გამარტივებული წესით სასამართლოს (გადახდის) ბრძანების მიღების შესახებ — სადავო საგნის ღირებულების 1,5%-ს. სააპელაციო საჩივრისა და საკასაციო საჩივრისათვის — შესაბამისად, სადავო საგნის ღირებულების 3% და 4%-ს. სარჩელის უზრუნველყოფის შესახებ განცხადებაზე 50 ლარს, საქმის წარმოების განახლების შესახებ განაცხადებზე - 100 ლარს, თუ განმცხადებელი ფიზიკური პირია, ხოლო თუ საქმის განახლებას იურიდიული პირი მოითხოვს — 300 ლარს. ამასთან, კანონით განსაზღვრულია მყარი თანხა 5000 ლარის ოდენობით, რასაც არც ერთ შემთხვევაში არ უნდა აღემატებოდეს სახელმწიფო ბაჟის ოდენობა, რა ფასიც არ უნდა ჰქონდეს სარჩელს.

სასამართლოს მიერ თავდაპირველი მოსარჩელის სხვა პირით შეცვლის დროს (რა თქმა უნდა, შეცვლა ამ მოსარჩელის თანხმობით ხდება), ეს უკანასკნელი იხდის ბაჟს საერთო საფუძველზე (საუბარია არასათანადო მოსარჩელის შეცვლაზე).

საქმიდან თავდაპირველი მოსარჩელის გასვლისა და უფლებამონაცვლით მისი შეცვლის შემთხვევაში ბაჟს იხდის უფლებამონაცვლე, თუ ის გადახდილი არ იყო თავდაპირველი მოსარჩელის მიერ.

როცა მოსამართლე ცალკე წარმოებად გამოყოფს გაერთიანებულ სასარჩელო მოთხოვნებიდან ერთ ან რამდენიმე მოთხოვნას, სარჩელის აღძვრის დროს გადახდილი ბაჟი ხელმეორედ აღარ გადაიხანგარიშება და არ დაბრუნდება. ცალკე გამოყოფილი წარმოების გამო (ცალკე გამოყოფილი წარმოებისათვის) ბაჟი აღარ გადაიხდევინება ხელმეორედ.

როგორც ცნობილია, სარჩელის განუხილველად დატოვების შემთხვევაში, განუხილველად დატოვებული სარჩელი წარდგენილ უნდა იქნეს ხელმეორედ. ამიტომ ხელმეორედ წარდგენილ იმ სარჩელზე, რომელიც ადრე განუხილველად დარჩა, ბაჟი გადაიხდევინება ხელმეორედ საერთო საფუძველზე ამასთან, მხედველობაში უნდა ვიქონიოთ ბაჟის შესახებ

კანონის მე-6 მუხლი, რომლის თანახმადაც გადახდილი სახელმწიფო ბაჟი ექვემდებარება მთლიანად ან ნაწილობრივ დაბრუნებას საქმის წარმოების შეწყვეტისას ან სარჩელის განუხილველად დატოვებისას, თუ საქმე სასამართლოში განხილვას არ ექვემდებარება, აგრეთვე, როდესაც მოსარჩელე აღიარებულობს ქმედუნარო-პირად-ამიტომ, როცა სარჩელის განუხილველად დატოვებასთან დაკავშირებით ბაჟი ექვემდებარებოდა დაბრუნებას, მაგრამ არ იყო დაბრუნებული, ხელშეორედ წარდგენილ სარჩელს შეიძლება დაერთოს ბაჟის გადახდის შესახებ თავდაპირველი დოკუმენტი. ამასთან, არა აქვს მნიშვნელობა იმას, თუ რა ვადა გავიდა ბიუჯეტში ბაჟის შეტანიდან (ჩარიცხვიდან).

იგივე მე-6 მუხლი განსაზღვრავს სახელმწიფო ბაჟის გადახდის წესსაც, კერძოდ, სახელმწიფო ბაჟი გადაიხდება ეროვნული ვალუტით ბანკებში (მათ ფილიალებში), სახელმწიფო ბაჟის გადახდა (შეტანა) დასტურდება დადგენილი ფორმის ქვითრის გაცემით, რომელსაც გასცემენ ბანკები (მათი ფილიალები). ბანკის ქვითარი ფულის მიღების (ბაჟის გადახდის) შესახებ დაერთება სასარჩელო განცხადებას ან შესაბამის განცხადებასა თუ საჩივარს.

აღსანიშნავია, რომ კანონის თანახმად სახელმწიფო ბაჟი გადაიხდება საერთო სასამართლოებში განსაზღვრულ საქმეებზე – შესაბამისი განცხადების (საჩივრის) შეტანამდე, ასევე სასამართლოს მიერ საბუთის ასლის გაცემისას.

რაც შეეხება სარჩელის ფასის (დავის საგნის ღირებულების) განსაზღვროის წესს არაქონებრივ-სამართლებრივ დავებში, სსსკ-ის 43-ე მუხლის თანახმად, ეს შემდეგნაირად განისაზღვრება: ა) საქორწინო ურთიერთობებიდან წარმოშობილ სარჩელებში დავის საგნის ღირებულება განისაზღვრება 30 ლარის ოდენობით, ამიტომ არასწორია, როცა სასამართლო მოსარჩელეს ახდევინებს ბაჟს 30 ლარის ოდენობით, ვინაიდან აქ საუბარია, რომ დავის საგნის ღირებულება არის 30 ლარი, ხოლო ამგვარ სარჩელებზე ბაჟი იქნება დავის საგნის ღირებულების 2,5% (იხ. სსსკ-ის 39-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის „ა“ ქვეპუნქტი), ე.ი. 30 ლარის 2,5% და არა 30 ლარი.

ბ) სხვა არაქონებრივი დავების დროს დავის საგნის ღირებულება განისაზღვრება ყველა გარემოებისა და კონკრეტული მონაცემის გათვალისწინებით, კერძოდ, მხედველობაში მიიღება საქმის მოცულობა, აგრეთვე მხარეთა ქონებრივი მდგომარეობა, მათი შემოსავალი, საოჯახო-სამართ-

ლებრივ საქმეებში დავის საგნის ღირებულება არ შეიძლება აღემატებოდეს 30 ლარს.

გ) შესაძლოა არაქონებრივ დავასთან ერთად განიხილებოდეს მისგან წარმოშობილი ქონებრივ-სამართლებრივი დავა, ასეთ შემთხვევაში დავის საგნის ღირებულება განისაზღვრება უფრო მაღალი ღირებულების მოთხოვნით. ასეთს განსაკუთრებით შეიძლება ადგილი ჰქონდეს საქორწინოსაოჯახო ურთიერთობებში, როცა განქორწინების საქმესთან (სარჩელთან) ერთად ხშირად განიხილება მეუღლეთა შორის იმ ქონების გაყოფის საკითხიც (მოთხოვნა), რომელიც არსებობს მათ თანასაკუთრებაში.

ყურადღება გვინდა მივაქციოთ კანონის ერთ უმნიშვნელოვანეს დებულებას იმასთან დაკავშირებით, რომ არაქონებრივ დავასთან ერთად უნდა განიხილებოდეს „მისგან წარმოშობილი ქონებრივ-სამართლებრივი დავა“. ამიტომ, არასწორი იქნებოდა, თუ, მაგალითად, ასეთად ჩავთვლიდით მორალური ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნას, როცა მხარე მოითხოვს მორალური ზიანის მატერიალურ ანაზღაურებას, რომელსაც საფუძვლად უდევს არაქონებრივი უფლებების დარღვევის ფაქტი, რამეთუ ამგვარ საქმეთა განხილვის დროს აუცილებლად უნდა გავითვალისწინოთ, რომ მორალური ზიანი კანონით არაქონებრივ ზიანადაა აღიარებული, მიუხედავად იმისა, რომ მისი კომპენსაცია (ანაზღაურება) ხდება ფულადი (ქონებრივი) ფორმით.

მართალია, მორალური ზიანის ქონებრივი ანაზღაურების მოთხოვნა უნდა განვიხილოთ მაინც როგორც არაქონებრივ-სამართლებრივი დავა, მაგრამ ამ საქმეებზე ბაჟის გადახდევინება სპეციფიკურია და ვერ გამოვიყენებთ სსსკ-ის 43-ე მუხლით დადგენილ წესებს სარჩელის ფასის განსაზღვრასთან დაკავშირებით არაქონებრივ-სამართლებრივ დავებში, ვინაიდან კანონის თანახმად, თვითონ მოსარჩელემ უნდა მიუთითოს ფულადი თანხის ოდენობა, რომელსაც ის ითხოვს და რომელიც მოპასუხემ უნდა გადაუხადოს მორალური ზიანის საკომპენსაციოდ (ასანაზღაურებლად). ჩვენი აზრით, მორალური ზიანის მატერიალური ანაზღაურების საქმეებში, სარჩელის ფასი განისაზღვრება მოთხოვნილი თანხით, ან სხვა მატერიალური საგნის ღირებულებით, რომლითაც უნდა ანაზღაურდეს მორალური ზიანი.

ქონებრივ-სამართლებრივ დავებში დავის საგნის (სარჩელის) ფასს მიუთითებს მოსარჩელე. თუ მოსარჩელის მიერ მითითებული ფასი აშკარად არ შეესაბამება სადავო ქონების ნამდვილ ღირებულებას, დავის საგნის ფასს განსაზღვრავს მოსამართლე.

ტო ერთ სარჩელში რამდენიმე სხვადასხვა (დამოუკიდებელი) ქონებრივი მოთხოვნა ჩამოყალიბებული, მაშინ სარჩელის ფასი განისაზღვრება ყველა მოთხოვნის საერთო თანხით, ანუ ეს მოთხოვნები უნდა შეჯამდეს და ამის შემდეგ განისაზღვროს სადავო საგნის ღირებულება (ანუ სარჩელის ფასი).

სადავო საგნის შეფასებისას მხედველობაში მიიღება სარჩელის შეტანის დროს არსებული ფასები, ხოლო გადაწყვეტილების გასაჩივრებისას კი – საჩივრის შეტანის დროისათვის არსებული ფასები.

სარჩელის აღძვრის მომენტში დავის საგნის ღირებულების (სარჩელის ფასის) ზუსტად განსაზღვრის სირთულის (შეუძლებლობის) შემთხვევაში მოსამართლე სახელმწიფო ბაჟის ოდენობას წინასწარ განსაზღვრავს სარჩელის სავარაუდო ფასიდან გამომდინარე. თუ სასამართლოს მიერ გადაწყვეტილების გამოტანის დროს სარჩელის საერთო თანხა (ანუ სარჩელის ფასი, სასარჩელო მოთხოვნები) იზრდება, ბაჟი გამოითვლება სარჩელის გაზრდილი ფასიდან გამომდინარე. ამიტომაც მითითებული სსსკ-ის 42-ე მუხლში, რომ სარჩელის ფასის წინასწარი განსაზღვრის შემდეგ, თუ წინასწარ გადახდილი სახელმწიფო ბაჟი ზედმეტად არის გადახდილი, იგი უნდა დაბრუნდეს უკან, ხოლო, თუ სასარჩელო მოთხოვნები იზრდება, უნდა მოხდეს დამატებითი გადახდევინება (ანუ ბაჟის შევსება) სარჩელის გადიდებული ფასის შესაბამისად.

დამატებით გადახდევინება უნდა მოხდეს თუ არა შესაბამისი ოდენობით ან ზედმეტად გადახდილის უკან დაბრუნება სარჩელის ფასის წინასწარი განსაზღვრის შემთხვევაში, ეს საკითხი უნდა განისაზღვროს (გადაწყდეს) „საქმის გადაწყვეტისას დადგენილი სარჩელის ფასის შესაბამისად“ (სსსკ-ის 42-ე მუხლი).

გადახდილი სახელმწიფო ბაჟი, როგორც წესი, დაბრუნებას არ ექვემდებარება. ბაჟის კანონის მე-6 მუხლი, როგორც აღინიშნა, მხოლოდ ცალკეულ შემთხვევებში დეკლარაციას გადახდილი ბაჟის მთლიანად ან ნაწილობრივ დაბრუნებას (ბაჟი საქართველოს კანონმდებლობიდან გამომდინარე, არ ბრუნდება სარჩელის (განცხადების) უმოდრად დატოვების, სააპელაციო და საკასაციო საჩივრის განუხილველად დატოვების, სარჩელის მიღებაზე უარის თქმის შემთხვევებში, რაც, ვფიქრობთ, კანონის მნიშვნელოვან ხარვეზს წარმოადგენს. თუ ბაჟის კანონის მე-6 მუხლის ანალიზს მოვახდენთ, შეიძლება დავასკვნათ, რომ საქმისწარმოების შეწყვეტისას, ბაჟი ექვემდებარება დაბრუნებას, როცა საქმე შეწყვეტილია სასამართლოსადმი საქმის უწყებრივად არაექვემდებარეობის საფუძველზე,

ხოლო სარჩელის განუხილველად დატოვებისას ბაჟი ექვემდებარება დაბრუნებას მთლიანად ან ნაწილობრივ, როცა სარჩელი განუხილველად არის დატოვებული იმ საფუძვლით, რომ სარჩელი (განცხადება) შეიტანა ქმედუნარო პირმა, ხოლო სასამართლოს მიზანშეწონილად არ მიიჩნია დაუნიშნოს მას საპროცესო წარმომადგენელი. გარდა ბაჟის კანონის მე-6 მუხლისა, ბაჟი დაბრუნებას ექვემდებარება ასევე სამოქალაქო საპროცესო კანონის 42-ე მუხლის საფუძველზე (კერძოდ, ზედმეტად გადახდილი სახელმწიფო ბაჟი ექვემდებარება დაბრუნებას, თუ სარჩელის სავარაუდო ფასის დაზუსტების შემდეგ, რომლიდანაც გადახდილი იქნა ბაჟი, სარჩელის საერთო თანხა შემცირდა).

დასაბრუნებელი სახელმწიფო ბაჟი გაცემულ უნდა იქნეს ფიზიკურ ან იურიდიულ პირზე შესაბამისი ადგილობრივი საფინანსო ორგანოების მიერ იმ დღიდან ერთი თვის განმავლობაში, როდესაც სასამართლოს მიერ მიღებულია (გამოტანილია) გადაწყვეტილება (იგულისხმება განჩინება) დაბრუნების შესახებ. ბაჟის დაბრუნების განცხადებას უნდა ერთვოდეს სასამართლოს შესაბამისი განჩინება და ბაჟის გადახდის ქვითრები.

§3. საქმის განხილვასთან დაკავშირებული ხარჯები

სსსკ-ის 44-ე მუხლის შესაბამისად, საქმის განხილვასთან დაკავშირებულ ხარჯებს მიეკუთვნება: ა) მოწმეების, ექსპერტებისა და სპეციალისტებისათვის მისაცემი თანხები; ბ) თარჯიმნად მოწვეული პირებისათვის მისაცემი თანხები; გ) ადგილობრივ დათვალეიერებაზე გაწეული ხარჯები; დ) მოპასუხის მოძებნის ხარჯები; ე) სასამართლო გადაწყვეტილების აღსრულებასთან დაკავშირებული ხარჯები; ვ) ადვოკატისათვის სახელმწიფო სალაროდან გადახდილი თანხები; ზ) სპეციალურ საექსპერტო დაწესებულებაში სასამართლო ექსპერტიზის ჩატარების ხარჯები. ეს არის საქმის განხილვასთან დაკავშირებული ხარჯების ამომწურავი ჩამონათვალი. შესაბამისად, ყველა სხვა ხარჯი, რომელიც არ არის მითითებული ამ მუხლში და გაწეულია სასამართლოს მიერ საქმის განხილვის ან გადაწყვეტილების აღსრულების დროს, არ განეკუთვნება სასამართლო ხარჯებს. მაგალითად, სასამართლო ხარჯს არ შეიძლება მიეთვალოს საკანცელარიო და საფოსტო ხარჯი, ექსპერტის ან თარჯიმნისათვის გადახდილი თანხები, როცა მათ სამსახურებრივ მოვალეობას შეადგენდა განსაზღვრული მოქმედე-

ბების შესრულება, ასევე მხარეთა ზოგიერთი ხარჯი, მაგალითად, მხარეთა და მათ წარმომადგენელთა მგზავრობის ხარჯები გაწეული სასამართლოში გამოცხადების დროს, მხარეთა მიერ საცხოვრებელი სადგომის დაქირავების ხარჯები, საფოსტო-სატელეგრაფო მიმოწერის ხარჯები, ადვოკატის დახმარებისათვის გაწეული ხარჯები, სამუშაო დროს მხარის სასამართლოში დაბარებასთან დაკავშირებით ხელფასის ნაწილის დაკარგვით გამოწვეული ხარჯი (საუბარია განაცდურზე, იგი სასამართლოს გარეშე ხარჯს მიეკუთვნება) და ა.შ.

საქმის განხილვასთან დაკავშირებული ხარჯების ასეთი გამოიჯენა სხვა ხარჯებისაგან, იმით აიხსნება, რომ სსსკ-ის 44-ე მუხლში ჩამოთვლილი ხარჯები (საქმის განხილვასთან დაკავშირებული ხარჯები) სახელმწიფოს შემოსავალში (ბიუჯეტში) გადახდას (შეტანას) ექვემდებარება.

კანონით განსაზღვრულ შემთხვევებში საქმის განხილვასთან დაკავშირებული ხარჯები შეიძლება ანაზღაურდეს სახელმწიფო ბიუჯეტის მიერ. მაგალითად, საქმის განხილვისას, აგრეთვე სასამართლო გადაწყვეტილების აღსრულების სტადიაზე, იმ მოვალის მიმართ, რომელიც თავს არიდებს ფულადი თანხის გადახდას, სასამართლო აცხადებს ძებნას, წარმოიშობა სასამართლო ხარჯების გაწევის აუცილებლობაც. თუმცა ისინი წინასწარ მხარეების მიერ არ გადაიხდება. კანონით (სსსკ-ის 51-ე მუხლი) დადგენილია, რომ მოპასუხისა და მოვალის მოძებნა, როცა ეს კანონითაა გათვალისწინებული, წარმოებს ჯერ სახელმწიფო ბიუჯეტის ხარჯზე და შემდეგ კი გადახდება შესაბამისად მოპასუხეს – სახელმწიფო ბიუჯეტის სასარგებლოდ სასამართლო გადაწყვეტილების გამოტანის შემდეგ, ხოლო მოვალეს – გადაწყვეტილების აღსრულების დროს.

მოვალეს გადახდება აგრეთვე სასამართლო გადაწყვეტილების აღსრულებასთან დაკავშირებული ხარჯები (51-ე მუხლის ამ წინადადებაში იგულისხმება და საუბარია ყველა მოვალეზე, ანუ მოვალეზე საერთოდ და არა მარტო იმ მოვალეზე, რომელიც იძებნებოდა).

ამდენად, მოპასუხისა და მოვალის ძებნასთან დაკავშირებულ ხარჯებს თავდაპირველად გაიღებს სახელმწიფო. შემდგომში მოვალის (მოპასუხის) მოძებნა და, შესაბამისად, მოსარჩელის სასარჩელო მოთხოვნების სრული მოკულობით ან ნაწილობრივი დაკმაყოფილება, აგრეთვე სასამართლო გადაწყვეტილების აღსრულების შესახებ კრედიტორის მოთხოვნის დაკმაყოფილება, სასამართლოს განჩინების გამოტანის საფუძველია, რომლითაც სასამართლო ხარჯები გადახდება მოპასუხეს (მო-

აღეს) სახელმწიფო ბიუჯეტის სასარგებლოდ (ჩაირიცხება ბიუჯეტში) შინაგან საქმეთა ორგანოების სარჩელის საფუძველზე.

ზოგჯერ მხარეები მთლიანად თავისუფლდებიან საქმის განხილვასთან დაკავშირებული ხარჯების გადახდისაგან. მაგალითად, საერთო სასამართლოების ორგანული კანონის თანახმად, თარჯიმნის მომსახურების ხარჯებს სახელმწიფო გაიღებს.

საქმის განხილვასთან დაკავშირებული ხარჯების ოდენობა და გამოთვლის (გადახდის) პრინციპი განსხვავდება ბაჟის გამოთვლის პრინციპისაგან და ის დამოკიდებულია არა სარჩელის ფასსა და ხასიათზე, არამედ განისაზღვრება იმ ფაქტობრივი დანახარჯებით, რაც საჭიროა ექსპერტებისათვის, მოწმეებისათვის და ა.შ. მისაცემად (გადასახდელად).

სსსკ-ის 52-ე მუხლის თანახმად, სასამართლო ხარჯები, ანუ სახელმწიფო ბაჟი და საქმის განხილვასთან დაკავშირებული ხარჯები, კანონით გათვალისწინებული შემთხვევების გარდა, წინასწარ შეაქვს შესაბამისი საპროცესო მოქმედების შესრულების მთხოვნელ მხარეს. თუ ასეთი მოქმედების შესრულება მოითხოვა ორივე მხარემ, ანდა ეს ხდება სასამართლოს ინიციატივით, მაშინ ეს თანხა ორივე მხარეს შეაქვს თანაბარწილად.

სსსკ-ის 45-ე მუხლით მოწესრიგებულია მოწმეების, ექსპერტების, საეციალისტებისა და თარჯიმნებისათვის, რომელთაც სასამართლო იბარებს შესაბამისად ჩვენების მისაცემად, საექსპერტო დასკვნის მისაცემად და ა.შ. ხარჯების ანაზღაურებასთან დაკავშირებული საკითხები, კერძოდ, მათ აქვთ სასამართლოში გამოცხადებისათვის გაწეული ხარჯების ანაზღაურების უფლება. ამ ხარჯებში იგულისხმება: 1) მგზავრობის; 2) საცხოვრებელი სადგომის დაქირავების ხარჯების; 3) დღიური თანხის ანაზღაურების უფლება.

მგზავრობის ხარჯში იგულისხმება მგზავრობის ღირებულება სასამართლოს ადგილსამყოფლამდე და უკან დაბრუნებისათვის საჭირო ხარჯი, რომელიც ზემოაღნიშნულ პირებს აუნაზღაურდებათ მგზავრობის დოკუმენტების (ბილეთის) საფუძველზე, მაგრამ ეს ანაზღაურება არ უნდა აღემატებოდეს მგზავრობის ღირებულებას.

საცხოვრებელი სადგომის დაქირავების ხარჯების ანაზღაურება და დღიური თანხის გადახდა წარმოებს იმავე წესით, როგორც დადგენილია კანონმდებლობით სამივილინებო ხარჯების ანაზღაურების შესახებ.

სასამართლოში გამოცხადებისათვის გაწეული ხარჯების ანაზღაურე-

ბის უფლების გარდა, კერძო სპეციალურ საექსპერტო დაწესებულებებს (დამოუკიდებელ ექსპერტებს), ექსპერტს, თარჯიმანსა და სპეციალისტს დამატებით აქვთ გასამრჯელოს მიღების უფლებაც სასამართლოს დავალებით შესრულებული სამუშაოსათვის დადებული შეთანხმების საფუძველზე. ანაზღაურების ოდენობის განსაზღვრისას მხედველობაში მიიღება დრო, რომელიც მათ უნდა მოანდომონ სასამართლოს დავალების შესრულებას; მასალები, რომლებიც საჭირო იქნება ამ მოვალეობის სათანადოდ შესასრულებლად და სხვ. სახელმწიფო სპეციალური საექსპერტო დაწესებულებისათვის სასამართლო-საექსპერტო მომსახურების (სპეციალისტის, თარჯიმნის) ანაზღაურებას ახორციელებს ექსპერტიზის დამნიშნელი ორგანო (თანამდებობის პირი), საქართველოს მთავრობის მიერ დადგენილი ნორმებისა და ტარიფების შესაბამისად, იმ შემთხვევების გარდა, როდესაც აღნიშნული მომსახურების გაწევა წარმოებს სახელმწიფო ან სხვა სახსრებიდან. გამოყოფილი პროგრამული დაფინანსების ფარგლებში.

საერთოდ, სასამართლოში გამოცხადება, როცა პირს იბარებენ მოწმედ, ექსპერტად, თარჯიმნად, სპეციალისტად, კანონით სახელმწიფო (საზოგადოებრივი) ვალდებულების შესრულებად ითვლება. როცა ეს ვალდებულებები სრულდება სამუშაო დროს, მაშინ სასამართლოში დაბარებულ პირს გარანტირებული აქვს სამუშაო ადგილის შენარჩუნება და საშუალო ხელფასი სასამართლოში გამოცხადებასთან დაკავშირებით დახარჯული მთელი დროის განმავლობაში.

კანონით დადგენილია, რომ მუშაკებს, რომლებიც მოწმეებად არიან დაბარებული სასამართლოში, სამუშაო ადგილზე უნარჩუნდებათ საშუალო ხელფასი; მოწმეებს, რომლებიც არ არიან შრომით ურთიერთობაში, სამუშაოდან ან ჩვეულებრივი საქმიანობიდან მოცდენისათვის ეძლევათ გასამრჯელო ფაქტობრივად დახარჯული დროისა და შრომის ანაზღაურების მინიმალური ოდენობის გათვალისწინებით.

[მოწმეების, ექსპერტების, სპეციალისტებისა და თარჯიმნებისათვის მათ მიერ შესრულებული სამუშაოსათვის გასამრჯელოს გადახდა, აგრეთვე ამ პირთათვის სასამართლოში გამოსაცხადებლად გაწეული ხარჯების ანაზღაურება წარმოებს სასამართლოს (მოსამართლის) განჩინების საფუძველზე]

თუ მხარე გათავისუფლებული იყო ხარჯების გადახდისაგან (შეტანისაგან), მაშინ ამ პირებს ანაზღაურება მიეცემათ გაწეული სამუშაოსათვის ბიუჯეტიდან.

ზემოაღნიშნული წესები ხარჯების გადახდასთან (ანაზღაურებასთან) დაკავშირებით (ანუ ის, რომ წინასწარ შეაქვთ ხარჯები მხარეებს, ე.ი. ის, რომ ყველა შემთხვევაში მხარეები ანაზღაურებენ საქმის განხილვასთან დაკავშირებულ ხარჯებს) ვრცელდება ადგილობრივ დათვლიერებაზე გაწეული ხარჯების ანაზღაურების მიმართაც, თუ ადგილზე დათვლიერება ხდება ამ სასამართლოს ტერიტორიული განსჯადობის ფარგლებს გარეთ (მუხლი 50-ე).

რაც შეეხება სასამართლოს გადაწყვეტილების აღსრულებასთან დაკავშირებულ ხარჯებს, აღნიშნული საკითხი მოწესრიგებულია სპეციალური კანონით სააღსრულებო წარმოებათა შესახებ (იხ. ამ კანონის მე-10, 38-ე და 39-ე მუხლები).

ვფიქრობთ, აღსრულების ხარჯები არასწორადაა მიკუთვნებული საპროცესო კოდექსის მიერ საქმის განხილვასთან დაკავშირებული ხარჯებისადმი, რამეთუ აღსრულების ხარჯი ეს არ არის საქმის განხილვასთან დაკავშირებული ხარჯი. ამასთან, ვფიქრობთ, სპეციალური აქტით უნდა მოწესრიგდეს მხარის მიერ აღსრულების ხარჯების შეტანასთან დაკავშირებული საკითხები, რაც ღღესდღეობით მოუწესრიგებელია.

დაბოლოს, სასამართლო ხარჯების გადახდისაგან მხარე შეიძლება საერთოდ გათავისუფლდეს.

§4. სასამართლო ხარჯების გადახდისაგან გათავისუფლება. სასამართლო ხარჯების გადახდის გადადება ან ნაწილ-ნაწილ გადახდევინება და მათი ოდენობის შემცირება

როცა საუბარია სასამართლო ხარჯების გადახდისაგან გათავისუფლებაზე, ხაზი უნდა გაესვას იმას, რომ სასამართლო ხარჯების გადახდისაგან გათავისუფლება ხდება ორი წესით: 1) როცა ამის შესახებ პირდაპირ (იმპერატიულად) მიუთითებს კანონი და 2) ხარჯების გადახდისაგან გათავისუფლება სასამართლოს მიერ.

კონკრეტულად კი, საპროცესო კოდექსის 46-ე მუხლის შესაბამისად, სახელმწიფო ბიუჯეტის სასარგებლოდ სასამართლო ხარჯების (ანუ ბაჟისა და საქმის განხილვასთან დაკავშირებული ხარჯების) გადახდისაგან გათავისუფლება პირთა განსაზღვრული ჯგუფი ამავე მუხლში ჩამოთვ-

ლილ საქმეებზე. მაგალითად, მოსარჩელები – ალიმენტის გადახდევინების სარჩელებზე; მოსარჩელები – დასახიჩრებით ან ჯანმრთელობის სხვა დაზიანებებით, აგრეთვე მარჩენალის სიკვდილით მიყენებული ზიანის ანაზღაურების სარჩელებზე; მოსარჩელები – დანაშაულით მიყენებული მატერიალური ზარალის ანაზღაურების სარჩელებზე; მხარეები – უკანონო მსჯავრდების, სისხლის სამართლის პასუხისმგებებაში უკანონოდ მიცემის, აღკვეთის ღონისძიებად დაპატიმრების უკანონოდ გამოყენების ან გამასწორებელ საშუაოთა სახით ადმინისტრაციული სახდელის უკანონოდ დადების შედეგად ფიზიკურ პირთათვის მიყენებული ზარალის ანაზღაურებასთან დაკავშირებულ სარჩელებზე; მოსარჩელები არასრულწლოვანთა უფლებების დარღვევასთან დაკავშირებულ სარჩელებზე.

დასახელებული მუხლის მე-2 ნაწილში აღნიშნულია, რომ საქართველოს კანონმდებლობით შეიძლება გათვალისწინებულ იქნეს სახელმწიფო ბიუჯეტის სასარგებლოდ სასამართლო ხარჯების გადახდისაგან მხარეთა გათავისუფლების სხვა შემთხვევებიც (მაგალითად, მინსკის კონვენციის 1-ლი და მე-2 მუხლები ითვალისწინებენ ხარჯებისაგან გათავისუფლებას).

ასევე მაგალითად, ბაჟის კანონის მე-5 მუხლში საუბარია შეღავათებზე სახელმწიფო ბაჟში. ჩვენ გვინდა ყურადღება მივაქციოთ იმას, რომ ამ მუხლში საუბარია არა ყველა სახის სასამართლო ხარჯისაგან გათავისუფლებაზე (როგორც ეს მოცემულია საპროცესო კოდექსის 46-ე მუხლში), არამედ სასამართლო ხარჯის მხოლოდ ერთ-ერთი სახის – სახელმწიფო ბაჟის გადახდისაგან გათავისუფლებაზე. ამასთან, საკმაოდ ვრცელია (გაფართოებულია) სახელმწიფო ბაჟის გადახდისაგან გათავისუფლების საფუძველთა ჩამონათვალი (იხ. ბაჟის კანონის მე-5 მუხლი).

რაც შეეხება სასამართლო ხარჯების გადახდისაგან გათავისუფლებას სასამართლოს მიერ, სსსკ-ის 47-ე მუხლით დადგენილია, რომ სასამართლოს, ფიზიკური პირის ქონებრივი მდგომარეობის გათვალისწინებით შეუძლია მთლიანად ან ნაწილობრივ გაათავისუფლოს იგი სახელმწიფო ბიუჯეტის სასარგებლოდ სასამართლო ხარჯების გადახდისაგან, მაგრამ სასამართლოს უფლება არა აქვს ფიზიკური პირი (იქნება ეს მოსარჩელე თუ მოპასუხე) გაათავისუფლოს იმ სასამართლო ხარჯების გადახდისაგან, რომლებიც გადახდილ უნდა იქნენ მეორე მხარის (ერთ-ერთი მხარის) სასარგებლოდ. ამ შემთხვევაში გათვალისწინებულ უნდა იქნეს სსსკ-ის 53-ე მუხლის მოთხოვნები.

აღსანიშნავია, რომ კანონში საუბარია ფიზიკურ პირებზე, რაც შეეხებათ იურიდიულ პირებს, მათი გათავისუფლება ზემოაღნიშნული ხარჯების გადახდისაგან სახელმწიფო ბიუჯეტის სასარგებლოდ, არ დაიშვება.

თუ მხარეს არ შეუძლია ადვოკატის ხარჯების ანაზღაურება, სასამართლოს უფლება აქვს ამ მხარის შუამდგომლობის საფუძველზე მოიწვიოს ადვოკატი სახელმწიფო ხარჯზე, თუ განსახილველი საქმის მნიშვნელობისა და სირთულის გამო ადვოკატის მონაწილეობა ამ საქმის განხილვაში მიზანშეწონილია. ასეთ შემთხვევაში ადვოკატი მიიღებს ანაზღაურებას დავის საგნის ღირებულების 4% ოდენობით სახელმწიფო სალაროდან (ბიუჯეტიდან).

ცხადია, თავისი მნიშვნელობითა და სირთულით შეიძლება გამოირჩეოდეს (ხასიათდებოდეს) როგორც ქონებრივ-სამართლებრივი დავა, ისე არაქონებრივ-სამართლებრივი დავაც. ვთქვათ, სასამართლო იხილავს საოჯახო დავას მამობის დადგენასთან დაკავშირებით. ამ ნორმის მოქმედება ვრცელდება როგორც ქონებრივ, ისე არაქონებრივ დავებზე. ამიტომ გასაგებია, რომ ქონებრივ დავაში ბიუჯეტის ხარჯზე მონაწილე ადვოკატის ანაზღაურება შეიძლება ერთგვარად სამართლიანიც იყოს დავის საგნის ღირებულების 4%-ის ფარგლებში, ხოლო ინავე არაქონებრივ დავებში, მოცემულ შემთხვევაში საოჯახო დავაში, რომელშიც დავის საგნის ღირებულება კანონის თანახმად არ შეიძლება 30 ლარს აღემატებოდეს, დავის საგნის ღირებულების (30 ლარის) 4% ოდენობის ფარგლებში ადვოკატის ანაზღაურების დაწესება, სერიოზული საკანონმდებლო ხარვეზია, რაც მომავალში აუცილებლად უნდა გამოსწორდეს.

აღსანიშნავია, რომ ერთ-ერთი მხარის გათავისუფლება სასამართლო ხარჯების გადახდისაგან, მეორე მხარის სასამართლო ხარჯების გადახდის ვალდებულებებზე გავლენას არ ახდენს.

სასამართლო ხარჯების გადახდისაგან მხარეთა გათავისუფლების შესახებ საკითხი წყდება სარჩელის წარმოებაში მიღების დროს.

მოქმედი კანონმდებლობით სასამართლოს (მოსამართლეს) არა მხოლოდ სასამართლო ხარჯების გადახდისაგან ფიზიკური პირის გათავისუფლების უფლება აქვს, არამედ მას უფლება აქვს მხარეთა ქონებრივი მდგომარეობიდან გამომდინარე და მისი გათვალისწინებით ერთ ან ორივე მხარეს (როგორც ფიზიკურ პირს, ისე იურიდიულ პირს) გადაუღოს ან ნაწილ-ნაწილ გადაახდევინოს სახელმწიფო ბიუჯეტის

სასარგებლოდ სასამართლო ხარჯების გადახდა, ანდა შეამციროს ხარჯების ოდენობა (სსსკ-ის 48-ე მუხლი).⁷

სასამართლო ხარჯის გადახდის გადადების არსი იმაში მდგომარეობს, რომ სასამართლო (ან მოსამართლე) გადადებს ხარჯის გადახდის ვადას უფრო გვიანი ვადისათვის (ვადით), ხოლო დაინტერესებულ პირს მიენიჭება განსაზღვრული დროის განმავლობაში ხარჯების გადახდის უფლება. დრო დგინდება სასამართლოს მიერ, ამასთან, როგორც წესი, გადასახდელად წესდება მცირეოდენი ფულადი თანხა.

დაინტერესებული მხარის მიერ განცხადება სასამართლო ხარჯების გადახდის გადადების, ნაწილ-ნაწილ გადახდევინების ან ოდენობის შემცირების შესახებ შეიძლება შეტანილ იქნეს პროცესის ნებისმიერ სტადიაზე. განცხადებას თან უნდა ერთვოდეს ასეთი მოთხოვნის დასაბუთებულობის დამადასტურებელი დოკუმენტები (ცნობები ხელფასის, პენსიის ოდენობის, არასრულწლოვანი ბავშვების ყოლის შესახებ, კერძოდ, მათი დაბადების მოწმობის ასლები, ასევე ცნობები მეუღლის შრომისუუნარობის შესახებ და ა.შ.) შესაბამისი განცხადების განხილვისას აუცილებელია სასამართლო ინდივიდუალურად მიუდგეს მხარეთა მატერიალური მდგომარეობის განსაზღვრის საკითხს. გათვალისწინებულ უნდა იქნეს სსსკ-ის 48-ე მუხლის მოთხოვნები ერთი ან ორივე მხარისათვის სახელმწიფო ბიუჯეტის სასარგებლოდ სასამართლო ხარჯების გადახდის გადადების, ნაწილ-ნაწილ გადახდევინების ან ამ ხარჯების ოდენობის შემცირების შესაძლებლობის შესახებ.

რაც შეეხება სასამართლო ხარჯების ოდენობის შემცირებას, 49-ე მუხლის თანახმად, სასამართლო ხარჯების ოდენობა განახევრდება, თუ:

- ა) მოსარჩელემ უარი თქვა სარჩელზე ან მოპასუხემ ცნო სარჩელი;
- ბ) მხარეები მორიგდებიან;
- გ) გამოტანილია დაუსწრებელი გადაწყვეტილება. კანონში მითითებული სიტყვები “სასამართლო ხარჯების ოდენობა განახევრდება“ ნიშნავს, რომ სასამართლო გადაწყვეტილების სარეზოლუციო ნაწილში მიუთითებს: დაუბრუნდეს მხარეს გადახდილი სახბაუის ან სხვა სასამართლო ხარჯის ნახევარი.

თუ სარჩელის ცნობა, სარჩელზე უარის თქმა ან მხარეთა მორიგება სადავო საგნის მხოლოდ ნაწილს შეეხება, მაშინ სასამართლო ხარჯების გადახდის ვალდებულება განისაზღვრება დარჩენილი ნაწილის განხილვით გამოწვეული ხარჯებით.

წმ. სასამართლო ხარჯების განაწილება მხარეთა შორის და მათი ანაზღაურება სახელმწიფოსათვის

სამოქალაქო საქმეზე გადაწყვეტილების გამოცხადების დროს სასამართლომ (მოსამართლემ) გადაწყვეტილების სარეზოლუციო ნაწილში უნდა მიუთითოს სასამართლო ხარჯების განაწილების თაობაზე (სსსკ-ის 249-ე მუხლის მე-5 ნაწილი), საპროცესო კოდექსის 53-55-ე მუხლებით დადგენილი წესების (მოთხოვნების) გათვალისწინებით.

მხარეთა შორის სასამართლო ხარჯების განაწილების ზოგადი წესები დადგენილია სსსკ-ის 53-ე მუხლით. ამ მუხლის სათაურიდან პირდაპირ გამომდინარეობს, რომ სასამართლო ხარჯები ნაწილდება მხოლოდ მხარეებს — მოსარჩელესა და მოპასუხეს შორის, რომელთა შორის წამოჭრილი მატერიალურ-სამართლებრივი დავაც იყო სასამართლო განხილვის საგანი. ამასთან, სასამართლო ხარჯების განაწილების თაობაზე საკითხის გადაწყვეტის დროს გათვალისწინებულ უნდა იქნენ დამოუკიდებელი მოთხოვნის მქონე მესამე პირებიც იმდენად, რამდენადაც ისინი სარგებლობენ მოსარჩელის ყველა უფლებით და ეკისრებათ მისი ყველა მოვალეობა.

{ თუ სარჩელი აღძრულია რამდენიმე მოსარჩელის მიერ ან რამდენიმე მოპასუხის წინააღმდეგ, ან თუ საქმეში მონაწილეობს დამოუკიდებელი მოთხოვნის მქონე მესამე პირი, სასამართლო ხარჯების განაწილება ხდება ყველა ამ პირს შორის, რამეთუ პროცესში თითოეული, ყოველი მათგანი დამოუკიდებლად გამოდის. }

მიყენებული ზიანისათვის ბრალეულ პირზე პასუხისმგებლობის დაკისრების პრინციპი საფუძვლად უდევს მხარეთა შორის სასამართლო ხარჯების განაწილებასაც, რაც გასწია როგორც სახელმწიფომ, ისე იმ მხარეებმაც, რომელიც არ იყო გათავისუფლებული ამ ხარჯების გადახდისაგან.

სსსკ-ის 53-ე მუხლის შესაბამისად, სასამართლო ხარჯები მხარეთა შორის ნაწილდება შემდეგი წესით:

იმ მხარის მიერ გაღებული ყველა ხარჯის გადახდა, რომლის სასარგებლოდაც გამოიჭანა სასამართლომ გადაწყვეტილება, ეკისრება მეორე მხარეს, თუნდაც ეს მხარე გათავისუფლებული იყოს სახელმწიფო ბიუჯეტში სასამართლო ხარჯების გადახდისაგან. აქედან გამომდინარე, ხარჯების ანაზღაურების უფლებას იძენს ის მხარე, რომელმაც მოიგო

პროცესი და უკვე გასწია (გადიხდა) სასამართლო ხარჯები. მხარე, რომელმაც წააგო პროცესი, აღნიშნულ ხარჯებს ანაზღაურებს ნებისმიერ შემთხვევაში.

აქედან დასკვნა, რომ კანონი ათავისუფლებს კონკრეტულ პირებს მხოლოდ სახელმწიფო ბიუჯეტში (მის სასარგებლოდ) სასამართლო ხარჯების გადახდისაგან, ხოლო ურთიერთშორის მხარეები ამ ხარჯებს ანაზღაურებენ ხარჯების სრული ან ნაწილობრივი ანაზღაურების პრინციპის მიხედვით, ანუ ურთიერთშორის (ერთიმეორისათვის) ამ ხარჯების ანაზღაურებისაგან მხარეები (წაგებული მხარე) არ თავისუფლდებიან.)

სწორედ ამიტომ, რომ წაგებული მხარე ნებისმიერ შემთხვევაში, მაშინაც კი, როცა ის გაათავისუფლებული იყო ბიუჯეტის სასარგებლოდ ხარჯების გადახდისაგან, ანაზღაურებს მეორე (მოგებული) პირის სასარგებლოდ ამ ხარჯებს.

კერძოდ, თუ სარჩელი სრულად დაკმაყოფილდა, მოსარჩელეს აუნაზღაურდება ყველა სასამართლო ხარჯი, რომელიც მის სასარგებლოდ გადახდება მოპასუხეს. თუ მოსარჩელეს უარი ეთქვა სარჩელის დაკმაყოფილებაზე, მაშინ პირიქით, მას დაეკისრება მოპასუხის სასარგებლოდ, ამ უკანასკნელის მიერ გაწეული ხარჯების ანაზღაურება (გადახდა.)

რაც შეეხება ხარჯების ნაწილობრივი ანაზღაურების უფლებას, ეს უფლება წარმოიშობა, თუ სარჩელი დაკმაყოფილებულია ნაწილობრივ, ასეთ შემთხვევაში მოსარჩელეს შესაბამისი თანხები (ხარჯები) მიეკუთვნება (აუნაზღაურდება) სარჩელის იმ მოთხოვნის პროპორციულად, რაც სასამართლოს გადაწყვეტილებით იქნა დაკმაყოფილებული, ხოლო მოპასუხეს — სარჩელის მოთხოვნათა იმ ნაწილის პროპორციულად, რომელზედაც მოსარჩელეს უარი ეთქვა. მოახდენს რა სრულ ანგარიშსწორებას მხარეთა შორის, სასამართლო მიაკუთვნებს განსხვავებას ამა თუ იმ მხარეს.

ანალოგიური წესი მოქმედებს აგრეთვე იმ სასამართლო ხარჯების განაწილების დროს, რომელიც მხარეებმა გასწიეს საქმის სააპელაციო და საკასაციო ინსტანციებში წარმოებისას (სააპელაციო და საკასაციო საჩივრის შეტანასთან დაკავშირებით გაწეული ხარჯი და სხვ.). ამ შემთხვევაში უკვე ყველაფერი დამოკიდებულია სააპელაციო და საკასაციო სასამართლოში საქმის განხილვის შედეგზე. კერძოდ, თუ სააპელ-

აცოი ან საკასაციო სასამართლო არ დააბრუნებს საქმეს ხელახლა განსახილველად და შეცვლის წინა ინსტანციის სასამართლოს გადაწყვეტილებას ან გამოიტანს ახალ გადაწყვეტილებას, იგი შესაბამისად შეცვლის სასამართლო ხარჯების განაწილებასაც.

თუ სააპელაციო ან საკასაციო სასამართლო დააბრუნებს საქმეს ხელახლა განსახილველად, მთელი სასამართლო ხარჯები, რაც გაწეულია ამ საქმის განხილვასთან დაკავშირებით, სარჩელის აღძვრიდან დაწყებული უნდა შეჯამდეს და შემდეგ განაწილდეს მხარეთა შორის სსსკ-ის 53-ე მუხლით დადგენილი წესების მიხედვით.

თუ მოსარჩელემ უარი თქვა სარჩელზე, მის მიერ გაწეულ ხარჯებს მოპასუხე არ ანაზღაურებს. ამის შესახებ მოსამართლემ (სასამართლომ) უნდა გააფრთხილოს მოსარჩელე მისთვის სარჩელზე უარის თქმის შედეგების განმარტების დროს. თუმცა, თუ მოსარჩელემ მხარი არ დაუჭირა თავის მოთხოვნას (სარჩელს) იმის გამო, რომ მოპასუხემ ნებაყოფლობით დააკმაყოფილა იგი სარჩელის აღძვრის შემდეგ (ანუ, როცა სარჩელის აღძვრის შემდეგ აღიარა მოპასუხემ ეს მოთხოვნები), მაშინ მოსარჩელის შუამდგომლობით სასამართლო მოპასუხეს დააკისრებს მოსარჩელის მიერ გაწეული ყველა ხარჯისა და ადვოკატის დახმარების გამო გაწეული ყველა ხარჯის ანაზღაურებას (გადახდას).

როცა მხარეები დებენ მორიგებას, მათ უფლება აქვთ თვითონ გაითვალისწინონ ორმხრივი ხელშეკრულების, ანუ მორიგების აქტის საფუძველზე სასამართლო ხარჯებისა და ადვოკატის დახმარების გამო გაწეული ხარჯების ურთიერთშორის განაწილების წესი. სასამართლო აღნიშნულ ხარჯებს მხარეთა შორის განაწილებს მათი შეთანხმების (მორიგების) შესაბამისად (სსსკ-ის 54-ე მუხლი). წინააღმდეგ შემთხვევაში, თუ მხარეებს მორიგების დროს (მორიგების აქტში) არ გაუთვალისწინებიათ სასამართლო ხარჯებისა და ადვოკატის დახმარების გამო გაწეული ხარჯების განაწილების წესი, სასამართლომ, ვფიქრობთ, ეს საკითხი უნდა გადაწყვიტოს ხარჯების განაწილების ზოგადი წესებიდან გამომდინარე (ანუ სსსკ-ის 49-ე, 53-ე და 55-ე მუხლების გათვალისწინებით).

თუ სასამართლო გადაწყვეტილების სარეზოლუციო ნაწილში არ ჰქონდა ასახვა ხარჯების განაწილების საკითხმა სასამართლოს დაუდევრობის გამო, მაშინ გადაწყვეტილების გამომტან სასამართლოს შეუძლია ეს გამოასწოროს თავისი ინიციატივით ანდა მხარეთა თხოვნით (განცხადებით) და გამოიტანოს დამატებითი გადაწყვეტილება. დამატე-

ბითი გადაწყვეტილებების გამოტანაზე უარის თქმის შესახებ სასამართლოს განჩინებაზე შეიძლება კერძო საჩივრის შეტანა (სსსკ-ის 261-ე მუხლი).

სასამართლო ხარჯების განაწილების გარდა, კანონი ითვალისწინებს მათი ანაზღაურების წესს.

შესაბამისად, სამოქალაქო საპროცესო კანონმდებლობაში სასამართლო ხარჯების განაწილების ცნების გარდა იხმარება „სასამართლო ხარჯების ანაზღაურების“ ცნება. ეს ცნება გამოიყენება სახელმწიფოსათვის სასამართლო ხარჯების ანაზღაურების მიმართ.

ასე მაგალითად, სსსკ-ის 55-ე მუხლით დადგენილია, რომ სასამართლოს მიერ საქმის განხილვასთან დაკავშირებით გაწეული ხარჯები და სახელმწიფო ბაჟი, რომელთა გადახდისაგან გათავისუფლებული იყო მოსარჩელე, გადახდება მოპასუხეს ბიუჯეტის შემოსავლის სასარგებლოდ, მოთხოვნათა იმ ნაწილის პროპორციულად, რომელიც დაკმაყოფილებულია.

სარჩელის დაკმაყოფილებაზე უარის თქმის დროს სასამართლოს მიერ გაწეული ხარჯები გადახდება მოსარჩელეს სახელმწიფო ბიუჯეტის სასარგებლოდ.

თუ სარჩელი დაკმაყოფილებულია ნაწილობრივ, ხოლო მოპასუხე გათავისუფლებულია სასამართლო ხარჯების გადახდისაგან, სასამართლოს მიერ საქმის განხილვასთან დაკავშირებით გაწეული ხარჯები სახელმწიფო ბიუჯეტის სასარგებლოდ გადახდება მოსარჩელეს, რომელიც არ არის გათავისუფლებული სასამართლო ხარჯების გადახდისაგან, სასარჩელო მოთხოვნათა იმ ნაწილის პროპორციულად, რომლის დაკმაყოფილებაზედაც მას უარი ეთქვა.

თუ მოსარჩელეც და მოპასუხეც გათავისუფლებულია სასამართლო ხარჯების გადახდისაგან, მაშინ სასამართლოს მიერ საქმის განხილვასთან დაკავშირებით გაწეულ ყველა ხარჯს სრულად გაიღებს სახელმწიფო.

სახელმწიფო ბიუჯეტის სასარგებლოდ გადახდება მოპასუხეს მის მოძებნასთან დაკავშირებული ხარჯები. გადახდევინება მოპასუხისაგან (მოვალისაგან) ასეთ დროს წარმოებს შინაგან საქმეთა ორგანოების სარჩელის საფუძველზე, რომლებიც ახორციელებენ მოპასუხის მოძებნას. ბაჟის კანონის მე-5 მუხლის თანახმად, შ.ს. ორგანოები ასეთ სარჩელებზე თავისუფლდებიან სახელმწიფო ბაჟის გადახდისაგან.

წმ. ადვოკატის დახმარების გამო გადასახდელი ხარჯები

სამოქალაქო საპროცესო კანონმდებლობა იცნობს ისეთ ცნებასაც, როგორიცაა „ხარჯების ანაზღაურება“. ამ ხარჯებში იგულისხმება ადვოკატის (წარმომადგენლის) დახმარების გამო გადასახდელი ხარჯები.

ადვოკატის (წარმომადგენლის) დახმარების გამო გადასახდელი ხარჯები შეადგენს ხარჯების ცალკე ჯგუფს, რომელთაც კანონი სასამართლოს გარეშე ხარჯებს უწოდებს. მართალია, გარეშე ხარჯები არ მიეკუთვნება საკუთრივ სასამართლო ხარჯებს, მაგრამ ეს ხარჯები მხარეებს ეკისრებათ სამოქალაქო საქმეთა სასამართლოში განხილვასთან დაკავშირებით. ამ ხარჯების ანაზღაურებით უფრო მეტადაა გარანტირებული პროცესში მხარეთა უფლებების რეალური დაცვა. მაგრამ სახელმწიფო ბაჟისა და საქმის განხილვასთან დაკავშირებული ხარჯებისაგან განსხვავებით, ადვოკატის მომსახურების ანაზღაურება პირდაპირაა დამოკიდებული მხარეთა ნების გამოვლენაზე. კანონის თანახმად, მხარეს უფლება აქვს საქმე სასამართლოში აწარმოოს პირადად ან წარმომადგენლის მეშვეობით. წარმომადგენლად მხარეს შეუძლია აირჩიოს ადვოკატი, ან სხვა ქმედუნარიანი პირი. ყველა შემთხვევაში წარმომადგენლის მიერ გაწეული შრომის ანაზღაურება ხდება შეთანხმების საფუძველზე (შეთანხმების მიხედვით) — ეს არის დღეს მოქმედი ძირითადი პრინციპი.

წარმომადგენლისათვის იურიდიული დახმარების გამო გადახდილი (გაწეული) ხარჯების ანაზღაურება იმ მხარისათვის, რომელმაც ეს ხარჯები გასწია, დამოკიდებულია კონკრეტული სამოქალაქო საქმის განხილვის შედეგზე. კერძოდ, სსსკ-ის 53-ე მუხლის თანახმად, იმ მხარის წარმომადგენლის დახმარებისათვის გაწეულ ხარჯებს, რომლის სასარგებლოდაც იქნა გამოტანილი გადაწყვეტილება, (სასამართლო დაკისრებს მეორე მხარეს გონივრულ ფარგლებში, მაგრამ არა უმეტეს დავის საგნის ღირებულების 4%-ის ოდენობით.)

როგორც ვხედავთ, შესაბამისი თანხის ოდენობა, რომელიც გადახდევინებულ უნდა იქნეს მეორე მხარისაგან, კანონით არ არის დაზუსტებული და მყარ თანხაში განსაზღვრული (დადგენილი); ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში ამ ხარჯების ოდენობას ადგენს სასამართლო კონკრეტული გარემოებების გათვალისწინებით და გონივრულ ფარგლებში. ამიტომ, კონკრეტული თანხის განსაზღვრა, რომელიც უნდა გადახდეს მეორე (წაგებულ)

მხარეს სასამართლო გადაწყვეტილების საფუძველზე, დამოკიდებულია სასამართლოს შეხედულებაზე. ამასთან, კანონმდებელმა მკაფიოდ მონიშნა სასამართლო შეხედულების (დისკრეციის) რეალიზაციის საზღვრები. „გონივრული ფარგლები“ სასამართლოსა და მხარეებს ავალდებულებს, რომ წარმომადგენლის დახმარების გამო გადასახდელი ხარჯების ოდენობა შეუფარდონ სარჩელის ფასს, საქმის სირთულეს, წარმომადგენლის მიერ გაწეული სამუშაოს მოცულობას, პროცესის ხანგრძლივობას.

(მოპასუხეს მაშინ აქვს ადვოკატის (წარმომადგენლის) დახმარების გამო გაწეული ხარჯების ანაზღაურების უფლება, როცა იგი სრულად ან ნაწილობრივ მოიგებს პროცესს (ე.ი. როცა მოსარჩელეს უარი ეთქვა სარჩელის დაკმაყოფილებაზე სრულად ან ნაწილობრივ))

ადვოკატის დახმარების გამო გადასახდელი ხარჯები შეიძლება გადაახდებიან (ამ ხარჯების ანაზღაურება დააკისრონ) მოპასუხეს მოსარჩელის მოთხოვნით, თუ მოსარჩელე მხარს აღარ უჭერს თავის სასარჩელო მოთხოვნას იმის გამო, რომ მოპასუხემ ნებაყოფლობით დააკმაყოფილა იგი, მაგრამ კანონში აღნიშნულია, რომ მოსარჩელეს ეს შეუძლია მოითხოვოს სარჩელის აღძვრის შემდეგ, ე.ი. მაშინ, როცა მოსარჩელემ რეალურად გასწია (ან შეეძლო გაეწია) განსაზღვრული ხარჯები (სსსკ 54-ე მუხლის 1-ლი ნაწილი). დაბოლოს, სასამართლო ხარჯებთან დაკავშირებით გამოტანილ ყველა განჩინებაზე შეიძლება კერძო საჩივრის შეტანა.

* * *

სასამართლო პრაქტიკა

სახ. ბაჟი

სსსკ 48-ე მუხლის თანახმად სასამართლოს, მხარეთა ქონებრივი მდგომარეობის გათვალისწინებით, შეუძლია ერთ ან ორივე მხარეს გადაუღოს ან გაუნაწილედოს სახელმწიფო ბიუჯეტის სასარგებლოდ სასამართლო ხარჯების გადახდა, ანდა შეამციროს ხარჯების ოდენობა. აქ იგულისხმება მხარეთა მძიმე ქონებრივი (ფინანსური) მდგომარეობა, რაც მათ ართმევს სასამართლო ხარჯების გადახდის შესაძლებლობას. ამა თუ იმ საწარმოს ყოფნა ზარალზე, ჯერ კიდევ არ ნიშნავს მის ისეთ ქონებრივ მდგომარეობას, რომლის გამოც მას არ შესწევს ხარჯების გადახდის უნარი. არამედ ობიექტურად ეს ქონებრივი (ფინანსური) მდგომარეობა მძიმე უნდა იყოს, რისთვისაც მხარემ უნდა წარ-

მოადგინოს მძიმე ფინანსური მდგომარეობის დამადასტურებელი მტკიცებულება და არა ზარალზე ყოფნის დამადასტურებელი მტკიცებულება, რამეთუ ზარალზე ყოფნა ვერ კიდევ არ ნიშნავს ქონებრივ (ფინანსურ) მდგომარეობას.

სსსკ 47-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის თანახმად, საქართველოს მოქალაქის ქონებრივი მდგომარეობის გათვალისწინებით შეუძლია მთლიანად ან ნაწილობრივ გაათავისუფლოს იგი სახელმწიფო ბიუჯეტის სასარგებლოდ სასამართლო ხარჯების გადახდისაგან.

ამევე კოდექსის 48-ე მუხლის თანახმად სასამართლოს, მხარეთა ქონებრივი მდგომარეობის გათვალისწინებით, შეუძლია (სასამართლოს უფლება აქვს მაგრამ ვალდებული არ არის) ერთი ან ორივე მხარეს გადაუღოს ან გაუნაწილდოს სახელმწიფო ბიუჯეტის სასარგებლოდ სასამართლო ხარჯების გადახდა, ანდა შეამციროს ხარჯების ოდენობა.

კანონი ითვალისწინებს მხოლოდ მოქალაქის გათავისუფლებას სასამართლო ხარჯების გადახდისაგან, ხოლო სასამართლო ხარჯების გადადება, განაწილდება ან ხარჯების შემცირება კანონის თანახმად შესაძლებელია ორივე მხარისათვის, ე.ი. როგორც ფიზიკური ასევე იურიდიული პირისათვის“ (სუსგ 2003 წ. №5, გვ. 1351). აქედან გამომდინარე, საკასაციო პალატამ ჩათვალა, რომ სააპელაციო პალატამ არასწორად განმარტა სსსკ 48-ე მუხლი, როდესაც მიიჩნია, რომ ვინაიდან აპელანტი იურიდიული პირია, მისთვის სასამართლო ხარჯების გადადება კანონის თანახმად არ შეიძლება. საქმეში არსებული მასალების თანახმად საკასაციო პალატამ ჩათვალა, რომ სსსკ 48-ე მუხლის საფუძველზე შესაძლებელია იურიდიულ პირს (აპელანტს) გადაეღოს სახ. ბაჟის გადახდა.

* * *

სახ. ბაჟი

პრაქტიკაში შეიძლება წარმოიშვას საკითხი იმის შესახებ, უნდა გადაიხადოს თუ არა სახ. ბაჟი უფლებამონაცვლემ, რომელსაც პროცესის მსვლელობისას დაუთმეს მოთხოვნა და რომელიც კანონის თანახმად გათავისუფლებულია სახ. ბაჟის გადახდისაგან, ხოლო წინამორბედი კი კანონის თანახმად ვალდებული იყო გადაეხადა იგი (ანუ არ იყო გათავისუფლებული სახ.ბაჟის გადახდისაგან). ერთ-ერთ საქმეზე უფლებამონაცვლემ სააპელაციო სასამართლოს განჩინების გასაჩივრებისას კერძო საჩივარში მიუთითა, რომ გასაჩივრებული განჩინებით დარღვეულ იქნა „სახ. ბაჟის შესახებ“ კანონის მე-5 მუხლი, რომლის თანახმადაც იგი, როგორც II ვკუუის ინვალდი, ექვემდებარებოდა სახ. ბაჟისაგან გათავისუფლებას. მისი აზრით, საკითხის არსს არ ცვლის ის გარემოება, რომ იგი არის უფლებამონაცვლე, რადგან სახ. ბაჟის კანონის მე-5 მუხლი იმპერატი-

ულია და მისი ძალით ინვალიდობის მქონე პირი ნებისმიერ შემთხვევაში ექვემდებარება სახ. ბაჟის გადახდისაგან უპირობო გათავისუფლებას, სასამართლომ არ გაითვალისწინა, რომ სსსკ 92-ე მუხლის მე-2 ნაწილი აწესრიგებს საკითხს, თუ რა მოცულობით გადადის საპროცესო ვალდებულებანი უფლებამონაცვლეზე, მაგრამ არ არეგულირებს ამ ვალდებულებებისაგან გათავისუფლების საკითხს.

საკასაციო პალატა ამ საქმეზე არ დაეთანხმა კერძო საჩივრის ავტორის მოსაზრებას, რომ სსსკ 92-ე მუხლის (უფლებამონაცვლეობა) მე-2 ნაწილი აწესრიგებს საკითხს, თუ რა მოცულობით გადადის საპროცესო ვალდებულებანი უფლებამონაცვლეზე, მაგრამ არ არეგულირებს ამ ვალდებულებისაგან გათავისუფლების საკითხს. საკასაციო პალატამ მიუთითა, რომ აღნიშნული ნორმით პროცესში უფლებამონაცვლის დაშვებამდე შესასრულებელი ყველა მოქმედება სავალდებულოა იმ ოდენობით, რაც სავალდებულო იქნებოდა იმ პირისათვის, რომელიც მან შეცვალა.

ყველა მოქმედების შესრულების სავალდებულობა გულისხმობს, რომ უფლებამონაცვლემ უნდა განახორციელოს ყველა მოქმედება, რაც უნდა შეესრულებინა პირს, რომელიც მან შეცვალა (წინამორბედი).

აღნიშნული ნორმა არ მიუთითებს, რომ უფლებამონაცვლის მიმართ შეიძლება რომელიმე მოქმედების შესრულება არ იყოს სავალდებულო. მოცემულ შემთხვევაში უფლებამონაცვლისათვის ცნობილი იყო ის გარემოება, რომ მოთხოვნის დამთმობს უნდა გადაეხადა სახ. ბაჟი. მან მიიღო მოთხოვნა. ასეთ შემთხვევაში მასზე ვერ გავრცელდება უფრო მეტი შეღავათი, ვიდრე მოთხოვნის დამთმობს ჰქონდა.

ამასთან, გასათვალისწინებელია საპროცესო კოდექსის 184-ე მუხლის მე-3 ნაწილის მოთხოვნაც, რომლის თანახმად სადავო ნივთის გასხვისება ან მოთხოვნის დათმობა ვერ მოახდენს გავლენას პროცესის მსვლელობაზე (სუსგ, 2003 წ. №5, გვ. 1357).

* * *

სახ. ბაჟი

სსსკ 47-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის თანახმად სასამართლოს მოქალაქის ქონებრივი მდგომარეობის გათვალისწინებით შეუძლია მთლიანად ან ნაწილობრივ გაათავისუფლოს იგი სახ. ბიუჯეტის სასარგებლოდ სასამართლო ხარჯების გადახდისაგან.

მხარის უმუშევრობა თავისთავად ვერ განხდება ამ ნორმის გამოყენების საფუძველი. ამასთან დაკავშირებით, ერთ-ერთ საქმეზე საკასაციო პალატამ განმარტა, რომ მითითებული ნორმა (სსსკ 47-ე მუხლი) სასამართლოს აძლევს შესაძლებლობას თავისი შეხედულებით გადაწყვიტოს ხარჯების გადახდისაგან გათავისუფლების საკითხი. მხარის მიერ წარმოდგენილი საბუთი უმუშევრობის შესახებ არ არის ხარჯების გადახდისაგან გათავისუფლების საფუძველი, რადგან ქონე-

ბრივი მდგომარეობა მხოლოდ უმუშევრობით არ განისაზღვრება. საკასაციო პალატამ ასევე არ გაიზიარა ის გარემოება, რომ კერძო საჩივრის ავტორს კმაყოფაზე ჰყავს ორი შვილი, რადგან დადგენილია, რომ კერძო საჩივრის ავტორს ჰყავს მეუღლე, რომლისგანაც იღებს ფულად შემოსავალს, რაც დასტურდება საქმეში არსებული ფულადი გზავნილებით (სუსგ 2003 წ. №6, გვ. 1639-1640).

* * *

სახ. ბაჟი

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს საკასაციო პალატა საინტერესოდ განმარტავს სსსკ 48-ე მუხლს. კერძოდ, ერთ-ერთ საქმეზე აღნიშნულია, რომ სასამართლოს განჩინებაში ისევე, როგორც გადაწყვეტილებაში, მითითებული უნდა იყოს გარემოებები, რომლებსაც ემყარება სასამართლოს დასკვნები და კანონები, რომლებითაც სასამართლო ხელმძღვანელობდა.

სსსკ 48-ე მუხლის თანახმად სასამართლოს მხარეთა ქონებრივი მდგომარეობის გათვალისწინებით შეუძლია ერთ ან ორივე მხარეს გადაუღოს ან გაუნაწილვადოს სახელმწიფო ბიუჯეტის სასარგებლოდ სასამართლო ხარჯების გადახდა, ან შეამციროს ხარჯების ოდენობა, აღნიშნული ნორმის თანახმად, სახ. ბაჟის გადახდის გადაღების საკითხის განხილვისას სასამართლო გადაწყვეტილებას (განჩინებას) საფუძვლად უნდა დაედოს მხარის ქონებრივი მდგომარეობა.

მართალია, ამ ნორმის მიხედვით დადგენილია, რომ მძიმე ქონებრივი მდგომარეობის გათვალისწინებით, სასამართლოს შეუძლია და არ არის ვალდებული მხარეს მიანიჭოს შეღავათები, მაგრამ სასამართლომ გადაწყვეტილების მიღებისას უნდა მიუთითოს, რატომ იყენებს ან რატომ არ იყენებს თავის უფლებას. სასამართლომ უნდა განსაზღვროს რაში მდგომარეობს „მიზანი“, რომლის გათვალისწინებით მხარეს უნდა გადაედოს ან არ გადაედოს ბაჟის გადახდა (სუსგ, 2003 წ. №7, გვ. 1736). ამდენად თუ სასამართლოს კონკრეტულ შემთხვევაში მიზანშეწონილად არ მიაჩნია სახ. ბაჟის გადახდის გადაღება, მან ეს უნდა დაასაბუთოს.

* * *

სახ. ბაჟი

საოლქო სასამართლოს გადაწყვეტილებით მწერალთა კავშირის სარჩელი ნაწილობრივ დაკმაყოფილდა და მასვე დაეკისრა სახ. ბაჟის 5000 ლარის გადახდა, უზენაესი სასამართლოს შესაბამისი კოლეგიის გადაწყვეტილებით გასაჩივრებული გადაწყვეტილება მწერალთა კავშირისათვის სახ. ბაჟის დაკისრების ნაწილში უცვლელად დარჩა.

საოლქო სასამართლოს გადაწყვეტილების აღსასრულებლად სახ. ბაეის გადახდის ნაწილში გამოიწერა სააღსრულებო ფურცელი.

მწერალთა კავშირმა განცხადებით მიმართა თბილისის საოლქო სასამართლოს და სსსკ 48-ე და 263-ე მუხლების თანახმად კავშირის ქონებრივი მდგომარეობის გათვალისწინებით ითხოვა სახ. ბაეის გადახდის ვარკვეული დროით გადავადება ან განაწილვადება, ან მისი აღსრულების საშუალებებისა და წესის შეცვლა.

საოლქო სასამართლო საოქმო განჩინებით ეს მოთხოვნა არ დაკმაყოფილდა იმ საფუძველით, რომ სსსკ 48-ე მუხლის თანახმად სახელმწიფო ბიუჯეტის სასარგებლოდ სასამართლო ხარჯების გადახდის ვადებმა ან განაწილვადება ხდება სარჩელის აღძვრისას, რაც გამოყენებულ იქნა განმცხადებლის მიერ და მას გადავადებული ჰქონდა სახ.ბაეის გადახდა. რაც შეეხება გადაწყვეტილების გამოტანის შემდეგ სახ.ბაეის გადახდის გადავადებას, საოლქო სასამართლომ მიიჩნია, რომ განმცხადებელმა შეგნებულად ჩაიყენა თავი ისეთ მდგომარეობაში, რომ არ გადაეხადა სახელმწიფოს სასარგებლოდ დაკისრებული თანხა. ამასთან, კოლეგიის აზრით, სსსკ 263-ე მუხლის 1-ლი ნაწილი ეხება მხარის სასარგებლოდ მეორე მხარისათვის დაკისრებული თანხის გადახდის გადავადებას და განაწილვადებას, რასაც ადასტურებს აღნიშნული მუხლის მე-2 ნაწილის შინაარსი, რომლის მიხედვით განცხადება განიხილება სასამართლოს სხდომაზე. სხდომის დროისა და ადგილის შესახებ ეცნობებათ მხარეებს. მოცემულ შემთხვევაში სახელმწიფო მხარეს არ წარმოადგენს.

აღნიშნული განჩინება კერძო საჩივრით გაასაჩივრა მწარელთა კავშირმა. კერძო საჩივარი საოლქო სასამართლომ არ დააკმაყოფილა და საქმის მასალებთან ერთად გადაუგზავნა უზენაეს სასამართლოს, რომლის საკასაციო პალატამ იგი დააკმაყოფილა შემდეგ გარემოებათა გამო.

სსსკ 263-ე მუხლის თანახმად, სასამართლოს, რომელმაც საქმეზე გადაწყვეტილება გამოიტანა, უფლება აქვს მხარეთა თხოვნით, მათი ქონებრივი მდგომარეობის გათვალისწინებით, გადაუდოს ან გაუნაწილვადოს სასამართლოს გადაწყვეტილების აღსრულება.

საკასაციო სასამართლო არ იზიარებს საოლქო სასამართლო კოლეგიის მოსაზრებას, რომ სსსკ 263-ე მუხლი ითვალისწინებს სასამართლო გადაწყვეტილებით მხარის სასარგებლოდ მეორე მხარისათვის მხოლოდ დაკისრებული თანხის და არა სასამართლო ხარჯების გადახდის გადავადებას და განაწილვადებას. პალატა მიუთითებს, რომ აღნიშნული თანხის გადახდა (სასამართლო ხარჯები) სასამართლო გადაწყვეტილებით დაკისრებული აქვს საქმის განხილვაში მონაწილე მხარეს და მის მიმართ გამოიყენება იგივე წესი, რაც დადგენილია მითითებული (263-ე მუხლი) საპროცესო ნორმით, რადგან სასამართლო ხარჯები სსსკ 53-ე მუხლის საფუძველზე სასამართლოს გადაწყვეტილებით უნდა განაწილდეს

მხარეთა შორის, ე.ი. გადაწყვეტილების სარეზოლუციო ნაწილში უნდა აღინიშნოს, რომელ მხარეს რა ოდენობით დაეკისრა სასამართლოს ხარჯი.

პალატამ ჩათვალა, რომ მწერალთა კავშირს უნდა გაუნაწილვადდეს სასამართლო გადაწყვეტილებით დაკისრებული თანხის გადახდა მისი ქონებრივი მდგომარეობიდან გამომდინარე, მხარის მძიმე ქონებრივი მდგომარეობის შესახებ საქმის მასალებში წარმოდგენილია შესაბამისი დოკუმენტი.

პალატამ მიიჩნია, რომ კერძო საჩივრის ავტორს სახ.ბაჟის 5000 ლარის გადახდა უნდა გაუნაწილვადდეს ყოველთვიურად 100 ლარის გადახდით (სუსგ 2002 წ. №12, გვ. 2337-2339).

* * *

სახ. ბაჟი

საერთოდ ქონებრივი მდგომარეობის დასადგენად (დასადასტურებლად) წარმოადგინოს უნდა კიდევ მხარემ შესაბამისი მტკიცებულებები.

სსსკ 48-ე მუხლის თანახმად სასამართლოს მხარეთა ქონებრივი მდგომარეობის გათვალისწინებით შეუძლია ერთ ან ორივე მხარეს გადადოს ან გაუნაწილვადოს სახ. ბიუჯეტის სასარგებლოდ სასამართლო ხარჯების გადახდა, ანდა შეამციროს ხარჯების ოდენობა.

აღნიშნული ნორმის თანახმად, სახ. ბაჟის გადახდის გადადების საკითხის განხილვისას სასამართლო გადაწყვეტილებას საფუძვლად უნდა დაედოს მხარის ქონებრივი მდგომარეობა.

მართალია ამ ნორმის მიხედვით დადგენილია, რომ მძიმე ქონებრივი მდგომარეობის გათვალისწინებით, სასამართლოს შეუძლია და არ არის ვალდებული მხარეს მიანიჭოს შეღავათები, მაგრამ სასამართლომ გადაწყვეტილების მიღებისას უნდა მიუთითოს, რატომ იყენებს, ან რატომ არ იყენებს თავის უფლებას, რამეთუ სასამართლოს განჩინებაში, ისევე როგორც გადაწყვეტილებაში, მითითებული უნდა იყოს გარემოებები, რომელსაც ეყარება სასამართლოს დასკვნები და კანონები, რომლებითაც სასამართლო ხელმძღვანელობდა. (სუსგ 2003 წ. №11, გვ 3172).

* * *

სახ. ბაჟი

როდესაც სსსკ 48-ე მუხლის შესაბამისად ხდება სახ.ბაჟის გადახდის გადავადება მხარისათვის მისი ქონებრივი მდგომარეობის გათვალისწინებით, ეს გადავადება ხდება სარჩელზე საბოლოო გადაწყვეტილების მიღებამდე. ანუ სსსკ 47-ე მუხლის 1 ნაწილში გათვალისწინებულ შემთხვევაში საქმე გვაქვს სახ.ბაჟისაგან გათავისუფლების სამოქალაქო-საპროცესო კანონმდებლობით გათვალისწინებულ ფაქულტატურ საფუძველთან. ერთ-ერთ საქმეზე, რომელშიც მხარე იმ საფუძვე-

ლით, რომ არის პენსიონერი, ეკონომიკურად გაჭირვებული, მოითხოვდა სახბაეის გადახდისაგან გათავისუფლებას, სასამართლომ მას უარი უთხრა სახ. ბაეისაგან გათავისუფლებაზე უსაფუძვლოდ გამო. მისი სააპელაციო საჩივარი დატოვებულ იქნა განუხილველად. სასამართლომ აღნიშნა, რომ სახბაეის კანონის მე-5 მუხლი არ ითვალისწინებს მატერიალურად გაჭირვებული და უმუშევარი პირის გათავისუფლებას სახ. ბაეისაგან. სასამართლოს ამ განჩინებაზე კერძო საჩივარი შეიტანა მხარემ და მოითხოვა მისი გაუქმება იმ მოტივით, რომ სასამართლომ არ გამოიყენა კანონი, რომელიც უნდა გამოეყენებინა, კერძოდ, უნდა ეხელმძღვანელა სსსკ 47-ე მუხლის 1-ლი ნაწილით და გაეთავისუფლებინა იგი სახბაეის გადახდისაგან ქონებრივი მდგომარეობის გათვალისწინებით.

საკასაციო პალატამ კერძო საჩივარი დააკმაყოფილა და აღნიშნა, რომ სააპელაციო სასამართლოს მოცემულ შემთხვევაში არ უნდა ეხელმძღვანელა სსსკ 63-ე, 102-103-ე, 46-ე მუხლებით, ასევე სახ. ბაეის კანონის მე-5 მუხლის 1-ლი პუნქტით, ვინაიდან აპელანტმა სააპელაციო პალატას სახ. ბაეისაგან გათავისუფლების შესახებ განცხადებით მიმართა სასამართლოს მიერ ხარვეზის გამოსასწორებლად დანიშნული ვადის გასვლამდე რის გამოც აღნიშნული საპროცესო მოქმედების შესრულების უფლება არ შეიძლება მიჩნეულ იქნეს გაქარწყლებულად. აპელანტის მიერ განცხადებასთან ერთად წარმოდგენილ იქნა მისი ქონებრივი მდგომარეობის დამადასტურებელი მტკიცებულებები, რომლებსაც სააპელაციო სასამართლომ არ მისცა სათანადო სამართლებრივი შეფასება, არ დაასაბუთა, თუ რატომ არ მიიჩნია აპელანტის მიერ წარმოდგენილი ცნობები სათანადო მტკიცებულებად, არასწორად მოუთითა სასამართლო ხარვეზის გადახდისაგან გათავისუფლების იმპერატიულ საფუძვლებზე (სახ. ბაეის კანონის მე-5 მუხლზე) მაშინ როდესაც მოცემულ შემთხვევაში საქმე გვაქვს სახ. ბაეისაგან გათავისუფლების სამოქალაქო საპროცესო კანონმდებლობით გათვალისწინებულ ფაქულტატურ საფუძვლებთან (სუსგ 2003 წ. №9, გვ. 2358-2359).

* * *

სახ. ბაეი

სსსკ 47-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის ანალიზი ცხადყოფს, რომ სასამართლოს, მიუხედავად იმისა, „სახბაეის“ კანონით გათვალისწინებულია თუ არა პირის გათავისუფლება სახბაეის გადახდისაგან, შეუძლია იმსჯელოს პირისათვის ასეთი უფლების მინიჭებაზე. პირის გათავისუფლება სასამართლო ხარვეზისაგან სასამართლოს უფლებაა და არა ვალდებულება, მაგრამ იმ შემთხვევაში კი, როდესაც სასამართლო არ აკმაყოფილებს მხარის მოთხოვნას ზემოხსენებული უფლების გამოყენებაზე, უნდა დაასაბუთოს უარის თქმის საფუძვლები (სუსგ, 2003 წ. №9, გვ. 2272).

სახ. ბაჟი

ბაჟის გადაუხდელობა სააპელაციო სასამართლოში, საჩივრის განუხილველად დატოვების საფუძველია, თუმცა არასწორია, როდესაც სასამართლო ბაჟის გადაუხდელობის გამო ხარვეზის გამოსასწორებლად მიცემულ ვადაშივე იღებს გადაწყვეტილების საჩივრის განუხილველად დატოვების შესახებ.

ერთერთ საქმეზე, სადაც მხარემ ხარვეზის გამოსასწორებლად მიცემულ ვადაში დააყენა საკითხი ბაჟისაგან მისი გათავისუფლების შესახებ, ამ საკითხის უარყოფითად გადაწყვეტის შემდეგ სააპელაციო სასამართლომ მისი საჩივარი განუხილველად დატოვა. იმ საფუძველით, რომ აპელანტმა არ გამოასწორა ხარვეზი და არ გადაიხადა სახბაჟი. ამასთან დაკავშირებით საკასაციო სასამართლომ სწორად მიუთითა თავის განჩინებაში, რომ სააპელაციო სასამართლოს უნდა ემსჯელა აპელანტის განცხადებაზე ბაჟისაგან გათავისუფლების შესახებ და გადაეწყვიტა საკითხი, არსებობდა თუ არა მოცემულ შემთხვევაში აპელანტის ბაჟისაგან გათავისუფლების კანონიერი საფუძველი.

სასამართლოს მხოლოდ მაშინ უნდა გამოეტანა განჩინება სააპელაციო საჩივრის განუხილველად დატოვების შესახებ, როცა გავიღოდა ხარვეზის შესავსებად მიცემული ვადა. ამიტომ, საკასაციო პალატამ ჩათვალა, რომ სააპელაციო სასამართლომ ხელახლა უნდა დაუნიშნოს აპელანს ვადა ხარვეზის შესავსებად და თუ მიიჩნია, რომ იგი არ არის გასათავისუფლებელი ბაჟის გადახდისაგან, მხოლოდ მას შემდეგ დატოვოს სააპელაციო საჩივარი განუხილველად, როდესაც უშედეგოდ გავა ხარვეზის შესავსებად მიცემული ვადა (სუსგ 2003 №1, გვ. 171).

მხარეთა შორის ხარჯების განაწილება

„სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 53-ე მუხლის „ი“ პუნქტის თანახმად, იმ მხარის მიერ გაღებული ხარჯების გადახდა, რომლის სასარგებლოდაც იქნა გამოტანილი გადაწყვეტილება, ეკისრება მეორე მხარეს, თუნდაც ეს მხარე გათავისუფლებული იყოს სახელმწიფო ბიუჯეტში სასამართლო ხარჯების გადახდისაგან. ამავე კოდექსის 44-ე მუხლის „ვ“ პუნქტის თანახმად, საქმის განხილვასთან დაკავშირებულ ხარჯებში შედის ადვოკატისათვის სახელმწიფო სალაროდან გადახდილი თანხები, რომელიც 47-ე მუხლის თანახმად არ შეიძლება აღემატებოდეს დავის საგნის ღირებულების 4%-ს.

საკასაციო პალატას მიაჩნია, რომ რაიონული სასამართლოს ხარ-

ჯების სახით დაკისრებული თანხა შეესაბამება სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 47-ე მუხლის მეორე ნაწილის და 53-ე მუხლის პირველი ნაწილის მოთხოვნებს“.

სახელმწიფო ბაჟი

სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 47-ე მუხლის პირველი ნაწილის შესაბამისად მოქალაქის ქონებრივი მდგომარეობის გათვალისწინებით სასამართლოს შეუძლია, მხარე მთლიანად ან ნაწილობრივ გაანთავისუფლოს სახელმწიფო ბიუჯეტის სასარგებლოდ სასამართლო ხარჯების გადახდისაგან, მაგრამ სასამართლოს ამ უფლების განხორციელება შეუძლია მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ საქმეში არსებობს მონაცემები მხარის ქონებრივი მდგომარეობის შესახებ. მოცემულ შემთხვევაში კასატორმა, მართალია მოითხოვა ქონებრივი მდგომარეობის გამო სახელმწიფო ბაჟის გადახდისაგან გათავისუფლება, მაგრამ იმის დასადასტურებლად, რომ მას ქონებრივი მდგომარეობის გამო არ ძალუძს გადაიხადოს სახელმწიფო ბაჟი, რაიმე მტკიცება არ წარმოუდგენია. ხარვეზის შესავსებად მიცემული ვადა კი ამოიწურა.

სახ. ბაჟი

(სსსკ-ის 47-ე მუხლი)

აღნიშნული ნორმა დისპოზიციური ხასიათისაა და იგი არ ავალდებულებს სასამართლოს მხარე, მისი ეკონომიკური მდგომარეობის გათვალისწინებით ღუსაბუთებლად გაათავისუფლოს ბაჟის გადახდისაგან. ე.ი. მოთხოვნა დასაბუთებული უნდა იყოს და მძიმე ეკონომიკური მდგომარეობა ნამდვილად უნდა დასტურდებოდეს სასამართლოში წარდგენილი საბუთებით (ხაზი ჩეზია – შ. ქურდაძე) (სუსგ 2005 წ. № 3. სამოქალაქო პროცესი, გვ. 66).

სახ. ბაჟი (სსსკ-ის 48-ე მუხლი)

მხარე ითხოვდა არა სახ. ბაჟის გადახდისაგან გათავისუფლებას, არამედ სსსკ-ის 48-ე მუხლის საფუძველზე, საქმეზე გადაწყვეტილების გამოტანამდე სახ. ბაჟის გადავადების შესახებ, რაც ყოველთვის სასამართლოს მიხედულებაზეა დამოკიდებული. სახ. ბაჟის გადადების შესახებ საკითხის გადაწყვეტისას სასამართლომ უნდა იხელმძღვანელოს ერთი კრიტერიუმით – მხარეთა ქონებრივი მდგომარეობით, რის გამოც მხარეს არა აქვს საშუალება წინასწარ გადაიხადოს სახ. ბაჟი. (სუს. 2005 წ. №3, სამოქალაქო პროცესი. გვ. 160), ხოლო სხვა საქმეზე აღნიშნულია, რომ სახ. ბაჟის გადახდის გადავადება ან განაწილვადება სსსკ-ის 48-ე მუხლის თანახმად, სასამართლოს უფლებაა და ყოველი საქმის კონკრეტული გარემოებების შეფასებიდან გამომდინარეობს. მოცემულ შემთხვევაში აღნიშნულის აუცილებლობა მხარის მიერ წარმოდგენილი დოკუმენტებიდან არ გამომდინარეობს (სუსგ 2005 წ. №3, სამოქალაქო პროცესი, გვ. 173). ერთ-ერთ საქმეზე კი განმარტებულია, რომ ამ ნორმის გამოყენება შესაძლებელია მხარის მიერ იმ მტკიცებულების (დოკუმენტის) წარდგენის შემდეგ, რომელიც თანხის გადახდის გადავადების აუცილებლობაზე მეტყველებს (სუსგ. 2005წ. №4, სამოქალაქო პროცესი, გვ. 11).

სახ. ბაჟი

სსსკ-ის 55-ე მუხლის პირველი ნაწილის შესაბამისად, სასამართლოს მიერ საქმის განხილვასთან დაკავშირებით გაწეული ხარჯები და სახ. ბაჟი, რომელთა გადახდისაგან გათავისუფლებული იყო მოსარჩელე, გადახდება მოპასუხესბიუჯეტის შემოსავლის სასარგებლოდ, მოთხოვნათა იმ ნაწილის პროპორციულად, რომელიც დაკმაყოფილებულია. აღნიშნულიდან გამომდინარე, სასამართლოს კასატორის მოთხოვნა კიდევაც რომ დაეკმაყოფილებინა, ამ შემთხვევაშიც სახ. ბაჟის ოდენობის დამადასტურებელი დოკუმენტის წარდგენა სავალდებულო იყო, ვინაიდან საკასაციო საჩივრის დაკმაყოფილების შემთხვევაში სასამართლომ სახ. ბაჟის თაობაზე უნდა იმსჯელოს ზემოხსენებული ნორმის შესაბამისად (სუსგ. 2005 წ. №3, სამოქალაქო პროცესი, გვ. 234).

სასამართლო მტკიცებულებები

§1. სასამართლო მტკიცების ცნება და მიზანი

მტკიცებითი საქმიანობა მოქცეულია საპროცესო ჩარჩოში და ეფუძნება პროცესის საერთო პრინციპებს (შეჯიბრებითობა, უშუალობა და ა.შ.).

სასამართლოში საქმის განხილვის მიზანია სამართლის სუბიექტების უფლებებისა და ინტერესების დაცვა (აღდგენა). ამ მიზნის მიღწევა მხოლოდ მაშინ არის შესაძლებელი, როცა სასამართლო დაადგენს საქმის გარემოებებს, მხარეთა უფლებებსა და მოვალეობებს (მათ შორის არსებულ სამართლებრივ ურთიერთობებს).

ამიტომ სასამართლოს ამოცანაა, რომ სწორად და დროულად განიხილოს და გადაწყვიტოს სამოქალაქო საქმე. საქმის სწორად განხილვა და გადაწყვეტა ნიშნავს: ა) სასამართლოს მიერ საქმის გარემოებების სწორ ცოდნას, რაც სასამართლოს ექმნება საქმის განხილვის შედეგად და ბ) უტყუარად დადგენილი ფაქტობრივი გარემოებების (იურიდიული ფაქტების) მიმართ მატერიალური სამართლის ნორმის (ნორმების) ზუსტ გამოყენებას (შეფარდებას), რამაც ასახვა უნდა პოვოს სასამართლოს გადაწყვეტილებაში.

აღამიანის ნებისმიერი საქმიანობა, როგორც ცნობილია, წარმოუდგენელია (შეუძლებელია) შემეცნების გარეშე. ჭეშმარიტების დადგენის ყოველი პროცესი არის შემეცნების პროცესი. მაგალითად, სამოქალაქო პროცესში საქმის განხილვის დროს სასამართლოს ძალისხმევა მიმართულია საქმის ყველა გარემოების გამოკვლევისა და შეგროვილი (საქმეზე შეკრებილი) მასალის შეფასებისაკენ. სასამართლოს საქმიანობა, რომლის მიზანია იმ ფაქტების უტყუარად გამორკვევა, დადგენა, რომლებზეც დამოკიდებულია მხარეთა შორის არსებული დავის გადაწყვეტა, აგრეთვე წარმოადგენს შემეცნებითი საქმიანობის სახესხვაობას.

ამიტომ სასამართლო შემეცნების თავისებურება იმაში მდგომარეობს, რომ ის ხორციელდება საქმის არსებითად გადაწყვეტის დროს სასამართლოს მიერ სამართლის ნორმების სწორად შეფარდების უზრუნველსაყოფად.

სასამართლოსა და მხარეთათვის მნიშვნელობა აქვს მხოლოდ იურიდიული და მტკიცებულებითი მნიშვნელობის მქონე ფაქტებს, შესაბამისად

გამოკვლეულ უნდა იქნეს მხოლოდ ასეთი ფაქტები. შემეცნებით საქმიანობაში მეტ-ნაკლებად მონაწილეობს სამართალწარმოების მონაწილეთა უმრავლესობა, მაგრამ მხოლოდ სასამართლოს შემეცნების შედეგებს აქვთ გადამწყვეტი მნიშვნელობა მართლმსაჯულების განხორციელების დროს.

მანამ, სანამ სასამართლო მივა იმ დასკვნამდე, რომ ნამდვილად არსებობს სადავო უფლება ან კანონიერი ინტერესი, მან ზუსტად უნდა დაადგინოს ის ფაქტები, რომლებსაც ეფუძნება ეს უფლება ან ინტერესი.

(იურიდიული მნიშვნელობის მქონე ფაქტები, რომელთაგანაც მატერიალური სამართლის ნორმები აკავშირებს სამართლებრივ შედეგებს, როგორც წესი, წარმოიშობა და არსებობს სამოქალაქო პროცესამდე (სასამართლოში საქმის განხილვამდე), ამიტომ სასამართლო ვერ შესძლებს მათ შესახებ ცოდნის მიღებას უშუალოდ, - თუ არ გამოიყენებს მტკიცებულებებსა და თუ არ მიმართავს მტკიცებას.)

(სამოქალაქო პროცესში განასხვავებენ სასამართლო შემეცნების ორ ფორმას: უშუალო (ანუ ემპირიული) შემეცნებას, როცა საქმის გარემოებები მოსამართლისა და ასევე შემეცნებითი საქმიანობის სხვა სუბიექტების უშუალო აღქმის ობიექტია და გაშუალებულს (ანუ მტკიცება), როცა საქმის გარემოებები არ წარმოადგენს შემეცნების სუბიექტების უშუალო აღქმის ობიექტს, არამედ ეს სუბიექტები შეიმეცნებს მათ სხვა პირთაგან მიღებული ცნობების საფუძველზე, უტყუარად დადგენილი ფაქტის (ფაქტების) საფუძველზე, ე.ი. შეიმეცნებს სხვა მოვლენების, ფაქტების საშუალებით)

საქმის განხილვის (სასამართლო სხდომის) დროს შესრულებულ საპროცესო მოქმედებებს მოსამართლეები შეიმეცნებენ გრძნობის ორგანოებით: ისმენენ მხარეთა და მოწმეთა ჩვენებებს, აკვირდებიან მათ რეაქციას სასამართლოში მომხდართან დაკავშირებით, ათვალთვნიან სარჩელის მატერიალურ ობიექტებსა და ნივთიერ მტკიცებულებებს.

უდავოა, რომ საქმის გარემოებათა შემეცნების მოცემული ფორმა საპროცესო თვალსაზრისით ეკონომიურია იმდენად, რამდენადაც ის სწრაფია და ასეთი შემეცნების შედეგები დამაჯერებელიცაა, თუმცა მისი გამოყენების შესაძლებლობა შეზღუდულია იმის გამო, რომ სამოქალაქო საქმის კანონიერად და დასაბუთებულად განხილვისა და გადაწყვეტისათვის მნიშვნელობის მქონე ფაქტების აბსოლუტური უმრავლესობა მომხდარია სასამართლო სხდომის გარეშე და საქმის განხილ-

ვამდე დიდი ხნით ადრე (მაგალითად, გარიგების დადება, ვალდებულების არაჯეროვანი შესრულება, ზიანის მიყენება და სხვ.).

ამიტომ სასამართლო მოკლებულია შესაძლებლობას ეს ფაქტები და მოვლენები აღიქვას (შეიმეცნოს) უშუალოდ (ანუ პირდაპირ) გრძობის ორგანოების დახმარებით (ემპირიულად), ვინაიდან ეს ფაქტები წარსულშია მომხდარი, რის გამოც აუცილებელია სასამართლო შემეცნების მეორე ფორმა – მტკიცება.

წარსულში მომხდარი მოვლენების შემეცნება სასამართლოს ძირითადი ამოცანაა.

ამრიგად, შეიძლება ითქვას, რომ სასამართლო შემეცნება თავისი ბუნებით უმთავრესად, უპირატესად, გაშუალებულია. ეს აიხსნება იმით, რომ შესაძლებელია მხოლოდ იმ ფაქტების უშუალო აღქმა (შემეცნება), რომლებიც არსებობენ მოცემულ მომენტში (მოცემულ დროს). წარსულის (წარსულში მომხდარი) ფაქტები კი უშუალოდ შესამეცნებლად ძნელია (ხშირად შეუძლებელი). ამასთან, სწორედ წარსულის ფაქტების შემეცნება უხდება დიდწილად სასამართლოს. მხოლოდ იშვიათ შემთხვევაში შეუძლია სასამართლოს უშუალოდ აღიქვას ზოგიერთი იურიდიული ფაქტი. მაგალითად, ადგილზე დათვალიერებით აღიქვას ოთახის მოცულობა, ოთახის განლაგება სადავო ბინაში; ნივთის თვისება და ა.შ.). ამ ფაქტების დადგენა შეუძლია მოსამართლეს მათი უშუალო აღქმით. ამავე წესით დგინდება ასევე საპროცესო-სამართლებრივი მნიშვნელობის ზოგიერთი იურიდიული ფაქტი (მხარეთა, ანდა მოწმეთა გამოუცხადებლობა სასამართლოში, მოწმის უარი ჩვენების მიცემაზე, სარჩელის ცნობა, სარჩელზე უარის თქმა და სხვა ფაქტები).

გაშუალებულ სასამართლო შემეცნებას ეწოდება სასამართლო მტკიცება. სამოქალაქო პროცესში სასამართლო მტკიცება წარმოადგენს სასამართლოს, საქმის მონაწილეთა და სხვა სუბიექტების საპროცესო სამართლით დეტალურად მოწესრიგებულ საქმიანობას, რომლის მიზანია საქმისათვის მნიშვნელობის მქონე ფაქტების შესახებ ცნობების გამოკვლევა (ამ ფაქტების შესახებ სწორი ცოდნის მიღება), ანუ ფაქტების დადგენა. ეს საქმიანობა (ფაქტების დადგენა) ხორციელდება მტკიცებულებების მეშვეობით. ამ ფაქტების (ე.ი. ფაქტების, რომლებიც შეადგენს მტკიცების საგანს) დადგენაზე დამოკიდებული მხარეთა შორის წამოჭრილი დავის არსებითად გადაწყვეტა.

ყოველგვარი მტკიცება აზრობრივი, გონებრივი საქმიანობაა და სასამართლო მტკიცება ამ მხრივ გამონაკლისს არ წარმოადგენს. ამასთან, მტკიცება სასამართლოში ეყრდნობა არა მხოლოდ ლოგიკის კანონებს, არამედ წესრიგდება საპროცესო ნორმებითაც, რომლებიც დეტალურად აწესრიგებენ მტკიცებულებითი საქმიანობის მთელს პროცესს.

მტკიცების დროს, ფაქტების შესახებ მიღებული ცნობების საფუძველზე, სასამართლო, კანონით ზუსტად განსაზღვრული წესით, ადგენს საქმისათვის მნიშვნელობის მქონე გარემოებების არსებობას ან არარსებობას, რომელთაც მნიშვნელობა აქვთ მართლმსაჯულების სწორად განსაზღვრვას. კანონი განსაზღვრავს, თუ ვინ უნდა დაამტკიცოს, რისი დამტკიცებაა აუცილებელი, მტკიცების რომელი საშუალებით უნდა დამტკიცდეს ეს გარემოება (ფაქტი) და ა.შ.

მტკიცების არსის წვდომისათვის, მისი გაგებისათვის არსებითი მნიშვნელობა აქვთ შემდეგ მომენტებს:

1) მტკიცება ესაა სასამართლოს, საქმის მონაწილეთა და პროცესის სხვა მონაწილეთა საქმიანობა, რომელიც ფორმითა და შინაარსით იურიდიული (სამოქალაქო საპროცესო) საქმიანობაა, ვინაიდან ზუსტად, მკაფიოდ და დეტალურად არის მოწესრიგებული სამოქალაქო საპროცესო სამართლის ნორმებით.

2) მტკიცების ცნება განუყოფლადაა დაკავშირებული მტკიცებულებებთან, რამეთუ მხოლოდ მტკიცებულებებზე დაყრდნობით, მათ საფუძველზე შეიძლება დადგინდეს განსახილველი საქმის ფაქტების შესახებ ცნობები, რადგან მხოლოდ სასამართლო ეხმარება მხარეებს მტკიცებულებათა შეგროვებაში, გამოკვლევასა და შეფასებაში, რის შედეგადაც ადგენს საქმის (განსახილველი დავის) ფაქტობრივ მხარეს.

3) სასამართლო მტკიცებაში საკმაოდ დიდ როლს თამაშობს ფორმალური ლოგიკის წესები, ვინაიდან თვითონ მტკიცების პროცესი და მტკიცების პროცესის შედეგი ლოგიკურად სწორი უნდა იყოს. სასამართლო მტკიცება ერთბაშად საპროცესო და ლოგიკური საქმიანობაცაა. საპროცესო საქმიანობა ზედმიწევნით უნდა იყოს განმსჭვალული ლოგიკური აზროვნებით, თავის მხრივ, აზრობრივი საქმიანობა სასამართლო მტკიცების დროს, უნდა განხორციელდეს საპროცესო ფორმაში.

ამდენად, სასამართლო მტკიცებაში ორგანულადაა შეხამებული ორი მხარე: აზრობრივი და პრაქტიკული. მტკიცების აზრობრივი (ლოგიკური) მხარე ექვემდებარება ლოგიკური აზროვნების კანონებს. პრაქტიკული

(საპროცესო) საქმიანობა, ე.ი. საქმის გარემოებათა მტკიცების მიზნით შესრულებული საპროცესო მოქმედებები ეფუძნება სამართლის ნორმებს და უნდა შესრულდეს სამართლის ნორმით დადგენილი წესების, მოთხოვნების შესაბამისად.

საპროცესო მტკიცება არ არის მხოლოდ გონებრივ ლოგიკური საქმიანობა, ან მხოლოდ პრაქტიკული საქმიანობა. სასამართლო მტკიცება ორი სახის საქმიანობის – ლოგიკურისა და საპროცესო საქმიანობის ერთიანობას (მთლიანობას) წარმოადგენს.

ამასთან, აუცილებლად უნდა ვიქონიოთ მხედველობაში, რომ ლოგიკური პროცესები არ წესრიგდება სამოქალაქო საპროცესო სამართლის ნორმებით.

ამასთან ერთად, თუ გადაწყვეტილებაში ასახული სასამართლოს დასკვნები და მოსაზრებები არ შეესაბამება საქმის ნამდვილ გარემოებებს, მაშინ ასეთი გადაწყვეტილება უნდა გაუქმდეს (ასეთი გადაწყვეტილება დაუსაბუთებელი იქნება).

სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, ლოგიკის წესების დაუცველობა გამოიწვევს მცდარი მართლმსაჯულების აქტის გამოტანას (შეცდომებს მასში) აქედან გამომდინარე ყველა შედეგით.

სასამართლო მტკიცება იმაში მდგომარეობს, რომ ჯერ უნდა განისაზღვროს, თუ რომელ გარემოებებს აქვთ არსებითი მნიშვნელობა. ამისათვის კი უნდა ვიხელმძღვანელოთ მატერიალური სამართლის იმ ნორმის ჰიპოთეზითა და დისპოზიციით (მის შესაბამისად), რომელიც უნდა იქნეს გამოყენებული და გავითვალისწინოთ მხარეთა მიერ აღძრული მოთხოვნები და შესაგებელი.

ამრიგად, განისაზღვრება რა მტკიცების საგანი მოცემულ საქმეზე, მხოლოდ ამის შემდეგ ხდება სარჩელში მითითებული ფაქტების მტკიცება მხარეების მიერ.

შემეცნებითი პროცესი მთავრდება იმით, რომ სასამართლოს გადაწყვეტილებაში აისახება სასამართლოს დასკვნები (მოსაზრებები). ეს დასკვნები ზუსტ ლოგიკურ შესაბამისობაში უნდა იყოს საქმეზე დამტკიცებულ (დადგენილ) გარემოებებთან. ამიტომ სასამართლოს შეცდომა შემეცნებითი პროცესის ამა თუ იმ ეტაპზე, გამოიწვევს დაუსაბუთებელი გადაწყვეტილების გამოტანას. ასეთი გადაწყვეტილება კი აუცილებლად უნდა გაუქმდეს.

გარდა ამისა, მტკიცების ღროს (მტკიცების პროცესში) დაუშვებ-

ლია ისეთი საპროცესო მოქმედებების შესრულება, რომელიც ზიანს აყენებს ფიზიკური პირის სიცოცხლეს, ჯანმრთელობას, რეპუტაციას, ლაზავს პატივსა და ღირსებას, აგრეთვე საქმიან რეპუტაციას. სასამართლო იღებს ზომებს ფიზიკური პირის პირადი ცხოვრების შესახებ საიდუმლო ცნობების დასაცავად, აგრეთვე იმ ცნობების დასაცავად, რომელიც კომერციულ საიდუმლოებას წარმოადგენს.

საპროცესო მოქმედებათა შესრულებისას შეიძლება გამოაშკარავდეს საიდუმლო ცნობები, ამიტომ მხარეებსა და სხვა პირებს სასამართლო აფრთხილებს ამ ცნობების გახმაურებისათვის პასუხისმგებლობის შესახებ.

მტკიცებულებითი საქმიანობის შინაარსი განისაზღვრება სასამართლოსა და მხარეთა წინაშე მდგარი რამდენიმე ამოცანით. აქ შეიძლება ითქვას, რომ სასამართლო მტკიცება შედგება რამდენიმე თანმიმდევრული სტადიისაგან:

1) მტკიცებულებათა შეგროვება, წარდგენა, გამოთხოვა, ხოლო თუ ეს აუცილებელია – მათი დაფიქსირება. მხარეები თვითონ განსაზღვრავენ იმას, თუ რომელი მტკიცებულებებია აუცილებელი საქმის სწორად გადასაწყვეტად, ანუ რომელი მტკიცებულებებით უნდა დადგინდეს (დამტკიცდეს) მტკიცების საგნის ფაქტები და ამ მტკიცებულებებს აგროვებენ შემდგომში სასამართლოში წარსადგენად.

კლასიკურ შეჯიბრებით პროცესში მტკიცებულებათა შეგროვება და წარდგენა ეკისრებათ მხოლოდ მხარეებსა და საქმის მონაწილე სხვა პირებს. ამიტომ სასამართლოს მხოლოდ ის როლი აკისრია, რომ დაეხმაროს დაინტერესებულ პირებს მტკიცებულებების შეგროვებაში. მაგალითად, სასამართლოს გამოაქვს ექსპერტიზის დანიშვნისა და ჩატარების განჩინება, სასამართლო დავალების შესახებ განჩინება და ა.შ.

2) მტკიცებულებათა გამოკვლევა მტკიცებულებათა ურთიერთშეპირისპირების, მათი საფუძვლიანი ანალიზის, ახალი მტკიცებულებების მოძიების გზით და ა.შ. მტკიცებულებათა გამოკვლევა წარმოადგენს ყოველი ცალკეული მტკიცებულებისა და მათი ერთობლიობის უტყუარობის განსაზღვრას. საქმის გარემოებათა დადგენა ხდება მტკიცების რამდენიმე სხვადასხვა სახის საშუალებით. თავისებურებებით ხასიათდება თითოეული ამ მტკიცებულების გამოკვლევა.

3) მტკიცებულებათა შეფასება უმნიშვნელოვანეს და მტკიცების პროცესის საბოლოო ეტაპს (სტადიას) წარმოადგენს.

მტკიცებულებათა შეგროვებისა და წარდგენის ტვირთი (ამოცანა)

უმთავრესად საქმის მონაწილეთ აწევთ, თუმცა ამ კუთხით სასამართლოც აღჭურვილია განსაზღვრული უფლებებით.

მტკიცებულებათა გამოკვლევა ხორციელდება სასამართლოს მიერ საქმის მონაწილეებთან ერთად.

რაც შეეხება მტკიცებულებათა შეფასებას, მათი შეფასება მხოლოდ სასამართლოს კომპეტენციაა.

ამიტომ შეფასების დროს გადამწყვეტი მნიშვნელობა ექნება მოსამართლის მართლშეგნებას და იმ კანონს, რომელსაც მოსამართლე იყენებს საქმის განხილვისა და გადაწყვეტის დროს (რომელიც ეხმარება სასამართლოს განსაზღვროს სასამართლო შემეცნების ფარგლები წარდგენილი მტკიცებულებების განკუთვნილობის თვალსაზრისით).

სასამართლოსათვის არავითარ მტკიცებულებას არა აქვს წინასწარ დადგენილი ძალა. სასამართლო აფასებს ყოველი ცალკეული მტკიცებულების დასაშვებობას, შესახებობასა და უტყუარობას, აგრეთვე მტკიცებულებათა საკმარისობასა და ურთიერთკავშირს მათ ერთობლიობაში.

მტკიცებულებათა შეფასების შედეგები სასამართლომ აუცილებლად უნდა ასახოს გადაწყვეტილების სამოტივაციო ნაწილში. მასში უნდა დასახელდეს მტკიცებულებები, რომლებსაც ეფუძნება სასამართლოს დასკვნები და მოტივები (მოსაზრებები), რომელთა გამოც ესა თუ ის მტკიცებულება სასამართლომ საფუძვლად დაუდო თავის დასკვნებს (მოსაზრებებს), ხოლო სხვა მტკიცებულებები უარყო. აგრეთვე უნდა დასახელდეს, თუ რის საფუძველზე მიანიჭა უპირატესობა ამა თუ იმ მტკიცებულებას სხვა მტკიცებულებათა მიმართ.

სასამართლოს მიერ მტკიცებულება მიიჩნევა უტყუარ მტკიცებულებად, თუ მტკიცებულების გამოკვლევის, სხვა მტკიცებულებებთან მისი შეპირისპირების შედეგად დადგინდება (გამოირკვევა), რომ ცნობები, რომელთაც ეს მტკიცებულება შეიცავს, სინამდვილეს შეესაბამება. დოკუმენტებისა და სხვა წერილობითი მტკიცებულებების უტყუარობის შეფასების დროს სასამართლო ვალდებულია ყველა სხვა მტკიცებულების გათვალისწინებით დარწმუნდეს, რომ დოკუმენტი (საბუთი) ან სხვა წერილობითი მტკიცებულება გამოძვინარეობდეს იმ ორგანოდან, რომელიც უფლებამოსილია გამოსცეს მოცემული სახის მტკიცებულება, ხელმოწერილია იმ პირის მიერ, რომელსაც უფლება აქვს დაამოწმოს დოკუმენტი ხელმოწერით, შეიცავს ყველა სხვა აუცილებელ რეკვიზიტს, რასაც უნდა შეიცავდეს მოცემული სახის მტკიცებულება.

(დოკუმენტის (საბუთის) ან სხვა წერილობითი მტკიცებულების ასლების უტყუარობის შეფასების დროს სასამართლო ამოწმებს, ხომ არ მომხდარა ასლის გადაღებისას დოკუმენტის ასლის შინაარსის ცვლილება და ხომ შეესაბამება იგი ორიგინალს, რა ტექნიკური ხერხებით მოხდა ასლის გადაღება, გარანტირებულს ხდის თუ არა ასლის გადაღების პროცესი ასლისა და პირველწყაროს იგივეობას (ერთნაირობას), რა წესით იყო შენახული (დაცული) დოკუმენტის ასლი.

სასამართლოს უფლება არა აქვს დამტკიცებულად ჩათვალოს (მიიჩნიოს) ის ფაქტი, რომელიც დასტურდება მხოლოდ დოკუმენტის (საბუთის) ან სხვა წერილობითი მტკიცებულების ასლით, თუ დაკარგულია და არ გადაიკა სასამართლოს დოკუმენტის ორიგინალი, ხოლო ამ დოკუმენტის ასლი, რომელიც წარდგენილია მოდავე მხარეთა მიერ, არ არის ერთნაირი, ერთმანეთის მსგავსი და სხვა მტკიცებულებათა მეშვეობით შეძლებელია პირველწყაროს ნამდვილი შინაარსის დადგენა.

დაადგენს რა მტკიცებულებათა უტყუარობას, სასამართლომ უნდა განსაზღვროს მათი საკმარისობაც, ე.ი. შეიძლება თუ არა შეგროვილი მტკიცებულებების საფუძველზე გაკეთდეს დასკვნა დასადგენი ფაქტების არსებობის ან არარსებობის შესახებ. მოსამართლე ეცნობა სასამართლოში შესულ სარჩელს (განცხადებას) და თანდართულ წერილობით მასალებს. სადავო მატერიალური სამართალური თიერთობის მომწესრიგებელი სამართლის ნორმების საფუძველზე შეიძლება გაირკვეს, თუ რომელი მტკიცებულებები უნდა იქნეს გამოყენებული მოცემული დავის გადასაწყვეტად, რამეთუ ეს ნორმები, შესაძლოა, შეიცავდეს მითითებას იმ მტკიცებულებებზე, რომლებითაც დაიშვება საერთოდ ამ ურთიერთობათა ან ცალკეული ფაქტების დადასტურება, ამა თუ იმ გარემოების დადგენა.

რაც შეეხება მტკიცებულებათა შეგროვებას, მტკიცებულებათა შეგროვების ძირითადი საშუალებებია:

1) მათი წარდგენა მტკიცების სუბიექტების მიერ (ესენია მხარეები, საქმის სხვა მონაწილენი და მათი წარმომადგენლები);

2) მათი გამოთხოვა სასამართლოს მიერ ყველასაგან, ვისთანაც მტკიცებულებები იმყოფება. ის, ვინც შუამდგომლობს სასამართლოს წინაშე წერილობითი და ნივთიერი მტკიცებულებების გამოთხოვის თაობაზე, ვალდებულია აღნიშნოს წერილობითი მტკიცებულება ან აღწეროს ნივ-

თი (მიუთითოს კონკრეტულად რომელი დოკუმენტის გამოთხოვას ითხოვს და ვისგან და ა.შ.), მიუთითოს მიზეზები, რომელიც მათი დამოუკიდებლად მიღების დამაბრკოლებელ ფაქტორს წარმოადგენს, დაასახელოს საფუძვლები, რომლითაც ის თვლის, რომ მტკიცებულება ინახება მოცემულ პირთან ან ორგანიზაციაში;

3) წერილობითი და ნივთიერი მტკიცებულებების გამოთხოვის შესახებ შუამდგომლობის აღმძვრელ პირებზე მოთხოვნების გაცემა, რომ ამ პირებს მიენიჭოთ მტკიცებულებათა მიღებისა და სასამართლოში წარდგენის უფლება;

4) სასამართლოში მოწმედ დაბარება;

5) ექსპერტიზის დანიშვნა;

6) სასამართლო დავალებების გაგზავნა მტკიცებულებათა შესაგროვებლად სხვა სასამართლოში;

7) მტკიცებულებათა უზრუნველყოფა.

(მტკიცებულებათა შეგროვება, ძირითადად, საქმის მომზადების სტადიაზე მიმდინარეობს.)

პირველ რიგში, მხარეებს (განმცხადებლებს) აწვეთ დასადგენი ფაქტების დამტკიცების ვალდებულება, ანუ მტკიცების ტვირთი (onus probandi). მხარეები, მესამე პირები, განმცხადებლები აქტიურად მონაწილეობენ მტკიცებულებათა როგორც შეკრებაში, ისე გამოკვლევაში. ე.ი. მტკიცების ძირითადი სუბიექტები არიან საქმის მონაწილენი.

მტკიცების ვალდებულება (ტვირთი) შემდეგი წესით ნაწილდება: თითოეული მხარე ვალდებულია დაამტკიცოს ის გარემოებები, რომლებზედაც, როგორც საფუძველზე ის ამყარებს თავის მოთხოვნებსა და შესაგებელს (ანუ ეს გარემოებები ამ მოთხოვნებისა და შესაგებლის საფუძველია).

ეს წესი ვრცელდება უდავო წარმოების საქმეში მონაწილე პირების ვალდებულებებზეც. ამ პირების მიერ მტკიცებულებების წარმოუდგენლობამ შეიძლება გამოიწვიოს მათთვის არახელსაყრელი (არასასურველი) შედეგები, რაც უზრუნველყოფს შეჯირებიტობის პრინციპის რეალურ მოქმედებას პროცესში. მტკიცება, ძირითადად, პირველი ინსტანციის სასამართლოში ხორციელდება, თუმცა გარკვეული პირობების არსებობის შემთხვევაში სააპელაციო სასამართლოშიც შეიძლება მითითებულ იქნეს ახალი ფაქტები და წარდგენილ იქნეს ახალი მტკიცებულებები (იხ. სსსკ-ის 380-ე მუხლი).

მტკიცების სუბიექტები არიან აგრეთვე მხარეთა წარმომადგენლებიც. ისინი წარუდგენენ სასამართლოს მტკიცებულებებს და აქტიურად მონაწილეობენ მათ გამოკვლევაში. თუ წარმოდგენილი მტკიცებულებები არ არის საკმარისი, სასამართლო სთავაზობს მხარეებს, წარმოადგინონ დამატებითი მტკიცებულებები, ანდა მხარეთა შუამდგომლობით ეხმარება მათ მტკიცებულებათა შეგროვებაში. მაგალითად, ექსპერტი დასკვნას იძლევა მხოლოდ სასამართლოს განჩინების საფუძველზე, ამიტომ მხარის შუამდგომლობით სასამართლო დანიშნავს ექსპერტიზას.

მტკიცების ტვირთის (ვალდებულების) განაწილებაში არსებით როლს თამაშობს პრეზუმფციები.

პრეზუმფცია ლათინური სიტყვისაგან „praesumptio“ მომდინარეობს და ნიშნავს „ვარაუდს, „გულვებას“. ესაა ვარაუდი, რომელიც უტყუარად ითვლება მანამდე, სანამ საწინააღმდეგო არ დამტკიცდება. ყოველგვარი გულვება, ვარაუდი არის დასკვნა, სხვა ფაქტების შესაძლო არსებობის შესახებ, რომელიც გამოიტანება ამა თუ იმ დადგენილი ფაქტის საფუძველზე. „სავარაუდოა ისეთი მტკიცება, ისეთი დასკვნა, რომელიც ფაქტებსა და მოვლენებს შორის მრავალგზის დანახულ თუ შემოწმებულ კავშირს ემყარება. პრეზუმფციული დასკვნით, ერთი ფაქტი ან მოვლენა არსებულად, დადგენილად ითვლება არაერთგზის მომხდარი ანალოგიური ფაქტებისა თუ მოვლენების საფუძველზე. პრეზუმფციულია, მაგალითად, დასკვნა, რომ, თუ წვიმის შემდეგ მზემ გამოანათა, ცაზე ცისარტყელა გაჩნდება. ეს მსჯელობა და დასკვნა ემყარება ბუნებრივ მოვლენებს შორის არაერთგზის შემჩნეულ და დანახულ კავშირს.

პრეზუმფციული დასკვნა სავარაუდოა, არ წარმოადგენს უდავო და უთუო ჭეშმარიტებას. ზოგიერთ კონკრეტულ შემთხვევაში შესაძლოა ვარაუდი არ გამართლდეს, პრეზუმფციული დასკვნა სწორი არ აღმოჩნდეს. შეიძლება წვიმაც მოვიდეს, მზემაც გამოანათოს, მაგრამ ცაზე ცისარტყელა არ გაჩნდეს. ეს გარემოება სრულებითაც არ ამცირებს პრეზუმფციული დასკვნის მნიშვნელობას. ასეთი დასკვნების გარეშე წარმოუდგენელია ადამიანთა ურთიერთობა, სამყაროსთან მათი კავშირი, საერთოდ, ცნობიერება და აზროვნება.

პრეზუმფციები არსებობს სოციალური ცხოვრების ყველა სფეროში, მათ შორის სამართალშიც. სამართლებრივი პრეზუმფცია არის ნორმატიული დებულება, რომელიც არსებულად, დადგენილად მიიჩნევს ამა

თუ იმ ფაქტს მანამდე, ვიდრე საწინააღმდეგო არ დამტკიცდება კანონით დადგენილი წესით“.¹

„სამართალში პრეზუმფციას დიდი პრაქტიკული მნიშვნელობა აქვს. დაუდასტურებელი მოვლენა ან ფაქტი მიიჩნევა, ივარაუდება არსებულად, დადასტურებულად და მას სამართლებრივი შედეგები უკავშირდება. ამგვარი პრეზუმფციების არსებობა იმისთვისაა საჭირო, რომ ურთიერთობის მონაწილეები გაურკვეველ, ბუნდოვან მდგომარეობაში არ აღმოჩნდნენ და მათი სამართლებრივი სტატუსი ჰაერში არ იყოს გამოკიდებული“². სამართალი არსებულად მიიჩნევს რაღაცას მანამ, სანამ მისი საპირისპირო არ დამტკიცებულა.

პრეზუმფცია ათავისუფლებს იმ მხარეს, რომლის სასარგებლოდაც დადგენილია პრეზუმფცია, იმ ფაქტების დამტკიცებისაგან, რომელთაც ეს მხარე ამტკიცებს (ადასტურებს).

მაგრამ პრეზუმფციის მთავარი დანიშნულებაა არა ის, რომ იგი ათავისუფლებს მხარეს მტკიცებულებათა მეშვეობით ამა თუ იმ ფაქტის დადასტურების (დამტკიცების) მოვალეობისაგან, არამედ ის, რომ მხარეთა შორის სწორად განაწილდეს მტკიცების ვალდებულება (ტვირთი).

რაც შეეხება მტკიცებულებათა გამოკვლევას, მტკიცებულებათა გამოკვლევა გულისხმობს (ნიშნავს) მათ ყოველმხრივ შესწავლას, ანალიზს სასამართლოს, საქმის მონაწიელთა და მათი წარმომადგენლების მიერ მტკიცებულებათა შესახებობის, დასაშვებობის, უტყუარობისა და საკმარისობის გამოკვლევის მიზნით.

ამ მიზნის მისაღწევად მტკიცებულებათა გამოკვლევა ხდება სხვადასხვა საშუალებით, ამ საშუალებათა გამოყენება დამოკიდებულია იმაზე, თუ რა სახის მტკიცების საშუალებასთან (მტკიცებულებასთან) გვაქვს საქმე. კერძოდ, სასამართლო ისმენს მხარეთა და მესამე პირთა ახსნა-განმარტებებს, ამასთან, სასამართლოსა და საქმის მონაწილეთ შუიქლიათ შეკითხვები დაუსვან მხარეებსა და მესამე პირებს მათ ახსნა-განმარტებასთან დაკავშირებით. მტკიცების საშუალებებია ასევე მოწმეთა ჩვენება და ექსპერტის დასკვნა. მოწმეები და ექსპერტები იკითხებიან

¹ აღ. შუმანაშვილი. უღანაშულობის პრეზუმფცია. გაზ. „საქართველოს რესპუბლიკა“. 1992. 24 ივლისი.

² ლ. ჭანტურია. შესავალი საქართველოს სამოქალაქო სამართლის ზოგად ნაწილში. თბ., 1997, გვ. 160.

სასამართლოს მიერ. თუ ეს აუცილებელია, სასამართლოს შეუძლია აწარმოოს განმეორებითი დაკითხვა, აგრეთვე დააპირისპიროს მოწმეები მათ ჩვენებებში წინააღმდეგობების გამოსავლენად.

რაც შეეხება მტკიცებულებათა უზრუნველყოფის შედეგად ან სასამართლო დავალების მეშვეობით (წესით) მიღებულ წერილობით მტკიცებულებებს (საერთოდ, წერილობით მტკიცებულებებს), საქმის მონაწილეთა წერილობით განმარტებებს, აგრეთვე წერილობით მასალებს, პროცესში ხდება წერილობით მტკიცებულებათა შესწავლა მათი ფორმისა და შინაარსის თვალსაზრისით. ამგვარი წერილობითი მასალები, საბუთები ცხადდება სასამართლო სხდომაზე და გასაცნობად წარედგინება საქმის მონაწილეთ, მათ წარმომადგენლებს, ხოლო აუცილებლობის შემთხვევაში ექსპერტებსა და მოწმეებს. რაც შეეხება ნივთიერ მტკიცებულებებს, მათ ათვალთვრებს სასამართლო და გასაცნობად წარედგინებათ საქმის მონაწილეთ, მათ წარმომადგენლებს, ხოლო აუცილებლობის შემთხვევაში ექსპერტებსა და მოწმეებს. ადგილზე დათვალთვრება გამოიყენება იმ მტკიცებულებათა გამოსაკვლევად, რომელთა მიტანაც სასამართლო სხდომის დარბაზში რთულია. ოქმს შეიძლება დაერთოს დათვალთვრების დროს შედგენილი ან შემოწმებული გეგმები, ნახაზები, სქემები. დათვალთვრებაში მონაწილეობა შეიძლება მიიღონ საქმის მონაწილე პირებმა, ხოლო თუ ეს აუცილებელია, მოწმეებმა და სპეციალისტმა.

ამრიგად, მტკიცებულებათა გამოკვლევის დროს ხდება მათი უშუალო აღქმა, ერთი მტკიცებულების შემოწმება სხვა მტკიცებულებების მეშვეობით, მტკიცებულებებს შორის წინააღმდეგობების გამოვლენა და აღმოფხვრა, თუ ისინი არსებობენ წარმოდგენილ მტკიცებულებებში.

მტკიცებულების ერთ-ერთი თვისება ისაა, რომ იგი შეიცავს ინფორმაციას მტკიცების საგანში შემაჯავლი იურიდიული ფაქტების შესახებ. ამიტომ ასეთი მტკიცებულება იწოდება განკუთვნილ მტკიცებულებად. მტკიცებულებათა განკუთვნილობის (შესახებობის) საკითხის გარკვევა ნიშნავს იმის გარკვევას, აქვს თუ არა ამ მტკიცებულებას საქმისათვის მნიშვნელობა, ანუ შეიცავს თუ არა მტკიცებულება ინფორმაციას მტკიცების საგანში შემაჯავლი იურიდიული ფაქტის შესახებ (სსსკ-ის 104-ე მუხლი).

მტკიცებულებათა შესახებობა არის სასამართლოს ქცევის (მოქმედების) წესი, რომლის თანახმადაც სასამართლო მხარეებისაგან არ მიიღებს, არ გამოითხოვს, არ გამოიკვლევს ან საქმიდან ამოიღებს მტკიცებულებებს, რომლებსაც საქმისათვის მნიშვნელობა არა აქვთ.

შესაძლოა პროცესში წარმოდგენილ იქნეს უამრავი განკუთვნილი მტკიცებულება. მაგრამ იბადება კითხვა, ყველა ეს მტკიცებულება უნდა გამოიკვლიოს სასამართლომ თუ არა. ეს საკითხი დისკუსიის საგნად იქცა სამოქალაქო საპროცესო მეცნიერებაში. გადაწყდა, რომ ყველა მტკიცებულების გამოკვლევა არ არის საჭირო. თუ სასამართლო მივა იმ დასკვნამდე, რომ დასადგენი ფაქტი გამოკვლეული მტკიცებულებებით საკმაოდ დადასტურებულია, მას შეუძლია შეწყვიტოს სხვა მტკიცებულებათა გამოკვლევა. სასამართლო განსახილველად იღებს მხოლოდ იმ წარმოდგენილ მტკიცებულებებს, რომელთაც, ასე ვთქვათ, უნარი აქვთ დაადასტურონ ან უარყონ იურიდიული ფაქტები, ეხება მოცემულ საქმეს და დიდი მნიშვნელობა აქვს საქმისათვის.

განკუთვნილობის (შესახებობის) წესების ამოცანაა, ერთი მხრივ, საქმეში ყველა აუცილებელი (საჭირო) მტკიცებულების ჩართვა, მეორე მხრივ – ზედმეტი მტკიცებულებების ამორიცხვა.

ამრიგად, მტკიცებულებათა განკუთვნილობის (შესახებობის) წესის არსი იმაში მდგომარეობს, რომ სასამართლომ უნდა მიიღოს და გამოიკვლიოს მხოლოდ ის მტკიცებულებები, რომელთაც მნიშვნელობა აქვთ საქმის განხილვა-გადაწყვეტისათვის (მტკიცებულებას მხოლოდ მაშინ აქვს საქმისათვის მნიშვნელობა, როცა ის დაკავშირებულია მტკიცების საგანში შემავალ ფაქტებთან, ე.ი. მოცემულ საქმეზე დასადგენ ფაქტებთან და, შესაბამისად, როცა ამგვარი კავშირის გამო ამ მტკიცებულებას შეუძლია დაადასტუროს (დაამტკიცოს) ან უარყოს ეს ფაქტები, ე.ი. მტკიცებულება უნდა შეიცავდეს ცნობებს დასადგენი იურიდიული ფაქტების შესახებ). სასამართლოს ამოცანაა, რომ საქმის მონაწილეთა მიერ წარდგენილი მთელი მტკიცებულებითი მასალიდან შეარჩიოს ის მტკიცებულებები, რომელიც საქმეს შეეხება (განკუთვნიება). სასამართლომ არ უნდა დაუშვას საქმის გადატვირთვა იმ მასალებითა და ფაქტობრივი მონაცემებით, რომელიც საქმეს არ ეხება, საქმისათვის არ არის მნიშვნელოვანი (საჭირო). აქედან გამომდინარე, მტკიცებულებათა განკუთვნილობის (შესახებობის) წესს საფუძვლად უდევს მტკიცებულების შინაარსსა და დასამტკიცებელ ფაქტებს შორის ობიექტური კავშირი.

მტკიცებულებათა შესახებობის (განკუთვნილობის) შესახებ ნორმა მიმართულია სასამართლოსადმი, ვინაიდან მხარეები მტკიცებულებათა წარდგენისას, შესაძლოა, შეცდნენ ამ მტკიცებულებათა შესახებობის შეფასებაში, ანდა შეგნებულად (განზრახ) გადაიტანონ შეძენების ობიექ-

ტისაგან სასამართლოს ყურადღება. სასამართლო ვალდებულია მტკიცებულებათა შესახებობის (განკუთვნადობის) წესის შესაბამისად მოაწესრიგოს მტკიცებულებათა წარდგენის, გამოთხოვის, გამოკვლევის პროცესი, რათა საქმეში აუცილებელი და საკმარისი მტკიცებულებითი მასალა დარჩეს (შეირჩეს), არ გადაიტვირთოს საქმე ფუჭი, საქმისათვის უმნიშვნელო მტკიცებულებებით.

გადაწყვეტილება მხოლოდ მაშინ უნდა მივიჩნიოთ დასაბუთებულად, როცა მასში ასახულია მოცემული საქმისათვის მნიშვნელობის მქონე ფაქტები, რომლებიც დადასტურებულია (დამტკიცებულია) სასამართლოს მიერ შემოწმებული იმ მტკიცებულებებით, რომელიც აკმაყოფილებს (შეესაბამება) კანონის მოთხოვნებს მტკიცებულებათა შესახებობის და დასაშვებობის შესახებ.)

სამოქალაქო საპროცესო კოდექსი გარანტირებულს ხდის მტკიცებულებათა განკუთვნადობის (შესახებობის) შესახებ დადგენილი წესების სწორ გამოყენებას. მაგალითად, სსსკ-ის 178-ე მუხლი მოითხოვს, რომ მოსარჩელემ სარჩელში უნდა მიუთითოს (აღნიშნოს) გარემოებები (ანუ იურიდიული ფაქტები, რაც სარჩელის საფუძველს წარმოადგენს), რომლებზედაც მოსარჩელე ამყარებს თავის მოთხოვნებს და მტკიცებულებები, რომლებიც ადასტურებენ ამ გარემოებებს.

ასევე იმისათვის, რომ გაუადვილდეს სასამართლოს მტკიცებულებათა შესახებობის (განკუთვნადობის) განსაზღვრა, კანონი მოითხოვს, რომ ის, ვინც შუამდგომლობს დოკუმენტების, ანუ წერილობითი (134-ე მუხლის მე-3 ნაწ.) და ნივთიერი (154-ე მუხლის მე-3 ნაწილი) მტკიცებულებების გამოთხოვის, აგრეთვე ამა თუ იმ პირის მოწმედ დაშვებისა და დაკითხვის, აგრეთვე სასამართლოს მეშვეობით მოწმის გამოძახების (დაბარების) შესახებ (140-ე მუხლის მე-3 ნაწილი), ვალდებულია მიუთითოს საქმისათვის მნიშვნელობის მქონე ის გარემოებები, რომლებიც შეიძლება დადგინდეს ამ მტკიცებულებებით, ანუ მიუთითოს რომელი მტკიცებულებები ეხება, მისი აზრით, საქმეს, ასევე მიუთითოს მტკიცებულების ინდივიდუალური თავისებურებანი და ადგილსამყოფელი.

საქმის ფაქტობრივი გარემოებების სასამართლოს მიერ შემეცნების სისრულე, ერთი მხრივ, ნიშნავს საქმეში ყველა აუცილებელი მტკიცებულების არსებობას და, მეორე მხრივ, ზედმეტი მტკიცებულებების ამორიცხვას საქმიდან. საქმისათვის მნიშვნელობის არმქონე მტკიცებულებათა მიღება სასამართლო შეცდომის განმაპირობებელი ფაქტორია.

მტკიცებულებათა შესახებობის (განკუთვნადობის) წესი მჭიდროდაა დაკავშირებული მტკიცების საგანთან. მტკიცების საგანს უნდა შეადგენდეს მხოლოდ საქმისათვის მნიშვნელობის მქონე ფაქტები და გარემოებები. ეს ფაქტები და გარემოებები საშუალებას გვაძლევს, რომ მათ საფუძველზე გადავწყვიტოთ დავა.

ამასთან, უნდა გავითვალისწინოთ, რომ სადავო მატერიალური სამართალურთიერთობებიდან გამომდინარე, ერთი და იმავე ფაქტს ერთ სამოქალაქო საქმეზე, შესაძლოა, ჰქონდეს მნიშვნელობა, შეეხებოდეს ამ საქმეს და, შესაბამისად, მოითხოვდეს კიდევ დამტკიცებას განკუთვნილი მტკიცებულებების მეშვეობით. სხვა, თუნდაც ერთი შეხედვით ანალოგიურ დავასთან (საქმესთან) დაკავშირებით კი ამ ფაქტს, შესაძლოა, არ ჰქონდეს მნიშვნელობა და არც საჭიროებდეს დამტკიცებას. მაგალითად, თუ შშობლის უფლების ჩამორთმევის საქმეზე სასამართლომ უნდა გამოიკვლიოს პიროვნების დამახასიათებელი გარემოებები და მოპასუხის ან მოსარჩელის ქცევა, ვალის გადახდევინების შესახებ სარჩელთან დაკავშირებით ამგვარი გარემოებების გამოკვლევას საქმისათვის არავითარი მნიშვნელობა არა აქვს. შესაბამისად, ამ ფაქტების დასასაბუთებლად წარდგენილ მტკიცებულებებს სასამართლო არ მიიღებს. ასევე, მაგალითად, საკუთრების უფლება უძრავ ქონებაზე, დასტურდება საჯარო რეესტრის ამონაწერით, ამიტომ სხვა საბუთი საკუთრების უფლების დასადასტურებლად არ შეიძლება მიღებულ იქნეს.

მართალია, საქმის მასალების სისრულე საშუალებას იძლევა თავიდან ავიცილოთ შეცდომები სასამართლო გადაწყვეტილებაში, მაგრამ, ამასთან, მხედველობაში უნდა ვიქონიოთ, რომ შესაბამისი ფაქტების მტკიცების საშუალებები შესაძლოა უაძრავი იყოს. ვთქვათ, ქუჩაში მომხდარი უბედური შემთხვევის მოწმე შეიძლება ათულობით ადამიანი იყოს. აუცილებელია თუ არა ყველა შესაძლო მოწმის სასამართლოში დაბარება? სასამართლოს ამოცანაა, რომ მტკიცების შესაძლო საშუალებათაგან გამოავლინოს ის, რომელიც უშუალოდაა დაკავშირებული პირველად ფაქტებთან, თუმცა იმის გათვალისწინებით, რომ მტკიცების საშუალებათა რაოდენობა საქმარისი იყოს ამ ფაქტების უტყუარად (მათი უტყუარობის) დასადგენად.

დაბოლოს, მტკიცებულებათა მიუღებლობის, გამოთხოვაზე უარის თქმის, ან საქმიდან მათი ამოღების შესახებ სასამართლოს გამოაქვს მოტივირებული განჩინება, რომელიც ცალკე არ გასაჩივრდება.

მტკიცებულების განკუთვნადობასთან მჭიდროდაა დაკავშირებული

მტკიცებულების მეორე თვისებაც. კერძოდ, იბადება კითხვა, ყველა განკუთვნილი მტკიცებულება დასაშვებია თუ არა კონკრეტულ შემთხვევაში? რა თქმა უნდა, არა. ჯერ ერთი, დასაშვებია მხოლოდ მტკიცებულებათა ის საშუალებები, რომლებიც საპროცესო კოდექსის 102-ე მუხლშია ჩამოთვლილი. ასეთია: მხარისა და მესამე პირის ახსნა-განმარტება, წერილობითი მტკიცებულება, მოწმის ჩვენება, ნივთიერი მტკიცებულება და ექსპერტის დასკვნა. გარდა ამისა, დასაშვებობის საწყისს აქვს კონკრეტული შინაარსიც და იგი კავშირშია სამოქალაქო კოდექსის იმ მუხლებთან, რომლებიც ადგენენ გარიგების ფორმას.

მტკიცებულებათა დასაშვებობა ითვალისწინებს შეზღუდვას მტკიცებულებათა საშუალებების გამოყენებაში ამა თუ იმ გარემოებათა დასადგენად. თუ მტკიცებულებათა განკუთვნილობის წესი საერთო (ზოგადი) ხასიათისაა და გამოიყენება ნებისმიერი სამოქალაქო საქმის განხილვის დროს, მტკიცებულებათა დასაშვებობის წესი გამოიყენება ცალკეულ საქმეებზე, რომლებიც ხშირად დაკავშირებულია სამოქალაქო სამართლის ნორმების გამოყენებასთან, რომლებიც აწესრიგებენ სხვადასხვა სახის გარიგების ფორმასთან დაკავშირებულ საკითხებს.

მტკიცებულებათა დასაშვებობის განსაზღვრა ნიშნავს იმის გარკვევას, მიღებულია თუ არა ეს მტკიცებულება კანონით გათვალისწინებული საშუალებებით. მტკიცებულებათა დასაშვებობის წესის თანახმად, სასამართლომ უნდა გამოიყენოს მხოლოდ კანონით გათვალისწინებული მტკიცებულებები. მტკიცებულების დასაშვებობა არის კანონით წინასწარ დადგენილი შეზღუდვა მტკიცების საშუალებათა გამოყენების საკითხში კონკრეტული სამოქალაქო საქმის გადაწყვეტის პროცესში.

სასამართლო მტკიცებულებათა თეორია საჭიროდ და აუცილებლად მიიჩნევს მხარეთა მიერ მტკიცების საშუალებათა თავისუფლად განკარგვის შეზღუდვას, სამოქალაქო ბრუნვის სიმყარის (სიმტკიცის) ინტერესებიდან გამომდინარე (საქმის ხასიათის გათვალისწინებით მტკიცების ყველა საშუალებით სარგებლობა და ყველა საშუალების გამოყენება როდი დაიშვება).

დასაშვებობის წესი სამოქალაქო პროცესში განუყოფლად დაკავშირებული სამოქალაქო სამართლით დადგენილ გარიგების ფორმის დაუცველობის შედეგებთან. თუ კანონმდებელი არ დაადგენს გარიგების ფორმის შესახებ შესაბამის წესებს სამოქალაქო სამართალურთიერთობების სფეროში, მაშინ დასაშვებობის წესი სამოქალაქო პროცესში ზედმე-

ტი იქნება. როგორც ცნობილია, კანონით დადგენილი სავალდებულო (აუცილებელი) ფორმის დაუცველობა გარიგების დადების დროს, იწვევს ამ გარიგების ბათილობას კანონით პირდაპირ გათვალისწინებულ შემთხვევებში. მაგალითად, უძრავი ნივთის ნასყიდობისას გარიგების სანოტარო ფორმის დაუცველობა გამოიწვევს ხელშეკრულების ბათილობას. ზოგიერთ შემთხვევაში, კანონით, შესაძლოა, პირდაპირ არც იყოს გათვალისწინებული გარიგების ბათილობა, მაგრამ კანონი მიუთითებდეს, რომ გარიგების დადებისას კონკრეტული ფორმის დაუცველობა გამოიწვევს მხარეთა მიერ მტკიცების ცალკეული საშუალებების გამოყენების შეუძლებლობას. გარიგების მარტივი წერილობითი ფორმის დაუცველობა მხარეებს უფლებას ართმევს, დავის წარმოშობის შემთხვევაში, დაეყრდნონ მოწმის ჩვენებებს გარიგებისა და მისი პირობების დასადასტურებლად, მაგრამ არ ართმევს უფლებას გამოიყენონ სხვა მტკიცებულებები.

მაგალითად, სამოქალაქო კოდექსის 624-ე მუხლით დადგენილია, რომ სესხის ხელშეკრულება იდება ზეპირად. მხარეთა შეთანხმებით შეიძლება სესხის ხელშეკრულება დაიდოს წერილობითი ფორმითაც. თუ ხელშეკრულება დაიდება ზეპირად, მაშინ დავის შემთხვევაში ხელშეკრულების ნამდვილობის (ფულის გადაცემის) დასადასტურებლად (დასადგენად) მარტო მოწმეთა ჩვენებები არ არის საკმარისი, აუცილებელია სხვა მტკიცებულებებიც (კერძოდ მხარის აღიარება), ასევე, სსსკ-ის 296-ე მუხლის თანახმად, თამასუქისა და ჩეკის საქმეებზე მტკიცებულებებად დაიშვება მხოლოდ დოკუმენტები (წერილობითი მტკიცებულებები) და მხარეთა ახსნა-განმარტებები.

ზოგიერთი კატეგორიის საქმეზე სამოქალაქო პროცესში, მაგალითად, ჯანმრთელობისათვის ვნების მიყენებასთან დაკავშირებით ზიანის ანაზღაურების შესახებ, პირის ქმედუნარიოდ აღიარების ან გამოჯანმრთელებულის ქმედუნარიანად ცნობის შესახებ საქმეებზე სასამართლომ უნდა დაადგინოს იურიდიული ფაქტები კანონით განსაზღვრული მტკიცების საშუალებებით, მაგრამ ამ საქმეებზე არ არის გამორიცხული სხვა მტკიცებულებათა წარდგენაც.

სამართლის ზემოაღნიშნული ნორმებით დადგენილ მტკიცებულებათა დასაშვებობის წესს გააჩნია „პოზიტიური“ შინაარსი და ეს ნიშნავს, რომ კანონით დადგენილ მტკიცების საშუალებებს მოცემულ საქმეზე გვერდს ვერ ავუვლით, ამ მტკიცებულებათა გარეშე საქმის გადაწყვეტა დაუშვებელია, ამ მტკიცებულებათა შეცვლა სხვა მტკიცებულებებით არ

შეიძლება, მაგრამ, ამასთანავე, ფაქტის დადასტურებისა ან მისი უარყოფისათვის შეიძლება დამატებით მტკიცების სხვა საშუალებათა გამოყენებაც, თუ ამას მოითხოვენ საქმის კონკრეტული გარემოებები.

მტკიცებულებათა დასაშვებობის წესს, შესაძლოა, გააჩნდეს გამორიცხვითი („ნეგატიური“) ხასიათი შინაარსი: მტკიცებულების დასაშვებობის წესი ნეგატიური ხასიათის შინაარსით ეწოდება კანონის (სამოქალაქო სამართლის ნორმების) ისეთ მიითებებს (დანაწესს), რომელიც სსსკ-ის 102-ე მუხლის მე-2 ნაწილით გათვალისწინებული მტკიცების საშუალებებიდან გამორიცხავს მოწმეთა ჩვენებებს.

„ნეგატიური“ ხასიათის შინაარსის მქონე მტკიცებულებათა დასაშვებობა განისაზღვრება მხარეების მიერ სამოქალაქო-სამართლებრივი გარიგებების ფორმის დარღვევის შედეგებით.

მტკიცებულებათა დასაშვებობის წესი განმტკიცებულა სსსკ-ის 102-ე მუხლით. ამ მუხლში მითითებულია, რომ საქმის გარემოებები, რომლებიც კანონის თანახმად უნდა დადასტურდეს გარკვეული სახის მტკიცებულებებით, არ შეიძლება დადასტურდეს სხვა სახის მტკიცებულებებით.

აღნიშნული ნორმა არ უნდა იქნეს გაგებული სიტყვასიტყვით (პირდაპირი მნიშვნელობით), თითქოსდა კანონი დაუშვებლად მიიჩნევდეს განსაზღვრული გარემოებების დასადასტურებლად ნებისმიერ სხვა საშუალების გამოყენებას, გარდა იმ მტკიცებულებებისა, რომლებიც პირდაპირაა მითითებული კანონში. მაგალითად, უძრავი ქონების ნაყიდობის ხელშეკრულების დადების ფაქტის დასადასტურებლად მხოლოდ შესაბამისი სანოტარო წესით დადასტურებული ხელშეკრულება როდი შეიძლება იქნეს დაშვებული (როგორც ცნობილია, უძრავ ნივთებთან დაკავშირებული გარიგებებისათვის გათვალისწინებულია სავალდებულო სანოტარო ფორმა). სამოქალაქო კოდექსის 69-ე მუხლი უშვებს სასამართლოს გადაწყვეტილებით იმ გარიგების დადასტურებას (დამოწმებას), რომლის ფორმაც მოითხოვს სანოტარო წესით დამოწმებას.

თუ გარიგება სადავო ხდება ფიქციურობის მოტივით (თვალთმაქცური გარიგება), ან იმ მოტივით, რომ გარიგება დადებულია მოტყუებით, იძულებით (ძალადობა ან შუქარა) და სისხლის სამართლის წესით დასჯადი სხვა ქმედებით, მოცემულ გარემოებათა დასადგენად დაიშვება სსსკ-ის 102-ე მუხლით გათვალისწინებული ნებისმიერი საშუალება, მათ შორის მოწმეთა ჩვენებებიც.

სამოქალაქო პროცესისაგან განსხვავებით, სისხლის სამართლის პრო-

ცესში, სადაც წყდება ისეთი ფასეულობების შესახებ საკითხი, როგორცაა ადამიანის თავისუფლება და სხვა (ზოგიერთ ქვეყანაში დამნაშავეის სიკვდილით დასჯის საკითხიც), მსგავსი შეზღუდვები მტკიცების საშუალებათა გამოყენების საკითხში, კერძოდ კი, მოწმეთა ჩვენებების გამოყენებაში, არ არსებობს (არ არის დადგენილი).

განკუთვანდობის წესისაგან განსხვავებით, დასაშვებობის წესი უფრო ვიწრო ხასიათს ატარებს. განკუთვანდობა (შესახებობა) ეხება როგორც ფაქტობრივ მონაცემებს, ისე მტკიცების საშუალებებსაც. შესახებობა საერთო (ზოგადი) წესია, ხოლო დასაშვებობა — მისი თავისებური დამატება. მაგალითად, მტკიცებულება შეიძლება ზოგადად შეეხებოდეს მოცემულ საქმეს (ვთქვათ, მოწმის ჩვენება), მაგრამ პროცესში მისი დაშვება არ შეიძლება (დაუშვებელია), რამეთუ კანონი სასამართლოში ამ ფაქტის დასადასტურებლად მხოლოდ წერილობითი მტკიცებულებების წარდგენას ითხოვს. დასაშვებობის წესს იმპერატიული ხასიათი გააჩნია.

მტკიცებულებათა უტყუარობა — ეს არის მათი შესაბამისობა სინამდვილესთან. მტკიცებულებათა უტყუარობაში დარწმუნება ნიშნავს იმის გამორკვევას, სიმართლეს ამბობს თუ არა მოწმე, შეესაბამება თუ არა სინამდვილეს ის ცნობები, რომელთაც შეიცავს დოკუმენტი, შეესაბამება თუ არა დოკუმენტის (საბუთის) ასლი დედანს და ა.შ. ამისათვის ძალზე მნიშვნელოვანია თითოეული მტკიცებულების გამოკვლევის პროცესში დავადგინოთ იმ წყაროს თვისებები, რომლიდანაც ის არის მიღებული, ის ვითარება (პირობები), რომელშიც მიმდინარეობდა (ხდებოდა) მისი ფორმირება, ის გარემოებები, რომელთაც შეეძლოთ გავლენა მოეხდინათ მის უტყუარობასა და სისრულეზე. ცნობილი იურისტი კონი ამასთან დაკავშირებით აღნიშნავდა: „იმისათვის, რომ განვსაზვროთ, რომ ესა თუ ის პირი სასამართლოში ამბობს ტყუილს, აუცილებელია, პირველ ყოვლისა, განვიხილოთ მისი ჩვენება არსებითად, გავითვალისწინოთ ვითარება, რომელშიც მოცემულია ჩვენება, ხოლო, რაც მთავარია, ძირითადად იმაზე უნდა გამახვილდეს ყურადღება, რა წესით შეიქმნა (ჩამოყალიბდა) იგი“¹. ამდენად, მტკიცებულების უტყუარობის საკითხის დადგენის დროს ირკვევა მტკიცებულებასა და დასადგენ ფაქტს შორის კავშირი.

მტკიცებულებების საკმარისობა ნიშნავს, რომ მტკიცებულებები საშუალებას გვაძლევს გამოვიტანოთ უტყუარი დასკვნა დასადასტურებე-

¹ Коши А.Ф. Дело о лжесвидетельстве в бракоразводном процессе. Собр. соч. т. 3, 1968, с. 77.

ლი ფაქტის არსებობის შესახებ, რისთვისაც ეს მტკიცებულებებია საქმეზე შეკრებილი (შეგროვებული). თუ ვერ გამოვიტანთ ამგვარ დასკვნას, მაშინ ეს მიუთითებს მტკიცებულებათა არასაკმარისობაზე. მაგალითად, ერთი არაპირდაპირი მტკიცებულება ყოველთვის არასაკმარისია, ვინაიდან საშუალებას იძლევა გავაკეთოთ მხოლოდ სავარაუდო და არა უტყუარი დასკვნა დასამტკიცებელი ფაქტის შესახებ.

არასაკმარისი იქნება აგრეთვე ის მტკიცებულებები, რომლებიც ეწინააღმდეგება ერთმანეთს და ისინიც, რომელთა უტყუარობაც საეჭვოა (ვთქვათ, დაინტერესებული მოწმის ჩვენება, ან მხარის ის ახსნა-განმარტება, რომელიც არ არის გამაგრებული, გამყარებული სხვა მონაცემებით და ა.შ.). არასაკმარისი იქნება ის მტკიცებულებებიც, რომლებიც წარდგენილია ისეთი რთული ფაქტების დასადასტურებლად, როგორიცაა, მაგალითად, ამა თუ იმ პირის ცუდი ან პირიქით, კარგი მატერიალური მდგომარეობა, დაზარალებულის ჯანმრთელობისათვის მიყენებული ზიანის ოდენობა (მოცულობა), თუ ეს მტკიცებულებები არ იძლევა სრულ წარმოდგენას პირის შემოსავლის წყაროს შესახებ, ან შრომითი საქმიანობის გასაგრძელებლად დაზარალებულის უნარის (შესაძლებლობის) შესახებ.

არასაკმარისი მტკიცებულებები არ შეიძლება საფუძვლად დაედოს სასამართლოს გადაწყვეტილებას მანამდე, სანამ მტკიცებულებათა ნაკლებობა (ზოგიერთი მტკიცებულების უქონლობა), მტკიცებულების ეს ხარვეზი არ აღმოიფხვრება დამატებითი მტკიცებულებების შეგროვებით: ამიტომ სსსკ-ის 103-ე მუხლის თანახმად, სასამართლოს მხოლოდ შეუძლია, მაგრამ არაა ვალდებული შესთავაზოს მხარეს დამატებით მტკიცებულებათა წარდგენა.

მტკიცებულებათა გამოკვლევა სამოქალაქო პროცესის პირველ სტადიებზევე — საქმის აღძვრისა და მომზადების სტადიებზევე ხდება, მაგრამ ამ სტადიებზე მათ გამოკვლევას წინასწარი ხასიათი აქვს. გადაწყვეტი მნიშვნელობა კი ენიჭება მტკიცებულებათა გამოკვლევას სასამართლოს მთავარ სხდომაზე, რამეთუ მთავარი სხდომა პროცესის სწორედ ის სტადიაა, რომელიც მაქსიმალურად უზრუნველყოფს ყველა აუცილებელ საპროცესო პირობას საქმეზე შეკრებილი მასალების სრულად, ობიექტურად (მიუკერძოებლად) და ყოველმხრივ გამოსაკვლევად (შესასწავლად). ის მტკიცებულებები, რომლებიც არ წარმოადგენდნენ გამოკვლევის საგანს სასამართლო სხდომაზე, არ შეიძლება საფუძვლად დაედოს სასამართლოს გადაწყვეტილებას.

სასამართლო მტკიცების პროცესში ლოგიკის კანონების დაცვის გარეშე შეუძლებელია სწორი დასკვნების გამოტანა მტკიცებულებათა შესახებობის, დასაშვებობის, უტყუარობისა და საკმარისობის შესახებ. მტკიცებულებათა გამოკვლევის დროს სასამართლოს დასკვნები უნდა ემყარებოდეს უტყუარ ფაქტებს. ეს დასკვნა უნდა იყოს ერთადერთი შესაძლებელი დასკვნა ამ მოცემული ფაქტებიდან გამომდინარე და გადაწყვეტილებაში ასახული სასამართლოს დასკვნები ერთმანეთს არ უნდა ეწინააღმდეგებოდეს.

მტკიცებულების ხარისხის გასარკვევად (განსაკუთრებით უტყუარობის, ასევე საკმარისობის გასარკვევად) აუცილებელია მტკიცებულება განვიხილოთ გამოკვლევის პროცესში, საქმის ყველა გარემოებასა და სხვა მტკიცებულებებთან ურთიერთკავშირში, უნდა მოვიცვათ მტკიცებულების ყველა კავშირი საქმის გარემოებებთან და შეკრებილ მტკიცებულებებთან. სასამართლო ვალდებულია გაითვალისწინოს და მხედველობაში მიიღოს არა მხოლოდ ყველა პოზიტიური (დადებითი) მომენტი, რაც მოცემული მტკიცებულებისათვისაა დამახასიათებელი, არამედ უარყოფითი მომენტებიც, რომელთაც შეუძლიათ გავლენა მოახდინონ მტკიცებულების უტყუარობასა და საკმარისობაზე.

მტკიცებულებათა გამოკვლევის პროცესში ხდება მათი შეფასებაც. მტკიცებულებათა შეფასება მტკიცების ერთ-ერთი ელემენტია. სასამართლოს მიერ მტკიცებულებათა სწორ შეფასებას პირველხარისხოვანი მნიშვნელობა გააჩნია კანონიერი და დასაბუთებული გადაწყვეტილების გამოტანისათვის.

მტკიცებულებათა შეფასება ეს არის მტკიცებულებათა შესახებობის, დასაშვებობის, უტყუარობის, საკმარისობისა და მტკიცებულებებს შორის ურთიერთკავშირის არსებობის განსაზღვრა. ყოველი მტკიცებულება ფასდება ცალ-ცალკე და ყველა ერთმანეთთან კავშირში, რაც სასამართლოს შესაძლებლობას აძლევს შეაპირისპიროს ისინი ამ მტკიცებულებებს შორის წინააღმდეგობის აღმოფხვრის მიზნით.

ზოგიერთი მეცნიერის აზრით, მტკიცებულებათა შეფასება აზროვნების აქტია, ლოგიკური ოპერაციაა. სხვა სიტყვებით რომ ითქვას, შეფასება არ შეიძლება იყოს სამართლებრივი მოწესრიგების ობიექტი, რამეთუ აზროვნების პროცესი მიმდინარეობს არა იურიდიული, არამედ აზროვნების კანონებით.¹

სხვა ავტორთა აზრით კი, სასამართლო მტკიცებულებათა შეფასება

---

¹ Курьлев С.В. Основы теории доказывания в советском правосудии. ст. 36-37.

არა მხოლოდ ლოგიკური (აზრობრივი) ოპერაციაა, არამედ მტკიცების პროცესის შემადგენელი ელემენტია, რომელიც გარკვეულწილად მოწესრიგებულია საპროცესო სამართლის ნორმებით, ანუ სამართლებრივი მოწესრიგების ობიექტს წარმოადგენს.

მართლაც, შეფასების გარეშე აზრი არა აქვს მტკიცებულებათა მიღების, შეგროვების, გამოკვლევისა და სწორი გადაწყვეტილების გამოტანის პროცესს.

მტკიცებულების შეფასებას ლოგიკური და სამართლებრივი მხარე აქვს.

მტკიცებულებათა შეფასება, როგორც ლოგიკური აქტი, ვლინდება საპროცესო მოქმედებებში და გარკვეულწილად მოწესრიგებულია სამართლებრივად. სამართლის ნორმები ადგენენ არა აზროვნების წესს, არამედ სასამართლო მტკიცებულებათა შეფასების პირობებსა და მიზანს, შეფასების პრინციპებს, კრიტერიუმს (იხ. სსსკ-ის 105-ე მუხლი), შეფასების შედეგების გარეგან გამოხატულებას საპროცესო დოკუმენტებში (იხ. სსსკ-ის 249-ე მუხლის მე-4 ნაწილი).

მტკიცებულებათა შეფასების ლოგიკური მხარე იმაში მდგომარეობს, რომ სასამართლო მტკიცების პროცესში სასამართლო და მტკიცების სხვა სუბიექტები ანალიზებენ მტკიცებულებებს, ანალიზებენ მტკიცებულებათა შესახებობასა და დასაშვებობას, მტკიცების სუბიექტები უარყოფენ მოწინააღმდეგის მოსაზრებებს.

მტკიცებულებათა შეფასების სამართლებრივი მხარე იმაში გამოიხატება, რომ ლოგიკური ოპერაციების შესრულება ხდება სამოქალაქო საპროცესო ურთიერთობათა სუბიექტების მიერ; შესწავლილ (გამოკვლეულ) უნდა იქნეს მხოლოდ ის ფაქტობრივი მონაცემები, რომლებიც მიღებულია კანონით დადგენილი წესით მტკიცების იმ საშუალებათაგან, რომლებიც უშუალოდ აღიქვა სასამართლომ; შეფასების მიზანი განსაზღვრულია კანონით; შეფასების შედეგები ყოველთვის ობიექტურად გამოიხატება შესრულებულ საპროცესო (სამართლებრივი) მოქმედებაში. ასეთი მოქმედებებს, რომლებშიც აისახება შეფასების შედეგები, შეიძლება მივაკუთვნოთ დამატებითი მტკიცებულებების გამოთხოვა, დაინტერესებულ პირთა შუამდგომლობა საქმეზე ახალი მტკიცებულებების დართვის შესახებ, მტკიცებულებათა გამოთხოვასა, მიღებაზე და გამოკვლევაზე უარის თქმა, შეფასების შედეგების ასახვა გადაწყვეტილების სამოტივაციო ნაწილში.

მტკიცებულებას აფასებს როგორც სასამართლო, ისე საქმის მონაწილენი და მათი წარმომადგენლები. თითოეულ მათგანს უფლება აქვს

გამოხატოს თავისი მოსაზრება შეგროვილ მტკიცებულებებთან დაკავშირებით, თუმცა [სასამართლოსათვის საქმის მონაწილეთა მიერ შეფასების დროს გამოთქმული მოსაზრებები არ არის სავალდებულო, არამედ სარეკომენდაციო ხასიათს ატარებს] მაგალითად, მტკიცებულებათა სარეკომენდაციო შეფასებას შეიცავს საქმის მონაწილეთა და მათ წარმომადგენელთა მიერ პაექრობის დროს წარმოთქმული სიტყვები. ამგვარი შეფასების მნიშვნელობა იმაში მდგომარეობს, რომ ის არის ერთ-ერთი პირობა, რომელიც უზრუნველყოფს სასამართლოს მიერ მტკიცებულებათა შეფასების ყოველმხრივობას პროცესის ყველა დაინტერესებული მონაწილის მოსაზრების გათვალისწინებით (სასამართლო მხოლოდ ითვალისწინებს (მხედველობაში იღებს) პროცესის ყველა მონაწილის მოსაზრებას მტკიცებულებათა შეფასებასთან დაკავშირებით, მაგრამ სასამართლო არ არის ვალდებული იხელმძღვანელოს მათი მოსაზრებებით.)

მტკიცებულებებს საბოლოოდ აფასებს სასამართლო სათათბირო ოთახში, რაც ნებითი აქტის – სასამართლო გადაწყვეტილების მიღების საფუძველია. მტკიცებულებათა საბოლოო შეფასების მიზანია ფაქტების დადგენა მოცემულ საქმეზე.

სააპელაციო სასამართლოს, როგორც ზემდგომი ინსტანციის სასამართლო ორგანოს, მიერ ხორციელდება მტკიცებულებათა საკონტროლო შეფასება სააპელაციო წესით საქმის განხილვის დროს.

სსსკ-ის 380-ე მუხლის თანახმად, სააპელაციო სასამართლოში საქმის განხილვის დროს შეიძლება მიეთითოს ახალი ფაქტები და წარდგენილ იქნეს ახალი მტკიცებულებები, ანუ სააპელაციო წესით საქმის განხილვის დროს სასამართლოს შეუძლია გამოიკვლიოს მხარის მიერ წარდგენილი ახალი მტკიცებულებები და დაადგინოს ახალი ფაქტები. სასამართლო მიიღებს და გამოიკვლევს ახალ ფაქტებსა და მტკიცებულებებს, თუ ცნობს, რომ მხარეს არ შეეძლო მიეთითებინა ეს ფაქტები და მტკიცებულებები ჯერ კიდევ პირველი ინსტანციის სასამართლოში საქმის განხილვის დროს, ამასთან, მათმა განხილვამ (გამოკვლევამ) ხელი არ უნდა შეუშალოს სააპელაციო სასამართლოში საქმის დროულად განხილვას, ასევე არ უნდა არსებობდეს მხარის უხეში გაუფრთხილებლობა, რომლის გამოც მან არ წარუდგინა ეს მასალები პირველი ინსტანციის სასამართლოს. სსსკ-ის 382-ე მუხლის თანახმად, სააპელაციო სასამართლო მიიღებს ახლად წარმოდგენილ მტკიცებულებებს, თუ მათ მნიშვნელობა აქვთ საქმისათვის, 380-ე მუხლის მოთხოვნათა

გათვალისწინებით. სააკპელაციო სასამართლოს შეუძლია გაიზიაროს პირველი ინსტანციის სასამართლოს მიერ მტკიცებულებათა გამოკვლევის შედეგები მთლიანად ან ნაწილობრივ.

[სასამართლოს შინაგანი რწმენა ყალიბდება სასამართლოს მიერ საქმის ყველა გარემოების შემეცნების (შესწავლის, გამოკვლევის) შედეგად (მის საფუძველზე).]

მტკიცებულებათა შეფასება შინაგანი რწმენით (შინაგანი რწმენა) არ შეიძლება იყოს ანგარიშშიუცემელი შთაბეჭდილება და ინტუიციური გრძნობა, რომელიც კონტროლს არ ექვემდებარება. ის უნდა იყოს მოტივირებული (დასაბუთებული), ხოლო შეფასების მოტივებმა ასახვა უნდა პოვონ სასამართლო გადაწყვეტილებაში (მის სამოტივაციო ნაწილში). მაგალითად, მტკიცებულების უარყოფის შემთხვევაში, სასამართლომ უნდა ახსნას, რა მოსაზრებით უარყო ეს მტკიცებულება. წინააღმდეგ შემთხვევაში მხარეებსა და ზემდგომ სასამართლოს არ ეცოდინებათ, რა საფუძველით მიიღო სასამართლომ ერთი მტკიცებულება და უარყო მეორე.

მტკიცებულებათა შეფასება ხორციელდება შემდეგი პრინციპების დაცვით: 1) სასამართლო აფასებს მტკიცებულებებს თავისი შინაგანი რწმენით; 2) მტკიცებულებები ფასდება ყოველმხრივ, სრულად (სრული მოცულობით) და მიუკერძოებლად (ობიექტურად); 3) მტკიცებულებათა შეფასებაში სასამართლოს თავისუფლება, მისი დამოუკიდებლობა ფაქტისა და უფლების შესახებ საკითხის გადაწყვეტაში უზრუნველყოფილია შემდეგი პრინციპით (წესით): „არცერთ მტკიცებულებას სასამართლოსათვის არა აქვს წინასწარ დადგენილი ძალა“. ნებისმიერი მტკიცებულება სასამართლომ შეიძლება უარყოს ან, პირიქით, მიიღოს, თუ მტკიცებულების ობიექტური შინაარსი შეესაბამება საქმის ფაქტობრივ გარემოებებს. ტოვით ექსპერტის დასკვნაც კი არ არის სავალდებულო სასამართლოსათვის, არამედ მასაც სასამართლო აფასებს საერთო წესით, მტკიცებულებათა ერთობლიობაში.

მოსამართლის შინაგანი რწმენის ფორმირებაში არსებითი (გადამწყვეტი) როლი მიეკუთვნება მოსამართლის მსოფლმხედველობას. მსოფლმხედველობის მნიშვნელოვანი ელემენტია მართლშეგნება. ის ეხმარება სასამართლოს და საქმის მონაწილეთ სწორად გაიგონ მატერიალური და საპროცესო სამართლის ნორმათა აზრი, სხვადასხვა ურთიერთობათა მონაწილეების უფლება-მოვალეობანი, ცალკეული ფაქტების სამართლებრივი

მნიშვნელობა, რაც მოსამართლეს უქმნის რწმენას თავისი დასკვნების სისწორეში სამართალურთიერთობათა არსებობის ან არარსებობის, მისი ხასიათის, დავის მონაწილეთა უფლება-მოვალეობების შესახებ.

კანონი მოითხოვს, რომ სასამართლომ განიხილოს საქმის ყველა გარემოება ერთობლიობაში და ამის საფუძველზე შეიქმნას შინაგანი რწმენა. მხოლოდ ერთობლიობაში ყველა მტკიცებულების განხილვის შემთხვევაში შეძლებს სასამართლო დარწმუნდეს იმაში, რომ განსაზღვრულ ფაქტობრივ გარემოებებს სინამდვილეში მართლაც ჰქონდა ადგილი.

§2. სასამართლო მტკიცებულებები

1. სასამართლო მტკიცებულებების ცნება. სამოქალაქო საპროცესო კოდექსში არ არის მოცემული მტკიცებულების ცნება (დეფინიცია). ეურიდიულ ლიტერატურაში მიღებული განმარტების თანახმად კი, მტკიცებულებებია კანონით დადგენილი წესით მიღებული ცნობები ფაქტების შესახებ (ფაქტობრივი მონაცემები), რომელთა საფუძველზეც სასამართლო ადგენს იმ გარემოებების არსებობას ან არარსებობას, რომლებიც ასაბუთებენ მხარეთა მოთხოვნებსა და შესაგებელს და სხვა იმ გარემოებების არსებობას ან არარსებობას, რომელთაც მნიშვნელობა აქვთ საქმის სწორად განხილვისა და გადაწყვეტისათვის.)

ამ ცნებაში ძირითად მომენტებად უნდა მივიჩნიოთ შემდეგი:

1) მტკიცებულებებია უმთავრესად ცნობები ფაქტების შესახებ (ანუ ნებისმიერი ფაქტობრივი მონაცემი) და მხოლოდ გამონაკლის შემთხვევებში მტკიცებულებებია თვითონ ფაქტები. ეს ფაქტები შეიძლება არსებობდეს სამოქალაქო საქმის განხილვის დროს (მაგალითად, სასამართლოს მიერ ნივთიერ მტკიცებულებად მიჩნეული საგნების თავისებურებანი; ადამიანის სიცოცხლე, მისი ადგილსამყოფელი პირის გარდაცვლილად გამოცხადების შესახებ საქმეში ან მისი უგზო-უკვლოდ დაკარგულად აღიარების შესახებ საქმეში).

2) მტკიცებულებითი ინფორმაცია როგორც ცნობა (მონაცემი), არ შეიძლება არსებობდეს დამოუკიდებლად ობიექტურ სამყაროში იმდენად, რამდენადაც სასამართლოს შეუძლია მოცემული ინფორმაციის აღქმა მხოლოდ განსაზღვრული საშუალებებით და მათი მეშვეობით. სწორედ ამიტომ მტკიცებულების ცნება მოიცავს არა მხოლოდ მტკიცებულებით

ინფორმაციას, არამედ ამ ინფორმაციის შემცველ საშუალებასაც, ანუ სასამართლო მტკიცებულება — ეს არის ერთიანი ცნება, რომელშიც ურთიერთდაკავშირებულია ფაქტობრივი მონაცემები და მტკიცების საშუალებები, როგორც შინაარსი (რომლის ფუნქციასაც ასრულებს მტკიცებულებითი ინფორმაცია) და სასამართლო მტკიცებულების საპროცესო ფორმა.

მტკიცების საშუალებები ეს არის ფაქტობრივი მონაცემების მიღების საპროცესო კანონით გათვალისწინებული საშუალებები. 102-ე მუხლი განსაზღვრავს იმ ფორმას, რომელშიც შეიძლება მიღებულ იქნეს ფაქტობრივი მონაცემები, კერძოდ კი, საპროცესო კანონით დადგენილი შემდეგი მტკიცების საშუალებები: ა) მხარეთა და მესამე პირთა ახსნა-განმარტებები; ბ) მოწმეთა ჩვენებები; გ) წერილობითი მტკიცებულებები; დ) ნივთიერი მტკიცებულებები; ე) ექსპერტთა დასკვნები.

მტკიცების საშუალებები ადასტურებენ ან უარყოფენ იურიდიული ფაქტების არსებობას.

მტკიცების საშუალებათა წყაროა ადამიანები (მხარეები, მესამე პირები, მოწმეები, ექსპერტები), დოკუმენტები (წერილობითი მტკიცებულებები) და საგნები (ნივთიერი მტკიცებულებები, სასამართლო ექსპერტიზის ობიექტები).

3) სასამართლო მტკიცებულების სავალდებულო ნიშანია მისი მიღება და გამოკვლევა კანონით დადგენილი წესით, რომლის დარღვევა (დაუცველობა), მიუხედავად იმისა, რა მიზეზით მოხდა ეს, მიღებულ ინფორმაციას უკარგავს სასამართლო მტკიცებულების თვისებას. ამგვარი მტკიცებულება, არ შეიძლება საფუძვლად დაედოს სასამართლოს გადაწყვეტილებას, რამეთუ კანონის დარღვევით მოპოვებულ მტკიცებულებას იურიდიული ძალა არა აქვს (103-ე მუხლი).

საპროცესო კანონით გათვალისწინებულია მტკიცებულებათა გამოკვლევის შემდეგი წესი:

ა) მთავარ სხდომაზე საქმის განხილვის დასაწყისში, მოსამართლის მიერ საქმის მოხსენების შემდეგ და მტკიცების სხვა საშუალებათა გამოკვლევამდე მხარეები და მესამე პირები სასამართლოს აძლევენ ახსნა-განმარტებებს. ამასთან, მოსამართლესა და საქმის მონაწილეთ უფლება აქვთ დაუსვან მათ შეკითხვები, თანაც მოსამართლეს უფლება აქვს შეკითხვა დაუსვას მხარესა და მესამე პირს ახსნა-განმარტების ნებისმიერ მომენტში;

ბ) მოსამართლე არკვევს მოწმის ურთიერთობას მხარესთან და მესამე პირებთან. დაკითხვის დაწყებამდე მოწმეები გაპყავთ სხდომის დარბაზიდან.

დაკითხვის წინ სასამართლო აფრთხილებს მოწმეს ჩვენების მიცემაზე უარის თქმის ან ყალბი ჩვენების მიცემისათვის პასუხისმგებლობის შესახებ (16 წლამდე მოწმეებს არ აფრთხილებენ პასუხისმგებლობის შესახებ, რადგან მოწმე სისხლის სამართლის წესით 16 წლიდან აგებს პასუხს).

მოსამართლესა და საქმის მონაწილეთ უფლება აქვთ შეკითხვები დაუსვან მოწმეს. პირველად მოწმეს ეკითხება ის, ვისი განცხადებითაც დაბარებულია მოწმე, ამ პირის წარმომადგენელი, ხოლო შემდეგ სხვა პირები და მათი წარმომადგენლები. მოწმე ჩვენებას ზეპირად იძლევა. მას უფლება აქვს ისარგებლოს წერილობითი მასალებით იმ შემთხვევაში, როცა მისი ჩვენებები დაკავშირებულია ციფრობრივ ან სხვა მონაცემებთან, რომელთა დამახსოვრებაც ძნელია.

4) წერილობითი მტკიცებულებები ქვეყნდება სასამართლო სხდომაზე და წარედგინება დაინტერესებულ პირებსა და მათ წარმომადგენლებს, ხოლო თუ ეს აუცილებელია – მოწმეებს, ექსპერტებს, სპეციალისტებს. ამის შემდეგ საქმის მონაწილეთ უფლება აქვთ ახსნა-განმარტება მისცენ წერილობით მტკიცებულებაში არსებულ ინფორმაციასთან დაკავშირებით.

5) ნივთიერ მტკიცებულებებს ათვალთვლებს სასამართლო და წარუდგენს საქმის მონაწილეთ, მათ წარმომადგენლებს, ხოლო, როცა ეს აუცილებელია – მოწმეებს ექსპერტებს, სპეციალისტებს. პროცესის მონაწილეთ უფლება აქვთ სასამართლოს ყურადღება მიაქციონ დათვალთვრებასთან დაკავშირებულ ამა თუ იმ გარემოებას. მხარის ამგვარი განცხადება შეტანილ უნდა იქნეს სასამართლო სხდომის ოქმში.

თუ ნივთიერ მტკიცებულებათა დათვალთვრება სასამართლოს ადგილსამყოფელის (შენობის) გარეთ ხდება, მაშინ ასეთ დროს შედგენილ ოქმს სასამართლო აქვეყნებს სასამართლო სხდომაზე, რის შემდეგაც დაინტერესებულ პირებს უფლება აქვთ მისცენ ახსნა-განმარტებები.

6) ექსპერტთა დასკვნების გამოკვლევა იმისდა მიხედვით, იმყოფება (ესწრება) თუ არა ექსპერტი სასამართლო სხდომაზე, ორი გზით წარმოებს. თუ ექსპერტი სხდომას ესწრება, იგი უნდა დაკითხოს სასამართლომ ისეთივე წესით, როგორც იკითხება მოწმე, სხვა შემთხვევაში ექსპერტის დასკვნა ქვეყნდება ისევე, როგორც საქმის სხვა დოკუმენტები.

7) აუცილებლობის შემთხვევაში წერილობითი ან ნივთიერი მტკიცებულებების დათვალთვრების, ექსპერტიზის დანიშვნის, მოწმეთა დაკითხ-

ვის, მტკიცებულებების უზრუნველყოფის დროს, სასამართლოს შეუძლია საქმეში ჩააბას (მოიწვიოს) სპეციალისტი საკითხის გასამართლავად, კონსულტაციის გასაწევად, უშუალო ტექნიკური დახმარების აღმოსაჩენად (ფოტოგრაფირება, გეგმებისა და სქემების შედგენა, ნიმუშების შერჩევა ექსპერტიზისათვის და სხვ.). ექსპერტისაგან განსხვავებით, სპეციალისტი სასამართლოს აძლევს მხოლოდ კონსულტაციას ზეპირი ან წერილობითი ფორმით, პროფესიული ცოდნიდან გამომდინარე, სპეციალური გამოკვლევის ჩატარების გარეშე, რასთან დაკავშირებითაც სპეციალისტი არ იქნება გაფრთხილებული, როგორც ეს ხდება ექსპერტთან მიმართებაში, ყალბი დასკვნის მიცემისათვის პასუხისმგებლობის შესახებ.

8) მტკიცების საშუალებათა ანალიზის დროს სასამართლო ადგენს იურიდიული ფაქტების (გარემოებების) არსებობას ან არარსებობას. იურიდიული ფაქტები სამოქალაქო საქმის განხილვის დროს დასადგენი ფაქტებია, რამეთუ იწვევს რა მხარეთა სადავო უფლება-მოვალეობების წარმოშობას, შეცვლას ან შეწყვეტას, ისინი ასახულებენ მხარეთა მოთხოვნებსა და შესაგებელს.

ფაქტობრივი მონაცემები შეიძლება არსებობდეს არა მხოლოდ ფაქტების შესახებ ცნობების სახით, არამედ აგრეთვე მტკიცებულებითი ფაქტების სახით.

ჩვეულებრივ იურიდიული ფაქტების არსებობაში სასამართლო რწმუნდება უშუალოდ იმ ცნობების საფუძველზე, რომელიც მიღებულია მტკიცების სხვადასხვა საშუალებით. თუმცა სასამართლო ყოველთვის როდი ფლობს ხელთ ამისათვის აუცილებელ ფაქტობრივ მონაცემებს. ამიტომ რიგ შემთხვევებში მას უწევს ჯერ არა იურიდიული ფაქტების, არამედ სხვა გარემოებების არსებობის დადგენა, რომელთაც შემდეგ იყენებს როგორც საფუძველს ლოგიკური დასკვნის გამოსატანად დასადგენი იურიდიული ფაქტების არსებობის შესახებ. ტიპური ასეთი ფაქტია ალიბი.

პირის ამა თუ იმ ადგილას განსაზღვრულ პერიოდში (დროის მონაკვეთში) ყოფნის ფაქტი ამტკიცებს ამ პირის მიერ რაიმე მოქმედების პირადად შესრულების შეუძლებლობას სხვა ადგილას, მოცემული დროის (პერიოდის) განმავლობაში (ე.წ. ალიბი).

ერთი ფაქტის არსებობის შესახებ ცოდნიდან შეიძლება გამოვიტანოთ დასკვნა სხვა ფაქტის (თუ ფაქტების) არსებობა-არარსებობის შესახებ. სასამართლო იკვლევს საქმის ფაქტობრივ მხარეს, ე.ი. სასამართლო

მისთვის ცნობილ ფაქტებს შეაპირისპირებს საქმეზე დასადგენ სხვა ფაქტებთან და ასევე ანაალიზებს იმას, თუ რა ურთიერთთანაფარდობა არსებობს ამ ფაქტებს შორის.

ამასთან, ობიექტური სინამდვილის ფაქტებს ადგილი აქვთ პროცესამდე და ამიტომ მათი შეცნობა შესაძლებელია მხოლოდ ფაქტების შესახებ ცნობების (მტკიცებულებების) მეშვეობით. ალიბის დროს, მაგალითად, უნდა არსებობდეს ცნობა იმის შესახებ, თუ სად იმყოფებოდა ეს პირი სამართალდარღვევის ჩადენის მომენტში, რას აკეთებდა ამ დროს და რა გარემოებები გამოიწვია ან სხვა ადგილას მისი ყოფნის შესაძლებლობას, ე.ი. ალიბი, როგორც იურიდიული ფაქტი, ჩვეულებრივ, საჭიროებს დადასტურებას მტკიცებულების მეშვეობით.

მაგალითი, როცა ალიბს აქვს ადგილი: აღიძრა სარჩელი მოპასუხის წინააღმდეგ ზიანის ანაზღაურების თაობაზე. ალიბი – მოპასუხე არ იმყოფებოდა ზიანის მიყენების ადგილას ზიანის მიყენების დროისათვის და იყო სხვაგან, ეს გვაძლევს საფუძველს, დავასკვნათ, რომ მოპასუხეს ბრალი არ მიუძღვის ზიანის მიყენებაში. ან ბავშვის სავარაუდო მამა იმ მომენტში (იმ დროს), რომელსაც მიეკუთვნება ბავშვის ჩასახვა, ისეთ ადგილას იმყოფებოდა, რაც გამოიწვია მოპასუხის ურთიერთობას, კავშირს ბავშვის დედასთან, საშუალებას გვაძლევს დავასკვნათ, რომ ის არ არის ბავშვის მამა.

მას შემდეგ, რაც მტკიცებულებათა მეშვეობით დადგინდება ალიბის უტყუარობა, ის თვითონ გამოიყენება მტკიცებულებად, რომელიც ადასტურებს დასადგენი ფაქტის არსებობას (ზემოაღნიშნულ მაგალითებში – მოპასუხის არაბრალეულობას ზიანის მიყენებაში, სისხლისმიერი კავშირის არარსებობას მოპასუხესა და ბავშვს შორის).

ალიბისმაგვარ ფაქტებს ეწოდებათ მტკიცებულებითი ფაქტები (გარემოებები). ამიტომ სასამართლო ვალდებულა იურიდიული ფაქტების გარდა, დაადგინოს მტკიცებულებითი ფაქტებიც. ეს ფაქტები არ წარმოადგენს რა დასადგენ იურიდიულ ფაქტებს, საფუძველს იძლევა გამოვიტანოთ დასკვნა იურიდიული ფაქტების შესახებ. მათი თავისებურება იმაში მდგომარეობს, რომ ეს ფაქტები ჯერ უნდა დამტკიცდეს, ხოლო შემდეგ თვითონ ხდება დასადგენი იურიდიული ფაქტების დადგენის საშუალებები.

ამრიგად, მტკიცებულებით ფაქტებს ორი რამ ახასიათებს, ერთი ის, რომ დამტკიცებას საჭიროებს, მეორე ის, რომ მას შემდეგ, რაც მტკი-

ცებულებათა მეშვეობით დადგინდება მათი უტყუარობა (ვთქვათ, ალიბის უტყუარობა), მტკიცებულებითი ფაქტი თვითონ გამოიყენება მტკიცებულებად, რომელიც ადასტურებს დასადგენი ფაქტის არსებობას ან არარსებობას.

ასეთი ფაქტები ასრულებენ დამაკავშირებელი რგოლის როლს მტკიცების საშუალებებსა და იმ იურიდიულ ფაქტებს შორის, რომლებიც მტკიცების საგანს წარმოადგენენ.

2. სასამართლო მტკიცებულებათა კლასიფიკაცია (სახეები). სასამართლო მტკიცებულებათა კლასიფიკაცია (სახეებად დაყოფა) შესაძლებელია რამდენიმე არსებითი ნიშნით (საფუძვლით). იმ ნიშანს, რომლითაც ხორციელდება მტკიცებულებათა სახეებად დაყოფა, კლასიფიკაციის საფუძველი ეწოდება.

იმის მიხედვით, თუ რა ხასიათის კავშირი აქვს მტკიცებულებას დასამტკიცებელ (დასადგენ) იურიდიულ ფაქტთან, ისინი იყოფა პირდაპირ და არაპირდაპირ მტკიცებულებებად. პირდაპირი ეწოდება ისეთ სასამართლო მტკიცებულებას, რომლის შინაარსსაც ერთმნიშვნელოვანი კავშირი აქვს დასამტკიცებელ ფაქტთან, ანუ პირდაპირია მტკიცებულება, რომელიც პირდაპირ ასახავს მტკიცების საგანში შემავალ ფაქტს. ერთმნიშვნელოვანი კავშირი (პირდაპირი მტკიცებულება) საშუალებას გვაძლევს გამოვიტანოთ ერთადერთი უტყუარი დასკვნა დასამტკიცებელი ფაქტის არსებობის ან არარსებობის შესახებ. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, პირდაპირი მტკიცებულებები ეწოდება ფაქტების შესახებ იმ ცნობებს (მტკიცებულების შინაარსს), რომლებიც უშუალოდ მიუთითებენ მტკიცების საგანში შემავალ გარემოებებზე, ამ გარემოებებთან აქვთ ერთმნიშვნელოვანი კავშირი. ამიტომ სწორედ პირდაპირი მტკიცებულებების მიმართ გამოიყენება, პირველ რიგში, შესახებობის (განკუთვნადობის) მოთხოვნები. თუ მამობის დადგენის საქმეზე მოპასუხე მიუთითებს, რომ იგი ბავშვის დაბადებამდე წლინახევრით ადრე იმყოფებოდა საზღვარგარეთ და არ ჰვდებოდა ბავშვის დედას, მისი არყოფნის ფაქტი მამობის გამორიცხვის პირდაპირი მტკიცებულებაა. ამ ფაქტებს შორის შეიძლება იყოს მხოლოდ პირდაპირი კავშირი და ის ატარებს უარყოფით ხასიათს — ერთი ფაქტი გამორიცხავს მეორეს.

არაპირდაპირი ეწოდება ისეთ მტკიცებულებას, რომელსაც დასამტკიცებელ ფაქტთან არაპირდაპირი კავშირი აქვს, ანუ არაპირდაპირია ისეთი მტკიცებულება, რომელიც იძლევა მხოლოდ ვარაუდს იურიდიულ

ლი ფაქტის შესახებ. პრაპირდაპირი კავშირის არსებობა საშუალებას გვაძლევს მტკიცებულ როს გამოვიტანოთ რამდენიმე ალბათობითი (სააღბათო) დასკვნა, – არაპირდაპირი მტკიცებულება საშუალებას გვაძლევს გამოვიტანოთ მხოლოდ სავარაუდო დასკვნა საქმის გარემოებათა (დასამტკიცებელი ფაქტების არსებობის) შესახებ.

არაპირდაპირი მტკიცებულებების რაოდენობა და შემადგენლობა ყოველთვის დამოკიდებულია განსახილველი საქმის კონკრეტულ ფაქტებზე (გარემოებებზე). მაგალითად, სამოქალაქო კოდექსის 1190-ე მუხლის მე-3 ნაწილში აღნიშნულია არაპირდაპირი მტკიცებულებები, რომელთა მეშვეობითაც შეიძლება მამობის დადგენა, კერძოდ: ბავშვის დედისა და მოპასუხის ერთად ცხოვრება; საერთო მეურნეობის წარმოება ბავშვის დაბადებამდე; ან ბავშვის ერთად აღზრდა, ან რჩენა სავარაუდო მამის მიერ.

ცალკე აღებული ერთი რომელიმე ირიბი მტკიცებულება ამის გამო არ შეიძლება საფუძვლად დაედოს გადაწყვეტილებას. სწორედ ამიტომ საჭიროა, რომ სასამართლომ შეკრიბოს საკმაო ოდენობით ირიბი მტკიცებულებები და შეკრიბოს იმდენი, რამდენიც იძლევა სარწმუნო დასკვნას ამ ფაქტის შესახებ. სამოქალაქო კოდექსის 1190-ე მუხლის სახით მოყვანილ მაგალითში ცალ-ცალკე აღებული ეს მტკიცებულება წარმოადგენს ირიბ მტკიცებულებას. თითოეულ მათგანზე დაყრდნობით უტყუარი დასკვნის გამოტანა შეუძლებელია, ხოლო სამივე ერთად აღებული, შეიძლება საფუძვლად დაედოს გადაწყვეტილების გამოტანას. თუ პირდაპირი მტკიცებულების უტყუარობა განაპირობებს დასადგენი ფაქტის უტყუარობასაც, რომელთანაც პირდაპირ მტკიცებულებას ერთმნიშვნელოვანი კავშირი აქვს, არაპირდაპირი მტკიცებულება არ უზრუნველყოფს დასადგენი ფაქტის უტყუარობას, რომლის უტყუარად დასადგენადაც აუცილებელია რამდენიმე არაპირდაპირი მტკიცებულების სისტემა.

იმდენად, რამდენადაც ცალკე აღებული ერთი ირიბი მტკიცებულების საფუძველზე შეიძლება გამოვიტანოთ მხოლოდ სავარაუდო დასკვნა ფაქტების არსებობის შესახებ, მეცნიერებამ და პრაქტიკამ შეიმუშავე მათი გამოყენების (ირიბი მტკიცებულებების მეშვეობით ფაქტების მტკიცების) წესები, რომელთა შესაბამისად:

ა) სასამართლო უპირატესობას ანიჭებს პირდაპირ მტკიცებულებებს, ხოლო ირიბ მტკიცებულებებს იყენებს მხოლოდ პირდაპირი მტკიცებულებების არარსებობის შემთხვევაში;

ბ) იმისათვის, რომ ირიბი მტკიცებულებების საფუძველზე გამოვიტანოთ უტყუარი დასკვნა, ყოველთვის საჭიროა ვიქონიოთ არა ერთი, არამედ რამდენიმე ირიბი მტკიცებულება;

გ) არც ერთი ირიბი მტკიცებულების უტყუარობამ არ უნდა გამოიწვიოს და დაუტოვოს სასამართლოს მცირედი ეჭვიც კი;

დ) არც ერთი ირიბი მტკიცებულება არ უნდა ეწინააღმდეგებოდეს სხვა მტკიცებულებებს;

ე) ერთად აღებული ყველა ირიბი მტკიცებულების საფუძველზე გამოტანილ უნდა იქნეს მხოლოდ ერთი და ერთადერთი შესაძლო დასკვნა პროცესის მონაწილეთა ურთიერთობების (დასამტკიცებელი ფაქტების) შესახებ. ყველა შემთხვევაში პირდაპირი და არაპირდაპირი მტკიცებულებაც უტყუარი უნდა იყოს და მხოლოდ ამ პირობით თუ გამოვიყენებთ მათ.

წარმოშობის საშუალებების (ხერხების) მიხედვით მტკიცებულებები იყოფა პირველად და ნაწარმოებ მტკიცებულებებად (ასლებად). პირველადია მტკიცებულება, რომელიც მიღებულია პირველი წყაროდან. ასეთი მტკიცებულება პირდაპირ ასახავს მტკიცების საგნის ფაქტს. ასეთი შეიძლება იყოს, მაგალითად, ისეთი ფაქტობრივი მონაცემი, როგორიცაა დედანი დოკუმენტი, ხელშეკრულების ტექსტი, დაბადების, გარდაცვალების, ქორწინების მოწმობები, თვითმხილველი მოწმის ჩვენება, თვითონ სადავო საგანი (ნივთი) და ა.შ.

ფაქტების შესახებ მონაცემები, რომლებიც აისახება მტკიცების ერთ ერთ საშუალებაში (მოწმეთა ჩვენებებში, ნივთიერ თუ წერილობით მტკიცებულებებში და ა.შ.), წარმოიშობა რომელიმე მოვლენის ან გარემოების ადამიანის შეგნებაში (ცნობიერებაში) გამოხატვის, ან შესაბამის უსულო საგანზე ასახვის გზით. ეს მტკიცებულებათა წარმოშობის თავდაპირველი (დაწყებითი) ეტაპია. საგანზე ან პირის ცნობიერებაში კვალის დამტოვი ფაქტი შემდგომში შეიძლება ნაწარმოები გზით ასახოს: იმან, ვინც უშუალოდ აღიქვა ფაქტი, შესაძლოა ამ ფაქტის შესახებ მოუთხროს სხვებს, რაიმე აბზის (შემთხვევის, მოვლენის) თვითმხილველს შეუძლია ჩაიწეროს თავისი შთაბეჭდილება დღიურში, გადმოსცეს წერილში. საგანი, რომელზეც დატოვებულია კვალი, შეიძლება ფოტოგრაფირებულ იქნეს, გადაღებულ იქნეს კინოფირზე და ა.შ.

ამრიგად, წარმოებულია მტკიცებულება, რომელიც მიღებულია, ასე ვთქვათ, „მეორე ხელიდან“. მაგალითად, იგივე დოკუმენტის ასლი, ნივთ-

მტკიცების ფოტოსურათი, ცნობები, რომლებიც მიღებულია იმ მოწმის ჩვენებიდან, რომელსაც უშუალოდ არ უხილავს ფაქტი, მაგრამ ამ ფაქტის შესახებ იცის სხვა პირებისაგან და სხვ.

პირველად მტკიცებულებებს უდავოდ უპირატესობა გააჩნიათ ნაწარმობ მტკიცებულებებთან შედარებით. უშუალოდის საწყისიდან გამოძინარე, სასამართლომ უნდა გამოიკვლიოს პირველადი მტკიცებულებები, რადგან ივარაუდება, რომ ამ შემთხვევაში უფრო სრულად და სწორად იქნება აღქმული ფაქტი, რამეთუ პირველადი მტკიცებულება ყოველთვის პირველწყაროდან წარმოიშობა. ეს არის ნამდვილი (უტყუარი) დოკუმენტი, თუ სხვა უტყუარი მტკიცებულება. ნაწარმობები მტკიცებულება კი პირველადის საფუძველზე წარმოიშობა, მაგრამ ეს გარემოებები არ გამოიცხავს წარმოებული მტკიცებულებების გამოყენების შესაძლებლობას, რამეთუ ასეთი მტკიცებულებაც შეიძლება იყოს უტყუარი, თუმცა წარმოებული მტკიცებულებების შეფასებისას (გამოყენებისას) საჭიროა მეტი სიფრთხილე სასამართლოს მხრივ. საერთოდ კი, პირველადიც და ნაწარმობები მტკიცებულებაც უნდა შეამოწმოს სასამართლომ მათი უტყუარობის თვალსაზრისით. მაგალითად, თვითმხილველი მოწმის ჩვენება შეიძლება გადამოწმდეს, დაზუსტდეს, ზოგჯერ საქმისათვის საინტერესო ცნობები, რომლებიც გადმოცემულია, ვთქვით, მოწმის მიერ წერილში ან დღიურში, საერთოდ ვეღარ გადამოწმდება (მოწმის გარდაცვალების შემთხვევაში). დოკუმენტის ასლი, საგნის ფოტო და ა.შ., რა თქმა უნდა, შეიძლება გამოყენებულ იქნეს სასამართლოში, მაგრამ თითოეულ კერძო შემთხვევაში საჭიროა მათი გულდასმით შემოწმება.

წარმოებული მტკიცებულებების გამოყენების შემდეგი წესებია დადგენილი სასამართლო პრაქტიკაში:

ა) წარმოებული მტკიცებულება შეიძლება იყოს თანამედროვე სამეცნიერო-ტექნიკური საშუალებებით მიღებული ნებისმიერი ინფორმაცია (ქსეროასლი, სადავო ნივთის ფოტოსურათი, გეგმა, ნახაზი და სხვა);

ბ) თუ უცნობია ინფორმაციის წყარო, მაშინ სახეზე არ გვექნება არც წარმოებული მტკიცებულება. მაგალითად, თუ მოწმეს არ შეუძლია მიუთითოს ცნობების მიღების წყარო, სასამართლო ვალდებულია უარყოს (არ მიიღოს) ასეთი ინფორმაცია, რადგან იგი ვერ ჩაითვლება მტკიცებულებად;

გ) რაც უფრო ბევრი შუალედური წყაროა პირველად და წარმოებულ მტკიცებულებებს შორის, რაც უფრო დაშორებულია წარმოებული მტკიცე-

ბულება პირველადისაგან, მით უფრო დიდია მისი უზუსტობის ალბათობა; დ) პრაქტიკაში უპირატესობა ეძლევათ პირველად მტკიცებულებებს. წარმოებული მტკიცებულებები კი სასამართლოს შეუძლია გამოითხოვოს მხოლოდ მაშინ, როცა ხელთ არა აქვს (არ არსებობენ) პირველადი მტკიცებულებები. ამიტომ სამართალწარმოებაში ერთ-პაშად კონკრეტულ საქმეზე პირვანდელი და წარმოებული მტკიცებულებების გამოყენებას აზრი არა აქვს და დაუშვებელია.

იმის მიხედვით, თუ რომელი წყაროდანაა მიღებული მტკიცებულება, იგი შეიძლება დავყთ ორ ჯგუფად: 1) პირად მტკიცებულებებად, ე.ი. ისეთ მტკიცებულებებად, რომელთა წყაროა ადამიანები (მხარეები, მესამე პირები, წარმომადგენლები, მოწმეები, ექსპერტები, დოკუმენტის შემდგენელი). მტკიცებულების წყაროში საერთოდ იგულისხმება განსაზღვრული ობიექტი ან სუბიექტი, რომელზეც ან რომლის შეგნებაშიც (ცნობიერებაში) ასახვა პოვა საქმისათვის მნიშვნელობის მქონე სხვადასხვა ფაქტმა. ერთ შემთხვევაში ცნობების წყაროა ადამიანი, მეორე შემთხვევაში — საგანი, ნივთი. ანუ პირადი მტკიცებულება მაშინ გვექნება სახეზე, თუ ცნობები ფაქტების შესახებ გამოძინარეობს ადამიანიდან და სასამართლომდე დაიყვანება ადამიანის მიერ. 2) თუ ცნობები ფაქტების შესახებ ასახულია მატერიალური სამყაროს საგნებზე, ნივთებზე, მაშინ სახეზე გვექნება ნივთიერი მტკიცებულება. პირად მტკიცებულებებს შესაბამისად მიეკუთვნება მხარეთა და მესამე პირთა ახსნა-განმარტებები, მოწმეთა ჩვენებები და ექსპერტთა დასკვნები. ფართო გაგებით ნივთიერი მტკიცებულებებია წერილობითი და ნივთიერი მტკიცებულებები.

მტკიცებულებათა გამოიკვანას წყაროს მიხედვით (საერთოდ მტკიცებულებათა კლასიფიკაციას) დიდი მნიშვნელობა აქვს მათი საპროცესო გაფორმების, გამოკვლევისა (ანალიზის) და შეფასების მეთოდის თვალსაზრისით.

§3. მტკიცების საგანი

სამოქალაქო საქმეზე მტკიცების საგანია იურიდიული ფაქტები (გარემოებები), რომლებზეც ემყარებიან მხარეები როგორც თავიანთი მოთხოვნებისა და შესაგებლის საფუძველზე და რომლებიც უნდა დადგინდნენ კანონით განსაზღვრული წესით, სამოქალაქო საქმის კანონიერად და დასაბუთებულად გადაწყვეტის მიზნით.

მტკიცების საგანს განსაზღვრავენ მხარეები მატერიალური სამართლის ნორმის საფუძველზე. მტკიცების საგანი პროცესის განმავლობაში შეიძლება ამა თუ იმ მიზეზით შეიცვალოს. კერძოდ, მასზე შეიძლება გავლენა მოახდინოს მოსარჩელის უარმა თავისი მოთხოვნების ნაწილზე, მოსარჩელის მიერ სარჩელის საგნის ან საფუძვლის შეცვლამ, მოპასუხის მიერ სარჩელის წინააღმდეგ წამოყენებული (აღძრული) შესაგებელის საფუძვლის შეცვლამ, შეგებებული სარჩელის აღძვრამ, პროცესში მესამე პირთა შესვლამ, თანამონაწილეთა ჩაბმამ, სარჩელთა შეერთებამ ან გამოყოფამ, მორიგებამ და სხვ. სააპელაციო ინსტანციაში მტკიცების საგანი შეიძლება გაფართოვდეს დამატებითი მასალების წარდგენის ხარჯზე.

მტკიცების საგნის, ე.ი. იმ ფაქტებისა და გარემოებების წრის სწორად განსაზღვრას, რომლებიც უნდა დადგინდეს (გამორკვეულ იქნეს) საქმეზე, დიდი პრაქტიკული მნიშვნელობა აქვს საქმის სწორად და სწორად გადასაწყვეტად. ასევე ეს საშუალებას გვაძლევს თავიდაც ავიცილოთ სასამართლო პროცესის გადატვირთვა ზედმეტი მასალით.

მას შემდეგ, რაც გაირკვევა ის, თუ ვინ და მტკიცების რა საშუალებებით უნდა ამტკიცოს, აუცილებელია იმის გარკვევა, თუ რა უნდა დამტკიცდეს. ე.ი. აუცილებელია განისაზღვროს მტკიცების საგანი.

კანონით დადგენილია, რომ უნდა დამტკიცდეს გარემოებები, რომლებიც ასაბუთებენ მხარეთა მოთხოვნებსა და შესაგებელს. აღსანიშნავია, რომ მტკიცების საგანი თავის თავში მოიცავს სხვადასხვა ფაქტსა და გარემოებას. პირველ ყოვლისა, მტკიცების საგანი განისაზღვრება სარჩელის ან შესაგებლის საფუძველად არსებული იურიდიული ფაქტებით. ამრიგად, ამ შემთხვევაში მტკიცების საგნის წრის განსაზღვრად უნდა მივმართოთ მატერიალური სამართლის ნორმას. მაგალითად, ჯანმრთელობისათვის მიყენებული ზიანის ანაზღაურების შესახებ სარჩელის აღძვრის დროს მოსარჩელემ უნდა დაამტკიცოს, რომ იგი ნამდვილად დასახიჩრდა; ან, რომ მის ჯანმრთელობას მიაღდა სხვა სახის დაზიანება (ზიანი); ამ ზიანის შედეგად მან დაკარგა ხელფასი (შემოსავალი), რომელიც მას ჰქონდა, ან შეეძლო აუცილებლად მიეღო (ჰქონოდა); დაზარალებული იძულებული იყო გაეღო დამატებითი ხარჯები მკურნალობისათვის, გაძლიერებული კვებისათვის, მედიკამენტების შესაძენად, პროთეზირებისათვის, მოვლისათვის, სპეციალური სატრანსპორტო საშუალებების შესაძენად და ა.შ.

როგორც შესაკუთრებ, ისე მფლობელმა შეიძლება დააყენოს საინდიკა-

ციო სარჩელი. ასეთ დროს მოსარჩელემ უნდა დაამტკიცოს სამოქალაქო კოდექსით გათვალისწინებული ფაქტები, კერძოდ, საკუთრების უფლების ან კანონისმიერი მფლობელობის ფაქტი, ასევე მოსარჩელის მფლობელობიდან მისი ნების საწინააღმდეგოდ ქონების გამოსვლის ფაქტი. სხვა მაგალითი: მომეტებული საფრთხის წყაროს მფლობელს შეუძლია აღძრას შესაგებელი და მიუთითოს დაუძლეველ ძალაზე ან დაზარალებულის განზრახვაზე, ან თვითონ დაზარალებულის უხეშ გაუფრთხილებლობაზე.

ამრიგად, მტკიცების საგანი განისაზღვრება სასარჩელო მოთხოვნების ან მხარეთა შესაგებელის შინაარსით (მოთხოვნებისა და შესაგებლის საფუძვლის დადგენით). თუმცა, ამით არ ამოიწურება მტკიცების საგანი, რამეთუ მხარეთა მოთხოვნებისა და შესაგებლის საფუძვლების გარდა, აუცილებელია საქმისათვის მნიშვნელობის მქონე სხვა გარემოებათა დადგენაც. რა გარემოებებია ეს? აქ უნდა ითქვას, რომ მტკიცების საგანში ჩართულია არა მხოლოდ მატერიალურ-სამართლებრივი ხასიათის იურიდიული ფაქტები, არამედ საპროცესო ხასიათის ფაქტებიც. მაგალითად, ნებისმიერი შუამდგომლობის აღძვრის შემთხვევაში (აცხადების შესახებ, საქმისწარმოების შეჩერების შესახებ, განცხადების განუხილველად დატოვების შესახებ და ა.შ.), მხარეებმა უნდა დაამტკიცონ ის გარემოებები, რომლებზედაც ისინი ეყრდნობიან, როგორც თავიანთი საპროცესო მოთხოვნების საფუძველზე. ამასთან, მტკიცების საგანში შედის მტკიცებულებითი ფაქტებიც, ე.ი. ისეთი ფაქტობრივი გარემოებები, რომლებიც გამოიყენება სასამართლოში დასამტკიცებელი (დასადგენი) ფაქტების დასადგენად, თუმცა თავისთავად ეს გარემოებები (ფაქტები) რაიმე მატერიალურ-სამართლებრივ შედეგებს არ იწვევს.

უდავო წარმოებაში მტკიცების საგანი განისაზღვრება განმცხადებლის მოთხოვნებისა და დაინტერესებული პირების შესაგებლის საფუძვლებით. ასე მაგალითად, ზოგიერთი იურიდიული მნიშვნელობის ფაქტის დადგენის საქმეზე განმცხადებელი ვალდებულია თვითონ დასადგენი ფაქტის (დაბადების, გარდაცვალების რეგისტრაციის ფაქტის და ა.შ.) გარდა, დაამტკიცოს სათანადო დოკუმენტების მიღების ან დაკარგული დოკუმენტების აღდგენის შეუძლებლობის დამადასტურებელი ფაქტები. უდავო წარმოების საქმეში ჩაბმულ დაინტერესებულ პირებს, თავის მხრივ, შეუძლიათ დაამტკიცონ მათი შესაგებლის საფუძველად არსებული ფაქტები. მაგალითად, სულით ავადმყოფობის ან ჭკუასუსტობის გამო პირის ქმედუნარიად აღიარების საქმეზე იმას, ვისი ქმედუნარიად აღიარების შესახებაც

იხილება საქმე, შეუძლია დაამტკიცოს, რომ მიუხედავად სულით ავადმყოფობისა, ავადმყოფობის ხასიათი (ხარისხი) მას ხელს არ უშლის გაიგოს თავისი მოქმედებების მნიშვნელობა და უხელმძღვანელოს მათ, კერძოდ, იმუშაოს სპეციალობით.

სამოქალაქო პროცესში მტკიცების საგნის მნიშვნელობა იმაში მდგომარეობს, რომ იგი:

ა) მაორიენტირებელ ფუნქციას ასრულებს სასამართლო მტკიცებაში, კერძოდ, მოსამართლისა და მხარეთა შემეცნებით საქმიანობას მიმართავს იმ ფაქტების დადგენაზე, რომლებიც მტკიცების საგნის შინაარსს შეადგენენ;

ბ) განსაზღვრავს სასამართლო შემეცნების მოცულობასა და ფარგლებს;

გ) წარმოადგენს საქმეში არსებული თითოეული მტკიცებულების შესახებობის გამორკვევის (დადგენის) კრიტერიუმს (104-ე მუხლი).

მტკიცებულების შესახებობა მიუთითებს (მიანიშნებს) მტკიცებულების ურთიერთკავშირზე მტკიცების საგანში შემაჯავლ ფაქტებთან.

სასამართლო მტკიცებულებები და მტკიცების პროცესი მიმართულია მატერიალურ-სამართლებრივი და საპროცესო მნიშვნელობით განსხვავებული (სხვადასხვაგვარი) ფაქტების დადგენისაკენ.

შეიძლება გამოეკვეთოთ ფაქტების სამი ჯგუფი, რომლებიც სასამართლო შემეცნების ობიექტს წარმოადგენენ, ანუ რომლებიც მტკიცების საგანში შედიან.

1) მატერიალურ-სამართლებრივი ხასიათის იურიდიული ფაქტები, ანუ მხარეთა მოთხოვნის საფუძვლისა და შესაგებლის ფაქტები. მათი დადგენა აუცილებელია სადავო სამართალურითიერების მომწესრიგებელი მატერიალური სამართლის ნორმების სწორად გამოსაყენებლად (შესაფარდებლად) და საქმის არსებითად სწორად გადასაწყვეტად. ეს ფაქტები მითითებულია სამართლის იმ ნორმათა ჰაიოთუხასა და დისპოზიციაში, რომელთა საფუძველზეც უნდა იქნეს განხილული და გადაწყვეტილი ადბრული მოთხოვნა.

მტკიცების საგნის მოცულობა და შინაარსი დამოკიდებულია მოდავე მხარეთა პოზიციაზეც. მაგალითად, ვიდრე სასამართლო გადაწყვეტს, ვალდებულია თუ არა ერთი პირი (მოვალე) გადაუხადოს მეორე პირს (კრედიტორს) განსაზღვრული ფულადი თანხა (ვალი) სესხის ხელშეკრულების საფუძველზე, სასამართლომ უნდა გამოარკვიოს (დაადგინოს) ჰქონდა თუ არა (დადებული იყო თუ არა) სინამდვილეში ადგილი ასეთ

ხელშეკრულებას, ასევე უნდა დაადგინოს ამ ხელშეკრულების საგანი და მოცემული ხელშეკრულებით გათვალისწინებულ ვალდებულებათა შესრულების ვადები.

მტკიცების საგანში შედის როგორც დადებითი ფაქტები (მაგალითად, გარიგების დადება; ვალდებულების შესრულება და სხვ.), ისე უარყოფითი ფაქტებიც (მაგალითად, რაიმეს არარსებობა, გარიგების დაუდებლობა, არარსებობა და ა.შ.). უარყოფითი ფაქტების დადგენა უფრო რთულია, მაგრამ ეს არ ათავისუფლებს მხარეს მათი დამტკიცების მოვალეობისაგან. ასეთი ფაქტების მტკიცება, როგორც წესი, ირიბი მტკიცებულებებით წარმოებს.

2) მტკიცებულებითი ფაქტები (ასეთ ფაქტებთან დაკავშირებით ჩვენ უკვე ვისაუბრეთ).

3) ფაქტები, რომელთაც მარტოოდენ საპროცესო-სამართლებრივი მნიშვნელობა აქვთ, ე.ი. მოცემული პროცესის წარმოშობისა და განვითარების მართლზომიერების განმსაზღვრელი საპროცესო-სამართლებრივი ფაქტები. ამ ფაქტებთან დაკავშირებულია სარჩელის აღძვრის უფლების წარმოშობა, საქმისწარმოების შერჩევის, შეწყვეტის უფლება, აგრეთვე სხვა საპროცესო მოქმედებათა შესრულების უფლება (მაგალითად, სარჩელის უზრუნველყოფის ღონისძიებათა მიღება).

სამივე ჯგუფის ნებისმიერი ფაქტი მოითხოვს დამტკიცებას სასამართლო მტკიცებულებათა მეშვეობით, ვიდრე სასამართლო მიიღებდეს ამ ფაქტს, როგორც სინამდვილეში არსებულ ფაქტს.

მტკიცების საგანი სამოქალაქო პროცესში არის არა ყველა ეს ფაქტი, არამედ მხოლოდ სარჩელის საფუძვლისა და შესაგებლის იურიდიული ფაქტები, რომელზედაც მიუთითებს მატერიალური სიმართლის ნორმა, ე.ი. მტკიცების საგანია მატერიალურ-სამართლებრივი მნიშვნელობის მქონე იურიდიული ფაქტები.

მტკიცების საგნის (დასამტკიცებელი ფაქტების) აღსანიშნავად მეორე ტერმინიც გამოიყენება – „მტკიცების ფარგლები“.

მტკიცების საგნის სწორად განსაზღვრა ნიშნავს, რომ მტკიცებულებათა შეგროვების, გამოკვლევისა და შეფასების პროცესს სწორი მიმართულება მიეცემა.

მტკიცების საგნის ფაქტების მოცულობა საქმის განხილვის დროს შეიძლება შეიცვალოს, მხრის მიერ სსსკ-ის 83-ე მუხლით გათვალისწინებულ დისპოზიციურ უფლებამოსილებათა განხორციელებასთან დაკავშირებით (სარჩელის საფუძვლის შეცვლა, სასარჩელო მოთხოვნათა

ოდენობის გადიდება ან შემცირება). ამ დისპოზიციურ უფლებათა განხორციელება იწვევს სასამართლოს მიერ გამოსაკლვევი ფაქტობრივი შემადგენლობისა (ფაქტების) და მტკიცებულებათა მოცულობის შეცვლას.

განსაკუთრებით რთულია სასამართლო პრაქტიკაში მტკიცების საგნის სწორად განსაზღვრა ე.წ. მატერიალური სამართლის განუსაზღვრელი (ზოგადი) ნორმებით¹ მოწესრიგებული სამართალურთიერთობებიდან გამომდინარე დავების გადაწყვეტის დროს (ამგვარი დისპოზიციის მქონე ნორმებს შეიძლება, მაგალითად, შეეხვედეთ შშობლის უფლების ჩამორთმევის, ბავშვების აღსაზრდელად გადაცემის, მორალური ზიანის ანაზღაურების შესახებ დავებში და სხვა დავებში), როცა სასამართლომ უნდა გაითვალისწინოს საქმის კონკრეტული გარემოებები და თვითონაა მოწოდებული (სასამართლო) შეაფასოს ესა თუ ის ფაქტი ამ ფაქტების სამართლებრივი მნიშვნელობის თვალსაზრისით.

სამართლის ასეთმა ნორმებმა სამოქალაქო პროცესის თეორიაში მიიღო „სიტუაციური“ ნორმების სახელწოდება, რამეთუ ამ ნორმებით სამართალურთიერთობების მოწესრიგებისას გადამწყვეტი მნიშვნელობა ენიჭება უკვე სასამართლოს შეხედულებას, კანონში დაფიქსირებული იმ ზოგადი გარემოებების კონკრეტიზაციას სასამართლოს მიერ, რომელთაც უკავშირდებათ სამართლებრივი შედეგები.

კანონში მითითებულია ისეთი ზოგადი იურიდიული ცნებები, როგორცაა: „თვითონ დაზარალებულის გაუფრთხილებლობა“, „მოპასუხის ქონებრივი მდგომარეობა“, „კონკრეტული ვითარება, რომლის დროსაც მიყენებულ იქნა ზიანი“, „არასრულწლოვანი ბავშვების ინტერესები ან ერთ-ერთი მეუღლის ყურადსაღები ინტერესები“, საქმის განხილვისა და გადაწყვეტის დროს სასამართლო აკონკრეტებს ამ ზოგად ცნებებს, ვინაიდან ამგვარი ზოგადი ცნებები ცხოვრებაში უფრო კონკრეტულ ფაქტებში გამოვლინდება.

სასამართლო კონკრეტულ სამოქალაქო საქმეზე ახორციელებს მართლმსაჯულებას. იგი მოწოდებულია დაადგინოს მოდავე მხარეთა ნამდვილი ურთიერთობები, მათი უფლება-მოვალეობები. ამისათვის კი აუცილებელია კონკრეტულ საქმეზე დადგინდეს ფაქტობრივი გარემოებანი. კანონის თანახმად, თითოეულმა მხარემ უნდა დაამტკიცოს ის გარემოებები, რომლებზედაც იგი ამყარებს თავის მოთხოვნებსა და შესაგებელს.

---

¹ ზოგადი ანუ განუსაზღვრელი ნორმების (დებულებების) შესახებ დაწერილებით იხილეთ პროფ. ლ. ჭანტურას ნაშრომი: „შესავალი საქართველოს სამოქალაქო სამართლის ზოგად ნაწილში“. 1997. გვ. 96-98.

როგორც ჩანს, აქ ლაპარაკია ორ მომენტზე: 1) მტკიცების ტვირთზე და 2) მტკიცების საგანზე. ამრიგად, საქმის გადასაწყვეტად საჭიროა დადგინოთ საქმის გარამოვები. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, მტკიცების საგანში შედის ფაქტობრივი გარემოებები. მაგრამ ტერმინი „გარემოება“ ზოგადი შინაარსის მატარებელია, საჭიროა კი დადგინოთ, თუ რას ნიშნავს გარემოება. გარემოებაში ჩვენ ვგულისხმობთ იურიდიულ ფაქტებს, რომლებიც უნდა დამტკიცდეს საქმეზე და ერთობლივად შეადგენს მტკიცების საგანს. იმისათვის, რომ შემოვხაზოთ მტკიცების საგნის წრე, აუცილებელია მივმართოთ მატერიალური სამართლის შესაბამის ნორმას. სწორედ მატერიალური სამართლის ნორმითაა დადგენილი, თუ ამა თუ იმ საქმეზე რომელი ფაქტები უნდა დადგინდეს. ფაქტების წრე შეიძლება გაფართოვდეს იმის გამო, რომ პროცესში შედიან თანამონაწილეები ან კიდევ მესამე პირები, რომლებიც სხვა მონაწილეებისაგან დამოუკიდებლად მოითხოვენ იურიდიული ფაქტების დადგენას, მაგრამ მტკიცების საგანი შეიძლება, პირიქით, შევიწროვდეს იმის გამო, რომ პროცესიდან შეიძლება გამოვიდეს რომელიმე ზემოაღნიშნული პირი.

მტკიცების საგანში შედის სარჩელის საფუძვლის ფაქტები, მაგრამ გარდა ამისა, მოპასუხის შესაგებლის ფაქტები. როგორც ვიცით, მოპასუხის უფლების დაცვის საშუალებაა აგრეთვე შეგებებული სარჩელი. ამ სარჩელის საფუძვლის ფაქტებიც შედის მტკიცების საგანში.

ერთმანეთისაგან უნდა განვასხვაოთ მტკიცების საგანი და საქმის ფაქტობრივი გარემოებები. ეს უკანასკნელი უფრო ფართო ცნებაა და თავის თავში გარდა მტკიცების საგნის ფაქტებისა, შეიცავს აგრეთვე იმ ფაქტებსაც, რომლებიც მტკიცებას არ საჭიროებს.

§4. ფაქტები, რომლებიც მტკიცებას არ საჭიროებს (მტკიცების მოვალეობისაგან, ტვირთისაგან გათავისუფლების საფუძვლები)

ფაქტი, რომელიც არ საჭიროებს მტკიცებას, არ შედის მტკიცების საგანში, თუმცა მისი დადგენის გარეშე შეუძლებელია საქმის სწორი გადაწყვეტა, ვინაიდან ეს ფაქტები სარჩელის საფუძვლისა და შესაგებლის საფუძვლის ფაქტებია (სარჩელისა და შესაგებლის საფუძველს წარმოადგენენ). აქედან გამომდინარე უნდა დავასკვნათ, რომ სასამართლო შემეცნების საგანი არ ემთხვევა (არ თანხვდება) მტკიცების საგანს.

სასამართლო შეშეცნების საგანში შედიან ისეთი ფაქტებიც, რომლებიც დამტკიცებას არ საჭიროებენ.

სსსკ-ის 106-ე მუხლში მითითებულია ორი სახის, ორი კატეგორიის ფაქტი, რომლებიც არ საჭიროებს მტკიცებას და შეიძლება საფუძვლად დაედოს სასამართლო გადაწყვეტილების დასაბუთებას, კერძოდ: 1) სასამართლოს მიერ საყოველთაოდ ცნობილი ფაქტები და 2) პრეიუდიციული (წინასწარ გადაწყვეტილი, წინასწარ დადგენილი) ფაქტები, ე.ი. სასამართლოს კანონიერ ძალაში შესული გადაწყვეტილებით ან განჩინებით დადგენილი ფაქტები.

საყოველთაოდ ცნობილი ფაქტი ისეთი ფაქტია, რომლის არსებობის შესახებ იცის ადამიანთა ფართო წრემ, მათ შორის, საქმის განმხილველმა მოსამართლემაც, რის გამოც ასეთი ფაქტი აღარ საჭიროებს მტკიცებას. საპროცესო კოდექსის 106-ე მუხლის „ა“ ქვეპუნქტის თანახმად, თვით სასამართლო წყვეტს საკითხს, შეიძლება თუ არა ფაქტი მიჩნეულ იქნეს საყოველთაოდ ცნობილად და თუ აღიარებს მას ასეთად, მაშინ ფაქტი აღარ მოითხოვს მხარეებისაგან, რომლებიც ეყრდნობიან ამ ფაქტს, მისი დამადასტურებელი მტკიცებულებების წარმოდგენას. ჯერ კიდევ რომაელი იურისტები აღიარებდნენ (მიჩნევდნენ) აქსიომად ამგვარ წესს: „საყოველთაოდ ცნობილი არ საჭიროებს მტკიცებას“.

საყოველთაოდ ცნობილი შეიძლება იყოს სრულიად სხვადასხვაგვარი ფაქტი. მაგალითად, ზოგიერთი ფაქტი ცნობილია მთელი მსოფლიოსათვის (ისტორიული მნიშვნელობის მქონე მოვლენა, ფაქტი – ვთქვათ, მეორე მსოფლიო ომი, მისი დაწყებისა და დამთავრების თარიღი და სხვ.), მაგრამ საყოველთაოდ ცნობილი ფაქტი შეიძლება იყოს ადგილობრივი (ლოკალური) მნიშვნელობისაც. მაგალითად, გვალვა, მიწისძვრა, წყალდიდობა და სხვა, რის გამოც მხარემ ვერ შეასრულა თავისი ვალდებულება. სასამართლომ უნდა დაასაბუთოს, თუ რატომ მიიჩნია ეს ფაქტი საყოველთაოდ ცნობილად.

თუმცა მხედველობაში უნდა ვიქონიოთ, რომ თუ რაიმე ფაქტი საყოველთაოდაა ცნობილი ეს არ შეიძლება განპირობებულ იყოს მხოლოდ პირთა განსაზღვრული წრით, რომლისთვისაც ცნობილია ეს ფაქტი, არამედ ამა თუ იმ ფაქტის საყოველთაოდ ცნობილობა ფარდობითია (შეფარდებითა, შედარებითა, პირობითა) და იმ დროზეა დამოკიდებული, რაც გავიდა მას შემდეგ, რაც ეს მოვლენა მოხდა, ასევე დამოკიდებულია განსაზღვრულ ადგილას (რაიონში, მხარეში, ტერიტორიაზე) ამ მოვლენის

გავრცელებაზე, რამეთუ, რაც უფრო დიდი დრო გადის მოვლენის არსებობის მომენტიდან, მით უფრო ნაკლები საფუძველი გვაქვს მივაკუთვნოთ ეს მოვლენა საყოველთაოდ ცნობილი მოვლენების (ფაქტების) რიცხვს (იმ რეგიონის მოსახლეობის შემადგენლობა, რომლის ფარგლებშიც ეს მოვლენა, ფაქტი იყო ცნობილი, იცვლება). ესა თუ ის მოვლენა, მოქმედება, რომელიც ასე თუ ისე გავლენას ახდენს ადამიანების ცხოვრებაზე, ღროთა განმავლობაში დავიწყებას ეძლევა და ის, რაც საყოველთაოდ იყო ცნობილი, მაგალითად, 30 წლის წინათ, დღეს შედარებით ნაკლებად ანსოვს ადამიანთა შედარებით მცირე ჯგუფს. ღროის გასვლასთან ერთად ცნობილი მოვლენები კარგავენ საყოველთაოდ ცნობილი მოვლენების თვისებას. ყველა მოვლენა ყოველთვის როდი რჩება მეხსიერებაში. მაგალითად, გარკვეულ პერიოდში განხორციელებული ფულის რეფორმა, რომელიც თავის დროზე საყოველთაოდ იყო ცნობილი, თანამედროვე პერიოდში ყველასათვის არაა ცნობილი და აუცილებლობის შემთხვევაში შესაბამისი ფაქტები მტკიცებულებათა მეშვეობით უნდა დადგინდეს.

იმ შემთხვევაში, როცა საყოველთაოდ ცნობილი ფაქტი ცნობილია არა მთელი მსოფლიოსათვის, ან მთელი ქვეყნისათვის, არამედ ლოკალური ხასიათისაა, შემოფარგლულია განსაზღვრული ადგილით (ტერიტორიით), არ იქნებოდა სწორი მხარეთაგან მოგვეთხოვა ასეთი ფაქტების დასადასტურებლად მტკიცებულებათა სავალდებულოდ წარდგენა იმ მოტივით (საფუძვლით), რომ ფაქტი ლოკალურია და არ არის საყოველთაოდ ცნობილი, ვინაიდან ლოკალური მნიშვნელობის ფაქტები საკმარის ცნობილია სწორედ მოცემულ ადგილას და სასამართლოს უფლება აქვს აღიაროს ასეთი მნიშვნელობის ფაქტები საყოველთაოდ ცნობილად, რის გამოც მათ მტკიცება არ სჭირდებათ და უნდა მიუთითოს ამის შესახებ გადაწყვეტილებაში.

საყოველთაოდ ცნობილ სხვა ფაქტებს კი ლოკალურობა არ ახასიათებთ. ასეთია ნივთებისა და საგნების სხვადასხვა ფიზიკური, ქიმიური, მექანიკური, ტექნოლოგიური თვისებები და ა.შ. მაგალითად, ტანსაცმლის ქსოვილი, ჩვეულებრივ, იოლად იხვევა.

ამასთან, არ შეიძლება საყოველთაოდ ცნობილად იქნეს მიჩნეული (აღიარებული) კონკრეტული ადამიანის პირადი თვისებები, ხასიათი, რამეთუ ეს არ არის ფაქტი, არამედ ეს არის სუბიექტური მოსაზრება (შეხედულება).

კანონი (106-ე მუხლი) ითვალისწინებს რა იმას, რომ ფაქტების

აღიარება (მიჩნევა) საყოველთაოდ ცნობილ ფაქტებად ფარდობითი (პირობითი) ხასიათისაა, სასამართლოს უფლებას ანიჭებს თვითონ, დამოუკიდებლად გადაწყვიტოს ყოველ ცალკეულ შემთხვევაში, შეიძლება თუ არა, რომ მოცემული ფაქტი მიეჩინოთ საყოველთაოდ ცნობილად. ამასთან, სასამართლომ გადაწყვეტილებაში უნდა მიუთითოს, რომ მან ფაქტი ასეთად აღიარა, წინააღმდეგ შემთხვევაში ზემდგომ სასამართლოს შეუძლია გააუქმოს გადაწყვეტილება, როგორც არასაკმარისად დასაბუთებული. ფაქტი საყოველთაოდ ცნობილად შეიძლება აღიაროს არა მხოლოდ პირველი ინსტანციის სასამართლომ, არამედ ზემდგომმა სასამართლომაც.

საყოველთაოდ ცნობილი ფაქტები მტკიცებას არ საჭიროებს, ანუ მხარეები არ არიან ვალდებული წარმოადგინონ მტკიცებულებები ამ ფაქტების დასადგენად, მხარეები გათავისუფლებული არიან მტკიცების მოვალეობისაგან, ტვირთისაგან იმიტომ, რომ ამ ფაქტების ნამდვილობა ნათელია, ცხადია და მტკიცება ზედმეტია.

მტკიცებულებათა შეგროვებას (მტკიცებას) არ საჭიროებენ და შესაბამისად მტკიცების ტვირთისაგან გათავისუფლების მეორე საფუძველია ფაქტის პრეიუდიციულობა. რომელ ფაქტებს უწოდებენ პრეიუდიციულ ფაქტებს?

პრეიუდიციულია¹ სასამართლოს კანონიერ ძალაში შესული გადაწყვეტილებით (სამოქალაქო საქმეზე) ან განაჩენით (სისხლის სამართლის საქმეზე) დადგენილი ფაქტები (გარემოებები). პრეიუდიციულობის გამო, მტკიცების საგანში აღარ შევა ფაქტები, რომლებიც უკვე დადგენილია სხვა საქმეზე კანონიერ ძალაში შესული სასამართლო დადგენილებით. ურთიერთპრეიუდიციულობით არის დაკავშირებული სასამართლოს გადაწყვეტილება ერთ სამოქალაქო საქმეზე და სასამართლოს გადაწყვეტილება სხვა საქმეზე, სასამართლოს გადაწყვეტილება სამოქალაქო საქმეზე და განაჩენი სისხლის სამართლის საქმეზე, სასამართლოს განაჩენი სისხლის სამართლის საქმეზე და გადაწყვეტილება სამოქალაქო საქმეზე. მაგალითად, სსსკ-ის 106-ე მუხლში მითითებულია, რომ ერთ სამოქალაქო საქმეზე სასამართლოს კანონიერ ძალაში შესული გადაწყვეტილებით დადგენილ ფაქტებს ხელახლა მტკიცება არ სჭირდება და ეს ფაქტები არ შეიძლება

---

¹ პრეიუდიციულმა ფაქტებმა ეს სახელწოდება მიიღო ლათინური სიტყვიდან „*praejudicio*“, რაც ნიშნავს „წინასწარ გადაწყვეტა“, „წინასწარ დადგენა“, ე.ი. მართლზომიერად გადაწყვეტილი საკითხი, რომელზედაც დამოკიდებულია შემდგომი სასამართლო გადაწყვეტილება.

სადავო გახდეს სხვა სამოქალაქო საქმის განხილვის დროს, თუ სხვა სამოქალაქო საქმის განხილვის დროს იგივე პირები (ანუ იგივე მხარეები) მონაწილეობენ. მაგალითად, ზიანის უშუალოდ მიმყენებლის (ვთქვათ, მძღოლის) მიმართ რეგრესის წესით სარჩელის წარდგენის დროს მომეტებული საფრთხის წყაროს მფლობელი აღარ არის ვალდებული ხელშეორედ დაამტკიცოს დაზარალებულისადმი ზიანის მიყენების ფაქტი, თუ ეს ფაქტი უკვე დადგენილია ძირითადი სარჩელის (ზიანის ანაზღაურების შესახებ) განხილვის დროს სასამართლოს კანონიერ ძალაში შესული გადაწყვეტილებით.

კანონიერ ძალაში შესული სასამართლოს განაჩენი სისხლის სამართლის საქმეზე სავალდებულოა იმ სასამართლოსათვის, რომელიც განიხილავს საქმეს იმ პირის მოქმედების სამოქალაქო-სამართლებრივი შედეგების შესახებ, ვის მიმართაც გამოტანილია განაჩენი, მხოლოდ შემდეგ საკითხებზე, ფაქტებზე: ჰქონდა თუ არა მოქმედებას ადგილი და ჩაიდინა თუ არა ეს მოქმედება მოცემულმა პირმა.

სხვა საკითხებზე განაჩენი არ არის სავალდებულო სასამართლოსათვის სამოქალაქო პროცესში. მაგალითად, არ ხდება განსასჯელის ბრალისა და დანაშაულით მიყენებული ზარალის (ზიანის) ოდენობის (მოცულობის) პრეიულიცირება. ეს გარემოებები უნდა დამტკიცდეს საერთო წესით, თუმცა კი ისინი განსაზღვრულია განაჩენში. ანუ რაც შეეხება დანაშაულებრივი ქმედებით მიყენებული ზიანის ოდენობას, მის მოცულობას (იმ შემთხვევაში, თუ სამოქალაქო სარჩელი არ აღიძრა სისხლის სამართლის პროცესში ან განუხილველი დარჩა), განსასჯელის მოქმედებებში სამოქალაქო ბრალის არსებობას (გამამართლებელი განაჩენის გამოტანის დროს), სისხლის სამართლის საქმის განმხილველი სასამართლოს დასკვნებს ამ საკითხებთან დაკავშირებით სამოქალაქო საქმის განმხილველი სასამართლოსათვის არა აქვს პრეიულიციული მნიშვნელობა. კანონი ხაზს უსვამს, რომ სისხლის სამართლის საქმეზე გამოტანილი განაჩენის პრეიულიციულობა ვრცელდება იმ პირის მოქმედების სამოქალაქო-სამართლებრივ შედეგებზე, რომლის მიმართაც გამოტანილია განაჩენი. განაჩენით დადგენილი ფაქტების პრეიულიციულობა სხვა პირებზე არ ვრცელდება. მაგალითად, განაჩენით დადგინდა მკვლელობის ფაქტი. ამ ფაქტს აღარ სჭირდება განმეორებით (ხელშეორედ) დადგენა (დამტკიცება) მარჩენალის დაკარგვასთან დაკავშირებული ზარალის ანაზღაურების შესახებ.

ებ სამოქალაქო საქმის განხილვის დროს. ასევე სასამართლოს, რომელიც განიხილავს სისხლის სამართლის საქმიდან გამოძინარე ზარალის ანაზღაურების შესახებ სარჩელს, არა აქვს უფლება იმსჯელოს მოპასუხის ბრალთან დაკავშირებით და განიხილოს აღნიშნული საკითხი, არამედ მას შეუძლია გადაწყვიტოს (განიხილოს) მხოლოდ ანაზღაურების მოცულობის (ოდენობის) შესახებ საკითხი.

ამრიგად, სისხლის სამართლის საქმეს (განაჩენს) სამოქალაქო საქმეზე პრეიუდიციული მნიშვნელობა აქვს მხოლოდ ორი ფაქტის მიმართ: „ჭკონდა თუ არა ადგილი მოქმედებას“ (დანაშაულის შემადგენლობის ობიექტური მხარე) და „ჩაიდინა თუ არა ეს მოქმედებები მოცემულმა პირმა“ (დანაშაულის შემადგენლობის სუბიექტმა). განაჩენით დადგენილ ყველა სხვა ფაქტს, მათ შორის პირის პასუხისმგებლობის შესახებ საკითხსაც პრეიუდიციული (სავალდებულო) მნიშვნელობა არ გააჩნია სასამართლოსათვის სამოქალაქო პროცესში. ამიტომ, თუ პირი გათავისუფლებულია სასჯელის მოხდისაგან ამნისტიით, ეს გარემოება არ გამოირიცხავს სამოქალაქო სამართალწარმოების წესით, მასი სამოქალაქო-სამართლებრივი პასუხისმგებლობის შესახებ საკითხის განხილვას.

ერთბამად, სასამართლო გადაწყვეტილების პრეიუდიციულობას ადგილი აქვს სისხლის სამართლის მიმართ. კერძოდ, სამოქალაქო საქმეზე სასამართლოს კანონიერ ძალაში შესული გადაწყვეტილება, განჩინება ან დადგენილება სავალდებულოა სასამართლოს, პროკურორის, გამოძიებლისა და მომკვლევისათვის სისხლის სამართლის საქმისწარმოებისას, მხოლოდ იმ საკითხზე, ჭკონდა თუ არა ადგილი მოვლენას ან მოქმედებას, მაგრამ არა ბრალდებულის ბრალეულობასთან მიმართებაში (სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი). მაგალითად, მომეტებული საფრთხის წყაროთი მიყენებული ზიანის ანაზღაურების შესახებ სამოქალაქო საქმის განხილვის დროს, საგზაო-სატრანსპორტო შემთხვევის მომენტში მოპასუხის მიერ სატრანსპორტო საშუალების მართვის სასამართლოს მიერ დადგენილი ფაქტი, არ საჭიროებს განმეორებით მტკიცებას მოპასუხის წინააღმდეგ აღძრული სისხლის სამართლის საქმის განხილვის დროს.

ფაქტები პრეიუდიციულ მნიშვნელობას იძენენ მხოლოდ გადაწყვეტილების ან განაჩენის კანონიერ ძალაში შესვლის შემდეგ და ამ მნიშვნელობას ინარჩუნებენ მანამდე, სანამ სასამართლოს აქტები არ გაუქმდება კანონით დადგენილი წესით.

კანონიერ ძალაში შესული გადაწყვეტილებით დადგენილ ყველა ფაქტს

აქვს პრეაღიციული მნიშვნელობა და არც ერთი ეს ფაქტი აღარ უნდა დამტკიცდეს ხელახლა სხვა სამოქალაქო საქმის განხილვის დროს, რომელშიც იგივე პირები (მხარეები) მონაწილეობენ, სხვაგვარად წყდება საკითხი განაჩენის არსებობის შემთხვევაში, კანონიერ ძალაში შესული განაჩენით დადგენილი ფაქტების მიმართ, კერძოდ, კანონიერ ძალაში შესული განაჩენით დადგენილ მხოლოდ ორ ფაქტს აქვს სასამართლოებისთვის პრეიუდიციული (სავალდებულო) მნიშვნელობა.

განაჩენის ან გადაწყვეტილების კანონიერ ძალაში შესვლის შემდეგ, სასამართლოს დასკვნები და მოსაზრებები ამ აქტებში ასახული ფაქტების შესახებ პრეიუდიციულ მნიშვნელობას იძენენ საქმის მონაწილე ყველა პირისა და მათი უფლებამონაცვლეებისათვის. ამასთან, დაინტერესებულ პირს, ვინც თავის დროზე სასამართლომ არ ჩააბა პროცესში (საქმეში) მონაწილეობის მისაღებად, მაგრამ ვის უფლებებსა და ინტერესებსაც ეხება გადაწყვეტილება ან განაჩენი, მითითებულ ფაქტებს არა აქვთ პრეიუდიციული მნიშვნელობა და მათ უფლება აქვს კანონიერ ძალაში შესული გადაწყვეტილებით დადგენილი ფაქტები სადავო გახადოს სხვა პროცესში. მაგალითად, დამოუკიდებელი მოთხოვნის მქონე მესამე პირს, რომელსაც არ შეეძლო დროულად (თავის დროზე) ჩაბმულიყო პროცესში, უფლება აქვს აღძრას დამოუკიდებელი სარჩელი და სხვა პროცესში სადავო გახადოს მანამდე სასამართლოს კანონიერ ძალაში შესული გადაწყვეტილებით დადგენილი ფაქტები. იმას, ვინც არ იყო ჩაბმული უდავო წარმოების წესით იურიდიული ფაქტის დადგენის შესახებ საქმეში მონაწილეობის მისაღებად, შეუძლია სადავო გახადოს დადგენილი ფაქტი სხვა პროცესში, თუ ამის აუცილებლობა წარმოიშობა სასარჩელო წარმოების წესით უფლების შესახებ დავის გადაწყვეტის დროს. სწორედ ამიტომ უსვამს კანონი ხაზს იმას, რომ პრეიუდიცია ვრცელდება მხოლოდ იმ პირებზე (იმ მხარეებზე), რომლებიც მონაწილეობდნენ წინა (თავდაპირველ) პროცესში (საქმეში).

თუმცა იმისათვის, რომ სასამართლოს ჰქონდეს პრეიუდიციული ფაქტების მტკიცების მოვალეობისაგან მხარის გათავისუფლების კანონიერი საფუძველი, მან უნდა გამოითხოვოს და მას საქმეში უნდა ჰქონდეს შესაბამისი გადაწყვეტილების ან განაჩენის ასლი, დოკუმენტები სასამართლოს ამ აქტების კანონიერ ძალაში შესვლის შესახებ (ზემდგომი სასამართლოების განჩინება, რომლებიც ამოწმებენ განაჩენსა და გადაწ-

ყვეტილებას თავიანთი კომპეტენციის ფარგლებში სააპელაციო და საკასაციო წესით).

პრეიუდიციულად დადგენილი ფაქტები არ საჭიროებენ მტკიცებას იმიტომ, რომ ისინი უკვე დადგენილია სასამართლოს კანონიერ ძალაში შესული გადაწყვეტილებით ან განაჩენით და, შესაბამისად, აღარ არსებობს არავითარი აუცილებლობა მათ ხელახლა დასადგენად. ე.ი. არ შეიძლება ეჭვის ქვეშ დადგეს (საეჭვო გახდეს) ეს ფაქტები.

სასამართლოს გადაწყვეტილებით დადგენილი ფაქტების პრეიუდიციული მნიშვნელობა განისაზღვრება მისი სუბიექტური ფარგლებით (საზღვრებით). ეს ნიშნავს, რომ პრეიუდიციულობის თვისება აქვთ გადაწყვეტილებაში დაფიქსირებულ მატერიალურ-სამართლებრივ ფაქტებს, თუ, ამასთან, ყველა დაინტერესებული პირი, რომელთაც გადაწყვეტილება ეხება, ჩაბმული იყო პროცესში.

საპროცესო კოდექსის 131-ე მუხლი ითვალისწინებს მტკიცების მოვალეობისაგან მხარის გათავისუფლების კიდევ ერთ საფუძველს — ესაა აღიარება. აქ აღნიშნულია, რომ ერთი მხარის მიერ ისეთი გარემოების არსებობის ან არარსებობის დადასტურება (აღიარება), რომელზედაც მეორე მხარე ამყარებს თავის მოთხოვნებსა და შესაგებელს, სასამართლომ შეიძლება საკმარის მტკიცებულებად ჩათვალოს და საფუძველად დაუდოს სასამართლო გადაწყვეტილებას. თუმცა 133-ე მუხლი საშუალებას აძლევს მხარეს გააქარწყლოს (უარყოს) თავისი აღიარება, თუ ეს აღიარება შეცდომის შედეგი იყო, ან განპირობებულია ისეთი გარემოებით, რომელიც ცნობილი გახდა მისთვის აღიარების შემდეგ, ანდა მასზე ფიზიკური თუ ფსიქიკური ზემოქმედებით, რაც გამორიცხავდა მის თავისუფალ ნებას. მაგრამ უარყოფა (გაქარწყლება) უნდა მოხდეს სასამართლოს მიერ გადაწყვეტილების გამოტანამდე.

დაბოლოს, სსსკ-ის 106-ე მუხლის სიტყვასიტყვითი მნიშვნელობიდან გამომდინარე, პრეიუდიციული მნიშვნელობა აქვთ მხოლოდ სასამართლოს კანონიერ ძალაში შესული განაჩენით ან გადაწყვეტილებით დადგენილ ფაქტებს, თუმცა, როგორც ზემოთაც აღვნიშნეთ, პრეიუდიციული მნიშვნელობა ენიჭებათ სასამართლოს კანონიერ ძალაში შესული განჩინებებითა და დადგენილებებით დადგენილ ფაქტებსაც. საუბარია მორიგების დამტკიცებისა და მოსარჩელის მიერ სარჩელზე უარის მიღების შესახებ განჩინებებით დადგენილ ფაქტებზე, აგრეთვე სააპელაციო და

საკაცო ინსტანციის სასამართლოს იმ განჩინებებითა და დადგენილებით დადგენილ ფაქტებზე, რომლებითაც საქმეზე გამოდის ახალი გადაწყვეტილება ან იცვლება საქმეზე აღრე გამოტანილი გადაწყვეტილება, დასახელებული სასამართლო აქტები კანონიერ ძალაში შესვლის შემდეგ თავიანთი სამართლებრივი მნიშვნელობით უთანაბრდება სასამართლო გადაწყვეტილებას.

წ5. მტკიცების ვალდებულების (ტვირთის) განაწილება. მტკიცებულებითი პრეზუმფციები

სამოქალაქო პროცესში, როგორც წესი, ორი ურთიერთსაპირისპირო ინტერესის მქონე მხარე მონაწილეობს. თითოეულ მათგანს უფლება აქვს მოითხოვოს კანონიერი და დასაბუთებული გადაწყვეტილების გამოტანა. შეჯიბრებითობის პრინციპისა და თავიანთი ინტერესების შესაბამისად, მხარეები საქმეს ავსებენ სასამართლო მტკიცებულებებით, რამეთუ მიისწრაფვიან სასურველი, ხელსაყრელი გადაწყვეტილების მიღებისაკენ. კანონით განსაზღვრულ შემთხვევებში კი მხარეებს მტკიცებულებათა შეგროვებაში მათი შუამდგომლობით ეხმარება სასამართლო.

ფაქტების მტკიცების ვალდებულება ეკისრება პროცესის იმ მხარეს, რომელიც ამტკიცებს (ადასტურებს) ამ ფაქტების არსებობას და ამ ფაქტებით ასაბუთებს თავის მოთხოვნასა თუ შესაგებელს. ამდენად, მტკიცების ვალდებულების განაწილების წესი შემდეგ ზოგად დებულებას ეფუძნება: მტკიცების ტვირთი ეკისრება იმას, ვინც წამოაყენებს შესაბამის მოთხოვნას ან შესაგებელს. ეს კი უზრუნველყოფს შეჯიბრებითობის პრინციპის რეალურ მოქმედებას პროცესში. მტკიცების ვალდებულების მხარეებისათვის დაკისრების არსი იმაში მდგომარეობს, რომ გააქტიუროს მხარე მტკიცებულებათა წარდგენის საკითხში, რაც პირდაპირ უწყობს ხელს სამოქალაქო პროცესში საქმის ფაქტობრივი მხარის (გარემოებების) ნათელყოფას, მათ დადგენას. მხარეებმა ხომ თვითონ უკეთ იციან საქმის გარემოებების შესახებ. კანონი რომ არ ითვალისწინებდეს ასეთ ვალდებულებას მტკიცების სუბიექტებთან მიმართებაში, მაშინ სასამართლოს უფლება აღარ ექნებოდა მხარეთაგან მოეთხოვა მტკიცებულებების წარმოდგენა.

მტკიცებულებათა წარმოდგენის ვალდებულება (მტკიცების ტვირთი), როგორც საპროცესო ვალდებულება, არა მხოლოდ მხარეებს ეკისრე-

ბათ, არამედ მტკიცების სხვა სუბიექტებსაც. ეს სუბიექტები ვალდებული არიან დაამტკიცონ საქმისათვის არსებითი მნიშვნელობის მქონე გარემოებები, ამ წესის მოქმედება ვრცელდება პროცესის ყველა დინტერესებულ მონაწილეზე, თუმცა 102-ე მუხლში ამის შესახებ პირდაპირ არ არის აღნიშნული. მაგალითად, დავის საგანზე დამოუკიდებელი მოთხოვნის მქონე მესამე პირმა, რომელიც სარგებლობს მოსარჩელის ყველა უფლებით და რომელმაც უნდა შეასრულოს მისი ყველა მოვალეობა, უნდა დაამტკიცოს ის გარემოებები, რომლებითაც ის ასაბუთებს თავის მოთხოვნას. დამოუკიდებელი მოთხოვნის არმქონე მესამე პირმა კი უნდა დაამტკიცოს ის ფაქტები, რომლებიც გავლენას ახდენს პროცესში ერთ-ერთ მხარესთან მის ურთიერთობაზე.

მტკიცების ვალდებულება (ტვირთი) მხარეთა შორის ნაწილდება სსსკ-ის 102-ე მუხლის 1-ლი ნაწილით დადგენილი ზოგადი წესი¹ და მატერიალური კოდექსის ნორმებში არსებული კერძო (სპეციალური) წესების საფუძველზე.

იმ მხარის უფლებების დაცვის ინტერესიდან გამომდინარე, რომელიც ჩაყენებულია მტკიცების უფრო რთულ პირობებში, მატერიალური სამართლის ნორმები ითვალისწინებს გამონაკლისს ზოგადი წესიდან იმ მხრივ, რომ ამ ნორმებით ხდება ფაქტის დამტკიცების ან ფაქტის უარყოფის ვალდებულების არა იმ მხარეზე დაკისრება, რომელიც ამ ფაქტს ადასტურებს (ამტკიცებს), არამედ მოწინააღმდეგე მხარისათვის დაკისრება (პრეზუმფცია).

მტკიცების ზოგადი წესი მოქმედებს იმ შემთხვევაში, როცა მატერიალური სამართლის ნორმებში არ არის სპეციალური მითითება, მტკიცების ვალდებულების, ანუ ტვირთის განაწილების შესახებ.

მტკიცების ტვირთის განაწილების პრობლემა დამახასიათებელია სამოქალაქო პროცესისათვის (სამართალწარმოებისათვის). როგორც ცნობილია, სისხლის სამართლის პროცესში მტკიცება მხოლოდ ბრალდების ორგანოების საპროცესო ვალდებულებაა. ამრიგად, სისხლის სამართლის პროცესისაგან განსხვავებით, რომელშიც მოქმედებს უდანაშაულობის პრეზუმფცია, რომლის მიხედვითაც დამნაშავისათვის დანაშაულის დამტკიცების მოვალეობა ეკისრება ბრალმდებელს, სამოქალაქო პროცესში მოქმედებს პასუხისმგებლობის დაუკისრებლობის პრეზუმფცია, რომლის თანახმადაც, იმ ფაქტების დამტკიცების მოვალეობა, რომლებითაც დასტურდება მოპასუხის მიერ სამართალდარღვევის ჩადენა, ეკისრება მოსა-

რჩელეს. თუ მოსარჩელე ვერ შეძლებს თავისი მოთხოვნის დამადასტურებელი მტკიცებულებების წარმოდგენას თავისი ინიციატივით და სასამართლოს დახმარებაც ამ მხრივ ვერ გამოიღებს შედეგს, მაშინ საპროცესო კოდექსის მოთხოვნათა შესაბამისად, მოსარჩელეს უარი უნდა ეთქვას სარჩელის დაკმაყოფილებაზე უსაფუძვლობის გამო.

პროცესის თითოეული მონაწილე ამტკიცებს იმას, რასაც ის მიუთითებს, რასაც ის ეყრდნობა. მოსარჩელე მიუთითებს სარჩელის საფუძვლის ფაქტებს, მოპასუხე – სარჩელის წინააღმდეგ წამოყენებული შესაგებლის ფაქტებს. სსსკ-ის 102-ე მუხლში განმტკიცებული ეს დებულება, სამართლებრივი აქსიომაა.

სასამართლო უშუალოდ ერთვება მტკიცების პროცესში შემდეგ შემთხვევებში:

ა) თუ დანიშნავს ექსპერტიზას;

ბ) თუ დავალებას მისცემს სხვა სასამართლოებს მტკიცებულებათა შეგროვების შესახებ;

გ) თუ გამოითხოვს წერილობით და ნივთიერ მტკიცებულებებს კანონით განსაზღვრულ შემთხვევებში და წესით;

დ) თუ გასცემს იმ პირზე, ვინც შუამდგომლობს ამა თუ იმ მტკიცებულების გამოთხოვის შესახებ, მოთხოვნას (მიმართვის), რათა შუამდგომლობის აღმძვრელს მიეცეს მტკიცებულებათა მიღების და სასამართლოში წარდგენის უფლება.

მტკიცების ვალდებულების (ტვირთის) განაწილებისა და მტკიცებულებათა წარმოდგენის ზოგად წესს არსებითად ცვლის მტკიცებულებითი პრეზუმფციები. კანონით გათვალისწინებულ ცალკეულ შემთხვევებში, მტკიცების ვალდებულება, ტვირთი ნაწილდება სწორედ მტკიცებულებითი პრეზუმფციის შესაბამისად. პრეზუმფცია წარმოადგენს ისეთ ლოგიკურ ხერხს (არასრული ინდუქცია), რომლის დროსაც, დადგენილი, დამტკიცებული ფაქტებიდან გამომდინარე კეთდება ვარაუდი (დასკვნა) სხვა გარემოების (ფაქტის) არსებობის ან არარსებობის შესახებ. მტკიცებულებითი პრეზუმფციის დროს, დადგენილი (დამტკიცებული) ფაქტებიდან გამომდინარე, ივარაუდება (ვასკვნით) სხვა ფაქტების არსებობას. ამიტომაც ფაქტების (რომელთა არსებობაც ივარაუდება) დამტკიცება აღარ ხდება.

პრეზუმფციები მრავალრიცხოვანი და სხვადასხვაგვარია. მათგან ნაწილი განმტკიცებულა კანონით (ლეგალური პრეზუმფციები). ნორმატიულ აქტებში არშესულ პრეზუმფციებს (ფაქტობრივ პრეზუმფციებს)

აგრეთვე შეიძლება ჰქონდეთ მნიშვნელობა სამოქალაქო იურისდიქციაში, იმის გამო, რომ ამგვარი პრეზუმფციები მოსამართლეთა მართლშეგნების ელემენტებია.

სამოქალაქო სამართალწარმოებისათვის დამახასიათებელია ე.წ. მტკიცებულებითი პრეზუმფციები. მათი არსი იმაში მდგომარეობს, რომ საქმის მონაწილე პირმა, რომელიც ემყარება (მიუთითებს) რა რომელიღაც პრეზუმფციურულ ფაქტს (პრეზუმფციის მეშვეობით დადგენილი ფაქტი), არ უნდა დაამტკიცოს იგი, ხოლო იურიდიულად დაინტერესებულ სხვა პირებს უფლება აქვთ ეს ფაქტი უარყონ. ამითი თითქოსდა მტკიცების ტვირთის (onus probandi) გადანაწილება ხდება. მტკიცებულებითი პრეზუმფციები არცთუ ისე ბევრია. ყველა ასეთი პრეზუმფცია განმტკიცებულაია მატერიალურ-სამართლებრივ კანონებში (სამოქალაქო კოდექსში და სხვ.).

ყველაზე უფრო ზშირად სასამართლოში სამოქალაქო საქმეთა განხილვის დროს გვხვდება შემდეგი სახის პრეზუმფციები:

1) ზიანის მიმყენებლის ბრალის პრეზუმცია. ზიანის ანაზღაურების თაობაზე წამოჭრილი დავების განხილვის დროს მოსარჩელე თუმცა მიუთითებს მოპასუხის (ზიანის მიმყენებლის) ბრალზე, არ არის ვალდებული დაამტკიცოს, რომ ზიანის მიყენებაში ბრალი მოპასუხეს (ზიანის მიმყენებელს) მიუძღვის, როგორც ეს უნდა მოეხდინა მტკიცების ზოგადი წესიდან გამომდინარე. ამ შემთხვევაში მტკიცების კერძო (სპეციალური) წესი ცვლის მტკიცების ტვირთის განაწილების ზოგად წესს: თვითონ ზიანის მიმყენებელია ვალდებული დაამტკიცოს, რომ ზიანი არ არის მიყენებული მისი ბრალით, რომ არ მიუძღვის ამაში ბრალი. ზიანის მიმყენებლის ბრალი ივარაუდება მატერიალური სამართლის ნორმით დადგენილი წესის საფუძველზე. ზიანის მიმყენებლის ბრალის პრეზუმფცია ვრცელდება ყველა იმ ვალდებულებაზე, რომლებიც წარმოშობილია ზიანის მიყენების ფაქტის საფუძველზე.

2) იმ პირის ბრალის პრეზუმფცია, რომელმაც არ შეასრულა ვალდებულება ან იგი არასათანადოდ (არაჯეროვნად) შეასრულა. ამ შემთხვევაში ბრალის არარსებობა უნდა დაამტკიცოს იმან, ვინც დაარღვია ვალდებულება.

3) მოვალის ბრალის პრეზუმფცია. მოქმედი სამართლის მიხედვით, ფიზიკურ ან იურიდიულ პირს პასუხისმგებლობა შეიძლება დაეკისროთ მხოლოდ იმ პირობით, თუ სახეზეა მათი ბრალი. ვალდებულების შეუს-

რულებლობის ანდა არაჯეროვანი შესრულების დროს მოვალე ივარაუდება ბრალეულ პირად და მას უფლება აქვს უარყოს ნავარაუდევი ბრალი.

4) ფიზიკური პირის კეთილსინდისიერების პრეზუმფცია. ივარაუდება, რომ ყოველი ადამიანი კეთილსინდისიერია. კეთილსინდისიერების პრეზუმფცია არსებობს მანამდე, სანამ დადგენილი წესით დამაჯერებლად (უტყუარად) არ დამტკიცდება ის ფაქტები, რომლებიც უარყოფითად ახასიათებენ ფიზიკურ პირს. კეთილსინდისიერების პრეზუმფციიდან გამომდინარე, იმ ინფორმაციის სისწორისა და უტყუარობის დამტკიცების ვალდებულება, რომელიც შეეხება ფიზიკური პირის პატივს, ღირსებასა და საქმიან რეპუტაციას, ეკისრება მოპასუხეს, ანუ იმ პირებს, რომელთაც გაავრცელეს ეს ინფორმაცია (სახელის გამტეხი ცნობების გამავრცელებლის ბრალის პრეზუმფცია). მოსარჩელემ უნდა დაამტკიცოს მხოლოდ მისი პირადი არაქონებრივი უფლებების ხელმოწერილი ცნობების გავრცელების ფაქტი (ანუ მხოლოდ ის რომ, ადგილი ჰქონდა მისი პირადი უფლებების შელახვას).

5) საკუთრების პრეზუმფცია. ივარაუდება, რომ მოძრავი ნივთის მფლობელი და მოსარგებლე მისი მესაკუთრეა, სანამ ამის საწინააღმდეგო არ დამტკიცდება, ე.ი. სანამ დადგენილი წესით უარყოფილი არ იქნება მოცემული ვარაუდი.

6) თავის საცხოვრებელ ადგილას ხანგრძლივად არმყოფი ფიზიკური პირის გარდაცვალების პრეზუმფცია. თუ ადამიანი თავის საცხოვრებელ ადგილას არ იმყოფება კანონით განსაზღვრულ ვადაზე მეტხანს და არ არსებობს ცნობები ამ ადამიანის შესახებ, მაშინ სასამართლო მოცემული პრეზუმფციის საფუძველზე და უდავო წარმოების წესით ამ პირს გარდაცვლილად ცნობს.

7) მამობის პრეზუმფცია. რეგისტრირებულ ქორწინებაში მყოფი მშობლებისაგან დაბადებული ბავშვის დედის მეუღლე (ქმარი) ივარაუდება ამ ბავშვის მამად. ქმარს უფლება აქვს სადავო გახადოს მამობა სასამართლო წესით.

8) კანონის ცოდნის პრეზუმფცია. სამოქალაქო კოდექსის მე-3 მუხლით, კანონის არცოდნა ან მისი არასათანადოდ გაგება არ შეიძლება იყოს კანონის გამოუყენებლობის ანდა ამ კანონით გათვალისწინებული პასუხისმგებლობისაგან გათავისუფლების საფუძველი. კანონის ცოდნის პრეზუმფცია ყველასა და თითოეულზე ვრცელდება და არ შეიძლება პირი უთითებდეს კანონის არცოდნაზე ან მის არასათანადო გაგებაზე კანონის

უცოდინრობის გამო(სუსგ 2005 წ. №3 სამოქალაქო პროცესი. გვ.115). ამდენად, არცოდნა არგუმენტი არ არის.

სასამართლო პრაქტიკაში ცნობილია სხვა მტკიცებულებითი პრეზუმფციებიც. მაგალითად, სავალო დოკუმენტის არსებობა (ხელთქონა) მოვალესთან ადასტურებს ვალდებულების შეწყვეტას, სანამ სხვა რამ არ დამტკიცდება.

ამასთან, აუცილებლად უნდა აღინიშნოს, რომ უკლებლივ ყველა მტკიცებულებითი პრეზუმფცია შეიძლება უარყოფილ იქნეს.

(პრეზუმფცია საერთოდ როდი ათავისუფლებს სუბიექტს მტკიცების მოვალეობისაგან, არამედ განსაკუთრებული წესით გადაანაწილებს ამ მოვალეობებს, აკისრებს რა მოპასუხეს ზოგიერთი ფაქტის დამტკიცების მოვალეობას.) (მოსარჩელემ უნდა დაამტკიცოს, რომ არსებობს პრეზუმფციის გამოყენებისათვის აუცილებელი პირობები.) მაგალითად, დაზარალებულმა უნდა დაამტკიცოს, რომ მას ნამდვილად მიყენებული აქვს მატერიალური ზიანი (ზარალი) და რომ ეს ზარალი მოპასუხის მოქმედების შედეგია. ამ მომენტიდან ამოქმედებას იწყებს მოპასუხის ბრალეულობის პრეზუმფცია და სწორედ მან უნდა დაამტკიცოს, რომ ზიანი მისი ბრალით არ არის მიყენებული. პრეზუმფციას, პირველ ყოვლისა, საპროცესო მნიშვნელობა აქვს, რამეთუ იგი გადაანაწილებს მტკიცების ვალდებულებებს, მაგრამ ცალკეულ შემთხვევებში, პრეზუმფციის გამოყენებამ შეიძლება გამოიწვიოს მატერიალურ-სამართლებრივი შედეგები. თუ ზიანის მიმყენებელი (მოპასუხე) ვერ შეძლებს დაამტკიცოს ბრალის არარსებობა თავის მოქმედებებში, სასამართლომ უნდა დააკმაყოფილოს სარჩელი, თუმცა სასამართლოს შეიძლება არც კჭონდეს ზიანის მიმყენებლის (მოპასუხის) ბრალეულობის დამადასტურებელი პირდაპირი მტკიცებულებები. ასეთ სასამართლო გადაწყვეტილებას საფუძვლად დაედება კანონისმიერი პრეზუმფცია. კანონით გათვალისწინებული პრეზუმფცია შეიძლება სადავო გახდეს. ყველა დაინტერესებულ პირს აქვს უფლება სადავო გახადოს კანონის დებულების გამოყენება მოცემულ შემთხვევაში და დაამტკიცოს მისი გამოყენების დაუსაბუთებლობა.

დაბოლოს, პრეზუმფციების მნიშვნელობა სამოქალაქო პროცესში იმაში მდგომარეობს, რომ პრეზუმფციები:

1) არა მხოლოდ ცვლის მტკიცების ვალდებულების განაწილების ზოგად წესებს, არამედ ამარტივებს მტკიცების პროცესსაც (მოპასუხი-

სათვის უფრო ადვილია, დაამტკიცოს თავისი არაბრალეულობა, ვიდრე მოსარჩელისათვის – დაასაბუთოს სხვა პირის ბრალი);

2) ზნობრივი საწყისი შეაქეთ სასამართლო შემეცნებაში (მამობის პრეზუმფცია, საკუთრების პრეზუმფცია და სხვ.);

3) საპროცესო შეღავათს ანიჭებენ სუბიექტებს სოციალურად ყველაზე უფრო მნიშვნელოვანი უფლებებისა და ინტერესების დასაცავად.

§6. მტკიცებულებათა უშუალო გამოკვლევა

საპროცესო კოდექსის შესაბამისად, პირველი ინსტანციის სასამართლო ვალდებულია უშუალოდ გამოიკვლოს მტკიცებულებები. სასამართლო სხდომაზე მოსამართლემ უნდა მოისმინოს საქმის მონაწილის ახსნა-განმარტება, მოწმის ჩვენება, ექსპერტის დასკვნა, მოსამართლე უნდა გაეცნოს წერილობით მტკიცებულებებს, დაათვალიეროს ნივთიერი მტკიცებულებები.

ამიტომ, უშუალობის წესის დარღვევა, მისგან გადახვევა სასამართლო პრაქტიკაში კვალიფიცირდება როგორც სასამართლო შეცდომა, აქედან გამომდინარე ყველა სამართლებრივი შედეგით.

თუმცა, კანონით დადგენილია ორი გამონაკლისი სასამართლოს ამ ვალდებულებიდან. ამ გამონაკლის შემთხვევებში სასამართლოს მიერ ხდება სამოქალაქო საქმის გარემოებათა გაშუალებული შემეცნება. საუბარია მტკიცებულებათა უზრუნველყოფასა და სასამართლო დავალებაზე.

მტკიცებულების უზრუნველყოფა (მისი ფიქსაცია საქმის სასამართლო განხილვის დაწყებამდე) წარმოადგენს ფაქტობრივი მონაცემების კანონით დადგენილი წესით ოპერატიულად ფიქსირების (განმტკიცების) ხერხს, საშუალებას, რასაც ახდენს სასამართლო მტკიცებულებად მათი გამოყენების მიზნით. ეს საშუალება გამოიყენება სასამართლო სხდომაზე მტკიცებულებათა გამოკვლევამდე.

საქმისათვის მნიშვნელობის მქონე მტკიცებულებათა უზრუნველყოფის ღონისძიებათა მიღება, გამოწვეულია ისეთი გარემოებების არსებობით, რომელთა დროსაც მტკიცებულებები გაუჩინარების მიჯნაზეა, ანდა, როცა მათი სასამართლოში წარდგენა საქმის განხილვის მომენტში შეუძლებელი ან ძნელია.

109-ე მუხლში მითითებულია, რომ იმას, ვისაც საფუძველი აქვს იფიქროს, რომ მისთვის საჭირო მტკიცებულებათა წარდგენა შემდგომ-

ში შეუძლებელი ან ძნელი გახდება, შეუძლია სასამართლოს სთხოვოს ამ მტკიცებულებათა უზრუნველყოფა.

აღსანიშნავია, რომ მტკიცებულებათა უზრუნველყოფა დასაშვებია სასამართლოში საქმის აღძვრამდეც.

მტკიცებულებათა უზრუნველყოფა საჭიროა მაშინ, როცა, მაგალითად, ნივთიერ მტკიცებულებად გამოიყენება მალფუჭებადი პროდუქტები, რომლებიც კარგავენ გარეგნულ სახესა და თვისებებს, ხარისხს; როცა მოწმის, ვისი ჩვენებაც მნიშვნელოვანია, ჯანმრთელობა საფუძველს აძლევს ექიმს ივარაუდოს სიკვდილის შესაძლებლობა; როცა არსებობს ექსპერტიზის ობიექტის განადგურების ან დაკარგვის საფრთხე და სხვ.

აღსანიშნავია, რომ, მართალია, ნოტარიატის კანონის 41-ე მუხლის თანახმად, ნოტარიუსი აფიქსირებს (ანუ უზრუნველყოფს) მტკიცებულებებს, მაგრამ სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის მიღებით განისაზღვრა, რომ დღეს მტკიცებულებათა უზრუნველყოფის უფლებამოსილება მხოლოდ და მხოლოდ სასამართლოს აქვს.

ოქმები და მტკიცებულებათა უზრუნველყოფის პროცესში შედგენილი ყველა სხვა მასალა (დოკუმენტი) გამოიყენება საქმის განხილვის დროს, ნაწარმოები წერილობითი მტკიცებულებების სახით ისინი ცვლიან პირველად მტკიცებულებებს, როცა თვითონ პირველადი მტკიცებულებები არ შეიძლება მოვიპოვოთ და უშუალოდ გამოვიკვლიოთ საქმის განხილვის მომენტში. მტკიცებულებათა უზრუნველსაყოფად საპროცესო მოქმედებათა შესრულების დროს, სასამართლო ხელმძღვანელობს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსით დადგენილ მტკიცებულებათა მიღების წესებით. ეს, მაგალითად, ნიშნავს, რომ მოწმეთა დაბარება და დაკითხვა წარმოებს საპროცესო კოდექსის 140-ე, 145-ე, 148-ე მუხლებით დადგენილი წესებით.

წერილობით და ნივთიერ მტკიცებულებებთან მიმართებაში უზრუნველყოფის ღონისძიებები (ზომები) მდგომარეობს მათ დათვალიერებასა და დათვალიერების შედეგების ფიქსაციაში.

(მტკიცებულებათა უზრუნველყოფის საშუალებებია მხარეთა და მესამე პირთა ახსნა-განმარტებების მოსმენა, მოწმეთა დაკითხვა, ექსპერტიზის დანიშვნა, წერილობით და ნივთიერ მტკიცებულებათა გამოთხოვა და დათვალიერება, ადგილზე დათვალიერება.)

(მტკიცებულებათა უზრუნველყოფა მათი დამაგრების ფორმაა. ეს ნიშნავს, რომ მათ უზრუნველსაყოფად შესაბამისი მოქმედებების შესრულების დროს არ ხდება მტკიცებულებათა უტყუარობისა და საკმარისობის

შეფასების საკითხების გადაწყვეტა. მაგრამ მათი შესახებობისა და დასაშვებობის საკითხები უნდა გადაწყდეს მანამ, სანამ მოსამართლე შეასრულებს შესაბამის მოქმედებებს მტკიცებულებათა უზრუნველსაყოფად.)

მტკიცებულებათა უზრუნველყოფა წარმოებს იმ დაინტერესებულ პირის განცხადების საფუძველზე, ვინც ფიქრობს, რომ მისთვის საჭირო მტკიცებულებათა წარდგენა შემდგომში შეუძლებელი ან ძნელი გახდება. განცხადება მტკიცებულებათა უზრუნველყოფის შესახებ სათანადოდ უნდა იყოს დასაბუთებული. (ეს განცხადება სასამართლოს წარედგინება წერილობითი ფორმით.) განცხადების ზეპირი ფორმით წარდგენა (საუბარია შუამდგომლობაზე) დასაშვებია სასამართლოში საქმის განხილვის დროს. მტკიცებულებათა უზრუნველყოფის შესახებ ზეპირი განცხადებით აღძრული შუამდგომლობა შეიტანება სასამართლო სხდომის ოქმში; მტკიცებულებათა უზრუნველყოფის შესახებ როგორც წერილობითი, ისე ზეპირი ფორმით განცხადებულ შუამდგომლობაში უნდა აისახოს (მითითებულ იქნეს): ა) მტკიცებულებანი, რომელთა უზრუნველყოფაც აუცილებელია; ბ) გარემოებანი, რომელთა დასადასტურებლადაც საჭიროა ეს მტკიცებულებანი; გ) მიზეზები, რომლებმაც აიძულეს განმცხადებელი მიემართა სასამართლოსათვის შუამდგომლობით მტკიცებულებათა უზრუნველყოფის შესახებ; აგრეთვე უნდა აღიწეროს (მიეთითოს) საქმე, რომლისთვისაც აუცილებელია (საჭიროა) მოცემული მტკიცებულებები, რომლებიც უზრუნველყოფილ უნდა იქნეს; დ) მოწინააღმდეგე მხარის გვარი, სახელი და მისამართი, თუ განცხადება მტკიცებულებათა უზრუნველყოფის შესახებ შეტანილია სასამართლოში საქმის აღძვრამდე და განმცხადებელმა იცის, თუ ვინ შეიძლება იყოს მოწინააღმდეგე მხარე. (განცხადება სასამართლოში საქმის აღძვრამდე მტკიცებულებათა უზრუნველყოფის შესახებ შეიტანება იმ რაიონის (ქალაქის) ან ოლქის სასამართლოში, რომლის ტერიტორიაზედაც უნდა შესრულდეს საპროცესო მოქმედება უზრუნველყოფის მიზნით (მოწმის დაკითხვა, ნივთიერ მტკიცებულებათა დათვალიერება და ა.შ. — მუხლი 110-ე))

საერთოდ კი, განცხადება შეიტანება საქმის განმხილველ სასამართლოში, ან იმ სასამართლოში, რომლის სამოქმედო ტერიტორიაზე უნდა შესრულდეს საპროცესო მოქმედება უზრუნველყოფის მიზნით. ამასთან, მხედველობაში უნდა ვიქონიოთ, რომ, თუ მტკიცებულებათა უზრუნველყოფის განცხადება შეიტანება არა საქმის განმხილველ სასამართლოში, ის უნდა შეიცავდეს დამატებით მონაცემებს, კერძოდ, მასში უნდა აღინიშნოს

სასამართლო, რომელშიც შეიტანება განცხადება, საქმის მონაწილენი, მათი მისამართები, როდის და რომელ სასამართლოში დაიწყო სამოქალაქო საქმე, რომელზედაც საჭიროა მტკიცებულებათა უზრუნველყოფა. უზრუნველყოფილ შეიძლება იქნეს ნებისმიერი მტკიცებულება.

რა წესით ხდება მტკიცებულებათა უზრუნველყოფა? მტკიცებულებათა უზრუნველყოფის შესახებ სასამართლო ადგენს ოქმს. მტკიცებულებათა უზრუნველყოფის შესახებ მოსამართლეს გამოაქვს განჩინება, რომელშიც მიუთითებს მისი წარმოების წესსა და საშუალებებს.

მტკიცებულებათა უზრუნველსაყოფად ამა თუ იმ საპროცესო მოქმედების შესრულების დროს, სასამართლოს შეუძლია მოიწვიოს სპეციალისტი სსსკ-ის 204-ე მუხლით დადგენილი წესითა და საფუძვლებით.

მხარეებს ეცნობებათ მტკიცებულებათა უზრუნველყოფის დრო და ადგილი, მაგრამ მათი გამოუცხადებლობა ვერ დააბრკოლებს უზრუნველყოფის მიზნით შესაბამისი საპროცესო მოქმედების შესრულებას. გადაუდებელ შემთხვევაში მტკიცებულებათა უზრუნველყოფა შესაძლებელია მხარეთათვის შეუტყობინებლადაც.

ოქმები და მტკიცებულებათა უზრუნველყოფის წესით შეკრებილი ყველა მასალა გაეგზავნება საქმის განმხილველ სასამართლოს. ამის შესახებ ეცნობებათ საქმის მონაწილეთ. თუ მტკიცებულებათა უზრუნველყოფა მოხდა სასამართლოში საქმის აღძვრამდე, უზრუნველყოფის დროს შედგენილი ოქმი და სხვა მასალები შეინახება სასამართლოში, რომლებიც შემდგომ, მხარეთა თხოვნით, ან თვით სასამართლოს ინიციატივით გადაეგზავნება საქმის განმხილველ სასამართლოს.

სასამართლო ოქმი, რომელიც შეიცავს მტკიცებულებათა უზრუნველყოფის წესით მიღებულ ცნობებს (მოწმის ჩვენებას, ადგილზე დათვალიერების შედეგებს, ექსპერტთა დასკვნებს) გამოიყენება შემდგომში სასამართლოს მიერ საქმის განხილვის დროს.

სასამართლო ოქმსა და მტკიცებულებათა უზრუნველყოფის წესით შეკრებილ მასალებს უშუალოდ იკვლევს სასამართლო სამოქალაქო საქმის არსებითად განხილვის დროს. გადაუდებელ შემთხვევებში, მტკიცებულებათა უზრუნველსაყოფად მოსამართლეს უფლება აქვს, საქმის აღძვრის შემდეგ ადგილზე დათვალიეროს როგორც წერილობითი, ისე ნივთიერი მტკიცებულებები და დათვალიერების შედეგი დააფიქსიროს სასამართლო ოქმში.

კანონით (117-ე მუხლი) დასაშვებია მტკიცებულებათა განმეორებითი და დამატებითი უზრუნველყოფა. კერძოდ, მხარეებს, მიუხედავად იმისა,

მონაწილეობდნენ თუ არა ისინი მტკიცებულებათა უზრუნველყოფაში, უფლება აქვთ გამოთქვან თავიანთი მოსაზრებები და მიუთითონ იმ ხარვეზებზე, რომლებსაც, მათი აზრით, ადგილი ჰქონდა უზრუნველყოფის დროს. საქმის განხილვის დროს (სასამართლოს შეუძლია დაადგინოს მტკიცებულებათა დამატებითი ან განმეორებითი უზრუნველყოფა.)

მტკიცებულებათა უზრუნველსაყოფად გაწეულ ხარჯებს გადაიხდის ის, ვინც იშუამდგომლა სასამართლოს წინაშე ასეთი უზრუნველყოფის შესახებ. მოწინააღმდეგე მხარეს უფლება აქვს მოითხოვოს მტკიცებულებათა უზრუნველყოფაში მონაწილეობისათვის მის მიერ გაწეული ხარჯების ანაზღაურება. საბოლოოდ, ამ ხარჯების განაწილება მოხდება სასამართლოს მიერ საქმის არსებითად გადაწყვეტის დროს.

მტკიცებულებათა უზრუნველყოფის შესახებ სასამართლოს განჩინების გასაჩივრება არ დაიშვება, ხოლო მტკიცებულებათა უზრუნველყოფაზე უარის თქმის შესახებ განჩინებაზე შეიძლება კერძო საჩივრის შეტანა. რაც შეეხება სასამართლო დავალების ინსტიტუტს, ამ ინსტიტუტის გამოყენების აუცილებლობა სამოქალაქო პროცესში წარმოიშობა იმ შემთხვევაში, როცა მხარეთა შუამდგომლობით სასამართლოს მიერ გამოსათხოვი ან შესამოწმებელი, საქმისათვის საჭირო მტკიცებულებები სხვა ქალაქში ან რაიონშია და მათი წარმოდგენა თუ შემოწმება საქმის განმხილველ სასამართლოში შეუძლებელი ან ძნელია. ასეთ შემთხვევაში საქმის განმხილველ სასამართლოს შეუძლია თავისი დასაბუთებული განჩინებით შესაბამის სასამართლოს (რომლისთვისაც ტერიტორიულად ეს უფრო მოსახერხებელია) დაავალოს კონკრეტული საპროცესო მოქმედებების შესრულება, ანუ მტკიცებულებათა შეგროვება (შემოწმება), მათი გამოკვლევა.

ამასთან ერთად, საქმის განმხილველმა სასამართლომ სასამართლო დავალების შესახებ სასამართლო განჩინებაში მოკლედ უნდა ჩამოაყალიბოს განსახილველი საქმის შინაარსი, დასადგენი გარემოება და ის მტკიცებულებანი, რომლებიც უნდა შეაგროვოს (შეამოწმოს) დავალების შემსრულებელმა სასამართლომ, აგრეთვე დავალების შესრულების ვადა.

სასამართლო დავალება (დავალების შესახებ განჩინების შესრულება) სავალდებულოა იმ სასამართლოსათვის, რომელსაც ეგზავნება იგი და უნდა შესრულდეს სასამართლოს მიერ დანიშნულ ვადაში. დავალების შემსრულებელი სასამართლო იკვლევს ამ მტკიცებულებებს სასამართლო სხდომაზე.

თუ საქმეზე ცალკეული მტკიცებულებების შეგროვება წარმოებდა

სასამართლო დავალების საფუძველზე, ანდა მტკიცებულებათა უზრუნველყოფის, მათი ადგილსამყოფელის მიხედვით მოწმეთა დაკითხვის, ადგილზე დათვალიერების გზით, მაშინ ოქმები და ამ წესით შეგროვილი სხვა მასალები გამოკვლეულ უნდა იქნეს სასამართლო სხდომაზე საქმის არსებითად განხილვის დროს და უნდა შეფასდეს საქმეზე შეგროვილ ყველა მტკიცებულებასთან ერთობლიობაში.

სასამართლო დავალების წესით, შესაძლებელია მხარეთა და მესამე პირთა გამოკითხვა, მოწმეთა დაკითხვა, წერილობით და ნივთიერ მტკიცებულებათა დათვალიერება და გამოკვლევა, მტკიცებულებათა უზრუნველყოფა და სხვა ამასთან ერთად, არამართლზომიერია სხვა სასამართლოს დაევალოს შეაგროვოს წერილობითი ან ნივთიერი მტკიცებულებები, გამოითხოვოს მოსარჩელისაგან აღძრული სარჩელის დასაბუთებულობის დამადასტურებელი მონაცემები, აგრეთვე ცნობები, რომელსაც უნდა შეიცავდეს სასარჩელო განცხადება.

რა წესით ხდება სასამართლო დავალების შესრულება?

სასამართლო დავალებას მოსამართლე ასრულებს ერთპიროვნულად. დავალების შესრულების დროს შეკრებილი ყველა მასალა დაუყოვნებლივ უნდა გაეგზავნოს საქმის განმხილველ სასამართლოს. თუ სასამართლო დავალებით უნდა მოხდეს ადგილზე დათვალიერება, დავალების შემსრულებელი მოსამართლე აცნობებს მხარეებს ადგილზე დათვალიერების დროსა და ადგილს, მაგრამ მათი გამოუცხადებლობა ვერ დააბრკოლებს დათვალიერების ჩატარებას.

თუ მხარეები ან მოწმეები, რომლებმაც ახსნა-განმარტებები ან ჩვენებები მისცეს დავალების შემსრულებელ მოსამართლეს (სასამართლოს), გამოცხადებიან საქმის განმხილველ სასამართლოში, ისინი ახსნა-განმარტებებსა და ჩვენებებს მისცემენ საერთო წესით (108-ე მუხლი).

ოქმი და სასამართლო დავალების შესრულების წესით მიღებული ყველა სხვა მტკიცებულება (შეგროვილი მასალები), წერილობითი მტკიცებულებები, ექსპერტიზის დასკვნები და ა.შ. ცხადდება საქმის განმხილველი სასამართლოს სხდომაზე, რის თაობაზეც სასამართლო სხდომის ოქმში კეთდება ჩანაწერი (ეს მასალები დაუყოვნებლივ უნდა გაიგზავნოს საქმის განმხილველ სასამართლოში).

აღსანიშნავია, რომ, მართალია, ადგილზე დათვალიერების ჩატარების დროს საქმის მონაწილეთა გამოუცხადებლობა ვერ დააბრკოლებს შესაბამისი სასამართლო დავალების შესრულებას (108-ე მუხლი), თუმცა ეს გარემოება არ ათავისუფლებს დავალების შემსრულებელ სასამართლოს

მხარეთათვის ადგილზე დათვალეირების დროისა და ადგილის შესახებ შეტყობინების ვალდებულებისაგან. ეს უნდა გაითვალისწინოს დავალების მიმცემმა სასამართლომ და ამიტომ მან დავალების შემსრულებელ სასამართლოს უნდა შეატყობინოს საქმის მონაწილეთა მისამართებიც.

* * *

სასამართლო პრაქტიკა

მტკიცებულებები (დოკუმენტის ასლის წარდგენა)

სსსკ 135-ე მუხლის თანახმად, წერილობითი მტკიცებულება, როგორც წესი, წარდგენილ უნდა იქნეს დედანის სახით. საბუთის ასლისათვის მტკიცებულებითი მნიშვნელობის მინიჭება დამოკიდებულია სასამართლოს შეხედულებაზე.

სსსკ 105-ე მუხლის თანახმად, სასამართლოსათვის არაერთარ მტკიცებულებას არა აქვს წინასწარ დადგენილი ძალა. სასამართლო აფასებს მტკიცებულებებს თავისი შინაგანი რწმენით რომელიც უნდა ემყარებოდეს სასამართლოს სხდომაზე მათ ყოველმხრივ, სრულ და ობიექტურ განხილვას, რის შედეგადაც მას გამოაქვს დასკვნა საქმისათვის მნიშვნელობის მქონე გარემოებების არსებობის ან არარსებობის შესახებ. მოსაზრებები, რომლებიც საფუძვლად უდევს სასამართლოს შინაგან რწმენას, უნდა აისახოს გადაწყვეტილებაში.

სსსკ 249-ე მუხლის მეოთხე ნაწილის შესაბამისად, გადაწყვეტილების სამოტივაციო ნაწილში უნდა აღინიშნოს სასამართლოს მიერ დადგენილი გარემოებანი, მტკიცებულებანი, რომლებსაც ემყარება სასამართლოს დასკვნები, მოსაზრებანი, რომლებითაც სასამართლო უარყოფს ამა თუ იმ მტკიცებულებებს და კანონები, რომლებითაც სასამართლო ხელმძღვანელობდა.

აღნიშნულ ნორმათა შესაბამისად, სასამართლოს შეხედულება, რომლის საფუძველზეც საბუთის ასლს ენიჭება მტკიცებულებითი მნიშვნელობა, უნდა იყოს დასაბუთებული, ზოლო მოსაზრებები, რომლებიც საფუძვლად უდევს სასამართლოს შეხედულებებს, უნდა იყოს ასახული გადაწყვეტილებაში.

* * *

ბრეიუდიცია

სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 106-ე მუხლის ბ“ პუნქტი

„მითითებული ნორმის თანახმად, სამოქალაქო საქმეზე გამოტანილ კანონიერ ძალაში შესულ გადაწყვეტილებას მხოლოდ იმ შემთხვევაში

აქვს პრეიუდიციული ძალა მეორე სამოქალაქო საქმის განხილვისას, თუ იგივე მხარეები მონაწილეობენ. ამ ნორმის თანახმად აუცილებელ პირობას წარმოადგენს იგივე მხარეების მონაწილეობა.

საბუთის სიყალბე

სსსკ-ის 137-ე მუხლის მე-5 ნაწილით სასამართლო მხოლოდ მაშინ გამოიტანს განჩინებას დოკუმენტის (საბუთის) სიყალბის შესახებ, თუ წარმოდგენილი საბუთის სიყალბე დადასტურებულია. საბუთის სიყალბის დადასტურება ხდება მტკიცებულებათა გამოკვლევის შედეგად, მოცემულ შემთხვევაში საქმე არსებითად არ განხილულა, ე.ი. რაიმე საბუთის სიყალბის დადასტურებაც არ მომხდარა. სასამართლომ სწორი სამართლებრივი შეფასება მისცა საქმის ფაქტობრივ გარემოებებს და მიიღო იურიდიულად დასაბუთებული განჩინება, რის გამოც არ არსებობს მისი გაუქმების იურიდიული საფუძველი (სუსგ 2002 წ. № 6, გვ. 900-901).

დოკუმენტის (საბუთის) ასლი

ერთ-ერთ საქმეზე სასამართლომ ჩათვალა, რომ კონტრაქტის ასლს უნდა მიენიჭოს დედნის ძალა. აღნიშნული დასკვნის საფუძველად სასამართლომ მიუთითა, რომ სადავო კონტრაქტის ასლი დამოწმებულია უფლებამოსილი პირის მიერ, რაც შესაბამისად ლეგალიზებულ იქნა. დოკუმენტის დედნის ასლის დამოწმება სათანადო უფლებამოსილების მქონე პირის მიერ, ასლს ანიჭებს ოფიციალურ ძალმოსილებას – დოკუმენტის დედნის ძალას ანუ საჯარო ძალას, ხოლო საჯარო აქტს აქვს კანონიერებისა და უტყუარობის პრეზუმფიცია მანამ, სანამ საწინააღმდეგო არ დამტკიცდება.

სასამართლომ ასლს მიანიჭა დედნის ძალა, ხოლო დედნის ნამდვილობის დასადასტურებლად მიუთითა, რომ თუ ვინმემ მონტაჟი მოახდინა, მაშინ ნოტარიუსი დედანს ვერ ნახავდა და შესაბამისად, არც დაამოწმებდა. სასამართლოს აღნიშნული დასკვნა საფუძველად დაედო სარჩელის დაკმაყოფილებას.

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს დიდმა პალატამ ჩათვალა, რომ აღნიშნული არგუმენტები არ შეიძლება გახდეს სარჩელის დაკმაყოფილების საფუძველი შემდეგ გარემოებათა გამო:

ექსპერტების დასკვნაში მითითებულია, რომ ყველა ხელმოწერა ვ. არისტოვის გვართ ხელშეკრულებაზე შესრულებულია ვ. არისტოვის მიერ, იმის გათვალისწინებით, რომ გამოსაკვლევი კონტრაქტის ქსეროასლი გადაღებულია კონტრაქტის ორიგინალიდან.

ექსპერტებმა დასკვნას საფუძვლად დაუდეს ის პირობა, რომ ხელმოწერა ნამდვილად უნდა ჩაითვალოს იმ შემთხვევაში, თუ ხელშეკრულების ასლი, რომელიც მათ გამოიკვლიეს, გადაღებულია ნამდვილად არსებული ხელშეკრულების დედნიდან.

საქმეში არსებული ექსპერტიზის დასკვნებით და სასამართლო სხდომაზე დაკითხულ ექსპერტთა განმარტებებით დადგენილია, რომ არსებობს იმის ტექნიკური შესაძლებლობა, რომ ამა თუ იმ დოკუმენტზე არსებული ხელმოწერები და ბეჭდის ანაბეჭდები გადატანილ იქნეს სხვა შინაარსის დოკუმენტზე ისე, რომ მისი მსგავსება ორიგინალთან იდენტური იყოს, ე.ი. სანამ დედნიდან მოხდება ასლის გადაღება, შესაძლებელია დედანი კომბინირებული გზით იყოს შედგენილი და გაყალბებული.

აღნიშნულიდან გამომდინარე, სანოტარო წესით დამოწმებული ასლი თავისთავად არ ნიშნავს, რომ ასლი გადაღებულია ნამდვილი დოკუმენტიდან. ნოტარიუსი მხოლოდ ახდენს იმის შემოწმებას, რომ ასლი მასთან წარდგენილი საბუთის შესაბამისია, იგი არ ადასტურებს მასთან წარდგენილი დოკუმენტის შინაარსის ნამდვილობას და ამ დოკუმენტის ნამდვილობას არ იკვლევს.

ამდენად, სასამართლოს მიერ გაზიარებული მოსაზრება იმის შესახებ, რომ კონტრაქტის ასლი გადაღებულია კონტრაქტის ორიგინალიდან, რასაც ადასტურებს ნოტარიუსი, არ წარმოადგენს იმის დადასტურებას, რომ დოკუმენტი, რომლის ასლიც წარმოდგენილია საქმეში, არ იყო კომბინირების გზით შედგენილი და გაყალბებული.

სსსკ-ის 137-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის თანახმად, მხარეს უფლება აქვს განაცხადოს, რომ წარდგენილი საბუთი ყალბია.

ამავე მუხლის მეორე ნაწილის თანახმად, მხარე, რომლის მიერაც წარდგენილი იყო ასეთი საბუთი, ვალდებულია დაამტკიცოს ამ საბუთის ნამდვილობა. სასამართლო შეამოწმებს საბუთის ნამდვილობას, რისთვისაც დანიშნავს ექსპერტიზას ან გამოითხოვს სხვა მტკიცებულებას.

ვინაიდან მოპასუხე აცხადებდა, რომ კონტრაქტი, რომლის ქსეროასლიც საქმეშია წარმოდგენილი, ყალბია, მოსარჩელეს უნდა დაემტკიცებინა, რომ კონტრაქტი არის ნამდვილი, ის არ ყოფილა გაყალბებული და

კომბინირების გზით შედგენილი. ასეთი მტკიცებულება საქმის მასალებში არ არსებობს, შესაბამისად, სასამართლოს მიერ არ არის დადგენილი, რომ საბუთი, რომლის ასლიც წარმოდგენილია საქმეში, არ იყო კომბინირებული გზით შედგენილი. ასეთ შემთხვევაში დიდი პალატა თვლის, რომ საბუთის ასლი, როგორც მტკიცებულება, განხილული უნდა იქნეს საქმეში არსებულ სხვა მტკიცებულებებთან ერთობლიობაში.

სასამართლომ გამოიყენა სამოქალაქო კოდექსის 62-ე მუხლი და მიაჩნია, რომ კონტრაქტზე მითითებული ოურიდიული პირების წარმომადგენელთა ხელმოწერისა და ბეჭდების სიყალბე გავლენას ვერ მოახდენს მოპასუხის მიერ ნაკისრი ვალდებულების ნამდვილობაზე, რადგან გარიგების ნაწილის ბათილობა არ იწვევს მისი სხვა ნაწილის ბათილობას, თუ სავარაუდოა, რომ გარიგება დაიდებოდა მისი ბათილი ნაწილებიც გარეშეც.

უზენაესი სასამართლოს დიდი პალატა თვლის, რომ სასამართლოს არ უნდა გამოეყენებინა სკ-ის 62-ე მუხლი, რადგან მოცემულ საქმეზე მოპასუხეს არ მოუთხოვია გარიგების ბათილად ცნობა, ე.ი. იგი საცილოს კი არ ხდის გარიგებას, არამედ აცხადებს, რომ კონტრაქტი, რომლის ასლიც წარმოდგენილია, საერთოდ არასდროს დადებულა.

მოცემულ საქმეზე მოსარჩელე მიუთითებდა, რომ ის და მოპასუხე აწარმოებდნენ ერთობლივ საქმიანობას. სასამართლოში წარდგენილი კონტრაქტის ასლის ერთ-ერთი პუნქტის თანახმად, მისთვის საზოგადოებას გადასახდელი აქვს დივიდენდი.

სასამართლოს მიერ დადგენილია, რომ მხარეთა შორის ერთობლივი საქმიანობის წარმოებას ადგილი არა ჰქონია. საქმის მასალებში არ მოიპოვება არც ერთი მტკიცებულება, რაც დაადასტურებდა მოდავე ორი ოურიდიულ პირს შორის ერთობლივი საქმიანობის წარმოებას. ამასთან საყურადღებოა, რომ ის გარემოება, რომ მოპასუხე სასამართლოში რეგისტრირებულია 1999 წლიდან; სადავო კონტრაქტის თანახმად კი მხარეთა შორის ერთობლივი საქმიანობა წარმოებდა 1996 წლიდან და მოპასუხემ მოსარჩელეს უნდა გადაუხადოს დივიდენდები 1996 წლიდან 2001 წლამდე.

აღნიშნულიდან გამომდინარე, წარმოდგენილი ქსეროასლის საქმეში არსებულ სხვა მტკიცებულებებთან ერთობლიობაში განხილვით არ დასტურდება ხელშეკრულების ქსეროასლში მითითებული გარემოებები. დიდი პალატა თვლის, რომ მოსარჩელის მიერ წარდგენილი საბუთის ასლი, მართალია, მტკიცებულების სახითაა წარმოდგენილი მხარის მიერ, მა-

გრამ არ არის დასაბუთებული, თუ რატომ ჩათვალა იგი სასამართლომ, როგორც უტყუარი და სარწმუნო. გარდა ამისა, საქმეში არ მოიპოვება სხვა ისეთი მტკიცებულება, რომლებიც მის უტყუარობაზე მიუთითებენ და საქმის სწორად გადაწყვეტისათვის მნიშვნელობის მქონე გარემოებას დაადასტურებდნენ. შესაბამისად, მოსარჩელის მოთხოვნა, რომელიც ემყარება მითითებულ საბუთის ასლს, არ უნდა დაკმაყოფილდეს.

მოცემულ შემთხვევაში სადავო ასლები წარმოდგენილი იყო მოსარჩელის მიერ, მას არ მოუთხოვია საბუთის გამორიცხვა მტკიცებულებებიდან. სასამართლომ საბუთის ნამდვილობის შემოწმების მიზნით, არ დააკმაყოფილა მოპასუხის შუამდგომლობები და წარდგენილ საბუთს შეფასება მისცა საბოლოო გადაწყვეტილებაში. დიდი პალატა თვლის, რომ სასამართლოს აღნიშნულ განჩინებებს საფუძვლად არ უდევს საპროცესო ნორმათა დარღვევა და შესაბამისად, მათი გაუქმების საფუძველი არ არსებობს.

არ არსებობს ასევე საოქმო განჩინების გაუქმების საფუძველი, რადგან სსსკ-ის 221-ე მუხლის თანახმად, სასამართლოს შეუძლია მოხსნას შეკითხვა, რომელიც არ ემსახურება საქმის გარემოების დადგენას, ამასთან, კასატორი ვერ მიუთითებს ამ განჩინების გაუქმების საფუძველზე (სუსგ 2003 წ. № 9, გვ. 2337-2341).

სსსკ-ის 105-ე მუხლი

მოცემულ შემთხვევაში კასატორის საკასაციო პრეტენზია უკავშირდება სასამართლოს მიერ დადგენილ ფაქტობრივ გარემოებებს. სსსკ-ის 105-ე მუხლის თანახმად, სასამართლო აფასებს მტკიცებულებებს შინაგანი რწმენით, რომელიც უნდა ემყარებოდეს სასამართლო სხდომაზე მათ ყოველმხრივ, სრულ და ობიექტურ განხილვას, რის შედეგადაც მას გამოაქვს დასკვნა საქმისათვის მნიშვნელობის მქონე გარემოებების არსებობის ან არარსებობის შესახებ. ამ ნორმის დანაწესიდან გამომდინარე, სასამართლო ფაქტობრივ გარემოებებს ადგენს მტკიცებულებათა შეფასების შედეგად. აღნიშნულთან დაკავშირებით უნდა აღინიშნოს, რომ მოცემულ საქმეში არ არის წარმოდგენილი კრედიტორთა მოთხოვნების შესამოწმებელი სხდომის ოქმი და სხვა მასალები. აღნიშნულის გამო შეუძლებელია შემოწმდეს როგორც საკასაციო, ისე სააპელაციო საჩივრის საფუძველიანობა (სუსგ. 2005 წ, სამოქალაქო პროცესი, გვ. 180).

სასამართლო მტკიცების საშუალებები

§1. მხარეთა და მესამე პირთა ახსნა-განმარტებები¹

სამოქალაქო პროცესში მტკიცების საშუალებებით სასამართლო იღებს მტკიცებულებით ინფორმაციას, ადგენს საქმის ფაქტობრივ გარემოებებს.

მართალია, მტკიცების ყველა საშუალების მიმართ გამოიყენება მტკიცებულებათა შეგროვების, გამოკვლევისა და შეფასების საერთო წესები. მაგრამ მტკიცების თითოეულ საშუალებას თავისი გარკვეული პეციფიკაც გააჩნია რიგორც შინაარსის, ისე გამოყენების საპროცესო ფორმის თვალსაზრისით. ეს გარემოება კი მოითხოვს მტკიცების თითოეული საშუალების ცალკე გამოკვლევას.

ამ საშუალებათაგან ჯერ შევეხებით მხარეთა ახსნა-განმარტებებს. მხარის უფლება, მისცეს სასამართლოს ახსნა-განმარტება, გარანტირებული და დაცულია კანონით, მაგალითად, იმით, რომ სასამართლოს გადაწყვეტილება უნდა გაუქმდეს, თუ სასამართლომ საქმე განიხილა საქმის მონაწილე რომელიმე პირის დაუსწრებლად, რომელიც არ იყო პროცესზე მოწვეული კანონით დადგენილი წესით (რომელსაც არ აცნობა სასამართლომ სხდომის დრო და ადგილი) მხარესა და მესამე პირს

¹ სასამართლოსათვის ახსნა-განმარტების მიცემის უფლებით მხარეთა და მესამე პირთა გარდა სარგებლობენ აგრეთვე უდავო წარმოების საქმეში მონაწილე პირებიც, რომელთა ახსნა-განმარტებებიც თავიანთი ბუნებით არსებითად არაფრით არ განსხვავდება მხარეთა ახსნა-განმარტებისაგან. აქედან გამომდინარე, შემდგომში ნაშრომში ლაკონიურობის მიზნით საუბარი იქნება მხოლოდ მხარეთა ახსნა-განმარტებებზე. მხარეთა მაგივრად (მათ ნაცვლად) ან მათთან ერთად სასამართლოს ახსნა-განმარტება შეიძლება მისცეს მხარის წარმომადგენელსაც. ამასთან, საქმის განხილვის დროს, მართალია, არ იკრძალება ახსნა-განმარტების მიღება გარიგებითი წარმომადგენლისაგან, მაგრამ პრაქტიკაში, სსსკ-ის 127-ე მუხლის 1-ლი ნაწილიდან გამომდინარე, სასამართლოები მტკიცებულებით მნიშვნელობას ანიჭებენ და შესაბამისად, საქმისათვის მნიშვნელობის მქონე გარემოებების დასადგენად იყენებენ მხარის კანონისმიერი და არა გარიგებითი წარმომადგენლის ახსნა-განმარტებას, ვინაიდან დასახელებულ მუხლში ხაზი აქვს გასმული საქმისათვის მნიშვნელობის მქონე გარემოებების დადგენას სწორედ კანონისმიერი წარმომადგენელთა ახსნა-განმარტებებით, რომლებსაც, ისევე როგორც მხარეებსა და მესამე პირებს, ყველაზე უკეთ იციან ამ ფაქტების შესახებ, რასაც მოკლებულია გარიგებითი წარმომადგენელი.

სასამართლო არ აფრთხილებს სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობის შესახებ ახსნა-განმარტების მიცემაზე უარის თქმის ან ცრუ (ყალბი) ახსნა-განმარტების მიცემისათვის. ამასთან დაკავშირებით უნდა ითქვას, რომ ახსნა-განმარტების თავისებურება იმაში მდგომარეობს, რომ იგი მომდინარეობს საქმის შედეგით იურიდიულად დაინტერესებული პირისაგან. თითოეული მხარე თავისთვის სასარგებლო (ხელსაყრელ) ასპექტში აშუქებს (განმარტავს) საქმის ფაქტობრივ გარემოებებს. შესაბამისად, აღნიშნული პირების მიერ მოწოდებული ცნობების (ახსნა-განმარტებების) უტყუარობის შემოწმების დროს, მხედველობაში უნდა იქნეს მიღებული მხოლოდ საქმის შედეგით ამ პირთა დაინტერესების მომენტი. სწორედ ამიტომ საპროცესო კანონი სასამართლოს ავალებდებულებს გაითვალისწინოს ეს გარემოება და მხარის ახსნა-განმარტება შეამოწმოს, შეაფასოს საქმეზე შეკრებილ სხვა მტკიცებულებებთან ერთად.

ახსნა-განმარტების მიცემა მხარისა და მესამე პირის უფლებაა და არა ვალდებულება და, შესაბამისად, კანონმდებლობა იმიტომაც არ აწესებს სანქციას ახსნა-განმარტების მიცემაზე უარის თქმის ან ცრუ ახსნა-განმარტების მიცემისათვის. ახსნა-განმარტების მიცემა რომ იძულებითი სანქციის გამოყენებით იყოს უზრუნველყოფილი, მაშინ დაირღვეოდა შეჯიბრებითობისა და დისპოზიციურობის პრინციპები.

კანონი (102-ე მუხლი) მხარის ახსნა-განმარტებას მტკიცების დამოუკიდებელ საშუალებად აღიარებს, მიუხედავად იმისა, შეიცავს თუ არა მხარის ახსნა-განმარტება ფაქტების აღიარებას, ფაქტების უარყოფას თუ რაიმე სხვა ცნობებს ფაქტების შესახებ.

(სასამართლო ისმენს მხარისა და მესამე პირის ახსნა-განმარტებებს მოსამართლის მიერ საქმის მოხსენების შემდეგ) საქმისათვის მნიშვნელობის მქონე გარემოებათა დადგენა (შემეცნების პროცესი) სწორედ ახსნა-განმარტებებით იწყება (სსსკ-ის 127-ე მუხლი).

ამასთან, გასათვალისწინებელია სსსკ-ის 129-ე მუხლის მოთხოვნა, რომლის თანახმად, ახსნა-განმარტების მიღება არ შეიძლება 1) ისეთი პირისაგან, რომელსაც თავისი ფიზიკური ნაკლის ან ფსიქიკური აშლილობის გამო არ შეუძლია სწორად აღიქვას ფაქტები და მათ შესახებ მისცეს სწორი ჩვენება; 2) სასულიერო პირისაგან ისეთ გარემოებათა შესახებ, რომლებიც მას გაანდვეს აღსარების დროს; 3) თანამდებობის პირისგან ისეთ გარემოებებზე, რომელთა შესახებ საიდუმლოების დაცვა მის სამსახურებრივ მოვალეობაში შედის, თუ იგი გათავისუფლებული არ არის ასეთი საიდუმლოების დაცვისაგან.

როდესაც საუბარია მხარეთა ახსნა-განმარტებაზე, როგორც ფაქტობრივი გარემოებების დამადასტურებელ ერთ-ერთ მტკიცებულებაზე, აუცილებელია, ჯერ ერთი, დაეახსიანთ მხარე, როგორც მტკიცებულების წყარო, მეორე, გავარკვიოთ, მხარეთა ახსნა-განმარტების თუ რომელი (რა) ნაწილი შეიძლება ჩაითვალოს მტკიცებულებად.

მხარეებად სამოქალაქო პროცესში გამოდიან სადავო მატერიალური სამართლებრივი ურთიერთობების სუბიექტები. მოსარჩელემ, მოპასუხემ, მესამე პირმა სხვებზე უკეთ იციან წარმოშობილი სამართლებრივი კონფლიქტის საფუძვლების შესახებ, რამეთუ, ისინი სადავო სამართალურ-ურთობის მონაწილენი არიან. მხარეები შეიძლება შეცდნენ, ფაქტებს მისცენ თავიანთი ინტერპრეტაცია, თავისებურად ახსნან ისინი. აგრამ ნებისმიერ შემთხვევაში მხარე ფაქტების შესახებ მტკიცებულებითი ინფორმაციის მატარებელია (წყაროა).

მხარეებსა და დამოუკიდებელი მოთხოვნის მქონე მესამე პირებს მტკიცების პროცესში ორგვარი მდგომარეობა უკავიათ, კერძოდ, ერთი მხრივ, ისინი იმ მატერიალურ-სამართლებრივი ურთიერთობების სუბიექტები არიან, რომლის გამოც წარმოიშვა დავა, იურიდიულად დაინტერესებული არიან საქმის შედეგით, ხოლო, მეორე მხრივ, მხარეები მტკიცებულებათა წყაროსაც წარმოადგენენ.

მხარეთა ახსნა-განმარტებებში აუცილებელია გამოვკვეთოთ როგორც განკარგვითი ხასიათის მოთხოვნები, ისე მხარეთა მიერ სასამართლოსათვის ახსნა-განმარტების ფორმით მიწოდებული ცნობები ფაქტების შესახებ, რომლებიც მტკიცებულებებს წარმოადგენენ. მხარეთა ამგვარი ცნობები ფაქტების შესახებ დაკავშირებულია მტკიცების ვალდებულების განხორციელებასთან. ეს არის სწორედ შეჯობრებითობის პრინციპის გამოვლენა.

მხარეები და მესამე პირები ახსნა-განმარტებებში (განცხადებებში) აყალიბებენ თავიანთ შეხედულებებს განსახილველ დავასთან (საქმესთან) დაკავშირებით, თავისებურად ხსნიან შექმნილ სიტუაციას და ასაბუთებენ თავიანთ მოთხოვნებსა და შესაგებელს. ახსნა-განმარტებებში მხარეებს (მესამე პირებს) შეუძლიათ განაცხადონ შუამდგომლობები, ჩამოაყალიბონ (დააზუსტონ) თავიანთი სასარჩელო მოთხოვნები, გაადილონ ან შეამცირონ ისინი, შესთავაზონ მეორე მხარეს მორიგება, როგორც მატერიალური ინტერესის მქონე სუბიექტებს შეუძლიათ ჩამოაყალიბონ (გამოთქვან) თავიანთი დასკვნები და მოსაზრებები საქმის განხილვის დროს წამოჭრილ ყველა საკითხთან დაკავშირებით (საქმის ირგვლივ),

სადავო გახადონ მეორე მხარის შუამდგომლობები, მოსაზრებები და დასკვნები. აგრეთვე აცნობონ სასამართლოს იურიდიული და მტკიცებულებითი ფაქტების, (საქმისათვის მნიშვნელობის მქონე გარემოებისა და ფაქტების) შესახებ, ე.ი. წარადგინონ საქმისათვის მნიშვნელობის მქონე მტკიცებულებანი.)

მოსარჩელეს შეუძლია უარი თქვას სარჩელზე ან გამოხატოს მორიგების სურვილი. მოპასუხეს შეუძლია აღიაროს სარჩელი. უდავო წარმოების საქმეში მონაწილეს (დაინტერესებულ პირს) შეუძლია აღძრას უფლების შესახებ დავა და ა.შ. ხოლო კამათში გამოსვლისას, მხარეებს შეუძლიათ იმსჯელონ იმის თაობაზე, თუ სამართლის რომელი ნორმა უნდა იქნეს გამოყენებული, დაეთანხმონ (ან უარყონ) სხვა პირთა დასკვნებსა და მოსაზრებებს. მაგალითად მოსარჩელეს შეუძლია მიუთითოს კონკრეტულ გარემოებებზე, კერძოდ, თუ სად, როდის და ვინ მიაყენა დასახიჩრება, მოპასუხეს შეუძლია აღიაროს რაიმე ფაქტი, რომელსაც მოსარჩელე ემყარება და, თავის მხრივ, დაეყრდნოს სხვა გარემოებებს და ა.შ. ამრიგად, მხარეთა და მესამე პირთა ახსნა-განმარტების შინაარსი ფართოა, მაგრამ სასამართლოსათვის მტკიცებულებითი მნიშვნელობა მხარეთა და მესამე პირთა ყველა ახსნა-განმარტებას როდი აქვს, არამედ ასეთი მნიშვნელობა აქვს ახსნა-განმარტების მხოლოდ იმ ნაწილს, რომელიც შეიცავს საქმისათვის მნიშვნელობის მქონე ფაქტებისა და გარემოებების შესახებ მონაცემებს. ახსნა-განმარტების სწორედ ეს ნაწილი იძლევა შესაძლებლობას, რომ ეს მონაცემები, ეს ცნობები შევაპირისპიროთ მტკიცებების სხვა საშუალებებით მიღებულ მონაცემებთან და კომპლექსური შეფასების შედეგად გამოვიტანოთ დასკვნა დასადგენი ფაქტის არსებობა-არარსებობის შესახებ. მიუხედავად იმისა, რომ მხარე და მესამე პირი დაინტერესებულია საქმის შედეგით, მათი ახსნა-განმარტებები შეიძლება გამოვიყენოთ ფაქტების დასადგენად და დაექვემდებაროს ობიექტურ შემოწმებას. მხოლოდ ეს არის, რომ მხარის დაინტერესების მომენტი ავალდებულებს სასამართლოს კრიტიკულად შეამოწმოს და შეაფასოს მათი ახსნა-განმარტებები.

მხარეთა და მესამე პირთა ახსნა-განმარტებებში ასახული შესაბამისი სამართლებრივი ნორმების განმარტება, სადავო ურთიერთობათა იურიდიული კვალიფიკაცია, ემოციური ხასიათის მსჯელობანი მტკიცებების საშუალებას არ წარმოადგენს.

მხარეთა და მესამე პირთა ახსნა-განმარტებები მათი შინაარსის ხასიათის მიხედვით მოწმეთა ჩვენებების მსგავსია, რაც იმას ადასტურებს,

რომ მტკიცების საშუალება მტკიცებულების ფორმაა, მაგრამ არა თვითონ მტკიცებულება. გარდა ამისა, მხარისა და მესამე პირის ახსნა-განმარტებას, როგორც მტკიცების დამოუკიდებელ საშუალებას, გარკვეული თავისებურებანი გააჩნია, კერძოდ:

1) ეს არის მტკიცების ყველაზე გავრცელებული საშუალება. მტკიცების სხვა საშუალებებისაგან განსხვავებით, რომელთა გამოყენებაც კონკრეტულ პროცესში შეიძლება დაშვებულ იქნეს, ან არ იქნეს დაშვებული, ახსნა-განმარტების გამოყენება დასაშვებია ყოველთვის და ნებისმიერ სამოქალაქო საქმეში (ფულადი დავალიანების გადახდევინებისა და ლიზინგის საგნის გამცემის მფლობელობაში ლიზინგის საგნის დაბრუნების შესახებ მოთხოვნათა გამარტივებული წარმოების გარდა). ახსნა-განმარტება შეიძლება გამოყენებულ იქნეს ნებისმიერი ფაქტისა და გარემოების დასადგენად. რაიმე შეზღუდვას ამ მხრივ კანონი არ აწესებს. „მტკიცებულებათა დასაშვებობის“ წესი არ ვრცელდება მხარეთა და მესამე პირთა ახსნა-განმარტებებზე. ახსნა-განმარტება შეიძლება გამოყენებულ იქნეს ისეთი ფაქტების (გარემოებების) დასადასტურებლადაც (დასადგენად), რომლებიც დადგენილი უნდა იქნენ „მტკიცების განსაზღვრული საშუალებებით“ (საპროცესო კოდექსის 102-ე მუხლის მე-3 ნაწილში).

2) მტკიცების ეს საშუალება შეიცავს პირველად ცნობებს განსახილველი საქმის შესახებ, რამეთუ სამართლებრივი კონფლიქტისა და მისი შინაარსის (არსის) შესახებ მოსამართლე იტყობს, პირველ ყოვლისა, მხარეებისა და მესამე პირებისაგან. ახსნა-განმარტება პირველადი მტკიცებულებაა, რამეთუ მოცემული სუბიექტები იმ სადავო მოქმედების, მოვლენის, შემთხვევის თვითმხილველები არიან, რომელთა არსებობაც ან არარსებობა აუცილებლად უნდა დადგინდეს კონკრეტული საქმის განხილვის დროს. გარიგებითი წარმომადგენლის ახსნა-განმარტება კინაწარმოები მტკიცებულებაა, რამეთუ წარმომადგენელი უშუალოდ არ აღიქვამს სადავო მატერიალურ სამართალურითერთობასთან დაკავშირებულ ფაქტებს და ინფორმაცია დასადგენი ფაქტების შესახებ მისთვის ცნობილი ხდება სხვა წყაროებიდან.

3) ახსნა-განმარტება ინფორმაციის ძირითადი წყაროა საქმის შესახებ. თუ მტკიცების სხვა საშუალებებით ხდება განსახილველი საქმის ცალკეულ გარემოებათა დადგენა, საქმის რაღაც ნაწილის გაშუქება, ცალკეული მომენტების გარკვევა (დადგენა), განსახილველი საქმის მონაწილეებმა იციან გაცილებით უფრო მეტი საქმის ირგვლივ რამეთუ

მხოლოდ მათ აქვთ ხელთ საქმისათვის მნიშვნელობის მქონე ყველა ფაქტი. სწორედ ამიტომ ახსნა-განმარტება მტკიცების საშუალებათა ჩამონათვალში პირველ ნომრად არის დასახელებული. ახსნა-განმარტების გარეშე სასამართლოს ხშირად არ ძალუძს დაადგინოს (გაარკვიოს) საქმის გარემოებანი, სადავო სამართალურთიერთობის არსი.

4) ეს მტკიცების ისეთი საშუალებაა, სადაც ყველაზე უფრო მეტადაა მოსალოდნელი ისეთი ზერხების გამოყენება, როგორცაა საქმის მონაწილეთა ურთიერთობების დაფარვა, დამახინჯება (განზრახ თუ არაგანზრახ) და ტყუილიც (სიცრუეც) კი.

ეს თავისებურებები დამახასიათებელია მოსარჩელის, მოპასუხისა და დავის საგანზე დამოუკიდებელი მოთხოვნის მქონე მესამე პირთა ახსნა-განმარტებისათვის. რაც შეეხებათ დამოუკიდებელი მოთხოვნის არმქონე მესამე პირთა ახსნა-განმარტებებს, ისინი, ჩვეულებრივ, შეიცავენ უფრო ლოკალურ ინფორმაციას განსახილველ კონფლიქტში მათი პირადი მონაწილეობის შესახებ.

ფაქტების შესახებ ცნობების სასამართლომდე დაყვანის საშუალების (ხერხის) მიხედვით განასხვავებენ წერილობით და ზეპირ ახსნა-განმარტებებს.

ახსნა-განმარტების წერილობითი და ზეპირი ფორმები ერთმანეთს ავსებენ. წერილობითი სახით მხარის ახსნა-განმარტებას, როგორც მტკიცებულებას, შეიცავს სასარჩელო განცხადება.

იურიდიული (საპროცესო) დაინტერესების ნიშნის მიხედვით კი მხარის ახსნა-განმარტება, როგორც მტკიცების საშუალება, ოთხ სახედ იყოფა: მტკიცება, აღიარება, შეპასუხება და უარყოფა.

მტკიცება მხარის ისეთი ახსნა-განმარტებაა, რომელიც შეიცავს იმ ფაქტების შესახებ ცნობებს, რომლებიც საფუძვლად უდევს მოთხოვნებსა და შესაგებელს და რომელთა არსებობაც უნდა დამტკიცდეს თვითონ იმ პირის მიერ, რომელიც ამტკიცებს (ადასტურებს) ამა თუ იმ დებულებას. აქედან გამომდინარე, ცხადია, რომ ამ ფაქტების დადგენა საბოლოოდ სასამართლოს მიერ, შეესაბამება მხარისა და მესამე პირის საპროცესო ინტერესებს.

მტკიცება ახსნა-განმარტების ყველაზე უფრო მეტად გავრცელებული სახეა, რამეთუ ხშირად მხარე ახსნა-განმარტების დროს ამტკიცებს კიდევ თავის მოთხოვნებსა და შესაგებელს, სწორედ ამიტომაც, რომ, თუ წერილობითი და/ან ნივთიერი მტკიცებულების წარდგენაზე უარს იტყვის ერთ-ერთი მხარე, რომელიც არ უარყოფს, რომ ეს მტკიცებულებები მის

ხელთაა, ან თუ ამ მტკიცებულებათა წარდგენაზე უარს სასამართლო არასაპატიოდ მიიჩნევს, სასამართლოს უფლება აქვს თავისი დასკვნები (მოსაზრებები) დაასაბუთოს მეორე მხარის ახსნა-განმარტებებით (ასეთი დასკვნა შეიძლება გამოვიტანოთ სსსკ-ის 136-ე და 157-ე მუხლების ანალიზიდან გამომდინარე). ან კიდევ, სსსკ-ის 387-ე მუხლის თანახმად, თუ სააპელაციო სასამართლოში საქმის განხილვაზე მოწინააღმდეგე მხარე არ გამოცხადდება, სააპელაციო საჩივრის შემტანის თხოვნით სააპელაციო სასამართლო გამოიტანს დაუსწრებელ გადაწყვეტილებას, რომელიც შეიძლება დაემყაროს საჩივრის შემტანის ახსნა-განმარტებას.

მაგალითად, აღიძრა სავინდიკაციო სარჩელი და მოსარჩელე აცხადებს, რომ ნივთი უკანონოდ გამოვიდა მისი მფლობელობიდან, ხოლო მოპასუხემ სადავო გახადა სარჩელი (შეიტანა შესაგებელი) და ამტკიცებს, რომ ნივთი მას ეკუთვნის კანონიერი საფუძვლით, ვინაიდან ჰან ეს ნივთი მალაზიაში შეიძინა. ამ მაგალითში სადავო ნივთის შესახებ ცნობები (როგორც მოსარჩელის, ისე მოპასუხის მხრიდან დასახელებული) წარმოადგენს მტკიცებას, რამეთუ შეეხება იმ ფაქტებს, რომელთა მეშვეობითაც ერთი მხარე ცდილობს დაასაბუთოს თავისი მოთხოვნები, ხოლო მეორე მხარე — თავისი შესაგებელი (შეპასუხება).

სასამართლო პრაქტიკაში დამკვიდრებული წესის თანახმად, მხარეთა მტკიცება (ახსნა-განმარტება) მხოლოდ მაშინ შეიძლება დაედოს საფუძვლად გადაწყვეტილებას, როცა ეს ახსნა-განმარტება (მტკიცება) გამყარებულია სხვა მტკიცებულებებით, ხოლო, თუ ის ვერ (არ) დასტურდება სხვა მტკიცებულებებით, ამის შესახებ დასკვნა დამაჯერებლად უნდა იყოს მოტივირებული საქმეზე გამოტანილ გადაწყვეტილებაში.

ფაქტის აღიარება მხარის ან მესამე პირის ისეთი ახსნა-განმარტებაა, რომელიც შეიცავს იმ ფაქტების, ანუ გარემოებების დადასტურებას, რომელთა არსებობაც უნდა დაამტკიცოს მეორე მხარემ ან მესამე პირმა, რომლებიც მათზე ამყარებენ თავიანთ მოთხოვნებსა და შესაგებელს.

აღიარების სუბიექტი (ის, ვისაც უფლება აქვს აღიაროს) არის მხარე და მესამე პირი.

აღიარების ობიექტია იურიდიული და მტკიცებულებითი ფაქტები/კანონში (მე-3, 91-ე, 98-ე და სხვა მუხლებში) მითითებულია მხარეების მიერ არა მხოლოდ ფაქტების, არამედ აგრეთვე სარჩელის აღიარების შესაძლებლობის შესახებ (მხარეს უფლება აქვს აღიაროს არა მარტო ფაქტი, არამედ სარჩელიც). თუმცა ასეთ შემთხვევებში კანონს მხედ-

ველობაში აქვს აღიარება არა როგორც ფაქტების დადგენის საშუალება, არამედ როგორც მხარის მიერ თავისი უფლების განკარგვის აქტი, რომელიც იმას ადასტურებს, რომ სუბიექტს აქვს ვალდებულების შესრულების სურვილი.

ამასთან დაკავშირებით უნდა აღინიშნოს, რომ განასხვავებენ სარჩელის, სამართალურთიერთობის ან/და ფაქტის აღიარებას. ამთვან, როგორც ზემოთ ითქვა, სარჩელის (სასარჩელო მოთხოვნების) აღიარება არ არის მტკიცებულება, რამეთუ წარმოადგენს მატერიალური უფლების განკარგვის აქტს (მოსარჩელის მიერ სარჩელზე უარის თქმის ანალოგიურად). სამართალურთიერთობის ან ფაქტის აღიარება კი მტკიცებულებაა, რამეთუ ადასტურებს იმ ფაქტებსა და გარემოებებს, რომელთაც ეყრდნობა მეორე მხარე) აღსანიშნავია, რომ პირის მიერ იმ ფაქტის აღიარება, რომელსაც ეყრდნობა მეორე მხარე, ყოველთვის როდი ნიშნავს სამართალურთიერთობის აღიარებას. მაგალითად, მოპასუხემ, შესაძლოა, აღიაროს ბავშვის დაბადებამდე მოსარჩელესთან ერთად ცხოვრებისა და საერთო მეურნეობის ერთად წარმართვის ფაქტი, მაგრამ არ აღიაროს თავისი მშობლიური მოვალეობები, როგორც მამამ და მიუთითოს, რომ მოსარჩელემ ბავშვი სხვა მამაკაცისგან შვა; მეორე მხრივ, მოპასუხემ შეიძლება აღიაროს სამართალურთიერთობა, მაგრამ არა იმ ფაქტების საფუძველზე, რომლებზეც მიუთითებს მოსარჩელე.

მხარის მიერ იმ ფაქტის აღიარება, რომელზეც მეორე მხარე აფუძნებს მოთხოვნებს ან შესაგებელს, არ არის სავალდებულო სასამართლოსათვის. ეს იმით აიხსნება, რომ აღიარება, ისევე როგორც მტკიცება (დადასტურება) შეიძლება ყალბი (არასწორი) აღმოჩნდეს. ამიტომ სასამართლოს უფლება აქვს აღიარებული ფაქტი დადგენილად მიიჩნიოს (აღიარება მიიღოს), თუ მას ეჭვი არ ეპარება იმაში, რომ აღიარება შეესაბამება საქმის გარემოებებს და იგი არ არის მოტყუების, ძალადობის, მუქარის, შეცდომის ან საქმის ნამდვილი გარემოებების დაფარვის შედეგი. ასეთ შემთხვევაში მხარის მიერ აღიარებული ფაქტი უნდა დამტკიცდეს საერთო საფუძველზე.

აღიარებს რა ფაქტს, მხარე ამითი სასამართლოს აწვდის ცნობებს იმის შესახებ, რომ ფაქტს ჰქონდა ან არ ჰქონდა სინამდვილეში ადგილი. მხარის მიერ ისეთი გარემოების (ფაქტის) არსებობის ან არარსებობის დადასტურება (აღიარება), რომელზედაც მეორე მხარე ამყარებს თავის მოთხოვნებსა თუ შესაგებელს, ათავისუფლებს ამ უკანასკნელს შემდგომში ამ ფაქტების დამტკიცების აუცილებლობისაგან (ვალდებულებისაგან).

ფორმის მიხედვით (თავისი ფორმით) აღიარება უნდა წარმოადგენდეს დადებით განცხადებას ფაქტის არსებობის შესახებ. თუ მხარე დუმს, ან სადავოდ არ ხდის იმ გარემოებებს (ფაქტებს), რომელთაც ამტკიცებს (ადასტურებს) ერთ-ერთი მხარე ან მესამე პირი, ეს ვერ ჩაითვლება ფაქტის აღიარებად.

მხარეს უფლება აქვს აღიაროს სარჩელის საფუძვლის ან სარჩელის წინააღმდეგ წამოყენებული შესაგებლის საფუძვლის ყველა ფაქტი (სრული აღიარება), ანდა აღიაროს ფაქტების მხოლოდ ნაწილი, ზოგიერთი ფაქტი და არა ყველა ფაქტი, (ნაწილობრივი აღიარება).

მარტივია აღიარება, რომელიც შესრულებულია კატეგორიული ფორმით, რაიმე დათქმების გარეშე. ასეთი აღიარება არ შეიცავს რაიმე დათქმას ან პირობას. მაგალითად, მოპასუხე აცხადებს, რომ: „დაიხ, ფული ვისესხე“.

შესაძლებელია აღიარებას თან ახლდეს დათქმა, რომელიც ანულირებას უკეთებს შესრულებულ აღიარებას (კვალიფიციური აღიარება). იგივე მაგალითში, შესაძლოა, მოპასუხემ ვალი აღიაროს, მაგრამ, ამასთან, განაცხადოს იმის შესახებ, რომ მან ვალდებულება (ვალი) დაფარა, გადაიხადა (დათქმა). ან კიდევ, მოპასუხე აღიარებს მოსარჩელისათვის ზიანის მიყენების ფაქტს, მაგრამ მიუთითებს, რომ ზიანის მიყენება თვით დაზარალებულის გაუფრთხილებლობის შედეგია.

ამგვარი დათქმების შემთხვევაში, შესაბამისი ფაქტების, ანუ დათქმის (მოცემულ შემთხვევაში ვალის დაფარვის ფაქტის) სისწორის დამტკიცების (მტკიცების) ვალდებულება აკისრია ფაქტის ამღიარებელს.

(სამოქალაქო პროცესში აღიარებას მოჰყვება განსაზღვრული იურიდიული შედეგები, რამეთუ აღიარებული ფაქტი ხდება უდავო ფაქტი, რაც ათავისუფლებს მეორე მხარეს მისი შემდგომი დამტკიცების ვალდებულებისაგან (აუცილებლობისაგან) ამისათვის სასამართლომ სპეციალური განჩინებით უნდა მიიღოს ფაქტის აღიარება ან უარი თქვას აღიარების მიღებაზე. რაც შეეხება აღიარების ფიქსაციის წესს, აღიარების აქტი შეიტანება სასამართლო სხდომის ოქმში და მას ხელს აწერს მხარე, რომელმაც ფაქტი აღიარა. თუ ფაქტის აღიარება წერილობით განცხადებაშია ჩამოყალიბებული, მაშინ ის დაერთვის საქმეს.

განასხვავებენ ფაქტის აღიარების შემდეგ სახეებს:

1) სასამართლო აღიარება, ე.ი. თუ მხარემ მტკიცების საგანში შემავალი ფაქტების არსებობა აღიარა სასამართლო სხდომაზე საქმის

განხილვის დროს, ანუ სასამართლოს წინაშე, რის გამოც ფაქტს აღარ სჭირდება დამატებითი მტკიცებულებების მეშვეობით დადასტურება (დამტკიცება). ამიტომ ის მხარე, რომელიც ეყრდნობა ამ ფაქტებს და, შესაბამისად, რომელიც ვალდებული იყო დაემტკიცებინა მეორე მხარის მიერ აღიარებული ფაქტი, თავისუფლდება მტკიცებულებათა წარმოდგენისაგან (ამ ფაქტების დამტკიცების ვალდებულებისაგან) (სსსკ-ის 131-ე მუხლის ანალიზიდან გამომდინარე). სასამართლო აღიარებად ჩითვლება ის შემთხვევაც, როცა მხარე, თუმცა, არ გამოცხადდა სასამართლო სხდომაზე, მაგრამ სასამართლოში გაგზავნილია და საქმეში დევს მხარის წერილობითი ახსნა-განმარტება, რაც სასამართლოს შესაძლებლობას აძლევს უშუალოდ აღიქვას მხარის პოზიცია.

2) სასამართლოს გარეშე (ანუ სასამართლომდე) აღიარება ეწოდება ისეთ აღიარებას, ისეთ ცნობებს ფაქტების შესახებ, რომელიც მხარემ გამოთქვა სასამართლოს (პროცესის) გარეშე, საპროცესო ფორმის გარეშე. იმდენად, რამდენადაც ასეთ აღიარებას სასამართლო არ აღიქვამს უშუალოდ, იგი ასრულებს მხოლოდ მტკიცებულებითი ფაქტის როლს მტკიცების პროცესში, რომელიც სანამ გამოყენებული იქნება მტკიცებულებად, უნდა დამტკიცდეს იმ პირის მიერ, ვინც მას ეყრდნობა.

შეპასუხება ეს არის ახსნა-განმარტების ისეთი სახესხვაობა, როცა მხარე მოტივირებულად (დასაბუთების საფუძველზე) არ აღიარებს მეორე მხარის პოზიციას, ანუ ეს არის მეორე მხარის პოზიციის მოტივირებული უარყოფა. შეპასუხებას, როგორც მხარისა და მესამე პირის ახსნა-განმარტების დამოუკიდებელ სახესხვაობას, ადგილი აქვს მაშინ, როცა მხარეს მოჰყავს ახალი ფაქტობრივი ინფორმაცია (ფაქტები), რომლებიც უარყოფენ, აქარწყლებენ მეორე მოდავე მხარის დასკვნებსა და მოსაზრებებს.

უარყოფა წარმოადგენს სასამართლო წესით უფლების დაცვის დამოუკიდებელ საშუალებას, ხერხს, მტკიცებულებითი ინფორმაციის სახესხვაობას, რომლის დროსაც ერთი მხარე არ ეთანხმება მეორე მხარის პოზიციას ისე, რომ არ მოჰყავს რაიმე მტკიცებულება.

სამოქალაქო პროცესში მხარეთა და მესამე პირთა ახსნა-განმარტებები, საქმის გარემოებათა შემეცნების უმნიშვნელოვანესი საშუალებაა, ამიტომ სასამართლო ვალდებულია:

ა) შეატყობინოს მხარეებსა და მესამე პირებს საქმის განხილვის ადგილისა და დროის შესახებ, რათა დაინტერესებული პირები ესწრებოდნენ საქმის განხილვას და მისცენ სასამართლოს ახსნა-განმარტებები;

ბ) მხარეთა ახსნა-განმარტების უტყუარობა შეამოწმოს მტკიცების სხვა საშუალებებით, წინააღმდეგ შემთხვევაში ახსნა-განმარტება უსაფუძვლო (დაუსაბუთებელი) იქნება.

გარდა ამისა, მხარეთა და მესამე პირთა ჩვენებების (ახსნა-განმარტებების) შეფასების დროს სასამართლომ აუცილებლად უნდა დაიცვას შემდეგი წესები:

გ) გაარკვიოს, გაიგოს, თუ რაში მდგომარეობს მოსარჩელის მოთხოვნათა და მოპასუხის შესაგებელის არსი, ე.ი. გაარკვიოს მათი პოზიცია განსახილველ სამოქალაქო საქმეში;

დ) ახსნა-განმარტებებში ფაქტების შესახებ ცნობები (მტკიცებულებები) გამიჯნოს სხვადასხვა ისეთი მსჯელობების, ლოგიკური დასკვნების, მოსაზრებებისა და ემოციებისაგან, რომლებიც არ შეეხება საქმეს, რომელთაც მნიშვნელობა არა აქვს განსახილველი საქმისათვის.

ე) თვალყური აღეწვას იმას, თუ რამდენად თანმიმდევრულია მხარისა და მესამე პირის ახსნა-განმარტება, ანუ ზომ არ შეიცავს ეს ახსნა-განმარტება თავის-თავში შინაგან წინააღმდეგობას, ზომ არ შეიცავს ურთიერთსაწინააღმდეგო, ურთიერთსაპირისპირო, ურთიერთუგამომრიცხავ ცნობებს.

ვ) მხარისა და მესამე პირის ახსნა-განმარტება უსათუოდ უნდა შეაფასოს საქმეზე შეკრებილი მტკიცებულებითი ინფორმაციის (ყველა მტკიცებულების) გათვალისწინებით.

§2. მოწმის ჩვენება

მოწმედ შეიძლება იყოს ნებისმიერი პირი, ვისთვისაც ცნობილია რაიმე გარემოება საქმის შესახებ (სსსკ-ის 140-ე მუხლი).

მოწმე პროცესის ის მონაწილეა, რომელმაც იცის განსახილველ საქმესთან დაკავშირებული ფაქტების შესახებ, რომელთა შესახებაც ვალდებულია სასამართლოს მისცეს სწორი ჩვენება. ეს ფაქტები, შესაძლოა, მოწმეს უშუალოდ ჰქონდეს აღქმული, ან მან საქმისათვის მნიშვნელობის მქონე ფაქტების შესახებ იცოდეს სხვა პირთაგან.

მოწმე განსხვავდება საქმის მონაწილეთაგან იმით, რომ მას არ გააჩნია საქმის შედეგით იურიდიული დაინტერესება, იგი პროცესის იურიდიულად დაუინტერესებელი მონაწილეა.

თუმცა ასეთი სამართლებრივი ინტერესი (დაინტერესება) საქმის შედეგით, არც ექსპერტებს აქვთ, როგორც მტკიცებულებათა წყაროს. აქედან გა-

მომდინარე, ეს ერთი ნიშანი (ინტერესის არქონა) არ არის საკმარისი იმისათვის, რომ განვასხვაოთ მოწმე პროცესის სხვა მონაწილეებად.

ექსპერტისაგან განსხვავებით, მოწმე არავითარ სპეციალურ გამოკვლევას არ ატარებს. ის ფაქტების შესახებ ცნობების წყარო ხდება გარემოებათა დამთხვევის შედეგად.

მოწმე არ არის იურიდიულად დაინტერესებული პირი. თუმცა ეს გარემოება არ გამორიცხავს იმას, რომ მას ჰქონდეს საქმის გადაწყვეტის შედეგით სხვაგვარი დაინტერესება, რაც შეიძლება გამომდინარეობდეს ერთ-ერთ მხარესთან მეგობრული, მტრული, ნათესაური ურთიერთობებიდან, ასევე განპირობებული იყოს სიმპათიითა და ანტიპათიით, სამსახურებრივი კავშირურთიერთობით.

ის ფაქტი, რომ მოწმეს შეიძლება ჰქონდეს სხვა, არაიურიდიული დაინტერესება, არ იძლევა საფუძველს იმისათვის, რომ საერთოდ არ გამოვიყენოთ ასეთი პირი მტკიცებულებათა წყაროდ (არ წარმოადგენს მოწმის ვალდებულებათა შესრულების დამაბრკოლებელ ფაქტორს) ე.ი. სასამართლო მინც დაჰკითხავს მას.

იმავედროულად უნდა აღინიშნოს, რომ სასამართლოს მიერ ასეთი მოწმის ჩვენების გამოკვლევასა და შეფასებას თავისი სპეციფიკა გააჩნია. შემთხვევით როდი არის აღნიშნული კანონში, რომ სხდომის თავმჯდომარე არკვევს მოწმის დამოკიდებულებას საქმეში მონაწილე პირებთან (148-ე მუხლი). იმის ცოდნა, რომ მოწმეს აქვს სხვაგვარი, არაიურიდიული დაინტერესება, აუცილებელია მოწმის დაკითხვის სწორად წარმართვისა და მისი ჩვენების სწორად შესაფასებლად (ანუ ეს გარემოება გასათვალისწინებელია მოწმის ჩვენების შეფასების დროს).

აუცილებლად უნდა ვიქონიოთ მხედველობაში, რომ მოწმედ შეიძლება იყოს ის, ვისაც აქვს უნარი სწორად აღიქვას გარესამყაროს მოვლენები (სინამდვილის ფაქტები, გარემოებები).

მოწმეს უნდა ჰქონდეს სინამდვილის არა მხოლოდ სწორად აღქმის უნარი, არამედ იმის უნარიც, რომ აღქმული ფაქტების შესახებ მისცეს სწორი ჩვენება. ამ ნიშნის გათვალისწინებით, მოწმედ არც ერთ შემთხვევაში არ შეიძლება დაბარებულ და დაკითხულ იქნეს ის, ვისაც თავისი ფიზიკური ან ფსიქიკური ნაკლის გამო არ შეუძლია ობიექტურად (სწორად) აღიქვას ფაქტები და მისცეს მათ შესახებ სწორი ჩვენება (მუხლი 141-ე). სხვა სუბიექტებისაგან მოწმე შემდეგი სპეციფიკური ნიშნებით განსხვავდება: 1) მოწმედ პროცესზე ყოველთვის ფიზიკური

პირი გამოდის. ამასთან, მოწმის ასაკი არ არის შეზღუდული, ანუ, თუ სასამართლო აუცილებლად (საჭიროდ) მიიჩნევს, მოწმის სახით შეიძლება დაიკითხოს მცირეწლოვანიც, რომელსაც შეუძლია სწორად (გონივრულად) აღიქვას გარემომცველი სინამდვილის ფაქტები); 2) მოწმე იურიდიულად დაუინტერესებელი სუბიექტია. არაიურიდიული დაინტერესება (ნათესაური ურთიერთობა, მეგობრობა, მტრობა, სამსახურებრივი დამოკიდებულება და ა.შ.) არ წარმოადგენს დამაბრკოლებელ ფაქტორს მოწმის სახით ჩვენების მისაცემად; 3) მოწმედ გამოდის ის, ვინც უშუალოდ აღიქვა საქმის გარემოებები.

მოწმის ჩვენება მტკიცების ძველთაძველი საშუალებაა. მის უტყუარობას განაპირობებს ადამიანის ბუნებრივი სურვილი, თქვას სიმართლე. სწორი ჩვენების მიცემა უფრო იოლია, ვიდრე სინამდვილის განზრახ დამახრჩვევა. ყალბი ჩვენება ყოველთვის „ლეგენდა“, რომელიც უნდა გამოიგონოს, სიცრუეზე ააგოს, ხელოვნურად შექმნას სუბიექტმა. ყალბი ჩვენება უნდა დაიმახსოვროს, ხოლო, თუ ეს აუცილებელია, უნდა გაიმეოროს პირმა ისე, რომ მის ჩვენებაში წინააღმდეგობები არ იყოს. იმ ცნობებში, რომლებითაც ხდება სინამდვილის განზრახ დამახინჯება, ვერასოდეს ვერ იქნება გათვალისწინებული და ასახული სინამდვილის ყველა ასპექტი. ამიტომ მოწმის ჩვენება მტკიცების ყველაზე გავრცელებულ საშუალებას მიეკუთვნება და მიუხედავად მისი გაყალბების (ფალსიფიკაციის) შესაძლებლობისა (განზრახვის თუ შემთხვევითი მიზეზების შედეგად). მოწმის ჩვენება შეიძლება იყოს სინამდვილის (ჭეშმარიტების) დადგენის უტყუარი საშუალება.

მოწმე სამოქალაქო საპროცესო სამართალურთიერთობათა სუბიექტია და, შესაბამისად, აღჭურვილია საპროცესო უფლებებით და ეკისრება შესაბამისი ვალდებულებებიც.

სამოქალაქო საპროცესო კოდექსით (145-ე მუხლი) მოწმეს ორი ძირითადი ვალდებულება აკისრია – გამოცხადდეს სასამართლოში და მისცეს სწორი ჩვენება მისთვის ცნობილი საქმის გარემოებების ირგვლივ.

მოწმედ გამოსვლა სასამართლოში არსებით დახმარებას უწევს მართლმსაჯულებას. ამიტომ მოწმის სახით ჩვენების მიცემა ფიზიკური პირის ვალდებულებაა. ის, ვინც მოწმედად დაბარებული, ვალდებულია გამოცხადდეს სასამართლოში და მისცეს სწორი ჩვენება. თუ მოწმე არ გამოცხადდება სასამართლოში ისეთი მიზეზით, რომელსაც სასამართლო არასაპატიოდ მიიჩნევს, დაჯარიმდება 10 ლარით. სასამართლომ შეიძლება დაადგინოს მოწმის

იძულებით მოყვანაც (ეს ძირითადად მაშინ ხდება, როცა მოწმეს მეორედ დაბარებენ და არ გამოცხადდება). ჩვენების მიცემაზე უარის თქმის ან განზრახ არასწორი ჩვენების მიცემისათვის მოწმე შეიძლება დაისაჯოს (დაეკისროს სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობა).

იმისათვის, რომ უზრუნველყოფილ და გარანტირებულ იქნეს მოწმისაგან უტყუარი ჩვენების მიღება, ზოგადი წესიდან იმის შესახებ, რომ მოწმე შეიძლება იყოს ნებისმიერი პირი, კანონი ადგენს გამონაკლისებსაც, კერძოდ, მოწმედ არც ერთ შემთხვევაში არ შეიძლება დაბარებულ და დაკითხულ იქნეს:

ა) ის, ვისაც თავისი ფიზიკური ნაკლის ან ფსიქიკური აშლილობის გამო არ შეუძლია სწორად აღიქვას ფაქტები და მისცეს მათ შესახებ სწორი ჩვენება;

ბ) სასულიერო პირი – იმ გარემოებათა შესახებ, რომლებიც მას გაანდევს აღსარების დროს. აქ იგულისხმება სხვადასხვა იმ რელიგიურ კონფესიათა სასულიერო პირებიც, რომელთაც გაიარეს სახელმწიფო რეგისტრაცია, რის გამოც მათ კანონით აღარ შეიძლება მოეთხოვოს ჩვენების მიცემა იმ გარემოებათა შესახებ, რომლებიც მათთვის ცნობილი გახდა აღსარებიდან;

გ) წარმომადგენლები სამოქალაქო საქმეებსა და დამცველები სისხლის სამართლის საქმეებზე – ისეთ გარემოებებთან დაკავშირებით, რომლებიც მათთვის ცნობილი გახდა მათ მიერ წარმომადგენლის ან დამცველის მოვალეობის შესრულების დროს.

მოწმედ შეიძლება იყოს ნებისმიერი ფიზიკური პირი, რომელსაც აქვს უნარი სწორად აღიქვას და მეხსიერებაში აღიღვინოს (გაიხსენოს) გარესამყაროს მოვლენები. ფიზიკური პირის უნარს, იყოს მოწმე, კანონი არ უკავშირებს განსაზღვრული ასაკის მიღწევას, ამიტომ მოწმედ შეიძლება იყოს ბავშვიც.

არასრულწლოვანის (ბავშვის) და პირველ რიგში კი მცირეწლოვანის, როგორც მოწმის, ფსიქოლოგიური თავისებურებანი იმაში მდგომარეობს და იმით ხასიათდება, რომ არასრულწლოვანი გარესამყაროს (გარემოს) აღიქვამს არა იძვინად რაციონალურად, რამდენადაც ემოციურად. შესაბამისად, არასრულწლოვანი მოწმის დაკითხვასაც თავისებურებანი ახასიათებს. სწორედ ამიტომ და ამით აიხსნება, რომ მათი დაკითხვის დროს, კერძოდ, 14 წლის ასაკამდე მოწმის დაკითხვისას, ხოლო სასამართლოს შეხედულებით – 14-დან 18 წლის ასაკამდე

მოწმის დაკითხვის დროსაც, შეიძლება მოწვეულ იქნეს პედაგოგი. კანონი არ ითვალისწინებს არასრულწლოვანი მოწმის დაკითხვის დროს იმ სპეციალისტის მოწვევას, რომელიც ერკვევა ბავშვის ფსიქოლოგიაში (რომელიც ამ სფეროს სპეციალისტია). თუ ეს აუცილებელია, შეიძლება მოიწვიონ აგრეთვე მშობლები, მშვილებლები, მეურვეები ან მზრუნველები. აღნიშნულ პირებს სასამართლოს ნებართვით შეუძლიათ არასრულწლოვან მოწმეს მისცენ შეკითხვები.

მოწმე, რომელსაც 16 წელი არ შესრულებია, დაკითხვის შემდეგ ტოვებს სასამართლო სხდომის დარბაზს, გარდა იმ შემთხვევისა, როდესაც სასამართლო აუცილებლად მიიჩნევს ამ მოწმის დარჩენას სხდომის დარბაზში.

რა თქმა უნდა, მოწმედ არასრულწლოვანის დაბარების დროს არ შეიძლება არ იქნეს მხედველობაში მიღებული (გათვალისწინებული) გონივრული ასაკობრივი ზღვარი (ფარგლები), რამეთუ სამყაროს სწორი აღქმა იწყება ადამიანის განვითარების განსაზღვრული ასაკიდან. ადამიანის ფსიქიკაში გარკვეული დარღვევების არსებობა, აგრეთვე ადამიანის ფიზიკური ნაკლი (ცუდი მხედველობა, სიყრუე) ჯერ კიდევ არ ნიშნავს, რომ მოცემულ პირს არ შეუძლია იყოს მოწმე სასამართლოში.

თუ სასამართლოს დაებადა ეჭვი იმის შესახებ, შეიძლება თუ არა იყოს მოწმედ სმენა ან მხედველობადაქვეითებული პირი, აგრეთვე ფსიქიკურად დაავადებული პირი (ფსიქიკადარღვეული), მაშინ ინიშნება სასამართლო-სამედიცინო ან ფსიქიატრიული ექსპერტიზა. ამასთან, აუცილებელია აღინიშნოს, რომ ზოგჯერ სამოქალაქო სამართალში მოწმის ჩვენება არ შეიძლება გამოვიყენოთ რაიმე გარემოების დასადასტურებლად (დასამტკიცებლად). მაგალითად, სამოქალაქო კოდექსში სპეციალურადაა ხაზგასმული (624-ე მუხლი), რომ სესხის დროს ხელშეკრულების ნამდვილობა არ შეიძლება დადგინეს მხოლოდ მოწმეთა ჩვენებით. მოწმის ჩვენება ამ შემთხვევაში შეიძლება იყოს მხოლოდ დამატებითი მტკიცებულება და არა ერთადერთი.

როგორც სამოქალაქო კოდექსის კომენტარშია აღნიშნული (წიგნი I, გვ. 194-ე), „მარტივი წერილობითი ფორმის დაუცველობა ზოგჯერ იწვევს გარიგების ბათილობას, ზოგჯერ კი არა... ხშირ შემთხვევებში მარტივი წერილობითი ფორმის დაუცველობა არ იწვევს გარიგების ბათილობას, თუმცა დავის შემთხვევაში მხარეებს აყენებს მოთხოვნის დაკმაყოფილების რისკის წინაშე. მოთხოვნის დასასაბუთებლად მხარეებს შეუძლიათ მიმართონ სხვადასხვა მტკიცებულებებს, მათ შორის, მოწმეთა ჩვენებებს,

თუმცა ეს უკანასკნელი შეიძლება იყოს მხოლოდ დამატებითი მტკიცებულება და არა ერთადერთი. მაგალითად, სესხის დროს ხელშეკრულების ნაშვლილობა არ შეიძლება დადგინდეს მხოლოდ მოწმეთა ჩვენებით. მოწმის ჩვენება შეიძლება გამოყენებულ იქნეს შესანახად ჩაბარებული ნივთების ამოსაცნობად. მაგალითად, შემნახველ საკანში ან გარდერობში ჩაბარებული ნივთების ამოსაცნობად, საგანგებო ვითარებაში შესანახად ჩაბარებული ნივთების ამოსაცნობად და ა.შ.¹ მოწმეს შეუძლია დაადასტუროს გამონაკლისის წესით ესა თუ ის გარემოება, რის შესახებაც ხშირად საეციალურადაა დათქმული (აღნიშნული) კანონში.

გარდა ამისა, საინტერესოა ე.წ. მოწმის იმუნიტეტის პრობლემა. მოწმის იმუნიტეტი ასევე ზღუდავს მოწმის ჩვენების გამოყენების შესაძლებლობას. იმუნიტეტი ნიშნავს ზოგიერთი კატეგორიის მოწმის უფლებას, უარი თქვას ჩვენების მიცემაზე სასამართლოში, ხოლო შესაბამისად, სასამართლო ვალდებულია კონსტიტუციითა და კანონით გათვალისწინებულ ცალკეულ შემთხვევებში, გაათავისუფლოს მოწმე ჩვენების მისცემის ვალდებულებისაგან.

საქართველოს კონსტიტუციის 42-ე მუხლით დადგენილია, რომ არავინ არ არის ვალდებული მისცეს თავისი ან იმ ახლობელთა საწინააღმდეგო ჩვენება, რომელთა წრეც განისაზღვრება კანონით.

კანონით შეიძლება დადგინდეს ჩვენების მიცემის მოვალეობისაგან მოწმის გათავისუფლების სხვა შემთხვევებიც (საფუძვლები).

საყურადღებოა, რომ მოწმის იმუნიტეტის ინსტიტუტი არსებობდა რომის სამართალში, რაც შემდეგი დანაწესით იყო გამოხატული: „არავინ არ შეიძლება დაბარებულ იქნეს სასამართლოში თავისი ნების საწინააღმდეგოდ ჩვენების მისაცემად სიმამრის, სიძის, მამინაცვალის, გერის, ბიძაშვილის, დისწულისა და ძმისწულის და ასევე ნათესაობის ხარისხის გათვალისწინებით, სხვა ახლო ნათესავების წინააღმდეგ“.

თუ ფიზიკური პირისათვის ესა თუ ის ცნობა, რომელიც საიდუმლოებას შეადგენს, ცნობილი გახდა თავისი სამსახურებრივი მდგომარეობის გამო, მას უფლება არა აქვს გაახმაუროს ისინი სასამართლოში. იმ ცნობების ნუსხა, რომლებიც პროფესიულ საიდუმლოებას შეადგენს, საკმაოდ დიდია. მაგალითად, ასეთია საადვოკატო საიდუმლოება კონფიდენციალური ცნობების შესახებ, რაც ცნობილი გახდა ადვოკატისათვის

¹ Перетерский И.С. Дигесты Юстиниана. Избранные фрагменты в переводе и с примечаниями И.С. Перетерского. М., 1984, ст. 365.

სასამართლო წარმომადგენლობის დროს; ფიზიკურ პირთა საბანკო ანაბრების საიდუმლოება; საექიმო (სამედიცინო) საიდუმლოება ზოგიერთი დაავადების (ტუბერკულოზი, ვენერიული, ონკოლოგიური და ა.შ.) შესახებ; სანოტარო საიდუმლოება; საგამოძიებო საიდუმლოება წინასწარი გამოძიების მონაცემების შესახებ; ლოცმანის საიდუმლოება და სხვ.

არსებობს აგრეთვე სახელმწიფო, კომერციული, სამხედრო, დიპლომატიური საიდუმლოებანი (იხ. კონსტიტუციის 41-ე მუხლი).

საერთაშორისო-სამართლებრივი აქტებით განმტკიცებულია დიპლომატიური წარმომადგენლების, სამთავრობო დელეგაციების წევრთა და საკონსულოს მუშაკთა იმუნიტეტი სამოქალაქო იურისდიქციის სფეროში. კერძოდ, იმუნიტეტი ნაწილობრივ ათავისუფლებს აღნიშნულ პირებს სამოქალაქო საქმეში მოწმის ფუნქციის შესრულებისაგან.

სსსკ-ის 142-ე მუხლის შესაბამისად, ჩვენების მიცემაზე უარი¹ თქმის უფლება აქვთ:

ა) მხარეთა მეუღლეებს; ბ) ახლო ნათესავებს – შვილებს, შვილიშვილებს, ძმებს, დებს, მშობლებს, მშვილებლებს, შვილობილებს, მზრუნველებს, მეურვეებს, ბებიებს, პაპებს; გ) პირებს, რომლებიც თავიანთი სამსახურებრივი მდგომარეობის გამო ვალდებული არიან დაიცვან საიდუმლოება, თუ ისინი გათავისუფლებული არ არიან ამ მოვალეობისაგან. გარდა ამისა, როგორც დავინახეთ, კონსტიტუციის თანახმად ფიზიკურ პირს უფლება აქვს უარი თქვას ჩვენების მიცემაზე საკუთარი თავის წინააღმდეგ. სსსკ-ის 142-ე მუხლის მე-2 ნაწილი აკონკრეტებს (აზუსტებს), თუ რა შემთხვევაში წარმოიშობა ზემოაღნიშნული უფლება, კერძოდ, ჩვენების მიცემაზე უარის თქმა დასაშვებია, თუ ჩვენების მიცემა გამოიწვევს მოწმის ან მისი ახლო ნათესავის მიმართ სისხლის სამართლებრივი დევნის დაწყებას, ან მიაყენებს მათ ქონებრივ ზიანს.

საქართველოს კონსტიტუციის 52-ე მუხლის მე-3 ნაწილის თანახმად, ჩვენების მიცემაზე უარის თქმის უფლება აქვს ასევე პარლამენტის წევრს იმ ფაქტის გამო, რომელიც მას გაანდეს, როგორც პარლამენტის წევრს. ეს უფლება პარლამენტის წევრს უნარჩუნდება მისი უფლებამოსილების შეწყვეტის შემდეგაც.

„სახალხო დამცველის შესახებ“ საქართველოს ორგანული კანონის მე-5 მუხლის მე-4 პუნქტის თანახმად კი, ჩვენების მიცემაზე უარის თქმის უფლებით სარგებლობს ასევე საქართველოს სახალხო დამცველი იმ ფაქტის გამო, რომელიც მას გაანდეს, როგორც საქართველოს სახ-

აღზო დამცველს. ეს უფლება მას უნარჩუნდება უფლებამოსილების შეწყვეტის შემდეგაც.

იურიდიულ ლიტერატურაში მოწმეთა ჩვენებებს მათი შინაარსის მიხედვით სამ ჯგუფად ყოფენ:

- 1) ცნობა-ინფორმაცია;
- 2) ცნობები, რომლებიც შეიცავენ მხარის მოსაზრებებს;
- 3) მცოდნე მოწმეთა ჩვენება.¹

ცნობა-ინფორმაციას ჩვეულებრივ ის მოწმეები იძლევიან, რომლებმაც არ იციან, თუ რა სამართალურთიერთობებია წარმოშობილი მოდავე მხარეთა შორის. ასეთი მოწმე შემოიფარგლება სამოქალაქო საქმის სწორად გადასაწყვეტად მნიშვნელობის მქონე რომელიმე ერთი ან რამდენიმე ფაქტის გადმოცემით. ასეთ ჩვენებებს იძლევიან თვითმხილველები, რომელთაც შემთხვევით შეიტყვეს, შემთხვევით გაიგეს საქმის ამა თუ იმ გარემოების შესახებ.

ჩვენების მეორე სახე ტიპურია, დამახასიათებელია იმ მოწმეთათვის, რომლებიც კარგად იცნობენ მხარეებს, ანდა ერთ-ერთ მათგანს, იციან, თუ როგორ ვითარდებოდა სადავო სამართალურთიერთობა. ხშირად ასეთი მოწმეები (ნათესავები, მეგობრები ან, პირიქით, ერთ-ერთი მხარის მტრები) ფაქტობრივად არიან დაინტერესებული საქმის შედეგით (ანუ იმით არიან დაინტერესებულნი, რომ საქმე რომელიმე მხარის სასარგებლოდ გადაწყდეს). ისინი, როგორც წესი, არ შემოიფარგლებიან რომელიმე კონკრეტული ფაქტის გადმოცემით, სასამართლოს მოუთხოვნიან არა რომელიმე ერთი ფაქტის შესახებ, არამედ აყალიბებენ თავიანთ მოსაზრებებს (თვალსაზრისს), გამოთქვამენ საკუთარ აზრს, გამოაქვთ ლოგიკური დასკვნები, იძლევიან მოდავე მხარეთა დახასიათებას. ეს დასკვნები და მოსაზრებები შეიცავენ სადავო სიტუაციის შეფასებას და სხვ.

ამიტომ, მოცემულ პირთა მოსაზრებების გამიჯვნა საკუთრივ მტკიცებულებითი ინფორმაციისაგან სასამართლოსათვის ყოველთვის იოლი როდია.

და თუმცა აღნიშნულ მოწმეთა ჩვენებები ყველაზე უფრო სრულად აღწერენ სადავო სიტუაციას, საქმის ფაქტობრივ მხარეს, მაგრამ, ამასთან, ღიღია საქმის გარემოებათა (ფაქტობრივი მხარის) დამახინჯების, არაობიექტური ინფორმაციით მტკიცებულებათა შეცვლის საშიშროებაც (საფრთხე).

---

¹ Фокина М.А. Свидетельские показания в состязательном гражданском судопроизводстве. Саратов, 1996, ст. 60.

მესამე სახის ჩვენებას სასამართლო იღებს მცოდნე მოწმეთაგან, რომელთაც პროფესიული, სპეციალური ცოდნის წყალობით ძალუძთ სასამართლოს არა მარტო შეატყობინონ (აცნობონ) ფაქტობრივი ხასიათის ინფორმაცია, არამედ მიუთითონ კონკრეტული გარემოებების მიზეზებიც და შედეგებიც. მაგალითად, მძღოლს შეუძლია დაწვრილებით და კვალიფიციურად აღწეროს (გადმოსცეს) საგზაო-სატრანსპორტო შემთხვევის გარემოებები, რომლის თვითმხილველიც იყო.

ამიტომ მცოდნე მოწმე თავისი ბუნებით სპეციალისტს ჰკავს.

მოწმე ფაქტების შესახებ ცნობების წყაროა. სასამართლო მტკიცებულება კი არის ფაქტების შესახებ ცნობები, რომელთაც შეიცავს მოწმის ჩვენება; ამიტომ მოწმე და მოწმის ჩვენება სხვადასხვა ცნებებია. მოწმე მტკიცებულებათა წყაროა, ხოლო მოწმის ჩვენება – მტკიცების საშუალება (მტკიცებულება).

მოწმის ჩვენების შინაარსი ორი ნაწილისაგან (ზოგადი და სპეციალური ნაწილისაგან) შედგება. ზოგად ნაწილს მიეკუთვნება ცნობები ისეთი ფაქტების შესახებ, რომლითაც ხდება მოწმის პიროვნების, მხარეებისა და საქმისადმი მისი დამოკიდებულების (ურთიერთობის) გარკვევა. სპეციალურ ნაწილს კი მიეკუთვნება ცნობები საქმეზე დასადგენი, მტკიცებულებითი ფაქტების შესახებ, ე.ი. ის, რასაც მტკიცებულებითი მნიშვნელობა აქვს.

რა შემთხვევებში ხდება საჭირო (აუცილებელი) მოწმის დაბარება და მისგან ჩვენების მიღება სასამართლოში?

მოწმის ჩვენება საჭიროა სამ შემთხვევაში:

1) ზოგიერთი იმ ფაქტის დასადგენად, რომელთა დოკუმენტალურად განმტკიცება (დამაგრება) არ შეიძლება (მაგალითად, კმაყოფაზე ყოფნის ფაქტი);

2) იმ გარემოებათა (ფაქტების) დასადგენად, რომლებიც დოკუმენტალურად იყო თავის დროზე გაფორმებული, მაგრამ დოკუმენტები დაიკარგა და მათი აღდგენა შეუძლებელია (ასეთია უდავო წარმოების წესით იურიდიული ფაქტების დადგენის შესახებ საქმეთა უმრავლესობა);

3) მტკიცების საშუალებათა (მხარეთა ახსნა-განმარტების, წერილობითი და ნივთიერი მტკიცებულებებისა და სხვ.) უტყუარობის გამოსაკვლევად (გამოსარკვევად) და შესამოწმებლად. ამიტომ სასამართლო პრაქტიკაში ხშირად მოწმის ჩვენება შეუცვლელი და ეფექტიანი საშუალებაა სასამართლოში წარდგენილი დოკუმენტების სიყალბის გამოსავლენად და ა.შ.

სამოქალაქო პროცესში მოწმის საპროცესო მდგომარეობა, პირველ ყოვლისა, მასზე დაკისრებული მოვალეობებით განისაზღვრება. მოწმე ვალდებულია, როცა სასამართლო დაიბარებს, გამოცხადდეს სასამართლო სხდომაზე და მისცეს სწორი ჩვენება.

ეს ვალდებულებები უზრუნველყოფილია ისეთი იურიდიული სანქციების შეფარდების (გამოყენების) შესაძლებლობით, როგორიცაა: დაჯარიმება, სასამართლოში იძულებით მიყვანა, დაბოლოს, სისხლის სამართლის პასუხისგებაში მიცემა (იხ. სსსკ-ის 145-ე მუხლი).

საპროცესო მოვალეობების შესრულება უზრუნველყოფს მოწმის მიერ თავისი უფლებების განხორციელებასაც.

რა უფლებებით სარგებლობს მოწმე?

პირველ ყოვლისა, მოწმეს აქვს გაწეული ხარჯების კომპენსაციის უფლება, კერძოდ, კანონით გარანტირებულია მოწმის მოვალეობის მთელი დროის განმავლობაში სამუშაო ადგილზე საშუალო ხელფასის შენარჩუნება. მოწმეებს, რომლებიც არ არიან შრომით ურთიერთობაში, სამუშაოდან ან ჩვეულებრივი საქმიანობიდან მოცდენისათვის ეძლევათ გასამრჯელო ფაქტობრივად დახარჯული დროისა და შრომის ანაზღაურების მინიმალურ ოდენობის გათვალისწინებით (45-ე მუხლი). მოწმეს ასევე უფლება აქვს მოითხოვოს სასამართლოში გაჩიობასთან დაკავშირებული ხარჯების (მგზავრობის, დაქირავების და ა.შ.) ანაზღაურება კანონით დადგენილი წესით (146-ე მუხლი).

მეორე ის, რომ მოწმეს, რომელმაც არ იცის სამართალწარმოების ენა, უფლება აქვს მისცეს ჩვენება მშობლიურ ენაზე, ისარგებლოს თარჯიმნის მომსახურებით.

მესამე ის, რომ მოწმე საერთოდ ჩვენებას აძლევს ზეპირად, მაგრამ მას უფლება აქვს ჩვენების მიცემის დროს ისარგებლოს ჩანაწერებით, თუ მისი ჩვენება დაკავშირებულია რაიმე ციფრობრივ (გამოთვლებთან) ან ძნელად დასამახსოვრებელ სხვა ცნობებთან. ეს ჩანაწერები წარედგინება სასამართლოსა და საქმის მონაწილეთ და ისინი მხარეთა შუამდგომლობით ან სასამართლოს ინიციატივით (განჩინებით) შეიძლება დაერთოს საქმეს.

სამოქალაქო პროცესში მოწმეს შეუძლია ისარგებლოს სხვა უფლებებითაც, კერძოდ კი: სთხოვოს სასამართლოს (იშუამდგომლოს), რათა მან ხელმეორედ დაჰკითხოს მოწმე, აგრეთვე მოახდინოს მოწმეთა დაპირისპირება მათ ჩვენებებში წინააღმდეგობათა გასარკვევად (149-ე მუხლი); სთხოვოს სასამართლოს, რათა მან დაჰკითხოს მოწმე მის

ადგილსამყოფელზე, როცა მოწმეს ავადმყოფობის, მოხუცებულობის, ინვალიდობის, ან სხვა საპატო მიზეზით არ შეუძლია გამოცხადდეს სასამართლოში (147-ე მუხლის „ა“ ქვეპუნქტი); მოითხოვოს დაკითხვა დახურულ სხდომაზე, თუ ეს აუცილებელია სახელმწიფო საიდუმლოების დაცვის მიზნით და სახელმწიფო ინტერესებიდან გამომდინარე.

რაც შეეხება მოწმის დაკითხვის საპროცესო წესს, ის განხილულია შესაბამის თავში, აქ კი აღენიშნავთ მხოლოდ რამდენიმე მნიშვნელოვან მომენტს.

მოწმის დაკითხვა წარმოებს ზეპირი ფორმით. მოწმის წერილობითი ჩვენება არ დაიშვება. ამიტომაც არასწორია მოწმის ახსნა-განმარტების წერილობითი სახით ჩამოყალიბება და მისთვის მტკიცებულების ძალის მინიჭება, რასაც ზოგჯერ ადგილი აქვს პრაქტიკაში. დაკითხვის ზეპირი ფორმა იმიტომ არის შემოღებული, რომ ასეთი ფორმა ყველაზე უკეთესია, რომელიც უზრუნველყოფს მოწმისაგან ხარისხიანი ჩვენების მიღებასა და სასამართლოს მიერ ამ ჩვენების სწორ გაგებას.

მოწმე თავისუფალი თხრობით გადმოსცემს ყოველივეს (აძლევს ჩვენებას), რაც მან იცის საქმის გარემოებების (საქმის ფაქტობრივი მხარის – მოქმედებების, მოვლენების) შესახებ, რომელთა თვითმხილველიც თავად იყო, აგრეთვე იმ ფაქტების შესახებ, რომელთა არსებობა-არარსებობის თაობაზეც მისთვის ცნობილი გახდა სხვა პირთა სიტყვებიდან, ნათქვამიდან. ასეთი მტკიცებულება კი ნაწარმოები მტკიცებულება იქნება, რაც სასამართლომ უნდა გაითვალისწინოს მისი შეფასების დროს. მტკიცებულებად არ იქნება მიჩნეული მოწმის ჩვენება, თუ მოწმე ვერ მიუთითებს იმ წყაროს, საიდანაც მან გაიგო ამ გარემოებათა შესახებ.

მოწმის ზეპირი ჩვენების გამოკვლევის საშუალებაა მათი დაკითხვა ღია სასამართლო სხდომაზე, მხარეებისა და საქმის მონაწილე სხვა პირთა თანდასწრებით უშუალოდ სასამართლოს იმ შემადგენლობის მიერ, რომელმაც უნდა განიხილოს და არსებითად გადაწყვიტოს საქმე.

უშუალობის პრინციპიდან გამონაკლისს წარმოადგენს მოწმისაგან ჩვენების მიღების შემდეგი შემთხვევები: მოწმისაგან ჩვენება შეიძლება მიღებულ იქნეს მტკიცებულებათა უზრუნველყოფის წესით; მოწმე შეიძლება დაჰკითხოს სასამართლომ მის ადგილსამყოფელზე, თუ მოწმეს ავადმყოფობის, მოხუცებულობის, ინვალიდობის ან სხვა საპატო მიზეზით არ შეუძლია გამოცხადდეს სასამართლოში; მოწმისაგან ჩვენება შეიძლება მიიღოს სხვა სასამართლომ სასამართლო დავალების შესრულების

წესით; მოწმე შეიძლება დაიკითხოს საქმის განხილვის გადადების დროს. (216-ე მუხლის მე-3 ნაწილი).

მხარეთა და მესამე პირთა ახსნა-განმარტებების მიღებამდე, მოწმეები არ უნდა იმყოფებოდნენ სხდომის დარბაზში, ამიტომ, ამ პირთა ახსნა-განმარტებების მიღებამდე, ყველა მოწმე, რომელსაც ჯერ არ მიუცია ჩვენება, ტოვებს სასამართლო სხდომის დარბაზს. ამ ღონისძიების არსი იმაში მდგომარეობს, რომ იგი საშუალებას იძლევა გამოირიცხოს მხარეთა და მესამე პირთა ახსნა-განმარტებების გავლენა მოწმეთა ჩვენებაზე. თუ ვინმე იმყოფებოდა სხდომის დარბაზში, იგი აღარ დაიკითხება (აღარ შეიძლება დაიკითხოს) მოწმედ შემდგომში. ამასთან, პრაქტიკაში მიჩნეულია, რომ ასეთი მოწმე შეიძლება დაიკითხოს, მაგრამ მისი ჩვენება კრიტიკულად უნდა შეფასდეს და მხედველობაში იქნეს მიღებული მისი ყოფნა დარბაზში.

ყოველი მოწმე ცალკე უნდა დაიკითხოს. დაკითხული მოწმე რჩება სასამართლო სხდომის დარბაზში საქმის განხილვის დამთავრებამდე და არ შეუძლია გავიდეს დარბაზიდან სასამართლოს ნებართვის გარეშე. სხდომის თავმჯდომარე წინადადებით მიმართავს მოწმეს აცნობოს სასამართლოს თავისუფალი თხრობით ყველაფერი, რაც მისთვის პირადად ცნობილია საქმის გარემოებათა (საქმის ფაქტობრივი მხარის) შესახებ. ჩვენების მიცემის შემდეგ, როგორც წესი, საჭიროა მოწმისათვის შეკითხვების დასმა ჩვენების დაზუსტების, დაკონკრეტებისა და შემოწმების მიზნით.

შეკითხვების დასმის თანმიმდევრობას კანონი ადგენს შეჯიბრებითობის პრინციპის გათვალისწინებით (იხ. 148-ე მუხლის მე-4 ნაწილი). დაუშვებელია მოწმისათვის მისახვედრი შეკითხვების დასმა, როცა შეკითხვა თვითონვე შეიცავს პასუხს ან როცა შეკითხვას შეიძლება უპასუხოს პირმა მხოლოდ სიტყვებით „დიახ“, ან „არა“.

თავისებურებით ხასიათდება 14-დან 18 წლამდე არასრულწლოვანის დაკითხვა, რაზეც უკვე ვისაუბრეთ. ამასთან, 16 წელს მიუღწეველ მოწმეს არ ეკისრება სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობა ჩვენების მიცემაზე უარის თქმის ან ყალბი ჩვენების მიცემისათვის, ამიტომ სასამართლო, შესაბამისად, არც აფრთხილებს 16 წლამდე მოწმეს ამ პასუხისმგებლობის შესახებ. სასამართლო მას მხოლოდ განუმარტავს ზნეობრივ მოთხოვნას, თქვას სიმართლე. გამონაკლის შემთხვევაში, თუ ეს აუცილებელია სწორი და გულწრფელი ჩვენების მისაღებად, არასრულწლოვანი მოწმის დაკითხვის დროს სასამართლოს წინადადებით სხდომის დარბაზიდან შეიძლება რომელიმე მხარის გაყვანა, რათა დარბაზში უფროსი ადამიანის ყოფნამ

გავლენა არ მოახდინოს არასრულწლოვან მოწმეზე. სხდომის დარბაზში ამ მხარის დაბრუნების შემდეგ მას უნდა ეცნობოს არასრულწლოვანი მოწმის ჩვენება და მიეცეს შესაძლებლობა დაუსვას მოწმეს შეკითხვები.

მოწმის ჩვენების შეფასების დროს სასამართლომ უნდა გაითვალისწინოს, აღიქვა თუ არა ფაქტები თვითონ მოწმემ, თუ მან ფაქტების არსებობის შესახებ გაიგო სხვებისგან. სხვებისგან აღქმული (გავგებულ) ინფორმაცია შეიძლება დამახინჯდეს იმ პირის მიერ, რომელმაც ის გადასცა მოწმეს. თავის მხრივ, თვითონ მოწმემ ასევე შეიძლება არასწორად აღიქვას საუბარი (ნალაპარაკევი). მოწმის ჩვენების შეფასებისას სასამართლო ანალიზებს ინფორმაციის (ცნობების) ფორმირების, მოწმის მიერ ამ ინფორმაციის დამახსოვრებისა და ინფორმაციის გადმოცემის მთელ პროცესს.

სასამართლომ მოწმის ჩვენების შეფასების დროს, სწორი დადგენილების მისაღებად, აუცილებლად უნდა გასცეს პასუხი შემდეგ საკითხებს:

- 1) რა თანაფარდობაშია მოწმის ჩვენება მტკიცების საგანთან;
- 2) დასაშვებია თუ არა მოწმის ჩვენება საქმის კონკრეტული გარემოების დასადგენად;
- 3) დაინტერესებულთა თუ არა მოწმე საქმის შედეგით ვინმეს (რომელიმე მხარის) სასარგებლოდ;
- 4) აქვს თუ არა უნარი მოწმეს, ინდივიდუალური თვისებების გათვალისწინებით, სწორად აღიქვას, დამახსოვროს და გადმოსცეს სასამართლოში მტკიცებულებითი ინფორმაცია (ცნობები);
- 5) რამდენად სწულია მოწმის ჩვენება და საკმარისია თუ არა ეს ჩვენება განსაზღვრული ცნობების ფორმირებისათვის;
- 6) შეესაბამება თუ არა მოწმის ჩვენება საქმეში არსებულ ფაქტობრივ მონაცემებს (მტკიცებულებებს).

§3. წერილობითი მტკიცებულებები

სამოქალაქო პროცესში წერილობითი მტკიცებულებებია ის საგნები, რომლებიც შეიცავენ ასოებს, ნიშნებს, ციფრებს, ხაზებს და ა.შ., საიდანაც სასამართლო იღებს საქმის კანონიერად და დასაბუთებულად განსახილველად და გადასაწყვეტად აუცილებელი გარემოებების შესახებ ცნობებს. ანუ მათი მეშვეობით საგნებზე გამოხატულია გარკვეული აზრები, რომ-

ლებიც შეიცავენ საქმისათვის მნიშვნელობის მქონე ფაქტებისა და გარემოებების შესახებ ცნობებს.

კოდექსში ჩამოთვლილია წერილობით მტკიცებულებათა ცალკეული სახეები, კერძოდ ესენია: აქტები, მაგალითად, მართლმსაჯულების აქტები (გადაწყვეტილება, განაჩენი, განჩინება), ადმინისტრაციული აქტები (გადაწყვეტილებები და დადგენილებები), სამოქალაქო რეგისტრაციის აქტები, საბუთები (დოკუმენტები), საქმიანი და პირადი ხასიათის წერილები (134-ე მუხლი). ეს ჩამონათვალი არ არის ამომწურავი. წერილობითი მტკიცებულებებია ასევე ნახაზები, გეგმები, რუკები, სქემები, მუსიკალური ნოტები, ხელშეკრულებები, ცნობები, საქმიანი კორესპონდენცია, სხვა დოკუმენტები და ციფრული, გრაფიკული ჩანაწერის ფორმით, მათ შორის ფაქსიმილეს, ელექტრონული ან სხვა საშუალებით (ხერხით) მიღებული მასალები, რომელიც საშუალებას გვაძლევს დავადგინოთ დოკუმენტის შინაარსი.

წერილობით მტკიცებულებათა ნივთიერ საფუძველს (წყაროს) შეადგენს ნებისმიერი ფორმისა და თვისების მქონე საგნები (ხშირად ესაა ქალაქი, ხე, მეტალი), რომლებსაც შეუძლიათ შეინარჩუნონ მასზე აღნიშნული წერილობითი ნიშნები.

წერილობითი მტკიცებულებები, პირველ ყოვლისა, საგნებია, მიუხედავად იმისა, თუ რა მასალისაგან არის დამზადებული. ისაა თანისთავად ეს საგნები ჯერ კიდევ როდი წარმოადგენს წერილობით მტკიცებულებებს. საგანი მტკიცებულება ხდება, როცა მასზე აღნიშნულია ასოები, ციფრები, სიმბოლოები, იეროგლიფები, სატელეგრაფო, სტენოგრაფიული, ტოპოგრაფიული და მსგავსი ნიშნები, რომლებიც გამოხატავენ იურიდიული ან მტკიცებულებითი ფაქტების შესახებ (საქმის გარემოების შესახებ) ცნობების შემცველ აზრებს (ანუ მნიშვნელობა არა აქვს იმას, თუ რითაა შინაარსი გადმოცემული, არამედ მნიშვნელობა აქვს იმას, რომ მტკიცებულება შეიცავს საქმის გარემოებების შესახებ ცნობებს).

წერილობით მტკიცებულებებში წერილობითი ნიშნების აღნიშვნის ხერხმა (საშუალებამ) საგანზე უნდა დატოვოს კვალი, ნიშანი, რომელიც ადვილი იქნება აღსაქმელად და წასაკითხად. ნიშნები შეიძლება აღინიშნოს ქიმიური საშუალებებით (ტუშით, საღებავით, მელნით) ანდა მექანიკური საშუალებებით საგნის ზედაპირის ცვლილებით, ჭრით, ტვიფარით, ამოჭრით, ამოკვეთით, დადავით (ამოწვით). იმ ცნობების, რომლებიც აუცილებელია სასამართლოსათვის საქმეზე დასადგენი გარემოებების დასადგენად, აღქმა ხდება მოცემული ტექსტის შინაარსიდან და არა იმ

საგნის თვისებიდან გამომდინარე, რომელზედაც ის არის აღნიშნული.

წერილობითი მტკიცებულება სხვადასხვა სახისაა: 1) დოკუმენტები; 2) აქტები; 3) საქმიანი ხასიათის წერილები; 4) პირადი ხასიათის წერილები (134-ე მუხლი).

დოკუმენტი ისეთი წერილობითი მტკიცებულებაა, რომელიც გაცემულია ან დადასტურებულია (დამოწმებულია) კომპეტენტური ორგანოს მიერ მისი უფლება-მოვალეობების (უფლებამოსილების) ფარგლებში, კანონით დადგენილი წესით და რომელსაც აქვს ყველა აუცილებელი რეკვიზიტი (გაცემის თარიღი, თანამდებობის პირის ხელმოწერა, დოკუმენტის გამცემი ორგანოს ან ორგანიზაციის მითითება, დასახელება და ა.შ.). მაგალითად, ადმინისტრაციული კანონმდებლობა განსაზღვრავს ადმინისტრაციული აქტის რეკვიზიტებს და ა.შ. ამასთან, ყველა წერილობითი მტკიცებულება როდი შეიძლება მივიჩნიოთ დოკუმენტად და არც ყველა დოკუმენტს (მაგალითად, კინოფოტოდოკუმენტი) არ შეიძლება ეწოდოს წერილობითი მტკიცებულება და, შესაბამისად, მათზე არც შეიძლება გავავრცელოთ წერილობითი დოკუმენტების გამოკვლევის საპროცესო კანონით დადგენილი რეჟიმი (წესი).

სამოქალაქო საპროცესო სამართლის მეცნიერებაში საყოველთაოდ მიღებული მოსაზრება იმის თაობაზე, რომ, როგორც წესი, წერილობითი მტკიცებულების წარმოშობის (ჩამოყალიბების) პროცესი სამი სტადიისაგან შედგება: 1) სუბიექტის მიერ სინამდვილის აღქმა; 2) აღქმული ცნობების დამახსოვრება მეხსიერებაში; 3) ამ ცნობების ასახვა (დამაგრება) საგანზე პირობითი ნიშნების (ასოები, ციფრები, ნოტები) მეშვეობით.

წერილობითი მტკიცებულებები მრავალგვარია და ერთმანეთისაგან განსხვავდება თავისი წარმოშობით, ფორმირების პროცესით, გარეგანი ფორმით, შინაარსით.

წერილობითი მტკიცებულებები თავიანთი ბუნებით სხვადასხვაგვარია, ამიტომ მათ კლასიფიკაციას ახდენენ: 1) წერილობითი მტკიცებულებების წარმოშობის სუბიექტის; 2) წერილობითი მტკიცებულების შინაარსის ხასიათის და 3) ფორმის; 4) ფორმირების ხერხის (საშუალების) მიხედვით (დედანი და ასლი).

სუბიექტის მიხედვით, რომლისგანაც მომდინარეობს წერილობითი მტკიცებულებები (დოკუმენტები), მათ ყოფენ ოფიციალურ და კერძო (არაოფიციალურ) წერილობით მტკიცებულებებად.

ოფიციალური წერილობითი მტკიცებულებები თავიანთი არსით დო-

კუმენტებია, რამეთუ მომდინარეობს სახელმწიფო ორგანოების, თანამდებობის პირების, საწარმოების, დაწესებულებებისა და ორგანიზაციებისაგან და იქმნება მათ მიერ თავიანთი ფუნქციების განხორციელების დროს. ოფიციალური წერილობითი მტკიცებულებებია მაგალითად, დაბადების მოწმობა, ქორწინების რეგისტრაციის მოწმობა, სამსახურში დანიშვნის ბრძანება და სხვ.

ოფიციალური წერილობითი მტკიცებულებები (დოკუმენტები) იმით ხასიათდება, რომ ისინი, პირველ ყოვლისა, გაცემული არიან უფლებამოსილი ორგანოებისა და თანამდებობის პირების მიერ, მეორე, მოცემული აქტები შეესაბამებიან მათ შესაძგენად კანონით დადგენილ ფორმასა და რეკვიზიტებს, მესამე, დოკუმენტის შედგენისა და გაცემის წესი განსაზღვრულია კანონით. ის აქტები, რომლებიც მომდინარეობს არაუფლებამოსილი ორგანოებისა და თანამდებობის პირებისაგან, გამოცემულია კომპეტენციის დარღვევით, ყოველთვის ბათილად ჩაითვლება მთლიანად ანდა ნაწილობრივ როგორც კანონის ან სხვა ნორმატიული წყაროს საწინააღმდეგო აქტება და ეს აქტები აღარ შეიძლება დაედოს საფუძვლად სამართალსა და იურიდიურობის წარმოშობას. დაუშვებელია ამ აქტების გამოყენება წერილობით მტკიცებულებად გადაწყვეტილების დასასაბუთებლად.

არაოფიციალური (კერძო) ეწოდება წერილობით მტკიცებულებას, რომელიც მომდინარეობს ფიზიკური პირებისაგან. თუ წერილობითი მტკიცებულება მომდინარეობს ერთბაშად ორგანიზაციისა და ფიზიკური პირისაგან, მაგალითად, წერილობითი შრომითი ხელშეკრულება კანონით გათვალისწინებულ შემთხვევებში, მაშინ ასეთი მტკიცებულება უნდა მივაკუთვნოთ ოფიციალურ წერილობით მტკიცებულებას.

შინაარსის მიხედვით წერილობითი მტკიცებულებები იყოფა ასევე ორ ჯგუფად: 1) საგანმკარგულებო წერილობითი და 2) საცნობოსაინფორმაციო წერილობითი მტკიცებულებები.

საგანმკარგულებო ეწოდება ისეთ წერილობით მტკიცებულებას, რომელიც შეიცავს ერთი ან რამდენიმე პირის (მათ შორის იურიდიული პირის), ასევე სახელმწიფო ხელისუფლების ან მმართველობის ორგანოს ნების გამოვლენას, რომელიც იწვევს სამართალსა და იურიდიურობის წარმოშობას (დადგენას), შეცვლას ან შეწყვეტას. საგანმკარგულებო მტკიცებულებებია: ა) სახელმწიფო ხელისუფლების ან მმართველობის ორგანოს ის აქტები, რომელთაც არ გააჩნიათ ნორმატიული ხასიათი (მაგალითად,

მათზე დაკისრებული ფუნქციების განხორციელების მიზნით გამოცემული ბრძანებები, ადგილობრივი ორგანოს ადმინისტრაციის გადაწყვეტილება მეურვეობის დაწესების შესახებ და ა.შ.). ბ) თავიანთი კომპეტენციის ფარგლებში გამოცემული საწარმოს, დაწესებულების, ორგანიზაციის აქტები (მაგალითად, მათ ხელმძღვანელთა განკარგულებანი და თანამდებობის პირთა სხვა აქტები); გ) მხარეთა შორის დადებული წერილობითი სამოქალაქო-სამართლებრივი გარიგებანი, მხარეთა განცხადებები და სხვა დოკუმენტები, რომლებიც შეიცავენ მატერიალურ-სამართლებრივი ურთიერთობების მონაწილეთა ნების გამოვლენას.

საცნობო-საინფორმაციო წერილობითი მტკიცებულებები, რომლებიც შეიცავენ ცნობებს ფაქტების არსებობის ან არარსებობის შესახებ (ასეთია სხვადასხვა სახის ცნობა, აქტი, ანგარიში, მოწმობა, სხდომის, კრების ოქმი, მოხსენებითი ბარათი, საქმიანი და პირადი (კერძო) ხასიათის წერილები, ტექნიკური დოკუმენტაცია და ა.შ.)

საცნობო-საინფორმაციო წერილობითი მტკიცებულებები შეიცავს იურიდიული ან მტკიცებულებითი მნიშვნელობის მქონე ფაქტების, მოვლენების აღწერას, ასევე ადასტურებს (ამტკიცებს) ამ ფაქტებს.

ცალკეულ წერილობით მტკიცებულებათა საეციფიკა, მათი საგანმკარგულებო და საცნობო-საინფორმაციო მტკიცებულებებად დაყოფის თვალსაზრისით, იმაში მდგომარეობს, რომ წერილობითი მტკიცებულება ერთდროულად შეიძლება შეიცავდეს როგორც საგანმკარგულებო, ისე საინფორმაციო ხასიათის ცნობებს. მაგალითად, საწარმოს ხელმძღვანელის ბრძანების გამოცემის თარიღი, მისი ნომერი საინფორმაციო ხასიათისაა, მაშინ, როცა ბრძანების სარეზოლუციო ნაწილი გამოხატავს ხელმძღვანელის ნებას, თვითონ მბრძანებლურ-საგანმკარგულებო ფაქტს.

ფორმის მიხედვით წერილობითი მტკიცებულებები შეიძლება დაიყოს ოთხ ჯგუფად: 1) მარტივი წერილობითი ფორმის დოკუმენტები; 2) სავალდებულო ფორმისა და შინაარსის მქონე წერილობითი მტკიცებულებები (მაგალითად: საწარმოში მომხდარი უბედური შემთხვევის შესახებ შედგენილი აქტი, სამოქალაქო რეგისტრაციის აქტები, კერძოდ, დაბადების, ქორწინების რეგისტრაციის მოწმობები და სხვა); 3) სანოტარო წესით დამოწმებული ხელშეკრულებები საჯარო რეესტრში მათი შემდგომი რეგისტრაციის გარეშე; 4) სანოტარო წესით დამოწმებული ხელშეკრულებები, რომელთათვისაც საჭიროა (აუცილებელია) შემდგომი რეგისტრაცია საჯარო რეესტრში.

სანოტარო წესით დადასტურებული წერილობითი მტკიცებულებების

ნამდვილობა (უტყუარობა) დადასტურებულ ან დამოწმებულ უნდა იქნეს ნოტარიუსის ან სანოტარო ფუნქციის შემსრულებელი სხვა თანამდებობის პირის მიერ, რომლებიც სანოტარო მოქმედებების შესრულებისას გათანაბრებული არიან ნოტარიუსთან.

როგორც წესი, წერილობითი მტკიცებულებები სასამართლოში დედანის სახით უნდა იქნეს წარდგენილი. შეიძლება წარდგენილ იქნეს სათანადო წესით დამოწმებული დოკუმენტის (საბუთის) ასლი, თუმცა სასამართლოს უფლება აქვს მხარეთა შეამდგომლობით ან თავისი ინიციატივით მოითხოვოს დედნის წარდგენა, თუ ეს აუცილებელია. დოკუმენტების დედნები აუცილებელია, როცა საქმის გარემოებები კანონის თანახმად მხოლოდ დედანი დოკუმენტებით უნდა დადასტურდეს (ანუ, როცა საქმე დედანი დოკუმენტების გარეშე ვერ გადაწყდება), ან, როცა წარდგენილია სხვადასხვა შინაარსის ასლი. პირი შეიძლება გათავისუფლდეს დედნის წარდგენის მოვალეობისაგან მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ დაამტკიცებს, რომ ასეთი საბუთის წარდგენა გარკვეული მიზეზით, რომელსაც სასამართლო საფუძვლიანად მიიჩნევს, შეუძლებელია. საყურადღებოა, რომ საბუთის ასლისათვის მტკიცებულებითი მნიშვნელობის მინიჭება დამოკიდებულია სასამართლოს შეხედულებაზე (135-ე მუხლი).

წერილობითი მტკიცებულებების კლასიფიკაციას პრაქტიკული მნიშვნელობა აქვს, რამეთუ სასამართლო ყურადღებას აქცევს შინაარსის, ფორმისა და იმ სუბიექტის თავისებურებებზე, რომლისგანაც მომდინარეობს მტკიცებულება, რაც ხელს უწყობს წერილობითი მტკიცებულებების უტყუარობისა და საკმარისობის შეფასების საკითხისადმი სწორ მიდგომას.

დაინტერესებულმა პირმა, შესაძლოა, სადავო გახადოს წერილობითი მტკიცებულება იმით, რომ:

ა) განაცხადოს, რომ წერილობითი მტკიცებულება ძალადაკარგული (გაუქმებული) ან ბათილია, შესაბამისად, მისი ნამდვილობა საეჭვოა, ან წერილობითი მტკიცებულება სადავო გახადოს დადგენილ ფორმასთან შეუსაბამობის გამო;

ბ) არსებითად უარყოს წერილობით მტკიცებულებაში ასახული ცნობები, ანუ წერილობითი მტკიცებულება შეიძლება სადავო გახდეს მისი შინაარსის უარყოფის გზით;

გ) განაცხადოს დავა საბუთის (დოკუმენტის) სიყალბის შესახებ.

განვიხილოთ ეს შემთხვევები ცალკ-ცალკე.

დოკუმენტის ნამდვილობის სადავოდ ქცევა იმაში მდგომარეობს, რომ

დაინტერესებულმა პირმა უნდა დაამტკიცოს, რომ დოკუმენტი არ არის სათანადოდ (ჯეროვნად) გაფორმებული. ასეთი დოკუმენტი ბათილია და, შესაბამისად, მასში ასახული ცნობები არ შეიძლება საფუძველად დაედოს არსებულად იმ ფაქტების მიჩნევას, რომელთა დასადასტურებლადაც (დასამტკიცებლად) ეს დოკუმენტი არის წარდგენილი. დოკუმენტის ბათილად მიჩნევის საფუძველი შეიძლება იყოს მისი გაცემა არაკომპეტენტური ორგანოს ან პირის მიერ, ხელმოწერის, ბეჭდის, ნოტარიუსის დამადასტურებელი წარწერის არარსებობა და დოკუმენტის გაფორმების დროს დაშვებული ზოგიერთი სხვა ხარვეზი.

რაც შეეხება დოკუმენტის სადავოდ ქცევას არსებითად, ეს იმაში მდგომარეობს, რომ დაინტერესებულმა პირმა უნდა დაამტკიცოს დოკუმენტის შინაარსის შეუსაბამობა სინამდვილესთან. მაგალითად, დაზარალებულს უფლება აქვს დაამტკიცოს, რომ უბედური შემთხვევა მოხდა არა მისი გაუფრთხილებლობის შედეგად, როგორც ეს მითითებულია უბედური შემთხვევის გამო შემდგარ აქტში (წერილობითი მტკიცებულება), არამედ საწარმოს ადმინისტრაციის ბრალით.

(ძალაში შესული მართლმსაჯულების აქტები (სასამართლო გადაწყვეტილება, განაჩენი, განჩინება, დადგენილება) არ შეიძლება სადავო გახდეს შინაარსის გამო. დაინტერესებულ პირს შეუძლია მიაღწიოს მათ გაუქმებას გადაწყვეტილების ბათილად ცნობის ან ახლად აღმოჩენილ გარემოებათა გამო საქმისწარმოების განახლებით.) შინაარსის თვალსაზრისით წერილობითი მტკიცებულება უნდა მომდინარეობდეს სწორედ იმ პირისაგან, რომელიც მის ავტორად ითვლება, უნდა შეესაბამებოდეს მის ნებას, ასახავდეს რეალურ სინამდვილეში მომხდარ გარემოებებსა და ფაქტებს. ამიტომ, მაგალითად, პირს შეუძლია სადავო გახადოს გაცემული ხელწერილის შინაარსი და მიუთითოს, რომ თანხის მიღების ხელწერილი შედგენილია მუქარის შედეგად.

(ფორმის თვალსაზრისით, წერილობითი მტკიცებულება უნდა მომდინარეობდეს კომპეტენტური ორგანოს ან თანამდებობის პირისაგან და აკმაყოფილებდეს შესაბამისი აქტის ან იურიდიული დოკუმენტების ფორმისათვის კანონით დადგენილ ყველა სპეციალურ მოთხოვნას.) მაგალითად, უმაღლესი სასწავლებლის დამთავრების ცნობა არ არის ნამდვილი, რამეთუ უმაღლესი სასწავლებლის დამთავრების დამადასტურებელი ერთადერთი დოკუმენტი დიპლომაა; არ არის ნამდვილი საწარმოს მიერ გაცემული ნებისმიერი ცნობა სამხედრო სამსახურის გავლის შესახებ

ამა თუ იმ პირის მიერ, რამეთუ ასეთი ცნობის გაცემა სამხედრო კომისარიატის კომპეტენციაა და ა.შ. ყველა ასეთ შემთხვევაში, ჩვენ საქმე გვაქვს წერილობითი მტკიცებულებების უარყოფასთან დადგენილ ფორმასთან მათი შეუსაბამობის გამო. მიმოწერა ან პირადი ხასიათის რომელიმე წერილობითი მასალა (ჩანაწერები, დღიურები, აღნიშვნები, საჩუქრებზე წარწერები და ა.შ.) სასამართლოს ნებისმიერი ფორმით შეიძლება წარედგინოს.

დაბოლოს, განვიხილოთ დავა სიყალბის შესახებ. სასამართლოს მიერ წერილობითი დოკუმენტების გამოკვლევის დროს მხარეებსა და საქმის მონაწილე სხვა პირებს შორის შეიძლება წარმოიშვას დავა დოკუმენტის სიყალბის შესახებ. დავა სიყალბის შესახებ შეიძლება აღიძრას, როცა არსებობს იმის საფუძველი, რომ ვივარაუდოთ, სასამართლოში წარდგენილი დოკუმენტი ყალბია.

სახეზე შეიძლება იყოს წერილობითი მტკიცებულების გაყალბების სხვადასხვა ფორმა. კერძოდ, დოკუმენტი შედგენილია არა იმ პირის მიერ, ვისი სახელითაც ის არის გაცემული; ხელწერილი შედგენილია მოპასუხის სახელით, თუმცა კი ამ უკანასკნელს სინამდვილეში ფულადი თანხა ვალად არ აუღია და ხელწერილი არ შეუდგენია (არ დაუდასტურებია); შეცვლილია თარიღი; გაყალბებულია ხელმოწერა, შინაარსი ნაწილობრივად შეცვლილი; დოკუმენტი შედგენილია იმ დაწესებულების ან იმ პირის სახელით, რომელსაც სინამდვილეში იგი არ გაუცია; გაყალბებულია შტამპი, ბეჭედი, შეცვლილია ციფრები, ამოფხეკით (ამოშლით), მინაწერის შესრულებით, შესწორებებით და სხვა ამგვარი მოქმედებებით შეცვლილია დოკუმენტის თავდაპირველი ტექსტი; ასევე, ვთქვათ, კრედიტორზე მიცემულია ხელწერილი გარკვეული ოდენობის თანხაზე, ხოლო მან მინაწერის შესრულებით მნიშვნელოვნად გააღიდა (გაზარდა) თანხა. დავა სიყალბის თაობაზე შეიძლება აღიძრას პროცესის ნებისმიერ სტადიაზე.

ყალბი დოკუმენტი სინამდვილესა და ფაქტებს ამახინჯებს.

დოკუმენტის სიყალბის შესახებ საკითხი, როგორც ითქვა, შეიძლება მხარემ დასვას (დააყენოს) პროცესის ნებისმიერ სტადიაზე, სახელდობრ, როგორც საქმის მომზადების, ისე საქმის სასამართლოს მთავარ სხდომაზე განხილვის დროსაც, თუ ყალბი საბუთი წარდგენილია ამ სასამართლო სხდომაზე, ან თუ თავიდანვე (მთავარ სხდომამდე) წარდგენილი საბუთის სიყალბე მხარისათვის ცნობილი გახდა სასამართლოს მთავარ სხდომაზე.

მხარე, რომელმაც წარადგინა ასეთი საბუთი, ან რომლის შუამდგომლობითაც სასამართლომ იგი გამოითხოვა, ვალდებულია დაამტკიცოს ამ საბუთის ნამდვილობა, მას შეუძლია აგრეთვე სთხოვოს სასამართლოს, რომ გამოსაკვლევი მტკიცებულებებიდან გამოირიცხოს სადავო საბუთი და საქმე გადაწყვიტოს საქმეში არსებულ სხვა მტკიცებულებათა საფუძველზე. სასამართლო გამოირიცხავს ამ საბუთს მტკიცებულებებიდან იმ პირობით, თუ მეორე მხარე არ არის ამის წინააღმდეგი. თუკი მეორე მხარე წინააღმდეგია, მაშინ სასამართლო ვალდებულია მიიღოს შესაბამისი ზომები და იგი შეამოწმებს საბუთის ნამდვილობას. საბუთის სიყალბე ელინდება (ირკვევა) მტკიცების სხვა საშუალებათა გამოკვლევის გზით, რისთვისაც შეიძლება გამოთხოვილ იქნეს სხვა მტკიცებულებები, ანდა დაინიშნოს ექსპერტიზა.

როგორც წესი, სასამართლო ნიშნავს ხელნაწერის ან კრიმინალისტკურ ექსპერტიზას ამოფხეკის (ამოშლის), შესწორების და ა.შ. ფაქტის (ანუ გაყალბების ფაქტისა და დოკუმენტის სიყალბის) გამოსავლენად, ანდა იმისათვის, რომ გამოირიცხოს კონკრეტული პირის მიერ დოკუმენტის შესრულების ფაქტი. სიყალბის გამოსავლენად სასამართლომ შეიძლება საეჭვო დოკუმენტი შეადაროს სხვა დოკუმენტებს; შეკითხვა გაუგზავნოს დოკუმენტის გამცემ დაწესებულებას; დაიბაროს და მოწმის სახით დაკითხოს წერილობით მტკიცებულებაში მითითებული პირები და ა.შ. სიყალბის საბაბით ექსპერტიზის დანიშვნის დროს სასამართლო უნდა გამოდიოდეს ექსპერტიზის სამეცნიერო შესაძლებლობებიდან. არის შემთხვევები, როცა დოკუმენტის სიყალბის დადგენა იოლია, თუმცა პრაქტიკაში ყოფილა შემთხვევები, როცა ექსპერტს არ შესძლება დასმული საკითხისათვის პასუხის გაცემა. მაგალითად, ექსპერტის წინაშე საკითხის დასმა, შეესაბამება თუ არა ხელწერილი, რომელიც გაცემულია ა-ს მიერ ბ-ზე, გარკვეულ თანხაზე, შედგენის დრო 1977 წელს. ექსპერტს არ შეუძლია უპასუხოს დასმულ კითხვაზე მეცნიერულ დონეზე შემუშავებული უტყუარი მეთოდიკის არარსებობის გამო, რომლის მეშვეობითაც შესაძლებელი გახდებოდა ხელით ნაწერი ტექსტის დაწერის ხანდაზმულობის დადგენა. თუ სასამართლო დაასკვნის, რომ წერილობითი მტკიცებულება ყალბია, ის განარიდებს მას მტკიცებულებათაგან და თუ არსებობს დანაშაულის ნიშნები – აღძრავს სისხლის სამართლის საქმეს.

სამოქალაქო საპროცესო კანონში არ არის ხელნაწერისა და იმ სხვა

წერილობითი დოკუმენტების (მტკიცებულებების) ნიმუშების ამოღების წესის მომწესრიგებელი ნორმები, რომლებიც ამოღებულ უნდა იქნეს ხელნაწერის ექსპერტიზაზე გასაგზავნად სადავო დოკუმენტთან ერთად.

ასეთ შემთხვევაში მოსამართლეები მიმართავენ სუბსიდიური (დამატებით) წესით იმ ანალოგიური ნორმების გამოყენებას, რომლებიც აწესრიგებენ ხელნაწერის ნიმუშების ამოღების წესს სისხლის სამართლის პროცესში.

წარდგენილ წერილობით მტკიცებულებათა ნამდვილობის შემოწმება შეიძლება სასამართლოს ინიციატივითაც (137-ე მუხლის მე-4 ნაწილი).

თუ სასამართლო მივა იმ დასკვნამდე, რომ წარდგენილი საბუთი ყალბია, მას მტკიცებულებიდან გამოორიცხავს (137-ე მუხლის მე-3 ნაწილი).

თუ დადასტურებულია წარდგენილი საბუთის სიყალბე, სასამართლო გამოიტანს დასაბუთებულ განჩინებას და ამ დოკუმენტს მისი სიყალბის დამადასტურებელი მტკიცებულებებით გადასცემს საგამომიებო ორგანოებს (137-ე მუხლის მე-5 ნაწილი). სსსკ 137-ე მუხლის მე-5 ნაწილით სასამართლო მხოლოდ მაშინ გამოიტანს განჩინებას დოკუმენტის (საბუთის) სიყალბის შესახებ, თუ წარმოდგენილი საბუთის სიყალბე დადასტურებულია. საბუთის სიყალბის დადასტურება ხდება მტკიცებულებათა გამოკვლევის შედეგად. ამიტომ სანამ საქმე არსებითად არ განიხილება, რაიმე საბუთის სიყალბის დადასტურებაც ვერ მოხდება.

წერილობითი მტკიცებულება უნდა განვასხვაოთ მხარეთა ახსნა-განმარტებისაგან, მოწმეთა ჩვენებებისაგან, ექსპერტთა დასკვნისაგან, რომლებსაც ეს პირები იძლევიან წერილობითი სახით. ეს მტკიცებულებები წერილობითი სახით არსებული პირადი მტკიცებულებებია და არა წერილობითი მტკიცებულებები. მაგალითად, სასამართლო დაეაღების შესრულების წესით მიღებული მოწმის დაკითხვის ოქმი. სხვაგვარად რომ იყოს, მაშინ მოგვიწვედა სხვადასხვა ფაქტისა და გარემოების დადასტურების დროს მოწმის ჩვენების გამოყენების დაუშვებლობის შესახებ კანონის მოთხოვნისათვის გვერდის ავლა.

სასამართლოს შეუძლია მხარეთა შუამდგომლობით გამოითხოვოს წერილობითი მტკიცებულებები სხვა პირებისაგან, იქნებიან ისინი საქმის მონაწილენი თუ არა. აღნიშნული პირები ვალდებულნი არიან წარადგინონ გამოთხოვილი მტკიცებულება სასამართლოს მიერ დადგენილ ვადაში. თავის მხრივ, წერილობითი მტკიცებულების გამოთხოვის თაობაზე შუამდგომლობის აღმძვრელი პირი ვალდებულია მიუთითოს, თუ

საქმის რა მნიშვნელოვანი გარემოების დადგენა შეიძლება ამ მტკიცებულებებით და რას ეფუძნება მისი ვარაუდი, რომ მტკიცებულება მის მიერ მითითებული პირის ხელთაა. წერილობითი მტკიცებულების გამოთხოვაზე უარის თქმა სასამართლომ უნდა დაასაბუთოს თავის განჩინებაში, რომელიც ცალკე არ გასაჩივრდება.

თუ იმას, ვისგანაც გამოთხოვილია მტკიცებულება (საბუთი), არა აქვს მისი წარდგენის შესაძლებლობა დანიშნულ ვადაში, ანდა, თუ არა აქვს წარდგენის შესაძლებლობა საერთოდ, მაშინ ეს პირი ვალდებულია აცნობოს სასამართლოს ამის შესახებ მიზეზების მითითებით.

შეუტყობინებლობის, აგრეთვე იმ შემთხვევაში, როცა სასამართლოს მოთხოვნა (პირის ვალდებულება) წერილობითი მტკიცებულებების წარდგენის შესახებ არ არის შესრულებული სასამართლოს მიერ არასაპატიოდ მიჩნეული მიზეზით, სასამართლო ბრალეულ ფიზიკურ პირს ან საწარმოს, დაწესებულებას, ორგანიზაციის თანამდებობის პირს შესაბამისად აჯარიმებს 10 ლარით. აღსანიშნავია, რომ დაჯარიმება არ ათავისუფლებს ფიზიკურ ან შესაბამის თანამდებობის პირს სასამართლოს მიერ გამოთხოვილი წერილობითი მტკიცებულების წარდგენის მოვალეობისგან.

წერილობითი მტკიცებულების განმეორებით წარუდგენლობის შემთხვევაში სასამართლო აჯარიმებს შესაბამის პირებს პირველი ჯარიმის ხუთმაგი ოდენობით.

თუ წერილობითი მტკიცებულების წარდგენაზე უარს ამბობს ერთ-ერთი მხარე, რომელიც არ უარყოფს, რომ მტკიცებულება მის ხელთაა, ან თუ წერილობითი მტკიცებულების წარდგენაზე უარის თქმას სასამართლო არასაპატიოდ მიიჩნევს, სასამართლოს შეუძლია გაათავისუფლოს მტკიცებულების გამოთხოვის შესახებ შუამდგომლობის აღმბერელი პირი იმ ფაქტების მტკიცების ტვირთისაგან, რომელიც ამ მტკიცებულებით უნდა დაედასტურებინა და ასეთი ტვირთი გადააკისროს მხარეს, რომელიც უარს ამბობს წერილობითი მტკიცებულების წარდგენაზე.

თუ სასამართლოში საბუთის წარდგენა ძნელია, სასამართლოს შეუძლია მოითხოვოს სათანადო წესით შემოწმებული ამონაწერების წარდგენა ან მოახდინოს წერილობითი მტკიცებულებების დათვალიერება და გამოკვლევა მათი შენახვის ადგილზე.

დაინტერესებულ პირს შეუძლია წარადგინოს არა მთლიანი დოკუმენტი, არამედ მხოლოდ დამოწმებული ამონაწერი მისგან მაშინაც, თუ დავის გადასაწყვეტად მნიშვნელობა აქვს მხოლოდ დოკუმენტის ნაწილს.

წერილობითი მტკიცებულებებია სასამართლო (მართლმსაჯულების) აქტები, საპროცესო მოქმედებათა შესრულების ოქმები, სასამართლო სხდომის ოქმები, საპროცესო მოქმედებათა შესრულების შესახებ შედგენილი ოქმის დანართები (სქემები, რუკები, გეგმები, ნახაზები).

ისმის კითხვა, როგორია უცხო სახელმწიფოს დოკუმენტების აღიარების წესი?

უცხო სახელმწიფოს დოკუმენტი მიიჩნევა წერილობით მტკიცებულებად თუ მხარე არ ხდის სადავოდ (არ უარყოფს) მის ნამდვილობას (უტყუარობას) და ეს დოკუმენტი ლეგალიზებულია დადგენილი წესით.

ამასთან, საზღვარგარეთის ოფიციალურ დოკუმენტს აღიარებს სასამართლო წერილობით მტკიცებულებად ყოველგვარი მათი ლეგალიზაციის გარეშე საქართველოს საერთაშორისო ხელშეკრულებით გათვალისწინებულ შემთხვევებში.

ყველა წერილობითი მტკიცებულებისათვის საერთოა ის, რომ მათში დაფიქსირებულია გარკვეული აზრები.

სამოქალაქო პროცესში წერილობითი მტკიცებულებით შეიძლება საქმისათვის მნიშვნელობის მქონე ნებისმიერი გარემოების დადგენა. წერილობითი მტკიცებულებები ყველაზე მეტად გავრცელებული მტკიცების საშუალებებია სამოქალაქო პროცესში, რამეთუ ძირითად მტკიცებულებით ინფორმაციას სასამართლო სწორედ მტკიცების მოცემული საშუალებით იღებს.

თუმცა, ეს იმას როდი ნიშნავს, რომ სასამართლოში წარდგენილი აქტები, ცნობები, წერილები და სხვა დოკუმენტები (წერილობითი მტკიცებულებები) ყოველთვის უტყუარია. ამა თუ იმ გარემოების გამო დოკუმენტის ტექსტის ნამდვილობა შესაძლოა საეჭვო იყოს, ტექსტში ასევე შეიძლება იყოს შეგნებული უზუსტობანი, შესაძლოა სახეზე იყოს მხარეთა ურთიერთობის დამადასტურებელი გარემოებების (ფაქტების) ფალსიფიკაცია და სხვ.

მაგრამ წერილობითი მტკიცებულებების უდავო ღირსება ისაა, რომ ტექსტის ფიქსაცია ცვლის მეხსიერების (ანუ საქმის გარემოებათა ზეპირად ცოდნის) ფაქტორს, რამეთუ ის, რაც დაფიქსირებულია (ქალაქზე, მუყაოზე, ქსოვილზე, რკინაზე და ა.შ.), არასოდეს არ იქნება დავიწყებული.

წერილობით მტკიცებულებათა შორის განსაკუთრებული ადგილი უკავია სასამართლო სხდომის ოქმს, რამეთუ ამ უმნიშვნელოვანეს საპროცესო დოკუმენტს ადგენს სასამართლოს მიუკერძოებელი მუშაკი. მისი ში-

ნარსი მოიცავს სასამართლოს მთელ საპროცესო საქმიანობას და მასში დოკუმენტალურადაა დამაგრებული პირადი მტკიცებულებანი (მხარეთა და მესამე პირთა ახსნა-განმარტებანი, მოწმეთა ჩვენებები, ექსპერტთა და სპეციალისტთა ზეპირი დასკვნები), აგრეთვე მხარეთა მიერ უფლებებისა და უფლებების დაცვის საპროცესო საშუალებების განკარგვის აქტები (სარჩელის ცნობა, სარჩელზე უარის თქმა, მორიგება და სხვა).

სამოქალაქო პროცესში სასამართლო ოქმის მტკიცებულებითი მნიშვნელობა და ძალა ძალიან დიდია, რამეთუ სასამართლო ოქმსა და სასამართლოს დადგენილებებს შორის განსხვავების (წინააღმდეგობის) დადგენის შემთხვევაში ზემდგომი სასამართლო ყოველთვის უპირატესობას ანიჭებს სწორედ სასამართლო ოქმს.

გადაწყვეტილება გაუქმდება, თუ ოქმი ბუნდოვნად, გაუგებრად შედგენილი (არ იკითხება). ამიტომ როგორც ოქმი, ისე ნებისმიერი დოკუმენტი (წერილობითი მტკიცებულება) უნდა იკითხებოდეს. ასეთად კი ითვლება დოკუმენტი, რომელიც შეიცავს გასაგებ ინფორმაციას, კოდირებული მონაცემების გაშიფრას (მათ ახსნასა და განმარტებას). ეს მოთხოვნა გამოძღინარეობს სამართალწარმოების ზოგადი წესებიდან, რომელთა თანახმად მოსამართლემ უშუალოდ უნდა აღიქვას ის ინფორმაცია, რომელსაც მტკიცებულებათა წყარო შეიცავს.

წერილობითი მტკიცებულების ნიშნებია:

1) ინფორმაციის მატარებელი (შემცველი) შესაბამისი საგნის არსებობა (ქალაქი, მეტალი, ხე და ა.შ.); 2) ფიქსირების შესაბამისი საშუალების არსებობა (ასოები, ციფრები, ნოტები, სიმბოლოები, პირობითი ნიშნები და ა.შ.); 3) შესაბამისი აზრების არსებობა, რომელთაც ასახვა პოვეს საგანზე, შემსრულებლის მიერ გამოყენებულ საშუალებათა მეშვეობით.

უპირველეს ყოვლისა, დოკუმენტებია პირთა პირადი საბუთები (პასპორტი, დიპლომი, სამხედრო ბილეთი, შრომის წიგნაკი და ა.შ.). სიტყვის ფართო გაგებით დოკუმენტად ითვლება წერილობითი ინფორმაციის ნებისმიერი სახე, მაშასადამე, აქტებიც.

პირად დოკუმენტებში კონსტატირებულია ისეთი ფაქტები, რომელიც ადამიანის პიროვნებას ახასიათებს. ასეთი ფაქტებია: გვარი, სახელი, მამის სახელი, დაბადების თარიღი და ადგილი, სოციალური მდგომარეობა, განათლება, სხვა ანკეტური მონაცემები და ა.შ. ამ სახის წერილობითი მტკიცებულების თავისებურება ისაა, რომ ის, როგორც წესი, დგება

სპეციალურად დამზადებულ ბლანკზე, რომელთაც კანონით დადგენილი რეკვიზიტები (სერია, ნომერი, ბეჭედი, გერბიანი ფურცელი და ა.შ.) აქვთ. (ღამიანთა პირადი მიმოწერა ასევე წერილობით მტკიცებულებას წარმოადგენს.) ის, რა თქმა უნდა, არ არის გადმოცემული რაიმე სპეციალური ფორმით, მაგრამ ზოგჯერ შეიძლება პირდაპირ გამოვიყენოთ იურიდიული ფაქტების დასადასტურებლად (მაგალითად, პირადი წერილი, რომლითაც პირი აღიარებს მამობას).

მხედველობაში უნდა ვიქონიოთ, რომ წერილობით მტკიცებულებას სასამართლოსათვის მნიშვნელობა აქვს, პირველ ყოვლისა, მასში გადმოცემული აზრების შინაარსის თვალსაზრისით. სწორედ ამით განსხვავდება წერილობითი მტკიცებულება ნივთიერი მტკიცებულებისაგან, რომელიც ფაქტებს ადასტურებს არა თავისი შინაარსით, არამედ გარეგნული იერსახით, თვისებით, ხარისხით.

კანონი წერილობით მტკიცებულებებს განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ანიჭებს, რამეთუ რიგ შემთხვევებში მოითხოვს გარიგების დადებასა და დოკუმენტების გაფორმებას წერილობითი ფორმით და ამასთან, ადგენს, რომ, თუ მხარეები წერილობით ფორმას არ დაიცავენ, მათ უფლება ერთმევათ დავის წარმოშობის შემთხვევაში დაეყრდნონ მოწმეთა ჩვენებებს. აღსანიშნავია, რომ წერილობითი ფორმა მკაფიოდ განსაზღვრავს მხარეთა ურთიერთობებს, განამტკიცებს სამოქალაქო ბრუნვასა და სამოქალაქო საქმეთა განხილვის დროს აიოლებს სადავო ფაქტების დადგენას.

უტყუარობის თვალსაზრისით მტკიცებულების არც ერთ სახეს კანონი რაიმე უპირატესობას არ ანიჭებს. წერილობით მტკიცებულებებს აქვთ რიგი დადებითი თვისებები, კერძოდ, წერილობითი მტკიცებულება დაფიქსირებულია ინფორმაციის მატარებელ ამა თუ იმ საგანზე და, შესაბამისად, უფრო მყარია (საიმედოა), ვიდრე, ვთქვათ, მოწმის ჩვენება. მოწმემ შეიძლება შეცვალოს ჩვენება, გაიხსენოს ან, პირიქით, დაივიწყოს საქმის რომელიმე გარემოება.

საქმეში არსებული დოკუმენტების (საბუთები) დედნები ერთად ინახება სასამართლოში. ასეთი საბუთები, მათი წარმდგენის თხოვნით, შეიძლება დაუბრუნდეს მას სასამართლოს გადაწყვეტილების კანონიერ ძალაში შესვლის შემდეგ, მაგრამ საქმეში უნდა დარჩეს მოსამართლის მიერ შემოწმებული საბუთის ასლი (139-ე მუხლი). არ შეიძლება დაბრუნდეს უფლება დამდგენი დოკუმენტის დედანი, თუ პირმა სასამართლოს გადაწყვეტილების შესაბამისად დაკარგა უფლება, რომლის დასადასტურე-

ბლადაც წარედგინა სასამართლოს თავის დროზე მოცემული დოკუმენტი, მაგალითად, ქორწინების მოწმობა პირის განქორწინების შემთხვევაში.

წერილობით მტკიცებულებათა გამოკვლევის საშუალება (ხერხი), ე.ი. მათში ასახული ცნობების შემეცნების (აღქმის) საშუალებაა მათი უშუალოდ წაკითხვა და ამ გზით აღქმა.

თუ წერილობითი მტკიცებულება შესრულებულია დამწერლობის საშუალებით, რომელიც ძნელი წასაკითხია სასამართლოსათვის (ვთქვათ, შესრულებულია შიფრით, ანუ საიდუმლო ანბანით, სტენოგრაფიით, საიდუმლო დამწერლობით და ა.შ.), სასამართლო იყენებს სპეციალური ცოდნით აღჭურვილ პირს, ე.ი. ექსპერტს, ან შეიძლება საჭირო გახდეს ინფორმაციის გაშიფვრა სპეციალისტის მიერ.

წერილობითი მტკიცებულებების გამოკვლევა თავდაპირველად ხდება სასამართლო სხდომაზე მათი გამოცხადებით (გამოქვეყნებით) და შემდეგ უნდა წარედგინოს საქმის მონაწილეთა და მათ წარმომადგენლებს, ხოლო თუ ეს აუცილებელია — მოწმეებს, ექსპერტებსა და სპეციალისტებს. ამის შემდეგ შეიძლება გამოვიდნენ მხარეები და მესამე პირები და მისცენ ახსნა-განმარტებები.

სამოქალაქო საპროცესო კანონით დადგენილია ფიზიკურ პირთა პირადი მიმოწერის საიდუმლოების დაცვის განსაკუთრებული საპროცესო გარანტიები. კერძოდ, ამგვარი მიმოწერა შეიძლება გამოქვეყნდეს ღია სასამართლო სხდომაზე მხოლოდ იმ პირთა თანხმობით, რომელთა შორისაც ეს მიმოწერა ხდებოდა. წინააღმდეგ შემთხვევაში, როცა ასეთი თანხმობა არ არის მიღებული, მიმოწერის გამოქვეყნება და გამოკვლევა წარმოებს დახურულ სასამართლო სხდომაზე.

წერილობით მტკიცებულებას არ გააჩნია რაიმე უპირატესობა სხვა მტკიცებულებებთან მიმართებაში. მისი უტყუარობისა და საკმარისობის შემოწმების საშუალებები (ხერხები) ძირითადად იგივეა, რაც მტკიცების სხვა საშუალებებისა. შემოწმება, ძირითადად, მდგომარეობს მტკიცებულებათა ფორმირების პროცესის გამოკვლევაში იმ მიზნით, რომ დადგინდეს ის მიზეზები, რომელთაც შეეძლოთ გავლენა მოეხდინათ მათ უტყუარობაზე. ამასთან, აუცილებლად გასათვალისწინებელია, რომ წერილობითი მტკიცებულებები მომდინარეობენ გარკვეული პირებისაგან, ამიტომ მათ უტყუარობაზე, შესაძლოა, გავლენა მოახდინოს ობიექტურმა და სუბიექტურმა ფაქტორებმა, რომლებზედაც დამოკიდებულია ნებისმიერი პირადი მტკიცებულების ნამდვილობა.

წერილობითი მტკიცებულების შეფასება ნიშნავს ყველა მისი თვისების გაანალიზებას მასში ასახული ცნობების სინამდვილისადმი შესაბამისობის თვალსაზრისით. ეს თვისებებია: საქმისადმი განკუთვნილობის, დასაშვებობის, უტყუარობისა და საკმარისობის ხარისხი.

რაც შეეხება წერილობითი მტკიცებულებების შეფასების მეთოდს, ეს არის მათი შედარება ერთმანეთთან და სხვა მტკიცებულებებთან ყველა ასპექტში, კერძოდ, ყურადღება ექცევა მათი წარმოშობის დროსა და პირობებს, საგნებზე ცნობების ასახვისა და შენარჩუნების ხერხს (საშუალებას), ფაქტების გადმოცემის სიღრმესა და სიზუსტეს, ცალკეულ წერილობით მტკიცებულებებს შორის წინააღმდეგობათა არარსებობას.

მხარეთა და მესამე პირთა ახსნა-განმარტებები, აგრეთვე მოწმეთა ჩვენებები გვეხმარება, რათა დავადგინოთ და თავიდან ავიცილოთ წერილობით მტკიცებულებებში არსებული წინააღმდეგობანი, ამოვარჩიოთ მათგან ყველაზე უფრო სწორი და სარწმუნო ინფორმაცია.

წერილობით მტკიცებულებათა შეფასების დროს, პირველ ყოვლისა დოკუმენტის ფორმის შესწავლა ხდება (აქვს თუ არა რეკვიზიტები, ხელმოწერა), მხოლოდ ამის შემდეგ შეისწავლიან მის შინაარსს. საეჭვო შემთხვევაში უნდა შემოწმდეს, რომ დოკუმენტი მომდინარეობს სწორედ მასზე ხელმოწერი პირისაგან. ამასთან, მხედველობაში უნდა იქნეს მიღებული დოკუმენტში ასახული ინფორმაციის თანაფარდობა მტკიცების საგანთან, უნდა შემოწმდეს, შეესაბამება თუ არა ეს ინფორმაცია მტკიცების საგანს, აგრეთვე უნდა შემოწმდეს დოკუმენტის შინაარსის შესაბამისობა საქმეში არსებულ სხვა ცნობებთან, უნდა შევაპირისპიროთ დოკუმენტები სხვა მტკიცებულებებთან.

§4. ნივთიერი მტკიცებულებები

ნივთიერი მტკიცებულებაა ნებისმიერი ის ნივთი, საგანი, რომელსაც თავისი ხარისხით, თვისებით, გარეგნული სახით, ცვლილებებით, განსაკუთრებული ნიშნებით, მასზე დატოვებული კვალით, თავისი არსებობით ან სხვა ნიშნების წყალობით შეუძლია დაადასტუროს ან უარყოს საქმისათვის მნიშვნელობის მქონე იურიდიული ანდა მტკიცებულებითი ფაქტების (გარემოებების) არსებობა, ანუ იმ ფაქტებისა, რომლებიც აუცილებელია საქმის სწორად გადასაწყვეტად.

ნივთიერი მტკიცებულებების დახმარებით სასამართლოს სამოქალაქო

საქმეთა განხილვის დროს შეუძლია დაადგინოს მიყენებული ზიანის ოდენობა (მოცულობა), მიწოდებული პროდუქციის ხარისხი, შეკვეთის შესრულების ხარისხი და ა.შ.

სრულიად სხვადასხვა საგანი შეიძლება იყოს ნივთიერი მტკიცებულება. მაგალითად, ეს შეიძლება იყოს სადავო ნივთი ქონების განზრახ დაზიანებით მიყენებული ზიანის ანაზღაურების საქმეში; მოპასუხის მიერ დაზიანებული საყოფაცხოვრებო ნივთები, საგნები. ნივთიერი მტკიცებულებაა მიწის ნაკვეთი, რომელზეც დატოვებულია, ვთქვათ, ნათესის განადგურების კვალი. ვალის გადახდევინების საქმეზე ნივთიერი მტკიცებულებაა, მაგალითად, ხელწერილი, რომელსაც ატყვია მასში შეტანილი შესწორების კვალი (ნიშნები), ანუ საუბარია გაყალბებულ დოკუმენტზე. ნივთიერ მტკიცებულებად საქმეში, შესაძლოა, ფიგურირებდეს აგრეთვე ფოტოები, ანაბეჭდები, მაგალითად, შენობის გაყოფის საქმეზე ნივთიერ მტკიცებულებად გამოიყენება შენობის გადაკეთებამდე გადაღებული ფოტო. დოკუმენტი (საბუთი) მაშინ არის ნივთიერი მტკიცებულება, როცა ფაქტებს (გარემოებებს) ადასტურებს არა თავისი შინაარსით, არამედ გარეგნული სახით და გარეგნული ნიშნებით. მაგალითად, დაბადების მოწმობა, რომელიც ადასტურებს პირის დაბადების ფაქტსა და დროს, წერილობითი მტკიცებულებაა, მაგრამ, თუ მას ატყვია გაყალბების კვალი, მაშინ ის გადაიქცევა ნივთიერ მტკიცებულებად, რამეთუ იგი ადასტურებს გაყალბების ფაქტს. ასეთ შემთხვევაში სასამართლო ინტერესდება ამ დოკუმენტის გარეგნული თვისებებით.

გარდა ამისა, დოკუმენტი, რომელიც ნივთიერ მტკიცებულებად უნდა იქნეს გამოყენებული, შეუცვლელია იმის გამო, რომ გააჩნია ინდივიდუალური თავისებურებანი, ხოლო წერილობითი მტკიცებულება შეიძლება შეიცვალოს მტკიცების სხვა საშუალებით.

ნივთიერი მტკიცებულების შინაარსია ის ცნობები ფაქტების შესახებ, რომელთაც სასამართლო აღიქვამს უშუალოდ ვიზუალურად, ანდა დასახმარებლად მიმართავს ექსპერტს, რომელმაც უნდა დაადგინოს ნივთიერი მტკიცებულების შინაარსი (მაგალითად, ამოფხეკისა და ამოშლის, დოკუმენტის შესწორების, სტანდარტისადმი პროდუქციის ხარისხის შეუსაბამობის ფაქტები).

სამოქალაქო პროცესში გამოკეთილია საგნების (ნივთების) სამი ჯგუფი, რომლებიც შეიძლება მივაკუთვნოთ ნივთიერ მტკიცებულებებს:

- 1) სარჩელის მატერიალური ობიექტი (იგულისხმება ქონება, რომელსაც

მოითხოვს მოსარჩელე, სადავო საცხოვრებელი ფართი და ა.შ.). მოცემულ შემთხვევაში მტკიცებულებითი მნიშვნელობა შეიძლება ჰქონდეს ისეთ თვისებებს, როგორცაა: ქონების ფასი, მისი ხარისხობრივი დახასიათება, მოცულობა, ქონების არსებობა;

2) უხარისხო პროდუქცია, გაფუჭებული ნივთები, რომელთაც მთლიანად ან ნაწილობრივ დაკარგეს სასაქონლო თვისებები და სხვ. ამ მტკიცებულებებით შეიძლება დადასტურდეს როგორც საკუთრივ მათი სამომხმარებლო ღირებულება, ასევე ის, თუ რა ინტენსივობისა იყო მოპასუხის ანდა მოპასუხის მხარეზე ჩაბმული მესამე პირის არამართლზომიერი საქმიანობა (რომლის შედეგაცაა ნივთიერ მტკიცებულებათა ამგვარი მდგომარეობა);

3) ყალბი დოკუმენტები, აგრეთვე ოფიციალური ორგანოების მცდარი აქტები.

ცხადია, კანონში არ შეიძლება იყოს მოცემული იმ საგნების (ობიექტების) ამომწურავი ჩამონათვალი, რომლებიც, როგორც ნივთიერი მტკიცებულება, შეიძლება გამოვიყენოთ სამოქალაქო პროცესში. ზოგადად, ეს შეიძლება იყოს ნებისმიერი ნივთი, რომელიც თავისი თვისებით, ხარისხითა თუ არსებობით წარმოადგენს საქმის გარემოებათა დადგენის საშუალებას.

ნივთიერი მტკიცებულება შეიძლება პროცესში წარმოადგენდეს საკუთრივ მტკიცებულებას და, ამასთან, როგორც მტკიცებულებას, ისე დავის ობიექტსაც.

ყველა ნივთიერი მტკიცებულება საყურადღებოა, პირველ ყოვლისა არა შინაარსით, როგორც, ვთქვათ, წერილობითი მტკიცებულება, არამედ თავისი თვისებებით (გარეგნული შესახედაობით, ცვლილებებით, არსებობით, ვინმეზე კუთვნილებით). სწორედ ამიტომ ისინი შეუცვლელია როგორც მტკიცების საშუალება და საგულდაგულოდ უნდა იქნეს შენახული (ნივთიერი მტკიცებულება ინახება საქმეში ან საგანგებო აღწერის სიით ჩაბარდება სასამართლოს ნივთიერ მტკიცებულებათა შესანახ კამერაში – 160-ე მუხლი).

ნივთიერ მტკიცებულებებს შემდეგ შემთხვევებში აქვთ მტკიცებულებითი მნიშვნელობა:

1) თუ ისინი უშუალო სასამართლო შემეცნების ობიექტს წარმოადგენენ. მაგალითად, საქმის განხილვის დროს სასამართლო ათვალთვლებს მხარეების მიერ წარმოდგენილ ნივთებს და უშუალოდ რწმუნდება მათ უხარისხობაში და ა.შ.;

2) თუ მათ აქვთ მტკიცებულებითი ფაქტის მნიშვნელობა (მაგალითად, ნივთის არსებობა მოპასუხის ხელთ, შესაძლოა, ადასტურებდეს სამართალდარღვევის ფაქტს);

3) თუ ისინი საექსპერტო გამოკვლევის ობიექტს წარმოადგენენ.

ნივთიერ მტკიცებულებებს სასამართლოს წარუდგენენ მხარეები თავიანთი მოთხოვნებისა თუ შესაგებელის დასასაბუთებლად. ის, ვინც ამა თუ იმ საგანს წარადგენს ნივთიერი მტკიცებულების სახით ან შუამდგომლობს მისი გამოთხოვის შესახებ, ვალდებულია აღნიშნოს, საქმის რა მნიშვნელოვანი გარემოების დადგენა შეიძლება ამ მტკიცებულებით. ხაზი უნდა გაესვას იმას, რომ მან, ვინც აღძრავს შუამდგომლობას ნივთიერი მტკიცებულებების გამოთხოვის შესახებ, არა მხოლოდ უნდა აღწეროს მოცემული ნივთი, არამედ უნდა მიუთითოს ის მიზეზებიც, რომელთა გამოც მხარემ ვერ შეძლო მათი დამოუკიდებლად და დაუბრკოლებლად მიღება, აგრეთვე საფუძველიც, თუ რას ეფუძნება მისი ვარაუდი, რომ მტკიცებულება მის მიერ მითითებული პირის ხელთაა. მოსამართლეს უფლება აქვს ასეთ დროს შუამდგომლობის აღმძვრელ პირს ხელზეც მისცეს მიმართვა, რომლითაც ამ პირს უფლება ექნება მიიღოს გამოთხოვილი მტკიცებულება შემდგომში სასამართლოში წარმოსადგენად (ასეთი მიმართვის გაცემის უფლებაზე მინიშნებულია 155-ე მუხლის ბოლო წინადადებაში).

ნივთიერი მტკიცებულების გამოთხოვაზე უარის თქმა სასამართლომ უნდა დაასაბუთოს თავის განჩინებაში, რომელიც ცალკე არ გასაჩივრდება. ნივთიერი მტკიცებულების გამოთხოვა ხდება სასამართლოს მიერ განჩინების გამოტანით.

როგორც წერილობითი მტკიცებულებების, ისე ნივთიერი მტკიცებულებების მიმართაც გათვალისწინებულია სანქციები, ანუ პირთა პასუხისმგებლობა იმ შემთხვევაში, თუ ისინი არ შეასრულებენ მტკიცებულებათა წარდგენის მოვალეობას. კერძოდ, საპროცესო კოდექსის 157-ე მუხლში აღნიშნულია, რომ, თუ ნივთიერი მტკიცებულების წარდგენაზე უარს ამბობს ერთ-ერთი მხარე, რომელიც არ უარყოფს, რომ ეს მტკიცებულება მის ხელთაა, ან, თუ ნივთიერი მტკიცებულების წარდგენაზე უარს სასამართლო არასაპატიოდ მიიჩნევს, მას შეუძლია გაათავისუფლოს მტკიცებულების გამოთხოვის თაობაზე შუამდგომლობის აღმძვრელი პირი იმ ფაქტის მტკიცების ტვირთისაგან, რომელიც ამ მტკიცებულებით უნდა დაედასტურებინა და ასეთი ტვირთი გადააკ-

ისროს მხარეს, რომელიც უარს ამბობს მის ხელთ არსებული ნივთიერი მტკიცებულების წარდგენაზე, რამეთუ ეს ფაქტი ასეთ შემთხვევაში დადგენილად ითვლება.

კანონი იმ ფიზიკურ და იურიდიულ პირებს, რომელთაც არა აქვთ შესაძლებლობა წარადგინონ გამოთხოვილი ნივთიერი მტკიცებულება ან წარადგინონ იგი სასამართლოს მიერ დანიშნულ ვადაში, აკისრებს ვალდებულებას აცნობონ სასამართლოს ამის შესახებ.

შეუტყობინებლობის, აგრეთვე იმ შემთხვევაში, როცა სასამართლოს მოთხოვნა ნივთის წარდგენის შესახებ არ შესრულებულა სასამართლოს მიერ არასაპატიოდ მიჩნეული მიზეზით, სასამართლო აჯარიმებს შესაბამის ფიზიკურ პირს ან იურიდიული პირის თანამდებობის პირს 10 ლარით.

დაჯარიმება არ ათავისუფლებს აღნიშნულ პირებს სასამართლოს მიერ გამოთხოვილი ნივთის წარდგენის მოვალეობისაგან. ნივთიერი მტკიცებულების განმეორებით წარუდგენლობის შემთხვევაში სასამართლო აჯარიმებს ამ პირებს პირველი ჯარიმის ხუთმაგი ოდენობით.

სასამართლოს შეუძლია გამოითხოვოს მხოლოდ საქმესთან დაკავშირებული ნივთიერი მტკიცებულებანი, რომლებიც თავიანთი თვისებების, ასევე მოცულობის გათვალისწინებით შეიძლება წარმოდგენილ (მიტანილი) იქნეს სასამართლოში. სასამართლოს მიმართვა, რომელიც უფლებას ანიჭებს მხარეს მიიღოს ნივთიერი მტკიცებულება, გაიცემა იმ შემთხვევაში, როცა გამოთხოვილი ნივთი არ წარმოადგენს მნიშვნელოვანი ღირებულების საგანს და როცა მტკიცებულების გამოთხოვის ამგვარი საშუალება ხელს უწყობს (ეხმარება) სასამართლოს სწრაფად მიიღოს მტკიცებულება.

ნივთიერი მტკიცებულება, როგორც მტკიცების საშუალება, ყოველთვის როდია ხელსაყრელი (მოსახერხებელი) სასამართლო პრაქტიკაში გამოსაყენებლად, რამეთუ ეს შეიძლება იყოს დიდი მოცულობის, არატრანსპორტაბელური ნივთები, რომლებიც საჭიროებენ შენახვის განსაკუთრებულ რეჟიმს (იხილეთ 160-ე მუხლი). ამიტომ ისინი სასამართლოს გადაწყვეტილების კანონიერ ძალაში შესვლის შემდეგ უბრუნდება მფლობელს (მათ წარმდგენ პირს), ანდა გადაეცემა იმას, ვისაც სასამართლომ მიაკუთვნა უფლება ამ ნივთზე (მუხლი 161-ე).

სამოქალაქო პროცესში ასევე გათვალისწინებულია:

- 1) წარმოებული მტკიცებულებების ფართო სპექტრი;
- 2) იმ ნივთების ადგილზე დათვალიერება, რომელთა მიტანაც სასამართლოში შეუძლებელია.

ამიტომ საგნების (ნივთიერი მტკიცებულებების) ნაცვლად სასამართლო სხდომაზე შეიძლება წარდგენილ იქნეს მათი ფოტოები, ნახაზები, აღწერილობა (მტკიცებულება დაწვრილებით უნდა აღიწეროს, ხოლო თუ ეს აუცილებელია, ფოტოგრაფირებულ იქნეს და დაიდუქოს), აუდიო, ვიდეოჩანაწერი, ნახატები, ტვიფარი, ექსპერიმენტული ნიმუშები და სხვა (160-ე მუხლი). პრაქტიკულად იმ წარმოებული მტკიცებულებების გამოყენების თვალსაზრისით, რომლებიც ცვლიან პირველად ნივთიერ მტკიცებულებებს, არ არის დადგენილი რაიმე შეზღუდვა.

ინფორმაციის მიღების, ე.ი. ნივთიერ მტკიცებულებათა გამოკვლევის საშუალებაა მათი დათვალიერება. თუ ნივთიერ მტკიცებულებათა სასამართლოში წარდგენა ძნელი ან შეუძლებელია, სასამართლოს, მხარეთა თხოვნით ან თავისი ინიციატივით შეუძლია დაადგინოს მათი ადგილზე დათვალიერება, რის შესახებაც გამოაქვს განჩინება. თუ საქმეს სასამართლო კოლეგიურად იხილავს, ადგილზე დათვალიერება შეიძლება მიენდოს ერთ-ერთ მოსამართლეს. დათვალიერება წარმოებს დათვალიერების საერთო წესებით (იხილეთ 120-126-ე მუხლები). დათვალიერება შეიძლება წარმოებდეს როგორც სასამართლო სხდომის დარბაზში, ისე ნივთების ადგილსამყოფელის მიხედვით, თუ სიდიდის ან სხვა მიზეზებით ნივთების უშუალოდ სასამართლოში მიტანა ძნელი ან შეუძლებელია. აუცილებელია მალფუჭებადი ნივთების ადგილზე დათვალიერება.

ადგილზე დათვალიერება არსებითად არაფრით არ განსხვავდება სასამართლოს სხდომის დარბაზში ნივთიერ მტკიცებულებათა გამოკვლევისაგან. დათვალიერების შედეგები აისახება სასამართლო სხდომის ოქმში.

ნივთიერი მტკიცებულებები წარედგინება მხარეებს და მათ წარმომადგენლებს. მათ შეუძლიათ გაეცნონ დათვალიერების ოქმებს. მხარეებს შეუძლიათ მისცენ ახსნა-განმარტებები და გამოთქვან თავიანთი მოსაზრებები ამ ნივთიერ მტკიცებულებათა (მათი თვისებების) თუ მათი დათვალიერების ოქმების შესახებ. ანუ სასამართლო ართმევს მხარეებს ახსნა-განმარტებებს ამ მტკიცებულებაში არსებული ფაქტობრივი მონაცემების ირგვლივ. მას შეუძლია წარუდგინოს ნივთიერი მტკიცებულება მოწმეს, თუ ეს აუცილებელია მტკიცებულებებში არსებულ წინააღმდეგობათა დასადგენად (გამოსავლენად), ანდა ფაქტების უტყუარად დასადგენად. მხარეებს შეუძლიათ სასამართლოს ყურადღება მიაქციონ დასათვალიერებელი მტკიცებულების ამა თუ იმ მხარეზე.

მხარეებს შეუძლიათ სთხოვონ სასამართლოს ნივთიერ მტკიცებულე-

ბათა შემოწმების მიზნით დანიშნოს ექსპერტიზა, როცა საჭიროა სპეციალური ცოდნა ნივთიერი მტკიცებულების შინაარსის დასადგენად, თუ ასეთი თხოვნა საპატიო მიზეზით არ იყო მათ მიერ აღძრული საქმის მომზადების სტადიაზე.

აღსანიშნავია, რომ ექსპერტიზის დანიშვნა ნივთიერ მტკიცებულებათა გამოკვლევის მიზნით სასამართლოს თავისი ინიციატივითაც შეუძლია (158-ე მუხლი).

დათვალიერების ოქმს შეიძლება დაერთოს დათვალიერების დროს შედგენილი ან შემოწმებული გეგმები, ნახაზები, სქემები, გაანგარიშებანი, ღოკუმენტის ასლი, წერილობით და ნივთიერ მტკიცებულებათა ფოტოსურათები, აგრეთვე ექსპერტის დასკვნა და წერილობით ფორმაში გადმოცემული სპეციალისტის კონსულტაცია.

გამოთხოვილ ნივთიერ მტკიცებულებათა შენახვა ხორციელდება სხვადასხვა საშუალებით. საპროცესო კოდექსის 160-ე მუხლი ადგენს შენახვის წესს, რაც უზრუნველყოფს წარდგენილი, ანდა გამოთხოვილი ნივთების შენახვას, კერძოდ:

ნივთიერი მტკიცებულებები ინახება საქმეში ან საგანგებო აღწერის სიით ჩაბარდება სასამართლოს ნივთიერ მტკიცებულებათა შესანახ კამერაში. ნივთები, რომელთა მიტანაც შეუძლებელია სასამართლოში, ადგილზე ინახება. ისინი დაწვრილებით უნდა იქნეს აღწერილი, ხოლო თუ ეს საჭიროა – ფოტოგრაფირებული და დალუქული. სასამართლო იღებს ზომებს ნივთების უცვლელ მდგომარეობაში შესანახად.

თუ ნივთიერი მტკიცებულება თვითონ სადავო ქონება, მის შენახვას ხელს უწყობს სარჩელის უზრუნველყოფის ღონისძიებათა მიღება ყადაღის სახით.

წარდგენილი ან სასამართლოს მიერ გამოთხოვილი ნივთიერი მტკიცებულებების დაბრუნების საპროცესო წესი განისაზღვრება რიგი გარემოებებით, კერძოდ: ნივთის ზარისხით, თვისებით (ვთქვამთ, მალფუჭებადია), ასევე იმით, რომ ნივთი შეიძლება ამოღებული იყოს სამოქალაქო ბრუნვიდან (ოქრო, პლატინა, ვერცხლი, ალმასი), ასევე ნივთის კუთვნილებით.

მალფუჭებად პროდუქტებსა და ნივთებს დაუყოვნებლივ ათვალიერებს სასამართლო მტკიცებულებათა უზრუნველყოფის წესით (იხ. 109-119-ე მუხლები) და საქმის მომზადების წესით (203-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის „ე“ ქვეპუნქტი), რის შესახებაც დგება ოქმი, რომელშიც

დაწერილებით უნდა იყოს აღწერილი ნივთის სასამართლოსთვის საინტერესო ფაქტობრივი მონაცემები (ნიშნები, თვისებები): ამ საპროცესო მოქმედებების შესრულების შემდეგ ნივთები უბრუნდებათ იმ პირებს, რომელთაგანაც ისინი მიიღო სასამართლომ. თუ ნივთები ვერ დაუბრუნდება მფლობელს (მალფუჭებადობის გამო), მაშინ უნდა მოხდეს მათი სარეალიზაციოდ გადაცემა. რეალიზაციის შემდეგ მფლობელს დაუბრუნდება გაყიდული ნივთების ღირებულება, ანდა იმავე ხარისხისა და გვარის (სახის) საქონელი.

სამოქალაქო საქმეში უნდა არსებობდეს ნივთების გადაცემისა და სარეალიზაციოდ მათი მიღების ფაქტის დამადასტურებელი წერილობითი დოკუმენტები.

სხვა ნივთიერი მტკიცებულებები სასამართლოს გადაწყვეტილების კანონიერ ძალაში შესვლის შემდეგ უბრუნდებათ მათ წარმდგენ პირებს ან გადაეცემა იმ პირს, რომელსაც სასამართლომ მიაკუთვნა უფლება ამ ნივთზე.

ნივთი, რომელიც არ შეიძლება იყოს ფიზიკური პირის მფლობელობაში, გადაეცემა სათანადო სახელმწიფო საწარმოს, დაწესებულებას ან ორგანიზაციას. როგორც გამონაკლისი ნივთიერ მტკიცებულებათა დაბრუნების ზოგადი წესიდან, ცალკეულ შემთხვევებში ნივთიერი მტკიცებულება სასამართლოს მიერ მისი შემოწმებისა (დათვალიერების) და გამოკვლევის შემდეგ შეიძლება საქმის დამთავრებამდე (გადაწყვეტილების კანონიერ ძალაში შესვლამდე) დაუბრუნდეს მის წარმდგენ პირს. ეს შესაძლებელია მაშინ, როცა ნივთის წარმდგენი შუამდგომლობს მისი დაბრუნების შესახებ.

ნებისმიერ შემთხვევაში ნივთიერი მტკიცებულების დაბრუნებას (მისი დაბრუნების შუამდგომლობის დააკმაყოფილებას) გადაწყვეტილების კანონიერ ძალაში შესვლამდე, შეიძლება ადგილი ჰქონდეს იმ პირობით, რომ ეს ზიანს არ მიაყენებს საქმის განხილვას, ანუ ხელს არ შეუშლის მტკიცებულებათა ობიექტურ გამოკვლევას და საქმის გარემოებათა დადგენას; აგრეთვე, როცა ეს არ გახდება დამაბრკოლებელი ფაქტორი სააპელაციო და საკასაციო ინსტანციის სასამართლოებისათვის მათ მიერ საქმის ფაქტობრივი გარემოებების შესამოწმებლად.

თუ დათვალიერება სწარმოებდა მტკიცებულებათა უბრუნველყოფის, საქმის მოშუადების ან სხვა სასამართლოს მიერ სასამართლო დავალების შესრულების წესით, მაშინ ამ გზით მიღებული ოქმები ქვეყნდება საქმის განმხილველ სასამართლოს სხდომაზე. ხოლო, თუ ოქმები არ

გამოქვეყნებულა, სასამართლოს უფლება არა აქვს გადაწყვეტილებაში დაეყრდნოს (მიუთითოს) ნივთიერ მტკიცებულებებს.

წ5. ექსპერტის დასკვნა

მტკიცებულებათა გამოკვლევისა და საქმისათვის მნიშვნელობის მქონე გარემოებების დადგენის პროცესში შეიძლება აუცილებელი გახდეს ფაქტებისა და გარემოებების შესახებ ცნობების კვალიფიციური სპეციალისტებისაგან მიღება. მაგალითად, შრომისუნარიანობის დაკარგვის პროცენტი,¹ დაზიანებული ავტომანქანის ცვეთის ხარისხი, მუსიკალურ ნაწარმოებში პლაგიატობის, ან წარმოდგენილ დოკუმენტში სიყალბის არსებობა და ა.შ. შეიძლება დაადგინოს ექსპერტმა, ანუ მეცნიერების, ტექნიკის, ხელოვნების ან ხელოსნობის იმ სფეროს სპეციალისტმა, რომლის ცოდნაც აუცილებელია მოცემულ კონკრეტულ საქმეში.

სამოქალაქო პროცესში ექსპერტთა დასკვნა წარმოადგენს მცოდნე პირთა (ექსპერტების) დასკვნას ისეთი საკითხების შესახებ. რომლებიც მოითხოვენ სპეციალურ ცოდნას მეცნიერების, ტექნიკის, ხელოვნების, ხელოსნობის სფეროში. ამიტომ, თუ საქმის განხილვის პროცესში წამოიჭრება ისეთი საკითხები, რომელთა განმარტებაც მოითხოვს სპეციალურ ცოდნას მეცნიერების, ტექნიკის, ხელოვნების, ხელოსნობის სხვადასხვა სფეროში, სასამართლო მხარეთა შუამდგომლობით ან თავისი ინიციატივით დანიშნავს ექსპერტიზას (162-ე მუხლი).

ექსპერტიზა არის სასამართლოს მიერ ექსპერტისათვის წარდგენილი ობიექტების გამოკვლევა (გამოკვლევის პროცესი), რომელსაც ატარებს ექსპერტი სპეციალური ცოდნისა და მეცნიერული კვლევის საფუძველზე, საქმის სწორად გადაწყვეტისათვის მნიშვნელობის მქონე ფაქტების შესახებ ცნობების მისაღებად. ცხადია, ექსპერტიზა ტარდება საპროცესო კანონით დადგენილი წესების დაცვით. ექსპერტიზა წარმოადგენს მეცნიერულ მეთოდს, რომლის დახმარებითაც მოსამართლე, რომელსაც არა აქვს სპეციალური ცოდნა, აანალიზებს საქმის გარემოებებს და

---

¹ მაგალითად შრომითი მოვალეობის შესრულებისას მუშაკის ჯანმრთელობისათვის ვნების მიყენების შედეგად ზიანის ანაზღაურების წესის შესახებ საქართველოს პრეზიდენტის 1999 წლის 9 თებერვლის ბრძანებულების მე-9 პუნქტის თანახმად, დაზარალებულს შრომის უნარის ხარისხი განესაზღვრება პროცენტობით სამედიცინო-სოციალური ექსპერტიზის კომისიის მიერ.

კავშირს ამ გარემოებებს შორის. ექსპერტიზა საქმის გარემოებების საექსპერტო გამოკვლევის პროცესია.

ექსპერტის დასკვნა, როგორც მტკიცების საშუალება ყალიბდება საქმის ცალკეული ფაქტობრივი გარემოების გამოკვლევის შედეგად.

მკოდნე პირს, რომელსაც სპეციალური ცოდნა აქვს ზემოაღნიშნულ სფეროებში და რომელმაც სასამართლოს განჩინების საფუძველზე უნდა ჩაატაროს ექსპერტიზა, სასამართლო ექსპერტი ეწოდება.

სასამართლო მტკიცებულებაა არა ექსპერტიზა, როგორც მტკიცებულებათა გამოკვლევის, ფაქტობრივი გარემოებების შესახებ ინფორმაციის მიღების საშუალება (ხერხი), არამედ სასამართლო მტკიცებულებაა ექსპერტიზის საფუძველზე შედგენილი ექსპერტთა დასკვნა.

ექსპერტის საპროცესო მდგომარეობა შეუთავსებელია სასამართლოს წევრის, პროკურორის, მოწმის, თარჯიმნის, წარმომადგენლის, სასამართლო სხდომის მდივნის მდგომარეობასთან. აღნიშნული დებულების არსი იმაში მდგომარეობს, რომ ექსპერტთა დასკვნა, როგორც მტკიცებულება, იყოს ობიექტური.

ზაზი უნდა გაეცვას იმას, რომ ექსპერტს შეუძლია განმარტება მისცეს (პასუხი გასცეს) მხოლოდ ფაქტის, მაგრამ არა სამართლის საკითხებზე დასმულ კითხვებზე.

ამასთან დაკავშირებით უნდა ითქვას, რომ სამოქალაქო პროცესში არსებობს დებულება, რომ: მოსამართლეებმა იციან სამართალი (ჯერ კიდევ რომელი იურისტები ამბობდნენ: *jurus cor um legas* – მოსამართლეებმა იციან კანონები) და ასევე, სამართლის გარდა, იციან სხვადასხვა სფეროს ელემენტარული საკითხებიც (აქვთ ელემენტარული ცოდნა სხვადასხვა სფეროში), მათ შორის, საყოველთაოდ ცნობილი ფაქტები, რასთან დაკავშირებითაც უფლება აქვთ დამოუკიდებლად (თვითონ) ჩამოაყალიბონ საკუთარი აზრი.

რაც შეეხება სპეციალურ ცოდნას, რომელშიც სასამართლოს სჭირდება განმარტება, მასში პროცესი გულისხმობს ისეთ ცოდნას, რომელიც სცილდება სამართლებრივი ცოდნის ფარგლებს, ასევე სპეციალური ცოდნა სცილდება საყოველთაოდ აღიარებული პრინციპების (ჭეშმარიტებების) ფარგლებს, რომლებიც გამომდინარეობენ ადამიანთა გამოცდილებიდან და ეფუძნებიან მას.

სამოქალაქო საპროცესო კანონში არ არის მოცემული სპეციალური ცოდნის ცნება, კანონში მხოლოდ მითითებულია ის სფეროები, რომ-

ლებშიც ეს ცოდნა შეიძლება საჭირო გახდეს გამოსაყენებლად — ესაა მეცნიერება, ხელოვნება, ტექნიკა და ხელოსნობა. ამ საკითხის გარკვევა აუცილებელია იმდენად, რამდენადაც ექსპერტიზის ჩატარება დაფუძნებულია სწორედ სპეციალურ ცოდნაზე, რომელიც აქვს ექსპერტსა თუ ექსპერტებს. ამკარაა, რომ ყველა სპეციალისტი, რომელსაც აქვს შესაბამისი განათლების დამადასტურებელი დიპლომი ან აქვს გარკვეული საბუშაოს გამოცდილება, როდი შეიძლება დაინიშნოს ექსპერტად. სპეციალური ცოდნის კონკრეტული მოცულობა, რომელიც უნდა ჰქონდეს ექსპერტს, დამოკიდებულია ცოდნის მოცემული დარგის სირთულის ხარისხზე და იმ კონკრეტული შემთხვევის ინდივიდუალურ თავისებურებებზე, რომელიც საექსპერტო გამოკვლევის საგანი გახდა.

ამიტომ სპეციალურ ცოდნაში იგულისხმება პროფესიონალური ცოდნის, ჩვევებისა და ოსტატობის ისეთი ერთობლიობა, რომელიც შეძენილია სპეციალური განათლების შედეგად ან(და) მუშაობის გამოცდილების შედეგად, შეესაბამება მეცნიერების, ტექნიკის, ხელოვნების ან ხელოსნობის განსაზღვრული სფეროს განვითარების თანამედროვე დონეს და საკმარისია საექსპერტო გამოკვლევის ჩასატარებლად და კომპეტენტური დასკვნის მისაცემად სასამართლოსათვის საინტერესო საკითხების შესახებ.

სპეციალური ცოდნა არ მიეკუთვნება იმ საყოველთაოდ ცნობილი, საყოველთაოდ ხელმისაწვდომი ცოდნის რიცხვს, რომელიც მასობრივად გავრცელებული, ე.ი. სპეციალური ცოდნა ეს ის ცოდნაა, რომელსაც პროფესიონალურ დონეზე ფლობს (რომელიც პროფესიონალურ დონეზე იცის) სპეციალისტების მხოლოდ ვიწრო წრე.

საქმის განხილვის დროს ექსპერტიზა არის სპეციალისტის მიერ სასამართლოსათვის გაწეული თავისებური კონსულტაციის სახე. თუმცა მტკიცების საშუალება მხოლოდ ექსპერტის დასკვნაა. სასამართლოსა და საქმისათვის მტკიცებულებითი მნიშვნელობა აქვს მხოლოდ საექსპერტო გამოკვლევის შედეგად გამოტანილ დასკვნებს (საექსპერტო გამოკვლევის შედეგებს).

იურიდიულ ლიტერატურაში აღნიშნულია, რომ საექსპერტო დასკვნაში:

- 1) აისახება პრაქტიკით დადასტურებული მეცნიერული დებულება;
- 2) ხდება კონკრეტული საქმის გარემოებების კონსტატაცია;
- 3) დადგენილი მეცნიერული კანონზომიერებიდან გამომდინარე, კეთდება დასკვნა მოცემულ კერძო შემთხვევასთან, განსახილველ კონკრეტულ სამოქალაქო საქმის მასალებთან მიმართებაში.

სამოქალაქო პროცესში ექსპერტიზა ტარდება მრავალი საკითხის განსამარტავად, კერძოდ: ადამიანის ჯანმრთელობის მდგომარეობის, მისი შრომისუნარიანობის ხარისხის, ფსიქიკური სრულფასოვნების განსასაზღვრად (გასარკვევად); საქონლისა და პროდუქციის ხარისხის, შესრულებული სამუშაოს მოცულობის განსასაზღვრად, ასევე, ვთქვათ, იმისათვის, რომ განისაზღვროს თუ რამდენად არის შესაძლებელი შენობის, ავტორობის გაყოფა ნატურით და ა.შ.

სამოქალაქო საქმეთა განხილვის დროს შეიძლება დაინიშნოს სხვადასხვა სახის (სხვადასხვაგვარი) ექსპერტიზა გამოსაკვლევი ობიექტისა და იმ საკითხის მიხედვით, რომლის გადასაწყვეტადაც აუცილებელია სპეციალური ცოდნის გამოყენება. ექსპერტიზის სახეები თავიანთი ხასიათით ისეთივე სხვადასხვაგვარი და მრავალრიცხოვანია, როგორც სპეციალური ცოდნის დარგები.

ამიტომ გამოყენებული სპეციალური ცოდნის ხასიათისდა მიხედვით შეიძლება გაკეთდეს ექსპერტიზის სახეების მხოლოდ მიახლოებითი ჩამონათვალი, კერძოდ, ეს ექსპერტიზებია: სასამართლო სამედიცინო, სასამართლო ფსიქიატრიული, სასამართლო ფსიქოლოგიური, კრიმინალისტიკური, საქონელმცოდნეობის, ბუღალტრული, სასამართლო-სამშენებლო, ფონოსკოპიური, ლიტერატურათმცოდნეობის, ხელოვნებათმცოდნეობის, ვეტერინარული, ბიოლოგიური, ეკონომიკური, აგრონომიული, სამეცნიერო-ტექნიკური, ხელნაწერის, გენეტიკური (რომელსაც უწოდებენ გენოდაქტილოსკოპიას) და სხვ.

ჩატარებული ექსპერტიზის ხარისხისა და ექსპერტიზის სისრულის მიხედვით განასხვავებენ დამატებით და განმეორებით ექსპერტიზას.

ამასთან დაკავშირებით, აღვნიშნავთ, რომ ექსპერტის დასკვნას სასამართლოსათვის არა აქვს სავალდებულო მნიშვნელობა, არამედ მას სასამართლო აფასებს 105-ე მუხლით დადგენილი საერთო წესით. განსაკუთრებული ყურადღება სასამართლომ უნდა გაამახვილოს ექსპერტის კვალიფიკაციის დონეზე, ექსპერტის ობიექტურობაზე, ექსპერტის დასკვნის შესაბამისობაზე საქმის სხვა გარემოებებთან, ექსპერტისათვის გადაცემული მასალების საკმარისობაზე, ასევე იმაზე, თუ რამდენად ნათელია დასმულ შეკითხვებზე ექსპერტის პასუხები.

თუ ექსპერტის დასკვნის შეფასების შედეგად გაირკვა, რომ ექსპერტის დასკვნა არ არის საკმარისად სრული, ან იგი გაურკვეველია (ბუნდოვანია), სასამართლოს უფლება აქვს დანიშნოს დამატებითი ექსპერ-

ტიზა. დამატებითი ექსპერტიზის ჩატარება დაევალება იმავე ექსპერტს ან ექსპერტებს.

თუ სასამართლო არ ეთანხმება ექსპერტის დასკვნას დაუსაბუთებლობის მოტივით, აგრეთვე, თუ რამდენიმე ექსპერტის დასკვნა ეწინააღმდეგება ერთმანეთს, სასამართლოს უფლება აქვს უარყოს ექსპერტიზის დასკვნა და დანიშნოს განმეორებითი ექსპერტიზა და მისი ჩატარება დაავალოს სხვა ექსპერტს ან ექსპერტებს (173-ე მუხლი). იმ შემთხვევაში, როცა სასამართლო უარყოფს ექსპერტის დასკვნას, მხედველობაშია მისაღები საპროცესო კოდექსის 172-ე მუხლი, რომელიც მოითხოვს, რომ სასამართლოს უარი ექსპერტის დასკვნის მიღებაზე უნდა დასაბუთდეს საქმეზე გამოტანილ გადაწყვეტილებაში ან განჩინებაში.

ამდენად, დამატებითი ექსპერტიზა ინიშნება იმ საკითხების გადასაწყვეტად, რომლებიც ადრე (მანამდე) არ იყო გადაწყვეტილი ან არასრულად იყო გადაწყვეტილი, ხოლო განმეორებითი – როცა ხელახლა განიხილება ის საკითხები, რომლებზეც, მართალია, უკვე გაცემულია პასუხები, მაგრამ ექსპერტის დასკვნები არსებითად ეჭვს იწვევს. დასკვნის განმარტების ან შევსების მიზნით სასამართლოს უფლება აქვს დაჰკითხოს ექსპერტი.

თუ საქმეში არსებობს რამდენიმე ურთიერთსაწინააღმდეგო დასკვნა, სასამართლომ შეიძლება დაიბაროს როგორც პირველადი, ისე განმეორებითი ექსპერტიზის ჩამტარებელი ექსპერტები. ამასთან, რამდენიმე ექსპერტის დასკვნათა შორის წინააღმდეგობის არსებობა, ყოველთვის როდი მოითხოვს განმეორებით ექსპერტიზას, არამედ სასამართლოს შეუძლია დაჰკითხოს ექსპერტები და ამ გზით მიიღოს საჭირო და აუცილებელი ახსნა-განმარტებანი, მათი დასკვნების დამატებითი დასაბუთება.

განმეორებითი ექსპერტიზის დანიშვნა მოტივირებულ უნდა იქნეს. სასამართლომ განჩინებაში უნდა მიუთითოს, თუ პირველი ექსპერტიზის რომელი დასკვნა იწვევს ეჭვს, ასევე უნდა მიუთითოს საქმის ის გარემოებები, რომლებიც არ შეესაბამება ექსპერტის დასკვნებს.

კანონი ითვალისწინებს ექსპერტიზის ჩატარების წესს სპეციალურ საექსპერტო (166-ე მუხლი) ან არასაექსპერტო დაწესებულებაში (167-ე მუხლი), მაგრამ სპეციალური საექსპერტო თუ არასაექსპერტო დაწესებულება როდია ექსპერტი (ექსპერტიზის სუბიექტი). ექსპერტი (ექსპერტიზის სუბიექტი) შეიძლება იყოს მხოლოდ ფიზიკური პირი (ან ფიზ-

იკური პირები კომპლექსური ექსპერტიზის დანიშვნის დროს), მაგრამ არა ორგანიზაციები, რამეთუ მხოლოდ კონკრეტულ პირებს აქვთ სპეციალური ცოდნა და მხოლოდ ისინი შეიძლება იყვნენ სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის სუბიექტები (ანუ იკისრონ პირადი პასუხისმგებლობა საექსპერტო დასკვნის სისწორეზე) ყალბი დასკვნის შედგენის შემთხვევაში. საპროცესო თვალსაზრისით, საექსპერტო დაწესებულება მხოლოდ შესაბამის დავალებათა გამანაწილებელია ექსპერტთა შორის, რომლებიც დასკვნას ადგენენ თავიანთი სახელით და პასუხსაც აგებენ ამ დასკვნის ხარისხზე. გარდა საექსპერტო დაწესებულებათა შტატთან თუ შტატგარეშე თანამშრომლებისა, რომელთაც საექსპერტო დაწესებულების ხელმძღვანელი სასამართლოს განჩინების საფუძველზე მიანდობს ექსპერტიზის ჩატარებას, ექსპერტად შეიძლება იყოს უშუალოდ სასამართლოს მიერ დანიშნული ნებისმიერი სხვა პირი, რომელსაც გააჩნია დასკვნის მისაცემად საჭირო (აუცილებელი) ცოდნა. ექსპერტს სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის შესახებ აფრთხილებს სასამართლო, ან სასამართლო-საექსპერტო სპეციალური დაწესებულების ხელმძღვანელი, თუ ექსპერტიზას ატარებს ამ დაწესებულების სპეციალისტი.

ექსპერტის დასკვნის ობიექტურობა და უტყუარობა, პირველ რიგში, დამოკიდებულია ექსპერტად დასანიშნი პირის სწორად შერჩევაზე. ამიტომ ექსპერტს წაეყენება გარკვეული მოთხოვნები, რაც უზრუნველყოფს, ერთი მხრივ, ექსპერტიზის მაღალ მეცნიერულ დონეზე ჩატარებას და, მეორე მხრივ, დასკვნის ობიექტურობასა და მიუკერძოებლობას. ექსპერტად დანიშნული პირი ალჭურვილი უნდა იყოს შესაბამისი სპეციალური ცოდნით, ე.ი. უნდა იყოს კომპეტენტური, მაღალი კვალიფიკაციის სპეციალისტი, მეცნიერების, ტექნიკის, ხელოვნების, ხელოსნობის განსაზღვრულ სფეროში ავტორიტეტი.

ექსპერტის დასკვნის ობიექტურობა, მიუკერძოებლობა იმითაა უზრუნველყოფილი, რომ ექსპერტად არ შეიძლება დაინიშნოს ის, ვის მიმართაც სახეზეა სსსკ-ის 31-ე მუხლის 1-ლი ნაწილით გათვალისწინებული აცილების საფუძველები.

შესაბამისად, ექსპერტიზის დანიშვნის დროს 31-ე მუხლით დადგენილი მოთხოვნების დარღვევის შემთხვევაში ექსპერტი აცილებულ უნდა იქნეს (საპროცესო კოდექსის 31-ე და 35-ე მუხლები). ექსპერტი აცილებულ იქნება იმ შემთხვევაშიც, როცა გამომჟღავნდება მისი არაკომპეტენტურ-

ობა. ექსპერტის დანიშვნისას სასამართლომ უნდა შეამოწმოს, აქვს თუ არა ექსპერტს სპეციალური ცოდნა (განათლება), შესაბამისი სპეციალობით მუშაობის სტაჟი და ზოგიერთი სხვა პირობა, რაც აუცილებელია ექსპერტიზის ცალკეული სახისათვის. მაგალითად, ნივთიერი მტკიცებულების სასამართლო-ქიმიური ექსპერტიზა უნდა ჩაატაროს სასამართლოს ქიმიკოსმა, რომელსაც აქვს უმაღლესი ფარმაცევტული განათლება და სპეციალური მომზადება სასამართლო ქიმიის განხრით.

ექსპერტი სამოქალაქო საპროცესო სამართალურთიერთობათა სუბიექტია და კანონით მინიჭებული აქვს ის აუცილებელი საპროცესო უფლებები, რაც საჭიროა მასზე დაკისრებულ მოვალეობათა (ამოცანათა) შესასრულებლად. ეს უფლება-მოვალეობები უზრუნველყოფენ ექსპერტის მიერ გამოკვლევის სათანადოდ ჩატარებას.

თავისი ბუნებით, ექსპერტის დასკვნა არ შეიძლება გაეუთანაბროთ მოწმის ჩვენებას. მოწმედ პირი ხდება საქმის გარემოებებიდან გამომდინარე. მოწმის ჩვენებას მნიშვნელობა აქვს იმ ინფორმაციის თვალსაზრისით, რომელსაც ის შეიცავს დასადგენი ფაქტების შესახებ და არა რაიმე შეფასების თვალსაზრისით. ექსპერტის დასკვნა კი სასამართლოსათვის საჭიროა, პირველ ყოვლისა, როგორც ის წყარო, რომელიც შეიცავს სპეციალისტის მიერ საქმისათვის მნიშვნელობის მქონე გარემოებებისა და ფაქტების ანალიზს და შეფასებას. ექსპერტიზის ჩატარება, რა თქმა უნდა, დაკავშირებულია მტკიცებულებათა შეფასებასთან, მაგრამ ექსპერტი არა მხოლოდ ამოწმებს ფაქტებსა და მტკიცებულებებს, არამედ აგრეთვე აფასებს კიდევ მათ. მოწმისაგან განსხვავებით, ექსპერტი, როგორც წესი, აღიქვამს არა იურიდიული მნიშვნელობის მქონე ფაქტებს, არამედ მტკიცებულებით ფაქტებს. ექსპერტის დასკვნის ფორმირების პროცესს წინ უსწრებს ექსპერტის მიერ აღქმული და გამოკვლეული მტკიცებულებების (ექსპერტიზის ობიექტების) ფორმირების პროცესი.

რაც შეეხება კონკრეტულ უფლება-მოვალეობებს, ექსპერტად დანიშნული პირი ვალდებულია წარმოებაში მიიღოს სასამართლოს მიერ მისთვის დავალებული (მინდობილი) ექსპერტიზა და ჩაატაროს წარდგენილი მასალებისა და დოკუმენტების სრული გამოკვლევა; მისცეს დასაბუთებული და ობიექტური დასკვნა მის წინაშე დასმული საკითხების შესახებ და გადაუგზავნოს ეს დასკვნა ექსპერტიზის დამნიშნავ სასამართლოს; გამოცხადდეს, როცა დაიბარებს მას სასამართლო, რათა

პირადად მიიღოს მონაწილეობა სასამართლო სხდომაზე და უპასუხოს ჩატარებულ გამოკვლევასთან დაკავშირებულ ყველა შეკითხვას.

ექსპერტიზასთან დაკავშირებული გარემოებების გამოსარკვევად ექსპერტს უფლება აქვს გაეცნოს საქმის მასალებს, მონაწილეობა მიიღოს საქმის განხილვაში და დაუსვას მხარეებსა და მოწმეებს შეკითხვები, მონაწილეობა მიიღოს ნივთიერ მტკიცებულებათა დათვალიერებასა და შემოწმებაში, აგრეთვე სთხოვოს სასამართლოს მისთვის დამატებითი მასალების წარდგენა გამოსაკვლევად. ცალკეულ შემთხვევებში სასამართლოები უშეებუნ შეცდომებს და ექსპერტებს ავალებენ მტკიცებულებების შეგროვებას. ექსპერტს უფლება აქვს მოითხოვოს თავისი შრომის გასამრჯელო და საპროცესო კოდექსის 45-ე მუხლით გათვალისწინებული ზარჯების ანაზღაურებაც (45-ე მუხლის 1ლ-ი და მე-2 ნაწილები). 176-ე მუხლში აღნიშნულია, რომ სასამართლოს დავალებით შესრულებული სამუშაოსათვის, აგრეთვე სასამართლოში გამოცხადებისათვის მგზავრობისა და საცხოვრებლის დაქირავების ზარჯები და დღიური თანხა მიეცემათ ექსპერტებს 45-ე მუხლით დადგენილი წესით. თუ სასამართლოს მიერ არასაპატიოდ ცნობილი მიზეზით ექსპერტი არ გამოცხადდება სასამართლოში ან თავს აარიდებს დასკვნის მიცემას, ანდა მისცემს ყალბ დასკვნას, მის მიმართ გამოყენებულ იქნება საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსით გათვალისწინებული ღონისძიებები.

ექსპერტს უფლება აქვს უარი თქვას დასკვნის მიცემაზე, თუ მისთვის გადაცემული მასალები საკმარისი არ არის, ან თუ მას არა აქვს სათანადო ცოდნა (კვალიფიკაცია) დაკისრებული მოვალეობის შესასრულებლად. ექსპერტი მოვალეა აღნიშნული საფუძვლებით დასკვნის მიცემაზე უარი დაასაბუთოს.

თუ ექსპერტიზის ჩატარებისას ექსპერტი გამოარკვევს საქმისათვის მნიშვნელობის მქონე ისეთ გარემოებებს, რომელთა შესახებაც მას კითხვები არ ჰქონდა დასმული, ექსპერტს უფლება აქვს თავის დასკვნაში მიუთითოს ამ გარემოებებზე. ექსპერტს უფლება აქვს იშუამდგომლოს, რათა სასამართლომ ექსპერტიზის ჩატარებაში ჩართოს სხვა ექსპერტებიც.

სასამართლო სხდომის შესავალ ნაწილში სასამართლო განუმარტავს ექსპერტს მის უფლება-მოვალეობებს.

ექსპერტი დასკვნას იძლევა წერილობითი ფორმით.

ამასთან, სასამართლოს უფლება აქვს საქმის განხილვის დროს ექსპერტს მისცეს წინადადება, რომ მან ზეპირი განმარტების საფუძველზე გამოთქვას

აზრი ექსპერტიზის დასკვნის შესახებ. ზეპირი განმარტება შეიტანება სასამართლო სხდომის ოქმში, წაეკითხება ექსპერტს, რომელიც ხელს აწერს მას. ექსპერტის დასკვნა უნდა შეიცავდეს წარმოებული გამოკვლევის წერილობით აღწერას, გამოკვლევის შედეგად მიღებულ დასკვნებსა და დასაბუთებულ პასუხებს სასამართლოს მიერ დასმულ კითხვებზე (170-ე მუხლი). სხდომაზე არგამოცხადებული ექსპერტის დასკვნას აქვეყნებს მოსამართლე.

მხარეებსა და მათ წარმომადგენლებს უფლება აქვთ გაეცნონ ექსპერტის დასკვნას. მათივე თხოვნით (შუამდგომლობით) ექსპერტის დასკვნა გამოქვეყნდება სასამართლო სხდომაზე. მხარეებს უფლება აქვთ გამოთქვან თავიანთი მოსაზრებები, ხოლო დასკვნის განმარტებისა და შევსების მიზნით, ექსპერტს შეკითხვები შეიძლება მისცეს როგორც მხარემ, ისე სასამართლომ.

კანონით დადგენილია ექსპერტისათვის შეკითხვების მიცემის რიგითობა, კერძოდ, ექსპერტს პირველად ეკითხება ის, ვისი თხოვნითაც დაინიშნა ექსპერტიზა და მისი წარმომადგენელი. სასამართლოს ინიციატივით დანიშნულ ექსპერტს პირველად ეკითხება მოსამართლე, რომელსაც უფლება აქვს ექსპერტს შეკითხვები დაუსვას მისი დაკითხვის ყოველ მომენტში (171-ე მუხლი).

ექსპერტის დასკვნა სტრუქტურულად სამი ნაწილისაგან, კერძოდ, შესავალი, კვლევითი და დასკვნითი ნაწილებისაგან შედგება.

შესავალ ნაწილში აღინიშნება (მიეთითება) ექსპერტიზის დასახელება, მისი ნომერი; განმეორებითია, დამატებითი, თუ კომპლექსური ეს ექსპერტიზა; ექსპერტიზის დამნიშნავი ორგანოს დასახელება; ცნობები ექსპერტის შესახებ; ექსპერტიზაზე მასალების შემოსვლის თარიღი; ექსპერტიზის ჩატარების, წარმოების სამართლებრივი საფუძველი; ექსპერტიზაზე შემოსული მასალების დასახელება (ანუ კონკრეტული მონაცემები გამოსაკვლევი ობიექტის შესახებ) და ექსპერტის მიერ გადასაწყვეტად დასმული საკითხები.

კვლევით ნაწილში აღიწერება გამოკვლევის პროცესი და მისი შედეგები. ამ ნაწილში მოცემულია დადგენილი ფაქტების მეცნიერული ახსნა-განმარტება, ის მეცნიერული დებულება, რომლიდანაც გამოდიოდა ექსპერტი დასკვნის შედგენის დროს, დაწვრილებით აღიწერება ექსპერტის მიერ ფაქტობრივი გარემოებების გამოკვლევის დროს გამოყენებული მეთოდები და ტექნიკური ხერხები.

დასკვნით ნაწილში ექსპერტი აყალიბებს თავის დასკვნებს, სასამართლოს მიერ დასმულ საკითხებზე (შეკითხვებზე) პასუხებს.

ექსპერტის დასკვნის შინაარსი უნდა ასახავდეს საექსპერტო გამოკვლევის მთელ მსვლელობას, კერძოდ: საექსპერტო დათვალიერებას (გასინჯვას), შედარებით გამოკვლევას, ექსპერიმენტს, ექსპერტიზის შედეგების შეფასებასა და დასკვნებს.

ექსპერტის დასკვნას წაეყენება სამი ძირითადი მოთხოვნა, კერძოდ:

1) კვალიფიციურობა (ექსპერტის დასკვნები უნდა ემყარებოდეს შესაბამის სპეციალურ ცოდნას);

2) გარკვეულობა, ანუ განსაზღვრულობა (დასკვნები უნდა იყოს კატეგორიული, ე.ი. დაუშვებელი უნდა იყოს ექსპერტის დასკვნის სხვადასხვაგვარი განმარტება);

3) მისაწვდომობა (დასკვნა ადვილად გასაგები უნდა იყოს მოსამართლისა და საქმის მონაწილეუთათვის, აგრეთვე სასამართლოში მყოფი იმ პირებისათვის, რომელთაც სპეციალური განათლება არა აქვთ).¹

ექსპერტის დასკვნის შემდეგ სახეებს განასხვავებენ: 1) კატეგორიული (დადებითი ანუ უარყოფითი დასკვნა); 2) სავარაუდო (სააღბათო) დასკვნა; 3) ექსპერტის დასკვნა წარდგენილი მონაცემების საფუძველზე დასმულ შეკითხვებზე პასუხის გაცემის შეუძლებლობის შესახებ.

რაც შეეხება ექსპერტიზის ჩასატარებლად საჭირო მასალების შეგროვებას, ამ მასალებს სასამართლოს წარუდგენენ მხარეები. ექსპერტიზის ჩასატარებლად საჭირო მასალების წრეს განსაზღვრავს სასამართლო, რომელიც ითვალისწინებს როგორც მხარეების, ისე ექსპერტად დანიშნული პირის მოსაზრებებს.

თუ ექსპერტიზის ჩასატარებლად საჭირო მასალების მისაღებად აუცილებელია მოწმის დაკითხვა, სასამართლოს შეუძლია გამოიძახოს და დაკითხოს იგი ექსპერტის მონაწილეობით. მხარეებს ეცნობებათ ამის შესახებ, მაგრამ მათი გამოუცხადებლობა ვერ დააბრკოლებს მოწმის დაკითხვას. მხედველობაში უნდა ვიქონიოთ, რომ ამ წესით დაკითხული მოწმე არ თავისუფლდება სასამართლო სხდომაზე გამოცხადებისაგან და საქმის განხილვის დროს განმეორებით დაკითხვისაგან. მოწმის დაკითხვის თაობაზე დგება ოქმი, რომელიც დაერთვის საქმეს (169-ე მუხლი).

ექსპერტიზის დანიშვნის განჩინებაში აღინიშნება ექსპერტიზის სა-

¹ Сахнова Т.В. Экспертиза в суде по гражданским делам. М., 1997, ст. 60.

განი, რომელზეც საჭიროა ექსპერტის დასკვნა, მასალები, რომელიც წარედგინება ექსპერტს გამოსაკვლევად, აგრეთვე მითითებულ უნდა იქნეს ექსპერტი და საექსპერტო დაწესებულება (163-ე მუხლი). როცა ეს აუცილებელია, ექსპერტიზის ჩასატარებლად სასამართლო ნიშნავს რამდენიმე ექსპერტს.

რა იგულისხმება ექსპერტიზის საგანში? ექსპერტიზის საგანში იგულისხმება სასამართლოს მიერ ექსპერტის წინაშე გადასაწყვეტად დასმული საკითხები, რომლებზეც საჭიროა დასკვნა. გასათვალისწინებელია, რომ მხარეებს უფლება აქვთ წარუდგინონ სასამართლოს კითხვები, რომლებიც, მათი აზრით, უნდა განმარტოს ექსპერტმა, მაგრამ საბოლოოდ ექსპერტიზის საგანს (იმ საკითხთა წრეს, რომლებზედაც საჭიროა ექსპერტის დასკვნა) განსაზღვრავს სასამართლო (მხარეთა აზრის გათვალისწინებით). სასამართლო ვალდებულია დაასაბუთოს მხარეთა მიერ წამოყენებული საკითხების უარყოფა (163-ე მუხლის მე-3 ნაწილი).

ექსპერტის გადასაწყვეტად შეიძლება დაისვას მხოლოდ ფაქტობრივი ხასიათის საკითხები, რომლებიც შეეხება ფაქტების არსებობას ან არარსებობას, ამ გარემოებების წარმოშობის მიზეზებს, ფაქტებს შორის კავშირის არსებობას ან არარსებობას და ა.შ. დაუშვებელია ექსპერტის წინაშე იურიდიული საკითხების დასმა (ეთქვათ, ბრალეულია თუ არა მოპასუხე მომხდარ უბედურ შემთხვევაში, ვინ უნდა აგოს პასუხი, ვინ უნდა იკისროს მატერიალურ ფასეულობათა დანაკლისისათვის პასუხისმგებლობა და სხვ.), რამეთუ სამართლებრივ (იურიდიულ) საკითხებს განიხილავს და წყვეტს მხოლოდ მოსამართლე. სასამართლოს განჩინებაში ექსპერტიზის დანიშვნის შესახებ, ექსპერტის მიერ გადასაწყვეტი საკითხი ნათლად უნდა იყოს ჩამოყალიბებული და არ უნდა შეეხებოდეს საქმის გარემოებების სამართლებრივ შეფასებას. მაგალითად, არასწორი იქნება საკითხის ასეთნაირად დასმა: „არის თუ არა კონკრეტული პირი ქმედუნარო?“ ქმედუნარიანობის საკითხი იურიდიული საკითხია და მისი გადაწყვეტა მხოლოდ სასამართლოს კომპეტენციაა, ხოლო ექსპერტის წინაშე საკითხი შემდეგზე უნდა დაისვას: „შეუძლია თუ არა კონკრეტულ პირს გაიგოს თავისი მოქმედების მნიშვნელობა და უხელმძღვანელოს მას?“

ექსპერტის წინაშე არ შეიძლება დაისვას საკითხები, რომლებიც არ მიეკუთვნება მის სპეციალობას. ექსპერტისათვის წაყენებული ყველა საკითხი ჩამოყალიბებულ უნდა იქნეს მკაფიოდ (ნათლად) და გარკვევით.

ექსპერტიზის საგანი არ უნდა აყუროთ საქსპერტო გამოკვლევის ობიექტში; ექსპერტიზის საგანია ის საკითხები, რომლებიც უნდა განმარტოს ექსპერტმა. საქსპერტო გამოკვლევის ობიექტი კი არის ნივთი, რომელზეც კვალია დარჩენილი, საგანი, დოკუმენტი, კონკრეტული პირის ჯანმრთელობის მდგომარეობა, რომელიც უნდა გამოიკვლიოს ექსპერტმა. მაგალითად, საკითხი იმის თაობაზე, თუ ვინ მოაწერა ხელი სავალო ხელწერილს, დოკუმენტს (მოპასუხემ თუ სხვა ვინმემ), არის კრიმინალისტიკური ექსპერტიზის საგანი. საქსპერტო გამოკვლევის ობიექტი კი იქნება ხელწერილი, წერილები ისა და პიროვნების ხელმოწერის ნიშნუბები, სხვა მასალები, რომელთა შესწავლაც აუცილებელია უტყუარი დასკვნის გამოსატანად.

ექსპერტისათვის წარდგენილი მასალების სისრულე მისი დასკვნის უტყუარობის უმნიშვნელოვანესი პირობაა. ამიტომ, როცა ექსპერტის აზრით მასალები არ არის საკმარისი დასკვნის გასაკეთებლად, მას უფლება აქვს სასამართლოს სთხოვოს დამატებითი მასალების წარდგენა, ხოლო თუ ეს შეუძლებელია, მაშინ უარი თქვას დასკვნის მიცემაზე.

სამოქალაქო პროცესში სასამართლომ შეიძლება დანიშნოს კომპლექსური ექსპერტიზა, როცა გამოსაკვლევი საკითხი (საქმის გარემოებათა დადგენა) განეკუთვნება ცოდნის რამდენიმე სფეროს, ანუ, როცა გარემოებათა დადგენა მოითხოვს ისეთი გამოკვლევის ჩატარებას, რომლის დროსაც საჭიროა ერთბაშად ცოდნის სხვადასხვა სფეროს გამოყენება ან სხვადასხვა მეცნიერული მიმართულების გამოყენება ცოდნის ერთი სფეროს ფარგლებში. როცა საჭიროა კომპლექსური ექსპერტიზა, მაშინ ინიშნება რამდენიმე სხვადასხვა სფეროს ექსპერტი მის ჩასატარებლად.

კანონის თანახმად, როცა რამდენიმე ექსპერტია დანიშნული, მათ უფლება აქვთ ურთიერთმორის მოითათბირონ და ერთი საერთო დასკვნა წარუდგინონ სასამართლოს გარემოებათა შესახებ, თუ, რა თქმა უნდა, ისინი საერთო აზრს დაადგებიან ჩატარებული გამოკვლევის შედეგების მიხედვით. ამ შემთხვევაში ყველა ხელს აწერს ამ ერთ დასკვნას, ხოლო ის, ვინც არ ეთანხმება დანარჩენ ექსპერტებს, ადგენს ცალკე დასკვნას ყველა ან ცალკეული საკითხის შესახებ, რომლებმაც უთანხმოება გამოიწვიეს (164-ე მუხლი).

კომპლექსური ექსპერტიზის გარდა, სასამართლოს უფლება აქვს დანიშნოს აგრეთვე კომისიური ექსპერტიზა, რომელიც ინიშნება ცოდნის ერთი სფეროს ორი ან მეტი ექსპერტის მიერ საქმის გარემოებათა დასადგენად. შესაბამისად, გამოიყენება სსსკ-ის 164-ე მუხლი.

გამოკვლევის ხასიათის მიხედვით ან იმის გამო, რომ გამოკვლევის საგნის წარდგენა სასამართლოში შეუძლებელი ან ძნელია, ექსპერტიზა შეიძლება ჩატარდეს ან უშუალოდ სასამართლოში ან სასამართლოს გარეთ (165-ე მუხლი).

ექსპერტის დასკვნა უნდა შეიცავდეს ჩატარებული გამოკვლევის დაწერილობით აღწერას, გამოკვლევის შედეგად მიღებულ დასკვნებსა და დასაბუთებულ პასუხებს სასამართლოს მიერ დასმულ შეკითხვებზე (170-ე მუხლი).

ექსპერტიზა შეიძლება დანიშნოს სასამართლომ (მოსამართლემ) როგორც მხარეთა შუამდგომლობით, ისე თავისი ინიციატივით საქმის მომზადების სტადიაზე და ასევე მთავარ სხდომაზე საქმის განხილვის სტადიაზე, გადაწყვეტილების გამოტანამდე. ამ შემთხვევაში სასამართლოს უფლება აქვს 280-ე მუხლის „ე“ ქვეპუნქტის საფუძველზე შეაჩეროს საქმე საექსპერტო გამოკვლევის ჩასატარებლად.

ნებისმიერ შემთხვევაში (ნებისმიერ სტადიაზე) სასამართლო ვალდებულია დაიცვას მხარეთა უფლებები. კერძოდ, საუბარია იმაზე, რომ მხარეებს უფლება აქვთ თავიანთი მოსაზრებები გამოთქვან იმ კონკრეტულ პირებთან დაკავშირებით, რომელთაც, მათი აზრით, შეიძლება დაევალოს (მიენდოს) ექსპერტიზის ჩატარება, ე.ი. მხარეებს უფლება აქვთ შესთავაზონ სასამართლოს ექსპერტად დასანიშნი პირის კანდიდატურები, რეკომენდაცია გაუწიონ ექსპერტად კონკრეტულ პირს. სასამართლომ კი ექსპერტის შერჩევის დროს უნდა გაითვალისწინოს მხარეთა მოსაზრებები; საბოლოოდ იმ საკითხის გადაწყვეტა, თუ ვინ უნდა შეირჩეს ექსპერტად, ვის (რომელ ექსპერტსა თუ საექსპერტო დაწესებულებას) მიენდოს ექსპერტიზის ჩატარება, სასამართლოს (მოსამართლის) კომპეტენციაა. მხარეები კი სარგებლობენ ექსპერტის აცხილების უფლებით.

სასამართლო ნიშნავს ექსპერტს მხარეთა მიერ რეკომენდებული სპეციალისტებიდან, ანდა მისთვის ცნობილი სპეციალისტებიდან.

მხარეებს უფლება აქვთ აგრეთვე წარუდგინონ სასამართლოს კითხვები, რომელთა დასმაც მათ სურთ ექსპერტიზის წინაშე განსამარტავად. მაგრამ საბოლოოდ იმ საკითხთა წრეს (ექსპერტიზის საგანს), რომლებზედაც საჭიროა ექსპერტის დასკვნა, აგრეთვე საბოლოოდ განსაზღვრავს სასამართლო ექსპერტიზის დანიშვნის განჩინებაში.

როგორც ითქვა, იმ შემთხვევაში, როცა ექსპერტიზის ჩატარება მიენდობა სპეციალურ საექსპერტო დაწესებულებას, კონკრეტულ ექსპერტს ნიშნავს ამ დაწესებულების ხელმძღვანელი. მიუხედავად ამისა, საპრო-

ცესო-სამართლებრივი ურთიერთობები მოცემულ შემთხვევაში წარმოიშობა სასამართლოსა და იმ კონკრეტულ პირს შორის, რომელსაც დაევალა (მიენდო) საექსპერტო გამოკვლევის ჩატარება, მაგრამ არა სასამართლოსა და საექსპერტო დაწესებულების ხელმძღვანელს შორის.

სპეციალური საექსპერტო დაწესებულების სპეციალისტების მიერ გამოკვლევების ჩატარება სასამართლოს დავალებით უნდა განვიხილოთ როგორც სასამართლო ექსპერტიზა.

ექსპერტის დასკვნის გამოკვლევა თავისი არსით არის ის საპროცესო მოქმედებები, რომელთა მიზანია სასამართლოს მიერ ექსპერტის დასკვნიდან ფაქტების შესახებ ცნობების მიღება და ამ ცნობების დაყვანა პროცესის სხვა მონაწილეებამდე, რათა მათ აღიქვან ექსპერტის დასკვნაში ასახული ცნობები. სასამართლო ვალდებულია პირადად აღიქვას ექსპერტის წერილობითი დასკვნა, რათა სწორი შეფასება მისცეს მას გადაწყვეტილების გამოტანის დროს.

სასამართლოსა და საქმის მონაწილეთა მიერ ექსპერტის დასკვნის პირადად და უშუალოდ აღქმის საშუალებაა ექსპერტის დასკვნის გამოქვეყნება სასამართლო სხდომაზე.

ექსპერტის დასკვნის გამოკვლევის დროს სასამართლო ვალდებულია შეამოწმოს, დაცულია თუ არა მხარეთა უფლებები ექსპერტიზის დანიშვნის დროს, კერძოდ კი: მიეცათ თუ არა მათ ექსპერტის წინაშე შეკითხვების დასმის შესაძლებლობა; იცნობდნენ თუ არა ისინი დასკვნას სასამართლო სხდომაზე, როცა ექსპერტიზა დაინიშნა საქმის მოზადების სტადიაზე.

ექსპერტის დასკვნის გამოკვლევის საპროცესო წესის მიზანია მტკიცების ამ საშუალების დეტალურად შესწავლა. დასკვნის გამოქვეყნების შემდეგ, მისი დაზუსტებისა და განმარტების მიზნით, ექსპერტს შეიძლება შეკითხვები დაუსვას საქმის ყველა მონაწილემ.

ექსპერტის დასკვნა საქმის ფაქტობრივი გარემოებების სპეციალურად ჩატარებული (წარმოებული) გამოკვლევის შედეგია. ამ დასკვნაში ასახული ფაქტების ნამდვილობის (უტყუარობის) გარანტიები საკმაოდ მაღალია (დიდა).

თუმცა ეს გარემოება იმის საფუძველს როდი გვაძლევს, რომ ექსპერტის დასკვნა „განსაკუთრებულ“ მტკიცებულებად მივიჩნიოთ, რომელიც უპირობოდ უნდა გაიზიაროს სასამართლომ და რომელსაც უპირატესობა უნდა მიანიჭოს მტკიცების სხვა საშუალებათა მიმართ. კანონი, თუ შეიძლება ასე ითქვას, უკრძალავს მოსამართლეს იქონიოს ამგვარი შეხედულება ექსპერტის დასკვნაზე (ამ დასკვნის შეფასების დროს). კანონში ხაზგასმულია, რომ ექსპერტის დასკვნა სასამართლოსთვის არ არის

სავალდებულო. ამასთან, თუ სასამართლო არ ეთანხმება ექსპერტის დასკვნას, მაშინ ეს უნდა დაასაბუთოს გადაწყვეტილებაში ან განჩინებაში.

ექსპერტის დასკვნის შეფასების დროს სასამართლომ უნდა შეამოწმოს, გამოიყენა თუ არა ექსპერტმა უახლესი მეთოდები და ჰქონდა თუ არა მას დასკვნის მისაცემად აუცილებელი მასალები.

დასკვნის შეფასების შედეგად სასამართლოს უფლება აქვს მიიჩნიოს, რომ: 1) დასკვნა სრულია და დასაბუთებული და შესაბამისად იგი საფუძვლად დაუდოს გადაწყვეტილებას; 2) დასკვნა არასრულია ან გაურკვეველია და განჩინების საფუძველზე დანიშნოს დამატებითი ექსპერტიზა; 3) დასკვნა დაუსაბუთებელია, საეჭვოა მისი სისწორე და დანიშნოს განმეორებითი ექსპერტიზა.

სასამართლოს უფლება აქვს არ დაეთანხმოს ექსპერტის დასკვნებს, არ დანიშნოს განმეორებითი ექსპერტიზა და საქმე გადაწყვიტოს სხვა მტკიცებულებათა საფუძველზე.

კანონი ითვალისწინებს ფიცის დადებას ექსპერტის მიერ (175-ე მუხლი). ექსპერტი ვალდებულია ექსპერტიზისათვის გამოყენებული ყველა მასალა და დოკუმენტი, თუ სასამართლო ამას მოითხოვს, დაუბრუნოს სასამართლოს.

კანონით გათვალისწინებულ შემთხვევებში ექსპერტიზის დანიშვნა სავალდებულოა. მაგალითად, როცა უდავო წარმოების წესით იხილება საქმე სულიერი ავადმყოფობის ან გონებასუსტობის გამო პირის ქმედუნარიოდ ცნობის შესახებ, სასამართლო ვალდებულია დანიშნოს ექსპერტიზა, აგრეთვე ეს სავალდებულოა მაშინაც, როცა უნდა გადაწყდეს გამოჯანმრთლებულის ქმედუნარიანობის საკითხი. ასეთ შემთხვევებში ექსპერტის საქმეა განმარტოს, შეუძლია თუ არა პირს გაიგოს საკუთარი მოქმედების მნიშვნელობა და უხელმძღვანელოს მას, ხოლო ამ დასკვნის საფუძველზე კი სასამართლო გადაწყვეტს იურიდიულ საკითხს პირის ქმედუნარიანობა-ქმედუნარობის თაობაზე. დაბოლოს, სასამართლო მტკიცების სუბიექტია სპეციალისტიც, მით უმეტეს, რომ მისი მონაწილეობა სამოქალაქო პროცესში გათვალისწინებულია კანონით (სსსკ-ის 204-ე, 214-ე, 123-ე, 124-ე და სხვა მუხლებით). სპეციალისტი თავისი სტატუსით განსხვავდება როგორც ექსპერტის, ისე მცოდნე მოწმისაგან. სპეციალისტი სპეციალური ცოდნისა და პროფესიული ჩვევების დახმარებით ავლენს და ამაგრებს იმ ინფორმაციას, რომელთაც შეიცავს მის მიერ გამოსაკვლევი ობიექტი, აგრეთვე გამოთქვამს შეფასებით მოსაზრებებს საქმის განხილვის დროს წამოჭრილ საკითხე-

ბზე, მაგალითად, ქონების შეფასების ან დაზიანებული ნივთის რემონტის ღირებულების შესახებ.

პირი ვერ შეძლებს კომპეტენტური დასკვნის გამოტანას შესაბამისი ობიექტის დათვალიერების გარეშე, აგრეთვე თუ მას არ გააჩნია შესაბამისი სპეციალური ცოდნა.

საპროცესო ლიტერატურაში სწორადაა ყურადღება გამახვილებული იმ გარემოებაზე, რომ სამოქალაქო პროცესში სპეციალისტთა მონაწილეობის ინსტიტუტის არსებობა განპირობებულია (ნაკარნახევია) საპროცესო ეკონომიის პრინციპის მოქმედებით. სპეციალისტის მიერ სასამართლოსთვის გაწეული სამეცნიერო-ტექნიკური და საკონსულტაციო დახმარება ოპერატიული ხასიათისაა და ხელს უწყობს სასამართლოსა და საქმის მონაწილეთა საპროცესო საშუალებებისა და ძალების ეკონომიას (ზოგავს მათ), რაც, საბოლოო ჯამში, რეალურად ამცირებს სასამართლოს წარმოებაში საქმის ყოფნის ვადებს.

სპეციალური ცოდნისა და ჩვევების გამოყენებით სპეციალისტი ეხმარება სასამართლოს იმ ნიშან-თვისებების გამოვლენაში, რომლებიც გააჩნიათ გამოსაკვლევ ნივთიერ მტკიცებულებებს და რომლებსაც, შესაძლოა, მნიშვნელობა ჰქონდეთ საქმის სწორად გადასაწყვეტად.

რაც შეეხება საქმეში სპეციალისტის მონაწილეობის საპროცესო ფორმებს, ანუ სასამართლოსთვის სამეცნიერო-ტექნიკური და საკონსულტაციო დახმარების აღმოჩენის ფორმებს, მათ მიეკუთვნება:

1) მტკიცებულებათა გამოკვლევაში მონაწილეობა სასამართლო სხდომაზე, აგრეთვე ადგილზე დათვალიერების დროს;

2) სასამართლოსთვის საკონსულტაციო ხასიათის წერილობითი და ზეპირი დასკვნების წარდგენა, მაგალითად, დასკვნა ნივთის ღირებულების, მისი სამომხმარებლო თვისებების ან ტექნიკური თვისებების თვისებურებების, დაზიანებული ქონების რემონტის ღირებულების შესახებ და ა.შ.;

3) სასამართლოსთვის სამეცნიერო-საკონსულტაციო დახმარების აღმოჩენა ექსპერტიზის დანიშვნის დროს, აგრეთვე სასამართლოს მთავარ სხდომაზე განსახილველად საქმის მომზადების პროცესში ექსპერტის დასკვნის შესწავლის დროს;

4) წერილობითი დასკვნის წარდგენა სააპელაციო ანდა საკასაციო ინსტანციის სასამართლოში.

ამგვარი დასკვნის წარდგენა სააპელაციო და საკასაციო სასამართლოში, განიხილება როგორც დამატებითი (ახალი) მასალების წარდგენა. ამასთან, სასამართლომ კრიტიკულად უნდა შეაფასოს სპეციალის-

ტის დასკვნა და ცალმხრივად არ უნდა მიუდგეს საქმის გარემოებათა გამოკვლევას, არ უნდა მიაინიჭოს უპირატესობა ამგვარ დასკვნას სხვა მტკიცებულებებთან შედარებით.

სპეციალისტის დასკვნა ეფუძნება ორი კომპონენტის განუყოფელ ურთიერთკავშირს. ესენია: გამოსაკვლევე მტკიცებულება ან მატერიალური სამყაროს სხვა ობიექტი (მაგალითად, ცოცხალი პირი) და სპეციალისტი, რომელიც აღჭურვილია სათანადო ცოდნით მეცნიერების, ტექნიკის, ხელოვნებისა და ხელოსნობის შესაბამის სფეროში. ასეთი ცოდნის წყალობით სპეციალისტი მის მიერ დათვალიერებული ობიექტებიდან იღებს სასამართლოსათვის საინტერესო ინფორმაციას, აგრეთვე იძლევა შესაბამის შეფასებებს (ქონების ღირებულების ან რემონტის ღირებულების შესახებ და სხვ.).

აქედან გამომდინარე, შეიძლება დავასკვნათ, რომ სასამართლოს უნდა აინტერესებდეს არა თავისთავად პროფესიონალური ინფორმაცია, რომელიც გააჩნია სპეციალისტს, არამედ მხოლოდ შესაბამისი ობიექტების დათვალიერების შედეგად მოცემული დასკვნა სპეციალისტისა.

ამრიგად, ექსპერტისა და სპეციალისტის საქმიანობა სამოქალაქო სამართალწარმოებაში ხასიათდება როგორც მსგავსი, ისე არსებითი განმასხვავებელი ნიშნებით. ექსპერტად ან სპეციალისტად ხდება იმ პირთა ჩაბმა პროცესში, რომელთაც სპეციალური ცოდნა აქვთ მეცნიერების, ხელოვნების, ტექნიკისა და ხელოსნობის შესაბამის სფეროში და ამასთან, არ არიან საქმის შედეგით იურიდიულად დაინტერესებულნი. სსსკ-ის 204-ე მუხლის 11 ნაწილით, სპეციალისტი მოწვეული უნდა იქნეს შესაბამისი დაწესებულებიდან. ამ შემთხვევაში დაწესებულების ხელმძღვანელი გასცემს განკარგულებას იმის თაობაზე, თუ ამ დაწესებულების თანამშრომელთაგან რომელი უნდა გაიგზავნოს სპეციალისტად, რასაც აცნობებს სასამართლოს. ექსპერტიცა და სპეციალისტიც სამოქალაქო საპროცესო სამართალურთიერთობათა სუბიექტები არიან. ისინი ეხმარებიან სასამართლოს მართლმსაჯულების განხორციელებაში.

ექსპერტისა და სპეციალისტის საპროცესო მდგომარეობა ურთიერთისაგან იმით განსხვავდება, რომ მათ სხვადასხვა ამოცანა აქვთ გადასაწყვეტი პროცესში და მათი უფლება-მოვალეობების მოცულობაც განსხვავებულია ერთმანთისაგან; მათი საქმიანობა სხვადასხვა საპროცესო ფორმით წარიმართება; სრულიად სხვადასხვა სამართლებრივი მნიშვნელობა აქვს აგრეთვე ექსპერტისა და სპეციალისტის საქმიანობას.

ერთი და იმავე სამოქალაქო საქმის განხილვაში ერთბაშად მონაწილეობა შეიძლება მიიღოს როგორც სპეციალისტმა, ისე ექსპერტმა. კერძოდ, სასამართლოს შეუძლია დანიშნოს ექსპერტიზა, თუ სპეციალისტის დასკვნები ისეთ საკითხებზე, რომლებიც მოითხოვენ სპეციალურ ცოდნას, სასამართლოსა და საქმის მონაწილეთა ეჭვს იწვევენ. ექსპერტის დასკვნის დახმარებით აუცილებელ შემთხვევებში შეიძლება შემოწმდეს სპეციალისტის დასკვნის უტყუარობა და, პირიქით, სპეციალისტის დასკვნამ შეიძლება იქონიოს ამგვარი მნიშვნელობა ექსპერტის დასკვნის მიმართ.

* * *

სასამართლო პრაქტიკა

მოწმის დაკითხვა

მოწმის მოწვევა და დაკითხვა წარმოებს საპროცესო კანონმდებლობის შესაბამისად. ამ საკითხზე მიღებული განჩინება არ საჩივრდება კერძო საჩივრით. მისი გასაჩივრება დასაშვებია გასაჩივრებასთან ერთად.

მოწმის ჩვენება

სასამართლო ვერ გაიზარებს მოსარჩელის მიერ წარმოდგენილ ვინმე ს. საბიაშვილის ახსნა-განმარტებას, რაც 102-ე მუხლით გათვალისწინებულ არცერთ მტკიცებულებათა სახეს არ განეკუთვნება. იგი არ შეიძლება მიჩნეული იქნეს ასევე ამავე კოდექსის 134-ე მუხლით გათვალისწინებულ წერილობით მტკიცებულებად, რადგან წერილობით მტკიცებულებებს წარმოადგენს აქტები, საბუთები, საქმიანი და პირადი ხასიათის წერილები, რომლებიც შეიცავს ცნობებს საქმისათვის მნიშვნელოვან გარემოებათა შესახებ. ამასთან, 102-ე მუხლის მე-3 ნაწილით საქმის გარემოებები, რომლებიც კანონის თანახმად უნდა დადასტურდეს გარკვეული სახის მტკიცებულებებით, არ შეიძლება დადასტურდეს სხვა სახის მტკიცებულებებით.

მტკიცებულებები

საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსი ამომწურავად განსაზღვრავს თუ რომელი საშუალებები შეიძლება იქნეს გამოყენებული მტკიცებულებად.

§1. სასარჩელო წარმოების არსი

(უფლების დარღვევის შემთხვევაში ან მაშინ, როცა უფლება სადავოდაა ქცეული, ყოველ დაინტერესებულ პირს შეუძლია მიმართოს სასამართლოს და მოითხოვოს უფლების დაცვა (აღდგენა). უფლების სასამართლო წესით დაცვა უზრუნველყოფილია საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსით, რომლის თანახმადაც, განცხადების მიღებასა და საქმის განხილვაზე უარის თქმა სასამართლოს მხოლოდ სამოქალაქო საპროცესო კოდექსით დადგენილი საფუძელებითა და წესით შეუძლია (მე-2 მუხლი).

(კანონით გათვალისწინებულია კონკრეტულ სამოქალაქო საქმეთა განხილვის პროცედურაც, იმის გათვალისწინებით და იმის შესაბამისად, თუ რა ხასიათის მოთხოვნას აყენებს დაინტერესებული პირი. სასარჩელო წარმოება სამოქალაქო სამართალწარმოების ძირითადი სახეა, რამეთუ მოთხოვნათა უმეტესობა უფლების შესახებ დავიდან გამომდინარეობს. ეს გასაგებიცაა, ვინაიდან სამოქალაქო საქმეები, როგორც წესი, სასარჩელო საქმეებია.)

სასარჩელო წარმოების მომწესრიგებელი ნორმები მთლიანად სამოქალაქო სამართალწარმოებისათვის ზოგადი ხასიათის წესებია, რაც იმას ნიშნავს რომ, თუ კანონით არ არის გათვალისწინებული რაიმე სპეციალური გამონაკლისი ან რაიმე დამატებითი წესები, მაშინ ნებისმიერი სამოქალაქო საქმე ამ წესებით განიხილება.

უფლების დაცვის სასარჩელო ფორმისათვის დამახასიათებელი ნიშნებია:

- 1) მხარის დარღვეული ან სადავო უფლებიდან გამომდინარე მატერიალურ-სამართლებრივი მოთხოვნის, ე.ი. სარჩელის არსებობა, რომელიც უწყებრივად უნდა ექვემდებარებოდეს სასამართლოს.
- 2) უფლების შესახებ დავის არსებობა;
- 3) ორი, ურთიერთდაპირისპირებული ინტერესის მქონე მხარის არ-

სებობა, რომელთაც კანონი ანიჭებს თავიანთი უფლებებისა და ინტერესების დაცვის უფლებამოსილებას.¹

(სასარჩელო წარმოების აღძვრის სამართლებრივი საშუალება სარჩელია. სარჩელი დარღვეული თუ სადავო უფლების დაცვის უმნიშვნელოვანესი საპროცესო საშუალებაა, ხოლო იმ ფორმას, რომლის მეშვეობითაც ხორციელდება ამ უფლების დაცვა, სასარჩელო ფორმა ეწოდება.)

ვასკოვსკი აღნიშნავდა, რომ „სასარჩელო სამართალწარმოების არსი მდგომარეობს იმაში, რომ შემოწმდეს და საბოლოოდ დადგინდეს... ერთი პირის მიერ სხვათა მიმართ წაყენებული მოთხოვნების მართლზომიერება“.²

სადავო მოთხოვნებს, რომლებიც განხილულ უნდა იქნეს შესაბამისი საპროცესო ფორმის ფარგლებში, სასარჩელო მოთხოვნები ეწოდებათ.

უფლების დაცვის სასარჩელო ფორმა ყველაზე მეტად უწყობს ხელს დავების სწორად განხილვასა და გადაწყვეტას და შესაბამისი გადაწყვეტილების გამოტანას.

(სასარჩელო წარმოების არსი იმაში მდგომარეობს, რომ იგი აღიძვრება სასამართლოში სარჩელის შეტანით; მოწესრიგებულია სამოქალაქო საპროცესო სამართლის ნორმათა მთელი სისტემით; მიზნად ისახავს უფლების შესახებ დავის განხილვასა და გადაწყვეტას; მოწოდებულია გადაწყვიტოს სასამართლოსადმი უწყებრივად ქვემდებარე საქმეები, რომლებიც წარმოშობილია იმ სამართალურთიერთობებიდან, სადაც მხარეებს თანასწორი მდგომარეობა უკავიათ და, შესაბამისად, არ იმყოფებიან ხელისუფლებადქვემდებარების ურთიერთობებში; სასარჩელო წარმოების მიზანია კანონით გათვალისწინებული საშუალებებით, უფლებებისა და კანონიერი ინტერესების დაცვა. (იმისათვის, რომ სამართლებრივი დავა სასარჩელო წესით განხილვის საგანი გახდეს, აუცილებელია, რომ მოდავე მხარეები ურთიერთთან სამართლებრივად თანასწორ ურთიერთობაში იმყოფებოდნენ.) ასეთი ურთიერთობები კი დამახასიათებელია კერძო სამართალს მიკუთვნებული დარგებისათვის. ამრიგად, სასარჩელო სამართალწარმოების წესით განიხილება კერძო-სამართლებრივი (სამოქალაქო-სამართლებრივი) ხასიათის დავები.

¹ Добровольский А.А. Исковая форма защиты права. М., 1965.

² Васьковский Е.В. Курс гражданского процесса. т. 1, М., 1913, ст. 345-346.

§2. სარჩელის ცნება

მოქმედი სამოქალაქო საპროცესო კანონმდებლობა არ განსაზღვრავს „სარჩელის“ ცნებას, მაგრამ თვითონ ტერმინი „სარჩელი“ ძალზე ხშირად იხმარება იურისპრუდენციაში.¹

ცნობილი აფორიზმი „სადაც ორი იურისტია, იქ სამი აზრია“ განსაკუთრებულად თვალნათლივ ვლინდება საპროცესო მეცნიერებაში სწორედ „სარჩელის“ ცნების ანალიზის დროს.

მაგალითად, ზოგიერთი იურისტი მიიჩნევს, რომ სარჩელი უფლების სასამართლო წესით დაცვის საშუალებაა, ე.ი. მათი აზრით, სარჩელი არის დანტერესებული პირის მიმართვა სასამართლოსადმი სამართლებრივი კონფლიქტის გადაწყვეტის თხოვნით, სასამართლოსადმი მიმმართველი პირის უფლებებისა და კანონიერი ინტერესების დაცვის მიზნით.

სწორედ ამ გაგებით ამბობენ რომ სარჩელის წარდგენა საქმისწარმოების აღძვრის საფუძველია.

ზოგიერთი იურისტი მიიჩნევს, რომ სარჩელი რთული სამართლებრივი კატეგორიაა, რომელსაც ერთდროულად ორი მხარე – საპროცესო-სამართლებრივი და მატერიალურ-სამართლებრივი მხარე გააჩნია. იმდენად, რამდენადაც უფლების შესახებ დავას განიხილავს არა მხოლოდ საერთო იურისდიქციის სასამართლო, არამედ სხვა საიურისდიქციო ორგანოც, მოცემული თვალსაზრისის მომხრეები სარჩელს უწოდებენ სასამართლოში ან სხვა საიურისდიქციო ორგანოში განსაზღვრული საპროცესო წესით განსახილველად და გადასაწყვეტად წარდგენილ ერთი პირის მატერიალურ-სამართლებრივ მოთხოვნას მეორისადმი, რომელიც გამომდინარეობს სადავო მატერიალურ-სამართლებრივი ურთიერთობიდან.

გერმანიის სამოქალაქო საპროცესო სამართალში მიიჩნევენ, რომ სარჩელი მოსარჩელის შუამდგომლობაა სასამართლოსადმი, მისი სამართლებრივი დაცვის შესახებ.

ზოგიერთი იურისტი კი მიიჩნევს, რომ სარჩელი არის თვითონ მოთხოვნა, უფლება, რომელიც დაუყოვნებლივ იძულებით უნდა განხორციელდეს მოვალესთან მიმართებაში. ამ გაგებით სარჩელის ცნება იხმარება როგორც

---

¹ ლათ. *jurisprudentia* – სიტყვასიტყვით სამართლის ცოდნა, ტერმინი, რომლითაც აღინიშნება: 1. ოურიდიული მეცნიერება, სამართლის დარგთა ერთობლიობა, აგრეთვე თეორიული მოღვაწეობა სამართლის დარგში; 2. იურისტ-პრაქტიკოსთა პროფესიული საქმიანობა, სასამართლო პრაქტიკა. ქსე. ტ. 5, გვ. 282.

მატერიალურ-სამართლებრივი კატეგორია. მაგალითად, „საინდიკაციო სარჩელი“, „ა-მ წარადგინა სარჩელი ბ-ს წინააღმდეგ“.

„სარჩელის“ ცნების განსაზღვრების საკითხში არსებულ აზრთა ეს სხვადასხვაობა აიხსნება არა მხოლოდ გამოსაკვლევე კატეგორიის სირთულით, არამედ აგრეთვე იურიდიული ტექნიკის არასრულყოფილებითაც, როცა მოქმედი სამოქალაქო საპროცესო კანონმდებლობის ერთი და იგივე ტერმინი, გამოიყენება სხვადასხვა ცნების აღსანიშნავად. მაგალითად, სამოქალაქო საპროცესო კოდექსში ტერმინით „სარჩელი“ აღინიშნება მატერიალურ-სამართლებრივი მოთხოვნები, ე.ი. ეს ტერმინი გამოყენებულია მატერიალურ-სამართლებრივი მნიშვნელობით (მაგალითად მე-3 მუხლის მე-2 ნაწილი, მე-40 მუხლის მე-2 ნაწილი, 41-ე მუხლი, 83-ე მუხლის მე-2 ნაწილი, IV კარი, XXIII თავი და სხვ.)

თუმცა, როგორც არ უნდა განისაზღვროს სარჩელის ცნება, ერთი კია, რომ სარჩელი არსებობს იქ, სადაც სასარჩელო წარმოებაა. სარჩელის წარდგენა სასარჩელო წარმოების აღძვრის საფუძველია.

სამოქალაქო საქმისწარმოებას სასამართლო შეუდგება დაინტერესებული პირის მიერ შეტანილი სასარჩელო განცხადების საფუძველზე. სამოქალაქო უფლებათა დაცვა კი სასამართლოს მიერ, როგორც დავიანახეთ, უფლების დაცვის სხვადასხვა საშუალებით ზორციელდება.

თუ რაში მდგომარეობს დაინტერესებული პირის მიერ სასამართლოში შეტანილი სარჩელის (მოთხოვნის) არსი, ეს ჩამოყალიბებულია სასარჩელო განცხადებაში.

კერძოდ, მიმართავს რა სასამართლოს სარჩელით, მოსარჩელე, შესაძლოა, ითხოვდეს უფლების დარღვევამდე არსებული (პირვანდელი) მდგომარეობის აღდგენას, უფლების დამრღვევი ან ისეთი მოქმედების აღკვეთას, რომელიც ქმნის უფლების დარღვევის საფრთხეს, ვალდებულების ნატურით შესრულების დაკისრებას ან ზიანის, მათ შორის, მორალური ზიანის ანაზღაურებას, პირგასამტეხლოს გადახდევინებას, მოსარჩელემ, შესაძლოა, მოითხოვოს უფლების აღიარება, ე.ი. ისეთი გადაწყვეტილების გამოტანა, რომელიც დაადასტურებს მოსარჩელესა და მოპასუხეს შორის რაიმე სამოქალაქო-სამართლებრივი ურთიერთობის არსებობას, ან მოითხოვოს სამართალურთიერთობის შეწყვეტა ან შეცვლა. ამდენად, უფლების შესახებ დავა, რაც საფუძველად უდევს სარჩელს, სხვადასხვა ფორმით შეიძლება გამოიხატებოდეს.

სარჩელი უფლების დაცვის საპროცესო საშუალებაა ისეთ შემთხ-

ვევებში, როცა მხარეთა შორის წარმოიშვა მატერიალურ-სამართლებრივი დავა, ე.ი. როცა დაირღვა უფლება, ან იგი სადავოდაა ქცეული, ან არსებობს მისი დარღვევის საფრთხე. უნდა ითქვას, რომ ხშირად დარღვეული უფლების დაცვასთან (აღდგენასთან) ერთად ხორციელდება კანონით გათვალისწინებული ინტერესის დაცვაც. კანონში (სსსკ-ის მე-2 მუხლი) საუბარია დარღვეულ სადავო უფლების ან კანონით გათვალისწინებული ინტერესის დაცვის შესახებ, თუმცა სამართლებრივი ინტერესი, დაცვის დამოუკიდებელი ობიექტიც შეიძლება იყოს. მაგალითად, მეუღლეთა საერთო ქონების გაყოფისას სასამართლოს უფლება აქვს გადაუხვიოს მათ საერთო ქონებაში წილის თანაბრობის პრინციპს ერთ-ერთი მეუღლის ყურადსაღები ინტერესებიდან ან არასრულწლოვანი ბავშვების ინტერესებიდან გამომდინარე.

ამასთან, სარჩელის შეტანა იურიდიული მოქმედებაა, რომლითაც აღიძვრება სასამართლოს საქმიანობა მართლმსაჯულების განსახორციელებლად. სარჩელი თავისი იურიდიული ბუნებით, საპროცესო ინსტიტუტია.

სარჩელი ეწოდება ერთი პირის მატერიალურ-სამართლებრივ მოთხოვნას მეორისადმი, რომელიც განიხილება საპროცესო კანონით დადგენილი წესით. სწორედ ერთი პირის მიერ მეორისადმი წაყენებული მატერიალურ-სამართლებრივი მოთხოვნის შესახებ, ანუ სასარჩელო მოთხოვნების შესახებ არაერთგზისაა მითითებული კანონში. აღსანიშნავია, რომ არც კანონში და არც სასამართლო პრაქტიკაში არაა საუბარი სარჩელის როგორც მოსარჩელის მიერ სასამართლოსადმი მიმართვის შესახებ.

კანონის თანახმად ნებისმიერ დაინტერესებულ პირს შეუძლია მიმართოს სასამართლოს დარღვეული ან სადავო უფლების დასაცავად. ასეთ მიმართვას სარჩელის წარდგენა ეწოდება.

სარჩელის ნამდვილ შინაარსს ვერ წარმოაჩენდა და არც იქნებოდა ზუსტი ცნება (განსაზღვრება), თუ ვიტყვით, რომ სარჩელი არის მხოლოდ პროცესის აღძვრის საშუალება ან უფლების დასაცავად სასამართლოსადმი მიმართვის საშუალება. ასეთი დეფინიციის საფუძველზე ვერ გაიმიჯნება სარჩელი სხვა სახელმწიფო ორგანოებში მიმართვისაგან ან სამოქალაქო სამართალწარმოების სხვა სახეებში (მაგალითად, უდავო წარმოების საქმეებში, სადაც საქმე აღიძვრება განცხადებით) მიმართვისაგან. სასამართლოში მიმართვა სასარჩელო იქნება მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ მას თან ახლავს მეორე მხარისადმი მოთხოვნა და ასევე სასამართლოსადმი მოთხოვნა სასარჩელო წესით საქმის განხილვის შესახებ.

სასარჩელო მოთხოვნები ეს ისეთი მოთხოვნებია, როცა მოსარჩელესა და მოპასუხეს შორის წარმოიშვა დავა უფლების დარღვევის გამო, ან იმის გამო, რომ უფლება სადავოდ იქცა და მხარეებმა ვერ გადაწყვიტეს იგი სასამართლოს ჩარევის გარეშე და გადასცეს დავა მას განსახილველად და გადასაწყვეტად.

სასამართლოსადმი სარჩელით მიმართვას, ყოველთვის უნდა ახლდეს მოთხოვნა მოპასუხისადმი, ე.ი. მისი უფლების დამრღვევი კონკრეტული პირისადმი. სწორედ ორი მოთხოვნის, კერძოდ, მატერიალურ-სამართლებრივი (მოსარჩელის მოთხოვნა მოპასუხისადმი) და საპროცესო-სამართლებრივი (მოსარჩელის მოთხოვნა სასამართლოსადმი) მოთხოვნებისაგან შედგება სარჩელი. ერთ-ერთის გარეშე სარჩელი არ არსებობს.

სასარჩელო ფორმა მოწოდებულია იმისათვის, რომ შემოწმდეს მოსარჩელის მიერ მოპასუხისადმი წაყენებული მოთხოვნის დასაბუთებულობა და თუ ეს მოთხოვნა დასაბუთებულია, დაკმაყოფილდეს იგი.

ვასკოვსკის მიაჩნდა, რომ სარჩელი არის ერთი პირის მიერ მეორისადმი წაყენებული მოთხოვნა. კერძოდ, იგი აღნიშნავდა, რომ: „სასარჩელო წარმოებაში ხდება ერთი პირის მიერ სხვათა წინააღმდეგ წაყენებული მოთხოვნების შემოწმება“. გარდა ამისა, იგი მიუთითებდა, რომ „სასამართლო ადგენს მოპასუხისადმი მოსარჩელის მიერ წაყენებული მოთხოვნების მართლზომიერებას“¹.

თუ მოთხოვნა არ არის დასაბუთებული, სასამართლო უარს ეტყვის მოსარჩელეს სარჩელზე (ანუ მოთხოვნის დაკმაყოფილებაზე). ამ შემთხვევაში სასამართლო უარს ამბობს არა სასამართლოსადმი მიმართვაზე, არამედ სწორედ მოსარჩელის მიერ მოპასუხისადმი წაყენებული მოთხოვნის დაკმაყოფილებაზე, რამეთუ მიმართვა უკვე განხორციელდა და სასამართლომ მიიღო სასარჩელო განცხადება, ამიტომ, თუ არ არსებობს მოსარჩელის მოთხოვნა მოპასუხისადმი, მაშინ არ არსებობს სარჩელიც. სასამართლოში მიმართვას ვერ ვუწოდებთ სარჩელს, თუ მას თან არ ახლავს მოპასუხისადმი მატერიალურ-სამართლებრივი მოთხოვნაც. სარჩელი ერთიანი ცნებაა, რომელსაც ორი – მატერიალურ-სამართლებრივი და საპროცესო-სამართლებრივი მხარე გააჩნია. თითოეული მათგანის გარეშე სარჩელი არ არსებობს. ორივე მხარე განუყოფელ ერთიანობას წარმოადგენს.

¹ Вязковский Е.В. Учебник гражданского процесса. гл. 156, 346, 349, 350.

თუ სხვაგვარად განიხილება სარჩელი, მაშინ შეუძლებელი იქნება ისეთი ინსტიტუტების სამართლებრივი ბუნების გაგება, როგორცაა შეგებებული სარჩელი, სარჩელის ფასი (რომელიც სწორედ მოთხოვნიდან დგინდება), სასარჩელო მოთხოვნების გაერთიანება ან გამოყოფა. (სსსკ-ის 178-ე, 182-ე, 188-ე მუხლები და სხვ).

ნებისმიერ დავაში მოსარჩელის მოთხოვნას სასამართლოსადმი, ყოველთვის აუცილებლად თან ახლავს მოსარჩელის მოთხოვნა მოპასუხისადმი.

ამრიგად, სარჩელი არის საპროცესო კანონით დადგენილი წესით სასამართლოში განსახილველად და გადასაწყვეტად წარდგენილი ერთი პირის მატერიალურ-სამართლებრივი მოთხოვნა მეორისადმი, რომელიც გამოძინარეობს სადავო მატერიალურ-სამართლებრივი ურთიერთობიდან და ეფუძნება იურიდიულ ფაქტებს.

§3. სარჩელის ელემენტები¹

1. სარჩელის ელემენტების ცნება და სახეები. სარჩელის ელემენტები ეს მისი შემადგენელი ნაწილებია, რომლებიც სარჩელის შინაარსს შეადგენს, განსაზღვრავს მის სამართლებრივ ბუნებას და ასევე ახდენს, სარჩელის ინდივიდუალიზებას.

რაში მდგომარეობს სარჩელის ელემენტების მნიშვნელობა?

სარჩელის ელემენტები ინფორმაციას იძლევა მხარეების, ასევე მატერიალური უფლების შესახებ, რომელიც, მოსარჩელის აზრით, დაცვას საჭიროებს, სარჩელის ელემენტები ინფორმაციას გვაძლევს ასევე იმ გარემოებების შესახებ, რომლებიც საფუძვლად დაედო სასამართლოში აღძრულ მოთხოვნას. ასეთი ინფორმაცია შესაძლებლობას იძლევა მოვახდინოთ თვითონ პროცესის ინდივიდუალიზებაც კონკრეტულ სამოქალაქო საქმეზე, განვსაზღვროთ სასამართლოს საქმიანობის მიმართულება, მოცულობა (ფარგლები) და ხასიათი. მოპასუხეს, რომელსაც წარედგინა სარჩელი, შესაძლებლობა ეძლევა მოემზადოს თავისი უფლების დასაცავად, რამეთუ მისთვის ცნობილი ხდება მის წინააღმდეგ წამოყენებული მოთხოვნის ხასიათი, კერძოდ, თუ საიდან გამოძინარეობს ეს მოთხოვნა.

¹ ელემენტი – ლათ. „რისამე შემადგენელი მარტივი ნაწილი“, „დამახასიათებელი თვისება რისამე შინაარსში“. იხმარება სხვა მნიშვნელობითაც. იხ. ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი. ერთტომეული, თბ., 1990, გვ. 475.

ნა და რას ეფუძნება. სარჩელის ელემენტებზეა დამოკიდებული დარღვეული ან სადავო უფლების დაცვის საშუალებებიც და მომავალი სასამართლო გადაწყვეტილების ხასიათიც.

სარჩელს ორი ელემენტი აქვს, კერძოდ, ესენია: სარჩელის საგანი და საფუძველი. სამოქალაქო საპროცესო კანონმდებლობაშიც და ასევე სასამართლო პრაქტიკაში სწორედ სარჩელის ამ ორ ელემენტზეა მითითებული (83-ე, 178-ე მუხლები, 186-ე მუხლის „გ“ ქვეპუნქტი).

როდესაც ჩვენ ვსაუბრობთ სარჩელის ელემენტების მნიშვნელობაზე და ვამბობთ, რომ მათი საშუალებით შეიძლება მოვახდინოთ სარჩელთა ინდივიდუალიზაცია, ეს ნიშნავს, რომ სარჩელის საგნისა და საფუძველის მიხედვით ერთი სარჩელი განსხვავდება მეორისაგან. სარჩელის საგანსა და საფუძველს არსებითი მნიშვნელობა აქვთ სარჩელთა იგივეობის განსაზღვრისათვისაც. ისინი გვეხმარებიან საქმისათვის მნიშვნელობის მქონე გარემოებების დაკონკრეტებაში, რის მიხედვითაც აგებულ უნდა იქნეს დაცვა სარჩელის წინააღმდეგ.

კანონში აღნიშნულია, რომ სარჩელის შეცვლა ხდება მისი საგნისა და საფუძველის მიხედვით (83-ე მუხლის მე-2 და მე-3 ნაწილები).

ამრიგად, სარჩელის ელემენტების საკითხს აქვს როგორც თეორიული, ისე დიდი პრაქტიკული მნიშვნელობაც.

მხარეთა შორის არსებული დავის განხილვის დროს, სასამართლომ უნდა შეამოწმოს მოთხოვნის კანონიერება და დასაბუთებულობა და ამ კონკრეტული მოთხოვნის თაობაზე გამოტანილი შესაბამისი დასკვნა, ასახოს თავის გადაწყვეტილებაში. თავის მხრივ, მოსარჩელის მოთხოვნა მოპასუხისადმი აუცილებლად უნდა დასაბუთდეს კონკრეტული ფაქტებით და ეფუძნებოდეს სამართლის შესაბამის ნორმას, რომელიც სასამართლომ უნდა გამოიყენოს მოცემული დავის მოსაგვარებლად.

2. სარჩელის საგანი და სარჩელის ობიექტი. მოსარჩელემ სასარჩელო განცხადებაში უნდა აღნიშნოს (მიუთითოს), თუ რაში გამოიხატება უფლების დარღვევა ან რაში მდგომარეობს უფლების, თავისუფლებისა და კანონიერი ინტერესის დარღვევის საფრთხე და რას მოითხოვს იგი მოპასუხისაგან. სარჩელის საგანი არის ის, რასაც მოსარჩელე იცავს სასამართლო წესით, მოსარჩელემ სასამართლოს, შესაძლოა, სთხოვოს რისამე მიკუთვნება, აღიარება თუ შეცვლა.

იმდენად, რამდენადაც უფლების შესახებ დავა ყოველთვის გულისხმობს მოპასუხისადმი მოსარჩელის მოთხოვნის არსებობას, კანონი მოითხოვ-

ოვს, რომ სასარჩელო განცხადებაში მოსარჩელემ ჩამოაყალიბოს თავისი მოთხოვნის არსი (სსსკ-ის 178-ე და 182-ე მუხლები), ანუ სარჩელში მითითებულ უნდა იქნეს მოსარჩელის მოთხოვნა მოპასუხისადმი უფლების დარღვევის აღმოფხვრისა თუ მისი აღდგენის შესახებ და გარემოებები, რომლებზედაც მოსარჩელე თავის მოთხოვნას ამყარებს. სარჩელის საგანია სწორედ ის კონკრეტული მატერიალურ-სამართლებრივი მოთხოვნა, რომელსაც მოსარჩელე უყენებს მოპასუხეს და რომელთან დაკავშირებითაც სასამართლომ უნდა მიიღოს გადაწყვეტილება.

ერთ შემთხვევაში მოსარჩელე შეიძლება დაინტერესებული იყოს მასსა და მოპასუხეს შორის არსებული სამართალურთიერთობის არსებობის დადასტურებით, სხვა შემთხვევაში კი, პირიქით — მისი არარსებობის დადასტურებით. მაგალითად, მოსარჩელეს უფლება აქვს სასამართლოს სთხოვოს მასსა და მოპასუხეს შორის მატერიალური სამართალურთიერთობის არსებობის ფაქტის დადასტურება, რადგან ეს ფაქტი მოპასუხემ სადავოდ აქცია (მაგალითად, ავტორობის აღიარება, მამობის დადგენა, სერვიტუტის დადგენა, საკუთრების უფლების აღიარება და სხვ.). თუ მოსარჩელის მოთხოვნას დაკმაყოფილებს სასამართლო, მაშინ უდავო იქნება მოსარჩელის წინაშე მოპასუხის მატერიალურ-სამართლებრივი ვალდებულებაც.

მოსარჩელეს შეუძლია სასამართლოს სთხოვოს მასსა და მოპასუხეს შორის არსებული მატერიალური სამართალურთიერთობის არა მხოლოდ დადგენა, არამედ აგრეთვე შეცვლა ან შეწყვეტა (მაგალითად, ქორწინების შეწყვეტა, საერთო საკუთრების გაყოფა და სხვ.), სასამართლოსაგან მოითხოვოს მატერიალურ-სამართლებრივი მოთხოვნის იძულებით განხორციელება. როცა მოსარჩელე სასამართლოს სთხოვს მასსა და მოპასუხეს შორის მატერიალური სამართალურთიერთობის არსებობის ფაქტის დადგენას, ამ შემთხვევაში დავის არსი იმაში მდგომარეობს, რომ მოსარჩელე ცდილობს სამომავლოდ თავიდან აიცილოს რაიმე ვალდებულების შესრულება (გაითავისუფლოს თავი მომავალში მისი შესრულებისაგან) და ამით დაიცვას თავისი მატერიალური უფლება. მაგალითად, ანდერძის ბათილად ცნობის შესახებ სარჩელის წარდგენით (აღძვრით), როცა ანდერძი მოპასუხის სასარგებლოდაა მამკვიდრებლის მიერ შედგენილი, კანონისმიერი მემკვიდრე თავის უფლებას იცავს სამკვიდრო ქონების მიღებაზე და პროცესის მოგების (მოთხოვნის დაკმაყოფილების) შემთხვევაში თავიდან აი-

ცილებს სამკვიდრო ქონების ანდერძისმიერი მემკვიდრისათვის გაყოფის ვალდებულებას.

ზოგჯერ მოსარჩელის ინტერესების დასაცავად არ არის საკმარისი მხოლოდ მასსა და მოპასუხეს შორის კონკრეტული მატერიალური სამართალურიერთობის არსებობის ფაქტის დადასტურება. საჭიროა აგრეთვე იურიდიული პასუხისმგებლობის ზომების მიღებაც, ანუ მოპასუხისათვის ვალდებულებების დაკისრება და, შესაბამისად, მისი იძულება, შესარულოს მოქმედება მოსარჩელის სასარგებლოდ (მაგალითად, აღიმენტების გადახდევინება, ქონების მიკუთვნება, საშუაოზე აღდგენა და სხვ.).

კანონით პირდაპირ გათვალისწინებულ შემთხვევებში, სასამართლოს უფლება აქვს თავისი გადაწყვეტილებით შეცვალოს ან შეწყვიტოს მხარეთა შორის არსებული მატერიალური სამართალურიერთობა. ამ შემთხვევაში მხოლოდ მხარის ნების გამოვლენა, რომელიც მიმართულია მატერიალური სამართალურიერთობის ტრანსფორმაციაზე, არ არის საკმარისი. საჭიროა სასამართლოს აქტი, ასევე სასამართლო სხდომაზე იურიდიული ფაქტების ერთობლიობის არსებობის დადგენის სპეციალური პროცედურა, რომელიც საშუალებას მოგვცემს ვიმსჯელოთ იმის შესახებ, რომ პირვანდელი სახით სამართალურიერთობა აღარ შეიძლება არსებობდეს.

ერთი სამართალურიერთობიდან (მაგალითად, საქონწინო-საოჯახო ურთიერთობიდან) შეიძლება გამომდინარეობდეს არა ერთი, არამედ რამდენიმე მოთხოვნა. თითოეული ეს მოთხოვნა იქნება სარჩელის საგანი.

სარჩელის საგნისაგან უნდა განვასხვაოთ დავის საგანი (სადავო საბოქალაქო სამართალურიერთობის ობიექტი), ე.წ. სარჩელის (დავის) მატერიალური ობიექტი. სარჩელის ობიექტი ეს ის მატერიალური სიკეთეა, რომლის მიღებასაც მოსარჩელე ითხოვს, კერძოდ, ეს შეიძლება იყოს კონკრეტული ნივთი, საგანი, რომლებიც საქმეში ფიგურირებენ სწორედ სადავო სამართალურიერთობის ობიექტების სახით, ფულადი თანხა, რომელიც გადაცემულ ან გადახდილ უნდა იქნეს. მაგალითად, შესაკუთრე მოითხოვს (სარჩელის საგანი) თავისი ქონების (მატერიალური ობიექტი) დაბრუნებას; გამსესხებელი (კრედიტორი) მოპასუხისაგან მოითხოვს (სარჩელის საგანი) ფულადი თანხის (მატერიალური ობიექტი) დაბრუნებას. სარჩელის საგანი შეეხება სარჩელის მატერიალურ ობიექტს. კერძოდ, როცა საუბარია სასარჩელო მოთხოვნების ოდენობის გადიდების (გაზრდის) ან შემცირების შესახებ, ამ შემთხვევაში იცვლება სარჩელის მატერიალური ობიექტის რაოდენობრივი მხარე და არა სარჩელის საგანი.

სარჩელის საგანთან დაკავშირებულია მოსარჩელის უფლება, გაადი-
ლოს ან შეამციროს სასარჩელო მოთხოვნების ოდენობა სარჩელის შეტ-
ანის შემდეგ, მაგრამ საქმის სასამართლო განხილვისათვის მომზადების
დამთავრებამდე (83-ე მუხლის მე-2 ნაწილი), ასევე ამ საკითხთანაა
დაკავშირებული ისიც, რომ სასამართლოს უფლება არა აქვს მიაკუთვნოს
თავისი გადაწყვეტილებით მხარეს ის, რაც მას არ უთხოვია, ან იმაზე
მეტი, ვიდრე ის მოითხოვდა (248-ე მუხლი). ამრიგად, მოსარჩელის
დისპოზიციური უფლებაა (თვითონ განკარგავს იგი ამ საპროცესო უფლე-
ბას), განსაზღვროს მოთხოვნათა მოცულობა.

სარჩელის ობიექტი არ უნდა იყოს განუსაზღვრელი, თორემ ეს გამ-
ოიწვევს გადაწყვეტილების მიღებას ზოგადი სახით, რაც დაუშვებელია
და რამაც, შესაძლოა, გადაწყვეტილების გაუქმება და ხელახლა განსახ-
ილველად მისი დაბრუნება გამოიწვიოს. მაგალითად, მოსარჩელე მოითხოვს
პენსიის (სარჩოს) დავალიანების გადახდევინებას საწარმოსაგან, რომელშიც
დასახიჩრდა იგი (სარჩოს მიმღები), მაგრამ სარჩელში არ არის და-
კონკრეტებული დამქირავებლის (საწარმოს) მიერ გადასახდელი ზუს-
ტი თანხა. სარჩელის საგანი შემდეგ ზღება სასამართლო გადაწყვეტილების
საგანი.

3. სარჩელის საფუძველი. სარჩელის საფუძველია ის გარემოებები
(იურიდიული ფაქტები), რომლებზეც მოსარჩელე ამყარებს მოპასუხის
წინააღმდეგ მიმართულ მატერიალურ-სამართლებრივ მოთხოვნას. მოსა-
რჩელემ ეს გარემოებები უნდა დაასახელოს სარჩელში (178-ე მუხლის
„ვ“ ქვეპუნქტი). მართალია, კანონი არ ზღუდავს მოსარჩელეს, არ
უკრძალავს მას, რომ სარჩელი დაასაბუთოს ნებისმიერი ფაქტით, მა-
გრამ საქმისათვის მნიშვნელობა აქვთ მხოლოდ იურიდიულ ფაქტებს —
იმ გარემოებებს, რომლებიც იწვევენ სამართალურთიერთობის (მხარეთა
უფლება-მოვალეობების) წარმოშობას, შეცვლას, ან შეწყვეტას, რომელთა
გამოც წარმოიშვა მხარეთა შორის დავა. დანარჩენ ფაქტებს კი წმინდა
ინფორმაციული ხასიათი აქვთ და გადაწყვეტილებაში არ აისახება.

იურიდიული ფაქტია, მაგალითად, ხელშეკრულების დადება, ქორ-
წინება და მისი რეგისტრაცია, ზიანის მიყენება და სხვ. მეტწილად
სარჩელს საფუძველად უდევს რამდენიმე იურიდიული ფაქტი, რომელ-
საც სხევანაირად რთულ ფაქტობრივ შემადგენლობასაც უწოდებენ, თუ,
რა თქმა უნდა, ასეთი შემადგენლობის არსებობას კანონი უკავშირებს
შესაბამის სამართლებრივ შედეგებს.

სარჩელის საფუძველად არსებული იურიდიული ფაქტები, როგორც წესი, უნდა ვეძებოთ სამართლის იმ ნორმის ჰიპოთეზაში, რომლის საფუძველზეც უნდა გადაწყდეს სასამართლოში კონკრეტული დავა.

აღსანიშნავია, რომ ყველა იურიდიული ფაქტი სარჩელის ფაქტობრივი საფუძველია. მაგრამ სარჩელის ფაქტობრივი საფუძველის გარდა, არსებობს აგრეთვე სამართლებრივი საფუძველი. აქ აღვნიშნავთ, რომ, როდესაც მოსარჩელე მიმართავს სასამართლოს, იგი ვარაუდობს, რომ მისი უფლება დაცულ იქნება. თუმცა, მისი მოთხოვნის დასაკმაყოფილებლად, საჭიროა, რომ ეს მოთხოვნა ეფუძნებოდეს არა მხოლოდ ფაქტებს, არამედ სამართლის შესაბამის ნორმასაც და უნდა გამოძვინარეობდეს ამ ნორმისაგან. მხოლოდ იმ მოთხოვნის დაცვა შეიძლება, რომელიც ეფუძნება კანონს. ეს იმას ნიშნავს, რომ იურიდიული ფაქტების გარდა უნდა დადგინდეს მატერიალურ-სამართლებრივი ნორმაც, რომელიც სარჩელის სამართლებრივ საფუძველს წარმოადგენს.

ყოველი მოთხოვნა, რომელსაც კი განიხილავს სასამართლო, მიმართული უნდა იყოს ამა თუ იმ პირის წინააღმდეგ და უნდა ეფუძნებოდეს ფაქტობრივ და იურიდიულ მონაცემებს.

ამასთან, ეს ისე არ უნდა გავიგოთ, თითქოს მხარე ვალდებულია თავისი მოთხოვნის დასასაბუთებლად მიუთითოს სამართლის კონკრეტული ნორმა, კონკრეტული კანონი. საპროცესო კოდექსი ამას არ მოითხოვს მხარისაგან. მხარეს ევალება მხოლოდ სარჩელის საგნისა და სარჩელის ფაქტობრივი საფუძველის მითითება და შესაბამისი მტკიცებულებების წარდგენაც მათ დასამტკიცებლად. რაც შეეხება კონკრეტული კანონის (ნორმის) შეფარდებას, ეს სასამართლოს საქმეა, რამეთუ პროცესში მოქმედი წესის თანახმად, მოსამართლეებმა თვითონ იციან კანონები.

ამრიგად, სარჩელის საფუძველია ის გარემოებები (იურიდიული ფაქტები), რომელთა არსებობასთანაც დაკავშირებულია მოსარჩელის მატერიალურ-სამართლებრივი მოთხოვნა მოპასუხისადმი, რომელიც, თავის მხრივ, სარჩელის საგანია. ფაქტობრივი საფუძველის მნიშვნელობით გამოიყენება ტერმინი „საფუძველი“ კანონში (83-ე მუხლის მე-2 ნაწილი, 186-ე მუხლი, 266-ე მუხლი, 272-ე მუხლი, 275-ე მუხლი).

სარჩელის ელემენტები მჭიდროდ არის ერთმანეთთან დაკავშირებული. სარჩელის საფუძველი განსაზღვრავს სადავო სამართალურთიერთობისა და მისგან გამომდინარე მატერიალურ-სამართლებრივი მოთხოვნის (სარჩელის საგნის) იურიდიულ ბუნებას. თავის მხრივ, სარჩელის

საგანი განაპირობებს სარჩელის შინაარსს: მატერიალურ-სამართლებრივი მოთხოვნა შეიძლება დაცულ იქნეს მხოლოდ მიკუთვნებით, ხოლო სადავო სამართალურთიერთობის არსებობისა თუ არარსებობის დაცვა ხდება სასამართლო აღიარებით.

სარჩელის ელემენტებს დიდი პრაქტიკული მნიშვნელობა აქვთ სამოქალაქო პროცესში. მაგალითად, მოსარჩელე ვალდებულია დაამტკიცოს თავისი სარჩელის (მოთხოვნის) საფუძველი. მოპასუხეს კი დროულად უნდა შეატყობინონ სარჩელის საფუძვლის შესახებ, რათა მოამზადოს თავისი შესაგებელი, ე.ი. მიუთითოს ის ფაქტები, რომლებიც უარყოფენ სარჩელის საფუძველს. ამრიგად, სარჩელის საფუძველი ის ღერძია, ის საყრდენი საფუძველია, რომლის ირგვლივაც (გარშემო) მიმდინარეობს მტკიცება მხარეების მხრიდან, რამეთუ მოსარჩელე ამტკიცებს სარჩელის საფუძვლის ფაქტებს, ხოლო მოპასუხე მათ უარყოფს (ანუ ამტკიცებს შესაგებლის ფაქტებს), სწორედ აქ დევს შეჯიბრებით პროცესში მტკიცების ტვირთის განაწილების საფუძველი.

სარჩელის შინაარსი, მოცემული ცნების ზუსტი გაგებით, მოიცავს სარჩელის ყველა შემადგენელ ნაწილს – მის საგანსა და საფუძველს, რომელთა წყალობითაც ჩვენ არა მარტო სარჩელის ინდივიდუალიზებას ვახდენთ, არამედ ისინი შესაძლებლობას გვაძლევენ დავადგინოთ (გავარკვიოთ) სარჩელთა განსხვავება და იგივეობა.

4. სარჩელთა იგივეობის ან/და განსხვავების დადგენის კრიტერიუმები. როგორც უკვე აღინიშნა, სარჩელის ელემენტები სასამართლოს საშუალებას აძლევს მოახდინოს სარჩელთა ინდივიდუალიზაცია. ეს კი იმ შემთხვევებშია აუცილებელი, როცა სასამართლო წყვეტს საკითხს იმის შესახებ, რომ ზომ არ არის აღძრული სარჩელი უკვე მიღებული წარმოებაში სასამართლოს მიერ, ან ზომ არ იყო ეს სარჩელი წინათ (ადრე) უკვე განხილული და გადაწყვეტილი, ზომ არ გამოიტანა სასამართლომ ადრე მასთან დაკავშირებით გადაწყვეტილება. საპროცესო კოდექსის 266-ე მუხლი განსაზღვრავს გადაწყვეტილების კანონიერ ძალაში შესვლის შედეგებს. აქ მითითებულია, რომ გადაწყვეტილების კანონიერ ძალაში შესვლის შემდეგ მხარეებს, აგრეთვე მათ უფლებამონაცვლეებს არ შეუძლიათ ხელახლა განაცხადონ სასამართლოში იგივე სასარჩელო მოთხოვნები იმავე საფუძველზე, აგრეთვე სადავო გახადონ სხვა პროცესში გადაწყვეტილებით დადგენილი ფაქტები და სამართლებრივი ურთიერთობანი.

ამ საკითხების გადასაწყვეტად აუცილებელია დადგინდეს (გაირკვეს) აღძრული სარჩელის იგივეობა აღრე განხილულ მოთხოვნებთან ან იმ მოთხოვნებთან, რომლებიც უკვე იმყოფება წარმოებაში. სარჩელები ერთნაირი იქნება, ე.ი. სარჩელთა იგივეობასთან გვექნება საქმე, თუ მათში ერთმანეთს ემთხვევა მათი (ამ სარჩელების) საგანი და საფუძველი და თუ საქმეში მონაწილეობენ იგივე მხარეები. სარჩელთა იგივეობის შემთხვევაში განცხადების განმეორებით (ხელმეორედ) მიღება და განხილვა დაუშვებელია. ამიტომ, რომ, თუ სარჩელები იგივეობრივია, სასამართლო ვალდებულია არ მიიღოს სარჩელი (186-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის „ბ“ და „გ“ ქვეპუნქტები); ან თუ სარჩელი შეცდომითაა მიღებული, რის გამოც საქმე შეცდომით აღიძრა, შეწყვიტოს საქმის წარმოება (272-ე მუხლის „ბ“ ქვეპუნქტი), ანდა დატოვოს სარჩელი განუხილველად (275-ე მუხლის „ე“ ქვეპუნქტი).

შესადარებელ სარჩელთა იგივეობა ან განსხვავება დგინდება სამი კრიტერიუმის მიხედვით, კერძოდ, ესენია: 1) სუბიექტური შემადგენლობა; 2) სარჩელის საგანი და 3) სარჩელის საფუძველი. როცა ყველა ეს მომენტი სარჩელებში იდენტურია, სახეზეა სარჩელთა იგივეობა.

მაგალითად, მხარეებს უფლება აქვთ საქმე აწარმოონ პირადად ან წარმომადგენლის მეშვეობით. იმ შემთხვევაში, როცა მოსარჩელის ინტერესებს წარმოადგენს რწმუნებული და მას შეაქვს სარჩელი სასამართლოში, ცხადია, მხარე პროცესში იქნება ის, ვისი უფლებები და ინტერესებიც უნდა დაიცვას რწმუნებულმა, ამიტომ, თუ თვითონ მარწმუნებელი (ვისი ინტერესებიდან გამომდინარეც აღძრული იყო საქმე) შეიტანს ხელმეორედ სარჩელს, ამით სუბიექტური შემადგენლობა არ შეიცვლება და სახეზე იქნება სარჩელთა იგივეობა.

უფრო ხშირად კი ერთგვაროვანი მოთხოვნების არაერთგზისი (განმეორებითი) წარდგენა (აღძვრა) აიხსნება თვითონ მატერიალურ-სამართლებრივი ურთიერთობების თავისებურებებით, რომელიც შეიძლება ატარებდეს განგრძობად ხასიათს. ასეთი ურთიერთობებიდან გამომდინარე სარჩელებში, როგორც წესი, იცვლება ერთი ელემენტი – საფუძველი, რომლის ხარჯზეც უკვე იგივეობა აღარ არსებობს. მაგალითად, განქორწინების შესახებ სარჩელი შეიძლება აღიძრას განმეორებით, თუ აღნიშნული სარჩელის საფუძვლის ფაქტები (საქმის გარემოებები) შეიცვალა ან მათ დაემატა სხვა გარემოება, თუმცა საქორწინო ურთიერთობის სუბიექტები და სარჩელის საგანი იდენტური (იგივე) რჩება. (მარტო

საფუძველი იცვლება მასში და, შესაბამისად, აქ იგივე აღარ არის საფუძველი).

სარჩელის საგნის მიხედვით ზორციელდება სარჩელთა სახეებად კლასიფიკაციაც.

§4. სარჩელის სახეები

(სარჩელთა დაყოფა ანუ სარჩელთა კლასიფიკაცია ზორციელდება საპროცესო მიზნის მიხედვით, ე.ი. საპროცესო-სამართლებრივი ნიშნით ან მატერიალურ-სამართლებრივი მოთხოვნის ხასიათის მიხედვით, ე.ი. მატერიალურ-სამართლებრივი ნიშნით.)

(აღსანიშნავია, რომ თავისი ბუნებიდან გამომდინარე, ყველა სარჩელის საპროცესო მიზანი ერთია, კერძოდ, მოსარჩელის დარღვეული ან სადავო უფლების დაცვა, ანუ მოსარჩელის მიზანია სასამართლოსაგან დადებითი გადაწყვეტილების მიღება) სარჩელის დაკმაყოფილების შემთხვევაში სასამართლო თავისი გადაწყვეტილებით მოპასუხეს ავალდებულებს (აკისრებს) მოსარჩელის სასარგებლოდ რაიმე მოქმედების შესრულებას ან მოქმედებისაგან თავის შეკავებას (ზიანის ანაზღაურებას, უკანონო მფლობელობაში არსებული ნივთის დაბრუნებას, რომლის შესაკუთრეც მოსარჩელეა და ა.შ.).

(ზოგიერთი სარჩელის მიზანია სადავო სამართალურთიერთობის არსებობის ან არარსებობის დადასტურება სასამართლო გადაწყვეტილებით.) მაგალითად, სასამართლომ, შესაძლოა, მიიღოს ავტორობის აღიარების, გარიგების ბათილად ცნობის და ა.შ. გადაწყვეტილება.

ამიტომ, იმისდა მიხედვით, თუ როგორი გადაწყვეტილების გამოტანას ითხოვს მოსარჩელე, ე.ი. საპროცესო მიზნის მიხედვით სარჩელები იყოფა შემდეგ სახეებად: 1) მიკუთვნებითი და 2) აღიარებითი (უფლებადამდგენი) სარჩელები.

რაც შეეხება სარჩელთა მატერიალურ-სამართლებრივ ბუნებას, სარჩელები ერთმანეთისაგან შეიძლება განსხვავდებოდეს სადავო სამართალურთიერთობისა და იმ მოთხოვნის ხასიათის მიხედვით, რომელსაც მოსარჩელე უყენებს მოპასუხეს.

სარჩელთა მატერიალურ-სამართლებრივი კლასიფიკაცია საშუალებას გვაძლევს სწორად განვსაზღვროთ დავის (საქმის) უწყებრივი ქვემდებარეობა და მისი სუბიექტური შემადგენლობა, აგრეთვე განვსაზღვროთ მოცემული დავის საპროცესო თავისებურებების სპეციფიკა.

განეხილეთ სარჩელთა ზემოაღნიშნული სახეები ცალ-ცალკე.

1. მიკუთვნებითი სარჩელი სასამართლო პრაქტიკაში ყველაზე უფრო გავრცელებულია. მიკუთვნებითი სარჩელი აღიარებითი სარჩელისაგან იმით განსხვავდება, რომ მას უფრო რთული საგანი გააჩნია, რამეთუ მიკუთვნებით სარჩელში მოსარჩელე მოითხოვს არა მხოლოდ სადავო მატერიალური უფლების არსებობის ფაქტის აღიარებას (დადასტურებას), არამედ აგრეთვე იმასაც, რომ სასამართლომ აიძულოს მოპასუხე შეასრულოს განსაზღვრული მოქმედება (მასზე დაკისრებული მატერიალურ-სამართლებრივი ვალდებულებანი) ან თავი შეიკავოს მოქმედების შესრულებისაგან. ანუ ამით ეკრძალება მოპასუხეს მოქმედების შესრულება იმდენად, რამდენადაც უფლების დაცვის ფორმა განისაზღვრება უფლების (რომლის დაცვასაც ითხოვს მოსარჩელე) დარღვევის ხასიათით. მიკუთვნებით სარჩელს ადგილი აქვს იმ შემთხვევაში, როცა სადავო უფლების დარღვევის ხასიათის მიხედვით მისი დაცვა შეიძლება განხორციელდეს მხოლოდ მოპასუხისათვის განსაზღვრული მოქმედების შესრულების ან მისი შესრულებისაგან თავის შეკავების დაკისრებით.

მიკუთვნებითი სარჩელის დამახასიათებელი თავისებურება ისაა, რომ მასში ორი მოთხოვნის გაერთიანება (შეერთება) ხდება, კერძოდ, სადავო უფლების (სამართალურთიერთობის) აღიარების (დადასტურების) შესახებ მოთხოვნის გაერთიანება ხდება მოპასუხისათვის მოსარჩელის სასარგებლოდ მოვალეობების (მოქმედებების) შესრულების დაკისრების შესახებ მოთხოვნასთან. სწორედ მოსარჩელის ეს საპროცესო მიზანი (რომ მოპასუხეს დააკისროს სასამართლომ თავისი ვალდებულებების შესრულება), სწორედ ეს მომენტი არის განმსაზღვრელი იმისათვის, რომ ასეთ სარჩელს ვუწოდოთ მიკუთვნებითი სარჩელი. მიკუთვნებით სარჩელთან დაკავშირებით გამოტანილი სასამართლოს გადაწყვეტილება სააღსრულებო ფურცლის გაცემის საფუძველია და შეიძლება იძულებით აღსრულდეს, თუ მოპასუხე ნებაყოფლობით არ შეასრულებს სასამართლოს მიერ მასზე დაკისრებულ ვალდებულებებს. ამიტომ, მიკუთვნებით სარჩელს აგრეთვე უწოდებენ სააღსრულებო სარჩელს. ასეთი სარჩელის მიზანია უფლების იძულებითი წესით განხორციელება. მიკუთვნებითია, მაგალითად, სვინდიკაციო სარჩელი, დელიქტის გამო აღძრული სარჩელი, ვალისა თუ აღიშენების გადახდევინების სარჩელი, სამუშაოს ხარვეზის (ნაკლის) გამოსწორების მოთხოვნა და სხვ.

მოსარჩელეს მიეცემა სააღსრულებო ფურცელი იძულებითი წესით

თანხის გადასახდელებლად, ქონების დასაბრუნებლად (გამოსათხოვად), ზიანის ასანაზღაურებლად და ა.შ. მაგრამ მოსარჩელეს უფლება აქვს მოითხოვოს არა მხოლოდ აქტიური მოქმედების შესრულების დაკისრება მოპასუხისათვის. ზოგჯერ მოსარჩელე ითხოვს მოპასუხისათვის იმ მოქმედების შესრულებისაგან თავის შეკავების დაკისრებას, რომელიც ხელს უშლის მოსარჩელეს თავისი კონკრეტული უფლების განხორციელებაში (ე.ი. მოპასუხეს ეკისრება პასიური მოქმედება). მაგალითად, როდესაც სასამართლო ადგენს ცალკე მცხოვრები მშობლის იმ ბავშვის აღზრდაში მონაწილეობის წესს, რომელიც აღსაზრდელად მეორე მშობელს გადაეცა, სასამართლო ავალდებულებს მოპასუხეს თავი შეიკავოს ასეთი წესის დარღვევისაგან, რითაც იცავს მოსარჩელისა და ბავშვის უფლებებს.

მიკუთვნებით სარჩელის საფუძველია იურიდიული ფაქტები, რომელთა არსებობასთანაც დაკავშირებულია თვითონ უფლების წარმოშობა (მაგალითად, გარიგების დადების ფაქტი, ანდერძის შედგენისა და დადასტურების ფაქტი და სხვ.) და ფაქტები, რომელთა არსებობასთანაც დაკავშირებულია მოთხოვნის (სარჩელის) უფლების წარმოშობა, ე.ი. ფაქტები, რომლებითაც დასტურდება, რომ უფლება დარღვეულია (მაგალითად, ვადის გასვლა და ვალდებულების შეუსრულებლობა, საავტორო უფლებების დარღვევა და სხვ.).

2. აღიარებითი სარჩელი. აღიარებით სარჩელში მოსარჩელე მოითხოვს მასსა და მოპასუხეს შორის სადავო უფლების, ე.ი. სადავო მატერიალური სამართალურთიერთობის არსებობის ან არარსებობის ფაქტის აღიარებას (დადასტურებას) სასამართლოს მიერ. ასეთ სარჩელს უფლებადამდგენ სარჩელსაც უწოდებენ.¹

---

¹ იურიდიულ ლიტერატურაში აღნიშნულია, რომ ყოველთვის როცა მოსარჩელეს შეუძლია მიკუთვნებით სარჩელით სარგებლობა, აღიარებითი სარჩელის გამოყენება დაუშვებელია, რაც გათვალისწინებული უნდა იყოს სასამართლო პრაქტიკაში. აღიარებითი სარჩელი საპროცესო ეკონომიის პრინციპიდან გამომდინარე მხოლოდ მაშინ უნდა იყოს დასაშვები, როცა მოსარჩელეს აქვს ამის იურიდიული ინტერესი (სსსკ-ის 180-ე მუხლი). ასეთი სარჩელის აღძვრის რეალური იურიდიული ინტერესი უნდა არსებობდეს აუცილებლად, რადგან როგორც სსსკ-ის 180-ე მუხლის ანალიზი ცხადყოფს, იურიდიული ინტერესის არსებობა სსსკ-ის 180-ე და 181-ე მუხლით გათვალისწინებული სარჩელების დასაშვებობის უმთავრესი პირობაა, რაც სასამართლომ უნდა გაითვალისწინოს ასეთი სარჩელების წარმოებაში მიღების დროს დაწვრილებით იხილეთ მზია თოღუა, შალვა ქურდაძე თბ. ცალკეული კატეგორიის სამოქალაქო საქმეზე გადაწყვეტილებათა მიღების თავისებურებანი. 2005 წ. გვ 159-164

აღიარებითი სარჩელი, თავის მხრივ, შეიძლება იყოს დადებითი ან უარყოფითი შინაარსის, რაც განისაზღვრება თვითონ მოსარჩელის მოთხოვნის ხასიათით. მაგალითად, როცა მოსარჩელე მოითხოვს მასსა და მოპასუხეს შორის მატერიალური სამართალურიერთობის არსებობის ფაქტის დადგენას (დადასტურებას), ამას ეწოდება დადებითი (პოზიტიური) აღიარებითი სარჩელი (მაგალითად, ასეთია მამობის აღიარების სარჩელი, საკუთრების უფლების აღიარების სარჩელი, ავტორობის აღიარების სარჩელი და სხვ.). თუ მოსარჩელე მოითხოვს იმ სამართალურიერთობის არარსებობის აღიარებას (დადასტურებას), რომლის არსებობასაც ადასტურებს მოპასუხე, ან თუ მოსარჩელე მოითხოვს, რომ ბათილად იქნეს აღიარებული ეს ურთიერთობა, ამას ეწოდება უარყოფითი (ნეგატიური) აღიარებითი სარჩელი (მაგალითად, ასეთია გარიგების ბათილად ცნობის სარჩელი, ანდერძის, ქორწინების ბათილად ცნობის სარჩელი და სხვ.).

უფლების დასაცავად სასამართლოსადმი მიმართვა შეიძლება აუცილებელი გახდეს ამ უფლების დარღვევამდე. მაგალითად, ხელშეკრულების მხარეებს სხვადასხვანაირად ესმით თავიანთი ურთიერთუფლებები და მოვალეობები, რის გამოც მათ შორის წარმოიშევა უთანხმოება, რამაც შეიძლება გამოიწვიოს უფლების დარღვევა ან ერთ-ერთი მხარის მიერ თავისი ვალდებულებების შეუსრულებლობა ან არაჯეროვანი შესრულება. ამიტომ, შესაძლო სამართალდარღვევის თავიდან აცილების მიზნით, აღიძვრება აღიარებითი სარჩელი, რომელიც პრევენციულ როლს ასრულებს მოცემულ შემთხვევებში.

ამრიგად, აღიარებითი სარჩელი ისეთი უფლების დაცვის საშუალებაა, რომელიც ჯერ კიდევ არ არის დარღვეული. მისი დანიშნულებაა (მიზანია) უფლების შესახებ დავისა და სამართალურიერთობათა განუსაზღვრელობის თავიდან აცილება. მოსარჩელის ერთადერთი მიზანია, აღიარებითი სარჩელის წარდგენით, მიაღწიოს თავისი უფლების განსაზღვრულობას და ამით, სამომავლოდ, უზრუნველყოს უფლების უღაჯობა. მოპასუხეს მის მიმართ აღიარებითი სარჩელის წარდგენის შემთხვევაში, არ ეკისრება მოსარჩელის სასარგებლოდ რაიმე მოქმედების შესრულება. აღიარებითი სარჩელის დამახასიათებელი ნიშნებია:

1) აღიარებითი სარჩელის მიზანია სამართალურიერთობის არსებობის ან არარსებობის კონსტატაცია;

2) აღიარებით სარჩელთან დაკავშირებით მიღებული სასამართლოს გადა-

წყვეტილება იძულებით არ აღსრულდება, თუმცა იძულებითი ძალა მას აქვს. სასამართლო გადაწყვეტილების იძულებითი ხასიათი იმაში მდგომარეობს, რომ გადაწყვეტილება თავისთავად ბოჭვს, ზღუდავს მხარეებს, ავალდებულებს მათ შეასრულონ სადავო სამართალურთიერთობის არსებობიდან ან არარსებობიდან გამომდინარე ესა თუ ის მოქმედება (ქცევა).

3) აღიარებითი სარჩელი უფლების დარღვევის გამო კი არ აღიძვრება, არამედ მხოლოდ შესაძლო სამართალდარღვევის თავიდან აცილების მიზნით. ამასთან, აუცილებლად უნდა აღინიშნოს, რომ აღიარებითი სარჩელი გულისხმობს სადავო უფლების არსებობას. (შეიძლება ასეც ვთქვათ – უფლების შესახებ დავის არსებობას).

როცა უფლება-მოვალეობები განუსაზღვრელია, ან ისინი სადავოდაა ქცეული, მაშინ მოსარჩელეს უწინდება მათი დაცვის ინტერესი, რაც ხორციელდება ამ უფლება-მოვალეობების სასამართლო წესით დადგენით ან აღიარებით. აქედან გამომდინარე უწოდებენ აღიარებით სარჩელს მეორენაირად უფლების დამდგენ სარჩელს, რამეთუ მისი აღძვრის შემთხვევაში, როგორც წესი, სასამართლოს მიზანია დაადგინოს, არსებობს თუ არა სადავო უფლება (სადავო სამართალურთიერთობა).

უფლების დამდგენი სარჩელის მიზანი არ არის მოპასუხისათვის ვალდებულების შესრულების დაკისრება, არამედ მისი მიზანია სამართალურთიერთობის (უფლების) წინასწარ დადგენა ან ოფიციალური აღიარება, რომელსაც შემდეგ შეიძლება მოჰყვეს მიკუთვნებითი სარჩელის აღძვრა. ამიტომ აღიარებით სარჩელთან დაკავშირებით სასამართლოს მიერ გამოტანილ გადაწყვეტილებას, შესაძლოა, ჰქონდეს პრეიუდიციული მნიშვნელობა შემდგომში წარდგენილი მიკუთვნებითი სარჩელისათვის.

აღიარებითი ანუ უფლება-დამდგენი სარჩელები ჯერ კიდევ რომის სამოქალაქო საპროცესო სამართლისათვის იყო ცნობილი. რომის სამართალში აღიარებითი სარჩელის ინსტიტუტი არსებობდა „პრეიუდიციული სარჩელის“ სახელწოდებით. გორდონი აღნიშნავდა, რომ „აღიარებითი სარჩელი სხვა არაფერია, თუ არა სარჩელი უფლების სასამართლო წესით დადასტურების შესახებ“.¹

მიკუთვნებითი სარჩელის გადაწყვეტის დროს სასამართლო იხელმძღვანელებს სამართალურთიერთობის და ამ სამართალურთიერთობიდან გამომდინარე მხარეთა უფლება-მოვალეობების არსებობის შესახებ უკვე დადგენილი ფაქტით. აქედან გამომდინარე, აღიარებითი სარჩელი შეი-

¹ Гордон В.М. Иски о признании. Ярославль. 1906.

ძლება აღიძრას პრევენციული (პროფილაქტიკური) მიზნით, რითაც მოსარჩელის სამართლებრივი სტატუსი სტაბილური ხდება. მაგალითად, მოსარჩელეს, რომელიც საერთო თანასაკუთრების მონაწილეა, შეუძლია აღძრას აღიარებითი სარჩელი და მოითხოვოს საერთო საკუთრების (ქონების) წილზე თავისი უფლების აღიარება. ამით ის თავიდან აიცილებს თანამესაკუთრეთა შესაძლო პრეტენზიებს (მოთხოვნებს) საკუთრების ამ ნაწილზე და შეიძენს თავისი წილის თავისუფლად განკარგვის (გასხვისების) უფლებას. აღიარებითი სარჩელი შეიძლება ასევე აღიძრას მოსარჩელის დარღვეული უფლებების აღდგენის მიზნით მოსარჩელის სასარგებლოდ მოპასუხისათვის კონკრეტული მოქმედების შესრულების დაკისრების გარეშე. მაგალითად, მამობის დადგენის სარჩელით ხდება ბავშვის უკვე დარღვეული უფლებების დაცვა, თვითონ სავარაუდო მამის ვალდებულებები კი (თუ მამობის ფაქტი დადგინდება), განმტკიცებულია მატერიალური სამართლის ნორმებით და მათი დადასტურება აღარ არის საჭირო სასამართლოს გადაწყვეტილებით. თუ შემდგომში ის, ვისი მამობაც დადგენილია სასამართლოს მიერ, თავს აარიდებს თავის მოვალეობას, არჩინოს და აღზარდოს ბავშვი, ამ პირის მიმართ შესაძლებელი იქნება ალიმენტების გადახდევინების შესახებ გადაწყვეტილების გამოტანა ან შშობლის უფლების ჩამორთმევის შესახებ გადაწყვეტილების გამოტანა, ე.ი. შესაძლებელი იქნება მოპასუხისათვის კონკრეტული ვალდებულებების შესრულების დაკისრება.

აღიარებითი სარჩელის საგანია მოსარჩელესა და მოპასუხეს შორის არსებული სამართალურთიერთობა. აღიარებითი სარჩელის საფუძველია ფაქტობრივი გარემოებები, კერძოდ, დადებითი აღიარებითი სარჩელის საფუძველია უფლებაწარმოშობი ფაქტები, ე.ი. ფაქტები, რომელთა არსებობასაც მოსარჩელე უკავშირებს სადავო სამართალურთიერთობის წარმოშობას. უარყოფითი შინაარსის მქონე აღიარებითი სარჩელის საფუძველია უფლების შემწყვეტი ფაქტები, ე.ი. ფაქტები, რომელთა გამოც (რომელთა შედეგად) მოსარჩელის მტკიცებით, სადავო სამართალურთიერთობა არ შეიძლებოდა წარმოშობილიყო.

აღიარებით სარჩელს საფუძველად არ უდევს ფაქტები, რომლებიც ადასტურებენ უფლების იძულებითი განხორციელების შესაძლებლობას, რამეთუ აღიარებითი სარჩელის მიზანია არა უფლების იძულებითი განხორციელება, არამედ მხოლოდ მისი აღიარება (დადგენა) სასამართლოს მიერ.

ხშირად აღიარებითი სარჩელის გაერთიანება ხდება მიკუთვნებით

სარჩელთან. მაგალითად, ამას ადგილი ექნება მაშინ, როცა მოსარჩელე მოითხოვს გარიგების ბათილად ცნობას. ასეთ სარჩელში გარიგების ბათილად ცნობის შესახებ მოთხოვნასთან ერთად მხარე, შესაძლოა, მოითხოვდეს გარიგების ბათილობის შედეგების გამოყენებასაც (მოითხოვდეს გარიგებით მიღებულის, ანუ შესრულების უკან დაბრუნებასა და პირვანდელი მდგომარეობის აღდგენას).

ნებისმიერი სარჩელის საგნის სტრუქტურული ანალიზი გვიჩვენებს, რომ მხარეთა შორის სადავო მატერიალური სამართალურთიერთობის არსებობის ფაქტის დადგენის გარეშე, შეუძლებელია ვალდებული პირისათვის მოსარჩელის სასარგებლოდ რაიმე მოქმედების შესრულების დაკისრების შესახებ საკითხის გადაწყვეტა, აგრეთვე სამართალურთიერთობის შეცვლის ან შეწყვეტის შესახებ საკითხის გადაწყვეტა. აქედან გამომდინარე, დადებითი აღიარებითი სარჩელი თან ახლავს მოსარჩელის მიერ აღძრულ ყოველ მიკუთვნებით სარჩელს.

დაბოლოს, კანონმა (სსსკ-ის 181-ე მუხლი) გაითვალისწინა ე.წ. “სარჩელი ვალდებულების მომავალში შესრულების შესახებ, რომელიც ფაქტობრივად აღიარებითი სარჩელია, მაგალითად, არსებობს (დადებულია) მხარეთა შორის ხელშეკრულება და მისი რომელიმე პუნქტის ნამდვილობა სადავოა, რაზეც დამოკიდებულია ამ ვალდებულების მომავალში შესრულება, ამიტომ მხარე მოითხოვს, რომ სასამართლომ ეხლა აღიაროს ხელშეკრულების ამ პუნქტის და ვალდებულების ნამდვილობა, რომ შემდგომში მხარეს ჰქონდეს მოთხოვნის უფლება, თუმიცა ვალდებულების შესრულების ვადა ჯერ არ დამდგარა. თუ დადგა ვალდებულების შესრულების ვადა, მაშინ მხარემ უნდა აღძრას მიკუთვნებითი სარჩელი. გამომდინარე იქიდან, რომ სარჩელი ვალდებულების მომავალში შესრულების შესახებ, აღიარებითი სარჩელია, მისი აღძვრის დროსაც, ისევე როგორც აღიარებითი სარჩელის სსსკ-ის 180-ე მუხლით გათვალისწინებული პირობების არსებობის დროს აღძვრის შემთხვევაშიც, მოსარჩელემ უნდა ამტკიცოს, რომ აქვს ასეთი აღიარებითი სარჩელის აღძვრის იურიდიული ინტერესი. ამდენად, სსსკ-ის 181-ე მუხლით გათვალისწინებული სარჩელის მიმართ გამოიყენება 180-ე მუხლით დადგენილი პირობა.

რაც შეეხება სარჩელთა კლასიფიკაციას მატერიალურ-სამართლებრივი ნიშნით, ე.ი. შესაბამისი სამართალურთიერთობის სახის მიხედვით, ამ ნიშნით განასხვავებენ სამოქალაქო, შრომის, მიწისა და სხვა ურთიერთობებიდან გამომდინარე სარჩელებს. მაგალითად, სარჩელი პატივისა და

ღირსების დაცვისა და მორალური ზიანის ანაზღაურების შესახებ და ა.შ. თითოეული ეს ჯგუფი შემდგომ შეიძლება დაიყოს სამართლებრივი ინსტიტუტების მიხედვით. მაგალითად, სამოქალაქო-სამართლებრივი ურთიერთობებიდან გამომდინარე სარჩელები იყოფა საბინაო, საავტორო, სამემკვიდრეო, ზიანის მიყენებიდან გამომდინარე სარჩელებად და სხვ.

სარჩელთა კლასიფიკაციას მატერიალურ სამართლებრივი ნიშნით არა მარტო თეორიული, არამედ დიდი პრაქტიკული მნიშვნელობაც აქვს, რამეთუ გამოიყენება ცალკეული კატეგორიის საქმეებზე პრაქტიკის განზოგადების დროს. სამართადგამოყენებითი პრაქტიკის სრულყოფის მიზნით, აუცილებელია სასამართლო პრაქტიკის შესწავლა და განზოგადება სამოქალაქო საქმეთა ცალკეული კატეგორიის მიხედვით, რაც მოსახერხებელია სასამართლო შეცდომების გამოსავლენად.

სარჩელთა კლასიფიკაცია მატერიალურ-სამართლებრივი ნიშნით, იურისტების მიერ გამოიყენება სარჩელისა და სასარჩელო წარმოების სხვადასხვა პრობლემათა გამოკვლევის დროს.

რომის სამართალი იცნობდა ასევე სავინდიკაციო და ნეგატორულ სარჩელებს. მაგალითად, იმ სარჩელს, რომელიც საკუთრების უფლებას ეფუძნება და რომლითაც მოსარჩელე მოითხოვს ნივთის დაბრუნებას სხვისი უკანონო მფლობელობიდან, სავინდიკაციო სარჩელი ეწოდება; ხოლო იმ სარჩელს კი, რომელიც ასევე საკუთრების უფლებას ეფუძნება, მაგრამ, რომლის აღძვრითაც მოსარჩელე მიზნად ისახავს გარეშე პირთა მხრიდან თავისი საკუთრებით სარგებლობის ხელშეშლის აღკვეთას, ნეგატორული სარჩელი ეწოდება. მაგრამ, ცხადია, ასეთი დაყოფა არ მოიცავს ყველა სახის სარჩელს, თვითონ ტერმინებიც კი შემთხვევით წარმოიშვა (ხელოვნურია) და ვერ ასახავს იმ სარჩელთა არსებით ნიშნებს, რომელთაც ისინი მიეკუთვნებიან. ამიტომ სარჩელთა ინდივიდუალიზაციის დროს მხედველობაში აუცილებლად უნდა გვქონდეს მოცემული სარჩელის საგანი და საფუძველი.

§5. სარჩელის უფლება

1. სარჩელის უფლების ცნება. (სარჩელის უფლება სახელმწიფოს მიერ უზრუნველყოფილი და იურიდიულად დაინტერესებული პირის კანონით გარანტირებული შესაძლებლობაა, მიმართოს სასამართლოს მასსა და მოპასუხეს შორის არსებული მატერიალურ-სამართლებრივი

დავის განხილვისა და გადაწყვეტის და დარღვეული ან სადავო უფლებების (კანონიერი ინტერესის) დაცვის შესახებ თხოვნით.)

სასარჩელო განცხადების მიღებასა და განხილვაზე უარის თქმა უნდა დაკვალიფიცირდეს როგორც მართლმსაჯულების განხორციელებაზე უარის თქმა. ამიტომ ასეთი უარი მხოლოდ კანონიერ საფუძვლებს უნდა ემყარებოდეს.

(სარჩელის უფლება აქვს საქართველოს ყველა ფიზიკურ თუ იურიდიულ პირს.) რაც შეეხება უცხოეთის მოქალაქეებსა და მოქალაქეობის არმქონე პირებს (აპატრიდებს), უცხოეთის საწარმოებსა და ორგანიზაციებს, კანონი მათაც ანიჭებს უფლებას სარჩელით მიმართონ საქართველოს სასამართლოებს. გამონაკლისი დადგენილია იმ შემთხვევაში, როცა კანონი უცხოეთის იმ სახელმწიფოთა ფიზიკური და იურიდიული პირების საპროცესო უფლებებს (მათ შორის სარჩელის უფლებას) ზღუდავს მხოლოდ მაშინ, თუ იმ სახელმწიფოში, რომლის ფიზიკურ და იურიდიულ პირებსაც ისინი წარმოადგენენ, კანონი ზღუდავს საქართველოს ფიზიკური და იურიდიული პირების შესაბამის სამოქალაქო საპროცესო უფლებებს (ესაა ე.წ. რეტორსიები, ანუ ნაცვალგების რეჟიმი).

(სარჩელის უფლება გულისხმობს (მოიცავს) ორ, ერთმანეთთან განუყოფლად დაკავშირებულ უფლებამოსილებას, კერძოდ, საპროცესო (სარჩელის აღძვრის ანუ სასამართლოსადმი მიმართვის უფლება) და მატერიალურ-სამართლებრივ მხარეს (სარჩელის დაკმაყოფილების უფლება).)

(სარჩელის აღძვრის უფლება მოსარჩელის დამოუკიდებელი უფლებაა. ეს ნიშნავს, რომ სარჩელის აღძვრის უფლება არ არის დამოკიდებული იმაზე, აქვს თუ არა მოსარჩელეს სარჩელის დაკმაყოფილების უფლება, რამეთუ ეს საკითხი შეიძლება გამოირკვეს მხოლოდ საქმის განხილვის (მტკიცებულებათა გამოკვლევის) შედეგად. თუ მოსარჩელეს აქვს სარჩელის აღძვრისა და სარჩელის დაკმაყოფილების უფლებაც, მაშინ მისი დარღვეული თუ სადავო უფლება სათანადოდ იქნება დაცული სასამართლო წესით) (მაგალითად, თუ მტკიცებულებებით დადასტურდა მოპასუხისადმი მოსარჩელის მოთხოვნის საფუძვლიანობა, დასაბუთებულობა).

(უფლების სასამართლო წესით დაცვა სწორედ სარჩელის უფლებით ხორციელდება.) სარჩელის უფლება ეს არ არის თვით მოსარჩელის დარღვეული უფლება, არამედ ამ უფლების საპროცესო წესით, სასარჩელო ფორმით დაცვის შესაძლებლობა.

მოსარჩელეს აქვს თუ არა სარჩელის აღძვრის უფლება, ამას სასამართლო ამოწმებს სასარჩელო განცხადების წარმოებაში მიღების საკითხის გადაწყვეტის დროს. თუ მოსარჩელეს არა აქვს სარჩელის აღძვრის უფლება, მაშინ სასამართლო უარს ეტყვის მას სარჩელის მიღებაზე (არ მიიღებს სარჩელს). რაც შეეხება სარჩელის უფლების მატერიალურ მხარეს, ე.ი. სარჩელის დაკმაყოფილების უფლებას, ამას სასამართლო ამოწმებს და არკვევს საქმის განხილვის დროს. თუ მოსარჩელის უფლება (მოთხოვნა) დასაბუთებულია როგორც სამართლებრივი (იურიდიული), ისე ფაქტობრივი მხრივაც, მაშინ სასამართლოს უფლება აქვს დააკმაყოფილოს სარჩელი.

ამასთან, დაინტერესებულ პირს შეიძლება ჰქონდეს სარჩელის აღძვრის უფლება და იმავდროულად, არ ჰქონდეს სარჩელის დაკმაყოფილების უფლება.¹

2. სარჩელის უფლების განხორციელება (ანუ სარჩელის აღძვრის წინაპირობები). სარჩელის უფლების განხორციელება ყოველთვის დაინტერესებული პირის ნებაზეა დამოკიდებული (ძისი დისპოზიციური უფლებაა). თუმცა კანონით განსაზღვრულია სარჩელის მიღებაზე უარის თქმის საფუძვლებიც (186-ე მუხლი). საპროცესო სამართლის თეორიაში ამ საფუძვლებს განიხილავენ როგორც სარჩელის უფლების განხორციელების წინაპირობებს. დობროვოლსკის აზრით, სარჩელის უფლება ყველას როდი გააჩნია, არამედ მხოლოდ კონკრეტულ პირებს, კონკრეტულ საქმეზე და შესაბამისი პირობების (წინაპირობების) არსებობის შემთხვევაში.²

(სარჩელის აღძვრის უფლება დაკავშირებულია სარჩელის აღძვრის უფლების წინაპირობების არსებობასთან. სარჩელის აღძვრის წინაპირობები იურიდიული ფაქტებია, რომელთა არსებობას ან არარსებობას კანონი უკავშირებს კონკრეტულ სამოქალაქო საქმეზე სარჩელის აღძვრის უფლების წარმოშობას.) შესაძლოა ვთქვათ ასეც, რომ არსებობს გარე-

¹ სპეციალურ ლიტერატურაში გამოთქმულია მოსაზრება იმის შესახებ, რომ არსებობს თითქოსდა სარჩელის უფლება მატერიალური გაგებით და სარჩელის უფლება საპროცესო გაგებით. თუმცა ეს პოზიცია დამაჯერებლად არ არის არგუმენტირებული, რამეთუ აქ არსებითად საუბარია სარჩელის აღძვრის უფლებისა და სარჩელის დაკმაყოფილების უფლების შესახებ.

² Добровольский А.А., Иванова С.А., Основные проблемы исковой формы защиты права. М., 1979, გვ. 94.

მოებები (ფაქტები), რომლებიც სარჩელის უფლებას გამოიხატავენ.

(განახსვავებენ სარჩელის აღძვრის ზოგად და საპეციალურ წინაპირობებს. ყველა კატეგორიის საქმისათვის საერთო სარჩელის აღძვრის უფლების წინაპირობებია:)

1. მოსარჩელეს უნდა გააჩნდეს სამოქალაქო საპროცესო უფლებაუნარიანობა,)ე.ი. უნარი, იყოს პროცესის მხარე. სამოქალაქო საპროცესო უფლებაუნარიანობა — ესაა ყველა ფიზიკური და იურიდიული პირის უნარი, პქონდეს სამოქალაქო საპროცესო უფლებები და მოვალეობები (საპროცესო კოდექსის მე-80 მუხლი). საპროცესო უფლებაუნარიანობა მჭიდროდაა დაკავშირებული სამოქალაქო უფლებაუნარიანობასთან, რამეთუ ფიზიკური პირი უფლებაუნარიანია დაბადების მომენტიდან. სწორედ ამ მომენტიდან იგი შეიძლება იყოს მხარე საქმეში. უნდა ითქვას, რომ პრაქტიკულად ამ წინაპირობას მნიშვნელობა აქვს იურიდიული პირებისათვის (მათთან მიმართებაში). თუმცა კანონით გათვალისწინებულ შემთხვევებში საპროცესო უფლებაუნარიანობა შეიძლება გააჩნდეთ და, შესაბამისად, მხარეებად შეიძლება იყვნენ ორგანიზაციები, რომელთაც იურიდიული პირის სტატუსი არ გააჩნიათ (79-ე მუხლი).

რაც შეეხება მოსარჩელის ქმედუნარიანობას, ის არ წარმოადგენს სარჩელის აღძვრის წინაპირობას, რამეთუ სარჩელის აღძვრის უფლება უნარია (შესაძლებლობაა) იყოს პირი მხარედ პროცესში (მხარედ ყოფნის უფლებას, უნარს გულისხმობს) და არა უნარი (შესაძლებლობა), თვითონ განახორციელოს პირმა თავისი უფლებები. თუ პირს არა აქვს უნარი თვითონ განახორციელოს სარჩელის უფლება, ასეთ შემთხვევაში შესაძლებელია სასამართლო წარმომადგენლის დახმარება.

2. (სასარჩელო განცხადება (მოთხოვნა) უწყებრივად უნდა ექვემდებარებოდეს სასამართლოს.) თუ რომელი მოთხოვნების (საქმეების) განხილვა და გადაწყვეტა ხდება სამოქალაქო სამართალწარმოების წესით, ეს განსაზღვრულია საპროცესო კოდექსის მე-11 მუხლით, რომელიც აწესრიგებს სამოქალაქო საქმეთა უწყებრივი დაქვემდებარების საკითხს.

უწყებრივი ქვემდებარების სწორად განსაზღვრას დიდი მნიშვნელობა აქვს სარჩელის სასამართლოს წარმოებაში მიღების საკითხის გადაწყვეტისათვის. საერთო იურისდიქციის სასამართლოსადმი საქმეთა უწყებრივი ქვემდებარების საკითხები კანონითაა განსაზღვრული და მოწესრიგებული (კანონით დადგენილია, თუ რომე-

ლი საქმე ექვემდებარება სასამართლო უწყებას). თუმცა, უნდა ითქვას, რომ მოცემული წინაპირობის შინაარსი უფრო ფართოა, ვიდრე ეს კანონშია მითითებული, რამეთუ აქ მხედველობაში არა მხოლოდ ის საქმეები, რომლებიც უწყებრივად არ ექვემდებარება სასამართლოს, არამედ აგრეთვე ის მოთხოვნებიც, რომლებიც არასამართლებრივი ხასიათისაა.

3. (არ უნდა არსებობდეს კანონიერ ძალაში შესული სასამართლოს გადაწყვეტილება, რომელიც გამოტანილია დავაზე იმავე მხარეებს შორის, იმავე საგანზე და იმავე საფუძველით; არ უნდა არსებობდეს მოსარჩელის მიერ სარჩელზე უარის თქმის ან მხარეთა მორიგების დამტკიცების შესახებ სასამართლოს განჩინება; სასამართლოს წარმოებაში არ უნდა იმყოფებოდეს საქმე დავაზე იმავე მხარეებს შორის, იმავე საგანზე და იმავე საფუძველით.

4. (არ უნდა არსებობდეს მხარეთა შორის ხელშეკრულება (შეთანხმება) მათ შორის წარმოშობილი ქონებრივი დავის კერძო არბიტრაჟისათვის განსახილველად გადაცემის შესახებ.)

პირველ ორ წინაპირობას სარჩელის აღძვრის უფლების დადებითი წინაპირობა ეწოდება, დანარჩენ შემთხვევებში კი საუბარია უარყოფითი წინაპირობების (გარემოებების) შესახებ, რომელთა არარსებობა აგრეთვე აუცილებელია სარჩელის აღძვრის უფლების განსახორციელებლად.

სარჩელის აღძვრის უფლების ზოგადი (საერთო) წინაპირობების გარდა, არსებობს აგრეთვე სპეციალური წინაპირობები ცალკეული კატეგორიის საქმეებისათვის, რომლებიც ისეთი გარემოებებია, რომელთა დაცვაც ასევე აუცილებელია საერთო წინაპირობებთან ერთად. მაგალითად, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 1123-ე მუხლის თანახმად, ცოლის თანხმობა განქორწინებაზე მისი ქმრის მოთხოვნით, ორსულობის დროს და ბავშვის დაბადებიდან ერთი წლის განმავლობაში, მოცემული კატეგორიის საქმისათვის სპეციალურ წინაპირობას წარმოადგენს.

სარჩელის აღძვრის უფლების წინაპირობების არსებობას სასამართლო ამოწმებს სასარჩელო განცხადების წარმოებაში მიღების საკითხის გადაწყვეტის დროს.

აღსანიშნავია, რომ ზოგიერთი წინაპირობის არარსებობა ნიშნავს იმას, რომ მოსარჩელეს არა აქვს არც სარჩელის უფლება, რაც მას უფლებას ართმევს როდესმე მიმართოს სასამართლოს მსგავსი მოთხოვნებით (მაგალითად, როცა მოცემული დავა უწყებრივად არ ექვემ-

დებარება სასამართლოს, ან როცა ეს დავა ადრე უკვე გადაწყვიტა სასამართლომ). ზოგჯერ კი მხოლოდ მოცემულ მომენტშია შეუძლებელი სარჩელის უფლების განხორციელება, ამ უფლების განხორციელების დამაბრკოლებელი გარემოებების (ფაქტორების) გამო, თუმცა ასეთ შემთხვევებში არ გამოირიცხება სარჩელის უფლების განხორციელების შესაძლებლობა მომავალში, საქმის (სარჩელის) აღძვრის დამაბრკოლებელი გარემოებების აცილების შემდეგ (მაგალითად, დავის კერძო არბიტრაჟისათვის გადასაწყვეტად გადაცემის შესახებ მხარეთა შორის დადებული ხელშეკრულების გაუქმება და სხვ.).

რა სამართლებრივი შედეგები მოჰყვება სარჩელის აღძვრის უფლების წინაპირობათა არარსებობას?

ამას ის შედეგი მოჰყვება, რომ, თუ ამ წინაპირობათა არარსებობა აღმოჩნდება საქმის აღძვრის დროს, მაშინ სასამართლო არ მიიღებს სარჩელს.

იმ შემთხვევაში კი, თუ ერთ-ერთი წინაპირობის არარსებობა აღმოჩნდება საქმის განხილვის სტადიაზე, მაშინ საქმისწარმოება უნდა შეწყდეს (საპროცესო კოდექსის 209-ე და 272-ე მუხლები).

§8. მოპასუხის უფლებების დაცვის საპროცესო საშუალებები. შეგებებული სარჩელი

1. მოპასუხის შესაგებელი. (მხარეთა საპროცესო თანასწორობის პრინციპის შესაბამისად, საპროცესო კოდექსი, თანასწორ შესაძლებლობებს ანიჭებს პროცესის ორივე მხარეს, თავიანთი უფლებების სასამართლო წესით დასაცავად. მხარეთა საპროცესო თანასწორობის პრინციპი პროცესში იმითაა უზრუნველყოფილი, რომ მოპასუხეს კანონი უფლებას აძლევს დაიცვას თავი სარჩელისაგან.)

საპროცესო კოდექსის მე-3 მუხლის მე-2 ნაწილის თანახმად, მოპასუხეს უფლება აქვს ცნოს სარჩელი. თუმცა უმეტესად, მოპასუხე არ აღიარებს სარჩელს და ცდილობს კანონით მისთვის მინიჭებული ყველა საშუალებით დაიცვას თავი მოსარჩელის მოთხოვნისაგან. პროცესი შეჯიბრებითია, ეს კი მოპასუხეს შესაძლებლობას აძლევს, გაეცნოს სარჩელს, მთლიანად საქმის მასალებს, შეისწავლოს მოსარჩელის ხელთ არსებული მტკიცებულებანი და მიღებული ინფორმაციის გათვალისწინებით განსაზღვროს, თუ რა პოზიცია დაიკავოს სარჩელის (მოთხოვნის) წინააღ-

დღე. ცხადია, თუ მოპასუხე მოსარჩელის მოთხოვნას კანონიერად და დასაბუთებულად მიიჩნევს, უფლება აქვს ცნოს სარჩელი, ზოლო, როცა მოპასუხე განიზრახავს, რომ გააბათილოს (გააქარწყლოს) მოსარჩელის მოთხოვნა, მას შეუძლია გამოიყენოს უფლების დაცვის ორი ფორმა, კერძოდ, შესაგებელი და შეგებებული სარჩელი.

შესაგებელი (შეპასუხება). სარჩელის წინააღმდეგ წამოყენებული და შესაბამისი მტკიცებულებებით არგუმენტირებული მოსაზრებებია, რომლებზე დაყრდნობითაც მოპასუხე უარყოფს, არ ცნობს სარჩელს.

შესაგებელი თავისი ხასიათით, შეიძლება იყოს როგორც მატერი-ალურ-სამართლებრივი, ისე საპროცესო ხასიათისა.

(საპროცესო-სამართლებრივი შესაგებელის მიზანი ყოველთვის ისაა, რომ უარყოფილ იქნეს პროცესის, საქმის აღძვრის მართლზომიერება, პროცესის გაგრძელების მიზანშეწონილობა. საპროცესო ხასიათის შესაგებელში მოპასუხე ამტკიცებს, რომ არ არის მართლზომიერი საქმის აღძვრა იმის გამო, რომ მოსარჩელეს არა აქვს სარჩელის უფლება ან მოსარჩელის მიერ დარღვეულია სარჩელის აღძვრის (შეტანის) წესი. ამიტომ, საპროცესო შესაგებელის წარდგენით, მოპასუხემ შეიძლება მიიღწიოს სარჩელის (განცხადების) განუხილველად დატოვებას ან საქმისწარმოების შეწყვეტას.)

(საპროცესო ხასიათის შესაგებელი ყოველთვის მიმართულია პროცესის წინააღმდეგ და ყოველთვის სამოქალაქო საპროცესო სამართლის ნორმებს ეფუძნება) მაგალითად, როცა მოპასუხე მიუთითებს, რომ მოსარჩელემ დაარღვია სარჩელის აღძვრის (შეტანის) წესი, იგი კიდევ ამტკიცებს ამას და შესაძლოა მიუთითებდეს, რომ, ვთქვათ, საქმე მოცემული სასამართლოს განსჯადი არ არის, ან რომ სარჩელი (განცხადება) მოსარჩელის სახელით შეიტანა წარმომადგენელმა, რომელსაც საქმისწარმოების უფლებამოსილება არა აქვს, ან რომ მხარეებს დადებული აქვთ ხელშეკრულება საქმის კერძო არბიტრაჟის განსახილველად გადაცემის შესახებ და ა.შ.

გარდა ამისა, მოსარჩელეს, შესაძლოა, არ ჰქონდეს სარჩელის უფლება, ამ მხრივ მოპასუხეს შეუძლია მიუთითოს, რომ მოსარჩელე არაუფლებუნარიანია (როცა მოსარჩელე იურიდიული პირია), საქმე უწყებრივად არ ექვემდებარება სასამართლოს, ან თუშეცა საქმე ზოგადად სასამართლოს ექვემდებარება უწყებრივად, მაგრამ კანონით დადგენილია სპეციალური აკრძალვა, რის გამოც ამჯერად არ შეიძლება განხილულ

იქნეს ეს საქმე (მაგალითად, ქმარს, ცოლის თანხმობის გარეშე არ აქვს უფლება აღძრას განქორწინების საქმე ცოლის ორსულობის პერიოდში და ბავშვის დაბადებიდან ერთი წლის განმავლობაში), ან არსებობს იმავე სარჩელზე (იმავე საქმეზე) სასამართლოს კანონიერ ძალაში შესული გადაწყვეტილება და სხვ. ეს ისეთი ხასიათის დარღვევებია, რომ სასამართლოს, რომელიც მოქმედებს ex officio, რეაგირება უნდა მოეხდინა მათზე. ამასთან, მოპასუხის უფლება, მიუთითოს სასამართლოს ამ დარღვევათა არსებობაზე, სამართალწარმოებაში საპროცესო კანონიერების დამატებითი გარანტიაა.

(რაც შეეხება მატერიალურ-სამართლებრივ შესაგებელს, მისი მიზანია იმ ფაქტების უარყოფა, რომლებიც სარჩელის საფუძველს წარმოადგენენ. ასეთ შესაგებელში მოპასუხე ამტკიცებს, რომ მოსარჩელის მოთხოვნები უკანონო და დაუსაბუთებელია, ანუ მოპასუხე უარყოფს სასარჩელო მოთხოვნებს.)

ასეთი შესაგებელით მოპასუხე უარყოფს სარჩელის როგორც ფაქტობრივ, ისე სამართლებრივ დასაბუთებულობას. ასეთი შესაგებელი ემყარება მატერიალური სამართლის ნორმას და მისი აღძვრის მიზანია ის, რომ სასამართლომ უარი უთხრას მოსარჩელეს სასარჩელო მოთხოვნების დაკმაყოფილებაზე.

კერძოდ, მოპასუხემ, შესაძლოა, უარყოს სარჩელის სამართლებრივი დასაბუთებულობა და მიუთითოს, რომ მოსარჩელე არასწორად ეყრდნობა კანონს, არასწორად განმარტავს მას და სხვ. მაგალითად, თუ მოსარჩელე მიუთითებს, რომ ნაყიდ ნივთს აქვს ისეთი ნაკლი, რომლის შემჩნევაც ყიდვისას შეუძლებელი იყო, მაშინ მოპასუხეს შეუძლია წამოაყენოს შესაგებელი, რომ ამ ნაკლის დამადასტურებელი აქტი, რომელსაც მოსარჩელე ეყრდნობა, არასწორადაა შედგენილი, ან რომ ეს ნაკლი აშკარა იყო თავიდანვე, ნივთის ყიდვისას და მან ნივთის ნაკლზე მიუთითა მოსარჩელეს.

როცა მოპასუხე ამტკიცებს, რომ სარჩელი უკანონოა, იგი, როგორც წესი, მიუთითებს, რომ აღძრული მოთხოვნა არასამართლებრივი ხასიათისაა, რომ სადავო სამართალურთიერთობა წარმოიშვა შესაბამისი ნორმატიული აქტის გამოცემაზე, რომელსაც უკუქცევითი ძალა არა აქვს, ან რომ მხარეთა შორის დადებული გარიგება კანონსაწინააღმდეგოა, მოპასუხეს ასევე შეუძლია ამტკიცოს, რომ სამართლის იმ ნორმამ, რომელიც სარჩელს უდევს საფუძველად, ძალა დაკარგა.

სასამართლო პრაქტიკაში მოპასუხეები უმეტესად იმაზე მიუთითებენ, რომ აღძრული მოთხოვნა დაუსაბუთებელია (მაგალითად, იმაზე მითითება, რომ იურიდიული შემადგენლობა არ არის სრული, მტკიცებულებები არ არის უტყუარი ან საკმარისი). მაგალითად, როცა მოსარჩელემ შეიტანა სარჩელი საცხოვრებელ სახლზე საკუთრების უფლების ცნობის შესახებ, მოპასუხეს შეუძლია სადავო გახადოს ეს მოთხოვნა და მიუთითოს, რომ ნასყიდობის ხელშეკრულება მხარეთა შორის არ არსებობს, ხოლო მოსარჩელის ხელთ არსებული ხელწერილი გაცემულია მხოლოდ ბეს მიღებაზე, არშემდგარი გარიგების ანგარიშში ჩასათვლელად.

ზოგიერთ შემთხვევაში კი მოპასუხეს შესაგებელში შეუძლია კონტრარგუმენტად მოიშველიოს ისეთი იურიდიული ფაქტები, რომლებიც აქარწყლებენ მოსარჩელის უფლებას (მოთხოვნას). მაგალითად, როცა დაყენებულია ზიანის ანაზღაურების სარჩელი, მოპასუხეს შეუძლია დაამტკიცოს, რომ სინამდვილეში ზიანი წარმოიშვა თვითონ მოსარჩელის ბრალით (მისი განზრახვით ან უხეში გაუფრთხილებლობით), სხვა მაგალითი: ფიქციური ქორწინების ბათილად ცნობის სარჩელის საპასუხოდ, მოპასუხემ შესაძლოა განაცხადოს, რომ ქორწინება აღარ შეიძლება ცნობილ იქნეს ფიქციურად, ვინაიდან სასამართლოს მიერ საქმის განხილვამდე, მასსა და მოსარჩელეს შორის წარმოიშვა საოჯახო ურთიერთობანი და რომ რეგისტრირებულ პირებს უკვე შექმნილი აქვთ ოჯახი. ან ფულადი თანხის გადახდის მოთხოვნით აღძრული სარჩელის წინააღმდეგ მოპასუხე წარადგენს შესაგებელს და მიუთითებს, რომ თანხა მან უკვე გადაიხადა, ან მიუთითებს, რომ მოთხოვნა ხანდაზმულია.¹ მრავალი ამგვარი მაგალითი შეიძლება დასახელდეს.

ზოგჯერ მოპასუხე სადავოს ხდის მოსარჩელის მოთხოვნათა ოდენობას და მიუთითებს, რომ სარჩელის ფასი გაზრდილია. ასე მაგალითად, თუ მოვალემ ნაწილობრივ შეასრულა ვალდებულება კრედიტორის წინაშე, კრედიტორს შეუძლია სარჩელი წარუდგინოს მას ვალდებულების მხოლოდ იმ ნაწილში, რომელიც მოვალემ არ შეასრულა.

საურავის, პირგასამტეხლოს, ბეს, მოუღებელი სარგებლის გადახდევინება, როგორც წესი, შესაძლებელია, თუ მხარეთა შეთანხმებაში არსებობს

---

¹ სასამართლოს არა აქვს უფლება თავისი ინიციატივით იმსჯელოს მოთხოვნის ხანდაზმულობის თაობაზე. ამის შესახებ თავად მოპასუხე უნდა უთითებდეს.

შესაბამისი მითითება ვალდებულების შეუსრულებლობისათვის სანქციების გამოყენებაზე. მოპასუხეს შეუძლია იმითაც დაიცვას თავისი უფლებები, რომ შესაგებელის სახით სასამართლოში წარადგინოს სარჩელის უბრალო უარყოფა, ან მოითხოვოს შეგებებული მოთხოვნების ჩათვლა.

2. შეგებებული სარჩელი (მოპასუხეს ზოგჯერ შესაძლოა ჰქონდეს დამოუკიდებელი მოთხოვნაც მოსარჩელისადმი, რომელიც თავისი შინაარსით მოსარჩელის მოთხოვნის საპირისპიროა. ეს მოთხოვნა პროცესზე შეიძლება წამოყენებულ იქნეს შეგებებული სარჩელის სახით.)

(შეგებებული სარჩელი – ესაა მოპასუხის დამოუკიდებელი მატერიალურ-სამართლებრივი მოთხოვნა მოსარჩელისადმი, რომელსაც მოპასუხე განაცხადებს იმავე პროცესში, ამ მოთხოვნის თავდაპირველ სარჩელთან ერთად განხილვის მიზნით.)

(კანონის თანახმად (საპროცესო კოდექსის 188-ე მუხლი), მოპასუხეს უფლება აქვს მისთვის სარჩელის ასლის ჩაბარების დღიდან საქმის ზეპირი განხილვისათვის წინასწარი მომზადების დამთავრებამდე აღძრას მოსარჩელის წინააღმდეგ შეგებებული სარჩელი პირვანდელ სარჩელთან ერთად განსახილველად) ამ ვადის გაშვების შემდეგ, მოპასუხეს შეუძლია აღძრას შეგებებული სარჩელი სასამართლო პაექრობის დამთავრებამდე (ე.ი. ვიდრე სასამართლო გამოიტანდეს გადაწყვეტილებას), თუ სასამართლო საპატიოდ მიიჩნევს ვადის გაშვებას.

ზემოთქმულიდან გამომდინარე, შეგებებული სარჩელისათვის დამახასიათებელია ის, რომ:

1) ეს არის მოპასუხის დამოუკიდებელი სარჩელი (მოთხოვნა);

2) შეგებებული სარჩელის აღძვრა ყოველთვის დაწყებულ პროცესში ხდება;

3) შეგებებული სარჩელი აღიძვრება პირვანდელ სარჩელთან ერთად განხილვის მიზნით (პირვანდელი და შეგებებული სარჩელები ერთად განიხილება).

(სამოქალაქო პროცესში შეგებებული სარჩელი, ისევე როგორც მატერიალურ-სამართლებრივი შესაგებელი, მიმართულია მოსარჩელის მიერ აღძრული სასარჩელო მოთხოვნების წინააღმდეგ) თუმცა შეგებებული სარჩელი და მატერიალურ-სამართლებრივი შესაგებელი ერთიმეორისაგან არსებითად განსხვავდება. განსხვავება ისაა, რომ შეგებებულ სარჩელში დაფიქსირებული მატერიალურ-სამართლებრივი მოთხოვნის განხილვა და გადაწყვეტა შეიძლება არა მხოლოდ პირვანდელ სარჩელთან

ერთად, არამედ ცალკეც, მისგან დამოუკიდებლად, დამოუკიდებელ პროცესში. შეგებებული სარჩელის წარდგენა მოპასუხის მიერ მისი უფრო აქტიური საპროცესო საქმიანობაა შესაგებელთან შედარებით. შესაგებული წარდგენილ უნდა იქნეს სასამართლოს მიერ დანიშნულ ვადაში, შეგებებული სარჩელი – კანონით დადგენილ ვადაში – საქმის მომზადების დამთავრებამდე.

(მოპასუხის მატერიალურ-სამართლებრივი ხასიათის შესაგებელი კი დამოკიდებულია პირვანდელ სარჩელზე და არ შეიძლება იყოს დამოუკიდებელ სასამართლო პროცესში სასამართლო განხილვის საგანი.)

შეგებებული სარჩელის წარდგენისას დაცულ უნდა იქნეს ყველა ის წესი და მოთხოვნა, რაც საერთოდ სარჩელის წარდგენისათვისაა კანონით დადგენილი (სსსკ-ის 189-ე მუხლი), რაც იმას ნიშნავს, რომ შეგებებული სარჩელის წარმოებაში (ანუ განსახილველად) მიღების დროს სასამართლომ ყურადღება უნდა გაამახვილოს იმაზე, რომ უნდა არსებობდეს სარჩელის აღძვრის უფლების განხორციელების კანონით გათვალისწინებული ყველა წინაპირობა. გარდა ამისა, დაცულ უნდა იქნეს სარჩელის შეტანის წესი (პირობები).

იმდენად, რამდენადაც მოპასუხის სარჩელს შეგებებულს ვუწოდებთ, მოსარჩელის მოთხოვნას მოცემულ შემთხვევაში პირვანდელი მოთხოვნა უნდა ვუწოდოთ.

შეგებებულ სარჩელს მოპასუხე წარადგენს პირვანდელი სარჩელისაგან თავისი უფლებების დასაცავად. კერძოდ, შეგებებული სარჩელის წარდგენით, მოპასუხე ან აქარწყლებს (აბათილებს, უარყოფს) მოსარჩელის მოთხოვნებს ან მოითხოვს თავისი მოთხოვნების ჩათვლას.

მართალია, შეგებებული სარჩელი მოპასუხის დამოუკიდებელი მოთხოვნაა (დამოუკიდებელი სარჩელია), მაგრამ ეს სარჩელი (მოთხოვნა) გარკვეულწილად დაკავშირებული უნდა იყოს პირვანდელ სარჩელთან, ანუ შეგებებულ სარჩელსა და პირვანდელ სარჩელს შორის ურთიერთკავშირი უნდა იყოს. აქედან გამომდინარე, შეგვიძლია ვისაუბროთ იმაზე, თუ რა უპირატესობა აქვს ერთ პროცესში პირვანდელი და შეგებებული სარჩელის ერთად განხილვას და რატომაა ეს მიზანშეწონილი და რაში მდგომარეობს საერთოდ შეგებებული სარჩელის ინსტიტუტის არსი. კერძოდ, ძირითადი და შეგებებული სარჩელების გაერთიანება ერთად განსახილველად, პირველ რიგში, ხელსაყრელია საპროცესო ეკონომი-

ურობიდან გამოძინარე, რამეთუ ხელს უწყობს კონკრეტულ საქმეზე საპროცესო საშუალებების ეკონომიას, პროცესის მონაწილეთა შრომის ეკონომიას, მათი ძალების დაზოგვას, ამავე დროს, ამით უფრო გარანტირებული ხდება როგორც მოსარჩელის, ისე მოპასუხის უფლებების დაცვა, ვინაიდან ეს საშუალებას იძლევა უფრო სრულად იქნეს გამოკვლეული მხარეთა შორის არსებული ურთიერთობები, გამოტანილ იქნეს უფრო სწორი გადაწყვეტილება და ერთ პროცესში გადაწყდეს ორი სარჩელი, ერთი საერთო გადაწყვეტილებით გადაწყდეს მხარეთა ურთიერთმოთხოვნები (პრეტენზიები), ამით კი გამოირიცხოს ურთიერთსაწინააღმდეგო გადაწყვეტილებების გამოტანის შესაძლებლობა კონკრეტულ საქმეზე, უფრო სწრაფად განხორციელდეს მართლმსაჯულება და სხვ. მაგალითად, ხელსაყრელი და მიზანშეწონილია ერთ პროცესში ორი ფიზიკური პირის ურთიერთფულადი მოთხოვნების განხილვა და გადაწყვეტა, რომელთაგან ერთ-ერთი, მაგალითად, გამქირავებელი (ბინის მესაკუთრე) სასამართლოს სთხოვს გადახდეს დაქირავებულს ბინის ქირის დავალიანება, ხოლო მეორე, ანუ ბინის დაქირავებელი მესაკუთრისაგან ითხოვს დაქირავებული ფართის კაპიტალურ რემონტთან დაკავშირებით მის მიერ გაწეული ხარჯების გადახდევინებას.

ამიტომ, თუ შეიძლება ასე ითქვას, შეგებებული სარჩელის აღძვრა ხდება სასარჩელო მოთხოვნის ჩათვლის, შთანთქმის ან გადაფარვის მიზნით. იმის გამო, რომ შეგებებული სარჩელის მიღება განსახილველად ნაკარნახევია პრაქტიკული მოსაზრებებით, ძირითადი და შეგებებული სარჩელების მოთხოვნები ან ერთგვაროვანი უნდა იყოს, ან აღძრული უნდა იყოს ერთი და იმავე სადავო საკითხის გამო (ერთი და იმავე სადავო საკითხთან მიმართებაში).

შეგებებული სარჩელის აღძვრის წესი და ამ წესების შესრულების რიგი (თანმიმდევრობა) გათვალისწინებულია საპროცესო კოდექსის 188-ე მუხლში.

როგორც უკვე ითქვა, შეგებებული სარჩელის წარდგენისათვის აუცილებელია, რომ იგი მჭიდროდ იყოს დაკავშირებული თავდაპირველ სარჩელთან და, როგორც წესი, მოპასუხის ეს მოთხოვნა მიმართულია თავდაპირველ მოთხოვნაში ჩასათვლელად, ან მოპასუხე შეიძლება მოითხოვდეს არა მხოლოდ ჩათვლას, არამედ დამატებით რაიმე მოთხოვნის დაკმაყოფილებასაც. სწორედ ამიტომ ამბობენ ხატოვნად ინგლისელი იურისტები, რომ შესაგებელი არის ფარი მოპასუხის ხელში, ხოლო

შეგებებული სარჩელი არა მარტო ფარია, არამედ მახვილიც მოპასუხისა მოსარჩელის წინააღმდეგ.

იმდენად, რამდენადაც შეგებებული სარჩელის აღძვრის უფლება მოპასუხის უმნიშვნელოვანესი დისპოზიციური უფლებაა, სასამართლომ, სსსკ-ის 201-ე მუხლიდან გამომდინარე, საქმის მომზადების სტადიაზე უნდა განუმარტოს მხარეებს მათი საპროცესო უფლება-მოვალეობანი და მათ შორის შეგებებული სარჩელის წარდგენის უფლებაც და უნდა მისცეს მოპასუხეს შესაძლებლობა, უპასუხოს აღძრულ სარჩელს და სრულად განახორციელოს თავისი საპროცესო უფლებები.

საყურადღებოა, რომ შეგებებული სარჩელის განსჯადობის განსაკუთრებულ წესს ადგენს კანონი. კერძოდ, შეგებებული სარჩელის მიღება, მიუხედავად მისი განსჯადობისა, ხდება იმ სასამართლოში, სადაც პირვანდელი სარჩელია აღძრული (188-ე მუხლი). ეს იმიტომ, რომ საერთოდ, შეგებებული სარჩელის განსჯადობა განპირობებულია მისი კავშირით პირვანდელ სარჩელთან. ამის შედეგადაა, რომ ის წარედგინება იმ სასამართლოს, სადაც პირვანდელი სარჩელი იხილება.

პირვანდელი და შეგებებული მოთხოვნის (სარჩელის) ერთად განხილვის შედეგად სასამართლოს გამოაქვს ერთობლივი გადაწყვეტილება, გარდა საპროცესო კოდექსის 245-ე მუხლის მე-2 ნაწილით გათვალისწინებული შემთხვევებისა.

ამასთან, შეგებებული სარჩელის დაკმაყოფილების შემთხვევაში სასამართლო უარს ეუბნება მოსარჩელეს თავისი მოთხოვნის დაკმაყოფილებაზე, ან შეგებებული მოთხოვნის (სარჩელის) დაკმაყოფილება იწვევს პირვანდელი სარჩელით გათვალისწინებული მოთხოვნების მხოლოდ შემცირებული სახით (ნაწილობრივ) დაკმაყოფილებას. დავის განხილვის პროცესში მხარეებს შეუძლიათ მორიგდნენ როგორც პირვანდელ, ისე შეგებებულ სარჩელთან დაკავშირებით. იმისათვის, რომ სასამართლომ მიიღოს თავის წარმოებაში შეგებებული სარჩელი პირვანდელი სასარჩელო მოთხოვნასთან ერთად განსახილველად, სახეზე უნდა იყოს კანონით გათვალისწინებული პირობები. შეგებებული სარჩელის მიღების ზოგადი პირობაა ის, რომ უნდა არსებობდეს აშკარა ურთიერთკავშირი შეგებებულ სარჩელსა და პირვანდელ სარჩელს შორის (ერთმანეთთან უნდა იყოს დაკავშირებული), რის გამოცაა სწორედ მიზანშეწონილი მათი ერთად განხილვა. თუ დაწყებულ პროცესში სასამართლო მიიღებს მოსარჩელისადმი მიმართულ მოპასუხის დამოუკიდებელ ისეთ მოთხოვნას, რომელიც არ არის დაკავშირებუ-

ლი პირვანდელ სარჩელთან, ეს გაართულებს სამოქალაქო საქმის განხილვას, დაარღვევს საქმისწარმოების, განხილვის გონივრულ ვადაებს, ხელყოფს მხარეთა და, პირველ რიგში, მოსარჩელის კანონიერ ინტერესებსა და უფლებებს. ამიტომ, მოსამართლე მოპასუხის შეგებებულ მოთხოვნას (სარჩელს) მიიღებს პირვანდელ სარჩელთან ერთად განსახილველად მხოლოდ 189-ე მუხლით გათვალისწინებულ სამ შემთხვევაში:

1) თუ შეგებებული სასარჩელო მოთხოვნა მიმართულია პირვანდელი მოთხოვნის ჩასათვლელად, ურთიერთმოთხოვნათა ჩათვლის (გაქვეითვის) საკითხები (შესაძლებლობა) მოწესრიგებულია სამოქალაქო სამართლის ნორმებით (იხ. სამოქალაქო კოდექსის 442-447-ე მუხლები).

ჩათვლას ადგილი აქვს მაშინ, როცა ორივე სარჩელი ქონებრივი ხასიათისაა. თუ შეგებებული სარჩელის ფასი (თანხა) აღემატება პირვანდელისას, სასამართლო ახდენს მათ ურთიერთგაქვეითვას, ხოლო მოსარჩელეს გადაახდევინებს მოპასუხის (შეგებებული სარჩელის აღმძვრელის) სასარგებლოდ იმ თანხას, რომლითაც მეტია მოპასუხის სასარჩელო მოთხოვნა (ანუ, რაც დააკლდა მოთხოვნათა სრულ ურთიერთგაქვეითვას). ანალოგიურად იქცევა სასამართლო, თუ პირვანდელი სარჩელის ფასი მეტია, ვიდრე შეგებებული სარჩელისა და ამიტომ სასამართლო, ასეთ შემთხვევაში, მოსარჩელეს მიაკუთვნებს იმ თანხას, რაც შეადგენს განსხვავებას სარჩელთა ფასს შორის. შესაძლოა, შეგებებული სარჩელი თავისი ოდენობით არ აღემატებოდეს პირვანდელ მოთხოვნას, ანუ ორივე მოთხოვნას (სარჩელს) ერთნაირი (თანაბარი) ფასი (ღირებულება) ჰქონდეს. ასეთ შემთხვევაში სასამართლო ამ მოთხოვნებს გაქვეითავს და, ცხადია, აღარ მიაკუთვნებს არც ერთ მხარეს რაიმე თანხას. ამრიგად, საკითხი იმის შესახებ, თავდაპირველი და შეგებებული მოთხოვნების ჩათვლა მთლიანად განხორციელდეს თუ ნაწილობრივ უნდა გადაწყდეს იმის მიხედვით, თუ რა ურთიერთთანაფარობა არსებობს ამ მოთხოვნათა შორის.

აღსანიშნავია, რომ იმ შემთხვევაში, როცა შეგებებული და პირვანდელი მოთხოვნები ერთმანეთს არ აღემატება, ჩათვლის შესახებ მოთხოვნა შეიძლება მოპასუხემ დააყენოს შეგებებული სარჩელის სახით და ამავედროულად ეს მოთხოვნა მოპასუხემ შეიძლება დააყენოს შესაგებელის (შეპასუხების) ფორმით.

ურთიერთჩასათვლელი მოთხოვნების ერთ პროცესში განხილვის შედეგად მიღწეული საპროცესო ეკონომიურობა, ელინდება აღსრულების

სტადიაზე. კერძოდ, გასაქვითი მოთხოვნების ცალ-ცალკე განხილვის შემთხვევაში ჯერ მოპასუხეს გადახდებოდა თანხა მოსარჩელის სასარგებლოდ სააღსრულებო ფურცლის მიხედვით, ხოლო შემდეგ მოხდებოდა ფაქტობრივად უკუგადახდევინება მოპასუხის სასარგებლოდ. იმ სარჩელების ერთად განხილვის დროს კი, რომელთა ურთიერთნათვლაც შესაძლებელია, გაცემულ იქნება ერთი სააღსრულებო ფურცელი ერთ-ერთი გადამხდევინებლის სასარგებლოდ და აღარ იქნება საჭირო ფულადი თანხის არანაირი ურთიერთგადაცემა.

თუმცა, შეგებებული მოთხოვნის პირვანდელ სარჩელთან ერთად ერთ პროცესში განსახილველად მიღება, ამ მოთხოვნათა შესაძლო ჩათვლის მოტივით, სასამართლოს უფლებაა და არა მისი მოვალეობა.

2) თუ შეგებებული სარჩელის დაკმაყოფილება მთლიანად ან ნაწილობრივ გამორიცხავს პირვანდელი სარჩელის დაკმაყოფილების შესაძლებლობას.

იმდენად, რამდენადაც პირვანდელი და შეგებებული სარჩელები შეეხება ერთ მატერიალურ ობიექტს, ისინი შეუთავსებელია და შეიძლება დაკმაყოფილდეს ან ერთი მოთხოვნა (სარჩელი), ან მეორე. მაგალითად, ბავშვის სასარგებლოდ აღიმენტიის გადახდევინების შესახებ წამოყენებული სარჩელი და ამ სარჩელის საწინააღმდეგოდ წამოყენებული შეგებებული სარჩელი, რომლითაც მოპასუხე სადავოდ ხდის თავის მამობას (როცა მოპასუხე მოითხოვს შესაბამის ორგანოში ბავშვის მამად მისი ჩაწერის ბათილობას). ამ მოთხოვნათა (სარჩელთა) ერთად განხილვა აუცილებელია იმიტომ, რომ არ გადახდეს აღიმენტი იმას, ვინც არ არის ბავშვის მამა. შეგებებული სარჩელი, რომლითაც მამობა გახდა სადავო, აღიძვრება იმ მიზნით, რომ გამოირიცხოს აღიმენტების გადახდევინების შესახებ სარჩელის დაკმაყოფილების შესაძლებლობა.

სსსკ-ის 189-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „ბ“ ქვეპუნქტით გათვალისწინებულ შემთხვევაში, შეგებებული მოთხოვნა მიმართულია პირვანდელი მოთხოვნის საფუძვლის სრულ ან ნაწილობრივ გაბათილებაზე. თავისი ხასიათით ეს ორივე მოთხოვნა გამორიცხავს ერთმანეთს (ურთიერთგამომრიცხავია). მათი განცალკევებულად განხილვა შეუძლებელია იმდენად, რამდენადაც ეს გამოიწვევს ურთიერთსაწინააღმდეგო გადაწყვეტილებათა გამოტანას და პრეიუდიციულობის წესების დარღვევას. აღსანიშნავია, რომ ერთ-ერთი ასეთი მოთხოვნათაგანი, ან ორივე მათგანი ატარებს არაქონებრივ ხასიათს (არაქონებრივი ხასიათისა).

ზემოაღნიშნული საფუძვლით აღძრული შეგებებული სარჩელების ტიპური მაგალითია ასევე განქორწინების სარჩელი და შეგებებული სარჩელი ქორწინების ბათილად ცნობის შესახებ და სხვ.

სასამართლო ვალდებულია მიიღოს ასეთი მოთხოვნები ერთად განსახილველად და მათ შესახებ გამოიტანოს ერთი საერთო გადაწყვეტილება.

3) კანონი უშვებს პირვანდელ და შეგებებულ სარჩელს შორის ურთიერთკავშირის სხვა შემთხვევებსაც; კერძოდ, როცა მათი ერთად განხილვის შედეგად აღძრული დავა უფრო სწრაფად და სწორად გადაწყდება.

აღსანიშნავია, რომ ამ შემთხვევაში ყველაფერი სასამართლოს შეხედულებაზეა დამოკიდებული – მიიჩნევს თუ არა ის, რომ მოთხოვნები ურთიერთდაკავშირებულია.

შეგებებული სარჩელის მიღების მომენტში ძნელია განვსაზღვროთ, თუ რა შედეგით დამთავრდება პროცესი, არ არის გამორიცხული პროცესის გართულება და გაჭიანურება, არასწორი გადაწყვეტილების გამოტანა. ამიტომ სასამართლო დელიკატურად უნდა მიუდგეს სარჩელთა ასეთი გაერთიანების (ერთად განხილვის) საკითხს.

189-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „გ“ ქვეპუნქტით გათვალისწინებული საფუძვლით შეგებებული სარჩელის მიღების მაგალითია ის შემთხვევები, როცა განქორწინების შესახებ სარჩელთან ერთად განიხილება მოპასუხის შეგებებული მოთხოვნები მოსარჩელისაგან ალიმენტის გადახდევინებისა და ერთად შექმნილი ქონების გაყოფის შესახებ.

ურთიერთკავშირის არსებობა პირვანდელ და შეგებებულ სარჩელებს შორის არ გამორიცხავს ამ სარჩელთა დამოუკიდებელ ხასიათს. ამიტომ, თუმცა ჩვეულებრივ პირვანდელ სარჩელზე უარის თქმა, როგორც წესი, იწვევს შეგებებულ სარჩელის დაკმაყოფილებას, შესაძლებელია ისიც, რომ შეგებებულ სარჩელზე ეთქვას უარი მოპასუხეს დამოუკიდებელი საფუძვლით. ასე მაგალითად, პირვანდელი სარჩელი სასამართლომ არ დააკმაყოფილა დაუსაბუთებლობის გამო, ხოლო შეგებებული სარჩელი – სასარჩელო ხანდაზმულობის ვადის გაშვების გამო.

შეგებებული სარჩელის წარმოებაში მიღების შესახებ სასამართლოს გამოაქვს განჩინება.

თუ შეგებებული სარჩელი ართულებს პროცესს, სასამართლოს უფლება აქვს არ მიიღოს იგი პირვანდელ სარჩელთან ერთად განსახილველად, ხოლო თუ შეგებებული სარჩელი უკვე მიღებულია, სასამართლოს უფლება

აქვს გამოიტანოს განჩინება ცალკე წარმოებად შეგებებული სარჩელის გამოყოფის შესახებ.

თუ დასახელებული სამი საფუძვლიდან, შეგებებული სარჩელის მიღების რომელიმე საფუძველი არ არსებობს სასამართლოს გამოაქვს განჩინება პირვანდელ სარჩელთან ერთად განსახილველად მის მიღებაზე უარის თქმის შესახებ. ამ განჩინების გასაჩივრება არ დაიშვება, რადგან იგი არ ართმევს უფლებას მოპასუხეს, წარადგინოს დამოუკიდებელი სარჩელი. ხოლო, თუკი სასამართლო არ მიიღებს მოპასუხის შეგებებულ სარჩელს საპროცესო კოდექსის 186-ე მუხლით გათვალისწინებული მოტივებით, მაშინ სასამართლოს განჩინება შეიძლება გასაჩივრდეს.

სასამართლო გადაწყვეტილების სარეზოლუციო ნაწილი უნდა შეიცავდეს ცალ-ცალკე დასაბუთებულ დასკვნას პირვანდელ და შეგებებულ სარჩელთან დაკავშირებით, კერძოდ, მხარის რომელი უფლება აღიარა სასამართლომ, რომელ მხარეს რა მიაკუთვნა, რომელმა მხარემ რა მოქმედება უნდა შეასრულოს და ვის სასარგებლოდ. ფაქტობრივად ეს არის ორი სხვადასხვა მოთხოვნის შესახებ გამოტანილი ერთიანი გადაწყვეტილება, როცა თითოეული მხარე იკავებს ერთბაშად მოსარჩელის და მოპასუხის მდგომარეობას.

(აღსანიშნავია, რომ შეგებებული სარჩელის მისაღებად საკმარისია დასახელებული სამი პირობიდან ერთ-ერთის არსებობა.

თუ შეგებებული სარჩელი აღძრული და მიღებულია საქმის მომზადების დამთავრების შემდეგ (ე.ი. მთავარ სხდომაზე), მოსარჩელის თხოვნით ან სასამართლოს ინიციატივით შეიძლება ამ საქმის განხილვის სხვა დროისათვის გადადებამ) (190-ე მუხლი).

§7. უფლებების დაცვის სასარჩელო საშუალებების განკარგვა

დისპოზიციური უფლებების განკარგვით მხარეებს შეუძლიათ გავლენა მოახდინონ პროცესის მსვლელობაზე (დინამიკაზე). ამ უფლებათა განკარგვამ, შესაძლოა, სხვადასხვა სამართლებრივი შედეგი წარმოშვას. მხარეები თავიანთი შეხედულებით განსაზღვრავენ, თუ რა საშუალებებით დაიცვან უფლებები.

დისპოზიციურობის პრინციპის შესაბამისად, მხარეები თვითონ იღებენ გადაწყვეტილებას, დაიცვან თუ არა თავიანთი დარღვეული უფლებები.

მათ შეუძლიათ არა მხოლოდ ისარგებლონ ყველა საპროცესო საშუალებით თავიანთი მატერიალური უფლებების დასაცავად, არამედ განკარგონ კიდევ ეს საპროცესო საშუალებები.

შესაბამისად, მხარეებს საქმის განხილვის დროს შეუძლიათ კანონით დადგენილ ფარგლებში, განახორციელონ თავიანთი მატერიალური მოთხოვნების კორექტირება, ან საერთოდ უარი თქვან მათ დაცვაზე. კანონი ითვალისწინებს უფლების დაცვის საშუალებების განკარგვის სხვადასხვა ფორმას, კერძოდ: მოსარჩელეს უფლება აქვს შეცვალოს სარჩელის საგანი ან საფუძველი, უარი თქვას სარჩელზე, გაზარდოს ან შეამციროს სასარჩელო მოთხოვნების ოდენობა, დააზუსტოს სარჩელი. თავის მხრივ, მოპასუხეს შეუძლია ცნოს სარჩელი, მხარეებს ასევე შეუძლიათ მორიგდნენ.

მოსარჩელის მიერ სარჩელზე უარის თქმის, მოპასუხის მიერ სარჩელის ცნობის ან მხარეთა მორიგების პირობები უნდა აისახოს სხდომის ოქმში და მას ხელი უნდა მოაწერონ მხარეებმა. სარჩელზე უარის მიღებამდე ან მხარეთა მორიგების დამტკიცებამდე, სასამართლომ უნდა განუმარტოს მხარეებს შესაბამისი საპროცესო მოქმედებების სამართლებრივი შედეგები. თუ სასამართლო არ მიიღებს მოპასუხის მიერ სარჩელის ცნობას ან არ დაამტკიცებს მორიგებას, მაშინ მან ამის შესახებ უნდა გამოიტანოს განჩინება და უნდა გააგრძელოს საქმის არსებითად განხილვა.

აღძრული მატერიალურ-სამართლებრივი მოთხოვნა კი სხვადასხვა გარემოების გამო შეიძლება შეიცვალოს. კერძოდ, ეს შეიძლება იყოს მხარეთა იურიდიული გაუთვითცნობიერებლობა, რამაც განაპირობა, ვთქვათ, ის, რომ სასამართლოში სარჩელის შეტანის დროს, მხარემ სწორად ვერ ჩამოაყალიბა თუ განსაზღვრა სარჩელის ელემენტები, ან სასამართლო განხილვის დროს გაირკვა საქმის ახალი გარემოებები, ან მხარეებმა თვითონ მოაწესრიგეს ურთიერთშორის წარმოშობილი დავა და ა.შ.

განვიხილოთ თითოეული განკარგვითი მოქმედების კონკრეტული შინაარსი.

1. სარჩელის შეცვლა. სსსკ-ის მე-3 მუხლის შესაბამისად, მოსარჩელეს უფლება აქვს თავისი შეხედულებით განსაზღვროს სარჩელის საგანი და საფუძველი. სასამართლოს არა აქვს უფლება შეცვალოს მოსარჩელის მიერ განცხადებული სასარჩელო მოთხოვნების საფუძველი და საგანი. სარჩელის საგნისა და საფუძველის შეცვლა მხოლოდ მოსარჩე-

ლეს შეუძლია. მოსარჩელის მიერ სარჩელის შეცვლა შესაძლებელია სარჩელის თავდაპირველი საგნის, საფუძვლის, ფასის, სუბიექტური შემადგენლობის შეცვლით (მისი გაზრდით ან შემცირებით).

სასურველია, რომ სასამართლომ განუმარტოს მხარეს ამ განკარგვითი მოქმედებების მნიშვნელობა, რათა მხარეს თავისი არასაკმარისად გათვითცნობიერებულობის გამო არ მიადგეს ზიანი.

კონკრეტული ფაქტობრივი გარემოებების შეცვლა, რომელზეც მესარჩელე აფუძნებს მოთხოვნას მპასუხისადმი, სარჩელის საფუძვლის შეცვლას წარმოადგენს. სარჩელის შეცვლის უფლების არსი იმაში მდგომარეობს, რომ მხარეს მისცეს სასარჩელო მოთხოვნის ჩამოყალიბების დროს თავიდანვე დაშვებული შეცდომის კორექტირების შესაძლებლობა.

მოსარჩელის მიერ სარჩელის საფუძველი შეიძლება შეიცვალოს როგორც ახალ გარემოებებზე მითითებით, რომლებიც ადასტურებენ სასარჩელო მოთხოვნებს, ისე ამ მოთხოვნათა დასასაბუთებლად უკვე მითითებული გარემოებების (ფაქტების) დასადასტურებლად ახალი მტკიცებულებების წარდგენით, ან პირვანდელი დასაბუთებიდან ზოგიერთი გარემოების ამორიცხვით. მოსარჩელეს უფლება აქვს ამორიცხოს რაიმე ფაქტი სარჩელის საფუძვილიდან, ან შეცვალოს ერთი ფაქტი მეორით, სხვა ფაქტებით. სარჩელის საფუძვლის შეცვლის მაგალითია სამოქალაქო კოდექსის 557-ე და 558-ე მუხლები, რომელთა თანახმად, გამქირავებელს შეუძლია ხელშეკრულება მოშლოს ვადამდე, თუ დამქირავებელი, გამქირავებლის გაფრთხილების მიუხედავად, გამქირავებულ ნივთს მნიშვნელოვნად აზიანებს, ან ქმნის მნიშვნელოვანი დაზიანების რეალურ საშიშროებას, ან თუ დამქირავებელმა ქირა არ გადაიხადა სამი თვის განმავლობაში. ხელშეკრულების ვადამდე მოშლის მოთხოვნით სასამართლოსადმი მიმართვის დროს, მოსარჩელემ სარჩელს საფუძველად შეიძლება დაუდოს ერთ-ერთი ზემოაღნიშნული პირობა (საფუძველი), ასევე მას შეუძლია მიუთითოს სხვა პირობებზე (გარემოებებზე), როგორც იმავე სარჩელის ახალ საფუძველზე.

სარჩელის საფუძვლის შეცვლა გარდუვალია, თუ იცვლება თვითონ სარჩელის საგანი. მაგალითად, მოსარჩელე განქორწინების ნაცვლად ითხოვს ქორწინების ბათილად ცნობას. ამ შემთხვევაში მოსარჩელემ უნდა შეცვალოს სარჩელის საფუძველიც, რამეთუ ის გარემოებები, რომლებიც სასამართლოს შესაძლებლობას მისცემენ გადაწყვიტონ მო-

სარჩელის ეს მოთხოვნა, სრულიად განსხვავებულია იმ გარემოებათაგან, რომლებიც განქორწინების თაობაზე აღძრული სარჩელის საფუძველს წარმოადგენენ. სხვა მაგალითი: მოსარჩელემ სარჩელის საგანს დაამატა ახალი მოთხოვნა. ამ შემთხვევაში მოსარჩელემ უნდა დაასახელოს დამატებით ახალი ფაქტები (გარემოებები), რომლებითაც დადასტურდება, რომ მეორე (დამატებითი) მოთხოვნა მართლზომიერია.

სარჩელის საგნის შეცვლა კი ნიშნავს მოპასუხისადმი მოსარჩელის მატერიალურ-სამართლებრივი მოთხოვნის შეცვლას. ასეთ დროს იცვლება თავდაპირველად მითითებული სარჩელის საგანი სხვა საგნით (მოთხოვნით), თუმცა საფუძველი იგივე რჩება (იგივე ფაქტები). სარჩელის საგანი იმ შემთხვევაში იცვლება, როცა მოსარჩელე თავდაპირველი მოთხოვნის ნაცვლად აღძრავს (განაცხადებს) ახალ მატერიალურ-სამართლებრივ მოთხოვნას მოპასუხისადმი, ან სარჩელის თავდაპირველ საგანს დაამატებს ახალ მოთხოვნას.

სარჩელის საგნის შეცვლით მოსარჩელე ახლებურად (ხელახლა) განსაზღვრავს თავისი უფლების დაცვის ფორმასა და მოცულობას, ვინაიდან ამ დროს იგი ან ავიწროებს (ზღუდავს) ან აფართოებს საქმის გარემოებათა გამოკვლევის ფარგლებს, იცვლება სასამართლო გადაწყვეტილების ხასიათიც. მაგალითად, მოსარჩელეს უფლება აქვს თავდაპირველად აღძრულ აღიარებით სარჩელთან გააერთიანოს მოპასუხისათვის რაიმე მოქმედების შესრულების დაკისრების შესახებ მოთხოვნა (მიკუთვნებითი სარჩელი) ან იმ სამართალური თეროების შეცვლის შესახებ მოთხოვნა, რომლიდანაც წარმოიშვა დავა. მაგალითად, ავტორობის აღიარების შესახებ სარჩელის აღძვრის შემდეგ, მოსარჩელეს შეუძლია ამ სარჩელს დაამატოს საავტორო ჰონორარის გადახდევინების მოთხოვნა, ან კიდევ, საიჯარო ქირის გადახდევინების შესახებ თავდაპირველად აღძრულ მოთხოვნას მოსარჩელეს შეუძლია დაუმატოს იჯარის ხელშეკრულების შეწყვეტის მოთხოვნა.

მოსარჩელეს შეუძლია თავისი შეხედულებისამებრ საერთოდ შეცვალოს სარჩელის საგანი და აღძრას ახალი მოთხოვნა. მაგალითად, მოსარჩელემ აღძრა განქორწინების შესახებ სარჩელი, ხოლო შემდეგ მოითხოვა ქორწინების ბათილად ცნობა. სხვა მაგალითი: მყიდველს მიჰყიდეს ნაკლის მქონე ნივთი. ასეთ შემთხვევაში მყიდველს შეუძლია თავისი შეხედულებით მოითხოვოს: ნაკლის გამოსწორება, ან თუ საქმე გვაროვნულ ნივთს შეეხება, ნაკლის მქონე გვაროვნული ნივთის შეცვ-

ლა სათანადო ხარისხის ნივით; მყიდველს შეუძლია ნივთის ნაკლის გამო მოითხოვოს ხელშეკრულების მოშლა, ან თუ არ ითხოვს იგი ნივთის ნაკლის გამოსწორებას, ან ახლით მის შეცვლას და არც ხელშეკრულების მოშლას, მას შეუძლია მოითხოვოს ფასის შემცირება თანაბარზომიერად იმ ოდენობით, რაც საჭიროა ნაკლის გამოსასწორებლად (სამოქალაქო კოდექსის 490-492-ე მუხლები). ყველა ეს მოთხოვნა გამოძღინარეობს ერთი საფუძვლიდან და შეიძლება შეიცვალოს მოსარჩელის სურვილის მიხედვით. თუმცა სარჩელის საგნის შეცვლა ყოველთვის იმ დავის ფარგლებში უნდა ხორციელდებოდეს, რომლის განხილვაც ითხოვა მოსარჩელემ, მაგალითად, არ შეიძლება, რომ მოპასუხისაგან ალიმენტის გადახდევინების შესახებ თავდაპირველი მოთხოვნის ნაცვლად, მოსარჩელემ სასამართლოსაგან მოითხოვოს, რომ მან მოპასუხე ცნოს საცხოვრებელ ფართზე უფლებადაკარგულად, ვინაიდან ეს უკვე ახალი სარჩელია და ის უნდა აღიძრას საერთო წესით.

ამრიგად, როცა სარჩელის საგნის შეცვლაზე ვსაუბრობთ, უნდა დავიცვათ საერთო წესი, რომელიც იმაში მდგომარეობს, რომ იმ შემთხვევაში, თუ მოსარჩელეს აქვს მატერიალური კანონით გათვალისწინებული ალტერნატიული მოთხოვნები მოპასუხისადმი, მაშინ ნებისმიერი ამ მოთხოვნათაგანი შეიძლება შეიცვალოს სხვა მოთხოვნით, სსსკ-ის 83-ე მუხლით გათვალისწინებული წესით. თუმცა, დაუშვებელია სარჩელის საგნისა და საფუძვლის ერთდროულად შეცვლა. კანონის თანახმად შესაძლებელია მხოლოდ სარჩელის ერთ-ერთი ელემენტის შეცვლა. ასეთი დასკვნა ჩვენ შეგვიძლია გამოვიტანოთ საპროცესო კოდექსის 83-ე მუხლის მე-2 ნაწილის ანალიზიდან გამოძღინარე, რომელიც მხოლოდ ალტერნატივის შესაძლებლობას ითვალისწინებს (ალტერნატივის სახით, ფორმით არის ჩამოყალიბებული). ამ ნორმის თანახმად, მოსარჩელეს უფლება აქვს შეცვალოს ან სარჩელის საფუძველი, ან მისი საგანი, გაადიდოს ან შეამციროს სასარჩელო მოთხოვნების ოდენობა, რამეთუ სარჩელის საფუძვლისა და საგნის ერთბაშად (ერთდროულად) შეცვლა ფაქტიურად ნიშნავს ახალი სარჩელის წარდგენას (აღძვრას), თავდაპირველი სარჩელის შეცვლას სრულიად სხვა სარჩელით, რადგან ამ შემთხვევაში მოსარჩელე უარს ამბობს თავდაპირველად აღძრულ სარჩელზე და უკვე აღძრული პროცესის ფარგლებში აცხადებს (აღძრავს) ახალ სარჩელს. ხოლო თუ მოსარჩელეს ასეთ უფლებას მივანიჭებთ, ეს მოპასუხეს უკიდურესად არახელსაყრელ მდგომარეობაში ჩააყენებს, რითაც

დაირღვევა მხარეთა თანასწორობის პრინციპი, მხარეთა უფლებები.

საპროცესო კოდექსში რაიმე სპეციალური ჩანაწერი, სპეციალური ნორმა არ არსებობს, რომლითაც გათვალისწინებული იქნებოდა სარჩელის საგნისა და საფუძვლის ერთდროულად შეცვლის შედეგები, თუმცა უნდა დავასკვნათ, რომ სარჩელის საგნისა და საფუძვლის ერთბაშად შეცვლის დროს სასამართლომ უნდა შეწყვიტოს საქმისწარმოება იმის გამო, რომ მოსარჩელემ უარი თქვა სარჩელზე და განუმარტოს მოსარჩელეს, რომ ახალი სასარჩელო მოთხოვნის აღძვრა მას შეუძლია დამოუკიდებელ პროცესში. ამ საკითხის ასეთნაირად გადაწყვეტის სამართლებრივი საფუძველია სსსკ-ის 272-ე მუხლი. ამასთან, ის დებულება, რომ სარჩელის საგნისა და საფუძვლის ერთბაშად შეცვლა არსებითად ახალი სარჩელის აღძვრას ნიშნავს, დაზუსტებას მოითხოვს. კერძოდ, დაუშვებელია სარჩელთა ელემენტების ერთდროულად შეცვლა, ხოლო სარჩელის საგნის შეცვლის დროს ხდება იმ გარემოებათა შესაბამისი შეცვლა, რომლებიც საფუძველად უდევს სარჩელს. მაგალითად, მოსარჩელემ აღძრა სარჩელი სამუშაოზე აღდგენის შესახებ, ხოლო შემდეგ ამ სარჩელს დაამატა ხელფასის გადახდევინების მოთხოვნა. ცხადია, ამ შემთხვევაში მოსარჩელემ სარჩელის საფუძველს უნდა დაამატოს ახალი გარემოებები. კერძოდ, უნდა მიუთითოს იძულებითი გაცდენის ფაქტსა და მიყენებულ ქონებრივ ზიანზე.

მოსარჩელეს უფლება აქვს თავისი შეხედულებით შეცვალოს დავის (პროცესის) მონაწილეთა შემადგენლობაც (სუბიექტური შემადგენლობა). კერძოდ, საუბარია სოლიდარულ პასუხისმგებლობაზე. სამოქალაქო კოდექსის 465-ე მუხლი მოსარჩელეს შესაძლებლობას აძლევს განსაზღვროს მოპასუხეთა რაოდენობა საქმეში, როცა არსებობენ სოლიდარული მოვალეები. ამავე კოდექსის 469-ე მუხლის თანახმად, სარჩელის შეტანა (აღძვრა) თავდაპირველად ერთ-ერთი სოლიდარული მოვალის (მოპასუხის) მიმართ არ ართმევს მოსარჩელეს (კრედიტორს) უფლებას მოითხოვოს შემდგომში პროცესში დანარჩენ ვალდებულ პირთა ჩაბმა (შეიტანოს სარჩელი დანარჩენ მოვალეთა მიმართაც).

აღსანიშნავია, რომ სარჩელის ელემენტების შეცვლის უფლების გამოყენებით, ერთი მხრივ, უზრუნველყოფილია მოსარჩელის უფლებებისა და კანონიერი ინტერესების სრული და კვალიფიციური დაცვა (ე.ი. ეს ხელსაყრელია მოსარჩელისათვის), მეორე მხრივ კი, ეს ხელსაყრელია სასამართლოსთვისაც საპროცესო ეკონომიურობის თვალსაზრისით, ვი-

ნაიდან სარჩელის ელემენტების შეცვლის შემთხვევაში, არ არის აუცილებელი სასამართლომ აღძრას ახალი საქმე.

სარჩელის საგნის ან საფუძვლის შეცვლა მოსარჩელის უფლებაა და არა სასამართლოსი, რაც იმას ნიშნავს, რომ სასამართლოს არა აქვს უფლება თავისი ინიციატივით შეცვალოს სარჩელის საგანი ან საფუძველი.

სასამართლო კანონის (248-ე მუხლი) თანახმად საქმეს განიხილავს მხოლოდ იმ მოთხოვნათა ფარგლებში, რაც წამოყენებულია (აღძრულია) მოსარჩელის მიერ. ის, რომ სასამართლო საქმეს განიხილავს მოსარჩელის მიერ აღძრული მოთხოვნების ფარგლებში, ნიშნავს, რომ სასამართლომ არა აქვს უფლება გასცდეს ამ მოთხოვნებს, ანუ სარჩელის საგნის ფარგლებს და მასთან დაკავშირებული სასარჩელო მოთხოვნების ოდენობის ფარგლებს.

გარდა ზემოაღნიშნულისა, მოსარჩელეს აგრეთვე უფლება აქვს გააღიღოს ან შეამციროს სასარჩელო მოთხოვნების ოდენობა. მაგრამ მოცემული მოქმედება სარჩელის საგნის შეცვლად არ ჩაითვლება, რამდენადაც საუბარია მხოლოდ სასარჩელო მოთხოვნათა ოდენობის დაზუსტების თაობაზე. მოცემულ შემთხვევაში სარჩელის საგანი და საფუძველი იგივე რჩება, იცვლება მხოლოდ სარჩელის მატერიალური ობიექტის ოდენობა. მაგალითად, მოსარჩელემ აღძრა სარჩელი და მოითხოვა ხელშეკრულების შეუსრულებლობით გამოწვეული ზიანის ანაზღაურება, მაგრამ შემდეგ მოსარჩელემ გადაიანგარიშა მიყენებული ზარალი და მოითხოვა უფრო მეტი თანხის გადახდევინება, ვიდრე ის მანამდე მოითხოვდა.

სასარჩელო მოთხოვნათა ოდენობის შემცირების ან გადიდების უფლება მხოლოდ მოსარჩელეს (როგორც მატერიალური სამართალურთიერთობის სუბქიექტს) აქვს.

სასარჩელო მოთხოვნათა ოდენობის შეცვლით მოსარჩელე ხელახლა განსაზღვრავს თავისი უფლების დაცვის მოცულობას. უნდა ითქვას, რომ ასეთი დისპოზიციური უფლებამოსილების განხორციელება შესაძლებელია მაშინ, როცა მოთხოვნა ქონებრივი ხასიათისაა. თუ მოსარჩელისათვის სარჩელის აღძვრის მომენტში რთულია საკმაო სიზუსტით განსაზღვროს სარჩელის სავარაუდო ფასი, მაგალითად, ჯანმრთელობისთვის მიყენებული ზიანის ანაზღაურების შესახებ აღძრული სარჩელის ფასი, საქმის განხილვის დროს მას შეუძლია დააზუსტოს თავისი მოთხოვნა და გაზარდოს სარჩელის ფასი.

ზოგჯერ მოსარჩელე სარჩელის ფასს შეგნებულად ადიდებს, ზრდის, ამიტომ საქმის განხილვის დროს მოთხოვნის ოდენობა დაზუსტდება და მოსარჩელე დაასახელებს თავისი მოთხოვნის ნამდვილ ოდენობას, შესაბამისად, შეამცირებს თავდაპირველად მოთხოვნილ თანხას.

სარჩელის ელემენტების, სარჩელის ფასისა და საქმის მონაწილეთა შემადგენლობის შეცვლამ შეიძლება მოითხოვოს პროცესში ახალი მასალების წარდგენა, ასევე შესაძლოა, რომ საჭირო გახდეს მოპასუხე დამატებით მოემზადოს შეცვლილ სარჩელთან დაკავშირებით ამიტომ კანონი (83-ე მუხლი) ადგენს, რომ, თუ სარჩელის ელემენტების შეცვლა, ან სასარჩელო მოთხოვნების ოდენობის შემცირება-გადიდება ხდება საქმის სასამართლო განხილვისათვის მომზადების დამთავრებამდე, სასამართლო ვალდებულია ამის შესახებ აცნობოს მოპასუხეს. ხოლო საქმის მომზადების შემდეგ, სარჩელის საფუძვლის ან საგნის შეცვლა დასაშვებია მხოლოდ მოპასუხის წინასწარი თანხმობით. ასეთი თანხმობის შემთხვევაში მოპასუხეს კანონი ანიჭებს უფლებას, მოითხოვოს სასამართლო სხდომის გადადება სხვა დროისათვის. სსსკ-ის 83-ე მუხლთან კავშირში უნდა განვიხილოთ ასევე სსსკ-ის 224-ე, 406-ე და 381-ე მუხლები.

აღსანიშნავია, რომ სარჩელის შეცვლად არ ჩაითვლება მოსარჩელის მიერ სარჩელში მითითებული გარემოებების დაზუსტება, დაკონკრეტება და დამატება, აგრეთვე სასარჩელო მოთხოვნების ოდენობის შემცირება, ან ერთი ნივთის ნაცვლად მეორე ნივთის მიკუთვნება მისთვის, ან ამ ნივთის ღირებულების ანაზღაურება (83-ე მუხლის მე-4 ნაწილი).

სარჩელის შეცვლა მოსარჩელის მიერ შეიძლება სხვადასხვა საპროცესო წესით გაფორმდეს. კერძოდ, თუ მოსარჩელის ნების გამოვლენა გამოხატულია სპეციალურ განცხადებაში, მაშინ ის დაერთვის საქმის მასალებს, ხოლო თუ ეს მოხდა საქმის განხილვის დროს, აისახება სასამართლო სხდომის ოქმში. შესაბამის ჩანაწერს ოქმში ხელს უნდა აწერდეს მოსარჩელე. თუ მოსარჩელემ შეცვალა სარჩელის საგანი ან საფუძველი, გაადიდა ან შეამცირა მისი ოდენობა, ამის თაობაზე უნდა მიეთითოს გადაწყვეტილებაში.

2. სასარჩელო მოთხოვნათა გაერთიანება და გამოყოფა. ერთ წარმოებაში (ერთ წარმოებად) დასაშვებია რამდენიმე სასარჩელო მოთხოვნის გაერთიანება. ამიტომ, როცა ჩვენ ვსაუბრობთ უფლების დაცვის სასარჩელო საშუალებათა განკარგვაზე და სარჩელის უფლებაზე, აუცილ-

ბლად უნდა გაგამახვილოთ ყურადღება იმაზეც, რომ სარჩელის უფლება დაკავშირებულია სასარჩელო მოთხოვნების გაერთიანებისა და გამოყოფის შესაძლებლობასთან¹ (სსსკ-ის 182-ე მუხლი).

დისპოზიციურობის პრინციპიდან გამომდინარე, მოსარჩელეს უფლება აქვს, რომ ერთ სარჩელში გააერთიანოს ერთმანეთთან დაკავშირებული რამდენიმე მოთხოვნა. მაგალითად, გააერთიანოს მამობის დადგენისა და ალიმენტის გადახდევინების მოთხოვნები, ან საცხოვრებელ ფართზე საკუთრების უფლების ცნობისა და მასში უკანონოდ მცხოვრებ პირთა გამოსახლების მოთხოვნები, სამუშაოზე აღდგენისა და იძულებითი განაცდურისათვის კომპენსაციის გადახდევინების მოთხოვნები (სარჩელე-ბი), ნივთზე საკუთრების უფლების ცნობის შესახებ მოთხოვნა (სარჩელი) და უკანონო მფლობელისაგან მისი დაბრუნების (ვინდიკაციის) სარჩელი (მოთხოვნა) და ა.შ.

თუმცა მხედველობაში უნდა ვიქონიოთ საპროცესო კოდექსის 182-ე მუხლის მე-2 ნაწილი, რომლის თანახმადაც, მოთხოვნათა გაერთიანების შესახებ განცხადების მიძღვებ მოსამართლეს უფლება აქვს გაერთიანებული მოთხოვნებიდან ცალკე წარმოებად გამოყოს ერთი ან რამდენიმე მოთხოვნა, თუ ცნობს, რომ მოთხოვნათა განცალკევებული განხილვა უფრო მიზანშეწონილია. ამდენად, მოსამართლე არ არის შებოჭილი მოსარჩელის „თავისუფალი“ შეხედულებით, ერთ წარმოებაში (ერთ პროცესში) იქნეს განხილული მოსარჩელის რამდენიმე მოთხოვნა. მაგალითად, განქორწინების შესახებ სარჩელთან ერთად, აღძრულია ბავშვების სასარგებლოდ ალიმენტების გადახდევინების შესახებ მოთხოვნა, მაგრამ მეორე მხარე სადავოს ხდის მამობის (ან ღებობის) შესახებ ჩანაწერს. ამ შემთხვევაში, სასამართლომ აღნიშნული მოთხოვნა ცალკე წარმოებად უნდა გამოყოს.

აღსანიშნავია, რომ მოთხოვნათა ერთ წარმოებად გაერთიანება, ყოველთვის როდი ნიშნავს მათ სწრაფად განხილვას. აღნიშნული ინსტიტუტის არსი იმაში მდგომარეობს, რომ უზრუნველყოფილ იქნეს უფლების სასამართლო წესით დაცვის ხელმისაწვდომობა და სისრულე.

ერთმანეთთან დაკავშირებულ მოთხოვნათა (ერთგვაროვან მოთხოვნათა) ერთ წარმოებად გაერთიანება ხშირად მიზანშეწონილი და ხელ-

---

¹ სწორედ ამიტომ, რომ სარჩელთა გაერთიანებისა და გამოყოფის საკითხი ზოგიერთ ნაშრომში განხილულია იქ, სადაც საუბარია სარჩელის უფლებაზე.

საყრელია საქმის განხილვისათვის, სასამართლოსა და მხარეთათვის და დადებით გავლენას ახდენს პროცესის მსვლელობაზე იმდენად, რამდენადაც ასეთ შემთხვევაში სამოქალაქო საქმე უფრო სწრაფად და სწორად, სრულყოფილად განიხილება. ხოლო საქმეთა დროულად და სწორად განხილვა და გადაწყვეტა, საქმის განხილვის დაჩქარება სამოქალაქო სამართალწარმოების (პროცესის) ერთ-ერთი ამოცანაა და გამომდინარეობს საპროცესო ეკონომიურობის პრინციპიდან. ეს დასკვნა შეიძლება გამოვიტანოთ საპროცესო კოდექსის მე-200 და სხვა მუხლების (მაგალითად, იმავე 182-ე მუხლის) ანალიზიდან, ამით ასევე თავიდან იქნება აცილებული ერთგვაროვან საქმეებზე ურთიერთსაწინააღმდეგო (ურთიერთგამომრიცხავი) გადაწყვეტილებების გამოჩანა. ამიტომ სასამართლო მაშინ გამოიტანს მოთხოვნის ცალკე წარმოებად გამოყოფის განჩინებას, როცა მოთხოვნათა გაერთიანება ხელს არ შეუწყობს ამ მიზნების განხორციელებას, ანუ როცა ეს კი არ გააიოლებს, არამედ გაართულებს სასამართლოს მუშაობას, გაართულებს საქმეს, იძულებულს გახდის სასამართლოს გამოიკვლიოს უამრავი სხვადასხვა სახის მტკიცებულება და განიხილოს და გადაწყვიტოს არაერთგვაროვანი მოთხოვნები. სასამართლომ შესაბამისი მოტივები უნდა დაასახელოს, ანუ დაასაბუთოს, თუ რატომ გამოყო მოთხოვნა ცალკე წარმოებად.

ხშირად გასაერთიანებელი მოთხოვნები ერთი და იმავე სადავო სამართალურთიერთობებიდან გამომდინარეობენ.

აღსანიშნავია ისიც, რომ არ არის გამორიცხული ერთ პროცესში იმ რამდენიმე სასარჩელო მოთხოვნის განხილვის შესაძლებლობაც, რომლებიც, თუმცა არ გამომდინარეობს ერთი და იმავე სადავო მატერიალური სამართალურთიერთობიდან, მაგრამ მათი ერთად განხილვის მიზანშეწონილება ნაკარნახევეია საქმის კონკრეტული გარემოებებით. მაგალითად, ერთ სარჩელში შეიძლება გაერთიანდეს ქორწინების ბათილად ცნობისა და სამკვიდრო მოწმობის ბათილად ცნობის მოთხოვნები. საპროცესო კოდექსის 182-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის თანახმად, მოსარჩელეს შეუძლია ერთ სარჩელში გააერთიანოს სასამართლოს განსჯადი რამდენიმე მოთხოვნა ერთი და იმავე მოპასუხის მიმართ, იმისდა მიუხედავად, ერთსა და იმავე საფუძვლებს ემყარება ეს მოთხოვნები, თუ არა.

ყურადღება უნდა მივაქციოთ იმ გარემოებას, რომ ერთ სარჩელში შეიძლება გაერთიანდეს როგორც ქონებრივი, ისე არაქონებრივი ხასიათის მოთხოვნები. მაგალითად, პატივისა და ღირსების დაცვის სარჩელ-

ში შეიძლება გაერთიანდეს მორალური ზიანის მატერიალური ანაზღაურების მოთხოვნა.

რამდენიმე სასარჩელო მოთხოვნის გაერთიანებისა და გამოყოფის საკითხს მოსამართლე წყვეტს ერთპიროვნულად, სარჩელის მიღების დროს. სარჩელის მიღებისას სასამართლომ უნდა განუმარტოს მხარეებს, რა მოთხოვნები შეიძლება იქნეს განხილული ერთდროულად პირვანდელ მოთხოვნებთან ერთად, აღსანიშნავია, რომ გაერთიანებულ მოთხოვნათაგან, თითოეული ინარჩუნებს თავის დამოუკიდებელ მნიშვნელობას და, შესაბამისად, თითოეულ მათგანზე სასამართლომ უნდა იმსჯელოს ცალ-ცალკე, გადაწყვეტილების სარეზოლუციო ნაწილში.

სასარჩელო მოთხოვნები (სარჩელები) შეიძლება გაერთიანდეს მოსარჩელის (მოსარჩელების) ინიციატივით როგორც ერთ სასარჩელო განცხადებაში, ისე სასამართლოს მიერ მხარეთა შუამდგომლობით, თუ სასამართლოში რამდენიმე საქმეა, რომლებშიც მოსარჩელის ან მოპასუხის მხარეზე მონაწილეობენ ერთი და იგივე პირები, ანდა არსებობს ერთი მოსარჩელის სარჩელში გაერთიანებული რამდენიმე საქმე სხვადასხვა მოპასუხისადმი ან სხვადასხვა მოსარჩელისა ერთი მოპასუხისადმი.

პირველ ყოვლისა, მოსარჩელის მიერ ერთ სარჩელში გაერთიანებული მოთხოვნები ნამდვილად უნდა უკავშირდებოდეს ერთმანეთს. თუ ასეთი კავშირი სახეზე არ არის, სასამართლომ უნდა მიიღოს გადაწყვეტილება მოსარჩელის მიერ გაერთიანებული მოთხოვნების ცალკე წარმოებად გამოყოფის შესახებ.

მოსარჩელის მიერ აღძრულ მოთხოვნებს შორის კავშირი შეიძლება განპირობებული იყოს დავის საგნის თავისებურებებით. მაგალითად, განქორწინების შესახებ დავა დაკავშირებულია მეუღლეებს შორის ერთად შექმნილი ქონების გაყოფის შესახებ დავასთან, ნაკლის მქონე ნივთის (საქონლის) ნასყიდობის ხელშეკრულების გაუქმების შესახებ დავა დაკავშირებულია ასეთი ნივთის (საქონლის) გაყიდვით გამოწვეული ზიანის ანაზღაურების შესახებ დავასთან და ა.შ.

აღძრული მოთხოვნები ერთმანეთთან შეიძლება დაკავშირებული იყოს საპროცესო თანამონაწილეობის საფუძველზე (როცა სახეზეა საპროცესო თანამონაწილეობა), ე.ი. როცა მოთხოვნათა აღძვრა ხდება ერთბაშად (ერთდროულად) რამდენიმე მოსარჩელის მიერ ან რამდენიმე მოპასუხის წინააღმდეგ. მაგალითად, რამდენიმე მყიდველს, რომლებმაც შეიძინეს უხარისხო საქონელი გამყიდველისაგან, შეუძლია გაერთიანდეს და სასა-

მართლოში შეიტანონ საერთო სასარჩელო განცხადება და ამ განცხადებაში ჩამოაყალიბონ თავიანთი მოთხოვნები მოპასუხისადმი, ან კიდევ, შრომისუუნარო მშობელს, რომელსაც დახმარება სჭირდება, შეუძლია ერთ სარჩელში გააერთიანოს ალიმენტების გადახდევინების მოთხოვნა თავისი ყველა სრულწლოვანი შვილის მიმართ.

ერთდროულად შეიძლება იქნეს განხილული ასევე მაგალითად განქორწინების სარჩელი და საქორწინო ხელშეკრულების (კონტრაქტის) მთლიანად ან ნაწილობრივ ბათილად ცნობის მოთხოვნა, რამეთუ ასეთი მოთხოვნები ერთმანეთთანაა დაკავშირებული. მშობლის უფლების ჩამორთმევის სარჩელთან ერთად სასამართლო განიხილავს და წყვეტს ალიმენტის გადახდევინების საკითხსაც.

კანონის თანახმად, რამდენიმე მოსარჩელის მიერ ან რამდენიმე მოპასუხის მიმართ წარდგენილი მოთხოვნების მიღების დროს, სასარჩელო განცხადების მიმღებ მოსამართლეს შეუძლია ცალკე წარმოებად გამოყოფოს ერთი ან რამდენიმე მოთხოვნა, თუ ცნობს, რომ მოთხოვნათა განცალკევებული განხილვა უფრო მიზანშეწონილია.

სსსკ-ის 182-ე მუხლის მე-4 ნაწილის თანახმად, თუ სასამართლოს წარმოებაში არის რამდენიმე ერთგვაროვანი და სამართლებრივად ერთმანეთთან დაკავშირებული საქმე, რომლებშიც ერთი და იგივე ან სხვადასხვა მხარეები მონაწილეობენ, სასამართლოს შეუძლია მხარის შუამდგომლობით გააერთიანოს ეს საქმეები ერთ წარმოებად ერთად განხილვისათვის, თუ ასეთ გაერთიანებას შედეგად მოჰყვება დავის უფრო სწრაფად და სწორად განხილვა.

სასარჩელო მოთხოვნათა გაერთიანება განსაკუთრებით აუცილებელია იმ შემთხვევაში, როცა სასარჩელო მოთხოვნა განუყოფლადაა დაკავშირებული პირვანდელ სასარჩელო მოთხოვნასთან და მათი ერთად განხილვა აუცილებელია. მაგალითად, მიზანშეწონილია მამობის დადგენის შესახებ მოთხოვნისა და ალიმენტების გადახდევინების შესახებ მოთხოვნის გაერთიანება, რამეთუ ალიმენტების გადახდევინების შესახებ მოთხოვნის გადაწყვეტა მთლიანადაა დამოკიდებული იმაზე, თუ როგორ (რა შედეგით) გადაწყდება მამობის დადგენის შესახებ მოთხოვნა.

პირობითად შეიძლება გამოიკვეთოს ორი კრიტერიუმი, რომელთა მიხედვითაც ხდება ფაქტობრივად მოთხოვნათა (სარჩელთა) გაერთიანება და გამოყოფა, კერძოდ, ესენია სუბიექტი და ობიექტი. სარჩელთა გაერთიანებას სუბიექტის მიხედვით ადგილი აქვს მაშინ, როცა ერთი და

იმავე სადავო ობიექტზე მოთხოვნას წარადგენს რამდენიმე პირი, ან როცა ერთი და იმავე სასარჩელო მოთხოვნასთან დაკავშირებით პროცესში ხდება რამდენიმე მოპასუხის ჩაბმა, ანუ სარჩელთა გაერთიანებაში სუბიექტის მიხედვით, იგულისხმება ერთ წარმოებაში სხვადასხვა პირის რამდენიმე სარჩელის გაერთიანება, რაც სხვა არაფერია, თუ არა საპროცესო თანამონაწილეობა.

სარჩელთა გაერთიანება სუბიექტის მიხედვით გათვალისწინებულია საპროცესო კოდექსის 86-ე და 182-ე მუხლებით. მაგალითად, სარჩელი შეიძლება აღიძრას რამდენიმე მოსარჩელის მიერ ერთი მოპასუხისადმი ან ერთი მოსარჩელის მიერ – რამდენიმე მოპასუხისადმი. ვთქვათ, რამდენიმე მუშაკმა აღძრა სარჩელი ზეგანაკვეთური სამუშაოსათვის ხელფასის გადახდევინების შესახებ. ან კიდევ, მეიჯარე მოითხოვს საიჯარო ქირის გადახდას და იჯარით გაცემული ქონების (ფართის) გათავისუფლებას რამდენიმე მოიჯარისაგან. ყველა ეს მოთხოვნა შეიძლება აღძრულ და განხილულ იქნეს ცალ-ცალკე, მაგრამ მიზანშეწონილია მათი გაერთიანება ერთ წარმოებად.

სარჩელთა გაერთიანება სუბიექტის მიხედვით ხასიათდება პირთა სიმრავლით მოსარჩელის ან მოპასუხის მხარეზე, ანდა ორივე მხარეზე ერთდროულად და, შესაბამისად, რამდენიმე სასარჩელო მოთხოვნის არსებობით (ამ შემთხვევაში, რამდენიმე მოთხოვნა ერთმანეთთან დაკავშირებულია რამდენიმე სუბიექტის ერთიანობის, მათი გაერთიანების საფუძველზე).

უნდა გავითვალისწინოთ აღძრული მოთხოვნების ერთგვაროვნებაც, მათი კავშირი ობიექტის მიხედვით (იგულისხმება მტკიცებების საგანში შემავალი ფაქტების ერთიანობა, მტკიცებულებების ერთიანობა).

აღსანიშნავია რომ სარჩელთა გაერთიანებას ობიექტის მიხედვით, ე.ი. სარჩელთა გაერთიანებას იმისათვის, რომ ერთ პროცესში განხილულ იქნეს დავა სხვადასხვა ობიექტთან (საგანთან) დაკავშირებით, ადგილი აქვს მაშინ, როცა ერთ სარჩელში (ან ერთ წარმოებაში, ერთ პროცესში) ერთიანდება რამდენიმე სასარჩელო მოთხოვნა ერთი და იმავე მოპასუხისადმი. ამ დროს ხდება სარჩელთა ისეთი გაერთიანება ერთ წარმოებაში, რომლის დროსაც მოსარჩელედ და მოპასუხედ გვევლინებიან ერთი და იგივე პირები. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, ერთ წარმოებაში ხდება მატერიალურ-სამართლებრივი მოთხოვნების გაერთიანება (ეს არის მოთხოვნების გაერთიანება ობიექტის მიხედვით).

მაგალითი: რამდენიმე მუშაკმა აღძრა სხვადასხვაგვარი მოთხოვნა

საწარმოს მიმართ (ზოგი, ვთქვათ, მოითხოვს სამუშაოზე აღდგენას, ზოგი კი – ხელფასს ზეგანაკვეთური სამუშაოსათვის). ამ მოთხოვნათა ერთ წარმოებად გაერთიანება არ შეიძლება, დაუსშვებელია. ამიტომ მოთხოვნები ერთმანეთთან დაკავშირებული უნდა იყოს. მაგალითად, საცხოვრებელი ფართის გამჭირავებელმა აღძრა სარჩელი დამჭირავებლის წინააღმდეგ და მოითხოვა მისი გამოსახლება, ასევე მოითხოვა ბინის ქირის დავალიანების გადახდევინება და საცხოვრებელი ფართის მიმდინარე რემონტის ღირებულების გადახდევინება, რისი ვალდებულებაც კანონის თანახმად დამჭირავებელს აკისრია. ამ სარჩელში ერთგვაროვანი მოთხოვნებია გაერთიანებული, რომლებიც აღძრულია ერთი სუბიექტის მიერ, შეეხება ერთ ობიექტს (საცხოვრებელ ფართს) და იმ პირებს (როცა რამდენიმე დამჭირავებელია), რომლებიც ერთმანეთთან დაკავშირებული არიან საცხოვრებელი ფართით სარგებლობის საერთო უფლებით, ან კიდევ დამოუკიდებელი მოთხოვნის მქონე მესამე პირის სარჩელი და შეგებებული სარჩელი განიხილება ერთ პროცესში პირვანდელ მოთხოვნასთან ერთად, თუ მათ შორის არსებობს კავშირი (კერძოდ, დავის საგანი და სადავო სამართალურთიერთობა ერთი უნდა იყოს ან ერთი მოთხოვნის დაკმაყოფილება უნდა გამოიწვიოს მეორე მოთხოვნის დაკმაყოფილებას). წინააღმდეგ შემთხვევაში, ჩვენ არ გვექნება სარჩელთა გაერთიანების საფუძველი.

3. სარჩელზე უარის თქმა. სარჩელზე უარის თქმა მოსარჩელის განკარგვითი (დისპოზიციური მოქმედებაა, რომელიც მიზნად ისახავს უკვე დაწყებული პროცესის (საქმის განხილვის) შეწყვეტას. მოსარჩელის მიერ სარჩელზე უარის თქმა ნიშნავს იმას, რომ მოსარჩელე უარს ამბობს არა მხოლოდ თავის მატერიალურ-სამართლებრივ მოთხოვნაზე მოპასუხისადმი, არამედ თავისი მოთხოვნების დაცვის საპროცესო საშუალებების გამოყენებაზეც (პროცესის გაგრძელებაზე). დაუსშვებელია რომ მოსარჩელემ უარი თქვას მხოლოდ სასამართლო წესით უფლების დაცვაზე (საპროცესო საშუალებების გამოყენებაზე), თუ იგი უარს არ იტყვის თვითონ სასარჩელო მოთხოვნაზე (თავის უფლებაზე)¹. ამასთან, მოსარჩელეს შეუძლია უარი თქვას სარჩელის ნაწილზე, თუ მოთხოვნა გაყოფადია.

¹ ჩვენი აზრით, არასწორია სასამართლოს პრაქტიკაში აპრობირებული წესი (რომელიც მზარდაჭერილია თ. ლილუაშვილისა და ვ. ხრუსტალის მიერ გამოცემულ, სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის კომენტარშიც), რომლის მიხედვითაც დასაშვებია მიჩნეული უფლების სასამართლო წესით დაცვაზე უარის თქმა სარჩელზე უარის თქმის გარეშე.

სარჩელზე უარის თქმა სხვადასხვა მოტივით შეიძლება იყოს გამოწვეული (მაგალითად, ვალის პატივებით, მოპასუხის მიერ მოსარჩელის წინაშე ვალდებულების ნებაყოფლობით შესრულებით, სარჩელის უპერსპექტივობით, რადგან სარჩელი დაუსაბუთებელია და სხვ.). სასამართლო არ უნდა შეუდგეს ამ მოტივების შეფასებას, თუმცა იგი ვალდებულია განუმარტოს მხარეს განხორციელებული მოქმედების არსი, მნიშვნელობა და მისი სამართლებრივი შედეგები, რის შესახებაც სხდომის ოქმში კეთდება ჩანაწერი და სასამართლო უნდა დარწმუნდეს, რომ სარჩელზე უარის თქმა ნებაყოფლობით მოხდა და რომ ამ საკითხში მოსარჩელის ნება თავისუფალი იყო ყოველგვარი იძულებისაგან. სარჩელზე უარის თქმის სამართლებრივ შედეგს წარმოადგენს საქმისწარმოების დამთავრება გადაწყვეტილების გამოტანის გარეშე, ე.ი. საქმე აღარ განიხილება არსებითად. ამ დროს სასამართლოს გამოაქვს განჩინება საქმისწარმოების შეწყვეტის შესახებ.

მოსარჩელეს უფლება აქვს უარი თქვას სარჩელზე როგორც მთლიანად, ისე ნაწილობრივ (ეს ხდება ამ შემთხვევაში, როცა აღძრულია რამდენიმე სასარჩელო მოთხოვნა). თუ ნაწილობრივ (ერთ-ერთი მოთხოვნის მიმართ) იტყვის უარს, მაშინ სასამართლომ სარჩელის (მოთხოვნათა) დანარჩენ ნაწილში (რომლებზეც უარი არ იყო ნათქვამი) არსებითად უნდა განიხილოს და გადაწყვიტოს საქმე და გამოიტანოს გადაწყვეტილება. სარჩელზე უარის თქმა შეიძლება გამოიხატოს როგორც ცალკე განცხადებაში და ამ შემთხვევაში იგი დაერთვის საქმის მასალებს, ისე ზეპირი სახით (ფორმით) საქმის განხილვის დროს, ამ შემთხვევაში ეს უნდა დაფიქსირდეს სხდომის ოქმში. ამ ჩანაწერს ოქმში ხელს უნდა აწერდეს მოსარჩელე.

სარჩელზე უარის თქმა დასაშვებია პროცესის ნებისმიერ ეტაპზე და ყველა ინსტანციაში. არსებითად ამის თაობაზე საუბარია აღსრულების სტადიაზეც, როცა სააღსრულებო წარმოება წყდება კრედიტორის მიერ გადახდევინებაზე უარის თქმის გამო.

სარჩელზე უარის თქმის შემდეგ სასამართლოსადმი მიმართვა იმავე მოთხოვნით დაუშვებელია.

4. სარჩელის ცნობა. სარჩელის ცნობა ნიშნავს, რომ მოპასუხე ეთანხმება, აღიარებს მოსარჩელის მატერიალურ-სამართლებრივ მოთხოვნებს (სასარჩელო მოთხოვნებს), რომელსაც, როგორც წესი, შედეგად მოჰყვება სარჩელის დაკმაყოფილების გადაწყვეტილების გამოტანა. სასა-

მართლომ უნდა შეამოწმოს სარჩელის ცნობის მართლზომიერება, კერძოდ, სასამართლო არ მიიღებს მოპასუხის მიერ სარჩელის ცნობას, თუ ეს მოქმედება ეწინააღმდეგება კანონს ან არღვევს სხვა პირთა უფლებებს და კანონიერ ინტერესებს. ამდენად, სასამართლო არ არის შებოჭილი მოპასუხის ნების გამოვლენით და შეუძლია არ მიიღოს ის. სასამართლომ უნდა განუმარტოს მოპასუხეს სარჩელის ცნობის არსი და ამ მოქმედების საპროცესო შედეგები.

სამოქალაქო-სამართლებრივი ვალდებულების აღიარებით (განკარგვითი აქტი), მოპასუხე ნებაყოფლობით ამბობს უარს თავისი უფლებების საპროცესო წესით დაცვისაგან. სარჩელის ცნობას სასამართლო საფუძვლად უდებს მოსარჩელის სასარგებლოდ გამოტანილ გადაწყვეტილებას და ამას მიუთითებს თავისი გადაწყვეტილების სამოტივაციო ნაწილში. გადაწყვეტილების სამოტივაციო ნაწილში სასამართლოს უფლება აქვს მიუთითოს მხოლოდ იმაზე, რომ მოპასუხემ აღიარა სარჩელი და რომ ეს აღიარება სასამართლომ მიიღო. თუ სასამართლო არ მიიღებს სარჩელის ცნობას, მაშინ ის ამის შესახებ გამოიტანს განჩინებას და გააგრძელებს საქმის არსებითად განხილვას.

სარჩელის ცნობის მოტივი შეიძლება იყოს მოპასუხის შესაგებელის დაუსაბუთებლობა და ის, რომ მოპასუხე, შესაძლოა, დარწმუნდეს მოსარჩელის მოთხოვნის სამართლიანობაში, ან ის, რომ მოპასუხემ ნებაყოფლობით სრულად ან ნაწილობრივ უარი თქვა თავის უფლებაზე მოსარჩელის სასარგებლოდ, ან უბრალოდ ის, რომ მოპასუხეს აღარ სურს იდავოს. სარჩელის ცნობით მოპასუხე წყვეტს მატერიალურ-სამართლებრივ დავას მოსარჩელესთან.

ფორმისა და შინაარსის მიხედვით სარჩელის ცნობა სხვადასხვაგვარია. ფორმის მიხედვით ეს შეიძლება იყოს ან მოპასუხის წერილობითი განცხადება, რომელიც დაერთვის საქმის მასალებს, ან ზეპირი, რომლის შესახებაც ჩანაწერი კეთდება სასამართლო სხდომის ოქმში და მას ხელის მოწერით ადასტურებს მოპასუხე. შინაარსის მიხედვით კი ის შეიძლება იყოს სრული ან ნაწილობრივი, მარტივი ან კვალიფიციური.

სარჩელის ნაწილობრივი აღიარების დროს მატერიალურ-სამართლებრივი დავა მხარეთა შორის განიხილება მოსარჩელის მოთხოვნის იმ ნაწილში, რომელსაც უარყოფს, არ აღიარებს მოპასუხე. მარტივი აღიარება — ეს არის მოპასუხის მიერ სარჩელის ისეთი ცნობა, როცა იგი ეთანხმება აღძრულ სარჩელს რაიმე დათქმის (პირობის) გარეშე (უპირობოდ). რაც

შეეხება კვალიფიციური შინაარსის აღიარებას, იგი ყოველთვის ხდება დათქმით (რაიმე პირობით), რაც არ გვაძლევს საშუალებას უდავო ხასიათის მოთხოვნად მივიჩნიოთ მოსარჩელის მოთხოვნა. მაგალითად, მოპასუხე აღიარებს მასსა და მოსარჩელეს შორის სესხის ხელშეკრულების არსებობას, მაგრამ ამტკიცებს, რომ ის თანხა, რასაც მას მოსარჩელე სთხოვს (ელაგება), მან უკვე დააბრუნა ისე, რომ მოსარჩელისაგან საპასუხოდ არ მიუღია შესრულების შესახებ ხელწერილი.

სარჩელის აღიარებას სასამართლო აფასებს საქმის მასალებთან ერთად ერთობლიობაში, სასამართლო სხდომაზე გამორკვეული საქმის გარემოებების გათვალისწინებით.

სარჩელის ცნობის შემთხვევაში პროცესი არ შეწყდება, არამედ საქმე არსებითად განიხილება და სასამართლოს გამოაქვს გადაწყვეტილება. სასამართლო გადაწყვეტილება უნდა შეიცავდეს სარჩელის ცნობის შეფასებას. სარჩელის ცნობა მხოლოდ მაშინ შეიძლება დაედოს საფუძვლად სარჩელის დაკმაყოფილებას, როცა არ არსებობს ეჭვი მის მართლზომიერებაში. თუ სასამართლო არ ეთანხმება სარჩელის ცნობას, მან ეს უნდა დაასაბუთოს.

ხაზგასმით აღვნიშნავ, რომ თუ მამობის დადგენის შესახებ საქმის განხილვის დროს მოპასუხემ თანხმობა განაცხადა მამობის დადგენის შესახებ განცხადება შეიტანოს სარ-ოში, სასამართლომ უნდა გამოარკვიოს, ხომ არ ნიშნავს ეს მოპასუხის მიერ მამობის აღიარებას, უნდა განიხილოს (იმსჯელოს) მოპასუხის მიერ სარჩელის ცნობის მიღების და მოთხოვნის დაკმაყოფილების შესახებ გადაწყვეტილების გამოტანის შესაძლებლობის საკითხზე.

სარჩელის ცნობისაგან (აღიარებისაგან) უნდა განვასხვავოთ მხარის მიერ მტკიცებულებითი ფაქტის ცნობა (აღიარება). ერთი მხარის მიერ იმ ფაქტის (გარემოების) ცნობა (აღიარება), რომელზეც მეორე მხარე ამყარებს თავის მოთხოვნებსა და შესაგებელს, ზოგადი წესის მიხედვით, ათავისუფლებს ამ უკანასკნელს შემდგომში ამ ფაქტის (თუ ფაქტების) დამტკიცების მოვალეობისაგან (სსსკ-ის 131-ე მუხლი).

აღსანიშნავია ისიც, რომ სარჩელის აღიარება (ცნობა) ეს არის იმ მატერიალური უფლების განკარგვა, რომელსაც იცავს მოპასუხე. ფაქტის აღიარება ეს არის უფლების დაცვის ერთ-ერთი საპროცესო საშუალების განკარგვა.

5. მორიგება. დავის საგნის ბედი შეიძლება მორიგებით გადაწყდეს.

მორიგება მხარეთა უმნიშვნელოვანესი განკარგვითი მოქმედებაა. მორიგება მოსარჩელისა და მოპასუხის შეთანხმებაა, მათ შორის წარმოშობილი მატერიალურ-სამართლებრივი დავის შეწყვეტისა და ურთიერთშორის ახალი ურთიერთობების დადგენის შესახებ, რომელიც ძალას იძენს მხოლოდ სასამართლოს მიერ მისი დამტკიცების შემთხვევაში. მორიგების დროს მხარეები თანხმდებიან ერთმანეთისათვის მისაღებ პირობებზე.

მორიგების (ანუ მხარეთა შორის დადებული ხელშეკრულების) დამტკიცებას სამართლებრივი შედეგი მოჰყვება, კერძოდ: წყდება საქმის წარმოება. მორიგებას ამტკიცებს სასამართლო თავისი განჩინებით, რომლის ძალაში შესვლის შემდეგ მხარეებს აღარ აქვთ უფლება სასამართლოს განმეორებით მიმართონ იმავე სარჩელით (მოთხოვნით) და ხელახლა წამოიწიონ საქმე.

მორიგების არსი ისაა, რომ მხარეთა მორიგების შეთანხმების შედეგად გადაწყდება მათ შორის წამოჭრილი დავა (სამართლებრივი კონფლიქტის თვითმოწესრიგება ხდება თვით მხარეთა მიერ). ასეთი შეთანხმების მიღწევა განსაზღვრული პირობების საფუძველზე ხდება. მორიგების პირობები შეიძლება შემოთავაზებულ იქნეს როგორც მხოლოდ მოსარჩელის, ისე მოპასუხის მიერ, მაგრამ უფრო ხშირად კი ეს ურთიერთშეთანხმებულია. ასეთ დროს მოსარჩელე თმობს თავისი მოთხოვნების ნაწილს, ხოლო დანარჩენ ნაწილს კი, თავის მხრივ აღიარებს (ცნობს) მოპასუხე. ასეთი ურთიერთდათმობის შედეგად მხარეები თვითონ განსაზღვრავენ მორიგების აქტში უფლებათა მოცულობას. კერძოდ, შესაძლოა, მოსარჩელეს არ ჰქონდეს ხელთ საკმარისი მტკიცებულებანი მოთხოვნის დასადასტურებლად, ხოლო მოპასუხესთან მორიგების შედეგად მიიღოს მატერიალური სიკეთის დიდი ნაწილი, ხოლო გარკვეული წილი კი ერგოს მოპასუხეს, თუმცა კი, პროცესი ჩვეულებრივ რომ გაგრძელებულიყო, შესაძლოა, მოსარჩელეს უარი ეთქვა სარჩელზე. იმავედროულად, მატერიალური უფლებების გარდა, მხარეები განკარგავენ თავიანთი უფლების დაცვის საპროცესო საშუალებებს, რამეთუ მორიგებით წყდება საქმისწარმოება და მორიგების დამტკიცების განჩინება, რომელიც ცვლის სასამართლო გადაწყვეტილებას (სასამართლო გადაწყვეტილების სუროგატი), უნდა შესრულდეს (აღსრულდეს) ისევე, როგორც სასამართლოს ნებისმიერი აქტი (ე.ი. იძულებით, თუ რომელიმე მხარე არ შეასრულებს მას), სააღსრულებო წარმოებათა კანონის შესაბამისად, სააღსრულებო ფურცლის საფუძველზე.

მორიგების ტექსტი (პირობები) მხარეებმა შეიძლება ცალკე დოკუმენტში (მორიგების აქტში) გაითვალისწინონ. ასეთ შემთხვევაში მორიგების აქტი დაერთვის საქმის მასალებს, რის თაობაზეც სხდომის ოქმში კეთდება აღნიშვნა, ან შეიძლება ეს პირობები შეტანილ იქნეს სასამართლო სხდომის ოქმში, თუ მხარეებმა მორიგება დადეს სასამართლო სხდომაზე. ამ შემთხვევაში სხდომის ოქმს ხელს აწერს მოსარჩელე და მოპასუხე.

მხარეებმა, შესაძლოა, სასამართლოს გარეშე (სასამართლოსადმი მიმართვის გარეშე, საქმის აღძვრამდე დაღონ მორიგება, შეთანხმება).

ამიტომ იმ შემთხვევაში, თუ აღიძვრება საქმე იმ პირებს შორის სამართლებრივი დავის გადაწყვეტის შესახებ, რომელთაც საქმის აღძვრამდე დადეს მორიგება და თუ საქმის განხილვის პროცესში რომელიმე მხარე მიუთითებს ამ ხელშეკრულებაზე, სასამართლომ საქმის აღძვრამდე დადებული შეთანხმება (ხელშეკრულება) უნდა განიხილოს მხოლოდ როგორც საქმის ერთ-ერთი გარემოება.

ასეთი შეთანხმების, ხელშეკრულების (ანუ მორიგების) დადება საქმის სასამართლოში განხილვის დროს, ხელშეკრულების დადების იმ საერთო წესებს უნდა შეესაბამებოდეს, რომლებიც ხელშეკრულებისთვისაა (გარიგებისათვის) სამოქალაქო სამართლით დადგენილი.

მორიგების დადება შეიძლება სამოქალაქო პროცესის ნებისმიერ, მათ შორის, აღსრულების სტადიაზეც.

მორიგების სუბიექტები არიან მხოლოდ მხარეები, სადავო მატერიალური სამართალურთიერთობის სუბიექტები (მოსარჩელე, მოპასუხე და მხოლოდ ის მესამე პირი, რომელიც დამოუკიდებელ მოთხოვნას აცხადებს დავის საგანზე).

სასამართლომ მორიგების სამართლებრივი შედეგები უნდა განუმარტოს მორიგების სუბიექტებს, ასეთი განმარტების შესახებ უნდა აღინიშნოს სხდომის ოქმში.

აღსანიშნავია, სსსკ-ის 218-ე მუხლის მე-4 ნაწილი, რომელიც ავალდებულებს სასამართლოს, რომ მან ყოველნაირად შეუწყოს ხელი და მიიღოს კანონით გათვალისწინებული ყველა ზომა, რათა მხარეებმა საქმე მორიგებით დაამთავრონ. მაგრამ ამ დებულების გამოყენებისას სასამართლომ ერთ გარემოებას უნდა მიაქციოს ყურადღება, კერძოდ, მორიგება დამოკიდებული იქნება იმაზე, თუ რა ხასიათის დავასთან გვაქვს ჩვენ საქმე, რამეთუ რიგ შემთხვევებში, მორიგება საერთოდ არ შეიძლება დაიდოს. მორიგება სამოქალაქო სამართლებრივი ხელშეკრულებაა (ორმხრივი

გარიგება), ამიტომ ის კანონს არ უნდა ეწინააღმდეგებოდეს და არ უნდა არღვევდეს სხვა პირთა უფლებებსა და კანონიერ ინტერესებს. ასეთი შეთანხმების კანონიერებას აკონტროლებს სასამართლო. ამიტომ სასამართლოებმა მხედველობაში უნდა იქონიონ, რომ ყველა სამართალურთიერთობაში როდია შესაძლებელი მორიგების დადება (მაგალითად, მშობლის უფლების ჩამორთმევის შესახებ საქმეებში). ასევე დაუსვებელია მორიგების დამტკიცება, როცა მისი პირობები არღვევს ფიზიკურ პირთა შრომით უფლებებს (ვთქვათ, მუშაკის სამუშაოზე აღდგენის ნაცვლად, აღმინისტრაცია თანხმდება მიიღოს მოსარჩელე სამუშაოზე ასალი შრომითი ხელშეკრულების დადების საფუძველზე), ან კანონის გვერდის ავლით, მორიგების პირობები ათავისუფლებს პირს მის მიერ შრომითი მოვალეობის შესრულების დროს მიყენებული ზიანისათვის მატერიალური პასუხისმგებლობისაგან, მხარეებს არა აქვთ უფლება მორიგების დადებით შეცვალონ შრომითი მოვალეობის შესრულებისას მუშაკის ჯანმრთელობისათვის მიყენებული ზიანისათვის გადასახდელი სარჩოს ოდენობა.

თუ სასამართლოს განჩინებით დამტკიცებული მორიგების პირობები ეხება უშუალოდ სხვა პირებსაც, მაგალითად, დამოუკიდებელი მოთხოვნის არმქონე მესამე პირებს, მათ ისევე შეუძლიათ ამ განჩინების გასაჩივრება სსსკ-ის 414-ე მუხლის საფუძველზე, როგორც იმ მხარეებს, რომელთა მიმართაც გამოტანილია განჩინება.

თუ სასამართლო უარს ეტყვის მხარეებს მორიგების დამტკიცებაზე, მან უნდა გამოიტანოს ამის თაობაზე განჩინება, რომელშიც უნდა დაასაბუთოს უარის თქმის მოტივები. ამ შემთხვევაში საქმე არსებითად განიხილება და სასამართლოს გამოაქვს გადაწყვეტილება.

მორიგების დამტკიცების შემთხვევაში კი, სასამართლო საქმისწარმოებას წყვეტს იმავდროულად, ე.ი. მორიგების დამტკიცების შესახებ გამოტანილი განჩინებითვე.

§8. სარჩელის უზრუნველყოფა

1. სარჩელის უზრუნველყოფის ცნება და უზრუნველყოფის წესი. სარჩელის უზრუნველყოფა კანონით გათვალისწინებული იმ იძულებითი ზომების (ღონისძიებების) სისტემაა, რომლებსაც სასამართლო იყენებს მოსარჩელის შუამდგომლობით, თუ არსებობს ვარაუდი იმის შესახებ, რომ საქმეზე გამოტანილი გადაწყვეტილების აღსრულება შემდგომში

გართულება ან შეუძლებელი გახდება და რაც იმაში მდგომარეობს, რომ მოპასუხეს ეზღუდება სარჩელის მატერიალური საგნის (ობიექტის) განკარგვის უფლება, რაც თავის მხრივ გარანტირებულს ზღის გადაწყვეტილების რეალურ შესრულებას სარჩელის დაკმაყოფილების შემთხვევაში.)

(განცხადებაში სარჩელის უზრუნველყოფის შესახებ მითითებულ უნდა იქნეს ის გარემოებები, რომელთა გამოც უზრუნველყოფის ღონისძიებათა მიუღებლობა გააძნელებს ან შეუძლებელს გახდის გადაწყვეტილების აღსრულებას, აგრეთვე მითითებას იმაზე, თუ უზრუნველყოფის რომელი ღონისძიების გატარება მიაჩნია მოსარჩელეს საჭიროდ (სსსკ-ის 191-ე მუხლი).)

განცხადებას, რომლითაც პირი ითხოვს ქონებაზე ყადაღის დადებას, თან უნდა დაერთოს ამონაწერი საჯარო რეესტრიდან (აქ ფართო გაგებით იგულისხმება საჯარო რეესტრის ცნობაც, რომლითაც ასევე შეიძლება დადასტურდეს სასამართლოსთვის საჭირო ინფორმაცია), რომლითაც დასტურდება ქონებაზე გირავნობის უფლების არსებობა ან არარსებობა (სსსკ-ის 191-ე მუხლის მე-2 ნაწილი). უნდა განიმარტოს, რომ ყადაღის დადება იმავდროულად ეხება მესამე პირთა (მოპასუხის სხვა კრედიტორთა) უფლებებსა და ინტერესებსაც. ამიტომ ზაზგასმით უნდა აღინიშნოს, რომ სარჩელის უზრუნველყოფის ღონისძიებათა მიღება არ ნიშნავს, რომ სარჩელის დაკმაყოფილების შემთხვევაში მოპასუხიდან გადახდევინება მოხდება პირველ რიგში, ე.ი. აღნიშნული ღონისძიების მიღებამ არ უნდა დაარღვიოს გადახდევინების ის რიგითობა, რაც სააღსრულებო წარმოებათა კანონის 82³ მუხლითაა დადგენილი.¹

[სარჩელის უზრუნველყოფა დაიშვება საქმის ნებისმიერ მდგომარეობაში, გადაწყვეტილების გამოტანამდე, მთავარია, რომ არსებობდეს მისი გამოყენების პირობა,] კერძოდ: თუ ამ ღონისძიებათა მიუღებლობამ შეიძლება გაართულოს ან შეუძლებელი გახადოს გადაწყვეტილების აღსრულება, ვთქვათ, იმის გამო, რომ განადგურდება ან აღარ იარსებებს მომავალში დავის საგანი ან ზიანის ასანაზღაურებლად განკუთვნილი თანხა და ა.შ. რაც შეეხება განცხადების განხილვის ვადას, სარჩელის

¹ დაწერილებით იხილეთ – შ. ქურდაძე, „სააღსრულებო წარმოებათა სტადიაზე წარმოშობილი დავების განხილვის თავისებურებანი“. ჟურნალი „მართლმსაჯულება და კანონი“ №1. გვ. 60-66. 2006 წ. სწორედ ზემოაღნიშნული მოსაზრებით უნდა იყოს ნაკარნახევი სსსკ-ის 191-ე მუხლის მე-2 ნაწილის შემოღება.

უზრუნველყოფის შესახებ განცხადება მისი შეტანის დღესვე უნდა განიხილოს სასამართლომ, მოპასუხისათვის აღნიშნულის შეტყობინება სავალდებულო არაა (193-ე მუხლი). თუ უზრუნველყოფა სასამართლო სხდომაზე ზდება, მაშინ საქმის ყველა მონაწილეს, მათ შორის მოპასუხესაც შეუძლია მისცეს ახსნა-განმარტება.

(სარჩელის უზრუნველყოფის ღონისძიების გამოყენების შესახებ თხოვნა მოსარჩელემ შეიძლება ჩამოაყალიბოს ან თვითონ სარჩელში, ან ამის შესახებ საქმის განხილვის დროს აღძრას შუამდგომლობა, ასევე მიმართოს სასამართლოს ცალკე განცხადებით სარჩელის უზრუნველყოფის შესახებ, როცა ეს ზდება სარჩელის აღძვრამდე.)

სარჩელის უზრუნველყოფის საკითხის ასე ოპერატიულად განხილვა აუცილებელია, რამეთუ მოპასუხემ, შესაძლოა, გაყიდოს, დამლოს, გააფუჭოს, გაანადგუროს დავის საგანი და ა.შ.

(სარჩელის უზრუნველყოფა შესაძლებელია არა მხოლოდ საქმის აღძვრის შემდეგ, არამედ განცხადება სარჩელის უზრუნველყოფის შესახებ გადაუდებელ შემთხვევაში შეიძლება შეტანილ იქნეს სასამართლოში საქმის (სარჩელის) აღძვრამდე) (192-ე მუხლი). კანონით დადგენილია, რომ ასეთ შემთხვევაში, სასამართლომ უნდა დანიშნოს გონივრული ვადა, რომლის განმავლობაშიც, თუ სარჩელის უზრუნველყოფის შესახებ განცხადების შემომტანი პირი არ აღძრავს სარჩელს, გამოიტანს განჩინებას სარჩელის უზრუნველსაყოფად მის მიერ მიღებული ღონისძიებების გაუქმების შესახებ. ამრიგად, სამოქალაქო საპროცესო კანონმდებლობა ითვალისწინებს მომავალი სარჩელის უზრუნველყოფასაც.

სარჩელის უზრუნველყოფის ინსტიტუტი გულისხმობს სასამართლოს მიერ იმ ღონისძიებათა მიღებას, რომელიც გარანტირებულს ზღის სასარჩელო მოთხოვნათა რეალიზაციას, სარჩელის დაკმაყოფილების შემთხვევაში.

(სარჩელის უზრუნველყოფა ფიზიკური და იურიდიული პირების უფლებათა დაცვის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი გარანტიაა, რომელიც გათვალისწინებულია როგორც სამოქალაქო საპროცესო, ისე სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობით. სარჩელის უზრუნველყოფის მიზანია დანაშაულის ან სამოქალაქო სამართალდარღვევის შედეგად, ფიზიკური და იურიდიული პირების დარღვეული ქონებრივი თუ არაქონებრივი უფლებების რეალური და სრული აღდგენა.)

მოცემული ინსტიტუტის მნიშვნელობა იმაში მდგომარეობს, რომ მისი

მეშვეობით ხდება მოსარჩელის კანონიერი ინტერესების დაცვა იმ შემთხვევებში, როცა არსებობს საშიშროება, რომ მოპასუხე არაკეთილსინდისიერად იმოქმედებს ან, როცა, საერთოდ, ამ ღონისძიებათა მიუღებლობა შეუძლებელს გახდის სასამართლო აქტის აღსრულებას.

შესაძლებელია როგორც აღიარებითი, ისე მიკუთვნებითი სარჩელის უზრუნველყოფა. მაგალითად, სარჩელის უზრუნველყოფა (უზრუნველყოფის ღონისძიებათა გამოყენება) შეიძლება აუცილებელი გახდეს ავტორობის უფლების აღიარების შესახებ სარჩელზე, კერძოდ, მოცემულ შემთხვევაში შესაძლებელია მოპასუხეს აეკრძალოს ლიტერატურული ნაწარმოების გამოქვეყნება მანამდე, ვიდრე არ გადაწყდება საკითხი სადავო ლიტერატურულ ნაწარმოებზე ავტორობის უფლების შესახებ.

შესაძლებელია ასევე როგორც პირვანდელი, ისე შეგებებული სარჩელის უზრუნველყოფა. იქიდან გამომდინარე, რომ სარჩელის უზრუნველყოფის ეფექტიანობა დიდადაა დამოკიდებული სარჩელის უზრუნველყოფის შესახებ საკითხის დროულად გადაწყვეტაზე, საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსი ითვალისწინებს ნორმას, რომლის თანახმადაც, საქმის მომზადების მიზნით მოსამართლის მიერ შესრულებულ სხვა მოქმედებებთან ერთად, მოსამართლეს უფლება აქვს გადაწყვიტოს ასევე სარჩელის უზრუნველყოფის შესახებ საკითხი (203-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის „ზ“ ქვეპუნქტი). სარჩელის უზრუნველყოფა შესაძლებელია როგორც პირველი ინსტანციის, ისე სააპელაციო და საკასაციო სასამართლოში საქმის განხილვის დროს, თუ ასეთი ღონისძიება არ ყოფილა მიღებული პირველი ინსტანციის სასამართლოს მიერ.

სარჩელის უზრუნველყოფის ინსტიტუტი გათვალისწინებულია აგრეთვე სისხლის სამართლის პროცესში (43-ე მუხლი). აღნიშნულ მუხლში მითითებულია, რომ სამოქალაქო სარჩელის დაკმაყოფილების შემთხვევაში მოსამართლეს უფლება აქვს განაჩენის კანონიერ ძალაში შესვლამდე მიიღოს სარჩელის უზრუნველყოფის ზომები, თუ ისინი მანამდე არ ყოფილა მიღებული.

სისხლის სამართლის პროცესში აღნიშნული ინსტიტუტის დამახასიათებელი თავისებურება ისაა, რომ იქ შესაძლებელია გამოყენებულ იქნეს საგამომიებო და სამძებრო მოქმედებები, რაც აუცილებელია დამალული ქონების აღმოჩენისათვის, რომლიდანაც შემდეგ შეიძლება გადახდევინებულ იქნეს მოსარჩელის სასარგებლოდ.

როდესაც სასამართლო წყვეტს სარჩელის უზრუნველყოფის საკითხს, მან მხედველობაში უნდა მიიღოს, რომ ამან შესაძლოა ზიანი მიაყენოს მოპასუხისა და სხვათა ინტერესებს, ამიტომ, ზაზგასმით უნდა აღინიშნოს, რომ სარჩელის უზრუნველყოფის საკითხი წყდება საქმის მონაწილეთა უფლებებისა და ინტერესების გათვალისწინებით (უფლებებისა და ინტერესების უზრუნველყოფით). კერძოდ, სარჩელის უზრუნველყოფით გამოწვეული ზარალის ანაზღაურებაზე საუბარია სსსკ-ის 199-ე მუხლში, სადაც მითითებულია, რომ სასამართლოს შეუძლია მოსთხოვოს პირს, რომელიც მიმართავს მას სარჩელის უზრუნველყოფის თაობაზე, მეორე მხარისათვის მოსალოდნელი ზარალის ანაზღაურების უზრუნველყოფა. ეს იმიტომ, რომ ვერ არ არის გარკვეული ამ დროს საქმის პერსპექტივა და არ არის ცნობილი, ნამდვილად დასაბუთებულია თუ არა მოსარჩელის მოთხოვნა. ამასთან გასათვალისწინებელია, რომ მოსალოდნელი ზიანის ანაზღაურების უზრუნველყოფა სასამართლოს ვალდებულება კი არაა, უფლებაა. ზარალის ანაზღაურების უზრუნველყოფა ზდება იმ შემთხვევაში, როდესაც არსებობს საფუძვლიანი ვარაუდი, რომ სარჩელის დაუკმაყოფილებლობის შემთხვევაში მოსარჩელე ვერ აანაზღაურებს მიყენებულ ზიანს.

(თუ სარჩელის უზრუნველსაყოფად დაშვებული ღონისძიებები გაუმართლებელი გამოდგა იმის გამო, რომ მოსარჩელეს უარი ეთქვა სარჩელზე და გადაწყვეტილება შევიდა კანონიერ ძალაში, ანდა იმის გამო, რომ სასამართლომ გააუქმა სარჩელის უზრუნველყოფის ღონისძიება, რადგან ასეთი ღონისძიება მიღებული იყო სარჩელის აღძვრამდე და პირმა დადგენილ ვადაში არ აღძრა სარჩელი (192-ე მუხლი), მაშინ ის მხარე, რომლის სასარგებლოდაც მოხდა უზრუნველყოფა, ვალდებულია აუნაზღაუროს მეორე მხარეს სარჩელის უზრუნველსაყოფად გატარებულ ღონისძიებათა შედეგად მიყენებული ზარალი.)

სარჩელის უზრუნველყოფის შესახებ სასამართლოს გამოაქვს განჩინება, რომელშიც მითითებულ უნდა იქნეს, თუ უზრუნველყოფის რა კონკრეტული ღონისძიება შეასრულა სასამართლომ (194-ე მუხლი). სარჩელის უზრუნველყოფის შესახებ განჩინებაში, რომლითაც ყადაღა ედება გირავნობით დატვირთულ ქონებას, ასევე, უნდა აღინიშნოს, რომ გირავნობის საგნის დაყადაღების მიუხედავად, მოგირავნეს უფლება აქვს გირავნობის საგნის რეალიზაციისა, რომლის შემთხვევაშიც ყადაღადადებულ ქონებაზე ყადაღა გაუქმდება.

სარჩელის უზრუნველყოფის განჩინების აღსრულება დაუყოვნებლივ ხორციელდება, ე.ი. მის კანონიერ ძალაში შესვლამდე, სასამართლოს გადაწყვეტილების აღსრულებისათვის დადგენილი წესით (195-ე მუხლი), რაც იმას ნიშნავს, რომ განჩინების გამოტანის შემდეგ სასამართლო დაუყოვნებლივ გადასცემს აღმასრულებელს სააღსრულებო ფურცელს აღსასრულებლად, რაც საერთო წესით ხორციელდება.

სარჩელის უზრუნველსაყოფად გამოტანილ განჩინებაზე მოპასუხეს შეუძლია შეიტანოს კერძო საჩივარი (194-ე მუხლი), რომელშიც უნდა მიეთითოს:

1) სარჩელის უზრუნველსაყოფად გამოტანილი განჩინების ზუსტი დასახელება; 2) თუ რა ზომით უნდა გაუქმდეს ან შეიცვალოს განჩინება უზრუნველყოფის შესახებ; 3) გარემოებები, რომელთა გამოც უნდა გაუქმდეს ან შეიცვალოს განჩინება უზრუნველყოფის შესახებ. ამ განჩინების გასაჩივრების ვადა შეადგენს 5 დღეს. ამ ვადის გაგრძელება არ შეიძლება და მისი დენა იწყება უზრუნველყოფის შესახებ განჩინების მოპასუხისათვის გადაცემის მომენტიდან. საჩივრის შეტანა ვერ შეაჩერებს უზრუნველყოფის შესახებ განჩინების აღსრულებას, მაგრამ სასამართლოს შეუძლია გარკვეული დროით შეაჩეროს აღსრულება ან გააუქმოს უზრუნველყოფისათვის უკვე მიღებული ღონისძიებები. სარჩელის უზრუნველყოფაზე უარის თქმის განჩინებაზე ასევე შეიძლება კერძო საჩივრის შეტანა. უარის თქმის შემთხვევაში სასამართლოში სარჩელის უზრუნველყოფის შესახებ ხელმოკრედ მიმართვა დაუშვებელია (სსსკ-ის 194-ე მუხლის მე-5 ნაწილი).

2. სარჩელის უზრუნველყოფის ღონისძიებები. საკითხს იმის შესახებ, თუ სარჩელის უზრუნველყოფის რომელი ღონისძიება უნდა იქნეს გამოყენებული, წყვეტს სასამართლო. საპროცესო კოდექსის 198-ე მუხლით გათვალისწინებულია სარჩელის უზრუნველყოფის შემდეგი ღონისძიებები:

1) ყადაღის დადება ქონებაზე, ფასიან ქალაქებსა თუ ფულად სახსრებზე, რომლებიც მოპასუხეს ეკუთვნის საკუთრების უფლებით და არის მასთან ან სხვა პირთან (მაგალითად, ყადაღის დადება ავტომობილზე, ბინაზე, მოძრავი და უძრავი ქონების სხვა ობიექტებზე, აგრეთვე ფულად თანხებზე, მათ შორის უცხოურ ვალუტაში გამოხატულ ფულად თანხაზე, რომლებიც მოპასუხეს ეკუთვნის და არის თვითონ მოპასუხესთან ან სხვა პირთან. საუბარია ისეთ შემთხვევებზე, როცა მოპასუხის ფული და სხვა ქონება იმყოფება არა მასთან, არამედ, ვთქვათ,

ბანკში, სასაქონლო საწყობში და ა.შ.). არ შეიძლება სარჩელის უზრუნველყოფის ღონისძიება გამოყენებულ იქნეს იმ ქონების მიმართ, რომელიც არ ეკუთვნის ვალდებულ პირს. ამიტომ იმ პირმა, რომელიც მოითხოვს სარჩელის უზრუნველყოფის სახით, მოპასუხის ქონებაზე ყადაღის დადებას, უნდა წარმოადგინოს კიდევ ამ ქონების საკუთრების შესახებ შესაბამისი დოკუმენტები(მტკიცებულებები).

მოცემული სახის უზრუნველყოფის ღონისძიებათა გამოყენებით, სასამართლო უკრძალავს მოპასუხეს და აგრეთვე ნებისმიერ სხვა პირს, რომლებთანაც იმყოფება მოპასუხის კუთვნილი ქონება ნებისმიერი საფუძვლით (ანუ მნიშვნელობა არა აქვს, თუ რის საფუძველზე იმყოფება ეს ქონება მათთან), განკარგონ შესაბამისი ფულადი საშუალებები, ან სხვა ქონება. ამ ქონების გაყიდვა, გაცვლა, ჩუქება, ქირავნობით ან იჯარით გადაცემა, დაგირავება, სხვა პირთა სარგებლობაში ან მართვაში გადაცემა აღნიშნულ პირებს არ შეუძლიათ. ამასთან, როგორც წესი, ყადაღის დადება არ წარმოადგენს ყადაღადადებული ქონებით სარგებლობის დამაბრკოლებელ ფაქტორს, თუ ეს არ გამოიწვევს ქონების განადგურებას ან არ შეამცირებს მის ღირებულებას.

როდესაც სასამართლო იღებს მოპასუხის კუთვნილ ფულად თანხებზე ან სხვა ქონებაზე ყადაღის დადების გადაწყვეტილებას, მან უნდა გაითვალისწინოს, რომ უზრუნველყოფის ღონისძიებები აღძრული მოთხოვნის თანაზომიერი (თანაბარი) უნდა იყოს. ამიტომ, საბანკო ანგარიშზე არსებულ ფულად თანხებზე ან მოპასუხის ანაბარზე ყადაღის დადება ხდება სარჩელის ფასის ოდენობის გათვალისწინებით: საბანკო ოპერაციები იმ თანხებზე, რომლებიც აღემატება სარჩელის თანხას (ფასს), წარმოებს ჩვეულებრივი წესით. ანალოგიური წესითვე, თუ მოპასუხეს არ გააჩნია ფულადი სახსრები (საშუალებები), ყადაღა ედება მის იმ ქონებას, რომლის ღირებულებაც სარჩელის ფასის თანაზომიერია. მოსარჩელემ ყადაღის დადების მოთხოვნის აღძვრისას უნდა წარმოადგინოს შესაბამისი მტკიცებულებები დასაყადაღებელი ქონების მოპასუხის კუთვნილებისა და გადაწყვეტილების აღსრულების შემფერხებელი გარემოებების რეალურად არსებობის შესახებ.

2) ზოგიერთ შემთხვევაში სასამართლო აქტის რეალურად აღსრულების და იმ პირისათვის მნიშვნელოვანი ზიანის მიყენების თავიდან აცილების მიზნით, რომელიც შუამდგომლობს უზრუნველყოფის ღონისძიებათა გამოყენების შესახებ, სასამართლოს უფლება აქვს აუკრძალოს მოპასუხეს იმ

გარკვეული მოქმედებების შესრულება, რომელიც შეეხება დავის საგანს. მაგალითად, გამქირავებელმა არამართლზომიერად შეწყვიტა საცხოვრებელი ფართის ქირავნობის ხელშეკრულება, რის გამოც წარმოიშვა დავა მხარეთა შორის. სასამართლოს უფლება აქვს მოსარჩელის (დამქირავებლის) შუამდგომლობით აუკრძალოს გამქირავებელს ამ ფართის ქირავნობის ხელშეკრულების დადება სხვა პირებთან, სასამართლო აქტის გამოტანამდე (მიღებამდე). სხვა მაგალითი: მოპასუხეს შეიძლება აუკრძალოს თავისი საბანკო ანგარიშიდან გარკვეული მიზნით ფულის გადარიცხვა, ან აუკრძალოს ტექნიკის (ეთქვათ, ტრაქტორის) ექსპლუატაცია, აგურით სახლის აშენება, მორების შემებად დახერხვა და ა.შ.

3) მოპასუხის დავალდებულება, გადასცეს მის მფლობელობაში არსებული ნივთი სასამართლო აღმასრულებელს სეკვესტრის (ქონების იძულებითი მართვა) სახით.

4) მოპასუხისათვის გარკვეული მოქმედების შესრულების აკრძალვის გარდა, სასამართლოს, ანალოგიური წესითვე, უფლება აქვს აუკრძალოს სხვა პირებს, რომ მოპასუხეს გადასცენ ქონება ან შეასრულონ მის მიმართ რაიმე ვალდებულება, მიუხედავად იმისა, მონაწილეობენ ისინი საქმეში თუ არა. მაგალითად, სასამართლოს უფლება აქვს აუკრძალოს მენარდეს, რომელმაც მოპასუხესთან დადო ობიექტის (უძრავი ქონება) აშენების ხელშეკრულება, შესაბამისი მოქმედებების განხორციელება, თუ სასამართლოს წარმოებაშია დავა იმ მიწის ნაკვეთზე საკუთრების უფლების შესახებ, რომელზეც მოპასუხეს განზრახული აქვს მშენებლობის წამოწყება. როდესაც საუბარია ქონების გადაცემაზე, მოცემულ შემთხვევაში „ქონებაში“ იგულისხმება არა მხოლოდ უძრავი და მოძრავი ქონების ობიექტები (უძრავ-მოძრავი ქონება), არამედ ფული, ფასიანი ქაღალდები, არამატერიალური ქონებრივი უფლებები, ანუ ყოველივე ის, რასაც ქონების ცნებაში მოიაზრებს, გულისხმობს სამოქალაქო სამართალი.

მოპასუხის მიმართ რაიმე „სხვა ვალდებულებების“ შესრულების აკრძალვაში იგულისხმება, მაგალითად, მასთან ადრე დადებული ხელშეკრულებით გათვალისწინებული მომსახურების გაწვევის აკრძალვა, ნარდობის ხელშეკრულებით გათვალისწინებული მისი ბინის რემონტის შესრულების აკრძალვა და სხვ. განსაზღვრულ ნორმაში იგულისხმება აგრეთვე ის ვალდებულებებიც, რომლებიც არ გამომდინარეობენ ხელშეკრულებებიდან.

5) ზოგჯერ ქონებაზე ყადაღის დადების დროს, როცა ქონებას ყა-

დალა ედება იმისათვის, რომ შემდგომში დაკმაყოფილდეს აღძრული მოთხოვნები დაყადალებული ქონების რეალიზაციით, შეუძლებელია ერთბაშად იმის დადგენა, ეკუთვნის თუ არა მოვალეს საკუთარების უფლებით მასთან აღმოჩენილი, მასთან არსებული და დაყადალებული ქონება. თუ შემდგომში გამოირკვევა, რომ ყადალა დადებული აქვს კონკრეტულ ქონებას, რომელიც არ ეკუთვნის მოვალეს, ამ ქონების მესაკუთრეს ან უფლებამოსილ კეთილსინდისიერ მფლობელს უფლება აქვს შეიტანოს სარჩელი ყადალისაგან ამ ქონების გათავისუფლების შესახებ. იმდენად, რამდენადაც ასეთი ქონების რეალიზაციით შეიძლება ქონებრივი ზიანი მიადგეს მის მესაკუთრეს, რომელიც არ არის მოვალე, აღნიშნულ პირებს უფლება აქვთ აღძრან შუამდგომლობა სასამართლოში ამ ქონების რეალიზაციის შეჩერების შესახებ.

სარჩელის უზრუნველყოფის ამ ღონისძიების ადრესატია სასამართლო აღმასრულებელი და ამ ღონისძიების მიზანია ის, რომ შეჩერდეს აღმასრულებლის მოქმედებები ყადალის დადების შესახებ სასამართლოს განჩინების აღსრულებასთან დაკავშირებით, აგრეთვე სააღსრულებო დოკუმენტის საფუძველზე წარმოებული მისი მოქმედებები გადახდევინებასთან დაკავშირებით.

იმ შემთხვევაში, როცა საქმის ფაქტობრივი გარემოებების გათვალისწინებით სასამართლო მივა იმ დასკვნამდე, რომ აუცილებელია უზრუნველყოფის მოცემული ღონისძიების გამოყენება და გამოიტანს შესაბამის განჩინებას, დაყადალებული ქონების რეალიზაციის განხორციელებაზე უფლებამოსილი თანამდებობის პირი (სასამართლო აღმასრულებელი) ვალდებულია აღასრულოს აღნიშნული განჩინება სსსკ-ის 195-ე მუხლით დადგენილი წესით.

6) სახელმწიფო ხელისუფლების ორგანოს, ადგილობრივი თვითმმართველობისა და მმართველობის ორგანოს, ორგანიზაციის ან თანამდებობის პირის სადავო აქტის მოქმედების შეჩერება (ვიდრე არ გაირკვევა მისი კანონიერება).

7) ზოგიერთი კატეგორიის საქმის არსისდა მიხედვით სასამართლომ შეიძლება დაუშვას უზრუნველყოფის სპეციფიკური ღონისძიებები. კერძოდ, მოვალემ სააღსრულებო ფურცელი (გარდა ნოტარიუსის მიერ გაცემული სააღსრულებო ფურცლისა) შეიძლება სადავო გაზადოს სასარჩელო წესით, როცა იგი არ ეთანხმება დაკავებული თანხის ოდენობას. სარჩელის მოთხოვნა იქნება სააღსრულებო საბუთის აღსრულების შეჩერება.

ასევე, სააღსრულებო წარმოებათა კანონის 45-ე მუხლი ითვალისწინებს იმ ქონებას, რომლიდანაც არ შეიძლება გადახდევინება. ამავე მუხლის თანახმად, დავა გადახდევინებისაგან ქონების გათავისუფლების შესახებ განიხილება სასამართლო წესით. შესაბამისად, მოვალეს უფლება აქვს აღძრას სარჩელი სასამართლოში, რათა სასამართლომ აღიაროს, რომ სააღსრულებო საბუთი (რომლის მიხედვითაც წარმოებს გადახდევინება), არ ექვემდებარება აღსრულებას. სასამართლოს, განსახილველი ნორმის შესაბამისად, შეუძლია შეაჩეროს გადახდევინება, რომელიც კანონით დადგენილ ვადებში უკვე დაიწყო სადავო დოკუმენტის საფუძველზე. თუ სასამართლო მოსარჩელის შუამდგომლობით გამოიყენებს უზრუნველყოფის მოცემულ ღონისძიებას, მაშინ სასამართლო აქტის გამოტანამდე (რომელიც მიღებულ უნდა იქნეს სარჩელზე სააღსრულებო დოკუმენტის სადავოდ ქცევის შესახებ) შერჩედება უფლებამოსილი პირის მიერ აღსრულების მიზნით განხორციელებული მოქმედებები.

8) მოპასუხისათვის მისი საცხოვრებელი ან სამყოფელი ადგილიდან გაუსვლელობის ხელწერილის ჩამორთმევა.

სასამართლოს შეუძლია გამოიყენოს სხვა ღონისძიებებიც და დაშვებულ იქნეს ერთბაშად სარჩელის უზრუნველყოფის როგორც ერთი, ისე რამდენიმე სახე, თუ მიიჩნევს, რომ ეს აუცილებელია სარჩელის უზრუნველსაყოფად. კერძოდ, შეუძლია გამოიყენოს ორი, სამი და სარჩელის უზრუნველყოფის მეტი ღონისძიება (მაგალითად, ყადაღა დააღოს ქონებას და აუკრძალოს მოპასუხეს ნივთით სარგებლობა).

კანონით გათვალისწინებულ უზრუნველყოფის ღონისძიებათა ჩამონათვალი არ არის ამომწურავი, რაც იმას ნიშნავს, რომ სასამართლოს შესაძლებლობა ეძლევა გამოიყენოს აღნიშნული ღონისძიებები ეფექტიანად და ადეკვატურად საქმის ფაქტობრივი გარემოებებიდან და სადავო სამართალურთიერთობათა არსიდან გამომდინარე. ამავე მიზნებითაა ნაკარნახევი აგრეთვე ის წესიც, რაც ზემოთ აღვნიშნეთ ერთი და იმავე საქმეზე რამდენიმე ღონისძიების გამოყენებასთან დაკავშირებით.

სარჩელის უზრუნველყოფის ღონისძიებები (გათვალისწინებული სსსკ-ის 198-ე მუხლში) უნდა განვასხვაოთ სამოქალაქო-სამართლებრივი ვალდებულების შესრულების უზრუნველყოფის საშუალებათაგან (პირგასამტეხლოს, ბეს, გირაოს, იპოთეკის, დაკავების უფლების, საბანკო გარანტიის, მოვალის გარანტიის, თავდებობისაგან), საგაკოტრებო ყადაღისაგან, აგრეთვე იძულებითი აღსრულების ღონისძიებებისაგან

(სააღსრულებო წარმოებათა კანონის მე-17 მუხლის მე-4 ნაწილი, მე-40 მუხლი და სხვა.).

მოსარჩელეს შეუძლია მოითხოვოს იმ ზარალის ანაზღაურება, რაც გამოწვეულია 198-ე მუხლის მე-2 და მე-4 პუნქტებში მითითებული აკრძალვების დარღვევით იმ პირებისაგან, რომლებმაც არ შეასრულეს განჩინება უზრუნველყოფის შესახებ. ეს განჩინება დაიყვანება ამ პირებამდე და აღსრულდება საპროცესო კოდექსის 195-ე მუხლის შესაბამისად.

კოდექსში არ არის მითითებული, თუ კონკრეტულად რომელი ღონისძიება და რომელ სასარჩელო მოთხოვნასთან დაკავშირებით შეიძლება იქნეს გამოყენებული, რომ ამა თუ იმ ღონისძიებას პრიორიტეტული მნიშვნელობა აქვს სასარჩელო მოთხოვნათა უზრუნველყოფის საკითხში, სარჩელის უზრუნველყოფის დანარჩენ ღონისძიებათა შორის და რომ სწორედ ეს ღონისძიება უპირატესად უნდა იქნეს გამოყენებული განსაზღვრული კატეგორიის სამოქალაქო საქმეებზე. როდესაც სასამართლო წყვეტს საკითხს, არსებობს თუ არა სარჩელის უზრუნველყოფის ღონისძიებათა გამოყენების საფუძველი და თუ არსებობს, რომელი ღონისძიება უნდა იქნეს შერჩეული აუცილებლად მოცემულ შემთხვევაში, ყოველთვის ითვალისწინებს საქმის კონკრეტულ გარემოებებს.

აღსანიშნავია, რომ უზრუნველყოფის ღონისძიებებს სასამართლო იყენებს ჯერ კიდევ საქმის არსებითად განხილვამდე. ამიტომ ყოველთვის არსებობს მოპასუხისათვის ზარალის მიყენების რისკი იმის გამო, რომ თვითონ სარჩელი (განცხადება) და უზრუნველყოფის ღონისძიებები შეიძლება დაუსაბუთებელი აღმოჩნდეს. ეს გარემოება უნდა გაითვალისწინოს სასამართლომ და იგი ვალდებულია აღძრული მოთხოვნების თანაზომიერი უზრუნველყოფის ღონისძიებები გამოიყენოს, მით უმეტეს, რომ სასამართლო უზრუნველყოფის ღონისძიებათა შერჩევას არ არის შეზღუდული განმცხადებლის ინიციატივით. მაგალითად, სასამართლოს უფლება აქვს ყადაღა დაადოს არა მთელ ქონებას, როგორც ამას განმცხადებელი მოითხოვს აღძრულ შუამდგომლობაში, არამედ ამ ქონების მხოლოდ იმ ნაწილს, რომელიც თავისი ღირებულებით სარჩელის ფასის თანაზომიერია (თანაბარია).

(ამა თუ იმ სახის სარჩელის უზრუნველყოფის ღონისძიების შერჩევა დამოკიდებულია აღძრული მოთხოვნის ხასიათზე. რა ხასიათისაცაა აღძრული მოთხოვნა, იმის შესაბამისი ღონისძიება გამოიყენება.)

(დასაშვებია სარჩელის როგორც მთლიანად, ისე ნაწილობრივ უზრუნველყოფა.)

კანონი დასაშვებად მიიჩნევა მხარეთა თხოვნით, სარჩელის უზრუნველყოფის ერთი სახის მეორით შეცვლას. სარჩელის უზრუნველყოფის ღონისძიების გაუქმების ან ერთი სახის მეორით შეცვლის საკითხის განხილვა (გადაწყვეტა) დასაშვებია ნებისმიერ სტადიაზე (საქმისწარმოების ნებისმიერ ეტაპზე). ამ საკითხის განხილვის დროისა და სხდომის ადგილის შესახებ ეცნობებათ მხარეებს, თუმცა მათი გამოუცხადებლობა ვერ დააბრკოლებს აღნიშნული საკითხის გადაწყვეტას.

საპროცესო კოდექსის 196-ე მუხლში სარჩელის უზრუნველყოფის განსაკუთრებული სახეა გათვალისწინებული. აქ აღნიშნულია, რომ ფულადი თანხის გადახდევინების შესახებ სარჩელის უზრუნველყოფის დროს მოპასუხეს შეუძლია მიღებულ უზრუნველყოფის ღონისძიებათა ნაცვლად მოსარჩელის მიერ მოთხოვნილი თანხა შეიტანოს სასამართლოს სადეპოზიტო ანგარიშზე. იმდენად, რამდენადაც კანონში საუბარია მოპასუხის უფლებაზე და არა ვალდებულებაზე, სასამართლოს არა აქვს უფლება დაავალდებულოს მოპასუხე, რომ მან მოთხოვნილი თანხა შეიტანოს სასამართლოს დეპოზიტზე (სადეპოზიტო ანგარიშზე).

სარჩელის უზრუნველყოფის ერთი ღონისძიების მეორით შეცვლა აუცილებელია იმ შემთხვევაში, თუ თავდაპირველად შერჩეული უზრუნველყოფის სახე უსაფუძვლოდ ზღუდავს მოპასუხის უფლებებს.

თავის მხრივ, მოსარჩელესაც შეუძლია დააყენოს სარჩელის უზრუნველყოფის ერთი სახის მეორით შეცვლის საკითხი იმ შემთხვევაში, როცა სარჩელის უზრუნველყოფის ღონისძიება, რომელიც სულ პირველად (თავდაპირველად) განსაზღვრა სასამართლომ, საკმარისი არ არის ან კიდევ გაუმართლებელია. ეს შეიძლება მოხდეს, მაგალითად, იმ შემთხვევაში, როცა დაყვადებულმა ქონებამ დაკარგა პირვანდელი ღირებულება და ამიტომ ეს ქონება ვეღარ შეასრულებს ძირითად დანიშნულებას, რამეთუ ის ვეღარ იქნება შემდგომში გადაწყვეტილების აღსრულების გარანტია.

სარჩელის უზრუნველყოფის საკითხებზე გამოტანილი ყველა განჩინება შეიძლება გასაჩივრდეს, თუმცა კერძო საჩივრის შეტანა არ შეაჩერებს უზრუნველყოფის შესახებ განჩინების აღსრულებას, რამეთუ სარჩელის უზრუნველყოფის განჩინება დაუყოვნებლივ უნდა აღსრულდეს, მის კანონიერ ძალაში შესვლამდე. აქედან გამონაკლისის წარმოად-

გენს სწორედ სარჩელის უზრუნველყოფის გაუქმების ან სარჩელის უზრუნველყოფის ერთი სახის მეორით შეცვლის შესახებ გამოტანილი განჩინება, რომლის აღსრულებაც ჩერდება კერძო საჩივრის შეტანით (სსსკ-ის 197-ე მუხლი). კერძო საჩივრის გადაწყვეტამდე იმოქმედებს სასამართლოს მიერ ადრე მიღებული უზრუნველყოფის ღონისძიება.

სარჩელის უზრუნველყოფის სახის შეცვლის შესახებ განჩინების გამოტანის მომენტიდან, თავდაპირველი განჩინება კარგავს ძალას და დაუყოვნებლივ აღსასრულებლად გადაეცემა ახალი განჩინება.

სარჩელის უზრუნველყოფის ინსტიტუტი ერთნაირად იცავს როგორც მოსარჩელის, ისე მოპასუხის ინტერესებს, ამიტომ სასამართლოს იმ გადაწყვეტილების კანონიერ ძალაში შესვლის შემდეგ, რომლითაც მოსარჩელეს უარი ეთქვა სარჩელის დაკმაყოფილებაზე, ანდა იმის გამო, რომ სასამართლომ 192-ე მუხლის მეორე ნაწილის შესაბამისად გააუქმა სარჩელის აღძვრამდე მიღებული სარჩელის უზრუნველყოფის ღონისძიებები, მოპასუხეს უფლება აქვს მოითხოვოს მოსარჩელისაგან სარჩელის უზრუნველყოფის ღონისძიებათა გატარებით მიყენებული ზარალის ანაზღაურება (199-ე მუხლის მე-2 ნაწილი). ზარალის ანაზღაურება (ანაზღაურების უზრუნველყოფა) შეიძლება განხორციელდეს ერთდროულად, როგორც სარჩელის უზრუნველყოფასთან ერთად, ისე მის შემდეგაც.

იმ შემთხვევაში, როცა უზრუნველყოფის ღონისძიება გამოიყენება მოპასუხის ისეთ ქონებაზე, რომელზე უფლებასაც მოქმედი კანონმდებლობის შესაბამისად, სჭირდება სახელმწიფო რეგისტრაცია. სასამართლო ვალდებულია მიღებული ღონისძიებების შესახებ შეატყობინოს, აცნობოს შესაბამის მარეგისტრირებელ სახელმწიფო ორგანოებს, რათა მოპასუხემ ვეღარ გაასხვისოს აღნიშნული ქონება ან სხვაგვარად არ გამოვიდეს ეს ქონება მისი მფლობელობიდან, სარგებლობიდან და განკარგვიდან (მისი საკუთრებიდან). კერძოდ, თუ ყადაღა დაედო უძრავ ქონებას, რომელიც საკუთრების უფლებით ეკუთვნის მოვალეს, სასამართლო ვალდებულია აცნობოს ეს (ყადაღის დადების განჩინების ასლის გაგზავნით) შესაბამის დაწესებულებას ყადაღადადებული უძრავი ქონების ადგილსამყოფელის მიხედვით.

ყადაღის დადების განჩინების ასლის მიღების დროს ამ დაწესებულებამ საჯარო რეესტრში უნდა შეიტანოს ჩანაწერი შესაბამის უძრავ ქონებაზე მოპასუხის საკუთრების უფლების შეზღუდვის შესახებ. ვი-

დრე არ გაუქმდება უზრუნველყოფის ღონისძიება, საჯარო რეესტრს უფლება არ ექნება განახორციელოს მოცემულ ქონებასთან დაკავშირებით დადებული გარიგების რეგისტრაცია, ამით გარანტირებული გახდება სასამართლოს გადაწყვეტილების აღსრულება ამ ყადაღადადებული ქონების ხარჯზე, როცა ეს აუცილებელი იქნება.

3. სარჩელის უზრუნველყოფის ღონისძიებათა გაუქმება. (კანონის თანახმად სარჩელის უზრუნველყოფის ღონისძიებას აუქმებს იგივე სასამართლო, რომელმაც გამოიტანა განჩინება სარჩელის უზრუნველყოფის შესახებ.)

თუმცა სარჩელის უზრუნველყოფის ღონისძიების გაუქმების საფუძვლები კანონში მითითებული არ არის, მაგრამ აღნიშნულს, როგორც წესი, ადგილი აქვს იმ შემთხვევაში, როცა შეიცვალა ან აღარ არსებობენ ის გარემოებები (პირობები), რომლებიც საფუძვლად დაედო სარჩელის უზრუნველყოფას. სარჩელის უზრუნველყოფის ღონისძიება შეიძლება გაუქმდეს როგორც სასამართლოს, ისე საქმის მონაწილთა (მოსარჩელე, მოპასუხე, მესამე პირი) ინიციატივით. გაუქმების საკითხიც ასევე განიხილება სასამართლო სხდომაზე, რომლის დროისა და ადგილის შესახებ ეცნობებათ საქმის მონაწილეთ, თუმცა მათი გამოუცხადებლობა ვერ დააბრკოლებს ამ საკითხის გადაწყვეტას.

იმ შემთხვევაში, როცა სასამართლო არ დააკმაყოფილებს სარჩელს, რომელიც უზრუნველყოფილი იყო, სარჩელის დაკმაყოფილებაზე უარის თქმის გადაწყვეტილება არ გამოიწვევს მექანიკურად სარჩელის უზრუნველყოფის გაუქმებას (მაგალითად, ქონებაზე ყადაღის მოხსნას). თუ სარჩელი დაკმაყოფილდა არა მთლიანად, არამედ ნაწილობრივ, მაშინ სარჩელის უზრუნველყოფის ღონისძიების გაუქმების საკითხის გადაწყვეტა საქმის კონკრეტულ გარემოებებზეა დამოკიდებული და მათი გათვალისწინებით ხდება.

(საქმის წარმოების შეჩერება არ იწვევს სარჩელის უზრუნველყოფის სავალდებულო გაუქმებას. თუმცა, იმდენად, რამდენადაც საქმისწარმოების შეჩერება ზოგჯერ საკმაოდ ხანგრძლივი დროით ხდება, სასამართლომ ასეთ შემთხვევაში, სპეციალურად უნდა განიხილოს საკითხი იმის შესახებ, აუცილებელია თუ არა სარჩელის უზრუნველსაყოფად მიღებული ღონისძიებების შენარჩუნება.)

სარჩელის დაკმაყოფილებაზე უარის თქმის შემთხვევაში სარჩელის უზრუნველსაყოფად მიღებული ღონისძიებები შენარჩუნდება გადაწყვეტილების კანონიერ ძალაში შესვლამდე. თუმცა სასამართლოს შეუ-

ძლია გადაწყვეტილების გამოტანასთან ერთად ან გადაწყვეტილების გამოტანის შემდეგ გამოიტანოს განჩინება სარჩელის უზრუნველყოფის გაუქმების შესახებ. ახალი განჩინების გამოტანით სასამართლო აუქმებს სარჩელის უზრუნველყოფის მოქმედ ღონისძიებას, რითაც იგი წყვეტს თავდაპირველი განჩინების მოქმედებას (აუქმებს ამ განჩინებას).

იმდენად, რამდენადაც სარჩელის უზრუნველყოფის გაუქმების ან სარჩელის უზრუნველყოფის ერთი სახის მეორით შეცვლის განჩინებით შეიძლება დაირღვეს მხარეთა ინტერესები, ამიტომ ამ განჩინებებზე კერძო საჩივრის შეტანა აჩერებს განჩინების აღსრულებას, რაც იმას ნიშნავს, რომ თავდაპირველად მიღებული სარჩელის უზრუნველყოფის ღონისძიებები მოქმედებს მანამდე, ვიდრე სასამართლო უცვლელად არ დატოვებს ახალ განჩინებას.

კერძო საჩივრის შეტანა სარჩელის უზრუნველყოფის საკითხზე მიღებულ ყველა დანარჩენ განჩინებაზე ვერ შეაჩერებს განჩინებათა აღსრულებას.

კანონი შემთხვევით როდი უშვებს სარჩელის უზრუნველყოფის საკითხებზე მიღებული ყველა განჩინების გასაჩივრების შესაძლებლობას, რამეთუ ისინი შეეხება მხარეთა არსებით მატერიალურ ინტერესებს, თითოეულმა მათგანმა შეიძლება ზარალი განიცადოს არადროული ან სასამართლოს არამართლზომიერი მოქმედებისაგან სარჩელის უზრუნველყოფის საკითხში.

ამიტომ, რომ (მოსარჩელის ინტერესების უზრუნველყოფა არ ხდება მოპასუხის ინტერესების გაუთვალისწინებლად და სარჩელის უზრუნველყოფით მოპასუხისათვის მიყენებული ზიანის ანაზღაურების უფლების მინიჭების გარეშე. ამიტომ, რომ ამავე მიზნით, სასამართლოს შეუძლია მოსთხოვოს მოსარჩელეს, რომელიც შუამდგომლობს სარჩელის უზრუნველყოფის თაობაზე, მოპასუხისათვის მოსალოდნელი ზარალის ანაზღაურების უზრუნველყოფა.)

* * *

სასამართლო პრაქტიკა

სარჩელის უზრუნველყოფა

სსსკ 199-ე მუხლის თანახმად, სასამართლოს შეუძლია მოსთხოვოს იმას, ვინც მიმართავს სასამართლოს სარჩელის უზრუნველყოფის თაობაზე, მეორე მხარისათვის მოსალოდნელი ზარალის ანაზღაურების უზრუნველყოფა. ამავე მუხლის მეორე ნაწილის თანახმად, თუ სარჩელის უზრუნველყოფად დაშვებული ღონისძიებები გაუმართლებელი გამოდგა იმის გამო, რომ მოსარჩელეს უარი ეთქვა სარჩელზე და გადაწყვეტილება შევიდა კანონიერ ძალაში, მაშინ ის მხარე, რომლის სასარგებლოდაც მოხდა უზრუნველყოფა, ვალდებულია აუნაზღაუროს მეორე მხარეს ზარალი, რაც მას მიადგა სარჩელის უზრუნველყოფად გატარებულ ღონისძიებათა შედეგად.

აღნიშნულიდან გამომდინარე, როგორც ეს საქართველოს უზენაესი სასამართლოს ერთ-ერთ განჩინებაშია მითითებული, „სარჩელის უზრუნველყოფის შემთხვევაში კანონი იცავს მოპასუხის ინტერესებსაც. კერძოდ, სარჩელის უზრუნველყოფის ღონისძიებით მოპასუხეს არ უნდა მიადგეს ზიანი და თუ მიადგება, სარჩელზე უარის თქმის შემთხვევაში იგი უნდა ანაზღაურდეს“ (სუსგ 2001 წ. №4, გვ. 415).

* * *

სარჩელის უზრუნველყოფა

სსსკ 191-ე მუხლის თანახმად მოსარჩელეს შეუძლია მიმართოს სასამართლოს განცხადებით სარჩელის უზრუნველყოფის შესახებ. განცხადება უნდა შეიცავდეს მითითებას იმ გარემოებებზე, რომელთა გამოც უზრუნველყოფის ღონისძიებათა მოუღებლობა გააძელებს ან შეუძლებელს გახდის გადაწყვეტილების აღსრულებას. უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამეწარმეო და გაკოტრების საქმეთა პალატამ მიუთითა, რომ მოცემული მუხლის შინაარსის მიხედვით სარჩელის უზრუნველყოფის ღონისძიებათა გატარების მიზანია დაიცვას დავის საგანი, კერძოდ, არ დაუშვას მოვალის მიერ დავის საგნის განკარგვის შესაძლებლობა (სუსგ 2001 წ. №5, გვ. 542).

* * *

სარჩელის უზრუნველყოფა

ერთ-ერთ საქმეზე, სადაც განმცხადებელი ითხოვდა მოპასუხისათვის სარჩელის უზრუნველყოფის მიზნით მოპასუხის მიერ წარმოებული მზა პროდუქცი-

ის რეალიზაციის აკრძალვას, (რაც დააკმაყოფილა საოლქო სასამართლომ) უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამეწარმეო და გაკოტრების საქმეთა პალატამ აღნიშნა, რომ საოლქო სასამართლოს მიერ გამოყენებულმა უზრუნველყოფის ღონისძიებამ შესაძლოა მოპასუხეს მიაყენოს აუნაზღაურებელი ზიანი. საქმის განხილვა შეიძლება გაგრძელდეს ხანგრძლივი დროის განმავლობაში და წარმოებული პროდუქციის რეალიზაციის აკრძალვით მოპასუხე ვერ გადაიხდის გადასახადებს, რის გამოც შეიძლება წარმოებამ შეწყვიტოს მუშაობა. გასათვალისწინებელია ასევე, რომ მოპასუხეს დადებული აქვს ხელშეკრულებები სხვა საწარმოებთან და ვალდებულებების შეუსრულებლობით გაიზრდება მისი დავალიანებები.

სსსკ-ის 198-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის თანახმად, საკითხს იმის შესახებ, თუ სარჩელის უზრუნველყოფის რომელი ღონისძიება უნდა იქნეს გამოყენებული, წყვეტს სასამართლო. მოცემული ნორმის შინაარსიდან გამომდინარე საკასაციო პალატამ მიიჩნია, რომ სასამართლომ სარჩელის უზრუნველყოფის ისეთი ღონისძიება უნდა შეარჩიოს, რომლითაც ზიანი არ მიაღებება მოპასუხეს (სუსგ 2001 წ. №4, გვ. 415).

* * *

სარჩელის უზრუნველყოფა

სსსკ 199-ე მუხლის შინაარსიდან გამომდინარე, უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამეწარმეო და გაკოტრების საქმეთა პალატამ განმარტა, რომ კანონი იმპერატიულად არ მოითხოვს სასამართლოსაგან მოსთხოვოს მოსარჩელეს მოსალოდნელი ზიანის ანაზღაურების უზრუნველყოფა (სუსგ 2003 წ. №6, გვ. 1549).

არ შეიძლება სარჩელის უზრუნველყოფის ღონისძიება გამოყენებულ იქნეს იმ ქონების მიმართ, რომელიც არ ეკუთვნის ვალდებულ პირს. ამიტომ იმ პირმა, რომელიც მოითხოვს სარჩელის უზრუნველყოფის სახით მოპასუხის ქონებაზე ყადაღის დადებას, უნდა წარმოადგინოს კიდევ ამ ქონების საკუთრების შესახებ შესაბამისი დოკუმენტები (მტკიცებულებები).

მოცემული ნორმის შესაბამისად, სარჩელის უზრუნველყოფის თაობაზე მეორე მხარისათვის მოსალოდნელი ზარალის ანაზღაურების უზრუნველყოფის მოთხოვნა დამოკიდებულია სასამართლოს შეხედულებაზე, ეს სასამართლოს უფლებაა და არა მოვალეობა (სუსგ 2003 წ. №7, გვ. 1857). საკასაციო სასამართლომ განმარტა, რომ სარჩელის უზრუნველყოფის ღონისძიების გამოყენების დროს არ არის სავალდებულო სსსკ 57-ე მუხლის შესაბამისად მეორე მხარის მიერ თავისი მოთხოვნის ფულადი თანხით ან ფასიანი ქაღალდით უზრუნველყოფა. ნორმაში მითითებული უზრუნველყოფის ამ სახით განხორციელება მხოლოდ მაშინ იქნება აუცილებელი, თუკი

სასამართლო, სსსკ 199-ე მუხლის 1 ნაწილის შესაბამისად, საჭიროდ მიიჩნევა მეორე მხარისაგან უზრუნველყოფის ღონისძიების განხორციელება (იქვე, გვ. 1857). კანონი (199-ე მუხლი) იმპერატიულად არ მოითხოვს სასამართლოსაგან მოსთხოვოს მოსარჩელეს მოსალოდნელი ზიანის ანაზღაურების უზრუნველყოფა.

* * *

სარჩელის უზრუნველყოფა

199-ე მუხლის მეორე ნაწილიდან გამომდინარე, სარჩელის უზრუნველყოფის შემთხვევაში კანონი იცავს მოპასუხის ინტერესებსაც, კერძოდ, სარჩელის უზრუნველყოფის ღონისძიებით მოპასუხეს არ უნდა მიაღვეს ზიანი და თუ მიაღებდა, სარჩელზე უარის თქმის შემთხვევაში იგი უნდა ანაზღაურდეს.

სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 196-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის თანახმად, საკითხს იმის შესახებ, თუ სარჩელის უზრუნველყოფის რომელი ღონისძიება უნდა იქნეს გამოყენებული, წყვეტს სასამართლო. მოცემული ნორმის შინაარსიდან გამომდინარე, სასამართლომ სარჩელის უზრუნველყოფის ისეთი ღონისძიება უნდა შეარჩიოს, რომლითაც ზიანი არ მიაღებდა მოპასუხეს.

* * *

ყადაღა

ქონებაზე ყადაღის დადების (სარჩელის უზრუნველყოფის ღონისძიებათა გატარების) მიზანია, რომ სარჩელის განხილვის პერიოდში არ გასხვისდეს (არ განიკარგოს მოვალის მიერ) და არ დაზიანდეს ღირებულების საგანი, რაც არ ნიშნავს იმას, რომ მოპასუხეს ეკრძალება ამ ქონებით სარგებლობა.

* * *

ყადაღა

199-ე მუხლის პირველი ნაწილის თანახმად, სასამართლოს შეუძლია მოსთხოვოს პირს, რომელიც მიმართავს სარჩელის უზრუნველყოფის თაობაზე, მეორე მხარისათვის მოსალოდნელი ზარალის ანაზღაურების უზრუნველყოფა. მოსარჩელე მხარის მიერ მოსალოდნელი ზარალის ანაზღაურების უზრუნველყოფის გარეშე შეუძლებელია სარჩელის უზრუნველყოფის ღონისძიების გაუქმების ან სარჩელზე უარის თქმის შემთხვევაში მოპასუხისათვის მიყენებული ზარალის ანაზღაურება.

სსსკ 191-ე მუხლის შესაბამისად, სასამართლომ უნდა იმსჯელოს, რა შესაძლო შედეგი შეიძლება მოჰყვეს უზრუნველყოფის ღონისძიების გამოუყენებლობას

და შესაბამისად, რატომ ვახდება შეუძლებელი ან რატომ გაძნელებდა გადაწყვეტილების აღსრულება. მხოლოდ აღნიშნული საკითხის გარკვევის შემდეგ არის უფლებამოსილი სასამართლო, დადებითად გადაწყვიტოს სარჩელის უზრუნველყოფის ღონისძიების გამოყენების საკითხი.

* * *

ყ ა დ ა ლ ა

სსსკ 191-ე მუხლის თანახმად, მოსარჩელეს შეუძლია მიმართოს სასამართლოს განცხადებით სარჩელის უზრუნველყოფის შესახებ. განცხადება უნდა შეიცავდეს მითითებას იმ გარემოებაზე, რომელთა გამოც უზრუნველყოფის ღონისძიებათა მიუღებლობა გააძნელებს ან შეუძლებელს გახდის გადაწყვეტილების აღსრულებას. მაგალითად, მოსარჩელის მიერ სარჩელის უზრუნველყოფის შესახებ განცხადებაში მითითება იმის შესახებ, რომ მოპასუხემ საქმის დასრულებამდე შესაძლოა გაასხვიოს თავისი კუთვნილი ქონება, მიჩნეულ უნდა იქნეს ისეთ გარემოებად, რაც სარჩელის დაკმაყოფილების შემთხვევაში გაართულებს გადაწყვეტილების აღსრულებას.

ქონებაზე ყადაღის დადების მიზანია სარჩელის განხილვის პერიოდში არ გასხვიდეს ან არ დაზიანდეს ქონება, რაც არ ნიშნავს, რომ მოპასუხეს ეკრძალება ამ ქონებით სარგებლობა.

* * *

ყ ა დ ა ლ ა

საპროცესო კოდექსის 198-ე მუხლის მეორე ნაწილის „ა“ ქვეპუნქტის თანახმად, სარჩელის უზრუნველყოფის ღონისძიება შეიძლება იყოს ყადაღის დადება ქონებაზე, ფასიან ქალაქებსა თუ ფულად სახსრებზე, რომლებიც მოპასუხეს ეკუთვნის და არის მასთან ან სხვა პირთან. ამიტომ იმან, ვინც ითხოვს სარჩელის უზრუნველყოფად ყადაღის გამოყენებას, უნდა წარმოადგინოს იმის მტკიცებულებაც, რომ დასაყადაღებელი ქონება მეორე მხარის საკუთრებას წარმოადგენს. განმცხადებლის ეს ვალდებულება გამოძლინარეობს სსსკ 102-ე მუხლის პირველი ნაწილიდან (მტკიცების ტვირთი).

* * *

ს ა რ ჩ ე ლ ი ს უ ზ რ უ ნ ვ ე ლ ყ ო ფ ა

სარჩელის უზრუნველყოფის მიზანია სასამართლო გადაწყვეტილების აღსრულების უზრუნველყოფა. ეს მიზანი ნათლადა გამოკვეთილი სსსკ 191-ე მუხლში. ამდენად, სარჩელის უზრუნველყოფა — ესაა სასამართლო გადაწყვეტილების რეალურად

აღსრულებისათვის მოსალოდნელი დაბრკოლების თავიდან აცილება მოპასუხის მიერ თავისი ქონების ან ფულადი სახსრების განკარგვის უფლების შეზღუდვის გზით.

* * *

აღიარებითი სარჩელი

სარჩელი გარიგების ბათილად ცნობის მოთხოვნით წარმოადგენს აღიარებით სარჩელს და მისი მიზანია სასამართლოს მიერ სამართლებრივი ურთიერთობის არარსებობის დადასტურება. აღიარებით სარჩელთან დაკავშირებით მიღებული გადაწყვეტილება არ გულისხმობს კანონით გათვალისწინებული სააღსრულებო მოქმედებათა ჩატარებას. ასეთ შემთხვევაში აღიარებითი სარჩელის უზრუნველყოფა საერთოდ გაუმართლებელია.

სარჩელის უზრუნველყოფის ღონისძიება

სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 374-ე მუხლის შესაბამისად, თუკი სააპელაციო სასამართლო ჩათვლის, რომ კერძო საჩივარი დასაშვებია, იგი გამოიტანს განჩინებას კერძო საჩივრის განსახილველად მიღების შესახებ, ხოლო, თუ დასაშვებობის ესა თუ ის პირობა არ არსებობს, იგი კერძო საჩივარს განუხილველად დატოვებს. კერძო საჩივრის შეტანა დასაშვებია მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუკი კერძო საჩივარი განუხილველად დარჩება და ისიც, თუ იგი ზემდგომი სასამართლოს მიერ მიღებული განჩინება არ არის კერძო საჩივრის თაობაზე. კერძო საჩივრის დასაშვებად ცნობის თაობაზე მიღებული განჩინება კი არ საჩივრდება.

მართალია, სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 56-ე მუხლის შესაბამისად სასამართლო ზარჯების გამო გამოტანილ განჩინებაზე შეიძლება კერძო საჩივრის შეტანა, მაგრამ სააპელაციო საჩივრის ან კერძო საჩივრის დასაშვებობის საკითხის გადაწყვეტის დროს სახელმწიფო ბაჟის გადახდის განაწილვადების საკითხის გადაწყვეტა, ვინაიდან იგი ზარჯების შესების საკითხთანაა დაკავშირებული არ საჩივრდება.

მორალური ზიანი

(უფლების დაცვა რეაბილიტაციის დროს)

დიდი პალატა თვლის, რომ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 1005-ე მუხლი საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 211-ე, 222-ე, 225-ე, 227-ე მუხლებთან ერთად უნდა იქნეს გამოყენებული. 1005-ე მუხლის მე-3 ნაწილის თანახმად, „რეაბილიტირებული პირისათვის უკანონო მსჯავრდების, სისხლის სამართლის პასუხისგებაში უკანონოდ მიცემის, აღკვეთის ღონისძიების სახით პატიმრობის ან გაუსვლელობის ხელწერილის უკანონოდ გამოყენების, პატიმრობის ან გამასწორებელი სამუშაოების სახით ადმინისტრაციული სახელელის არასწორად დაკისრების შედეგად მიყენებული ზიანი ანაზღაურდება სახელმწიფოს მიერ მოკვლევის, წინასწარი გამოძიების, პროკურატურის ორგანოებისა და სასამართლოს თანამდებობის პირთა ბრალის მიუხედავად, ამასთან, დიდი პალატა განმარტავს, რომ მიყენებული ზიანის ანაზღაურება და უფლებების აღდგენა უნდა განხორციელდეს იმ წესითა და პროცედურით, რასაც ითვალისწინებს საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი.

(იხ. საქმე 3გ-ად-329-კ-02 24 მარტი 2003 წ., დიდი პალატის გადაწყვეტილება).

ყაღაღა

სსსკ-ის 191-ე მუხლის თანახმად, განცხადება უნდა შეიცავდეს მითითებას იმ გარემოებაზე, რომელთა გამოც უზრუნველყოფის ღონისძიებათა მოუღებლობა გააძნელებს ან შეუძლებელს გახდის გადაწყვეტილების აღსრულებას. (თავის მხრივ, მოპასუხეს შეუძლია წარმოადგინოს ისეთი გარემოებები, რომლებიც მიუთითებს, რომ სარჩელის დაკმაყოფილების შემთხვევაში გადაწყვეტილების აღსრულება არ გაძნელდება).

აღნიშნული ნორმებიდან გამომდინარე, სარჩელის უზრუნველყოფის შესახებ განცხადების ავტორმა ყურადღება უნდა გაამახვილოს თავისი მოთხოვნის მატერიალურ-სამართლებრივ საფუძველზეც.

როდესაც სასამართლო ყაღაღას ადებს ქონებას, ამ შემთხვევაში ის ხელმძღვანელობს სამართლებრივი დასკვნითაც, რომ შესაძლებელია სასარჩელო მოთხოვნა დაკმაყოფილდეს.

ზარალის ანაზღაურების უზრუნველყოფა

ზარალის ანაზღაურების უზრუნველყოფა ხდება იმ შემთხვევაში, როდესაც არსებობს საფუძვლიანი ვარაუდი, რომ სარჩელის დაუკმაყოფილებლობის შემთხვევაში მოსარჩელე ვერ აანაზღაურებს მიყენებულ ზიანს. (სუსგ 2003 წ. № 9, გვ. 240).

სარჩელის უზრუნველყოფა

სარჩელის უზრუნველყოფის მიზანია სასამართლო გადაწყვეტილების აღსრულების უზრუნველყოფა. ეს მიზანი ნათლად გამოკვეთილი სსსკ-ის 191-ე მუხლში, რომლის თანახმად, სარჩელის უზრუნველყოფა დასაშვებია, თუ უზრუნველყოფის ღონისძიებათა გამოუყენებლობა გააძნელებს ან შეუძლებელს გახდის გადაწყვეტილების აღსრულებას.

ამდენად, სარჩელის უზრუნველყოფა – ესაა სასამართლო გადაწყვეტილების რეალურად აღსრულებისათვის მოსალოდნელი დაბრკოლების თავიდან აცილება მოპასუხის მიერ თავისი ქონების ან ფულადი სახსრების განკარგვის უფლების შეზღუდვის გზით.

სარჩელის აღძვრა

დადგენილი წესით სარჩელის აღძვრა გულისხმობს იმგვარი ხარვეზის არარსებობას, რომლის დროსაც სასამართლოს მიერ სარჩელი არ მიიღება წარმოებაში, ან სასამართლოს მიერ რჩება განუხილველი (სუსგ 2003 წ., № 8, გვ. 1998).

სარჩელის უზრუნველყოფის ღონისძიების გაუქმება ან ერთი სახის მეორით შეცვლა

საპროცესო კანონმდებლობით სარჩელის უზრუნველყოფის ღონისძიების გაუქმების ან ერთი სახის მეორით შეცვლის საკითხის გადაწყვეტა შეიძლება საქმის წარმოების ნებისმიერ ეტაპზე (სუსგ 2003 წ. № 12, გვ. 3282).

სარჩელის უზრუნველყოფა

სარჩელის უზრუნველყოფის მიზანია ისეთი ღონისძიების გამოყენება, რომელიც სარჩელის დაკმაყოფილების შემთხვევაში არ გააძნელებს და შესაძლებელს გახდის მის აღსრულებას (სუსგ 2005 წ. №3 სამოქალაქო პროცესი, გვ. 20).

ყადაღა

განცხადება სარჩელის უზრუნველყოფის შესახებ უნდა შეიცავდეს მითითებას: ა) იმ ფაქტობრივ გარემოებებზე, რომელთა გამო უზრუნველყოფის ღონისძიებების მიუღებლობა გაართულებს ან შეუძლებელს გახდის გადაწყვეტილების აღსრულებას; ბ) მითითებას მოწინააღმდეგე მხარის იმ ქონებაზე ან ფულად სახსრებზე (ანგარიშებზე ბანკში და სხვა), რომელთა მიმართ უნდა მოხდეს უზრუნველყოფა და გ) მითითებას უზრუნველყოფის ღონისძიებებზე, რომლის გატარებაც განმცხადებელს მიაჩნია მიზანშეწონილად და გამართლებულად (სსსკ-ის 191-ე მუხლი).

იმ ფაქტობრივ გარემოებებზე მითითება, რომლებიც ადასტურებენ ვარაუდს უზრუნველყოფის ღონისძიებების გატარების აუცილებლობის შესახებ, ეკისრება განმცხადებელს.

მხარე სარჩელის უზრუნველყოფის გატარების აუცილებლობის საფუძველად მიუთითებს შპს-ს მიერ სს-ის აქციითა პაკეტის შეძენას. იგი მოითხოვს ორივე საწარმოს დაყადალებას და არა მათი ქონების ან ფულადი სახსრების დაყადალებას.

საკასაციო პალატა თვლის, რომ სასამართლომ მართებულად არ დააკმაყოფილა განცხადება, რადგან განმცხადებელმა ვერ დაასაბუთა უზრუნველყოფის ღონისძიებების გატარების აუცილებლობა.

„საწარმო“ არის პირთა და ქონების ორგანიზაციულ-ეკონომიკური ერთიანობა. საწარმოს მიეკუთვნება ასევე მუშა-მოსამსახურეთა საქმიანობაც, არამატერიალური ფასეულობანიც. საწარმოს ცნება მოიცავს მატერიალურ ფასეულობებს (მაგ: მიწის ნაკვეთი, ფული, საქონელი, შენობა-ნაგებობები და სხვა), აგრეთვე ვალდებულებებს.

საკასაციო პალატა თვლის, რომ საწარმოს დაყადალება არ არის მიზანშეწონილი, რადგან კანონი არ ითვალისწინებს ღონისძიების ასეთ

სახეს, ქონების ან ფულადი სახსრების დაყადაღებას კი განმცხადებელი არ მოითხოვდა. რაც შეეხება აქციათა პაკეტის გასხვისებას, აქციათა პაკეტის გასხვისებით ზდება პარტნიორის შეცვლა, ხოლო პარტნიორის შეცვლა საზოგადოებაში, გადაწყვეტილების აღსრულებას ხელს არ შეუშლის. ამდენად, უზრუნველყოფის ღონისძიებების გატარების აუცილებლობა ანმცხადებლის მიერ ვერ დასტურდება (სუსგ. 2005 წ. №3. სამოქალაქო პროცესი, გვ. 21-22).

ყადაღა

სააღრულებო წარმოებათა კანონის მე-40 მუხლის მე-2 პუნქტის თანახმად, ბათილია ყადაღადადებულ მოძრავ ქონებაზე ყადაღის დადების შემდეგ ამ მუხლის 1-ლ პუნქტში აღნიშნული ყველა გარიგება. პირველი პუნქტის თანახმად კი მოძრავ ქონებაზე ყადაღის დადება ნიშნავს მოვალის ქონების აღწერას, ნებისმიერი ფორმით ქონების განკარგვის აკრძალვას. მითითებული ნორმის საფუძველზე გარიგების ბათილობა დასაშვებია მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ გასხვისდა ყადაღადადებული ქონება. აღნიშნული გარემოება კი საქმის მასალებით არ დგინდება. მითითებული ნორმის მოქმედება ვრცელდება ისეთ შემთხვევებზე, როდესაც გასხვისებულია ყადაღადადებული ქონება, რასაც ადგილი არ ჰქონია მოცემულ შემთხვევაში.

კერძო საჩივრის თუნდაც ვადაში შეტანის გარემოების დადასტურება ვერ შეცვლის იმ ფაქტს, რომ გასხვისებისას სადავო წილებს ყადაღა არ ედო. იმ შემთხვევაში, თუ ყადაღა მოხსნილია კანონდარღვევით, მას მოჰყვება სულ სხვა სამართლებრივი შედეგი, მაგრამ იგი არ უკავშირდება სააღსრულებო წარმოებათა კანონის მე-40 მუხლის შესაბამისად გარიგების ბათილობას (სუსგ 2005 წ. №3, სამოქალაქო პროცესი, გვ. 26-27).

დაგის საგნის შეცვლის წინაპირობები (სსსკ-ის 83-ე მუხლის მე-4 პუნქტი)

მითითებული ნორმის შესაბამისად, სარჩელის შეცვლად არ ჩაითვლება მოსარჩელის მიერ სარჩელში მითითებული გარემოებების დაზუსტება, დაკონკრეტება ან დამატება, რაც იმას ნიშნავს, რომ სარჩე-

ლის ფაქტობრივი საფუძველი უცვლელი რჩება, ზუსტდება ან ემატება ახალი ფაქტები, მაგრამ სარჩელის თავდაპირველი ფაქტობრივი საფუძვლის აზრი და შინაარსი არ იცვლება.

მოცემულ შამთხვევაში მოსარჩელეს პირველი ინსტანციის სასამართლოში არ შეუცვლია თავისი მოთხოვნის თავდაპირველი ფაქტობრივი საფუძვლის აზრი და შინაარსი. იგი სარჩელში მიუთითებდა, რომ დაირღვა მისი შრომითი უფლებები, უკანონოდ დაითხოვეს სამსახურიდან, ხოლო მთავარ სხდომაზე დაამატა, რომ მისი უფლებები შრომის წიგნაკის დაყოვნებითაც დაირღვა. ამდენად, მოსარჩელეს დავის საგანი და საფუძველი არ შეუცვლია, მოსარჩელემ დაამატა ახალი ფაქტები, შესაბამისად, გაზარდა მოთხოვნა და შრომის წიგნაკის დაყოვნებისათვის მოითხოვა ანაზღაურება. დავის საგნის გადიდება კი დასაშვებია სააპელაციო სასამართლოშიც, თუ სააპელაციო სასამართლო ამას მიზანშეწონილად ცნობს, თუნდაც მოწინააღმდეგე მხარე თანახმა არ იქნება ამაზე (სსსკ-ის 381-ე მუხლი) (სუსგ. 2005 წ. №4. სამოქალაქო პროცესი, გვ. 96). სსსკ-ის 105-ე მუხლის შესაბამისად, აპელაციამ შეაფასა საქმეში არსებული მტკიცებულებები და მისცა სწორი სამართლებრივი შეფასება.

სარჩელის საგანი და საფუძველი, სარჩელის იგივეობა

საკასაციო პალატა განმარტავს, რომ სარჩელის საგანში იგულისხმება მოსარჩელის მიერ მითითებული უფლება, რომლის შესახებაც მოსარჩელე გადაწყვეტილების მიღებას მოითხოვს.

სარჩელის (დავის) საფუძველს წარმოადგენს მოსარჩელის მიერ მითითებული გარემოება, რომელთანაც მოსარჩელე აკავშირებს მის მატერიალურ-სამართლებრივ მოთხოვნებს. მოთხოვნის საფუძველს შეიძლება წარმოადგენდეს გარიგება, უფლების დარღვევის ფაქტი, მემკვიდრეობის გახსნის ფაქტი, ზიანის მიყენების ფაქტი და სხვა. ერთი და იმავე (იგივეობრივად-მ. ქურდაძე) შეიძლება ჩაითვალოს დავა, რომელშიც ერთმანეთს ემთხვევა მხარეები, საგანი და საფუძველი.

ადრინდელი სარჩელი და მოცემული სარჩელის პირველი ნაწილი არის იმავე მხარეებს შორის იმავე საგანზე და იმავე საფუძველით (რადგან დავის საგანს წარმოადგენს ერთი და იგივე უფლება, მემკვიდრეობით მიღებული სახლის საკუთრება, ხოლო საფუძველს ის გარე-

მოება, რომ ისინი არიან შემკვიდრენი). რაც ეხება მეორე მოთხოვნას სარჩელისა, იგი წარმოადგენს ახალ დავას ახალი საფუძვლებითა და საგნით, რომლის გადაწყვეტასაც საფუძვლად უნდა დაედოს ადრინდელ დავაზე დადგენილი ფაქტები და გარემოებები, მხარეთა მორიგებით აღიარებული მხარეთა უფლებები.

მხარეთა შორის არსებული მორიგების აქტის გათვალისწინებით, უნდა დადგინდეს, სარჩელის რომელი ნაწილი იქნეს განხილული არსებითად და რომელ ნაწილში უნდა შეწყდეს დავა. დავის გადაწყვეტისას გათვალისწინებულ უნდა იქნეს მორიგების აქტით აღიარებულ მხარეთა უფლებები (სუსგ. 2005 წ. №4, სამოქალაქო პროცესი, გვ. 113).

სსსკ-ის 83-ე მუხლის მე-4 ნაწილი

დაუსაბუთებელია კასატორთა მოსაზრება, რომ სასამართლომ ყურადღების მიღმა დატოვა ზემოხსენებული (83-ე მუხლი) ნორმიდან გამომდინარე, სასამართლოს მთავარ სხდომაზე სასარჩელო მოთხოვნის გაზრდისათვის საჭირო წერილობითი ფორმის და აღნიშნულზე მოპასუხის თანხმობის არარსებობა. სსსკ-ის 83-ე მუხლის მე-4 ნაწილით დადგენილია რა მხარის უფლება სარჩელში მითითებული გარემოებების დაზუსტების თაობაზე, მოსარჩელეს აღნიშნული შეუძლია განახორციელოს პროცესის ნებისმიერ სტადიაზე და ამისათვის მოპასუხის თანხმობა საჭირო არ არის (სუსგ. 2005 წ. №4, სამოქალაქო პროცესი, გვ. 172).

დავის საგნის შეცვლა

სამოქალაქო საპროცესო კანონმდებლობა აგებულია „დისპოზიციურობის პრინციპზე, უფლების დასაცავად სასამართლოსათვის მიმართვა თვით დაინტერესებული პირის ნება-სურვილზეა დამოკიდებული. მხარეების მიერ დავის საგნის განსაზღვრა-დისპოზიციურობის ერთ-ერთი კონკრეტული გამოვლინებაა, რაც იმას ნიშნავს, რომ სასამართლოს უფლება არა აქვს, გასცდეს სასარჩელო მოთხოვნის ფარგლებს, შეცვალოს სარჩელის საგანი ან საფუძველი, გაადიდოს სასარჩელო მოთხოვნის ოდენობა. სასამართლოს უფლება არ აქვს, აგრეთვე, მიაკუთვნოს მხარეთა თვისი გადაწყვეტილებით ის, რაც მას არ უთხოვია

ან იმაზე მეტი, ვიდრე ის მოითხოვდა. (248-ე მუხლი). ამდენად, დავის საგანს განსაზღვრავს ის მხარე, რომელიც აღძრავს სარჩელს სასამართლოში. დავის საგნის შეცვლა ან გადიდება კანონით გათვალისწინებულ შემთხვევებში შეუძლია იმ მხარეს, რომელმაც განსაზღვრა დავის საგანი და არა მოწინააღმდეგე მხარეს. ამ უკანასკნელს შეუძლია, აღძრას შეგებებული სარჩელი და თავის მხრივ, შეგებებული სარჩელით განსაზღვროს დავის საგანი. შესაბამისად, კანონით გათვალისწინებულ შემთხვევებში შეუძლია შეგებებული სარჩელით განსაზღვრული დავის საგნის შეცვლა ან გადიდება. დისპოზიციურობის პრინციპიდან გამომდინარე, მხარეს არა აქვს უფლება მოწინააღმდეგე მხარის მიერ განსაზღვრული დავის საგნის შეცვლის ან გადიდების.

მოცემულ საქმეზე დადგენილია, რომ სასამართლოში სარჩელი აღძრა „ა“-მ და განსაზღვრა დავის საგანი. რაიონულ სასამართლოში მოპასუხეს შეგებებული სარჩელი არ აღუძრავს. მან სააპელაციო საჩივრით მოითხოვა მიკუთვნებული ფართის იზოლირებულად გამოყოფა. საკასაციო პალატა ვერ გაიზიარებს კასატორის მოსაზრებას იმის შესახებ, რომ სასამართლოს სსსკ-ის 381-ე მუხლის შესაბამისად უნდა განეხილა მის მიერ დავის საგნის შეცვლა ან გადიდება, რადგან დავის საგანი განსაზღვრული იყო მოსარჩელის მიერ და მოპასუხეს არ ჰქონდა უფლება მოეთხოვა მოწინააღმდეგე მხარის მიერ განსაზღვრული დავის საგნის შეცვლა ან გადიდება. სააპელაციო საჩივარში დაფიქსირებული მოთხოვნა კი ვერ ჩაითვლება შეგებებულ სარჩელად, რადგან შეგებებული სარჩელი უნდა პასუხობდეს ყველა იმ მოთხოვნას, რაც ასეთ სარჩელებს წაეყენება კანონით (სსსკ-ის 189-ე მუხლი) და მისი განხილვა სააპელაციო სასამართლოში შესაძლებელია იმ შემთხვევაში, თუ მისი აღძვრა პირველ ინსტანციაში ვერ განხორციელდა მხარის მიერ საპატიო მიზეზით (188-ე მუხლის მე-2 ნაწ. 381-ე მუხლის ბოლო წინადადება)“. (სუსგ. 2005 წ, №4, სამოქალაქო პროცესი, გვ. 86).

სამოქალაქო საქმის აღძვრა სასამართლოში

§1. სამოქალაქო საქმის აღძვრის სტადიის არსი და მნიშვნელობა

სარჩელმა უფლების დაცვის საპროცესო საშუალების როლი რომ შეასრულოს, ის უნდა წარედგინოს განსახილველად და გადასაწყვეტად საერთო იურისდიქციის სასამართლოს, საპროცესო კანონით დადგენილი წესით.

სსსკ-ის 186-ე და 187-ე მუხლებში მითითებულ ყველა მოქმედებას საქმის აღძვრის სტადიაზე მოსამართლე ერთპიროვნულად ასრულებს. ამიტომ იმაზე, თუ რამდენად სწორი და თანმიმდევრულია მოსამართლის მოქმედებები და გადაწყვეტილებები საქმის აღძვრის სტადიაზე, დამოკიდებულია, რეალურად განხორციელდება თუ არა დაინტერესებული პირის კონსტიტუციური უფლება სასამართლოსადმი მიმართვის საკითხში, თუ უარი ეთქმება მას უფლების სასამართლო წესით დაცვაზე.

საპროცესო კოდექსის 183-ე მუხლით დადგენილია სპეციალური ვადა, რომლის განმავლობაშიც სასამართლომ უნდა გადაწყვიტოს სამოქალაქო საქმის აღძვრის საკითხი. კერძოდ, მოსამართლე ვალდებულია სარჩელის ჩაბარებიდან 5 დღის განმავლობაში გამოიტანოს სარჩელის წარმოებაში მიღების განჩინება. სარჩელი მიღებულად ითვლება (მიიჩნევა) მისი მიღების განჩინების გამოტანის დღიდან, ხოლო, თუ აღნიშნულ ვადაში განჩინება გამოტანილი არ იქნება, მაშინ ამ 5-დღიანი ვადის გასვლის შემდეგ, ამ ვადაშივე წყდება სარჩელის მიუღებლობის საკითხიც.

სამოქალაქო საქმის აღძვრის შესახებ გამოტანილი განჩინებით მოსამართლე იმავდროულად საქმეს იღებს თავის წარმოებაში. ამ მომენტიდან წარმოიშობა სწორედ პროცესი კონკრეტულ საქმეზე.

საპროცესო კოდექსის 177-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის თანახმად, სამოქალაქო საქმე სასამართლოში აღიძვრება სარჩელით ან განცხადებით. სასარჩელო წარმოების საქმე აღიძვრება სარჩელის შეტანით. არასარჩელო წარმოების საქმეთა აღძვრა კი ხდება სასამართლოში განცხადების შეტანით.

ოთხივე სახის სამართალწარმოებაში საქმის აღძვრის სტადიის ში-

ნაარსი და მნიშვნელობა ერთნაირია. სპეციფიკურია მხოლოდ საპროცესო მოქმედებათა ცალკეული მომენტი. სასარჩელო წარმოებაში გამოყენებელი წესები საერთოა სამართალწარმოების ყველა სახისათვის, რაც იმას ნიშნავს, რომ ეს წესები ყველა შემთხვევაში მოქმედებს, თუ კანონით სხვა რამ არ არის გათვალისწინებული. კერძოდ, არასასარჩელო წარმოების საქმეებისათვის დამახასიათებელია ცალკეული თავისებურება და ეს თავისებურება გამონაკლისია ამ საერთო წესებიდან. მაგალითად, ეს ითქმის უდავო წარმოების ზოგიერთ თავისებურებაზე (311-ე მუხლი). რაც შეეხება გამარტივებულ წარმოებას, მასში მხოლოდ ის საერთო წესები შეიძლება იქნეს გამოყენებული, რომლებიც გამარტივებული წარმოების ინსტიტუტის არსს არ ეწინააღმდეგებიან.

§2. სარჩელის (განცხადების) შეტანის წესი და მისი დაუცველობის შედეგები

1. სარჩელის (განცხადების) შეტანის ცნება. სარჩელის (განცხადების) შეტანა დანტერესებული პირის მიერ შესრულებული იმ საპროცესო მოქმედებების ერთობლიობაა, რომელთა მეშვეობითაც ხდება სარჩელის (არასასარჩელო წარმოების საქმეებზე – განცხადების) შეტანა სასამართლოში და აღიძვრება სამოქალაქო საქმე.

2. სარჩელის (განცხადების) შეტანის წესი. სარჩელის შეტანის უფლება მხოლოდ კანონით დადგენილი წესით ხორციელდება. სარჩელი სასამართლოში სასარჩელო განცხადების ფორმით შეიტანება.

სარჩელის უფლების (კონკრეტულად კი სარჩელის შეტანის უფლების) განხორციელების კანონით დადგენილ წესს, თუორიაში სარჩელის შეტანის უფლების განხორციელების პირობებს უწოდებენ. მართლაც, სარჩელის უფლება შეიძლება წარმოიშვას და არსებობდეს მხოლოდ მაშინ, თუ ამისათვის არსებობს კანონით დადგენილი პირობები. თუმცა, ეს წინაპირობები საკმარისი არაა, არამედ საჭიროა ამ უფლების სწორად განხორციელება.

სარჩელის შეტანა უმნიშვნელოვანესი საპროცესო მოქმედებაა. სარჩელის შეტანა ნიშნავს, მიმართო სასამართლოს განცხადებით, რომ მან განიხილოს უფლების შესახებ მხარეთა შორის წარმოშობილი დავა. თუმცა სამოქალაქო საქმე რომ აღიძრას, არ არის საკმარისი მხოლოდ სარჩელის (განცხადების) შეტანა სასამართლოში (განცხადების შეტანა

თავისთავად როდი იწვევს საქმის აღძვრას). სამოქალაქო საქმე რომ აღიძვრას, მოსამართლემ დადებითად უნდა გადაწყვიტოს სარჩელის სასამართლოს წარმოებაში მიღების საკითხი.

თუ პირს აქვს სარჩელის შეტანის უფლება, მოსამართლემ უნდა შეამოწმოს დაცულია თუ არა ამ უფლების განხორციელების პირობები (წესი). თუ მოსამართლე დაასკვნის, რომ სარჩელის შემტანს აქვს სარჩელის შეტანის უფლება, მაშინ მან უნდა შეამოწმოს, თუ რამდენად სწორადაა განხორციელებული ეს უფლება, კერძოდ, დაცულია თუ არა საპროცესო კანონით დადგენილი მისი განხორციელების პირობები (წესი). მოსამართლე მიიღებს განცხადებას (სარჩელს), თუ მოსარჩელეს აქვს სარჩელის (განცხადების) უფლება და, ამასთან, შეიტანა იგი კანონით დადგენილი მოთხოვნების (პირობების) დაცვით.

სარჩელის შეტანის უფლების განხორციელების პირობები განსხვავდება ამ უფლების წინაპირობებისაგან. კერძოდ, თუ არ არსებობს წინაპირობები, მაშასადამე, არ არსებობს თვითონ სარჩელის უფლება, ამიტომ სარჩელის მიღებაზე უარის თქმა ამ საფუძვლებით, საბოლოოა და მომავალში ასეთი სარჩელით სასამართლოსადმი მიმართვის დამბრკოლებელ ფაქტორს (გარემოებას) წარმოადგენს. თუ არ არის დაცული სარჩელის უფლების განხორციელების (სარჩელის შეტანის) პირობები, მაშინ თვითონ სარჩელის უფლება ისევ იარსებებს და ამ პირობების დაცვის (გამოსწორების) შემთხვევაში შესაძლებელი იქნება იმავე სარჩელით სასამართლოსადმი განმეორებით მიმართვა.

კანონის შესაბამისად, სარჩელის შეტანის უფლების განხორციელების, ე.ი. საქმის აღძვრის უფლების პირობებია: 1) საქმის განსჯადობა; 2) მოსარჩელის ქმედუნარიანობა; 3) საქმისწარმოების უფლებამოსილება; 4) სასარჩელო განცხადების სათანადო, ანუ წერილობითი ფორმის დაცვა; 5) სახელმწიფო ბაჟის გადახდა.

დაინტერესებული პირის ნებისმიერი განცხადება სასამართლოში შეტანილ უნდა იქნეს განსჯადობის წესების დაცვით.

საქმის აღძვრის სტადიაზე მოსარჩელეს შეუძლია განახორციელოს თავისი უფლება და კანონით გათვალისწინებულ შემთხვევაში ამოირჩიოს განსჯადი სასამართლო (სსსკ-ის მე-20 მუხლი). საქმის აღძვრის მომენტიდან კი ეს უფლება ქარწყლდება.

თუ მოსამართლე არ მიიღებს სარჩელს იმ მოტივით, რომ საქმე მოცემული სასამართლოს განსჯადი არ არის, მაშინ მან სარჩელის

მიღებაზე უარის თქმის განჩინებაში აუცილებლად უნდა მიუთითოს, კონკრეტულად რომელ სასამართლოს უნდა მიმართოს დაინტერესებული პირმა (187-ე მუხლი), გვაროვნული და ტერიტორიული განსჯადობის წესების მიხედვით (უნდა მიუთითოს სათანადო სასამართლო, სადაც საქმე უნდა იქნეს განხილული).

საპროცესო კანონის თანახმად, სარჩელის უშუალოდ (დამოუკიდებლად) შეტანის უფლება მხოლოდ ქმედუნარიან პირს აქვს (186-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის „ვ“ ქვეპუნქტი). ქმედუნარო პირის ინტერესებს სასამართლოში იცავენ მათი კანონიერი ან ხელშეკრულებისმიერი წარმომადგენლები, რომლებსაც, ცხადია, იყვანენ კანონისმიერი წარმომადგენლები.

ქმედუნარობის საფუძვლით სამოქალაქო საქმის აღძვრაზე უარის თქმა მხოლოდ იმ შემთხვევაში შეიძლება, როცა საქმის აღძვრამდე სასამართლო წესითა ეს გარეშობა დადგენილი. როგორც ცნობილია, სამოქალაქო საპროცესო ქმედუნარიანობის ინსტიტუტი დაკავშირებულია განსაზღვრული ასაკის მიღწევასა და ჯანმრთელობის მდგომარეობასთან. თუ არასრულწლოვანის ქმედუნარიანობა დგინდება საერთო წესით, ასაკის მიხედვით, სრულწლოვანთა ქმედუნარიანობის საკითხი შეიძლება გადაწყდეს მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ წარმომადგენელი იქნება სრულწლოვანის ქმედუნაროდ ცნობის შესახებ სასამართლოს გადაწყვეტილების ასლი. თუ პირმა ქმედუნარიანობა დაკარგა საქმის განხილვის სტადიაზე, მაშინ სასამართლო ვალდებულია შეაჩეროს საქმისწარმოება (279-ე მუხლი).

მოპასუხის ქმედუნარობა ხელს არ უშლის მოსარჩელეს მიმართოს სასამართლოს, რამეთუ ქმედუნარო მოპასუხის უფლება-მოვალეობებს განახორციელებს მისი კანონიერი წარმომადგენელი, ხოლო თუ მას არ ჰყავს კანონიერი წარმომადგენელი, მაშინ სასამართლომ მოსარჩელის განცხადების საფუძველზე უნდა დანიშნოს საპროცესო წარმომადგენელი (საპროცესო მზრუნველი) და განიხილოს საქმე, თუ მისი განუხილველობა ზიანით ემუქრება მოსარჩელეს (82-ე მუხლი).

დაინტერესებული პირის სახელით განცხადება შეიძლება შეიტანოს მხოლოდ იმან, ვისაც საქმისწარმოების უფლებამოსილება აქვს. ამიტომ, დაინტერესებული პირის სახელით განცხადების (სარჩელის) შეტანის დროს წარმომადგენელმა სარჩელთან ერთად უნდა წარმოადგინოს (სარჩელს დაურთოს) საქმისწარმოების მინდობილობა ან წარმომადგენლის

უფლებამოსილების დამადასტურებელი სხვა დოკუმენტი, რომელშიც (ან რომლითაც) დადასტურებული იქნება მისი უფლებამოსილება. ამ დოკუმენტის არარსებობა სარჩელის მიღებაზე უარის თქმის საფუძველია (186-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის „ზ“ ქვეპუნქტი). თუ დაინტერესებულმა პირმა თვითონ შეიტანა სარჩელი და შემდეგ სასამართლო სხდომაზე გამოცხადდება მისი წარმომადგენელი, რომელიც სათანადოდ გაფორმებულ უფლებამოსილებას არ წარმოადგენს, მაშინ იგი არ დაიშვება პროცესში.

კანონიერი წარმომადგენლის უფლებამოსილება დასტურდება პასპორტით ან სპეციალური მოწმობით. შესაბამისი დოკუმენტები სასამართლოს წარედგინება წარმომადგენლის მიერ სარჩელის (განცხადების) შეტანის მომენტში. წინააღმდეგ შემთხვევაში წარმომადგენელი ჩაითვლება არაუფლებამოსილ პირად და მისგან განცხადების მიღება დაუშვებელია.

გასათვალისწინებელია კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი გარემოებაც, კერძოდ, მოსამართლეს არა აქვს უფლება მიიღოს სარჩელი იმისაგან, ვინც კანონის (94-ე და 95-ე მუხლები) თანახმად არ შეიძლება იყოს წარმომადგენელი სასამართლოში, თუნდაც მას სათანადოდ გაფორმებული უფლებამოსილება გააჩნდეს.

სასარჩელო განცხადება როგორც ფორმით, ისე შინაარსით უნდა პასუხობდეს კანონის მოთხოვნებს (177-ე, 178-ე და 179-ე მუხლებს) და მას უნდა ერთვოდეს სახელმწიფო ბაჟის გადახდის დამადასტურებელი დოკუმენტი (ქვითრები). სარჩელი (განცხადება) სასამართლოში შეიძლება შეიტანოს პირადად დაინტერესებულმა პირმა (ან მისმა წარმომადგენელმა) ან გაიგზავნოს ფოსტით.

სარჩელი უნდა შეიცავდეს საპროცესო კოდექსის 178-ე მუხლით განსაზღვრულ აუცილებელ ცნობებს (რეკვიზიტებს). ეს არის მინიმუმი იმ ცნობებისა, რომელიც ინფორმაციას გვაძლევს სამოქალაქო საქმის შესახებ. განცხადებას ხელს აწერს მოსარჩელე ან მისი წარმომადგენელი.

სარჩელში მხარეთა ურთიერთობის სამართლებრივი კვალიფიკაცია არ მოეთხოვება მოსარჩელეს, თუმცა შეეძირებითი პროცესი აიძულებს მხარეებს დაასაბუთონ თავიანთი მოთხოვნები და შესაგებელი იურიდიულადაც (და არა მარტო ფაქტობრივად, როგორც ამას 102-ე მუხლი მოითხოვს).

სარჩელი და თანდართული საბუთები სასამართლოს უნდა წარედგინოს იმდენი ასლით, რამდენიც მოპასუხეა, რაც უზრუნველყოფს მოპა-

სუხის უფლებების სრულად დაცვას და შესაძლებლობას აძლევს მოემზადოს საქმის სასამართლო განხილვისათვის და მოსარჩელის თანაბარ მდგომარეობაში აყენებს მას, რამეთუ ამით იგებს, თუ რას მოითხოვს მისგან მოსარჩელე და შესაბამისად იცავს თავს.

ანალოგიური მოთხოვნები წაყენება განცხადების შინაარსს არასასარჩელო წარმოების საქმეებზე. ამასთან, კანონი ითვალისწინებს სპეციალური ცნობების მითითების ვალდებულებას განცხადებაში. მაგალითად, იურიდიული მნიშვნელობის მქონე ფაქტების დადგენის შესახებ განცხადებაში უნდა აღინიშნოს მიზანი, თუ რაში სჭირდება განმცხადებელს ამ ფაქტის დადგენა.

კანონი მოსარჩელეს აძლევს ერთ სარჩელში რამდენიმე სასარჩელო მოთხოვნის გაერთიანების უფლებას. გაერთიანებული მოთხოვნები შეიძლება გამომდინარეობდეს როგორც ერთი, ისე სხვადასხვა, მაგრამ ერთმანეთთან დაკავშირებული ურთიერთობებიდან. თითოეულ მოთხოვნასთან დაკავშირებით ცალ-ცალკე უნდა იმსჯელოს სასამართლომ გადაწყვეტილებაში, რამეთუ ერთად განხილვისა და გადაწყვეტის მიზნით გაერთიანების მიუხედავად, ეს მოთხოვნები დამოუკიდებელ მნიშვნელობას ინარჩუნებენ.

რამდენიმე მოთხოვნა შეიძლება გააერთიანოს დაინტერესებულმა პირმა არასასარჩელო წარმოების საქმეებშიც. მაგალითად, უდავო წარმოების საქმეში ერთ განცხადებაში შეიძლება გაერთიანდეს რამდენიმე იურიდიული ფაქტის დადგენის შესახებ მოთხოვნები (ვთქვათ, ნათესაური ურთიერთობის ფაქტის დადგენის და რჩენაზე (კმაყოფაზე) ყოფნის ფაქტის დადგენის შესახებ მოთხოვნები).

სარჩელის შეტანის უფლების განხორციელების აუცილებელი (სავალდებულო) პირობების (სარჩელის შეტანის წესის) დაუცველობა იწვევს ისეთ სამართლებრივ შედეგებს, როგორიცაა:

- 1) სარჩელის (განცხადების) მიღებაზე უარის თქმა საპროცესო კოდექსის 186-ე მუხლის შესაბამისად;
- 2) სარჩელის (განცხადების) უმოძრაოდ დატოვება საპროცესო კოდექსის 185-ე მუხლის შესაბამისად.

ორივე საპროცესო მოქმედების საფუძველი და შედეგები განსხვავებულია.

არაგანსჯადობისა და საქმისწარმოების უფლებამოსილების უქონლობის საფუძველებით მოსამართლის უარი სარჩელის (განცხადების) მიღე-

ბაზე, ხელს არ უშლის, რომ განმეორებით მიმართონ სასამართლოს იმავე საქმეზე იმავე სარჩელით (ანუ იმავე მოთხოვნით და საფუძვლით) იმავე სუბიექტებმა, თუ აუცილებელი იქნება (აღმოიფხვრება) სარჩელის შეტანის დროს დაშვებული დარღვევა.

სარჩელის ფორმისა და შინაარსისადმი წაყენებული მოთხოვნების დაუცველობა, აგრეთვე ბაჟის გადაუხდელობა, გამოიწვევს სარჩელის უმოძრაოდ დატოვებას.

§3. სარჩელის (განცხადების) შინაარსი. სარჩელის (განცხადების) ხარვეზის გამოსწორების წესი

1. სარჩელის შინაარსი. სარჩელი (განცხადება არასასარჩელო წარმოების საქმეებზე) უნდა შედგებოდეს ოთხი ნაწილისაგან, რომლებშიც თანმიმდევრულად უნდა იყოს გადმოცემული (ჩამოყალიბებული) ყველა ის აუცილებელი ცნობა, მონაცემი, რომელთა მეშვეობითაც შესაძლებელია აღძრული მოთხოვნის არსის დახასიათება. პირობითად ესაა: შესავალი, აღწერილობითი, სამოტივაციო და დასკვნითი (ანუ მოთხოვნა) ნაწილები.

სარჩელის შესავალ ნაწილში აღინიშნება საპროცესო კოდექსის 178-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის „ა“, „ბ“, „გ“ და „დ“ ქვეპუნქტებით გათვალისწინებული ცნობები. ანალოგიურ ცნობებს (რეკვიზიტებს) უნდა შეიცავდეს არასასარჩელო წარმოების საქმეებზე შეტანილი განცხადებაც. კერძოდ, მიუხედავად იმისა, თუ რა ხასიათის დავაა აღძრული, სარჩელში უნდა აღინიშნოს სასამართლოს დასახელება, რომელშიც შეაქვთ სარჩელი, ასევე მხარეთა ზუსტი დასახელება. მოსარჩელემ (განმცხადებელმა) სარჩელში უნდა დაასახელოს თავისი გვარი, სახელი და საფოსტო მისამართი, ხოლო, თუ მოსარჩელე იურიდიული პირია, მისი სრული სახელწოდება და მისამართი (ადგილსამყოფელი) სარჩელში სახელდება მის სადამფუძნებლო დოკუმენტებში აღნიშნული მონაცემების მიხედვით. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, მოსარჩელემ უნდა მოახდინოს თავისი ლეგიტიმაცია მოცემული საქმისადმი, რასაც აქტიური ლეგიტიმაცია ეწოდება და, გარდა ამისა, უნდა მიუთითოს მოპასუხის გვარი, სახელი და მისამართი, ხოლო, თუ მოპასუხე იურიდიული პირია, მისი სრული სახელწოდება და მისამართი (ადგილ-

სამყოფელი), ე.ი. მოახდინოს პასიური ლეგიტიმაცია. ყველა ეს მონაცემი სავალდებულოა სუბიექტური შემადგენლობის მხრივ პროცესის გართულების შემთხვევაშიც. თუ სარჩელი (განცხადება) წარმომადგენელმა შეიტანა, მაშინ მითითებულ უნდა იქნეს მისი გვარი, სახელი და მისამართი.

უდავო წარმოების საქმეებზე შეტანილი განცხადების შესავალი ნაწილი უნდა შეიცავდეს მხოლოდ განმცხადებლის შესახებ ცნობებს.

ამ რეკვიზიტების მიხედვით შეიძლება განსჯადობის სწორად განსაზღვრა და იმის შემოწმება, დაიცვა თუ არა განმცხადებელმა (მოსარჩელემ) განსჯადობის პირობა (წესები). თუ ადგილი აქვს სახელშეკრულებო, ანუ შეთანხმებით განსჯადობას (21-ე მუხლი), მაშინ სარჩელს უნდა ერთვოდეს წერილობითი შეთანხმებაც იმ სასამართლოს არჩევის შესახებ, რომელსაც მათ სურთ მიმართონ.

შესავალ ნაწილში უნდა აღინიშნოს, თუ რაში გამოიხატება მოსარჩელის უფლების, თავისუფლების ან კანონიერი ინტერესის დარღვევა, ან მათი დარღვევის საფრთხე და მიეთითოს მოსარჩელის მოთხოვნა, ანუ სარჩელის საგანი. სასარჩელო მოთხოვნის ხასიათი განისაზღვრება იმ სადავო მატერიალური სამართალურთიერთობის ხასიათით, რომლიდანაც გამოდინარეობს მოსარჩელის მოთხოვნა.

სარჩელის შესავალ ნაწილში უნდა განისაზღვროს სარჩელის ფასიც, თუ მოთხოვნა ქონებრივი ხასიათისაა. განცხადებაში არასასარჩელო წარმოების საქმეებზე აღინიშნება მოთხოვნის საგანი (ვთქვათ, ეს შეიძლება იყოს კმაყოფაზე ყოფნის ფაქტის დადგენა და სხვ.).

სასარჩელო განცხადების აღწერილობით ნაწილში, საპროცესო კოდექსის 178-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის „ვ“ და „ზ“ ქვეპუნქტების შესაბამისად, უნდა მიეთითოს იმ გარემოებების შესახებ, რომლებზედაც მოსარჩელე ამყარებს თავის მოთხოვნებს მოპასუხისადმი და იმ მტკიცებულებების შესახებ, რომლებიც ამ გარემოებებს ადასტურებენ. აღწერილობითი ნაწილი არის ერთგვარი თხრობა მოთხოვნის შესახებ. „გარემოებებში“ იგულისხმება იურიდიული ფაქტები, რომლებიც საქმეზე მტკიცების საგანს შეადგენენ. ეს იურიდიული ფაქტები სარჩელის საფუძველია (სარჩელის საფუძვლის ფაქტებია) და ამიტომ სარჩელში უნდა მიეთითოს ის კონკრეტული მტკიცებულებებიც, რომლებიც ადასტურებენ იმ გარემოებებს (იურიდიულ ფაქტებს), რომლებიც მიუთითა მოსარჩელემ თავისი მოთხოვნების დასასაბუთებლად.

აღწერილობითი ნაწილის შინაარსი საშუალებას გვაძლევს ვიმსჯელოთ, თუ რამდენად კანონიერია მოსარჩელის მოთხოვნა, ამიტომ სასამართლო-სათვის მიწოდებული ინფორმაციის სისრულე და სისწორე განსაზღვრავს შემდგომში საქმის ბედს, მის შედეგს. თუმცა, ისიც უნდა ითქვას, რომ, თუ მოსარჩელემ არ წარადგინა ყველა აუცილებელი (საჭირო) მტკიცებულება, ეს არ შეიძლება გახდეს სარჩელის მიღებაზე უარის თქმის საფუძველი.

პროცესი შეჯიბრებითია, ამიტომ სარჩელის ფაქტობრივი საფუძვლის გარდა, სასურველია, ასევე მოსარჩელემ მიუთითოს სამართლებრივი საფუძველიც, ე.ი. კანონი და სხვა ნორმატიული აქტები, რომლებიც აწესრიგებენ სადავო სამართალურთიერთობას და რომელთა საფუძველზეც, მოსარჩელის აზრით, უნდა გადაწყდეს (მოწესრიგდეს) საქმე (დავა).

რაც შეეხება არასასარჩელო წარმოების საქმეებზე შეტანილი განცხადების აღწერილობით ნაწილს, ის აგრეთვე უნდა შეიცავდეს ცნობებს იურიდიული ფაქტებისა და იმ მტკიცებულებების შესახებ, რომლებიც ასაბუთებენ განმცხადებლის მოთხოვნას. აქ მხოლოდ თვით ფაქტებში მდგომარეობს სპეციფიკა (იხ. საპროცესო კოდექსის 315-ე, 318-ე, 323-ე, 338-ე მუხლები).

განცხადების აღწერილობით ნაწილში განმცხადებელი ვალდებულია მხოლოდ დაასახელოს მტკიცებულება, მიუთითოს (აღნიშნოს) ამ მტკიცებულებათა არსებობის ფაქტი და მათი მიღების წყარო. ამის გათვალისწინებით, მოსამართლე განსაზღვრავს განცხადებაში დასახელებული მტკიცებულებების შესახებობასა და დასაშვებობას, შეუპირისპირებს რა მათ იურიდიულ ფაქტებს, რომლებიც ასაბუთებენ განმცხადებლის მოთხოვნას.

სარჩელის (განცხადების) სამოტივაციო ნაწილი კი ლოგიკურად გამომდინარეობს აღწერილობითი ნაწილიდან. ზოგჯერ ეს ნაწილები ერთ მთლიანობას შეადგენენ, თუ ერთდროულად ხდება ფაქტებისა და მტკიცებულებების შესახებ ცნობების გადმოცემა და დაინტერესებული პირის მიერ საქმის იურიდიული კვალიფიკაცია.

განცხადების სამოტივაციო ნაწილში მოცემულია საქმის გარემოებებისა და იმ მტკიცებულებების იურიდიული შეფასება, რომლებიც გამოყენებულია დაინტერესებული პირის მიერ გადმოცემული ინფორმაციის დასადასტურებლად, ასევე აღინიშნება ის კანონი, რომლის შესაბამისადაც უნდა დააკმაყოფილოს მოთხოვნა სასამართლომ.

მტკიცების საგნის სწორად განსაზღვრა ბევრადაა დამოკიდებული იმაზე, თუ რამდენად ხარისხიან ინფორმაციას შეიცავენ აღწერილობითი და სამოტივაციო ნაწილები.

სარჩელის, ხოლო არასასარჩელო წარმოების საქმეებზე კი განცხადების დასკვნითი ნაწილი, სსსკ-ის 178-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის „ე“ ქვეპუნქტის შესაბამისად, უნდა შეიცავდეს დაინტერესებული პირის მოთხოვნას (ვთქვათ, მოთხოვნა, რომ აღდგენილ იქნეს სამუშაოზე, მოპასუხეს გადახდეს ალიმენტი, შეწყდეს ქორწინება და ა.შ.). თავის მოთხოვნაში მოსარჩელე თვითონ განსაზღვრავს, უფლებისა და კანონიერი ინტერესების დაცვის რომელი ვარიანტია მისთვის უფრო მისაღები (ალიაროს სასამართლომ, თუ მიაკუთვნოს და ა.შ.). თუ მოთხოვნა ქონებრივი ხასიათისაა, მაშინ უნდა აღინიშნოს მოთხოვნილი თანხის ოდენობა ან მოთხოვნილი ქონების ღირებულება. სწორედ მოთხოვნის ქონებრივი შეფასების გათვალისწინებით განისაზღვრება სახელმწიფო ბაჟის ოდენობა.

სარჩელის (განცხადების) დასკვნით ნაწილში აისახება ასევე დაინტერესებული პირის ყველა სხვა მოთხოვნა, კერძოდ, თხოვნა სასამართლო ხარჯებისაგან გათავისუფლების შესახებ; თხოვნა, რომ გამოთხოვილ იქნეს მტკიცებულებები, მოწმედ დაბარებულ იქნენ სასამართლო სხდომაზე კონკრეტული პირები, დაინიშნოს ექსპერტიზა და სხვა.

სარჩელის (განცხადების) სავალდებულო რეკვიზიტია სარჩელისათვის თანდართული საბუთების ნუსხა (178-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის „ი“ ქვეპუნქტი), რომელიც ასევე სარჩელის დასკვნით ნაწილში აისახება. სავალდებულო დოკუმენტებია სარჩელისა და თანდართული დოკუმენტების ასლები. როცა მოპასუხე რამდენიმეა, მაშინ სარჩელს შესაბამისი რაოდენობის ასლები უნდა ერთვოდეს (179-ე მუხლი). თუ მოსარჩელეს ეკუთვნის სახელმწიფო ბაჟის გადახდა, მაშინ დანართში უნდა იყოს სახ.ბაჟის დამადასტურებელი დოკუმენტი (ქვითარი). სარჩელში აღნიშნულ უნდა იქნეს იმ დოკუმენტების ჩამონათვალი, რომელიც ერთვის სარჩელს, განცხადებას (ეს შეიძლება იყოს სხვადასხვა წერილობითი დოკუმენტი და სხვ.).

მოსარჩელემ (განმცხადებელმა) შეიძლება წარადგინოს ნივთიერი მტკიცებულებებიც. ასეთ შემთხვევაში განცხადება უნდა შეიცავდეს თხოვნას, რომ ეს ნივთიერი მტკიცებულებები სასამართლომ დაურთოს

საქმეს, ხოლო ჩამონათვალში აღინიშნება, თუ, სახელდობრ, რა არის წარდგენილი ნივთიერი მტკიცებულების სახით.

ის, თუ რა დოკუმენტები უნდა დაერთოს სარჩელს, განისაზღვრება საქმის ხასიათით და მოსარჩელის მიერ მოპასუხის მიმართ წაყენებულ მატერიალურ-სამართლებრივ მოთხოვნაზე დამოკიდებული.

მოსამართლეს არა აქვს უფლება არ მიიღოს სარჩელი ან განუხილველად დატოვოს იგი, თუ მხარეს არ შეუძლია მტკიცებულების წარმოდგენა. თუ მხარემ ამა თუ იმ მიზეზით ვერ შეძლო მტკიცებულების უშუალოდ მიღება და სასამართლოში წარდგენა, მაშინ მისი შუამდგომლობით სასამართლო თვითონ გამოითხოვს მტკიცებულებებს, ვისთანაც უნდა იყოს ისინი. ხოლო საპროცესო კოდექსის 178-ე მუხლის თანახმად, სარჩელში შეიძლება ჩამოყალიბდეს აგრეთვე მოსარჩელის მოთხოვნა იმის შესახებ, რომ სასამართლომ დაავალოს მოპასუხეს იმ მტკიცებულებათა წარმოდგენა, რომლებიც მასთან ინახება და რომლებზედაც მოსარჩელე ამყარებს თავის სასარჩელო მოთხოვნებს და მოთხოვნა იმის შესახებ, რომ სასამართლომ მისცეს მითითება შესაბამის დაწესებულებებს, რათა მათ სასამართლოს წარუდგინონ ყველა ის წერილობითი თუ ნივთიერი საბუთი და მასალა, რომლებსაც შეუძლიათ დაადასტურონ სარჩელში აღნიშნული გარემოებები და რომელთა გაცემაზე არამართლზომიერად უთხრეს უარი მოსარჩელეს.

იმ შემთხვევაში კი, როდესაც მოსარჩელე თვლის, რომ საქმის განხილვისას აუცილებელი იქნება მოწმეთა ჩვენებების გამოყენებაც, მაშინ სარჩელის დასკვნით ნაწილში შეიძლება ჩამოყალიბდეს მოსარჩელის მოთხოვნა, რომ სასამართლომ დროულად შეატყობინოს და სასამართლო სხდომაზე დაიბაროს მოწმეები, რომლებსაც შეუძლიათ დაადასტურონ სარჩელში აღნიშნული გარემოებები. მოსარჩელემ ზუსტად უნდა მიუთითოს ეს პირები და მათი მისამართები.

2. სარჩელის (ხოლო არასასარჩელო წარმოების საქმეებზე კი განცხადების) უმოდროდ დატოვება. თუ სარჩელი შეტანილია საპროცესო კოდექსის 178-ე და 179-ე მუხლებით დადგენილი პირობების დარღვევით, ან სახელმწიფო ბაჟი არ არის გადახდილი, მაშინ მოსამართლეს არა აქვს უფლება უარი თქვას მის მიღებაზე, მაგრამ სარჩელის მიღებაც დაუშვებელია იმდენად, რამდენადაც ამ შემთხვევაში საუბარია ისეთ ხარვეზებზე, რომელთა აღმოფხვრაც (თავიდან აცილება) მხოლოდ

თვითონ დაინტერესებულ პირს შეუძლია. ამიტომ, ასეთ დროს გამოიყენება სსსკ-ის 185-ე მუხლით გათვალისწინებული წესი სარჩელის უმოძრაოდ დატოვების შესახებ. ამ ინსტიტუტის (დანაწესის) არსი ისაა, რომ სარჩელი დროებით რჩება მოსამართლესთან, მაგრამ პროცესი, როგორც ასეთი, ჯერ კიდევ არ არის დაწყებული. სარჩელი, ასე ვთქვათ, ავანსადაა დატოვებული მოსამართლესთან და მოითხოვს დამატებითი მოქმედებების შესრულებას დაინტერესებული პირის მხრიდან. მოსამართლემ განჩინება უნდა გამოიტანოს ამ ხარვეზების შესახებ და მოსარჩელეს მისცეს ვადა მის შესავსებად. თუ აუცილებელია, ეს ვადა შეიძლება გააგრძელოს მოსამართლემ. თუ მოსარჩელე დანიშნულ ვადაში შეავსებს (გამოასწორებს) განჩინებაში მითითებულ ხარვეზს, მოსამართლე გამოიტანს განჩინებას სარჩელის წარმოებაში მიღების შესახებ. წინააღმდეგ შემთხვევაში, როცა მოსარჩელე იგნორირებას უკეთებს მისთვის მინიჭებულ შესაძლებლობას და არ ასწორებს ხარვეზს, სასამართლო სარჩელს უმოძრაოდ დატოვებს და მოსარჩელეს დაუბრუნებს. სასამართლოს განჩინებაზე სარჩელის უმოძრაოდ დატოვებისა და მოსარჩელისათვის მისი დაბრუნების შესახებ შეიძლება კერძო საჩივრის შეტანა, რამეთუ იგი აბრკოლებს საქმის აღძვრის შესაძლებლობას. სსსკ-ის 185-ე მუხლით გათვალისწინებული წესი გამოიყენება უდავო წარმოების საქმეებზე შეტანილი განცხადების მიმართაც იმ თავისებურებების გათვალისწინებით, რომლებსაც კანონი უყენებს ამ განცხადების შინაარსს.

განცხადების (სარჩელის) უმოძრაოდ დატოვება შესაძლებელია მხოლოდ სამოქალაქო საქმის აღძვრამდე.

თუ მოსამართლემ უკვე მიიღო განცხადება, მაშინ ყველა ხარვეზი უნდა გამოასწორდეს სასამართლო განხილვისათვის საქმის მომზადების პროცესში, ხოლო გადაუხდელი სახელმწიფო ბაჟის გადახდევინება მოხდება სასამართლოს გადაწყვეტილების საფუძველზე.

ისმის კითხვა, თუ მოსარჩელე გამოასწორებს დაშვებულ შეცდომებს და სასამართლო თავის წარმოებაში მიიღებს საქმეს, ითვლება თუ არა სარჩელი შეტანილად პირველად შეტანის დროიდან? ამ საკითხს ხანდაზმულობის საკითხთან მიმართებაში აქვს მნიშვნელობა და ასევე მნიშვნელობა აქვს იმ მომენტის განსაზღვრისათვის, რომელი მომენტიდანაც უნდა დაეკისროს გადახდა მოპასუხეს. ეს საკითხები საპროცესო კოდ-

ექსში მოწესრიგებული არაა. სარჩელის მოსარჩელისათვის უკან დაბრუნების შემთხვევაში სარჩელი შეტანილად არ ჩაითვლება.

§4. სარჩელის (განცხადების) მიღება. სარჩელის მიღებაზე უარის თქმის საფუძველები. სამოქალაქო საქმის აღძვრის სამართლებრივი შედეგები

1. სარჩელის მიღებაზე უარის თქმის საფუძველები. სამოქალაქო საქმის აღძვრის სტადიაზე მოსამართლის მიერ შესასრულებელი მოქმედებების სისწორეზე ბევრი რამაა დამოკიდებული. კერძოდ, დარღვეული უფლება ან დაუცველი აღმოჩნდება საქმის აღძვრაზე დაუსაბუთებელი უარის გამო, ანდა, შესაძლოა, მოსამართლის არასწორი მოქმედების შედეგად არამართლზომიერად დაიწყოს პროცესი. პრაქტიკაში ერთი და მეორეც უნდა გამოირიცხოს. ამიტომ სასამართლოს ამოცანა ამ სტადიაზე სარჩელის (განცხადების) მიღების საფუძველთა შემოწმებაა. სასამართლო სარჩელს მიიღებს თავის წარმოებაში მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ამისათვის არსებობს კანონით დადგენილი საფუძველები. თუ ასეთი საფუძველები არ არსებობს, მოსამართლე არ მიიღებს სარჩელს (განცხადებას), საპროცესო კოდექსის 186-ე მუხლით გათვალისწინებული მოტივებით. სარჩელს სასამართლო მიიღებს, თუ არსებობს როგორც სარჩელის შეტანის უფლების წინაპირობები, ისე მისი განხორციელების პირობები (ე.ი. როცა დაცულია სარჩელის შეტანის წესი).

სარჩელის მიღებაზე უარის საფუძველები ამომწურავია და არ შეიძლება განივრცოს.

ამასთან, აღსანიშნავია, რომ დაუშვებელია სამოქალაქო საქმის აღძვრაზე უარის თქმა წამოყენებული მოთხოვნის დაუმტკიცებლობის (მტკიცებულებათა უკმარისობის), სასარჩელო ხანდაზმულობის ვადის გაშვების მოტივებით, ან იმ მოტივით, რომ აღძრული მოთხოვნა ნაადრევად წარედგინა განსახილველად სასამართლოს (არ არის დამდგარი მოთხოვნის შესრულების ვადა) და სხვა საფუძველებით (მოტივებით), რომლებიც არ არის კანონში მითითებული.

სარჩელის მიღებაზე (სამოქალაქო საქმის აღძვრაზე) უარის თქმის მოტივები (საფუძველები) შეიძლება ორ ჯგუფად დაიყოს: 1) სარჩელის უფლების წინაპირობები და 2) სარჩელის უფლების განხორ-

ციულების პირობები (წესი). თუ არ არსებობს სარჩელის უფლების (მისი შეტანის უფლების) განხორციელების წინაპირობები, მაშინ ობიექტურად შეუძლებელი იქნება საქმის განხილვა და პროცესი საერთოდ არ შეიძლება დაიწყოს. რაც შეეხება საფუძვლების მეორე ჯგუფს, ე.ი. როცა არ არის დაცული სარჩელის შეტანის უფლების განხორციელების წესი (პირობები), ეს არის მხოლოდ დროებითი დამაბრკოლებელი გარემოება, რომელიც შეიძლება გამოსწორდეს დაინტერესებულმა პირმა, რის შემდეგაც უკვე შესაძლებელია, დასაშვებია საქმის აღძვრა და განხილვა.

განვიხილოთ ეს საფუძვლები ცალ-ცალკე. სსსკ-ის 186-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის „ა“ ქვეპუნქტის თანახმად, მოსამართლე არ მიიღებს სარჩელს, თუ სარჩელი არ ექვემდებარება სასამართლო უწყებას. ამასთან დაკავშირებით უნდა ითქვას, რომ შესაძლებელი უნდა იყოს საქმის განხილვა და გადაწყვეტა სასამართლოში სამოქალაქო სამართალწარმოების წესით. ამიტომ მოსამართლე არ მიიღებს სარჩელს, თუ მისი განხილვა სასამართლო უწყებას არ ექვემდებარება.

სარჩელი იმ შემთხვევაშიც არ მიიღება, როცა, ვთქვათ, სასამართლოში აღძრული მოთხოვნები არასამართლებრივი ხასიათისაა, ე.ი. როცა კანონის თანახმად ან კანონმდებლობის საერთო (ზოგადი) აზრიდან (მისი მიზნებიდან და მნიშვნელობიდან) გამომდინარე, აღძრული მოთხოვნა სამართლებრივად საერთოდ არ შეიძლება იქნეს დაცული სასამართლო წესით.

186-ე მუხლის „ა“ ქვეპუნქტი უნდა გამოვიყენოთ მაშინაც, როცა ნორმატიული აქტით დადგენილია განსაკუთრებული აკრძალვა განსაზღვრული ხასიათის, სახის სარჩელების (განცხადებების) მიღებასთან დაკავშირებით. (იხ.: სამოქალაქო კოდექსის 1123-ე მუხლი)

რაც შეეხება სსსკ-ის 186-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის „ბ“ და „გ“ ქვეპუნქტებით გათვალისწინებულ სარჩელის მიღებაზე უარის თქმის საფუძვლებს, ისინი დაკავშირებულია სასარჩელო მოთხოვნათა იგივეობის საკითხთან. აღნიშნული საფუძვლების გათვალისწინება კანონში, განპირობებულია იმ სამართლებრივი შედეგებით, რაც სასამართლო აქტის (გადაწყვეტილების ან განჩინების) კანონიერ ძალაში შესვლას მოჰყვება. ეს შედეგები გათვალისწინებულია სსსკ-ის 266-ე მუხლით.

დაუშვებელია სარჩელის განმეორებით აღძვრა, თუ ეს მოთხოვნა

იმავე მოთხოვნას წარმოადგენს, რაც უკვე განხილული და გადაწყვეტილია სასამართლოს მიერ. სარჩელთა იგივეობა კი ღვინდება სარჩელთა ელემენტებისა (საგნისა და საფუძვლის) და ღვინვის სუბიექტების (სუბიექტური შემადგენლობის) შეპირისპირებით. თუკი ყველა ეს მომენტი ემთხვევა (თანხვდება) ერთმანეთს, მაშინ სახეზეა მოთხოვნათა იგივეობა, ამიტომ, იმავე მოთხოვნის (სარჩელის) განსახილველად მიღება სასამართლოს მიერ დაუშვებელია. სარჩელთა იგივეობა არავითარ ეჭვს არ უნდა იწვევდეს. ხოლო, თუ ამ მხრივ რაიმე ეჭვი არსებობს, მოსამართლე ვალდებულია მიიღოს სარჩელი და სარჩელთა იგივეობის საკითხი განიხილოს სასამართლო სხდომაზე, რომელზეც მოცემული საფუძვლით საქმე შეიძლება შეწყდეს. სარჩელთა მრავალჯერ შეტანას იწვევს, როცა სამართალსა და სამართალს ხანგრძლივი ხასიათისა ან როცა საუბარია პერიოდული გადასახდევების გადახდევების შესახებ. ასეთ შემთხვევებში იცვლება სარჩელის ერთ-ერთი ელემენტი (საგანი ან საფუძველი). მაგალითად, აღიქმების მიმდებამა შემდგომში შესაძლოა მოითხოვოს გადასახდელის ოდენობის გაღიღება. იმ გარემოებათა შეცვლისას კი, რომლებიც გავლენას ახდენენ პერიოდული გადასახდევების გადახდის ოდენობასა და ვადებზე, თითოეულ მხარეს უფლება აქვს წარადგინოს ახალი სარჩელი გადასახდელი თანხის ოდენობის გაღიღების ან შემცირების შესახებ, გადახდების ხანგრძლივობის (ვადების) შეცვლის შესახებ.

სარჩელით სასამართლოსადმი განმეორებით მიმართვის დამაბრკოლებელი ფაქტორია ასევე ამავე სარჩელზე გამოტანილი სასამართლოს განჩინება მოსარჩელის მიერ სარჩელზე უარის თქმის ან მხარეთა მორიგების დამტკიცების შესახებ, რამეთუ პირველ შემთხვევაში მოსარჩელემ უარი თქვა უფლების სასამართლო წესით დაცვაზე, ხოლო მეორე შემთხვევაში კი — მხარეებმა თვითონ მოაწესრიგეს დავა.

სასამართლოს (მოსამართლის) განჩინებით საქმისწარმოება შეწყდება თუ ზემოაღნიშნული გარემოებები საქმის განხილვის დროს გამოვლინდება.

სსსკ-ის 273-ე მუხლის შესაბამისად, იმავე სარჩელის განმეორებით წარდგენის დამაბრკოლებელი ფაქტორია ნებისმიერი განჩინება საქმის წარმოების შეწყვეტის შესახებ, რომელიც გამოტანილია კანონით, კერძოდ კი, სსსკ-ის 272-ე მუხლით გათვალისწინებული ნებისმიერი საფუძვლით, და არა მხოლოდ ის განჩინება, რომელზეც საუბარია სსსკ-ის 186-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის „ბ“ ქვეპუნქტში.

მოსამართლე ასევე არ მიიღებს სარჩელს, თუ დადგინდება, რომ ამ ან სხვა სასამართლოს წარმოებაშია საქმე დავაზე იმავე მხარეებს შორის, იმავე საგანზე და იმავე საფუძველით (186-ე მუხლის „გ“ ქვეპუნქტი). ამიტომ სარჩელის გაცნობის მომენტში მოსამართლეს უნდა ჰქონდეს ინფორმაცია სხვა სასამართლოს წარმოებაში საქმეთა არსებობის შესახებ (მაგალითად, ალტერნატიული განსჯადობის საქმეებზე). თუ საქმის განხილვის დროს სარჩელთა ელემენტები ან სუბიექტთა შემადგენლობა შეიცვლება და აღარ გვექნება სარჩელთა იგივეობა, მაშინ დაინტერესებულ პირს უფლება ექნება განმეორებით მიმართოს სასამართლოს.

სარჩელის მიღებაზე უარის თქმის საფუძველია, თუ მხარეებს დადებული აქვთ ხელშეკრულება მათ შორის წარმოშობილი დავის კერძო არბიტრაჟის გადასაწყვეტად გადაცემის შესახებ. მხარეებს უფლება აქვთ კერძო არბიტრაჟის განსახილველად გადასცენ მხოლოდ ქონებრივი დავა. ხელშეკრულება (შეთანხმება) დავის გადაცემის შესახებ წერილობით იდება.

თუ არ არსებობს სარჩელის შეტანის უფლების წინაპირობები, სასამართლო არ მიიღებს სარჩელს, თანაც მოსარჩელეს აღარ შეუძლია განმეორებით მიმართოს სასამართლოს იმავე სარჩელით (იმავე მოთხოვნით).

რაც შეეხება სსსკ-ის 186-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის „ე“, „ვ“ და „ზ“ ქვეპუნქტებით გათვალისწინებულ სარჩელის მიღებაზე უარის თქმის საფუძველებს, ისინი იმ მოთხოვნათა რიცხვს მიეკუთვნება, რომლებიც წაეყენება სასამართლოსადმი მიმართვის წესს (ისინი სარჩელის შეტანის პირობებია), ამ საფუძველთა არსებობისას სასამართლოსადმი განმეორებით მიმართვის შესაძლებლობა პირს უნარჩუნდება იმ პირობით, თუ აღმოიფხვრება (აცილებული იქნება) დაშვებული შეცდომა. საუბარია იმ შემთხვევებზე, როცა სარჩელი ამ სასამართლოს განსჯადი არ არის, იგი შეიტანა ქმედუუნარო პირმა, ან როცა დაინტერესებული პირის სახელით სარჩელი შეიტანა იმან, ვისაც საქმის წარმოების უფლებამოსილება არა აქვს.¹ ამ საფუძველებით სარჩელის მიღებაზე უარის თქმისას, მოსამართლემ, თუ ეს აუცილებე-

¹ ამიტომ, ჩვენი აზრით, უფრო სწორი იქნებოდა, თუ 186-ე მუხლის მე-2 ნაწილში სიტყვები „ე“ და „ზ“ ქვეპუნქტები შეიცვლებოდა სიტყვებით – „ე“ – „ზ“ ქვეპუნქტები.

ლია, მეურვეობისა და მზრუნველობის ორგანოთა წინაშე უნდა დააყენოს ქმედუნარიო პირთა უფლებების დაცვის საკითხი, დაინტერესებულ პირს განუმარტოს, თუ რომელ სათანადო სასამართლოს უნდა მიმართოს განსჯადობის წესების მიხედვით.

სარჩელის მიღებაზე უარის თქმის შესახებ მოსამართლემ უნდა გამოიტანოს დასაბუთებული განჩინება. განჩინებაში უნდა მიეთითოს, თუ როგორ უნდა იქნეს აცილებული საქმის აღძვრის დამაბრკოლებელი გარემოებანი. სარჩელის მიუღებულობის შესახებ გამოტანილი განჩინება ჩაჰბარდება მოსარჩელეს, რომელსაც იმავდროულად უბრუნდება მის მიერ შეტანილი საბუთები. სარჩელის მიღებაზე უარის თქმის განჩინებაზე შეიძლება კერძო საჩივრის შეტანა (187-ე მუხლი).

2. სარჩელის შეტანის¹ სამართლებრივი შედეგები. სარჩელის შეტანას და სასამართლოს მიერ მის მიღებას (სამოქალაქო საქმისწარმოების აღძვრას) იურიდიული, კერძოდ, როგორც მატერიალურ-სამართლებრივი, ისე საპროცესო ხასიათის შედეგები მოჰყვება.

მატერიალურ-სამართლებრივ შედეგებს მიეკუთვნება:

ა) სასარჩელო ხანდაზმულობის ვადის დენის შეწყვეტა სარჩელის შეტანის დღიდან (სამოქალაქო კოდექსის 138-ე მუხლი);

ბ) სარჩელის აღძვრის მომენტიდან ხდება მიმდინარე ფულადი გადასახადის დაკისრება (მაგალითად, ალიმენტის დაკისრება მომავალი დროისათვის სასამართლოში სარჩელის აღძვრის მომენტიდან – სამოქალაქო კოდექსის 1234-ე მუხლი);

გ) მოპასუხისათვის იმის შეტყობინების მომენტიდან, რომ მის მიმართ წარდგენილია სარჩელი ქონების გამოთხოვის შესახებ, სხვისი ქონების კეთილსინდისიერი მფლობელი (მოპასუხე) ვალდებულია აუნაზღაუროს მესაკუთრეს ყველა შემოსავალი, რომელიც კეთილსინდისიერმა მფლობელმა მიიღო ან უნდა მიეღო სადავო ქონებიდან. ამ შემოსავალთა გადახდევინება ხდება ქონების დაბრუნების შესახებ სარჩელის აღძვრის მომენტიდან.

ამასთან, უნდა აღინიშნოს, რომ სარჩელის შეტანა სასამართლოში, იურიდიული ფაქტია, რომელიც საპროცესო ურთიერთობებს წარმოშობს მოსარჩელესა და სასამართლოს შორის.

---

¹ ერთმანეთისაგან უნდა განავასხვაოთ ტერმინები. „სარჩელის შეტანა (აღძვრა)“ და „სამოქალაქო საქმისწარმოების აღძვრა“ (სარჩელის წარმოებაში მიღება), რადგან კანონმდებლობა მათ სხვადასხვა სამართლებრივ შედეგს უკავშირებს.

საპროცესო-სამართლებრივ შედეგებს უნდა მივაკუთვნოთ:

ა) სარჩელის წარმოებაში მიღების მომენტიდან დაიწყება სამოქალაქო პროცესი (სამართალწარმოება) კონკრეტულ სამოქალაქო საქმეზე. კერძოდ: დაინტერესებული პირები სამოქალაქო საპროცესო ურთიერთობების მონაწილენი ხდებიან, იძენენ საპროცესო უფლება-მოვალეობებს, ანუ საქმეს მიეცემა მსვლელობა სწორედ ამ მომენტიდან. სამოქალაქო საქმის აღძვრა იწვევს სამოქალაქო საპროცესო ურთიერთობების წარმოშობას. მხარეების უფლება-მოვალეობების გარდა, ამის შედეგად წარმოიშობა სასამართლოს უფლება-მოვალეობებიც. სასამართლო ვალდებული ხდება განიხილოს მხარეთა შორის არსებული დავა და გამოიტანოს გადაწყვეტილება. მოსარჩელე და მოპასუხე სრული მოცულობით იძენენ საპროცესო უფლება-მოვალეობებს.

ხაზგასმით უნდა აღინიშნოს, რომ საპროცესო-სამართლებრივი ურთიერთობები წარმოიშობა იმისდა მიუხედავად, მიიღო თუ არა სასამართლომ სარჩელი, რამეთუ, თუ მოსამართლე არ მიიღებს სარჩელს, მაშინ წარმოშობილი საპროცესო სამართალურთიერთობების ფარგლებში მოსარჩელე იძენს მოსამართლის ამ მოქმედების გასაჩივრების უფლებას. თუ მოსამართლემ მიიღო სარჩელი, მაშინ ამ მომენტიდან შეიძლება წარმოიშვას აგრეთვე საპროცესო ურთიერთობები სასამართლოსა და პროცესის სხვა მონაწილეთა შორის, რომლებიც ჩაებმებიან საქმეში და რომლებსაც შეუძლიათ გაეცნონ ამ საქმის მასალებს, იშუამდგომლონ სასამართლოს წინაშე, საქმეს დაურთონ მტკიცებულებები და ა.შ.

ბ) მნიშვნელოვანია, რომ საპროცესო კოდექსის 184-ე მუხლის მე-2 ნაწილის თანახმად, სარჩელის სასამართლოს წარმოებაში მიღების შემდეგ, მხარეთა შორის წამოჭრილი დავა არ შეიძლება რომელიმე სხვა სასამართლომ ან ორგანომ განიხილოს. აქედან გამომდინარე, მოსარჩელეს ამ მომენტიდან, უფლება აღარ აქვს წარადგინოს იგივე სარჩელი ამ ან სხვა სასამართლოში, ხოლო, თავის მხრივ, სასამართლო ორგანოებს ან სხვა ორგანოებს, უფლება აღარ აქვთ მიიღონ სარჩელი.

გ) სარჩელის შეტანით, დაინტერესებული პირი კარგავს შემდგომში საქმის განხილვის ადგილის არჩევის უფლებას, ეს როცა ალტერნატიულად განსჯადი სასამართლოა გათვალისწინებული კანონით (მაგალითად, საპროცესო კოდექსის მე-16 მუხლის 1-ლი ნაწილი) და მხარეები კარგავენ საქმის განხილვის ადგილის არჩევის უფლებასაც, რაც გათვალისწინებულია სახელშეკრულებო განსჯადობის წესებით (სსსკ-ის 21-ე მუხლი).

სასამართლო პრაქტიკა

სსსკ-ის 186-ე მუხლის დ“ ქვეპუნქტი

პირველ რიგში აღვნიშნავ, რომ საარბიტრაჟო შეთანხმება აღარ გახდება სარჩელის მიღებაზე უარის თქმის საფუძველი მხოლოდ მაშინ, როცა იგი გაუქმებულია.

ერთ-ერთ საქმეზე საკასაციო სასამართლომ აღნიშნა: „საყურადღებოა ის გარემოებაც, რომ საქმეში წარმოდგენილი სესხისა და იპოთეკის ხელშეკრულებების თანახმად, ამ ხელშეკრულებებიდან წარმოშობილი ნებისმიერი დავა უნდა განიხილოს და გადაწყვიტოს შპს „საქართველოს მუდმივმოქმედმა არბიტრაჟმა“. საქმის მასალებით არ დასტურდება ის გარემოება, რომ მითითებული საარბიტრაჟო შეთანხმება გაუქმებულია. ასეთ პირობებში კი სასამართლო ვალდებული იყო, ემსჯელა სესხისა და იპოთეკის ხელშეკრულებების ბათილობის საკითხის ქვემდებარეობაზე, რადგან სსსკ-ის 186-ე მუხლის „დ“ ქვეპუნქტის თანახმად, მოსამართლე არ მიიღებს სარჩელს, თუ მხარეებს დადებული აქვს ხელშეკრულება, რომ მათ შორის დავა გადასაწყვეტად გადაეცეს კერძო არბიტრაჟს. იმ შემთხვევაშიც კი, თუ სასამართლო არბიტრაჟს ჩათვლიდა არშემდგარად, მას უნდა ემსჯელა მითითებული ნორმის (186-ე მუხლის „დ“ ქვეპუნქტის) თაობაზე (სუსგ 2005 წ. №3 სამოქალაქო პროცესი, გვ. 16).

ხარვეზის შეესების გადა

მხარემ სასამართლოს მიერ დადგენილ ვადაში ხარვეზი არ გამოასწორა, ამდენად სააპელაციო საჩივარი კანონიერად დარჩა განუხილველი.

საკასაციო პალატა იზიარებს სააპელაციო სასამართლოს მსჯელობას ასევე იმის შესახებ, რომ კერძო საჩივარზე თანდართული დაგვიანებით გადახდილი სახ. ბაჟის ქვითარი სააპელაციო საჩივრის ხარვეზის გამოსწორებად ვერ ჩაითვლება, ვინაიდან მხარეს ხსენებული ხარვეზი უნდა გამოესწორებინა სასამართლოს მიერ დადგენილ ვადაში, რაც მას არ განუხორციელებია. ამიტომ სწორად გამოიყენა სასამართლომ სსსკ-

ის 63-ე მუხლი (სუსგ 2005 წ. №4, სამოქალაქო პროცესი, გვ. 11).
ზოლო სხვა საქმეზე აღნიშნულია, რომ საპროცესო მოქმედების შესას-
რულებლად დადგენილი ხარვეზის შევსების ვადის გასვლის შემდეგ
საპროცესო მოქმედების შესრულება ვერ გახდება საჩივრის დასაშვებად
მიჩნევის საფუძველი.

**საქმის მომზადება სასამართლოს მთავარ
სხდომაზე განსახილველად**

**§1. სასამართლოს მთავარ სხდომაზე განსახილველად
საქმის მომზადების სტადიის მიზნები
და მნიშვნელობა**

(სარჩელის (განცხადების) წარმოებაში მიღების (ე.ი. სამოქალაქო საქმის აღძვრის) შემდეგ მოსამართლე საქმეს ამზადებს სასამართლოს მთავარ სხდომაზე განსახილველად.)

(სამოქალაქო პროცესის მიზანი დარღვეული უფლების აღდგენაა, ე.ი. კანონიერი და დასაბუთებული გადაწყვეტილების გამოტანა და მისი აღსრულება. ცხადია, პროცესის მოცემული მიზნის მიღწევას სასამართლო ერთბაშად ვერ შეძლებს, თუ არ იქნება გავლილი პროცესის ეტაპები – პროცესის განვითარების სტადიები. პროცესის სტადია საპროცესო მოქმედებების სისტემაა. თითოეულ სტადიას თავისი კონკრეტული მიზანი აქვს.)

(საქმის მომზადების სტადიის მიზანია უზრუნველყოს საქმის დროულად და სწორად განხილვა და გადაწყვეტა, ანუ შექმნას ამისთვის აუცილებელი პირობები. ამასთან, სასურველია, რომ პირველ სასამართლო სხდომაზევე გადაწყდეს საქმე. საპროცესო კოდექსის მე-200 მუხლში სწორედ ასეა ჩამოყალიბებული საქმის მომზადების მიზანი. მასში მითითებულია, რომ სარჩელის (განცხადების) მიღების შემდეგ საქმეს ამზადებს მოსამართლე, ხოლო თუ საქმე კოლეგიურმა სასამართლომ უნდა განიხილოს, მაშინ საქმეს ამზადებს ამ სასამართლოს ერთ-ერთი წევრი, რათა დაჩქარდეს მისი განხილვა და შესაძლებელი გახდეს ერთ სასამართლო სხდომაზე საქმის განხილვის დამთავრება და სწორად გადაწყვეტა. მოსამართლის დავალებით, საქმე სასამართლო განხილვისათვის შეიძლება მოამზადოს მისმა თანაშემწემ.)

(ამ მიზნების მიღწევა ხდება მთელი რიგი იმ კერძო საკითხების გადაწყვეტით, რომლებიც შეიძლება ყოველი კონკრეტული საქმის მომზადების პროცესში წარმოიშვას. საქ უნდა ითქვას, რომ სამოქალაქო

პროცესში საქმე აღიძვრება მხოლოდ საქმის იმ მასალების საფუძველზე, რომლებიც მოსარჩელემ წარადგინა. ეს მასალები კი იძლევა მხოლოდ მოცემულ საქმეზე პროცესის აღძვრის შესაძლებლობის საკითხის გადაწყვეტის საფუძველს.) თუ არ არსებობს ან არასრულია მტკიცებულებები, ან თუ განცხადება არასათანადო მოსარჩელემ შეიტანა, ეს გარემოებები სარჩელის მიღებაზე უარის თქმის საფუძველი არაა (მხარეთა მიერ წარმოდგენილი მასალები, ყოველთვის როდია საკმარისი სასამართლო სხდომაზე დავის არსებითად გადასაწყვეტად. ამიტომ ზოგჯერ აუცილებელია ახალი მტკიცებულებების წარმოდგენა, ხოლო ზოგჯერ კი ახალი პირების ჩაბმა პროცესში, რაც იწვევს საქმის განხილვის გადადებას, მაგრამ ყოველივე ამის თავიდან აცილება შეუძლებელია, თუ მოსამართლე, თავის წარმოებაში სარჩელის მიღების შემდეგ, სასამართლოს მთავარ სხდომაზე არსებითად განსახილველად (მოსასმენად) საქმის დანიშნამდე, მიიღებს ზომებს მტკიცებულებითი მასალის შევსების მიზნით და გადაწყვეტს სხვა აუცილებელ საკითხს. ამრიგად, შეიძლება ითქვას, რომ სასამართლოს მთავარ სხდომაზე განსახილველად საქმის მომზადება აუცილებელი დამაკავშირებელი რგოლია სამოქალაქო პროცესის სისტემაში საქმის აღძვრასა და მის არსებითად განხილვას შორის.) შეიძლება ითქვას, რომ სამოქალაქო საქმეთა მომზადება სასამართლოს მთავარ სხდომაზე განსახილველად, სასამართლო განხილვის ფუნდამენტია, მისი საფუძველია, ბაზისია. მის ხარისხზეა დამოკიდებული, საბოლოოდ თუ რა შედეგით დამთავრდება საქმის განხილვა.

სასამართლოს მთავარ სხდომაზე განსახილველად საქმის მომზადების სტადიაზე სასამართლოსა და მხარეთა საპროცესო საქმიანობის შინაარსის გაანალიზებისას გასათვალისწინებელია შეჯიბრებითობის პრინციპი სამოქალაქო პროცესში, რომლის თანახმადაც, მტკიცების სფეროში სიმძიმის ცენტრი თვითონ მხარეებზეა გადატანილი (მტკიცების ტვირთი მხარეებს აწევთ). სასამართლოს შეუძლია მხოლოდ შესთავაზოს მხარეებს წარმოადგინონ დამატებითი მტკიცებულებები, თავიანთი მოთხოვნებისა და შესაგებლის დასასაბუთებლად. ან თუ მხარეს საკუთარი ძალებით არ შეუძლია მტკიცებულებათა მიღება, მხარის შუამდგომლობით გამოითხოვს წერილობით და ნივთიერ მტკიცებულებებს. ამიტომ სამოქალაქო საქმის მომზადება მთავარ სხდომაზე განსახილველად, არა მხოლოდ სასამართლოს მოვალეობაა, არამედ მხარეთა აქტიურობასაც

გულისხმობს და მოითხოვს. თუ რომელიმე მხარე საქმის მომზადების დროს სათანადო აქტიურობას არ გამოიჩინებს და არ წარმოადგენს ყველა აუცილებელ მტკიცებულებას, არ შეაგროვებს მათ, რომელთა წარდგენაც შეთავაზებულ და რეკომენდებულ იქნა მოსამართლის მიერ, მაშინ, ცხადია, ამით შემცირდება სასამართლოში მხარის წარმატების შანსები, რამეთუ თვითონ სასამართლო, სამოქალაქო პროცესის თანამედროვე იდეოლოგიის (კონცეფციის) შესაბამისად, მხარის სასარგებლოდ თავისი ინიციატივით ვეღარ იმოქმედებს. ამრიგად, საქმის მომზადების სტადია საქმის სწორად გადაწყვეტის საფუძველია (ბაზისია).

(საქმის მომზადება ყველა შემთხვევაშია სავალდებულო. კანონით არაა დადგენილი, საქმის მომზადების დასაწყებად მოსამართლემ უნდა გამოიტანოს თუ არა შესაბამისი განჩინება, რომლის გამოტანის მომენტიდანაც დაიწყებოდა საქმის მომზადება.) ვფიქრობთ, რომ როგორც ყველა დამოუკიდებელი სტადია, ამ სტადიის დაწყებაც განჩინებით უნდა გაფორმდეს. რაც შეეხება საქმის მომზადების პერიოდს (ხანგრძლივობას), საპროცესო კოდექსით განსაზღვრული არ არის, თუ რა ვადაში უნდა მოამზადოს საქმე სასამართლომ. უნდა ითქვას მხოლოდ, რომ საქმის მომზადება გაგრძელდება საქმის სასამართლოს მთავარ სხდომაზე განხილვის შესახებ სასამართლოს განჩინების გამოტანამდე (მუხლი 207-ე), ან 209-ე მუხლით გათვალისწინებული საფუძველით განჩინების გამოტანამდე.

§2. სასამართლოს მთავარ სხდომაზე განსახილველად საქმის მომზადების მიზნით მოსამართლის მიერ შესრულებული მოქმედებების შინაარსი

(მომზადების სტადიაზე შესრულებულ საპროცესო მოქმედებათა მოცულობას კონკრეტული კატეგორიის სამოქალაქო საქმეებზე და ცალკეულ საქმეთა მომზადების მეთოდოკას, თავისი სპეციფიკა აქვს, რაც განსაზღვრება სადავო სამართალურთიერთობის ხასიათით, საქმის სირთულით, მტკიცების სირთულით, ასევე სხვა გარემოებებით.¹)

(შესრულებული მოქმედებების შინაარსის მიხედვით, საქმეთა მომზად-

---

¹ Особенности рассмотрения отдельных категорий гражданских дел. М., 1995, кз. 23, 38, 77 და სხვა.

დება მოიცავს ყველა მოქმედებას განცხადების მიღების (საქმის აღძვრის) მომენტიდან სასამართლო განხილვამდე.)

საქმის მომზადების მიზნებსა და ამოცანებს მოსამართლე ასრულებს კონკრეტული საპროცესო მოქმედებების შესრულებით.

(საქმის მომზადების მიზნით, მოსამართლე შესაბამის დავალებებს აძლევს მოპასუხეს, კერძოდ, 201-ე მუხლის თანახმად, მოსამართლე გადაუგზავნის მოპასუხეს სარჩელისა (განცხადების) და მასზე თანდართული იმ დოკუმენტების (საბუთების) ასლებს, რომლებიც ასაბუთებენ მოსარჩელის მოთხოვნას და შესთავაზებს მას, მოსამართლის მიერ დანიშნულ (დადგენილ) ვადაში შეადგინოს თავისი წერილობითი პასუხი (შესაგებელი)¹ სარჩელსა და მასში დასმულ საკითხებზე, აგრეთვე წერილობით შეადგინოს თავისი მოსაზრებები სარჩელზე დართული საბუთების შესახებ და ამ ვადაში წარუდგინოს ისინი სასამართლოს.) აქვე კანონით განსაზღვრულია ის, თუ რა უნდა იყოს მითითებული მოპასუხის წერილობით პასუხში. სახელდობრ: ცნობს თუ არა მოპასუხე სარჩელს, თუ სარჩელს არ ცნობს, რა კონკრეტულ გარემოებებს (იურიდიულ ფაქტებს) ემყარება მისი შესაგებელი სარჩელის წინააღმდეგ; რა მტკიცებულებებით შეიძლება დამტკიცდეს ეს გარემოებები (იურიდიული ფაქტები); რა საპროცესო საშუალებებით აპირებს მოპასუხე სარჩელისაგან თავის დაცვას, კერძოდ კი, ზომ არ აპირებს იგი შეგებებული სარჩელის აღძვრას, ზომ არ უარყოფს სარჩელის დასაშვებობას, ზომ არ ექნება აცილება სასამართლოს ან მოსამართლის მიმართ და ა.შ.; ვინ შეიძლება ჩაებნენ პროცესში თანამონაწილეებად ან მესამე პირებად; რომელი მოწმე უნდა იქნეს დაბარებული სასამართლო სხდომაზე. ამდენად, მოპასუხე წინასწარ ეცნობა როგორც მის წინააღმდეგ აღძრულ მოთხოვნას, ისე იმ ფაქტებსაც, რაც ამ მოთხოვნის საფუძველს (დასაბუთებას) წარმოადგენს. ეს კი საქმის სწორად და სწრაფად გადაყვების ერთ-ერთი პირობაა.

(აღსანიშნავია, რომ შესაგებელის წამოყენება ან შეგებებული სარჩელის აღძვრა მოპასუხის უფლებაა და არა მისი ვალდებულება.)

---

¹ ვინაიდან შესაგებელში მხარე არ აყენებს დამოუკიდებელ მოთხოვნას, ამ ვადის გასვლის შემდეგ მხარეს უფლება აქვს სარჩელის მოთხოვნა უარყოფს ახსნა-განმარტებაში, და ის, რაც უნდა ეთქვა შესაგებელში, ეთქვას ახსნა-განმარტებაში, ამიტომ ზოგჯერ შესაგებლისთვის ვადის დაწესება ფორმალური ხასიათისაა.

მოსამართლის ამ დავალების შესრულების შემდეგ, მოპასუხის წერილობითი პასუხისა და მასზე დართული დოკუმენტების (საბუთების) ასლები უნდა გადაეგზავნოს მოსარჩელეს (202-ე მუხლი). მოსარჩელეს, თავის მხრივ, უფლება აქვს მოსამართლეს დამატებითი მტკიცებულებები წარუდგინოს, აგრეთვე წერილობით აცნობოს მას თავისი მოსაზრებები მოპასუხის წერილობითი პასუხის თაობაზე მისი მიღებიდან 5 დღის ვადაში.

როგორც ზემოაღნიშნული წესებიდან თვალნათლივ ჩანს, საქმის მომზადების სტადიაზე მიმდინარეობს მხარეთა შორის წერილობითი საბუთების გაცვლა, ანუ მიმდინარეობს მხარეთა წერილობითი შეჯიბრება. ამ ნიშნით იგი განსხვავდება მისი მომდევნო სტადიისაგან (სამამართლოს მთავარი სხდომისაგან), რომლის დროსაც ადგილი აქვს მხარეთა შორის ზეპირ შეჯიბრებას.

გარდა ამისა, მოსამართლემ უნდა შეასრულოს საპროცესო კოდექსის 203-ე მუხლით გათვალისწინებული მოქმედებები. ამ მუხლში კანონმდებელმა დააფიქსირა ძირითადი მოსამზადებელი მოქმედებების ჩამონათვალი, თუმცა, საქმის მომზადების მიზნით, მოსამართლის მიერ შესასრულებელი მოქმედებების ეს ჩამონათვალი არ არის ამოწურავი.

203-ე მუხლის მე-2 ნაწილი მოსამართლეს უფლებას აძლევს შეასრულოს სხვა აუცილებელი მოქმედებებიც, რომლებიც ხელს შეუწყობენ სასამართლოს მთავარ სხდომაზე განსახილველად საქმის მომზადებას. იმას, თუ რომელი კონკრეტული საპროცესო მოქმედების შესრულებაა აუცილებელი საქმის ყოველმხრივად და სრულად მოსამზადებლად, განსაზღვრავს მოსამართლე საქმის მონაწილეთა აზრის გათვალისწინებით, სამართალწარმოების სახიდან, საქმის კატეგორიის თავისებურებიდან და საქმის კონკრეტული გარემოებებიდან გამომდინარე.

(მოსამზადებელ მოქმედებათა შესრულება ამა თუ იმ მოცულობით, დამოკიდებულია საქმის კონკრეტულ გარემოებებზე) არ არის აუცილებელი (სავალდებულო), რომ კანონში ჩამოთვლილი ყველა მოქმედება შესრულდეს თითოეულ სამოქალაქო საქმეზე. მოცემული ნორმა, ისევე როგორც მრავალი სხვა ნორმა, ზოგადი, ანუ აბსტრაქტული ხასიათისაა. მის სწორად გამოსაყენებლად საჭიროა იმ ცხოვრებისეული გარემოებების გათვალისწინება, რომელთაც იურიდიული მნიშვნელობა აქვთ კონკრეტულ საქმეზე.

(რთულია სამართლის ნორმაში სრული მოცულობით ყველა იმ საპრო-

ცესო მოქმედების გათვალისწინება, რომლებიც ნებისმიერი კატეგორიის სამოქალაქო საქმეთა მომზადების დროს შეიძლება შესრულდეს. სწორედ ამიტომ, რომ მოსამართლეს კანონით უფლება აქვს ამა თუ იმ კონკრეტულ სამოქალაქო საქმეზე შეასრულოს სხვა საპროცესო მოქმედებები, რომელთა შესრულებაც, მისი აზრით, აუცილებელია კონკრეტული საქმის დროულად და სწორად გადასაწყვეტად.)

(თუ მხარეები მორიგდებიან ამ სტადიაზე, მაშინ მოსამართლემ უნდა იმოქმედოს 209-ე მუხლის შესაბამისად.)

მოსარჩელეს შეუძლია ამ სტადიაზე დააზუსტოს აღძრული მოთხოვნის საფუძველი, ასევე დაასახელოს დამატებითი გარემოებები.

რადგან საქმის მომზადებისას ხდება წერილობითი შეჯიბრება მხარეთა შორის, ამიტომ მათ ამ სტადიაზე არ იბარებენ.

რაც შეეხება 203-ე მუხლით გათვალისწინებულ ძირითად მოსამზადებელ მოქმედებებს, ეს მოქმედებები კონკრეტულად იმაში გამოიხატება, რომ მოსამართლეს უფლება აქვს დაავალოს მხარეებს შეავსონ, ხოლო, თუ ეს საჭიროა, განმარტონ კიდევ მათ მიერ წარმოდგენილი წერილობითი მასალები, ასევე წინადადება მისცეს, წარმოადგინონ საქმისათვის მნიშვნელობის მქონე ნივთები თუ დოკუმენტები.

მოსამართლეს შეუძლია გადაწყვიტოს პროცესში თანამონაწილეებისა (თანამოსარჩელეთა და თანამოპასუხეთა) და მესამე პირების დაშვების საკითხი. ამ დროს უნდა გაირკვეს, რომელი პირები არიან იურიდიულად დაინტერესებული საქმის შედეგით, რომლებიც არ არიან მითითებულნი სარჩელში. შესაბამის შემთხვევებში მოსამართლემ უნდა მიუთითოს მოსარჩელესა და მოპასუხეს, რომ აუცილებელია პროცესში მათ მხარეზე თანამოპასუხეთა და იმ მესამე პირთა ჩაბმა, რომლებიც არ განაცხადებენ დამოუკიდებელ მოთხოვნას დავის საგანზე. პროცესში ჩაბმულ იმ მესამე პირებს, რომლებიც არ აცხადებენ დამოუკიდებელ მოთხოვნას დავის საგანზე, მოსამართლემ უნდა განუმარტოს, თუ რა შედეგები მოჰყვება მათ მიერ პროცესში მონაწილეობაზე უარის თქმას.

მოსამართლემ უნდა უზრუნველყოს პროცესში თანამოპასუხეთა ჩაბმა მოსარჩელის მოთხოვნით სავალდებულო თანამონაწილეობის შემთხვევაში, როცა მოსარჩელის მოთხოვნათა განცალკევებულად განხილვა თითოეული პირის მიმართ ცალ-ცალკე შეუძლებელია, მაგალითად, როცა საკითხი ეხება სოლიდარულ პასუხისმგებლობას დაზარალებულის წინაშე (სამოქალაქო კოდექსის 998-ე მუხლი), ან იმ საქმეებზე, როცა საკ-

ითხი ეხება მესაკუთრის ქონების ნაწილის გამოყოფას საერთო საკუთრებიდან და სხვ.

საკითხი იმის შესახებ, თუ ვინ არის საქმის შედეგით დაინტერესებული პირი, განისაზღვრება საქმის ხასიათითა და მისი კონკრეტული გარემოებებით. ასეთი, კერძოდ, შეიძლება იყოს ის პირი (ფიზიკური თუ იურიდიული), რომლის უფლება-მოვალეობებზეც შეიძლება გავლენა იქონიოს სასამართლოს გადაწყვეტილებამ (მაგალითად, კანონისმიერი მემკვიდრე, როცა მემკვიდრეობაზე დავა წარმოიშვა სხვა მემკვიდრეთა შორის).

რაც შეეხებათ მესამე პირებს დამოუკიდებელი მოთხოვნით, ისინი, თავიანთი იურიდიული ბუნებით მოსარჩელები არიან. ამიტომ დაუშვებელია მათი იძულებითი ჩაბმა პროცესში. დისოზიციურობის პრინციპის თანახმად, მოსამარლეს შეუძლია მხოლოდ აცნობოს მათ პროცესის შესახებ და ასევე იმის შესახებ, რომ მათ შეუძლიათ გამოვიდნენ პროცესში. პროცესის შესახებ ატყობინებენ ასევე დაიტერესებულ პირებს უდავო წარმოების საქმეებზე.

სადავო მატერიალური სამართალურთიერთობის იურიდიული შემადგენლობისა და მისი სუბიექტების განსაზღვრით, მოსამართლეს მნიშვნელოვნად უმარტივდება იმ მტკიცებულებათა დადგენა, რომლებიც შეეხება საქმეს, აგრეთვე მტკიცების სუბიექტების დადგენა. მომზადების სტადიაზე გამოიყენება საპროცესო კოდექსის ზოგადი (საერთო) წესები მტკიცებულებების შესახებ. საქმის მომზადების სტადიაზე გამოიყენება მტკიცებულებათა დასაშვებობის და შესახებობის ნორმები.

მტკიცებულებათა შეგროვებაში მხარეთათვის ხელშეწყობისა და დახმარებისათვის, საქმის მომზადების სტადიაზე სასამართლო ასრულებს 203-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის „ბ“ ქვეპუნქტით გათვალისწინებულ შემდეგ საპროცესო მოქმედებას: მხარეთა თხოვნით (შუამდგომლობით) გამოითხოვს მტკიცებულებებს (წერილობითსა და ნივთიერს) უშუალოდ მისი მფლობელისაგან, ვისთანაც არ უნდა იყოს იგი, თუ მათი მიღება თავად მხარეებმა ვერ შეძლეს (103-ე მუხლი). ეს ნორმა შეჯიბრებითობის პრინციპის გამოხატულებაა. პროცესის შეჯიბრებითობის საწყისეობზე გადასვლის მიზნით, კანონში საუბარია, რომ მხარეებმა უნდა იშუამდგომლონ სასამართლოს წინაშე მტკიცებულებათა გამოთხოვის შესახებ, ე.ი. მათ უნდა გამოიჩინონ აქტიურობა იმ ფაქტების დამტკიცების საკითხში, რომლებიც მათ მოთხოვნას (უფლებას) ადასტურებენ.

(სასამართლოს მთავარ სხდომაზე განსახილველად საქმის მომზადების სტადიაზე მტკიცებულებათა შეგროვების საკითხში გამოიყენება მხარეთათვის დახმარების (ხელის შეწყობის) შემდეგი მეთოდები:

ა) წერილობით და ნივთიერ მტკიცებულებათა გამოთხოვა მხარეთა შუამდგომლობით უშუალოდ მათი მფლობელისაგან, ვისთანაც არ უნდა ინახებოდეს ისინი.

ბ) წერილობითი და ნივთიერი მტკიცებულებების გამოთხოვა, როცა მიმართვა (მოთხოვნა) ხელზე ეძლევა დაინტერესებულ პირს ამ მტკიცებულებათა სწრაფად მისაღებად.

გ) მტკიცებულებათა გამოთხოვა სასამართლო დავალების მიცემის (გაგზავნის) გზით;

დ) მტკიცებულებათა მიღება ექსპერტიზის დანიშვნის (ჩატარების) გზით;

ე) მტკიცებულებათა მიღება ადგილზე დათვალიერების ჩატარების გზით.)

სასამართლოს შეუძლია ამ სტადიაზე მოახდინოს სარჩელის უზრუნველყოფა; ასევე გადაწყვიტოს სპეციალისტის მოწვევის საკითხი; დაიბაროს მოწმეები, აგრეთვე ექსპერტები და სპეციალისტები სასამართლო სხდომის დღისათვის; შეამოწმოს მტკიცებულებები, თუ ეს სასამართლოში საქმის არსებითად განხილვისას ძნელი იქნება, ან გააჭიანურებს საქმის განხილვას.

სასამართლო სხდომის დღისათვის მოწმეთა დაბარების საკითხის გადაწყვეტისას, სასამართლომ უნდა განსაზღვროს იმ პირთა წრე, რომლებიც მოწმედ უნდა იქნენ დაბარებული და უნდა უზრუნველყოს მათი სასამართლოში გამოცხადება.

რაც შეეხება წერილობით და ნივთიერ მტკიცებულებათა ადგილზე დათვალიერებას, მას მოსამართლე აწარმოებს საქმის მომზადების სტადიაზე გადაუდებელ შემთხვევებში, საქმის მონაწილეებისათვის ადგილზე დათვალიერების დროისა და ადგილის შეტყობინებით. ადგილზე დათვალიერების შედეგები აისახება დათვალიერების ოქმში.

მოსამართლეს უფლება აქვს დანიშნოს ექსპერტიზა საქმის მომზადების სტადიაზე ყველა შემთხვევაში, როცა საქმის გარემოებებიდან და წარმოდგენილი მტკიცებულებებიდან გამომდინარე, აუცილებელია ექსპერტიზის დასკვნა. უნდა მივაქციოთ ყურადღება იმას, რომ ექსპერტიზის დანიშვნა სავალდებულოა, როცა ეს კანონითაა გათვალისწინებული (იხ-

ილეთ, მაგალითად, საპროცესო კოდექსის 324-ე და 327-ე მუხლები). საქმის მომზადების სტადიაზე მოსამართლეს შეუძლია დანიშნოს დამატებითი ექსპერტიზაც. თუმცა მას არა აქვს უფლება ამ სტადიაზე დანიშნოს განმეორებითი ექსპერტიზა, რამეთუ ექსპერტიზის დასკვნა შეიძლება შეფასდეს მხოლოდ სასამართლო სხდომაზე მტკიცებულებათა გამოკვლევის შედეგად. ექსპერტიზის დანიშნისას მხედველობაში უნდა იქნეს მიღებული საპროცესო კოდექსის 162-170-ე მუხლები. ამასთან, საქმის მონაწილეთ უნდა განემარტოთ მათი უფლება ექსპერტის წინაშე წარადგინონ კითხვები, რომლებზეც საჭიროა ექსპერტის დასკვნა (რომლებიც უნდა განმარტოს ექსპერტმა).

ამა თუ იმ საპროცესო მოქმედების შესრულებისას (მაგალითად, ეს შეიძლება იყოს ადგილზე დათვალიერება, მოწმეთა დაკითხვა, მტკიცებულებათა უზრუნველყოფა, გეგმებისა და გაანგარიშებების შედგენა და ა.შ.), სასამართლოს შეუძლია მოიწვიოს სპეციალისტი, რომელიც ვალდებულია გამოცხადდეს სასამართლოში, გაუწვიოს მას კონსულტაცია, აღმოუჩინოს ტექნიკური დახმარება. სპეციალისტად მოწვეულის ზეპირი კონსულტაცია შეიტანება სასამართლო სხდომის ოქმში, ხოლო მისი წერილობითი პასუხები დაერთვის საქმეს.

უაღრესად მნიშვნელოვანია სსსკ-ის 206-ე მუხლით გათვალისწინებული სამართლებრივი შედეგები, კერძოდ, ამ მუხლის თანახმად, მხარეთა მოვალეობას წარმოადგენს შეასრულონ საქმის მომზადების მიზნით მოსამართლის მითითებები. წერილობითი მასალების წარუდგენლობა ისეთი მიზეზით, რომელსაც სასამართლო არასაპატიოდ ცნობს, მხარეს უფლებას ართმევს შეასრულოს ასეთი მოქმედება ამ საქმის არსებითად (ანუ მთავარ სხდომაზე) განხილვის დროს, ანუ ამ დავალებათა (მოვალეობათა, მოთხოვნათა) არშემსრულებელ მხარეს ეკისრება შესაბამისი არახელსაყრელი სამართლებრივი შედეგები.)

§3. მოსამზადებელი სხდომის დანიშვნა

საპროცესო კოდექსის ის თავი, რომელიც საქმის მომზადების სტადიას ეხება, ითვალისწინებს მოსამზადებელი სხდომის (რომელიც პირველად არის შემოღებული სსსკ-ში) დანიშვნის შესაძლებლობასაც (205-ე მუხლი), მაგრამ ეს ისე არ უნდა გავიგოთ, თითქოს მოსამზადებელი სხდომა საქმის მომზადების სტადიის სავალდებულო ელემენტია და მისი დანიშვნა ყოველთვის აუცილებელია, არამედ მისი დანიშვნა სსსკ-

ის 205-ე მუხლით დადგენილი პირობების გათვალისწინებით, მოსამართლის შეხედულებაზე დამოკიდებული. ეს არის გამონაკლისი ზოგადი წესიდან, კერძოდ, თუ წარმოდგენილი წერილობითი მასალები მოსამართლეს საფუძველს აძლევს ივარაუდოს, რომ მხარეებმა შეიძლება საქმე მორიგებით დამთავრონ, მოპასუხემ ცნოს სარჩელი, ან მოსარჩელემ უარი თქვას სარჩელზე, აგრეთვე, თუ მოსამართლის აზრით, სასამართლო განხილვისათვის საქმის სათანადოდ მომზადების ინტერესი ამას მოითხოვს, მხარეთა წერილობითი მასალების მიღების შემდეგ მას შეუძლია დანიშნოს მოსამზადებელი სხდომა. ყოველივე ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე კი, შესაძლებელია არც დანიშნოს (არ ჩატარდეს) მოსამზადებელი სხდომა, მოსამართლემ საქმე საკმაოდ მომზადებულად მიიჩნიოს და დანიშნოს მთავარი სხდომა.

დაუშვებელია მოსამზადებელ სხდომაზე დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გამოტანა, რამეთუ ასეთი გადაწყვეტილების გამოტანა სასამართლოს მხოლოდ მთავარ სხდომაზე შეუძლია, ხოლო მოსამზადებელი სხდომა კი, თავისი არსით, არ არის მთავარი სხდომა.

მოსამართლე თავისი განჩინებით მოსამზადებელ სხდომაზევე შეწყვეტს საქმის წარმოებას, თუ:

- ა) მოსარჩელე უარს იტყვის სარჩელზე;
- ბ) მხარეები მორიგდებიან.

ამ საფუძველებით საქმისწარმოების შეწყვეტას მოსდევს სსსკ-ის 273-ე მუხლით გათვალისწინებული შედეგები.

მოსამართლე გამოიტანს სარჩელის დაკმაყოფილების შესახებ გადაწყვეტილებას, თუ მოპასუხე ცნობს სარჩელს მოსამზადებელ სხდომაზე.

სსსკ-ის 205-ე მუხლის აღქმისას შეიძლება მოგვეჩვენოს, რომ სამოქალაქო პროცესი ახალი სსსკ-ის მიხედვით გართულებული და გაჭიანურებულია. თუმცა მოსამზადებელი სხდომის დანიშვნა მთავარ სხდომაზე განსახილველად საქმის მომზადების სტადიაზე და ამ სხდომის ჩატარების წესი კანონმდებლის მიერ დადგენილია მთლიანობაში სამოქალაქო პროცესის დაჩქარების ინტერესიდან გამომდინარე. საქმისწარმოების დამთავრება გადაწყვეტილების გამოტანის გარეშე, აღნიშნული ინსტიტუტის შემოღებამდე, 1964 წლის საპროცესო კოდექსის მიხედვით, დაიშვებოდა მხოლოდ სასამართლო განხილვის სტადიაზე. სსსკ-ის 205-ე და 209-ე მუხლებით კი გათვალისწინებულია საქმისწარმოების შეწყვეტისა და სარჩელის განუხილველად დატოვების შესაძლებლობა მთავარ სხდომაზე განსახილველად საქმის მომზადების სტადიაზეც. მართალია,

აღნიშნულ მუხლებში პირდაპირ არაა მითითებული, მაგრამ ამავე სტადიაზე დასაშვებია საქმისწარმოების შეჩერებაც. ამ დანაწესების წყალობით სამოქალაქო პროცესი კონკრეტულ საქმეზე იკვეცება და იზოგება როგორც მხარეთა, ისე სასამართლოს დრო.

მოსამზადებელი სხდომის ჩატარებისა და საერთოდ ამ ინსტიტუტის შემოღების აუცილებლობა, პირველ ყოვლისა, გამოწვეულია მთავარ სხომაზე განსახილველად საქმის მომზადების სტადიაზე მხარეთა მიერ განხორციელებული განკარგვითი მოქმედებების საპროცესო წესით განმტკიცების საჭიროებით. მოსამზადებელი სხდომა წარმოადგენს მომზადების სტადიაზე ამ განკარგვითი მოქმედებების ფიქსაციის საპროცესო მექანიზმს.

§4. სასამართლოს მთავარ სხდომაზე განსახილველად საქმის დანიშვნის წესი

(საპროცესო კოდექსის 207-ე მუხლის თანახმად, მოსამართლეს, მას შემდეგ, რაც ცნობს საქმეს საკმაოდ მომზადებულად, გამოაქვს განჩინება სასამართლოს მთავარ სხდომაზე მისი არსებითად განხილვის დანიშვნის შესახებ. ეს იმას ნიშნავს (იმის მანიშნებელია), რომ შესრულებულია საქმის მომზადებისათვის საჭირო ყველა აუცილებელი მოქმედება (რომლებიც გათვალისწინებულია სსსკ 201-ე და 203-ე მუხლებში). თუ შემდგომმა სასამართლომ გააუქმა გადაწყვეტილება და საქმე გადასცა ხელახლა განსახილველად, მაშინ, თუ ეს აუცილებელია, საქმის მომზადება განახლდება.)

როდის შეიძლება ჩაითვალოს საქმე სათანადოდ (საკმაოდ) მომზადებულად?

(ეს ხდება მაშინ, როცა განსაზღვრულია საქმის მონაწილეთა შემადგენლობა, დაზუსტებულია მათი მოთხოვნები და შესაგებელი; დადგენილია საქმისათვის მნიშვნელობის მქონე იურიდიული ფაქტების წრე; შეგროვილია ამ ფაქტების დამადასტურებელი, ან მათი უარყოფელი (გამაქარწყლებელი) მტკიცებულებები; მოპასუხეს გაეგზავნა სარჩელისა და მასზე თანდართული საბუთების ასლები, რითაც შესაძლებლობა მიეცა გამოეხატა თავისი პოზიცია აღძრულ მოთხოვნასთან, მის საფუძველთან დაკავშირებით. თუ მხარეები არ შეასრულებენ საქმის მომზადების მიზნით მოსამართლის დავალებებს და არ გამოიჩინენ სათანადო

აქტიურობას, ეს გარემოება მხოლოდ მათთვის გამოიწვევს არასასურველ შედეგებს და არ შეუშლის ხელს მოსამართლეს საქმე მომზადებულად ცნოს და განჩინებით დაადგინოს მისი მოსმენა სასამართლოს მთავარ სხდომაზე, ანუ დანიშნოს საქმის არსებითად განხილვა.)

მოუმზადებელი საქმის სასამართლოს მთავარ სხდომაზე განსახილველად დანიშნვის თავიდან აცილების მიზნით, ზემოაღნიშნულ განჩინებაში მითითებულ უნდა იქნეს საქმის განხილვის დრო (დღე და საათი) და ადგილი, ჩატარებული მოსამზადებელი მოქმედებები, ასევე სასამართლოში საქმის მონაწილეთა გამოცხადების უზრუნველყოფის შესახებ ზომები (ღონისძიებები).

(სასამართლოს მთავარ სხდომაზე საქმის განხილვის დღეს სასამართლო იმ ვარაუდით ნიშნავს, რომ მხარეებს შესაძლებლობა ჰქონდეთ მოემზადონ ზეპირი შეჯიბრებისათვის.)

§5. სასამართლოს მთავარ სხდომაზე განსახილველად საქმის მომზადების სტადიაზე საქმის წარმოების დამთავრება

(209-ე მუხლის საფუძველზე შესაძლებელია სამოქალაქო პროცესის დამთავრება სასამართლოს მთავარ სხდომაზე განსახილველად საქმის მომზადების სტადიაზე, მოსამართლეს შეუძლია 272-ე და 275-ე მუხლების შესაბამისი ქვეპუნქტებით გათვალისწინებული საფუძველების (გარემოებების) არსებობისას, საქმისწარმოება შეწყვიტოს ან სარჩელი (განცხადება) განუხილველად დატოვოს, რის შესახებაც მას გამოაქვს მოტივირებული განჩინება.

(განკარგვითი მოქმედებების შესრულების ყველა აუცილებელი პირობა, რაც გათვალისწინებულია საქმის განხილვის სტადიაზე, დაცულ უნდა იქნეს საქმის მომზადების სტადიაზეც.) კერძოდ, მხარეებს უნდა განემართოს განკარგვითი საპროცესო მოქმედებების შედეგები, ასევე, თუ მოსარჩელემ უარი თქვა სარჩელზე ან მხარეები მორიგდნენ, ეს უნდა აისახოს ოქმში (თუ ეს მოხდა მოსამზადებელ სხდომაზე), ან თუ ყოველივე ეს წერილობითაა განცხადებული, მაშინ დაერთვის საქმეს და სხვ.

(საქმის მომზადების სტადიაზევე საქმის დამთავრების შესახებ საკითხის გადაწყვეტის შესაძლებლობა, ამარტივებს პროცესს, პროცესი

ამით აღარ ჭიანურდება, პირიქით, იგი იკვეცება კონკრეტულ საქმეზე, რაც სამართალწარმოებას ხდის ოპერატიულს, რითაც იზოგება როგორც მხარეთა, ისე სასამართლოს დრო და ძალები (საშუალებები.)

კანონმდებლის ასეთი პოზიცია იმით აიხსნება, რომ საქმის წარმოება, მისი მომზადება და არებითად განხილვა ხორციელდება ერთპიროვნულად მოსამართლის მიერ, ხოლო იმ საკითხების გადაწყვეტა, რომლებიც საქმის წარმოების შეწყვეტასთან ან სარჩელის განუხილველად დატოვებასთან არის დაკავშირებული (საქმის დამთავრება ხდება მისი არსებითად გადაწყვეტის გარეშე), არ შეეხება დავის არსს. ამიტომ აუცილებელი არ არის ამ საპროცესო მოქმედებების გადატანა საქმის განხილვის სტადიაზე (მთავარ სხდომაზე).

ამრიგად, რომ არ გაჭიანურდეს არამართლზომიერად დაწყებული პროცესი, მოსამართლეს შესაძლებლობა ეძლევა გამოასწოროს თავისი შეცდომები ჯერ კიდევ საქმის მომზადების სტადიაზე (შეცდომაში იგულისხმება 272-ე მუხლის „ა“, „ბ“ და „ვ“ ქვეპუნქტებითა და 275-ე მუხლის „ა“, „ბ“ და „ე“ ქვეპუნქტებით გათვალისწინებული საფუძვლების გაუთვალისწინებლობა მოსამართლის მიერ, სარჩელის წარმოებაში მიღების საკითხის გადაწყვეტისას).

საქმის მომზადების სტადიაზე საქმისწარმოების შეწყვეტა, შეწყვეტის საფუძვლებისა და მიხედვით (გათვალისწინებით), შესაძლებელია მოხდეს ოქმის შედგენით ან ამის გარეშე. თუ მაგალითად საქმის წარმოების შეწყვეტის საფუძველია ერთ-ერთი ობიექტური ხასიათის გარეშე (კერძოდ, 272-ე მუხლის „ა“, „ე“ და „ვ“ ქვეპუნქტები), მაშინ ოქმის შედგენა არ არის საჭირო. ხოლო თუკი საქმისწარმოების შეწყვეტის საფუძველია მხარეთა განკარგვითი მოქმედებები (სარჩელზე უარის თქმა ან მხარეთა მორიგება), მაშინ ამ მოქმედებების ოქმში ფიქსირებაა საჭირო.

რაც შეეხება სარჩელის განუხილველად დატოვებას საქმის მომზადების სტადიაზე 275-ე მუხლის „ა“, „ბ“ და „ე“ ქვეპუნქტებით გათვალისწინებული საფუძვლებით, ეს ხდება ოქმის შედგენის გარეშე, რამეთუ პროცესის დამთავრება ამ საფუძვლებით გათვალისწინებულ შემთხვევებში არ არის დაკავშირებული მხარეთა ნების გამოვლენასთან (მათი ნების გამოვლენის საფუძველზე არ ხდება ეს), არამედ გამოწვეულია ობიექტური ხასიათის მიზეზებით.

როგორც აღინიშნა, (მთავარ სხდომაზე მხარეები შეიძლება დაბარე-

ბულ იქნენ მხოლოდ მოსამზადებელ სხდომაზე. სხვა შემთხვევებში მხარეებს არ იბარებენ სასამართლოში საქმის მომზადების მიზნით მათი მოსაზრებების მოსასმენად. საქმის მომზადების დროს წარმოებს წერილობითი შეჯიბრება მხარეთა შორის.)

(მოსამართლე აგრეთვე ვალდებულია (სსსკ-ის 279-ე მუხლი), ხოლო ზოგჯერ უფლება აქვს მას (280-ე მუხლი) შეაჩეროს საქმის წარმოება საქმის მომზადების სტადიაზე. მოსამართლეს ასევე უფლება აქვს საქმის მომზადებისას აწარმოოს (შეასრულოს) სასამართლო ხარჯებთან დაკავშირებული ზოგიერთი მოქმედება) (ამასთან დაკავშირებით იხილეთ: საპროცესო კოდექსის მე-40, 46-ე, 47-ე, 48-ე, 49-ე მუხლები); გამოაცხადოს მოპასუხის ძებნა (78-ე მუხლი); გადაწყვიტოს საპროცესო უფლებამონაცვლეობის (92-ე მუხლი) და ასევე ზოგიერთი სხვა საკითხი. ამის უფლებას, როგორც უკვე აღვნიშნეთ, მოსამართლეს აძლევს კანონი (საპროცესო კოდექსის 203-ე მუხლის მე-2 ნაწილი).

სასამართლოს მიერ სამოქალაქო პროცესის მონაწილეთა ინფორმაციული უზრუნველყოფა

§1. სასამართლო უწყება, მისი ჩაბარების წესი

სასამართლოს მთავარ სხდომაზე განსახილველად საქმის განხილვის დანიშვნის შემდეგ, დღის წესრიგში ღებვა პროცესის მონაწილეთათვის საქმის განხილვის დროისა (საათის) და ადგილის დროულად და კანონით დადგენილი წესით შეტყობინება.

პროცესის მონაწილეთათვის სხდომის დროისა და ადგილის შეტყობინება, სასამართლოს მთავარი სხდომის დაწყების (210-ე მუხლის მე-2 ნაწილი) აუცილებელი, სავალდებულო პირობაა, რამეთუ სასამართლო განხილვის (მთავარი სხდომის) დაწყებისას, უნდა დადგინდეს, ეცნობათ თუ არა გამოუცხადებულ პირებს სასამართლო სხდომის ადგილისა და დროის შესახებ კანონის (სსსკ-ის 70-78-ე მუხლების) მოთხოვნათა დაცვით, კერძოდ, დაცულია თუ არა კანონის მოთხოვნები სასარჩელო განცხადების ასლების მოპასუხისათვის ჩაბარების აუცილებლობის შესახებ, ჩაბარდა თუ არა საქმის ყველა მონაწილეს და მათ წარმომადგენლებს უწყება იმ ვარაუდით, რომ საკმაო დრო ჰქონოდათ სასამართლოში დროულად გამოსაცხადებლად და საქმისათვის მოსამზადებლად. ეს ვადა ყოველ ცალკეულ შემთხვევაში უნდა განისაზღვროს საქმის ხასიათის, საქმის მონაწილეთა მიერ საქმის გარემოებათა ცოდნის, აგრეთვე მათი შესაძლებლობის გათვალისწინებით, მოემზადონ სასამართლო განხილვისათვის. სასამართლო უწყებასთან ერთად მოსამართლე მოპასუხეს უგზავნის სასარჩელო განცხადებასა და თანდართული საბუთების ასლებს (72-ე მუხლი), ხოლო მოსარჩელეს კი უწყებასთან ერთად მოსამართლე უგზავნის მოპასუხის წერილობითი განცხადების (ახსნა-განამარტების) ასლს, თუ ასეთი შემოვიდა სასამართლოში, უწყების გაგზავნის დროისათვის. 72-ე მუხლის მე-2 ნაწილიდან გამომდინარე, ასეთი განცხადება და სასამართლოში შემოსული ყველა წერილობითი დოკუმენტის ასლი მხარეებს შეიძლება გაეგზავნოთ როგორც უწყების გაგზავნის დროისათვის, ისე მას შემდეგაც, როცა უწყება უკვე გაგზავნილია, მთავარია, რომ ეს დოკუმენტები შევიდეს სასამართლოში.

საქმის განხილვა რომელიმე მხარის დაუსწრებლად, რომელსაც არ მიუღია შეტყობინება კანონით დადგენილი წესით, ანუ რომელიც არ იყო ინფორმირებული სასამართლო სხდომის დროისა და ადგილის შესახებ, სასამართლოს გადაწყვეტილების უპირობოდ გაუქმების საფუძველია (სსსკ-ის 385-ე მუხლის 1-ი ნაწილის „ა“ ქვეპუნქტი და 394- მუხლის „ბ“ ქვეპუნქტი).

პროცესის მონაწილეთათვის საქმის განხილვის დროისა და ადგილის სათანადოდ შეტყობინება ის მოქმედებაა, რომელსაც განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს კანონიერების პრინციპის განსახორციელებლად და მას მოსდევს მნიშვნელოვანი საპროცესო შედეგები. მაგალითად, მხოლოდ მხარის სათანადოდ ინფორმირება აძლევს მოსამართლეს უფლებას მიიღოს დაუსწრებელი გადაწყვეტილება (საპროცესო კოდექსის 229-ე და 230-ე მუხლები) და, პირიქით, დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გამოტანა დაუშვებელია, თუ გამოუცხადებელი მხარე მოწვეული არ იყო სათანადოდ, კანონით დადგენილი წესით (233-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის „ა“ ქვეპუნქტი).

მოსამართლე ვალდებულია საქმის განხილვა სასამართლოს მთავარ სხდომაზე იმ ანგარიშით (ვარაუდით) დანიშნოს, რომ მხარეებმა და მათმა წარმომადგენლებმა მიიღონ შეტყობინება და მათ ჰქონდეთ საკმარისი დრო სასამართლოში დროულად გამოსაცხადებლად და საქმისათვის მოსამზადებლად. ამდენად, უწყების ჩაბარების ვადის დარღვევა შეიძლება გამოიხატოს არა მხოლოდ იმაში, რომ უწყება ისეთ დღესა და საათს ჩაბარდა, რაც გამორიცხავდა მხარის გამოცხადებას სასამართლოში, არამედ ისეთ ვადაში ჩაბარდა, რაც არ აძლევდა მხარეს პროცესისათვის მომზადების საშუალებას.

კანონით არ არის განსაზღვრული (დადგენილი) კონკრეტული კრიტერიუმი, თუ როდის ითვლება უწყება დროულად ჩაბარებულად. ამიტომ ეს სასამართლომ თავისი შეხედულებით უნდა განსაზღვროს საქმის ხასიათისა და სირთულის, მხარეთა საცხოვრებელი ადგილის სასამართლოს ადგილსამყოფელისაგან დაშორებულობისა და სხვა გარემოებათა მიხედვით და გათვალისწინებით.

ამიტომ მხარეებს უფლება აქვს სთხოვონ სასამართლოს საქმის განხილვის გადადება, თუ უწყება მათ დროულად არ ჩაბარდა, რაც მხარეს (მის წარმომადგენელს) შესაძლებლობას ართმევს მოემზადოს საქმის განხილვისათვის.

კონკრეტულ სამოქალაქო საქმეზე პროცესის მონაწილეთა შეტყობინებისა და დაბარებისათვის სასამართლოს სათანადო აუცილებელ ცნობებს აძლევს სასამართლოში შეტანილი სარჩელი, რომელშიც მითითებულია მოსარჩელის, მოპასუხისა და სხვათა მისამართები.

თუკი საქმის განხილვისას აუცილებელია მოწმის დაბარება, მისი მისამართი ეცნობება სასამართლოს იმ მხარის მიერ, რომლის შუამდგომლობითაც იბარებენ მოწმეს.

თუ საპროცესო კოდექსის 70-ე მუხლს დაუუკვირდებით, იგი ორ იურიდიულ ტერმინს იყენებს, კერძოდ: „შეტყობინებას“ და „დაბარებას“. ტერმინი „შეტყობინება“ გამოიყენება მხარეებისა და მათი წარმომადგენლების მიმართ, ხოლო ტერმინი „დაბარება“ კი — მოწმეების, ექსპერტების, სპეციალისტებისა და თარჯიმნების მიმართ.

მხარეებსა და მათ წარმომადგენლებს ეცნობებათ სასამართლო სხდომის ან ცალკეული საპროცესო მოქმედების შესრულების დრო და ადგილი, რადგან მათ აქვთ უფლება და არა სასამართლოში გამოცხადების ვალდებულება. მოწმეებს, ექსპერტებს, თარჯიმნებსა და სპეციალისტებს იბარებენ სასამართლოში, რადგანაც მათთვის სასამართლოში გამოცხადება სავალდებულოა.

„შეტყობინებისა“ და „დაბარების“ ძირითადი ფორმა უწყებაა. უწყება უნდა შეიცავდეს კანონით განსაზღვრულ რეკვიზიტებს (72-ე მუხლი). კერძოდ, უწყების მნიშვნელოვანი რეკვიზიტია ის, რომ იგი უნდა შეიცავდეს წინადადებას მხარეების მიმართ, წარმოადგინონ მათთან არსებული ყველა მტკიცებულება და მითითებას გამოუცხადებლობის შედეგებზე და ვალდებულებას, აცნობოს სასამართლოს გამოუცხადებლობის მიზეზები.¹

აუცილებლობის შემთხვევაში (მაგალითად, როცა პროცესის მონაწილის საცხოვრებელი ადგილი ძალზე დაშორებულია სასამართლოს ადგილსამყოფელისაგან, ან როცა აუცილებელია პირის სასწრაფოდ დაბარება) მხარეები, მათი წარმომადგენლები, აგრეთვე მოწმეები, ექსპერტები, სპეციალისტები და თარჯიმნები უწყების ნაცვლად შეიძლება დაიბარონ ტელეფონოგრაფით ან დეპეშით. ამ შემთხვევაში შეტყობინების შესახებ მტკიცებულებებია ცნობა (უწყება) დეპეშის ჩაბარების შესახებ, ცნობის

¹ როგორც სასამართლო პრაქტიკის ანალიზმა მიჩვენა, უწყების თითოეული რეკვიზიტის დაცვას პრაქტიკაში დიდი მნიშვნელობა ენიჭება. უწყებაში რომელიმე ნებისმიერი რეკვიზიტის არარსებობა ნიშნავს, რომ მხარე არ იყო პროცესზე მოწვეული კანონით (70-78-ე მუხლებით) დადგენილი წესით.

(უწყების) ასლები პირველი ეგზემპლარების მიღების შესახებ აღნიშვნით, ხოლო ორგანიზაციის წარმომადგენელთა დაბარების შემთხვევაში ასეთ მტკიცებულებად შეიძლება ჩაითვალოს სათანადო წესით გაფორმებული ტელეფონოგრაფებიც.

შესაძლოა გამოყენებულ იქნეს დაკავშირების სხვა საშუალებებიც, რომლებიც უზრუნველყოფენ შეტყობინებისა და დაბარების ფიქსირებას. მაგალითად, თუ შეტყობინების მიმღებს აქვს ფაქსის აპარატი, მაშინ კანონის თანახმად, სასამართლოს შეუძლია განახორციელოს შეტყობინება ფაქსის მეშვეობით. ფაქსით სასამართლო შეტყობინების დროს აუცილებელია შეტყობინების დადასტურება იმ პირის მიერ, ვისაც ასეთი შეტყობინება გაეგზავნა (70-ე მუხლის მე-3 ნაწილი).

აღსანიშნავია, რომ სასამართლო სხდომის ადგილისა და დროის შესახებ ინფორმაცია შეიძლება მიღებულ იქნეს უშუალოდ სასამართლოშიც. მაგალითად, თუ ის პირები, რომელთაც სასამართლომ სავალდებულოდ უნდა შეატყობინოს საქმის განხილვის დროის შესახებ, იმყოფებიან სასამართლოს შენობაში, მაშინ ამ პირებს შეიძლება სასამართლომ შეატყობინოს საქმის განხილვის დროის შესახებ სასამართლოშივე, რასაც ისინი დაადასტურებენ თავიანთი ხელის მოწერით. იმ საქმეებზე, რომელთა განხილვაც დანიშნულია სასამართლო სხდომაზე, სასამართლო სხდომის მდივანი ადგენს და უგზავნის უწყებას სასამართლო სხდომაზე მოსარჩელის, მოპასუხის, მესამე პირთა, მოწმეთა, ექსპერტთა, სპეციალისტების, თარჯიმანთა დაბარების შესახებ, აგრეთვე საქმის განხილვის ადგილის, დღისა და საათის შესახებ ატყობინებს ადვოკატს.

საპროცესო კოდექსის 152-ე მუხლის ანალიზიდან გამომდინარე, 14 წლის ასაკამდე მოწმეთა დაბარება, ხოლო სასამართლოს შეხედულებით — 14-დან 18 წლის ასაკამდე მოწმეთა სასამართლო სხდომაზე დაბარება ხდება პედაგოგთან ერთად, ხოლო აუცილებლობის შემთხვევაში შეიძლება მოიწვიონ აგრეთვე მათი მშობლები, მშვილებლები, მეურვეები ან მზრუნველები, რომელთაც ეგზავნებათ სასამართლო უწყება (შეტყობინება).

კანონით არ არის განსაზღვრული, მაგრამ უწყება უნდა გაიგზავნოს არა უგვიანეს მომდევნო დღისა სასამართლოს სხდომაზე განსახილველად საქმის დანიშნის შემდეგ.

სასამართლო უწყება დასაბარებელ პირს უნდა ჩაბარდეს მხარის მიერ მითითებული მისამართის (ხოლო თუ იურიდიული პირია — ადგილსამყოფელის) მიხედვით, ხოლო იმ შემთხვევაში, თუ ამ მისამართზე

ფიზიკური პირი ფაქტობრივად არ ცხოვრობს, უწყება შეიძლება გაიგზავნოს მისი სამუშაო ადგილის მიხედვით (71-ე მუხლი).

იბადება კითხვა: თუ სარჩელი გამოძინარეობს იურიდიული პირის ფილიალის (წარმომადგენლობის) საქმიანობიდან, მაშინ ვის უნდა გაეგზავნოს სასამართლო უწყება: უნდა გაიგზავნოს იგი მხოლოდ ფილიალის ადგილმდებარეობის (მისამართის) მიხედვით, თუ უნდა გაიგზავნოს იურიდიული პირის მისამართზე. ჩვენი აზრით, უწყების გაგზავნა მხოლოდ ფილიალის მისამართზე, არ უნდა ჩაითვალოს სათანადო შეტყობინებად, რადგან იგი არ წარმოადგენს იურიდიულ პირს. ასეთ შემთხვევებში საქმეში უნდა არსებობდეს ცნობები აგრეთვე სასამართლო უწყების იურიდიული პირის ადგილსამყოფელის მიხედვით გაგზავნის შესახებაც, ანუ უწყება უნდა გაეგზავნოს ერთდროულად, როგორც წარმომადგენლობას (ფილიალს), ისე იურიდიულ პირსაც.

თუკი სასამართლო უწყება არ ჩაბარდა იურიდიულ პირს და დაბრუნდა იგი იმის აღნიშვნით, რომ მითითებულ მისამართზე არ არსებობს ეს იურიდიული პირი, ხოლო საქმის მასალებიდან არ ჩანს, თუ რომელია ადრესატის ადგილსამყოფელი, მაშინ მოსამართლეს შეუძლია შესთავაზოს მოსარჩელეს დოკუმენტალურად დადასტურებული მონაცემების წარმოდგენა იურიდიული პირის ადგილსამყოფელის შესახებ. საერთოდ, უნდა ითქვას, რომ მოქმედ საპროცესო კოდექსში იურიდიული პირისათვის უწყების ჩაბარების საკითხები არ არის საკმარისად მოწესრიგებული.

რაც შეეხება სასამართლო უწყების გაგზავნას (73-ე მუხლი), სასამართლო უწყება იგზავნება ფოსტით (დაზღვეული წერილით) ან დამტარებლის (ე.წ. კურიერის) მეშვეობით. ადრესატისათვის უწყების ჩაბარების დრო აღინიშნება უწყების მეორე ეგზემპლარზე, რომელიც სასამართლოს უნდა დაუბრუნდეს. ფოსტით გაგზავნის შემთხვევაში უწყების ჩაბარების დროს და უწყების ჩაბარება-არჩაბარებას სასამართლოს ატყობინებს ფოსტა, კერძოდ ადრესატს ჩაბარდა უწყება თუ ადრესატი მითითებულ მისამართზე არ იმყოფებოდა. ადრესატი ხელის მოწერით დადასტურებს წერილის მიღებას.

თუ სამოქალაქო საქმის განხილვა გადაიდო და სხვა დროისათვის (სხვა დღისათვის) დაინიშნა, მაშინ დაბარებულ და სასამართლო სხდომაზე გამოცხადებულ პირებს ჩაბარდებათ სასამართლოში დაბარების შესახებ უწყებები, ანდა გამოეცხადებათ ამის შესახებ ცალკე ფურცელზე ხელმოწერით, რომელიც დაერთვის სასამართლო სხდომის ოქმს,

ამასთან, განემარტებათ მათი გამოუცხადებლობის შედეგები. სხვა პირებს, რომელთა დაბარებაც სასამართლომ აუცილებლად ცნო, ეგზავნებათ სასამართლოში დაბარების შესახებ უწყება.

მოსამართლეს შეუძლია მხარის თანხმობით ხელზე მისცეს მას უწყება სხვა შესატყობინებელი ან გამოსაძახებელი (დასაბარებელი) პირისათვის ჩასაბარებლად. ამ შემთხვევაში ის, ვისაც სასამართლომ დაავალა უწყების მიტანა, ვალდებულია სასამართლოში დააბრუნოს მისი მეორე ცალი უწყების მიღებაზე ადრესატის ხელმოწერით (73-ე მუხლის მე-2 ნაწილი). როგორც ამ ნორმიდან ირკვევა, ასეთი წესით შეიძლება შეატყობინონ საქმის განხილვის დროის შესახებ არა მხოლოდ მხარეებს, არამედ მოწმეებს, ექსპერტებს, თარჯიმნებს, სპეციალისტებს და პროცესის სხვა მონაწილეთ.

კანონი ზუსტად განსაზღვრავს უწყების გაგზავნის, ჩაბარების წესებს და უწყების მიღებაზე უარის თქმის შედეგებს (73-75-ე მუხლები). კერძოდ, უწყება უნდა ჩაბარდეს პირადად მის მიმღებ ფიზიკურ პირს, უწყების იმ მეორე ეგზემპლარზე (მეორე ნახევარზე), რომელიც სასამართლოს უბრუნდება, მისი ხელმოწერით, ხოლო ორგანიზაციისათვის გაგზავნილი უწყება უნდა ჩაბარდეს იმ სათანადო თანამდებობის პირს, რომელიც უფლებამოსილია მიიღოს კორესპონდენცია და რომელიც ასევე ხელს აწერს უწყების მეორე ეგზემპლარზე (ასეთი პირი შეიძლება იყოს კანცელარიის მუშაკი და სხვ.). უწყების ხელმოწერილი მეორე ეგზემპლარები უბრუნდება სასამართლოს, ვინაიდან სასამართლოს უნდა ჰქონდეს ხელთ უდავო მტკიცებულება ადრესატის მიერ უწყების მიღების შესახებ. შეტყობინების შესახებ ცნობები უნდა იყოს საქმეში. სწორედ ამ შემთხვევაში შეიძლება შედგეს სასამართლო სხდომა. მხოლოდ მაშინდა შეიძლება ჩათვალოს (მივიჩნიოთ), რომ გამოუცხადებელ პირებს სათანადო წესით ეცნობათ საქმის განხილვის დრო და ადგილი. ამ ხელმოწერის დროის მიხედვითვე განსაზღვრავს სასამართლო სასამართლოში დაბარებული პირისათვის უწყების ჩაბარების დროსა და დროულობას (ანუ თუ რამდენად დროულად ჩაბარდა ამ პირს უწყება).

თუ უწყების მიმტანმა სასამართლოში დასაბარებელი ფიზიკური პირი ვერ ნახა საცხოვრებელ ან სამუშაო ადგილზე, მაშინ კანონი განსაზღვრავს, თუ ვინ შეიძლება იყოს უწყების მიმღები, ე.ი. თუ ვის შეიძლება ჩაბარდეს უწყება ასეთ დროს. კერძოდ, უწყება უნდა ჩაბარდეს ადრესატთან მცხოვრებ ოჯახის რომელიმე სრულწლოვან წევრს (ხოლო თუ სამუშაო

ადგილზე არ იმყოფება – მაშინ ადმინისტრაციას), ხოლო თუ ისინიც არ იმყოფებიან ადგილზე – იმავე სახლში მცხოვრებ სახლის მფლობელს, დამკერავებელს, რომლებიც თანახმა იქნებიან გადასცენ უწყება ადრესატს, ანდა საბუშარ ადგილის ადმინისტრაციას. უწყების მიმღები ვალდებულია უწყების მეორე ეგზემპლარზე აღნიშნოს თავისი გვარი, სახელი (ანუ უწყებაზე ხელმოწერისას უნდა აღინიშნოს, თუ ვინ მიიღო უწყება), აგრეთვე ადრესატთან დამოკიდებულება (ვთქვათ, რა ნათესაური ურთიერთობა აქვს მასთან), ან დაკავებული თანამდებობა. უწყების მიმღები ვალდებულია ასეთ შემთხვევაში უწყება ადრესატს დაუყოვნებლივ (ანუ პირველი შესაძლებლობისთანავე, ყოველგვარი გაჭიანურების გარეშე) ჩააბაროს.

თუ ადრესატი დროებით წასულია, უწყების ჩამბარებელმა, უწყების მეორე ეგზემპლარზე (მეორე ნახევარზე) უნდა აღნიშნოს, სად არის წასული ადრესატი და როდის მოელიან მის დაბრუნებას. ეს ცნობები დადასტურებულ და დამოწმებულ უნდა იქნეს ადგილობრივი თვითმმართველობის ან მმართველობის ორგანოს ან ადრესატის საბუშარ ადგილის ადმინისტრაციის მიერ.

თუ ადრესატმა უარი განაცხადა უწყების მიღებაზე, მაშინ უწყების მიმტანი (ჩამბარებელი) სათანადო (შესაბამის) აღნიშვნას აკეთებს უწყებაზე, რომელიც უბრუნდება სასამართლოს.

იმ შემთხვევებში, როცა აღმოჩნდება, რომ სასამართლოს მიერ გაგზავნილი უწყება არ ჩაბარდა ადრესატს, სასამართლო სხდომის მდივანი ვალდებულია გამოარკვიოს ჩაუბარებლობის მიზეზები, ამის შესახებ მოახსენოს მოსამართლეს და მისი მითითებით მიიღოს ზომები, რომლებიც უზრუნველყოფენ უწყების დროულად ჩაბარებას.

აღსანიშნავია, რომ უწყების მიღებაზე ადრესატის უარი უთანაბრდება უწყების ჩაბარებას და ამიტომ ასეთი უარი არ წარმოადგენს სასამართლო სხდომაზე საქმის განხილვის დამაბრკოლებელ ფაქტორს (გარემოებას), ანუ ასეთ შემთხვევაში უწყება ჩაბარებულად ითვლება და სასამართლოს შეუძლია განიხილოს საქმე (75-ე მუხლი). ეს არის უწყების მიღებაზე უარის თქმის შედეგი.

აღსანიშნავია ისიც, რომ მხარეები (პროცესის მონაწილენი) და მათი წარმომადგენლები ვალდებული არიან სასამართლოს აცნობონ საქმისწარმოების განმავლობაში თავიანთი მისამართის შეცვლის შესახებ. ასეთი ცნობის უქონლობისას უწყება გაიგზავნება სასამართლოსათვის ცნობილ უკანასკნელ მისამართზე და, რაც მთავარია, ჩაბარებულად ჩაითვლება,

თუნდაც ადრესატი ამ მისამართზე აღარ ცხოვრობდეს (76-ე მუხლი).

ანალოგიური წესია დადგენილი 78-ე მუხლის 1-ლი ნაწილით, რომლის თანახმადაც, თუ მოპასუხის ფაქტობრივი ადგილსამყოფელი უცნობია (დაუდგენელია), მაშინ სასამართლო საქმის განხილვას მას შემდეგ შეუდგება, რაც უწყება დაუბრუნდება სასამართლოს წარწერით, რომელიც ადასტურებს მის მიღებას ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოს, ან იმ ორგანიზაციის ადმინისტრაციის მიერ, სადაც ბოლო დროს მუშაობდა მოპასუხე. თუ მოპასუხე აღარ ცხოვრობს უკანასკნელად ცნობილ საცხოვრებელ ადგილზე და სარჩელის შეტანის მომენტში უცნობია მისი ადგილსამყოფელი, მაშინ ამ გარემოების დამტკიცება ეკისრება მოსარჩელეს (უნდა წარმოადგინოს ცნობა სამისამართო ბიუროდან; უკანასკნელი საცხოვრებელი ადგილიდან და ა.შ.).

ზემოაღნიშნული ნორმები სამართლებრივ ფიქციებს წარმოადგენენ.¹

ეს იმას გულისხმობს, რომ ასეთ შემთხვევებში სასამართლო გაბოღის იქიდან, რომ მხარეს სასამართლო წესით ეცნობა საქმის განხილვის შესახებ, თუმცა სინამდვილეში სასამართლო უწყებას არ მიუღწევია (უწყება არ მისულა) ადრესატამდე და ეს ფაქტი ცნობილია მოსამართლისათვის. ეს არის გამონაკლისი სსსკ-ის 210-ე მუხლიდან, რომლის თანახმადაც სასამართლოს მთავარი სხდომის დასაწყებად სავალდებულოა მხარეთათვის (საქმის მონაწილეთათვის) საქმის განხილვის შესახებ

---

¹ სამართალშემოქმედების მოცემულ ხერხს (საშუალებას) ხშირად იყენებდნენ ჯერ კიდევ რომის იურიისტები. სამართლებრივი ფიქციის არსი იმაში მდგომარეობს, რომ განსაზღვრულ იურიდიულ (სამართლებრივ) შედეგებს კანონი უკავშირებს არარსებულ ფაქტებს და ფიქციის მნიშვნელობა, მისი აზრი და არსი გამოიხატება ისეთი სიტყვებით, როგორცაა „თითქოს“, „ითიო“, „თითქოს ასე ყოფილიყოს“, „დაეუშვათ“, „ვივარაუდოთ“, „წარმოვიდგინოთ“. ამგვარი ხერხის დახმარებით კანონმდებელი ისწრაფვის (ცდილობს) გადალახოს (დაძლიოს) მის მიერვე დადგენილი სამართლებრივი მოწესრიგების რეჟიმი. სამართლებრივი ფიქციები გამოხატულია სსსკ-ის 136-ე მუხლის მე-5 ნაწილში, რომლიდან გამომდინარეც დამტკიცებულად ჩაითვლება წერილობით მტკიცებულებაში ასახული ფაქტები, თუ მეორე მხარე, რომელიც უარს ამბობს წერილობითი მტკიცებულების წარდგენაზე და ამის გამო მასში არსებული ფაქტების უარყოფის ტვირთი მას დაეკისრება, ვერ შეძლებს უარყოს ეს ფაქტები, ფიქციას შვიტავს ასევე სსსკ-ის 230-ე მუხლის 1-ლი ნაწილი და სხვა (ამ საკითხებთან დაკავშირებით იხილეთ: Зайцев И. Правовые фикции в гражданском процессе. // Российская Юстиция. №1, 1997.

შეტყობინება. ასეთი გამოჩაგვინების, ასეთი ფიქციების არსებობა ობიექტურად აუცილებელია, რამეთუ სხვა შემთხვევაში შეუძლებელი იქნება უფლების შესახებ დავის განხილვა, ანუ წინააღმდეგ შემთხვევაში დაბრკოლება (შეფერხდება) საქმის განხილვა.

ფიქციების დაწესების არსი იმაში მდგომარეობს, რომ დაცულ იქნეს იმ მხარის უფლებები, ვისი უფლებებიც შეიძლება შეილახოს მეორე მხარის უღისციპლინობით.

ზემოთ დასახელებული სამართლებრივი ფიქციები განკუთვნილია (მოწოდებულია) იმისათვის, რომ გადაილახოს (დაძლეულ იქნეს) საქმის მონაწილეთა საპროცესო უღისციპლინობის ნეგატიური შედეგები, რამეთუ ფიქციები წარმოადგენენ თავისებურ ოურიდულ სანქციებს (სამოქალაქო საპროცესო პასუხისმგებლობას) სამართალწარმოების მონაწილეთა მიმართ.

სსსკ-ის 77-ე მუხლი ითვალისწინებს უწყების ჩაბარების წესს თანამონაწილეთათვის. კერძოდ, თუ საქმისწარმოება სასამართლოში მიმდინარეობს აქვს ერთ-ერთ თანამონაწილეს, მაშინ უწყება ჩაბარდება მას, რომელიც ვალდებულია თავის მხრივ ამის თაობაზე აცნობოს სხვა თანამონაწილეებს. უწყების ჩაბარება იმ თანამონაწილისათვის, რომელსაც მიმდინარეობს აქვს საქმისწარმოება, ნიშნავს უწყების ჩაბარებას ყველა თანამონაწილისათვის. ამრიგად, აქ საუბარია ისეთ შემთხვევაზე, როცა საქმისწარმოება თანამონაწილეებმა ერთ-ერთ თანამონაწილეს მიანდეს. აქედან გამომდინარე, თუ აღნიშნულს ადგილი არა აქვს, მაშინ უწყება ყველა თანამონაწილეს უნდა ჩაბარდეს.

დაბოლოს, თუ მოპასუხის ადგილსამყოფელი უცნობია, სასამართლო მის ძებნას არ აწარმოებს, ვინაიდან მხარეები და სხვა დაინტერესებული პირები ვალდებული არიან თვითონ გაარკვიონ შესატყობინებელი თუ დასაბარებელი პირის ნამდვილი ადგილსამყოფელი. რაც შეეხება კონკრეტულ გამოჩაგვინებას ამ წესიდან, ამას კანონი არ აკონკრეტებს, სსსკ-ის 78-ე მუხლის მე-2 ნაწილში მხოლოდ ისაა აღნიშნული, რომ სასამართლო კანონით გათვალისწინებულ შემთხვევებში შინაგან საქმეთა ორგანოების მეშვეობით აცხადებს იმ მოპასუხის ძებნას, რომლის ადგილსამყოფელიც უცნობია. მაგალითად, კანონით გათვალისწინებულ ასეთ შემთხვევებს მიეკუთვნება საღისრულებო წარმოებათა კანონის 30-ე მუხლი, რომლის თანახმადაც სასამართლო ვალდებულია საქმეებზე ალიმენტის გადახდევინების, სხეულის დაზიანებით ან ან ჯანმრთელობის სხვაგვარი დაზიანებით, აგრეთვე მარჩენალის სიკვდილით გამოწვეული ზიანის ანაზღაურების შესახებ,

როდესაც მოვალის ადგილსამყოფელი უცნობია, ან როცა იგი სპეციალურად არიღებს თავს მოვალეობის შესრულებას, გამოიტანოს განჩინება პოლიციის ორგანოების მეშვეობით მოვალის ძებნის შესახებ. ეს განჩინება უნდა გამოიტანოს იმ სასამართლომ, ვინც წარმოებაში მიიღო საქმე.

§2. სასამართლო სხდომაზე პროცესის იმ მონაწილეთა გამოუცხადებლობის შედეგები, რომლებსაც სათანადო წესით გაეგზავნათ შეტყობინება საქმის განხილვის დროისა და ადგილის შესახებ

სასამართლოსადმი უპატივცემულობის გამოვლენისა და უფლებების ბოროტად გამოყენების ერთ-ერთი ფორმაა საქმის მონაწილეების მიერ სასამართლოში გამოცხადებისაგან თავის არიდება.

საქმის განხილვის (სასამართლოს მთავარი სხდომის) დაწყებამდე, სასამართლოს სხდომის მდივანი ვალდებულია შეამოწმოს სასამართლოში გამოძახებული ყველა პირი თუ გამოცხადდა სასამართლო სხდომაზე. მან სასამართლოს უნდა მოახსენოს, თუ განსახილველ საქმეზე მოწვეულ პირთაგან ვინ გამოცხადდა, გამოუცხადებელ პირთაგან ვინ მიიღო უწყება და ვინ არ მიიღო იგი და რა მიზეზით; რა ცნობები არსებობს მათი გამოუცხადებლობის მიზეზების შესახებ.

სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის მთელი რიგი ნორმები აიძულებენ საქმის მონაწილეთ, აქტიური მონაწილეობა მიიღონ პროცესში. მართალია, მხარე არ არის ვალდებული გამოცხადდეს პროცესზე, მაგრამ (სასამართლოში გამოუცხადებლობის შემთხვევაში) ვალდებულია სასამართლოს აცნობოს გამოუცხადებლობის მიზეზი და წარმოადგინოს იმის დამადასტურებელი მტკიცებულებებიც, რომ ეს მიზეზები საპატიოა. მართალია, საპროცესო კოდექსი პირდაპირ (სპეციალური მუხლით) არ ავალდებულებს მხარეებს, რომ წარმოადგინონ საპატიო მიზეზით გამოუცხადებლობის დამადასტურებელი მტკიცებულებები, მაგრამ, თუ მხარეები სასამართლოს არ წარმოუდგენენ ასეთ მტკიცებულებებს და არ შეატყობინებენ გამოუცხადებლობის მიზეზებს, ამას შესაძლოა მათთვის არახელსაყრელი შედეგები მოჰყვეს; კერძოდ, საქმის განხილვა გაგრძელდეს ერთ-ერთი მხარის დაუსწრებლად და გამოტანილ იქნეს დაუსწრებელი გადაწყვეტილება.

აღსანიშნავია, რომ საქმის განხილვის გადადება (მათ შორის მხარის გამოუცხადებლობის გამო) მხოლოდ კანონით გათვალისწინებულ შემთხვევაშია დასაშვები (საპროცესო კოდექსის 216-ე მუხლი). სასამართლო საქმის განხილვის გადადებისას დანიშნავს დღეს ახალი სასამართლო სხდომისათვის და ამას აცნობებს გამოცხადებულ პირებს, რასაც ისინი ადასტურებენ ხელის მოწერით. გამოუცხადებულ და საქმეში ახლად ჩამოულ პირებს ახალი სასამართლო სხდომის დღეს აცნობებენ 70-78-ე მუხლებით დადგენილი წესით.

სსსკ-ის 229-ე მუხლის თანახმად, თუ სასამართლოს მთავარ სხდომაზე არ გამოცხადდება მოსარჩელე, რომელსაც გაეგზავნა შეტყობინება 70-78-ე მუხლებით დადგენილი წესით, მოპასუხის შუამდგომლობის საფუძველზე სასამართლოს შეუძლია გამოიტანოს დაუსწრებლად გადაწყვეტილება სარჩელის დაკმაყოფილებაზე უარის თქმის შესახებ. თუ მოპასუხე არ მოითხოვს (არ შუამდგომლობს) დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გამოტანას, სასამართლოს გამოაქვს განჩინება სარჩელის განუხილველად დატოვების შესახებ, რაც იწვევს პროცესის დამთავრებას (275-ე მუხლის „გ“ ქვეპუნქტი) და რასაც უკავშირდება 276-278-ე მუხლებით გათვალისწინებული შედეგები. თუ მოპასუხე სარჩელის განუხილველად დატოვების წინააღმდეგია, მაშინ სასამართლო გადადებს საქმის განხილვას, ხოლო მოსარჩელის განმეორებით გამოუცხადებლობის შემთხვევაში – გამოიტანს დაუსწრებელ გადაწყვეტილებას.

თუ სასამართლოს მთავარ სხდომაზე არ გამოცხადდება მოპასუხე, რომელსაც გაეგზავნა შეტყობინება კანონით დადგენილი წესით მოსარჩელეს შეუძლია იშუამდგომლოს დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გამოტანაზე.

თუ არც ერთი მხარე არ გამოცხადდება სასამართლო სხდომაზე, რომლებსაც გაეგზავნებათ შეტყობინება კანონით დადგენილი წესით, მაშინ სასამართლო სარჩელის განუხილველად დატოვების განჩინებით დაამთავრებს საქმისწარმოებას (275-ე მუხლის „დ“ ქვეპუნქტი), რასაც უკავშირდება 276-ე და 278-ე მუხლებით გათვალისწინებული შედეგები.

გამოუცხადებლობას უთანაბრდება და შესაბამისად გამოუცხადებლად ითვლება მხარე, რომელიც, თუმცა სასამართლო სხდომაზე დანიშნულ დროს გამოცხადდა, მაგრამ უარს ამბობს საქმის განხილვაში მონაწილეობაზე.

მხარის წარმომადგენლის გამოუცხადებლობამ, რომელიც ინფორმირებული იყო საქმის განხილვის დროისა და ადგილის შესახებ, არ უნდა შეაფერხოს საქმის განხილვა და არ უნდა გამოიწვიოს მისი გადადება.

თუ მხარის წარმომადგენელი ადვოკატია (მხარე ადვოკატითა წარმოდგენილი), მოქმედებს იგივე წესი; კერძოდ, ადვოკატის გადატვირთული სამუშაო გრაფიკი და სხვა პროცესებში ხანგრძლივი მონაწილეობა არ შეიძლება ჩაითვალოს გამოუცხადებლობის საპატიო მიზეზად (ამ დებულებაში მეორე მხარის ინტერესებია გათვალისწინებული).

ამრიგად, მხარე თვითონაა ვალდებული, თუ თავისი სურვილით იყოლიებს წარმომადგენელს, უზრუნველყოს კიდეც მისი გამოცხადება სასამართლოში. მხარის მიერ ამ ვალდებულების შეუსრულებლობამ, ისევე როგორც იმან, რომ მხარეს არ სურს პირადად მიიღოს მონაწილეობა სასამართლო სხდომაში, არ უნდა იქონიოს გავლენა საქმის მონაწილე სხვა პირთა უფლებებზე ხელი მიუწვედებოდეთ მართლმსაჯულებაზე და განხილულ იქნეს მათი საქმეები სასამართლოს მიერ, შეჯიბრებით პროცესში.¹

სსსკ-ის 145-ე მუხლის თანახმად, თუ პირი მოწმედაა დაბარებული, მაშინ იგი ვალდებულია გამოცხადდეს სასამართლოში. თუ მოწმე არ გამოცხადდება სასამართლოში არასაპატიოდ მიჩნეული მიზეზით, დაჯარიმდება 10 ლარით. სასამართლომ შეიძლება დაადგინოს მოწმის იძულებით მოყვანა (თუ მაგალითად, განმეორებით არ მოვიდა მოწმე და სხვ).

თუ საქმეში ექსპერტიც მონაწილეობს, მაშინ იგი ვალდებულია გამოცხადდეს სასამართლოში გამოძახებისთანავე. თუ სასამართლო არასაპატიოდ ცნობს მისი გამოუცხადებლობის მიზეზს, მის მიმართ გამოიყენება საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსით გათვალისწინებული ღონისძიებები (საპროცესო კოდექსის 168-ე მუხლი).

მოწმის იძულებითი მოყვანის შესახებ სასამართლოს გამოაქვს განჩინება, რომელსაც ადასრულებს აღმასრულებელი, როგორც წესი, გამოცხადებისაგან თავის ამრიდებელი პირის ფაქტობრივი საცხოვრებელი ადგილის მიხედვით.

გასათვალისწინებელი და მნიშვნელოვანია სსსკ-ის 146-ე მუხლით დადგენილი მოწმის უფლება, მოითხოვოს სასამართლოში დაბარებასთან დაკავშირებული ხარჯების ანაზღაურება კანონით დადგენილი წესით.

---

¹ Жуйков В.М. Новое в гражданском процессуальном праве. // БВС.Р.Ф. 1996, № 3-5.

სასამართლოს კი, შესაბამისად, შეუძლია დაავალოს იმას, ვინც იშუამდგომლა მოწმის დაბარება, წინასწარ გადაიხადოს მოწმის სასამართლოში დაბარებასა და დაკითხვასთან დაკავშირებული ხარჯები. ასეთ შემთხვევაში მოწმეს სასამართლო მას შემდეგ დაიბარებს, რაც მხარე შეასრულებს აღნიშნული ხარჯების გადახდის მოვალეობას.

§3. სასამართლოს მიერ საზღვარგარეთ მყოფ ფიზიკურ ბირთა და ორგანიზაციებისათვის საქმის განხილვის შესახებ შეტყობინების თავისებურებანი

როგორც მთელი რიგი საერთაშორისო ხელშეკრულებებითაა ოაღგენილი, სამართლებრივ დახმარებაში იგულისხმება იმ საპროცესო და სხვა მოქმედებების შესრულება, რომლებიც გათვალისწინებულია ხელშეკრულების დამდები (ხელშემკრელი) მხარეების კანონმდებლობით, კერძოდ, დოკუმენტების შედგენა, გადაგზავნა და ჩაბარება (გადაცემა).

საქართველო სამოქალაქო და კომერციულ საქმეებზე სამართლებრივი დახმარების შესახებ დადებული მრავალი საერთაშორისო (სახელმწიფოთაშორისო) ხელშეკრულების მონაწილეა. სწორედ საქართველოს საერთაშორისო ხელშეკრულებებითა და შეთანხმებებით წესრიგდება სასამართლოებისა და ნოტარიატის ორგანოებისათვის დახმარების აღმოჩენის საკითხები და ის, თუ რა წესით (როგორ) უნდა მიმართონ სამართლებრივი დახმარებისათვის ამ ორგანოებმა საზღვარგარეთის სახელმწიფოს იუსტიციის დაწესებულებებს (ორგანოებს), სხვა სახელმწიფოებს და, ვისი მეშვეობით, შესაბამისი დაკვების განხილვის დროს, რამეთუ საერთაშორისო ხელშეკრულების გარდა არ არსებობს ამ საკითხების მომწესრიგებელი სხვა ნორმატიული აქტი.

სასამართლო, რომელმაც გამოიტანა განჩინება საზღვარგარეთ მყოფი მოპასუხის შეტყობინების შესახებ, საზღვარგარეთ აგზავნის არა თვითონ განჩინებას, არამედ საერთაშორისო ხელშეკრულებებით გათვალისწინებულ სასამართლო დავალებებსა და შეტყობინებებს, რომლებიც შედგენილია ნიმუშის შესაბამისად.

ზოგადი წესის მიხედვით, ყველა სასამართლო დაეკავება საზღვარგარეთ საქართველოს იუსტიციის სამინისტროს მეშვეობით იგზავნება.

საზღვარგარეთ ჩასაბარებელ (გადასაცემ) დოკუმენტს თან უნდა ახლდეს თარგმანი იმ სახელმწიფოს ენაზე, რომელსაც ეგზავნება შეკითხვა, მიმართვა (მოთხოვნა), გარდა იმ შემთხვევებისა, როცა მიმღები თანახმაა მისთვის გაგზავნილი დოკუმენტი თარგმანის გარეშე მიიღოს.

ამასთან, დსთ-ს ქვეყნებთან დადებული ხელშეკრულების (მინსკის კონვენციის) თანახმად, ასევე თურქეთთან, ბულგარეთთან და საბერძნეთთან დადებული ხელშეკრულებების თანახმად, საქართველოს იუსტიციის სამინისტრო უშუალო უკავშირდება (ურთიერთობას ამყარებს) ამ სახელმწიფოთა შესაბამის ცენტრალურ იუსტიციის ორგანოებს.

სხვა სახელმწიფოთა იუსტიციის ორგანოები (დაწესებულებები) სამოქალაქო საქმეებზე სამართლებრივი დახმარების აღმოჩენის დროს ერთმანეთს უკავშირდება (ერთმანეთთან ურთიერთობენ) დიპლომატიური წესით; (დიპლომატიური არხებით); კერძოდ, საქართველოს იუსტიციის სამინისტრო სასამართლო დავალებას აგზავნის საქართველოს საგარეო საქმეთა სამინისტროში, ხოლო ეს უკანასკნელი საელჩოთა საკონსულო განყოფილებების მეშვეობით გადასცემს მათ დანიშნულების მიხედვით.

საზღვარგარეთ არსებულ საქართველოს ან უცხოეთის დაწესებულებებში მომუშავე საქართველოს მოქალაქეებისათვის და აგრეთვე მათთან ერთად მცხოვრები მათი ოჯახის წევრებისათვის გაგზავნილი სასამართლო უწყებები და სხვა დოკუმენტები იგზავნება იმ ცენტრალური უწყებებისა და დაწესებულებების მეშვეობით, რომლებმაც ეს მოქალაქეები მიავლინეს საზღვარგარეთ სამუშაოდ.

საქართველოს მონაწილეობით დადებული საერთაშორისო ხელშეკრულებები შეიძლება ითვალისწინებდეს სასამართლო დავალებათა შესრულების სხვადასხვა ვადას. სასამართლო დავალებათა შესრულების ვადის განმავლობაში სასამართლო უნდა დაელოდოს თავისი დავალების შესრულებას და, შესაბამისად, განსაზღვროს სასამართლო სხდომის თარიღი. იმ შემთხვევაში, როცა სასამართლო დავალება ეგზავნება იმ სახელმწიფოს ორგანოებს, რომელიც მონაწილეობს ასეთ საერთაშორისო ხელშეკრულებაში, სასამართლოს დავალება საზღვარგარეთ იგზავნება არა უგვიანეს საერთაშორისო ხელშეკრულებაში მითითებული ვადისა საქმის განხილვის დღემდე.

უცხოეთის სახელმწიფოთა ტერიტორიაზე სასამართლო და სხვა

დოკუმენტების ჩაბარების წესი განისაზღვრება საქართველოს მონაწილეობით დადებული საერთაშორისო ხელშეკრულებებითა და შეთანხმებებით.

საქართველო ჯერ-ჯერობით არ არის პროცესის საკითხებზე დადებული 1954 წლის ჰააგის კონვენციის მონაწილე.

სამართლებრივი დახმარების წესი დადგენილია 1993 წლის 22 იანვრის კონვენციით სამოქალაქო, საოჯახო და სისხლის სამართლის საქმეებზე სამართლებრივი დახმარებისა და სამართლებრივი ურთიერთობების შესახებ, რომელიც ხელმოწერილია დსთ-ს წევრი სახელმწიფოების მიერ მინსკში, რომელსაც საქართველო იმავე წლის 22 ივნისს მიუერთდა.

კონვენციის შესრულებისას კონვენციის მონაწილე სახელმწიფოთა იუსტიციის კომპეტენტური დაწესებულებები ერთმანეთთან ურთიერთობას ამყარებენ თავიანთი ცენტრალური ორგანოების მეშვეობით (მინსკის კონვენციის მე-5 მუხლი).

მინსკის კონვენციის მე-7 მუხლით განსაზღვრულია სამართლებრივი დახმარების აღმოჩენის შესახებ დავალების ფორმა და შინაარსი, ხოლო მე-8 მუხლით მისი შესრულების წესი. დოკუმენტის ჩაბარების (გადაცემის) შესახებ დავალებაში სავალდებულო რეკვიზიტებთან ერთად უნდა მიეთითოს აგრეთვე დოკუმენტის მიმღების ზუსტი მისამართი და ჩასაბარებელი (გადაცემული) დოკუმენტის დასახელება (სახელწოდება). დავალება ხელმოწერილ და დამოწმებულ უნდა იქნეს მომთხოვნი დაწესებულების გერბიანი ბეჭდით.

იუსტიციის ის დაწესებულება, რომელსაც მიმართეს დასახმარებლად, ახორციელებს დოკუმენტების ჩაბარებას (გადაცემას) მის სახელმწიფოში მოქმედი წესის შესაბამისად, თუ ჩასაბარებელი დოკუმენტები დაწერილია (შედგენილია) ამ სახელმწიფოს ენაზე ან რუსულ ენაზე, ანდა ერთვის დამოწმებული თარგმანი ამ ენებზე, წინააღმდეგ შემთხვევაში ის გადასცემს მიმღებს დოკუმენტებს, თუ მიმღები თანახმაა ნებაყოფლობით მიიღოს ისინი.

თუ დოკუმენტები ვერ ჩაბარდება დავალებაში მითითებულ მისამართზე, დახმარების აღმოჩენი იუსტიციის დაწესებულება (რომელსაც მოთხოვნა წაუყენეს) თავისი ინიციატივით იღებს ზომებს, რომლებიც აუცილებელია მისამართის დასადგენად. თუ მისამართის დადგენა დახმარების

აღმომჩენი იუსტიციის დაწესებულებისათვის შეუძლებელია, ის ატყობინებს ამის შესახებ, მიმართველ (დახმარების მოხონველ) დაწესებულებას და უბრუნებს მას ჩასაბარებელ (გადასაცემ) დოკუმენტებს (მინსკის კონვენციის მე-10 მუხლი).

დოკუმენტების ჩაბარება (გადაცემა) დასტურდება ხელმოწერით იმ პირის მიერ, რომელსაც ჩაბარდა დოკუმენტი და მოწმდება დახმარების აღმომჩენი დაწესებულების ოფიციალური ბეჭდით, რომელშიც მითითებულია ჩაბარების (გადაცემის) თარიღი და დოკუმენტის გადამცემი დაწესებულების მუშაკის ხელმოწერა. დოკუმენტების ჩაბარება შეიძლება დადასტურდეს ასევე დახმარების აღმომჩენი დაწესებულების მიერ გაცემული სხვა დოკუმენტითაც, რომელშიც მითითებული უნდა იყოს დოკუმენტის გადაცემის საშუალება (წესი), ადგილი და დრო (მინსკის კონვენციის მე-11 მუხლი).

კონვენციის მონაწილე სახელმწიფოებს უფლება აქვთ დოკუმენტები ჩააბარონ საკუთარ მოქალაქეებს თავიანთი დიპლომატიური წარმომადგენლობების ან საკონსულო დაწესებულებების მეშვეობით (მინსკის კონვენციის მე-12 მუხლი).

კონვენციის მონაწილენი თხოვნის საფუძველზე თავიანთი კანონმდებლობის შესაბამისად ეხმარებიან ერთმანეთს მათ ტერიტორიაზე მცხოვრები პირების მისამართების დადგენაში, თუ ეს საჭიროა მათი მოქალაქეების უფლებების განსახორციელებლად. ამასთან, მოთხოვნის წამყვანი მხარე ატყობინებს (აცნობებს) მეორე მხარეს მის ხელთ არსებულ მონაცემებს თხოვნაში მითითებული პირის მისამართის დასადგენად.

* * *

სასამართლო პრაქტიკა

შეტყობინება

თუ მხარის წარმომადგენელი მონაწილეობდა საქმის განხილვაში, მაშინ შესაძლოა მან ხელმოწერით დაადასტუროს სასამართლოში, რომ მას ეცნობა სხდომის გაგრძელების დღე. ამიტომ, თუ მხოლოდ წარმომადგენელს ეცნობა სასამართლო სხდომის ჩანიშვნის შესახებ, მხარეს არ შეუძლია მიუთითოს, რომ მას შეტყობინება არ ჩაბარდა კანონით დადგენილი წესით, რამეთუ თუ წარმომადგენელი გაფრთხილებული იყო სხდომის დღის დანიშვნის შესახებ, იგულისხმება, რომ მხარეს სხდომის დღე ეცნობა.

სასამართლო უწყება

უწყების გაგზენისა და საპროცესო დოკუმენტების სათანადო წესით ჩაბარებას მხარისათვის უაღრესად დიდი პრაქტიკული მნიშვნელობა აქვს საპროცესო უფლებათა სრულყოფილად დასაცავად და განსახორციელებლად. ერთ-ერთ საქმეზე მხარე სადავოდ ხდიდა განჩინების მისთვის ჩაბარების სისწორეს (კანონიერებას), მხარე მოითხოვდა იმ განჩინების გაუქმებას, რომლითაც სააპელაციო საჩივარი ბაჟის გადაუხდელობის გამო განუხილველად იქნა დატოვებული იმ საფუძველით, რომ მას ხარვეზის შევსების შესახებ სააპელაციო სასამართლოს განჩინება არ ჩაუბარებია. რაც შეეხება განჩინების ასლის ჩაბარებაზე ხელმოწერას, მხარემ მიუთითა, რომ ხელმოწერა მას არ ეკუთვნის და იყო გაყალბებული.

საკასაციო პალატამ მხარის ეს კერძო საჩივარი დააკმაყოფილა შემდეგ გარემოებათა გამო:

სსსკ 73-ე მუხლის თანახმად, სასამართლო უწყება (სასამართლოს მიერ მიღებული საპროცესო დოკუმენტი) იგზავნება ფოსტით ან დამტარებლის მეშვეობით.

საქმის მასალებით დადგინდა, რომ აქელანტს განჩინების ასლი გაეგზავნა ფოსტის მეშვეობით. სასამართლოს საფოსტო განყოფილებიდან მხარისათვის სასამართლოს მიერ გაგზავნილი საპროცესო დოკუმენტის ჩაბარების შესახებ შესაბამისი დოკუმენტი (მხარის ხელმოწერით) არ მიუღია. საკასაციო პალატამ მიუთითა, რომ განჩინების ჩაბარების თაობაზე საქმეში წარმოდგენილი გზავნილის ასლი, რომელზედაც თითქოსდა აქელანტის ხელმოწერაა, არ შეიძლება მიჩნეულ იქნეს იმის დამადასტურებლად, რომ მხარეს განჩინება ჩაბარდა კანონით დადგენილი წესით. სსსკ 73-ე მუხლი ადგენს უწყების, შესაბამისად, გზავნილის ჩაბარების წესს.

აღნიშნული მუხლის 1-ლი ნაწილით სასამართლოსათვის ცნობილი უნდა იყოს, რომ ადრესატს ნამდვილად ჩაბარდა უწყება (გზავნილი), ამასთან, სასამართლოსათვის ისიც ცნობილი უნდა იყოს, თუ როდის ჩაბარდა იგი, რადგან ჩაბარების დროს კანონი გარკვეულ იურიდიულ შედეგებს უკავშირებს. კერძოდ, ხარვეზის გამოსწორების თაობაზე განჩინების მხარისათვის ჩაბარებიდან იწყება იმ საპროცესო ვადის ღინება, რომელიც სასამართლოს მიერ იქნა დანიშნული. აქედან გამომდინარე, როგორც გზავნილით (ფოსტით), ისე დამტარებლის მეშვეობით გაგზავნილი საბუთების მხარისათვის ჩაბარების თაობაზე სასამართლოს უნდა დაუბრუნდეს ჩაბარების დამადასტურებელი დოკუმენტი. ამასთან, გარდა 73-ე მუხლით დადგენილი წესისა, შესაძლებელია მხარეს უშუალოდ სასამართლოში ჩაბარდეს საბუთები (უწყება), ასეთ შემთხვევაშიც დაცული უნდა იყოს ჩაბარების

წესი, კერძოდ, სასამართლომ უნდა დააფიქსიროს: როდის და რომელი მტკიცებულებანი (საპროცესო დოკუმენტები) გადაეცა მხარეს. პალატამ მიუთითა, რომ ასეთი საბუთის შედგენის სავალდებულობა გამომდინარეობს სსსკ 70-ე და 73-ე მუხლებიდან, რადგან როგორც მხარისათვის უნდა იყოს ცნობილი სასამართლო სხდომის ან ცალკეული საპროცესო მოქმედების შესრულების დრო და ადგილი, ისე სასამართლო უნდა იყოს ინფორმირებული, რომ მხარემ უწყება (გზავნილი) ჩაიბარა.

განსახილველ შემთხვევაში აპელანტს სასამართლომ ფოსტით გაუგზავნა განჩინების ასლი, რომელიც მას არ ჩაბარდა (ჩაბარების თაობაზე ფოსტიდან პასუხი არ დაბრუნებულა). ასეთ შემთხვევაში სააპელაციო სასამართლოს სსსკ 64-ე მუხლის საფუძველზე უნდა გაეგრძელებინა საპროცესო ვადა და აპელანტისათვის ხარვეზის გამოსწორების შესაძლებლობა უნდა მიეცა. აქედან გამომდინარე, სააპელაციო სასამართლოს არ უნდა გამოეტანა განჩინება სააპელაციო საჩივრის განუხილველად დატოვების თაობაზე, რამეთუ არ არსებობდა სსსკ 368-ე მუხლის მე-5 ნაწილის გამოყენების სამართლებრივი წინამძღვრები.

საკასაციო პალატამ არ გაიზიარა სასამართლოს მოსაზრება იმის თაობაზე, რომ აპელანტს განჩინება ხარვეზის თაობაზე ჩაბარდა და რომ იგი დასტურდება საქმის მასალებით აპელანტის ხელმოწერით.

საქმის მასალებით აღნიშნული გვერდი სასამართლოს გზავნილის ასლია, რომელზეც გაურკვეველი ხელმოწერაა, რაც, ზემოთ უკვე აღნიშნული გარემოებების საფუძველზე არ მიიჩნია საკასაციო პალატამ გზავნილის ჩაბარებად. ამასთან, აპელანტმა სადავოდ გახადა ხელმოწერის ნამდვილობა და იგი რომ ნამდვილია (გზავნილი ნამდვილად რომ მას ჩაბარდა), ამის დამადასტურებელი საპროცესო დოკუმენტი საქმის მასალებში არ მოიპოვება.

აქედან გამომდინარე, საკასაციო პალატამ კერძო საჩივარი საფუძვლიანად მიიჩნია და დააკმაყოფილა, გააუქმა საოლქო სასამართლოს სააპელაციო პალატის განჩინება და საქმე სააპელაციო საჩივრის დასაშვებობის შესაძრწველად დაუბრუნა იმავე სასამართლოს შესაბამის პალატას (სუსგ 2003 წ. №9, გვ. 2535-2537).

* * *

უწყების ჩაბარება იურიდიულ პირისათვის

იურიდიული პირის სახელზე გაგზავნილი უწყება ხელმოწერილ უნდა იქნეს იმ პირის მიერ, რომელიც აღჭურვილია უფლებამოსილებით, მიიღოს კორესპონდენციები (ექსპედიციის, კანცელარიის თანამშრომლე-

ბი). იურიდიული პირის იურიდიული სამსახურისათვის სასამართლო უწყების ჩაბარების რაიმე სპეციალურ წესს სსსკ-ი არ ითვალისწინებს.

* * *

სასამართლო შეტყობინება და დაბარება

ერთ-ერთ საქმეზე საკასაციო პალატამ აღნიშნა, რომ სსსკ-ის 72-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის „ბ“ ქვეპუნქტის მეორე წინადადება – „ადგილის მითითება“ – სწორედ იმას გულისხმობს, რომ უწყებაში, რომლითაც მხარე მოიწვევა სასამართლო პროცესზე, მითითებული იყოს საქმის განხილვის ადგილზე, ანუ სასამართლოს სხდომის დარბაზზე, ამასთან თუ სასამართლოში ერთზე მეტი დარბაზია, მითითებული უნდა იქნეს დარბაზის ნომერიც. (სუსგ 2003 წ. №1, გვ. 119).

მხარის გაფრთხილება

პალატა განმარტავს, რომ სხდომის განხილვის თარიღის თაობაზე საკმარისია იცოდეს მხარემ, ან მისმა წარმომადგენელმა, თუ მხარე საქმეს მისი მეშვეობით აწარმოებს სასამართლოში.

სასამართლო უწყება

საქმეში წარმოდგენილი უწყებით არ ღვინდება, მხარე სასამართლო პროცესზე გამოძახებული იყო თუ არა მოპასუხის სახით. უფრო მეტიც, ამ უწყებით არც ის ღვინდება, თუ როდის ჩაბარდა უწყება ადრესატს. ამ გარემოების მითითება უწყებაში აუცილებელია. თუკი აღნიშნული რეკვიზიტები უწყებაში არ არის აღნიშნული, ეს იმას ნიშნავს, რომ უწყება ადრესატთან არ არის გაგზავნილი სსსკ-ის 70-78-ე მუხლების მოთხოვნათა დაცვით. (სუსგ 2003 წ. № 4, გვ. 1049).

სასამართლო უწყება

სსსკ-ის 70-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის პირველი წინადადების იმპერატიული მოთხოვნაა, რომ მხარეებსა და მათ წარმომადგენლებს სასამართლო უწყებით ეცნობათ სასამართლო სხდომის ჩატარების ან ცალკეული საპროცესო მოქმედების შესრულების დრო და ადგილი. ადგილში

იგულისხმება სასამართლო სხდომის დარბაზი, სადაც მხარეები უნდა გამოცხადდნენ.

სასამართლო უწყება

როცა ადრესატი უარს ამბობს დამტარებლის მიერ გადაცემულ უწყებაზე ხელის მოწერაზე (არ აწერს მასზე ხელს) და უარს აცხადებს უწყების მიღებაზე, უწყების მიმტანი სათანადო შენიშვნას (აღნიშვნას) ახდენს უწყებაზე, ასევე შეუძლია შეადგინოს აქტი იმის თაობაზე, რომ ადრესატი უარს აცხადებს უწყების მიღებაზე და ხელის მოწერაზე.

სასამართლო შეტყობინება და დაბარება

თუ წარმომადგენელი გაფრთხილებული იყო სხდომის დღის დანიშვნის შესახებ, იგულისხმება, რომ მხარეს სხდომის დღე ეცნობა (სუსგ 2003 წ. № 10, გვ. 2589).

სასამართლო შეტყობინება და დაბარება

სსსკ 74-ე მუხლის თანახმად, თუ უწყების მიმტანმა პირმა სასამართლოში გამოსაძახებელი ფიზიკური პირი ვერ ნახა საცხოვრებელ ან სამუშაო ადგილზე, უწყება უნდა ჩაბარდეს მასთან მცხოვრებ ოჯახის რომელიმე სრულწლოვან წევრს, ხოლო თუ ისინიც არ იმყოფებიან ადგილზე, იმავე სახლში მცხოვრებ სახლის მფლობელს, დამქირავეებს (შესაძლებელია მეზობელს), რომლებიც თანახმა იქნებიან გადასცენ უწყება ადრესატს. თუ ადრესატი ღროებით წასულია, უწყების ჩამბარებელმა პირმა უწყების მეორე ეგზემპლარზე უნდა აღნიშნოს, სად არის წასული ადრესატი ან როდის მოელიან მის დაბრუნებას. ეს ცნობები დადასტურებულ და დამოწმებულ უნდა იქნეს ადგილობრივი თვითმმართველობისა და მმართველობის ორგანოს (და არა შინაგან საქმეთა ორგანოს) ადმინისტრაციის მიერ (სუსგ 2003 წ. № 10, გვ. 2606).

სასამართლო უწყების ჩაბარება

საკასაციო სასამართლომ ერთ-ერთ საქმეზე არ გაიზიარა მხარის მოსაზრება იმის შესახებ, რომ ორგანიზაციისათვის გადასაცემი უწყება

ან განჩინება უნდა ჩაბარებოდა სათანადო თანამდებობის პირს და არა კანცელარიის თანამშრომელს, ვინაიდან სსსკ-ის 73-ე მუხლის მესამე ნაწილის მე-2 წინადადების შესაბამისად, ორგანიზაციისათვის გაგზავნილი უწყება უნდა ჩაბარდეს სათანადო თანამდებობის პირს, რომელიც ასევე ხელს მოაწერს უწყების მეორე ეგზემპლარზე. მოცემულ შემთხვევაში უწყების მიმღები არის კანცელარიის თანამშრომელი, რომელიც სააქციო საზოგადოების კანცელარიაში შესულ კორესპონდენციებს აბარებს ადრესატს, ამ შემთხვევაში – საზოგადოების ადმინისტრაციას.

უწყების ჩაბარება

სსსკ-ის 70-ე მუხლის მოთხოვნაა, რომ მხარეებსა და მათ წარმომადგენლებს უწყებით ეცნობოთ სასამართლო სხდომის ან ცალკეული საპროცესო მოქმედების შესრულების დრო და ადგილი.

საქმეში მოცემულია მხრის სახელზე გამოწერილი უწყება, რომელზეც ჩაბარების შესახებ ხელს აწერს არა მხარე, არამედ მისი წარმომადგენელი, რის გამოც დაირღვა სსსკ-ის 70-78-ე მუხლების მოთხოვნები, რადგან ამავე კოდექსის 73-ე მუხლით გათვალისწინებულია, რომ მოსამართლეს შეუძლია მხარის თანხმობით ხელზე მისცეს მას უწყება შესატყობინებელი ან გამოსაძახებელი პირისათვის ჩასაბარებლად. პირი, რომელსაც მოსამართლემ დაავალა უწყების მიტანა, ვალდებულია, სასამართლოში დააბრუნოს მისი მეორე ცალი უწყების მიღებაზე ადრესატის ხელმოწერით. ამ ნორმით თანახმად, სასამართლოს სხდომის დღის შესახებ სასამართლო უწყებაზე ხელი უნდა მოეწერა არა წარმომადგენელს, არამედ თვით მხარეს. თუ მხარე სასამართლო სხდომის დროისათვის არ იმყოფებოდა ქალაქში და ამის გამო ვერ მოხერხდა მისთვის უწყების ჩაბარება, მაშინ უწყებაზე სათანადო აღნიშვნა უნდა ყოფილიყო 74-ე მუხლის შესაბამისად, რომლის თანახმად, თუ ადრესატი დროებით წასულია, უწყების ჩამბარებელმა პირმა უწყების მეორე ეგზემპლარზე უნდა აღნიშნოს, სად არის წასული ადრესატი და როდის მოელოდნენ მის დაბრუნებას. მოცემულ შემთხვევაში საქმეში მოცემულ უწყებაზე მხრის წარმომადგენელს ასეთი აღნიშვნა არ აქვს გაკეთებული. ხოლო სხვა საქმეზე აღნიშნულია, რომ 74-ე მუხლის თანახმად, უწყების მიმღები პირი ვალდებულია უწყების მეორე ეგზემპლარზე აღნიშნოს თავისი გვარი, სახელი, ანუ ხელი უნდა მოაწეროს თავისი და

არა დასაბარებელი პირის სახელით, წინააღმდეგ შემთხვევაში დაირღვევა 74-ე მუხლის მოთხოვნა.

იმ შემთხვევაში, როდესაც ირღვევა მხრისათვის უწყების და სხვა დოკუმენტის ჩაბარების წესი, არ შეიძლება დარღვევით ჩაბარების დღიდან მოხდეს საპროცესო ვადის ათვლა და ამ ფაქტის საფუძველზე დავის დასრულება (სუსგ. 2005 წ. №4, სამოქალაქო პროცესი, გვ. 27).

უწყების ჩაბარება (სსსკ-ის 70-ე მუხლი)

მოცემული მუხლი ერთმნიშვნელოვნად და იმპერატიულად ითხოვს სასამართლო უწყების გაგზავნას როგორც მხარისათვის, ისე მისი წარმომადგენლისთვისაც. ამასთან, აღნიშნული მუხლის ანალიზი ცხადყოფს, რომ სსსკ-ის 70-78-ე მუხლებით დადგენილი წესით სასამართლო უწყების გაგზავნა გულისხმობს მხარისათვის და მისი წარმომადგენლისათვის უწყების როგორც გაგზავნას, ასევე ჩაბარებასაც (სუსგ. 2005 წ. N 4, სამოქალაქო პროცესი, გვ. 29).

განჩინების ასლის ჩაბარებულად ჩათვლა

საკასაციო სასამართლო ვერ გაიზიარებს კასატორის მოსაზრებას შპს „საქართველოს რკინიგზის“ თანამშრომლის ხარვეზის შესახებ განჩინების ჩაბარებაზე არაუფლებამოსილ პირად მიჩნევისა და შპს „საქართველოს რკინიგზის“ მიერ აღნიშნული განჩინების ჩაბარების დროდ კანცელარიისათვის გადაცემის დროისა.

მოცემულ შემთხვევაში, შპს „საქართველოს რკინიგზაში“ დამკვიდრებული შიდაორგანიზაციული მოწყობა კურიერს ან ფოსტის თანამშრომელს არ აძლევდა შესაძლებლობას, განჩინების საფოსტო გზავნილი ჩაებარებინა უშუალოდ კანცელარიისათვის და როგორც წესი, აღნიშნულ გზავნილს იბარებდა დაცვის (საშეთა ბიუროს) თანამშრომელი, ამიტომ აღნიშნული თანამშრომელი უნდა მივიჩნიოთ კორესპოდენციის მიღებაზე უფლებამოსილ პირად (სუსგ. 2005 წ. №4, სამოქალაქო პროცესი, გვ. 32). ზოლო სხვა საქმეზე კი საკასაციო პალატამ მიიჩნია, რომ განჩინების ასლის ჩაბარებასთან დაკავშირებულ ურთიერთობებზე ანალოგიით (მე-7 მუხლი) უნდა გავრცელდეს სსსკ-ის 70-78-ე მუხ-

ლებით დადგენილი წესები. 70-ე მუხლის პირველი და მეორე ნაწილების იმპერატიული მოთხოვნა კი მდგომარეობს იმაში, რომ უწყება (მოცემულ შემთხვევაში – განჩინების ასლი) უნდა გაეგზავნოს როგორც მხარეს, ასევე მის წარმომადგენელს.

საქმის მასალებით დადგენილია, რომ სააპელაციო სასამართლოს მიერ მიღებული განჩინების ასლიჩაიბარა მხარის წარმომადგენელმა, ხოლო თვით მხარესთან აღნიშნული განჩინების ასლი სააპელაციო სასამართლოს არ გაუგზავნა, მიუხედავად იმისა, რომ სასამართლოსათვის ცნობილი იყო წარმომადგენლის მიერ მარწმუნებულთან დაკავშირების შეუძლებლობის ფაქტი.

საკასაციო პალატამ მიუთითა, რომ აღნიშნული გარემოება წარმოადგენს სამოქალაქო საპროცესო კანონმდებლობის უხეშ დარღვევას, რის გამოც გასაჩივრებული განჩინება უნდა გაუქმდეს და საქმე ხელახლა განსახილველად დაუბრუნდეს სასამართლოს შესაბამის პალატას (სუსგ. 2005 წ, N 4, სამოქალაქო პროცესი, გვ. 34).

უწყების (განჩინების ან გადაწყვეტილების ასლის) ჩაბარება მსჯავრდებულისათვის

განჩინების ასლის ჩაბარებასთან დაკავშირებულ ურთიერთობებზე უნდა გავრცელდეს სსსკ-ის 70-78-ე მუხლებით დადგენილი წესები. ანუ განჩინების (გადაწყვეტილების) ასლი მხარეს უნდა ჩაბარდეს ამავე კოდექსის 70-78-ე მუხლებით დადგენილი წესით. 73-ე მუხლის მე-3 ნაწილით მოქალაქეს უწყება უნდა ჩაბარდეს პირადად, ხოლო ორგანიზაციისათვის გაგზავნილი უწყება – სათანადო თანამდებობის პირს.

მოცემულ შემთხვევაში მხარეს წარმოადგენს ფიზიკური პირი, რომელიც სასჯელს იხდის ოუსტიციის სამინისტროს სასჯელაღსრულების დაწესებულებაში და არა აღნიშნული დაწესებულება. შესაბამისად, ზემოთ აღნიშნული მუხლის თანახმად, სასამართლოს გადაწყვეტილების ასლი მას უნდა ჩაბარებოდა პირადად. დაწესებულების კანცელარიისათვის გადაწყვეტილების ასლის ჩაბარება ასეთ შემთხვევაში არავითარ სამართლებრივ შედეგს არ წარმოშობს.

ამასთან, საკასაციო პალატა იზიარებს სააპელაციო სასამართლოს მოსაზრებას იმის თაობაზე, რომ მხარის მიერ წარმოდგენილი სასჯელაღსრულების დაწესებულების სპეციალური ნაწილის უფროსის

ხელმოწერითა და დაწესებულების შესაბამისი ბეჭდით დამოწმებული ცნობა, რომლის თანახმად მსჯავრდებულმა სასამართლოს გადაწყვეტილება მიიღო გარკვეულ დღესა და საათზე, სარწმუნოდ ვერ ადასტურებს მსჯავრდებულისათვის სასამართლოს გადაწყვეტილების ასლის ჩაბარებას, თუმცა აქვე აღნიშნავს, რომ საქართველოს კანონმდებლობის ზოგადი პრინციპებიდან გამომდინარე, ყოველგვარი ეჭვი უნდა გადაწყდეს დაინტერესებული მხარის სასარგებლოდ.

საქმის მასალებით არ დგინდება მსჯავრდებულის მიერ სასამართლოს გადაწყვეტილების ასლის ჩაბარების ზუსტი თარიღი, რის გამოც სააპელაციო საჩივრის შეტანის კანონით დადგენილი ვადა მოცემულ შემთხვევაში არ შეიძლება მივიჩნიოთ დარღვეულად (სუსგ. 2005 წ. №4, სამოქალაქო პროცესი, გვ. 36-37).

უწყების ჩაბარება (სსსკ-ის 70-ე მუხლი)

მხარე და მისი წარმომადგენელი სასამართლო სხდომაზე მოწვეული არ იქნენ 70-78-ე მუხლებით დადგენილ ნორმათა დაცვით. აღნიშნული დასკვნის საფუძველს იძლევა 70-ე და 78-ე მუხლების შინაარსის ანალიზი. 70-ე მუხლის პირველი ნაწილის თანახმად, სასამართლო სხდომის თაობაზე უწყებით ეცნობებათ როგორც მხარეებს, ასევე, მათ წარმომადგენლებს. აღნიშნული ნორმა შეიცავს კუმულატიურ პირობას, რომელიც ითვალისწინებს როგორც მხარისათვის, ასევე, მისი წარმომადგენლისათვის უწყების გაგზავნას. შპს-ს დირექტორის წარმომადგენლისათვის უწყების გადაცემა არ ნიშნავს მითითებული იურიდიული პირისათვის უწყების ჩაბარებას. სსსკ-ის 73-ე მუხლი განსაზღვრავს უწყების გაგზავნის წესს. საქმეზე მტკიცებულებად მიჩნეული უწყებები ადასტურებს იმ გარემოებას, რომ უწყებები არ არის გაგზავნილი და ჩაბარებული კანონის მოთხოვნათა დაცვით წარმომადგენელი საქმეში მონაწილე მხარე არ არის, ამიტომ მას 73-ე მუხლის მე-2 ნაწილით დადგენილი უწყება არ უნდა გადასცემოდა. მითითებული პიროვნება მხარეც რომ ყოფილიყო, მას სასამართლოსათვის უნდა წარედგინა უწყების მეორე ცალი ადრესატის ხელმოწერით ამავე მუხლის მე-3 ნაწილის შესაბამისად, საქმეში არ არის წარმოდგენილი მტკიცებულება იმის თაობაზე, რომ უწყება ჩაბარდა შპს-ს სათანადო თანამდებობის

პირს. აქედან გამომდინარე, შპს-ს უწყება არ ჩაბარებია კანონით დადგენილი წესით (სუსგ. 2005 წ. №4, სამოქალაქო პროცესი, გვ. 42)-

უწყების ჩაბარება

„რაც შეეხება კურიერის მიერ შედგენილ აქტს იმის შესახებ, რომ მხარეს შეცდომით აქვს გადაწყვეტილების ჩაბარების თარიღი მითითებული, ვერ იქნება გაზიარებული, ვინაიდან აღნიშნული აქტი კანონით დადგენილი წესით არ არის შედგენილი. ადრესატის მიერ შეცდომის დაშვების შემთხვევაში, კურიერს სათანადო აღნიშვნა უნდა გაეკეთებინა გზავნილზე ამ მხარის თანდასწრებით. სსსკ-ით დადგენილი წესით ყველა შემთხვევაში, მათ შორის, ადრესატის მიერ უწყების მიღებაზე უარის თქმის შემთხვევაშიც, უწყების მიმტანმა პირმა სათანადო აღნიშვნა უნდა გააკეთოს უწყებაზე, რომელიც უბრუნდება სასამართლოს (75-ე მუხლი). ასევე საქმის მასალებით არ დასტურდება, რომ კურიერმა აქტი წარმოადგინა სასამართლოში 7 ოქტომბერს, აქტის წარმოდგენის თარიღი საქმის მასალებით არ ირკვევა. ამდენად, მხარისათვის კანონით დადგენილი წესით გადაწყვეტილების ასლის ჩაბარების დოკუმენტად უნდა ჩაითვალოს სასამართლოს გზავნილის მეორე ეგზემპლარი და გასაჩივრების ვადის გამოთვლა უნდა დაიწყოს ამ დოკუმენტზე მითითებული თარიღიდან – 11 ოქტომბრიდან. ამდენად, საჩივარი შეტანილია ვადაში და დასაშვებია (სუსგ. 2005 წ. №4, სამოქალაქო პროცესი, გვ. 46).

სასამართლოს მთავარი სხდომა

§1. სამოქალაქო საქმის სასამართლოს მთავარ სხდომაზე განხილვის სტადიის ცნება და მნიშვნელობა. სასამართლოს მთავარი სხდომის ჩატარების წესი

(სამოქალაქო პროცესის სტადიათა შორის ცენტრალური ადგილი უკავია სასამართლო განხილვის სტადიას (მთავარ სხდომას), რამეთუ სწორედ ამ სტადიაზე პოვებს გამოხატულებას სრული მოცულობით და ნათლად მართლმსაჯულების ყველა პრინციპი. სწორედ ამ სტადიაზე ხორციელდება სამოქალაქო სამართალწარმოების მიზნები და ამოცანები. კერძოდ, მტკიცებულებათა უშუალო გამოკვლევის საფუძველზე დგინდება საქმის ის ფაქტობრივი გარემოებები (იურიდიული ფაქტები), რომელთაც დიდი მნიშვნელობა აქვთ საქმის სწორად გადასაწყვეტად, კონკრეტული სამართალურთიერთობის ფარგლებში სასამართლო განსაზღვრავს, ადგენს მხარეთა იურიდიულ უფლება-მოვალეობებს (ხოლო თუ განმცხადებელია — მის კანონიერ ინტერესებს) და სახელმწიფოს სახელით გამოაქვს გადაწყვეტილება კონკრეტულ სადავო საკითხთან დაკავშირებით, ანუ საქმე წყდება არსებითად, წესრიგდება სამართლებრივი კონფლიქტი (მხარეთა შორის არსებული სადავო სამართალურთიერთობა) და ხდება პირთა უფლებების აღდგენა. პრაქტიკულად, სწორედ ამ სტადიაზე ხორციელდება მართლმსაჯულება. სხვა სტადიებზე კი ან მხოლოდ საქმის მომზადება ხდება იმისათვის, რომ შემდეგ განხორციელდეს მართლმსაჯულება, ან ზემდგომი სასამართლო აკონტროლებს (ამოწმებს) საქმის განხილვის კანონიერებას და ა.შ.)

პროცესის ეს სტადია სხვა სტადიათაგან განსხვავდება არა მარტო თავისი სპეციფიკური მიზნებით, არამედ თავისი სუბიექტური შემადგენლობითაც.

(სასამართლოს მთავარ სხდომაზე მონაწილეობენ პროცესის ის სუბიექტები, რომლებიც, როგორც წესი, სხვა სტადიებზე არ მონაწილეობენ, კერძოდ, ასეთი სუბიექტები არიან მოწმეები. რაც შეეხებათ ექსპერტებს, ისინი შეიძლება მონაწილეობდნენ ან საქმის მომზადების ან მთავარ სხდომაზე საქმის განხილვის სტადიაზე.)

მთავარი სხდომის ჩატარების წესების თავისებურებებია: 1) სასამართლოს მთავარი სხდომის ეტაპები (სტადიები) ერთმანეთთან არის დაკავშირებული და მათ თანმიმდევრულობა ახასიათებთ; 2) სასამართლოს მთავარი სხდომის მთელ მსვლელობას (მხარეთა შეჯიბრებას) ხელმძღვანელობს სასამართლო; 3) საქმის მონაწილეთ ეკისრებათ პასუხისმგებლობა სასამართლო სხდომაზე წესრიგის დარღვევისათვის; 4) სასამართლო სხდომის მიმდინარეობის დროს პრინციპული მნიშვნელობის მქონე საკითხების შესახებ სასამართლოს გამოაქვს განჩინებები; 5) ამ სტადიაზე სრულად ვლინდება სამოქალაქო პროცესის ყველა პრინციპი; 6) სავალდებულოა სხდომის ოქმის შედგენა, რომელშიც აისახება საქმის განხილვის მთელი პროცესი. მთავარ სხდომაზე მიმდინარეობს მხარეთა შორის ზეპირი შეჯიბრება.

საპროცესო კოდექსის 223-ე მუხლის თანახმად, მხარეთა შეჯიბრებას ხელმძღვანელობს სასამართლო, რაც იმაში გამოიხატება, რომ იგი ხსნის, წარმართავს და წყვეტს შეჯიბრებას, სიტყვას აძლევს ან სიტყვის უფლებას ართმევს ყველას, ვინც არ ემორჩილება მას; იღებს გადაწყვეტილებებს ზეპირი შეჯიბრების დროს წამოჭრილ საკითხებზე და აცხადებს ამ გადაწყვეტილებებს. სასამართლომ უნდა მიიღოს კანონით გათვალისწინებული ზომები, რათა საქმე (ყველა მტკიცებულება) ყოველმხრივ (სრულად და ობიექტურად) იქნეს გამოკვლეული (რისთვისაც აუცილებელია გარანტირებულ და უზრუნველყოფილ იქნეს შეჯიბრებითობის, თანასწორობის პრინციპები მტკიცების პროცესში), მხარეთა პაექრობა ზედმეტად არ გაჭიანურდეს და არ გართულდეს და საქმის განხილვა დამთავრდეს რაც შეიძლება სწრაფად – ერთ სასამართლო სხდომაზე და თუ შესაძლებელია, შესვენების გარეშე. საქმის გარემოებათა სრული და ყოველმხრივი გამოკვლევა კი სწორედ მაშინ იქნება უზრუნველყოფილი, თუ საქმის განხილვის (პროცესის წარმართვის) კანონით დადგენილ საპროცესო წესებს დაიცავს სასამართლო და პროცესის ყველა მონაწილესაც მოსთხოვს მათ დაცვას.

როგორც აღინიშნა, საქმის მონაწილეთ ეკისრებათ პასუხისმგებლობა სასამართლო სხდომაზე წესრიგის დარღვევისათვის. კანონი კი მოითხოვს, რომ სასამართლო სხდომაზე დაცულ იქნეს სათანადო წესრიგი. ყველა ვალდებულია დაიცვას დადგენილი წესი და უსიტყვოდ დაემორჩილოს მოსამართლის განკარგულებას, იქნება ეს მხარე, წარმომადგენელი, მოწმე, სპეციალისტი, თარჯიმანი (ანუ პროცესის მონაწილე პირები), თუ უბრალოდ სასამართლოს სხდომის დარბაზში მყოფი პირი.

სასამართლო სხდომაზე სათანადო წესრიგის უზრუნველსაყოფად საჭირო ყველა აუცილებელ ღონისძიებას იღებს თავმჯდომარე (მოსამართლე).

სსსკ-ის 212-ე მუხლი ითვალისწინებს მთელ რიგ ღონისძიებებს (პასუხისმგებლობას) სასამართლოს სხდომაზე წესრიგის დამრღვევთა მიმართ კერძოდ, საქმის განხილვის დროს წესრიგის დამრღვევს თავმჯდომარე (მოსამართლე) სასამართლოს სახელით ჯერ გააფრთხილებს, ხოლო წესრიგის განმეორებითი დარღვევა 212-ე მუხლის მე-2 და მე-3 ნაწილებით გათვალისწინებული სპეციალური ღონისძიებების გამოყენების საფუძველია. კერძოდ, მხარე, წარმომადგენელი, მოწმე, ექსპერტი, თარჯიმანი და სპეციალისტი, რომლებმაც განმეორებით დაარღვიეს წესრიგი, შეიძლება გაძევდნენ სხდომის დარბაზიდან სასამართლოს განკარგულებით ასევე სხდომის დარბაზში მყოფი პირი შეიძლება გაძევდეს თავმჯდომარის (მოსამართლის) განკარგულებით, გარდა ამისა, სასამართლოს სხდომის დარბაზში მყოფი წესრიგის დამრღვევი პირი, მათ შორის გაძევებული პირიც, სასამართლოს თავმჯდომარემ (მოსამართლემ) შეიძლება დააჯარიმოს განკარგულებით, რაზედაც გაიცემა სააღსრულებო ფურცელი. წესრიგის დარღვევის გაგრძელების (ეს ეხება სხდომაზე დამსწრე პირს) შემთხვევაში, მოსამართლეს შეუძლია დაუყოვნებლივ გაზარდოს ჯარიმის ოდენობა კანონით დადგენილ ფარგლებში. თუ სასამართლოს მიმართ გამოხატულია აშკარა და უხეში უპატივცემულობა, მოსამართლეს შეუძლია გამოიტანოს განკარგულება და პირი დააპატიმროს 30 დღე-ღამეზე ვადით განკარგულება აღსრულდება დაუყოვნებლივ, რაც არ დააბრკოლებს საქმის განხილვა-გადაწყვეტას. ყველა ეს განკარგულება მიიღება ადგილზე თათბირით და არ საჩივრდება. თუ გაფრთხილების მოუხდავად, სასამართლო სხდომაზე წესრიგი განმეორებით დაარღვია მხარემ ან მესამე პირმა, სასამართლო გააძევებს მას სხდომის დარბაზიდან და საქმეს მის დაუსწრებლად განიხილავს. მაგრამ ამ შემთხვევაში სასამართლო დაუსწრებელ გადაწყვეტილებას კი არ გამოიტანს, არამედ ჩვეულებრივ გადაწყვეტილებას.

(მთელი სასამართლო განხილვის განმავლობაში სასამართლო პრინციპული მნიშვნელობის მქონე საკითხების გადაწყვეტისას აფიქსირებს მხარეთა შესაბამის მოქმედებებს საპროცესო დოკუმენტებში (ოქმში), ხოლო აუცილებლობის შემთხვევებში მას გამოაქვს განჩინება.)

მაგალითად, სასამართლოს (მოსამართლის), ექსპერტის, თარჯიმნის, სასამართლო სხდომის მდივნის აცილების საკითხები ფიქსირდება განჩინებაში (იხ. სსსკ-ის 29-36-ე, 214-ე მუხლები).

მხარეთა და მათ წარმომადგენელთა განცხადებები და შუამდგომლობები ახალ მტკიცებულებათა წარმოდგენისა თუ გამოთხოვის, აგრეთვე საქმის განხილვასთან დაკავშირებით წამოჭრილი სხვა საკითხების შესახებ (მაგალითად, საქმისწარმოების შეჩერების, შეწყვეტის ან სარჩელის განუხილველად დატოვების შესახებ აღძრული შუამდგომლობები და სხვა) გადაწყვეტილ უნდა იქნეს სასამართლოს (მოსამართლის) განჩინებით (215-ე მუხლი).

მოსარჩელის მიერ სარჩელზე უარის თქმა, მხარეთა მორიგება აგრეთვე ფიქსირდება სასამართლოს განჩინებაში.

როგორც აღინიშნა, სასამართლო განხილვის სტადიის ერთ-ერთი თავისებურება ისაა, რომ აქ სრულად ვლინდება სამოქალაქო საქაროცესო სამართლის ყველა პრინციპი. სხვანაირად არც შეიძლება იყოს, რამეთუ საქმის გარემოებათა სრული, ყოველმხრივი, ობიექტური გამორკვევა, მხარეთა უფლება-მოვალეობების დადგენა, შეუძლებელი იქნებოდა გარანტიათა შესაბამისი სისტემის არსებობის გარეშე.

მართალია, კანონით პირდაპირ არ არის გათვალისწინებული, მაგრამ სხდომის დარბაზში მოსამართლის შემოსვლისას ყველა დამსწრე პირი ვალდებულია ფეხზე ადგეს. დარბაზში მყოფი ყველა პირი სასამართლოს გადაწყვეტილებას ისმენს ფეხზე მდგომი. მხარეები, მათი წარმომადგენლები, ექსპერტები, თარჯიმნები სასამართლოს მიმართავენ და ჩვენებასა და ახსნა-განმარტებებს იძლევიან ფეხზე მდგომები. ამ წესიდან გამონაკლისი დაიშვება მხოლოდ თავმჯდომარის (მოსამართლის) ნებართვით.

§2. სასამართლოს მთავარი სხდომის შემადგენელი ნაწილები

(სამოქალაქო საქმე სასამართლოს მთავარ სხდომაზე განიხილება საქაროცესო კანონმდებლობით დადგენილი წესითა და თანმიმდევრობით. კერძოდ, საქმის განხილვის სტადია (სასამართლოს მთავარი სხდომა) შემდეგი ნაწილებისაგან შედგება: 1) მოსამზადებელი ნაწილი; 2) საქმის გარემოებათა გამოკვლევა (საქმის არსებითად განხილვა); 3) სასამართლო კამათი; 4) გადაწყვეტილების დადგენა (მიღება) და გამოცხადება.

თითოეულ ნაწილს გააჩნია თავისი სპეციფიკური ამოცანა, თავისი შინაარსი, ადგილი სასამართლო განხილვაში და თითოეული განკუთვ-

ნილია მხოლოდ განსაზღვრული საკითხების გადასაწყვეტად. ყველა ეს ნაწილი, მართალია, გარკვეულწილად დამოუკიდებელია, მაგრამ ერთმანეთთან მჭიდროდაა დაკავშირებული და ისინი თანმიმდევრულად ცვლიან ერთიმეორეს.

(1. სასამართლოს მთავარი სხდომის მოსამზადებელი ნაწილი. საქმის განხილვის (მთავარი სხდომის) მოსამზადებელი ნაწილი საპროცესო მოქმედებათა სისტემაა, რომელთა ამოცანაა გაირკვეს საქმის არსებითად განხილვის შესაძლებლობა.)

მოსამზადებელ ნაწილში სასამართლოს ამოცანაა, რომ გაარკვიოს, არსებობს თუ არა მოცემულ სასამართლო სხდომაზე საქმის არსებითად განხილვისათვის აუცილებელი პირობები. ამისათვის კი სასამართლომ უნდა გადაწყვიტოს ორი ძირითადი საკითხი, კერძოდ:

1) შესაძლებელია თუ არა საქმე განიხილოს სასამართლოს მოცემულმა შემადგენლობამ;

2) შესაძლებელია თუ არა საქმის მოსმენა, თუ სასამართლო სხდომაზე არ გამოცხადდა საქმის მონაწილე პირთაგან რომელიმე მხარე.

ამ საკითხების გადასაწყვეტად სასამართლო სხდომის მოსამზადებელ ნაწილში, სასამართლოს მიერ შესასრულებელი საპროცესო მოქმედებებია: 1) სასამართლოს მთავარი სხდომის გახსნა; 2) პროცესის მონაწილეთა გამოცხადების შემოწმება; 3) თარჯიმნისათვის მისი მოვალეობების განმარტება; 4) სასამართლო სხდომის დარბაზიდან მოწმეთა გაყვანა; 5) სასამართლო შემადგენლობის გამოცხადება და აცილების უფლების განმარტება; 6) საქმის მონაწილეთათვის მათი უფლება-მოვალეობების განმარტება; 7) სასამართლო სხდომაზე საქმის მონაწილეთა და წარმომადგენელთა გამოუცხადებლობის შედეგებთან დაკავშირებული საკითხების გადაწყვეტა; 8) სასამართლო სხდომაზე მოწმეთა და ექსპერტთა გამოუცხადებლობის შედეგებთან დაკავშირებული საკითხების გადაწყვეტა; 9) ექსპერტისათვის მისი უფლება-მოვალეობების განმარტება.

კონკრეტულად უნდა ითქვას, რომ საქმის განხილვისათვის დანიშნულ დროს სასამართლო შედის სხდომის დარბაზში. მოსამართლე, ხოლო თუ საქმეს იხილავს კოლეგიური სასამართლო, ამ სასამართლოს თავმჯდომარე, ხსნის სასამართლოს მთავარ სხდომას და აცხადებს, თუ რომელი საქმე იჭნება განხილული (210-ე მუხლი). შემდგომ ამისა, სასამართლოს სხდომის მდივანი ვალდებულია მოახსენოს სასამართლოს განსახილველ საქმეზე მოწვეულ პირთა გამოცხადების შესახებ,

ანუ განსახილველ საქმეზე მოწვეულ პირთაგან თუ ვინ გამოცხადდა, ჩაბარდათ თუ არა გამოუცხადებულ პირებს უწყებები 70-78-ე მუხლებით დადგენილი წესით და რა ცნობები არსებობს მათი გამოუცხადებლობის მიზეზების შესახებ. სასამართლომ დოკუმენტების მიხედვით უნდა დაადგინოს გამოცხადებულთა ვინაობა (მოწმეთა გარდა), აგრეთვე შეამოწმოს თანამდებობის პირთა და წარმომადგენელთა უფლებამოსილება. სასამართლო აფრთხილებს პროცესის მონაწილეებსაც და სხდომაზე დამსწრე პირებსაც წესრიგის დაცვის მიზნით მოსამართლის მითითების საკვალდებულობისა და სასამართლოს სხდომაზე წესრიგის დამრღვევის მიმართ შესაძლო ღონისძიებების თაობაზე. ამის შემდეგ მოწმეები ტოვებენ სხდომის დარბაზს. პრაქტიკაში, ამ საპროცესო მოქმედებებს ხშირად პირადად თავმჯდომარე (მოსამართლე) ასრულებს. უფლებამოსილების დამადასტურებელი საბუთი (მინდობილობა, ორდერი) საქმეს უნდა დაერთოს. ამის შესახებ პირდაპირ მითითებულია 368-ე მუხლის მე-4 ნაწილში და 396-ე მუხლის მე-2 ნაწილში.

თუ საქმეში მონაწილეობს სამართალწარმოების ენის არმცოდნე პირი, მაშინ სასამართლომ უნდა გაარკვიოს, გამოცხადდა თუ არა თარჯიმანი, რამეთუ აუცილებელია ასეთ პირს მისთვის გასაგებ (მის მშობლიურ) ენაზე ეთარგმნოს სასამართლოს ყველა მოქმედება, მხარეთა სიტყვები და ა.შ. პრაქტიკული მნიშვნელობის მქონე საკითხია და, ამასთან, კანონის დონეზე არ არის გადაწყვეტილი (მოწესრიგებული) საკითხი იმის შესახებ, ვინ და რა დოკუმენტის თუ დოკუმენტების საფუძველზე შეიძლება ჩაითვალოს თარჯიმნად. სწორედ ამიტომ, სასამართლო სხდომის გახსნისას, აუცილებელია სასამართლომ გადაწყვიტოს თარჯიმნის მოწვევის საკითხი, თუ ამის აუცილებლობა არსებობს.

საქმის განხილვა თარჯიმნის გარეშე, როცა მისი მონაწილეობა აუცილებელია, საპროცესო ნორმების უხეში დარღვევაა და გადაწყვეტილების გაუქმების საფუძველია, ამასთან, არავითარი მნიშვნელობა არა აქვს, ეცნობა თუ არა თარჯიმანს კანონით დადგენილი წესით სასამართლო სხდომის დროისა და ადგილის შესახებ.

პროცესის მონაწილეთა გამოცხადების შემოწმების შემდეგ, მოსამართლემ, პირველ რიგში, თარჯიმანს უნდა განუმარტოს მისი მოვალეობა, თარგმნოს იმ პირთა განმარტებები, ჩვენებები, განცხადებები, რომლებიც არ ფლობენ სამართალწარმოების ენას, ხოლო ამ პირებს უთარგმნოს განმარტებათა, ჩვენებათა, განცხადებათა, სასამართლოში გამოქვეყნებ-

ულ დოკუმენტთა შინაარსი, აგრეთვე სასამართლოს განკარგულებები, განჩინებები და გადაწყვეტილებები.

სასამართლო განხილვის დაწყებისთანავე ამ მოქმედების შესრულება სასამართლოს მიერ იმით აიხსნება, რომ კანონმდებელი ისწრაფვის, რათა სრულიად გამოირიცხოს იმ არასასურველი შედეგების დადგომის შესაძლებლობა, რომლებიც, შესაძლოა, განპირობებული იყოს სამართალწარმოების ენის არცოდნით.

სასამართლო აფრთხილებს თარჯიმანს, რომ შეგნებულად არასწორი თარგმანისათვის იგი პასუხს აგებს სისხლის სამართლის წესით. თუ თარჯიმანი არ გამოცხადდება სასამართლოში არასაპატიო მიზეზით, ან თავს აარიდებს მოვალეობის შესრულებას, იგი შეიძლება დაჯარიმდეს 10 ლარით.

გამოცხადებულთა ვინაობის გარკვევაში იგულისხმება, რომ სასამართლომ უნდა გაარკვიოს ამ პირთა გვარი, სახელი, დაბადების წელი, საცხოვრებელი და საქმიანობის (სამუშაო) ადგილი და ა.შ. თუ მხარე ფიზიკური პირია, გარდა ზემოაღნიშნულისა, საჭიროა სხვა მონაცემთა ცოდნაც, რომელთაც, შესაძლოა, ჰქონდეთ მნიშვნელობა საქმის გადაწყვეტისათვის (მაგალითად, ალიმენტების გადახდევინების შესახებ სარჩელებზე საჭიროა სასამართლომ იცოდეს მხარის ოჯახური მდგომარეობა და ხელფასის ოდენობა). თუ პროცესში წარმომადგენელი მონაწილეობს, მაშინ უნდა დადგინდეს მისი უფლებამოსილების მოცულობა და ასევე განისაზღვრება ის გარემოებებიც, რომელიც გამოირიცხავს მის მონაწილეობას პროცესში (მაგ. სსსკ-ის 95-ე მუხლი).

ექსპერტთან მიმართებაში კი სასამართლომ უნდა გაარკვიოს მისი პროფესიონალური კომპეტენციის დონე, ე.ი. უნდა არსებობდეს ცნობები მისი განათლების, დაკავებული თანამდებობისა და სპეციალობით მუშაობის სტაჟის შესახებ.

მოწმეთა პიროვნება ირკვევა (დგინდება) უშუალოდ თითოეული მათგანის დაკითხვის წინ (დაკითხვამდე), ამასთან, სასამართლო არკვევს საქმის მონაწილეებთან მოწმის დამოკიდებულებას (ნათესაურსა თუ სხვაგვარ ურთიერთობებს).

სხდომაზე გამოცხადებულმა მოწმეებმა მათ დაკითხვამდე უნდა დატოვონ სასამართლო სხდომის დარბაზი, რამეთუ დაუშვებელია იმ პირის მოწმედ დაკითხვა, ვინც ესწრებოდა სასამართლო სხდომას (საქმის განხილვას), ანუ იმყოფებოდა სასამართლო სხდომის დარბაზში. მოწ-

მეებს განემარტებათ, რომ მათ გამოიძახებენ სასამართლო სხდომის დარბაზში ჩვენებათა მისაცემად. თავმჯდომარე (მოსამართლე) იღებს ზომებს, რომ სასამართლოს მიერ დაკითხულ მოწმეებს არ ჰქონდეთ ურთიერთობა იმ მოწმეებთან, რომლებიც ჯერ არ არიან დაკითხული. კანონი (149-ე მუხლი) არ გამორიცხავს მოწმის განმეორებით დაკითხვას, თუმცა მტკიცებულებათა შეფასებისას სასამართლომ უნდა გაითვალისწინოს, რომ განმეორებითი ჩვენება მოწმემ შესაძლოა სასამართლოს მისცეს მისთვის ცნობილი სხვა მოწმეების ჩვენებების გავლენით.

ამ მოქმედებათა შესრულების შემდეგ თავმჯდომარე (მოსამართლე) აცხადებს სასამართლო შემადგენლობას, აგრეთვე იმას, თუ ვინ მონაწილეობს ექსპერტად, სპეციალისტად, თარჯიმნად, სასამართლო სხდომის მდივნად და, ამასთან, ამ პირთა პერსონიფიკაციასთან ერთად განუმარტავს მხარეებს, რომ მათ შეუძლიათ განაცხადონ ამ პირთა აცილება, თუ ასეთი აცილება, სასამართლოს მიერ საპატიოდ ცნობილი მიზეზით, არ იყო განცხადებული საქმის მომზადების სტადიაზე, ან თუ საქმეს იხილავს სხვა მოსამართლე, ან სასამართლოს სხვა შემადგენლობა, ვიდრე ეს იყო ცნობილი ამ საქმის სასამართლო განხილვისათვის მომზადების დროს (214-ე მუხლი).

როგორც ჩანს, აცილების უფლება მხარეებს განემარტებათ ისეთი თანმიმდევრობით (ისეთ დროსა და ეტაპზე), რომ ასეთ დროს მოწმეები არ უნდა იმყოფებოდნენ სხდომის დარბაზში. აცილების უფლება განემარტებათ მხოლოდ მხარეებსა და მათ წარმომადგენლებს.

როგორც სპეციალურ ლიტერატურაშია აღნიშნული, თუკი სასამართლო ამ მოქმედებას შეასრულებდა მოწმეთა თანდასწრებით, მაშინ მხარეების მიერ დასახელებულმა აცილების საფუძვლებმა, აგრეთვე, შესაძლო უარის თქმამ განცხადებული აცილების დაკმაყოფილებაზე, შესაძლოა გავლენა მოახდინოს მოწმეთა ჩვენების ობიექტურობაზე. ეს რომ ასე არ მოხდეს, სწორედ ამიტომ ასრულებს სასამართლო ამ თანმიმდევრობით აღნიშნულ საპროცესო მოქმედებებს.¹

მართლმსაჯულების (პროცესის) პრინციპები ობიექტურ მიდგომას მოითხოვს სამოქალაქო საქმეთა განხილვისადმი. კანონიერი და დასაბუთებული სასამართლო აქტის გამოტანის უზრუნველყოფის მიზნით აუცილებელია, რომ სამოქალაქო პროცესის მონაწილენი, რომლებსაც

¹ Гражданский процесс. Учебник. Под ред. В.А. Мусина, Н.А. Чечиной, Д.М. Чечота. М., 1998, гл. 240.

სახელმწიფო ანიჭებს უფლებას და აკისრებს მოვალეობას, განიხილოს და გადაწყვიტოს სამოქალაქო საქმე (მათ მიეკუთვნებიან მოსამართლეები და ზოგადად სასამართლო), ან დააფიქსირონ სასამართლო განხილვის პროცესი, საპროცესო მოქმედებები (სხდომის მდივანი), ან დიდი გავლენა იქონიონ საქმის არსებითად გადაწყვეტაზე (ექსპერტები, თარჯიმნები), ობიექტურნი და მიუკერძოებელნი იყვნენ.

ამიტომ უდავოა, რომ აცილების უფლება განსაკუთრებული საპროცესო ინსტიტუტია, რომლის ერთ-ერთი მიზანია შეუქმნას მხარეებსა და სხვა პირებს იმისი რწმენა, რომ საქმე განხილული და გადაწყვეტილი იქნება ობიექტურად და მიუკერძოებლად.

მოსამართლისა და კანონით გათვალისწინებულ სხვა პირთა აცილების საფუძვლები და წესი მკაფიოდ არის განსაზღვრული კანონით.

კერძოდ, აცილების საფუძვლების (სსსკ-ის 29-ე, 30-ე და 31-ე მუხლებში მითითებული გარემოებების) არსებობისას მოსამართლე ვალდებულია განაცხადოს თვითაცილება (სსსკ-ის 32-ე მუხლი), ან იგი აცილებულ იქნება მხარეთა წერილობითი განცხადებით (33-ე მუხლი). რაც შეეხება ექსპერტს, თარჯიმანს, სპეციალისტსა და სხდომის მდივანს, მათ კანონი არ აკისრებს თვითაცილების განცხადების ვალდებულებას, ისინი აცილებულ იქნებიან დაინტერესებული პირების წერილობითი განცხადებით. მოსამართლე, ექსპერტი, თარჯიმანი, სპეციალისტი და სხდომის მდივანი აცილებულ იქნებიან, თუ სახეზეა რაიმე გარემოება, რომელიც ეჭვს იწვევს მათ მიუკერძოებლობაში, ვთქვათ, საქმის შედეგით პირადად, პირდაპირი ან არაპირდაპირი დაინტერესება, მხარესთან ან მის წარმომადგენელთან ნათესაურ კავშირში ყოფნა და ა.შ.

განცხადება აცილების შესახებ მოტივირებულ (დასაბუთებული) უნდა იქნეს და გაცხადდეს საქმის სასამართლო განხილვისათვის მომზადების სტადიაზე. დაგვიანებით განცხადება აცილების თაობაზე დაიშვება მხოლოდ ორ შემთხვევაში, კერძოდ, თუ აცილების საფუძველი იმისათვის, ვინც აცილებას მოითხოვს ა) ცნობილი გახდა, ან ბ) წარმოიშვა მთავარი სხდომის დაწყების შემდეგ. ასეთ შემთხვევაში განცხადება აცილების შესახებ დასაშვებია მხარეთა პაექრობამდე (33-ე მუხლი). ამ საკითხს ეხება 214-ე მუხლიც, რომლიდან გამომდინარე, აცილების შესახებ შემდგომი (დაგვიანებული) განცხადება დაიშვება, თუ ასეთი აცილება სასამართლოს მიერ საპატიოდ ცნობილი მიზეზით არ იყო განცხადებული საქმის მოსამზადებელ ნაწ-

ილში (სტალიაზე), ან თუ საქმეს იხილავს სხვა მოსამართლე ან სასამართლოს სხვა შემადგენლობა, ვიდრე ეს ცნობილი იყ: ამ საქმის სასამართლო განხილვისათვის მომზადების დროს. ის, ვინც განაცხადებს აცილების შესახებ შუამდგომლობას, ვალდებულია წარადგინოს მტკიცებულებები ამ შუამდგომლობის დასადასტურებლად და დაასაბუთოს, თუ რა მიზეზით ვერ შეძლო მან დროულად განეცხადებინა შუამდგომლობა აცილების შესახებ. მაგალითად, შეიძლება გამოიკვეთოს ზოგიერთი მონაწილის (ექსპერტის, თარჯიმნისა და სხვა) დაინტერესება საქმის შედეგით, რაც გამოვლინდა შემდგომში, საქმის განხილვის სტალიაზე, რომლის შესახებაც განმცხადებელმა ადრე არ იცოდა.

როგორც ჩანს, განცხადება აცილების შესახებ დაიშვება მხოლოდ წერილობითი ფორმით (შპ-ე მუხლი).

როცა აცილების საკითხებზე ვსაუბრობთ, აუცილებლად უნდა აღინიშნოს სსსკ 29-ე მუხლი, რომელიც დაუშვებლად მიიჩნევს საქმის განხილვაში მოსამართლის განმეორებით მონაწილეობას. ამასთან, საპროცესო კოდექსის მიხედვით, საქმის განხილვაში მოსამართლის განმეორებით მონაწილეობის შესახებ საკითხი უნდა გადაწყდეს იმისდა მიხედვით, თუ რომელ სასამართლოში (რომელ ინსტანციაში) იხილავდა იგი ადრე ამ საქმეს. კერძოდ, თუ მოსამართლე მონაწილეობდა საქმის პირველი ინსტანციით განხილვაში, ვერ მიიღებს მონაწილეობას ამ საქმის განხილვაში სააპელაციო ინსტანციის ან/და და საკასაციო ინსტანციის სასამართლოში.

მოსამართლე, რომელიც მონაწილეობდა საქმის განხილვაში სააპელაციო ინსტანციის სასამართლოში, ვერ მიიღებს მონაწილეობას ამ საქმის განხილვაში პირველი ინსტანციის ან/და საკასაციო ინსტანციის სასამართლოში.

მოსამართლე, რომელიც მონაწილეობდა საქმის განხილვაში საკასაციო ინსტანციის სასამართლოში, ვერ მიიღებს მონაწილეობას ამ საქმის განხილვაში სააპელაციო ინსტანციის სასამართლოში ან/და პირველი ინსტანციის სასამართლოში.

ისმის კითხვა: შეუძლია თუ არა მოსამართლეს განმეორებით მიიღოს მონაწილეობა საქმის განხილვაში, თუ იგი პირველი ინსტანციით იხილავდა ამ საქმეს და სააპელაციო სასამართლომ გააუქმა გადაწყვეტილება და დაუბრუნა საქმე პირველი ინსტანციის სასამართლოს ხელახლა

განსახილველად? მხედველობაშია მისაღები სსსკ 412-ე მუხლიც, რომლის მე-2 ნაწილის თანახმად, საკასაციო სასამართლომ საქმე ხელახლა განსახილველად შეიძლება დაუბრუნოს იმავე ან სხვა კოლეგიას, ან პალატას. უნდა ითქვას, რომ სსსკ 29-ე მუხლი ერთსა და იმავე ინსტანციის სასამართლოში არ კრძალავს მოსამართლის მონაწილეობას საქმის განხილვაში.

აღსანიშნავია, რომ კანონიერ ძალაში შესული გადაწყვეტილება შეიძლება გაბათილდეს, თუ გადაწყვეტილების მიღებაში მონაწილეობდა მოსამართლე, რომელსაც კანონის თანახმად უფლება არ ჰქონდა მონაწილეობა მიეღო ამ გადაწყვეტილების მიღებაში, ანუ საქმის განხილვაში (422-ე მუხლის „ა“ ქვეპუნქტი), ხოლო 428-ე მუხლის თანახმად, როგორც გადაწყვეტილების ბათილად ცნობის, ისე ახლად აღმოჩენილ გარემოებათა გამო საქმის განახლების შესახებ განცხადების განხილვაში დაუშვებელია იმ მოსამართლის მონაწილეობა, რომელსაც კანონის მიხედვით არ უნდა მიეღო მონაწილეობა გადაწყვეტილების მიღებაში და იგი ჩამოცილებულ უნდა იქნეს განცხადების განხილვისაგან.

სსსკ 394-ე მუხლის თანახმად კი, რომელშიც ჩამოთვლილია საკასაციო საჩივრის აბსოლუტური საფუძვლები, გადაწყვეტილება ყოველთვის ჩაითვლება კანონის დარღვევით მიღებულად, თუ იგი გამოიტანეს იმ მოსამართლეებმა, რომლებიც ამ საქმის განხილვაში ადრე მონაწილეობდნენ.

ყურადსაღებია ასევე სსსკ 30-ე მუხლი, რომლის თანახმადაც, თუ სამოქალაქო საქმის განმხილველი სასამართლოს შემადგენლობაში აღმოჩნდებიან ერთმანეთის ახლო ნათესავეები, მაშინ ყველა ისინი უნდა ჩამოაცილონ საქმის განხილვას და არა რომელიმე მათგანი.

29-ე და 30-ე მუხლების გარდა, მოსამართლის აცილების სხვა საფუძვლები გათვალისწინებულია სსსკ 31-ე მუხლით, რომლის თანახმადაც, მოსამართლემ არ შეიძლება განიხილოს საქმე ან მონაწილეობა მიიღოს საქმის განხილვაში, თუ ის: ა) ამ საქმეში თვითონ წარმოადგენს მხარეს, ან მას ამა თუ იმ მხარესთან საერთო უფლებები ან ვალდებულებები აკავშირებს; ბ) ამ საქმის ადრინდელ განხილვაში მონაწილეობდა მოწმედ, ექსპერტად, სპეციალისტად, თარჯიმნად, წარმომადგენლად ან სასამართლო სხდომის მდივნად; გ) მხარის ან მისი წარმომადგენლის ნათესავია; დ) პირადად, პირდაპირ ან არაპირდაპირ დაინტერესებულია საქმის შედეგით, ან თუ არის სხვა ისეთი გარემოება, რომელიც ეჭვს იწვევს მის მიუკერძოებლობაში. ანალოგიური საფუძვლების გავრცელება დასაშვებია ასევე

ექსპერტის, თარჯიმნის, სპეციალისტის, სხდომის მდივნის აცხადების საკითხის გადაწყვეტისას. ექსპერტს, ამ საფუძვლების გარდა, სსსკ 168-ე მუხლის მე-3 ნაწილის თანახმად, ასევე არა აქვს უფლება მონაწილეობა მიიღოს საქმის განხილვაში და უარი უნდა თქვას დასკვნის მიცემაზე, თუ მას არა აქვს სათანადო ცოდნა (კომპეტენტურობა) დაკისრებული მოვალეობის შესასრულებლად.

როგორც ვხედავთ, სსსკ 31-ე მუხლი შეიცავს სამრჩალაქო საქმეებზე კანონიერი და დასაბუთებული სასამართლო გადაწყვეტილების გამოტანის მნიშვნელოვან გარანტიებს. სასამართლო პრაქტიკაში აცხადების ყველაზე უფრო ხშირი საფუძველია საქმის შედეგით პირდაპირი ან არაპირდაპირი დაინტერესების ვარაუდი, ან „სხვა გარემოებების“ არსებობა, რომლებიც ეჭვს იწვევენ მოსამართლის ობიექტურობაში. მოსამართლე პირდაპირ შეიძლება დაინტერესებული იყოს იმ შემთხვევაში, როცა მას შეუძლია, მაგალითად, მიიღოს რაიმე უშუალო სარგებელი საქმის მისთვის ხელსაყრელად გადაწყვეტით. „სხვა გარემოებები“, რომელიც საფუძველს იძლევა მოსამართლის ობიექტურობაში დასაეჭვებლად, ესაა, მაგალითად, მეგობრული ან კიდევ, პირიქით, მოსამართლის მტრული ურთიერთობა ერთ-ერთ მხარესთან და ა.შ.

აღსანიშნავია, რომ კანონში არ არის და ვერც იქნება ჩამოთვლილი აცხადების ყველა შესაძლო საფუძველი. სამოქალაქო საპროცესო კოდექსში მოცემულია მხოლოდ პრინციპული ხასიათის ზოგადი ფორმულირება. თუმცა იმან, ვინც განაცხადა აცხადების შესახებ, უნდა დაასახელოს კონკრეტული ფაქტები, რომელიც საფუძველს იძლევა, რომ აუცილებლად გამოყენებულ იქნეს აცხადების საკითხის მომწესრიგებელი ნორმები. ამ ნორმების გამოყენება, მაგალითად აუცილებელია იმ შემთხვევაში, როცა მოსამართლემ წინასწარ, ჯერ კიდევ საქმის განხილვამდე (გადაწყვეტამდე), გამოთქვა თავისი აზრი ამ საქმის ირგვლივ და ამითი განსაზღვრა თავისი დამოკიდებულება საქმის შედეგის მიმართ ან როცა საქმის შედეგი შეიძლება შეეხოს თვითონ მოსამართლეს ან მისთვის ახლობელი ადამიანების ინტერესებს. მოსამართლის აცხადების საფუძველია ნათესაურ კავშირში ყოფნის ფაქტი როგორც საქმის მონაწილეობთან, ისე საქმის შედეგით დაინტერესებული რომელიმე პირის წარმომადგენელთან.

სსსკ 31-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის შესაბამისად, სასამართლოს შემადგენლობაში არ შეიძლება შედიოდნენ მოსამართლეები, რომლებიც ადრე

მონაწილეობდნენ მოცემული საქმის განხილვაში რომელიმე სხვა საპროცესო სახით ან ეკავათ პროცესში სხვა საპროცესო მდგომარეობა. მოცემული ნორმა კრძალავს აგრეთვე ერთდროულად მოსამართლისა და პროცესის ნებისმიერი სხვა მონაწილის ვალდებულების შესრულებას.

საპროცესო ნორმებიდან გამომდინარე, აცილების განცხადების უფლება აქვთ მხარეებს, მესამე პირებსა და წარმომადგენლებს.

თუ სასამართლო შემადგენლობის გამოცხადების შემდეგ მხარე დააყენებს აცილების საკითხს, მაშინ ეს საკითხი მოსამართლემ უნდა გადაწყვიტოს სსსკ 34-ე მუხლით დადგენილი წესით. კერძოდ, აცილების განცხადების შემთხვევაში სასამართლო მოისმენს საქმის მონაწილეთა აზრს, აგრეთვე მოუსმენს იმ პირს, რომლის მიმართაც განაცხადეს აცილება, თუ აცილებულს (უფრო სწორად ასაცილებელ პირს) სურს ახსნა-განმარტების მიცემა.

სასამართლო აცილების საკითხს წყვეტს ადგილზე მოთათბირებით, ან სათათბირო ოთახში.

ისმის კითხვა: რა შედეგები მოჰყვება აცილების შესახებ განცხადების დაკმაყოფილებას?

ამ საკითხზე პასუხს იძლევა სსსკ 34-ე მუხლი.

კანონის (სსსკ-ის 36-ე მუხლის) ანალიზი ცხაყოფს, რომ აცილების თაობაზე სასამართლო განჩინება ცალკე არ გასაჩივრდება, არამედ ის საჩივრდება სასამართლო გადაწყვეტილებასთან ერთად სსსკ-ის 377-ე და 404-ე მუხლებით დადგენილი წესით.

თუ აცილება არ იყო განცხადებული ან აცილების (თვითააცილების) შესახებ განცხადება არ დაკმაყოფილდა იმის გამო, რომ იგი დაუსაბუთებელია, მაშინ, ამის შემდეგ სხდომის თავმჯდომარე არკვევს, ხომ არა აქვთ მხარეებს რაიმე შუამდგომლობა ან განცხადება. საპროცესო კოდექსის 215-ე მუხლის თანახმად, თუ მხარეებსა და მათ წარმომადგენლებს აქვთ განცხადებები და შუამდგომლობები ახალ მტკიცებულებათა წარმოდგენისა თუ გამოთხოვის, აგრეთვე საქმის განხილვასთან დაკავშირებით წამოჭრილი ყველა სხვა ნებისმიერი საკითხის შესახებ, მაშინ ისინი სასამართლომ შეიძლება დააკმაყოფილოს მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ასეთი შუამდგომლობები და განცხადებები საპატიო მიზეზით არ იყო აღძრული სასამართლო განხილვისათვის საქმის მომზადების სტადიაზე. ასეთ შემთხვევაში მხარეთა თხოვნით ან სასამართლოს ინიციატივით საქმის განხილვა შეიძლება გადაიდოს. საპროცესო

კოდექსით პირდაპირ არ არის გათვალისწინებული, მაგრამ 215-ე მუხლით გათვალისწინებულ შუამდგომლობათა და განცხადებათა დაკმაყოფილებაზე ან ასეთ დაკმაყოფილებაზე უარის თქმის შესახებ სასამართლომ უნდა გამოიტანოს განჩინება.

ვფიქრობ, რომ 215-ე მუხლით დადგენილი წესი სრულიად გამართლებულია, რამეთუ იგი პასუხობს საპროცესო ეკონომიის პრინციპს. ამასთან, იგი ხელს უშლის არაკეთილსინდისიერ მხარეს პროცესის გაჭიანურებაში, ხელს უწყობს საქმის დროულად განხილვას და მხარეებს ავალდებულებს, რომ შესაბამისი საპროცესო მოქმედებები ჯერ კიდევ საქმის მომზადების სტადიაზე შეასრულონ.

აღსანიშნავია, რომ საქმე ყოველთვის როდი შეიძლება დამთავრდეს ერთ სხდომაზე (პირველივე სხდომაზე).

ამიტომ, ვიდრე სასამართლო საქმის განხილვას შეუდგებოდეს, მან კიდევ ერთი საკითხი უნდა გადაწყვიტოს, კერძოდ, შესაძლებელია თუ არა საქმის განხილვა (საქმის მოსმენა) მხარეების, მათი წარმომადგენლების გარეშე, ანუ უნდა გაირკვეს, ხომ არ არსებობს საქმის განხილვის გადადების საფუძველი. საქმის განხილვის გადადება ნიშნავს, რომ საქმის არსებითად განხილვა გადაიდება სხვა სასამართლო სხდომისათვის, რომლის დღესა და საათს ნიშნავს სასამართლო (განჩინების გამოტანა არ არის საჭირო, საკმარისია საოქმო გადაწყვეტილება, საოქმო განჩინება ანუ ოქმში ამისი ფიქსირება).

აქვე უნდა ითქვას, რომ სსსკ 216-ე მუხლი, რომელიც საქმის განხილვის გადადების საკითხს ეხება, ძალზე ზოგადია და მასში აღნიშნულია, რომ საქმის განხილვის გადადება დასაშვებია მხოლოდ კანონით გათვალისწინებულ შემთხვევებში. ხოლო თუ საქმე გადაიდება, მაშინ ამის შემდეგ მისი განხილვა თავიდან დაიწყება (განახლდება დანიშნულ დღესა და დროს იმ ეტაპიდან, რომელზედაც მოხდა მისი შეჩერება). მაგალითად, სსსკ 229-ე მუხლის მე-2 ნაწილის თანახმად, თუ მოპასუხე სარჩელის განუხილველად დატოვების წინააღმდეგაა, მაშინ სასამართლო გადადებს საქმის განხილვას. ასევე, საქმე შეიძლება გადადოს სასამართლომ არა უმეტეს 6 თვით მაშინაც, როცა მეუღლეთა განქორწინების საქმეს იხილავს, შეიძლება სხვა უამრავი მაგალითის დასახელებაც. მაგრამ პროცესზე ამა თუ იმ მხარის გამოუცხადებლობა, ყოველთვის როდი შეიძლება გახდეს საქმის განხილვის გადადების საფუძველი. ასეთ დროს სასამართლომ უნდა გაარკვიოს, რამდენად იყო დაცული მხარისათვის საქმის

განხილვის დროისა და ადგილის შეტყობინებისას სსსკ 70-78-ე მუხლებით გათვალისწინებული (დადგენილი) წესები.

სასამართლო სხდომაზე მხარისა და მისი წარმომადგენლის გამოუცხადებლობის შედეგი, შესაძლოა, სრულიად სხვადასხვაგვარი იყოს და ეს დამოკიდებულია იმაზე, თუ მათი გამოუცხადებლობის რა მიზეზი არსებობს და მოეპოვება თუ არა სასამართლოს ცნობები მხარეთათვის უწყების ჩაბარების შესახებ. კერძოდ, იმ შემთხვევაში, თუ სასამართლო სხდომაზე არ გამოცხადდა რომელიმე მხარე და არ არსებობს არანაირი ცნობა, რომ მხარეს შეატყობინეს სხდომის დრო, მაშინ საქმის განხილვა გადაიდება.

სსსკ 233-ე მუხლის თანახმად, დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გამოტანა დაუშვებელია, თუ „გამოუცხადებელი მხარე მოწვეული არ იყო 70-78-ე მუხლებით დადგენილი წესით“. ამ გარემოების არსებობისას სასამართლო საქმის განხილვას სხვა დროისათვის ნიშნავს, ანუ გადადებს.

გარდა ამისა, შესაძლოა, მხარეები სათანადოდაც იყვნენ გაფრთხილებული სხდომის შესახებ, მაგრამ სასამართლომ გადადოს საქმის განხილვა იმ შემთხვევაში, თუ მხარეთა გამოუცხადებლობა საპატიო მიზეზის შედეგია. ცხადია, ამიტომ მხარეები ვალდებული არიან, დროულად აცნობონ სასამართლოს გამოუცხადებლობის მიზეზები და წარმოადგინონ მტკიცებულებებიც (ამასთან წინასწარ) ასეთი საპატიო მიზეზების არსებობის შესახებ. მოწმისა და ექსპერტის გამოუცხადებლობის შემთხვევაში უნდა ვიხელმძღვანელოთ შესაბამისად სსსკ 145-ე და 168-ე მუხლებით.

რაც შეეხება თარჯიმანს, თუ პროცესზე არ გამოცხადდა იგი, როცა მართლაც ნამდვილად საჭიროა მისი იქ ყოფნა, მაშინ მის გარეშე საქმის განხილვა დაუშვებელია.

საქმის განხილვის გადადებისას სასამართლო დანიშნავს დღეს ახალი სასამართლო სხდომისათვის და ამას აცნობებს გამოცხადებულ პირებს, რასაც ისინი ადასტურებენ ხელის მოწერით. გამოუცხადებულ და საქმეში ხელახლა ჩაბმულ პირებს კი ახალი სასამართლო სხდომის დღეს აცნობებენ 70-78-ე მუხლებით დადგენილი წესით.

იმ შემთხვევაში, თუ არსებობს საქმის გადადების საფუძველი, მაშინ საქმის განხილვის გადადებამდე, დროის ეკონომიის მიზნით, სასამართლო დაჰკითხავს გამოცხადებულ მოწმეებს (ან გამოაცხადებს, გამოაქვეყნებს მათ ჩვენებებს სასამართლო სხდომაზე). ახალ სასამართლო სხდომაზე ამ მოწმეთა ხელმეორედ დაბარება აღარ მოხდება, გარდა იმ

შემთხვევისა, თუ რაიმე აუცილებლობა ამას არ მოითხოვს (მოწმის განმეორებით დაბარება არ არის სავალდებულო არც მაშინ, როცა შეიცვლება სასამართლოს შემადგენლობა). ამ ნორმის მიზანია მოწმედ დაბარებული პირის დროის ეკონომია (დაზოგვა), აგრეთვე საქმის განხილვის შესაძლო გადადების თავიდან აცილება ამჯერად მოცემულ მოწმეთა გამოუცხადებლობის გამო მომავალში. სასამართლო დაავალებს აგრეთვე მხარეებს დანიშნულ ვადაში წარმოადგინონ წერილობითი და ნივთიერი მტკიცებულებები, რათა მოწინააღმდეგე მხარეს შესაძლებლობა ჰქონდეს ახალი სხდომის დაწყებამდე გაეცნოს ამ მასალებს, ამასთან, მიუთითოს იმ მოწმის სახელი, გვარი, მისამართი, რომლის დაკითხვაც მას სურს.

თუ მხარე თავს აარიდებს ამ მოვალეობის შესრულებას საქმის განხილვის გაჭიანურების მიზნით და სასამართლოს წარუდგენს წერილობით თუ ნივთიერ მტკიცებულებებს, აგრეთვე დაასახელებს მოწმის ვინაობასა და მისამართს მხოლოდ საქმის ხელმეორედ განხილვის პროცესში მხარეთა ზეპირი შეჯიბრების დროს, სასამართლოს შეუძლია მოწინააღმდეგე მხარის შუამდგომლობით ან თავისი ინიციატივით არ მიიღოს ეს მტკიცებულებები და არ გამოუძახოს მოწმეს.

2. საქმის არსებითად განხილვა (საქმის არსებითად განხილვის დაწყება). (სსსკ 217-ე მუხლის თანახმად, საქმის არსებითად განხილვა იწყება მოსამართლის მიერ საქმის მოხსენებით, რომელიც უნდა ემყარებოდეს მხარეთა მიერ წარმოდგენილ მასალებს, ხოლო თუ ამ საქმეზე ჩატარდა მოსამზადებელი სხდომა, მაშინ – ამ სხდომის მასალებსა და ოქმს.)

მოსამართლემ თავის მოხსენებაში მოკლედ უნდა გადმოსცეს (ჩამოაყალიბოს):

ა) ვინ, ვის მიმართ და რა მოთხოვნები განაცხადა, ასევე ამ მოთხოვნათა საფუძველი;

ბ) თუ საქმეში არსებობს მოპასუხის წერილობითი შესაგებელი, მაშინ მოსამართლემ უნდა მოახსენოს (გადმოსცეს) მისი არსი;

გ) საქმეში არსებული მტკიცებულებები.

საქმის მოხსენების არსი ისაა, რომ უზრუნველყოფილ იქნეს საქმის განხილვის საჯაროობა (საქვეყნოობა). მართალია, თვითონ მხარეები ყველაზე უკეთ იცნობენ საქმის არსს, ერთმანეთის პოზიციებს და ა.შ., რის გამოც მათ თითქოს არც სჭირდებათ საქმის გარემოებათა შეხსენე-

ბა, მაგრამ ეს უნდა გაკეთდეს იმისათვის, რომ პროცესი ღიაა, მას (სხდომას) ესწრებიან გარეშე პირებიც, ხოლო პროცესის საქვეყნობა იმასაც გულისხმობს, რომ დამსწრე პირებისთვისაც ცნობილი იყოს საქმის არსი და გარემოებები.

ცხადია, საქმის ნათლად და ზუსტად მოხსენება იმის საფუძველია, რომ სწორი მიმართულებით წარიმართოს ფაქტობრივი გარემოებების გამოკვლევა.

მოსამართლის მიერ საქმის მოხსენების დამთავრების შემდეგ იწყება მხარეთა ახსნა-განმარტებების მოსმენა (სსსკ 218-ე მუხლი). მაგრამ, ალბათ, უფრო ლოგიკური იქნება, თუ სასამართლო ჯერ მხარეებს შეეკითხება, კვლავ უჭერს თუ არა მოსარჩელე მხარს თავის მოთხოვნებს და უარს ხომ არ ამბობს სარჩელზე, მოპასუხე ხომ არ ცნობს სარჩელს, ან ხომ არ სურთ მხარეებს საქმის მორიგებით დამთავრება, ხოლო, თუ ეს განკარგვითი (დისპოზიციური) უფლებები არ განხორციელდება მხარეთა მიერ (თუ საქმე არ შეწყდა მოსარჩელის მიერ სარჩელზე უარის თქმის ან მხარეთა მორიგების გამო), მაშინ მოისმენს მათ ახსნა-განმარტებებს. საყურადღებოა სსსკ 218-ე მუხლის მე-4 ნაწილი, რომლის თანახმადაც „სასამართლომ ყოველნაირად უნდა შეუწყოს ხელი და მიიღოს კანონით გათვალისწინებული ყველა ზომა, რათა მხარეებმა საქმე მორიგებით დაამთავრონ“.

თუ მოსარჩელემ უარი თქვა სარჩელზე ან მხარეები მორიგდნენ, მაშინ სასამართლომ უნდა განუმარტოს მხარეებს სარჩელზე უარის თქმის ან მორიგების სამართლებრივი შედეგები (კერძოდ, 186-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის „ბ“ ქვეპუნქტი, 272-ე მუხლის „ბ“, „გ“ და „დ“ ქვეპუნქტები, ასევე „საალსრულებო წარმოებათა“ კანონის მე-2 მუხლი, რომლის თანახმადაც იძულებით აღსრულებას ექვემდებარება სასამართლოს მიერ დამტკიცებული მორიგება). ეს საკითხები სასამართლომ უნდა გადაწყვიტოს სათათბირო ოთახში, განჩინების გამოტანით, რითაც საქმის წარმოება შეწყდება.

რაც შეეხება მოპასუხის მიერ სარჩელის ცნობას, ამ შემთხვევაში საქმისწარმოება არ შეწყდება, არამედ საქმე არსებითად განიხილება და სასამართლო გამოიტანს სარჩელის დაკმაყოფილების გადაწყვეტილებას და სსსკ 53-ე მუხლის შესაბამისად განსაზღვრავს ზარჯების მხარეთა შორის განაწილებასთან დაკავშირებულ საკითხებს.

მორიგების შედეგად საქმისწარმოების შეწყვეტის განჩინებაში აუცი-

ლებლად უნდა იქნეს გადმოცემული ასეთი მორიგების (შეთანხმების) პირობები.

რაც შეეხება მხარეთა ახსნა-განმარტებების მოსმენის რიგითობას (თანმიმდევრობას), პირველად სასამართლო მოისმენს მოსარჩელისა და მის მხარეზე მონაწილე მესამე პირის ახსნა-განმარტებებს, კერძოდ, როგორია მისი მოთხოვნა, რა გარემოებებს ემყარება ეს მოთხოვნა, რით ადასტურებს ამ გარემოებებს, კვლავ უჭერს თუ არა მხარს ამ მოთხოვნებს და უარს ხომ არ ამბობს სარჩელზე, ხომ არ სურს საქმის მორიგებით დამთავრება და სხვ.

შემდეგ სასამართლო მოისმენს მოპასუხისა და მის მხარეზე მონაწილე მესამე პირის ახსნა-განმარტებებს, კერძოდ, როგორია მისი შესაგებელი, ხომ არ ცნობს სარჩელს, ან ხომ არ სურს საქმის მორიგებით დამთავრება და სხვა (სსსკ 218-ე მუხლი).

როგორც ამ მუხლიდან ჩანს, იგი განსაზღვრავს ახსნა-განმარტებათა მიცემის რიგითობას და მასში არ არიან მოხსენიებული წარმომადგენლები, მაგრამ ეს ისე არ უნდა გავიგოთ, თითქოს კანონი უკრძალავს (უფლებას ართმევს) წარმომადგენლებს სასამართლოს მისცენ ახსნა-განმარტება მარწმუნებლის ნაცვლად, მის მაგივრად, ან მასთან ერთად. ამ ნორმის სხვაგვარი გაგება (განმარტება) არ შეიძლება, აქ უნდა გამოვიყენოთ კანონის სისტემატიკური განმარტების ხერხი და ამიტომ კანონის განმარტებისას მხედველობაში უნდა ვიქონიოთ სსსკ 93-ე მუხლით გათვალისწინებული ზოგადი წესი, რომლის თანახმადაც მხარეებს უფლება აქვთ საქმე აწარმოონ სასამართლოში როგორც პირადად, ისე წარმომადგენლის მეშვეობით, ანდა წარმომადგენელთან ერთად, ანუ საქმისწარმოება წარმომადგენლის მეშვეობით არ ართმევს უფლებას მხარეებს, პირადად მიიღონ მონაწილეობა საქმეში.

აქედან გამომდინარე, შეიძლება დავასკვნათ, რომ მხარეთა და მესამე პირთა მაგივრად ახსნა-განმარტების მიცემა შეუძლიათ სასამართლოში მათ წარმომადგენლებსაც, რაც, თავის მხრივ, მხარეებსა და მესამე პირებს არ ართმევს უფლებას (არ უკრძალავს მათ) მისცენ დამატებითი ახსნა-განმარტებები, ან უარი თქვან დამატებითი ახსნა-განმარტების მიცემაზე, თუ ისინი ჩათვლიან, რომ წარმომადგენლებმა სრულად, ამომწურავად და სწორად გადმოსცეს (დააფიქსირეს) მხარეთა პოზიცია ამ საქმესთან დაკავშირებით.

ახსნა-განმარტების მიცემის დროს მხარეებმა შეიძლება ახალი მო-

საზრებები წამოაყენონ, ან მიუთითონ ახალ გარემოებებზე, რომელთა შესახებაც არ ყოფილა განცხადებული საქმის მოსამზადებელ სტადიაზე ან მხარეთა ზეპირი შეჯიბრების დაწყებამდე.

კანონის თანახმად, სასამართლო მხოლოდ მაშინ გაითვალისწინებს ამ ახალ გარემოებებსა და მტკიცებულებებს, თუ ცნობს, რომ მათ შესახებ თავის დროზე არ იყო განცხადებული საპატიო მიზეზით და რომ ეს არ მომხდარა საქმის გაჭიანურების მიზნით. თავის მხრივ, მოწინააღმდეგე მხარეს შეუძლია სთხოვოს სასამართლოს საქმის განხილვის გადადება, რათა მოემზადოს ამ ახალი გარემოებებისა თუ მტკიცებულებების გასაქარწყლებლად. საქმის განხილვის გადადების შემთხვევაში გამოიყენება სსსკ 216-ე მუხლით დადგენილი წესები.

შესაძლოა, სასამართლო სხდომაზე გამოცხადდეს მხოლოდ ერთი მხარე. ასეთ შემთხვევაში დასაშვებია სასამართლომ მიიღოს ახსნა-განმარტება ამ ერთი მხარისაგან.

იურიდიული ფაქტების (საქმის გარემოებების) სრულად გამოკვლევისა თუ დადგენის მიზნით, კანონი მხარეებს ანიჭებს უფლებას შეკითხვები მისცენ ერთმანეთს. თითოეულ მხარეს შეუძლია შეკითხვა მისცეს როგორც მოწინააღმდეგე მხარეს, ისე მის წარმომადგენელს, მაგრამ შეკითხვების დასმა ხდება სასამართლოს ნებართვით. კანონი მოსამართლისაგან მოითხოვს, რომ მან თვალყური ადევნოს, თუ ასე შეიძლება ითქვას, აკონტროლოს შეკითხვების მიცემის პროცესი. იმის თქმა გვინდა, რომ შეკითხვა თავისი შინაარსით ისეთი უნდა იყოს, რომ შეეხებოდეს განსახილველ საქმეს, შეკითხვა არსებითი უნდა იყოს. ხოლო თუ შეკითხვა უადგილო არ შეუფერებელია და არ ემსახურება საქმის გარემოების გამოკვლევასა და დადგენას, მაშინ სასამართლოს, მხარის თხოვნით ან თავისი ინიციატივით, შეუძლია მოხსნას ასეთი შეკითხვა. შეკითხვის მიჩნევა შეუსაბამოდ ან უადგილოდ და მისი მოხსნა შეუძლია მოსამართლეს ერთპიროვნულად, ანდა სასამართლოს – კოლეგიურად, როცა საქმეს კოლეგიური სასამართლო განიხილავს. თავის მხრივ, საქმის ერთპიროვნულად განმხილველ მოსამართლეს თუ კოლეგიური სასამართლოს თავმჯდომარესა და მის ნებისმიერ წევრს უფლება აქვთ მხარეებს მისცენ შეკითხვები, რომლებიც ხელს შეუწყობენ საქმის გადაწყვეტისათვის მნიშვნელობის მქონე გარემოებათა სრულად და ზუსტად განსაზღვრას, ამ გარემოებათა დასადასტურებლად (მათ დამამტკიცებელ) მტკიცებულებათა გამოვლენასა და სასამართლოში წარდგენას, მათი უტყუარობის გამორკვევას.

მხარე: შესაძლოა, წერილობით წარმოდგინოს ახსნა-განმარტება, აგრეთვე, შესაძლოა სასამართლომ ახსნა-განმარტება ან სხვა მტკიცებულება (ვთქვათ, მოწმის ჩვენება) მიიღოს სსსკ 107-ე და 109-ე მუხლებით დადგენილი წესით (საუბარია სასამართლო დავალებებზე, ასევე მტკიცებულებათა უზრუნველყოფაზე). ასეთი წესით მიღებული ახსნა-განმარტებანი სხდომაზე უნდა გამოაცხადოს (გამოაქვეყნოს) სასამართლომ.

მთავარ სხდომაზე მოსარჩელის მიერ სარჩელის საგნისა თუ საფუძვლის შეცვლის, ანდა სასარჩელო მოთხოვნების გადიდების შემთხვევაში სასამართლომ უნდა იხელმძღვანელოს სსსკ 83-ე მუხლით დადგენილი წესით.

თუ მთავარ სხდომაზე, თავის მხრივ, მოპასუხემ აღძრა შეგებებული სარჩელი და იგი მიიღო სასამართლომ, მაშინ მან უნდა იხელმძღვანელოს სსსკ 188-190-ე მუხლებით დადგენილი წესით.

მას შემდეგ კი, რაც სასამართლო მოისმენს თუ გამოაცხადებს მხარეთა ახსნა-განმარტებებს, სასამართლომ უნდა დაიწყოს წარმოდგენილი მტკიცებულებების შემდგომი შემოწმება-გამოკვლევა, დადგინოს, რა წესით უნდა იქნეს მტკიცებულებები გამოკვლეული, რაც, ცხადია, უნდა წარმოებდეს საპროცესო კოდექსით დადგენილი წესით. ყველაზე უფრო ზშირად სასამართლოში საქმის განხილვა მოწმეთა დაკითხვით იწყება.

ჩვენ არ შევუდგებით იმ საკითხებზე მსჯელობას, თუ რა წესით უნდა მოხდეს თითოეული მტკიცებულების შემოწმება-გამოკვლევა სასამართლოს მიერ, ვინაიდან ეს საკითხები განხილულია მტკიცებულებებზე საუბრისას, აქ მხოლოდ რამდენიმე დეტალზე გვინდა გავამახვილოთ ყურადღება, კერძოდ: სასამართლო დავალების წესით (107-ე და 109-ე მუხლები) შედგენილი წერილობითი მტკიცებულებების, აგრეთვე მათი დათვალიერების ოქმების (რომლებიც აგრეთვე წერილობითი მტკიცებულებებია) შემოწმება-გამოკვლევა ხდება მათი გამოცხადების (გამოქვეყნების) გზით. გამოქვეყნებული წერილობითი მტკიცებულება უნდა წარედგინოს სასამართლოს მიერ მხარეებსა და მათ წარმომადგენლებს, ხოლო, თუ ეს აუცილებელია – ექსპერტებსა და მოწმეებს. ამის შემდეგ მხარეებს შეუძლიათ მისცენ ახსნა-განმარტებები აღნიშნული მტკიცებულებების ფორმასა თუ შინაარსთან დაკავშირებით.

მიმოწერისა და სატელეგრაფო შეტყობინებების საიდუმლოების დაცვის მიზნით, ფიზიკური პირის პირადი მიმოწერა და პირადი სატელეგრაფო შეტყობინებები, შეიძლება ღია სასამართლო სხდომაზე გამოქვეყნდეს

მხოლოდ იმ პირთა თანხმობით, რომელთა შორისაც ხდებოდა ეს მიმოწერა და სატელეგრაფო შეტყობინება. წინააღმდეგ შემთხვევაში, როცა ასეთი თანხმობა არ არის, მიმოწერა და სატელეგრაფო შეტყობინება ქვეყნდება და მათი შემოწმება-გამოკვლევა ხდება დახურულ სასამართლო სხდომაზე, რის შესახებაც სასამართლომ სპეციალური განჩინება უნდა გამოიტანოს.

საქმის სასამართლო სხდომაზე განხილვის დროს მხარეს უფლება აქვს განაცხადოს, რომ წარდგენილი საბუთი ყალბია. ასეთ შემთხვევაში უნდა ვიხელმძღვანელოთ სსსკ 137-ე მუხლით დადგენილი წესებით.

შემდეგ სასამართლო უნდა შეუდგეს ნივთიერ მტკიცებულებათა გამოკვლევას, რომელთა გამოკვლევასაც თავისი სპეციფიკა აქვს. მაგალითად, ის, რომ შეუძლებელია მათი გამოქვეყნება, როგორც ეს წერილობითი მტკიცებულებების დროს ხდება. ნივთიერ მტკიცებულებებს მხოლოდ ათვალეირებს სასამართლო და წარუდგენს მხარეებს, ხოლო, თუ ეს აუცილებელია – ექსპერტებსა და მოწმეებს, რომელთაც შეუძლიათ სასამართლოს ყურადღება მიაპყრონ დათვალეირებასთან დაკავშირებულ ამა თუ იმ გარემოებაზე. დათვალეირების დროს გამოთქმული შენიშვნები და განცხადებები აისახება სასამართლო სხდომის ოქმში.

თუ ნივთიერ და წერილობით მტკიცებულებათა წარდგენა სასამართლოში შეუძლებელია ამა თუ იმ მიზეზით, სასამართლოს, მხარეთა თხოვნით ან თავისი ინიციატივით, შეუძლია დაადგინოს მათი ადგილზე დათვალეირება და გამოკვლევა. ადგილზე დათვალეირების შესახებ სასამართლოს გამოაქვს განჩინება.

თუ ჩატარდა ექსპერტიზა, მაშინ ნივთიერ მტკიცებულებათა დათვალეირების შემდეგ სასამართლომ უნდა გამოიკვლიოს ექსპერტის დასკვნაც (ექსპერტიზის შედეგები). რადგან ექსპერტი დასკვნას აყალიბებს წერილობითი ფორმით, დასკვნის ასეთი ფორმა განაპირობებს კიდევ მისი შემოწმების (გამოკვლევის) ხერხებსა და საშუალებებს. კერძოდ, ექსპერტის დასკვნა მხარეთა და მათ წარმომადგენელთა თხოვნით ქვეყნდება სასამართლო სხდომაზე. დასკვნის განმარტებისა და შევსების მიზნით ექსპერტს შეიძლება მიეცეს შეკითხვები.

განმეორებითი ექსპერტიზის ჩატარებას სასამართლო ავალებს სხვა ექსპერტს ან ექსპერტებს, რაც შეეხება დამატებით ექსპერტიზას, იგი შეიძლება ჩაატაროს იმავე ექსპერტებმა, თუმცა სსსკ 173-ე მუხლის 1-ლ ნაწილში ამასთან დაკავშირებით არაფერია ნათქვამი.

საქმეში არსებული ყველა მტკიცებულების განხილვისა და შემოწმების შემდეგ სასამართლო მხარეებსა და წარმომადგენლებს ეკითხება, ზომ არ სურთ რაიმე დაუმატონ საქმის მასალებს; თუ ასეთი სურვილი არაეინ გამოთქვა, სასამართლო საქმის გამოკვლევას დამთავრებულად აცხადებს, რის შემდეგაც უკვე იწყება მხარეთა პაექრობა.

3. მხარეთა პაექრობა (საქმის განხილვის (მთავარი სხდომის) ამ ნაწილის მიზანია მტკიცებულებათა გამოკვლევა-შემოწმების შედეგების შეჯამება და მხარეების მიერ შესაბამისი დასკვნების გამოტანა განსახილველ საქმესთან დაკავშირებით. მხარეები პაექრობის დროს გამოთქვამენ და ასაბუთებენ თავიანთ დასკვნებს იმის შესახებ, თუ რომელი მტკიცებულებაა უტყუარი, საქმის რომელი გარემოება უნდა ჩაითვალოს დადგენილად და რომელი – არა, რა შინაარსის მქონეა სადავო სამართალურთიერთობა თავისი იურიდიული ბუნებით, რომელი კანონი უნდა იქნეს გამოყენებული (შეფარდებული) ამ სამართალურთიერთობის მიმართ და როგორ უნდა გადაწყდეს, მათი აზრით, საქმე. ბუნებრივია, მოსარჩელე მოითხოვს სარჩელის დაკმაყოფილებას, მოპასუხე კი ამისი წინააღმდეგი იქნება.)

პაექრობა (კამათი) მხარეებისა და მათი წარმომადგენლების სიტყვებისაგან შედგება.

კანონი (227-ე მუხლი) იმპერატიულად ადგენს პაექრობაში ორატორთა გამოსვლის რიგითობას. კერძოდ, პირველად გამოდინან მოსარჩელე და მისი წარმომადგენელი, შემდეგ – მოპასუხე და მისი წარმომადგენელი. ეს ნორმა ისეა ჩამოყალიბებული, თითქოს პაექრობაში აუცილებლად უნდა მონაწილეობდეს (გამოდიოდეს) როგორც მარწმუნებელი, ისე წარმომადგენელი. სინამდვილეში კი ამ საკითხს ისინი შეთანხმებით წყვეტენ. მთავარია, რომ რომელიმე მათგანს არ წაერთვას კამათში გამოსვლის უფლება, ზოლო ორივე გამოიყენებს ამ უფლებას თუ ერთ-ერთი მათგანი – ეს მათი საქმეა.

დავის საგანზე დამოუკიდებელი მოთხოვნის მქონე მესამე პირი და მისი წარმომადგენელი გამოდინან მხარეების შემდეგ. დამოუკიდებელი მოთხოვნის არმქონე მესამე პირი და მისი წარმომადგენელი კი გამოდინან იმ მოსარჩელის, ან მოპასუხის შემდეგ, რომლის მხარეზედაც მესამე პირი მონაწილეობს საქმეში.

თავისი შინაარსით პაექრობა, მხარეთა მიერ პაექრობისას წარმოთქმული სიტყვა განსხვავდება მხარეთა ახსნა-განმარტებისაგან, რომელსაც ისინი იძლევიან საქმის განხილვის დაწყებისას იმით, რომ პაექრობისას თუ საა-

ექრო სიტყვაში მხარეები ანალიზებენ საქმის განხილვის სტადიაზე უკვე შემოწმებულ მტკიცებულებებს. პაექრობისას მოთხოვნის (როგორც ეს ახსნა-განმარტების მიცემის დროსა) უბრალოდ დაფიქსირება კი არ ზდება, არამედ მხარე ასაბუთებს კიდევ ამ მოთხოვნას როგორც ფაქტობრივი, ისე სამართლებრივი (იურიდიული) თვალსაზრისითაც.

ფორმალურად, სასამართლოს არა აქვს უფლება შეზღუდოს პაექრობის დროს სიტყვით გამოსვლის ხანგრძლივობა, მაგრამ სსსკ 223-ე მუხლის მე-2 ნაწილი უფლებას აძლევს სასამართლოს მიიღოს კანონით გათვალისწინებული ზომები, მათ შორის იმისთვისაც, რომ მხარეთა პაექრობა ზედმეტად არ გაჭიანურდეს და არ გართულდეს, ამიტომ შეიძლება შეაწყვეტინოს სიტყვა ორატორს, თუ მისი გამოსვლა არსებითად არ ეხება და სცილდება განსახილველ საქმეს.

პაექრობაში მონაწილეთ არა აქვთ უფლება თავიანთ გამოსვლებში (სიტყვებში) მიუთითონ ისეთ გარემოებებსა და მტკიცებულებებზე, რომელიც არ ყოფილა შემოწმებული სასამართლო სხდომაზე.

რეპლიკა. რეპლიკა პაექრობის მონაწილის მიერ ხელმეორე გამოსვლაში გამოხატული პასუხი, შეპასუხება, შენიშვნაა, პაექრობის დროს წარმოთქმულ სიტყვასთან დაკავშირებით. რეპლიკას ადგილი აქვს პაექრობის ყოველი მონაწილის (მხარეებისა თუ მათი წარმომადგენლების და სხვათა) გამოსვლის შემდეგ. რეპლიკა მოკლე შეპასუხებაა, იგი ლაკონური ანალიზია იმისა, რაც ნათქვამი იყო მოწინააღმდეგე მხარის მიერ პაექრობის დროს.

კანონის თანახმად (228-ე მუხლი), მას შემდეგ, რაც პაექრობის ყოველი მონაწილე წარმოთქვამს სიტყვას, მათ შეუძლიათ ხელმეორედ გამოვიდნენ წარმოთქმულ სიტყვასთან დაკავშირებით, ანუ პაექრობა მოიცავს მხარეთა სიტყვებსა და არა მარტო სიტყვებს, არამედ რეპლიკასაც.

ამასთან, უნდა ითქვას, რომ რეპლიკაში მონაწილეობის (გამოსვლის) დრო კანონით არ არის შეზღუდული.

მხარეს შეუძლია რეპლიკაში გამოთქვას თავისი დამატებითი მოსაზრება (თვალსაზრისი) საქმესთან დაკავშირებით.

პაექრობის მონაწილენი რეპლიკის უფლებით სარგებლობენ მხოლოდ ერთხელ. მხარესა და მის წარმომადგენელს შეუძლიათ უარი თქვან რეპლიკაზე (რეპლიკის უფლების გამოყენებაზე). უკანასკნელი რეპლიკის უფლება ყოველთვის მოპასუხესა და მის წარმომადგენელს ეკუთვნით.

კანონი არ განსაზღვრავს რეპლიკათა რიგითობას, მაგრამ სასამართლო-

ბი ამ საკითხის გადაწყვეტისას რევითობის იმ წესით სარგებლობენ (იმ წესს იყენებენ), რაც მხარეთა პაექრობისთვის არის კანონით დადგენილი. მაგრამ, თუ საქმეში დამოუკიდებელი მოთხოვნის მქონე მესამე პირი მონაწილეობს, იგი მხარეთა შემდეგ კი არ გამოვა რეპლიკით, არამედ მოსარჩელის მერე, რამეთუ უკანასკნელი რეპლიკა მოპასუხეს ეკუთვნის.

მხარეთა პაექრობის (ანუ სიტყვებისა და რეპლიკის წარმოთქმის) შემდეგ სასამართლო გადის სათათბირო ოთახში გადაწყვეტილების მისაღებად, რის შესახებაც უცხადებს სხდომის დარბაზში დამსწრე პირებს.

4. გადაწყვეტილების მიღება (გამოტანა) და მისი გამოცხადება (გადაწყვეტილების მიღება და მისი გამოცხადება სასამართლოს მთავარი სხდომის (საქმის განხილვის) ბოლო, დამამთავრებელი ნაწილია. ამ ეტაპზე სასამართლო არსებითად წვეტს საქმეს და მიღებულ გადაწყვეტილებას აცხადებს სასამართლო სხდომის დარბაზში.

სასამართლოს გადაწყვეტილება ყველა შემთხვევაში ცხადდება ღია სასამართლო სხდომაზე საქვეყნოდ იმ შემთხვევაშიც, როდესაც საქმე განხილული იყო დახურულ სასამართლო სხდომაზე (საქართველოს კონსტიტუციის 85-ე მუხლის 1-ლი ნაწილი და სსსკ 258-ე მუხლი).

გადაწყვეტილება მიიღება კანონით დადგენილი წესით. ეს წესი გარანტირებულს ხდის არა მხოლოდ მოსამართლეთა დამოუკიდებლობას გადაწყვეტილების გამოტანისას, არამედ იგი კანონიერი და დასაბუთებული გადაწყვეტილების გამოტანის აუცილებელ პირობასაც წარმოადგენს.)

თუ რა წესებზეა საუბარი, ამასთან დაკავშირებით შეიძლება ითქვას, რომ სასამართლო გადაწყვეტილებას იღებს სპეციალურ სათათბირო ოთახში. მოსამართლეთა თათბირისა და გადაწყვეტილების გამოტანის დროს სათათბირო ოთახში მხოლოდ ის მოსამართლე შეიძლება იმყოფებოდეს, რომელიც მოცემული საქმის განმხილველი სასამართლოს შემადგენლობაში შედის, ანუ სათათბირო ოთახში მხოლოდ მოცემული საქმის განმხილველი სასამართლოს შემადგენლობა შეიძლება იმყოფებოდეს. დაუშვებელია სხვა პირთა ყოფნა სათათბირო ოთახში. ამგვარი წესის შემოღების წყალობით კანონმდებელს სურს გამოირიცხოს გადაწყვეტილების გამოტანისას მოსამართლეებზე ზემოქმედება სხვა (გარეშე) პირთა მხრიდან. თავის მხრივ, მოსამართლეებს არა აქვთ უფლება გაანაურონ მსჯელობა, რომელიც მათ ჰქონდათ თათბირის დროს.

თუ გადაწყვეტილება გამოაქვს კოლეგიურ სასამართლოს, იგი დადგე-

ნილ უნდა იქნეს ხმების უმრავლესობით. არცერთ მოსამართლეს არა აქვს უფლება თავი შეიკავოს თუნდაც რომელიმე ერთ საკითხთან დაკავშირებით ხმის მიცემისაგან. მოსამართლეები ყველა საკითხს წყვეტენ ხმათა უმრავლესობით და არცერთ საკითხზე არ შეუძლიათ მათ ნეიტრალური პოზიციის დაკავება. თავმჯდომარე ხმას მოსამართლეების შემდეგ აძლევს. თუ მოსამართლე არ ეთანხმება უმრავლესობის გადაწყვეტილებას, შეუძლია წერილობითი სახით (წერილობითი ფორმით) ჩამოაყალიბოს თავისი განსხვავებული აზრი, რომელიც დაერთვის საქმეს, მაგრამ სასამართლო სხდომის დარბაზში მისი შინაარსი არ გამოცხადდება (მაგრამ ეს მოსამართლე მინც ვალდებულია ხელი მოაწეროს გადაწყვეტილებას), თუმცა სსსკ 83-ე მუხლის თანახმად, მხარეებს უფლება აქვთ გაეცნონ საქმის მასალებს და მათ შორის ამ განსხვავებულ აზრსაც, მიუხედავად იმისა, რომ კანონში არ არის პირდაპირი მითითება იმაზე, აქვთ თუ არა მხარეებს უფლება გაეცნონ მოსამართლის განსხვავებულ აზრს.

სსსკ 244-ე მუხლით განსაზღვრულია ის საკითხები, რომლებიც უნდა გადაწყდეს გადაწყვეტილების გამოტანის დროს, კერძოდ, გადაწყვეტილების გამოტანის დროს სათათბირო ოთახში სასამართლომ უნდა გააანალიზოს და შეაფასოს მტკიცებულებები. გარდა ამისა, სასამართლომ გადაწყვეტილების გამოტანისას უნდა განსაზღვროს: ა) საქმისათვის არსებითი მნიშვნელობის მქონე თუ რომელი გარემოებაა დადგენილი და რომელი — დაუდგენელი, ანუ რომელი ფაქტი შეიძლება ჩაითვალოს დადგენილად და რომელი დაუდგენლად; ბ) რომელი კანონი (მატერიალური სამართლის რომელი ნორმა) უნდა იქნეს მოცემულ შემთხვევაში გამოყენებული ამ საქმეზე დადგენილი ფაქტების მიმართ; გ) როგორ უნდა გადაწყდეს მოცემული საქმე კანონის შესაბამისად, ანუ უნდა დაკმაყოფილდეს თუ არა სარჩელი (სრულად ან ნაწილობრივ); დ) რა წესით უნდა განაწილდეს სასამართლო ხარჯები; ე) ექვემდებარება თუ არა გადაწყვეტილება დაუყოვნებლივ აღსრულებას. როგორც ვხედავთ, გადაწყვეტილებაში ჩამოყალიბებულ უნდა იქნეს სასამართლოს დასკვნები ყველა იმ საკითხთან დაკავშირებით, რომელთა გადაწყვეტაც აუცილებელია.

გადაწყვეტილებას წერილობითი ფორმით ჩამოაყალიბებს მოსამართლე. თუ გადაწყვეტილება გამოაქვს კოლეგიურ სასამართლოს, მაშინ გადაწყვეტილებას ჩამოაყალიბებს ამ სასამართლოს თავმჯდომარე ან ერთ-ერთი მოსამართლე და ხელს აწერს ყველა მოსამართლე, რომლებიც

მონაწილეებდნენ მის დადგენაში, მათ შორის, განსხვავებული აზრის მქონე მოსამართლე. გადაწყვეტილებაში შეტანილ შესწორებას შენიშვნა უნდა გაუკეთდეს მოსამართლეთა ხელმოწერების წინ (247-ე მუხლი).

უწყვეტობის პრინციპიდან გამომდინარე, სასამართლო ვალდებულია გადაწყვეტილება საქმის განხილვის შემდეგ დაუყოვნებლივ გამოიტანოს (სსსკ 257-ე მუხლი). გამონაკლის შემთხვევაში, განსაკუთრებით რთული საქმეების მიმართ, დასაბუთებული გადაწყვეტილების გამოტანა შეიძლება გადაიდოს არა უმეტეს 14 დღის ვადით, მაგრამ ასეთ შემთხვევაში გადაწყვეტილების სარეზოლუციო ნაწილი სასამართლომ უნდა გამოაცხადოს იმავე სხდომაზე, რომელზედაც დამთავრდა საქმის განხილვა. იმავედროულად სასამართლო აცხადებს, თუ როდის შეუძლიათ მხარეებსა და მათ წარმომადგენლებს გაეცნონ დასაბუთებულ გადაწყვეტილებას (მართლმსაჯულების აქტის სრულ ტექსტს). განსახილველ შემთხვევაში სათათბირო ოთახში მოსამართლემ სარეზოლუციო ნაწილის გარდა უნდა დაწეროს გადაწყვეტილების შესავალი ნაწილიც, ხოლო ამ ორივე ნაწილის შინაარსი შემდეგ სიტყვასიტყვით უნდა იქნეს განმეორებული (გადატანილი) გადაწყვეტილების სრულ ტექსტში. გამოცხადებული გადაწყვეტილების სარეზოლუციო ნაწილი ხელმოწერილ უნდა იქნეს ყველა მოსამართლის მიერ და დაერთოს საქმეს. გარდა ამ თავდაპირველი შემოკლებული შინაარსისა, საქმეს უნდა დაერთოს, რა თქმა უნდა, მეორე დოკუმენტიც, გადაწყვეტილების საბოლოო სრული ტექსტი.

მხარეებს შეუძლიათ მოითხოვონ გამოცხადებული გადაწყვეტილების სარეზოლუციო ნაწილის სასამართლოს მიერ დამოწმებული ასლი.)

ერთ მნიშვნელოვან დეტალს გვინდა მივაქციოთ ყურადღება, კერძოდ, სსსკ 369-ე და 397-ე მუხლებიდან გამომდინარე, შესაბამისად, სააპელაციო და საკასაციო გასაჩივრების ვადის ათვლა დაიწყება სწორედ მხარისათვის დასაბუთებული გადაწყვეტილების და არა სარეზოლუციო ნაწილის გადაცემის მომენტიდან.

საყურადღებოა სსსკ 250-ე მუხლი, რომლის ახალი რედაქციის თანახმად, თუ მხარეები მოითხოვენ გადაწყვეტილებას დასაბუთების გარეშე იმ მოტივით, რომ ისინი ეთანხმებიან ამ გადაწყვეტილებას (რასაც მიიღებს სასამართლო) და უარს ამბობენ მის გასაჩივრებაზე, მაშინ სასამართლოს შეუძლია შემოიფარგლოს გადაწყვეტილების სარეზოლუციო ნაწილის ჩამოყალიბებით (რა თქმა უნდა, სასამართლომ გადაწყვეტილებაში სარეზოლუციო ნაწილთან ერთად შესავალი და აღწერილობითი ნაწილებიც

უნდა ჩამოყალიბოს, რამეთუ 250-ე მუხლში საუბარია გადაწყვეტილებების ჩამოყალიბებაზე მხოლოდ სამოტივაციო ნაწილის გარეშე). მხარეთა ასეთი განცხადება აისახება ოქმში, რომელსაც ისინი დაადასტურებენ თავიანთი ხელმოწერებით. ვფიქრობთ, ამ შემთხვევაში შესაბამისად უნდა იქნეს გამოყენებული საპროცესო კოდექსის 370-ე მუხლი.

სსსკ 258-ე მუხლის თანახმად, გადაწყვეტილებაზე ხელის მოწერის შემდეგ სასამართლო ბრუნდება სხდომის დარბაზში, სადაც თავმჯდომარე ან მოსამართლე აცხადებს სასამართლო გადაწყვეტილებას. შემდეგ თავმჯდომარე ან ის მოსამართლე, რომელმაც გამოაცხადა გადაწყვეტილება, განმარტავს გადაწყვეტილების შინაარსს, აგრეთვე მისი გასაჩივრების წესსა და ვადას.

სხდომის დარბაზში მყოფი ყველა პირი გადაწყვეტილებას ისმენს ფეხზე მდგომი. მხარეებსა და მათ წარმომადგენლებს შეუძლიათ გაეცნონ სხდომის ოქმს და წარადგინონ თავიანთი შენიშვნები მის მიმართ (სსსკ 291-ე მუხლი).

§3. სასამართლო ოქმი

(სასამართლო ოქმი ერთ-ერთი ძირითადი და უმნიშვნელოვანესი წერილობითი საპროცესო დოკუმენტია, რომელიც ადასტურებს პროცესის მონაწილეების მიერ ყველა იმ საპროცესო მოქმედების შესრულებას (თუ შეუსრულებლობას), რომელთაც ადგილი ჰქონდათ საქმის განხილვის დროს. სასამართლო ოქმს იურისტები „პროცესის სარკეს“ უწოდებენ იმდენად, რამდენადაც სწორედ ამ დოკუმენტშია ასახული ყველა მონაცემი იმის შესახებ, თუ რა ხდებოდა საქმის განხილვის დროს, მასში ასევე მოცემულია აუცილებელი ცნობები მტკიცებულებათა შესახებ, რომელთა საფუძველზეც მიიღო სასამართლომ გადაწყვეტილება ამ საქმეზე, ასახულია ყველა საპროცესო მოქმედება, რომელიც კი შესრულდა საქმის განხილვის დროს.)

(ოქმის შედგენა სავალდებულოა სასამართლოს თითოეული სხდომის, აგრეთვე სხდომის გარეშე შესრულებული თითოეული საპროცესო მოქმედების შესახებ, რომელშიც მონაწილეობენ მხარეები, მათი წარმომადგენლები, მოწმეები, ექსპერტები, სპეციალისტები. ოქმს მტკიცებულებითი მნიშვნელობა აქვს (იგი მტკიცებულებაა), ამიტომ მისი შინაარსი, ფორმა და შედგენის წესი ზუსტად უნდა შეესაბამებოდეს კანონ-

ნის მოთხოვნებს. აღნიშნული დოკუმენტი უნდა შედგეს წერილობითი ფორმით, რაც შეეხება მის შინაარსს, იგი უნდა ასახავდეს საქმის განხილვის ან ცალკეული საპროცესო მოქმედების ყველა არსებით მომენტს,) კერძოდ, სასამართლო სხდომის ოქმში უნდა აღინიშნოს:

ა) სასამართლო სხდომის წელი, თვე, რიცხვი და ადგილი;
ბ) სასამართლო სხდომის დაწყებისა და დამთავრების დრო;
გ) საქმის განმხილველი სასამართლოს დასახელება, შემადგენლობა და სასამართლო სხდომის მდივანი;

დ) საქმის დასახელება;

ე) ცნობები წარმომადგენელთა, მოწმეთა, ექსპერტთა და თარჯიმანთა გამოცხადების შესახებ;

ვ) ცნობები მხარეებისა და წარმომადგენლებისათვის მათი საპროცესო უფლებებისა და მოვალეობების განმარტების შესახებ;

ზ) სასამართლოს განკარგულებანი და სათათბირო ოთახში გაუსვლელად (ე.ი. ადგილზე თათბირით) მიღებული განჩინებანი;

თ) მხარეთა და მათ წარმომადგენელთა ახსნა-განმარტებანი;

ი) მოწმეთა ჩვენებები, ექსპერტების მიერ თავიანთი დასკვნების განმარტებანი, ნივთიერ და წერილობით მტკიცებულებათა დათვალიერების მონაცემები;

კ) სასამართლო პაექრობის შინაარსი;

ლ) ცნობები გადაწყვეტილებებისა და განჩინებების გამოცხადების შესახებ;

მ) ცნობები გადაწყვეტილების შინაარსის, მისი გასაჩივრების წესისა და ვადის განმარტების შესახებ.

ოქმში არსებული ჩანაწერების საფუძველზე შეიძლება შემოწმდეს, შეესაბამება თუ არა სასამართლოს გადაწყვეტილება იმ ფაქტებს, რომლებიც დადგინდა (შემოწმდა) სასამართლო განხილვის დროს, გამოიტანა თუ არა გადაწყვეტილება სასამართლოს იმ შემადგენლობამ, რომელიც იხილავდა საქმეს; შესაძლებელია შემოწმდეს მხარეთა ახსნა-განმარტებები, მოწმეთა ჩვენებები, ექსპერტთა დასკვნები და ა.შ.

(დაუშვებელია ოქმში სიტყვების, წინადადებების, გამოთქმების შემოკლება. მხარეთა, მესამე პირთა, ექსპერტთა, მოწმეთა ჩვენებები იწერება პირველ პირში. ოქმში ფიქსირდება არა მხოლოდ ის, რაც ამ პირებმა თქვეს თავისუფალი თხრობის დროს, არამედ კითხვებზე პასუხებიც, რომლებიც სასამართლომ ან პროცესის სხვა მონაწილეებმა დასვეს.

ოქმში უნდა იქნეს შეტანილი (აისახოს) პროცესის მონაწილეთა ყველა განცხადებაც, აგრეთვე ყველაფერი ის, რისი ოქმში შეტანასაც ისინი ითხოვენ.)

განცხადება სარჩელზე უარის თქმის, ან სარჩელის ცნობის, აგრეთვე მორიგების შესახებ შეტანილ და ხელმოწერილ უნდა იქნეს სხდომის ოშში შესაბამისად მოსარჩელისა და მოპასუხის მიერ, ხოლო მორიგების პირობები კი ორივე მხარის მიერ. ცალკეულ შემთხვევაში ოქმი ცხადდება (ქვეყნდება) სასამართლო სხდომაზე. კერძოდ, სხდომაზე უნდა გამოქვეყნდეს იმ მოწმეთა ოქმში შეტანილი ჩვენებები, რომლებიც დაკითხულნი იყვნენ საქმის განხილვის გადადების დროს.

სასამართლო დავალების შესრულების დროს შედგენილი სასამართლო სხდომის ოქმი უნდა ასახავდეს ყველა იმ არსებით გარემოებას, რომლის გარკვევაც (დადგენაც) დავალებული აქვს სასამართლოს და უნდა შეიცავდეს ამომწურავ პასუხებს დასმულ შეკითხვებთან დაკავშირებით.

(რაც შეეხება ოქმის შედგენისა და გაფორმების წესს, სსსკ 289-ე მუხლის თანახმად, ოქმს ადგენს მდივანი თვით სასამართლო სხდომაზე ან სხდომის გარეშე ცალკეული საპროცესო მოქმედების შესრულების დროს. კანონით პირდაპირ არ არის განსაზღვრული, მაგრამ თავმჯდომარემ თვალყური უნდა ადევნოს, რომ დაკითხულ პირთა ყველა ჩვენება და ახსნა-განმარტება და ყოველივე ის, რაც პროცესზე მოხდა სრულად, ზუსტად (ნათლად) და ხარისხიანად აისახოს ოქმში, დროულად შეამოწმოს და შეასწოროს ოქმი, არ დაუშვას ოქმის ისეთნაირად შედგენა, რომ შემდგომში მისი წაკითხვა და გამოყენება შეუძლებელი ან რთული გახდეს. თავის მხრივ, მდივანი ვალდებულია ოქმი შეადგინოს სრულად, ზუსტად (გასაგებად) და იმ თანმიმდევრობით, რა თანმიმდევრობითაც საქმის განხილვა მიმდინარეობს. ასეთი მოთხოვნების დაწესება სწორედ იმით აიხსნება, რომ სასამართლო ოქმი ერთ-ერთი ძირითადი საპროცესო დოკუმენტია.)

საქმის განხილვის დროს მხარეებსა და მათ წარმომადგენლებს უფლება აქვთ იშუამდგომლონ ოქმში იმ გარემოებათა შეტანის შესახებ, რომლებსაც, მათი აზრით, არსებითი მნიშვნელობა აქვთ საქმისათვის.

ოქმი მომზადებულ და ხელმოწერილ უნდა იქნეს არა უგვიანეს 3 დღის განმავლობაში სხდომის დამთავრების ან ცალკეული საპროცესო მოქმედების შესრულების შემდეგ. მას ხელს აწერენ მოსამართლე და

მდივანი, ხოლო თუ საქმეს კოლეგიური სასამართლო იხილავდა – ამ სასამართლოს თავმჯდომარე და მდივანი. თავმჯდომარე (მოსამართლე) ვალდებულია ოქმზე ხელმოწერამდე ყურადღებით წაიკითხოს იგი (შეამოწმოს თუ რამდენად სწორად და ზუსტად არის იგი შედგენილი). თუ ეს აუცილებელია, მაშინ, კანონის თანახმად, ოქმში შეიძლება შეტანილ იქნეს ცვლილება, შესწორება და დამატება. ოქმში შეტანილ ყველა ცვლილებას, შესწორებასა და დამატებას უკეთდება შენიშვნა და მოწმდება ოქმზე ხელის მომწერ პირთა მიერ (ოქმს შენიშვნა უკეთდება ხელმოწერამდე).

კორექტივის თავმჯდომარის (მოსამართლის) წინადადებით შეიტანს მდივანი.

ოქმი დგება ქალაქზე, მაგრამ რაიმე შეცდომა რომ არ მოხდეს, კანონი (290-ე მუხლი) უშვებს ოქმის ჩაწერას მაგნიტურ ფირზეც. კერძოდ, სასამართლოს შეუძლია გამოიყენოს მაგნიტოფონი ან კომპიუტერი ოქმის შესადგენად, რომელთა ჩანაწერებიც ოქმს თან ერთვის. სასამართლო სხდომის ან ცალკეული საპროცესო მოქმედების შესრულების შემდეგ მაგნიტოფონისა თუ კომპიუტერის ჩანაწერები გადატანილ უნდა იქნეს ოქმში.

ზემოთ აღნიშნული იყო, რომ ოქმი მომზადებულ და ხელმოწერილი უნდა იქნეს არა უგვიანეს 3 დღის ვადაში სხდომის დაბთავების ან ცალკეული საპროცესო მოქმედების შესრულების შემდეგ.

ოქმის მომზადებისა და ხელმოწერისათვის ასეთი ვადის დაწესებას დიდი მნიშვნელობა აქვს ოქმის მიმართ შენიშვნების დროულად წარდგენისათვის, რამეთუ სსსკ 291-ე მუხლის თანახმად, განმცხადებლებს მხარეებს და მათ წარმომადგენლებს უფლება აქვთ გაეცნონ ოქმს და თუ დადგინდება, რომ ოქმში არაზუსტად არის გადმოცემული ან საერთოდ არ არის ასახული ყოველივე ის, რაც სხდომაზე ხდებოდა, მაშინ შეუძლიათ იშუამდგომლონ ოქმის შეცვლის (ოქმში შესწორების შეტანის) ან ოქმში რაიმეს დამატების შეტანის შესახებ, ანუ წარადგინონ თავიანთი შენიშვნები (წერილობითი ფორმით) ოქმის მიმართ, მიუთითონ უსწორობასა და უსრულობაზე სწორედ სხდომის ოქმზე ხელმოწერის შემდეგ სამი დღის განმავლობაში.

შეტანილ შენიშვნებს განიხილავს ამ ოქმზე ხელის მომწერი მოსამართლე და თუ იგი ეთანხმება შენიშვნებს, დაადასტურებს მათ სისწორეს თავისი რეზოლუციით. ამ შემთხვევაში არ არის სავალდებულო

შესაბამისი განჩინების გამოტანა (თუმცა სასამართლო პრაქტიკაში შენიშვნათა დაკმაყოფილების საკითხი განჩინებით წყდება), ხოლო თუ არ ეთანხმება, გამოაქვს განჩინება ამ შენიშვნების უარყოფის შესახებ. შეტანილი შენიშვნები ყველა შემთხვევაში უნდა დაერთოს საქმეს.

კანონი ავალდებულებს სასამართლოს ოქმის მიმართ შენიშვნები განიხილოს შენიშვნების შეტანიდან 5 დღის ვადაში.

მხარეებს, განმცხადებლებს, წარმომადგენლებს შეუძლიათ წარადგინონ შენიშვნები მთლიანი ოქმის ან მისი ნებისმიერი ნაწილის მიმართ და არა მხოლოდ იმ ნაწილის მიმართ, რომელიც ეხება მათ ინტერესებს.

ოქმზე შენიშვნათა წარდგენის ვადა შეიძლება აღადგინოს სასამართლომ თუ ცნობს, რომ ვადა გაშვებული იყო საპატიო მიზეზის გამო.

(იმდენად, რამდენადაც საპროცესო კოდექსი სავალდებულოს ხდის ოქმის შედგენას, საქმეში ოქმის არარსებობა შესაძლოა გახდეს გადაწყვეტილების გაუქმების საფუძველი. მაგალითად, სსსკ 394-ე მუხლის თანახმად, საკასაციო საჩივრის აბსოლუტური საფუძველია, თუ საქმეში არ არის სააპელაციო სასამართლოს სხდომის ოქმი. გარდა ამისა, ოქმის არარსებობა საპროცესო სამართლის ნორმათა ისეთ დარღვევად უნდა იქნეს მიჩნეული, ჩვენის აზრით, რასაც შედეგად საქმეზე მხოლოდ არასწორი გადაწყვეტილების გამოტანა თუ შეიძლება მოჰყვეს.)

გადაწყვეტილების გაუქმების საფუძველი შეიძლება გახდეს ასევე გაუგებრად (გაურკვეველად) შედგენილი ოქმის არსებობაც.

§4. საქმისწარმოების შეჩერება

(საქმისწარმოების შეჩერება ეს ის შემთხვევაა, როცა მოცემულ კონკრეტულ სამოქალაქო საქმეზე განუსაზღვრელი ვადით წყდება საპროცესო მოქმედებათა შესრულება.)

(საქმის არსებითად განხილვის დამაბრკოლებელი გარემოებები თავიანთი ხასიათით შესაძლოა იყოს ისეთი, რომ მათი წარმოშობის მომენტში არ იყოს შესაძლებელი იმის განსაზღვრა, თუ როდის აღარ იარსებებენ (როდის აღმოიფხვრებიან) ეს გარემოებები. ცხადია, ასეთ შემთხვევაში სასამართლოს არ შეუძლია გადადოს საქმის განხილვა და ზუსტად განსაზღვროს საქმის განხილვის ახალი დღე. ამიტომ კანონით განსაზღვრულ გარემოებათა არსებობის შემთხვევაში სასამართლომ საქმის წარმოება უნდა შეაჩეროს.)

(საქმისწარმოების შეჩერება — ეს არის სასამართლოს მიერ ყველა საპროცესო მოქმედების დროებითი და სრული შეწყვეტა (შეჩერება) განსახილველ საქმეზე, რაც გამოწვეულია კანონში მითითებული (კანონით დადგენილი და განსაზღვრული) ობიექტური გარემოებების დადგომით (ე.ი. ისეთი გარემოებებით, რომელთა არსებობა არ არის დამოკიდებული სასამართლოსა და მხარეებზე), რომლებიც აფერხებენ საქმის შემდგომ განხილვას და რომლებთან მიმართებაშიც შეუძლებელია განისაზღვროს, თუ როდის აღმოიფხვრება ეს გარემოებები და როდის იქნება შესაძლებელი საქმისწარმოების განახლება.)

ამ შემთხვევაში, თუმცა საქმე არ არის დამთავრებული, მაგრამ იგი საქმის განხილვის განახლებაზე იხსნება წარმოებიდან.

(საქმის წარმოების შეჩერება არსებითად განსხვავდება საქმის განხილვის გადადებისაგან.) კერძოდ:

1) საქმისწარმოება ჩერდება განუსაზღვრელი ვადით. შეჩერების შემთხვევაში საქმე შემდგომში აღარ განიხილება მანამდე, ვიდრე არ განახლდება საქმისწარმოება. საქმის განხილვის გადადების შემთხვევაში სასამართლო ყოველთვის ვალდებულია განსაზღვროს ახალი სასამართლო განხილვის დღე. აქედან გამომდინარე, საქმის განხილვის გადადება არ წარმოადგენს შემდგომში საქმის განხილვის დამატებით გაგრძელებას;

2) საქმისწარმოების შეჩერება იწვევს ყველა საპროცესო მოქმედების შესრულების შეწყვეტას, საქმის განხილვის გადადება კი, პირიქით, ხდება იმისათვის, რომ შესრულდეს ესა თუ ის საპროცესო მოქმედება;

3) საქმისწარმოების შეჩერება გამოწვეულია ობიექტური მიზეზებით, კერძოდ, საქმისწარმოების შეჩერებას განაპირობებს ისეთი გარემოებები, რომელთა არსებობაც არ არის დამოკიდებული სასამართლოსა და მხარეთა ნებაზე; საქმის განხილვის გადადება კი, როგორც წესი, გამოწვეულია სუბიექტური ხასიათის მიზეზებით;

4) შეჩერებული წარმოება რომ განახლდეს, ამისათვის აუცილებელია სპეციალური განჩინების გამოტანა. საქმის განხილვის გადადების შემთხვევაში სასამართლო ნიშნავს ახალი სასამართლო სხდომის დღეს.

საქმისწარმოება შეჩერდება მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ სახეზეა სსსკ 279-ე და 280-ე მუხლებით გათვალისწინებული საფუძვლები. ამ საფუძველთა ჩამონათვალი ამომწუავია და არ შეიძლება განივრცოს.

საფუძვლების მიხედვით, საქმისწარმოების შეჩერება ორი სახისაა: 1)

სავალდებულო და 2) ფაკულტატური. სასამართლო ვალდებულია შეაჩეროს საქმისწარმოება, როდესაც სახეზეა ისეთი გარემოებები, რომლებიც ყოველთვის აფერხებენ საქმის შემდგომ განხილვას. ამ გარემოებათა არსებობა სასამართლოს შესაძლებლობას ართმევს სათანადოდ დაიცვას მხარეთა უფლებები. სწორედ ამიტომ უნდა შეჩერდეს საქმის წარმოება იმ დრომდე, ვიდრე ეს გარემოებები არ იქნება აცილებული.

ზოგჯერ კი, შესაძლოა, სახეზე იყოს ისეთი გარემოებები, რომლებიც საქმის წარმოების შეჩერებას იწვევს ფაკულტატური წესით, ანუ ასეთმა საფუძვლებმა, საქმის კონკრეტული გარემოებების გათვალისწინებით, შეიძლება არც კი შეაფერხოს საქმის შემდგომი განხილვა.

აქედან გამომდინარე, ამ გარემოებების არსებობისას სასამართლო ყოველთვის როდია მოკლებული შესაძლებლობას სათანადოდ დაიცვას საქმის მონაწილეთა უფლებები.

სსსკ 279-ე მუხლის თანახმად სასამართლო ვალდებულია შეაჩეროს საქმისწარმოება შემდეგ შემთხვევებში:

ა) ფიზიკური პირის გარდაცვალებისას, თუ სადავო-სამართლებრივი ურთიერთობა დასაშვებად თვლის უფლებამონაცვლეობას, ან იმ იურიდიული პირის არსებობის შეწყვეტისას, რომელიც საქმეში მხარეს წარმოადგენს. ფიზიკური პირის გარდაცვალებას უთანაბრდება მისი გარდაცვლილად გამოცხადება. თუ სამართალურთიერთობა განუყოფლად დაკავშირებული გარდაცვლილის პიროვნებასთან, რის გამოც, შესაბამისად, სადავო-სამართლებრივი ურთიერთობიდან გამომდინარე, დაუშვებელია უფლებამონაცვლეობა, საქმე უნდა შეწყდეს, ვინაიდან ასეთ შემთხვევაში საქმის შეჩერებას არავითარი აზრი არა აქვს.

ბ) მხარის მიერ ქმედუნარიანობის დაკარგვისას. ამ შემთხვევაში იგულისხმება, რომ ქმედუნარიანობის დაკარგვა მოხდა საქმის აღძვრის შემდეგ. მოქმედი კანონმდებლობიდან გამომდინარე, ამ საფუძვლის გამოყენება შესაძლებელია მხოლოდ მაშინ, თუ არსებობს სასამართლოს გადაწყვეტილება ფიზიკური პირის ქმედუნაროდ ან შეზღუდულქმედუნარიანად აღიარების შესახებ (სამოქალაქო კოდექსის მე-12 და მე-14 მუხლები). აღსანიშნავია, რომ ქმედუნარიანობის შეზღუდვის შემთხვევაში საქმისწარმოების შეჩერება შესაძლებელია მხოლოდ კანონით გათვალისწინებულ სამართალურთიერთობებთან დაკავშირებით.

გ) საქართველოს შეიარაღებული ძალების მოქმედ ნაწილში მოპასუხის ყოფნისას, ან იმ მოსარჩელის თხოვნით, რომელიც ასეთივე

ნაწილში იმყოფება. შეიარაღებული ძალების მოქმედ ნაწილად ითვლება ის ნაწილი, რომელიც უშუალოდ მონაწილეობს საომარ ოპერაციებში.

დ) თუ საქმის განხილვა შეუძლებელია სხვა საქმის გადაწყვეტამდე, რომელიც განხილულ უნდა იქნეს სამოქალაქო, სისხლის სამართლის ან ადმინისტრაციული წესით. აქ ივარაუდება არა ნებისმიერი სახის ურთიერთკავშირი საქმეებისა, არამედ მათი მხოლოდ ისეთი დამოკიდებულება, რომლის დროსაც მოცემული საქმის განხილვა საერთოდ შეუძლებელია იმ საკითხის მოწესრიგებამდე, რომელიც სცილდება (სცდება) სადავო სამართალურთიერთობის ფარგლებს (ჩარჩოებს).

ე) სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის მე-6 მუხლის მეორე ნაწილით გათვალისწინებულ შემთხვევაში, ანუ, როდესაც საქმის განმხილველი სასამართლოს აზრით კანონი, რომელიც ამ საქმისათვის უნდა იქნეს გამოყენებული, არ შეესაბამება ან ეწინააღმდეგება კონსტიტუციას. ამ შემთხვევაში სასამართლო შეაჩერებს საქმის განხილვას ამ საკითხზე საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ გადაწყვეტილების მიღებამდე (281-ე მუხლი), რის შემდეგაც საქმის განხილვა განახლდება. „საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ“ ორგანული კანონის მე-20 მუხლის თანახმად, თუ საერთო სასამართლოში კონკრეტული საქმის განხილვისას სასამართლო დაასკვნის, რომ არსებობს საკმარისი საფუძველი, რათა ის კანონი ან სხვა ნორმატიული აქტი, რომელიც უნდა გამოიყენოს სასამართლომ ამ საქმის გადაწყვეტისას, მთლიანად ან ნაწილობრივ მიჩნეულ იქნეს კონსტიტუციის შეუსაბამოდ, იგი შეაჩერებს საქმის განხილვას და მიმართავს საკონსტიტუციო სასამართლოს. საქმის განხილვა განახლდება საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ ამ საკითხის გადაწყვეტის შემდეგ. იმავე კანონის 42-ე მუხლის თანახმად, ასეთ შემთხვევებში საკონსტიტუციო სასამართლოში კონსტიტუციური წარდგინების შეტანის უფლება აქვს საქმის განმხილველ სასამართლოს. საკონსტიტუციო სასამართლო ასეთ შემთხვევაში საქმეს განიხილავს წარდგინების ავტორისა და იმ ორგანოს დაუსწრებლად, რომლის აქტიც დავის საგანი გახდა.

სსსკ 281-ე მუხლი ადგენს (აწესრიგებს) საქმისწარმოების შეჩერების ვადებს, რა ვადითაც შეჩერდება საქმისწარმოება, თუ სახეზე იქნება სსსკ 279-ე მუხლით გათვალისწინებული გარემოებები (საფუძველები).

რაც შეეხება საქმისწარმოების შეჩერებას ფაქულტატური წესით, სსსკ 280-ე მუხლში ჩამოთვლილია გარემოებები, რომლებიც სასამართ-

ლოს უფლებას აძლევენ თავისი ინიციატივით ან მხარეთა განცხადებით (შუამდგომლობით) შეაჩეროს სამართალწარმოება, თუ:

ა) მხარე იმყოფება ნამდვილ ვადიან სამხედრო სამსახურში ან გაწვეულია რაიმე სახელმწიფო მოვალეობის შესასრულებლად. ეს ნორმა ეხება მხოლოდ რიგითებისა და სერჟანტების შემადენლობას, რომლებიც იმყოფებიან ნამდვილ ვადიან სამხედრო სამსახურში მშვიდობიან პირობებში, აგრეთვე იმათ, რომლებიც გაწვეული არიან სახელმწიფოს მიერ ისეთი მოვალეობის შესასრულებლად, როგორცაა, მაგალითად, ექსპედიციაში სავალდებულო (აუცილებელი) მონაწილეობა, სტიქიურ უბედურებასთან ბრძოლა და ა.შ.

ბ) მხარე იმყოფება ხანგრძლივ სამსახურებრივ (მაგალითად, საზღვარგარეთ) მივლინებაში;

გ) მხარე იმყოფება სამკურნალო დაწესებულებაში ან ავად არის, რის გამოც საშუალება არა აქვს გამოცხადდეს სასამართლოში და ეს დასტურდება სამედიცინო დაწესებულების ცნობით;

დ) გამოცხადებულია მოპასუხის ძებნა კანონით გათვალისწინებულ შემთხვევებში. მოპასუხის ძებნა ხორციელდება სასამართლოს ან მოსამართლის განჩინების საფუძველზე;

ე) სასამართლომ დანიშნა ექსპერტიზა.

კანონით პირდაპირ არ არის გათვალისწინებული, მაგრამ ჩამოთვლილ შემთხვევებში საქმისწარმოება შეჩერდება ნამდვილ ვადიან სამხედრო სამსახურში მხარის ყოფნამდე, მის მიერ სახელმწიფო მოვალეობის შესრულებამდე, სამსახურებრივი მივლინებიდან დაბრუნებამდე, სამკურნალო დაწესებულებიდან გამოწერამდე ან გამოჯანმრთელებამდე, მოპასუხის მოძებნამდე ან ექსპერტიზის დამთავრებამდე.

უნდა ითქვას, რომ, ერთი შეხედვით, საქმისწარმოების შეჩერების საფუძველები ისეა ფორმულირებული, რომ ეს საფუძველები თითქოსდა დაკავშირებულია მხოლოდ მოსარჩელისა და მოპასუხის ინტერესებთან. სინამდვილეში კი სსსკ 279-ე და 280-ე მუხლები ვრცელდება დამოუკიდებელი მოთხოვნის მქონე მესამე პირებზეც, რამეთუ სსსკ 88-ე მუხლის თანახმად, ასეთი მესამე პირის საპროცესო-სამართლებრივი სტატუსი მოსარჩელის სტატუსის ანალოგიურია.

(საქმისწარმოების შეჩერების შესახებ სასამართლომ განჩინება უნდა გამოიტანოს. გარემოებები, რომლებიც საფუძველად დაედო საქმისწარმოების შეჩერებას, უნდა დადასტურდეს (დამტკიცდეს) წერილობითი

მტკიცებულებებით. იმდენად, რამდენადაც საქმისწარმოების შეჩერების შესახებ განჩინება აბრკოლებს (აფერხებს) შემდგომში საქმის განხილვას, ამ განჩინებაზე შეიძლება კერძო საჩივრის შეტანა (282-ე მუხლი).
(საქმისწარმოებას სასამართლო განაახლებს როგორც მხარეთა განცხადებით, ისე საკუთარი ინიციატივით, მაგრამ საქმისწარმოება განახლებდა მხოლოდ იმ გარემოების აცილების შემდეგ, რომელმაც გამოიწვია წარმოების შეჩერება. საქმისწარმოების განახლების შესახებ სასამართლოს გამოაქვს განჩინება.) საქმის წარმოების განახლების შემდეგ საქმის განხილვა ხდება საერთო წესით, მხარეებს სასამართლო იბარებს საერთო წესით. სსსკ 62-ე მუხლის თანახმად, საქმისწარმოების შეჩერებით შეჩერდება ყველა დაუმთავრებელი საპროცესო ვადა. ვადების შეჩერება დაიწყება იმ გარემოებათა წარმოშობის დღიდან, რომლებიც საფუძვლად დაედო წარმოების შეჩერებას. წარმოების განახლების დღიდან საპროცესო ვადის დენა განახლდება.

§5. სამოქალაქო საქმისწარმოების დამთავრება გადაწყვეტილების გამოტანის გარეშე

1. საქმის წარმოების შეწყვეტა (როგორც წესი, სამოქალაქო საქმის არსებითად განხილვის შედეგად სასამართლოს გამოაქვს გადაწყვეტილება, მაგრამ კანონით გათვალისწინებულ ცალკეულ შემთხვევებში სამოქალაქო საქმის განხილვა შეიძლება არც დამთავრდეს გადაწყვეტილების გამოტანით. სხვადასხვა გარემოებათა გამო საქმე შეიძლება დამთავრდეს გადაწყვეტილების გამოტანის გარეშე. კერძოდ, საპროცესო კანონმდებლობა ითვალისწინებს საქმისწარმოების (პროცესის) გადაწყვეტილების გამოტანის გარეშე დამთავრების ორ ფორმას:

- 1) საქმისწარმოების შეწყვეტასა და
  - 2) სარჩელის (განცხადების) განუხილველად დატოვებას.)
- (ეს ორივე ფორმა ერთმანეთისაგან განსხვავდება, კერძოდ იმით, რომ სხვადასხვა ხასიათისაა საქმის წარმოების შეწყვეტისა და სარჩელის განუხილველად დატოვების საფუძვლები და, გარდა ამისა, თითოეულ ამ ფორმას სხვადასხვა საპროცესო-სამართლებრივი შედეგი მოჰყვება.)
(საქმისწარმოება, როგორც წესი, უნდა შეწყდეს, როცა არ არსებობს სასამართლოსადმი მიმართვის უფლება, ანუ, როცა ეს უფლება არა აქვს მოსარჩელეს ან განმცხადებელს. ამიტომ საქმისწარმოების შეწყვე-

ტის შემდეგ სრულიად დაუშვებელია ანალოგიური საქმის გახმორებით აღძვრა სასამართლოში (დაუშვებელია საქმის განახლება.)

სარჩელის (განცხადების) განუხილველად დატოვება კი დასაშვებია მაშინ, როცა მოსარჩელეს ან განმცხადებელს აქვთ სასამართლო დაცვაზე უფლება (სასამართლოსადმი მიმართვის უფლება), მაგრამ არ იყო დაცული მხოლოდ ამ უფლების განხორციელების კანონით დადგენილი პირობები. ამიტომ სარჩელის (განცხადების) განუხილველად დატოვების შემთხვევაში მოსარჩელეს (განმცხადებელს) შეუძლია კვლავ მიმართოს სასამართლოს იმავე მოთხოვნით (კვლავ აღძვრას სასამართლოში იგივე სარჩელი, საქმე) საერთო წესის დაცვით იმ გარემოებათა აღმოფხვრის შემთხვევაში (აღმოფხვრის შემდეგ), რომლებიც საფუძველად დაედო სარჩელის განუხილველად დატოვებას.

ამრიგად, საქმისწარმოების შეწყვეტა საქმისწარმოების დამთავრების ფორმად, რომელიც განპირობებულია კანონით გათვალისწინებული ისეთი გარემოებებით, რომლებიც სრულიად გამორიცხავენ იმავე სარჩელით სასამართლოსადმი განმეორებით მიმართვის შესაძლებლობას.

(საქმისწარმოება შეიძლება შეწყდეს ან სარჩელი (განცხადება) დატოვებულ იქნეს განუხილველად როგორც საქმის განხილვის სტადიაზე (სასამართლოს მთავარ სხდომაზე), ისე მთავარ სხდომაზე განსახილველად საქმის მომზადების დროსაც (სსსკ 209-ე მუხლი).

სსსკ 272-ე მუხლის თანახმად, სასამართლო მხარეთა განცხადებით, ანდა თავისი ინიციატივით, შეწყვეტს საქმისწარმოებას, თუ:

1) საქმე არ უნდა იქნეს განხილული სასამართლოში იმის გამო, რომ კანონის თანახმად მისი განხილვა სხვა უწყების კომპეტენციაში შედის. აქ მხედველობაშია ის, რომ საქმისწარმოების შეწყვეტა ამ საფუძველით დასაშვებია არა მხოლოდ მაშინ, როცა კონკრეტული დავის (საქმის) განხილვა კანონის თანახმად უწყებრივად არ ექვემდებარება საერთო სასამართლოს, არამედ საქმისწარმოება იმ შემთხვევაშიც უნდა შეწყდეს, როცა აღძრული მოთხოვნა ვერ იქნება განხილული კანონის პირდაპირი მითითების გამო. სსსკ 273-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის თანახმად, საქმისწარმოება შეწყდება სასამართლოს განჩინებით. თუ საქმის წარმოება შეწყვეტილია იმის გამო, რომ საქმე კანონის თანახმად სასამართლოს არ ექვემდებარება, სასამართლო ვალდებულია განჩინებაში მიუთითოს, თუ რომელ სათანადო ორგანოს (უწყებას) უნდა მიმართოს განმცხადებელმა.

2) არსებობს სასამართლოს კანონიერ ძალაში შესული გადაწყვეტილება

ან განჩინება, იმავე სარჩელთან დაკავშირებით, ანუ არსებობს კანონიერ ძალაში შესულის სასამართლოს გადაწყვეტილება ან განჩინება, რომელიც გამოტანილია დავაზე იმავე მხარეებს შორის იმავე საგანზე და იმავე საფუძვლებით, ან მხარეთა მორიგების დამტკიცების შესახებ.

სასამართლოსადმი იმავე სარჩელით მიმართვა, როცა არსებობს სასამართლოს კანონიერ ძალაში შესული გადაწყვეტილება დავაზე იმავე მხარეებს შორის, იმავე საგანზე და იმავე საფუძვლებით, ან არსებობს კანონიერ ძალაში შესული სასამართლოს განჩინება მოსარჩელის მიერ სარჩელზე უარის თქმის, ან მხარეთა მორიგების შესახებ, სარჩელის მიღებაზე უარის თქმის საფუძველია (სსსკ 186-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის „ბ“ ქვეპუნქტი). თუ ასეთი სარჩელი (განცხადება) შეცდომით მიიღო წარმოებაში სასამართლომ, მაშინ საქმისწარმოება უნდა შეწყდეს (272-ე მუხლის „ბ“ ქვეპუნქტი). ვიდრე საქმისწარმოებას შეწყვეტს, სასამართლომ უტყუარად უნდა დაადგინოს სარჩელთა იგვეობა.

3) მოსარჩელემ უარი თქვა სარჩელზე (მოთხოვნაზე);

4) მხარეები მორიგდნენ. მორიგებას ამტკიცებს სასამართლო თავისი განჩინებით. მორიგებისაგან უნდა განვასხვაოთ სარჩელის საგნის შეცვლა, რომელიც არ შეიძლება მიჩნეულ იქნეს მოთხოვნის შემცირებად. ამ შემთხვევაში, აღიძვრება ახალი მოთხოვნა თავდაპირველის სანაცვლოდ და ეს ახალი მოთხოვნა შეიძლება ცალმხრივად აღიაროს შესაბამისმა პირმა.

მორიგებით საქმისწარმოება წყდება. მისგან განსხვავებით სარჩელის ცნობა არ არის საქმისწარმოების შეწყვეტის საფუძველი. ამიტომ სარჩელის საფუძვლიანობის ცნობისას (აღიარებისას) სასამართლოს არა აქვს უფლება შეწყვიტოს საქმის წარმოება, არამედ მან გადაწყვეტილებით უნდა დაამთავროს საქმე.

5) საქმის ერთ-ერთ მხარედ მყოფი მოქალაქის გარდაცვალების შემდეგ, სადავო-სამართლებრივი ურთიერთობიდან გამომდინარე, დაუშვებელია უფლებამონაცვლეობა. მაგალითად, სამუშაოზე აღდგენის მოთხოვნა, რომელიც არ არის დაკავშირებული იძულებით გაცდენილი დროისათვის ხელფასის გადახდევინებასთან, მოსარჩელის გარდაცვალების შემდეგ კარგავს რეალურ აზრს და ასეთ შემთხვევაში სამართალწარმოების (პროცესის) გაგრძელება უსაგნო ხდება (უსაგნო იქნება).

6) მხარეებს შორის დადებულია ხელშეკრულება, რომ ეს დავა გადასაწყვეტად გადაეცეს კერძო არბიტრაჟს. „კერძო არბიტრაჟის“ კანონის 30-ე მუხლის თანახმად, სასამართლოს არა აქვს უფლება

განიხილოს სასარჩელო განცხადება ისეთ საკითხზე, რომელიც საარბიტრაჟო შეთანხმების საგანს წარმოადგენს, გარდა იმ შემთხვევებისა, როდესაც მხარეები ითხოვენ საქმის განხილვას სასამართლოში (როგორც ჩანს, მხარეებს შეუძლიათ უარი თქვან დავის არბიტრაჟისათვის გადაცემის შესახებ ხელშეკრულებაზე), ანდა თუ სასამართლო დაადგენს, რომ საარბიტრაჟო შეთანხმება ბათილი ან ძალადაკარგულია.

საარბიტრაჟო შეთანხმება, ანუ შეთანხმება არბიტრაჟის განსახილველად დავის გადაცემის შესახებ წერილობითი ფორმით იდება.

ამასთან, ყოველგვარი დავა როდი შეიძლება იქნეს განხილული კერძო არბიტრაჟში. თვითონ კერძო არბიტრაჟის კანონში ამასთან დაკავშირებით რაიმე დაკონკრეტება არ არსებობს.

აღნიშნული კანონის 1-ლი მუხლი ძალზე ზოგადია და ამ მუხლიდან გამომდინარე, შეიძლება შეიქმნას შთაბეჭდილება, თითქოს პირებს შორის წამოჭრილი ყველა სამოქალაქო დავა შეიძლება გადაეცეს მათივე შეთანხმებით არბიტრაჟს. ამ საკითხის გადაწყვეტისას მხელველობაში უნდა პივიღოთ სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის, როგორც უფრო ახალი კანონის II თავი, რომელიც უწყებრივ ქვემდებარეობას განსაზღვრავს და, კერძოდ კი, მე-12 მუხლი, რომელიც ხაზს უსვამს (აკონკრეტებს) იმას, რომ მხარეთა შეთანხმებით არბიტრაჟს განსახილველად შეიძლება გადაეცეს ქონებრივ-სამართლებრივი ხასიათის დავა. ამიტომ, თუმცა კანონში არ არის მოცემული შესაბამისი დათქმა, რომელიც შეზღუდვად მხარეებს, მაგრამ მიანც უნდა მივიჩნიოთ, რომ საქმისწარმოების შეჩერების (შეწყვეტის) საფუძველი საარბიტრაჟო შეთანხმება შეიძლება გახდეს იმ პირობით, თუ ეს შეთანხმება ეხება დავას, რომელიც უწყებრივად არბიტრაჟს ექვემდებარება, ე.ი. თუ ეს შეთანხმება შედგენილია არბიტრაჟის კომპეტენციის ფარგლების (მოცულობის) გათვალისწინებით. ამდენად, მხარეებს არა აქვთ უფლება არბიტრაჟს განსახილველად გადასცენ დავები, რომლებიც არაქონებრივი ხასიათისაა (ვთქვათ, გამომდინარეობენ საოჯახო და შრომითი ურთიერთობებიდან).

კერძო არბიტრაჟის კანონის 31-ე მუხლის მე-3 ნაწილის თანახმად, თუ საარბიტრაჟო გადაწყვეტილება დადგენილ ვადაში არ იქნება გამოტანილი, არბიტრაჟი უნდა გადადგეს, თუ მხარეთა შეთანხმებით სხვა რამ არ არის დადგენილი. ამ შემთხვევაში მხარეები ვალდებული არიან 10 დღის ვადაში დანიშნონ არბიტრაჟის ახალი წევრები. თუ ამ წესის საფუძველზე შექმნილი არბიტრაჟი არ გამოიტანს საარბიტრაჟო გადა-

წყვეტილებას დადგენილ ვადაში, საარბიტრაჟო შეთანხმება ჩაითვლება გაუქმებულად, თუ მხარეთა შეთანხმება სხვა რამეს არ ითვალისწინებს. შესაბამისად შეიძლება ვთქვათ, რომ 30-ე და 31-ე მუხლებით გათვალისწინებულ შემთხვევებში, ანუ როცა მხარეებმა უარი თქვეს დავის არბიტრაჟისათვის გადაცემის შესახებ ხელშეკრულებაზე ან, როცა ეს ხელშეკრულება (შეთანხმება) გაუქმდა, იგი თავის მნიშვნელობას კარგავს და ველარ გახდება საქმისწარმოების შეწყვეტის საფუძველი.

საქმის წარმოების შეწყვეტის საფუძველთა ჩამონათვალი ამომწურავი არ არის, რადგან სსსკ-ის 272-ე მუხლში ნათქვამია, რომ საქმის წარმოება შეიძლება შეწყდეს კანონით დადგენილ სხვა შემთხვევებშიც.

ამასთან, როცა ჩვენ ვსაუბრობთ საქმის წარმოების შეწყვეტის საფუძველებზე, მხედველობაშია მისაღები სამოქალაქო კოდექსის 1123-ე მუხლი, რომლის თანახმად, ცოლის ორსულობის დროს და ბავშვის დაბადებიდან ერთი წლის განმავლობაში ქმარს უფლება არა აქვს ცოლის თანხმობის გარეშე აღძრას საქმე განქორწინებაზე. ისმის კითხვა, თუ ასეთ შემთხვევაში სასამართლომ საქმე შეცდომით მიიღო წარმოებაში, შეუძლია თუ არა შემდგომ შეწყვიტოს ამ საქმისწარმოება? რუსულ სპეციალურ ლიტერატურაში მატერიალური სამართლის ზემოაღნიშნული ნორმა მიჩნეულია საქმისწარმოების შეწყვეტის დამოუკიდებელ საფუძველად იმდენად, რამდენადაც საპროცესო კოდექსის იმ მუხლში, რომელშიც იმპერატიულადაა ჩამოთვლილი საქმისწარმოების შეწყვეტის საფუძველები, შეწყვეტის საფუძველად არ არის დასახელებული სამოქალაქო კოდექსით გათვალისწინებული ეს შემთხვევა. გადა ამისა, მიჩნეულია, რომ ამ საფუძველით უნდა შეწყდეს საქმისწარმოება იმ შემთხვევაშიც, როცა ბავშვი მკვდარი დაიბადა ან ვერ იცოცხლა ერთ წლამდე. მოცემულ შემთხვევებში საქმე უნდა შეწყდეს სასამართლოსადმი მისი უწყებრივად არაკემდებარეობის საფუძველით.

ჩვენი აზრით, სამოქალაქო კოდექსის 1123-ე მუხლის მე-2 ნაწილით გათვალისწინებული შემთხვევა სრულიად შესაძლებელია მივიჩნიოთ საქმისწარმოების შეწყვეტის საფუძველად, მაგრამ ერთი მნიშვნელოვანი გარემოებაა გასათვალისწინებელი. კერძოდ, სსსკ 273-ე მუხლის თანახმად, საქმისწარმოების შეწყვეტის შემთხვევაში სასამართლოსათვის ხელმეორედ მიმართვა დავაზე იმავე მხარეებს შორის, იმავე საგანზე და იმავე საფუძველით არ შეიძლება. ფვიქრობთ, ეს ნორმა გამონაკლისს უნდა უშვებდეს და ქმარს არ უნდა ერთმეორეს უფლება ბავშვის და-

ბაღებიდან ერთი წლის გასვლის შემდეგ იმავე სარჩელით მიმართოს სასამართლოს. ამისათვის აუცილებელია შესაბამისი საკანონმდებლო მოწესრიგება საპროცესო კოდექსში.

საქმისწარმოების შეწყვეტის ყველა საფუძველი შეიძლება სამ ჯგუფად დაიყოს.

პირველ ჯგუფს მიეკუთვნება ის გარემოებები (საფუძვლები), რომლებიც მოწმობენ იმას, რომ განმცხადებელს ან მოსარჩელეს არ ჰქონდა სასამართლოსადმი მიმართვის უფლება და განცხადება შეცდომით იყო მიღებული (272-ე მუხლის „ა“, „ბ“ და „ვ“ ქვეპუნქტები).

საფუძვლების მეორე ჯგუფს შეადგენენ ის გარემოებები (საფუძვლები), რომლებიც დაკავშირებულია მხარეების მიერ განკარგვითი მოქმედებების განხორციელებასთან უკვე დაწყებულ პროცესში, რის გამოც შემდგომში საქმისწარმოება აღარ უნდა გაგრძელდეს (272-ე მუხლის „გ“ და „დ“ ქვეპუნქტები).

მესამე ჯგუფს მიეკუთვნება ის შემთხვევები, როცა მხარეთაგან და სასამართლოსაგან დამოუკიდებელი მიზეზით, შეუძლებელია პროცესის გაგრძელება (272-ე მუხლის „ე“ ქვეპუნქტი).

საქმისწარმოების შეწყვეტას მოჰყვება უმნიშვნელოვანესი საპროცესო-სამართლებრივი შედეგები: საქმისწარმოების შეწყვეტის შემთხვევაში სასამართლოსათვის ხელმეორედ მიმართვა დავაზე იმავე მხარეებს შორის, იმავე საგანზე და იმავე საფუძველით დაუშვებელია (273-ე მუხლის მე-2 ნაწილი). სასამართლოს განჩინებაზე საქმისწარმოების შეწყვეტის შესახებ, შეიძლება კერძო საჩივრის შეტანა. ეს სწორედ იმიტომ, რომ შეწყვეტას მოჰყვება 273-ე მუხლით გათვალისწინებული შედეგი.

აღსანიშნავია, რომ საქმისწარმოების შეწყვეტის ინსტიტუტი ვრცელდება უდავო წარმოების საქმეებზეც.

2. **სარჩელის (განცხადების) განუხილველად დატოვება.** სარჩელის (განცხადების) განუხილველად დატოვება გადაწყვეტილების გამოტანის გარეშე სამოქალაქო საქმისწარმოების დამთავრების ის ფორმაა, რომელიც გამოწვეულია განმცხადებლის (მოსარჩელის) მიერ საქმის აღძვრის კანონით დადგენილი პირობების დაუცველობით. სარჩელის (განცხადების) განუხილველად დატოვება არ წარმოადგენს დამაბრკოლებელ ფაქტორს იმისათვის, რომ მოსარჩელემ ან განმცხადებელმა განმეორებით მიმართოს სასამართლოს იმავე განცხადებით.

საპროცესო კოდექსის 275-ე მუხლის თანახმად, სასამართლო მხარე-

თა განცხადებით ან თავისი ინიციატივით განუხილველად დატოვებს სარჩელს, თუ:

1) სარჩელი (განცხადება) შეიტანა ქმედუნარო პირმა, ხოლო სასამართლოს მიზანშეწონილად არ მიაჩნია დაუნიშნოს მას საპროცესო წარმომადგენელი. აქ იგულისხმება განმცხადებლის ქმედუნარობა სამოქალაქო საქმის აღძვრის მომენტში და ეს გარემოება გამოვლინდა საქმის განხილვისას თუ საქმე მართლზომიერად დაიწყო, სარჩელი ქმედუნარიანმა პირმა შეიტანა და შემდეგ, საქმის განხილვისას დაკარგა ამ პირმა ქმედუნარიანობა, მაშინ განუხილველად კი არ უნდა იქნეს სარჩელი დატოვებული, არამედ საქმისწარმოება უნდა შეჩერდეს.

2) სარჩელი (განცხადება) დაინტერესებული პირის სახელით იმ პირმა შეიტანა, ვისაც არა აქვს საქმისწარმოების უფლებამოსილება. ეს წესი გამომდინარეობს დისპოზიციურობის პრინციპიდან. შესაძლოა პირს ჰქონდეს უფლება განცხადებით მიმართოს სასამართლოს თავისი სახელით „სხვისი“ ინტერესების დასაცავად, მაგრამ, თუ მას ამის უფლება არა აქვს, მაშინ პირს შეუძლია ეს უმნიშვნელოვანესი საპროცესო მოქმედება მხოლოდ თვითონ დაინტერესებული სუბიექტის სახელით შეასრულოს სათანადოდ გაფორმებული უფლებამოსილების საფუძველზე. ის, თუ ვის აქვს უფლება მიმართოს სასამართლოს „სხვისი“ ინტერესების დასაცავად განცხადებით, დადგენილია კანონით (სსსკ 94-ე და 101-ე მუხლებით). დაუშვებელია ასეთი (ამ მუხლებით გათვალისწინებული) უფლებამოსილი პირების განცხადების განუხილველად დატოვება 275-ე მუხლის საფუძველზე.

3) სასამართლო სხდომაზე მოსარჩელე (განმცხადებელი) არ გამოცხადებულა, ხოლო მოპასუხე თანახმაა სარჩელის (განცხადების) განუხილველად დატოვებისა.

4) სასამართლო სხდომაზე არც ერთი მხარე არ გამოცხადებულა.

5) იმავე ან სხვა სასამართლოს წარმოებაში არის საქმე იმავე მხარეებს შორის, იმავე საგანზე და იმავე საფუძველით.

საპროცესო სამართალი გამოიცხავს ერთი და იმავე საქმესთან დაკავშირებით პარალელური სამართალწარმოების შესაძლებლობას. საქმე იმ სასამართლომ უნდა განიხილოს, რომელმაც თავდაპირველად აღძრა იგი. ნებისმიერი მცდელობა იმისა, რომ განმეორებით იქნეს წარდგენილი განცხადება დავაზე იმავე მხარეებს შორის, იმავე საგანზე და იმავე საფუძველით, არამართლზომიერია და იწვევს განცხადების განუხილველად დატოვებას.

სარჩელის (განცხადების) განუხილველად დატოვების საფუძველები სასარჩელო წარმოების საქმეებისათვის ამომწურავია. უდავო წარმოების წესით განსახილველ საქმეთათვის კი გათვალისწინებულია განცხადების განუხილველად დატოვების კიდევ ერთი (სპეციალური) შემთხვევა (საფუძველი). იხ. (სსსკ 311-ე მუხლის მე-2 ნაწილი)

სარჩელის (განცხადების) განუხილველად დატოვების შემთხვევები (საფუძველები) პირობითად შეიძლება სამ ჯგუფად დაიყოს.

პირველ ჯგუფს მიეკუთვნებიან ის გარემოებები, რომლებიც მოწმობენ, რომ მოსარჩელემ ან განმცხადებელმა არ დაიცვა სარჩელის (განცხადების) წარდგენის კანონით დადგენილი წესი. ეს წესი დარღვეულად ჩაითვლება, თუ სახეზეა სსსკ 275-ე მუხლის „ა“, „ბ“ და „ე“ ქვეპუნქტებით გათვალისწინებული შემთხვევები.

აღნიშნული შემთხვევების (ფაქტების) კონსტატაცია (ანუ ამ გარემოებების გამოვლინება) სასამართლო სხდომაზე იმას მოწმობს, რომ განცხადების მიღებისას მოსამართლემ დაუშვა შეცდომა, რომელიც უნდა გამოსწორდეს სასამართლოს მიერ სწორედ განცხადების განუხილველად დატოვების გზით.

დასახელებული საფუძველებით განცხადების განუხილველად დატოვება შესაძლებელია როგორც სასამართლო განხილვის სტადიაზე, ისე საქმის მომზადების სტადიაზე (სსსკ 209-ე მუხლი).

მეორე ჯგუფს მიეკუთვნება ის გარემოებები (შემთხვევები), რომლებიც დაკავშირებულია სასამართლო სხდომაზე მოსარჩელის (განმცხადებლის) გამოუცხადებლობასთან (ასეთ შემთხვევაში მოპასუხე თანახმა უნდა იყოს სარჩელის (განცხადების) განუხილველად დატოვების), ან ორივე მხარის გამოუცხადებლობასთან (275-ე მუხლის „გ“ და „დ“ ქვეპუნქტები). უნდა ითქვას, რომ სასამართლო სხდომაზე არასაპატიო მიზეზით მხარეთა ან მხოლოდ მოსარჩელის გამოუცხადებლობისას სრული საფუძველია ვივარაუდოთ, რომ მხარეებმა ან მოსარჩელემ დაკარგეს საქმის (დავის) არსებითად განხილვისა და გადაწყვეტის ინტერესი, რის გამოც პროცესის (საქმისწარმოების) შემდგომი გაგრძელება მიზანშეუწონელია. ამიტომ, როდესაც აღნიშნული საფუძველებით ზდება სარჩელის განუხილველად დატოვება, სასამართლოს აუცილებლად უნდა გააჩნდეს ცნობები მხარეთათვის (ან გამოუცხადებელი მოსარჩელისათვის) სასამართლო უწყების ჩაბარების შესახებ.

თუ ასეთი მონაცემები არ არსებობს, ან თუ საქმეშია დოკუმენტი,

რომელიც ადასტურებს, რომ მხარეები ან მოსარჩელე სასამართლო სხდომაზე ვერ გამოცხადდნენ საპატიო მიზეზით, მაშინ სარჩელის განუხილველად დატოვება დაუშვებელია.

მხარეების ან მოსარჩელის არასაპატიო მიზეზით სასამართლოში გამოუცხადებლობის შემთხვევაში განცხადების (სარჩელის) განუხილველად დატოვება შეიძლება მივიჩნიოთ ერთგვარ საპროცესო სანქციად, რომელსაც სასამართლო იყენებს საპროცესო ნორმების დარღვევისათვის.

განცხადების განუხილველად დატოვების საფუძვლების მესამე ჯგუფს მიეკუთვნება ისეთი გარემოებები, რომლებიც მოწმობენ, რომ ობიექტურად შეუძლებელია განცხადების განხილვა კანონის პირდაპირი აკრძალვის გამო. მაგალითად, სსსკ 311-ე მუხლის მე-2 ნაწილის თანახმად, თუ უდავო წარმოების წესით საქმის განხილვისას აღიძვრის (წარმოიშობა) დავა უფლების შესახებ, რომელიც სასამართლოს უწყებრივად ექვემდებარება, სასამართლო ვალდებულია განცხადება განუხილველად დატოვოს და დაინტერესებულ პირებს განუმარტოს, რომ მათ უფლება აქვთ წარმოადგინონ სარჩელი საერთო საფუძველზე.

სარჩელის (განცხადების) განუხილველად დატოვების შემთხვევაში საქმისწარმოება მთავრდება განჩინებით, რომელზედაც შეიძლება კერძო საჩივრის შეტანა.

იმ გარემოებათა აღმოფხვრის შემთხვევაში, რომლებიც საფუძველად დაედო სარჩელის განუხილველად დატოვებას, დაინტერესებულ პირს უფლება აქვს კვლავ მიმართოს სასამართლოს საერთო წესით. სსსკ 278-ე მუხლიდან გამომდინარე, რომლის სათაურია „განუხილველად დატოვებული სარჩელის განმეორებით წარდგენა“ – სარჩელი განმეორებით უნდა წარედგინოს სასამართლოს.

როგორც ცნობილია, სარჩელის შეტანით წყდება სასარჩელო ხანდაზმულობის ვადის დინება (სამოქალაქო კოდექსის 138-ე მუხლი). თუმცა სარჩელის განუხილველად დატოვების შემთხვევაში, სსსკ-ის 277-ე მუხლის თანახმად, სასარჩელო ხანდაზმულობის ვადის დენის შეწყვეტა, რაც გამოწვეული იყო სარჩელის შეტანით, ანულირდება, ანუ სარჩელის (განცხადების) განუხილველად დატოვების შემთხვევაში სასარჩელო ხანდაზმულობის ვადა არ შეწყდება. შეიძლება ითქვას, რომ სარჩელის განუხილველად დატოვებით მხარეები თითქოსდა უბრუნდებიან პროცესამდე (საქმის აღძვრამდე) არსებულ მდგომარეობას (იგულისხმება, რომ თითქოს არც ყოფილიყოს შეტანილი სარჩელი).

(საქმისწარმოების შეწყვეტისა და სარჩელის (განცხადების) განუხილველად დატოვების ინსტიტუტი გამოიყენება საქმის როგორც პირველი ინსტანციის სასამართლოში, ისე სააპელაციო და საკასაციო წესით განხილვის დროს.)

(საქმისწარმოების შეწყვეტა და სარჩელის განუხილველად დატოვება განსხვავდება ერთმანეთისაგან როგორც საფუძვლების მიხედვით, ისე საპროცესო შედეგების მიხედვით.)

სარჩელის (განცხადების) განუხილველად დატოვება ხდება მაშინ, როცა საქმე არ შეიძლება განხილულ იქნეს ამა თუ იმ მიზეზით (საფუძვლით), მაგრამ ეს მიზეზები შეიძლება მომავალში აღმოიფხვრას. სწორედ ამის გამოა, რომ განცხადების განუხილველად დატოვება დაინტერესებულ პირს არ ართმევს შესაძლებლობას კვლავ (განმეორებით) მიმართოს სასამართლოს საერთო წესის დაცვით, იმავე მოთხოვნით, იმ გარემოებათა აღმოფხვრის შემთხვევაში, რომლებიც საფუძვლად დაედო სარჩელის განუხილველად დატოვებას.

საქმისწარმოების შეწყვეტის შემთხვევაში კი დაინტერესებულ პირს არა აქვს უფლება განმეორებით მიმართოს სასამართლოს იმავე საქმესთან დაკავშირებით.

(განჩინებანი როგორც საქმისწარმოების შეწყვეტის, ისე სარჩელის განუხილველად დატოვების შესახებ შეიძლება გასაჩივრდეს, რამეთუ პროცესის შემდგომ გაგრძელებას აფერხებს (პროცესის შემდგომი გაგრძელების შესაძლებლობას გამორიცხავს).)

* * *

სასამართლო პრაქტიკა

საქმის განხილვის (წარმოების) შეჩერება

პრაქტიკული თვალსაზრისით უაღრესად მნიშვნელოვანია სსსკ 279-ე მუხლის „ე“ ქვეპუნქტის სწორად გამოყენების საკითხი სასამართლოთა მიერ. სააპელაციო სასამართლომ დააკმაყოფილა მხრის შუამდგომლობა საქმის წარმოების შეჩერების შესახებ 279-ე მუხლის „ე“ ქვეპუნქტის შესაბამისად იმ მოტივით, რომ საკონსტიტუციო სასამართლოში შეტანილია სარჩელი საქართველოს პრეზიდენტის ბრძანებულების საქართველოს კონსტიტუციასთან შესაბამისობის საკითხის გადასაწყვეტად. ეს განჩინება კერძო საჩივრით გაასაჩივრა მეორე მხარემ და მოითხოვა საქმის წარმოების განახლება, რამეთუ მიიჩნია, რომ

საქართველოს პრეზიდენტის ბრძანებულების საქართველოს კონსტიტუციასთან შესაბამისობის საკითხის გადაწყვეტად საკონსტიტუციო სასამართლოში სარჩელის შეტანა არ წარმოადგენს საქმის წარმოების შერჩერების საფუძველს.

აღნიშნული საჩივარი საკასაციო სასამართლომ დააკმაყოფილა შემდეგ გარემოებათა გამო:

სსსკ 279-ე მუხლის „ე“ ქვეპუნქტის თანახმად სასამართლო ვალდებულია შეაჩეროს საქმის წარმოება სსსკ მე-6 მუხლის მე-2 ნაწილით გათვალისწინებულ შემთხვევაში.

ამავე კოდექსის მე-6 მუხლის მე-2 ნაწილის თანახმად, თუ საქმის განმზილველი სასამართლოს აზრით, კანონი, რომელიც ამ საქმისათვის უნდა იქნეს გამოყენებული, არ შეესაბამება ან ეწინააღმდეგება კონსტიტუციას, სასამართლო შეაჩერებს საქმის განხილვას ამ საკითხზე საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ გადაწყვეტილების მიღებამდე, რის შემდეგაც საქმის განხილვა განახლდება.

საკასაციო პალატამ განმარტა, რომ მითითებული ნორმის თანახმად სასამართლო მოვალეა შეაჩეროს საქმის წარმოება მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ მიიჩნევს, რომ კანონი, რომელიც ამ საქმისათვის უნდა იქნეს გამოყენებული არ შეესაბამება ან ეწინააღმდეგება კონსტიტუციას. მოცემულ შემთხვევაში საოლქო სასამართლოს პალატამ საქმის წარმოების შერჩერებას საფუძველად დაუდო საქართველოს პრეზიდენტის ბრძანებულების საქართველოს კონსტიტუციასთან შესაბამისობის საკითხის გადასაწყვეტად საკონსტიტუციო სასამართლოში მოპასუხის მიერ სარჩელის აღძვრა.

საკასაციო პალატამ გაიზიარა კერძო საჩივრის ავტორის მოსაზრება იმის თაობაზე, რომ საქართველოს პრეზიდენტის ბრძანებულების საქართველოს კონსტიტუციასთან შესაბამისობის საკითხის გადასაწყვეტად საკონსტიტუციო სასამართლოში სარჩელის შეტანა არ წარმოადგენს საქმის წარმოების შერჩერების საფუძველს. ამიტომ საკასაციო პალატამ სსსკ 419-ე მუხლის საფუძველზე გააუქმა აღნიშნულ საქმეზე საოლქო სასამართლოს მიერ მიღებული განჩინება და საქმე ხელახლა განსახილველად დაუბრუნა იმავე სასამართლოს (სუსგ 2003 წ. №9, გვ. 2363)

* * *

საქმის წარმოების შერჩერება

თბილისის საოლქო სასამართლოს კოლეგიამ საოქმო განჩინებით განსახილველი საქმიდან ცალკე წარმოებად გამოყო ბანკის სარჩელი მოპასუხე შპს-სთან სესხის უზრუნველყოფის მიზნით ბანკის სასარგებლოდ იპოთეკით დატვირთული შპს-ს კუთვნილი მიწის ნაკვეთისა და მასზე არსებული შენობა-ნაგებობების რეალიზაციის მოთხოვნის ნაწილში და ამ ნაწილში სსსკ

281-ე მუხლის „გ“ ქვეპუნქტის საფუძველზე შეაჩერა საქმის წარმოება სხვა საქმის გადაწყვეტამდე.

საქმის წარმოების შეჩერების საფუძველი გახდა ის გარემოება, რომ შპს-ს მიერ რაიონულ სასამართლოში აღძრული იყო სარჩელი იპოთეკის ხელშეკრულების ბათილად ცნობის შესახებ. სასამართლომ მიიჩნია, რომ იპოთეკის ხელშეკრულებით დატვირთული ქონების რეალიზაციის შესახებ სარჩელის განხილვა შეუძლებელია რაიონულ სასამართლოს წარმოებაში არსებული იპოთეკის ხელშეკრულების ბათილად ცნობის შესახებ საქმის გადაწყვეტამდე.

ამ განჩინებაზე კერძო საჩივარი შეიტანა ბანკმა და მოითხოვა საქმის წარმოების შეჩერების განჩინების გაუქმება. კერძო საჩივრის ავტორის მოსაზრებით არ არსებობს საქმის წარმოების შეჩერების საფუძველი. არ არსებობს ისეთი დამპარკოლებელი გარემოებები, რომლებიც შეუძლებელს გახდიდა მისი სარჩელის განხილვას. საქმეში წარმოდგენილია ყველა ის ფაქტობრივი მონაცემი, რაც აუცილებელია საქმის განხილვა გადაწყვეტისათვის.

საჩივრის ავტორის მოსაზრებით მოპასუხეების მიერ ერთ-ერთი მტკიცებულების ბათილობის მოთხოვნით სარჩელის აღძვრა, თავისთავად არ ნიშნავს იმას, რომ სასამართლოს არ შეუძლია დაეყრდნოს ამ მტკიცებულებას.

საკასაციო პალატამ დააკმაყოფილა კერძო საჩივარი შემდეგ გარემოებათა გამო: სსსკ 279-ე მუხლის „დ“ პუნქტის თანახმად, სასამართლო ვალდებულია შეაჩეროს საქმის წარმოება თუ საქმის განხილვა შეუძლებელია სხვა საქმის გადაწყვეტამდე, რომელიც განხილულ უნდა იქნეს სამოქალაქო, სისხლის სამართლის ან ადმინისტრაციული წესით.

მითითებული ნორმით იგულისხმება არა ყველა ურთიერთდაკავშირებული საქმეები, არამედ საქმეთა ისეთი დამოკიდებულება, როდესაც მოცემული საქმის განხილვა საერთოდ შეუძლებელია იმ საკითხის მოწესრიგებამდე, რომელიც სადავო სამართალურთიერთობის ფარგლებს სცილდება.

მოცემულ საქმეზე დადგენილია, რომ მოსარჩელის მიერ აღძრულა სარჩელი იპოთეკით დატვირთული ქონების რეალიზაციის შესახებ. მოპასუხემ კი სარჩელი აღძრა რაიონულ სასამართლოში იპოთეკის ხელშეკრულების ბათილად ცნობის შესახებ. მოპასუხის მიერ აღძრული სარჩელი წარმოადგენს სარჩელისაგან თავდაცვის საშუალებას და იგი არ სცილდება სადავო სამართალურთიერთობის ფარგლებს. თუ მოპასუხეს მიაჩნია, რომ იპოთეკის ხელშეკრულება ბათილია, მას აქვს სრული უფლება დაიცვას თავი სარჩელისაგან შესაგებლის ან შეგებებული სარჩელის წარდგენით იმავე სასამართლოში.

საკასაციო პალატის აზრით, რადგან მოპასუხემ სარჩელისაგან თავდაცვის ნაცვლად მიმართა სხვა სასამართლოს, იგი მიზნად ისახავს საქმის განხილვის გაჭიანურებას. ამასთან, გასათვალისწინებელია ასევე ის გარემოება, რომ იპოთეკის საგნის ღირებულება აღემატება 500 000 ლარს და რაიონული სასა-

მართლოს მიერ მოპასუხის სარჩელი წარმოებაში მიღებულია განსჯადობის წესების დარღვევით.

აღნიშნულიდან გამომდინარე, საკასაციო პალატამ ჩათვალა, რომ მოცემული საქმის განხილვა შესაძლებელია და არ არსებობს მისი შეჩერების საფუძველი (სუსგ 2002 წ. №7 გვ. 1067-1069).

* * *

სხდომის ოქმი

სსსკ-ის 291-ე მუხლიდან გამომდინარე, სხდომის ოქმზე მხარის შენიშვნების სისწორე შეიძლება დადასტურდეს ნაწილობრივად. დანარჩენ ნაწილში კი შენიშვნები სხდომის ოქმზე არ იქნეს გაზიარებული.

* * *

სხდომის ოქმი

სსსკ-ის 394-ე მუხლის „თ“ ქვეპუნქტის თანახმად, გადაწყვეტილება ყოველთვის ჩაითვლება კანონის დარღვევით მიღებულად, თუ საქმეში არ არის სააპელაციო სასამართლოს სხდომის ოქმი.

საქმის მასალების შემოწმების შედეგად ირკვევა, რომ საქმეში არ მოიპოვება სააპელაციო სასამართლოს სხდომის ოქმი. საკასაციო პალატამ მიუთითა, რომ სსსკ-ის 187-ე მუხლის თანახმად, სასამართლოს თითოეული სხდომის შესახებ ოქმის შედგენა სავალდებულოა. ამდენად, საქმეში აუცილებლად უნდა იყოს სხდომის ოქმი, წინააღმდეგ შემთხვევაში გადაწყვეტილება (განჩინება) ჩაითვლება კანონის დარღვევით მიღებულად, რადგან ამავე კოდექსის 288-ე მუხლის თანახმად, სასამართლოს სხდომის ოქმი ასახავს საქმის განხილვის ან ცალკეული საპროცესო მოქმედების ყველა არსებით მომენტს. კერძოდ, განსახილველ საქმეზე მოწვეულ პირთაგან ვინ გამოცხადდა, ჩაბარდათ თუ არა გამოუცხადებულ პირებს უწყებები 70-78-ე მუხლებით დადგენილი წესით და რა ცნობები არსებობს მათი გამოუცხადებლობის მიზეზების შესახებ. ამდენად სხდომის ოქმი ის საპროცესო დოკუმენტია, რომელსაც ეფუძნება სასამართლოს გადაწყვეტილება (განჩინება) (სუსგ 2003. N 6, გვ. 1367). ზოლო ერთ-ერთ საქმეზე პალატამ განმარტა, რომ იმ შემთხვევაში, როდესაც სასამართლო სხდომა გრძელდება სხვა დროს, მხარეები სხდომის გაგრძელების დროისა და ადგილის თაობაზე გაფრთხილებულნი უნდა იყვნენ, გაფრთხილება სხდომის სხვა დროს გაგრძელების შესახებ უნდა აისახოს სხდომის ოქმშიც. განსახილველ შემთხვევაში სასამართლოს სხდომის ოქმი ამ მხრივ არასრულია (სუსგ 2003 წ. №6, გვ. 1476).

შენიშვნები სხდომის ოქმზე

სსსკ 291-ე მუხლის თანახმად, თუ ოქმზე ხელისმომწერი მოსამართლე ეთანხმება შენიშვნებს, ადასტურებს მათ სისწორეს. ეს ნიშნავს, რომ სასამართლომ უნდა იხელმძღვანელოს სსსკ 291-ე და 284-ე მუხლებით და განჩინებით უნდა დაადასტუროს ასეთი შენიშვნების სისწორე.

ერთერთ საქმეზე მხარე გარდა სხდომის ოქმზე შენიშვნებისა, მიუთითებდა შენიშვნას იმის შესახებაც, რომ სასამართლო სხდომის შესახებ უწყებაში არასწორად იყო მათი მისამართი მითითებული, რის გამოც შეიძლებოდა ეს უწყება მათ არ მიეღოთ. საკასაციო პალატამ დაუშვებლად ჩათვალა, დაუშვებლად მიიჩნია და სრულიად სამართლიანადაც ამგვარი შენიშვნები, რადგან საპროცესო კოდექსი ასეთი შენიშვნის განხილვის წესს არ ითვალისწინებს. (სუსგ 2003 №9, გვ. 2387).

საქმის წარმოების შეჩერების განჩინების გასაჩივრება

სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 282-ე მუხლის თანახმად, საქმის წარმოების შეჩერების შესახებ განჩინებაზე შეიძლება კერძო საჩივრის შეტანა, ხოლო საქმის წარმოების შეჩერებაზე უარის თქმის შესახებ განჩინების გასაჩივრების წესი არ არის გათვალისწინებული სამოქალაქო საპროცესო კოდექსით, რის გამოც სააპელაციო სასამართლოს უარი კერძო საჩივრის დაკმაყოფილებაზე კანონიერია.

სასამართლო სხდომის ოქმი

მ. ლურსმანაშვილს სასამართლოს სხდომის ოქმის უსწორობისა და უსრულობის შესახებ სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 291-ე მუხლის პირველი ნაწილის შესაბამისად შენიშვნები არ წარუდგენია და არც საკასაციო საჩივარში მიუთითებს სხდომის ოქმის უსწორობაზე.

სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 232-ე მუხლის თანახმად, გამოუცხადებლად ითვლება მხარე, რომელიც თუმცა სასამართლო სხდომაზე დანიშნულ დროს გამოცხადდა, მაგრამ უარს ამბობს საქმის განხილვაში მონაწილეობაზე.

საქმის წარმოების შეჩერება-განახლება

სსსკ-ის 283-ე მუხლის შესაბამისად, საქმის წარმოება განახლდება იმ გარემოებათა აცილების შემდეგ, რომელმაც გამოიწვია წარმოების შეჩერება, წარმოების განახლების შემდეგ საქმის განხილვა ხდება საერთო წესით. დადგენილია, რომ მოცემულ საქმეზე საქმის წარმოებით განახლება არ მომხდარა. ამის შესახებ განჩინება სასამართლოს არ მიუღია.

საკასაციო სასამართლომ მიუთითა, რომ რაიონულ სასამართლოს, მას შემდეგ, რაც საოქმო განჩინებით შეაჩერა საქმის წარმოება, საქმის წარმოების განახლების გარეშე არ ჰქონდა უფლება, განეხილა საქმე და მიეღო რაიმე სახის გადაწყვეტილება, მათ შორის, დაუსწრებელი გადაწყვეტილება, ვინაიდან არ იყო დაცული სსსკ-ის 283-ე მუხლის მოთხოვნა საქმის წარმოების განახლების შესახებ.

აცილება

სსსკ-ის 29-ე მუხლით განსაზღვრულია საქმის განხილვაში მოსამართლის განმეორებითი მონაწილეობის დაუშვებლობის შემთხვევები. აღნიშნული ნორმის მიხედვით მოსამართლეს ეკრძალება საქმის განხილვაში მონაწილეობა სხვა ინსტანციის და არა იმავე ინსტანციის სასამართლოში. საპროცესო კანონმდებლობა აცილების თაობაზე მიღებული სასამართლო განჩინების ცალკე, კერძო საჩივრით გასაჩივრების წესს არ ითვალისწინებს.

სსსკ 36-ე მუხლის მიხედვით, აცილების თაობაზე სასამართლო განჩინება შეიძლება გასაჩივრდეს სასამართლო გადაწყვეტილებასთან ერთად, 377-ე და 404-ე მუხლებით დადგენილი წესით და არა კერძო საჩივრით.

აცილება

სსსკ-ის 29-ე მუხლით დაწესებულია რა საქმის განხილვაში მოსამართლის განმეორებითი მონაწილეობის დაუშვებლობა მოქმედი საპროცესო კანონი არ კრძალავს ერთი და იმავე მოსამართლის მონაწილეობას ერთი და იგივე სასამართლოს ინსტანციაში ერთი და იგივე საქმის განხილვაში (სუსგ 2003 წ. № 4, გვ. 968).

საქმის გადადება

საქმის გადადების შესახებ შუამდგომლობის აღძერისას, მხარემ უნდა მიუთითოს კიდევ საქმის განხილვის გადადების რაიმე კონკრეტულ მიზეზებზე.

სსკ-ის 29-ე მუხლი

ეს მუხლი განსაზღვრავს საქმის განხილვაში მოსამართლის განმეორებითი მონაწილეობის დაუშვებლობას. აღნიშნული მუხლით არ არის განსაზღვრული მოსამართლის მონაწილეობის დაუშვებლობა ახლად აღმოჩენილ გარემოებათა გამო საქმის განხილვისას.

საქმის წარმოების შეჩერება

სსსკ-ის 279-ე მუხლის „დ“ პუნქტის თანახმად, სასამართლო ვალდებულია, შეაჩეროს საქმის წარმოება, თუ საქმის განხილვა შეუძლებელია სხვა საქმის გადაწყვეტამდე, რომელიც განხილულა უნდა იქნეს სამოქალაქო, სისხლის სამართლის ან ადმინისტრაციული წესით. ამდენად, საქმის წარმოების შეჩერების საკითხის გადაწყვეტისას სასამართლომ უნდა გამოარკვიოს და დაასაბუთოს ან გამორიცხოს კავშირის არსებობა განსახილველ საქმესა და იმ საქმეს შორის, რომელიც სხვა სასამართლოს ან ორგანოს მიერ განიხილება. მოცემულ შემთხვევაში სასამართლომ ისე მიიღო განჩინება, რომ არ უმსჯელია იმის თაობაზე, ხომ არ გამოძინარეობდნენ შუამდგომლობაში მითითებული და განსახილველი სარჩელი ერთი და იგივე ფაქტობრივი საფუძვლებიდან და სამართლებრივი ურთიერთობებიდან.

სააპელაციო პალატამ გასაჩივრებული გადაწყვეტილების გამოტანისას დაარღვია საკასაციო სასამართლოს განჩინების კვლევით ნაწილში მითითებული კანონის მოთხოვნები, რაც სსსკ-ის 412-ე მუხლის თანახმად, გადაწყვეტილების გაუქმების და საქმის ხელახლა განსახილველად დაბრუნების საფუძველია. საქმის ხელახლა განმხილველ სასამართლოს მიეთითა, რომ მან უნდა იმსჯელოს საქმის წარმოების შეჩერების საფუძვლიანობაზე კანონით დადგენილი წესით (სუსგ. 2005 წ. №4, სამოქალაქო პროცესი, გვ. 92-93).

უდავო წარმოება

§1. უდავო წარმოების არსი (ცნება).

სასამართლოს მიერ უდავო წარმოების წესით განსახილველი საქმეები

1. უდავო წარმოების ცნება. უდავო წარმოების წესით განიხილება ზოგიერთი კატეგორიის სამოქალაქო საქმე. ეს საქმეები ხასიათდება უფლების შესახებ დავის არარსებობით. უდავო წარმოების წესით განიხილება სამოქალაქო საქმეები, რომლებზეც დასტურდება იმ იურიდიული ფაქტების (მოქმედებების, ხლომილებების, მდგომარეობის) არსებობა ან არარსებობა, რომლებზეც დამოკიდებულია პირთა პირადი ან ქონებრივი უფლებების წარმოშობა, შეცვლა ან შეწყვეტა, ან დასტურდება უდავო უფლების არსებობა ან არარსებობა, აგრეთვე განისაზღვრება ფიზიკური პირის სამართლებრივი სტატუსი.

უდავო წარმოების საქმეებზე გამოტანილი სასამართლო გადაწყვეტილებით ხდება რა სამართლებრივი განუსაზღვრელობისა და სამართლებრივი უზუსტობის აღმოფხვრა, ამ წესით (ამ საქმეებზე) გამოტანილი გადაწყვეტილება მომავალში ხელს უწყობს სამართლებრივი კონფლიქტების თავიდან აცილებას. სწორედ ამით ემსახურება უდავო წარმოება პირთა უფლებებისა და ინტერესების დაცვას.

2. უდავო წარმოების განსხვავება სასარჩელო წარმოებისაგან. უდავო წარმოების საქმეები განსხვავდება სასარჩელო წარმოების საქმეებისაგან. ეს განსხვავებები შეეხება როგორც სამართალწარმოების ამ სახის სამართლებრივ ბუნებას, ისე მისი ზოგადი (საერთო) საპროცესო თავისებურებების ხასიათსაც, აგრეთვე უდავო წარმოების წესით განსახილველი თითოეული კატეგორიის საქმის ინდივიდუალურ თავისებურებებს.

უფლების შესახებ დავის არარსებობა განსაზღვრავს უდავო წარმოების საპროცესო ფორმის სპეციფიკურ ნიშნებს. კერძოდ, უდავო წარმოება განსხვავდება სასარჩელო წარმოებისაგან იმით, რომ აქ არ არსებობს დავა უფლების შესახებ და, აქედან გამომდინარე, შესაბამისად, არ არსებობენ არც ურთიერთსაპირისპირო იურიდიული ინტერესების მქონე მოღავე მხარეები (მოსარჩელე და მოპასუხე). უდა-

ვო წარმოება არასასარჩელო, ცალმხრივი წარმოებაა.) თუ უდავო წარმოების წესით საქმის განხილვისას წარმოიშობა დავა უფლების შესახებ (ვთქვათ, დაინტერესებული პირები განაცხადებენ დავას უფლების შესახებ ან თუ თვით სასამართლო დაასკვნის, რომ ფაქტის დადგენა გარდუვალად დაკავშირებულია სასამართლო წესით სამოქალაქო უფლების შესახებ დავის გადაწყვეტასთან), ეს გამოიწვევს შეტანილი განცხადების განუხილველად დატოვებას, ხოლო დაინტერესებულ პირებს განემარტებათ (შეთავაზებათ), რომ მათ უფლება აქვთ საერთო წესით სარჩელით მიმართონ სასამართლოს (სსსკ 311-ე მუხლი). იმას, ვინც საქმეს აღძრავს უდავო წარმოების წესით, განმცხადებელი ეწოდება. სარჩელისაგან განსხვავებით განცხადება არ არის მიმართული კონკრეტულად რომელიმე პირის მიმართ, ვინაიდან უდავო წარმოებაში განმცხადებელი არ მოითხოვს დარღვეული ან სადავო უფლების დაცვას. თუ საქმეზე მიღებული გადაწყვეტილება შეიძლება აისახოს სხვა პირთა უფლებებზე, მაშინ ეს პირები უდავო წარმოებაში (პროცესში) დაინტერესებულ პირებად მიიღებენ მონაწილეობას. დაინტერესებულ პირებს უფლება აქვთ შეასრულონ სსსკ 83-ე მუხლის 1-ლი ნაწილით გათვალისწინებული საპროცესო მოქმედებები. ასეთ დაინტერესებულ პირებად უდავო წარმოებაში მონაწილეობა შეიძლება მიიღონ ფიზიკურმა პირებმა, საფინანსო ორგანოებმა, სოციალური უზრუნველყოფის ორგანოებმა და ა.შ. უდავო წარმოების საქმეებში არ მონაწილეობენ მესამე პირები. რადგან უდავო წარმოებაში არ წყდება (არ განიხილება) დავა უფლების შესახებ, არ გვყავს არც მხარეები და რადგან არ არსებობს არც სარჩელი, ყოველივე ეს განაპირობებს იმას, რომ უდავო წარმოებაში არ გამოიყენება ტიპური სასარჩელო ინსტიტუტები, როგორცაა: სარჩელის ცნობა ან სარჩელზე უარის თქმა, მორიგების დადება, სარჩელის უზრუნველყოფა, შეგებებული სარჩელის აღძვრა, მხარეთა შეცვლა და ა.შ. იმავდროულად, არ არის გამორიცხული, რომ უდავო წარმოების წესით საქმის აღძვრის მოთხოვნით სასამართლოს მიმართოს რამდენიმე პირმა, რომელთაც საერთო ინტერესები აკავშირებთ (თანამონაწილეობა).

უდავო წარმოების საქმეებზე გამოტანილი გადაწყვეტილება არ წარმოადგენს სასამართლოს მიერ დადასტურებული განმცხადებლის უფლებების შესახებ სხვა პირთა მიერ დავის აღძვრის დამაბრკოლებელ

ფაქტორს. თავისებურებით ხასიათდება მოცემული კატეგორიის საქმეებზე გამოტანილი გადაწყვეტილებების რეალიზაცია. პროცესის მოელი რიგი პრინციპი (დისპოზიციურობა, შეჯიბრებითობა, მხარეთა საპროცესო თანასწორუფლებიანობა და სხვ.) უდავო წარმოებაში ვლინდება არასრული სახით, რამეთუ, როგორც ითქვა, უდავო წარმოებაში არ გამოიყენება მორიგება, სარჩელის ცნობა, სარჩელზე უარის თქმა, სარჩელის უზრუნველყოფის ინსტიტუტები, მაგრამ მთლიანობაში მოცემული კატეგორიის საქმეები განიხილება სამოქალაქო საპროცესო კოდექსით დადგენილი წესებით კანონით დადგენილი ან კონკრეტული საქმისწარმოების სპეციფიკით განპირობებული ცვლილებებისა და დამატებების გათვალისწინებით.

უდავო წარმოების წესით განიხილება ისეთი სამოქალაქო საქმეები, რომლებზეც აუცილებელია სასამართლო წესით იმ იურიდიული ფაქტების ან გარემოებების არსებობის ან არარსებობის დადასტურება, რომლებზეც დამოკიდებულია ფიზიკურ პირთა პირადი ან ქონებრივი უფლებების წარმოშობა, შეცვლა ან შეწყვეტა. მაგალითად, ფიზიკური პირი მიმართავს სასამართლოს განცხადებით ნათესაური ურთიერთობის დადგენის შესახებ, რამეთუ მოცემული ფაქტის დადგენა მას სჭირდება სამკვიდროს ან პენსიის მისაღებად მარჩენალის დაკარგვის შემთხვევაში.

სამართლებრივი მოწესრიგება შესაძლებელია მხოლოდ ისეთი იურიდიული ფაქტების საფუძველზე, რომლებიც ეჭვს არ იწვევენ. მაგალითად, პენსიის უფლების განხორციელებას შეიძლება ადგილი ჰქონდეს, თუ დადგენილია დაინტერესებული პირის ასაკი, მისი შრომითი სტაჟი, ინვალიდობა და ა.შ. სამკვიდროს მისაღებად საჭიროა გარკვეული ხარისხის ნათესაური ურთიერთობების ფაქტის ცოდნა და ა.შ. შესაბამისი ფაქტების კონსტატაცია შესაძლებელია ორი წესით, კერძოდ, ადმინისტრაციული (მათ შორის სანოტარო) და სასამართლო წესით. ცხადი ფაქტები, ე.ი. უშუალოდ შესაბამისი ორგანოს წინაშე შესრულებული ან ოფიციალური დოკუმენტებით დადასტურებული ფაქტები, შეიძლება დადასტურდეს ადმინისტრაციული წესით (ბავშვის დაბადება, გარდაცვალების ფაქტი, ქორწინების რეგისტრაცია, განქორწინება და ა.შ.). ისეთი ფაქტები, რომლებიც არ არის ცხადი, ე.ი. ისეთი ფაქტები, რომლებიც ან საერთოდ არ ექვემდებარება ოფიციალურ რეგისტრაციას (კმაყოფაზე, რჩენაზე ყოფნა, ფაქტობრივი ქორწინება, მამობის აღიარება, უგზო-უკვლოდ დაკარგულად ყოფნა და ა.შ.), ანდა ისეთი ფაქტები, რომლებიც არ

დასტურდება ოფიციალური დოკუმენტებით მათი დაკარგვის გამო (ქორწინების რეგისტრაციის ფაქტი, უფლებადამდგენი დოკუმენტების კუთვნილების ფაქტები), დასტურდება სასამართლო წესით, რამეთუ მოითხოვს იმ მტკიცებულებათა გამოკვლევას, რომლებიც ადასტურებენ შესაბამის ფაქტს. თუ სასარჩელო წარმოებაში შესაბამისი იურიდიული ფაქტის დადგენა აუცილებელია უფლების დასაცვად, უდავო წარმოებაში განმცხადებლის ინტერესი შემოიფარგლება ფაქტის კონსტატაციით. ფაქტიდან გამომდინარე უფლებების შესახებ საკითხი კი გადაწყდება და განიხილება უდავო წარმოების ფარგლებს მიღმა.

სწორედ ეს გარემოება, რომ განმცხადებელს უდავო წარმოებაში არა აქვს უფლების დაცვის ინტერესი, განაპირობებს უდავო წარმოებაში უფლების შესახებ დავის არარსებობას. უფლების შესახებ დავის წარმოშობის შემთხვევაში დაინტერესებულ პირს შეეთავაზება, რომ უფლება აქვს მიმართოს სასამართლოს დავის განსახილველად და გადასაწყვეტად სასარჩელო წესით. მაგალითად, რჩენაზე (კმაყოფაზე) ყოფნის ფაქტის დადგენის შესახებ საქმეზე, რაც აუცილებელია სამკვიდროს მისაღებად, სხვა მემკვიდრეთა მიერ დავის აღძვრის შემთხვევაში სასამართლომ განცხადება ფაქტის დადგენის შესახებ განუხილველად უნდა დატოვოს, ხოლო დაინტერესებულ პირებს განუმარტოს, რომ მათ შეუძლიათ გადაწყვიტონ დავა სასარჩელო წესით. თუმცა ის, რომ უდავო წარმოებაში შეუძლებელია უფლების შესახებ დავის განხილვა და გადაწყვეტა, სრულიადაც არ ნიშნავს იმას, რომ სამართალწარმოების ამ სახისათვის საერთოდ უცხოა „დავა“. ცალკეულ შემთხვევაში უდავო წარმოებაშიც შეიძლება განხილულ და გადაწყვეტილ იქნეს დავები, თუმცა უდავო წარმოებაში ასეთ შემთხვევებში სახეზე იქნება არა დავა უფლების, არამედ დავა, თვითონ ფაქტის შესახებ. მაგალითად, აღიძრა საქმე პირის შეზღუდულქმედუნარიანად აღიარების შესახებ. ამ საქმეში მონაწილეობის მისაღებად სასამართლოში უნდა ჩაებას თვით შეზღუდულქმედუნარიანად ასაღიარებელი პირი და მას უფლება აქვს სადავო გახადოს, ალკოჰოლის ან ნარკოტიკული ნივთიერებების ბოროტად გამოყენების ფაქტები. ასევე პირის ქმედუნაროდ აღიარების საქმეზე ეს პირი შეიძლება დაბარებულ იქნეს სასამართლო სხდომაზე, თუ ეს შესაძლებელია მისი ჯანმრთელობის მდგომარეობის გათვალისწინებით, ხოლო სასამართლოში ამ პირს შეუძლია სადავო გახადოს აღძრული მოთხოვნა (სსკ 325-ე მუხლი) და ა.შ.

დასადგენი ფაქტი შეიძლება სადავო გახდეს იმ შემთხვევებშიც, როცა ფაქტის დადგენისას წარმოიშობა უთანხმოება (აზრთა სხვაობა) ფაქტის შესახებ მოწმეებს, დაინტერესებულ პირებს და ა.შ. შორის. ამრიგად, უდავო წარმოება ხასიათდება „უფლების შესახებ დავის“ არარსებობით, მაგრამ არ გამოორიცხავს დავას იურიდიული ფაქტების არსებობის შესახებ. უდავო წარმოების წესით ასევე განიხილება სამოქალაქო საქმეები, რომლებზეც აუცილებელია დადასტურდეს უდავო უფლების არსებობა ან არარსებობა (საქმეები დაკარგულ დოკუმენტზე უფლებების აღდგენის შესახებ). მოცემული კატეგორიის საქმეებზე სასამართლო წყვეტს არა მხოლოდ ფაქტის საკითხს, არამედ უფლების საკითხსაც. ასეთ შემთხვევებში უფლების დაცვა ვერ განხორციელდება სასარჩელო წესით, რამდენადაც სახეზე არ არის დავა უფლების შესახებ და დაინტერესებული პირი არავის არ უყენებს არავითარ მოთხოვნებს.

უდავო წარმოების წესით ასევე განიხილება საქმეები, რომლებზეც სასამართლო ადგენს ფიზიკური პირის სამართლებრივ სტატუსს, კერძოდ, ერთ შემთხვევაში ფიზიკური პირი ცხადდება ქმედუწუნაროდ ან შეზღუდულქმედუნარიანად, სხვა შემთხვევებში – ცხადდება გარდაცვლილად ან ხდება უგზო-უკვლოდ დაკარგულად მისი აღიარება.

უდავო წარმოების საქმეებში შესაძლებელია დავა იმ ფაქტის შესახებ, რომელიც საჭიროებს სასამართლო დადასტურებას, რამეთუ სასამართლოს მიერ დასადგენი ფაქტი ყოველთვის როდი არის ცხადი და ამიტომ ხშირად ამ ფაქტის არსებობის მიმართ არსებობს ურთიერთსაწინააღმდეგო მოსაზრებები. ყველა მსგავს შემთხვევაში სასამართლო უნდა დარწმუნდეს ფაქტების არსებობაში ან არარსებობაში მის ხელთ არსებული მტკიცებულებების შემოწმებისა და შეპირისპირების, დაინტერესებულ პირთა მსჯელობებსა და მოსაზრებებში წინააღმდეგობათა გამოვლენის გზით. ამრიგად, უდავო წარმოებაში შესაძლებელია, რომ ადგილი ჰქონდეს დავას ფაქტის შესახებ და ფაქტის არსებობა ან არარსებობა უნდა დაადგინოს სასამართლომ, თუ დავა ფაქტის შესახებ არ გადაიზარდა უფლების შესახებ დავაში.¹

უდავო წარმოების ზემოაღნიშნული სპეციფიკა განაპირობებს ინტერესების დაცვის განსაკუთრებული საშუალებების გამოყენებას, აგრეთვე სასამართლო პროცედურის თავისებურებებს სამართალწარმოების ამ სახეში.

¹ Чечот Д.М. Ненсковые производства. гл. 19. Добровольский А.А. Иванова С.А. Основные проблемы исковой формы защиты права. М., 1979, гл. 151-154.

3. უდავო წარმოების წესით განსახილველი საქმეები. უდავო წარმოების წესით სასამართლო განიხილავს საქმეებს: 1) იურიდიული მნიშვნელობის მქონე ფაქტების დადგენის შესახებ; 2) მოქალაქის უგზო-უკვლოდ დაკარგულად აღიარებისა და მოქალაქის გარდაცვლილად გამოცხადების შესახებ; 3) მოქალაქის ქმედუნარიოდ და შეზღუდულქმედუნარიანად აღიარების შესახებ. 4) დაკარგულ საწარმოდგენლო ფასიან ქაღალდსა და საორდერო ფასიან ქაღალდზე უფლების აღდგენის შესახებ (გამოწვევითი წარმოება); 5) ქონების უპატრონოდ ცნობის შესახებ; 6) შვილად აყვანის შესახებ. უდავო წარმოების საქმეთა სპეციალურ კატეგორიას წარმოადგენს ასევე საქმეები პირის ქმედუნარიანად აღიარების შესახებ (თუ მანამდე იგი აღიარებული იყო ქმედუნარიოდ ან შეზღუდულქმედუნარიანად). თუმცა ეს საქმეები არ არის ჩამოთვლილი საპროცესო კოდექსის 310-ე მუხლში, ისინი უდავო წარმოების საქმეთა ცალკე, დამოუკიდებელ კატეგორიას წარმოადგენენ.

უდავო წარმოების საქმეებს სასამართლო განიხილავს სამოქალაქო სამართალწარმოების (პროცესის) ზოგადი (საერთო) წესებით უდავო წარმოების მომწესრიგებელი ნომრებით დადგენილი ცვლილებებისა და დამატებების (თავისებურებების) გათვალისწინებით. სამოქალაქო პროცესისათვის საერთო პრინციპები, კერძოდ, შეჯიბრებითობა, დისპოზიციურობა, უშუალობა – გამოიყენება უდავო წარმოებაშიც. უდავო წარმოების საქმეებიც განიხილება სამოქალაქო პროცესის იმავე სტადიების გავლით (საქმის აღძვრა, მისი მომზადება, საქმის განხილვა და ა.შ.), როგორც სასარჩელო წარმოების საქმეები. უდავო წარმოების საქმეებზე ვრცელდება მტკიცების, ოქმის შედგენის, სასამართლო გადაწყვეტილების გამოტანის და ა.შ. ზოგადი (საერთო) წესები. ამასთან, უდავო წარმოებას ახასიათებს გარკვეული თავისებურებანიც, რაც მას განასხვავებს სამართალწარმოების სხვა სახეებისაგან.

§2. იურიდიული მნიშვნელობის მქონე ფაქტების დადგენა.

როგორც ცნობილია, პირადი და ქონებრივი უფლებების წარმოშობა, შეცვლა ან შეწყვეტა დამოკიდებულია გარკვეულ, კანონში მითითებული იურიდიული ფაქტების არსებობაზე ან არარსებობაზე, ამიტომ ასეთი საქმეების სწორად განხილვას, რომლებიც ეხება ფიზიკურ პირთა

არსებით ინტერესებს, დიდი მნიშვნელობა აქვს იმდენად, რამდენადაც ერთი მხრივ, ამ საქმეთა სწორი განხილვა უზრუნველყოფს ამ ინტერესების დაკმაყოფილებას, მეორე მხრივ, ამით თავიდან იქნება აცილებული შემდგომში ამა თუ იმ დაინტერესებული პირის მიერ შეღავათების ან სხვა ქონებრივი სარგებლის არასწორად მიღება.

იურიდიული მნიშვნელობის მქონე ფაქტების დადგენა ხდება სასარჩელო და უდავო წარმოების გზით. სასამართლო წესით საქმის განხილვა შეუძლებელია იურიდიული ფაქტების დადგენის გარეშე. მაგრამ სასარჩელო წარმოებაში ფაქტების დადგენა წარმოებს მხარეთა უფლებებისა და მოვალეობების განსაზღვრის მიზნით და ეს კი უფლების შესახებ მხარეთა შორის წამოჭრილი დავის გადაწყვეტის წინაპირობაა (წანამძღვარია). უდავო წარმოებაში კი იურიდიული ფაქტების დადგენა სასამართლო განხილვის (პროცესის) საბოლოო მიზანია. ხოლო შესაბამისი სამართლებრივი შედეგები დგება ავტომატურად, სასამართლო პროცესის ფარგლებს მიღმა.

მოცემული ფაქტები უნდა დადასტურდეს შესაბამისი დოკუმენტებით (სხვადასხვა სახის მოწმობით, ცნობით, მოქალაქეობრივი მდგომარეობის აქტების ჩანაწერებით და ა.შ.). თუმცა არის შემთხვევები, როცა ესა თუ ის ფაქტი არ შეიძლება დადასტურდეს შესაბამისი დოკუმენტით მისი დაკარგვის, განადგურების, აღდგენის შეუძლებლობის გამო ან სხვა მიზეზით. ასეთ შემთხვევებში გათვალისწინებულია იურიდიული ფაქტების დადგენის სასამართლო წესი (იხ. საპროცესო კოდექსის 312-316-ე მუხლები).

რაც შეეხება იურიდიული ფაქტების დადგენის შესახებ საქმეთა აღძვრას, სსსკ 312-ე მუხლში ჩამოთვლილი იურიდიული ფაქტების დადგენის შესახებ განცხადებით სასამართლოსადმი მიმართვის უფლება აქვს ნებისმიერ დაინტერესებულ პირს. თუმცა სასამართლოებს შეუძლიათ მიიღონ განცხადება იურიდიული მნიშვნელობის მქონე ფაქტების დადგენის შესახებ და განიხილონ იგი უდავო წარმოების წესით მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ დაცულ იქნება გარკვეული პირობები, კერძოდ, თუ:

ა) კანონის თანახმად ასეთი ფაქტები წარმოშობს იურიდიულ შედეგებს (იწვევს ფიზიკურ პირთა ან ორგანიზაციების პირადი ან ქონებრივი უფლებების წარმოშობას, შეცვლას ან მოსპობას).

ბ) ფაქტის დადგენა არ არის დაკავშირებული უფლების შესახებ დავის გადაწყვეტასთან.

გ) განმცხადებელს სასამართლოს გარდა არა აქვს ფაქტის დადგენის სხვა შესაძლებლობა (მას არ შეუძლია მიიღოს ან აღადგინოს სხვა გზით იურიდიული მნიშვნელობის მქონე ფაქტის დამადასტურებელი სათანადო დოკუმენტები).

დ) მოქმედი კანონმდებლობა არ ითვალისწინებს მათი დადგენის სხვა (იგულისხმება სასამართლოს გარეშე, რომელიც გამორიცხავს საქმის განხილვას სასამართლოში) წესს (იხ. სსსკ 312-ე მუხლის „ი“ ქვეპუნქტი). აღსანიშნავია, რომ თანამედროვე პერიოდში ეს ბოლო პირობა ეწინააღმდეგება კონსტიტუციის 42-ე მუხლს, რომლის შესაბამისად ყველასათვის გარანტირებულია თავისი უფლებებისა და თავისუფლებების სასამართლო წესით დაცვა.

განცხადების მიღების დროს მოსამართლე ამოწმებს, აქვს თუ არა განმცხადებელს ფაქტის დადგენის იურიდიული ინტერესი, რამეთუ სასამართლოს შეუძლია დაადგინოს მხოლოდ ისეთი ფაქტები, რომლებიც კანონის თანახმად წარმოშობს იურიდიულ შედეგებს (იწვევს პირადი ან ქონებრივი უფლებების წარმოშობას, შეცვლას ან შეწყვეტას).

თუ დაინტერესებული პირი მიმართავს სასამართლოს და მრითხოვს იურიდიული მნიშვნელობის არამქონე ფაქტის დადგენას (ანუ თუ განმცხადებელს არა აქვს იურიდიული ინტერესი), სასამართლომ უარი უნდა უთხრას მას განცხადების მიღებაზე. თუ ასეთ განცხადებას შეცდომით მიიღებს სასამართლო და დაიწყებს საქმის განხილვას, მაშინ უნდა შეწყვიტოს საქმისწარმოება. სამართლებრივი მნიშვნელობა არა აქვთ და შესაბამისად დაუშვებელია სასამართლოს ეთხოვოს მრავალი სხვადასხვა სახისა და ხასიათის (ხარისხის) ნათესაური კავშირის ფაქტის დადგენა, კანონით პირდაპირ გათვალისწინებული (დებსა და ძმებს, მშობლებსა და შვილებს, ბებიებსა (პაპებს) და შვილიშვილებს) გარდა და სხვ.

იმავედროულად, მაგალითად, კანონი არ ითვალისწინებს დასა და ძმის შორის ნათესაური ურთიერთობების ფაქტის ოფიციალურ რეგისტრაციას, ამიტომ აუცილებლობის შემთხვევაში დაინტერესებული პირები სასამართლოს გარდა სხვა ვერც ერთ ორგანოს ვერ მიმართავენ. განცხადება იურიდიული მნიშვნელობის მქონე ფაქტების დადგენის შესახებ შეიტანება სასამართლოში განმცხადებლის საცხოვრებელი ადგილის მიხედვით, გამონაკლისია განცხადება საკუთრების უფლებით უძრავი

ქონების ფლობის ფაქტის დადგენის შესახებ, რომელიც შეიტანება სასამართლოში უძრავი ქონების ადგილსამყოფელის მიხედვით.

იმ შემთხვევაში, თუ განცხადება შეაქვს რამდენიმე აირს, რომლებსაც საცხოვრებელი ადგილი ან ადგილსამყოფელი სხვადასხვა ადგილას აქვთ, მაშინ განცხადება შეიტანება სასამართლოში ერთ-ერთი მათგანის საცხოვრებელი ადგილის მიხედვით, მათი არჩევით.

იურიდიული ფაქტის დადგენის შესახებ განცხადება უნდა შეესაბამებოდეს სსსკ 177-ე და 178-ე მუხლების მოთხოვნებს, თუმცა 178-ე მუხლში მითითებული ჩვეულებრივი რეკვიზიტების გარდა, განცხადებაში მითითებულ უნდა იქნეს:

ა) ამ ფაქტის დადგენის მიზანი; ბ) მტკიცებულებები, რომლებიც ადასტურებენ განმცხადებლის მიერ სათანადო დოკუმენტების მიღების ანდა დაკარგული დოკუმენტების (საბუთების) აღდგენის შეუძლებლობას.

ფაქტის დადგენის მიზნის მითითება იმისთვისაა აუცილებელი, რომ მოსამართლემ განცხადების მიღების დროს განსაზღვროს მოცემული (დასადგენი) ფაქტის იურიდიული მნიშვნელობა და ასევე დაინტერესებულ პირთა წრეც. თუ განცხადებაში არ იქნება მითითებული სასამართლოსადმი განმცხადებლის მიმართვის მიზანი, ეს ჩაითვლება განცხადების ზარეზად და მოსამართლეს უფლება აქვს გამოიყენოს სსსკ 185-ე მუხლი და დატოვოს განცხადება უმოძრაოდ.

საქმის აღძვრის დროს უნდა დადგინდეს, რომ განმცხადებელს არა აქვს სხვა შესაძლებლობა მიიღოს ან აღადგინოს იურიდიული ფაქტის დამადასტურებელი დაკარგული დოკუმენტები (საბუთები).

გარდა კონკრეტული ფაქტის დადგენის მიზნის მითითებისა, განცხადებას აუცილებლად თან უნდა ერთვოდეს წერილობითი მტკიცებულებები, რომლებიც ადასტურებენ მოცემული (დასადგენი) ფაქტის დამადასტურებელ სათანადო დოკუმენტების (საბუთების) მიღების ან აღდგენის შეუძლებლობას.

ასეთი მტკიცებულებები შეიძლება იყოს, მაგალითად, სამოქალაქო აქტების რეგისტრაციის ორგანოს შეტყობინება მოქალაქეობრივი მდგომარეობის სააქტო ჩანაწერის არარსებობის შესახებ. მოქალაქეობრივი მდგომარეობის დაკარგული ჩანაწერის აღდგენაზე წერილობითი უარი მისი აღდგენის შეუძლებლობის გამო; დოკუმენტი, რომელიც ადასტურებს უბედური შემთხვევის შესახებ აქტის შედგენას, შემდგომში მის დაკარგვასა და აღდგენის შეუძლებლობას სასამართლოს გარეშე წესით და სხვ. იურიდი-

ული ფაქტების დადგენის შესახებ საქმეებს სასამართლო განიხილავს ღია სასამართლო სხდომაზე განმცხადებლისა და საქმის შედეგით დაინტერესებული ყველა ფიზიკური პირისა და შესაბამისი ორგანიზაციების (სოციალური დაცვის, საგადასახადო ორგანოების და ა.შ.) მონაწილეობით.

მხედველობაში უნდა ვიქონიოთ, რომ ზოგიერთი იურიდიული ფაქტის დადგენა შეიძლება მხოლოდ სასამართლოს გარეშე წესით, კერძოდ, უდავო წარმოება არ შეიძლება გამოვიყენოთ ასაკის, შრომისუნარიანობის დაკარგვის ხარისხისა და მიზეზების დასადგენად; სასწავლო დაწესებულების დამთავრების დასადგენად და ა.შ. რამდენადაც, სპეციალური ნორმატიული აქტებით პირდაპირაა გათვალისწინებული მათი დადგენა ადმინისტრაციული წესით.

საქმის განხილვის დროს სასამართლო დეტალურად ამოწმებს საქმეზე წარმოდგენილ ყველა მტკიცებულებას, ისმენს განმცხადებლისა და საქმის შედეგით დაინტერესებულ პირთა ახსნა-განმარტებებს. იურიდიული მნიშვნელობის მქონე ფაქტების დადგენის შესახებ საქმეებზე სასამართლოს გამოაქვს გადაწყვეტილება. სასამართლოს გადაწყვეტილება იმ ფაქტის დადგენის შესახებ, რომელიც რეგისტრირებულ უნდა იქნეს სამოქალაქო აქტების რეგისტრაციის ორგანოში ან სხვა ორგანოებში, ვერ შეცვლის ამ ორგანოების მიერ გასაცემ დოკუმენტებს, არამედ მხოლოდ მათი მიღების (ასეთი რეგისტრაციისა და გაფორმებისათვის) საფუძველია.

სსსკ 312-ე მუხლით დადგენილია უდავო წარმოების წესით დასადგენი ფაქტების სანიმუშო ჩამონათვალი.

ზემოთ უკვე აღნიშნული პირობების დაცვის შემთხვევაში სასამართლოებს უფლება აქვთ დაადგინონ სხვა ფაქტებიც. მაგალითად, ერთ-ერთმა სასამართლომ დაადგინა ისრაელში წამსვლელი მოქალაქის გერმანელთა მიერ ოკუპირებულ ტერიტორიაზე ყოფნის ფაქტი, რამეთუ ისრაელში აღნიშნული გარემოება გარკვეულ შეღავათებს ანიჭებდა ამ მოქალაქეს.

1. პირთა ნათესაური კავშირის ფაქტის დადგენა. განსაზღვრული ხარისხის ნათესაური ურთიერთობები გარკვეული პირობების არსებობისას იურიდიულ შედეგებს წარმოშობს. მოცემული ფაქტი უნდა დადგინდეს სასამართლო წესით ყველა შემთხვევაში, როცა ის უშუალოდ წარმოშობს იურიდიულ შედეგებს (მაგალითად, თუ ასეთი ფაქტის დად-

გენა განმცხადებელს სჭირდება სამკვიდრო მოწმობის მისაღებად, მარჩენალის დაკარგვის გამო პენსიის უფლების გასაფორმებლად, მრავალშვილიანობის გამო სახელმწიფოსაგან დახმარების მისაღებად) და როცა ნათესაური ურთიერთობები ვერ დასტურდება (ვერ დგინდება) შესაბამისი დოკუმენტებით. ყველაზე უფრო ხშირად ნათესაური ურთიერთობების დადგენა აუცილებელი ხდება სამკვიდროზე უფლების მისაღებად ან პენსიის დასანიშნად.

ჩვეულებრივ, განმცხადებელი ასეთ საქმეებზე ითხოვს მასსა და სხვა პირს შორის ნათესაური კავშირის არსებობის დადგენას, მაგრამ კანონი არ კრძალავს სხვა პირთა შორის ნათესაური ურთიერთობების დადგენას, თუ ეს გავლენას ახდენს განმცხადებლის სამართლებრივ მდგომარეობაზე. მაგალითად, ერთ-ერთმა სასამართლომ განმცხადებლის თხოვნით აღიარა მისი გარდაცვლილი ქმარი გარდაცვლილი მამამთილის შვილად. ეს გადაწყვეტილება კანონიერი საფუძველი გახდა სამკვიდრო მოწმობის მისაღებად. აღსანიშნავია, რომ ნათესაობის ყოველგვარი ხარისხი როდი წარმოშობს იურიდიულ შედეგებს. ამიტომ სასამართლოებისათვის სამკვიდროს მიღების მიზნით ნათესაური ურთიერთობების დადგენის დროს ამოსავალი უნდა იყოს სამოქალაქო კანონმდებლობით დადგენილი ნათესაეთა წრე. პენსიის მიღების მიზნით ნათესაური ურთიერთობების დადგენის დროს კი სასამართლომ უნდა იხელმძღვანელოს საპენსიო კანონმდებლობით, რომელშიც ამომწურავად არის დადგენილი გარდაცვლილის ოჯახის წევრთა წრე.

განსახილველი კატეგორიის საქმეების განხილვის დროს სასამართლომ საქმეში მონაწილეობის მისაღებად უნდა ჩააბას დაინტერესებული პირები.

მთავარ სხდომაზე სასამართლო ამოწმებს განმცხადებლის მიერ წარმოდგენილ მტკიცებულებებს, რომლებიც, განმცხადებლის აზრით, ადასტურებენ ნათესაური კავშირის არსებობის ფაქტს. ასეთ საქმეებზე მტკიცებულებებად გამოიყენება დოკუმენტები, პირადი მიმოწერა, მოწმეთა ჩვენებები.

ნათესაური კავშირის არსებობის ფაქტის დადგენის შესახებ საქმეზე გამოტანილ გადაწყვეტილებაში სასამართლომ უნდა მიუთითოს, ნათესაობის როგორი ხარისხი არსებობს განმცხადებელსა და შესაბამის პირს შორის, ხოლო, თუ საქმე ეხება მეორე ან ნებისმიერ მომდევნო რიგის მემკვიდრეთა ნათესაური ურთიერთობების დადგენას, სასამართ-

ლოს გადაწყვეტილებაში უნდა აღინიშნოს, რომ არ არსებობენ პირველი ან ნებისმიერი წინა რიგის შესაბამისი მემკვიდრეები, რამეთუ წინა რიგის თუნდაც ერთი მემკვიდრის არსებობა, სამოქალაქო კოდექსის თანახმად, გამორიცხავს მორიგი რიგის მემკვიდრეთა მოწვევას სამკვიდროს მისაღებად, რაც გათვალისწინებულ უნდა იქნეს მსგავსი საქმეების განხილვის დროს სასამართლოს მიერ.

2. პირის კმაყოფაზე ყოფნის ფაქტის დადგენა. აუცილებელია განიმარტოს თუ რა იგულისხმება კმაყოფაზე ყოფნაში. კმაყოფაზე ყოფნაში იგულისხმება ერთი პირის მატერიალური დახმარება მეორისადმი, რაც მუდმივ ხასიათს ატარებს და არსებობის ძირითად წყაროს წარმოადგენს. კმაყოფაზე ყოფნას (გარდაცვლილის კმაყოფაზე პირის ყოფნის ფაქტის დადგენას) სამართლებრივი მნიშვნელობა შეიძლება ჰქონდეს პენსიის დასანიშნად, ჯანმრთელობის დაზიანებით მიყენებული ან მარჩენალის დაკარგვით (სიკვდილით) გამოწვეული ზიანის ანაზღაურების საქმეებში. კმაყოფაზე ყოფნის ფაქტის დადგენას სამართლებრივი მნიშვნელობა აქვს გაკოტრების სამართლისთვისაც, რომლის მიხედვით პირმა, რომელიც მოვალის კმაყოფაზე იმყოფება, გაკოტრების მასიდან უნდა მიიღოს მინიმალურად აუცილებელი შესანახი თანხა (გაკოტრების კანონის მე-19 მუხლის “ა” ქვეპუნქტი).

თვით კმაყოფაზე ყოფნის ფაქტი არ ექვემდებარება რეგისტრაციას, ამიტომ შეიძლება აუცილებელი გახდეს მისი სპეციალური დადგენა.

პირის გარდაცვლილის კმაყოფაზე ყოფნის ფაქტი დასტურდება ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოს, შესაბამისი სახელმწიფო ორგანოს მიერ გაცემული ცნობით. ასეთი დოკუმენტების არარსებობის ან მათი აღდგენის შეუძლებლობის შემთხვევაში, ან როცა შესაბამისი ორგანო უარს ამბობს კმაყოფაზე ყოფნის შესახებ დოკუმენტების გაცემაზე, მოცემული ფაქტი შეიძლება დადგინდეს სასამართლო წესით.

სასამართლო წესით კმაყოფაზე ყოფნის ფაქტის დადგენა დაიშვება მაშინაც, როდესაც არსებობს ოფიციალური დოკუმენტი, რომელიც უარყოფს აღნიშნული ფაქტის არსებობას. აქედან გამომდინარე, შესაბამისი ორგანოს მიერ გაცემული ცნობა იმის შესახებ, რომ ესა თუ ის მოქალაქე არსებული მონაცემებით გარდაცვლილის კმაყოფაზე არ იმყოფებოდა, ვერ დააბრკოლებს საქმის აღძვრას და გავლენას არ მოახდენს მის არსებითად გადაწყვეტაზე, ანუ კმაყოფაზე ყოფნის ფაქტის სასა-

მართლო წესით დადგენის შესაძლებლობა ასეთ შემთხვევებში არ გამოირიცხება. მოცემულ შემთხვევაში კმაყოფაზე ყოფნის ფაქტის დადგენა ადმინისტრაციული ორგანოების საქმიანობაზე სასამართლო კონტროლის ერთ-ერთი ფორმაა.

კმაყოფაზე ყოფნის ფაქტის დადგენას ვერ დააბრკოლებს, თუ შრომისუნარიან პირს აქვს სხვა შემოსავლები, თუ ეს შემოსავლები არ არის არსებობის ძირითადი წყარო.

განცხადების წარმოებაში მიღების დროს მოსამართლემ, პირველ ყოვლისა, უნდა გაარკვიოს, აქვს თუ არა მოცემულ შემთხვევაში კმაყოფაზე ყოფნას იურიდიული მნიშვნელობა. კმაყოფაზე ყოფნის იურიდიული ხასიათი დამოკიდებულია კმაყოფაზე ყოფნის ფაქტის დადგენის მიზანზე (ეს მიზანი შეიძლება იყოს პენსიის დანიშვნა ან ზიანის ანაზღაურება მარჩენალის დაკარგვასთან დაკავშირებით).

მარჩენალის დაკარგვის შემთხვევაში პენსიის უფლების წარმოსაშობად (პენსიის დასანიშნად) კმაყოფაზე ყოფნის ფაქტის დადგენას იურიდიული მნიშვნელობა აქვს და უნდა გავითვალისწინოთ, რომ მოცემული პენსიის უფლება აქვთ გარდაცვლილის ოჯახის შრომისუნარო წევრებს, რომლებიც მის კმაყოფაზე იმყოფებოდნენ, ანუ როცა შრომისუნარო სარჩენი გარდაცვლილი მარჩენალის ოჯახის წევრი იყო და შრომისუნარო იყო მარჩენალის გარდაცვალების მომენტში. კმაყოფაზე ყოფნის ვადას მნიშვნელობა არა აქვს.

მარჩენალის დაკარგვის შემთხვევაში ზიანის ანაზღაურების მიზნით კმაყოფაზე ყოფნის ფაქტის დადგენის დროს, სასამართლოებმა მხედველობაში უნდა მიიღონ, რომ კანონის თანახმად ზიანის ანაზღაურების უფლება არ არის დაკავშირებული არც ნათესაური ურთიერთობების არსებობასთან სარჩენსა და მარჩენალს შორის, არც მის კმაყოფაზე (რჩენაზე) ყოფნის ვადასთან.

3. დაბადების, შეილაღ აყვანის, ქორწინების, განქორწინებისა და გარდაცვალების რეგისტრაციის ფაქტების დადგენა. დაბადების, შეილაღ აყვანის, ქორწინების, განქორწინებისა და გარდაცვალების რეგისტრაციის ფაქტებს იურიდიული მნიშვნელობა აქვთ. თუმცა ზოგჯერ მათი არსებობა ეჭვის ქვეშ დგება, ხოლო აღდგენა შეუძლებელია (არქივი განადგურებულია სტიქიური უბედურების, ხანძრის დროს და ა.შ.). ამ შემთხვევაში შესაბამისი მოქმედებისა თუ ხდომილების (დაბადების, გარ-

დაცვალების, ქორწინების და ა.შ.) რეგისტრაციის ფაქტი შეიძლება დაადგინოს სასამართლომ უდავო წარმოების წესით. ამ საქმეთა აღძვრა მხოლოდ იმ შემთხვევაში დაიშვება, როცა სამოქალაქო აქტების რეგისტრაციის ორგანოებს არ ძალუძთ გასცენ შესაბამისი დოკუმენტის დუბლიკატი არქივის დაკარგვის გამო, ანუ, როცა შესაბამისი ჩანაწერი არ არის დაცული სარო-ში. ამიტომ სასამართლომ უნდა მოსთხოვოს განმცხადებელს დოკუმენტის (შესაბამისი ჩანაწერის) მიღების (ეთქვათ, არქივის დაკარგვის გამო) ან აღდგენის (როცა სარო უარს ეუბნება განმცხადებელს ჩანაწერის აღდგენაზე) შეუძლებლობის დამადასტურებელი წერილობითი მტკიცებულება.

აუცილებელია ყურადღება მივაქციოთ იმას, რომ მოცემულ შემთხვევაში საუბარია არა თვითონ დაბადების, ქორწინების, ფაქტების დადგენის შესახებ, არამედ სამოქალაქო აქტების რეგისტრაციის ორგანოებში მათი რეგისტრაციის შესახებ.

გარდა ზემოაღნიშნული შემთხვევებისა, ასეთი საქმეების აღძვრა დაიშვება აგრეთვე იმ შემთხვევაში, თუ შესაბამისი ჩანაწერი შეიძლება აღდგეს მხოლოდ მოქალაქეობრივი მდგომარეობის რეგისტრაციის ფაქტის დადგენის შესახებ სასამართლოს გადაწყვეტილების საფუძველზე.

თუ ქორწინების რეგისტრაციის ფაქტის დადგენის შესახებ სასამართლოს მიმართა მხოლოდ ერთ-ერთმა მეუღლემ, მაშინ მეორე მეუღლე უნდა ჩაებას საქმეში მონაწილეობის მისაღებად დაინტერესებულ პირად. თუ დაინტერესებულ პირად საქმეში ჩაბმული მეუღლე უარყოფს რეგისტრაციის ფაქტს, ეს ვერ დააბრკოლებს უდავო წარმოების წესით საქმის განხილვას. ეს იქნება დავა ფაქტის და არა უფლების თაობაზე, რომლის შესახებაც საუბარია სსსკ 311-ე მუხლში. თუკი ქორწინების რეგისტრაციის შესახებ დავა გადაიზრდება უფლების შესახებ დავაში, საქმე განიხილება სასარჩელო წარმოების წესით.

ერთმანეთში არ უნდა ავურიოთ დაბადების რეგისტრაციის ფაქტის დადგენა და სათანადო დოკუმენტების არარსებობის დროს ასაკის განსაზღვრა. ფიზიკური პირის ასაკი (წლოვანება) განისაზღვრება არა სასამართლოს, არამედ კანონით გათვალისწინებული სპეციალური კომისიის მიერ.

უნდა განვასხვაოთ გარდაცვალების რეგისტრაციის ფაქტის დადგენა (სსსკ 312-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „გ“ ქვეპუნქტი) გარკვეულ დროში

პირის გარდაცვალების ფაქტის დადგენისაგან (სსსკ 312-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „ზ“ ქვეპუნქტი).

პირველ შემთხვევაში საუბარია გარდაცვალების რეგისტრაციის შესახებ სამოქალაქო აქტების რეგისტრაციის ორგანოს დოკუმენტის მიღების, ან ალდგენის შეუძლებლობის შესახებ. მეორე შემთხვევაში სამოქალაქო აქტების რეგისტრაციის კანონის საფუძველზე სამოქალაქო აქტების რეგისტრაციის ორგანომ უარი თქვა გარდაცვალების შემთხვევის (ფაქტის) რეგისტრაციაზე, რის გამოც სწორედ განმცხადებელმა მიმართა სასამართლოს.

4. სასამართლო ახდენს უფლების დამდგენი საბუთის¹ განმცხადებლისადმი კუთვნილების ფაქტის დადგენას, თუ მასში მითითებული სახელი მამის სახელი ან გვარი არ ემთხვევა პასპორტის ან დაბადების მოწმობის მონაცემებს.

ფიზიკურ პირებს აქვთ იურიდიული (სამართლებრივი) მნიშვნელობის მქონე სხვადასხვა დოკუმენტი (შრომის წიგნაკი, განათლების შესახებ დოკუმენტები, ანდერძი და ა.შ.), ხოლო ზოგჯერ შეიძლება სახეზე იყოს სსსკ 312-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „დ“ ქვეპუნქტით გათვალისწინებული შემთხვევა. მსგავს შემთხვევებში აუცილებელია სასამართლო წესით იმ ფაქტის დადგენა, რომ შესაბამისი უფლების დამდგენი დოკუმენტი ეკუთვნის მოცემულ პირს. რა შეიძლება იყოს აღნიშნულის მიზეზი? სხვადასხვაობა შეიძლება იყოს შეცდომის ან პირად მონაცემებში მოგვიანებით შეტანილი ცვლილებების შედეგი, როცა ცვლილების დამადასტურებელი ოფიციალური დოკუმენტი დაკარგულია. ზოგიერთი ადამიანი იცვლის გვარს, ზოგჯერ კი ესა თუ ის პირი სხვადასხვა სახის ცნობასა და სხვა დოკუმენტში იწოდება შეკვეცილი ან შეკვლილი სახელით ან მამის სახელით და ა.შ. არის შემთხვევები, როცა დოკუმენტის გაცემისას დაშვებულია შეცდომები, ვთქვათ, პირი რომელიც პასპორტის მიხედვით არის მუსტაფა ალი, იღებს დოკუმენტს, რომელშიც ის ალი მუსტაფად იწოდება და ა.შ. ამიტომ სასამართლომ უნდა დაადგინოს დოკუმენტებში შეცდომები, რომლებიც უკვე ვეღარ გამოსწორდება მოცემული დოკუმენტის გამცემი ორგანოს მიერ.

აქედან გამომდინარე, სასამართლომ უნდა მოითხოვოს განმცხადებ-

---

¹ უფლების დამდგენი დოკუმენტებით (საბუთებით) დასტურდება, რომ ფიზიკურ პირს აქვს გარკვეული უფლებები და პრივილეგიები, მაგალითად, დასტურებს უმაღლესი ან საშუალო სპეციალური სასწავლო დაწესებულების დამთავრებას.

ლისაგან მტკიცებულებათა წარდგენა იმის შესახებ, რომ უფლებადამდგენი დოკუმენტი ეკუთვნის მას და რომ შესაბამის ორგანოს, რომელმაც თავის დროზე გასცა დოკუმენტი, არ შეუძლია შეიტანოს მასში შესაბამისი შესწორება. (ანუ იმის შესახებ, რომ შეუძლებელია შესაბამისი შესწორების შეტანა სხვა გზით). საქმეს უნდა დაერთოს შესაბამისი დაწესებულების, საწარმოს, ორგანიზაციის ლიკვიდაციის შესახებ ცნობა, ან ცნობა იმის შესახებ, რომ ამ ორგანოებს არ შეუძლიათ გასცენ ახალი დოკუმენტი ან შეიტანონ მასში შესწორება. კერძოდ, სასამართლო ადასტურებს ფიზიკური პირისადმი დიპლომის და სხვა დოკუმენტების, რომლებიც არ მიეკუთვნებიან პირად დოკუმენტებს, კუთვნილებას.

სასამართლოში (სასამართლო წესით) არ შეიძლება განხილულ იქნეს საქმეები (განცხადებები) პირისადმი (განმცხადებლისადმი) პასპორტის, პროფკავშირის ბილეთის, სამხედრო ბილეთის, სამხედრო მოსამსახურის პირადობის მოწმობის, სამოქალაქო აქტების რეგისტრაციის ორგანოების მიერ გაცემული მოწმობების კუთვნილების ფაქტის დადგენის შესახებ, რამეთუ მოცემული დოკუმენტები პირადი ხასიათისაა და არ წარმოადგენენ უფლების დამდგენ დოკუმენტებს. სასამართლო წესით არ შეიძლება განხილულ იქნეს ასევე (ანუ სასამართლოს უწყებრივად არ ექვემდებარება) მედლით ან ორდენით დაჯილდოების შესახებ გაცემული დოკუმენტების კუთვნილების ფაქტის დადგენის შესახებ შეტანილი განცხადება. ზემოაღნიშნულ ყველა დოკუმენტში არსებული შეცდომები და უზუსტობა შეიძლება გამოსწორდეს (აღმოიფხვრას) მათი გამცემი ორგანოებისა და ორგანიზაციების მიერ, ე.ი. აღმინისტრაციული წესით. იმ შემთხვევაში, თუ ეს ორგანოები უარს იტყვიან დაშვებული შეცდომების გამოსწორებაზე, განმცხადებელს შეუძლია მიმართოს სასამართლოს. მაგალითად, სამოქალაქო აქტების რეგისტრაციის კანონის შესაბამისად მოქალაქეობრივი მდგომარეობის სააქტო ჩანაწერში დაშვებული შეცდომების გამოსწორება ხდება სამოქალაქო აქტების რეგისტრაციის ორგანოების მიერ. სარ-ოს უარი ჩანაწერის გამოსწორებაზე შეიძლება გასაჩივრდეს სასამართლოში და განხილულ იქნეს მის მიერ უდავო წარმოების წესით, ხოლო დავის არსებობის დროს სასარჩელო წესით.

სასამართლო პრაქტიკაში მოცემული კატეგორიის საქმეთა განხილვის დროს ხშირად სასამართლო უშვებს შემდეგი ხასიათის შეცდომებს:

ა) დოკუმენტის კუთვნილების ფაქტის ნაცვლად აღგენს იმ პირთა

იგივეობას, რომლებიც სხვადასხვაგვარად (სხვადასხვანაირად) იწოდებიან სხვადასხვა დოკუმენტში. მაგალითად, გადაწყვეტილებებში ზოგჯერ უთითებს, რომ ალი მუსტაფა და მუსტაფა ალი – ერთი და იგივე პირია. ასეთი ფორმულირება არასწორია (დაუშვებელია), რამდენადაც ასეთი გვარი შეიძლება ჰქონდეს სხვადასხვა პირს. სწორი ფორმულირებაა და უნდა ჩაიწეროს გადაწყვეტილებაში, რომ „დიპლომი (ან ნებისმიერი სხვა ცნობა თუ უფლებადამდგენი დოკუმენტი) გაცემული ალი მუსტაფაზე, ვთქვათ, 2004 წლის 27 აგვისტოს ეკუთვნის მუსტაფა ალის“.

ბ) დოკუმენტში დაფიქსირებული ფაქტის დადგენა თვით ამ დოკუმენტის კუთვნილების ფაქტის ნაცვლად. მაგალითად, „დადგენა იმისა, რომ ალი მუსტაფა 1999-2004 წლებში სწავლობდა გარკვეულ უმაღლეს სასწავლებელში“. ასეთი ფორმულირება მცდარი იქნება.

უფლებადამდგენი დოკუმენტების კუთვნილების ფაქტის დადგენის შესახებ საქმეებზე გამოტანილი გადაწყვეტილების სარეზოლუციო ნაწილი უნდა შეიცავდეს: დოკუმენტის განმასხვავებელი ნიშნების აღნიშვნას, მითითებას (დასახელება, ვის მიერ და ვის სახელზეა გაცემული, გაცემის თარიღი, ნომერი და ა.შ.), იმ პირის სახელი, მამის სახელი და გვარი (პასპორტის ან დაბადების მოწმობის მიხედვით), რომელსაც ეკუთვნის დოკუმენტი.

5. საკუთრების უფლებით ნივთის ფლობის ფაქტის დადგენა. მოცემულ ფაქტს სასამართლო აღგენს იმ შემთხვევაში, თუ განმცხადებელს ჰქონდა უფლებადამდგენი დოკუმენტი (საბუთი) ნივთის კუთვნილების შესახებ, მაგრამ ეს დოკუმენტი დაიკარგა (არ არის შენარჩუნებული, დაცული) და საკუთრების უფლებით ნივთის ფლობის ფაქტის (დოკუმენტის აღდგენა, რომელიც ამ ფაქტს დადასტურებდა) დადასტურება სასამართლოს გარეშე (ადმინისტრაციული წესით) შეუძლებელია.

კანონში, მართალია, ზოგადად საუბარია საკუთრების უფლებით ნივთის ფლობის ფაქტის დადგენის შესახებ, მაგრამ მისი შინაარსი მოიცავს არა ყველა სახის ნივთს, არამედ შეეხება მხოლოდ უძრავი ნივთების ფლობის ფაქტის დადგენას, რამეთუ მოძრავი ნივთების მიმართ ისედაც ივარაუდება, რომ მფლობელი არის მესაკუთრე, ხოლო, თუ ამ პრეზუმფციას ვინმე სადავოდ გახდის, მაშინ საქმე (დავა) უნდა გადაწყდეს სასარჩელო და არა უდავო წარმოების წესით. სამოქალაქო (მატერიალური) კანონის თანახმად, უძრავ ქონებაზე დარეგისტრირე-

ბული უფლების არსებობის ერთადერთი მტკიცებულებაა სახელმწიფო რეგისტრაცია, რამეთუ უძრავ ნივთებზე საკუთრების უფლება სამოქალაქო კოდექსის მიხედვით მტკიცდება (დასტურდება) საჯარო რეგისტრის ამონაწერით.

უძრავ ქონებაზე სანივთო უფლებების სახელმწიფო რეგისტრაციის გარდა, სახელმწიფო რეგისტრაციას საჭიროებს უძრავ ქონებაზე უფლებათა შეზღუდვა (დატვირთვა), მაგალითად იპოთეკა და სხვ.

კანონმდებლობა არ ითვალისწინებს იმ შენობათა რეგისტრაციას, რომელთა მშენებლობა დამთავრებული არ არის და მიღებული არ არის ექსპლუატაციაში.¹ აქედან გამომდინარე, განცხადება ასეთი შენობის ფლობის (საკუთრების უფლებით კუთვნილების) ფაქტის დადგენის შესახებ არ ექვემდებარება სასამართლო განხილვას. უდავო წარმოების წესით არ შეიძლება დადგინდეს აგრეთვე ადრე სხვა პირის სახელზე დარეგისტრირებული შენობის ფლობის ფაქტიც. დაუშვებელია საკუთრების უფლებით თვითნებურად აგებული შენობის კუთვნილების ფაქტის დადგენა — ეს ნიშნავს და ეს იქნებოდა შენობაზე უფლების გაფორმების კანონით გათვალისწინებული წესის გვერდის ავლა. უდავო წარმოება გამოირიცხება ასევე, თუ შენობა შეძენილია გარიგების სათანადოდ გაფორმების გარეშე (არასათანადოდ გაფორმებული გარიგების საფუძველზე).

სასამართლო წესით საკუთრების უფლებით უძრავი ნივთის ფლობის ფაქტის დასადაგენად დაინტერესებულმა პირმა (განმცხადებელმა) უნდა შეიტანოს განცხადება უძრავი ნივთის ფლობის ფაქტის დადგენის შესახებ. განცხადებას უნდა დაერთოს მტკიცებულებები, რომლებიც ადასტურებენ განმცხადებლის მიერ შესაბამისი უფლებადამდგენი დოკუმენტის მიღების ან აღდგენის შეუძლებლობას სხვა (ანუ სასამართლოს გარეშე) წესით.

ამასთან ერთად, უძრავი ნივთის ფლობის ფაქტის დადგენის შესახებ განცხადებაში უნდა აღინიშნოს მტკიცებულებები, რომლებიც დაადასტურებდნენ, რომ შესაბამისი დოკუმენტები (საბუთები) მოცემულ ნივთზე განმცხადებელს ჰქონდა (გააჩნდა). ასეთ მტკიცებულებებად შეიძლება გამოვიყენოთ მოწმეთა ჩვენებები, წერილობითი მტკიცებულებები.

აუცილებლად უნდა მივაქციოთ ყურადღება იმას, რომ საკუთრების

---

¹ თუმცა სამოქალაქო კოდექსით გათვალისწინებულია საჯარო რეგისტრში წინასწარი ჩანაწერის განხორციელების შესაძლებლობა.

უფლებით უძრავი ნივთის ფლობის ფაქტის დადგენა განსხვავდება უძრავ ნივთზე საკუთრების უფლების ცნობისაგან (შემენითი ხანდაზმულობა – სამოქალაქო კოდექსის 167-ე მუხლი). აღნიშნული მუხლის შესაბამისად, უძრავ ნივთზე საკუთრების უფლება, რაც ექვემდებარება სახელმწიფო რეგისტრაციას, წარმოეშობა პირს, რომელმაც შეიძინა ეს ქონება შემენითი ხანდაზმულობის ძალით. საჭიროა 15-წლიანი ხანდაზმულობა (ანუ ამ ხნის განმავლობაში პირის მიერ ნივთის კეთილსინდისიერად და უწყვეტად ფლობის ფაქტი უნდა იყოს სახეზე და პირი რეგისტრირებული უნდა იყოს საჯარო რეესტრში) საკუთრად მფლობელი მესაკუთრე რომ გახდეს.

6. უბედური შემთხვევის ფაქტის დადგენა. მოცემულ შემთხვევაში საუბარია წარმოებაში მომხდარი უბედური შემთხვევის შესახებ.

კანონმდებლობის თანახმად, უბედური შემთხვევების დადგენა და წარმოებაში გაფორმება ადმინისტრაციული წესით ხორციელდება. უბედური შემთხვევის ფაქტს სასამართლო მხოლოდ მაშინ ადგენს, როცა სასამართლოს გარეშე წესით მისი დადგენის შესაძლებლობა გამორიცხულია, რაც უნდა დადასტურდეს შესაბამისი დოკუმენტით.

უბედური შემთხვევის ფაქტის დადგენის შესახებ განცხადებას უდავო წარმოების წესით სასამართლო წარმოებაში იღებს და განცხადება დაიშვება იმ შემთხვევებში, როცა: უბედური შემთხვევის შესახებ აქტი საერთოდ არ შემდგარა და მისი შედგენა მოცემული დროისათვის უკვე შეუძლებელია; აქტი შედგა, მაგრამ შემდგომ დაიკარგა და მისი აღდგენა სასამართლოს გარეშე წესით შეუძლებელია; აქტის შედგენის დროს დაშვებულ იქნა შეცდომა (აქტი არასათანადოდ, არაჯეროვნადაა შედგენილი), რაც უბედური შემთხვევის ფაქტის არსებობის დადგენას აფერხებს და ამ შეცდომის გამოსწორება სასამართლოს გარეშე შეუძლებელია. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, სასამართლო ავსებს შესაბამისი ორგანოების მუშაობაში არსებულ ნაკლს, მაგრამ არ აკონტროლებს მათ საქმიანობას და არ ახდენს გამოტანილი აქტების გადასინჯვას, როგორც ზემდგომი ინსტანცია.

აღსანიშნავია, რომ უდავო წარმოების წესით სასამართლოს უწყებრივად არ ექვემდებარება სამხედრო სამსახურის გავლის პერიოდში მომხდარი უბედური შემთხვევის ფაქტის დადგენა.

ყურადღება უნდა მივაქციოთ, რომ იურიდიული მნიშვნელობა აქვს მხოლოდ ისეთ უბედურ შემთხვევებს, რომლებსაც შედეგად მოჰყვა შრომითი სახიზრობა.

უბედური შემთხვევის ფაქტის დადგენის დროს სასამართლოს არა აქვს უფლება განსაზღვროს შრომისუნარიანობის დაკარგვის მიზეზები და ხარისხი, ინვალიდობის მიზეზები, ჯგუფი და ინვალიდობის დადგომის დრო.

უბედური შემთხვევის ფაქტის დადგენის დროს გადაწყვეტილების სარეზოლუციო ნაწილში უნდა აისახოს: უბედური შემთხვევის ადგილი და დრო, იმ პირის სახელი, მამის სახელი და გვარი, რომელსაც მოუხდა უბედური შემთხვევა; უბედური შემთხვევის კავშირი წარმოებასთან (საწარმოსთან).

7. პირის გარკვეულ დროსა და გარკვეულ ვითარებაში გარდაცვალების ფაქტის დადგენა. გარდაცვალების რეგისტრაციის წესი სამოქალაქო აქტების რეგისტრაციის ორგანოებში წესრიგდება სამოქალაქო აქტების რეგისტრაციის შესახებ კანონის შესაბამისი ნორმებით. სასამართლოს შეუძლია უდავო წარმოების წესით დაადგინოს გარკვეულ დროსა და გარკვეულ ვითარებაში პირის გარდაცვალების ფაქტი, თუ სამოქალაქო აქტების რეგისტრაციის ორგანომ უარი თქვა გარდაცვალების ფაქტის რეგისტრაციაზე სამოქალაქო აქტების რეგისტრაციის ორგანოებში მმართველის კანონით დადგენილი ვადის გაშვების, წარდგენილი დოკუმენტების, რომლებიც ადასტურებენ გარდაცვალების ფაქტს, არასაკმარისობის ან ასეთი დოკუმენტების არარსებობის გამო.

მაგალითად, უდავო წარმოების წესით დასტურდება ადამიანის გარდაცვალების ფაქტი, გრიგალის, წყალდიდობისა და სხვა სტიქიური უბედურების დროს, როცა გვამის აღმოჩენა ვერ მოხერხდა და გარდაცვალების მოწმობის მიღება შეუძლებელია.

საქმე აღიძვრება დაინტერესებულ პირთა განცხადებით. განმცხადებელმა სასამართლოში უნდა წარადგინოს გარდაცვალების ფაქტის რეგისტრაციაზე სამოქალაქო აქტების რეგისტრაციის ორგანოს უარის დამადასტურებელი დოკუმენტი. განცხადებაში უნდა აღინიშნოს (მას უნდა დაერთოს) მტკიცებულებები, რომლებიც უტყუარად ადასტურებენ გარკვეულ დროსა და გარკვეულ ვითარებაში პირის გარდაცვალებას. გარდაცვალების ფაქტის დარეგისტრირება სარო-ში ხდება გარდაცვლილის საცხოვრებელი ადგილის ან სამედიცინო დაწესებულების დასკვნაში მითითებული გარდაცვალების ადგილის მიხედვით.

ასეთი რეგისტრაციისათვის აუცილებელია, რომ დაინტერესებულმა სუბიექტმა წარადგინოს სამკურნალო დაწესებულების ცნობა,

რომელიც დაადასტურებდა გარდაცვალებას (გარდაცვალების ფაქტს). თუმცა ეს ყოველთვის როდია შესაძლებელი, განსაკუთრებით მაშინ, როცა აღმოჩენილი არ არის გვამი. მაგალითად, როცა ადამიანი დაიხრჩო მოწმეთა თვალწინ, მაგრამ გვამის აღმოჩენა ვერ მოხერხდა; თვითმფრინავი აფეთქდა და მთლიანად დაიწვა მგზავრებთან და ეკიპაჟთან ერთად და ა.შ. ასეთ შემთხვევებში სასამართლოს შეუძლია დაადგინოს პირის გარდაცვალების ფაქტი წერილობითი მტკიცებულებების (უბედური შემთხვევის შესახებ აქტის, მოწმეთა ჩვენებების და ა.შ.) საფუძველზე.

გარკვეული დროსა და გარკვეულ ვითარებაში გარდაცვალების ფაქტის დადგენა განსხვავდება გარდაცვალების რეგისტრაციის ფაქტის (სსსკ 312-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „გ“ ქვეპუნქტი) დადგენისაგან. პირველ შემთხვევაში გადაცვალების ფაქტი არ იყო დარეგისტრირებული საერთოდ, სამოქალაქო აქტების რეგისტრაციის ორგანოების მიერ, ხოლო მეორე შემთხვევაში – გარდაცვალების ფაქტი დარეგისტრირებული იყო, მაგრამ ამის დამადასტურებელი დოკუმენტები დაიკარგა და მათი აღდგენა სასამართლოს გარეშე შეუძლებელია.

გარდაცვალების ფაქტის დადგენის შესახებ საქმეზე გამოტანილ სასამართლოს გადაწყვეტილებაში აღინიშნება: ვისი გარდაცვალებაა დადგენილი; როდის და რა გარემოებებში დადგა გარდაცვალების ფაქტი. გარდაცვალების თარიღად (დროდ) ითვლება სასამართლოს მიერ გარდაცვალების ფაქტის დადგენის დღე.

გარდაცვალების რეგისტრაციის ფაქტის დადგენის დროს კი გადაწყვეტიების სარეზოლუციო ნაწილში აღინიშნება: სამოქალაქო აქტების რეგისტრაციის რომელი ორგანოს მიერ იყო დარეგისტრირებული პირის გარდაცვალება; რეგისტრაციის დრო.

8. მემკვიდრეობის მიღების ფაქტისა და მემკვიდრეობის გახსნის ადგილის დადგენა, როცა განმცხადებელს არ აქვს საჭირო დოკუმენტები სანოტარო წესით ამ ფაქტის დასადასტურებლად.

ამრიგად, მოცემული ფაქტის დადგენის შესახებ განცხადება სასამართლოს მიერ შეიძლება განხილულ იქნეს უდავო წარმოების წესით, თუ სანოტარო მოქმედების შემსრულებელმა ორგანომ უარი უთხრა განმცხადებელს სამკვიდრო მოწმობის გაცემაზე იმის გამო, რომ განმცხადებელს არა აქვს ის დოკუმენტები, რომლებიც აუცილებელია

(საჭიროა) სანოტარო წესით მემკვიდრეობის უფლების (მემკვიდრეობის მიღების) ფაქტისა და ქონების ფლობის დასადასტურებლად, ანდა ასეთი დოკუმენტები არასაკმარისია.

მოცემულ შემთხვევაში საუბარია ისეთი დოკუმენტების შესახებ, როგორცაა: გადასახადის გადახდის ცნობა, ბინის ქირის გადახდის დამადასტურებელი დოკუმენტი და სხვა ნებისმიერი დოკუმენტი, რომელთა საფუძველზეც შესაძლებელია მემკვიდრეობის უფლების (სამკვიდროს მიღების ფაქტის) და ქონების ფლობის დადასტურება.

თუ სათანადო დოკუმენტები არსებობს და ისინი წარდგენილია, მაგრამ სამკვიდრო მოწმობის გაცემაზე უარი იყო ნათქვამი, მაშინ დაინტერესებულ პირს უფლება აქვს გაასაჩივროს სანოტარო მოქმედების შესრულებაზე უარი. ანუ დაინტერესებულ პირს უფლება აქვს მიმართოს სასამართლოს არა მემკვიდრეობის მიღების ფაქტისა და მემკვიდრეობის გახსნის ადგილის დადგენის შესახებ განცხადებით, არამედ გაასაჩივროს სანოტარო მოქმედების შესრულებაზე უარი¹.

9. იურიდიული მნიშვნელობის მქონე სხვა ფაქტების დადგენა, თუ კანონმდებლობა არ ითვალისწინებს მათი დადგენის სხვა წესს. ამდენად, სასამართლოს მიერ დასადგენი იურიდიული მნიშვნელობის ფაქტების ჩამონათვალი (სსსკ 312-ე მუხლი) არ არის ამომწურავი. სასამართლოებს უფლება აქვთ დაადგინონ იურიდიული მნიშვნელობის სხვა ფაქტებიც, კერძოდ, პირის მიმართ რეპრესიის გამოყენების ფაქტი; უძრავ ქონებაზე დადებული გარიგების რეგისტრაციის ფაქტი; მამობის დადგენის ფაქტი და ა.შ. იმ შემთხვევაში, მაგალითად, თუ გარდაიცვალა პირი, რომელიც თავის თავს ბავშვის მამად აღიარებდა, მაგრამ არ იმყოფებოდა ქორწინებაში ბავშვის დედასთან, მის მიერ მამობის აღიარების ფაქტი შეიძლება დადგინდეს უდავო წესით. უდავო წესით შეიძლება განხილულ იქნეს აგრეთვე განცხადება შრომითი სტაჟის ხანგრძლივობის დადგენის შესახებ (დროებითი შრომისუუნარობის გამო პენსიის, დახმარების და ა.შ. დასანიშნად); განცხადება ინვალიდობის დადგომის დროის, მიზეზების, ინვალიდობის

¹ ნოტარიუსის უარი სასამართლოში სამოქალაქო სამართალწარმოების წესით უნდა გასაჩივრდეს. ამიტომ ვერ დავეთანხმებით დოც. დ. სუხიტაშვილის მოსაზრებას, რომ „სანოტარო მოქმედების ან მის შესრულებაზე უარის თქმის გასაჩივრების შესაძლებლობა ჩიხშია მოქცეული“ – იხ. დ. სუხიტაშვილი საქართველოს სანოტარო სამართალი. ბ., 2002 წ. გვ. 106.

ჯგუფის დადგენის შესახებ, რომელთა დადგენაზეც უარი თქვეს შესაბამისმა ორგანოებმა.

უდავო წარმოების წესით ხდება ისეთი იურიდიული ფაქტების დადგენა, როგორცაა: პოლიტიკურ რეპრესიებთან დაკავშირებით ქონების დაკარგვის ფაქტი; სამხედრო სამსახურში გაწვევისა და სამხედრო სამსხურის გავლის ფაქტი, სხვა იურიდიული ფაქტები.

2. იურიდიული მნიშვნელობის მქონე ფაქტის დადგენის შესახებ განცხადების შეტანა და განხილვა და სასამართლოს მიერ გადაწყვეტილების მიღება. ფაქტის დადგენის შესახებ განცხადებაში უნდა აღინიშნოს მიზანი, ე.ი. მისი სამართლებრივი შედეგები განმცხადებლისათვის. მიზანზე დამოკიდებულია ფაქტის იურიდიული მნიშვნელობის განსაზღვრა, სასამართლოსადმი დავის უწყებრივი ქვემდებარეობა, დაინტერესებულ პირთა წრის განსაზღვრა. ზოგჯერ ის, რომ ფაქტს სამართლებრივი ხასიათი აქვს, აშკარაა (ცხადია) და საქმის აღძერის დროს სპეციალური დათქმა და შემოწმება საჭირო არ არის. მაგალითად, ეჭვს არ იწვევს განმცხადებლის სამართლებრივი ინტერესი, როცა მას სურს მეუღლის გარდაცვალების ფაქტის დადგენა, ქორწინების რეგისტრაციის ფაქტის დადგენა და სხვ. ასეთი აშკარა (ცხადი) სამართლებრივი შედეგების გარდა, ფაქტის დადგენას შეიძლება მოჰყვეს ისეთი შედეგები, რომელთა წინასწარ გათვალისწინება საქმის აღძერისა და გადაწყვეტილების გამოტანის მომენტში შეუძლებელია, ვინაიდან არც განმცხადებელსა და არც სასამართლოს არ ძალუძთ განსაზღვრონ ფაქტიდან გამომდინარე ყველა შედეგი (ყველა შესაძლო მოსალოდნელი შედეგი) იმის გამო, რომ იმ მომენტში ასე აშკარად, ასე ცხადად არ იკვეთებოდა (არ ჩანდა) ეს შედეგები.

განცხადებას, როგორც წესი, უნდა დაერთოს სასამართლოს გარეშე წესით ფაქტის დადგენის შეუძლებლობის დამადასტურებელი დოკუმენტი. გამონაკლისია საქმეები, რომლებშიც კანონით არ არის გათვალისწინებული ფაქტის ოფიციალური დადასტურება, რადგან არ ხდება მათი ოფიციალური რეგისტრაცია (მაგალითად, დებსა და ძმებს შორის ნათესაური ურთიერთობებისა). მიზნის გარდა, განცხადებაში უნდა აღინიშნოს შესაბამისი ფაქტის დამადასტურებელი მტკიცებულებები (სსსკ 178-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის „ზ“ ქვეპუნქტი).

საქმის მომზადების სტადიაზე მოსამართლე განსაზღვრავს დაინტერ-

ესებულ პირთა წრეს, იბარებს მათ სასამართლო სხდომაზე, გამოითხოვს მტკიცებულებებს, ასრულებს სსსკ 203-ე მუხლით გათვალისწინებულ სხვა მოქმედებებს.

სასამართლოს მთავარი სხდომა წარმოებს საპროცესო კოდექსით დადგენილი წესებით, სსსკ 36-42-ე თავებით დადგენილი ცვლილებებისა და დამატებების (თავისებურებების) გათვალისწინებით.

განცხადების დაკმაყოფილების შემთხვევაში გადაწყვეტილების სარეზოლუციო ნაწილში აღინიშნება თუ რომელი ფაქტი დადგინდა.

თუ აუცილებელია ფაქტის დადასტურება ოფიციალური დოკუმენტებით, გადაწყვეტილება გაფორმების უპირობო სამართლებრივი საფუძველია, მაგრამ არ ცვლის მას (სსსკ 316-ე, 320-ე მუხლები). სასამართლოს გადაწყვეტილება იურიდიული მნიშვნელობის მქონე ფაქტის დადგენის შესახებ სავალდებულოა იმ ორგანოებისათვის, რომლებიც არეგისტრირებენ ასეთ ფაქტებს ან აფორმებენ იმ უფლებებს, რომლებიც წარმოიშობიან ფაქტის დადგენასთან დაკავშირებით.

§3. ფიზიკური პირის უგზო-უკვლოდ დაკარგულად აღიარება და გარდაცვლილად გამოცხადება

1. განცხადების შეტანა. მოცემული კატეგორიის საქმეთა წარმოების სამართლებრივი მიზნები და შედეგები იურიდიული მნიშვნელობის ფაქტების დადგენის მსგავსია. ამ კატეგორიის საქმეთა განხილვის მიზანია, იურიდიული მნიშვნელობის მქონე ფაქტების დადგენა და არა შესაბამისი იურიდიული უფლების შესახებ დავის გადაწყვეტა. ამიტომ მოცემული კატეგორიის საქმეებში განმცხადებელი არ აცხადებს რაიმე მატერიალურ-სამართლებრივ მოთხოვნას, რის გამოც არ გვეყავს არც მოპასუხე.

ძირითადი განსხვავება მდგომარეობს სასამართლოს დასკვნების უტყუარობის ხარისხში. მაგალითად, გარდაცვალების ფაქტის დადგენა ნიშნავს ობიექტური ჭეშმარიტების დადგენას. დასკვნები კი უგზო-უკვლოდ დაკარგვის შესახებ უტყუარია მხოლოდ გარკვეული ადგილისა და გარკვეულ პირთა შესახებ. სრულიადაც არ არის გამორიცხული, რომ უგზო-უკვლოდ დაკარგული პირი იმყოფება სხვა ადგილას. იმდენად, რამდენადაც გარდაცვლილად გამოცხადება ეფუძნება

უგზო-უკვლოდ დაკარგვას, მისთვისაც ასევე დამახასიათებელია პირობითობა (ფარდობითობა), ე.ი. ამ შემთხვევაში გარდაცვალება დადგენილი არ არის, ის მხოლოდ ივარაუდება.

მოცემული კატეგორიის საქმეთა მნიშვნელობა ძალზე დიდია, რამეთუ მუდმივ საცხოვრებელ ადგილზე პირის ხანგრძლივად არყოფნამ ისეთ შემთხვევებში, როცა მისი ადგილსამყოფელი უცნობია, შესაძლოა ხელყოს იმ პირთა ინტერესები, რომლებიც უგზო-უკვლოდ დაკარგულთან გარკვეული სამართალურთიერთობებით არიან დაკავშირებული. სწორედ ამიტომ, აღნიშნული უფლებების (ინტერესების) დასაცავად კანონი ითვალისწინებს პირის უგზო-უკვლოდ დაკარგულად აღიარების ან გარდაცვლილად გამოცხადების შესაძლებლობას. უგზო-უკვლოდ დაკარგულად აღიარება ან გარდაცვლილად გამოცხადება მხოლოდ სასამართლო წესითაა შესაძლებელი.

უგზო-უკვლოდ დაკარგულად აღიარების ან გარდაცვლილად გამოცხადების შესახებ განცხადების შეტანა ნებისმიერ დაინტერესებულ პირს შეუძლია. ასეთი დაინტერესებული პირები არიან ფიზიკური პირები (მეუღლე, ნათესავები, კრედიტორი), აგრეთვე ორგანიზაციები (მეურვეობის ორგანოები და ა.შ.). განცხადება სასამართლოში შეიტანება განმცხადებლის საცხოვრებელი ადგილის მიხედვით (სსსკ 317-ე მუხლი). სსსკ 317-ე მუხლში საუბარია მხოლოდ ფიზიკური პირის მიერ განცხადების შეტანაზე თავისი საცხოვრებლის მიხედვით. თუ განმცხადებელი იურიდიული პირია, განცხადება სასამართლოში შეიტანება მისი ორგანოს ადგილსამყოფელის მიხედვით.

განცხადებაში აუცილებლად უნდა მიეთითოს, თუ რა მიზნით (რისთვის) არის აუცილებელი განმცხადებლისათვის პირის უგზო-უკვლოდ დაკარგულად აღიარება ან გარდაცვლილად გამოცხადება, აგრეთვე განცხადებაში უნდა ჩამოყალიბდეს გარემოებები, რომლებიც დაადასტურებენ პირის უგზო-უკვლოდ დაკარგვას, ანდა გარემოებები, რომლებიც უგზო-უკვლოდ დაკარგულს სიკვდილს უქადდნენ, ან გარემოებები, რომლებიც საფუძველს გვაძლევენ ვივარაუდოთ მისი გარდაცვალება გარკვეული უბედური შემთხვევისაგან.

განცხადებაში აღინიშნება (მიეთითება) უგზო-უკვლოდ დაკარგვის ვადა, განმცხადებლის მიერ მიღებული ზომები პირის მოსაძებნად. საქმის მომზადების სტადიაზე ზუსტდება დაინტერესებულ პირთა წრე, სასამართლო შეტყობინებას უგზავნის საქმის მონაწილეთ, თუ აუცილებე-

ლია დამატებითი შეკითხვები იგზავნება უგზო-უკვლოდ დაკარგულის სავარაუდო (შესაძლო) ადგილსამყოფელის მიხედვით.

თუ განმცხადებელი არ მიუთითებს მოცემული კატეგორიის საქმეთა წარმოების მიზანს, ეს იქნება განცხადების უმოძრაოდ დატოვების საფუძველი, ხოლო განმცხადებელს ეძლევა ვადა მოსამართლის მიერ მითითებული ხარვეზის გამოსასწორებლად.

სასამართლოსადმი მიმართვის მიზნის მითითება, პირველ ყოვლისა, საშუალებას გვაძლევს შემოწმდეს, აქვს თუ არა განმცხადებელს იურიდიული ინტერესი; მეორე მხრივ, ეს გვეხმარება განვსაზღვროთ დაინტერესებულ პირთა წრე, რომლებიც უნდა ჩაერთვნენ საქმეში მონაწილეობის მისაღებად.

როგორც წესი, მოცემული კატეგორიის საქმეებზე განცხადება შეიტანება (საქმე აღიძვრება) განქორწინების მიზნით (უგზო-უკვლოდ დაკარგულად აღიარება) ან ქორწინების შეწყვეტის მიზნით (გარდაცვლილად გამოცხადება). ამ საქმთა აღძვრა ხდება აგრეთვე მარჩენალის დაკარგვის გამო პენსიის მიღების (დანიშვნის), სამკვიდროს ან უგზო-უკვლოდ დაკარგულის ქონებიდან სარჩოს მიღების, ვალის გადახდის მოთხოვნის მიზნით და სხვ.

უგზო-უკვლოდ დაკარგულად აღიარებულის ქონება, თუ ეს აუცილებელია მუდმივად მის სამართავად სასამართლოს გადაწყვეტილების საფუძველზე გადაეცემა კანონისმიერ მემკვიდრეებს მინდობილი საკუთრების სახით. მაგრამ სამოქალაქო კოდექსის ამ ნორმის გამოყენებამ შესაძლოა პრობლემა შექმნას ისეთ შემთხვევებში, როცა კანონისმიერი მემკვიდრეები არ არიან.

2. განცხადების განხილვის წესი და სასამართლოს მიერ გადაწყვეტილების გამოტანა. უგზო-უკვლოდ დაკარგულად აღიარებისა და გარდაცვლილად გამოცხადების პირობები (საფუძველები) განსაზღვრულია მატერიალური სამოქალაქო კოდექსით.

დარწმუნდება რა ძებნის უშედეგობასა და ფიზიკური პირის შესახებ ცნობების არარსებობაში მის მუდმივ საცხოვრებელ ადგილზე მატერიალური კანონით დადგენილი ვადის განმავლობაში, სასამართლოს გამოაქვს გადაწყვეტილება ფიზიკური პირის უგზო-უკვლოდ დაკარგულად აღიარების შესახებ. ამ ფაქტს მოჰყვება მნიშვნელოვანი სამართლებრივი შედეგები: განქორწინების შესაძლებლობა გამარტივებული წესით; ქონებაზე მეურვეობის დაწესება, პენსიის მიღების (დანიშვნის) უფლება მარჩენალის დაკარგვის გამო და ა.შ.

სამოქალაქო მატერიალური კოდექსი განსაზღვრავს ასევე ფიზიკური პირის გარდაცვლილად გამოცხადების კანონიერ საფუძველს. ექსტრემალურ გარემოებებში პირის გაუჩინარების დროს, რომელიც მას სიკვდილს უქადდა (წყალდიდობა, მიწისძვრა, ავიაკატასტროფა და ა.შ.), სასამართლოს უფლება აქვს პირი გამოაცხადოს გარდაცვლილად ექსი თვის გასვლის შემდეგ. უგზო-უკვლოდ დაკარგვა სამხედრო მოქმედებებთან დაკავშირებით, უფლებას აძლევს სასამართლოს პირი გარდაცვლილად გამოაცხადოს მხოლოდ საომარი მოქმედების (ომის) დამთავრების დღიდან ორი წლის გასვლის შემდეგ. საჭირო არ არის წინასწარ ჯერ უგზო-უკვლოდ დაკარგულად აღიარება. პირის გარდაცვლილად გამოცხადების შესაძლებლობა არ წარმოადგენს უგზო-უკვლოდ დაკარგულად მისი აღიარების დამაბრკოლებელ ფაქტორს, არამედ დისპოზიციურობის პრინციპის შესაბამისად, ამა თუ იმ შესაძლებლობის გამოყენების არჩევა განმცხადებლის უფლებაა.

ფიზიკური პირის გარდაცვლილად გამოცხადება იწვევს იმავე სამართლებრივ შედეგებს, რასაც იწვევს ფიზიკური სიკვდილი, ე.ი. ქორწინების შეწყვეტას, სამკვიდროს გახსნას, წარმოშობს სარჩენთა უფლებას, მიიღონ პენსია და სხვ.

პირის გარდაცვლილად გამოცხადების შესახებ საქმისწარმოების საპროცესო წესი პირის უგზო-უკვლოდ დაკარგულად აღიარების შესახებ საქმისწარმოების საპროცესო წესის მსგავსია.

იმის გამო, რომ სასამართლოს მიერ უგზო-უკვლოდ დაკარგულად პირის აღიარების ან გარდაცვლილად მისი გამოცხადების შესახებ საქმეთა განხილვის დროს პირის გარდაცვალების ან ცოცხლად ყოფნის ფაქტის დამადასტურებელი მტკიცებულებები არასაკმარისია, უგზო-უკვლოდ დაკარგვისა და გარდაცვლილად პირის გამოცხადების ფაქტის დადგენის შესახებ სასამართლოს დასკვნას საფუძველად უღვევს ცოცხლად პირის ყოფნის შესახებ ვარაუდი (პრეზუმფცია) ან ვარაუდი მისი სიკვდილის შესახებ. ამით საქმეთა მოცემული კატეგორია განსხვავდება გარდაცვალების ფაქტის დადგენისა და გარდაცვალების რეგისტრაციის ფაქტის დადგენის თაობაზე აღძრულ საქმეთაგან, სადაც განმცხადებლისთვის დანამდილებით, ზუსტად (სარწმუნოდ) არის ცნობილი, რომ პირი გარდაიცვალა, მაგრამ გარდაცვალება თავის დროზე არ ყოფილა დარეგისტრირებული შესაბამის ორგანოებში ან დარეგისტრირებული იყო, მაგრამ რეგისტრაციის შესახებ დოკუმენტები დაკარგულია.

საქმის (განცხადების) წარმოებაში მიღების შემდეგ მოსამართლე იწყებს საქმის მომზადებას, რისთვისაც ხელმძღვანელობს როგორც სსსკ 319-ე მუხლით, ისე სსსკ 203-ე მუხლით დადგენილი საერთო (ზოგადი) ნორმებით იმ ზომით, რა ღირებულება იქნება გამოყენებულ იქნენ უდავო წარმოებაში. საქმის მომზადება საეკონომიკური და თუ ეს წესი დარღვეულია, მაშინ შესაძლოა ამან გამოიწვიოს დაუსაბუთებელი და უკანონო გადაწყვეტილების გამოტანა. საქმის მომზადებისას მოსამართლემ საქმეში უნდა ჩააბას მონაწილეობის მისაღებად ყველა დაინტერესებული პირი; მიიღოს ზომები იმ მტკიცებულებათა შესაკრებად, რომლებიც დაადასტურებენ პირის არყოფნას თავის მუდმივ საცხოვრებელ ადგილას.

დაინტერესებულ პირთა ჩაბმა საქმეში მონაწილეობის მისაღებად იმითაა განპირობებული, რომ პირის აღიარება უგზო-უკვლოდ დაკარგულად ან მისი გამოცხადება გარდაცვლილად წარმოშობს გარკვეულ უფლება-მოვალეობებს არა მხოლოდ განმცხადებლისათვის, არამედ სხვა პირთათვისაც.

სსსკ 319-ე მუხლის შესაბამისად, მოსამართლე საქმის მომზადებისას არკვევს, თუ რომელ პირებს შეუძლიათ მიაწოდონ ცნობები დაკარგულის შესახებ, აგრეთვე გამოკითხავს სათანადო ორგანოებს დაკარგული პირის შესახებ მისი უკანასკნელი საცხოვრებელი ან სამუშაო ადგილის მიხედვით. იმ პირებში, რომლებსაც შეუძლიათ სასამართლოს მიაწოდონ ცნობები დაკარგულის შესახებ, იგულისხმებიან ნათესავები, თანამშრომლები და სხვა, ხოლო სათანადო ორგანოებში იგულისხმება მუნიციპალიტეტები, პოლიციის ორგანოები, რომელთაც შეუძლიათ მიაწოდონ სასამართლოს დაკარგულის შესახებ მათ ხელთ არსებული ცნობები. მანამ, სანამ მოსამართლე არ მიიღებს პასუხს მის ყველა შეკითხვაზე შესაბამისი ორგანოებიდან, არ უნდა დაინიშნოს სასამართლო სხდომაზე საქმის განხილვა.

მოქმედი საპროცესო კანონით არ არის გადაწყვეტილი საკითხი იმის თაობაზე, თუ როგორ უნდა მოიქცეს სასამართლო, როცა უგზო-უკვლოდ დაკარგულის ქონებას ემოქრება დაკარგვის, დაზიანების ან გაფუჭების საფრთხე. არც საპროცესო და არც მატერიალური კანონი არ ითვალისწინებს სასამართლო გადაწყვეტილების გამოტანამდე, აუცილებლობის შემთხვევაში მინდობილ საკუთრებად უგზო-უკვლოდ დაკარგულის ქონების გადაცემას.

მთავარ სხდომაზე სასამართლო ისმენს განმცხადებლის, დაინტერესებულ პირთა ახსნა-განმარტებებს, იკვლევს წარმოდგენილ მტკიცებულებებს, დაკითხავს მოწმეებს. თუ საქმის განხილვისას დადგინდება იმ პირის ადგილსამყოფელი (საცხოვრებელი ადგილი) რომლის მიმართაც აღძრულია საქმე უგზო-უკვლოდ დაკარგულად აღიარების ან გარდაცვლილად გამოცხადების შესახებ, შესაბამის მოთხოვნასაც საფუძველი გამოეცლება. თუ განმცხადებელი უარს იტყვის აღძრულ მოთხოვნაზე, პირის უგზო-უკვლოდ დაკარგულად აღიარების ან გარდაცვლილად მისი გამოცხადების შესახებ, სასამართლო 272-ე მუხლის „გ“ ქვეპუნქტის საფუძველზე შეწყვეტს საქმისწარმოებას. თუ განმცხადებელი უარს არ იტყვის თავის მოთხოვნაზე, მაშინ სასამართლო არსებითად განიხილავს საქმეს და გამოიტანს გადაწყვეტილებას, რომლითაც უარს ეტყვის მას უგზო-უკვლოდ დაკარგულად ან გარდაცვლილად პირის აღიარებაზე (განცხადების დაკმაყოფილებაზე).

როგორც აღინიშნა, უგზო-უკვლოდ დაკარგულად პირის ასაღიარებლად სასამართლომ უნდა დაადგინოს, რომ ეს პირი თავის მუდმივ საცხოვრებელ ადგილას არ იმყოფება ორი წლის განმავლობაში და არ არსებობს ცნობები მისი ადგილსამყოფელის შესახებ. ორწლიანი ვადა დენას იწყებს უგზო-უკვლოდ დაკარგულის შესახებ უკანასკნელი ცნობების მიღების დღიდან. თუ უკანასკნელი ცნობების მიღების თარიღის ზუსტად დადგენა შეუძლებელია, უგზო-უკვლოდ დაკარგვის დასაწყისად ითვლება იმ თვის პირველი რიცხვი, რომელიც მოსდევს იმ თვეს, რომელშიც მიღებული იყო უკანასკნელი ცნობები უგზო-უკვლოდ დაკარგულის შესახებ, ხოლო თუ შეუძლებელია იმ თვის დადგენა, რომლის განმავლობაშიც მიღებული იყო ცნობები – მომდევნო წლის პირველი იანვარი. ანალოგიური წესითვე ხდება გარდაცვლილად გამოცხადების ვადის გამოთვლა და მისი დასაწყისის ათვლა. თუ ფიზიკური პირი არ იმყოფება თავის მუდმივ საცხოვრებელ ადგილას ხუთ წელზე მეტი ვადით, მაგრამ არსებობს ცნობები ამ დროის განმავლობაში სხვა ადგილას მისი ყოფნის შესახებ (თუმცა კი ამჟამინდელი კონკრეტული ადგილსამყოფელი ფიზიკური პირისა უცნობია), სასამართლოს არა აქვს საფუძველი პირის გარდაცვლილად გამოსაცხადებლად.

კანონით დადგენილ შემთხვევებში პირის გარდაცვლილად გამოცხადება ხდება შემცირებულ ვადებში (6 თვის განმავლობაში). ვთქვათ

პირი უკვალოდ დაიკარგა (დაიღუპა) ავიაკატასტროფის დროს. ასეთ შემთხვევებში სასამართლოს ამოცანაა, რომ მიიღოს მტკიცებულებები, რომლებიც ადასტურებენ, რომ პირი, რომლის მიმართაც აღძრულია საქმე მისი გარდაცვლილად გამოცხადების შესახებ, ნამდვილად იმყოფებოდა იმ სატრანსპორტო საშუალების მგზავრთა შორის, რომელმაც კატასტროფა განიცადა.

ექვსთვიანი ვადის დენის დასაწყის მომენტად უნდა ჩაითვალოს უბედური შემთხვევის დღე ან ის დღე, როცა მოხდა ის გარემოება, რომელიც პირს სიკვდილს უქადდა. ასეთ გარემოებებს სასამართლო ადგენს ღოკუმენტების ან მოწმეთა ჩვენებების საფუძველზე, რაც შეეხება საომარი მოქმედებების დროს პირის უგზო-უკვლოდ დაკარგვას და ამის საფუძველზე მის გარდაცვლილად გამოცხადებას, საომარი მოქმედებების დამთავრების დღე უნდა დადგინდეს შესაბამისი სამხედრო ორგანოების ცნობით. მაგალითად, იმ ფიზიკურ პირთა მიმართ, რომლებიც უგზო-უკვლოდ დაიკარგნენ საომარი მოქმედებების დროს, მათ ახლობლებს შეუძლიათ დააყენონ საკითხი დაკარგულთა გარდაცვლილად გამოცხადების შესახებ მხოლოდ მას შემდეგ, რაც საომარი მოქმედებების დამთავრების ვადა ოფიციალურად დადგინდება. იმ შემთხვევაში, თუ პირი უგზო-უკვლოდ დაიკარგა ისეთ გარემოებებში, რაც მას სიკვდილს უქადდა, სასამართლოს შეუძლია სიკვდილის დღედ აღიაროს მისი სავარაუდო დაღუპვის დღე.

ორივე ამ კატეგორიის საქმეთა განხილვა მთავრდება გადაწყვეტილების გამოტანით.

გადაწყვეტილების სარეზოლუციო ნაწილში სასამართლომ უნდა მიუთითოს: ფიზიკური პირის გვარი, სახელი, მამის სახელი; მისი დაბადების წელი და ადგილი; უკანასკნელი ცნობილი საცხოვრებელი ადგილი; უგზო-უკვლოდ დაკარგვის დასაწყისი და ფიზიკური პირის გარდაცვალების თარიღი, თუ ის ცნობილია.

სასამართლოს გადაწყვეტილება, რომლითაც მოქალაქე გამოცხადებულია გარდაცვლილად, წარმოადგენს საფუძველს იმისათვის, რომ სამოქალაქო აქტების რეგისტრაციის ორგანომ შეიტანოს ჩანაწერი ამ მოქალაქის გარდაცვალების შესახებ მოქალაქეობრივი მდგომარეობის რეგისტრაციის წიგნში. კანონით დადგენილი წესით გარდაცვლილად გამოცხადებულის გარდაცვალების რეგისტრაციის დროს, გარდაცვალების დროდ კარდაცვალების შესახებ სააქტო ჩანაწერში მიეთითება სასა-

მართლოს გადაწყვეტილების კანონიერ ძალაში შესვლის თარიღი.

თუ სასამართლოს გადაწყვეტილებით დადგენილია გარკვეულ დროს პირის გარდაცვალების ფაქტი, მაშინ გარდაცვალების სააქტო ჩანაწერში ჩაიწერება სასამართლოს გადაწყვეტილებაში მითითებული თარიღი.

3. უგზო-უკვლოდ დაკარგულად აღიარებულის ან გარდაცვლილად გამოცხადებულის გამოჩენის ან მისი ადგილსამყოფელის აღმოჩენის შედეგები. უგზო-უკვლოდ დაკარგულად აღიარებული ან გარდაცვლილად გამოცხადებული ფიზიკური პირის გამოჩენის ან მისი ადგილსამყოფელის აღმოჩენის შემთხვევაში სასამართლო ახალი გადაწყვეტილებით აუქმებს თავის წინანდელ გადაწყვეტილებას (სსსკ 321-ე მუხლი). კანონში (321-ე მუხლი) არ არის მითითებული, რა წესით, რა კონკრეტული პროცედურის დაცვით უნდა მოხდეს ახალი გადაწყვეტილების გამოტანა. ცხადია, რომ 321-ე მუხლში აღნიშნულ „წინანდელ გადაწყვეტილებაში“ იგულისხმება სასამართლოს კანონიერ ძალაში შესული შესაბამისი გადაწყვეტილება. ამიტომ ეს საკითხი უნდა გადაწყდეს საპროცესო ნორმათა სისტემატიკური განმარტების საფუძველზე. კერძოდ, სსსკ 265-ე მუხლის თანახმად, კანონიერ ძალაში შესული გადაწყვეტილების გაუქმება ან შეცვლა დასაშვებია მხოლოდ საპროცესო კოდექსით დადგენილი წესით და შემთხვევებში.

საპროცესო კოდექსით კი (421-ე მუხლი) კანონიერ ძალაში შესული გადაწყვეტილებით ან განჩინებით დამთავრებული საქმისწარმოების განახლება დასაშვებია მხოლოდ მაშინ, როდესაც არსებობს ორი შემთხვევა — გადაწყვეტილების ბათილად ცნობის ან ახლად აღმოჩენილ გარემოებათა გამო საქმისწარმოების განახლების საფუძველი. მოცემულ შემთხვევაში უნდა მოხდეს საქმისწარმოების განახლება. მაგრამ ეს არ არის ახლად აღმოჩენილ გარემოებათა გამო საქმის წარმოების განახლების შემთხვევა, ვინაიდან მოცემულ შემთხვევაში საქმე ეხება უდავო წარმოებას, რომელშიც მხარეები არ არიან, ხოლო საქმის წარმოების განახლების მოთხოვნა კი მხოლოდ მხარეს შეუძლია, არამედ მსგავს შემთხვევებში ზდება ახალი (და არა ახლად აღმოჩენილი) გარემოების გამო ახალი განაცხადის შეტანა. სასამართლო აახლებს საქმისწარმოებას და გამოაქვს ახალი გადაწყვეტილება იმავე წარმოებაში, რომელშიც ფიზიკური პირი აღიარებული იყო უგზო-უკვლოდ დაკარგულად ან გამოცხადდა გარდაცვლილად, თვითონ ფიზიკური პირის განცხადების, აგრეთვე იმ დაინტერესებულ პირთა განცხადების საფუძველზე.

რომელთა ინიციატივითაც იქნა განხილული ფიზიკური პირის უგზო-უკვლოდ დაკარგულად აღიარების ან მისი გარდაცვლილად გამოცხადების საქმე. აქ ფაქტობრივად ადგილი აქვს წინანდელი საქმის განხილვის გაგრძელებას და ახალი საქმის აღძვრა საჭირო არ არის.

სასამართლოს ახალი გადაწყვეტილება, რომლითაც გაუქმდა მანამდე გამოტანილი გადაწყვეტილება, მინდობილ საკუთრებად გადაცემული ქონების უფლებამოსილი პირისათვის დაბრუნებისა და მოქალაქეობრივი მდგომარეობის რეგისტრაციის წიგნში გარდაცვალების შესახებ ჩანაწერის ანულირების საფუძველია (სსსკ 321-ე მუხლი). სხვა შედეგები გათვალისწინებულია მატერიალური სამოქალაქო კოდექსით. კერძოდ, უფლებამოსილ პირს უფლება აქვს მოითხოვოს თავისი იმ ქონების დაბრუნება, რომელიც უსასყიდლოდ გადაეცათ სხვა პირებს. ის ქონება, რომელიც სასყიდლიანი გარიგებით გადავიდა (გადაეცა) სხვა პირთა საკუთრებაში, ბრუნდება იმ შემთხვევაში, თუ შემძენისათვის ცნობილი იყო, რომ გარდაცვლილად გამოცხადებული მესაკუთრე ცოცხალია. თუ ქონება მემკვიდრეობის უფლებით გადაეცა სახელმწიფოს (ხაზინას) და რეალიზებულია, მაშინ მესაკუთრეს უბრუნდება რეალიზაციიდან მიღებული თანხა.

§4. ფიზიკური პირის შეზღუდულქმედუნარიანად ან ქმედუნაროდ აღიარება

1. ფიზიკური პირის შეზღუდულქმედუნარიანად აღიარება. ფიზიკური პირის ყოფა-ცხოვრების გაჯანსაღების სამართლებრივ ღონისძიებებს შორის განსაკუთრებული ადგილი უკავია იმ პირთა ქმედუნარიანობის შეზღუდვას, რომლებიც ბოროტად იყენებენ სპირტიან სასმელებს, ნარკოტიკულ და ტოქსიკურ ნივთიერებებს და ამით თავიანთ ოჯახს მძიმე მატერიალურ მდგომარეობაში აყენებენ.

ფიზიკური პირის ქმედუნარიანობა მისი სამართლებრივი სტატუსის უმნიშვნელოვანესი ელემენტია. ამიტომაც, რომ არავის არ შეიძლება შეეზღუდოს. ქმედუნარიანობა ან წაერთვას იგი, თუ არა კანონით დადგენილი წესით და შემთხვევებში. კანონი კი ითვალისწინებს (თუ სახეზე იქნება შესაბამისი პირობები) ფიზიკური პირის ქმედუნაროდ ან შეზღუდულქმედუნარიანად აღიარებას სასამართლოს მიერ, რაც შესაძლებელია მხოლოდ უდავო წარმოების წესით.

ქმედუნარიანობის შეზღუდვა, პირველ ყოვლისა, იცავს ალკოჰოლიკის ან ნარკომანის რჩენაზე (კმაყოფაზე) მყოფ პირთა უფლებებს. ამავე დროს, აღნიშნული ღონისძიება ეხმარება მოქალაქეს თავი დააღწიოს დამღუპველ ჩვევას, ე.ი. იცავს მის ჯანმრთელობასაც და მის უფლებებსაც.

ქმედუნარიანობის შეზღუდვის ეს წესი გამოიყენება სრულწლოვანი ფიზიკური პირების მიმართ. სრულწლოვანების მიღწევამდე კი მათი ქმედუნარიანობა კანონითაა შეზღუდული (იხილეთ სამოქალაქო მატერიალური და საპროცესო კოდექსის შესაბამისი მუხლები). თუმცა, არასრულწლოვანებიც იყენებენ ბოროტად ალკოჰოლს, ნარკოტიკულ ან ფსიქოტროპულ ნივთიერებებს. ასეთ შემთხვევებში კანონიერ წარმომადგენელთა ან მეურვეობისა და მზრუნველობის ორგანოთა შუამდგომლობით სასამართლოს უფლება აქვს არასრულწლოვანს ჩამოართვას თავისი შემოსავლების დამოუკიდებლად განკარგვის უფლება (სამოქალაქო კოდექსი). აქედან გამომდინარე, ისედაც (ამის გარეშეც) შეზღუდული ქმედუნარიანობა მოზარდისა, კიდევ უფრო მეტად იზღუდება.

ქმედუნარიანობის შეზღუდვის შედეგები იმაში გამოიხატება, რომ შეზღუდულ ქმედუნარიანებს უწესდებათ მზრუნველობა და სასამართლო ფიზიკურ პირს ართმევს მზრუნველის თანხმობის გარეშე ისეთი მოქმედებების განხორციელების უფლებას, როგორიცაა: გაყიდოს, აჩუქოს, უანდერძოს, გაცვალოს, იყიდოს ქონება, აგრეთვე დადოს ქონების განკარგვის სხვა გარიგებები, წვრილმანი საყოფაცხოვრებო გარიგებების გარდა; უშუალოდ თვითონ მიიღოს ხელფასი, პენსია და სხვა სახის შემოსავლები (საავტორო პონორარი, ნარდობის ხელშეკრულებით გათვალისწინებული სამუშაოს შესრულებისათვის მიღებული თანხა, ყოველგვარი სახის დახმარება და ა.შ.).

იმდენად, რამდენადაც ქმედუნარიანობის შეზღუდვა ან ქმედუნაროდ პირის აღიარება ეხება პიროვნების არსებით უფლებებსა და ინტერესებს, კანონი ითვალისწინებს, რომ საქმის აღძვრის უფლება აქვს პირთა და ორგანიზაციების შეზღუდულ წრეს, ხოლო შეზღუდულქმედუნარიანად პირის აღიარების საქმეზე განმცხადებელი თავისუფლდება სასამართლო ხარჯების გადახდისაგან. საქმის აღძვრის უფლების მქონე პირთა და ორგანიზაციათა ჩამონათვალი, რომელიც დადგენილია სსსკ 322-ე მუხლით, ამომწურავია, კერძოდ, ამ მუხლის 1-ლი ნაწილის შესაბამისად, საქმე მოქალაქის შეზღუდულქმედუნარიანად აღიარების

შესახებ, შეიძლება აღძრან მისმა ოჯახის წევრებმა, ან მეურვეობისა და მზრუნველობის ორგანოებმა. ხოლო დასახელებული მუხლის მე-2 ნაწილის შესაბამისად, საქმე მოქალაქის ქმედუწაროდ აღიარების შესახებ სასამართლოში შეიძლება აღძრან აგრეთვე ზემოაღნიშნულ პირთა და ორგანიზაციათა გარდა ფსიქიატრიულ-სამკურნალო დაწესებულებებმაც.

იმ მოქალაქეთა, რომლებიც ბოროტად იყენებენ სპირტიან სასმელებს ან ნარკოტიკულ ნივთიერებებს, ოჯახის წევრებს მიეკუთვნებიან: მეუღლე, სრულწლოვანი შვილები, მშობლები, სხვა ნათესაები, შრომისუწარო სარჩენი (კმაყოფაზე მყოფი) აღამიანები, რომლებიც მასთან ერთად ცხოვრობენ და ეწვეიან საერთო მეურნეობას. ცალკე ცხოვრებ ოჯახის წევრებს უფლება არა აქვთ აღძრან მოქალაქის შეზღუდულქმედუნარიანად აღიარების შესახებ საქმე, რამეთუ ასეთად ასალიარებელის ყოფაქცევა (საქციელი) არ აყენებს მათ მძიმე მატერიალურ მდგომარეობაში. იმ შემთხვევაში, თუ მოქალაქე მარტო ცხოვრობს (არა აქვს ოჯახი), საქმე შეზღუდულქმედუნარიანად მისი აღიარების შესახებ აგრეთვე არ შეიძლება აღიძრას.

ფსიქიკური მოშლილობის გამო მოქალაქის ქმედუწაროდ აღიარების შესახებ განცხადების შეტანის უფლება აქვთ მეუღლეს, სრულწლოვან შვილებს, მშობლებს, სხვა ნათესაებს, შრომისუწარო სარჩენ (კმაყოფაზე მყოფ) პირებს, რომლებიც ცხოვრობენ მასთან და ეწვეიან საერთო მეურნეობას. ამასთან, მოქალაქის ქმედუწაროდ აღიარების შესახებ საქმის აღძვრა ახლო ნათესაებს შეუძლიათ იმისდა მიუხედავად, ცხოვრობენ ისინი თუ არა მოცემულ მოქალაქესთან ერთად, თუ მისგან ცალკე.

თუ განცხადება შეიტანა იმან, ვისაც ამის უფლება არა აქვს, მოსამართლემ სსსკ 186-ე მუხლის შესაბამისად, არ უნდა მიიღოს განცხადება და განჩინებაში უნდა განმარტოს, თუ რომელი დაინტერესებული პირის განცხადებით შეიძლება აღიძრას მოცემული საქმე. იმ მოქალაქის ოჯახის სრულწლოვანი წევრები, რომელთა ინტერესებსაც უშუალოდ შეეხება ამ მოქალაქის ქმედუწაროების შეზღუდვის შესახებ საქმის აღძვრა, პროცესში მონაწილეობენ განმცხადებლებლად როგორც იმ შემთხვევაში, როდესაც ისინი თვითონ მიმართავენ სასამართლოს, ისე იმ შემთხვევაშიც, როცა საქმეში ისინი ერთვებიან მეურვეობისა და მზრუნველობის ორგანოს, ასევე ფსიქიატრიულ-სამკურნალო დაწესებულების მიერ მათ ინტერესებში შეტანილ განცხადებასთან დაკავშირებით.

იმ პირის ინტერესების დაცვის, რომლის მიმართაც ისმება საკითხი მისი შეზღუდულქმედუნარიანად ან ქმედუნაროდ აღიარების შესახებ, აგრეთვე საქმის გარემოებათა უფრო სრულად და სწრაფად გამორკვევის მიზნით სსსკ 322-ე მუხლის მე-3 ნაწილით დადგენილია ტერიტორიული განსჯადობა მოცემული საქმისა, რომლის შესაბამისადაც განცხადება მოქალაქის შეზღუდულქმედუნარიანად ან ქმედუნაროდ აღიარების შესახებ შეიტანება სასამართლოში მოცემული მოქალაქის საცხოვრებელი ადგილის მიხედვით ან ფსიქიატრიულ-სამკურნალო დაწესებულების ადგილმდებარეობის (ადგილსამყოფელის) მიხედვით, თუ ქმედუნაროდ ასაღიარებელი ან სპირტიანი სასმელებისა ან ფსიქოტროპული ნივთიერებების ბოროტად მომხმარებელი პირი მასშია მოთავსებული.

შეზღუდულქმედუნარიანად აღიარების განცხადებაში აუცილებლად უნდა დასახელდეს ის მტკიცებულებებიც, რომლებიც ადასტურებენ პირის მიერ სპირტიანი სასმელების ან ნარკოტიკული ნივთიერებების ბოროტად გამოყენების გარემოებებს (ფაქტებს) და ასევე, რომლითაც დადასტურდება ამ პირის ოჯახის მძიმე მატერიალური მდგომარეობა. ასეთ მტკიცებულებებად გამოიყენება მოწმეთა ჩვენებები, პოლიციის აქტები, ადმინისტრაციის აქტები სამუშაოსაგან პირის ჩამოცილების შესახებ იმის გამო, რომ იგი სამუშაოზე ნასვამი ან ნარკოტიკული სიმთვრალის მდგომარეობაში გამოცხადდა, ოჯახის შემოსავლების შესახებ დოკუმენტები, ოჯახის წევრთა რაოდენობის შესახებ დოკუმენტები, აგრეთვე სხვა მტკიცებულებები.

ქმედუნაროდ აღიარების განცხადებაში კი უნდა აღინიშნოს გარემოებები, რომლებიც ადასტურებენ ფსიქიკურ (გონებრივ) მოშლილობას და უნდა დასახელდეს შესაბამისი მტკიცებულებებიც, რის გამოც ამ პირს არ ძალუძს შეიგნოს თავისი მოქმედების მნიშვნელობა ან განაგოს იგი. ასეთი მტკიცებულებებია ავადმყოფობის ისტორიის ამონაწერი, რომელიც გაცემულ უნდა იქნეს დადგენილი წესით, ცნობა ფსიქიატრიულ-სამკურნალო დაწესებულებებში პირის ყოფნის შესახებ, მოწმეთა ჩვენებები.

განმცხადებელთა გარდა, რომლებიც აღძრავენ საქმეს, შეზღუდულქმედუნარიანად ან ქმედუნაროდ აღიარების საქმეში მონაწილეობის მისაღებად ერთვებიან „დაინტერესებული პირებიც“. ესენი, პირველ ყოვლისა, არიან პირები, რომელთა სამართლებრივი მდგომარეობის განსაზღვრის მიზნითაც აღძრულია საქმე. ამ პირებს საქმეში აქვთ

პირდაპირი მატერიალურ-სამართლებრივი დაინტერესება, რამეთუ საქმეზე გამოტანილი გადაწყვეტილება პირდაპირ აისახება მათ სამართლებრივ მდგომარეობაზე.

საქმის გარემოებათა უფრო სრულად და ობიექტურად გამოკვლევის მიზნით, კანონი ავალდებულებს სასამართლოს განიხილოს შეზღუდულქმედუნარიანად აღიარების საქმე (განცხადება) მეურვეობისა და მზრუნველობის ორგანოს წარმომადგენლის, აგრეთვე თავად იმ პირის სავალდებულო მონაწილეობით, რომლის წინააღმდეგაც არის ეს საქმე აღძრული. თუ აღძრულია საქმე ქმედუნაროდ აღიარების შესახებ, ის პირი, ვის მიმართაც (ვის წინააღმდეგაც) აღძრულია საქმე მისი ქმედუნაროდ აღიარების შესახებ, ჩაებმება საქმეში (დაიბარებენ სასამართლო სხდომაზე) მონაწილეობის მისაღებად „დაინტერესებულ პირად“, თუ ეს შესაძლებელია მისი ჯანმრთელობის მდგომარეობის მიხედვით (სსსკ 325-ე მუხლი). ეს საკითხი უნდა გადაწყდეს საქმის მომზადების სტადიაზე. აქაც სავალდებულოა მეურვეობისა და მზრუნველობის ორგანოს მონაწილეობა, რაც განპირობებულია მათ მიერ ფიზიკურ პირთა უფლებებისა და ინტერესების დაცვის სახელმწიფოებრივი ფუნქციის განხორციელებით.

დასკვნა იმის შესახებ, შეიძლება თუ არა ფიზიკურ პირი თავისი ჯანმრთელობის მდგომარეობიდან გამომდინარე დაბარებულ იქნეს სასამართლოში და მისცეს ახსნა-განმარტება საქმეზე, შეიძლება შეადგინოს ექსპერტმა. თუ პირი სამკურნალოდ იმყოფება სტაციონარში, მაშინ მისი ქმედუნაროდ აღიარების საქმის განხილვა წარმოებს მისი მონაწილეობის გარეშე. თუ სასამართლომ არ უზრუნველყო საქმეში იმ ორგანოთა და პირთა მონაწილეობა (არ ჩააბა ისინი), რომელთა მონაწილეობაც სავალდებულოა მოცემული კატეგორიის საქმეთა განხილვის დროს, ეს გარემოება გადაწყვეტილების გაუქმების საფუძველია.

თუ პირი, რომელიც ბოროტად იყენებს ალკოჰოლს ან ნარკოტიკებს, თავს აარიდებს სასამართლოში გამოცხადებას, ეს გარემოება არ დააბრკოლებს საქმის არსებითად განხილვას (გადაწყვეტას). ფიზიკურ პირთა იძულებით მოყვანას სასამართლო სხდომაზე კანონი არ ითვალისწინებს. თუ პროცესის მსვლელობისას განმცხადებელი უარს იტყვის თავის მოთხოვნებზე, მაშინ ის შეიძლება შეცვალოს სხვა უფლებამოსილმა პირმა ზემოთჩამოთვლილ პირთაგან. ანუ სსსკ 325-ე მუხლში მითითებულ სხვა პირებს ასეთ შემთხვევაში შეუძლიათ მიმართონ სასამართლოს

განცხადებით იმავე მოქალაქის ქმედუნარიანობის შეზღუდვის შესახებ იმავე საფუძვლებით. ამ დროს ხდება თავისებური შეცვლა ერთი სათანადო მონაწილისა მეორე ასევე სათანადო მონაწილით. არ არის გამორიცხული, რომ სასამართლოს მიმართოს რამდენიმე უფლებამოსილმა პირმაც. ამასთან, ვინც არ უნდა აღძრას საქმე, სამართალდამრღვევის ოჯახის ყველა სრულწლოვანი წევრი პროცესში მონაწილეობას მიიღებს განმცხადებლის სახით, ვინაიდან პროცესი წარმოებს (მიმდინარეობს) მათ საერთო ინტერესებში. დაუშვებელია ქმედუნარიანობის შეზღუდვის გაერთიანება რომელიმე სხვა სასარჩელო ან არასასარჩელო მოთხოვნასთან, კერძოდ, დაუშვებელია ერთდროულად ქმედუნარიანობის შეზღუდვისა და ალიმენტების გადახდევინების საქმეთა განხილვა (გადაწყვეტა).

შეზღუდულქმედუნარიანად ან ქმედუნაროდ ცნობის შესახებ განცხადების წარმოებაში მიღებით მოსამართლე იწყებს მთავარ სხდომაზე განსახილველად საქმის მომზადებას, რისთვისაც უნდა იხელმძღვანელოს როგორც საპროცესო კოდექსის 203-ე მუხლით, ისე 324-ე მუხლით. შეზღუდულქმედუნარიანად პირის აღიარების შესახებ საქმის მომზადება, ძირითადად, მდგომარეობს საქმის მონაწილე პირთაგან მტკიცებულებათა გამოთხოვაში. უნდა დადგინდეს, თუ რომელ მოწმეს შეუძლია მისცეს ჩვენება იმ პირის ყოფაქცევის თაობაზე, რომლის წინააღმდეგაც აღძრულია საქმე. აუცილებელია საქმეს დაერთოს პოლიციის ორგანოთა აქტები და სხვა საჭირო დოკუმენტები.

ქმედუნაროდ ცნობის საქმეზე მოსამართლის მიერ შესრულებული ერთ-ერთი მოსამზადებელი მოქმედებაა სასამართლო-ფსიქიატრიული ექსპერტიზის დანიშვნა პირის ფსიქიკური მდგომარეობის გამორკვევის (განსაზღვრის) მიზნით. თუ არსებობს საკმაო მონაცემები ფიზიკური პირის სულიერი ავადმყოფობის ან ჭკუასუსტობის ანუ ფსიქიკური აშლილობის შესახებ, მოსამართლე საქმის მომზადების წესით ნიშნავს სასამართლო-ფსიქიატრიულ ექსპერტიზას. განმცხადებელს უფლება აქვს საქმის მომზადების სტადიაზე სასამართლოს წარუდგინოს მის მიერ მოწვეული ფსიქიატრიული ექსპერტის დასკვნა ამ მოქალაქის ფსიქიკური მდგომარეობის თაობაზე. ასეთი ექსპერტიზა უნდა დაინიშნოს, თუ არსებობს სარწმუნო (დამაჯერებელი) მონაცემები პირის სულიერი ავადმყოფობის ან გონებასუსტობის შესახებ. ასეთი მონაცემების საკმარისობა შეიძლება დადგინდეს, თუ არსებობს შესაბამისი დოკუმენტე-

ბი. მაგალითად, ცნობა თანდაყოლილი გონებრივი ნაკლის, ფსიქიატრთან აღრიცხვაზე ყოფნის, ფსიქიატრიულ-სამკურნალო დაწესებულებებში პირის ყოფნის შესახებ, სასამართლოს განჩინება სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისაგან გათავისუფლებისა და პირის მიმართ სამედიცინო ხასიათის ისეთი იძულებითი ღონისძიების გამოყენების შესახებ, როგორცაა ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში მოთავსება და ა.შ.

თუ სასამართლო დაასკვნის, რომ არ არსებობს საკმარისი მონაცემები პირის ფსიქიკური მოშლილობის შესახებ, მაშინ სასამართლო ფსიქიატრიული ექსპერტიზა არ უნდა დაინიშნოს.

პირის ქმედუნაროდ აღიარების საქმეზე ექსპერტიზის დანიშვნა სავალდებულოა. საქმეში სასამართლო-ფსიქიატრიული ექსპერტიზის აქტის არარსებობა გადაწყვეტილების გაუქმების უპირობო საფუძველია. განსაკუთრებულ შემთხვევაში, თუ პირი, რომლის მიმართაც აღძრულია საქმე მისი ქმედუნაროდ აღიარების შესახებ, აშკარად თავს არიდებს საექსპერტო შემოწმებას, სასამართლოს განმცხადებლის თხოვნით შეუძლია სასამართლო სხდომაზე ფსიქიატრის მონაწილეობით გამოიტანოს განჩინება სასამართლო-ფსიქიატრიული ექსპერტიზისათვის პირის იძულებით გაგზავნის შესახებ. ე.ი. ექსპერტიზაზე იძულებით გაგზავნის საკითხი არ შეიძლება გადაწყდეს მოსამართლის მიერ ერთპიროვნულად.

მოსამართლე მას შემდეგ, რაც ცნობს საქმეს საკმაოდ მომზადებულად, გამოიტანს განჩინებას სასამართლოს სხდომაზე განსახილველად მისი დანიშვნის შესახებ და ატყობინებს პროცესის მონაწილეთ საქმის განხილვის დროისა და ადგილის შესახებ.

იმ შემთხვევაში, როცა ის პირი, ვის წინააღმდეგაც აღძრულია საქმე, თავს აარიდებს სასამართლოში გამოცხადებას, უარს ამბობს მიიღოს უწყება და ა.შ. სასამართლოს შეუძლია საქმე განიხილოს მის გარეშე (მის დაუსწრებლად), რამეთუ კანონის თანახმად, უწყების მიღებაზე უარის თქმა არ წარმოადგენს საქმის განხილვის დამაბრკოლებელ ფაქტორს.

სასამართლო სხდომაზე საქმის განხილვისას სასამართლო არკვევს ნამდვილად ბოროტად და სისტიმატურად იყენებს თუ არა პირი სპირტიან სასმელებსა და ნარკოტიკებს (გამაბრუებელ ნივთიერებებს) და ნამდვილად აყენებს თუ არა ოჯახს მძიმე მატერიალურ მდგომარეობაში, ასევე არკვევს ოჯახის შემადგენლობაში შრომისუნარო სარჩენი პირების (კმაყოფაზე მყოფთა) არსებობას.

სასამართლო განხილვისას ოჯახის სრულწლოვანი წევრი იმ მოქალაქისა, რომელიც ბოროტად იყენებს სპირტიან სასმელებს ან ნარკოტიკულ ნივთიერებებს, შესაძლოა, მისი ქმედუნარიანობის შეზღუდვის წინააღმდეგი იყოს. მოცემულ შემთხვევაში, თუ ოჯახის რომელიმე წევრი იმ საქმის განხილვის წინააღმდეგი იქნება, რომელიც დაწყებულია ოჯახის სხვა წევრის განცხადებით, ეს გარემოება ვერ გახდება საქმისწარმოების შეწყვეტის საფუძველი. ეს მხოლოდ სსსკ 272-ე მუხლით გათვალისწინებულ შემთხვევებშია დასაშვები.

თუ ფიზიკური პირი ან მისი წარმომადგენელი სადავოდ გახდის ქმედუნარიანობის შეზღუდვის საფუძველებს, ეს არ დააბრკოლებს საქმის განხილვას უდავო წარმოების წესით, ვინაიდან მოცემული კატეგორიის საქმეებზე სასარჩელო წარმოება კანონით არ არის გათვალისწინებული. ამ საქმეთა სპეციფიკა გამორიცხავს მორიგების შესაძლებლობასაც. კანონი არ ითვალისწინებს სავალდებულო წესით სასამართლო სხდომაზე ექსპერტ-ფსიქიატრის დაბარებას. თუმცა იმ შემთხვევებში, როცა სასამართლოსთვის საეჭვოა (არსებობს ამ ეჭვის საფუძველი) სასამართლო-ფსიქიატრიული ექსპერტიზის დასკვნის დასაბუთებულობა და განსაკუთრებით იმ შემთხვევებში, როცა იმ პირს, რომლის წინააღმდეგაც აღძრულია საქმე მისი ქმედუნაროდ აღიარების შესახებ, თავისი ჯანმრთელობის მდგომარეობის მიხედვით შეუძლია მისცეს ჩვენება და ხდება მისი გამოძახება სასამართლოში, სასამართლო სხდომაზე ექსპერტის მონაწილეობა აუცილებელია. სასამართლო ამოწმებს ყველა მასალას, რაც საქმეშია და გამოაქვს გადაწყვეტილება. პირის შეზღუდულქმედუნარიანად ან ქმედუნაროდ აღიარების საქმეზე გამოტანილი გადაწყვეტილების გასაჩივრება შეიძლება საერთო საფუძველზე სააპელაციო, ხოლო შემდეგ საკასაციო წესით. ქმედუნარიანობის შეზღუდვის ან ქმედუნაროდ აღიარების შესახებ კანონიერ ძალაში შესული გადაწყვეტილების ასლი იგზავნება მეურვეობისა და მზრუნველობის ორგანოში, რომელიც წყვეტს მეურვის ან მზრუნველის დანიშვნის საკითხს. მეურვესა და მზრუნველს ევალება სამეურვეო და სამზრუნველო პირის მიერ სამოქალაქო-სამართლებრივი გარიგებების დადებაზე კონტროლის განხორციელება, ასევე მათი ინტერესების წარმომადგენლობა სასამართლოში.

სასამართლოს გადაწყვეტილება, რომლითაც პირი აღიარებულია შეზღუდულქმედუნარიანად ან ქმედუნაროდ, წარმოადგენს შეზღუ-

დელქედუნარიანისათვის მზრუნველის, ხოლო ქედუნაროსთვის — მეურვის დანიშვნის საფუძველს. სწორედ ამიტომ უნდა გაეგზავნოს მეურვეობისა და მზრუნველობის ორგანოებს სასამართლო გადაწყვეტილების ასლი.

თუ აღარ არსებობს სსსკ 323-ე მუხლით დადგენილი პირის ქედუნარიანობის შეზღუდვის ან ქედუნაროდ აღიარების საფუძველები, მაშინ შეიძლება აღიძრას ქედუნარიანობის აღდგენის შესახებ საქმე.

2. ფიზიკური პირის ქედუნაროდ აღიარება. ქედუნაროდ შეიძლება აღიარონ ის, ვისაც ფსიქიკური მოშლილობის შედეგად არ შეუძლია გაიგოს თავისი მოქმედებების მნიშვნელობა, ან უხელმძღვანელოს მას.

პირის ქედუნაროდ ცნობის წარმოება რიგი თავისებურებებით ხასიათდება, კერძოდ: ქედუნარობის საფუძველს ობიექტური ხასიათი აქვს, ეს არის თანდაყოლილი გონებასუსტობა, ან ფსიქიკური (სულიერი) ავადმყოფობა, რომლის შედეგად (რომლის გამოც) პირს არ ძალუძს გააცნობიეროს თავისი მოქმედებები ან უხელმძღვანელოს მათ. ქედუნაროდ შეიძლება ცნობილ იქნეს 7 წელს მიღწეული პირი. საქმის მომზადების თავისებურებაა სავალდებულო წესით სასამართლო-ფსიქიატრიული ექსპერტიზის დანიშვნა. ექსპერტიზაზე გაელისაგან თავის არიდება სასამართლოს უფლებას აძლევს გამოიტანოს განჩინება ექსპერტიზაზე პირის იძულებით გაგზავნის შესახებ. ფსიქიატრიული დაწესებულების აღრიცხვაზე პირის ყოფნა, ავადმყოფობის ისტორია, სტაციონარულ მკურნალობაზე ყოფნა, ვერ შეცვლის ექსპერტიზის დასკვნას. დაინტერესებული პირის სასამართლო სხდომაზე დაბარება და მასში მონაწილეობა დამოკიდებულია ჯანმრთელობის მდგომარეობაზე და ამ საკითხის გადაწყვეტა ხდება ექიმთა მოსაზრებების გათვალისწინებით; პროცესში მონაწილეობენ იგივე პირები, რომლებიც მონაწილეობენ ქედუნარიანობის შეზღუდვის დროს.

პირის ქედუნაროდ აღიარების შედეგია ის, რომ მას უწესდება (ენიშნება) მეურვე და ასევე ის, რომ მისი სახელით მეურვე დებს ყველა გარიგებას. პირის აღიარება ქედუნაროდ, მას ართმევს უფლებათა პირადად განხორციელების შესაძლებლობას. ამდენად, მეურვე მთლიანად, სრული მოცულობით ცვლის ქედუნაროს სამოქალაქო-სამართლებრივ ბრუნვაში.

3. ქედუნარიანობის აღდგენა (პირის აღიარება ქედუნარიანად). პირის ქედუნარიანად აღიარება, უდავო წარმოების საქმთა დამოუკიდებელი, ცალკე კატეგორიაა. პირის ქედუნაროდ აღიარება ან შეზღუდულქმე-

დუნარიანად აღიარება უკადო არაა, რამეთუ სულით ავადმყოფი, რომელიც ქმედუნაროდაა აღიარებული, შეიძლება გამოჯანმრთელდეს, ან მნიშვნელოვნად გაუმჯობესდეს მისი ჯანმრთელობის მდგომარეობა, ზოლო იმან, ვინც ბოროტად იყენებს ალკოჰოლს ან ნარკოტიკებს, შეცვალოს თავისი ყოფაქცევა. ამიტომ, თუ ამას სასამართლო დაადგენს, აუცილებელი გახდება ფიზიკური პირის სამართლებრივი სტატუსის აღდგენა სრული მოცულობით. იმ პირის ქმედუნარიანად აღიარება, რომელიც ადრე შეზღუდულქმედუნარიანად ან ქმედუნაროდ იყო აღიარებული, ზორციელდება დამოუკიდებელ (ცალკე) პროცესში დანტიერესებულ პირთა განცხადებით და ეს საქმე განიხილება სამართალწარმოების საერთო წესებით.

შეზღუდულქმედუნარიანობის გაუქმების ან ქმედუნარიანობის აღდგენის (ქმედუნარიანად აღიარების) განცხადება შეიტანება სსსკ 322-ე მუხლის მე-3 ნაწილით დადგენილი განსჯადობის წესებით, მიუხედავად იმისა, თუ რომელმა სასამართლომ გამოიტანა მანამდე გადაწყვეტილება პირის ქმედუნაროდ ან შეზღუდულქმედუნარიანად აღიარების შესახებ (კერძოდ, მოქალაქის საცხოვრებელი ადგილის მიხედვით, ზოლო თუ იგი მოთავსებული იყო ფსიქიატრიულ-სამკურნალო დაწესებულებაში, მაშინ სამკურნალო დაწესებულების ადგილმდებარეობის მიხედვით). ამრიგად, ქმედუნარიანად პირის აღიარების შესახებ განცხადება აუცილებლად იმ სასამართლომ როდი უნდა განიხილოს (ეს კანონით არაა სავალდებულო), რომელმაც გამოიტანა პირის ქმედუნაროდ ან შეზღუდულქმედუნარიანად აღიარების გადაწყვეტილება. ამ საქმეთა განხილვაში მეურვეობისა და მზრუნველობის ორგანოს წარმომადგენლის მონაწილეობა სავალდებულოა.

შეზღუდულქმედუნარიანობის გაუქმების ან ქმედუნარიანობის აღდგენის შესახებ განცხადება შეაქვთ სსსკ 327-ე და 322-ე მუხლებში მითითებულ პირებს. სასამართლოს მიერ ქმედუნაროდ აღიარებულ პირს უფლება არა აქვს მიმართოს სასამართლოს თავისი ქმედუნარიანობის სრული მოცულობით აღდგენის მოთხოვნით (ანუ არა აქვს უფლება შეიტანოს შესაბამისი განცხადება სასამართლოში), რამეთუ ეს იქნებოდა საპროცესო კოდექსის 186-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის „ვ“ ქვეპუნქტის დარღვევა. ასეთი განცხადების შეტანის (საქმის აღძვრის) უფლება აქვს სსსკ 322-ე მუხლში მითითებულ პირებსა და დაწესებულებებს.

მოცემულ შემთხვევაში საუბარია ახალი საქმის-წარმოების აღძ-

ერის შესახებ და არა ადრე გამოტანილი სასამართლო გადაწყვეტილებების გაუქმების შესახებ განსხვავებით ისეთი შემთხვევისაგან, როცა უგზო-უკვლოდ დაკარგულად აღიარებული ან გარდაცვლილად გამოცხადებული გამოჩნდება ან მისი ადგილსამყოფელი აღმოჩნდება (სსსკ 321-ე მუხლი).

ქმედუნარიანად აღიარების წესი დადგენილია კანონით (სსსკ 327-ე მუხლით). კანონი ითვალისწინებს, რომ სრული მოცულობით პირის ქმედუნარიანად აღიარება შესაძლებელია იმ შემთხვევაში, თუ ის საფუძველები, რომელთა გამოც პირი აღიარეს ქმედუნაროდ ან შეზღუდულქმედუნარიანად აღარ არსებობს (სამოქალაქო კოდექსის 14-ე მუხლის მე-3 ნაწილი და მე-12 მუხლის მე-6 ნაწილი).

განცხადების წარმოებაში მიღების შემდეგ სასამართლომ საქმის მომზადების წესით უნდა გამოითხოვოს და საქმეს დაურთოს გადაწყვეტილების ასლი, რომლითაც მოქალაქე თავის დროზე აღიარებული იყო ქმედუნაროდ. პირის ქმედუნარიანობის საკითხის გადაწყვეტის დროს სასამართლო-ფსიქიატრიული ექსპერტიზის დანიშვნა სავალდებულოა, რამეთუ იმ პირის ქმედუნარიანობის აღდგენა, ვინც სრულ ქმედუნაროდ იყო აღიარებული, მხოლოდ სასამართლო-ფსიქიატრიული ექსპერტიზის დასკვნის საფუძველზეა შესაძლებელი. ამ შემთხვევაში ექსპერტიზა უნდა დაინიშნოს საერთო წესით, სასამართლოს განჩინებით (სსსკ 163-ე მუხლი).

თუ სასამართლო დაადგენს, რომ ქმედუნაროდ აღიარებული გამოჯანმრთელდა ან მისი განმრთელობის მდგომარეობა მნიშვნელოვნად გაუმჯობესდა, რის შედეგადაც მას უკვე ესმის თვისი მოქმედებების მნიშვნელობა და შეუძლია უხელმძღვანელოს მას, სასამართლო გამოიტანს პირის ქმედუნარიანად აღიარების გადაწყვეტილებას.

მოცემული კატეგორიის საქმეზე ძირითადი მტკიცებულებაა სასამართლო-ფსიქიატრიული ექსპერტიზის დასკვნა.

ქმედუნარიანად აღიარების (ქმედუნარიანობის აღდგენის) გადაწყვეტილების საფუძველზე უქმდება ამ პირზე დაწესებული მეურვეობა ან მზრუნველობა.

ქმედუნარიანად აღიარების საქმის აღძვრის პირობაა, თუ სასამართლოს გადაწყვეტილებით შეზღუდულქმედუნარიანად აღიარებულმა შეწყვიტა სპირტიანი სასმელების ან ნარკოტიკების ბოროტად გამოყენება. შეზღუდულქმედუნარიანობის გაუქმების თაობაზე საქმის აღძვრა იმ შემთხვევაშიცაა შესაძლებელი, როცა შეზღუდულქმედუნარიანის ოჯახ-

მა არსებობა შეწყვიტა (მაგალითად, განქორწინების, გარდაცვალების; ოჯახის გაყოფის და ა.შ. შედეგად) და, აქედან გამომდინარე, აღარ არსებობს ამ პირის ვალდებულება გაიღოს სარჩო (სახსრები, თანხა) მის შესანახად.

წარმოდგენილი მტკიცებულებებით (საქმის მასალებით) უნდა დასტურდებოდეს, რომ შეზღუდულქმედუნარიანმა ნამდვილად შეწყვიტა ალკოჰოლის ან ნარკოტიკების ბოროტად გამოყენება. საქმე განიხილება სამოქალაქო პროცესის საერთო წესით, ყველა დაინტერესებულ პირს იბარებენ სხდომაზე. თუ განცხადებაში მითითებული გარემოებები დადასტურდება საქმის მასალებით, სასამართლო გამოიტანს შეზღუდულიქმედუნარიანობის გაუქმებისა და პირის ქმედუნარიანად აღიარების გადაწყვეტილებას.

ქმედუნარიანად აღიარების გადაწყვეტილების კანონიერ ძალაში შესვლის მომენტიდან მუერვება და სხვა შეზღუდვები (მაგალითად, საარჩევნო უფლების განხორციელებასთან დაკავშირებული შეზღუდვები) უქმდება. ქმედუნარიანობის აღდგენა ნიშნავს არა სასამართლო შეცდომის გამოსწორებას, არამედ საქმის ხელახლა გადაწყვეტას (განხილვას) არსებითად, შეცვლილ გარემოებებთან დაკავშირებით.

§5. ქონების უპატრონოდ ცნობა

უპატრონოა ნივთი, რომელსაც არ ჰყავს მესაკუთრე ან რომლის მესაკუთრეც არ არის ცნობილი, ან ნივთი რომელზე საკუთრების უფლებაზეც მესაკუთრემ უარი თქვა. უპატრონო ქონება არ უნდა გავაიგიოთ უყაირათოდ შენახულ ქონებასთან, როცა მესაკუთრე არ იღებს ზომებს იმ ქონების შესანახად, რომელიც წარმოადგენს გარკვეულ საზოგადოებრივ ფასეულობას (რომელსაც საზოგადოებრივი მნიშვნელობა აქვს). ასეთ შემთხვევაში მესაკუთრე შეიძლება დაავალდებულონ სასარჩელო წარმოების გზით, სათანადოდ ისარგებლოს ამგვარი ქონებით.

უპატრონო მოძრავ ქონებას მიეკუთვნება: მიტოვებული ნივთები, ნაპოვარი, უმეთვალყურეო ცხოველები (პირუტყვი), განძი და უპატრონო უძრავი ქონება. უპატრონო უძრავ და მოძრავ ნივთებზე საკუთრების უფლების შექმნა შესაძლებელია, თუ სახეზე იქნება მატერიალური სამოქალაქო კანონით პირდაპირ დადგენილი პირობები ანდა შექმნილი ზანდაზმულობის შესახებ წესების საფუძველზე.

სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 341-ე მუხლის ანალიზის საფუძველზე უნდა დავასკვნათ, რომ სასამართლოში უდავო წარმოების წესით შეიძლება განხილულ იქნეს მოძრავი ნივთის უპატრონოდ ცნობის საქმე.

იმისათვის, რომ მოძრავი ნივთი საკუთრებად იქცეს, ამით დაინტერესებულმა პირმა უნდა განახორციელოს გარკვეული მოქმედებები, რომლებიც ადასტურებენ, რომ ეს ნივთი საკუთრებად იქცა. ამისათვის იმან, ვინც დაუფლა მოძრავ ნივთს, განცხადება უნდა შეიტანოს სასამართლოში ამ ნივთის უპატრონოდ ცნობის შესახებ.

მოძრავი ნივთის უპატრონოდ ცნობის განცხადებაში უნდა მიეთითოს კონკრეტული ნივთი, კერძოდ, თუ რომელი ნივთი (ქონება) უნდა ცნოს სასამართლომ უპატრონოდ, უნდა აღიწეროს ამ ქონების ძირითადი განმასხვავებელი ნიშნები, წარმოდგენილ უნდა იქნეს მტკიცებულებები, რომლებიც ადასტურებენ მესაკუთრის მიერ ქონების მიტოვებას ამ ქონებაზე საკუთრების უფლების შენარჩუნების განზრახვის გარეშე (ანუ მტკიცებულება იმის შესახებ, რომ შეუძლებელია ქონების მესაკუთრის დადგენა), აგრეთვე მტკიცებულება იმის თაობაზე, რომ განმცხადებელი დაუფულა ქონებას (ნივთს), ამასთან, ისეთ ქონებას, რომლის მითვისებაც კანონით არ იკრძალება და არ ირღვევა იმ პირის უფლებები, რომელსაც ამ ნივთის მითვისების უფლება ჰქონდა (ვთქვამთ, არ ირღვევა უფლებამონაცვლის უფლებები).

საქმის მომზადების დროს მოსამართლე არკვევს, თუ ვის (მესაკუთრეს, ქონების ფაქტობრივად მფლობელს და სხვ.) შეუძლია სასამართლოს მიაწოდოს ცნობები ქონების კუთვნილების (მისი მესაკუთრის) თაობაზე, აგრეთვე გამოითხოვს ცნობებს შესაბამისი ორგანოებიდან, კერძოდ, ნივთის კუთვნილების შესახებ ცნობების მიღების მიზნით მოსამართლემ შეიძლება გაგზავნოს შეკითხვა სხვადასხვა ორგანიზაციაში, საქმის გარემოებებისა და მიხედვით, აგრეთვე შესაბამის თანამდებობის პირებთან. თუ ეს აუცილებელია, მოსამართლე აგზავნის შეკითხვას მესაკუთრის შესაძლო საცხოვრებელი ადგილის მიხედვით. თუ აღმოჩნდება სავარაუდოდ უპატრონო ქონების მესაკუთრე ან მისი უფლებამონაცვლე (რომლებიც თავიანთ თავს ჩათვლიან ამ ნივთის მესაკუთრედ), ეს გამოიწვევს განცხადების განუხილველად დატოვებას – სსსკ 311-ე მუხლის საფუძველზე და სასამართლო დაინტერესებულ პირებს განუმარტავს მათ უფლებას შეიტანონ სარჩელი საერთო საფუძველზე.

საქმე განიხილება ღია სასამართლო სხდომაზე სამოქალაქო პროცესის საერთო წესებით. სხდომაზე იბარებენ განმცხადებელს და დაიტერესებულ პირებს.

ნიეთის კუთვნილების შესახებ ცნობების მიღების მიზნით, განცხადების მიღების შემდეგ სასამართლო ადგილობრივ გაზეთში აქვეყნებს ცნობას (პუბლიკაცია – სსსკ 339-ე მუხლი), რომელიც უნდა შეიცავდეს: ა) იმ სასამართლოს დასახელებას, რომელმაც უნდა მიიღოს გადაწყვეტილება ქონების უპატრონოდ გამოცხადების შესახებ; ბ) განმცხადებლის ვინაობას; გ) უპატრონოდ გამოსაცხადებელი ქონების აღწერას; დ) მოთხოვნას იმ პირთა მიმართ, რომელთაც შეიძლება ჰქონდეთ პრეტენზია იმ ქონებაზე, რომელიც უპატრონოდ უნდა გამოცხადდეს, რათა მათ განაცხადონ სასამართლოში თავიანთი უფლებების შესახებ 3 თვის განმავლობაში პუბლიკაციის დღიდან. სასამართლომ შეიძლება დაიბაროს მოწმეებიც – პირები, რომლებიც მოწმენი არიან უპატრონო ქონების აღმოჩენისა და რომლებიც მონაწილეობდნენ ქონების აღწერის აქტის შედგენაში.

სასამართლო უსმენს განმცხადებელს, იკვლევს (ამოწმებს) საქმეში არსებულ ყველა მტკიცებულებას (აღწერის აქტის არსებობას და ა.შ.); დაკითხავს მოწმეებს. იმ შემთხვევაში, როცა არ არის საკმარისი მტკიცებულება იმისა, რომ მოცემულ ნიეთს არ ჰყავს მესაკუთრე, ან მესაკუთრე არ არის ცნობილი, ანდა არსებობენ ფაქტობრივი მფლობელები, რომლებიც სათანადოდ სარგებლობენ ასეთი ნიეთით, სასამართლოს შეუძლია უარი თქვას აღძრული მოთხოვნის დაკმაყოფილებაზე.

თუ სასამართლო მივა იმ დასკვნამდე (ანუ თუ დაადგენს), რომ მოძრავ ნიეთს ნამდვილად არ ჰყავს მესაკუთრე, ან მისი მესაკუთრე უცნობია, ან ნიეთი მიატოვა მესაკუთრემ ამ ნიეთზე საკუთრების უფლების შენარჩუნების განზრახვის გარეშე, მაშინ სასამართლო გამოიტანს გადაწყვეტილებას მოძრავი ქონების უპატრონოდ ცნობისა და მისი იმ პირის საკუთრებაში გადაცემის შესახებ, რომელიც დაეუფლა ამ ქონებას.

დაუსებელია უგზო-უკვლოდ დაკარგულად აღიარებულის, ან გარდაცვლილად გამოცხადებულის ქონების უპატრონოდ ცნობა, რამეთუ ამ პირთა ქონება ან მინდობილ საკუთრებად გადაეცემათ მათ კანონის მიერ მემკვიდრეებს, ან საერთო წესით გადადის მემკვიდრეობით.

ქონების უპატრონოდ ცნობა არ ართმევს მესაკუთრეს შესაძლებლობას ნიეთზე თავისი უფლებები სადავო შემთხვევაში დაიცვას სასარჩევლო წესით.

§6. შვილად აყვანა

1. შვილად აყვანის განცხადების შეტანა. კანონით დადგენილია შვილად აყვანა უდავო წარმოების წესით. სასამართლო წესით შვილად აყვანის მიზანია ბავშვის, აგრეთვე მოცემული საქმის განხილვაში მონაწილე სხვა პირთა უფლებების დაცვის სამართლებრივი გარანტიების გაზრდა.

განცხადება შვილად აყვანის შესახებ სასამართლოში შეაქვთ ბავშვის აყვანის მსურველ პირებს ალტერნატიული განსჯადობის წესით, კერძოდ, მშვილელბლის ან შვილად ასაყვანის საცხოვრებელი ადგილის (ან ადგილსამყოფელის) მიხედვით (სსსკ 349-ე მუხლი). თუმცა, უნდა ითქვას, რომ, თუ მშვილელბელი (შვილად აყვანის მსურველი) საქართველოს მოქალაქეა, რომელიც მუდმივად ცხოვრობს საქართველოს ტერიტორიის ფარგლებს გარეთ, ან თუ მშვილელბელია უცხოელი მოქალაქე ან მოქალაქეობის არმქონე პირი, რომელთაც სურთ საქართველოს მოქალაქის შვილად აყვანა, სასამართლოს უნდა მიმართონ შვილად ასაყვანის საცხოვრებლის (ადგილსამყოფელის) მიხედვით.

პირველ ყოვლისა, კანონმდებელი ადგენს მშობელთა მზრუნველობის გარეშე დარჩენილ ბავშვთა გამოვლენისა და აღრიცხვის წესს. კერძოდ, მეურვეობისა და მზრუნველობის ორგანოები ავლენენ მშობელთა მზრუნველობის გარეშე დარჩენილ ბავშვებს, აღრიცხავენ მათ და კონკრეტული გარემოებებიდან გამომდინარე, ირჩევენ ბავშვების სოციუმის ქვეშ მოწყობის ფორმებს (მეურვეობას, მზრუნველობას, ან შვილად აყვანას და ა.შ.), ხოლო შემდეგ ახორციელებენ კონტროლს მათ მოვლაზე, აღზრდასა და განათლებაზე.

ბავშვების შესახებ ცნობებს მეურვეობისა და მზრუნველობის ორგანოები იღებენ სკოლამდელი, სასკოლო, საგანმანათლებლო, სამკურნალო და სხვა დაწესებულებებიდან, ფიზიკურ პირთაგან, რომელთათვისაც ცნობილია ბავშვები, რომელთაც სჭირდებათ შესაბამისი დახმარება. მეურვეობისა და მზრუნველობის ორგანომ ბავშვის შესახებ ცნობების შემოსვლის დღიდან ერთი თვის განმავლობაში უნდა უზრუნველყოს ბავშვის განთავსება (მოწყობა) ოჯახში, ხოლო, თუ ეს შეუძლებელია, მაშინ ასეთი ბავშვის შესახებ ცნობებს აგზავნის აღმასრულებელი ხელისუფლების შესაბამის ორგანოში, რათა ცენტრალიზებული წესით მოხდეს ბავშვების აღრიცხვა საქართველოს ტერიტორიაზე მუდმივად მცხოვრებ საქართველოს მოქალაქეთა ოჯახებში აღსაზრდელად და მათ შემდგომ

განთავსებაში (მოწყობაში) დახმარება (ხელის შეწყობა). აღმასრულებელი ხელისუფლების ორგანო ბავშვის შესახებ აღნიშნული ცნობების შემოსვლის დღიდან ერთი თვის განმავლობაში ორგანიზებას უწყევს ასეთი ბავშვის განთავსებას (მოწყობას) საქართველოს ტერიტორიაზე მცხვრებ მოქალაქეთა ოჯახში.

მატერიალური სამოქალაქო კოდექსით დადგენილია, თუ ვის მიმართ დაიშვება ან არ დაიშვება შეილება, ვინ შეიძლება იყოს ან არ იყოს მშვილებელი. შეილად აყვანასთან დაკავშირებული სხვა საკითხები განსაზღვრულია სპეციალური კანონით „შვილად აყვანის წესის შესახებ“.

შვილად აყვანის განცხადებაში მითითებულ უნდა იქნეს მონაცემები შვილად ასაყვანისა (იგულისხმება ბავშვის, შვილად ასაყვანის გვარი, სახელი, მამის სახელი, საცხოვრებელი ადგილი ან ადგილსამყოფელი, დაბადების თარიღი, ანუ მონაცემები ბავშვის ასაკის შესახებ, ცნობები მისი მშობლების შესახებ, ჰყავს თუ არა დები და ძმები) და მშვილებლის (მშვილებლების) შესახებ (იგულისხმება მშვილებლის (მშვილებლების) გვარი, სახელი, მამის სახელი, მათი საცხოვრებელი ადგილი), აგრეთვე გარემოებები, რომლებიც ადასტურებენ, რომ შვილება ხდება ბავშვის კეთილდღეობისა და ინტერესებისათვის და მტკიცებულებები, რომლებიც ადასტურებენ ამ გარემოებებს. შვილად აყვანის განცხადებაში განმცხადებელს (განმცხადებლებს) შეუძლია აგრეთვე სასამართლოს სთხოვოს შვილად აყვანის საიდუმლოების უზრუნველყოფა.

ამასთან დაკავშირებით უნდა ითქვას, რომ საერთო წესით ნაშვილებს უნარჩუნდება მისი გვარი, სახელი და მამის სახელი. თუმცა მშვილებლის თხოვნით ნაშვილებს შეიძლება შეეცვალოს სახელი, მამის სახელი, გვარი და შეიძლება მიეკუთვნოს მშვილებლის გვარი, აგრეთვე მშვილებლის მიერ მითითებული სახელი. ნაშვილების გვარის, სახელისა და მამის სახელის შეცვლის შესახებ მიეთითება მისი შვილად აყვანის შესახებ სასამართლოს გადაწყვეტილებაში.

შვილად აყვანის საიდუმლოების უზრუნველყოფის მიზნით მშვილებლებს შეუძლია სასამართლოს სთხოვოს ნაშვილების დაბადების თარიღის შეცვლის შესახებ (არა უშეტეს ექვსი თვისა, ე.ი. შეიძლება იგი ექვსი თვით ადრე (თუ ფაქტობრივად წლის მეორე ნახევარშია დაბადებული) ან გვიან (თუ წლის პირველ ნახევარშია დაბადებული) გატარდეს დაბადებულად), აგრეთვე სთხოვოს სასამართლოს ბავშვის დაბადების ადგილის შეცვლა. სასამართლომ უნდა მიუთითოს ამის შესახებ გადაწყვეტილებაში.

მშვილბელთა თხოვნით (ასეთი თხოვნა უნდა იყოს დაყენებული განცხადებაში) სასამართლოს შეუძლია მიიღოს სამოქალაქო აქტების რეგისტრაციის (ჩაწერის) წიგნში (ბავშვის დაბადების სააქტო ჩანაწერში) ნაშვილების მშობლებად მშვილბელთა ჩაწერის გადაწყვეტილება. ანუ მშვილბლის (მშვილბელთა) სურვილით სასამართლო შეიტანს შესაბამის ცლილებებს ბავშვის დაბადების სააქტო ჩანაწერში. 10 წლის ასაკს მიღწეული ნაშვილების მიმართ ასეთი ჩანაწერის შესატანად აუცილებელია მისი თანხმობა სამოქალაქო კოდექსით გათვალისწინებული შემთხვევების გარდა. ასეთი ჩანაწერის აუცილებლობის შესახებ მითითებულ უნდა იქნეს სასამართლო გადაწყვეტილებაში. მშობლებად არ შეიძლება მშვილბლები ჩაეწერონ მაშინაც, როცა რაიმე ობიექტური მიზეზის გამო სასამართლო უარს ამბობს ნაშვილების აღრინდელი გვარის გამოცვლაზე.

შვილად აყვანის განცხადებას უნდა ერთვოდეს:

ა) მშვილბლის დაბადების მოწმობის ასლი, თუ მშვილბელი არ იმყოფება ქორწინებაში;

ბ) მშვილბელთა (მშვილბლის) ქორწინების მოწმობის ასლი, თუ ბავშვი შვილად აჰყავს დაქორწინებულ პირს (პირებს);

გ) მეორე მეუღლის სახელით წარმოდგენილ უნდა იქნეს სასამართლოში წერილობითი თანხმობა, როცა ბავშვი შვილად აჰყავს ერთ-ერთ მეუღლეს, ან ღოკუმენტი, რომელიც ადასტურებს, რომ მეუღლეებმა შეწყვიტეს საქორწინო (საოჯახო) ურთიერობები, აღარ ცხოვრობენ ერთად ერთ წელზე მეტია და მეორე მეუღლის საცხოვრებელი ადგილი უცნობია. თუ შეუძლებელია განცხადებას დაერთოს შესაბამისი ღოკუმენტი, მაშინ განცხადებაში უნდა მიეთითოს ამ ფაქტების დამადასტურებელი მტკიცებულებები;

დ) გასაშვილებელი ბავშვის მშობლების თანხმობა ბავშვის გაშვილებაზე, რომელიც დადასტურებულ უნდა იქნეს კანონმდებლობით დადგენილი წესით;

ე) მეურვის (მზრუნველის) თანხმობა იმ ბავშვის შვილად აყვანაზე, რომელიც მეურვეობაშია, თუ მას მშობლები არა ჰყავს, ან ჩამორთმეული აქვს მშობლის უფლება;

ვ) სამედიცინო დასკვნა მშვილბლის (მშვილბელთა) აგრეთვე გასაშვილებელი ბავშვის ჯანმრთელობის მდგომარეობის შესახებ.

ზ) ცნობა სამუშაო ადგილიდან დაკავებული თანამდებობისა და ხელ-

ფასის შესახებ, ან შემოსავლების დეკლარაციის ან შემოსავლების შესახებ სხვა დოკუმენტის ასლი;

თ) დოკუმენტი, რომელიც ადასტურებს, რომ მშვილბეგელს აქვს საცხოვრებელი ფართით სარგებლობის უფლება ან საცხოვრებელ ფართზე საკუთრების უფლება.

თუ ნაშვილები საქართველოს მოქალაქეა და იგი შეილად აპყავს უცხოელ მოქალაქეს ან აპატრიდს, განცხადებას უნდა დაერთოს ზემოაღნიშნული დოკუმენტები, აგრეთვე დამატებით სახელმწიფოს კომპეტენტური ორგანოს დასკვნა, რომლის მოქალაქეცაა მშვილბეგელი (თუ მშვილბეგელი აპატრიდია – იმ სახელმწიფოს შესაბამისი ორგანოს დასკვნა, რომელშიც აპატრიდებს აქვთ მუდმივი საცხოვრებელი ადგილი), მათი ცხოვრების პირობების შესახებ და იმის შესახებ, რომ ამ პირებს აქვთ შესაძლებლობა იყვნენ მშვილბეგები; შესაბამისი სახელმწიფოს კომპეტენტური ორგანოს ნებართვა ნაშვილების გაყვანაზე და ამ სახელმწიფოს ტერიტორიაზე მუდმივ ცხოვრებაზე.

თუ საქართველოს ტერიტორიაზე საქართველოს მოქალაქეებს შეილად აპყავთ ბავშვი, რომელიც უცხოელი მოქალაქეა, მაშინ შეილად აყვანის განცხადებას, ზემოაღნიშნული დოკუმენტების გარდა, უნდა დაერთოს აგრეთვე ბავშვის მშობლების ან კანონიერი წარმომადგენლის თანხმობა და იმ სახელმწიფოს კომპეტენტური ორგანოს თანხმობა, რომლის მოქალაქეცაა ბავშვი და თუ ეს საჭიროა ამ სახელმწიფოს კანონმდებლობის შესაბამისად და (ან) საქართველოს საერთაშორისო ხელშეკრულებით, თვითონ ბავშვის თანხმობა შეილებაზე.

განმცხადებლის (განმცხადებელთა) გარდა საქმეში ჩაბმულ უნდა იქნეს აუცილებლად ის ბავშვიც, რომლის შეილებაზეცაა საუბარი და რომლის აზრიც აუცილებლად უნდა გაითვალისწინოს (მხედველობაში მიიღოს) სასამართლომ. მაგალითად, 10 წლის ასაკს მიღწეული ბავშვის შეილად ასაყვანად აუცილებელია მისი თანხმობა. ხოლო ნაშვილების სახელის, მამის სახელისა და გვარის შეცვლა დაიშვება მხოლოდ მისი თანხმობით (სამოქალაქო კოდექსის 1255-ე მუხლის მე-2 ნაწილით გათვალისწინებული გამონაკლისი შემთხვევების გარდა).

შეილად აყვანის საქმეებზე კანონით გათვალისწინებულ შემთხვევებში უფლებამოსილი პირები არიან ასევე მეურვე, მზრუნველი, მამობილი (დედობილი), საბავშვო დაწესებულებების ხელმძღვანელები. ყველა მათგანმა უნდა წარუდგინოს სასამართლოს, ასევე კანო-

ნით განსაზღვრულ შემთხვევებში თავისი თანხმობა ბავშვის შვილებზე წერილობითი ფორმით.

ისმის კითხვა: როგორ უნდა მოიქცეს სასამართლო, თუ საქმეში მონაწილეობის მისაღებად ჩაბმული დაინტერესებული პირები აღძრევენ დავას შვილად აყვანის გამო. ამ შემთხვევაში სასამართლომ უნდა იხელმძღვანელოს სსსკ 311-ე მუხლით, კერძოდ, თუ საქმის განხილვისას აღიძვრება დავა უფლების შესახებ, სასამართლო განუხილველად დატოვებს განცხადებას და დაინტერესებულ პირებს განუმარტავს საერთო წესით სარჩელის აღძვრის უფლებას. „უფლების შესახებ დავაში,“ ამ შემთხვევაში, იგულისხმება დავა „შვილად აყვანის უფლების შესახებ“. თუ დაინტერესებულ პირს თვითონ სურს ბავშვის შვილება და წინააღმდეგია განმცხადებლის მიერ ბავშვის შვილებისა, ასეთი დავა უნდა გადაწყდეს სასარჩელო წარმოების წესით. თუ დაინტერესებული პირი თვითონ არ აპირებს ბავშვის შვილებას, მაგრამ წინააღმდეგია მოცემული კონკრეტული განმცხადებლის (მაგალითად, უცხოელის) მიერ ბავშვის შვილებისა, მაშინ დაინტერესებული პირის ასეთი განცხადება (დავა) არ გამოიწვევს 311-ე მუხლის მე-2 ნაწილით გათვალისწინებულ შედეგებს (ასეთ შემთხვევაში სასამართლომ არ უნდა გამოიყენოს ეს ნორმა). შვილად აყვანის საქმე განიხილება მეურვეობისა და მზრუნველობის ორგანოს სავალდებულო მონაწილეობით.

საქმის მომზადებისას მოსამართლე ავალდებულებს მეურვეობისა და მზრუნველობის ორგანოს ნაშვილების საცხოვრებელი ადგილის (ადგილსამყოფელის) მიხედვით წარუდგინოს სასამართლოს დასკვნა იმის შესახებ, რომ შვილად აყვანა დასაბუთებულია (გამართლებულია) და შეესაბამება ნაშვილების ინტერესებს.

მეურვეობისა და მზრუნველობის ორგანოს დასკვნას უნდა დაერთოს:

- ა) მშვილებლის (მშვილებელთა) ცხოვრების პირობების გამოკვლევის (შემოწმების) აქტი, რომელსაც ადგენს მეურვეობისა და მზრუნველობის ორგანო ნაშვილების საცხოვრებელი ადგილის (ადგილსამყოფელის) მიხედვით ან მშვილებლის (მშვილებელთა) საცხოვრებელი ადგილის მიხედვით;

ბ) ნაშვილების დაბადების მოწმობა;

გ) ნაშვილების ჯანმრთელობის მდგომარეობის, ფიზიკური და გონებრივი განვითარების შესახებ სამედიცინო დასკვნა;

დ) შვილებზე 10 წელს მიღწეული ნაშვილების თანხმობა, აგრეთვე

მისი თანხმობა მისი სახელის, მამის სახელისა და გვარის შეცვლაზე და მშვილბელის (მშვილბელთა) ჩაწერაზე მის მშობლებად (იმ შემთხვევების გარდა, როცა ასეთი თანხმობა კანონის შესაბამისად არ არის საჭირო და აუცილებელი);

ე) ბავშვის მშობლების თანხმობა მის შვილებაზე (თუ მშვილბელები არასრულწლოვანი მშობლები არიან, რომელთაც მიაღწიეს 16 წელს და რომლებიც დაქორწინებული არიან კანონით დადგენილი წესით, მაშინ საჭირო აღარ არის მათი კანონიერი წარმომადგენლების თანხმობა, ან ვთქვათ, თუ ასეთ პირებს დაწესებული ჰქონდათ მეურვეობა და მზრუნველობა მშობელთა არყოლის გამო – მეურვისა და მზრუნველის თანხმობა) ან დოკუმენტი, რომელიც ადასტურებს ერთ-ერთ იმ გარემოების არსებობას, რომელთა დროსაც სამოქალაქო კოდექსის შესაბამისად შვილება დაიშვება ბავშვის მშობელთა თანხმობის გარეშე.

ვ) შვილებზე ბავშვის მეურვის (მზრუნველის) ან მამობილის, დედობილის, ან იმ დაწესებულების ხელმძღვანელის თანხმობა, რომელშიც იმყოფება მშობელთა მზრუნველობის გარეშე დარჩენილი ბავშვი;

ზ) თუ მშვილბელი საქართველოს მოქალაქეა, რომელიც მუდმივად ცხოვრობს საქართველოს ფარგლებს გარეთ, ან თუ მშვილბელი უცხოელი მოქალაქე ან აპატრიდია, რომლებიც არ არიან ბავშვის ნათესავები – დოკუმენტი, რომელიც ადასტურებს ნაშვილების ყოფნას ცენტრალიზებულ აღრიცხვაზე და საქართველოს იმ მოქალაქეთა ოჯახში აღსაზრდელად მისი გადაცემის შეუძლებლობას, რომლებიც მუდმივად ცხოვრობენ საქართველოს ტერიტორიაზე, ან ბავშვის ნათესავების მიერ მისი შვილების შეუძლებლობას ამ ნათესავების მოქალაქეობისა და საცხოვრებელი ადგილის მიუხედავად.

საპროცესო კანონით (350-ე მუხლი) დადგენილია, რომ სასამართლოს განმცხადებლის თხოვნით ან თავისი ინიციატივით, შეუძლია, თუ ეს აუცილებელია, გამოითხოვოს სხვა დოკუმენტებიც (მტკიცებულებები), რომლებიც შეიცავენ შვილად აყვანის საქმისათვის აუცილებელ ცნობებს.

საინტერესოა ასევე ქორწინების გარეშე დაბადებული ბავშვის შვილად აყვანის საკითხი, რომლის დროსაც აუცილებელია დედის წერილობითი თანხმობა, რომელსაც იგი გასცემს ბავშვის დაბადებიდან არაუადრეს ექვსი კვირისა. ამასთან, სასამართლოების მხრიდან მხედველობაშია მისაღები ის გარემოება, რომ შვილად აყვანის დროს გადაწყვეტილება არ მიიღება, თუ მამამ შეიტანა განცხადება მამობის დადგენის ან ბავშ-

ვის შვილად აყვანის შესახებ (სამოქალაქო კოდექსის 1252-ე მუხლი) – აღნიშნულ შემთხვევებში სასამართლო განაცხადებას განუხილველად დატოვებს სსსკ 312-ე მუხლის მე-2 ნაწილის საფუძველზე და განიხილავს მამობის დადგენის სარჩელს. თუ მამობის დადგენის შესახებ საქმეზე მისი ბიოლოგიური მამა თავისი ინიციატივით დამოუკიდებელი მოთხოვნის არმქონე მესამე პირად არ მოითხოვს განმცადებლის (მომავალი მშვილებლის) ჩაბმას, მაშინ ვფიქრობთ, რომ სასამართლომ უნდა ჩააბას იგი ასეთ მესამე პირად, საერთო საფუძველზე, რამეთუ სწორედ ამ სარჩელის განხილვა გახდა სასამართლოს მიერ შვილად აყვანის განცხადების განუხილველად დატოვების საფუძველი. იმ შემთხვევაში, თუ არ დაკმაყოფილდება მამობის დადგენის სარჩელი, მაშინ ამ მესამე პირს უფლება აქვს განმეორებით მიმართოს სასამართლოს განცხადებით შვილად აყვანის თაობაზე.

2. შვილად აყვანის განცხადების განხილვა და გადაწყვეტილების მიღება. შვილად აყვანის გაუქმება. შვილად აყვანის საქმეს სასამართლო განიხილავს თვითონ მშვილებლის (მშვილებელთა) და მეურვეობისა და მზრუნველობის ორგანოს წარმომადგენლის სავალდებულო მონაწილეობით.

თუ ეს აუცილებელია, სასამართლოს შეუძლია საქმეში მონაწილეობის მისაღებად ჩართოს (ჩააბას) ნაშვილების მშობელი (მშობლები), მისი ნათესავეები, აგრეთვე თვითონ 10 წლის ასაკს მიღწეული ბავშვი, ასევე სხვა დაინტერესებული პირები.

აუცილებელია შვილად აყვანის საიდუმლოების უზრუნველყოფა, ამიტომ სასამართლო განმცხადებლის თხოვნით, ან თავისი ინიციატივით შვილად აყვანის საქმეს განიხილავს დახურულ სასამართლო სხდომაზე (350-ე მუხლი).

არსებითად განიხილავს რა შვილად აყვანის განცხადებას, სასამართლოს გამოაქვს განცხადების დაკმაყოფილების გადაწყვეტილება ან მთლიანად, ან ნაწილობრივ ეუბნება უარს მშვილებელს (მშვილებლებს) მათი თხოვნის დაკმაყოფილებაზე ბავშვის შვილად აყვანის, ბავშვის მშობლად (მშობლებად) სააქტო ჩანაწერში მათი ჩაწერის, აგრეთვე ბავშვის დაბადების ადგილისა და თარიღის შეცვლის შესახებ.

კანონით (სსსკ 351-ე მუხლი) დადგენილია, რომ შვილად აყვანა ნამდვილია სასამართლოს გადაწყვეტილების კანონიერ ძალაში შესვლის დღიდან. შვილად აყვანის ნამდვილობის მომენტის განსაზღვრას უაღრესად დიდი სამართლებრივი მნიშვნელობა აქვს, რამეთუ ამ მომენ-

ტის განსაზღვრა ნიშნავს, რომ, თუ სასამართლო დააკმაყოფილებს შვილად აყვანის თხოვნას (განცხადებას), მაშინ მშვილებლის (მშვილებელთა) და ნაშვილების ურთიერთუფლებები და მოვალეობები (ეს უფლებები და მოვალეობები განსაზღვრულია სამოქალაქო კოდექსის შესაბამისი მუხლით) წარმოიშობა შვილად აყვანის შესახებ სასამართლოს გადაწყვეტილების კანონიერ ძალაში შესვლის დღიდან.

შვილად აყვანის საიდუმლოების დაცვის მიზნით, კანონით (სსსკ 351-ე მუხლი) დადგენილია, რომ შვილად აყვანის შესახებ სასამართლოს გადაწყვეტილება განმცხადებლის თხოვნით საჯაროდ არ გამოცხადდება. ჩვენი აზრით, აღნიშნული დებულება ანტიკონსტიტუციურია, რამეთუ კონსტიტუციის თანახმად სასამართლოს აქტები ყველა შემთხვევაში საქვეყნოდ ცხადდება.

სასამართლო ვალდებულია შვილად აყვანის გადაწყვეტილება (გადაწყვეტილების ასლი), რომელშიც მიეთითება ნაშვილებისა და მშვილებლის (მშვილებელთა) შესახებ ყველა მონაცემი, რაც აუცილებელია სარო-ში შვილად აყვანის რეგისტრაციისათვის, მისი კანონიერ ძალაში შესვლის დღიდან ერთი თვის განმავლობაში აცნობოს (გადაუზღაუროს) შვილად აყვანის სახელმწიფო რეგისტრაციისათვის სამოქალაქო აქტების რეგისტრაციის ორგანოს ამ გადაწყვეტილების გამოტანის ადგილის მიხედვით. ასეთი გადაწყვეტილების დარეგისტრირება ხდება მოქალაქეობრივი მდგომარეობის აქტების სახელმწიფო რეგისტრაციისათვის დადგენილი წესით.

სამოქალაქო კოდექსის შესაბამისად, შვილად აყვანის გაუქმება და ბათილად ცნობა ასევე სასამართლო წესით ხდება. თუმცა იმის გამო, რომ შვილად აყვანის გაუქმების საქმეებს დავის ხასიათი აქვთ, მათი განხილვა უნდა მოხდეს სასარჩელო წარმოების წესებით, სამოქალაქო კოდექსის შესაბამისი ნორმების გათვალისწინებით.

§7. დაკარგულ ან განადგურებულ საწარმდგენლო ფასიან ქალაქსა და საორდერო ფასიან ქალაქზე უფლების აღდგენა (გამოწვევითი წარმოება)

საპროცესო კანონი ითვალისწინებს ორი სახის დაკარგულ ან განადგურებულ დოკუმენტზე (ფასიან ქალაქზე) უფლებების აღდგენას სასამართლო წესით, უდავო წარმოების ფარგლებში – ესაა საწარმდგენლო და საორდერო ფასიანი ქალაქები.

თუ რა და რა სახის ფასიანი ქალაქი არსებობს, ეს მითითებულია სამოქალაქო კოდექსში. მათ მიეკუთვნება თამასუქი, ჩეკი, ობლიგაციები და სხვა ფასიანი ქალაქი.

სამოქალაქო ბრუნვაში საორდერო ან საწარმდგენლო დოკუმენტების არსებობა მათ მფლობელებს უქმნის ამ დოკუმენტებზე უფლებების აღდგენის იურიდიულ ინტერესს მათი დაკარგვის ან განადგურების შემთხვევაში.

საწარმდგენლო ფასიანი ქალაქი ეს ის დოკუმენტია, რომლითაც (რომლის მიხედვითაც) ნებისმიერ პირს შეუძლია მოითხოვოს მასში გამოხატული უფლებების განხორციელება.

ფასიანი ქალაქის დაკარგვა შესაბამისი უფლების დაკარგვას უტოლდება (მისი ტოლფასია). ზოგადი (საერთო) წესით, საწარმდგენლო ფასიანი ქალაქის მფლობელის ინტერესების დაცვა მისი დაკარგვის შემთხვევაში სასარჩელო წესით ხორციელდება, ე.ი. უკანონო მფლობელს წარედგინება შესაბამისი დოკუმენტის დაბრუნების ან მიყენებული ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნა.

გამოწვევითი წარმოების (ე.ი. ამ საქმეთა უდავო წარმოების წესით განხილვის) მიზანია უფლებების აღდგენა მხოლოდ ისეთ საწარმდგენლო, აგრეთვე საორდერო ფასიან ქალაქებზე, რომლებიც დაკარგულია ან გაუვარგისებულია და ამის გამო (ამის შედეგად) დაკარგეს ძალა.

ამრიგად, საწარმდგენლო და საორდერო ფასიანი ქალაქებზე უფლებათა აღდგენის წესი გამოიყენება როგორც ამ დოკუმენტების დაკარგვის შემთხვევაში, ისე იმ შემთხვევაშიც, როცა დოკუმენტებმა დაკარგეს საგადამხდლო ნიშნები არაჯეროვნად (არასათანადოდ) შენახვის შედეგად ან რაიმე სხვა მიზეზით.

საორდერო ფასიანი ქალაქით დადასტურებული უფლებები შეიძლება ეკუთვნოდეს როგორც მასში დასახელებულ პირს, ისე სხვა პირსაც, რომელიც კანონიერმა მფლობელმა დანიშნა ამ ქალაქის მიხედვით უფლებამოსილ პირად.

ფასიანი ქალაქის (შემდგომში დოკუმენტი) დაკარგვის ან განადგურების შემთხვევაში პირს უფლება აქვს განცხადებით მიმართოს სასამართლოს დაკარგული ან განადგურებული დოკუმენტის ბათილად ცნობისა და მათზე უფლების აღდგენის შესახებ (სსსკ 328-ე მუხლი). მაგ. სკ-ის 794-ე მუხლის თანახმად, სასაწყობო ან საგირავნო მოწმობის დაკარგვისას ან მოსპობისას მის კანონიერ მფლობელს უფლება აქვს განცხადებით მიმართოს სასამართლოს და მოითხოვოს დაკარგული დოკუმენტის ბათილად

ცნობა და მის ნაცვლად ახალი მოწმობის გაცემა. სასამართლო ამ განცხადებას განიხილავს განსაკუთრებული (იგულისხმება უდავო) წარმომადგენლის წესით. სასამართლოს ამ გადაწყვეტილების საფუძველზე შემნახველი ხელახლა გასცემს სასაწყობო ან საგირავნო მოწმობას.

ლოკუმენტის დაკარგვაში უნდა ვიგულისხმოთ ლოკუმენტის არარსებობა ან ლოკუმენტის მიერ საგადაამხდელი ნიშნების დაკარგვა შენახვის შედეგად ან სხვა მიზეზებით (მაგალითად, ლოკუმენტზე წაშლილია შესაბამისი ჩანაწერი და სხვ.). განმცხადებელს უფლება აქვს მხოლოდ ამ ორ ლოკუმენტზე დააყენოს უფლების აღდგენის საკითხი.

სასამართლოსადმი მიმართვის საფუძველია ლოკუმენტის დაკარგვა ან გაუფუჭება (დაზიანება), რის შედეგადაც საკრედიტო დაწესებულება უარს ამბობს აწარმოოს ოპერაციები საწარმდგენლო ფასიანი ქაღალდის მიხედვით. ასე მაგალითად, ლოკუმენტი შესაძლოა დასველდეს, დაძვინდეს (გაცვდეს), დაიხეს და ა.შ.

უნდა დავაზუსტოთ, რომ საწარმდგენლო ფასიანი ქაღალდის მიხედვით გადახდაზე უარის თქმა არ უნდა მივიჩნიოთ დავად უფლების შესახებ, რამეთუ არსებითად, მოთხოვნათა სადავოდ ქცევა არ ხდება, უარი მხოლოდ მეანაბრის მიერ თავისი უფლებების განხორციელებისა და დადასტურების დადგენილი ფორმის დარღვევის შედეგია. აღნიშნული კატეგორიის საქმის განსჯადობა განისაზღვრება საბუთის (ლოკუმენტის) გამცემი დაწესებულების ადგილმდებარეობის მიხედვით (328-ე მუხლი).

აღსანიშნავია, რომ განცხადება დაკარგული ლოკუმენტის ბათილად ცნობისა და მასზე უფლებების აღდგენის შესახებ სასამართლოში შეიტანება მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ განმცხადებლისათვის უცნობია ამ ლოკუმენტის ხელთმქონე. თუ დაკარგული ლოკუმენტის ხელთმქონე ცნობილია, მაშინ განმცხადებელმა უნდა შეიტანოს სარჩელი ქონების გამოთხოვის შესახებ.

სსსკ 178-ე მუხლში მითითებული ჩვეულებრივი რეკვიზიტების გარდა, განცხადებაში მოცემული უნდა იყოს დაკარგული ან განადგურებული საბუთის (ლოკუმენტის) განმასხვავებელი ნიშნები, ლოკუმენტის გამცემი დაწესებულების სახელწოდება, აგრეთვე გადმოცემულ უნდა იქნეს გარემოებები, თუ რა გარემოებებში დაიკარგა ან განადგურდა ლოკუმენტი.

დაზიანების შემთხვევაში განცხადებას თან უნდა დაერთოს ლოკუმენტის დარჩენილი ნაწილი.

იმ შემთხვევაში, როდესაც განმცხადებელი ითხოვს უფლების აღდგე-

ნას ისეთ დოკუმენტზე, რომელმაც დაკარგა საგადამხდელო ნიშნები, მან განცხადებას უნდა დაუთოს ეს დოკუმენტი, განცხადებაში უნდა მიუთითოს ის მიზეზები, რომელთა გამოც დოკუმენტი გაუვარგისდა.

რა თავისებურებებით ხასიათდება მოცემული კატეგორიის საქმეთა მომზადება?

იძენად, რამდენადაც დაკარგული დოკუმენტის ხელთმქონე უცნობია, მოსამართლე განცხადების მიღების შემდეგ (ანუ საქმის მომზადების) სტადიაზე გამოიტანს განჩინებას საბუთის გამცემი დაწესებულებისათვის (პირისათვის) ამ საბუთით ყოველგვარი გადახდისა და გაცემის (მაგალითად, აკრძალვა საკრედიტო დაწესებულებისათვის) წარმოების აკრძალვის, აგრეთვე განმცხადებლის ხარჯზე ადგილობრივ პრესაში დოკუმენტის ხელთმქონის სასამართლოში მოწვევის შესახებ შეტყობინების პუბლიკაციის თაობაზე (აქედან მომდინარეობს მისი სახელწოდება „გამოწვევითი წარმოება“).

აღნიშნული წესის არსი ისაა, რომ დაკარგულ დოკუმენტზე უფლებების აღდგენის შესახებ საქმის აღძვრის თაობაზე შეტყობინების პუბლიკაცია (გამოქვეყნება) გაზეთში, იძლევა წამოწყებული სასამართლო წარმოების (პროცესის) შესახებ დაკარგული დოკუმენტის ხელთმქონის ინფორმირების საშუალებას.

სსსკ 331-ე მუხლის შესაბამისად, ადგილობრივ პრესაში განხორციელებული პუბლიკაცია უნდა შეიცავდეს: ა) იმ სასამართლოს დასახელებას, რომელშიც შეტანილია განცხადება საბუთის დაკარგვის შესახებ; ბ) განმცხადებლის დასახელებასა (სახელი, გვარი) და მის საცხოვრებელ ადგილს; გ) საბუთის (დოკუმენტის) დასახელებასა და განმასხვავებელ ნიშნებს; დ) დოკუმენტის ხელთმქონეს ეძლევა წინადადება და განესაზღვრება ვადა სასამართლოში ამ დოკუმენტზე თავისი უფლებების შესახებ განცხადებისათვის, რაც შეადგენს სამ თვეს პუბლიკაციის დღიდან. პუბლიკაციის შემდეგ სასამართლოს შეუძლია განიხილოს დაკარგული დოკუმენტის ბათილად ცნობის შესახებ საკითხი მხოლოდ 3- თვიანი ვადის ამოწურვის შემდეგ. იმ დოკუმენტის ხელთმქონე, რომლის დაკარგვის შესახებაცაა განცხადებული, ვალდებულია პუბლიკაციის დღიდან 3 თვის ვადის გასვლამდე განჩინების გამომტან სასამართლოში შეიტანოს განცხადება საბუთზე თავისი უფლების შესახებ და, ამასთან, წარადგინოს დოკუმენტის დედანიც (სსსკ 332-ე მუხლი).

იმ შემთხვევაში, თუ განმცხადებლის მიერ დაკარგული დოკუმენტის

ხელთმქონე დროულად, ანუ პუბლიკაციის დღიდან 3 თვის ვადის გასვლაამდე გამოცხადდება სასამართლოში და შეიტანს განცხადებას, სასამართლო იმ პირის განცხადებას, ვინც დაკარგა საბუთი, განუხილველად დატოვებს. ერთბაშად სასამართლო დაადგენს ვადას (არა უმეტეს 2 თვისა), რომლის განმავლობაშიც საბუთის გამცემ დაწესებულებას (პირს) აეკრძალება აწარმოოს ამ საბუთით გადახდა და გაცემა, ხოლო დაინტერესებულ პირთა დავა ფასიან ქალაქში უფლების შესახებ გადაწყვედა საერთო სასარჩელო წესით. ამის თაობაზე სსსკ 333-ე მუხლში მითითებულია, რომ განცხადების განუხილველად დატოვების შემთხვევაში სასამართლო განუმარტავს განმცხადებელს მის უფლებას, აღძრას სარჩელი საერთო წესით დოკუმენტის ხელთმქონის წინააღმდეგ საბუთის გამოთხოვის შესახებ (ანუ საუბარია საკინდიკაციო სარჩელის აღძვრის თაობაზე), ხოლო საბუთის ხელთმქონეს – მის უფლებას განმცხადებლისაგან მოითხოვოს აკრძალვის ღონისძიებით გამოწვეული ზარალის ანაზღაურება. რაც შეეხება განცხადების განუხილველად დატოვებას, ამ საკითხის მოსმენა ხდება ღია სასამართლო სხდომაზე და მიღებული გადაწყვეტილება აისახება სასამართლოს განჩინებაში, რომლის გამოტანაც ხორციელდება სსსკ 311-ე მუხლის მე-2 ნაწილით დადგენილი წესით.

თუ ადგილობრივ გაზეთში შესაბამისი შეტყობინების პუბლიკაციის დღიდან სამთვიანი ვადის ამოწურვის შემდეგ დოკუმენტის ხელთმქონე არ გამოცხადდება სასამართლოში (არ შემოვა მისგან სსსკ 332-ე მუხლში მითითებული განცხადება), მაშინ სასამართლო შეუდგება საქმის სასამართლო სხდომაზე განხილვას. სასამართლო სხდომაზე დაიბარებს განმცხადებელსა და დოკუმენტის გამცემი ორგანოს წარმომადგენელს. ამდენად, თუ არ იქნა აღძრული დავა დოკუმენტზე უფლების შესახებ, მაშინ სასამართლო, თუ დარწმუნდება, რომ განმცხადებლის მოთხოვნა დასაბუთებულია, აკმაყოფილებს მას და გამოიტანს გადაწყვეტილებას, რომლითაც ბათილად ცნობს დაკარგულ დოკუმენტს და აღადგენს უფლებას დაკარგულ დოკუმენტზე. ამ გადაწყვეტილების საფუძველზე განმცხადებელს წარმოეშობა ანაბრის ან ბათილად ცნობილი საბუთის ნაცვლად ახალი საბუთის (ფასიანი ქაღალდის) მიღების უფლება. მანამდე გაცემული დოკუმენტი ძალას კარგავს და ამ დოკუმენტით მიმართვა საკრედიტო დაწესებულებისადმი აღარ შეიძლება.

იმ შემთხვევაში, როცა დოკუმენტის ხელთმქონე სასამართლოში გამოცხადდება სამთვიანი ვადის გასვლის შემდეგ, მაგრამ სასამართლო სხ-

დომაზე საქმის განხილვამდე, სასამართლომ მისი მოთხოვნით უნდა განიხილოს გაშვებული ვადის აღდგენის საკითხი, რის შემდეგაც, იმ პირის მიერ შეტანილი განცხადება, რომელმაც დაკარგა დოკუმენტი, განუხილველად უნდა დატოვოს (თუ, რა თქმა უნდა, სასამართლო დააკმაყოფილებს ვადის აღდგენის მოთხოვნას), ხოლო დაინტერესებულ პირებს განემარტებათ მათი უფლება, მოითხოვონ საქმის (დავის) განხილვა სასარჩელო წესით (სსსკ 333-ე მუხლი).

მოცემული კატეგორიის საქმე განიხილება სამოქალაქო პროცესის საერთო წესებით. საქმის განხილვის ადგილისა და დროის შესახებ სათანადოდ ინფორმირებული პირების გამოუცხადებლობა სასამართლო სხდომაზე ვერ შეაფერხებს საქმის განხილვას. დოკუმენტის ხელთმქონის გამოუცხადებლობა კანონით დადგენილ სამოციან ვადაში თავისთავად იმას როდი ამტკიცებს, რომ დაკარგული დოკუმენტი ნამდვილად განმცხადებელს ეკუთვნის. ამიტომ სასამართლომ საფუძვლიანად უნდა შეამოწმოს ის მტკიცებულებები, რომლებითაც შეიძლება დაკარგულ დოკუმენტზე განმცხადებლის უფლების დადასტურება. თუ საბუთის ხელთმქონეს, რომელსაც რაიმე მიზეზით დროულად არ განუცხადებია თავისი უფლება აქ დოკუმენტზე, სურს თავისი უფლებებისა და ინტერესების დაცვა, მაშინ აას დაკარგული საბუთის ბათილად ცნობის შესახებ სასამართლოს გადაწყვეტილების კანონიერ ძალაში შესვლის შემდეგ, შეუძლია (უფლება აქვს) აღძრას სარჩელი იმ პირის მიმართ, რომლის სასარგებლოდაც აღიარებულია დაკარგულ დოკუმენტზე უფლება, ანუ რომელსაც დაკარგული დოკუმენტის ნაცვლად მიენიჭა ახალი საბუთის მიღების უფლება, ქონების უსაფუძვლოდ შეძენის ან დაზოგვის შესახებ. მოცემული სარჩელის განხილვა მოხდება საერთო წესით სასარჩელო წარმოების ფარგლებში. დოკუმენტის ხელთმქონის უფლებები და ინტერესები შეიძლება დაცულ იქნეს სასარჩელო ხანდაზმულობის ვადის ფარგლებში.

სასამართლო პრაქტიკა

იურიდიული მნიშვნელობის მქონე ფაქტი; უფლებამონაცვლედ ცნობა

ერთერთ საქმეზე განმცხადებელმა მოითხოვა იურიდიული მნიშვნელობის მქონე ფაქტის დადგენა, კერძოდ იმის დადგენა, რომ გარემოს დაცვის სამინისტროს სახელმწიფო ეკოლოგიური ექსპერტიზის სამმართველოს მიერ დამტკიცებული სახელმწიფო ეკოლოგიური ექსპერტიზის დასკვნაში ერთერთი შპს წარმოადგენს სხვა შპს-ს უფლებამონაცვლეს.

რაიონულმა სასამართლომ დაადგინა ეს იურიდიული მნიშვნელობის მქონე ფაქტი.

მითითებული გადაწყვეტილება სააპელაციო წესით გაასაჩივრა დაინტერესებულმა პირმა საქართველოს გარემოს დაცვის სამინისტრომ და ერთერთმა სააქციო საზოგადოებამ.

საოლქო სასამართლომ განჩინებით გააუქმა მოცემულ საქმეზე რაიონული სასამართლოს მიერ მიღებული გადაწყვეტილება და საქმე ხელახლა განხილვის მიზნით დაუბრუნდა რაიონულ სასამართლოს. სააპელაციო სასამართლომ მიუთითა სსსკ 311-ე მუხლის მეორე ნაწილზე. ამასთან, სააპელაციო სასამართლომ აღნიშნა, რომ თუ იურიდიული ფაქტის დადგენის შესახებ დაინტერესებულმა პირებმა შეიტყვეს სასამართლოს გადაწყვეტილების გამოტანის შემდეგ, მათ უნდა მიეცეთ უფლება გაასაჩივრონ ეს გადაწყვეტილება სააპელაციო წესით და მოითხოვონ მისი გაუქმება და საქმის საერთო სასარჩელო წესით განხილვა, ანუ მოითხოვონ ის, რისი უფლებაც მათ ჰქონდათ გადაწყვეტილების გამოტანამდე, მაგრამ ვერ გააკეთეს ეს მხოლოდ იმიტომ, რომ გვიან გაიგეს ამის შესახებ.

სააპელაციო სასამართლომ ასევე მიუთითა, რომ უფლებამონაცვლეობა არ არის ფაქტის, არამედ იგი სამართლის საკითხთა კატეგორიას მიეკუთვნება, იგი ფაქტის იურიდიული კვალიფიკაცია და ამიტომ იურიდიული კვალიფიკაციის უდავო წესით დადგენას კი საპროცესო კანონმდებლობა არ ითვალისწინებდა.

თავდაპირველმა განმცხადებელმა უზენაეს სასამართლოში შეიტანა საკასაციო საჩივარი და მოითხოვა მოცემულ საქმეზე სააპელაციო სასამართლოს მიერ მიღებული განჩინების გაუქმება და საქმის ხელახლა განხილვის მიზნით საოლქო სასამართლოს ადმინისტრაციული სამართლისა და საგადასახადო საქმეთა სააპელაციო პალატისათვის დაბრუნება შემდეგ გარემოებათა გამო:

1. კასატორს მაჩინია, რომ სააპელაციო სასამართლომ დაარღვია სსსკ 364-ე

მუხლის მოთხოვნა, მისი მოსაზრებით, მითითებული ნორმა მხოლოდ მხარეებს აძლევს უფლებას, გაასაჩივროს გადაწყვეტილება. ვინაიდან გარემოს დაცვის სამინისტრო და სააქციო საზოგადოება მოცემულ საქმეზე არ წარმოადგენდნენ მხარეებს, მათ უფლება არ ჰქონდათ აღნიშნული გადაწყვეტილების გასაჩივრებისა.

2. კასატორის ასევე არასწორად მიაჩნია სააპელაციო სასამართლოს მითითება სსსკ 311-ე მუხლის მეორე ნაწილზე, ვინაიდან მოცემულ შემთხვევაში დავა წარმოიშვა გადაწყვეტილების მიღების შემდეგ.

3. მისივე მოსაზრებით, საქმე განიხილა სასამართლოს უკანონო შემადგენლობაში, ვინაიდან სააპელაციო საჩივარი შეიტანა გარემოს დაცვის სამინისტრომ, ამიტომ ეს საჩივარი უნდა განეხილა ადმინისტრაციული სამართლისა და საგადასახადო საქმეთა პალატას.

4. კასატორის ასევე არასწორად მიაჩნია სააპელაციო სასამართლოს მითითება იმის შესახებ, რომ უფლებამონაცვლეობის საკითხის დადგენა უდავო წარმოების წესით არ შეიძლება და სააპელაციო სასამართლოს თავისი დასკვნები არ უნდა გაეკეთებინა საკითხის მიმართ მაშინ, როდესაც განცხადებას ხელახლა განხილვის მიზნით უბრუნდება ქვემდგომ სასამართლოს.

საკასაციო სასამართლომ არ დააკმაყოფილა საჩივარი შემდეგ გარემოებათა გამო:

არასწორია კასატორის მოსაზრება იმის შესახებ, რომ უფლებამონაცვლეობის საკითხის დადგენა უდავო წარმოების გზითაა შესაძლებელი. სააპელაციო სასამართლომ თავის განჩინებაში სწორად მიუთითა, რომ უფლებამონაცვლეობის საკითხის დადგენა ფაქტის სამართლებრივი საკითხის შეფასებას წარმოადგენდა და ფაქტის სამართლებრივი საკითხის შეფასება – კვალიფიკაციის განსაზღვრა – საქმის უდავო წარმოების წესით დაუსწაველი იყო. აქედან გამომდინარე, ასევე არასწორია კასატორის მითითება, რომ როცა სააპელაციო სასამართლო განცხადებას ხელახლა განხილვისათვის აბრუნებდა რაიონულ სასამართლოში, თითქოს უფლებამოსილი არ იყო, თავისი დასკვნები ჩამოეყალიბებინა განსახილველი საკითხის ირგვლივ. სსსკ 377-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის შესაბამისად, სააპელაციო სასამართლო ამოწმებს გადაწყვეტილებას სააპელაციო საჩივრის ფარგლებში ფაქტობრივი და სამართლებრივი თვალსაზრისით. აქედან გამომდინარე, სააპელაციო სასამართლო უფლებამოსილი იყო, შეეძროშებინა რაიონული სასამართლოს გადაწყვეტილება იმ თვალსაზრისით, შეიძლებოდა თუ არა განცხადებაში მითითებული საკითხების დადგენა უდავო წარმოების წესით, მითუმეტეს, იგი ვალდებული იყო ჩაეტარებინა ამ მიმართებით შემოწმება, ვინაიდან აქლანტი სააპელაციო საჩივარში მიუთითებდა აღნიშნულ გარემოებებზე. მოცემულ შემთხვევაში სააპელაციო სასამართლომ სააპელაციო საჩივრის ფარგლებში შეამოწმა გადაწყვეტილება და იგი არ გასცდენია გადაწყვეტილების შემოწმების ფარგლებს.

საკასაციო სასამართლოს ასევე არასწორად მიაჩნია კასატორის მოსაზრება იმის შესახებ, რომ თითქოს საქმე განიხილა. სასამართლოს უკანონო შემადგენლობამ.

საკასაციო სასამართლო მიუთითებს, რომ მართალია მოცემულ შემთხვევაში სააპელაციო საჩივარი შეიტანა საქართველოს გარემოს დაცვის სამინისტრომ – ადმინისტრაციულმა ორგანომ, მაგრამ ვინაიდან სადავო გადაწყვეტილება გამოტანილი იყო სამოქალაქო საპროცესო სამართალწარმოების წესით, ამ გადაწყვეტილებაზე შეტანილი სააპელაციო საჩივარი უნდა განეხილა სამოქალაქო სამეწარმეო და გაკოტრების საქმეთა პალატას და არა ადმინისტრაციული სამართლისა და საგადასახადო საქმეთა სააპელაციო პალატას.

ამ დავის რაიონულ სასამართლოში განხილვის გაგრძელების შემთხვევაში რაიონულმა სასამართლომ საქმე უნდა განიხილოს ადმინისტრაციული საპროცესო ნორმების გამოყენებით, ვინაიდან საქმეში მოდავე მხარედ ჩაება ადმინისტრაციული ორგანო.

საკასაციო სასამართლოს ასევე არასწორად მიაჩნია კასატორის მოსაზრება სააპელაციო სასამართლოს მხრივ სსსკ 364-ე მუხლის და 311-ე მუხლის მეორე ნაწილის დარღვევის შესახებ.

სსსკ 311-ე მუხლის მეორე ნაწილით, თუ უდავო წარმოების წესით საქმის განხილვისას აღიძვრება დავა ისეთი უფლებების შესახებ, რომლებიც სასამართლოს უწყებრივად ექვემდებარება, სასამართლო განცხადებას განუხილველად დატოვებს და დინტერესებულ პირებს განუმარტავს, რომ მათ აქვთ სარჩელის საერთო საფუძველზე წარმოდგენის უფლება.

მოცემულ შემთხვევაში უდავო წარმოების წესით რაიონულმა სასამართლომ გადაწყვეტილება გამოიტანა 2002 წლის 4 აპრილს. სააპელაციო საჩივარი მოცემულ გადაწყვეტილებაზე შევიდა 2 მაისს ანუ ვადაში, მანამ, სანამ გადაწყვეტილება კანონიერ ძალაში შევიდოდა. ასეთ შემთხვევაში, როცა სააპელაციო სასამართლომ მიიღო გადაწყვეტილება გადაწყვეტილების გაუქმების და განცხადების ხელახლა განხილვისათვის საქმის რაიონულ სასამართლოში დაბრუნების შესახებ, უფლებამოსილი იყო, რაიონული სასამართლოსათვის მიეთითებინა სსსკ 311-ე მუხლის შესაბამისად განცხადების გადაწყვეტის მიზნით შემდგომი საპროცესო მოქმედების ჩატარების მართებულობის შესახებ.

რაც შეეხება კასატორის აპელირებას სსსკ 364-ე მუხლის მოთხოვნათა დარღვევის შესახებ, არც ეს არის სწორი. საკასაციო სასამართლომ მიუთითა და განმარტა, რომ კანონის მოთხოვნა, რომ გადაწყვეტილების სააპელაციო და საკასაციო წესით გასაჩივრება შეუძლიათ მხოლოდ მხარეებს და დამოუკიდებელი სასარჩელო მოთხოვნის მქონე მესამე პირებს, ვერ გავრცელდება იურიდიული ფაქტების დადგენის შესახებ უდავო წარმოების წესით გამოტანილ გადაწყვეტილებებზე, რადგან ასეთი სახის წარმოების დროს არ მონაწილეობენ მხარეები, მესამე პირები დამოუკიდებელი სასარჩელო მოთხოვნით და

თანამშრომელიებს, ამიტომ იურიდიული ფაქტის დადგენის შესახებ გადაწყვეტილების გასაჩივრება შეუძლია ყველა დაინტერესებულ პირს, რომელსაც მიაჩნია, რომ ამ ფაქტის დადგენით შეილახა მისი უფლება.

თუ დაინტერესებულმა პირმა იურიდიული ფაქტის შესახებ შეიტყო სასამართლომ მიერ გადაწყვეტილების გამოტანის შემდეგ, მას უფლება აქვს, გაასაჩივროს ეს გადაწყვეტილება სააპელაციო წესით, მოითხოვოს მისი გაუქმება და საქმის საერთო სასარჩელო წესით განხილვა, თუ ეს გადაწყვეტილება ჯერ კიდევ არ არის შესული კანონიერ ძალაში.

საკმაყოფილო სასამართლომ განმარტა, რომ გადაწყვეტილების კანონიერ ძალაში შესვლის შემთხვევაში, დაინტერესებულ პირებს შეუძლიათ მიმართონ ამ გადაწყვეტილების გამომტან სასამართლოს მისი ბათილად ცნობის შესახებ. თუ გასწევს მათ ბათილად ცნობის შესახებ განცხადების შეტანის ვადა, დაინტერესებულ პირს ამავე საკითხთან დაკავშირებით შეუძლია მიმართოს სასამართლოს საერთო სასარჩელო წარმოების წესით. ამასთან, სსსკ 422 და 423-ე მუხლების მიხედვით სასამართლო გადაწყვეტილება იურიდიული ფაქტის დადგენის შესახებ ვერ დაედება საფუძვლად გადაწყვეტილების ბათილად ცნობას ან ახლად აღმოჩენილ გარემოებათა გამო საქმის განახლებას, რადგან ასეთი გადაწყვეტილება მიღებულია უდავო წარმოების წესით, სადაც არ არიან ურთიერთდაპირისპირებული მხარეები, ხოლო სსსკ 106-ე მუხლის თანახმად, დამტკიცებას არ საჭიროებენ ფაქტები, რომლებიც დადგენილია ერთ სამოქალაქო საქმეზე სასამართლოს კანონიერ ძალაში შესული გადაწყვეტილებით, თუ სხვა სამოქალაქო საქმეების განხილვისას იგივე მხარეები მონაწილეობენ.

განცხადების განხილვისას სასამართლო ვალდებულია, იურიდიული ფაქტის დადგენის შესახებ აცნობოს ყველა დაინტერესებულ პირს, რათა მათ შესაძლებლობა მიეცეთ დროულად განახორციელონ სსსკ 311-ე მუხლის მე-2 ნაწილით მინიჭებული უფლებები და მოითხოვონ საქმის საერთო სასარჩელო წესით განხილვა.

საკმაყოფილო სასამართლომ ასევე მიუთითა, რომ სასამართლოებმა მტკიცედ უნდა დაიცვან სსსკ 313-ე და 315-ე მუხლების მოთხოვნები, რომელთა თანახმად თურთოვლი ფაქტის დადგენა დასაშვებია მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ამ ფაქტის დამადასტურებელი საბუთის სხვა წესით მიღება შეუძლებელია. ამასთან, თურთოვლი ფაქტის დადგენის შესახებ განცხადებასთან ერთად წარმოდგენილი უნდა იყოს მტკიცებულებები, რომლებიც ადასტურებენ განმცხადებლის მიერ სათანადო საბუთების მიღების შეუძლებლობას. ასეთი მტკიცებულებების წარმოდგენას ვერაფერ იურიდიული ფაქტის დადგენის შესახებ განცხადების განხილვა დაუწყებია. ასევე იხილეთ ანალოგიური შინაარსის გადაწყვეტილება (მუხტე 2002 წ. №5 გვ. 737-739) სადაც საკასაციო პალატამ გააუქმა საოლქო სასამართლოს შესაბამისი განჩინებები და საქმე სააპელაციო საჩივრის დასაშ-

ვებობის საკითხის გადაწყვეტის სტადიიდან ხელახლა განხილვის მიზნით დაუბრუნა იმავე სასამართლოს.

საკასაციო სასამართლომ მიიჩნია, რომ სააპელაციო სასამართლოს განჩინებას საფუძვლად არ უდევს საკასაციო საჩივარში მითითებულთ კანონის დარღვევა, ამიტომ სსსკ 410-ე მუხლის საფუძველზე უცვლელად დატოვა იგი. (სუსგ 2002 წ. №12, გვ. 2325-2329).

* * *

იურიდიული მნიშვნელობის მქონე ფაქტის დადგენა

2001 წლის 27 მარტს ე. ლენინაშვილმა განცხადებით მიმართა ვაკე-საბურთალოს რაიონულ სასამართლოს და მოუთხოვა, რომ თბილისში, დელისის ქ. № 1-ის მიმდებარე ტერიტორიაზე 1980 წლიდან ფლობს 870 კვმ. მიწის ნაკვეთს, მგერამ მის დაკანონებაზე უარს ეუბნებიან არქიტექტურისა და მიწის მართვის სამსახურები, რის გამოც განმცხადებელმა მოითხოვა აღნიშნული ტერიტორიისა 870 კვმ. მიწის ნაკვეთის ფლობის, როგორც იურიდიული მნიშვნელობის მქონე ფაქტის დადგენა.

თბილისის ვაკე-საბურთალოს რაიონული სასამართლომ 2001 წლის 5 აპრილის გადაწყვეტილებით დაკმაყოფილა ე. ლენინაშვილის განცხადება და დადგინდა იქნა იურიდიული მნიშვნელობის მქონე ფაქტი, რომ ე. ლენინაშვილი ე. თბილისში, დელისის ქ. № 1-ის მიმდებარე ტერიტორიაზე 1980 წლიდან ფლობს დაახლოებით 870 კვმ. მიწის ნაკვეთს.

2001 წლის 1 ნოემბერს ვაკე-საბურთალოს რაიონულ სასამართლომ განცხადებით მიმართა თბილისის სახელმწიფო სამედიცინო უნივერსიტეტის რექტორმა, რომელმაც იურიდიული მნიშვნელობის მქონე ფაქტის დადგენის შესახებ ვაკე-საბურთალოს რაიონული სასამართლომ 2001 წლის 5 აპრილის გადაწყვეტილებები ბათილად ცნობა მოითხოვა იმ მოტივით, რომ სადავო მიწის ნაკვეთი 1967 წლის 4 ივნისის თბილისის სახალხო დეპუტატთა საჭილაქო საბჭოს აღმასკომის № 47 გადაწყვეტილებითა და თბილისის მერიკომპლექტის კაბინეტის 1998 წლის 26 ოქტომბრის დადგინებით დაუმტკიცდა თბილისის სახელმწიფო სამედიცინო უნივერსიტეტს, რის საფუძველზეც შექმნილთა საკადასტრო რუკა და აძენად, მიწის ნაკვეთი მას ეკუთვნის.

ვაკე-საბურთალოს რაიონული სასამართლომ 2001 წლის 25 დეკემბრს განჩინებით სამედიცინო უნივერსიტეტს უარი ეთქვა განცხადების დაკმაყოფილებაზე, რაც სააპელაციო წესით გაასაჩივრა სახელმწიფო სამედიცინო უნივერსიტეტმა.

თბილისის საოლქო სასამართლომ აღმინისტრაციული სამართალსა და სხვა გადასახდო საქმეთა სააპელაციო პალატის 2002 წლის 28 აპრილის განჩინებით არ დაკმაყოფილა სააპელაციო საჩივარი და შემდეგი მოტივით უცვლელად დარჩა ვაკე-საბურთალოს რაიონული სასამართლოს განჩინება:

1. საოლქო სასამართლომ დადასტურებულად ცნო, რომ თბილისის უნიციპალიტეტის კაბინეტის 1998 წლის 26 ოქტომბრის დადგენილებით თბილისის სახელმწიფო სამედიცინო უნივერსიტეტს დაუმაგრა ადმინისტრაციული შენობის მიერ დაკავებული დაახლოებით 7,5 ჰა მიწის ნაკვეთი ასათიანის ქ. № 7-ში. ვაკე-საბურთალოს რაიონული სასამართლოს 2001 წლის 5 აპრილის გადაწყვეტილებით კი დადგენილ იქნა, რომ ე. ღვინიაშვილი დელისის ქ. № 1-ის მიმდებარე ტერიტორიაზე ფლობს 870 კვ. მიწის ნაკვეთს. საკადასტრო რუკის მიხედვით სამედიცინო უნივერსიტეტი წარმოადგენს 80 935 კვ. მიწის ნაკვეთის მოსარგებლეს, ნაცვლად თბილისის მუნიციპალიტეტის კაბინეტის ზემოაღნიშნული დადგენილებით დამაგრებული 7,5 ჰა მიწის ნაკვეთისა.

2. სააპელაციო სასამართლომ ყურადღება იმ გარემოებაზე გამაზვიელა, რომ საკადასტრო რუკა არ არის დამოწმებული სახელმწიფო რეგისტრატორის ბეჭდით. საქმეში არ მოიპოვება მიწის სარეგისტრაციო ბარათი, რაც თბილისის მუნიციპალიტეტის კაბინეტის დადგენილებით სამედიცინო უნივერსიტეტისათვის დამაგრებული 7,5 ჰა მიწის ნაკვეთის სამართლებრივი მდგომარეობის განსაზღვრის ძირითადი იურიდიული საფუძველია;

3. სააპელაციო სასამართლოს განმარტებით, დელისის ქ. № 7-ის მიმდებარე 870 კვ. მიწის ნაკვეთი, რომელზეც ე. ღვინიაშვილს დაუდგინდა სარგებლობით ფლობის ფაქტი, წარმოადგენს მუნიციპალიტეტის დადგენილებით უნივერსიტეტისათვის დამაგრებული 7,5 ჰა ნაკვეთის მეზობელ მიწის ნაკვეთს, რის გამოც კანონიერ ძალაში შესული გადაწყვეტილება აპელანტის კანონიერ უფლებებზე გავლენას ვერ მოახდენს; (ს. 11)

4. სააპელაციო სასამართლო დაეყრდნო „საქართველოს დედაქალაქის - თბილისის შესახებ“ კანონის 44-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის „ა“ პუნქტს, რომლის თანახმად თბილისის ტერიტორიის ფარგლებში არსებული მიწისა და სხვა ბუნებრივი რესურსების გამოყენების, დაცვისა და კონტროლის წესების განსაზღვრა თბილისის საკრებულოს კომპეტენციაა, ხოლო ამავე მუხლის მე-2 ნაწილის „ა“ პუნქტის მიხედვით მიწის რესურსებით სარგებლობის წესების დაცვა თბილისის მმართველობითი ორგანოს ვუჩქციაა. ამდენად, სააპელაციო პალატის აზრით, მოცემულ საქმეზე სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 422-ე მუხლის „ბ“ პუნქტით გათვალისწინებულ დაინტერესებულ მხარეს წარმოადგენს ქ. თბილისის მერია და არა თბილისის სახელმწიფო სამედიცინო უნივერსიტეტი.

თბილისის სააპელაციო სასამართლომ განიხილავს საკასაციო წესით ასაჩივრებს სახელმწიფო სამედიცინო უნივერსიტეტის რექტორი და შემდეგი საფუძველით ითხოვს მის გაუქმებას: (ს. 12)

1. კასატორს, მიაჩნია, რომ თბილისის სახალხო დემოკრატიულ საქალაქო საბჭოს აღმასკომის 1967 წლის № 47 გადაწყვეტილებისა და თბილისის მუ-

ნიციპალიტიკის კაბინეტის 1998 წლის 26 ოქტომბრის დადგენილების საფუძველზე იგი წარმოადგენს დაინტერესებულ მხარეს, რადგან სადავო ნ. უკეთი უნივერსიტეტს დაუმაგრდა;

2. კასატორის განმარტებით, სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 312-313-ე მუდების თანახმად, სასამართლო იურიდიული მნიშვნელობის მქონე ფაქტს ადგენს მხოლოდ ამ ფაქტების დაზუსტებული საბუთების სხვა წესით მიღების ან დაკარგული საბუთების აღდგენის შეუძლებლობის შემთხვევაში, რასაც მოცემულ შემთხვევაში ადგილი არ ჰქონია;

3. კასატორი მიუთითებს, რომ საკადასტრო რუკის მიხედვით სამედიცინო უნივერსიტეტი წარმოადგენს 80 935 კვ. მიწის ნაკვეთის მოსარგებლეს. თბილისის მუნიციპალიტიკის კაბინეტის ზემოაღნიშნული დადგენილებით უნივერსიტეტს დაუმაგრდა დაახლოებით 7,5 ჰა მიწის ნაკვეთი, სასამართლომ კი არ გააჩინა არსებული პრაქტიკა, რომლის მიხედვითაც სწორედ საკადასტრო რუკით ხდება გამოყოფილი მიწის ნაკვეთის დაზუსტება. საკადასტრო რუკა ბეჭდითაა დამოწმებული, რასაც ასევე არ მიაქცია სასამართლომ ყურადღება.

მოწინააღმდეგე მხარემ ე. ლეინიაშვილმა და მისმა წარმომადგენელმა საკასაციო საჩივარი არ ცნეს, უსაფუძვლობისა და დაუსაბუთებლობის მოტივით მოითხოვა მის დაკმაყოფილებაზე უარის თქმა და თბილისის საოლქო სასამართლოს ადმინისტრაციული სამართლისა და საგადასახადო საქმეთა სააპელაციო პალატის 2002 წლის 26 აპრილის განჩინების უკველვად დატოვება. ამასთან, მოწინააღმდეგე მხარემ აღნიშნა, რომ ამჟამად სადავო 870 კვ. მიწის ნაკვეთი უკვე პრივატიზებული აქვს და ამდენად, მის კერძო საკუთრებას წარმოადგენს.

სამოტივაციო ნაწილი:

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს დიდი პალატა საქმის მასალების გაცნობის, მხარეთა ახსნა-განმარტებების მოსმენის, საკასაციო საჩივრის საფუძველიანობის შესწავლისა და გასაჩივრებული განჩინების კანონიერება-დასაბუთებულობის შემოწმების შედეგად მიიჩნევს, რომ თბილისის სამედიცინო უნივერსიტეტის საკასაციო საჩივარი და განცხადება უნდა დაკმაყოფილდეს, გაუქმდეს თბილისის საოლქო სასამართლოს ადმინისტრაციული სამართლისა და საგადასახადო საქმეთა სააპელაციო პალატის 2002 წლის 26 აპრილის განჩინება, ბათილად იქნეს ცნობილი თბილისის ვაკე-საბურთალოს რაიონული სასამართლოს 2001 წლის 5 აპრილის გადაწყვეტილება იურიდიული მნიშვნელობის მქონე ფაქტის დადგენის შესახებ, განახლდეს საქმის წარმოება და განსახილველად დაუბრუნდეს რაიონულ სასამართლოს შემდეგ გარემოებათა გამო:

თბილისის ვაკე-საბურთალოს რაიონული სასამართლოს 2001 წლის 5 აპრილის გადაწყვეტილებით მხოლოდ მოწმეთა ჩვენებებზე დაყრდნობით სასა-

მართლმ დააკმაყოფილა ე. ლვინიაძეილის განცხადება იურიდიული მნიშვნელობის მქონე ფაქტის დადგენის შესახებ და დაადგინა 1980 წლიდან თბილისში, დელისის ქ. № 1-ის მიმდებარე ტერიტორიაზე, განმცხადებლის მიერ დაახლოებით 870 კვმ, მიწის ნაკვეთის ფლობის ფაქტი. გადაწყვეტილების კანონიერ ძალაში შესვლის შემდეგ სასამართლოს მიმართა და მიწის ნაკვეთზე პრეტენზია განაცხადა თბილისის სახელმწიფო სამედიცინო უნივერსიტეტმა, რომელსაც თბილისის სახალხო დეპუტატთა საქალაქო საბჭოს აღმასკომის 1967 წლის 4 ივნისის № 47 გადაწყვეტილებითა და თბილისის მუნიციპალიტეტის კაბინეტის 1998 წლის 26 ოქტომბრის დადგენილებით, მიმდებარე ტერიტორიაზე - ასათიანის № 7-ში დაუმაგრდა დაახლოებით 7,5 ჰა მიწის ნაკვეთი.

თბილისის სახელმწიფო სამედიცინო უნივერსიტეტს მიაჩნია, რომ იგი სადავო მიწის ნაკვეთის კანონიერი მფლობელია და იურიდიული მნიშვნელობის მქონე ფაქტის დადგენით შეილახა მისი უფლება. უნივერსიტეტი ე. ლვინიაძეილთან სამეზობლო სამართალურთიერთობის სუბიექტია, ამიტომ დიდი პალატის აზრით, სახელმწიფო სამედიცინო უნივერსიტეტი არის სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 311-ე მუხლის მე-2 ნაწილით გათვალისწინებული დაინტერესებული პირი, რომელსაც აქვს ე. ლვინიაძეილთან შედეგების პროცესუალური უფლება (რომლის საფუძვლიანობაც შემდგომ უნდა გადაწყდეს) და რადგან ვაკე-საბურთალოს რაიონული სასამართლოს გადაწყვეტილება იურიდიული მნიშვნელობის მქონე ფაქტის დადგენის შესახებ უკვე კანონიერ ძალაშია შესული, უნივერსიტეტი ასევე უნდა ჩათვალოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 422-ე მუხლის პირველი ნაწილის „ბ“ პუნქტით გათვალისწინებულ დაინტერესებულ პირად; მისი განცხადება იურიდიული მნიშვნელობის მქონე ფაქტის დადგენის შესახებ რაიონული სასამართლოს გადაწყვეტილების ბათილად ცნობაზე დასაშვებია და უნდა დაკმაყოფილდეს, შესაბამისად, უნდა გაუქმდეს თბილისის საოლქო სასამართლოს ადმინისტრაციული სამართლისა და საგადასახადო საქმეთა სააპელაციო პალატის 2002 წლის 26 აპრილის განჩინება, რადგან სააპელაციო პალატამ არასწორად განმარტა სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 311-315-ე მუხლები და 422-ე მუხლის „ბ“ პუნქტს, რაც ამავე კოდექსის 393-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „ვ“ პუნქტის მიხედვით გადაწყვეტილების გაუქმების უდავო საფუძველია, ბათილად უნდა იქნეს ცნობილი თბილისის ვაკე-საბურთალოს რაიონული სასამართლოს 2001 წლის 5 აპრილის გადაწყვეტილება იურიდიული მნიშვნელობის მქონე ფაქტის დადგენის შესახებ და საქმე სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 311-ე მუხლის მე-2 ნაწილის შესაბამისად განსახილველად დაუბრუნდეს ვაკე-საბურთალოს რაიონულ სასამართლოს.

ამასთან, იურიდიული მნიშვნელობის მქონე ფაქტების უდავო წარმოების წესით დადგენასთან დაკავშირებით დიდი პალატა განმარტავს:

1) სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 312-ე მუხლის პირველი ნაწილის თანახმად „სასამართლო ადგენს ფაქტებს, რომლებზეც დამოკიდებულია მოქალაქეთა: და ორგანიზაციათა პირადი ან ქონებრივი უფლებების წარმოშობა, შეცვლა ან მოსპობა“. ამდენად, საპროცესო კანონმდებლობა ითვალისწინებს მხოლოდ ისეთი იურიდიული მნიშვნელობის მქონე ფაქტების დადგენას, რომელთაც სამართლებრივად რაიმე იურიდიული შედეგი, უფლებების წარმოშობა, შეცვლა ან მოსპობა მოჰყვება და უფლების გარეშე მფლობელობის მარტოოდენ ფაქტის დადგენა დაუშვებელია. ამიტომ კოდექსის 315-ე მუხლი იმპერატიულად მიუთითებს, რომ განცხადებაში იურიდიული მნიშვნელობის ფაქტის დადგენის შესახებ უნდა აღინიშნოს, რა მიზნისათვის სჭირდება განმცხადებელს ამ ფაქტის დადგენა.

იურიდიული ფაქტის დადგენის შესახებ განცხადებაში იმ მიზანზე მითითება, რისთვისაც განმცხადებელს ამ ფაქტის დადგენა სჭირდება, წარმოადგენს სასამართლოს მიერ განცხადების წარმოებაში მიღებისა და განხილვის ერთ-ერთ აუცილებელ წინაპირობას. სასამართლომ უნდა შეამოწმოს, მართლა უკავშირებს თუ არა კანონი დასადგენ ფაქტს იმ შედეგს, რომლის დადგომაც განმცხადებელს სურს. თუ შემოწმების შედეგად აღმოჩნდება, რომ იურიდიული მნიშვნელობის მქონე ფაქტის დადგენით განმცხადებელის მიზანი კერ იქნება განხორციელებელი, სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 187-ე მუხლის შესაბამისად, სასამართლომ უნდა გამოიტანოს განჩინება განცხადების მიღებაზე უარის თქმის შესახებ, ხოლო თუ განმცხადებლის მიზნის მიუღწევლობა განცხადების წარმოებაში მიღების შემდეგ გაირკვევა, დატოვოს იგი განუხილველად, თანახმად ამავე კოდექსის 275-ე მუხლისა.

საქმის მასალებით ირკვევა, რომ ე. ლვინიაშვილის განცხადებაში არ იყო აღნიშნული, თუ რა მიზნისათვის სჭირდებოდა მას სადავო მიწის ნაკვეთის ფაქტობრივი ფლობის დადგენა და არც სასამართლო დაინტერესებულა, განმცხადებლის რა მიზანს ემსახურებოდა ამ ფაქტის დადგენა, რაც დიდი პალატის აზრით, სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 312-ე და 315-ე მუხლების უგულვებელყოფაა. რადგან განცხადება არ პასუხობდა კოდექსის 315-ე მუხლის მოთხოვნას, სასამართლოს თავისი განჩინებით ვადა უნდა დაენიშნა ხარვეზის შესავსებად, ხოლო თუ ხარვეზი მითითებულ ვადაში არ იქნებოდა შევსებული, 185-ე მუხლის მიხედვით სასამართლოს უნდა გამოეტანა განჩინება იურიდიული მნიშვნელობის მქონე ფაქტის დადგენის შესახებ განცხადების უპიძრად დატოვების თაობაზე.

2. თბილისის ვაკე-საბურთალოს რაიონული სასამართლოს გადაწყვეტილებით, სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 312-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „ი“ პუნქტის საფუძველზე დადგინდა 870 კვ.მ. სადავო მიწის ნაკვეთის ფლობის ფაქტი, რაც, დიდი პალატის აზრით, დაუშვებელია და კანონის უხეში დარღვევაა, ვინაიდან მითითებული ნორმის თანახმად „სასამართლო განიხილავს საქმებს იურიდიული მნიშვნელობის მქონე სხვა ფაქტების დადგენის შესახებ, თუ კანონმდებლობა არ ითვალისწინებს მათი დადგენის სხვა წესს“. ე. ლვინიაშვილი ითხოვდა უძრავი

ნივთის, 870 კვ. მიწის ნაკვეთის, 1980 წლიდან ფლობის შესახებ იურიდიული მნიშვნელობის მქონე ფაქტის დადგენას. მიწის ფლობა-სარგებლობის საკითხი რეგულირებული იყო როგორც 1989 წლისათვის მოქმედი სამოქალაქო სამართლის (1964 წლის) და მიწის კოდექსებით (1971 წლის), ასევე მკაცრად რეგლამენტირებულია ამჟამად მოქმედი მიწის კანონმდებლობით: „მიწის რეგისტრაციის შესახებ“ 1996 წლის კანონით, „სახელმწიფო საკუთრებაში არსებული არასასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების მიწის მართვისა და განკარგვის შესახებ“ 1998 წლის კანონით, „ფიზიკური პირებისა და კერძო სამართლის იურიდიული პირების სარგებლობაში არსებული არასასოფლო-სამეურნეო დანიშნულება მიწის კერძო საკუთრებად გამოცხადების შესახებ“ 1998 წლის კანონით, ასევე საქართველოს სამოქალაქო კოდექსით (1997 წელი). ამდენად, სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 312-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „ე“ და „ი“ პუნქტების საფუძველზე იურიდიული მნიშვნელობის მქონე ფაქტების დადგენის სახით მიწაზე რაიმე უფლების დადგენა პროცესუალურად დაუშვებელია.

3. სასამართლომ იურიდიული მნიშვნელობის მქონე ფაქტის სახით, ზემოაღნიშნული კანონმდებლობის იგნორირებით, სამართლებრივი საფუძვლების გარეშე, მხოლოდ მოწმეთა ჩვენებებზე დაყრდნობით დაადგინა ე. ღვინიაშვილის მიერ 870 კვ. მიწის ნაკვეთის ფაქტობრივი მფლობელობა. სამოქალაქო კოდექსის 155-ე მუხლის პირველი ნაწილის მიხედვით „მფლობელობა წარმოიშობა ნივთზე ფაქტობრივი ბატონობის ნებითი მოპოვებით“, ხოლო ამავე კოდექსის 156-ე მუხლის თანახმად „მფლობელობა შეწყდება, თუ მფლობელი საშუალოდ თმობს ნივთს ან სხვა გზით კარგავს ნივთზე ფაქტობრივ ბატონობას“. აღნიშნულიდან გამომდინარე, თუ პირი ფაქტობრივად ფლობს ნივთს, იგი უკვე ითვლება ამ ნივთის მფლობელად და რაიმე დადასტურება სასამართლო გადაწყვეტილებით საჭირო არ არის, ხოლო თუ პირი ფაქტობრივად არ ფლობს ნივთს, სასამართლო გადაწყვეტილებით ნივთზე ფაქტობრივი მფლობელობა აღიარებული და დადასტურებული ვერ იქნება.

დიდი პალატა ყურადღებას ამახვილებს იმ გარემოებაზე, რომ სასამართლომ მხოლოდ მოწმეთა ზეპირი განმარტებებით ისე დაუდგინა ე. ღვინიაშვილს სადავო მიწის ნაკვეთის ფლობის ფაქტი, რომ გამოუკვლევია, სამოქალაქო კოდექსის 159-ე მუხლის თანახმად განმცხადებელი იყო თუ არა მიწის კეთილსინდისიერი მფლობელი, მართლზომიერად ფლობდა თუ არა იგი სადავო ქონებას და რა იყო მისი ფლობის სამართლებრივი საფუძველი. ე. ღვინიაშვილმა ვერ მიუთითა სადავო მიწის ნაკვეთის მართლზომიერად ფლობის რაიმე სამართლებრივ საფუძველზე, ამიტომ პალატას მიაჩნია, რომ ვაკე-საბურთალოს რაიონული სასამართლოს კანონიერ ძალაში შესული გადაწყვეტილებით არაკეთილსინდისიერ მფლობელს - ე. ღვინიაშვილს დაუდგინდა არამართლზომიერ მფლობელობაში არსებული მიწის ნაკვეთის ფლობის ფაქტი, რაც დაუშვებელი და აშკარად კანონსაწ-

ინააღმდეგოა. ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, დიდი პალატა განმარტავს, რომ იურიდიული მნიშვნელობის მქონე ფაქტების დადგენის დროს, მიუხედავად უდავო წარმოებისა, სასამართლომ საკუთარი ინიციატივით უნდა გამოიკვლიოს და შეამოწმოს განმცხადებლის კეთილსინდისიერი მულობელობის საკითხი და ვალდებულია იურიდიული მნიშვნელობის მქონე ფაქტების დადგენის შესახებ გადაწყვეტილებაში მიუთითოს მულობელობის სამართლებრივ საფუძველზე.

4. უდავო წარმოების წესით სასამართლოს შეუძლია დაადგინოს არა ნივთზე განმცხადებლის უშუალოდ მფლობელობის ან საკუთრების (სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 132-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „ე“ პუნქტი) უფლება, არამედ ფაქტი, რომ განმცხადებელს გააჩნდა მფლობელობის (საკუთრების) დამადასტურებელი დოკუმენტები ან ეს დოკუმენტები სხვა პირთან ინახებოდა, მაგრამ შემდგომში ისინი დაიკარგა ან სხვადასხვა მიზეზით გამოგანადგურდა და საჭიროა მათი აღდგენა. ამიტომ სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 313-ე მუხლი იურიდიული მნიშვნელობის მქონე ფაქტების დადგენისათვის აუცილებელ პირობად ითვალისწინებს ამ ფაქტების დამადასტურებელი საბუთების სხვა წესით მიღების ან დაკარგული საბუთის აღდგენის შეუძლებლობას. ამასთან, იურიდიული მნიშვნელობის მქონე ფაქტის დადგენის შესახებ განცხადებაში პირს არ შეუძლია შემოიფარგლოს მხოლოდ დაუსაბუთებელი მითითებით, რომ სხვა წესით ვერ შეძლო ამ ფაქტის დადგენა, რადგან კოდექსის 315-ე მუხლი იმპერატიულად ადგენს, რომ განცხადებასთან ერთად „წარმოდგენილი უნდა იყოს მტკიცებულებები, რომლებიც ადასტურებენ განმცხადებლის მიერ სათანადო საბუთების მიღების ან დაკარგული საბუთების აღდგენის შეუძლებლობას“.

სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 313-ე, 315-ე მუხლების მოთხოვნებს საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამეწარმეო და გაკოტრების საქმეთა პალატის 2002 წლის 20 თებერვლის განჩინება განმარტავს (საქმე N 3კ/271-02)*, მაგრამ დიდი პალატა დამატებით მიუთითებს, რომ კოდექსის 315-ე მუხლით გათვალისწინებულ მტკიცებულებას შეიძლება წარმოადგენდეს სხვადასხვა იურიდიული პირების ცნობები, რომ მათ ასეთი ფაქტის დადასტურების უფლებამოსილება არ გააჩნიათ ან ფაქტს იმის გამო ვერ დაადასტურებენ, რომ განადგურდა შესაბამისი ჩანაწერები, საარქივო მასალები, დოკუმენტები, რომელთა საფუძველზეც შესაძლებელი იქნებოდა ფაქტის დამადასტურებელი ცნობის გაცემა. განსახილველ შემთხვევაში ე. ლვინიაშვილის მიერ არ არის დაცული სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 315-ე მუხლის მოთხოვნა განცხადებაზე სათანადო მტკიცებულებების დართვის შესახებ, რაც, დიდი პალატის აზრით, უხეში პროცესუალური დარღვევაა და ასეთი მტკიცებულებების წარმოდგენის გარეშე იურიდიული ფაქტის დადგენის შესახებ განცხადების განხილვა დაუშვებელია.

*იხ. სუსგ, 2002, N 5, სამოქ. გვ. 737-739.

5. იურიდიული მნიშვნელობის მქონე ფაქტის დადგენის სახით ე. ლვინიაშვილს უდავო წარმოების წესით, მართლზომიერი მფლობელობის საკითხის გარკვევის გარეშე, სასამართლომ დაუდგინა თბილისში, დელისის ქუჩაზე მდებარე 870 კვ.მ. მიწის ნაკვეთის 1980 წლიდან ფლობის ფაქტი. იმაგამდ მოქმედი სამოქალაქო სამართლის კოდექსის 93-ე მუხლის პირველი ნაწილითა და მიწის კოდექსის მე-4 მუხლის მე-2 ნაწილის თანახმად, მიწა წარმოადგენდა განსაკუთრებულ სახელმწიფო საკუთრებას და იგი გაიცემოდა მხოლოდ სარგებლობისათვის. ამასთან, აკრძალული იყო ყოველგვარი ქმედება, რომელიც პირდაპირი თუ ფარული ფორმით არღვევდა მიწაზე სახელმწიფო საკუთრების უფლებას.

ვინაიდან ე. ლვინიაშვილმა სასამართლოს ვე მიუთითა 1989 წლიდან სადავო მიწის ნაკვეთის მის მიერ მართლზომიერად ფლობის რაიმე სამართლებრივ საფუძველზე, სადავო მიწა წარმოადგენს სახელმწიფო საკუთრებას და მისი ფლობისა და განკარგვის კომპეტენცია აქვთ მხოლოდ ქალაქ თბილისის მმართველობით ორგანოებს. რადგან საქმეში არ მოიპოვება სამოქალაქო კოდექსის 184-ე მუხლის შესაბამისად, საჯარო რეესტრში რეგისტრირებული უფლებამოსილი პირის განცხადება ამ მიწაზე საკუთრების უფლების მიტოვების შესახებ, რომელიც სავალდებულო ძალას მხოლოდ რეგისტრაციის შემდეგ შეიძენდა და ამდენად, სახელმწიფოს უარი არ უთქვამს მიწის-საკუთრებაზე, იურიდიული მნიშვნელობის მქონე ფაქტის დადგენის ფორმით ე. ლვინიაშვილისათვის მიწის ნაკვეთის ფლობის დადგენა აშკარად კანონსაწინააღმდეგო იყო.

5. „საქართველოს დედაქალაქის - თბილისის შესახებ“ კანონის 440ე მუხლის პირველი ნაწილის „ა“ პუნქტის თანახმად თბილისის ტერიტორიულ ფარგლებში არსებული მიწის გამოყენება, დაცვა და კონტროლი თბილისის მერიის კომპეტენციაა, ამიტომ, დიდი პალატის აზრით, განცხადების განხილვისას სასამართლო ვალდებული იყო, უდავო წარმოების შესახებ ეცნობებინა თბილისის მერიისათვის, რათა მას კომპეტენტური ორგანოების მეშვეობით შეძლებოდა სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 311-ე მუხლის მე-2 ნაწილით გათვალისწინებული უფლების რეალიზაცია. მითითებული ნორმის თანახმად „თუ უდავო წარმოების წესით საქმის განხილვისას აღიძვრება დავა ისეთი უფლების შესახებ, რომლებიც სასამართლოს უწყებრივად ექვემდებარება, სასამართლო განცხადებას განუხილველად დატოვებს და დაინტერესებულ პირებს განუმარტავს, რომ მათ უფლება აქვთ წარმოადგინონ სარჩელი საერთო საფუძველზე“.

სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 311-ე მუხლის მე-2 ნაწილიდან გამომდინარე სასამართლოს მოვალეობა და დაინტერესებულ პირთა პროცესუალური უფლებები საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამეწარმეო და გაკოტრების საქმეთა პალატის 2002 წლის 5 ივლისის გადაწყვეტილებითაც არის განმარტებული (საქმე N 3 კ/661-02)* მაგრამ დიდი პალატა დამატებით

მიუთითებს: იურიდიული მნიშვნელობის მქონე ფაქტის დადგენის შესახებ გადაწყვეტილების გამოტანამდე სასამართლო ვალდებულია, უდავო წარმოების შესახებ შეატყობინოს საეარაულოდ დაინტერესებულ ყველა პირს და პროცესუალურად მისცეს მათ საშუალება, დროულად განაცხადონ თავიანთი დაინტერესებისა და საქმის სასარჩელო წესით განხილვის შესახებ. ამ მოთხოვნის დაუკველობის შემთხვევაში, თუ იურიდიული მნიშვნელობის მქონე ფაქტის დადგენის შესახებ დაინტერესებულ პირთათვის (რომლებსაც მიაწინათ, რომ ამ ფაქტის დადგენით მათი უფლება შეილახა) ცნობილი გახდა გადაწყვეტილების გამოტანის შემდეგ, მათ უფლება აქვთ რაიონული სასამართლოს გადაწყვეტილება გაასაჩივრონ სააპელაციო წესით, მოითხოვონ გადაწყვეტილების გაუქმება და საქმის საერთო სასარჩელო წესით განხილვა, ხოლო თუ გადაწყვეტილება იურიდიული მნიშვნელობის მქონე ფაქტის დადგენის შესახებ უკვე კანონიერ ძალაშია შესული, დაინტერესებულ პირებს, მსგავსად თბილისის სახელმწიფო სამედიცინო უნივერსიტეტისა, შეუძლიათ გადაწყვეტილების გამომტან სასამართლოს მიმართონ სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 422-ე მუხლის პირველი ნაწილის „ბ“ პუნქტის საფუძველზე და მოითხოვონ ამ გადაწყვეტილების ბათილად ცნობა.

7. იურიდიული მნიშვნელობის ფაქტის დადგენის შესახებ განცხადებაში ე. ლვინიაშვილი აღნიშნავდა, რომ არქიტექტურისა და მიწის მართვის სამსახურები უარს ეუბნებოდნენ მიწის დაკანონებაზე და რადგან მიწის სადავობის შესახებ სასამართლოსათვის იმთავითვე გახდა ცნობილი, უდავო წარმოების წესით, იურიდიული მნიშვნელობის მქონე ფაქტის დადგენის გზით, სადავო ნაკვეთზე ი. ლვინიაშვილის მფლობელობის ფაქტის დადგენა, დიდი პალატის აზრით, პროცესუალურად დაუშვებელი იყო და კანონის უხეშ დარღვევას წარმოადგენს. რაიონული სასამართლო, სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 187-ე მუხლის ანალოგიურად, ვალდებული იყო განჩინება გამოეტანა იურიდიული მნიშვნელობის მქონე ფაქტის დადგენის შესახებ განცხადების მიღებაზე უარის თქმის თაობაზე და ე. ლვინიაშვილისათვის განემარტა, რომ ადმინისტრაციული საპროცესო კოდექსის მე-2 მუხლის მე-2 ნაწილის „გ“ პუნქტის თანახმად მას შეეძლო გაესაჩივრებინა არქიტექტურისა და მიწის მართვის სამსახურების უარი მიწის დაკანონებაზე. (საქართველოს უზენაესი სასამართლოს დიდი პალატის გადაწყვეტილებანი 2001-2002 წწ. გვ. 69-76).

* * *

მფლობელობა; იურიდიული მნიშვნელობის ფაქტის დადგენა და ფართის დაბრუნება

გოცირიძემ განცხადებით მიმართა რაიონულ სასამართლოს და მოითხოვა იურიდიული ფაქტის დადგენის შესახებ ი. შჩუკინას სარჩელის საფუძველზე

ამავე სასამართლოს გადაწყვეტილების ბათილად ცნობა და საქმის წარმოების განახლება. მან მიუთითა, რომ აღნიშნული გადაწყვეტილებით შჩუკინას სახელზე აღრიცხული სახლთმფლობელობის თანამფლობელია. მისი აზრით, სასამართლოს არ გამოურკვევია ფლობდა თუ არა შჩუკინასთან ერთად ვინმე სადავო ფართს და აღნიშნულ საქმის განხილვისას გოცირიძე მხარედ არ გამოუძახია.

რაიონული სასამართლოს განჩინებით ბათილად იქნა ცნობილი ამავე სასამართლოს 2001 წლის გადაწყვეტილება იურიდიული ფაქტის დადგენის შესახებ, ხოლო 2002 წლის გადაწყვეტილებით შჩუკინას სარჩელი ნაწილობრივ დაკმაყოფილდა, დადგინდა შესაბამისი ოთახებს შჩუკინას მიერ ფლობის იურიდიული მნიშვნელობის ფაქტი. გოცირიძის უკანონო მფლობელობიდან გამოთხოვილი იქნა გარკვეული ოდენობის ფართი და მოპასუხეს დაეკისრა საკუთარი ხარჯით მისი პირვანდელ მდგომარეობაში მოყვანა.

აღნიშნულ გადაწყვეტილებაზე სააპელაციო საჩივარი შეიტანა გოცირიძემ, რომელიც საოლქო სასამართლოს გადაწყვეტილებით დაკმაყოფილდა, ხოლო შჩუკინას სარჩელს უარი ეთქვა დაკმაყოფილებაზე.

სააპელაციო პალატამ მიუთითა, რომ მოცემულ შემთხვევაში პირველი ინსტანციის სასამართლომ, ბათილად ცნო რა გასაჩივრებული გადაწყვეტილება, არ უნდა დაედგინა იურიდიული მნიშვნელობის ფაქტი. საოლქო სასამართლომ დადგენილად ცნო, რომ სადავო სახლი უკანონო ნაგებობაა და არ წარმოადგენს სამოქალაქო ბრუნვის ობიექტს ამიტომ მისი განაწილება სასამართლო გადაწყვეტილებით, არ უნდა მომხდარიყო.

სააპელაციო პალატამ არ გაიზიარა პირველი ინსტანციის სასამართლოს გადაწყვეტილება შჩუკინასათვის ფართის ნაწილის მიკუთვნებისა და აღნიშნული ფართის გოცირიძის უკანონო მფლობელობიდან გამოთხოვის შესახებ, ვინაიდან მიიჩნია, რომ საქმის მასალებით არ მტკიცდება შჩუკინას საკუთრების ან კანონიერი მფლობელობის უფლება სახლთმფლობელობის სადავო ნაწილზე, ამრიგად, სამოქალაქო კოდექსის 172-ე და 160-ე მუხლების მიხედვით შჩუკინას ფართის გამოთხოვის მოთხოვნის უფლება არა აქვს.

საოლქო სასამართლოს ეს გადაწყვეტილება საკასაციო წესით გაასაჩივრა შჩუკინამ და მოითხოვა მისი გაუქმება, ახალი გადაწყვეტილების მიღება და სარჩელის დაკმაყოფილება შემდეგი საფუძველებით: სააპელაციო პალატამ სსსკ 311-ე მუხლის ნაცვლად, არასწორად მიუთითა 310-ე მუხლი. პალატამ მიუთითა, რომ რაიონულ სასამართლოს უკანონო ნაგებობის გადაცემა არ უნდა მოეხდინა. რაიონულმა სასამართლომ მხოლოდ მფლობელობის ფაქტი დაადგინა. მოპასუხე გოცირიძე მფლობელს არ წარმოადგენდა, იგი მხოლოდ მოსარგებლე იყო. საქმის მასალებით, მოწმეთა ჩვენებებით და ადგილობრივი დათვალიერებით დადგენილია, რომ სადავო ფართო კასატორის მფლობელობაში იყო მისი დაბადების დღიდან. ამ ფაქტს ადასტურებს ის გარემოება, რომ ამ სათავსში გაღის კასატორის ბინაში შემავალი კარი და ფანჯარა, რომლებიც

გოცირიძემ აგურის კედლების ამოშენებით ამოქოლა, რითაც შჩუკინას არსებული კარებიდან შესვლა აეკრძალა. ამასთან, ბინის განათება, რაც ფანჯრიდან და კარების შემინვიდან ხდებოდა, გაუქმდა. კასატორმა მოპასუხეს დროებით ათხოვა სადავო სათავსი. ამან კი უკანონოდ მიისაკუთრა და აღარ გამოათავისუფლა ფართი, სამოქალაქო კოდექსის 160-ე და 621-ე მუხლებით სადავო ფართო კასატორს ეკუთვნის. ამჟამად ბინაში შესვლა კასატორს უხდება სათავსში არსებული კარებიდან, საიდანაც რაიმე ნივთის შეტანა და გატანა შეუძლებელია, რაც დადასტურებულია ადგილობრივი დათვალიერებითაც.

საკასაციო სასამართლომ გასაჩივრებული განჩინების იურიდიული (სამართლებრივი) დასაბუთების შემოწმების შედეგად საკასაციო საჩივარი არ დააკმაყოფილა შემდეგ გარემოებათა გამო:

საოლქო სასამართლომ გასაჩივრებული განჩინებით დადგენილად ცნო შემდეგი ფაქტობრივი გარემოებები:

თბილისში მდებარე საცხოვრებელი სახლი ირიცხება ვოშჩოკინის სახელზე სახლის კანონიერებისა და მფლობელობის იურიდიული საბუთის გარეშე. საქმის მასალებით არ დასტურდება, რომ შჩუკინა არის ზემოხსენებული სახლის მესაკუთრე ან მართლზომიერი მფლობელი.

სსსკ 407-ე მუხლის მეორე ნაწილით, საოლქო სასამართლოს კოლეგიის ან პალატის მიერ დამტკიცებულად ცნობილი ფაქტობრივი გარემოებები საეაღლებულია სასამართლოსათვის, თუ წამოყენებული არ არის დამატებითი და დასაბუთებული საკასაციო პრეტენზია (საჩივარი). ამ სახის პრეტენზია კასატორს არ წარმოუდგენია, რაც საოლქო სასამართლოს მიერ დადგენილი ფაქტობრივი გარემოებების დამტკიცებულად მიჩნევის საფუძველია.

საკასაციო სასამართლო იზიარებს სააპელაციო პალატის მოსაზრებას, რომ სადავო სახლი, როგორც უკანონო ნაგებობა, არ წარმოადგენს სამოქალაქო ბრუნვის ობიექტს და იგი სასამართლო გადაწყვეტილებით ვერ განაწილდება. სამოქალაქო კოდექსის მე-7 მუხლის თანახმად, კერძო სამართლებრივი ურთიერთობის ობიექტი შეიძლება იყოს ქონებრივი ან არაქონებრივი ღირებულების მატერიალური და არამატერიალური სიკეთე, რომელიც კანონით დადგენილი წესით ბრუნვიდან არ არის ამოღებული. მოცემულ შემთხვევაში დავის საგანია უძრავი ნივთი – ნაგებობა, რომელიც სამოქალაქო სამართლის ობიექტად მხოლოდ მაშინ მიიჩნევა, თუ იგი კანონიერი საფუძველითაა აშენებული. ამდენად, სამოქალაქო სამართლის ობიექტად უძრავი ნივთის მისაჩნევად მხოლოდ მისი ფლობა, თუნდაც მართლზომიერი, საკმარისი არ არის.

საკასაციო სასამართლო იზიარებს კასატორის მითითებას, რომ გასაჩივრებულ გადაწყვეტილებაში არასწორადაა მითითებული სსსკ 310-ე მუხლი, ნაცვლად 311-ე მუხლისა. სააპელაციო სასამართლომ არსებითად სწორად გამოიყენა ნორმის შინაარსი და განმარტა, რომ იურიდიული მნიშვნელობის ფაქტის დადგენა ხდება უდავო წარმოების წესით და სასარჩელო წარმოების გზით.

აღნიშნული წარმოადგენს რა სსსკ 311-ე მუხლის დანაწესს, ამავე კოდექსის 393-ე მუხლის მე-3 ნაწილის თანახმად, იგი ვერ გახდება საქმეზე მიღებული სწორი გადაწყვეტილების გაუქმების საფუძველი.

ყოველივე ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, საკასაციო სასამართლომ ჩათვა-
ლა, რომ საოლქო სასამართლოს გასაჩივრებული გადაწყვეტილება კანონის
მოთხოვნათა დაცვითაა მიღებული და მისი გაუქმების საფუძველი არ არსებობს
(სუსგ 2003 წ. №9, გვ 2260-2262).

ქალისა და მამაკაცის ქორწინება

„იმავე კოდექსის 313-ე მუხლში კი იმპერატიულად არის აღნიშ-
ნული, რომ სასამართლო იურიდიული მნიშვნელობის ფაქტებს ადგენს
მხოლოდ ამ ფაქტების დამადასტურებელი საბუთების სხვა წესით
მიღების ან დაკარგული საბუთების აღდგენის შეუძლებლობის შემთხ-
ვევაში. სამოქალაქო კოდექსის 1106-ე მუხლის თანახმად ქალისა და
მამაკაცის ქორწინების დამადასტურებელ ერთადერთ სამართლებრივ
საბუთს წარმოადგენს ქორწინების რეგისტრაცია სამოქალაქო აქტების
რეგისტრაციის ორგანოში, ამიტომ ქორწინების იურიდიული მნიშ-
ვნელობის ფაქტის დადგენას მოქმედი კანონმდებლობა მხოლოდ იმ
შემთხვევაში ითვალისწინებს თუ მხარეები რეგისტრირებულ ქორ-
წინებაში იმყოფებოდნენ და დაეკარგათ ქორწინების მოწმობა და მას
სხვა გზით ვერ აღადგენენ.

უდავო წარმოება

მოცემულ შემთხვევაში სასამართლოს მიერ განხილულ იქნა არა
სარჩელი მხარეებს შორის, არამედ განცხადება უდავო წარმოების წეს-
ით.

პალატა იზიარებს სააპელაციო სასამართლოს მოსაზრებას იმის
თაობაზე, რომ სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 310-ე და 312-ე
მუხლები არ ითვალისწინებს სამემკვიდრეო ვადის გაგრძელების თაობა-
ზე განცხადების განხილვას უდავო წარმოების წესით. საპროცესო კოდ-
ექსის 312-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „თ“ პუნქტის თანახმად უდავო
წარმოების წესით შეიძლება განხილულ იქნეს განცხადებები მხოლოდ
მემკვიდრეობის მიღების ფაქტისა და მემკვიდრეობის გახსნის ადგილის
დადგენის შესახებ.

მამობის დადგენის ფაქტი

სამოქალაქო კოდექსის 1190-ე მუხლის მე-3 ნაწილის თანახმად მამობის დადგენისას სასამართლო მხედველობაში იღებს ბავშვის დედისა და მოპასუხის ერთად ცხოვრებას და საერთო მეურნეობის წარმოებას ბავშვის დაბადებამდე, ან ბავშვის ერთად აღზრდას ან რჩენას, ანდა დამამტიციებელ საბუთს, რომელიც სავსებით ადასტურებს მოპასუხის მიერ მამობის აღიარებას.¹

აღნიშნული კანონის ნორმა შესაძლებელია გამოვიყენოთ სასარჩელო წესით საქმის წარმოებისას. იურიდიული მნიშვნელობის მქონე ფაქტის დადგენის წესით მამობის დადგენას და დაბადების სააქტო ჩანაწერში ცვლილების შეტანას კანონი არ ითვალისწინებს (ჩვენ ვერ დავეთანხმებით საკასაციო სასამართლოს ამ მოსაზრებას, უდავო წარმოების განხილვისას ჩვენს მიერ დასაბუთებულია სასამართლოს საპირისპირო დებულება).

სამოქალაქო აქტების რეგისტრაციის კანონის 104-ე მუხლის თანახმად, სამოქალაქო აქტების ჩანაწერებში შესწორებებისა და ცვლილებების შეტანის საფუძველია სასამართლოს გადაწყვეტილება დაბადების აქტის ჩანაწერიდან ბავშვის მამის თაობაზე მონაცემების ამოღების შესახებ. ამავე კანონის 71-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის მიხედვით, დაბადების აქტის ჩანაწერში ბავშვის მამის შესახებ მონაცემების არსებობისას (გარდა იმ შემთხვევებისა, როდესაც მამის შესახებ ჩანაწერი შესრულებულია მშობლების ერთობლივი განცხადების შეტანით) არ კმაყოფილდება მამობის დადგენის რეგისტრაციის მოთხოვნა (სუსგ 2002 წ. №7, გვ 1203-1204).

---

¹ თუ კანონით დადგენილი წესით უკვე არსებობს მამობის ჩანაწერი შესრულებული, მაშინ ბავშვის ბიოლოგიური მამის ან კანონით გათვალისწინებული სხვა უფლებამოსილი პირების მიერ არ შეიძლება მოთხოვნილ იქნეს მამობის დადგენა არც სარ-ში და არც სასამართლოში. მითუმეტეს როცა სკ-ის 1191-ე მუხლის მე-2 ნაწილი პირდაპირ მიუთითებს, რომ მამის ან დედის შესახებ ჩანაწერი სადავო შეუძლია გახადონ ბავშვის მამად ან დედად ჩაწერილმა პირმა..... ხოლო თუ ჩანაწერი არ არსებობს, მაშინ მამობის დადგენა შესაძლებელია როგორც მოპასუხის სიცოცხლეში სასარჩელო წარმოების წესით, ხოლო გარდაცვალების შემთხვევაში უკვე წარმოების წესით, თუ დადასტურდება სკ-ის 1190-ე მუხლის მე-3 ნაწილით დადგენილი გარემოებები.

იურიდიული ფაქტის დადგენა

ერთ-ერთ საქმეზე განმცხადებელს იურიდიული მნიშვნელობის ფაქტის დადგენა ესაჭიროებოდა მსხმოიარე ბალის ნაკვეთზე კომპენსაციის მისაღებად. საკასაციო სასამართლომ აღნიშნა, რომ განმცხადებლის მოთხოვნა იურიდიული მნიშვნელობის მქონე ფაქტის დადგენის შესახებ არ იყო დასაბუთებული და არ ყოფილა დაცული კანონით განსაზღვრული წესები.

სხდომის ოქმის მიხედვით განმცხადებელს არც სააპელაციო პალატის სხდომაზე მიუცია განმარტება იმის თაობაზე, თუ რა მიზნისათვის სჭირდებოდა იურიდიული მნიშვნელობის ფაქტის დადგენა. განმცხადებელს კომპენსაციის მოთხოვნა შეუძლია დამოუკიდებელი სარჩელით, რომელშიც მითითებული იქნება ფაქტობრივ გარემოებებზე. გასაჩივრებული განჩინებით არ არის შელახული კასატორის ინტერესები.

განმცხადებელს უფლება აქვს კომპენსაცია მოითხოვოს დამოუკიდებელი სარჩელით, რომელთა დადასტურებასაც ითხოვს იგი იურიდიული მნიშვნელობის მქონე ფაქტის დადგენის წესით.

სამოქალაქო საქმეთა გამარტივებელი წესით
ბანხილვის თავისებურებანი

§1. ზოგადი დებულებები

მოქმედი სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის ძალაში შესვლამდე, უფლების შესახებ დავა სასამართლოში ერთი და იმავე საპროცესო წესით განიხილებოდა. კერძოდ, მოთხოვნის დასაბუთებულობის ხარისხის, ასევე დავის ხასიათის მიუხედავად, საქმის განხილვა და გადაწყვეტილების გამოტანა სასარჩელო წესით ხდებოდა. თუმცა, მაშინაც არსებობდა და დღესაც არსებობს ისეთი შემთხვევები, როცა საქმის განხილვისას სასარჩელო წარმოებისათვის დამახასიათებელი ყველა ფორმალური წესის გამოყენება, არა მხოლოდ ზედმეტია, არამედ აგრეთვე მიზანშეუწონელიც, ვინაიდან ეს აჭიანურებს უფლების დაცვას იმ შემთხვევაში, როცა აუცილებელია მისი ოპერატიულად დაცვა, გარდა ამისა, ეს სასამართლოებსაც გადატვირთავს ხოლმე. ეს ის შემთხვევებია, როცა განმცხადებლის (მოსარჩელის) მოთხოვნათა დასაბუთებულობა ეჭვს არ იწვევს, რადგან დოკუმენტალურადაა ისინი დადასტურებული, ხოლო მოპასუხეს არ შეუძლია უარყოს აღძრული მოთხოვნა. ასეთ შემთხვევაში პროცესის გამარტივება, ზრდის უფლების დაცვის ეფექტიანობას, უმსუბუქებს სასამართლოს სამუშაოს.

უდავოდ სწორად აღნიშნავს საველევა, რომ „სამოქალაქო საპროცესო ფორმა საჭიროებს, რომ იგი მოყვანილი იქნეს დღესდღეობით არსებულ სამართლის რეალიებთან ლოგიკურ თანაფარდობაში (შესაბამისობაში)“.¹

შექმნილი სიტუაციის გამო, კანონმდებელმა შემოიღო „გამარტივებული წარმოება“, რითაც შესაძლებელი გახდა თამასუქისა და ჩეკის თაობაზე აღძრული სარჩელების გამარტივებულად განხილვა, ან გადახდის ბრძანების გამოტანა, როცა განმცხადებელი მოითხოვს მოპასუხისაგან გარკვეული ფულადი თანხის დავალიანების გადახდევინებას, ან სასამართლო ბრძანების გამოცემა, როდესაც დაყენებულია ლიზინგის საგნის გამცემის მფლობელობაში ლიზინგის საგნის დაბრუნების შესახებ მოთხოვნა.

თავიდანვე უნდა ითქვას ისიც, რომ გამარტივებული წარმოების შემოღება არ იყო გამოწვეული მხოლოდ სამოქალაქო სამართალწარმოებაში შექმ-

¹ იხ. Савельева Т. А. Реформируемый гражданский процесс. / Вестник Саратовской государственной академии права. 1998 г. №1, стр.39.

ნილი დროებითი სირთულეებით. ჩვენი აზრით, საქმეთა განხილვის გამარტივების აუცილებლობას განაპირობებს ისეთი ძირითადი მიზეზი, როგორცაა სახელმწიფოსა და საზოგადოების ბუნებრივი სწრაფვა სამოქალაქო სამართალწარმოების დინამიკურობისაკენ.

სამოქალაქო პროცესის დინამიურობა გულისხმობს იმას, რომ სამოქალაქო სამართალწარმოება იძენს თვისებას, როცა მისი მეშვეობით მაქსიმალურად სწრაფად შეიძლება იქნეს დაცული სამოქალაქო უფლებები, მაგრამ ეს შეხამებული უნდა იყოს უფლებისა და კანონიერი ინტერესების დაცვის მაღალეფექტიანობასთან. სამართალწარმოება შეცვლილ საზოგადოებრივ ურთიერთობებს უნდა შეესაბამებოდეს. პროცესის გამარტივება მისი დინამიზაციის ერთ-ერთი საშუალებაა. სხვა საშუალებებს კი შეიძლება მივაკუთვნოთ მოსამართლეთა შტატების გაზრდა; სასამართლო სისტემის დაფინანსების გაზრდა; სასამართლოთა ტექნიკური აღჭურვა; სამართალში არსებული ხარვეზების აღმოფხვრა და სხვ.

პროცესის დინამიკურობისაკენ სწრაფვა ბოლო დროს განსაკუთრებით გაძლიერდა, თვითონ საზოგადოებრივი ურთიერთობების დინამიურობის გაზრდისა და სამართლებრივი დავების რაოდენობის მომრავლების გამო. მაგრამ ამა თუ იმ სახელმწიფოში წარმოშობილი დროებითი ეკონომიკური სიძნელეები უფრო საბაბია, ვიდრე სამოქალაქო საპროცესო ფორმის გამარტივების მიზეზი. უნდა ითქვას, რომ საპროცესო ფორმის გამარტივება არ შეიძლება დასაწყისად იქნეს პროცესის პრიმიტიულ გამარტივებამდე, რომელსაც მხოლოდ ზიანის მოტანა შეუძლია, არამედ საჭიროა მოფიქრებული, გონივრული გამარტივება, პროცესის დახვეწილი დინამიზაცია, რომელიც მიზნად უნდა ისახავდეს არა უბრალოდ სასამართლოთა განტვირთვას იმ შემთხვევებში, როცა ეს დასაშვებია, არამედ ყველა დაინტერესებული პირის უფლებებისა და კანონიერი ინტერესების მაქსიმალურად სწრაფად დაცვას, რომლის დროსაც უფლებების დაცვა უნდა იყოს ხელმისაწვდომი და ეფექტიანი, თანაც მკაცრად უნდა იყოს დაცული კანონიერების პრინციპი. გარდა ამისა, საჭიროა პროცესის გაიაფება,¹ თუ, რა თქმა უნდა, ეს არ იქნება საზიანო საქმის სწორად გადასაწყვეტად.

---

¹ არსებობს კარგად ნაცნობი დებულება იმის შესახებ, რომ: „იაფი იუსტიცია არ არის ეფექტიანი იუსტიცია.“ ეს მართლაც ასეა, თუმცა სამართლიანად მიიჩნევენ, რომ ამ დებულების არსებითად დაზუსტება საჭირო, კერძოდ, შემდეგნაირად: „იაფი იუსტიცია – ყოველთვის როდი არის ეფექტიანი იუსტიცია.“ შეიძლება ითქვას ასეც, რომ: ძვირადღირებული იუსტიცია არ არის ყოველთვის ეფექტიანი იმის გამო, რომ ზოგჯერ მისი სიძვირის აუცილებლობა არ არსებობს.“

აღსანიშნავია, რომ ვერ კიდევ რომის სამართალი იცნობდა ფულისა და ქონების, სასამართლოს გადაწყვეტილების გამოტანის გარეშე იძულებითი გადახდევინების შემთხვევებს. მაგალითად, უფლების დაცვა ზორციელდებოდა პრეტორის ინტერდიქტების გამოცემის გზით, რომელიც წარმოადგენდა მოქალაქეთა ინტერესების შემლახავი და საზოგადოებრივი წესრიგის დამრღვევი მოქმედების დაუყოვნებლივ შეწყვეტის შესახებ პრეტორის განკარგულებას.

გამარტივებული წარმოების ანალოგიურ ინსტიტუტებს იცნობს გერმანიის, ავსტრიის, საფრანგეთის, ინგლისის, ამერიკის, პოლონეთის, რუსეთის, უნგრეთისა და სხვა ქვეყნების სამოქალაქო საპროცესო სამართალი.

§2. გამარტივებული წარმოების არსი

სადავო არ უნდა იყოს, რომ სამოქალაქო საქმეთა განხილვის რთული პროცედურა, ზოგჯერ ახანგრძლივებს დარღვეული უფლების აღდგენას, რაც იწვევს არასასურველ შედეგებს, კერძოდ: ჭიანურდება სასამართლოს მიერ მიღებული გადაწყვეტილების აღსრულება, ხშირად კი, საერთოდ, შეუძლებელი ხდება ამ გადაწყვეტილებათა აღსრულება მოვალის ქონებისა და ფულადი სახსრების უქონლობის გამო; მოვალის ძებნისა და სხვა ობიექტური მიზეზების გამო.

იბადება კითხვა იმის თაობაზე, თუ რას წარმოადგენს თავისი არსით გამარტივებული წარმოება.

ამასთან დაკავშირებით უნდა აღინიშნოს, რომ მთელ რიგ შემთხვევებში, ფორმალური თვალსაზრისით, სრულიად აშკარა არის ხოლმე მატერიალურ-სამართლებრივი მოთხოვნების უდავობა, რასაც ადგილი აქვს მაშინ, როცა მოსარჩელის (განმცხადებლის) მოთხოვნები დასაბუთებულია სათანადო დოკუმენტების საფუძველზე, ხოლო ვალდებულ პირს (მოპასუხეს) არსებითად არ შეუძლია ამ მოთხოვნების წინააღმდეგ წამოაყენოს რაიმე შესაგებელი. მაგალითად, ისეთი ფასიანი ქალაქი, როგორიც თამასუქია, თუ ის გაცემულია კანონის მოთხოვნათა შესაბამისად, უდავოდ ადასტურებს გადახდის აუცილებლობას.

ამასთან, ხშირია შემთხვევები, როცა მოვალე ნებაყოფლობით არ ასრულებს კრედიტორის დასაბუთებულ (უდავო) მოთხოვნას, ნაკისრ ვალდებულებას. ამიტომ აუცილებელი ხდება იძულებითი გადახდევინე-

ბის მქიანიზმის ამოქმედება. გამარტივებული წარმოება სწორედ ამ მატერიალურ-სამართლებრივი დაკების გადაწყვეტის გამარტივებული პროცედურაა. ასეთ შემთხვევებში, სამართალწარმოების გამარტივების მიზნით, დაშვებულია სასამართლოს მიერ გამარტივებული წესით გადაწყვეტილების გამოტანა, თუ აღძრულია თამასუქიდან და ჩეკიდან გამომდინარე მოთხოვნები, ან გადახდის ბრძანების გამოცემა, თუ განიხილება გარკვეული ფულადი თანხის დავალიანების გადახდევინების შესახებ საქმე, ან სასამართლო ბრძანების მიღება ლიზინგის საგნის გამცემის მფლობელობაში ლიზინგის საგნის დაბრუნების შესახებ. სწორედ ამ აქტების მიღებით მთავრდება გამარტივებული წარმოების საქმეთა განხილვა. სასამართლოს აღნიშნული აქტები ეფუძნება დოკუმენტების საფუძველზე დადგენილ იურიდიულ ფაქტებს.

საქმისწარმოების გამარტივებული სამართლებრივი პროცედურა მთლიანად განპირობებულია მატერიალურ-სამართლებრივი მოთხოვნების იურიდიული ბუნებით. გამარტივებული წარმოება კრედიტორის უფლებებისა და ინტერესების დაცვის სპეციფიკური ფორმაა. გამარტივებულ წარმოებაში კრედიტორი ვერდნობა იმ დოკუმენტებს, რომლებიც ასაბუთებენ მოვალის მიმართ წაყენებული მოთხოვნის უდაკობას. სპეციალურ იურიდიულ ლიტერატურაში გამარტივებულ წარმოებას სრულიად სამართლიანად უწოდებენ „დოკუმენტალურ წარმოებას“.

გამარტივებული წარმოების შემოღება განპირობებულია სხვადასხვა წინაპირობებით (წინამძღვრებით).

წერილობითი დოკუმენტალური მტკიცებულებები საშუალებას გვაძლევენ გავამარტივოთ პროცესუალური საქმიანობა, რამდენადაც მათ სხვა მტკიცებულებებთან შედარებით მეტი მტკიცებულებით ძალა გააჩნიათ. დოკუმენტის მტკიცებულებითი ძალა უზრუნველყოფილია მისი ობიექტური ფორმით, რომელიც ხელმისაწვდომია უშუალოდ აღსაქმელად, აგრეთვე იმ ცნობებით, რომლებსაც ის შეიცავს და რომლებიც შეიძლება შეცნობილ იქნენ წაკითხვის ან გამოცხადების (გამოქვეყნების) გზით.“

მატერიალური სამართალურთიერთებების სპეციფიკა, რომელიც გვაიძულებს საპროცესო ფორმის გამარტივებას, მდგომარეობს მათ მუდმივად მზარდ სადავოობაში, რაც აიძულებს მატერიალური სამართალურთიერთობების მონაწილეებს სულ უფრო ხშირად მიმართონ სასამართლოს თავიანთი უფლებების დასაცავად. სასამართლოსადმი მიმართვის ტენდენცია იზრდება, ვინაიდან ეს დაკავშირებულია არა მარტო საზოგადოე-

ბრივ-პოლიტიკურ და ეკონომიკურ კრიზისებთან, არამედ აგრეთვე კერძოსამართლებრივი ურთიერთობების განვითარების კანონზომიერებებთან.

გამარტივებული წარმოების ინსტიტუტის წარმოშობის წინაპირობებისაგან უნდა განვასხვაოთ ის პირობები, რომლებიც მოქმედი საპროცესო კანონმდებლობით განსაზღვრავენ სადავო სამართალურთიერთობის გამარტივებული წესით გადაწყვეტის შესაძლებლობას. ამ პირობებს უნდა მივაკუთვნოთ:

1) მოთხოვნათა განსაკუთრებული ხასიათი (ეს მოთხოვნები წარმოიშობა „კრედიტორ-მოვალის“ ტიპის სამართალურთიერთობებიდან და მათი გამარტივებულად განხილვის შესაძლებლობა გათვალისწინებულია სამოქალაქო საპროცესო კოდექსით);

2) განმცხადებელს (მოსარჩელეს) ხელთ აქვს დასაშვებად მიჩნეული წერილობითი მტკიცებულებები (დოკუმენტები);

3) მოსარჩელის (კრედიტორის) მიერ სარჩელში (განცხადებაში) გამოხატული ნება, რომ საქმე განხილულ იქნეს გამარტივებულად (ამ საკითხზე მოპასუხის თანხმობას, ანუ მხარეთა შეთანხმებას საპროცესო კოდექსი არ ითვალისწინებს).

ყურადღება უნდა მივაქციოთ ასევე იმას, რომ სამეცნიერო ლიტერატურაში, გამარტივებულ წარმოებასთან მიმართებაში, გამოიყენება ტერმინი „უდავობა“.

მაგრამ აქ აუცილებელია გავარკვეოთ, ჯერ ერთი, სამოქალაქო საპროცესო სამართლის მეცნიერება რას გულისხმობს „უფლების შესახებ დავის“ ცნებაში, და, მეორე, რა მნიშვნელობით (რა გაგებით) იხმარება ტერმინი „უდავობა“ სპეციალურ ლიტერატურაში, გამარტივებულ წარმოებასთან მიმართებაში.

უნდა ითქვას, რომ სამართლის თეორიაში ჯერ კიდევ ვერ დაიმკვიდრა ადგილი „უფლების შესახებ დავამ“, როგორც დამოუკიდებელმა სამართლებრივმა ცნებამ, სამართლებრივი რეგულირების მექანიზმში. მოცემული მოვლენის სპეციფიკის კვლევა და მისი მეთოდოლოგიური საფუძვლების დამუშავება სპეციალური იურიდიული მეცნიერებების საგანს განეკუთვნებიან.¹ სამოქალაქო საპროცესო სამართლის მეცნიერებაში „უფლების შესახებ დავის“ ცნების თაობაზე რამდენიმე მოსაზრება არსებობს.

---

¹ იხ. Тарусниа Н. Н. О теоретических предпосылках исследования понятия «спор о праве» (проблемы защиты субъективных прав и советское гражданское судопроизводство). Ярославль, 1981 г. с. 58.

ა. კოყუხარი, ი. პობირჩენკო, ჩეროტი „უფლების შესახებ დავის“ საკითხზე საუბრისას ასკვნიან, რომ უფლების შესახებ დავა წარმოადგენს მხარეთა შეხედულებებს შორის უთანხმოებას, წინააღმდეგობას, მათი უფლებებისა და მოვალეობების შესახებ.¹

ა. კოყუხარი უფლების შესახებ დავას მიიჩნევს უფლებებთან და ვალდებულებების შესრულებასთან დაკავშირებით მხარეთა შეხედულებების არათანხვედრის გარეგნულ გამოხატულებად, ან როცა ასეთი არათანხვედრა არსებობს სამართალურთიერთობის ან მისი შინაარსის არსებობის (არარსებობის) გამო, ასეთი არათანხვედრით გამოწვეულ მათ ურთიერთსაწინააღმდეგო მოქმედებად.²

ამ განმარტებას ყველაზე სწორად მიიჩნევს ჩერიომინი. მისი აზრით, უფლების შესახებ დავა სხვა არაფერია, თუ არა უთანხმოება უფლებებისა და მოვალეობების არსებობასთან დაკავშირებით ან სამართალურთიერთობის, ან მისი შინაარსის არსებობის (არარსებობის) გამო მხარეთა შორის შეხედულებათა არათანხვედრის გარეგნული გამოვლინება და ამ არათანხვედრით გამოწვეული მათი ურთიერთსაწინააღმდეგო მოქმედება.³

თანაც, დავის წარმოშობისათვის სულაც არ არის აუცილებელი მოვალის აქტიური წინააღმდეგობა, არამედ საკმარისია მის მიერ თავისი ვალდებულებების შესრულებაზე უარის თქმა (თავის არიდება). ამ მოსაზრებას მხარს უჭერს ზოგიერთი მეცნიერი.⁴ თავის მხრივ, თავის არიდება შეიძლება იყოს აქტიური და პასიური. თუმცა, ყველა შემთხვევაში, უფლების შესახებ დავის არსებობისათვის აუცილებელია ნებისმიერი ფორმით გარეგნულად გამოხატული სუბიექტური წინააღმდეგობა, შეუთანხმებლობა სამართლებრივ შეხედულებებში.

გარდა ზემოაღნიშნულისა, ლიტერატურაში გამოიკვეთა უფლების შესახებ დავის შემდეგი ნიშნები:

---

¹ იხ. Кожухар А. Н. Наличие спора о праве, как предпосылка права на предъявление иска. Кишинев., 1970 г. с. 19., Побирченко И. Г. Хозяйственная юрисдикция. Киев., 1973. с. 11-25., Чечот Д. М. Судебная защита субъективных прав и интересов. Сов. гос. и право. 1967 г. №8 с. 48.

² იხ. Кожухар А. Н. დასახ. ნაშრ., გვ. 23.

³ იხ. Черёмин М. А. Приказное производство в Российском гражданском процессе. М 2001 г. с. 65.

⁴ იხ. Воложанин В. П. Несудебные формы разрешения гражданско-правовых споров., 1974 г. с. 10, Жеруоллис И. Сущность советского гражданского процесса., 1969 г. с. 97., Ринг М. Вопросы гражданского процесса в практике Верховного суда СССР. М., 1957 г. с. 160.

- 1) წარმოიშობა სამოქალაქო პროცესის აღებრამდე;
- 2) თავის თავში, როგორც წესი მოიცავს, თვითრეგულირების შესაძლებლობას;

3) აქტიური მხარე არ არის უფლებამოსილი თავისი კონტრაგენტის წინააღმდეგ გამოიყენოს იძულებითი ღონისძიებები.

მიგვაჩნია, რომ საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო სამართალში გამარტივებული წარმოება ხასიათდება მოვალესა და კრედიტორს შორის უფლების შესახებ დავის არსებობით.

კრედიტორსა და მოვალეს შორის უთანხმოება შეიძლება სხვადასხვა ფორმით არსებობდეს, კერძოდ:

- 1) მოვალე ღიად ამბობს უარს ვალის დაბრუნებაზე;
- 2) მოვალე, რომელმაც იცის კრედიტორის მოთხოვნის შესახებ, დუმს, მაგრამ ვალს არ აბრუნებს;
- 3) მოვალე ეთანხმება კრედიტორის მოთხოვნას, აღიარებს თავის ვალდებულებას, მაგრამ მას სხვადასხვა მიზეზით არ ასრულებს.

სამივე შემთხვევაში ადგილი აქვს მხარეების სამართლებრივ შეხედულებებს შორის არათანხვედრის გარეგნულ გამოვლინებას.

პირველ შემთხვევაში ეს არათანხვედრა ვლინდება შედარებით უფრო ცხადად: როგორც მოქმედებებში ან უმოქმედობაში, ისე სიტყვიერი ფორმით; მეორე შემთხვევაში დავა ვლინდება მხოლოდ მოვალის მოქმედებებში ან უმოქმედობაში, კრედიტორის მოთხოვნის საპასუხოდ შეასრულოს ვალდებულებანი (დააბრუნოს ფული, ღიზინგის საგანი, ან შეასრულოს თამასუქიდან, ან ჩეკიდან გამომდინარე პრეტენზია); მესამე შემთხვევაში სახეზეა აგრეთვე მოვალის მოქმედებები ან უმოქმედობა, მაგრამ ამას კიდევ ემატება მოვალის ფორმალური თანხმობა, შეასრულოს თავისი ვალდებულებები კრედიტორის წინაშე, თუმცა რეალურად მოვალე არ ასრულებს ამ ვალდებულებებს.

სამივე შემთხვევაში, კრედიტორი, ეყრდნობა რა მტკიცებულებებს, მიმართავს სასამართლოს დარღვეული (შელახული) ან სადავო უფლების დასაცავად. განხილულ შემთხვევებში კრედიტორის უფლება ყოველთვის ირღვევა (ვალდებულება არ არის შესრულებული), ხოლო უფლება სადავო ხდება მხოლოდ მაშინ, როცა მოვალის სიტყვებიდან და მოქმედებიდან გამომდინარეობს არა უბრალოდ ის, რომ მას, ვთქვათ, არ სურს დააბრუნოს ვალი, არამედ, როცა მოვალე აცხადებს, რომ არ არსებობს თვით რაიმეს დაბრუნების (შესრულების) ვალდებულება.

გამარტივებული წარმოება, ისევე როგორც სასარჩელო წარმოება, მოწოდებულია, მოაწესრიგოს სამართლებრივი კონფლიქტი, მატერიალური სამართალურთიერთობის მხარეთა შორის წარმოშობილი დავა. მაგრამ სასარჩელო წარმოებისაგან განსხვავებით, გამარტივებული წარმოება მოწოდებულია, გადაწყვიტოს ასეთი კონფლიქტი გამარტივებული ფორმით – მატერიალური სამართალურთიერთობის მონაწილეთა უფლებების რეალური დაცვის დაჩქარებისა და საპროცესო ეკონომიის მიზნით.

ჩვენ მიგვაჩნია, რომ გამარტივებული წესით განიხილება დავა უფლების შესახებ, ამიტომ აქ აუცილებელია განიმარტოს იმ ავტორთა პოზიციაც, ვისაც გამარტივებული წარმოება უდავო წარმოებად მიაჩნია.

როგორც ჩანს, ასეთი მიდგომა გამოწვეულია იმით, რომ სიტყვა „უდავობა“ მრავალი მნიშვნელობით გამოიყენება. ასე მაგალითად, ვოლოჟანინი ახასიათებს რა სააღსრულებო წარწერის ინსტიტუტს და ავლებს რა პარალელს ამ ინსტიტუტსა და გადახდის ბრძანების ინსტიტუტს შორის, მსჯელობს „სადავო უფლების უდავო წესით, ე.ი. დავის არსებითად განხილვის გარეშე“ დაცვის შესახებ.¹ ამ ციტატიდან ჩანს, რომ ავტორი განასხვავებს „უფლების სადავობას“ და „უდავო წესს“. „სადავობას“ იგი განაუთუნებს მატერიალური სამართლის სფეროში არსებულ ურთიერთობებს და მასში გულისხმობს, მატერიალური უფლების შესახებ დავას. „უდავო წესი“ ნიშნავს მატერიალურ-სამართლებრივი დავის გადაწყვეტის პროცესულურ წესს. შემდეგ ვოლოჟანინი მიუთითებს იმაზე, რომ სიტყვა „უდავობა“ შეიძლება სამგვარი მნიშვნელობით გამოიყენებოდეს: ჯერ ერთი, როგორც მატერიალური უფლების შესახებ დავის არარსებობა; მეორე, როგორც პროცესულური წარმოების გამარტივებულობა და მესამე იმ მნიშვნელობით, რომ საქმე უწყებრივად არ ექვემდებარება სასამართლოს.

სიტყვა „უდავობის“ ასეთი მრავალი მნიშვნელობით გამოყენება იწვევს სწორედ ზოგიერთ გაუგებრობას, როცა საუბარია გამარტივებული წარმოების შესახებ. ამიტომ აუცილებელია მხედველობაში ვიქონიოთ, რომ პროცესის ეს სახე უდავოა მხოლოდ იმ გაგებით, რომ იგი გამარტივებულ წარმოებას წარმოადგენს, არ შეიცავს სასამართლო განხილვის სტადიას ან შეკვეცილია ეს სტადია და, შესაბამისად, არ შეიცავს დავას უშუალოდ ამ წესით საქმის განხილვის ფარგლებში. მაგრამ

¹ იხ. Воложаннин В. П. დასახელებული ნაშრომი გვ. 11-12.

გამარტივებული წარმოება ხასიათდება მხარეთა და ამ მხარეთა შორის მატერიალური უფლების შესახებ დავის არსებობით.

სწორედ ზემოაღნიშნული მსჯელობიდან გამომდინარე, ვერ დავეთანხმებით არგუნოვს, რომელიც გამარტივებული წესით განსახილველ საქმეებს მიაკუთვნებს უდავო წარმოების საქმეთა კატეგორიის. კერძოდ, იგი მიიჩნევს, რომ „გამარტივებული წარმოების საქმეები, უფრო სწორი იქნება განვიხილოთ როგორც უდავო წარმოების საქმეთა კატეგორია და მისი მომწესრიგებელი ნორმები უნდა განვათავსოთ საპროცესო კოდექსში უდავო წარმოების თავში.“ ავტორის აზრით, „ის გარემოება, რომ გამარტივებულ წარმოებაში გვეყავს მოპასუხე და ივარაუდება უფლების შესახებ დავის არსებობა, არ ეწინააღმდეგება უდავო წარმოების კონცეფციას, მის სამართლებრივ ბუნებას, რამდენადაც მოპასუხის და უფლების შესახებ დავის არსებობა უდავო წარმოებაშიც ივარაუდება“.¹

სამართლიანად აღნიშნავს ჩეროიშინი, რომ მხარეთა, როგორც პროცესის მონაწილეების ცნება, რომელთა შორის დავაც სასამართლომ უნდა გადაწყვიტოს, გამოიყენება გამარტივებული წარმოების მხარეებთან დაკავშირებითაც.²

მოქმედი საპროცესო კანონმდებლობის ანალიზი აგრეთვე გვიჩვენებს, რომ კრედიტორი და მოვალე გამარტივებულ წარმოებაში იკავებენ მხარეთა პროცესუალურ მდგომარეობას. პირველ ყოვლისა, კანონმდებელი სამოქალაქო პროცესში მხარეების ცნებას უკავშირებს მათ შორის მატერიალურ-სამართლებრივი დავის არსებობას. მეორე, ლოგიკურად თუ ვიმსჯელებთ, გამომდინარე იქიდან, რომ გამარტივებული წესით განსახილველი საქმეები შეიძლება განხილულ იქნეს სასარჩელო წესითაც, გამარტივებული წარმოების მონაწილეებზე უნდა გავრცელდეს სასარჩელო წარმოების წესები, გარდა იმ წესებისა, რომლებიც არ შეესაბამებიან გამარტივებული წარმოების სპეციფიკას. ამიტომ გამარტივებული წარმოების მონაწილეების მიმართ უნდა გამოვიყენოთ პროცესის მხარეების ცნება, ამასთან, არ უნდა დავივიწყოთ, რომ ისინი აღჭურვილი არიან სასარჩელო წარმოების მხარეთა უფლებებითა და მოვალეობებით, გამარტივებული წარმოების სპეციფიკის გათვალისწინებით.

საპროცესო კანონი ითვალისწინებს სამი სახის გამარტივებულ წარმოებას. სამივე კატეგორიის მოთხოვნა, მიუხედავად იმისა, რომ საერთო

¹ იხ. Аргунев В. Н. „Судебный приказ и исполнительная надпись“ Российская юстиция, №7, 1996 г. с. 31-32.

² იხ. М. А. Чероштин. დასახ. ნაშრ., გვ. 68.

სახელწოდების ქვეშ არის მოქცეული, თუმცა გამარტივებულად, მაგრამ კანონით დადგენილი სხვადასხვა წესით განიხილება.

მოქმედ სამოქალაქო საპროცესო კანონმდებლობაში გამარტივებული წარმოების შემოღება დროული, მიზანშეწონილი და პრაქტიკულად გამართლებულია. ძველი საპროცესო კოდექსით დადგენილი პროცედურა გამონაკლისის გარეშე ითვალისწინებდა, ყველა საქმისათვის პროცესის სავალდებულო სტადიების გავლას, ერთნაირ პროცედურას ყველა კატეგორიის სამოქალაქო საქმის განხილვისათვის. სამოქალაქო საქმის ხასიათისა და სირთულის, განმცხადებლის მიერ წარმოდგენილი მტკიცებულებების შინაარსისა და ხასიათის მიუხედავად, გამოიყენებოდა საქმის განხილვის ერთნაირი წესები. საჭიროება კი მოითხოვდა საპროცესო ფორმის გამარტივებას. ეს გასაგებიცაა, რადგან ზოგიერთი კატეგორიის საქმის (მოთხოვნის) განხილვა არ წარმოადგენს განსაკუთრებულ სირთულეს, ვინაიდან ფაქტობრივი გარემოებები და იურიდიული ურთიერთობები აქ ადვილად დგინდება განსაზღვრული მტკიცებულებების მეშვეობით.

დავის განხილვისა და გადაწყვეტის გამარტივებული ფორმა განსაზღვრული სპეციფიკით ხასიათდება. საპროცესო კოდექსში საქმის მოსმენის გამარტივებულმა პროცედურამ სასარჩელო წარმოების გვერდით დაიმკვიდრა ადგილი. ის, ასე ვთქვათ, ალტერნატიული პროცედურაა, ოღონდ ზორციელდება მხოლოდ განსაზღვრულ მოთხოვნებთან დაკავშირებით. გამარტივებული წესით საქმეებს განიხილავენ იგივე მოსამართლეები, რომლებიც მონაწილეობენ სასარჩელო წესით საქმის განხილვაში. გამარტივებული წარმოების წესით საქმე შეიძლება განხილულ იქნეს დაინტერესებული პირის ნების საფუძველზე, ტრადიციული სასამართლო განხილვის ნაცვლად, თუ, რა თქმა უნდა, სახეზე იქნება ის მოთხოვნები, რომელთა მიმართაც დასაშვებია გამარტივებული წარმოების წესების გამოყენება.

გამარტივებული წარმოების პრინციპებია: საქმის განხილვის დაჩქარებულობა, სიმარტივე, ეკონომიურობა და უფლების დაცვის უზრუნველყოფა.

სიმარტივე უზრუნველყოფილია საქმის მომზადების სტადიის არარსებობით, ხოლო საქმის მოსმენისა და მტკიცებულებათა წარდგენის წესები მოქნილი და გამარტივებულია. უარყოფილია შეჯიბრებითი პროცესისათვის დამახასიათებელი ბევრი ნიშანი. მაგალითად, თამასუქისა და ჩეკის საქმეებზე დაუშვებელია შეგებებული სარჩელის წარდგენა და სხვ.

დაჩქარებულობა უზრუნველყოფილია სასარჩელო პროცესისათვის

დამახასიათებელი მრავალი ფორმალობისა და იმ მექანიზმების არარსებობით, რომლებიც მოპასუხეს მისცემდნენ პროცესის გაჭიანურების შესაძლებლობას. აქვე უნდა აღვნიშნოთ, რომ სამოქალაქო უფლებათა სასამართლო წესით დაცვის რეალურობა პირდაპირ კავშირშია საქმის განხილვის ვადებთან, ვინაიდან სასამართლო განხილვის გაჭიანურება მუდმივი ინფლაციის პირობებში უფლების დაცვას ხლის არაეფექტიანს, ხოლო არცთუ იშვიათად – ფორმალურს. რაც უფრო შემცირებული იქნება საქმის განხილვის ვადები, მით უფრო სწრაფად იქნება დაცული უფლება. ამ მხრივ უნდა აღვნიშნოს, რომ გამარტივებული წარმოების მომწვესრიგებელი ნორმები არ ითვალისწინებენ, თუ სარჩელის (განცხადების) შეტანიდან რა ვადაში უნდა იქნეს განხილული საქმე გამარტივებული წესით. ცხადია, ასეთ დროს გამოყენებულ უნდა იქნეს საქმის განხილვის საერთო ვადები, თუმცა, თუ ჩვენ ვსაუბრობთ საქმის განხილვის გამარტივებაზე, უფლებათა სწრაფად აღდგენაზე, ვფიქრობთ, კანონმა უნდა გაითვალისწინოს გამარტივებული წესით საქმის განხილვის სპეციალური ვადები, ამასთან, ბევრად უფრო შემცირებული, ვიდრე ეს დადგენილია სასარჩელო წარმოების დროს, წინააღმდეგ შემთხვევაში, აზრი ეკარგება უფლების დაცვის გამარტივებულ და ოპერატიულ ფორმას.

ეკონომიურობა მდგომარეობს იმაში, რომ განცხადებაზე გადახდის ბრძანების მიღების შესახებ, აგრეთვე განცხადებაზე ლიზინგის საგნის გამცემის მფლობელობაში ლიზინგის საგნის დაბრუნების შესახებ, გადაიხდევინება შედარებით უფრო მცირე ბაჟი, ვიდრე ეს დაწესებულია სარჩელის შეტანის შემთხვევაში. ამასთან დაკავშირებით აღვნიშნავთ საპროცესო კოდექსში არსებული ერთი კოლიზიის შესახებ, კერძოდ, საპროცესო კოდექსის 38-ე მუხლის „ა“ ქვეპუნქტის თანახმად, ბაჟის გადახდევინება წარმოებს სარჩელებზე, აგრეთვე განცხადებაზე გამარტივებული წესით გადახდის ბრძანების მიღების შესახებ, ან განცხადებაზე ლიზინგის საგნის გამცემის მფლობელობაში ლიზინგის საგნის დაბრუნების შესახებ. კოდექსის 39-ე მუხლი განსაზღვრავს სახელმწიფო ბაჟის ოდენობას და ამავე მუხლის 1-ლი ნაწილის „ა“ ქვეპუნქტი ადგენს, რომ ბაჟის ოდენობა 38-ე მუხლის „ა“-„ე“ ქვეპუნქტებით გათვალისწინებულ შემთხვევებში, შეადგენს სადავო საგნის ღირებულების 2,5%-ს. ხოლო „დ“ ქვეპუნქტში მითითებულია, რომ ბაჟის ოდენობა დავალიანების ამოღების, ან ლიზინგის საგნის დაბრუნების ოაზაზე განცხადებისათვის შეადგენს სადავო საგნის ღირებულების 1,5 %-ს. გამოდის,

რომ 39-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის „ა“ და „დ“ ქვეპუნქტები ერთი და იმავე საქმეზე ბაჟის სხვადასხვა ოდენობას აწესებენ. იმედია კანონმდებელი ამ კოლიზიას გამოასწორებს, ხოლო, ვიდრე გამოასწორებდეს, უნდა ვიხელმძღვანელოთ 39-ე მუხლის „დ“ ქვეპუნქტით, ვინაიდან იგი უფრო გვიან მიღებული (უფრო ახალი) კანონია და ნორმატიული აქტების კანონის 25-ე მუხლის თანახმად, იერარქიის ერთი და იმავე საფეხურის ნორმატიულ აქტებს შორის წინააღმდეგობის წარმოქმნისას მოქმედებს უფრო გვიან მიღებული (გამოცემული) აქტით დადგენილი ნორმა.¹ ამასთან, სსსკ-ს 38-ე მუხლი არის მითითებითი ნორმა და უთითებს სახელმწიფო ბაჟის კანონზე. ამ კანონის მე-4 მუხლიც იმავე წინააღმდეგობებს შეიცავს.

პირთა უფლებების დაცვის უზრუნველყოფა ძირითადი ამოცანაა გამარტივებულ სამართალწარმოებაში, ისევე, როგორც სამართალწარმოების ნებისმიერ სახეში.

სწორედ ეს ძირითადი პრინციპები, რომელთაც ეფუძნება გამარტივებული წარმოება, განსაზღვრავენ საქმეთა განხილვის პროცესულურ თავისებურებებსაც. ეს თავისებურებებია: ამ საქმეების განსჯადობა, სარჩელის (განცხადების) წარდგენა და საქმის აღძვრა, საქმის განხილვა და ბრძანების (გადაწყვეტილების) გამოტანა, ასევე ამ აქტების გასაჩივრება.

მოცემული საქმეების განსჯადობა შეზღუდულია. კერძოდ, გამარტივებული წესით შეიძლება განხილულ იქნეს მხოლოდ ისეთი სამოქალაქო-სამართლებრივი საქმეები, რომლებიც წარმოშობილია თამასუქიდან და ჩეკიდან და ასევე ისინი, რომლებიც ითვალისწინებენ ფულადი თანხის დავალიანების გადახდევინებას, ე.ი. გამარტივებული წესით საქმის განხილვა დაიშვება მხოლოდ სამოქალაქო საპროცესო კანონით განსაზღვრულ მოთხოვნებთან დაკავშირებით. მოთხოვნათა ეს ჩამონათვალი არ შეიძლება განივრცოს მოსამართლის შეზღუდულებით. ყურადღება უნდა მივაქციოთ, რომ გამარტივებული წარმოების გამოყენებისა და სასამართლოს შესაბამისი აქტის გამოცემისათვის კანონმდებელი პირველ პირობად ადგენს განმცხადებლის მოთხოვნის შინაარსს. კერძოდ, ეს მოთხოვნები ატარებენ ქონებრივ ხასიათს (თამასუქიდან და ჩეკიდან

---

¹ მსგავს შემთხვევებში მოქმედებს ჯერ კიდევ რომის იურისტების მიერ ფორმულირებული ზოგადი წესი: *lex posterior derogat priori* (ლექს პოსტერიორ დეროგატ პრიორი) – უფრო გვიან მიღებული კანონით უქმდება უფრო ადრე მიღებული კანონი.

გამომდინარე პრეტენზიები, ფულადი თანხის დავალიანების გადახდევინების შესახებ მოთხოვნები და ლიზინგის საგნის დაბრუნების შესახებ მოთხოვნები). სხვა ქონებრივი და არაქონებრივი ხასიათის მოთხოვნებზე ეს წესები არ ვრცელდება. სარჩელის თანხა არ არის შეზღუდული. ამიტომ იგი თანხის ოდენობის მიუხედავად უნდა განიხილოს რაიონულმა (საქალაქო) სასამართლომ.

სარჩელის (განცხადების) წარდგენასა და საქმის აღძვრას გამარტივებული წესით, რიგი თავისებურებანი აქვს, კერძოდ, იმისათვის, რომ საქმე განხილულ იქნეს გამარტივებული წესით, განმცხადებლის ნებას ენიჭება გადამწყვეტი მნიშვნელობა. (გამარტივებული წარმოების წესით საქმის განხილვის თხოვნა უნდა მიეთითოს სარჩელში (განცხადებაში). მას საქმის გამარტივებულად განხილვის მოთხოვნის უფლება აქვს სამოქალაქო სამართლით განმტკიცებული მოვალის ბრალის პრეზუმფციის გამო, რომელმაც არ შეასრულა ხელშეკრულებით ან კანონით დადგენილ ვადაში განსაზღვრული ვალდებულებები, არ შეასრულა კრედიტორის სასარგებლოდ აუცილებელი მოქმედებები. მოვალის ბრალის პრეზუმფცია გარეგნულად წარმოშობს უფლებამოსილი პირის მოთხოვნის უდავობას, სწორედ ამიტომ ხდება მიზანშეწონილი, რომ მარტივი წესით ვაიძულოთ მოვალე შეასრულოს ვალდებულება. მოვალის ბრალის პრეზუმფცია შეიძლება უარყოფილ იქნეს, მაგრამ ამ შემთხვევაში უკვე ინიციატივა უნდა მომდინარეობდეს თვითონ ვალდებული პირისაგან, რომელსაც კანონი უფლებას ანიჭებს აღძვრას წერილობითი შესაგებელი (პროტესტი) მის მიმართ წაყენებული მოთხოვნის წინააღმდეგ და მიაღწიოს სასარჩელო წარმოების საერთო წესით საქმის განხილვას, ან მოითხოვოს საქმის დამატებითი წარმოება თამასუქისა და ჩეკის საქმეებზე, ან შეიტანოს კერძო საჩივარი, როცა მიღებულია ლიზინგის საგნის დაბრუნების შესახებ ბრძანება. სწორედ ამ წესებით ხორციელდება მოვალეთა (მოპასუხეთა) უფლებების დაცვა გამარტივებულ წარმოებაში. |

საპროცესო კოდექსის ამ ნოველის შემოღება მიზნად ისახავს უზრუნველყოს მნიშვნელოვანი რაოდენობის სამოქალაქო საქმეთა სწრაფი განხილვა სასამართლოს მიერ, რითაც ხელი უნდა შეუწყოს დარღვეული უფლებებისა და კანონით გათვალისწინებული ინტერესების ეფექტიანად დაცვის უზრუნველყოფას.

ამ ახალი ინსტიტუტის არსი სქემატურად შეიძლება დავიყვანოთ

იმაზე, რომ რთული პროცედურის გარეშე, მხოლოდ დოკუმენტებისა (წერილობითი მტკიცებულებების) და მხარეთა ახსნა-განმარტებების საფუძველზე, სასამართლო პასუხს იძლევა აღძრული მოთხოვნის შესახებ და გამოსცემს შესაბამის აქტს (გადაწყვეტილებას ან ბრძანებას). დავალიანების გადახდევინების საქმეზე მხარეებს არ იბარებენ სასამართლოში. მხოლოდ მოვალეს აუცილებლად უნდა გადაეცეს გადახდის ბრძანება სასამართლოს ინიციატივით, რათა მიეცეს შესაგებლის (პროტესტის) გამოხატვის შესაძლებლობა.

დაბოლოს, შესაძლოა კრედიტორს ეკუთვნოდეს კანონით გათვალისწინებული უფლებები და ხელთ ჰქონდეს ის დოკუმენტებიც, რომლებიც ადასტურებენ ამ მოთხოვნების უდავობას, მაგრამ იგი არ არის ვალდებული მიმართოს სასამართლოს განცხადებით (ან სარჩელით) გამარტივებული წარმოების შესახებ. აღნიშნული საკითხი მის შეხედულებაზე დამოკიდებულია. მას შეუძლია მიმართოს სასამართლოს სასარჩელო განცხადებით და მოითხოვოს საქმის განხილვა საერთო (სასარჩელო) წესით. ასეთი განცხადების მიღებასა და საერთო წესით საქმის განხილვაზე უარის თქმა დაუშვებელია. ამდენად, პროცესში გაფართოებულია დისპოზიციურობის პრინციპის მოქმედება და განმცხადებელს (მოსარჩელეს) ენიჭება თავისი უფლებების დაცვის ალტერნატიული შესაძლებლობა. კერძოდ, მას თავისი შეხედულებისამებრ შეუძლია მოითხოვოს სასამართლოსაგან უფლების დაკმაყოფილება საერთო ან გამარტივებული წესით. თუმცა მოსამართლემ (სასამართლომ) ყველა ასეთ შემთხვევაში უნდა განუმარტოს განმცხადებელს, რომ მას აქვს საქმის გამარტივებული წესით განხილვის მოთხოვნის უფლება და აუხნას გამარტივებული წარმოების უპირატესობა, რომელიც საშუალებას იძლევა უფრო ეფექტიანად იქნეს უზრუნველყოფილი სამოქალაქო სამართალწარმოების მიზნების მიღწევა. როგორც წესი, ასეთი მოთხოვნით სასამართლოსადმი მიმართვა ზოგჯერ არ ხდება გამარტივებული წესით უფლების დაცვის შესაძლებლობის შესახებ შესაბამისი ცნობის (ინფორმაციის) უქონლობის გამო. არადა, ამ წესით მიღებული გადახდის ბრძანება აღსრულებადობის მიხედვით არ განსხვავდება სასამართლოს გადაწყვეტილებისაგან.

ამდენად, გამარტივებული წარმოება სასარჩელო (ჩვეულებრივი) წარმოების ალტერნატიული პროცედურაა, რადგან არ აღიძვრება კრედიტორის (მოსარჩლის) შესაბამისი განცხადების გარეშე.

გამარტივებული წარმოება ალტერნატიულად იქნა აღიარებული ჩეხოსლოვაკიისა და პოლონეთის კანონმდებლობაში. ინგლისის, საფრანგეთის, ამერიკის, გერმანიის სამართალწარმოებაში გამარტივებული წარმოება აღიძვრება მოსარჩლის ინიციატივით. თანაც, ამ შემთხვევაში უფლების დაცვის ამა თუ იმ წესის არჩევა, არ ახდენს გავლენას მხარის ინტერესების (უფლებების) დაცვის ხასიათსა და მოცულობაზე. საკუთარი უფლების დაცვის გზების არჩევის უფლება აღიარებულია სასამართლოსადმი მიმმართველი პირის დისპოზიციურ უფლებად, რაც უფლების დაცვის მნიშვნელოვანი გარანტიაა.

მატერიალური სამართალური თიერობების მონაწილეები თავისუფლები არიან თავიანთი მოქმედების არჩევაში, თუ ეს არ არღვევს კანონის ნორმებს, სხვა პირთა უფლებებსა და კანონიერ ინტერესებს. ეს ეხება თვით დარღვეული ან სადავო უფლებებისა და კანონიერი ინტერესების დაცვის ხერხებისა და საშუალებების არჩევის შესაძლებლობასაც. სამართალწარმოების (გამარტივებულის ან სასარჩლოს) არჩევის უფლება მატერიალურ-სამართლებრივი და პროცესუალურ-სამართლებრივი დისპოზიციურობიდან გამომდინარე მხოლოდ და მხოლოდ იმის უფლებაა, ვინც სასამართლოს მიმართავს თავისი უფლებების დასაცავად. მოსარჩლეს (კრედიტორს) აქვს უფლება მოითხოვოს ვალის დაბრუნება ან არ მოითხოვოს ეს, უფლება აქვს მიმართოს სასამართლოს უფლების დასაცავად ან არ მიმართოს. სასამართლოსადმი მიმართვისას კრედიტორს აქვს უფლება განსაზღვროს, საქმის გადაწყვეტის რომელი გზა არის მისთვის ყველაზე მეტად მისაღები: თუ ის მიიჩნევს, რომ მოვალისადმი მისი მოთხოვნები საკმარისად დასაბუთებულია და არ გამოიწვევს¹ (ან კიდევ თავისი საკმარისი დასაბუთებლობით არ მისცემს ამის გამოწვევის საშუალებას) მოვალის მხრიდან რაიმე სერიოზული შესაგებლის წამოყენებას, მაშინ მისთვის უფრო ხელსაყრელი იქნება გამარტივებული წარმოება, რამდენადაც იგი იძლევა დროისა და საშუალებების ეკონომიის შესაძლებლობას; თუკი აუცილებელია წარმოდგენილი დოკუმენტების უფრო რთული იურიდიული ექსპერტიზა, მტკიცებულებები არ არის საკმარისი და არსებობს იმის რეალური საშიშროება, რომ მოვალე შემდგომშიც სადავოს გახდის მოთხოვნებს, მაშინ საქმის განხილვა სასარჩლო წესით უფრო მიზანშეწონილი იქნებოდა, ვინაიდან იგი მაქსიმალურად უზრუნველყოფს პროცესის მონაწილეთა უფლებების დაცვას.

გამარტივებულ წარმოებასთან დაკავშირებით დისპოზიციურობის პრინ-

ციპის შესახებ მსჯელობისას, ორ გარემოებას უნდა მივაქციოთ ყურადღება.

პირველი, სასამართლოსადმი საქმის გამარტივებულად განხილვის მოთხოვნით მიმართვა დისპოზიციურობის გამოვლენაა მატერიალური გაგებით. ეს გამოიხატება დაინტერესებული პირის მიერ თავისი უფლების სასამართლო წესით დაცვის ფორმის არჩევაში, მისთვის უპირატესობის მინიჭებაში სხვა ფორმებთან შედარებით.

მეორე, სარჩელით (განცხადებით) მიმართვა საქმის გამარტივებულად განხილვის შესახებ, დისპოზიციურობის გამოვლენაა ფორმალურ-პროცესუალური გაგებით (უფლების დაცვის საპროცესო საშუალების განკარგვა, უფლების დაცვის საშუალებების არჩევა). ეს გამოიხატება სასარჩელო ან გამარტივებული წარმოების, როგორც საერთო იურისდიქციის სასამართლოში დავის გადაწყვეტის გზების არჩევაში. წარმოების არჩევა დისპოზიციურობის გამოვლენაა ფორმალურ-პროცესუალური გაგებით იმიტომ, რომ ასეთი არჩევა განსაზღვრავს პროცესუალური დაცვის ამა თუ იმ საშუალებებით შემდგომ სარგებლობას, რაც განსხვავდება სასარჩელო და გამარტივებულ წარმოებაში.

ამრიგად, შეიძლება გამოვყოთ გამარტივებული წარმოებისათვის დამახასიათებელი ნიშნები, რაც მის არსს განსაზღვრავს, კერძოდ:

1. ეს არის სასარჩელო წარმოებისაგან განსხვავებით გამარტივებული სამოქალაქო სამართალწარმოება პირველი ინსტანციის სასამართლოში;

2. გამარტივებული წარმოება მოსარჩელის (განმცხადებლის) უფლებებისა და ინტერესების დაცვის სპეციფიკური ფორმისა, რომლის დროსაც მოსარჩლე ვერძნობა ისეთ წერილობით მტკიცებულებებს (დოკუმენტებს), რომლებსაც გააჩნიათ უტყუარობის მაღალი ხარისხი და მიმართულია იმ მხრის წინააღმდეგ, რომელმაც არ შეასრულა ვალდებულება;

3. საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსით გათვალისწინებული გამარტივებული წარმოება ხასიათდება იმით, რომ, თუ განიხილება დავალიანების გადახდევინების საქმე, მაშინ საქმის განხილვისას არ იბარებენ მოპასუხესა და განმცხადებელს და, შესაბამისად, არ ხდება მათი ახსნა-განმარტებების მოსმენა, ამდენად, მასში არ არსებობს სასამართლო განხილვის სტადია, ხოლო თამასუქისა და ჩეკის თაობაზე აღძრული საქმეების გამარტივებული წესით განხილვა ხასიათდება საქმის განხილვის სტადიის მნიშვნელოვანი შეკვეცით. დავალიანების გადახდევინების შესახებ საქმის გამარტივებულ წარმოებაში არა გვაქვს ასევე პროცესუალურ მოქმედებათა ოქმი;

გამარტივებული წარმოების მომწესრიგებელი ნორმებიდან გამომდინარე, აღნიშნული ინსტიტუტი შეიძლება განესაზღვროთ როგორც გამარტივებული და შეკვეცილი პროცედურა სასარჩელო პროცედურასთან შედარებით, განსაზღვრულ მოთხოვნებთან დაკავშირებით სასარჩელო წარმოების ალტერნატიული პროცედურა, რომელიც ეფუძნება უტყუარ წერილობით მტკიცებულებებს, მიზნად ისახავს უფლებებისა და კანონიერი ინტერესების დაცვას რიგი ვალდებულებების იძულებითი შესრულების შესაძლებლობის უზრუნველყოფის გზით და განპირობებულია კანონში მითითებული იმ მატერიალურ-სამართლებრივი მოთხოვნების ბუნებით, რომლებთან დაკავშირებითაც გამარტივებულად შეიძლება გამოტანილ იქნეს გადაწყვეტილება, ან სასამართლოს (გადახდის) ბრძანება.

§3. გამარტივებული წარმოების სახეები

გამარტივებული წესით განსახილველი ყველა კატეგორიის საქმე შეიძლება განხილულ იქნეს სასარჩელო წესით, მაგრამ მოსარჩელის (განმცხადებლის) არა ყოველგვარი მოთხოვნის გამარტივებულად განხილვაა დასაშვები. ამასთან დაკავშირებით, არგუნოვი სწორად აღნიშნავს, რომ „არსებითად, გამარტივებულ წარმოებაში საუბარია გამარტივებული წარმოების საქმეთა ჯგუფის შესახებ, რომელთაც გააჩნიათ იმ ლოკუმენტის სამართლებრივი ბუნებით განსაზღვრული საერთო ნიშნები და თავისებურებანი, რომლის საფუძველზეც ხდება მოთხოვნის აღძვრა“¹.

საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო სამართალი იცნობს მოთხოვნათა სამ ჯგუფს, რომლებიც გამარტივებული წესით განიხილებიან. კერძოდ, ამ წესით შეიძლება განხილულ იქნეს:

- 1) თამასუქისა და ჩეკის თაობაზე აღძრული სარჩელები;
- 2) გარკვეული ფულადი თანხის დავალიანების გადახდევინების შესახებ საქმეები;
- 3) ლიზინგის საგნის გამცემის მფლობელობაში ლიზინგის საგნის დაბრუნების შესახებ საქმეები.

ამდენად, საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო სამართალი გამარტივებული წარმოების სამ განსხვავებულ სახეს ითვალისწინებს ზემოაღნიშნულ საქმეთა კატეგორიების შესაბამისად.

---

¹ იხ. არგუნოვი В. Н. Приказное производство. Учебник гражданского процесса. под ред. Треушниковой М.К. М. 2001 г. с. 347.

§4. თამასუქისა და ჩეკის თაობაზე აღძრული სარჩელების განხილვის გამარტივებული წესი

1. თამასუქიდან და ჩეკიდან გამომდინარე საქმეების გამარტივებული წესით აღძერისა და წარმოების თავისებურებები. ფასიანი ქალაქი სამოქალაქო სამართალურთიერთობების განსაკუთრებული ობიექტია, ნივთების განსაკუთრებული სახესხვაობაა, რომელთაც თამასუქი და ჩეკი მიეკუთვნება.

საქართველოს მოქმედი კანონმდებლობა აწესრიგებს როგორც თამასუქის, ისე ჩეკის გაცემის, თავდობის, გადახდის, გამოყენების, პრეტენზიების წარდგენის წესსა და სხვა საკითხებს.

აღსანიშნავია, რომ თამასუქიდან და ჩეკიდან გამომდინარე მოთხოვნების გამარტივებული წესით განხილვას მრავალი ქვეყნის საპროცესო კანონმდებლობა ითვალისწინებს. ქართულ სამოქალაქო სამართალწარმოებაში არსებულ გამარტივებული წარმოების ამ სახეს კი თავისი ანალოგი მოეძებნება გერმანიის სამოქალაქო საპროცესო კოდექსში, რომლის მიხედვიდაც გამარტივებულად განიხილება დოკუმენტების საფუძველზე აღძრული საქმეები, ხოლო თამასუქისა და ჩეკის თაობაზე აღძრულ საქმეებზე ვრცელდება დოკუმენტების პროცესის წესები, თუ თამასუქისა და ჩეკის თაობაზე აღძრული მოთხოვნების განხილვის რაიმე განსხვავებულ წესს არ ითვალისწინებს კანონი, ვინაიდან სათამასუქო პროცესი, დოკუმენტების საფუძველზე აღძრული პროცესის ერთ-ერთ ქვესახეობადაა მიჩნეული.¹

თამასუქის კანონის შესაბამისად, თამასუქი ფასიანი ქალაქია. იგი დოკუმენტია, რომლითაც მისი გამცემი კისრულობს უპირობო ვალდებულებას, გადაიხადოს თამასუქში მითითებული თანხა პირადად, ან სხვას ავალებს მის გადახდას. თამასუქი ადასტურებს ქონებრივ უფლებებს, რომელთა განხორციელება ან გადაცემა შესაძლებელია მხოლოდ მისი წარდგენისას. თამასუქის გადაცემით გადადის ყველა მისი მიერ დადასტურებული უფლება ერთობლიობაში. ეს არის ფორმალური დოკუმენტი და ამიტომ, თუ დოკუმენტს აკლია თამასუქის კანონით დადგენილი რომელიმე რეკვიზიტი, მათ შორის სიტყვა „თამასუქი“, გარდა ამ კანონითვე გათვალისწინებული შემთხვევისა, თამასუქის ძალა არა აქვს.

¹ იხ. Leo Rosenberg-Karl Heinz Schwab. Zivilprozeßrecht München 1981. s. 995.

თამასუქი ადასტურებს აბსტრაქტულ ვალდებულებას, ე.ი. განსაზღვრული ფულადი თანხის გადახდის ვალდებულებას, რომლის წინააღმდეგაც არ შეიძლება წამოყენებულ იქნეს სხვა ვალდებულებიდან გამომდინარე შესაგებელი.

თამასუქი სავალო ვალდებულების სახესხვაობაა და მისი საგანი ყოველთვის ფულია.¹ შესაბამისად, თამასუქისა და ჩეკის თაობაზე აღძრული მოთხოვნა (სარჩელის საგანი) შეიძლება შეეხებოდეს მხოლოდ გარკვეული ფულადი თანხის გადახდას. თამასუქი წერილობითი სავალო ვალდებულებაა და იგი უდავო უფლებას ანიჭებს იმას, ვისზეც ის არის გამოწერილი (თამასუქის მფლობელს), მოითხოვოს მოვალისაგან თამასუქში აღნიშნული ფულადი თანხის გადახდა (განაღდება) იმ ვადის ამოწურვისთანავე, რა ვადითაც ის არის გამოწერილი (ანუ ვალდებულების ვადის ამოწურვისთანავე). ასეთი ვალდებულების დამახასიათებელი ნიშნებია მისი აბსტრაქტულობა და უდავობა. თამასუქის აბსტრაქტულობა გამოიხატება იმაში, რომ მასში არ არის მითითებული ის გარემოებები (საფუძველი), რამაც სინამდვილეში გამოიწვია სავალო ვალდებულების არსებობა. თამასუქში მითითებულ ვადაში ფულადი თანხის მიღებაზე თამასუქის მფლობელის უფლება უდავოა და იგი არ შეიძლება სადავო გახდეს (უარყოფილ იქნეს) იმაზე მითითებით, რომ თვითონ კრედიტორმა არ შეასრულა თავისი ვალდებულებანი მოვალის (მსესხებლის) წინაშე. თამასუქი მარტივი და უპირობო ფულადი ვალდებულებაა, რამდენადაც მისი გამცემი უპირობო ვალდებულებას კისრულობს, გადაიხადოს თამასუქში ნაჩვენები თანხა პირადად ან სხვას ავალებს მის გადახდას.

დადგენილ ვადაში, თამასუქის გაუნაღებლობის შემთხვევაში, თამასუქის გამცემისაგან ფულის გადახდევინება იძულებითი წესით წარმოებს ნოტარიუსის მიერ თამასუქის პროტესტის შედგენის შემდეგ.

თუ თამასუქის გამცემი სხვას ავალებს გადაუხადოს თამასუქში ნაჩვენები თანხა, თამასუქში მითითებულ პირს, ასეთ თამასუქს ეწოდება გადასაპირებელი თამასუქი (ტრატი). თუ თამასუქის გამცემი კისრულობს ვალდებულებას თვითონ გადაიხადოს თამასუქში მითითებული თანხა ასეთ თამასუქს ეწოდება მარტივი (სოლო თამასუქი).

თამასუქის საფუძველზე გადახდისას დაცულ უნდა იქნეს განსაზღ-

¹ იხ. რ. შენგელია. საქართველოს საფინანსო სამართლის საკითხები. ნაწ. II. 1993. გვ. 145.

ერული წესები. კერძოდ, თამასუქის გამცემი, ინდოსანტი (რომელმაც გადასცა იგი ინდოსამენტით, ე. ი. რომელმაც წააწერა თამასუქზე) და სხვა ვალდებული პირები (მაგალითად, ავალისტი, ანუ თავმდები, რომელმაც ხელი მოაწერა), ვალდებულებას კისრულობენ გადაიხადონ მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ამაზე უარს იტყვის გადამხდელი. ამიტომ, ვიდრე ამ პირების მიმართ რაიმე მოთხოვნას წარადგენდეს, თამასუქის მფლობელმა უნდა გაარკვიოს, როგორ აპირებს მოიქცეს გადამხდელი. ამ მხრივ, მან შემოწმება უნდა აწარმოოს ორ სტადიად.

პირველი სტადია მდგომარეობს იმაში, რომ გადახდის ვადის დადგომამდე (გასვლამდე) თამასუქის მფლობელმა უნდა მიმართოს (წარუდგინოს თამასუქი) გადამხდელს (ანუ ტრასანტს) და მოითხოვოს მისი თანხმობა ან უარი გადახდაზე, ე. ი. მოითხოვოს, აქცეპტირება გაუკეთოს გადახდას და მიუთითოს მისი წარმოების (აქცეპტირების) თარიღი. გადახდაზე ან მის დათარიღებაზე სრული ან ნაწილობრივი უარისას აუცილებელია ამ გარემოების ფიქსაცია სათანადო წესით შედგენილ აქტში, ე. ი. პროტესტში, რათა უარის თქმის ფაქტმა არ გამოიწვიოს ეჭვი სათამასუქო ვალდებულების ვალდებულ სუბიექტებში.

მეორე სტადია დგება იმ შემთხვევაში, როცა გადამხდელი, რომელმაც მოახდინა აქცეპტირება და დაათარიღა იგი, თავს არიდებს გადახდას. გადახდაზე უარის თქმა დაფიქსირებულ უნდა იქნეს პროტესტში, რადგანაც იმ თამასუქზე, რომელიც არ არის გაპროტესტებული გადაუხდელობის გამო, პასუხისმგებლობა ეკისრება მხოლოდ გადამხდელს, რომელმაც თამასუქის აქცეპტირება მოახდინა. უნდა აღინიშნოს, რომ თამასუქის კანონის თანახმად, თამასუქის გადახდაზე ან აქცეპტებაზე უარი „ოფიციალური“ ოქმით (პროტესტის აქტით) უნდა იყოს დადასტურებული. ნოტარიატისა (მუხლი 41-ე) და თამასუქის კანონმდებლობიდან გამომდინარე, პროტესტს ასრულებს ნოტარიუსი.

თამასუქის ბრუნვის სისტემის ნორმალური ფუნქციონირება დამოკიდებულია სათამასუქო სამართლებრივთიერობის სუბიექტთა უფლებების რეალურად დაცვის შესაძლებლობის არსებობაზე, მათი დარღვევის შემთხვევაში. თამასუქის პროტესტია სწორედ სათამასუქო სამართლებრივთიერობათა სუბიექტების უფლებების დაცვის ერთ-ერთი საშუალება.

თამასუქის პროტესტი სანოტარო მოქმედებაა, რომელიც ოფიციალურად ადასტურებს იმ ფაქტებს, რომლებთანაც თამასუქის კანონმდებლობა აკავშირებს განსაზღვრული სამართლებრივი შედეგების დად-

გომას, რაც ფორმდება პროტესტის აქტის შედეგით და მისი მიზანია სათამასუქო ვალდებულების სუბიექტთა უფლებების დაცვა. კერძოდ, ასეთი იურიდიული ფაქტი არის გადამხდელის უარი, გადაიხადოს დადგენილ ვადაში, თამასუქის აქცეპტებაზე უარი და სხვ.¹ თამასუქის პროტესტის შესრულება აუცილებელი პირობაა ინდოსანტებისა და ავალისტებისათვის თამასუქიდან გამომდინარე პასუხისმგებლობის დასაკისრებლად.

თამასუქის პროტესტის უფლება გააჩნიათ სათამასუქო სამართლურ-თიერთობათა სუბიექტების ორ კატეგორიას. პირველ მათგანს მიეკუთვნება თამასუქის მფლობელი. მეორე კატეგორიაა წარმწერები (ხელმომწერი), რომლებმაც გაანადღეს (გადაიხადეს) თამასუქის თანხა. თამასუქის კანონის თანახმად (მუხლი 41-ე), ყველა პირი, რომელმაც გამოწერა თამასუქი, მოახდინა მისი აქცეპტება, ინდომირება ან იკისრა სათამასუქო თავდებობა, სოლიდარულად პასუხისმგებელია თამასუქის მფლობელის წინაშე. მფლობელს შეუძლია აღძრას სარჩელი ზემოაღნიშნული ყველა პირის მიმართ, ან თითოეული მათგანის მიმართ ცალცალკე, ან ყველას მიმართ ერთად, ვალდებულებათა რიგიობის დაუცველად (ნებისმიერი თანამიმდევრობით). ასეთივე უფლება აქვს თამასუქის თითოეულ ხელმომწერს, რომელმაც თამასუქის თანხა გადაიხადა. შესაბამისად, ასეთ წარმწერს აქვს პროტესტის წარდგენის უფლება ყველა წინამორბედი წარმწერის მიმართ ნებისმიერი თანამიმდევრობით, ან ყველას მიმართ ერთდროულად. აქცეპტებაზე უარის ან გადაუხდელობის გამო პროტესტის წარდგენის ვალდებულებისაგან თამასუქის მფლობელის გათავისუფლება შეუძლია თამასუქის გამცემს, ინდოსანტს ან თავდებს, თუ ის დოკუმენტზე წააწერს „დაბრუნდეს ხარჯების გარეშე“, „პროტესტს არ ექვემდებარება“ ან თანაბარი მნიშვნელობის სხვა სიტყვებს და ხელსაც მოაწერს. ასეთი დათქმა არ ათავისუფლებს მფლობელს დადგენილ ვადაში თამასუქის წარდგენისა და შეტყობინების გაგზავნის ვალდებულებისაგან.

კანონით გათვალისწინებულია პროტესტის რამდენიმე სახე, მაგრამ უფრო დიდი პრაქტიკული მნიშვნელობა აქვს თამასუქის გადახდასა და აქცეპტებაზე უარის თქმის პროტესტს.

თამასუქის გადაუხდელობასა და აქცეპტებაზე უარის პროტესტი წარმოებს ნოტარიუსის მიერ, მხოლოდ თამასუქის გადამხდელისათვის წარ-

¹ იხ. Белов В. А. Практика вексельного права. М. 1998 г. с. 50.

დგენის შემდეგ. თამასუქის აქცეპტებასა და მის გადახდაზე უარის დადასტურებისა და პროტესტის შესრულებისათვის ნოტარიუსმა უნდა გაარკვიოს თამასუქის აქცეპტებასა და გადახდაზე წარდგენა რამდენად სწორად იყო შესრულებული თამასუქის მფლობელის მიერ. თამასუქის აქცეპტისათვის წარდგენა და აქცეპტის შესრულება ნიშნავს, რომ გადამხდელმა თამასუქი მიიღო გადასახდელად დადგენილ ვადაში და თანახმა გადაიხადოს, რასაც დაადასტურებს ხელმოწერით.

თამასუქის შესახებ კანონის მე-17 და მე-18 მუხლებიდან გამომდინარე, თამასუქის გამცემს შეუძლია თამასუქზე მიუთითოს, რომ გასანაღდებლად წარდგენამდე სავალდებულოა მისი აქცეპტისათვის წარდგენა ან თამასუქში მის აქცეპტებზე არაფერი მიუთითოს. პირველ შემთხვევაში თამასუქის მფლობელი ვალდებულია თამასუქის გასანაღდებლად წარდგენამდე ის გადამხდელს წარუდგინოს აქცეპტისათვის, ხოლო მეორე შემთხვევაში, ე. ი. როცა თამასუქის აქცეპტების აუცილებლობა არ არის დადგენილი, თამასუქის აქცეპტებისათვის წარდგენის საჭიროებას გადაწყვეტს თვით თამასუქის მფლობელი. ამჯერად მის ნებაზე დამოკიდებული, წარადგინოს თუ არა იგი აქცეპტისათვის.

როცა თამასუქის აქცეპტისათვის წარდგენა სავალდებულოა, თამასუქის გამცემს შეუძლია განსაზღვროს თამასუქის აქცეპტისათვის წარდგენის ვადა ან საერთოდ არ მიუთითოს ამის შესახებ.

ცალკეულ შემთხვევაში თამასუქი შეიძლება საერთოდ არ ექვემდებარებოდეს აქცეპტისათვის წარდგენას, კერძოდ, როცა თამასუქის გამცემი მიუთითებს, რომ თამასუქი არ ექვემდებარება აქცეპტებას.

თამასუქი შეიძლება გაიცეს გადასახდელად შემდეგი ვადების გათვალისწინებით:

1. წარდგენისთანავე;
2. წარდგენიდან განსაზღვრული დროის განმავლობაში;
3. გაცემიდან განსაზღვრული დროის განმავლობაში;
4. განსაზღვრულ დღეს.

იმ თამასუქს, რომელშიც გადახდის სხვაგვარი ვადაა მითითებული, ძალა არა აქვს. აქედან გამომდინარე, თამასუქის გამცემს არა აქვს უფლება, თამასუქის გადახდისათვის სხვაგვარი ვადები დააწესოს.

თამასუქის გამცემს მისი წარდგენისთანავე გადახდის, ანუ თამასუქის დაუყოვნებელი გადახდის პირობა შეუძლია დაადგინოს, გარდა იმ თამასუქისა, რომელიც უნდა გადაიხადოს მესამე პირმა ან გადასახდელია სხვა ადგილას, არა თამასუქის გამცემის ადგილსამყოფელის მიხედვით,

ან, თუ თამასუქი ექვემდებარება გადახდას წარდგენიდან განსაზღვრული ვადის განმავლობაში.

თამასუქის გამცემს შეუძლია დაადგინოს ასევე თამასუქის გადახდისათვის წარდგენის ვადა (აქცეპტის წარდგენის ვადა). ხშირად ეს ვადა განპირობებულია თვით თამასუქის გადახდისათვის დაწესებული ვადით. მაგალითად, თამასუქის კანონის 30-ე მუხლის თანახმად, თუ თამასუქი გადახდილი უნდა იყოს წარდგენისთანავე, თამასუქი გადასახდელად წარდგენილ უნდა იქნეს გაცემიდან ერთი წლის განმავლობაში.

თამასუქის გამცემს უფლება აქვს გაზარდოს ან შეამციროს თამასუქის აქცეპტისათვის, ან მისი გადახდისათვის წარდგენის ვადა. ინდოსანტებს ამ ვადების მხოლოდ შემცირების უფლება აქვთ და, ამასთან, ხშირად ინდოსანტის მიერ ვადის შემცირება უშუალოდ მათზე ვრცელდება და არა თამასუქის გამცემზე (მუხლი მე-19).

თამასუქი შეიძლება წარდგენილ იქნეს გადასახდელად ან თვითონ თამასუქის მფლობელის მიერ, ან მესამე პირის მიერ. თუმცა გაუგებარია ის, თუ კონკრეტულად რა მოქმედებები უნდა შეასრულონ ამ პირებმა თამასუქის გადამხდელისადმი წარსადგენად: პირადად მიუტანონ მას თამასუქი, ფოსტით გააგზავნონ და ა. შ. ამასთან, თამასუქის ერთადერთი ეგზემპლარი არ შეიძლება გაიგზავნოს ფოსტით ან ჩაბარდეს გადამხდელს, რამდენადაც ამ შემთხვევაში კრედიტორს შეიძლება დაეკარგოს სავალო დოკუმენტი.

თამასუქის აქცეპტებაზე ან გადახდაზე უარის გამო, თამასუქის მფლობელმა პროტესტის შესახებ განცხადება უნდა წარუდგინოს ნოტარიუსს. თამასუქის გადაუხდელობის გამო შესრულებული პროტესტი არის ნოტარიუსის მიერ იმის დადასტურება, რომ მთავარი მოვალისაგან გადახდა არ შემოსულა დადგენილ ვადაში.

თამასუქის პროტესტის შესახებ თამასუქის მფლობელის განცხადების მიღებისთანავე ნოტარიუსი გადამხდელს ან დომიცილიანტს (გადასაპირებელი თამასუქის შემთხვევაში მესამე პირი, ან თავდებობით გათვალისწინებული მესამე პირი) წარუდგენს მოთხოვნას თამასუქის განაღდების ან აქცეპტის შესახებ.

თუ გადამხდელი (დომიცილიანტი) გაანაღდებს თამასუქს, ნოტარიუსი თამასუქზე გააკეთებს სპეციალურ წარწერას იმის შესახებ, რომ გადასახდელი და სხვა თანხები (მაგალითად, პროცენტები) მიღებულია და მას პროტესტის გარეშე გადასცემს გადამხდელს. თუ გადამხდელმა

გასანაღლებელ თამასუქზე გააკეთა აღნიშვნა აქცეპტის შესახებ, თამასუქი დაუბრუნდება მის მფლობელს პროტესტის გარეშე.

თუ ნოტარიუსი მოთხოვნაზე – გადამხდელმა გაანაღლოს თამასუქი, ან შეასრულოს აქცეპტი, გადამხდელისაგან (დომიცილიანტისაგან) მიიღებს უარს, ეს უარი ნოტარიუსის მიერ დადასტურებულ უნდა იქნეს „ოფიციალური ოქმით“, ანუ თამასუქის პროტესტის აქტით.

თამასუქის აქცეპტზე უარის შემთხვევაში პროტესტი უნდა გაფორმდეს არა უგვიანეს თამასუქის სააქცეპტოდ წარდგენის ვადის მეორე დღეს.

აქცეპტებაზე უარის გამო პროტესტის განცხადების შემთხვევაში სავალდებულო აღარ არის თამასუქის გადასახდელად წარდგენა და პროტესტის შესრულება (წარდგენა) თამასუქის გადაუხდელობის გამო (38-ე მუხლის მე-4 ნაწილი).

ნოტარიუსი მის მიერ შედგენილ თამასუქის გაუნაღლებლობის პროტესტის აქტს გადასცემს თამასუქის მფლობელს. თუ გადამხდელის ადგილსამყოფელი უცნობია, ნოტარიუსი თამასუქის განაღდების ან აქცეპტის შესრულების შესახებ პროტესტს ასრულებს მოთხოვნის წაყენების გარეშე. ნოტარიუსმა ამის შესახებ შესაბამისი აღნიშვნა უნდა გააკეთოს პროტესტის აქტში. თამასუქის გადახდასა და აქცეპტზე უარის თქმის დადასტურების ერთადერთი მტკიცებაა თამასუქის პროტესტი.¹

პროტესტის შესასრულებლად თამასუქის მიღების დღეს ნოტარიუსი გადამხდელს წაუყენებს თამასუქის გადახდის (ან აქცეპტის) შესახებ მოთხოვნას. თუ გადამხდელი გადაიხდის თამასუქს, ნოტარიუსი პროტესტის გარეშე დაუბრუნებს თამასუქს გადამხდელს წარწერით, რომ გადასახდელი და სხვა ნარგები (კუთვნილი) თანხები მიღებულია. თუ გადამხდელი უარს ამბობს გადაიხადოს (გაანაღლოს), ან მიიღოს თამასუქი გასანაღლებლად (აქცეპტისათვის), ან არ გამოცხადდება იგი სანოტარო ბიუროში, ნოტარიუსი ადგენს თამასუქის გადაუხდელობის ან აქცეპტებაზე (გასანაღლებლად მიღებაზე) უარის პროტესტის შესახებ აქტს, აგრეთვე აღნიშნავს თამასუქის გადაუხდელობის (გაუნაღლებლობის) ან აქცეპტებაზე (გასანაღლებლად მიღებაზე) უარის გამო პროტესტის შესახებ თვით თამასუქზე.

რაც შეეხება ნოტარიუსის მიერ თამასუქის გადახდის ან აქცეპტის მოთხოვნის წარდგენის წესს, ეს შეიძლება შემდეგში მდგომარეობდეს:

ნოტარიუსი თამასუქის პროტესტის შესასრულებლად მიღების დღეს წარუდგენს მოთხოვნას გადამხდელს (თამასუქის გამცემს) პირადად ან/და

¹ იხ. დ. სუხიტაშვილი. საქართველოს სანოტარო სამართალი. 2002. გვ. 196.

წერილობით. მოთხოვნა შეიძლება გაიგზავნოს ფოსტით, ტელეგრაფით, აგრეთვე გადაეცეს ტელეფაქსით და სხვადასხვა ტექნიკური საშუალებით, რომლებიც უზრუნველყოფენ მოცემული მოთხოვნის ფიქსირებას. ზოგ შემთხვევებში ნოტარიუსს შეუძლია პირადად გამოცხადდეს გადამხდელთან და წარადგინოს გადახდის მოთხოვნა წერილობით. ნოტარიუსს პასუხი შეიძლება მიეცეს როგორც წერილობით, ისე ზეპირად. გადამხდელს (თამასუქის გამცემს) შეუძლია სრულად ან ნაწილობრივ უარი უთხრას ნოტარიუსს მოთხოვნის დაკმაყოფილებაზე, არ მისცეს მასზე პასუხი, ან რამენაირად წინააღმდეგობა გაუწიოს ნოტარიუსს, რათა მან გადამხდელთან პირადი გამოცხადებისას, განუცხადოს მას მოცემული მოთხოვნა.

გაპროტესტებული თამასუქი, პროტესტის შესახებ აქტთან ერთად, ჩაბარდება თამასუქის მფლობელს ან სხვა უფლებამოსილ პირს.

თუ გადამხდელის ადგილსამყოფელი არ არის ცნობილი, თამასუქის პროტესტი სრულდება გადახდის ან აქცეპტის შესახებ მოთხოვნის წაყენების გარეშე, შესაბამისი აღნიშვნით პროტესტის შესახებ აქტში და სანოტარო მოქმედებათა რეგისტრაციის რეესტრში.

ნოტარიუსი პროტესტის აქტში მიუთითებს, რომ თამასუქის შესახებ კანონის 38-ე მუხლის საფუძველზე აპროტესტებს თამასუქის გადაუხდელობას. ნოტარიუსი პროტესტის აქტს თამასუქთან ერთად გადასცემს თამასუქის მფლობელს.

ამრიგად, თამასუქის პროტესტის შესრულება გამოიხატება ნოტარიუსის მიერ გადამხდელისათვის თამასუქის გასანაღდებად მოთხოვნის წარდგენისა და უარის მიღების შემთხვევაში პროტესტის აქტის შედგენაში.

თამასუქის პროტესტის შესრულებას მრავალ ქვეყანაში ენიჭებოდა და ენიჭება დიდი მნიშვნელობა.

მაგალითად, ბელგიის კანონმდებლობის თანახმად, თამასუქის საფუძველზე, სასამართლო წესით გადახდა შეიძლება დაეკისროთ თამასუქის მიხედვით ვალდებულ პირებს, მათ შორის გადასაპირებელი თამასუქის აქცეპტანტს და მარტივი თამასუქის გამცემს მხოლოდ იმ პირობით, თუ შესრულებულია თამასუქის პროტესტი.

ჰოლანდიაში სასამართლო წესით გადახდევინება შეიძლება დაეკისროს ვალდებულ პირს ასევე გაუპროტესტებელი თამასუქის საფუძველზეც, მაგრამ იმ შემთხვევაში, როდესაც სასამართლო განიხილავს სარჩელს გაპროტესტებული თამასუქის საფუძველზე გადახდის შესახებ, გამოიყენება განსაკუთრებული სათამასუქო პროცესი, რომელიც ჩვეულებრივი

სამართალწარმოებისგან განსხვავდება საქმის განხილვის დაჩქარებული პროცედურითა და გადახდევინების გამარტივებული წესით. ასეთი პროცედურა გაპროტესტებული თამასუქის მფლობელს მნიშვნელოვან უპირატესობას ანიჭებს, კერძოდ, იგი აღარ არის ვალდებული, რომ წარადგინოს სასამართლოში სხვა მტკიცებულებები, რომლებიც ადასტურებენ გადაუხდელობას, გარდა პროტესტის აქტისა; ასევე შესაძლებლობას აძლევს მას მოითხოვოს მოვალის მოძრავ ქონებაზე ყადაღის დადება.

არგენტინასა და ესპანეთში გაპროტესტებულ თამასუქს სააღსრულებო დოკუმენტის ძალა აქვს. აქედან გამომდინარე, სასამართლოს აღარავითარი დამატებითი გადაწყვეტილება აღარ არის საჭირო თამასუქის საფუძველზე გადახდევინებისათვის.¹

ფულადი თანხის გადახდევინება გაპროტესტებული თამასუქის საფუძველზე დაიშვება ასევე რუსეთის ფედერაციის სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის შესაბამისად. კერძოდ, გაპროტესტებული თამასუქის საფუძველზე მოსამართლე გამოსცემს ბრძანებას. ბრძანების გამოცემის შესახებ განცხადებას უნდა დაერთოს:

ა) ნოტარიუსის მიერ შედგენილი პროტესტის აქტი;

ბ) გაპროტესტებული თამასუქი.

გაპროტესტებული თამასუქის საფუძველზე ბრძანების გამოცემის შესახებ განცხადების მიღებისას, მოსამართლემ უნდა დაადგინოს, პროტესტის შესრულება რამდენად შეესაბამება კანონს. თუ იგი დაადგენს, რომ პროტესტის შესრულებისას კანონის ესა თუ ის ნორმა დაირღვა, მან უარი უნდა უთხრას კრედიტორს განცხადების მიღებაზე (თუ დარღვევა აღმოჩნდა განცხადების შეტანის სტადიაზე), ან უარი უნდა თქვას ბრძანების გამოცემაზე (თუ დარღვევა აღმოჩნდა განცხადების მიღების შემდეგ). პირველ შემთხვევაში უარი შეიძლება ეთქვას იმ მოტივით, რომ არ არის წარდგენილი ის დოკუმენტი, რომელიც ადასტურებს აღძრულ მოთხოვნას, ხოლო მეორე შემთხვევაში კი იმ მოტივით, რომ იკვეთება დავა უფლების შესახებ, რომელიც არ შეიძლება გადაწყვეტილ იქნეს წარმოდგენილი დოკუმენტების საფუძველზე. ეს იმიტომ, რომ კანონის დარღვევით გაპროტესტებული თამასუქი არ შეიძლება ჩაითვალოს იმ დოკუმენტად, რომელიც ადასტურებს თამასუქის მფლობელის მოთხოვნის უდავობას მოვალისადმი. ორივე

---

¹ იხ. Иванов Д. Л. Вексель. Серия „Международный банковский бизнес“. М., 1994 г. . с. 64.

შემთხვევაში, კრედიტორის მოთხოვნა, მისი სურვილის შესაბამისად, შეიძლება განხილულ იქნეს სასარჩელო წესით.

რაც შეეხება საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო სამართალს, საპროცესო კოდექსი პირდაპირ არ ითვალისწინებს, რომ თუ მოსარჩელე მოითხოვს თამასუქიდან გამომდინარე პრეტენზიის გამარტივებულად განხილვას, გაპროტესტებული თამასუქი უნდა წარადგინოს მან სარჩელთან ერთად თუ გაუპროტესტებელი. ცხადია, გაპროტესტებულ და გაუპროტესტებულ თამასუქს თამასუქის გამცემისათვის ერთნაირად სავალდებულო ძალა გააჩნია, მაგრამ იბადება კითხვა, გამარტივებული წესით გადაწყვეტილების გამოტანა გაპროტესტებული თამასუქის საფუძველზე უნდა ხდებოდეს, თუ ამას რაიმე მნიშვნელობა არ უნდა ჰქონდეს?

თამასუქის კანონის 37-ე მუხლის თანახმად, თამასუქის მფლობელს შეუძლია წარუდგინოს სარჩელი ინდოსანტს (ე. ი. იმას, ვინც წააწერა თამასუქზე), თამასუქის გამცემსა და სხვა ვალდებულ პირებს შემდეგ შემთხვევებში:

1. გადახდის ვადის დადგომისას;
2. გადაუხდელობისას;
3. გადახდის ვადის დადგომამდე იმ შემთხვევებში;

ა) როდესაც უარი იყო ნათქვამი თამასუქის მთელი თანხის ან მისი ნაწილის აქცეპტებზე;

ბ) როდესაც მოვალის გადახდისუნარიანობა საეჭვოა, მიუხედავად იმისა, მოახდინა თუ არა მან თამასუქის აქცეპტება, თუ მან შეაწერა თავისი გადასახადების შეტანა, რაც არაა დადასტურებული სასამართლო წესით, ან როდესაც იძულებითი გადახდევინებისათვის მიქცევამ შედეგი არ გამოიღო;

გ) როდესაც საეჭვოა იმ თამასუქის გამცემის გადახდისუნარიანობა, რომელიც აქცეპტებას არ ექვემდებარება.

ასეთი სარჩელების გამარტივებულად განხილვა ხასიათდება ზოგიერთი თავისებურებით. ეს თავისებურებებია:

1) მოსარჩელემ თვითონ, თავისი სურვილით უნდა აირჩიოს, რა გზით მოითხოვოს უფლების დაცვა. აქედან გამომდინარე, სპეციფიკურია გამარტივებული წარმოების საქმის აღძვრა. კერძოდ, ეს ხდება ჩვეულებრივი წესით, სარჩელის შეტანით. სარჩელი უნდა შეიცავდეს განცხადებას იმის თაობაზე, რომ საქმე გამარტივებულად იქნეს განხილული. სსსკ-ის 292-ე მუხლის თანახმად, თუ თამასუქის შესახებ საქართველოს კანონმდებლობის შესაბამისად აღძრულ იქნება თამასუქიდან გამომდინარე პრეტენზიები და სარჩელში მითითებულ იქნება, რომ საქმის განხილვა

მოხდეს გამარტივებული წესით, მაშინ გამოიყენება სსსკ-ის XXXIII თავში გათვალისწინებული წესები.

როგორც უკვე აღინიშნა (მუხლი 37-ე), როგორც წესი, თამასუქიდან და ჩეკიდან გამომდინარე სარჩელი მიმართულია ტრასანტის, ტრასატის, ინდოსანტის ან თამასუქის თავდების მიმართ. ის, თუ რა შეუძლია მოითხოვოს თამასუქის მფლობელმა სარჩელის წარდგენისას, განსაზღვრულია თამასუქის კანონის 42-ე მუხლით. კერძოდ, მას სარჩელის წარდგენისას შეუძლია მოითხოვოს გადახდა: ა) არააქცეპტებული ან გადაუხდელი თამასუქის თანხისა პროცენტებითურთ, თუ ასეთი გათვალისწინებული იყო; ბ) პროცენტებისა, 6% ოდენობით, რაც გადახდის ვადიდან გადაიანგარიშება; გ) პროცენტის, ასევე შეტყობინების გაგზავნასთან დაკავშირებული და სხვა ხარჯები; დ) საურავისა, თამასუქის თანხის 3% ოდენობით, რაც გამოიანგარიშება გადახდის ვადიდან.

სათამასუქო პრეტენზიასთან XXXIII თავის მიხედვით არ გვექნება საქმე იმ შემთხვევაში, როცა მხარეები თამასუქის თაობაზე აღძრული სარჩელების (საქმეების) განხილვისას დაობენ იმის შესახებ, თუ ვინ გაანაღდა თამასუქი.

ამდენად, სასარჩელო განცხადების შეტანა ხდება ისეთივე წესით, როგორც ეს სასარჩელო წარმოებაშია გათვალისწინებული, ამასთან, აღნიშნული ნორმა (სსსკ-ის 292-ე მუხლი), სსსკ-ის 178-ე მუხლით გათვალისწინებულის გარდა, სადაც სარჩელის შინაარსზეა საუბარი, განსაკუთრებულ წინაპირობასაც ითვალისწინებს, რაც შესაძლებლობას აძლევს მოსარჩელეს, თვითონ განსაზღვროს საქმისწარმოების ფორმა. მან უნდა მოითხოვოს, რომ სწორედ გამარტივებულად იქნეს საქმე განხილული და უნდა მიუთითოს მოპასუხეც.

გარდა ამისა, საპროცესო ეკონომიურობიდან გამომდინარე, ასევე იმის გამო, რომ ამგვარ პროცესში მტკიცება წარმოებს დოკუმენტების წარდგენის მეშვეობით, კანონი მოსარჩელის ვალდებულებად ხდის სასარჩელო განცხადებასთან ერთად დოკუმენტების (საბუთების) წარმოდგენას, ვინაიდან თამასუქიდან და ჩეკიდან გამომდინარე ყოველი პრეტენზია დასაბუთებული უნდა იყოს შესაბამისი დოკუმენტებით. კერძოდ, სარჩელს თან უნდა დაერთოს თამასუქის ასლი, მაგრამ საქმის სასამართლო სხდომაზე ზეპირი განხილვის დროს მოსარჩელემ თამასუქი დედნის სახით უნდა წარმოადგინოს. კანონი არ მოითხოვს, რომ ასლი დამოწმებული იყოს.

თამასუქის საფუძველზე აღძრული პროცესის მიზანს წარმოადგენს

ის, რომ მოსარჩელემ (თამასუქის მფლობელმა) სწრაფად დაიკმაყოფილოს თავისი მოთხოვნა, გამარტივებული წესით გადაწყვეტილების გამოტანის გზით, რომელიც დაუყოვნებლივ აღსასრულებელ გადაწყვეტილებას მიეკუთვნება.¹

ვინაიდან გამარტივებული წარმოება — ეს დაჩქარებული წარმოებაა, ამ წესით საქმის განხილვას ის სპეციფიკა გააჩნია, რომ მოსარჩელის მატერიალური უფლებების შესახებ საკითხი ნაკლებ საფუძვლიანად შეისწავლება (მოწმდება), ვიდრე ამას ადგილი აქვს სასარჩელო წარმოებაში. სწორედ ამიტომ, რომ საქმის განხილვა მთავრდება გადაწყვეტილების დათქმით. მხოლოდ საქმის დამატებითი წარმოება მთავრდება საბოლოო გადაწყვეტილების გამოტანით.² შესაბამისად, მოპასუხე უფლებამოსილია, ის პრეტენზიები, რომლებიც მან, ასე ვთქვათ, „წინასწარ წარმოებაში“ ვერ წამოაყენა, დამატებით წარმოებაში საქმის განხილვისას განაცხადოს. აღნიშნულს ადგილი ექნება მაშინ, როცა „წინასწარი წარმოება“³ გაგრძელებას პოვებს. ამდენად, შესაძლებელია, მიღებული სასამართლო გადაწყვეტილების ერთ და იმავე ინსტანციაში კორექტირება.

ამდენად, თამასუქისა და ჩეკის თაობაზე აღძრული საქმის გამარტივებულად განხილვის არსი იმაში მდგომარეობს, რომ, თუ ასეთი წესით საქმის განხილვა დასაშვებია, მაშინ საქმის ზეპირი მოსმენისას და გადაწყვეტილების გამოტანისას, სასამართლო შემოიფარგლება სარჩელის საფუძვლით (სასამართლო ამ დროს ეყრდნობა მხოლოდ დოკუმენტებს, ანუ წერილობით მტკიცებულებებსა და მხარეთა ახსნა-განმარტებებს), გადაწყვეტილება გამოდის მოპასუხის უფლებების შენარჩუნების დათქმით, რომელსაც მიღებული გადაწყვეტილების წინააღმდეგ თავისი უფლებების სრულად განხორციელება შეუძლია მხოლოდ საქმის დამატებით წარმოებაში. მოსარჩელე სასამართლოსგან იღებს დაუყოვნებლივ აღსასრულებელ გადაწყვეტილებას. მაგრამ აღნიშნული პროცესის შედეგი მაინც წინასწარი (დროებითი) ხასიათისაა (სსსკ-ის 299-ე მუხლიდან გამომდინარე), თუ, რა თქმა უნდა, მოპასუხე უარყოფს სარჩელს, მაგრამ ეს შედეგი საბოლოო იქნება, თუ მოპასუხე დროულად

¹ იხ. Christoph Paulus. Zivilprozeßrecht. 1996 s. 188.

² იხ. Baumbach /Lauterbach /Albers /Hartmann. Zivilprozeßordnung. Band I München 2000 s. 1548-1562:

³ პირობითად, საქმის განხილვის იმ ნაწილს, რომელიც დათქმული გადაწყვეტილების გამოტანით მთავრდება, ჩვენ „წინასწარ წარმოებას“ ვუწოდებთ.

არ გაასაჩივრებს დათქმულ გადაწყვეტილებას, ან უარს იტყვის გასაჩივრებაზე, ან მისი საჩივარი არ დაკმაყოფილდება.

გამარტივებული წარმოების მიზანი, კერძოდ კი, საქმისწარმოების დაჩქარება, ვლინდება შეგებებული სარჩელის აღძვრის აკრძალვაში, აგრეთვე იმაში, რომ თამასუქის თაობაზე აღძრული სარჩელების შეერთება სხვა პრეტენზიების გამო აღძრულ სარჩელებთან დაუშვებელია. გარდა ამისა, აუცილებელია წარმოდგენილ იქნეს დოკუმენტალური მტკიცებულებები, რადგან საქმის განხილვის ერთ-ერთი საპროცესო წინაპირობაა სარჩელში მითითებული ფაქტების დასაბუთება დოკუმენტებით.

აღსანიშნავია, რომ მოსარჩელეს შეუძლია არა მარტო გამარტივებული წარმოების, როგორც მისთვის მისაღები პროცესის სახეობის არჩევა, არამედ უარის თქმაც თავის არჩევანზე. გამარტივებულ წარმოებაზე უარის თქმა მოსარჩელეს შეუძლია მოპასუხის თანხმობის გარეშე, რა შემთხვევაშიც საქმე სასარჩელო (საერთო) წესით იქნება განხილული. კერძოდ, სსსკ-ის 297-ე მუხლის თანახმად, მოსარჩელეს შეუძლია მოპასუხის თანხმობის გარეშე შეცვალოს თავისი გადაწყვეტილება პროცესის არჩევის საკითხში და უარი თქვას გამარტივებული წესით საქმის განხილვაზე ამ საქმის ზეპირი განხილვის დამთავრებამდე, ანუ, ვიდრე სასამართლო გამოიტანდეს გადაწყვეტილებას. ეს დებულება, ერთი მხრივ, შეეჯიბრებითობის პრინციპის გამოხატულებაა, მეორე მხრივ კი საპროცესო ეკონომიურობის საკითხს შეესაბამება. გამარტივებული წესით საქმის განხილვაზე უარის თქმის შემთხვევაში საქმე მაინც რჩება სამართალწარმოებაში თავისი პროცესუალური და მატერიალური შედეგებით. კერძოდ, ყველა მანამდე შესრულებული საპროცესო მოქმედება ძალაში რჩება. ეს ეხება, მაგალითად, აღიარებასა და მტკიცებულებათა განხილვას. ასევე ძალაში რჩება განსჯადობასთან, აცილებასთან დაკავშირებით მიღებული გადაწყვეტილებები და სხვ.

ცხადია, ამ დროს მოსარჩელე უარს ამბობს სასამართლოსადმი თავის თხოვნაზე, რომ გამარტივებულად იქნეს საქმე განხილული, მაგრამ აღნიშნულ დებულებაში სრულიადაც არ იგულისხმება სარჩელზე უარის თქმა¹, ამდენად, არ არის საჭირო მოპასუხის თანხმობაც.

2) სარჩელები თამასუქის თაობაზე შეიძლება აღიძრას როგორც იმ სასამართლოში, რომლის ტერიტორიაზედაც უნდა მოხდეს გადახდა,

¹ იხ. Baumbach /Lauterbach /Albers /Hartmann. Zivilprozeßordnung. Band I München 2000 s. 1552-1553.

ისე სასამართლოში მოპასუხის საცხოვრებელი ადგილის მიხედვით (ალტერნატიული განსჯადობა). თუ სარჩელი მიმართულია ერთობლივად რამდენიმე თამასუქვალდებულის მიმართ, მაშინ სარჩელი შეიძლება აღიძრას როგორც იმ სასამართლოში, რომლის ტერიტორიაზედაც უნდა მოხდეს გადახდა, ისე ნებისმიერ სასამართლოში ერთ-ერთი მოპასუხის საცხოვრებელი ადგილის მიხედვით.

ამდენად, სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 294-ე მუხლი შეიცავს განსაკუთრებულ დებულებას, რომლის თანახმადაც იმას, ვინც თამასუქის მიხედვით არის კრედიტორი, უადვილდება სარჩელის წარდგენა იმით, რომ საერთო და განსაკუთრებული განსჯადობის გარდა, მას შეუძლია სარჩელი წარადგინოს გადახდის ადგილის მიხედვით. ამდენად, სარჩელი შეიძლება გახდეს როგორც გადახდის ადგილის სასამართლოს განსჯადი (ე.ი. როგორც გადახდის ადგილის მიხედვით შეიძლება წარედგინოს სარჩელი), ასევე შეიძლება ადგილი ჰქონდეს საერთო და განსაკუთრებულ განსჯადობასაც. განსჯადობის სხვა წესები, ვიდრე ამ მუხლითაა გათვალისწინებული, გამორიცხულია.

აღსანიშნავია, რომ საკითხი იმის შესახებ, თუ რომელია გადახდის ადგილი, ირკვევა თვითონ თამასუქის ტექსტიდან, რადგან თამასუქის კანონის 1-ლი მუხლის თანახმად, გადახდის ადგილი თამასუქის სავალდებულო რეკვიზიტია. არსებობს გადახდის მხოლოდ ერთი ადგილი.

თუ ადგილი აქვს საპროცესო თანამონაწილეობას, ე. ი. სარჩელი რამდენიმე მოპასუხისადმი მიმართული, მაშინ იგი ნებისმიერი თანამონაწილის (მოპასუხის) საცხოვრებელი ადგილის სასამართლოს განსჯადად მიიჩნევა. სასამართლოს არჩევა ასეთ შემთხვევაში მოსარჩლის უფლებას განეკუთვნება.

3) პროცესის დაჩქარებისათვის მნიშვნელოვან როლს თამაშობს სასამართლო სხდომაზე მოწვევის ვადები. სსსკ-ის 294-ე მუხლი შეიცავს უწყების ჩაბარებასთან დაკავშირებით ორ განსხვავებულ წესს, კერძოდ: მხარეებს უწყება უნდა ჩაბარდეთ იმ ანგარიშით, რომ სასამართლო სხდომის დაწყებამდე დარჩეს არანაკლებ 24 საათი, თუ უწყების ჩაბარება ხდება სასამართლოს ადგილსამყოფელის მიხედვით, ხოლო, თუ უწყების ჩაბარება სხვა ადგილას ხდება, მაშინ ეს ვადა განისაზღვრება მინიმუმ სამი დღით.

4) სასარჩელო წარმოებისაგან განსხვავებით, აღნიშნული სახის პროცესში განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია მტკიცებულებათა შეზღუდვის საკითხი. უნდა ითქვას, რომ თამასუქისა და ჩეკის საქმეებზე მტკიცებულე-

ბების წარდგენის პროცესი გამარტივებულია. შეზღუდულია დასაშვებ მტკიცებულებათა წრე. კერძოდ, სსსკ-ის 296-ე მუხლის თანახმად, მტკიცებულებად დაიშვება მხოლოდ დოკუმენტები (წერილობითი მტკიცებულებები) და მხარეთა ახსნა-განმარტებები, კერძოდ, მათი აღიარება. აღნიშნული დებულების არსი მდგომარეობს საქმის განხილვის დაჩქარებასა და გამარტივებაში. აღიარება უდავო გარემოებაა, რომლის არსიც იმაში მდგომარეობს, რომ მხარე აღიარებს მას შესაბამისი მტკიცებულებების გარეშე. იმისათვის, რომ აღიარებას მოჰყვეს იურიდიული შედეგები და აღიარებული ფაქტი გახდეს უდავო, აუცილებელია მისი მიღება სასამართლოს მიერ.

აუცილებელია, რომ სარჩელი დასაბუთდეს დოკუმენტებით, რაც სწორედ ამგვარი პროცესის წინაპირობაა. მოთხოვნის დასაბუთებისათვის (დამტკიცებისათვის) საჭირო ყოველგვარი ფაქტი უნდა დადასტურდეს დოკუმენტით. მხარეთა მოსმენა (მათი ახსნა-განმარტებები) დოკუმენტური მტკიცების ნაწილს წარმოადგენს.

ცხადია, დოკუმენტური დადასტურება შესაძლებელია მხოლოდ შესაბამისი დოკუმენტების წარდგენით. სარჩელის დასაბუთებისათვის აუცილებელი (სარჩელში მითითებული) ფაქტები, მოსარჩელის მიერ წარმოდგენილი სხვა ფაქტები და მოპასუხის პრეტენზიები შესაძლოა დამტკიცებულ იქნეს მხოლოდ დოკუმენტებითა და მხარეთა ახსნა-განმარტებებით. სხვანაირად რომ ვთქვათ, მოთხოვნის ფაქტობრივი ნაწილი, ფაქტობრივი მხარე უნდა დასაბუთდეს დოკუმენტებით (წერილობითი მტკიცებულებებით). ამაში იგულისხმება 293-ე და 296-ე მუხლების საფუძველზე წარმოსადგენი დოკუმენტები. ამდენად, დოკუმენტებით დასაბუთება გულისხმობს წერილობითი დოკუმენტების წარდგენას. დოკუმენტური დადასტურება შესაძლოა განხორციელდეს ორიგინალის (დედნის) წარდგენით. თუ საჭირო მტკიცებულებანი არ იქნა, ან სრულყოფილად არ იქნა წარმოდგენილი მოსარჩელის მიერ, მაშინ სარჩელზე მას უარი ეთქმება. მაგალითად, მოსარჩელემ დოკუმენტით უნდა დაამტკიცოს (დაასაბუთოს) მის სასარგებლოდ მოთხოვნის (უფლების) დათმობა (ცესია). როცა საქმე ეხება თავდებობას (თავდებობიდან გამომდინარე მოთხოვნას), უნდა დასაბუთდეს ასევე მთავარი (ძირითადი, პირველადი) ვალი. ცხადია, საყოველთაოდ ცნობილ ფაქტებს, ასევე საპროცესო ქმედუნარიანობას, პროცესის წინაპირობებსა და სხვა, არ სჭირდება დადასტურება.

დოკუმენტური დადასტურება ორ მომენტს გულისხმობს: ერთი მხრივ, ეს ნიშნავს კანონის მოთხოვნას, რომ დოკუმენტები უნდა იქნეს წარმოდგენილი, მეორეს მხრივ კი იგი პროცესის აუცილებელ წინაპირობას წარმოადგენს¹, ვინაიდან დოკუმენტების გარეშე აღნიშნული პროცესი არ შეიძლება არსებობდეს.

დოკუმენტური დადასტურებისათვის საკმარისად მიიჩნევა მხოლოდ წერილობითი დოკუმენტები (მტკიცებულებები). ასევე, როგორც დოკუმენტები, შეიძლება გამოყენებულ იქნეს სათანადო ოქმებში დაფიქსირებული მხარეთა ახსნა-განმარტებები.

რაც შეეხება იმ სხვა მოთხოვნებს (პროცენტები, ხარჯები და ა. შ.), რომლებიც ჩვეულებრივ შეიძლება მოთხოვნილ იქნეს, საჭიროა პროცესზე დამტკიცდეს მათი გადახდის აუცილებლობა.

5) გამარტივებული წარმოების განსახილველი სახის თავისებურება ასევე იმაში მდგომარეობს, რომ საპროცესო კოდექსი შეიცავს აკრძალვას როგორც მოსარჩელისათვის, ისე მოპასუხისათვის. კერძოდ, იმაზეა საუბარი, რომ არ შეიძლება თამასუქის თაობაზე აღძრული სარჩელების შეერთება სხვა პრეტენზიების გამო აღძრულ სარჩელებთან. დაუშვებელია აგრეთვე „წინასწარ წარმოებაში“ შეგებებული სარჩელის აღძვრა. ამ წესის არსებობა სრულიად გამართლებულია, ვინაიდან შეესაბამება გამარტივებული წარმოების არსს. ამ აკრძალვის არარსებობის შემთხვევაში პროცესი გართულდებოდა.

დამატებით წარმოებაში შეგებებული სარჩელი დასაშვებია. გამარტივებულ წარმოებაში დასაშვებია ორივე სახის მესამე პირის მონაწილეობა.

6) მართალია, თამასუქის თაობაზე აღძრული სარჩელის გამარტივებულად განხილვას აქვს მხოლოდ წინასწარი ხასიათი, ვინაიდან საქმის დამატებით წარმოებაში შესაძლოა გამოვლინდეს მოსარჩელის მოთხოვნის უსაფუძვლობა, მაგრამ გამარტივებულად საქმის განხილვის შედეგად, სასამართლოს გამოაქვს გადაწყვეტილება, რომლის დაუყოვნებლივ აღსრულებაც შესაძლებელია.

2. სასამართლო გადაწყვეტილების დათქმა და საქმის დამატებითი წარმოება გამარტივებული წარმოების მომწესრიგებელი ნორმები გარკვეულ უფლებებს ანიჭებენ მოპასუხესაც.

ამასთან დაკავშირებით უნდა ითქვას, რომ შესაძლოა გამარტივე-

¹ იხ. Leo Rosenberg-Karl Heinz Schwab. Zivilprozeßrecht München 1981. s. 997

ბულ წარმოებაში სარჩელი არ დაკმაყოფილდეს იმის გამო, რომ იგი ვერ დასაბუთდა შესაბამისი მტკიცებულებებით. მაგრამ, თუ გადაწყვეტილება კანონიერად იქნება გამოტანილი, ეს არ გამორიცხავს მოთხოვნის განხილვას ჩვეულებრივი (სასარჩელო) წესით. თუ სარჩელი აკმაყოფილებს კანონის ყველა მოთხოვნას და იგი დასაბუთებულია, შეესაბამება გამარტივებული წარმოების წინაპირობებსა და თავისებურებებს, მაშინ გამოტანილ იქნება გადაწყვეტილება მოპასუხის საწინააღმდეგოდ. ასეთი გადაწყვეტილება იქნება გამოტანილი მაშინაც, რაცა მოპასუხე მის წინააღმდეგ აღძრულ მოთხოვნას აღიარებს. ყველა შემთხვევაში, როცა მოპასუხე საქმის ზეპირი განხილვისას სარჩელში დაყენებულ პრეტენზიებს უარყოფს, ე. ი. განაცხადებს ამ პრეტენზიების საწინააღმდეგოდ, ან მისი უფლებების დათქმაზე, მის წინააღმდეგ გამოტანილ იქნება დათქმული გადაწყვეტილება, ე. ი. გადაწყვეტილება მისი უფლებების დათქმით.

ამ დებულებათა მიზანია ის, რომ გამარტივებული წარმოების თავისებურების გამო, უფლების დაცვის შეზღუდული საშუალებების მქონე მოპასუხის უფლებები იქნეს დაცული და ამით მიღწეული იქნეს სამართლიანობა აღნიშნული სახის პროცესში. კერძოდ, თუ საპროცესო ეკონომიურობიდან გამომდინარე, მოსარჩელის სასარგებლოდ გამოტანილი იყო დათქმული გადაწყვეტილება, ამჯერად მოპასუხეს უნდა მიენიჭოს უფლება, ასე ვთქვათ, პასუხი გასცეს მოსარჩელეს, კანონით დაშვებული საშუალებებით.

გადაწყვეტილების დათქმის არსი იმაში მდგომარეობს, რომ მოპასუხის პრეტენზიები და განსაკუთრებით მის მიერ მოთხოვნის უარყოფა, გადაწყვეტილების გამოტანისას არ იქნება გათვალისწინებული და მიიჩნევა დაუსაბუთებლად და აღნიშნული საკითხები შეიძლება განხილულ იქნეს მხოლოდ დამატებით წარმოებაში. ფორმალური თვალსაზრისით კი, ასეთი წესით გამოტანილი გადაწყვეტილება მიჩნეულ იქნება სამართლიანად და საბოლოო გადაწყვეტილებად გასაჩივრებისა და იძულებითი აღსრულების თვალსაზრისით.¹

მოპასუხეს უფლება აქვს თვითონ გადაწყვიტოს, გამარტივებულ წარმოებაში აღძრული უსაფუძვლო სასარჩელო მოთხოვნის წინააღმდეგ წამოაყენოს თუ არა ცალკეული შესაგებელი, თუ სრულად დაიცვას თავი.

¹ იხ. Leo Rosenberg-Karl Heinz Schwab. Zivilprozeßrecht München 1981. s.

აღსანიშნავია, რომ სსსკ-ის 299-ე მუხლის თანახმად, მოპასუხეს, რომელიც უარყოფს მის წინააღმდეგ წამოყენებულ მოთხოვნას, ყველა შემთხვევაში მას შემდეგ, რაც გადაწყვეტილება იქნება გამოტანილი, შეუძლია მოითხოვოს საქმის დამატებითი წარმოება თავისი უფლებების განხორციელების მიზნით. ამდენად, გადაწყვეტილების დათქმა გულისხმობს შემდგომში, დამატებითი წარმოების ფარგლებში მოთხოვნათა განხილვის შესაძლებლობას, რა დროსაც ხდება სწორედ უფლებების განხორციელება მოპასუხის მიერ.

ასეთი პირობა (დათქმა), თვითონ სასამართლოს მიერ, ასახვას პოვნებს გადაწყვეტილებაში. სასამართლო ამგვარ პირობას განსაზღვრავს როგორც დამატებით წარმოებაში უფლებების განხორციელების დათქმას. აღსანიშნავია, რომ გადაწყვეტილება უფლებების განხორციელების დათქმით სასამართლოს გამოაქვს მხოლოდ სარჩელის დაკმაყოფილების შემთხვევაში.

აღსანიშნავია, რომ გადაწყვეტილება მოპასუხის უფლებების შენარჩუნებით, საბოლოო გადაწყვეტილებად ითვლება გასაჩივრებისა და იძულებითი აღსრულების თვალსაზრისით. ასე რომ, გარეგნულად (ფორმალურად) მას გააჩნია სამართლებრივი ძალა. ამასთან, კანონი არ ითვალისწინებს ასეთი გადაწყვეტილების გასაჩივრების სპეციალურ ვადებს, რისთვისაც უნდა ვიხელმძღვანელოთ სასამართლოს საბოლოო გადაწყვეტილების გასაჩივრების საერთო წესებით. რაც შეეხება იძულებით აღსრულებას, იგი არ შეჩერდება მანამდე, ვიდრე არ დასრულდება საქმის დამატებითი წარმოება. წინააღმდეგ შემთხვევაში თამასუქის თაობაზე აღძრული საქმის გამარტივებული განხილვა აზრს დაკარგავდა. დამატებით წარმოებაში დათქმული გადაწყვეტილების გაუქმების შემთხვევაში, მოსარჩელე ვალდებული ხდება ანაზღაუროს ის ზარალი, რომელიც მიადგა მოპასუხეს დათქმული გადაწყვეტილების აღსრულების ან ასეთი აღსრულებისათვის ხელის შემშლელი ქმედების შედეგად (ანუ ამ გადაწყვეტილების აღსრულების თავიდან აცილების ცდით).

რაც შეეხება საქმის დამატებით წარმოებას, უნდა ითქვას, რომ, თუ მოპასუხე წარადგენს დასაბუთებულ შესაგებელს, რომლითაც დამაჯერებლად უარყოფს მოსარჩელის მოთხოვნის მართალზომიერებას, სასამართლო დაადგენს საქმის განხილვას დამატებით წარმოებაში და თუ დამატებით წარმოებაში საქმის განხილვისას გამოვლინდება, რომ მო-

სარჩელის მოთხოვნა უსაფუძვლო იყო, მაშინ დათქმული გადაწყვეტილება უქმდება, მოსარჩლეს უარი უნდა ეთქვას სარჩელის დაკმაყოფილებაზე და სასამართლოს ხარჯებიც შესაბამისად უნდა განაწილდეს (ე.ი. მასვე დაეკისრება). მოსარჩლეს დაეკისრება იმ ზარალის ანაზღაურება, რომელიც განიცადა მოპასუხემ გადაწყვეტილების აღსრულების გამო. მოპასუხეს შეუძლია ზარალის ანაზღაურების მოთხოვნა წამოაყენოს თამასუქის თაობაზე აღძრული დავის სასამართლო განხილვის პროცესში.

აღსანიშნავია, რომ გადაწყვეტილების გამოტანა მოპასუხის უფლებების დათქმით, დავას ტოვებს სასამართლო წარმოების სფეროში (მუხლი 300-ე).

დამატებითი წარმოება „წინასწარი წარმოების“ გაგრძელებაა. იგი წინასწარ წარმოებასთან ერთად ქმნის ერთ მთლიან პროცესს.

ჩვენი აზრით, დამატებით წარმოებას შეიძლება ვუწოდოდ სასარჩელო (ჩვეულებრივი) წარმოება, ვინაიდან პირველი ინსტანციის სასამართლოში დამატებითი წარმოება ხორციელდება ფაქტობრივად სასარჩელო წარმოების ფორმით და იმ შეზღუდვების გარეშე, რაც „წინასწარი წარმოებისათვის“ (გამარტივებული წარმოებისათვის) არის დადგენილი (კერძოდ, შეგებებული სარჩელისა და ყველა მტკიცებულების დაშვებით).

დამატებითი წარმოება გამარტივებული წარმოების გაგრძელებას წარმოადგენს, ვინაიდან დავა რჩება სასამართლო წარმოების სფეროში.

დამატებით წარმოებაში „წინასწარი წარმოების“ გავლენა იმაში გამოიხატება, რომ იგი ძირეულად ინარჩუნებს თავის მთლიან ძალას, კერძოდ, ძალაში რჩება შესრულებული საპროცესო მოქმედებები, მაგალითად, დამატებით წარმოებაში უცვლელი რჩება დავის საგანი, თუმცა სარჩელის შეცვლა ან მისი გაერთიანება დასაშვებია საერთო წესით, კერძოდ, იმ პრეტენზიით, რომელიც უკვე მთავარ (ძირითად) პროცესზე იქნა აღძრული, მაგრამ რომელიც გამარტივებულ წარმოებაში უარყოფილ იქნა მისი მიუღებლობის გამო. უცვლელი რჩება მხარეთა როლები, განსჯდობა, საქმის წარმოების ყველა სამართლებრივი და პროცესუალური შედეგი, ასევე არ არის გამორიცხული საქმე განიხილოს იმავე მოსამართლემ, რომელიც „წინასწარ წარმოებაში“ მონაწილეობდა. ისეთი საკითხი, როგორცაა, მაგალითად, დოკუმენტის აღიარება, კვლავაც ძალაში რჩება მანამ, სანამ მხარეები შეძლებენ წარმოადგინონ ახალი მტკიცებულებები, მოპასუხე მაგალითად, უფლებამოსილია დამატებით წარმო-

ებაში გააპროტესტოს სარჩელში მითითებული ფაქტები, ძალაში რჩება გამარტივებულად საქმის განხილვის დასაშვებობა და სხვ.

თუ დამატებით წარმოებაში არ გამოცხადდა ერთ-ერთი მხარე, მაშინ, შესაბამისად შეიძლება გამოყენებულ იქნეს დაუსწრებელი გადაწყვეტილების შესახებ წესები.

დამატებითი წარმოება იწყება დათქმული გადაწყვეტილების გამოცხადებით. დამატებითი წარმოების მიზანია, რომ საქმე, რომელიც „არასრულყოფილად“ იქნა განხილული წინასწარ წარმოებაში, დამატებით წარმოებაში სრულყოფილად იქნეს განხილული და დათქმული გადაწყვეტილების ნაცვლად, საბოლოო გადაწყვეტილება იქნეს გამოტანილი.

დამატებითი წარმოების შედეგად გამოტანილი გადაწყვეტილების გასაჩივრება ხდება ჩვეულებრივ, სააპელაციო წესით.

ჩვენ განვიხილეთ მხოლოდ თამასუქის თაობაზე აღძრული საქმის გამარტივებულად განხილვის თავისებურებანი. რაც შეეხება ჩეკს, „ჩეკის შესახებ“ საქართველოს კანონის თანახმად, იგი დადგენილი ფორმის ფასიანი ქაღალდია, რომელიც შეიცავს ჩეკის გამცემის წერილობით დავალებას საბანკო დაწესებულებებისადმი, გაანაღდოს ჩეკში აღნიშნული თანხა. ჩეკი სახელობითი ფასიანი ქაღალდია. ჩეკთან დაკავშირებულ ურთიერთობებში მონაწილეობს სამი პირი, კერძოდ: მისი გამცემი, ვისაც აქვს ჩეკის გაცემის უფლება; მიმღები, ვის სახელზედაც არის გაცემული ჩეკი და გამნაღდებელი, ვინც უნდა გასცეს ჩეკში მითითებული ფული (საბანკო დაწესებულება).¹

ჩეკის კანონის 31-ე მუხლი განსაზღვრავს ჩეკის გაუნაღდელობასთან დაკავშირებული პრეტენზიის საფუძვლებს, კერძოდ, ჩეკის მფლობელს შეუძლია პრეტენზია წარუდგინოს ინდოსანტს, ჩეკის გამცემს ან ჩეკით ვალდებულ სხვა პირებს, თუ დროულად წარდგენილი ჩეკი არ განაღდებულა და განაღდებაზე უარი დადასტურებულია: 1) ოფიციალური აქტით (პროტესტით); 2) გადამხდელის დათარიღებული წარწერით იმ ჩეკზე, რომელშიც მითითებულია ჩეკის წარდგენის თარიღი; 3) საანგარიშსწორებო დაწესებულების დათარიღებული განცხადებით იმის შესახებ, რომ ჩეკი დროულად იყო წარდგენილი, მაგრამ არ განაღდებულა.

ამავე კანონის 36-ე მუხლის თანახმად, ჩეკის მფლობელს სარჩელის წარდგენით შეუძლია მოითხოვოს განაღდება: 1) ჩეკის გადაუხდელი თანხისა; 2) სარგებლისა ეროვნული ბანკის მიერ დადგენილი ოდენო-

¹ იხ. ა. კობახიძე. სამოქალაქო სამართალი (ზოგადი ნაწილი). თბ., 2001, გვ. 256.

ბით ჩეკის გასანადღებლად წარდგენის დღიდან; 3) ხარჯებისა, რომლებიც დაკავშირებულია პროტესტთან ან სხვა თანაბარმნიშვნელოვან დამოწმებასთან, ასევე შეტყობინების გაგზავნასთან.

უნდა აღინიშნოს, რომ ჩეკის თაობაზე აღძრული საქმეების წარმოება, შინაარსობრივად, რაიმე განსაკუთრებული თავისებურებებით არ გამოირჩევა. ამ საქმეთა წარმოების წესი, ყოველგვარი გამონაკლისის გარეშე, შეესაბამება თამასუქის თაობაზე აღძრული საქმის გამარტივებულად განხილვის წესს, ამიტომ, სსსკ-ის 301-ე მუხლს მხოლოდ ფორმალური მნიშვნელობა აქვს და იგი მიუთითებს, რომ, თუ მოთხოვნები წამოყენებულია ჩეკის შესახებ საქართველოს კანონმდებლობის შესაბამისად, გამოყენებულ უნდა იქნეს მთლიანად იგივე წესი, რაც თამასუქის თაობაზე აღძრული საქმეების წარმოებისათვისაა კანონით დადგენილი.

§5. დავალიანების გადახდევინების შესახებ საქმის განხილვის გამარტივებული წესი

1. ფულადი თანხის დავალიანების გადახდევინების შესახებ საქმის განხილვის სტადიები. დავალიანების გადახდევინების შესახებ გამარტივებული წარმოება მხოლოდ მისთვის დამახასიათებელი სტადიებისგან შედგება. ცხადია, კანონი ამაზე უშუალოდ არ მიუთითებს, მაგრამ ამა თუ იმ სახის პროცესისა და მისი სტადიების არსებობისათვის სულაც არ არის აუცილებელი, რომ კანონში გამოკვეთილად იყოს მითითებული ამის შესახებ. ჩვენ ამ სტადიებს გამოვყოფთ კანონის ანალიზიდან გამომდინარე. მათი შინაარსი განპირობებულია სამართალწარმოების ამა თუ იმ სახის ხასიათით.

გამარტივებული წარმოების სტადიები სასარჩელო სამართალწარმოების სტადიებისაგან განსხვავდება არა მხოლოდ მიმდინარეობის ხანგრძლივობით (რაოდენობრივად), არამედ აგრეთვე მათ ფარგლებში შესრულებული მოქმედებების შინაარსით (ხარისხობრივად).

პირველი სტადია ეს არის განცხადების შეტანა ბრძანების მიღების მიზნით, ანუ, გამარტივებული წარმოების აღძვრა. მეორე — ბრძანების გამოცემა. თვით ბრძანების გამოცემაზე უარის თქმას სამოქალაქო საპროცესო კოდექსი არ ითვალისწინებს. თუ აღიძრა საქმე, სასამართლომ უნდა მიიღოს კიდევ ბრძანება. მესამე სტადია არის მიღებული გადახდის ბრძანების ჩაბარება მოპასუხისათვის. მეოთხე — გადახდის ბრძანების გაუქმება.

კანონი არ ითვალისწინებს სასამართლოში განცხადების შემოსვლის შესახებ მოვალისათვის შეტყობინების წესს.

გამარტივებული წარმოების სტადიებს გააჩნიათ თავისებურებანი, რითაც ისინი განსხვავდებიან სასარჩელო წარმოების სტადიებისაგან, კერძოდ:

1) გამარტივებული წარმოების სტადიების მიმდინარეობა შეკვეცილია დროის თვალსაზრისით (მხოლოდ თამასუქისა და ჩეკის საქმეებზე მხარეთა შეტყობინების სტადია შეიძლება მცირედით გაჭიანურდეს იმ შემთხვევაში, როცა უწყება ბარდება არა სასამართლოს ადგილსამყოფელის მიხედვით).

2) ამ სტადიებისათვის დამახასიათებელია სიმარტივე, ვინაიდან შედგება არც თუ ისე მრავალრიცხოვანი საპროცესო მოქმედებებისაგან.

3) გამარტივებული წარმოების სტადიებზე არ წარმოებს პროცესუალურ მოქმედებათა ოქმები (გარდა თამასუქისა და ჩეკის საქმეებისა).

4) გამარტივებულ წარმოებაში არ არსებობს სამოქალაქო სამართალწარმოების სხვა სახეებისათვის დამახასიათებელი სტადიები, კერძოდ: საქმის მოზადება სასამართლო განხილვისათვის, სასამართლო განხილვა (აღნიშნული სტადია ზოგიერთი სახის გამარტივებულ წარმოებაში არ არსებობს, ხოლო ზოგჯერ კი იგი შეკვეცილია), საქმისწარმოების განახლება. რამდენადაც გამარტივებული წარმოება მიმდინარეობს მხოლოდ პირველი ინსტანციის სასამართლოში, მასში არ არსებობს სააპელაციო და საკასაციო წესით გადაწყვეტილებათა გასაჩივრების სტადიები.

5) გამარტივებული წარმოება ხასიათდება გადახდის ბრძანების გაუქმების სპეციფიკური სტადიით, კერძოდ, იგი უქმდება მისი გამომტანი სასამართლოს მიერვე.

2. გამარტივებული წარმოების სტადიების შინაარსი.

2.1. გამარტივებული წარმოების აღძვრა. სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 303-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის თანახმად, ფულადი დავალიანების გადახდევინების შესახებ მოთხოვნის გამარტივებული წესით განხილვის საფუძველია განცხადება დავალიანების გადახდის ვალდებულების შესახებ.

თუ ჩვენ გავაანალიზებთ სსსკ-ის 302-ე მუხლის 1-ლ ნაწილს, კანონმდებელი აუცილებელ პირობად ადგენს განმცხადებლის მოთხოვნის შინაარსს. კერძოდ, ეს უნდა იყოს მოვალისადმი კრედიტორის მოთხოვნა

გარკვეული ფულადი თანხის დავალიანების გადახდევინების შესახებ.

ზაზი უნდა გაეცვას იმას, რომ საუბარია სწორედ ფულადი დავალიანების გადახდევინების შესახებ, რამდენდაც სხვა მოთხოვნების საფუძველზე წარმოშობილი დავები განიხილება სასარჩელო წესით (მაგალითად, გარიგების ბათილად ცნობისა და ბათილობის შედეგების გამოყენების მოთხოვნა და სხვ).

განცხადების შეტანა საპროცესო მოქმედებაა, რომელსაც უკავშირდება შესაბამისი საპროცესო-სამართლებრივი შედეგები, კერძოდ, კრედიტორის მიერ განცხადების შეტანით იწყება (აღიძრება) საქმე სასამართლოში. შესაბამისად, ამ კატეგორიის საქმეებზე გამარტივებული წარმოების აღძვრისას სათანადო განმცხადებლად შეიძლება მივიჩნიოთ მხოლოდ კრედიტორი. სამართალურთიერთობები, რომელთაც შეიძლება ეფუძნებოდეს განმცხადებლის მოთხოვნა ფულადი თანხის დავალიანების გადახდევინების შესახებ, არ არის შეზღუდული კანონმდებლის მიერ. ამდენად, ფულადი დავალიანების წარმომშობი სამართალურთიერთობები შეიძლება იყოს სხვადასხვაგვარი (მაგალითად, ამის საფუძველი შეიძლება იყოს სესხი, ქირავნობა, ალიმენტის დავალიანების არსებობა, როცა იგი განსაზღვრულია მეუღლეთა შეთანხმებით და რაც ღვინდება შესაბამისი ხელშეკრულების საფუძველზე და სხვ).

კრედიტორი შეიძლება იყოს ფიზიკური პირი ან ორგანიზაცია, თუ ისინი შესაბამისი ვალდებულებითი სამართალურთიერთობების სუბიექტები არიან. მნიშვნელოვანია, რომ განცხადების შეტანა მიზნად უნდა ისახავდეს სასამართლოს მიერ დავალიანების გადახდევინების შესახებ გადახდის ბრძანების მიღებას.

სასამართლოში შეტანილ განცხადებას ხელს აწერს თვითონ განმცხადებელი. ამასთან, კანონი ითვალისწინებს წარმომადგენლის მიერ განცხადების ხელმოწერის შესაძლებლობასაც. ცხადია, წარმომადგენლის მიერ შეტანილ განცხადებას უნდა ერთვოდეს წარმომადგენლობითი უფლებამოსილების დამადასტურებელი დოკუმენტი. განცხადება შეიძლება გაიგზავნოს ფოსტით.

ისმის კითხვა, დავალიანების გადახდევინების საქმეებზე დასაშვებია თუ არა საპროცესო თანამონაწილეობა?

ამ კითხვას, ჩვენი აზრით, დადებითი პასუხი უნდა გავცეთ, რამდენადაც ეს პირდაპირ არ არის აკრძალული კანონით, ამ კატეგორიის საქმეებზე როგორც განმცხადებლის, ისე მოპასუხის მხარეზე შესაძლე-

ბელია რამდენიმე განმცხადებლის ან რამდენიმე მოპასუხის მონაწილეობა, ე. ი. შესაძლებელია, რომ რამდენიმე კრედიტორი იყოს დაკავშირებული მოვალესთან ერთიანი სამართალურთიერთობით და აქედან გამომდინარეობდეს მათი მოთხოვნა ერთი მოვალის წინააღმდეგ, ასევე დასაშვებია ერთი კრედიტორის მოთხოვნაც რამდენიმე მოვალისადმი, ასევე რამდენიმე კრედიტორისა რამდენიმე მოვალის წინააღმდეგ, თუ მოთხოვნა დამყარებულია ისეთ სამართალურთიერთობაზე, რომელშიც ვალდებულების მხარეების სახით მონაწილეობა შეუძლია მიიღოს ერთდროულად რამდენიმე პირმა (პირთა სიმრავლე ვალდებულებაში).

სსსკ-ის 304-ე მუხლიდან გამომდინარე, რადგან საქმე გამარტივებული წესით დავალიანების გადახდევინების შესახებ განხილული უნდა იქნეს სასამართლოს მიერ მოპასუხის საცხოვრებელი ადგილის მიხედვით, განცხადებაც გადახდის ბრძანების მიღების თაობაზე შეტანილ უნდა იქნეს სასამართლოში მოპასუხის საცხოვრებელი ადგილის მიხედვით.

გადახდის ბრძანების მიღების შესახებ განცხადება აუცილებლად უნდა შეიცავდეს სსსკ-ის 303-ე მუხლით გათვალისწინებულ რეკვიზიტებს. ეს რეკვიზიტები რამდენადმე განსხვავდება სარჩელის რეკვიზიტებისაგან, რომლებიც დადგენილია საპროცესო კოდექსის შესაბამისი მუხლით. თუმცა ზოგიერთი რეკვიზიტი საერთოა როგორც სარჩელისათვის, ისე აღნიშნული განცხადებისათვის. რეკვიზიტები შეადგენენ განცხადების შინაარსს.

მოსამართლე მიიღებს რა განცხადებას გადახდის ბრძანების გამოცემის შესახებ, მან უნდა გადაწყვიტოს გამარტივებული წარმოების აღძვრის საკითხი. იქიდან გამომდინარე, რომ კანონით არ არის გათვალისწინებული სპეციალური ვადა, რომლის განმავლობაშიც მოსამართლემ უნდა გადაწყვიტოს მოცემული საკითხი, მოსამართლის მოქმედებები სრულდება განცხადების შეტანის დღეს. თუ განმცხადებელმა სასამართლოს მიმართა ყველა აუცილებელი მოთხოვნის დაცვით, ე. ი. არ არსებობს განცხადების მიღებაზე უარის თქმის კანონით დადგენილი საფუძვლები (გათვალისწინებული 305-ე მუხლით), განცხადება მიღებულ უნდა იქნეს.

რაც შეეხება განცხადების ფორმას, იგი სასამართლოს წარედგინება მარტივი წერილობითი ფორმით, ვინაიდან ზეპირი ფორმა კანონით გამორიცხულია, რაც სრულიად სწორი მიდგომაა, რადგან პროცესუალური წესების დაცვაზე (შესაბამისად უფლებების დაცვაზე) კონტროლის თვალსაზრისით, ასეთი ფორმა უფრო ეფექტიანია.

განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მივაქციოთ იმ ნორმათა დაცვას, რომლებიც აწესრიგებენ განცხადების შეტანის, მისი ფორმის, აგრეთვე განცხადების მიღებაზე უარის თქმის საფუძვლებს, ვინაიდან სასამართლო პრაქტიკაში ამ საკითხებთან დაკავშირებით ზოგიერთი პრობლემა წარმოიშობა.

ამასთან ერთად, თვით ის ნორმებიც, რომლებიც ადგენენ განცხადების შეტანის და განცხადების მიღებაზე უარის თქმის წესებს, გარკვეულ ხარვეზებს შეიცავენ, რაც იწვევს მთელ რიგ პრობლემებს, რომლებიც მოითხოვენ გადაწყვეტას, კერძოდ:

1) პირველი პრობლემა წარმოიშობა იმასთან დაკავშირებით, რომ საქმეს გამარტივებული წესით დავალიანების გადახდევინების შესახებ განიხილავს სასამართლო მოპასუხის საცხოვრებელი ადგილის მიხედვით (სსსკ-ის 304-ე მუხლი).

საპროცესო კოდექსის მე-15 მუხლი განსაზღვრავს სარჩელის წარდგენის საერთო წესებს, რომლის თანახმადაც სასამართლოს სარჩელი წარედგინება მოპასუხის საცხოვრებელი ადგილის მიხედვით. სარჩელი იურიდიული პირის მიმართ სასამართლოს წარედგინება იურიდიული პირის ადგილსამყოფელის მიხედვით. თუ მოპასუხეს არა აქვს საცხოვრებელი ადგილი, სარჩელი განიხილება სასამართლოში საქართველოს ტერიტორიაზე მისი ადგილსამყოფელის მიხედვით, ხოლო, თუ მოპასუხის ადგილსამყოფელი უცნობია, მაშინ შეიძლება აღიძრას მისი უკანასკნელი საცხოვრებელი ადგილის მიხედვით.

საპროცესო კოდექსის მე-17 მუხლის თანახმად კი, სარჩელი იმ მოპასუხის მიმართ, რომელსაც საქართველოში არა აქვს საცხოვრებელი ადგილი, სასამართლოს შეიძლება წარედგინოს მოპასუხის ქონების ადგილსამყოფელის მიხედვით.

იბადება კითხვა: შეიძლება თუ არა გამოვიყენოთ გამარტივებულ წარმოებასთან დაკავშირებით სარჩელის წარდგენის წესი მოვალის ქონების ადგილსამყოფელის ან მისი უკანასკნელი საცხოვრებელი ადგილის მიხედვით?

გამომდინარე სსსკ-ის 302-ე მუხლიდან, რომელიც გამარტივებული წარმოების დასაშვებობას განსაზღვრავს, ვფიქრობთ, ამ შეკითხვას უარყოფითად უნდა ეუპასუხოთ. დაუშვებელია გამარტივებული წესით საქმის გადაწყვეტა, თუ მოპასუხის საცხოვრებელი ადგილი ან ადგილსამყოფელი უცნობია. ეს იმით აიხსნება, რომ სსსკ-ის 306-ე მუხლის თანახმად,

გადახდის ბრძანება მოპასუხეს გადაეცემა სასამართლოს ინიციატივით, ხოლო ეს კი შეუძლებელი გახდება, თუ მისი ადგილსამყოფელი სასამართლოსათვის უცნობია.

რაოდენ პარადოქსულიც არ უნდა იყოს, მიუხედავად იმისა, რომ კანონი ითხოვს განცხადების წარდგენას მოპასუხის საცხოვრებელი ადგილის მიხედვით, თვით განცხადების შინაარსისადმი წაყენებულ მოთხოვნებში არ არის მოხსენებული ისეთი პირობა, როგორც მხარეთა მისამართების დასახელება, როგორც ეს, მაგალითად, სარჩელის შინაარსისადმი წაყენებულ მოთხოვნათა მიმართ არის კანონით დადგენილი. ჩვენი აზრით, თუ განცხადებაში არ არის მითითებული მოპასუხის მისამართი ან მისი ადგილსამყოფელი, აღნიშნული წარმოადგენს განცხადების შინაარსის დარღვევას და უნდა იწვევდეს განცხადების მიღებაზე უარის თქმას, ვინაიდან იქმნება ისეთი სიტუაცია, როცა მოსამართლეს არ შეუძლია უარი უთხრას განმცხადებელს გამარტივებული წარმოების აღძვრაზე და, ამავე დროს, არ შეუძლია მიიღოს გადახდის ბრძანება, ვინაიდან უცნობია მოპასუხის საცხოვრებელი ადგილი ან ადგილსამყოფელი, რის გამოც მოსამართლეს არ შეუძლია ჩააბაროს ბრძანება მოპასუხეს საცხოვრებელი ადგილის მიხედვით.

სხვაგვარად იქნებოდა საქმე, თუ კანონმდებელი სასამართლოს უფლებას მიანიჭებს განცხადების შინაარსის დარღვევის გამო უარი განაცხადოს მის მიღებაზე, ან დატოვოს განცხადება უმოძრაოდ.

აღნიშნულის გამო, ჩვენი აზრით, სამოქალაქო საპროცესო კოდექსს უნდა დაუშმატოთ განცხადების მიღებაზე უარის თქმის ისეთი საფუძველი, როგორცაა მისი შინაარსის დარღვევა (მოცემულ შემთხვევაში ასეთი დარღვევა იქნება, თუ განმცხადებელი არ მიუთითებს მოპასუხის საცხოვრებელ ადგილს) ან კანონით გათვალისწინებულ იქნეს, რომ სასამართლო უფლება აქვს სსსკ-ის 185-ე მუხლით გათვალისწინებული საფუძველებით, უმოძრაოდ დატოვოს განცხადება. უკეთესია მეორე ვარიანტი. შესაბამისად მიგვაჩნია, რომ XXXIV თავს უნდა დაემატოს „განცხადების უმოძრაოდ დატოვების“ მუხლი. საპროცესო კოდექსის 305-ე მუხლში ახლახან შეტანილი ცვლილება იმის თაობაზე, რომ სასამართლო უფლებამოსილია ამ მუხლის პირველი ნაწილის “ა” ქვეპუნქტით გათვალისწინებულ შემთხვევაში განმცხადებელს დაუნიშნოს ვადა განცხადებაში ან თანდართულ მასალებში არსებული ხარვეზის შესავსებად ვერ ავსებს სსსკ-ის 305-ე მუხლის ხარვეზს.

2) მეორე პრობლემა დაკავშირებულია განცხადების მიღებაზე უარის თქმის საფუძვლებთან.

განცხადების მიღებაზე უარის თქმა წარმოადგენს განცხადების გამარტივებული წესით შეტანის მოთხოვნების დაუკველობაზე რეაგირების მნიშვნელოვან საშუალებას. სასამართლო თავისი განჩინებით უარს ეტყვის განმცხადებელს დავალიანების გადახდევინების შესახებ განცხადების მიღებაზე სამოქალაქო საპროცესო კოდექსით გათვალისწინებულ შემთხვევებში და საფუძვლით. განცხადების მიღებაზე უარის თქმის შესახებ სასამართლოს განჩინების გასაჩივრების შესაძლებლობა არ არის კანონით გათვალისწინებული.

განცხადების მიღებაზე უარის თქმა არ წარმოადგენს დამაბრკოლებელ გარემოებას, რომ განმცხადებელმა წარადგინოს სარჩელი იმავე მოთხოვნებთან დაკავშირებით, სასარჩელო წესით, იმავე საფუძვლითა და იმავე მოპასუხის მიმართ.

როგორც უკვე ითქვა, გადახდის ბრძანების გამოცემის შესახებ განცხადების მიღებაზე უარის თქმის საფუძვლები გათვალისწინებულია სამოქალაქო საპროცესო კოდექსში (მუხლი 305-ე). ამ საფუძველთა ჩამონათვალი ამომწურავია და არ შეიძლება განივრცოს.

პრობლემა წარმოიშობა იმასთან დაკავშირებით, რომ განცხადების მიღებაზე უარის თქმის საფუძვლების ჩამონათვალი არ არის სრულყოფილი. ამიტომ, ჩვენი აზრით, განცხადების მიღებაზე უარის თქმის საფუძველთა ჩამონათვალი უნდა გაფართოვდეს, რათა მოსამართლემ შეძლოს სხვა შემთხვევებშიც თქვას უარი განცხადების მიღებაზე. ამ საკითხის გადაწყვეტისას უნდა გავითვალისწინოთ სსსკ-ის 186-ე მუხლი. იმისათვის, რომ გამეორება გამოირიცხოს, სსსკ-ის 305-ე მუხლს უნდა დაემატოს მითითებითი ნორმა („გ“ ქვეპუნქტის სახით), რომლის თანახმადაც, „სასამართლო არ მიიღებს განცხადებას ასევე სსსკ-ის 186-ე მუხლით გათვალისწინებული საფუძვლების არსებობისას“.

სირთულე შეიძლება წარმოიშვას ასევე 305-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის „ბ“ ქვეპუნქტის განმარტებისას, რომლის თანახმადაც მოსამართლე უარს ეტყვის განმცხადებელს განცხადების მიღებაზე „თუ განცხადებაში ჩამოყალიბებული მოთხოვნის საფუძველი (303-ე მუხლის „დ“ ქვეპუნქტი) ვერ ასაბუთებს ამ მოთხოვნას“. ე.ი. საუბარია შემთხვევაზე, როცა წამოყენებული პრეტენზიის დასასაბუთებლად განცხადებაში მითითებუ-

ლი მტკიცებულებების შესაბამისი დოკუმენტები დამოწმებული სახით უნდა იქნეს წარმოდგენილი.

მოქმედ კანონმდებლობაში არ არსებობს „დოკუმენტის“ შესახებ ერთიანი შეხედულება. ზოგი ავტორი გვთავაზობს ვიხელმძღვანელოთ დოკუმენტის იმ განმარტებით, რაც სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობაშია გამოყენებული. ზოგიერთი ავტორი ყურადღებას ამახვილებს იმაზე, რომ სამოქალაქო საპროცესო კოდექსში დოკუმენტი (საბუთი) როგორც მტკიცებულება დასახელებულია სხვა აქტებთან და საქმიანი და პირადი ხასიათის წერილებთან ერთად, რაც გვაძლევს შესაძლებლობას ვივარაუდოთ, რომ საქმიანი ხასიათის წერილები და აქტები დოკუმენტებად არ მიიჩნევა. ხოლო ზოგი ავტორი წერილებსა და აქტებს მიიჩნევს დოკუმენტად რომლითაც დასტურდება გარიგება.

სამოქალაქო საპროცესო კოდექსი არ ითვალისწინებს იმ დოკუმენტების ჩამონათვალს, რომლებითაც შეიძლება დადასტურდეს განმცხადებლის ესა თუ ის მოთხოვნა. უნდა დავასკვნათ, რომ კანონმდებლის პოზიცია ისაა, რომ თვითონ მოსამართლეებმა განსაზღვრონ, საკმარისია თუ არა დოკუმენტი გადახდის ბრძანების მისაღებად, რაც აძლევს მოსამართლეს საშუალებას იმოქმედოს სასამართლო შეხედულებისამებრ.

სასამართლო შეხედულება არის სამართალშემფარდებლის გარკვეული თავისუფლება, მიიღოს შეძლებისდაგვარად ოპტიმალური გადაწყვეტილება.

სასამართლო შეხედულების არსებობის აუცილებლობა გამოძინარეობს იქიდან, რომ ობიექტურად შეუძლებელია სამართლის ნორმებმა სრულად მოიცვან ყველა კონკრეტული ცხოვრებისეული სიტუაცია. ნებისმიერი იურიდიული ნორმისათვის დამახასიათებელია ფორმალური განსაზღვრულობის, ადრესატის არაპერსონიფიცირებულობის, მოქმედების ზოგადი ხასიათის ნიშნები. ამიტომ ნორმის გამოყენებისას სასამართლომ ამ ნორმის ფარგლებში უნდა გამოძებნოს და მიიღოს უფრო სწორი, უფრო ოპტიმალური გადაწყვეტილება კონკრეტული ცხოვრებისეული სიტუაციისათვის.¹

განცხადების მიღებაზე უარის თქმის საფუძველთა შორის კანონი ასახელებს ისეთ საფუძველებს, რომლებიც სასარჩელო წესით საქმის განხილვისას სარჩელის უმოძრაოდ დატოვების საფუძველები შეიძლება გამხდარიყო.

საპროცესო კოდექსით არ არის ასევე გათვალისწინებული, როგორ

¹ იხ. Зинovieв Г. И. К вопросу о понятии судебного усмотрения в гражданском праве. Иваново. 1998 г. с. 62-63.

უნდა მოიქცეს სასამართლო, როცა არ არის გადახდილი განმცხადებლის მიერ ბაჟი და, შესაბამისად, ბაჟის გადახდის ქვითარი არ ერთვის განცხადებას. ვფიქრობთ, რომ ბაჟის გადაუხდელობა განცხადების მიღებაზე უარის თქმის ერთ-ერთი საფუძველი უნდა იყოს.

განცხადების მიღებაზე უარის თქმის საფუძველთაგან უნდა აღინიშნოს ის შემთხვევები, როცა განცხადება არ პასუხობს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 302-ე მუხლს, ე. ი. როცა დაუშვებელია საქმის განხილვის გამარტივებული წესი.

ამასთან დაკავშირებით უნდა ითქვას, რომ სასამართლოში აღძრული ყველა მოთხოვნა არ შეიძლება იყოს სასამართლო წესით დაცვის საგანი. მაგალითად, მოთხოვნა შეიძლება უწყებრივად არ ექვემდებარებოდეს სასამართლოს ან ატარებდეს არასამართლებრივ ხასიათს. 302-ე მუხლის 1-ლ ნაწილში ნათლად არის განსაზღვრული, რომ გამარტივებული წესით შეიძლება განხილულ იქნეს მხოლოდ გარკვეული ფულადი თანხის დავალიანების გადახდევინების შესახებ მოთხოვნები. ამიტომ, დავალიანების გადახდევინების შესახებ განცხადების მიღებაზე უარის თქმის პირველი საფუძველია „თუ აღძრული მოთხოვნა არ არის გათვალისწინებული სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის შესაბამისი მუხლით“.

დასაშვებობის საკითხს უაღრესად დიდი პრაქტიკული მნიშვნელობა აქვს. სწორად ამით არის გამოწვეული, რომ „დავალიანების ამოღების შესახებ გამარტივებული წარმოების პირველი ეტაპი იწყება სასამართლოს მიერ გამარტივებული წარმოების დასაშვებობის შემოწმებით“¹, რა დროსაც სასამართლო არკვევს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსით გათვალისწინებული გამარტივებული წარმოების დასაშვებობის პირობების არსებობა-არარსებობის საკითხს. კერძოდ, სასამართლომ უნდა გაარკვიოს: მოითხოვს თუ არა კრედიტორი ფულადი თანხის გადახდევინებას.

სხვა მოთხოვნები, მაგალითად, საკუთრების უფლების დაცვის შესახებ, ანუ სანიუთო უფლებები, რომლებიც წარმოშობილია წერილობითი გარიგების საფუძველზე, სასამართლოს არ შეუძლია განიხილოს გამარტივებული წესით, რადგან ეს ეწინააღმდეგება გამარტივებული წარმოების ბუნებას და უარი უნდა იქნას ასეთი განცხადების მიღებაზე.

ყოველი მოთხოვნა, რომელიც შეიძლება განხილულ იქნეს გამარტივებული წესით, შეიძლება იყოს სასარჩელი წარმოების საგანიც. მაგრამ

¹ იხ. თ. ლილუაშვილი. სამოქალაქო საქმეთა წარმოება სასამართლოში. 2001 წ. გვ

დოკუმენტალურად დადასტურებულ არა ყველა მოთხოვნაზე შეიძლება გაიცეს გადახდის ბრძანება.

ამის შესაბამისად კი, ბრძანების გამოცემის შესახებ განცხადების მიღებაზე უარის თქმის შედეგი შეიძლება იყოს ის, რომ ამის შემდეგ განმცხადებელს შეუძლია სარჩელის წარდგენა იმავე სასამართლოში. ეს არის ერთადერთი გამოსავალი, განცხადების მიღებაზე უარის თქმის შემთხვევაში, რამდენადაც განცხადების მიღებაზე უარის თქმის განჩინების გასაჩივრების შესაძლებლობას, როგორც აღინიშნა, საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსი არ ითვალისწინებს.

შესაძლოა განმცხადებელი ითხოვდეს კიდევ გარკვეული ფულადი თანხის დავალიანების გადახდევინებას მოვალისაგან, მაგრამ, მიუხედავად ამისა, სსსკ-ის 302-ე მუხლის მე-2 ნაწილის თანახმად, დავალიანების გადახდევინების შესახებ საქმის განხილვის გამარტივებული წესი არ დაიშვება, თუ მოთხოვნის წამოყენება დამოკიდებულია ჯერ კიდევ შეუსრულებულ საპასუხო გადახდაზე.

აქედან გამომდინარე, სასამართლომ უნდა გაარკვიოს დასაშვებობის კიდევ ერთი პირობა, კერძოდ, მოთხოვნის წამოყენება ხომ არ არის დამოკიდებული განმცხადებლის მხრივ ჯერ კიდევ შეუსრულებულ საპასუხო გადახდაზე. აღნიშნული დებულება ვალდებულების შესრულებაზე უარის თქმის იმ წესის გამოხატულებაა, რომელიც სამოქალაქო კოდექსის 369-ე და 406-ე მუხლებითაა განმტკიცებული. ამდენად, კრედიტორი ვერ მოითხოვს მოვალისაგან, თუ მოვალე ინარჩუნებს საპასუხო შესრულების მიღების ჯუჯლებას.

არც მაშინ დაიშვება გამარტივებული წარმოება, როცა ბრძანება დავალიანების გადახდევინების შესახებ მხარეს უნდა ეცნობოს საჯარო (ოფიციალური) გამოცხადების გზით ამ დროს სასამართლომ უნდა გაარკვიოს „ხომ არის ცნობილი მოპასუხის ადგილსამყოფელი და ხომ არ იმყოფება იგი ხანგრძლივ და შორეულ მივლინებაში, რის გამოც აუცილებელი იქნება ბრძანება დავალიანების გადახდევინების შესახებ (თუ იგი გამოტანილ იქნება) ეცნობოს მას საჯარო გამოცხადების გზით“.¹

დასაშვებობის თუნდაც ერთ-ერთი პირობის არარსებობა საკმარისია, რომ სასამართლომ გამოიტანოს განჩინება დავალიანების გადახდევინების შესახებ განცხადების მიღებაზე უარის თქმის შესახებ.

განცხადების მიღებაზე უარის თქმის საფუძველი იქნება, თუ იგი არ

¹ იხ. თ. ლილუაშვილი. დასახ. ნაშრ., გვ. 243-244.

უპასუხებს სსსკ-ის 303-ე მუხლით დადგენილ მოთხოვნებს. ეს მუხლი განსაზღვრავს დავალიანების გადახდის ვალდებულების შესახებ განცხადების შინაარსს.

გადახდის ბრძანების მიღების შესახებ განცხადება, გარდა იმ საერთო მონაცემებისა, რომლებიც დადგენილია სასამართლოსადმი მიმართული ყველა განცხადებისათვის (კერძოდ, ესენია: სასამართლოს დასახელება, რომელშიც შეაქტო განცხადება, მხარეებისა და მათი წარმომადგენლების დასახელება, განმცხადებლის ან მისი წარმომადგენლის ხელმოწერა, აგრეთვე ის, რომ განცხადებაში აღნიშნული უნდა იყოს მისი შეტანის თარიღი და სხვა), უნდა შეიცავდეს კანონით მისთვის დადგენილი სხვა აუცილებელ მონაცემებსაც. კერძოდ: 303-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „გ“ ქვეპუნქტის შესაბამისად, დავალიანების გადახდის ვალდებულების შესახებ განცხადება უნდა შეიცავდეს მონაცემებს იმის შესახებ, თუ რომელი ძირითადი და დამატებითი ვალდებულებიდან გამომდინარე მოთხოვნებია წამოყენებული.

განცხადება უნდა შეიცავდეს წამოყენებული პრეტენზიის (აღძრული მოთხოვნის) დასაბუთებას. კერძოდ, კანონი იმპერატიულად მოითხოვს, რომ განცხადებაში მითითებული მტკიცებულებების შესაბამისი დოკუმენტები დამოწმებული სახით უნდა იქნეს წარმოდგენილი (303-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „დ“ ქვეპუნქტი).

ამასთან დაკავშირებით უნდა ითქვას, რომ გადახდის ბრძანება შეიძლება გაიცეს მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ მოთხოვნა დაფუძნებულია სათანადო დოკუმენტებზე. სწორედ შესაბამისი დოკუმენტების წარდგენას აქვს გადამწყვეტი მნიშვნელობა გამარტივებულ წარმოებაში. ხაზგასმით უნდა აღვნიშნოთ, რომ განსხვავებით სასარჩელო წარმოებისაგან, საქმის გამარტივებული წარმოება დოკუმენტების გარეშე არ შეიძლება არსებობდეს (მასში არ გამოიყენება მოწმეთა ჩვენებები, ექსპერტიზის დასკვნა, როგორც ამას შეიძლება ადგილი ჰქონდეს სასარჩელო წარმოებაში), ამიტომ მოსამართლე უარს ამბობს განცხადების მიღებაზე, თუ განმცხადებლის მიერ არ არის წარდგენილი დოკუმენტები.

„როგორც ჩანს, პრეტენზიის დასაბუთებისათვის, მისი დამტკიცება-დადასტურებისათვის არ შეიძლება გამოყენებულ იქნეს ყოველგვარი მტკიცებულება, არამედ მხოლოდ წერილობითი მტკიცებულებები, რომლებიც შესაბამისად უნდა იქნეს შედგენილი და დამოწმებული“¹, ასეთი

¹ იხ. თ. ლილუაშვილი. დასახ. ნაშრ., გვ 243-244.

შეიძლება იყოს, მაგალითად ნოტარიალური წესით დადასტურებული გარიგების დედანი ეგზემპლარი და სხვა დოკუმენტი, რომელიც ადასტურებს კრედიტორთან გარიგების არსებობას (დოკუმენტი უნდა ადასტურებდეს ხელშეკრულების შეუსრულებლობას ან დარღვევას).

განცხადების მიღებაზე უარს იტყვის სასამართლო მაშინაც, როდესაც განცხადებაში, მართალია, მითითებულია წერილობით დოკუმენტებზე, მაგრამ ისინი ვერ ასაბუთებენ, ვერ ამართლებენ იურიდიულად განმცხადებლის მოთხოვნას (305-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის „ბ“ ქვეპუნქტი), ე. ი. როცა განცხადებაში ჩამოყალიბებული მოთხოვნის საფუძველი (303-ე მუხლის „ა“ ქვეპუნქტი) იურიდიულად ვერ ასაბუთებს ამ მოთხოვნას. ამდენად, კანონი მოითხოვს განმცხადებლის მოთხოვნის დასაბუთებას როგორც ფაქტობრივი (რაც დამოწმებული სახით დოკუმენტურ მტკიცებულებათა წარდგენაში გამოიხატება), ისე იურიდიული (სამართლებრივი) კუთხით (რაც გამოიხატება იმაში, რომ დამოწმებული სახით წარდგენილი მტკიცებულებებით დასაბუთებული უნდა იყოს მოთხოვნა, რაც სასამართლოს მისცემს საშუალებას, გამარტივებულად გადაწყვიტოს მისი დაკმაყოფილების საკითხი).

დავალიანების გადახდის ვალდებულების შესახებ განცხადება ასევე უნდა შეიცავდეს მითითებას იმის შესახებ, რომ აღძრული მოთხოვნა არ არის დამოკიდებული განმცხადებლის მხრივ რაიმე საპასუხო (სანაცვლო) ვალდებულების შესრულებაზე, ან, რომ მის მიერ ასეთი ვალდებულების შესრულება უკვე განხორციელდა. აქედან გამომდინარე, თუ მოვალე ინარჩუნებს კრედიტორისაგან საპასუხო შესრულების მიღების უფლებას, კრედიტორს არ შეუძლია მოითხოვოს გამარტივებული წესით გადახდის ბრძანების მიღება, ე. ი. გამარტივებული წარმოება შეიძლება გამოყენებულ იქნეს, როცა განმცხადებელი მოითხოვს ორმხრივი ხელშეკრულების შესრულებას, როდესაც მოვალემ კანონის ან მხარეთა შეთანხმების თანახმად, წინასწარ უნდა შეასრულოს თავისი მოვალეობა ან კრედიტორმა უკვე შეასრულა თავისი მოვალეობა.¹

განცხადების ამ რეკვიზიტთან დაკავშირებით ჩვენ გვინდა აღვნიშნოთ, რომ სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 302-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „ა“ ქვეპუნქტის არსებობის ფონზე, ვფიქრობთ, აზრი ეკარგება 303-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „ე“ ქვეპუნქტით გათვალისწინებული მონაცემის განცხადებაში დაფიქსირებას. მიგვაჩნია, რომ არ არის საჭირო კრედიტორმა მიუთი-

¹ იხ. Crevecoeur, Das Mahnverfahren nach der Vereinfachungs-Novelle, NJW 1977. s. 1321.

თოს განცხადებაში, რომ აღძრული მოთხოვნა არ არის დამოკიდებული განმცხადებლის მხრივ რაიმე საპასუხო (სანაცვლო) ვალდებულების შესრულებაზე, ან, რომ მის მიერ ასეთი ვალდებულების შესრულება უკვე განხორციელდა, ვინაიდან 302-ე მუხლიდან გამომდინარე, სასამართლო ვალდებულია, მიუხედავად ასეთი მოთხოვნის არსებობისა, გაარკვიოს, ხომ არ არის მოთხოვნის წამოყენება დამოკიდებული განმცხადებლის მხრივ ჯერ კიდევ შეუსრულებელ საპასუხო გადახდაზე და თუ ეს აღმოჩნდება, მაშინ სასამართლო უარს ეტყვის მას განცხადების მიღებაზე. ამდენად, სასართლოს შეფასებაზე და არა განმცხადებლის მითითებაზეა დამოკიდებული საკითხის გადაწყვეტა იმის შესახებ, არის თუ არა აღძრული მოთხოვნა დამოკიდებული განმცხადებლის მხრივ რაიმე საპასუხო (სანაცვლო) ვალდებულების შესრულებაზე. ამიტომ, სსსკ-ის 303-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „ე“ ქვეპუნქტი კანონიდან ამოღებულ უნდა იქნეს.

სასამართლო პრაქტიკაში გვხვდება შემთხვევები, როცა განცხადების შეტანისას მხარე ითხოვს სარჩელის უზრუნველყოფის ღონისძიების გამოყენებას, მაგალითად, ყადაღის დადებას. ისანი-სამგორის სასამართლომ 2002 წლის 20 მარტს მიიღო ბრძანება ნ. პ.-ს მიმართ ე. ნ.-ს განცხადების საფუძველზე (საქმე №2/698). განცხადებით მხარემ ითხოვა ყადაღის დადება მოპასუხის ქონებაზე. გადახდის ბრძანებაში სასამართლომ მიუთითა, რომ მოთხოვნის უზრუნველყოფის მიზნით, აღიწეროს და ყადაღა დაედოს მოპასუხის ქონებას. იბადება კითხვა, რამდენად კანონიერია გამარტივებულ წარმოებაში სარჩელის უზრუნველყოფის ღონისძიების გამოყენება? ვფიქრობთ, რომ ეს ეწინააღმდეგება გამარტივებული წარმოების არსს, რადგან გამარტივებული წარმოება არ არის სასარჩელო წარმოება და მასში დაუშვებელია სასარჩელო წარმოებისათვის დამახასიათებელი ინსტიტუტების გამოყენება, თუმცა ისიც ცხადია, რომ სამართალწარმოების ნებისმიერ სახეში პირთა უფლებების დაცვას და მათი მოთხოვნების უზრუნველყოფას კანონი უნდა ითვალისწინებდეს, სამართალწარმოების შესაბამისი სახის სპეციფიკის გათვალისწინებით.

მართალია, განცხადების მიღებაზე უარის თქმის შესახებ სასამართლოს გამოაქვს განჩინება, რომელიც არ გასაჩივრდება, მაგრამ ამ განჩინების გამოტანამდე სასამართლომ უნდა მოუსმინოს განმცხადებელს.

3) მოქმედი სამოქალაქო საპროცესო კოდექსი არ ითვალისწინებს, თუ როგორ უნდა გაფორმდეს სასამართლოს მიერ გამარტივებული წესით გადახდის ბრძანების მიღების შესახებ საქმის აღძვრა (განცხადე-

ბის მიღება). საპროცესო კოდექსი მხოლოდ განცხადების მიღებაზე უარის თქმის შემთხვევაში ითვალისწინებს განჩინების გამოტანას.

6. გრომოშინას აზრით, გამარტივებული წარმოების აღძვრა უნდა გაფორმდეს მოსამართლის სპეციალური განჩინებით.¹

სასამართლო პრაქტიკაშიც ასეა, ყველა საქმეზე, რომელიც ეხება დავალიანების გამარტივებული წესით გადახდევინებას, მოსამართლეებს გამოაქვთ განჩინება გადახდის ბრძანების გამოცემის შესახებ განცხადების სასამართლო წარმოებაში მიღების შესახებ.

იმის გამო, რომ გამარტივებული წარმოების აღძვრის მომენტს გააჩნია არა მხოლოდ პროცესუალური, არამედ, აგრეთვე მატერიალურ-სამართლებრივი მნიშვნელობა, უფრო სწორა იქნებოდა გამარტივებული წარმოება აღძრულიყო მოსამართლის სპეციალური განჩინებით. ამასთან, კანონით უნდა განისაზღვროს ვადა, რომლის განმავლობაშიც უნდა მიიღოს საქმე სასამართლომ თავის წარმოებაში. ასეთი წესის არარსებობა ქმნის საქმის განხილვის გაჭიანურების წინაპირობას, ვინაიდან ძნელი ხდება იმ მომენტის განსაზღვრა, თუ როდის მიიღო მოსამართლემ განცხადება წარმოებაში, რაც ხელს უშლის საქმის განხილვის დაჩქარებას. შესაბამისად ეს ნიშნავს, რომ არ არსებობს რაიმე საპროცესო გარანტია გამარტივებული წარმოების უმნიშვნელოვანესი ნიშნის – მისი შეკვეცის (შემოკლებულობის) დაცვის თვალსაზრისით.

სასამართლოები დავალიანების გადახდევინების შესახებ განცხადების წარმოებაში მიღებისას, განჩინებაში უთითებენ, რომ განცხადება შეესაბამება სსსკ-ს 178-ე და 179-ე მუხლებს. უფრო სწორი კი იქნებოდა, თუ სასამართლო მიუთითებდა სსსკ-ის XXXIV თავის იმ მუხლებს, რომლებიც გამარტივებული წარმოების დასაშვებობის საკითხებს შეეხებიან.

2.2. გადახდის ბრძანების მიღების სტადია. გადახდის ბრძანებას სასამართლო იღებს საქმის განხილვის, განმცხადებლისა და მოპასუხის დაბარებისა და მათი ახსნა-განმარტებების მოსმენის გარეშე.

აქედან გამომდინარე, ჩვენ შეიძლება გამოვყოთ ბრძანების გამოცემის სტადიის ორი დამახასიათებელი ნიშანი, კერძოდ:

- 1) გადახდის ბრძანება გამოიცემა სასამართლო განხილვის გარეშე;
- 2) გადახდის ბრძანება გამოიცემა განმცხადებლისა და მოპასუხის სასამართლოში დაბარებისა და მათი ახსნა-განმარტებების მოსმენის გარეშე.

---

¹ იხ. Гражданское процессуальное право России. под ред. М. С. Шакарян. М, 1996 г. с.179

სასამართლო განხილვისა და სასამართლო განხილვაზე მხარეთა დაბარების არარსებობა მნიშვნელოვნად განასხვავებს გამარტივებულ წარმოებას სამოქალაქო სამართალწარმოების ყველა სხვა სახისაგან. სასარჩელო და უდავო წარმოებაში შეჯიბრებითობის პრინციპი, ძირითადად, ვლინდება სწორედ საქმის განხილვის სტადიაზე. გამარტივებულ წარმოებაში კი შეჯიბრებითობის პრინციპი სხვაგვარად ვლინდება: ის თითქოს გამოკვეთილად არ ჩანს გამარტივებული წარმოების არც ერთ სტადიაზე და რამდენადაც არ შეიძლება განხორციელდეს სასამართლო სხდომაზე მხარეთა უშუალო შეჯიბრებაში, რეალიზდება განმცხადებლის სასამართლოსადმი მიმართვაში და ასევე გადახდის ბრძანების გაუქმების სტადიაზე, მოპასუხის მიერ შეტანილ შესაგებელში (პროტესტში).

საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 306-ე მუხლი ადგენს გადახდის ბრძანების სავალდებულო რეკვიზიტებს, რომლებიც შეადგენენ გადახდის ბრძანების შინაარსს.

გადახდის ბრძანების შინაარსი მაქსიმალურად არის გამარტივებული. გადახდის ბრძანებაში ფაქტობრივად ჩვეულებრივი პროცესუალური დოკუმენტის მხოლოდ ორი ნაწილია — შესავალი და სარეზოლუციო.

თავისი შინაარსით გადახდის ბრძანება მნიშვნელოვნად მოკლეა, ვიდრე სასამართლო გადაწყვეტილება. ეს იმიტომ, რომ წარდგენილი დოკუმენტების (წერილობითი მტკიცებულებების) ანალიზი, მათ საფუძველზე დადგენილი გარემოებები და სამართალურთიერთობები, გადახდის ბრძანებაში არ აისახება (306-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის „ა“ ქვეპუნქტი), სხვანაირად რომ ვთქვათ, გადახდის ბრძანებაში არ არსებობენ სასამართლო გადაწყვეტილების შინაარსის ისეთი აუცილებელი ნაწილები, როგორც აღწერილობით და სამოტივაციო ნაწილებია, არამედ მასში მოცემულია მხოლოდ ის მონაცემები, რომლებიც აისახება სააღსრულებო ფურცელში. მოსამართლე არ არის ვალდებული თავისი ვერდიქტის დასასაბუთებლად მიუთითოს რაიმე მოტივზე. გადახდის ბრძანების სამოტივაციო ნაწილში მოვალეს განემარტება, რომ უფლება აქვს სასამართლოში შემოიტანოს წერილობითი შესაგებელი, თუ იგი აღძრულ მოთხოვნას უმართებლოდ (დაუსაბუთებლად) მიიჩნევს. სასამართლო გადაწყვეტილებისაგან განსხვავებით, გადახდის ბრძანებაში არ მიეთითება სასამართლო ხარჯების (სახელმწიფო ბაჟის) განაწილების შესახებ, რადგანაც სახელმწიფო ბაჟი ყოველთვის გადაიხდევინება მოვალისაგან, თუ ეს უკანასკნელი არ არის გათავისუფლებული მისი გადახდისაგან.

2.3. გადახდის ბრძანების ჩაბარება მოპასუხისათვის. მართალია, მოვალისაგან ფულადი თანხის დავალიანების გადახდევინების გამარტივებული წესი საშუალებას იძლევა, რომ ფექტიანად იქნეს დაცული კრედიტორის უფლებები და ასევე უზრუნველყოს სამოქალაქო სამართალწარმოების სხვა მიზნების მიღწევა, მაგრამ კანონი იცავს მოვალის უფლებებსაც.

ფულადი თანხის დავალიანების გამარტივებული წესით ამოღების შესახებ საქმისწარმოება მოპასუხის გარეშე მიმდინარეობს. არ არის გამორიცხული, რომ გამარტივებული წარმოების დროს დაშვებულ იქნეს შეცდომები და განმცხადებელს სასამართლომ მიაკუთვნოს ის, რისი მიკუთვნების უფლებაც მას სინამდვილეში არ ჰქონდა. ამას ითვალისწინებს კანონმდებელი და მოპასუხეს ანიჭებს თავისი ინტერესების დაცვის სრულ შესაძლებლობებს. რაც კონკრეტულად გამოიხატება იმაში, რომ სასამართლო ვალდებულია თავისი ინიციატივით ჩააბაროს მოპასუხეს გადახდის ბრძანება (მოქმედი კანონით, მოვალეს ბარდება მხოლოდ ბრძანება და არა საქმის სხვა მასალები), ხოლო, თუ მოპასუხისათვის გადახდის ბრძანების ჩაბარების შესაძლებლობა არ არსებობს ამა თუ იმ მიზეზის გამო (ხანგრძლივ სამსახურებრივ მივლინებაშია, საცხოვრებელი ადგილი ან ჩვეულებრივი ადგილსამყოფელი უცნობია და ა.შ.), სასამართლომ საერთოდ არ უნდა გამოიტანოს გადახდის ბრძანება, ხოლო, თუ გამოიტანა – მისი აღსრულება ვერ განხორციელდება.

ჩაბარების გარეშე გადახდის ბრძანებას იურიდიული ძალა არა აქვს და ასეთ შემთხვევაში მის საფუძველზე არ შეიძლება სააღსრულებო განკარგულების გამოტანა.¹ არ დაიშვება გამარტივებული წარმოება, თუ ბრძანება საჯარო (ოფიციალური) გამოცხადების გზით უნდა ეცნობოს მოვალეს. თუმცა კანონი არ განსაზღვრავს, თუ რა ვადაში უნდა ჩაბარდეს მოპასუხეს ბრძანება. ამიტომ კრედიტორის უფლებების დარღვევა რომ არ გამოიწვიოს ამან, აუცილებელია ასეთი ვადის დადგენა, ამასთან, ვადა უნდა იყოს ძალზედ შემცირებული.

თუ მოპასუხეს ჩაბარდა გადახდის ბრძანება, მაშინ იგი უფლებამოსილია შესაბამის ვადაში წერილობითი ფორმით შეიტანოს მოტივირებული პროტესტი (შესაგებელი) გადახდის ბრძანების წინააღმდეგ. მოტივირებული პროტესტის შეტანა გადახდის ბრძანების გაუქმებისა და საქმის საერთო წესით განხილვის საფუძველია.

თუ კრედიტორის მიერ ბრძანების გამოცემისათვის წარმოდგენილი

¹ იხ. Thomas-Putz. ZPO München 1995 s. 1033-1066.

დოკუმენტები არ შეესაბამება კანონის მოთხოვნებს, მაგრამ ისინი მიღებულია სასამართლოს მიერ, ჩვენ საქმე გვაქვს მოსამართლის შეცდომასთან, რომელსაც, არ უნდა მიეღო განცხადება გადახდის ბრძანების გამოცემის შესახებ. ასეთი შეცდომა კი, უმეტეს შემთხვევაში, შეიძლება გამოვლენილ იქნეს მხოლოდ მოპასუხის პროტესტის (შესაგებლის) მეშვეობით, რომელსაც შეუძლია იდაოს იმის შესახებ, რომ მისი ხელმოწერა გაყალბებულია (მიმსგავსებულია), დოკუმენტი ყალბია, არ შეესაბამება განსაზღვრულ ფორმას და ა.შ.

მოვალის უფლება, სადავო გახადოს გადახდის ბრძანება, მოვალის ინტერესების დაცვის გარანტიაა და ასევე საშუალებას იძლევა თავიდან ავიცილოთ სასამართლო შეცდომაც.

როდესაც მოვალის უფლებათა დაცვაზე ვსაუბრობთ, წარმოიშობა საკითხი იმის თაობაზე, თუ როგორ უნდა მოიქცეს სასამართლო იმ შემთხვევაში, როცა მოთხოვნა მიმართულია რამდენიმე მოვალის წინააღმდეგ. ამ შემთხვევაში სასამართლომ უნდა მიიღოს ერთი გადახდის ბრძანება თუ უნდა გამოსცეს ყველა სოლიდარული მოვალის მიმართ ცალ-ცალკე გადახდის ბრძანება?

საერთოდ, საპროცესო კანონი ამ საკითხს არ აწესრიგებს. ჩვენი აზრით, ამ შემთხვევაში სასამართლომ უნდა მიიღოს ყველა სოლიდარული მოვალის მიმართ ცალ-ცალკე გადახდის ბრძანება, რომლითაც განისაზღვრება თითოეულის გადასახდელი წილის ოდენობა და უნდა გაუგზავნოს იგი თითოეულ მოვალეს. თითოეულს შეუძლია სადავოდ გახადოს თავისი გადასახდელის ოდენობა.

2.4. გადახდის ბრძანების გაუქმების სტადია. სსსკ-ის 307-ე მუხლის თანახმად, მოპასუხეს შეუძლია არ ცნოს გადახდის ბრძანება მთლიანად ან ნაწილობრივ და შეიტანოს მის წინააღმდეგ მოტივირებული შესაგებელი (პროტესტი) იმ სასამართლოში, რომელმაც მიიღო ეს ბრძანება, გადახდის ბრძანების მიღებიდან 10 დღის განმავლობაში. მოპასუხეს შეუძლია გააპროტესტოს გადახდის ბრძანება იმ შემთხვევაშიც, როდესაც გაპროტესტების ვადის გასვლას სასამართლო საპატიოდ მიიჩნევს. ამის შემდეგ კი აღძრული მოთხოვნა განიხილება სასარჩელო წესით.

პროტესტის შეტანა პროცესუალური მოქმედებაა და ერთადერთი სამართლებრივი გზა ბრძანების წინააღმდეგ. თუ მრავალი მოვალეა, მაშინ ყოველი მათგანი დამოუკიდებლად განაცხადებს პროტესტს. ამრიგად, ამ სტადიის დამახასიათებელი ნიშნებია:

1) მხოლოდ მოპასუხეს შეუძლია მიმართოს სასამართლოს პროტესტით ბრძანების გაუქმების შესახებ.

2) მოპასუხეს უფლება აქვს მიმართოს პროტესტით ბრძანების გაუქმების შესახებ ბრძანების მიმღებ სასამართლოს.

3) მოპასუხეს უფლება აქვს გადახდის ბრძანების გაუქმების შესახებ მიმართოს სასამართლოს მხოლოდ 10 დღის ვადაში ბრძანების მიღებიდან (ჩაბარებიდან).

4) თუ პროტესტი დაგვიანებითაა შეტანილი, მაშინ მოპასუხემ უნდა დაასაბუთოს, რომ საპატიო მიზეზის გამო ვერ შეძლო დროულად შეტანა შესაგებელი.

ფულადი თანხის დავალიანების გადახდევინების შესახებ მოთხოვნის გამარტივებული წესით განხილვის თავისებურება იმაში მდგომარეობს, რომ განსხვავებით სასარჩელო წარმოებისაგან, მასში მოვალის (მოპასუხის) უფლებათა დაცვა ხორციელდება არა საქმის განხილვის დროს, როგორც ეს სასარჩელო წარმოებაშია (მაგალითად, საერთო წესით საქმის განხილვისას პროცესის მონაწილენი ერთმანეთის მიმართ წარადგენენ შესაგებელს, შეგებებულ სარჩელს და ა.შ.), არამედ მაშინ, როცა გამარტივებული წესით მოთხოვნის განხილვა დამთავრებულია და სასამართლოს სამართალშეფარდებითი აქტი (გადახდის ბრძანება) უკვე გამოტანილია. კანონი არ ითვალისწინებს გადახდის ბრძანების სააპელაციო (საკასაციო) წესით გასაჩივრების შესაძლებლობას, მაგრამ ითვალისწინებს მისი გაუქმების შესაძლებლობას. ამასთან, გაუქმება ხდება დასაბუთებული პროტესტის შეტანით.

აღსანიშნავია, რომ საქართველოს მოქმედი სამოქალაქო საპროცესო კოდექსი ტერმინს „გადახდის ბრძანების გაუქმება“, არ ითვალისწინებს, მაგრამ კანონიდან ლოგიკურად გამოძინარეობს, რომ, თუ მოვალე შეიტანს დასაბუთებულ შესაგებელს გადახდის ბრძანების წინააღმდეგ, მაშინ სასამართლომ უნდა გააუქმოს ბრძანება და გამოიტანოს განჩინება მოთხოვნის საერთო წესით განხილვის თაობაზე. სასამართლოთა პრაქტიკაშიც ეს ასეა დამკვიდრებული.

როდესაც ვსაუბრობთ გადახდის ბრძანების გაუქმებაზე, ყურადღება უნდა მივაქციოთ რამდენიმე გარემოებას. პირველ ყოვლისა, აქ იგულისხმება ის, რომ მოპასუხე, რომელმაც გადაწყვიტა პროტესტის შეტანა გადახდის ბრძანების გაუქმების შესახებ, შეზღუდულია განსაზღვრული დროით. კერძოდ, მოპასუხეს შეუძლია არ ცნოს გადახდის ბრძანება

როგორც მთლიანად, ისე ნაწილობრივ და შეიტანოს მის წინააღმდეგ მოტივირებული შესაგებელი (პროტესტი) იმ სასამართლოში, რომლებმაც მიიღო ეს ბრძანება. იგი უფლებამოსილია ეს განახორციელოს გადახდის ბრძანების მიღებიდან 10 დღის განმავლობაში (307-ე მუხლი).

ჩვენ აქ მხოლოდ ორიოდე სიტყვით შევნიშნავთ, რომ ეს მუხლი ნათლად არ არის ჩამოყალიბებული და იმის შთაბეჭდილებას ტოვებს, თითქოს მოვალეს შეუძლია 10 დღის განმავლობაში სასამართლოს მიერ გადახდის ბრძანების მიღებიდან გააპროტესტოს იგი. არადა, მასში კანონმდებელმა იგულისხმა პროტესტის შეტანა მოპასუხისათვის ბრძანების ჩაბარებიდან 10 დღის განმავლობაში. ამ ნორმის სხვაგვარი გაგება ქაოსს შექმნიდა საპროცესო სამართალურთიერთობებში, დაარღვევდა მოპასუხის უფლებებს.

მოპასუხეს შეუძლია გააპროტესტოს გადახდის ბრძანება იმ შემთხვევაში, როდესაც გაპროტესტების ვადის გასვლას სასამართლო საპატიოდ მიიჩნევს (ე.ი. როცა მოვალეს ჩაბარებიდან 10 დღის განმავლობაში არ ჰქონდა შესაძლებლობა შეეტანა პროტესტი), ამ შემთხვევაში სასამართლო აღადგენს გაპროტესტების ვადას. ამასთან, ჩვენი აზრით, სასამართლოს მიერ აღდგენილი ვადა არ შეიძლება აღემატებოდეს გაპროტესტებისათვის დადგენილ ათდღიან ვადას.

ყურადღება უნდა მივაქციოთ ერთ მნიშვნელოვან გარემოებასაც. კერძოდ: კანონი მოვალისაგან მოითხოვს, რომ მან გადახდის ბრძანების წინააღმდეგ შეიტანოს არა უბრალოდ პროტესტი, არამედ მოტივირებული, ე. ი. დასაბუთებული პროტესტი (შესაგებელი). შესაგებლის შეტანისას, ვფიქრობთ, მოპასუხემ უნდა დაიცვას 303-ე მუხლში მოცემული სავალდებულო წესები და მიუთითოს, თუ რა რაოდენობის თანხას ედავებიან და მიუთითოს გასაჩივრებული ბრძანებაც.

ცხადია, ის საკითხი, არის თუ არა პროტესტი მოტივირებული, უნდა გადაწყვიტოს სასამართლომ.

ამასთან დაკავშირებით, ლოგიკურად იბადება კითხვა იმის თაობაზე, აქვს თუ არა სასამართლოს უფლება, არ მიიჩნიოს პროტესტი მოტივირებულად და უარი განუცხადოს მოვალეს გადახდის ბრძანების გაუქმებისა და საქმის საერთო-სასარჩელო წესით განხილვის შესახებ?

კანონი ამის შესახებ არაფერს ამბობს. ჩვენი აზრით კი, ის წესი, რომ, თუ მოვალე შეიტანს მოტივირებულ შესაგებელს, ბრძანება უნდა გაუქმდეს, დაუსაბუთებელია. მიგვაჩნია, რომ კანონში ზუსტად უნდა იყოს მითითებული

ლი ბრძანების გაუქმების საფუძვლები. ის გარემოება, რომ, „თუ მოპასუხე დროულად შეიტანს თავის შესაგებელს სასამართლოში“, არ უნდა იყოს საკმარისი ბრძანების გაუქმების და აღძრული მოთხოვნის საერთო წესით განხილვისა და გადაწყვეტის საფუძველი. ვფიქრობთ, რომ ბრძანების გაუქმების საფუძველი უნდა იყოს, მოვალის მიერ ისეთი მტკიცებულებების წარმოდგენა, რომლებიც მოწმობენ უფლებაზე დავის არსებობას.

გადახდის ბრძანების გაუქმების ასეთმა დაუხვეწავმა მექანიზმმა, საქართველოს სასამართლოთა პრაქტიკაში პრობლემები შექმნა. კერძოდ, პროტესტის შეტანის შემთხვევაში, მოსამართლე იძულებულია გააუქმოს მიღებული გადახდის ბრძანება, რადგან კანონი მას არ აძლევს პროტესტის დაკმაყოფილებაზე უარის თქმის საშუალებას, ხოლო ზოგჯერ მოპასუხეები სარგებლობენ კანონის არასრულყოფილებით და პროტესტის შეტანით აჭიანურებენ საქმის განხილვას. ყოველივე ეს კი ეფექტიანობის თვისებას უკარგავს ამ ახალ ინსტიტუტს.

აქედან გამომდინარე, მიგვაჩნია, რომ კანონით სასამართლოს უნდა მიენიჭოს უფლება, უარი უთხრას მოპასუხეს ბრძანების გაუქმებაზე, თუ პროტესტი არ არის დასაბუთებული, რის შესახებაც მან უნდა გამოიტანოს განჩინება, ხოლო ასეთ განჩინებაზე მოპასუხეს უნდა შეეძლოს კერძო საჩივრის შეტანა. თუ მოსამართლემ გამოიტანა განჩინება ბრძანების გაუქმების შესახებ, მასზე აღარ უნდა იყოს შესაძლებელი კერძო საჩივრის შეტანა. ამასთან, კანონით უნდა დაწესდეს ბრძანების გაუქმების ამომწურავი საფუძვლები. შესაბამისად, ამ მექანიზმის უფრო დასახვეწად, აუცილებელია კანონით განისაზღვროს პროტესტის განხილვის ვადა, რომლის განმავლობაშიც გადაწყდება, დაკმაყოფილდა თუ არა ბრძანების გაუქმების მოთხოვნა. თანაც, საჭიროა ამ საკითხის ოპერატიულად გადაწყვეტა, ვინაიდან ეს უკავშირდება პროცესის ორივე მხარის უფლებებს (მაგალითად, მასზეა დამოკიდებული, ისარგებლებს თუ არა განმცხადებელი ბრძანებით მიკუთვნებული სიკეთით).

ყურადღება უნდა მივაქციოთ კიდევ ერთ გარემოებას, რომ, როგორც უკვე აღინიშნა, მოქმედი კანონმდებლობით, გადახდის ბრძანების წინააღმდეგ მოტივირებული პროტესტის შეტანა მოპასუხის მიერ, წარმოადგენს გადახდის ბრძანების გაუქმებისა და საქმის სასარჩელო წესით განხილვის საფუძველს, რის შესახებაც სასამართლოს გამოაქვს „განჩინება გამარტივებული წესით დავალიანების გადახდევინების შესახებ მოთხოვნის სასარჩელო წარმოების წესით განხილვის შესახებ“.

ამასთან დაკავშირებით „სასამართლო პრაქტიკაში წამოიჭრება საკითხი: თუ სასამართლომ მიიღო ასეთი განჩინება საქმის საერთო-სასარჩელო წესით განხილვის შესახებ, საჭირო იქნება თუ არა გადახდის ბრძანების მიღების შესახებ განცხადების ნაცვლად გადამხდევინებელმა წარმოადგინოს სარჩელი?“

სსსკ-ის 308-ე მუხლის ანალიზიდან გამომდინარე, გადახდის ბრძანების მიღების შესახებ განცხადების შეცვლა სარჩელით საჭირო არაა. სასამართლო გამარტივებულ წარმოებას გადაზრდის სასარჩელო წარმოებაში, რაც იმას ნიშნავს, რომ მან წინასწარ უნდა მოამზადოს საქმე სასამართლოს მთავარ (ზეპირ) სხდომაზე განსახილველად სსსკ-ის 200-209-ე მუხლების შესაბამისად (სსსკ-ის 308-ე მუხლის მე-2 ნაწილი).¹

სსსკ-ის 307-ე მუხლის თანახმად, მოვალეს შეუძლია მოთხოვნა გააპროტესტოს მთლიანად ან ნაწილობრივ (მაგალითად, პროცენტების შესახებ საკითხი). აქედან გამომდინარე, გადახდის ბრძანების იმ ნაწილზე, რომელზეც შესაგებელი (პროტესტი) არ შეტანილა, ჩვენი აზრით, შეიძლება გამოტანილ იქნეს სააღსრულებო განკარგულება, ხოლო დანარჩენ ნაწილზე პროცესი უნდა გაგრძელდეს 308-ე მუხლის მიხედვით. ამიტომ, ნათელი უნდა იყოს, თუ რას აპროტესტებს მოპასუხე.

სასამართლო პრაქტიკაში წამოიჭრება აგრეთვე სახელმწიფო ბაჟისა და სასამართლო ხარჯების შესახებ საკითხი, ვინაიდან, როგორც ცნობილია, განცხადებისათვის გადახდის ბრძანების მიღების შესახებ სახელმწიფო ბაჟის ოდენობა განისაზღვრება დავის საგნის ღირებულების 1,5%-ით, ხოლო სარჩელზე ბაჟის ოდენობა განისაზღვრება დავის საგნის ღირებულების 2,5%-ით.

ამასთან დაკავშირებით უნდა ითქვას, რომ, თუ გამარტივებული წარმოება სასარჩელო წარმოებაში გადაიზრდება, მხარემ (მოსარჩელემ) – დამატებით უნდა გადაიხადოს სახელმწიფო ბაჟი იმ ოდენობით, რაც სარჩელებისთვისაა გათვალისწინებული, რა დროსაც სასამართლო შეიძლება დაემყაროს სსსკ 308-ე მუხლის მე-2 ნაწილს, აგრეთვე სსსკ-ის 42-ე მუხლს, რომელიც უშვებს სახელმწიფო ბაჟის დამატებით გადახდევინების შესაძლებლობას.

აქვე გამოვთქვამთ მოსაზრებას, რომ, თუ მოსამართლე დასაბუთებულად მიიჩნევს მოვალის პროტესტს და გააუქმებს გადახდის ბრძანებას, ამის შემდეგ ავტომატურად არ უნდა გამოიტანოს განჩინება და დაიწყოს

¹ იხ. თ. ლილუაშვილი. დასახელებული ნაშრომი გვ. 247.

სასარჩელო წარმოების წესით საქმის აღძვრა. მიგვაჩნია, რომ ასეთ შემთხვევაში მიზანშეწონილი იქნება სასამართლომ განუმარტოს განმცხადებელს, რომ მას აქვს უფლება საერთო წესით მიმართოს სასამართლოს. თავის მხრივ, დისკონციურობის პრინციპიდან გამომდინარე, გადახდევინებელმა თვითონ უნდა გადაწყვიტოს, მოითხოვოს თუ არა თავისი უფლებების დაცვა სასარჩელო წესით.

აღსანიშნავია, რომ, თუ გამარტივებული წარმოება გადაიზარდა სასარჩელო წარმოებაში, ამ შემთხვევაში საქმე სასამართლო განხილვის საგნად ითვლება გადახდის ბრძანების მოპასუხისათვის გადაცემის მომენტიდან.

სასამართლოს შეუძლია საქმის ზეპირი განხილვის დანიშნამდე, ამ საქმის მომზადების მიზნით, მიიღოს კანონით გათვალისწინებული ღონისძიებანი, მათ შორის დაავალოს მხარეებს წარადგინონ წერილობითი დოკუმენტები და განმარტებანი.

გადახდის ბრძანებას და სასამართლოს გადაწყვეტილებას ახასიათებს ის საერთო ნიშანიც, რომ გადახდის ბრძანება აღსრულება სასამართლო გადაწყვეტილებათა აღსრულებისათვის დადგენილი წესით. კერძოდ, ძალაში შესული ბრძანების საფუძველზე გაიცემა სააღსრულებო ფურცელი და დაიწყება აღსრულება.

მართალია, გადახდის ბრძანების საფუძველზე ფულადი თანხის დავალიანების გადახდევინება ხორციელდება სასამართლო გადაწყვეტილებების აღსრულებისათვის გათვალისწინებული წესით, მაგრამ განსაკუთრებულ ყურადღებას იმსახურებს ის გარემოება, რომ კანონმდებლობით დადგენილია ათღლიანი ვადა გადახდის ბრძანების მოვალისათვის ჩაბარებიდან, რომლის ამოწურვის შემდეგ წარმოებს გადახდევინება. ეს იმას ნიშნავს, რომ, თუ მოვალე არ შეიტანს დასაბუთებულ შესაგებელს სასამართლოში ამ ვადის განმავლობაში ბრძანების გასაუქმებლად და არც დაფარავს ვალს პროცენტებიანად და ხარჯებიანად, ბრძანება შევა ძალაში. დაფარვა ნიშნავს ფულადი დავალიანების გადახდას.

თუ მოპასუხე გადახდის ბრძანების გასაუქმებლად დროულად არ შეიტანს შესაგებელს (პროტესტს), მაშინ ამას მოჰყვება ის სამართლებრივი შედეგი, რომ სასამართლო გადახდის ბრძანების საფუძველზე მიიღებს სააღსრულებო განკარგულებას*, რომელიც სასამართლოს ინიციატივით გადაეცემა მოპასუხეს.

---

* სსსკ-ის 309-ე მუხლი იყენებს როგორც ტერმინს „სააღსრულებო გადაწყვეტილება“, ისე ტერმინს „სააღსრულებო განკარგულება“ ერთი და იგივე მოვლენის აღსანიშნავად.

სააღსრულებო განკარგულებაში შეიტანება მის მიღებამდე გაწეული ხარჯები. განმცხადებელს არ შეუძლია სააღსრულებო გადაწყვეტილებების მიღება მოთხოვნის გასაჩივრების ვადის გასვლამდე.¹

უნდა ითქვას, რომ თავისი არსით, სააღსრულებო გადაწყვეტილება განსხვავდება გადახდის ბრძანებისაგან იმით, რომ არ არის აუცილებელი მას ჰქონდეს გადახდის ბრძანების მსგავსი შინაარსი. სააღსრულებო გადაწყვეტილებაში მოცემული უნდა იყოს გარკვევით ის თანხა, რომელიც უნდა იქნეს გადახდილი და რომლის ოდენობაც უნდა შეესაბამებოდეს გადახდის ბრძანებაში ასახულ ოდენობას.²

აღსანიშნავია, რომ გადახდის ბრძანებისაგან განსხვავებით, კანონი არ ითვალისწინებს სააღსრულებო გადაწყვეტილების (განკარგულების) გასაჩივრების შესაძლებლობას. ამასთან, როგორც დავინახეთ, მოპასუხეს აქვს უფლება გააპროტესტოს გადახდის ბრძანება მას შემდეგაც, როცა გაუშვა საპატიო მიზეზით გაპროტესტების ათღიანი ვადა.

„ეს იმას ნიშნავს, რომ მოპასუხეს შეუძლია გაასაჩივროს სააღსრულებო განკარგულება შემოვლითი გზით – გადახდის ბრძანების გაპროტესტებით.“³ ცხადია, იმ შემთხვევაში, თუ სასამართლო მოვალეს აღუდგენს გაპროტესტების ვადას და გააუქმებს გადახდის ბრძანებას, გაუქმდება სააღსრულებო გადაწყვეტილებაც და საქმე გადაიზრდება სასარჩელო წარმოებაში. სხვა შემთხვევაში კი გაიცემა სააღსრულებო ფურცელი, რაც სააღსრულებო წარმოების დაწყების საფუძველია და მოხდება გადახდის ბრძანების იძულებითი აღსრულება (სააღსრულებო წარმოების კანონის მე-2 და მე-20 მუხლები).

როდესაც ჩვენ ვსაუბრობთ საპატიო მიზეზით გაშვებული გადახდის ბრძანების გაპროტესტების ვადის აღდგენაზე, მთლიანად უნდა იქნეს მიღებული მხედველობაში სსსკ-ის 66-მუხლი.

ეს ნიშნავს იმას, რომ ვადის აღდგენის შესახებ განცხადებასთან ერთად, მოპასუხემ უნდა შეიტანოს პროტესტიც გადახდის ბრძანების გასაუქმებლად.

გამოვთქვამთ მოსაზრებას, რომ გადახდის ბრძანების აღსრულებასთან დაკავშირებული ზოგიერთი საკითხი კიდევ უფრო გამარტივებას მოი-

¹ იხ. Crevecoeur. Das Mahnverfahren nach der Vereinfachungs-Novelle. NJW. 1977 s. 1323.

² იხ. Thomas-Putzo. ZPO München. 1995 s. 1033-1066.

³ იხ. თ. ლილუაშვილი, დასახ. ნაშრ., 2001 გვ. 248.

თხოვს. მაგალითად, არ მიგვაჩნია მიზანშეწონილად ცალკე სააღსრულებო გადაწყვეტილების (განკარგულების) მიღება სასამართლოს მიერ, ან თუნდაც სააღსრულებო ფურცლის გამოწერა გადახდის ბრძანების საფუძველზე.

გამარტივებული წარმოების თავისებურებიდან გამომდინარე, საჭიროა უფრო ეფექტური მექანიზმების შექმნა კანონმდებლობაში. თუ უფრო კონკრეტულები ვიქნებით, აღვნიშნავთ, რომ ვინაიდან გადახდის ბრძანება თავისი შინაარსით მაინც უახლოვდება სააღსრულებო ფურცელს, რადგან შედგება შესავალი და სარეზოლაციო ნაწილებისაგან, ხოლო სააღსრულებო ფურცელში კი შეიტანება სწორედ გადაწყვეტილების (გადახდის ბრძანების) სარეზოლაციო ნაწილის მონაცემები, უფრო ხელსაყრელი იქნებოდა კანონის შემდგენიარად ფორმულირება: „გადახდის ბრძანება წარმოადგენს მოსამართლის დადგენილებას, რომელიც მიიღება ფულადი თანხის დავალიანების გადახდევინებასთან დაკავშირებით და აქვს სააღსრულებო ფურცლის ძალა“. ასეთ შემთხვევაში აღარ იქნება საჭირო, სასამართლოს მიერ სააღსრულებო განკარგულების მიღება და სააღსრულებო ფურცლის გამოწერა და მიღებული გადახდის ბრძანება ჩაბარდება გადამხდევინებელს (მისი კანონიერ ძალაში შესვლის, ანუ გაპროტესტების ათღლიანი ვადის ამოწურვის შემდეგ) რომელიც წარადგენს მას იძულებით აღსასრულებლად.

ამდენად, გადახდის ბრძანება უნდა იყოს არა მხოლოდ აღსრულების საფუძველი, არამედ იმავდროულად სააღსრულებო დოკუმენტიც.

3. გადახდის ბრძანების იურიდიული ბუნება. სამოქალაქო საქმეებზე გამოტანილ პირველი ინსტანციის სასამართლოს დადგენილებებს ჩვეულებრივ ყოფენ სასამართლო გადაწყვეტილებად და განჩინებებად. თუ ჩვენ მხედველობაში გვექნება მხოლოდ სამოქალაქო სამართალწარმოების ტრადიციული სახეები, საქმისწარმოების ისეთი საპროცესო ფორმები, როგორცაა სასარჩელო წარმოება და უდავო წარმოება, ეს მართლაც ასეა. თუმცა, რადგან თანამედროვე პერიოდში, სამართალწარმოების ამ სახეებს დაემატა გამარტივებული წარმოებაც, სასამართლო დადგენილების დამოუკიდებელ სახედ უნდა განვიხილოთ აგრეთვე გადახდის ბრძანებაც, რომლითაც მთავრდება პროცესუალური საქმიანობა პირველი ინსტანციის სასამართლოში, თუ გამარტივებული წესით განიხილება გარკვეული ფულადი თანხის დავალიანების გადახდევინების შესახებ

მოთხოვნა. ბრძანება გამოაქვს სასამართლოს ასევე ლიზინგის საგნის გამცემის მფლობელობაში ლიზინგის საგნის დაბრუნების შესახებ საქმის გამარტივებულად განხილვის შედეგად. ამ ბრძანებას კანონი არ უწოდებს გადახდის ბრძანებას.

გადახდის ბრძანება, როგორც სასამართლო ხელისუფლების სპეციფიკური აქტი, სხვადასხვა ფორმით არსებობდა და არსებობს ევროპის მრავალ ქვეყანაში, თანაც მისი არსი სხვადასხვა ქვეყანაში სხვადასხვაგვარად განიმარტება.

საზღვარგარეთის პრაქტიკამ სასამართლო ბრძანების არსთან დაკავშირებით სამი მიდგომა შეიმუშავა:

1. სასამართლო ბრძანება, როგორც სააღსრულებო დოკუმენტი (უპირობო ბრძანება). უპირობო ბრძანების შემთხვევაში მოვალეს წართმეული აქვს სასამართლო ვერდიქტის გასაჩივრების უფლება. მოვალეს ეკისრება მხოლოდ მისი შესრულების მოვალეობა. უპირობო ბრძანების ტიპური მაგალითია სასამართლოს მიერ გაცემული სააღსრულებო ფურცელი და ასევე ნოტარიუსის სააღსრულებო წარწერა;

2. სასამართლო ბრძანება, როგორც მოვალისათვის შესხენება იმ ვალდებულებების შესახებ, რაც იკისრა მან კრედიტორის წინაშე (პირობითი ბრძანება). ასეთი ბრძანება მოვალეს უფლებას აძლევს სადავო გახადოს იგი და ამით შეაჩეროს მისი მოქმედება;

3. სასამართლო ბრძანება, როგორც სასამართლო სხდომაზე გამოუცხადებლობისათვის სანქცია.

ყოველივე ზემოაღნიშნულთან დაკავშირებით წარმოიშობა ორი საკითხი: პირველი ის, რომ შეიძლება თუ არა გამოვიყენოთ ეს მიდგომები საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსით გათვალისწინებული ბრძანების იურიდიული ბუნების დახასიათებისას. მეორე ის, რომ საკმარისია თუ არა ამ მიდგომების გამოყენება გადახდის ბრძანების იურიდიული ბუნების (არსის) ასახსნელად საქართველოს სამოქალაქო პროცესში.

უნდა ითქვას, რომ საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსით გათვალისწინებული გადახდის ბრძანება პირობითი ბრძანებაა, კანონი ითვალისწინებს მისი გაუქმების არცთუ ისე რთულ პროცედურას. შესაბამისად, მას ვერ ჩავთვლით უპირობო ბრძანებად, რადგან არ გააჩნია სააღსრულებო დოკუმენტის ძალა. არ უნდა მივიჩნიოთ იგი არც სანქციად. ამას არ უშვებს გამარტივებული წარმოების არსი მთლიანად და კერძოდ კი, მისი წარმოშობის წინაპირობები.

მაგრამ აღნიშნული მიდგომა არ არის საკმარისი იმისათვის, რომ ავხსნათ მოვლენის არსი. გადახდის ბრძანების არსის გარკვევა შეიძლება მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ გავითვალისწინებთ იმას, რომ თავისი ბუნებით იგი პირველი ინსტანციის სასამართლოს დადგენილებაა, რომლითაც საქმის არსებითად გადაწყვეტა ხდება.

ამ თვალსაზრისით, გადახდის ბრძანების ანალიზი უნდა მოვახდინოთ სასამართლოს გადაწყვეტილებასთან მიმართებაში იმიტომ, რომ:

1. როგორც გადაწყვეტილება, ისე გადახდის ბრძანება სასამართლო დადგენილებებია.

2. როგორც გადაწყვეტილება, ისე ბრძანება პირველი ინსტანციის სასამართლოს დადგენილებებია.

3. გადაწყვეტილებით საქმე არსებითად წყდება. გადახდის ბრძანებასთან დაკავშირებით კანონი ამას პირდაპირ არ მიანიშნებს, მაგრამ თავისი არსით, ბრძანება შეიძლება მივაკუთნოთ იმ დადგენილებებს, რომლებითაც საქმის არსებითად გადაწყვეტა ხდება.

4. როგორც გადაწყვეტილება, ბრძანებაც ერთპიროვნულად გამოიცემა მოსამართლის მიერ.

5. ბრძანება აღსრულდება სასამართლო გადაწყვეტილებათა აღსრულებისათვის დადგენილი წესით.

რეშეტნიაკი გადახდის ბრძანებისა და სასამართლოს გადაწყვეტილებათვის დამახასიათებელი საერთო ნიშნების შესახებ საუბრისას აღნიშნავს, რომ გადახდის ბრძანება წარმოადგენს:

1) სასამართლო დადგენილებათა ერთ-ერთ სახეს; 2) სპეციალური სახელმწიფო ორგანოს მიერ გამოტანილ აქტს, რომელშიც აისახება მისი ნება და შესაბამისი ბრძანება; 3) დადგენილებას, რომლის გამოტანაც დასაშვებია კანონით ზუსტად განსაზღვრული პირობების არსებობისას; 4) სამოქალაქო უფლებებისა და კანონით გათვალისწინებული ინტერესების დაცვის აქტს; 5) პროცესუალურ დოკუმენტს.¹

გადახდის ბრძანების სამართლებრივი ძალა (ისევე როგორც სასამართლო გადაწყვეტილების ძალა) მთლიანად განისაზღვრება მატერიალური სამართლის ნორმის ძალით.

გადახდის ბრძანების მიღებისას მოსამართლე ეყრდნობა ე. წ. „უდავო“ დოკუმენტებს, რომლებიც ადასტურებენ მოვალის ვალდებულების

¹ Решетняк В.И. Черных И.И. Заочное производство и судебный приказ в гражданском процессе 1997 გვ. 50.

არსებობას კრედიტორის წინაშე. თუმცა თვით დოკუმენტები, რომლებიც აღასტურებენ მოვალის ვალდებულებებს, უნდა შეესაბამებოდეს კანონის მოთხოვნებს. წინააღმდეგ შემთხვევაში მოსამართლეს არ შეუძლია აიძულოს მოვალე შეასრულოს რაიმე ვალდებულება კრედიტორის წინაშე, რამდენადაც მოსამართლე ვერ შეძლებს გამოიტანოს უტყუარი დასკვნა ასეთი ვალდებულებების არსებობის შესახებ. მხოლოდ განმცხადებლის მიერ წარდგენილი დოკუმენტების კანონის მოთხოვნებთან შესაბამისობის შემთხვევაში შეუძლია მოსამართლეს მიიღოს გადახდის ბრძანება. გადახდის ბრძანებას მინიჭებული აქვს მატერიალური სამართლის იმ ნორმის ძალა, რომელიც არ იყო შესრულებული მოვალის მიერ ნებაყოფლობით და სწორედ ამიტომ ექვემდებარება იძულებით აღსრულებას სახელმწიფოს მხრიდან.

გადახდის ბრძანების გამოცემა სასამართლოს სამართალშეფარდებითი აქტია. თუმცა ზოგიერთი პროცესუალისტი საპირისპირო აზრსაც ავითარებს, მაგალითად, მასლენნიკოვს მიაჩნია, რომ გადახდის ბრძანება არ არის სამართალშეფარდებითი აქტი, მისი აზრით ბრძანების გამოტანა არ ხდება სამართალშეფარდების (სამართალგამოყენების) აუცილებელი და უმნიშვნელოვანესი ეტაპების დაცვით. მაგალითად, მისი გამოცემისას არ წარმოებს საქმის ფაქტობრივი საფუძვლის დადგენა. (კერძოდ, არ განიხილება მოვალის პოზიცია), არ ხდება საქმის იურიდიული კვალიფიკაცია (ის ატარებს ცალმხრივ ხასიათს, რამდენადაც ეფუძნება მხოლოდ კრედიტორის ინფორმაციას). გადახდის ბრძანება არის უბრალოდ „სასამართლოს დადგენილების სუროგატი“. კანონი არ გამორიცხავს საქმის განხილვას საერთო წესით და უშვებს ბრძანების გაუქმების შესაძლებლობას თვით მისი მიმღები სასამართლოს მიერვე.¹

ჩვენ ვერ დავეთანხმებით ამ მოსაზრებას რადგან იგი არსებითად ამცირებს გადახდის ბრძანების, როგორც მართლმსაჯულების აქტის მნიშვნელობას, რომელიც უზრუნველყოფს ადამიანთა და ორგანიზაციების უფლებათა ეფექტიან დაცვას.

აღსანიშნავია, რომ გადახდის ბრძანების გამოცემა ზორციელდება კანონით მოწესრიგებულ სამოქალაქო საპროცესო ფორმაში.

გადახდის ბრძანება მართალია გამოიცემა მოსამართლის მიერ ერთპიროვნულად, მაგრამ, ამასთან, მოსამართლე მოქმედებს სასამართლოს, როგორც სახელმწიფო ხელისუფლების ორგანოს სახელით, რომელიც

¹ იხ. Масленникова Н. И. Гражданский процесс. М. 1999 г. с. 213.

ახორციელებს მართლმსაჯულებას. როგორც სასარჩელო წესით სამოქალაქო საქმეთა განხილვისა და გადაწყვეტისას, გამარტივებულ წარმოებაშიც სასამართლო ხელისუფლება ხორციელდება სამოქალაქო სამართალწარმოების მეშვეობით.

ბრძანების გამოცემა მოწესრიგებულია საპროცესო სამართლის ნორმებით, რომლებიც ითვალისწინებენ ბრძანების გამოცემას განსაზღვრული თანმიმდევრობით, რაც დამახასიათებელია სწორედ სამართალშეფარდებითი პროცესისათვის, ამიტომ არასწორად უნდა მივიჩნიოთ დასკვნა გამარტივებულ წარმოებაში სამართალშეფარდების აუცილებელი ეტაპების არარსებობის შესახებ. გადახდის ბრძანება სახელმწიფო-სახელისუფლებო ორგანოს სამართალშეფარდების (სამართალგამოყენებითი) აქტია, რომელიც მბრძანებლური ფორმით მიუთითებს სუბიექტებს შეასრულონ სამართლის ნორმით გათვალისწინებული მოქმედება.¹

გადახდის ბრძანება მიიღება გამარტივებული წესით, მაგრამ ეს სრულადაც არ ნიშნავს იმას, რომ ამ დროს საერთოდ არ არსებობს ფაქტობრივი გარემოებების დადგენა და გამოკვლევა, რომელთა არსებობაც აუცილებელია შესაბამისი საპროცესო და მატერიალური ნორმების გამოყენებისათვის (შეფარდებისათვის).

ბრძანების გამოცემისას მხედველობაში უნდა იქნეს მიღებული კანონით განსაზღვრული გარემოებები. ესენია: აღძრული მოთხოვნის ხასიათი, დოკუმენტების მეშვეობით მათი დადასტურება, განმცხადებლის მიერ განცხადების შინაარსისა და განცხადების შეტანისათვის დადგენილი წესების დაცვა. ყველა ეს გარემოება გამოკვლევულ და შეფასებულ უნდა იქნეს მოსამართლის მიერ, გადახდის ბრძანების მიღების საკითხის გადაწყვეტისას.

მოქმედი კანონმდებლობის მიხედვით, გადახდის ბრძანების მიღებისას სასამართლო არ იკვლევს და მხედველობაში არ იღებს მოვალის პოზიციას. მოვალე თავის პოზიციას გამოხატავს მხოლოდ გადახდის ბრძანების მიღების შემდეგ, თუმცა თავისთავად ამ გარემოებას განსაკუთრებული მნიშვნელობა არა აქვს ბრძანების მიღებასთან დაკავშირებით მოსამართლის მიერ შესრულებული მოქმედებების სამართალშეფარდებითი საქმიანობისათვის მიკუთვნების თვალსაზრისით.

---

¹ იხ. Громишина Н. А. Научно-практические комментарии к гражданскому процессуальному кодексу РСФСР. под ред. Шакарян М. С. М. 2001 г. с. 311-327.

ამასთან დაკავშირებით გ. ჟილინს, ჩვენი აზრით, სწორი პოზიცია უკავია, როცა პარალელს ავლებს საპროცესო კოდექსის ისეთ ინსტიტუტთან, როგორც დაუსწრებელი წარმოებაა. კერძოდ, როგორც ცნობილია, მოპასუხის პოზიცია, რომელიც სათანადოდაა გაფრთხილებული (გაგზავნილი აქვს შეტყობინება სასამართლო სხდომის დროისა და ადგილის შესახებ), შეიძლება არ იქნეს განხილული დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გამოტანისას, სასამართლო სხდომაზე მისი გამოუცხადებლობის დროს. თუმცა ეს გარემოება არ უკარგავს მოპასუხის არყოფნისას გამოტანილ დაუსწრებელ გადაწყვეტილებას სასამართლოს სამართალშეფარდებითი აქტის თვისებას.¹

გამარტივებულ წარმოებაში ასევე ადგილი აქვს ნორმატიულ-სამართლებრივი საფუძელის განსაზღვრასა და გამოკვლევას, რაც აუცილებელია გადახდის ბრძანების მიღებისათვის. აქედან გამომდინარე, ბრძანების გამოცემის შესახებ განცხადება უნდა იყოს არა მხოლოდ გაფორმებული და სასამართლოში შეტანილი საპროცესო ნორმების დაცვით, არამედ განცხადებაში ჩამოყალიბებული მოთხოვნა მოვალისადმი უნდა გამომდინარეობდეს მატერიალურ-სამართლებრივი ნორმებიდანაც.

თავის მხრივ, განცხადების მიღებისას და გადახდის ბრძანების გამოცემისას მოსამართლე ვალდებულია შეამოწმოს არა მხოლოდ საპროცესო სამართლის ნორმათა დაცვა კრედიტორის მიერ, არამედ აღძრული მოთხოვნის მატერიალური სამართლის ნორმებთან შესაბამისობაც.

ამასთან დაკავშირებით, ჩვენ მიგვაჩნია, რომ 306-ე მუხლის რედაქცია გადახდის ბრძანების შინაარსის სავალდებულო ელემენტად უნდა ითვალისწინებდეს მასში მითითებას კანონზე, რომლის საფუძველზედაც სასამართლომ დააკმაყოფილა კრედიტორის მოთხოვნა.

გამარტივებულ წარმოებაში დაცულია სამართალშეფარდების პროცედურისათვის დამახასიათებელი ისეთი აუცილებელი ეტაპებიც, როგორცაა შესაბამისი სამართალშეფარდებითი აქტის მიღება და მისი დაყვანა დაინტერესებული პირებისათვის გასაცნობად. მაგალითად, სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 306-ე მუხლის შესაბამისად, სასამართლომ თავისი ინიციატივით უნდა გადასცეს მოპასუხეს გადახდის ბრძანება. განმცხადებელს სასამართლო ატყობინებს აგრეთვე გადახდის ბრძანების მოპასუხისათვის გადაცემის შესახებ.

¹ იხ. Жилин Г. А. Суд первой инстанции в гражданском процессе. М. 2001 г. с.

მართალია, გადახდის ბრძანება არ გასაჩივრდება სააპელაციო და საკასაციო წესით და მისი გასაჩივრების სპეციფიკური წესია დადგენილი კანონით, მაგრამ არც ეს არ იძლევა იმის საფუძველს, რომ გადახდის ბრძანება არ მივიჩნიოთ პირველი ინსტანციის სასამართლოს დადგენილებად.

თავისი პოზიციის დასასაბუთებლად მასლენნიკოვს ასევე არგუმენტად მოჰყავს ის, რომ კანონი ითვალისწინებს ბრძანების გაუქმების შესაძლებლობას იმავე სასამართლოს მიერ და ამის შემდგომ საქმის განხილვას სასარჩელო წესით. მაგრამ ბრძანების გაუქმების შესაძლებლობა და შემდგომ მოთხოვნის განხილვა საერთო წესით არ შეიძლება საფუძველს გვაძლევდეს იმისათვის, რომ არ მივაკუთვნოთ გადახდის ბრძანება სამოქალაქო საქმეზე გამოტანილი. სასამართლო დადგენილებებისა და სასამართლოს სამართალშეფარდებითი აქტების რიცხვს. ამასთან დაკავშირებით აღვნიშნავთ, რომ ბრძანების გაუქმებისა და საქმის სასარჩელო წესით განხილვის შესაძლებლობა არის მხოლოდ მოვალის უფლებათა სასამართლო წესით დაცვის დამატებითი გარანტია მხარეთა შორის დავის წარმოშობის შემთხვევაში და ეს გარემოება არ ცვლის გადახდის ბრძანების, როგორც პირველი ინსტანციის სასამართლოს დადგენილების არსს.

კვლავ უნდა გავავლოთ პარალელი დაუსწრებელ გადაწყვეტილებასთან. გადაწყვეტილების გაუქმების შესაძლებლობა იმავე სასამართლოს მიერ გათვალისწინებულია დაუსწრებელ წარმოებაშიც, მაგრამ დაუსწრებელი გადაწყვეტილების ეს სპეციფიკა შესაძლებლობას იძლევა იგი მივაკუთნოთ მხოლოდ სასამართლო გადაწყვეტილების განსაკუთრებულ სახესხვაობას, რომელსაც სამართლის შეფარდების აქტის ყველა ნიშანი გააჩნია.

გადახდის ბრძანების გამოცემისას სამართლის შეფარდების არსი შემდეგში მდგომარეობს:

1. მოსამართლე განსაზღვრავს სამართლის რომელი ნორმით წესრიგდება სადავო საზოგადოებრივი ურთიერთობა, რომელშიც მოვალის ვალდებულება დასტურდება განმცხადებლის მიერ წარმოდგენილი დოკუმენტებით.

2. მოსამართლე განსაზღვრავს, შეესაბამება თუ არა წარდგენილი დოკუმენტები კანონის მოთხოვნებს.

3. მოცემული ურთიერთობების მომწესრიგებელი სამართლის ნორმის და წარმოდგენილი დოკუმენტების შესაბამისად, მოსამართლე ადგენს

მხარეთა უფლებამოვალეობების შინაარსსა და მოცულობას, ე. ი. სამართალურთიერთობის შინაარსს.

4. სამართლის ნორმის საფუძველზე მოსამართლეს გამოაქვს დასკვნა სამართალშეფადებითი აქტის (გადახდის ბრძანების) გამარტივებული წესით მიღების აუცილებლობის შესახებ.

5. თუ არსებობს კანონით გათვალისწინებული ყველა წინაპირობა, მოსამართლე გამოსცემს გადახდის ბრძანებას, რითაც იძულებით ხორციელდება სამართლის ნორმები, რომელთა საფუძველზეც წარმოიშობა მოვალის ვალდებულება კრედიტორის წინაშე და რომლებიც საფუძველად უდევს კრედიტორის მიერ წარმოდგენილ დოკუმენტებს.

გადახდის ბრძანების საჯანია მატერიალურ-სამართლებრივი ურთიერთობები. რომელთა უდავობაც დადგენილია კრედიტორის მიერ წარდგენილი დოკუმენტების ანალიზის შედეგად.

მოსამართლე გადახდის ბრძანების გამოცემის შესახებ განცხადების მიღებისას, პირველ ყოვლისა, ადგენს, არსებობს თუ არა განცხადების მიღებაზე უარის თქმის საფუძველი. თუ ასეთი უარის თქმის საფუძველი არ არსებობს, მოსამართლე მიიღებს განცხადებას, აღძრავს გამარტივებულ წარმოებას და გამოიტანს გადახდის ბრძანებას.

მიღებული გადახდის ბრძანება ადასტურებს წარმოდგენილ დოკუმენტებში ასახული მატერიალურ-სამართლებრივი ურთიერთობების ნამდვილობას, რომელთაგან გამომდინარეობს მოვალის ვალდებულება კრედიტორის წინაშე; ადასტურებს მატერიალურ-სამართლებრივი საფუძველების არსებობას მოვალისაგან ფულის გადახდევინებისათვის.

სასამართლო ბრძანებაში სრულიად მკაფიოდ ვლინდება სასამართლოს, როგორც სახელმწიფო ორგანოს ნების გამოვლენა, რომელიც ავალდებულებს მოვალეს შეასრულოს განსაზღვრული მოქმედება კრედიტორის ინტერესებიდან გამომდინარე (დაუბრუნოს ფული ან ლიზინგის საგანი). ამ მოქმედების შეუსრულებლობის შემთხვევაში მოვალეს მის შესრულებას აიძულებს სააღსრულებო ორგანო.

მაგრამ მსგავსი ნიშნების გარდა, გადახდის ბრძანებასა და სასამართლო გადაწყვეტილებას მთელი რიგი განმასხვავებელი ნიშნებიც გააჩნიათ. ამ განსხვავებებს სამეცნიერო ლიტერატურაში პირველმა რეშტნიაკმა მიაქცია ყურადღება. კერძოდ, ესენია:

1. გადაწყვეტილება შეიძლება გამოტანილ იქნეს სასამართლოს მიერ ყველა სამოქალაქო საქმეზე, მოსარჩელის ან მოპასუხის მიერ აღძრულ

ნებისმიერ მოთხოვნასთან დაკავშირებით. გამარტივებული წესით კი სასამართლოს მიერ განიხილება მხოლოდ მოთხოვნათა მკაცრად განსაზღვრული ჯგუფი. გადახდის ბრძანება არ შეიძლება გამოცემულ იქნეს სასამართლოს მიერ იმ მოთხოვნებთან დაკავშირებით, რომლებიც პირდაპირ არ არის გათვალისწინებული კანონით.

2. სასამართლოს გადაწყვეტილება გამოაქვს საქმის საჯაროდ განხილვის ფარგლებში, რომლის დროსაც მხარეები გამოთქვამენ თავიანთ მოსაზრებებს, ცდილობენ დაამტკიცონ ის გარემოებები, რომლებსაც ემყარება მათი მოთხოვნები თუ შესაგებელი, შესაბამისად, უარყონ მოწინააღმდეგე მხარის არგუმენტები. ამდენად, გადაწყვეტილება შეჯიბრებითი პროცესის შედეგია. გადახდის ბრძანება კი მიიღება სასამართლო განხილვის, სასამართლო სხდომაზე მოპასუხისა და განმცხადებლის დაბარების, მათი ახსნა-განმარტების მოსმენის გარეშე.

3. გადაწყვეტილება ეფუძნება მხარეთა ახსნა-განმარტებებს, მხარეთა მიერ წარდგენილ და სასამართლო სხდომაზე გამოკვლეულ მტკიცებულებებს. გადახდის ბრძანება კი ეფუძნება მხოლოდ განმცხადებლის მიერ წარდგენილ დოკუმენტებს. ამასთან, ბრძანების მიღების მიზნით შეტანილ განცხადებში მითითებულ უნდა იქნეს, რომ აღძრული მოთხოვნა არ არის დამოკიდებული განმცხადებლის მხრივ რაიმე საპასუხო (სანაცვლო) ვალდებულებების შესრულებაზე, ან, რომ მის მიერ ასეთი ვალდებულებების შესრულება უკვე განხორციელდა.

4. გადაწყვეტილება, როგორც წესი, დაწერილებით მოტივირებული სასამართლოს დადგენილებაა, სასამართლო ვალდებულია გადაწყვეტილებაში მიუთითოს გარემოებებზე, რომლებიც მან დაადგინა და რომლებმაც გავლენა იქონიეს მის მიერ მიღებულ გადაწყვეტილებაზე, ახსნას, რა მიზეზით არ მიიღო მხედველობაში მან სხვა გარემოებები (მოპასუხის მიერ სარჩელის აღიარების შემთხვევაში სამოტივაციო ნაწილში შეიძლება მითითებულ იქნეს მხოლოდ სარჩელის აღიარებასა და სასამართლოს მიერ მის მიღებაზე). გადახდის ბრძანება კი არ საბუთდება, სასამართლო არ ახდენს ბრძანების მოტივირებას. იგი შეიცავს მხოლოდ ვალდებული პირისადმი სასამართლოს ბრძანებას, რომ მან შეასრულოს განსაზღვრული მოქმედება. სსსკ-ის 306-ე მუხლის თანახმად, გადახდის ბრძანება უნდა შეიცავდეს მითითებას, რომ სასამართლოს არ შეუძომწმებია, აქვს თუ არა განმცხადებელს აღძრული მოთხოვნის უფლება, ანუ სასამართლო არ ამოწმებს, სამართლიანია თუ არა განმცხადებლის

მიერ აღძრული მოთხოვნა. აქედან გამომდინარე, გამარტივებულ წარმოებაში შეუძლებელია მოთხოვნის დასაბუთებულობის შემოწმება. მხოლოდ მაშინ, როდესაც გამარტივებული წარმოება გადაიზრდება სასარჩელო წარმოებაში, მოსარჩელე ვალდებული ხდება დაასაბუთოს თავისი პრეტენზია, ე. ი. მიუთითოს წამოყენებული მოთხოვნის საფუძველი.¹

5. გადაწყვეტილების გამოტანის წესი დაწერილებითაა განსაზღვრული კანონით. გადაწყვეტილებას სასამართლო ადგენს სათათბირო ოთახში, საიდუმლოდ, რასაც ვერ ვიტყვით ბრძანების შესახებ, რომლის გამოტანასთან დაკავშირებით, კანონი ესოდენ კატეგორიული არ არის.

6. მოცემულ ინსტიტუტებს სხვადასხვა სუბიექტური შემადგენლობა აქვთ. დავალიანების გადახდევინების გამარტივებულად განხილვაში მონაწილეობს არა მოსარჩელე და მოპასუხე, როგორც ეს სასარჩელო წარმოებაშია, არამედ განმცხადებელი და მოპასუხე.

7. სასამართლო გადაწყვეტილება და გადახდის ბრძანება განსხვავდება მათი გასაჩივრების წესით. გადაწყვეტილება შეიძლება გასაჩივრებულ იქნეს კანონით გათვალისწინებული წესითა და საფუძველებით. ბრძანება კი შეიძლება მხოლოდ სადავო გახდეს, რის შემდეგაც იგი აუცილებლად უნდა გაუქმდეს, ხოლო წარმოშობილი დავა განიხილება სასარჩელო წესით.²

კანონის ანალიზის საფუძველზე შეიძლება შემუშავებულ იქნეს გადახდის ბრძანების ცნება. კერძოდ, იგი შეიძლება განვსაზღვროთ, როგორც პირველი ინსტანციის სასამართლოს არამოტივირებული დადგენილება, რომელიც მიიღება გამარტივებული წესით, მოვალისაგან გარკვეული ფულადი თანხის დავალიანების გადახდევინების შესახებ განმცხადებლის მოთხოვნით და ეფუძნება განმცხადებლის მიერ დამოწმებული სახით წარდგენილ წერილობით მტკიცებულებებს, რომლის საფუძველზეც გადახდევინება წარმოებს გადახდის ბრძანების მოპასუხისათვის ჩაბარებიდან ათდღიანი ვადის გასვლის შემდეგ (თუ მის მიერ წამოყენებული არ არის პროტესტი), სასამართლო გადაწყვეტილებების აღსრულებისათვის დადგენილი წესით.

სხვაგვარი წესებია დადგენილი, როცა სასამართლოს გამოაქვს გამარტივებულად ბრძანება ლიზინგის საგნის გამცემის მფლობელობაში ლიზ-

¹ იხ. Karl Heinz Schwab. Schlüssigkeitprüfung und Rechtskraft _ Gedanken zur Struktur des Mahnverfahrens. 1990. s. 242 Christoph Paulus Zivilprozeßrecht. 1996. s.191

² იხ. Решетняк В.И. Черных И.И. დასახ. ნაშრ., გვ 50-51.

ინგის საგნის დაბრუნების შესახებ. კერძოდ, ასეთი ბრძანება ექვემდებარება დაუყოვნებლივ აღსრულებას. მისი გასაჩივრება ხდება კერძო საჩივრით.

გადახდის ბრძანების იურიდიული ბუნების (არსის) კვლევის შედეგად, შეიძლება გამოვიტანოთ შემდეგი ძირითადი დასკვნები:

1. საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსში გადახდის ბრძანებას გააჩნია პირობითი ბრძანების თვისება, რაც იქიდან გამომდინარეობს, რომ ხასიათდება მოვალის ინიციატივით გამარტივებულად გაუქმების პროცედურით.

2. გადახდის ბრძანებას გააჩნია სასამართლო გადაწყვეტილების მსგავსი მრავალი ნიშანი, თუმცა, სასამართლო გადაწყვეტილებისაგან არსებითი განსხვავება არ იძლევა საშუალებას მივაკუთვნოთ ბრძანება სასამართლოს გადაწყვეტილებას. იგი სასამართლოს სპეციფიკური დადგენილებაა და არ შეიძლება მივიჩნიოთ სასამართლო გადაწყვეტილების სახესხვაობად. მაგრამ უნდა ითქვას, რომ როგორც სასამართლოს გადაწყვეტილება, გადახდის ბრძანებაც მატერიალური და საპროცესო სამართლის ნორმათა რეალიზაციის საბოლოო აქტია და, მაშასადამე, სამოქალაქო სამართალწარმოების მიზანიც.

3. გადახდის ბრძანების საგანია მატერიალურ-სამართლებრივი ურთიერთობები, რომელთა უდავოა დადგენილია განმცხადებლის მიერ წარდგენილი დოკუმენტების საფუძველზე.

4. გადახდის ბრძანებას მინიჭებული აქვს მატერიალური სამართლის ნორმის ძალა, ხოლო სასამართლოს მიერ ბრძანების გამოცემა სახელმწიფოს სამართალშეფარდებით აქტს წარმოადგენს.

5. გადახდის ბრძანება პირველი ინსტანციის სასამართლოს არამოტივირებული დადგენილებაა, რომელიც მიიღება გამარტივებული წარმოების წესებით, საქმის არსებითად განხილვის გარეშე, მოვალისაგან გარკვეული ფულადი თანხის დავალიანების გადახდევინების შესახებ განმცხადებლის მოთხოვნით და ეფუძნება განმცხადებლის მიერ დამოწმებული სახით წარდგენილ წერილობით მტკიცებულებებს, რომლის საფუძველზეც გადახდევინება წარმოებს გადახდის ბრძანების მოპასუხისათვის ჩაბარებიდან. ათდღიანი ვადის გასვლის შემდეგ (თუ მოპასუხე სადავოს არ გახდის ბრძანებას), სასამართლო გადაწყვეტილებების აღსრულებისათვის დადგენილი წესით.

§6. ლიზინგის საგნის გამცემის მფლობელობაში ლიზინგის საგნის დაბრუნების თაობაზე საქმის განხილვის გამარტივებული წესი

განმცხადებელი შეიძლება მოითხოვდეს არა მხოლოდ ფულადი თანხის დავალიანების გამარტივებულად გადახდევინებას, არამედ ნივთის (ლიზინგის საგნის) დაბრუნებასაც.

აღსანიშნავია, რომ სასამართლოს ამ საქმეებზე გამოაქვს არა გადახდის ბრძანება, არამედ სასამართლო ბრძანება, რომელიც ლიზინგის ხელშეკრულების ბუნებიდან გამომდინარე შეიძლება შეეხებოდეს მხოლოდ ინდივიდუალური ნიშნით განსაზღვრულ ნივთებს. ამასთან, ლიზინგის ხელშეკრულების საგანი შეიძლება იყოს როგორც მოძრავი, ისე უძრავი ქონება.

ფულადი თანხის დავალიანების გამარტივებულად გადახდევინების მსგავსად, გამარტივებული წარმოების აღნიშნული სახის დაწყების საფუძველია განცხადება, რომელიც მიზნად უნდა ისახავდეს სასამართლოს მიერ ლიზინგის საგნის გამცემის მფლობელობაში ლიზინგის საგნის დაბრუნების შესახებ ბრძანების მიღებას. განცხადებას თან უნდა ერთვოდეს სახელმწიფო ბაჟის გადახდის დამადასტურებელი ქვითარი.

კანონი განსაზღვრავს, თუ რა მონაცემები უნდა იყოს აღნიშნული ლიზინგის საგნის გამცემის მფლობელობაში ლიზინგის საგნის დაბრუნების შესახებ განცხადებაში (მუხლი 309²-ე). ამ მოთხოვნათა დაუცველობა იწვევს კანონით გათვალისწინებულ სამართლებრივ შედეგებს. კერძოდ, თუ მოსამართლე გამოარკვევს, რომ განცხადება ლიზინგის საგნის გამცემის მფლობელობაში ლიზინგის საგნის დაბრუნების თაობაზე არ აკმაყოფილებს 309²-ე მუხლის მოთხოვნებს, იგი გამოიტანს განჩინებას არსებული ხარვეზების შესახებ, რის შემდეგაც სასამართლო განმცხადებელს განუსაზღვრავს ვადას. ამ ხარვეზების შესავსებად. თუ განმცხადებელი სასამართლოს მიერ განსაზღვრულ ვადაში შეავსებს განჩინებაში მითითებულ ხარვეზებს, მოსამართლე გამოიტანს განჩინებას განცხადების წარმოებაში მიღების შესახებ. წინააღმდეგ შემთხვევაში განცხადებას უმოძრაოდ დატოვებს და დაუბრუნებს განმცხადებელს, რის თაობაზეც გამოდის განჩინება. სასამართლოს ამ განჩინებაზე უფლებამოსილ პირს შეუძლია კერძო საჩივრის შეტანა.

როგორც ვხედავთ, ფულადი თანხის დავალიანების გამარტივებული წესით გადახდევინების შესახებ საქმეებისაგან განსხვავებით, ლიზინგის

საგნის გამცემის მფლობელობაში ლიზინგის საგნის დაბრუნების თაობაზე საქმის განხილვის გამარტივებული წესი ითვალისწინებს ისეთ საპროცესო ინსტიტუტს, როგორც განცხადების უმოძრაოდ დატოვება.

რაც შეეხება თვითონ განცხადებას, მასში აღნიშნული უნდა იყოს შემდეგი მონაცემები:

- ა) სასამართლოს დასახელება;
- ბ) მხარეებისა და მათი წარმომადგენლების დასახელებები;
- გ) განმცხადებლის მოთხოვნა;
- დ) ვალდებულება, რომლის საფუძველზედაც წამოყენებულია მოთხოვნა;
- ე) წამოყენებული მოთხოვნის დამადასტურებელი მტკიცებულება.

საქმის განხილვის დაჩქარებულობა პროცესის ამ სახეში უზრუნველყოფილია იმით, რომ მოსამართლე განცხადებას ლიზინგის საგნის გამცემის მფლობელობაში ლიზინგის საგნის დაბრუნების თაობაზე განიხილავს სასამართლოში მისი შეტანიდან 3 დღეში.

თავისებურებით ხასიათდება აღნიშნული საქმის განსჯალობაც. სსსკ-ის 309¹-ე მუხლი შეიცავს არა განსჯალობის რაიმე სპეციალურ წესს, არამედ მასში არის ზოგადი მითითება, რომ განცხადება ლიზინგის საგნის დაბრუნების თაობაზე სასამართლოში შეიტანება საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსით დადგენილი წესით. ვფიქრობთ უნდა გამოვიყენოთ სსსკ მე-15 მუხლი.

განცხადებაში მითითებულ უნდა იქნეს წამოყენებული მოთხოვნის დამადასტურებელი მტკიცებულება (სსსკ-ის 309²-ე მუხლი). კანონი, როგორც ჩანს, საკმარისად მიიჩნევს მარტივი წერილობითი ფორმის მქონე მტკიცებულების წარდგენას. მთავარია, რომ აღძრული მოთხოვნის დამადასტურებელი მტკიცებულება ასაბუთებდეს წაყენებულ მოთხოვნას. აქედან გამომდინარე, თუ სასამართლო მიიჩნევს, რომ განმცხადებლის მიერ წაყენებული მოთხოვნის დამადასტურებელი მტკიცებულება ვერ ასაბუთებს წაყენებულ მოთხოვნას, მას გამოაქვს განჩინება ლიზინგის საგნის გამცემის მფლობელობაში ლიზინგის საგნის დაბრუნების თაობაზე განცხადების მიღებაზე უარის თქმის შესახებ, რომელზეც შეიძლება კერძო საჩივრის შეტანა.

თუ განცხადება აკმაყოფილებს კანონით გათვალისწინებულ ყველა მოთხოვნას და, ამასთან, წარდგენილია განცხადებაში აღნიშნული მოთხოვნის დამადასტურებელი მტკიცებულება, რომელიც ასაბუთებს წაყენებულ მოთხოვნას, სასამართლო განცხადებას მიიღებს წარმოებაში და გამოიტანს ლიზინგის საგნის გამცემის მფლობელობაში ლიზინგის საგ-

ნის დაბრუნების შესახებ ბრძანებას, რომელშიც აღნიშნული უნდა იყოს, რომ ბრძანება ექვემდებარება დაუყოვნებლივ აღსრულებას. მასში მითითებულ უნდა იქნეს ასევე მისი გასაჩივრების წესი და ვადა.

ლიზინგის საგნის დაბრუნების თაობაზე მიღებული ბრძანების გასაჩივრებას თავისებურებები გააჩნია. კერძოდ, სსსკ-ის 414-ე მუხლის თანახმად, კერძო საჩივრის შეტანა შეიძლება სასამართლოს მიერ გამოტანილ განჩინებებზე. მაგრამ გარდა განჩინებებისა, საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსი ითვალისწინებს სწორედ ლიზინგის საგნის გამცემის მფლობელობაში ლიზინგის საგნის დაბრუნების შესახებ ბრძანების გასაჩივრებას კერძო საჩივრის მეშვეობით. თუმცა, კერძო საჩივრის შეტანა ვერ შეაჩერებს ბრძანების აღსრულებას.

**საქორწინო-საოჯახო ურთიერთობებიდან
წარმოშობილ საქმეთა განხილვის
თავისებურებანი**

**წ1. განქორწინების საქმეთა განხილვის
თავისებურებანი**

კონსტიტუციის 36-ე მუხლის შესაბამისად, სახელმწიფო ხელს უწყობს ოჯახის კეთილდღეობას. ამდენად, საქართველოში ოჯახს იცავს სახელმწიფო, რაც ფუძემდებლური მომენტი საოჯახო ურთიერთობათა სამართლებრივი მოწესრიგების დროს.

განსახილველი სახის სამართალურთიერთობათა მოწესრიგების ამოსავალი საწყისები (პრინციპები) მკაფიოდაა ჩამოყალიბებული სამოქალაქო კოდექსში, რომლის მე-5 წიგნი მთლიანად საოჯახო სამართალს ეკუთვნის. ეს პრინციპები პირდაპირ ან არაპირდაპირ გამომდინარეობენ კონსტიტუციის იმ დებულებებიდან, რომლებიც განსაზღვრავენ ადამიანის ძირითად უფლებებსა და თავისუფლებებს.

საოჯახო ურთიერთობა მისი სპეციფიკურობის გათვალისწინებით ემყარება რამდენიმე თავისებურებას, რამაც სხვა პრინციპთან ერთად ფაქტობრივად განაპირობა მისი სამოქალაქო სამართლის ქვედარგად ჩამოყალიბება, კერძოდ, 1) საოჯახო ურთიერთობათა სუბიექტები შეიძლება იყვნენ მხოლოდ ფიზიკური პირები; 2) საოჯახო სამართალურთიერთობები წარმოიშობა სპეციფიკური იურიდიული ფაქტებიდან: ქორწინება, ნათესაობა, დედობა, მამობა, შვილებზე მეურვეობა და მზრუნველობა, საოჯახო უფლება-მოვალეობები შეიძლება წარმოიშვას აგრეთვე სამოქალაქო-სამართლებრივი ურთიერთობისათვის დამახასიათებელი ისეთ იურიდიული ფაქტებიდან, როგორცაა: საქორწინო ხელშეკრულება, ალიმენტის ოდენობის შესახებ შეთანხმება და სხვა; 3) საოჯახო ურთიერთობები, როგორც წესი, განგრძობადი ხასიათისაა; 4) საოჯახო ურთიერთობებისათვის დამახასიათებელია მის მონაწილეთა ინდივიდუალიზაცია (მოცემულ ურთიერთობებში სხვა პირებით მათი შეცვლის შეუძლებლობა, მათ შორის ოჯახის სხვა წევრებით). აქედან გამომ-

დინარე, საოჯახო ურთიერთობებიდან წარმოშობილი უფლებები და მოვალეობები განუსხვისებელია, ისინი წარმოადგენენ როგორც უნივერსალური სამართალმემკვიდრეობის (იგულისხმება უფლებამონაცვლეობა) წესით, ისე მხარეთა შეთანხმებით გადაუცემელ უფლება-მოვალეობებს. შეუძლებელია მათი გაყიდვა, ჩუქება, მემკვიდრეობით გადაცემა და ა.შ.; 5) საოჯახო ურთიერთობები შინაარსობრივად წარმოადგენს, პირველ რიგში, ქონებრივ ურთიერთობებს. ამასთან, საოჯახო სამართალში ქონებრივი ურთიერთობები ყოველთვის უშუალოდაა დაკავშირებული პირადთან და გამომდინარეობს მისგან.¹

საოჯახო ურთიერთობების მოწესრიგება ზღვება შემდეგი პრინციპების შესაბამისად: 1) ქალისა და მამაკაცის ქორწინების ნებაყოფლობითობა; 2) მხოლოდ სარო-ში რეგისტრირებული ქორწინების აღიარების პრინციპი; 3) განქორწინების თავისუფლების პრინციპი; 4) ოჯახში მეუღლეთა უფლებრივი თანასწორობა; 5) ბავშვების ოჯახში აღზრდა და მათ კეთილდღეობასა და განვითარებაზე ზრუნვა; 6) ოჯახის წევრთა უფლებებისა და ინტერესების პრიორიტეტულად დაცვის უზრუნველყოფა; 7) ერთ-ქორწინების ანუ მონოგამიის პრინციპი. ამ პრინციპებში ასახულია საოჯახო ურთიერთობებისათვის დამახასიათებელი თავისებურებანი. ამასთან, უნდა ითქვას, რომ მეუღლეთა შორის საოჯახო სამართლებრივ ურთიერთობებს წარმოშობს მხოლოდ კანონით გათვალისწინებული წესით რეგისტრირებული ქორწინება. „ქორწინების სახელმწიფო რეგისტრაციის აქტის მნიშვნელობა იმაში მდგომარეობს, რომ მამაკაცისა და ქალის კავშირი იძენს საზოგადოებრივ აღიარებას და დაცვას სახელმწიფოს მხრიდან, როგორც კანონის შესაბამისად განხორციელებული მოქმედება“.² ყოველივე ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, უნდა ითქვას, რომ საოჯახო ურთიერთობათა სპეციფიკა და პრინციპები მატერიალურ სამართალში, განაპირობებენ ამ ურთიერთობებიდან წარმოშობილი საქმეების განხილვის თავისებურებებს სამოქალაქო საპროცესო სამართალში.

განვიხილოთ განქორწინების საქმეთა განხილვის საპროცესო თავისებურებანი, რასთან დაკავშირებითაც უნდა ითქვას, რომ, თუ სახელმწიფო ზემოაღნიშნულ პრინციპებს შორის პირველ ადგილზე აყენებს ქორწინების (ქალისა და მამაკაცის კავშირის) ნებაყოფლობას, მაშინ სახელმწიფომ უნდა აღიაროს მეუღლეთა უფლებაც ნებაყოფლობით,

¹ შ. ჩიკვაშვილი. საოჯახო სამართალი, თბ., 2000, გვ. 16-17.

² იხ. ჩიკვაშვილი. დასახ. ნაშრ. გვ. 22.

ვინმეს ჩარევის გარეშე გადაწყვიტონ განქორწინების საკითხი. ქორწინება ოჯახის საფუძველია, რომლის დანიშნულება, პირველ ყოვლისა, არის ბავშვების აღზრდა და მათ მომავალზე ზრუნვა, რაც არ შეიძლება არ შედიოდეს ჩვენი საზოგადოების ინტერესებში. ამიტომ როგორც დაქორწინების პირობები, ისე განქორწინების საფუძველებიც არ შეიძლება ითვლებოდეს თავად მეუღლეთა კერძო ინტერესად და საქმედ. ამით აიხსნება სწორედ ის, რომ სახელმწიფო დღემდე ინარჩუნებს უფლებას მკაფიოდ განსაზღვროს (დაადგინოს) ის გარემოებანი, რომელთა არსებობის დროსაც შესაძლებელია განქორწინება, საკანონმდებლო დონეზე ადგენს იმ ორგანოებს, რომელთაც შეუძლიათ მეუღლეთა განქორწინება და განსაზღვრავს (აწესრიგებს) განქორწინების წესსა და პირობებსაც.

სამოქალაქო კოდექსის შესაბამისად ქორწინება წყდება ერთ-ერთი მეუღლის გარდაცვალების ან სასამართლოს მიერ კანონით დადგენილი წესით გარდაცვლილად გამოცხადების შედეგად. აღნიშნულ შემთხვევებში ქორწინება წყდება ავტომატურად შესაბამისი პირობის დადგომის მომენტიდან, კერძოდ: ერთ-ერთი მეუღლის გარდაცვალების ან გარდაცვლილად გამოცხადების შესახებ სასამართლოს გადაწყვეტილების კანონიერ ძალაში შესვლის მომენტიდან. ამ ზოგადი წესიდან შეიძლება დავასკვნათ, რომ ქორწინება ქალისა და მამაკაცის სამისდღეშმოი კავშირია.

თუმცა ქორწინება შეიძლება შეწყდეს მეუღლეთა სიცოცხლეში განქორწინებით ერთ-ერთი ან ორივე მეუღლის, აგრეთვე სასამართლოს მიერ ქმედუუნაროდ აღიარებული მეუღლის მეურვის განცხადებით.

განქორწინების საქმეთა უწყებრივი ქვემდებარეობა. სამოქალაქო კოდექსში ახლებურადაა მოწესრიგებული სამოქალაქო კოდექსის მიღებამდე საოჯახო ურთიერთობათა სამართლებრივი მოწესრიგების სფეროში მომწიფებული მრავალი პრობლემა, მათ შორის ამ ურთიერთობებიდან წარმოშობილი დავების უწყებრივ ქვემდებარეობასთან დაკავშირებული პრობლემები. კერძოდ, სასამართლოს უწყებრივი ქვემდებარეობიდან სამოქალაქო აქტების რეგისტრაციის ორგანოებს გადაეცა გამგებლობაში უდავო განქორწინების საქმეები.

როგორც სამოქალაქო კოდექსშია აღნიშნული, განქორწინება ხდება სარო-ში, ხოლო კანონით გათვალისწინებულ შემთხვევებში – სასამართლო წესით. ამრიგად, სამოქალაქო კოდექსი, ძირითადად (პირველ რიგში), ითვალისწინებს განქორწინების ადმინისტრაციულ წესს, და

მხოლოდ სადავო შემთხვევებში განიხილება განქორწინების საქმე საერთო იურისდიქციის სასამართლოში. ეს კიდევ ერთხელ ადასტურებს იმას, რომ სახელმწიფო საქართველოს კონსტიტუციით გათვალისწინებულ ფიზიკურ პირთა უფლებებისა და ძირითადი თავისუფლებების დაცვის მიზნით, დიდ პრივილეგიას ანიჭებს მეუღლეებს ნების თავისუფლად გამოვლენის საკითხში, რათა მეუღლეებმა უკონფლიქტოდ გადაწყვიტონ მათი ქორწინების შემდგომი ბედის საკითხი.

განქორწინება სამოქალაქო აქტების რეგისტრაციის ორგანოში. განქორწინების საკითხის მიკუთვნება სამოქალაქო აქტების რეგისტრაციის ორგანოს გამგებლობისაღმძი, ე.ი. მისი განხილვა ადმინისტრაციული წესით, საერთო წესის თანახმად, შემდეგი პირობების ერთობლიობაზეა დამოკიდებული:

- 1) ორივე მეუღლის ურთიერთთანხმობის არსებობა განქორწინებაზე;
- 2) მეუღლეებს არ უნდა ჰყავდეთ საერთო არასრულწლოვანი შვილები;
- 3) არ უნდა ჰქონდეთ დავა ერთად შეძენილი ქონების თაობაზე.

ამ წესით განქორწინების შემთხვევაში სარ-ოს მხოლოდ ის როლი აკისრია, რომ შეამოწმოს ამ პირობების არსებობა და მოახდინოს განქორწინების რეგისტრაცია. ამასთან, უნდა აღინიშნოს, რომ ამ ორგანოს არა აქვს უფლება გამოარკვიოს და შეამოწმოს განქორწინების მიზეზები.

განქორწინებაზე ორივე მეუღლის თანხმობის არსებობა გამოხატულ უნდა იქნეს წერილობითი ფორმით ერთობლივი, ან ცალ-ცალკე განცხადების შეტანით, თუ საპატო მიზეზით ერთ-ერთ მეუღლეს არ შეუძლია სარ-ში გამოცხადება ერთობლივი განცხადების შესატანად. ამასთან, ასეთი განცხადება დამოწმებული უნდა იყოს სანოტარო წესით.

საერთო არასრულწლოვანი შვილების არყოლა უნდა დადასტურდეს შესაბამისი დოკუმენტებით (პასპორტებით ან დაბადების მოწმობით). ყურადღება უნდა გავამახვილოთ იმაზე, რომ კანონმდებელი შესაბამის ნორმაში სპეციალურად აქცენტს აკეთებს იმაზე, რომ მეუღლეებს არ უნდა ჰყავდეთ საერთო არასრულწლოვანი შვილები. ეს იმას ნიშნავს, რომ, თუ მეუღლეებს ჰყავთ შვილები, მაგრამ ისინი არ არიან მათი საერთო არასრულწლოვანი შვილები (მაგალითად, თუ ერთ-ერთ მეუღლეს ჰყავს არასრულწლოვანი შვილი ან შვილები, რომელთა მშობელი ან მშვილებელი არ არის მეორე მეუღლე), მაშინ ეს გარემოება არ დააბრკოლებს განქორწინებას სარ-ოში. თუმცა, ამასთან, წამოიჭრება საკითხი, რომელი ბავშვები უნდა მივიჩნიოთ

საერთო ბავშვებად? ეს შეეხება როგორც ორივე მეუღლის მიერ ნაშვილებ ბავშვებს, ისე ერთ-ერთი მეუღლის შვილებსაც, რომლებიც იშვილა მეორე მეუღლემ.

ზემოაღნიშნული ორი პირობის დადგენისა და შესაბამისი დოკუმენტებით მათი დადასტურების დროს სარო-ო ახდენს განქორწინებას. თუმცა, თუ სარო-ში განქორწინების რეგისტრაციამდე ერთ-ერთი მეუღლე, რომელმაც შეიტანა განცხადება, შეცვლის თავდაპირველ გადაწყვეტილებას, მაშინ განქორწინება შესაძლებელია მხოლოდ სასამართლო წესით. სამოქალაქო კოდექსის 1123-1124-ე მუხლებით დადგენილი წესი („თუ მეუღლეებს შორის არ არის დავა“) იმპერატიული ხასიათისაა. თუმცა კანონის თანახმად, თუ ერთ-ერთი მეუღლე, მიუხედავად იმისა, რომ იგი არ არის განქორწინების წინააღმდეგი, თავს არიდებს საროში განქორწინებას, მაშინ განქორწინება მოხდება სასამართლო წესით. აქ მხედველობაშია (იგულისხმება) ისეთი შემთხვევები, როცა ერთ-ერთი მეუღლე უარს ამბობს ერთობლივი განცხადების ან ცალკე განცხადების შეტანაზე, თუ მას არ შეუძლია პირადად გამოცხადება სარო-ში ერთობლივი განცხადების შესატანად, თავს არიდებს შესაბამის ორგანოში განქორწინების სახელმწიფო რეგისტრაციისათვის გამოცხადებას და სხვ.

საერთო წესის გარდა, სამოქალაქო კოდექსის 1125 მუხლი ითვალისწინებს გამონაკლისის წესით განქორწინებას სარო-ში ერთ-ერთი მეუღლის განცხადებით, მიუხედავად იმისა, ჰყავთ თუ არა მათ საერთო არასრულწლოვანი შვილები. ეს დაიშვება მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ერთ-ერთი მეუღლე: 1) სასამართლოს მიერ აღიარებულია უგზო-უკვლოდ დაკარგულად; 2) სასამართლოს მიერ აღიარებულია ქმედუნარიოდ; 3) დანაშაულისათვის მსჯავრდებულია თავისუფლების აღკვეთით არანაკლებ სამი წლის ვადით.

ამ შემთხვევებში სარო-მ მხოლოდ უნდა შეამოწმოს კანონში მითითებული შესაბამისი გარემოებების არსებობა.

ის გარემოება, რომ ერთ-ერთი მეუღლე ცნობილია უგზო-უკვლოდ დაკარგულად, უნდა დადასტურდეს ამის თაობაზე მიღებული და კანონიერ ძალაში შესული სასამართლოს გადაწყვეტილებით, რისთვისაც საკმარისია სარო-ში შესაბამისი სასამართლო გადაწყვეტილების ასლის წარდგენა.

ერთ-ერთი მეუღლის ქმედუნარიოდ აღიარება აგრეთვე უნდა დადასტურდეს კანონიერ ძალაში შესული სასამართლოს შესაბამისი გადაწყვეტილებით.

ყვეტილების ასლის წარდგენით. ქმედუნაროდ ცნობისაგან უნდა განვასხვაოთ შეზღუდულქმედუნარიანად ცნობა, რომელიც არ წარმოადგენს სამოქალაქო კოდექსის 1125-ე მუხლით დადგენილი წესის გამოყენების (შეფარდების) საფუძველს. შეზღუდულქმედუნარიანთა მიმართ, აგრეთვე შეზღუდულქმედუნარიანთა მიერ აღძრულ სარჩელებზე განქორწინება ხდება საერთო წესით.

დანაშაულის ჩადენისათვის თავისუფლების აღკვეთის მისჯა არანაკლებ სამი წლის ვადით დასტურდება შესაბამის სისხლის სამართლის საქმეზე სასამართლოს კანონიერ ძალაში შესული განაჩენით, რომლის ასლიც უნდა წარედგინოს სარო-ს. შესაბამისად, თუ განაჩენი ჯერ კიდევ არ შესულა კანონიერ ძალაში, მაშინ განქორწინება სარო-ს მეშვეობით დაუშვებელია.

ყურადღება უნდა მივაქციოთ იმას, რომ კანონმდებელი არ ზღუდავს მეორე მეუღლის უფლებას, მიმართოს შესაბამისი განცხადებით (შეიტანოს შესაბამისი განცხადება), რაიმე ვადით მეორე მეუღლის გასამართლების მომენტიდან. აღნიშნული გარემოებების არსებობის დროს განქორწინების მოცემული საგამონაკლისო წესი, გათვალისწინებულია მხოლოდ იმ მეუღლისათვის, რომელიც თავისუფალი დარჩა. თუ განქორწინების საკითხს აყენებს სასამართლოს მიერ არანაკლებ სამი წლის ვადით თავისუფლებააღკვეთილი მეუღლე, მაშინ განქორწინება ხდება საერთო წესით, ე.ი. საერთო იურისდიქციის სასამართლოში, თუ ორივე მეუღლე თავისუფლებააღკვეთილია არანაკლებ სამი წლის ვადით, მაშინ განქორწინება აგრეთვე მოხდება სასამართლო წესით.

იმ მეუღლის, რომელიც მსჯავრდებულია თავისუფლების აღკვეთით არანაკლებ სამი წლის ვადით, თანხმობა განქორწინებაზე საჭირო არ არის. თუმცა მას მაინც უნდა ეცნობოს სარო-ში განქორწინების შესახებ განცხადების შემოსვლის თაობაზე.

იმის გათვალისწინებით, რომ განქორწინება სარო-ს მეშვეობით შესაძლებელია მხოლოდ ერთ-ერთი მეუღლის მსჯავრდების შემთხვევაში თავისუფლების აღკვეთით არანაკლებ სამი წლის ვადით, უნდა ითქვას, რომ განქორწინების გამარტივებული წესი დაუშვებელია სამ წელზე ნაკლები ვადით მსჯავრდების შემთხვევაში.

ზოგიერთი ავტორის აზრით, დაუშვებელია განქორწინება სარო-ს მეშვეობით, თუ არანაკლებ სამი წლის ვადით მსჯავრდებული მეუღლე, მეორე მხარის მიერ განცხადების შეტანის მომენტში სისხლის სამართ-

ლის კოდექსის საფუძველზე პირობით ვადამდე გათავისუფლებულია; სასჯელისაგან გათავისუფლებულია ავადმყოფობის გამო; სასჯელისაგან გათავისუფლებულია გამამტყუნებელი განაჩენის ხანდაზმულობის ვადების ამოწურვის გამო; სასჯელისაგან გათავისუფლებულია ამნისტიის ან შეწყალების გამო. ამასთან დაკავშირებით უნდა აღინიშნოს, რომ საოჯახო-სამართლებრივი ნორმები თავისუფლად დარჩენილი მეუღლის განცადებით სარო-ს მეშვეობით განქორწინების შესაძლებლობას უკავშირებს მხოლოდ თვითონ არანაკლებ სამი წლის ვადით თავისუფლების აღკვეთით მსჯავრდების ფაქტს, რაიმე დათქმის გარეშე (უპირობოდ).

ამრიგად, სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, განქორწინების აღმინისტრაციულ წესს შეიძლება თამამად ვუწოდოთ სარეგისტრაციო წესი.

განქორწინება (და შესაბამისად განქორწინების რეგისტრაცია განქორწინების მოწმობის გაცემა სარო-ს მიერ) წარმოებს შესაბამისი განცხადების შეტანის დღიდან ერთთვიანი ვადის ამოწურვისთანავე.

სარო-ს მიერ განქორწინების რეგისტრაციის, აგრეთვე განქორწინების მოწმობის გაცემის წესი განისაზღვრება „სამოქალაქო აქტების რეგისტრაციის“ კანონით. ეს კანონი საერთოა მოქალაქეობრივი მდგომარეობის ყველა აქტის რეგისტრაციისათვის.

განქორწინების სახელმწიფო რეგისტრაციისათვის და, შესაბამისად, განქორწინების მოწმობის გაცემისათვის, „სახელმწიფო ბაჟის“ კანონის შესაბამისად გადაიხდებიან სახელმწიფო ბაჟი.

განქორწინება სასამართლო წესით. სასამართლო წესით განქორწინება დასაშვებია იმ შემთხვევებში:

1) თუ მეუღლეებს ჰყავთ საერთო არასრულწლოვანი შვილები (განქორწინებაზე ურთიერთთანხმობის არსებობის ან არარსებობის მიუხედავად).

ყურადღება უნდა მივაქციოთ იმას, რომ კანონმდებელი რაიმე დათქმას (პირობას) არ ადგენს ამ შემთხვევაში. აქვს თუ არა ორივე მეუღლისათვის ან ერთ-ერთი მათგანისათვის მშობლის უფლების ჩამორთმევის მნიშვნელობა. შეიძლება მხოლოდ ვივარაუდოთ, რომ, რადგან ეს არ არის აღნიშნული (მითითებული), შესაბამის გარემოებასაც (მშობლის უფლების ჩამორთმევის) არა აქვს მნიშვნელობა უწყებრივი ქვემდებარეობის განსაზღვრისათვის.

2) თუ ერთ-ერთი მეუღლე არ არის თანახმა განქორწინებაზე (საერთო არასრულწლოვანი შვილების ყოლის ან არყოლის მიუხედავად);

3) თუ ერთ-ერთი მეუღლე, მიუხედავად იმისა, რომ ის არ არის განქორწინების წინააღმდეგი, თავს არიდებს სარო-ში განქორწინებას.

4) თუ მეუღლეებს, განქორწინებაზე შეთანხმების მიუხედავად, დავა აქტო ერთად შეძენილი ქონების (თანასაკუთრების) გაყოფის თაობაზე.

ყველა ზემოაღნიშნულ შემთხვევაში განქორწინების საქმეს სასამართლო განიხილავს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსით დადგენილი წესით სარჩელის საფუძველზე იმ თავით დადგენილი წესებით, რომელიც საოჯახო საქმეთა განხილვის თავისებურებებს განსაზღვრავს (აწესრიგებს). ის, რომ კანონმდებელმა ცალკე დაადგინა (დააწესა) ამ საქმეთა განხილვის თავისებურებანი, ბუნებრივია, რამეთუ საოჯახო ურთიერთობათა თავისებურებანი, მათ შორის ისეთი, როგორცაა ამ ურთიერთობათა უაღრესად პირადული და განგრძობადი ხასიათი, თავის დაღს ასვამს განქორწინების საქმეთა განხილვის თავისებურებებს საერთო იურისდიქციის სასამართლოებში.

განქორწინების საქმეთა აღძვრის თავისებურებანი. როგორც სამოქალაქო პროცესის ნებისმიერი სხვა სტადია, სამოქალაქო საქმის აღძვრის სტადიაც შედგება გარკვეულ საპროცესო მოქმედებათა ერთობლიობისაგან, რომელთა შესრულებაც ხდება მხოლოდ ამ სტადიაზე. ეს მოქმედებებია:

1) სასარჩელო განცხადების შეტანა სასამართლოში, დაინტერესებული პირის მიერ;

2) სასარჩელო განცხადების ფორმისა და შინაარსის მიმართ წყენებული მოთხოვნების განმცხადებლის მიერ დაცვის შემოწმება მოსამართლის მიერ;

3) სასარჩელო განცხადების წარდგენის (შეტანის) წესის განმცხადებლის მიერ დაცვის შემოწმება მოსამართლის მიერ;

4) მოსამართლის მიერ სასარჩელო განცხადების წარმოებაში მიღება, ე.ი. სამოქალაქო საქმის აღძვრა.

განქორწინების საქმის აღძვრის უფლების მქონე პირები. სსსკ 79-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის თანახმად, სასამართლო საქმის განხილვას შეუდგება დაინტერესებული პირების განცხადებით. ამ შემთხვევაში მთავარია საპროცესო კანონმდებლობით დადგენილი წესის დაცვა. მოცემული ზოგადი ნორმა ვრცელდება განქორწინების საქმეებზეც.

განქორწინების საქმეებზე მხარეებს წარმოადგენენ მეუღლეები. კანონის თანახმად ქორწინება შეიძლება შეწყდეს განქორწინებით ერთ-ერთი ან ორივე მეუღლის განცხადებით. ეს სრულიად ბუნებრივი წესია, რამეთუ თვითონ ქორწინება ეფუძნება ქალისა და მამაკაცის ნებაყოფლობით კავშირს, შესაბამისად, განქორწინების საკითხიც მხოლოდ მათზე შეიძლება იყოს დამოკიდებული.

რა თქმა უნდა, მოსარჩელე განქორწინების საქმის აღძვრის ინიციატორია. თუ განქორწინებაზე ორივე მეუღლე თანახმაა, მაგრამ არასრულწლოვანი შვილების ყოლის გამო საქმე განსახილველად სასამართლო უწყებას ექვემდებარება, მაშინ ისინი ურთიერთშორის განსახლვრავენ, თუ ვინ აღინიშნოს ფორმალურად (პროცესუალურად) მოსარჩელედ თავიანთ ერთობლივ სასარჩელო განცხადებაში, ხოლო ვინ – მოპასუხედ.

სხვაგვარად წყდება საკითხი იმ შემთხვევებში, როცა ერთ-ერთი მეუღლე სასამართლოს კანონიერ ძალაში შესული გადაწყვეტილების შესაბამისად ქმედუნაროდაა ცნობილი სულით ავადმყოფობის ან ჭკუასუსტობის გამო. რა თქმა უნდა, აქ მხედველობაში არ გვაქვს ისეთი შემთხვევები, როცა ინიციატივა მომდინარეობს მეორე მეუღლიდან, რამეთუ ამ შემთხვევაში განქორწინება მოხდება სარო-ში. კითხვას ბადებს ის, თუ როგორ უნდა მოვიქცეთ, თუ ქორწინებით ირღვევა ქმედუნარო მეუღლის უფლებები და კანონიერი ინტერესები, ხოლო მეორე მეუღლე არ იჩენს ადმინისტრაციული წესით განქორწინების ინიციატივას.

ამ შემთხვევაში ინიციატორი ვერ იქნება ქმედუნარო მეუღლე, კანონის თანახმად მას არა აქვს უფლება თვითონ, დამოუკიდებლად განახორციელოს მინიჭებული უფლებები და დაიცვას ისინი სასამართლოში, რამეთუ ქმედუნაროს არა აქვს სამოქალაქო საპროცესო ქმედუნარიანობა. კანონის თანახმად, მათ უფლებებსა და ინტერესებს სასამართლოში იცავენ მათი კანონიერი წარმომადგენლები – მეურვეები. ამიტომ სამოქალაქო კოდექსის 1125-ე მუხლში მითითებულია, რომ ქორწინება შეიძლება შეწყდეს განქორწინებით სასამართლოს მიერ ქმედუნაროდ აღიარებული მეუღლის მიმართ, მეუღლის განცხადებით მაშინ, როცა სასამართლოს მიერ განქორწინება შეიძლება განხორციელდეს მისი მეურვის განცხადებით, რადგან იგი ახორციელებს კანონიერ უფლებებს. აღსანიშნავია, რომ სარ-ოში განქორწინება შეუძლია მოითხოვოს ქმედუნარიანმა მეუღლემ, რადგან 1125-ე მუხლში ეს იმპერატიულადაა მითითებული, ხოლო მეურვეს შესაბამისად ამის უფლება არა აქვს.

არ არის გამორიცხული შემთხვევები, როცა ქმედუნარო მეუღლის მეურვედ ინიშნება მისი მეუღლე, რომელიც ბოროტად იყენებს თავის უფლებამოსილებებს და, შესაბამისად, არ აღძრავს განქორწინების საქმეს. მოქმედი კანონმდებლობის ანალიზიდან გამომდინარე, შეიძლება დავასკვნათ, რომ მოცემულ შემთხვევაში ჯერ უნდა გაუქმდეს ასეთი მეუღლის მეურვეობა, შემდეგ ქმედუნარო მეუღლეს უნდა დაენიშნოს სხვა მეურვე, რომელსაც,

თავის მხრავ. შეუძლია განქორწინების საქმის აღძვრის ინიცირება. თვითონ მეუღლეებისა და ქმედუნარო მეუღლის მეურვის გარდა, კანონი სხვას არავის ანიჭებს განქორწინებაზე განცხადების შეტანის უფლებას.

განქორწინების საქმის აღძვრის უფლებას დაინტერესებული პირი ახორციელებს სასამართლოში სარჩელის აღძვრით. საპროცესო კანონი გარკვეულ მოთხოვნებს აწესებს სასარჩელო განცხადების ფორმისა და შინაარსის მიმართ. ეს მოთხოვნები საერთოა თითქმის ყველა განცხადებისათვის. ნებისმიერ სამოქალაქო საქმეზე. ეს მოთხოვნები დადგენილია სსსკ 177-ე და 178-ე მუხლებით. თუმცა სარჩელს (განცხადებას) გარკვეული კატეგორიის საქმეებზე თავისებურებები ახასიათებს, რაც გამოწვეულია ამ საქმეთა სამართლებრივი მოწესრიგების სპეციფიკით. ეს ეხება განქორწინების საქმეებსაც.

განქორწინების შესახებ შეტანილი სასარჩელო განცხადების შინაარსის თავისებურებანი. სარჩელში მიეთითება სარჩელის საგანი — განქორწინება. შეიძლება მიეთითებულ იქნეს სხვა სასარჩელო მოთხოვნებიც, რომლებიც აღძრულია განქორწინების სარჩელთან ერთად განხილვის მიზნით, თუ ეს მოთხოვნები განსაკუთრებულ საჭიროებას და საოჯახო ურთიერთობებიდან.

განქორწინების სარჩელის შინაარსის თავისებურებები ფაქტობრივად აისახება სარჩელის აღწერილობით ნაწილში, კერძოდ, მოსარჩელე ვალდებულია მიუთითოს გარემოებები, რომლებზეც ის აფუძნებს თავის მოთხოვნებს და მტკიცებულებები, რომლებიც ამ გარემოებებს ადასტურებენ, ე.ი. უნდა მიუთითოს სარჩელის (მოთხოვნის) ფაქტობრივი საფუძველი. კერძოდ, სავალდებულოა მიეთითოს სად და როდის არის რეგისტრირებული ქორწინება; ჰყავთ თუ არა საერთო არასრულწლოვანი შვილები; მიღწეულია თუ არა მეუღლეთა შორის შეთანხმება ბავშვების საცხოვრებელი ადგილის, აღზრდისა და რჩენის შესახებ; მეუღლეთა ურთიერთთანხმობით ხდება თუ არა განქორწინება; თუ ასეთი ურთიერთთანხმობა არ არსებობს, მაშინ უნდა მიეთითოს განქორწინების მოტივები; არსებობს თუ არა სხვა მოთხოვნები, რომლებიც შეიძლება განხილულ იქნეს განქორწინების სარჩელთან (მოთხოვნასთან) ერთად.

სხვა მოთხოვნების აღძვრა, რომლებიც შეიძლება განხილულ იქნეს ერთ წარმოებაში განქორწინების სარჩელთან ერთად, ართულებს სასარჩელო განცხადების აღწერილობითი ნაწილის შინაარსს, რამეთუ ასეთ შემთხვევაში სარჩელში უნდა მიეთითოს ის გარემოებები, რომლებიც

თაც საბუთდება ეს მოთხოვნები და მიეთითოს მათი დამადასტურებელი მტკიცებულებებიც.

სასარჩელო განცხადების დასკვნით ნაწილში მკაფიოდ უნდა იყოს ჩამოყალიბებული მოსარჩელის მოთხოვნა განქორწინებაზე, აგრეთვე სხვა მოთხოვნები, რომლებიც შეიძლება განხილულ იქნეს განქორწინების სარჩელთან ერთად. გარდა ამისა, სასარჩელო განცხადების ამ ნაწილში მოსარჩელემ შეიძლება დააყენოს საპროცესო ხასიათის მოთხოვნა, მაგალითად, სახელმწიფო ბაჟისაგან გათავისუფლების, ან მისი გადახდის გადადების, ან განაწილვადების შესახებ.

• სარჩელს უნდა დაერთოს ქორწინების მოწმობა, ბავშვის დაბადების მოწმობის ასლი, ხელფასისა და მეუღლის სხვა სახის შემოსავლების შესახებ დოკუმენტი (თუ აღძრულია აღიშნებების გადახდევინების შესახებ მოთხოვნა) და სხვა აუცილებელი დოკუმენტები, ასევე საერთო ქონების შესახებ მტკიცებულებები, თუ სასარჩელო მოთხოვნა ეხება მეუღლეთა დავას ქონების გაყოფის თაობაზე.

აღსანიშნავია, რომ სამოქალაქო საპროცესო კოდექსი არ ავალდებულებს მოსარჩელეს, რომ მან სასარჩელო განცხადებას თან დაურთოს თავისი სასარჩელო მოთხოვნის დამადასტურებელი დოკუმენტები (მტკიცებულებები). სსსკ 178-ე მუხლში, რომელიც სარჩელის შინაარსს შეეხება, საუბარია მხოლოდ იმის შესახებ, რომ სასარჩელო განცხადებაში აღნიშნულ (მითითებული) იქნეს ამ მტკიცებულებათა არსებობაზე. შესაბამისად, სამოქალაქო საპროცესო კოდექსში არ არის გათვალისწინებული არც სამართლებრივი შედეგები მოსარჩელისათვის, თუ მან ეს დოკუმენტები არ დაურთო განცხადებას.

განქორწინების სარჩელს, როგორც უკვე აღვნიშნეთ, უნდა დაერთოს ქორწინების მოწმობა, აგრეთვე ბავშვების დაბადების მოწმობათა ასლები, რამეთუ მოცემული გარემოებების დადგენა გავლენას ახდენს სასამართლოს მიერ უწყებრივი ქვემდებარეობის განსაზღვრაზე. უწყებრივი ქვემდებარეობის საკითხი კი სასამართლომ უნდა გადაწყვიტოს სწორედ საქმის აღძვრის სტადიაზე, რამეთუ ამაზე დამოკიდებული სასამართლოს მიერ საქმის წარმოებაში მიღების საკითხის დადებითად გადაწყვეტა.

თუმცა, თუ მოსარჩელე არ დაიცავს მოცემულ მოთხოვნას, ეს არ უნდა გახდეს სარჩელის უმოძრაოდ დატოვების საფუძველი (სსსკ 185-ე მუხლი). ასეთი შედეგი გათვალისწინებულია მხოლოდ ისეთ შემთხვევებში, როცა სასარჩელო განცხადებაზე არ არის გადახდილი სახელმ-

წიფო ბაჟი ან სარჩელში არ არის აღნიშნული (მითითებული) სსსკ 178-ე მუხლში ჩამოთვლილი ცნობები (რეკვიზიტები) და სასარჩელო განცხადებას არ ერთვის სარჩელის ასლები, ან იმ დოკუმენტთა ასლები, რომლებიც წარადგინა მოსარჩელემ.

როგორც ცნობილია, მხოლოდ სარჩელის წარდგენის ფაქტი სასამართლოში არ არის საკმარისი სამოქალაქო საქმის აღსაძვრელად და ამ საქმის განხილვის დასაწყებად. ამისათვის აუცილებელია მოსამართლის მიერ სარჩელის მიღება წარმოებაში და საქმის აღძვრის განჩინების გამოტანა. სასამართლო სარჩელს არ მიიღებს მხოლოდ სსსკ 186-ე მუხლით დადგენილი საფუძვლებით. განვიხილოთ მოცემული საფუძვლების გამოყენების თავისებურებები განქორწინების სარჩელებთან მიმართებაში.

სასამართლო არ მიიღებს სარჩელს (სსსკ 186-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის „ა“ ქვეპუნქტი), თუ სარჩელი არ ექვემდებარება უწყებრივად საერთო სასამართლოს. კანონის ამ დებულებაში იგულისხმება სამი პირობა. კერძოდ:

1) თუ განცხადება უწყებრივად არ ექვემდებარება საერთო იურისდიქციის სასამართლოს.¹ შესაბამისად, მოცემული გარემოების არსებობის ან არარსებობის საკითხის გადასაწყვეტად მოსამართლემ უნდა იხელმძღვანელოს განქორწინების საქმეთა უწყებრივი ქვემდებარეობის შესახებ წესებით, რომლებიც დადგენილია სამოქალაქო კოდექსის შესაბამისი მუხლებით. ბუნებრივია, თუ მოსამართლე განცხადების შინაარსიდან გამოარკვევს, რომ სახეზეა გარემოებები, რომლებიც საშუალებას იძლევა ერთმნიშვნელოვნად გადავწყვიტოთ საკითხი იმის შესახებ, რომ განქორწინება უნდა მოხდეს ადმინისტრაციული წესით, მაშინ ის არ მიიღებს სარჩელს და განუმარტავს განმცხადებელს მის უფლებას, მიმართოს სარო-ს, (მაგალითად, როცა პირი უგზო-უკვლოდ დაკარგულადაა აღიარებული) რადგან სკ-ს 1123-ე მუხლის 1-ლი ნაწილი პირდაპირ მიუთითებს, რომ 1124-ე და 1125-ე მუხლებით გათვალისწინებულ შემთხვევებში განქორწინება ხდება სარო-ს ორგანოების მეშვეობით.

თუ განქორწინების სარჩელი აღძრულია იმ პირის მიმართ, რომლის ადგილსამყოფელი უცნობია და მის საცხოვრებელ ადგილზე ორი წლის განმავლობაში არ მოიპოვება ცნობები მისი ადგილსამყოფელის შესახებ,

¹ განცხადება (სარჩელი) უწყებრივად სასამართლოს არ ექვემდებარება მაშინაც, როცა აღძრული მოთხოვნა არასამართლებრივი ხასიათისაა.

სასამართლო განუმარტავს მოსარჩელეს პირის უგზო-უკვლოდ დაკარგულად აღიარების წესს; მაგრამ, თუ მეუღლეს არ სურს მიმართოს სასამართლოს მეორე მეუღლის უგზო-უკვლოდ დაკარგულად აღიარების შესახებ განცხადებით, სასამართლოს არა აქვს სარჩელის მიღებაზე უარის თქმის უფლება სსსკ 186-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის „ა“ ქვეპუნქტის საფუძველზე.

2) თუ კანონმდებლობით დადგენილია შეზღუდვა (აკრძალვა) რომელიმე მოთხოვნის აღძვრაზე. სწორედ განქორწინების მოთხოვნის მიმართ არის დადგენილი ასეთი შეზღუდვა საქართველოს სამოქალაქო კოდექსში. მაგალითად, კანონის თანახმად ქმარს ცოლის თანხმობის გარეშე არა აქვს განქორწინების საქმის აღძვრის უფლება ცოლის ორსულობის დროს და ბავშვის დაბადებიდან ერთი წლის განმავლობაში. ეს დებულება ვრცელდება იმ შემთხვევაზეც, როცა ბავშვი მკვდარი დაიბადა ან გარდაიცვალა ერთი წლის ასაკის მიღწევამდე. თუ ორსულობა შეწყდა ანუ აღმოიფხვრა განქორწინების დაუშვებლობის გარეშე, მაშინ დასაშვებია განქორწინება ცოლის თანხმობის გარეშე.

ზაზვასმით უნდა აღინიშნოს, რომ კანონმდებელი არ უკავშირებს განქორწინების საქმის აღძვრაზე ასეთ აკრძალვას მამისა და მისი მეუღლის ბავშვის (მათ შორის, მომავალი ბავშვის) სისხლით ნათესაობის არსებობას, რამეთუ ამ შემთხვევაში მოქმედებს მამობის პრეზუმფიცია. ამ საკითხის გადაწყვეტაზე აგრეთვე გავლენას არ ახდენს ის ფაქტი, მშობელთაგან (ან სხვა პირთაგან) ვისთან იმყოფება ერთ წლამდე ასაკის ბავშვი.

სამოქალაქო კოდექსის მოცემული ნორმა ზღუდავს მხოლოდ ქმრის უფლებას აღნიშნული გარემოებების არსებობისას, ცოლს ასეთ შემთხვევებში სრული მოცულობით უნარჩუნდება განქორწინების საქმის ნებისმიერ დროს აღძვრის უფლება.

განქორწინებაზე ცოლის თანხმობა ქმრის ინიციატივით საქმის აღსაძვრელად, უნდა დადასტურდეს წერილობითი ფორმით. იმდენად, რამდენადაც არსად არ არის მითითებული, სახელდობრ, როგორ (რა წესით) უნდა დადასტურდეს (გამოიხატოს) ეს, ასეთი თანხმობა შეიძლება გამოიხატოს ცალკე დოკუმენტში, ან განქორწინების შესახებ ერთობლივ განცხადებაში ან ქმრის განცხადებაზე შესრულებული შესაბამისი წარწერის სახით.

თუ მოსამართლემ თავის დროზე არ მიიღო ქმრის სარჩელი მოცემუ-

ლი საფუძვლით (186-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის „ა“ ქვეპუნქტი), ეს არ გახდება დამაბრკოლებელი ფაქტორი მოსარჩელისათვის, რათა მან განმეორებით მიმართოს სასამართლოს განქორწინების სარჩელით (მოთხოვნით), თუ შემდგომში აღარ იარსებებს სამოქალაქო კოდექსის 1123-ე მუხლის მე-2 ნაწილით გათვალისწინებული გარემოებები. ასეთი თავისებურება, პირველ ყოვლისა, აიხსნება იმით, რომ საქორწინო-საოჯახო სამართალურთიერთობები განგრძობადი ხასიათისაა.

3) თუ განმცხადებელს არა აქვს სამოქალაქო საპროცესო უფლებაუნარიანობა. მოცემული პირობა განქორწინების საქმეებზე არ გამოიყენება, რამეთუ საპროცესო კოდექსის თანახმად ფიზიკური პირები საპროცესო უფლებაუნარიანი არიან დაბადების მომენტიდან და არ შეიძლება შეიზღუდონ მასში.

დაუშვებელია საოჯახო სამართალურთიერთობებიდან გამოძინარე საქმეთა გადაცემა კერძო არბიტრაჟის განსახილველად, გარდა მეუღლეთა შორის ქონებრივი დავების განხილვისა, მაგალითად, დასაშვებია თანასაკუთრების გაყოფა.

განქორწინების შესახებ სასარჩელო განცხადება, ისევე როგორც ნებისმიერი სხვა განცხადება, რომელსაც კი შეიტანს დაინტერესებული პირი, უნდა წარედგინოს განსჯად სასამართლოს. წინააღმდეგ შემთხვევაში, სასამართლო არ მიიღებს სასარჩელო განცხადებას, ამასთან, სარჩელის მიღებაზე უარის თქმის განჩინებაში აუცილებლად უნდა მიეთითოს სასამართლო, რომლის განსჯადიცაა ეს განცხადება (საქმე), ანუ, რომელსაც უნდა მიმართოს განმცხადებელმა.

განქორწინების საქმეთა განსჯადობა. გვაროვნული განსჯადობის მიხედვით, ამ საქმეთა განხილვა ხდება რაიონულ (საქალაქო) სასამართლოებში. ამითი უფრო ხელმისაწვდომი ხდება სასამართლო დაინტერესებულ პირთათვის, მათ უადვილდებათ სასამართლო სხდომაზე უშუალო მონაწილეობა.

რაც შეეხება განქორწინების საქმეთა ტერიტორიულ განსჯადობას, აღნიშნული (და საერთოდ ოჯახური დავების განსჯადობა) მოწესრიგებულია (დადგენილია) სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის სპეციალური (მე-19) მუხლით. ამ მუხლით დადგენილი ზოგადი წესის თანახმად, განქორწინების სარჩელი უნდა აღიძრას სასამართლოში მეუღლეების საცხოვრებელი ადგილის მიხედვით. ეს წესი მოქმედებს, მიუხედავად იმისა, მეუღლეები ერთად ცხოვრობენ თუ ცალ-ცალკე, თანახმანი არიან

ისინი განქორწინებაზე თუ განქორწინების ინიციატორი ერთ-ერთი მათგანია. თუ მეუღლეებს ერთობლივი საცხოვრებელი ადგილი არ გააჩნიათ, მაგრამ ისინი თანახმა არიან განქორწინებაზე, მაშინ თვითონ განსაზღვრავენ ისინი, თუ რომელი მათგანი აღინიშნოს სარჩელში მოსარჩელედ ან მოპასუხედ და სარჩელიც, შესაბამისად შეტანილი უნდა იქნეს მოპასუხედ აღნიშნულის საცხოვრებელი ადგილის მიხედვით.

ზემოაღნიშნული განსჯადობის წესებით განიხილება იმ პირთან განქორწინების საქმეებიც, რომლებიც მსჯავრდებული არიან თავისუფლების აღკვეთით. მაგრამ აქ მხედველობაშია ისეთი შემთხვევები, როცა პირი მსჯავრდებულია სამ წელზე ნაკლები ვადით, ე.ი. როცა არ შეიძლება გამოყენებულ იქნეს სარო-ში განქორწინების გამარტივებული წესი. თუ მეუღლეებს არ ჰქონდათ ერთობლივი საცხოვრებელი ადგილი, მაშინ სარჩელი წარდგენილ უნდა იქნეს მსჯავრდებამდე პირის უკანასკნელი საცხოვრებელი ადგილის მიხედვით.

მართალია, ოჯახური დაეების განსჯადობა სსსკ მე-19 მუხლითაა დადგენილი, მაგრამ ამ საქმეთა განსჯადობის განსაზღვრა მხოლოდ ამ ნორმით როდი ამოიწურება. მაგალითად, განქორწინების სარჩელი შეიძლება აღიძრას იმ პირის მიმართ, რომლის საცხოვრებელი ადგილიც უცნობია. ასეთ შემთხვევაში სარჩელი შეიძლება აღიძრას მისი უკანასკნელი საცხოვრებელი ადგილის მიხედვით (სსსკ მე-15 მუხლი).

თუ მოსარჩელესთან ცხოვრობენ არასრულწლოვანი შვილები, რაც აძნელებს მის გამოცხადებას სასამართლოში მოპასუხის საცხოვრებელი ადგილის მიხედვით, საქმე შეიძლება მოსარჩელის თხოვნით განხილულ იქნეს სასამართლოში მისი საცხოვრებლის მიხედვით, ამასთან, ანალოგიურ ნორმაში, ზოგიერთი ქვეყნის კანონმდებლობაში გათვალისწინებულია მოსარჩელის ჯანმრთელობის მდგომარეობაც, რომლის გამოც მას არ შუძლია მოპასუხის საცხოვრებელი ადგილის მიხედვით სასამართლოში გამოცხადება, რაც ასევე ცალკე საფუძველია საქმის მოსარჩელის საცხოვრებელი ადგილის მიხედვით განსახილველად.

განქორწინების საქმეებზე სასამართლო არ მიიღებს ასევე სარჩელს, თუ იმავე დავაზე (ე.ი. დავაზე იმავე მხარეებს შორის, იმავე საგანსა და იმავე საფუძველით) არსებობს სასამართლოს კანონიერ ძალაში შესული გადაწყვეტილება ან განჩინება მოსარჩელის მიერ სარჩელზე უარის თქმის, მოპასუხის მიერ სარჩელის ცნობის ან მხარეთა მორიგების დამტკიცების შესახებ (186-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის „ბ“ ქვეპუნქტი).

აქ გასათვალისწინებელია ის გარემოებაც, რომ სასამართლოს არა აქვს უფლება „ავტომატურად“ თქვას უარი განქორწინების სარჩელის მიღებაზე, თუ, ვთქვათ, ადრე ერთ-ერთ მუდლეს უარი განუცხადა განქორწინებაზე ან ადგილი ჰქონდა სარჩელზე უარის თქმას. მიუხედავად იმისა, რომ მხარეები იგივე პირები (მუდლეები) არიან და დავის (სარჩელის) საგანიც (განქორწინების მოთხოვნა) ემთხვევა, იგივეობა ფაქტობრივად აღარ გვაქვს სახეზე სარჩელის ისეთი საფუძვლის შეცვლის გამო, როგორცაა დროის პერიოდი. ეს აიხსნება საქორწინო-საოჯახო სამართალურთიერთობების განგრძობადი ხასიათით.

განქორწინების საქმეზე დაუშვებელია მხარეთა შორის მორიგების დადება, რამეთუ ზოგადი წესის მიხედვით, არაქონებრივი ხასიათის მოთხოვნებზე არ შეიძლება ადგილი ჰქონდეს ურთიერთდათმობებს, რასაც წარმოადგენს სწორედ თავისი ბუნებით (არსით) მორიგება.

რაც შეეხება სსსკ 186-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის „გ“, „ვ“, „ზ“ ქვეპუნქტებში მითითებულ საფუძვლებს, ისინი განქორწინების სარჩელების მიმართ გამოიყენებიან რაიმე ცვლილებისა და თავისებურების გარეშე.

განქორწინების საქმეთა მომზადების თავისებურებანი. საოჯახო საქმეთა მომზადების ერთ-ერთი თავისებურება დადგენილია სსსკ 354-ე მუხლით, რომლის თანახმადაც სასამართლოს მატერიალური ნორმების გათვალისწინებით შეუძლია თავისი ინიციატივით განსაზღვროს საქმეზე დასადგენ გარემოებათა (ანუ იურიდიული მნიშვნელობის მქონე ფაქტების) წრე მოცემული საქმის გადაწყვეტის მიზნით, ანუ თვითონ დაადგინოს მტკიცების საგანი საქმეზე და მხარეთა ახსნა-განმარტების შემდეგ თვითონ გამოითხოვოს მტკიცებულებები, რომლებზედაც მხარეებს არ მიუთითებიათ და რომლებიც ადასტურებენ ამ ფაქტებს (გარემოებებს).

გარდა ამისა, სასამართლო წყვეტს ცალკეულ საკითხებს, რომელთა გადაწყვეტაც აუცილებელია მოცემული საქმის თავისებურებების გამო (მაგალითად, საკითხი იმის შესახებ, შესაძლებელია თუ არა სასარჩელო მოთხოვნათა გაერთიანება ან გამოყოფა, შეგებებული სარჩელის მიღება).

განქორწინების საქმის მონაწილენი. საქმის მონაწილე პირების შემადგენლობის შესახებ საკითხის გადაწყვეტა დამოკიდებულია იმაზე, განქორწინების საქმესთან ერთად აღძრულია თუ არა სხვა მოთხოვნებიც, რომლებიც შეიძლება განხილულ იქნეს განქორწინების საქმესთან ერთად ერთ პროცესში.

თუ, მაგალითად, აღძრულია მხოლოდ განქორწინების მოთხოვნა, მაშინ საქმის მონაწილეთა შემადგენლობა მოიცავს და განისაზღვრება

მხოლოდ მეუღლეებით, როგორც სადავო სამართალურთიერთობის მხარეებით. თუ განქორწინების სარჩელი აღძრა ქმედუნარო მეუღლის მეურვემ, მაშინ არც ამით იცვლება საქმის მონაწილე პირთა შემადგენლობა, რამეთუ მეურვე გამოდის ქმედუნარო მეუღლის სახელით და ინტერესის დასაცავად. ამ შემთხვევაში მოსარჩელეა ქმედუნარო მეუღლე, ხოლო მეურვე – მისი კანონიერი წარმომადგენელი.

თუ განქორწინების სარჩელთან ერთად აღძრულია სხვა მოთხოვნებიც, მაშინ, შესაძლოა, საქმის მონაწილეთა შემადგენლობა გაფართოვდეს, მაგალითად, თუ აღძრულია დავა შვილების (ბავშვების) შესახებ (ბავშვის აღსაზრდელად გადაცემის შესახებ), მაშინ საქმეში მონაწილეობის მისაღებად, შესაძლოა, ჩაებას მეურვეობისა და მზრუნველობის ორგანო, რომელიც ვალდებულია გამოიკვლიოს ბავშვისა და მშობლების საცხოვრებელი (საბინაო) პირობები, რომელთაც პრეტენზია აქვთ ბავშვის აღზრდაზე, აგრეთვე იგი ვალდებულია სასამართლოს წარუდგინოს გამოკვლევის აქტი და მასზე დაფუძნებული დასკვნა აღძრული დავის შესახებ. ბავშვების შესახებ დავაში ასევე შეიძლება ჩაებას საბავშვო ბაღის მასწავლებელი, კლასის დამრიგებელი და ა.შ.

სასარჩელო მოთხოვნათა გაერთიანება და გამოყოფა განქორწინების საქმეში, შეგებებული სარჩელის აღძვრა. სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 354-ე მუხლის მე-2 ნაწილის თანახმად, საოჯახო-სამართლებრივი ურთიერთობიდან წარმოშობილი საქმეები არ შეიძლება განიხილებოდეს „სხვა ხასიათის მოთხოვნების შესახებ აღძრულ საქმეებთან ერთად“. ეს ნორმა უნდა განიმარტოს ამავე კოდექსის 182-ე მუხლთან კავშირში, რომლიდან გამომდინარეც მოსარჩელეს შეუძლია თავისი ინიციატივით ერთ სასარჩელო განცხადებაში გააერთიანოს ერთმანეთთან დაკავშირებული რამდენიმე მოთხოვნა. შესაბამისად, განქორწინების მოთხოვნასთან ერთად შეიძლება აღძრულ იქნეს მხოლოდ საქორწინო-საოჯახო სამართალურთიერთობებიდან გამომდინარე მოთხოვნები და ეს მოთხოვნები დაკავშირებულ უნდა იქნეს განქორწინების სარჩელთან. კერძოდ, ეს შეიძლება იყოს სსსკ 355-ე მუხლში მითითებული მოთხოვნები: ერთ-ერთი მეუღლის მიერ მეორე შრომისუნარო მეუღლისათვის, რომელსაც დახმარება სჭირდება, მატერიალური დახმარების გაწევის შესახებ; შვილების მიმართ მშობელთა ზრუნვის შესახებ, ანუ შვილების აღზრდაში იმ მშობლის მონაწილეობის წესის განსაზღვრის შესახებ, რომელიც ცალკე ცხოვრობს; მცირეწლოვანი ბავშვის (კანონის ამ სიტყვების ნაცვლად, ჩვენი აზრით, უფრო სწორი იქნებოდა ჩაწერილიყო

„არასრულწლოვანი ბავშვის“) შენახვის (მისთვის ალიმენტის გადახდის) ვალდებულება; ბავშვის აღსაზრდელად გადაცემა ერთ-ერთი მშობლისათვის და სხვ. გარდა ამ მუხლში მითითებული მოთხოვნებისა, განქორწინების სარჩელთან ერთად შეიძლება აღიძრას მეუღლეთა საერთო ქონების გაყოფის შესახებ მოთხოვნა, ასევე საქორწინო ხელშეკრულების (კონტრაქტის) მთლიანად ან ნაწილობრივ ბათილობის მოთხოვნა, რამეთუ ასეთი მოთხოვნები ერთმანეთთანაა დაკავშირებული. განქორწინების სარჩელთან ერთად შეიძლება განხილულ იქნეს ქორწინების ბათილად ცნობის სარჩელი და სხვ. აღსანიშნავია, რომ ზოგიერთი მოთხოვნის დაყენება შესაძლებელია ქორწინების განმავლობაშიც, ანუ ამ მოთხოვნათა გადაწყვეტა და შესაბამისი ურთიერთობების განსაზღვრა შესაძლებელია მეუღლეთა განქორწინების გარეშეც, უფრო სწორედ, როგორც ქორწინების განმავლობაში, ისე განქორწინებისას.

თითოეული ზემოჩამოთვლილი მოთხოვნა მოპასუხე მეუღლემ შეიძლება აღძრას შეგებებული მოთხოვნის (შეგებებული სარჩელის) სახით. თუ ეს მოთხოვნები უკვე აღძრული არ არის მოსარჩელის მიერ, მაშინ მოსამართლე იღებს მათ სსსკ 189-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „გ“ ქვეპუნქტით გათვალისწინებული პირობით (თუ შეგებებულ სარჩელსა და პირვანდელ სარჩელს შორის არის ურთიერთკავშირი და მათი ერთად განხილვის შედეგად, აღძრული დავა უფრო სწრაფად და სწორად გადაწყდება). შესაძლებელია მოსამართლემ ზოგი შეგებებული მოთხოვნა მიიღოს 189-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „ბ“ ქვეპუნქტით გათვალისწინებული პირობით (თუ შეგებებული სარჩელის დაკმაყოფილება მთლიანად ან ნაწილობრივ გამორიცხავს პირვანდელი სარჩელის დაკმაყოფილების შესაძლებლობას).

მაგალითად, თუ მოსარჩელემ აღძრა არასრულწლოვანი ბავშვების სასარგებლოდ ალიმენტების გადახდევინების მოთხოვნა, მაშინ მოპასუხეს შეუძლია აღძრას შეგებებული სარჩელი (მოთხოვნა) ამ ბავშვის აღსაზრდელად მისთვის გადაცემის შესახებ. ამ შემთხვევაში შესაძლებელია შეგებებული სარჩელის აღძვრა ბავშვის დაბადების შესახებ სააქტო ჩანაწერში ბავშვის მამის ან დედის შესახებ ჩანაწერის სადავოდ ქცევის თაობაზე. ორივე ამ შეგებებული სარჩელის დაკმაყოფილება სრულიად გამორიცხავს ალიმენტების გადახდევინების სარჩელის (მოთხოვნის) დაკმაყოფილებას.

გარდა ამისა, სასამართლოს უფლება აქვს ერთ წარმოებაში განქორწინების სარჩელთან ერთად განიხილოს მოპასუხის შეგებებული სარჩელი

ქორწინების ბათილად ცნობის შესახებ. ასეთი მოთხოვნის მიღების პირობა ისაა, რომ ქორწინების ბათილად ცნობის სარჩელის დაკმაყოფილება გამორიცხავს თავად განქორწინების მოთხოვნის დაკმაყოფილებას.

როცა განქორწინების სარჩელთან ერთად აღძრულია ბავშვების სასარგებლოდ აღიშენების გადახდევინების მოთხოვნა, მაგრამ მეორე მხარე სადავოს ხდის დაბადების სააქტო ჩანაწერში ბავშვის დედის ან მამის შესახებ ჩანაწერს, სასამართლომ უნდა განიხილოს (იმსჯელოს ამაზე) აღნიშნული მოთხოვნების განქორწინების საქმიდან გამოყოფის საკითხი ცალკე წარმოებაში მათი ერთად განხილვის მიზნით. მოსამართლეს უფლება აქვს ცალკე წარმოებად გამოყოს ეს საქმე, თუ ცნობს, რომ ასეთი მოთხოვნების ცალკე განხილვა უფრო მიზანშეწონილია (სსსკ 182-ე მუხლი). მაგალითად, თუ მხარეთა შეამდგომლობით მოსამართლის მიერ დანიშნულია ექსპერტიზა, მაშინ ნამდვილად მიზანშეწონილია განქორწინების საქმის განხილვა თანმხლები მოთხოვნების გარეშე.

არასრულწლოვანი ბავშვის საცხოვრებელი ადგილის განსაზღვრის შესახებ მოთხოვნის აღძვრისას შეიძლება გამოირკვეს, რომ ბავშვი იმყოფება მესამე პირებთან. რომლებიც უკანონოდ ამყოფებენ მას თავისთან და არ სურთ მისი გადაცემა მშობლებისათვის. ამ შემთხვევაში მოსამართლემ უნდა განუმარტოს მათ ბავშვის აღზრდის შესახებ დამოუკიდებელი მოთხოვნის აღძვრის უფლება. თუ მესამე პირები აღძრავენ ასეთ მოთხოვნას, მაშინ სასამართლოს უფლება აქვს ბავშვების შესახებ დავა ცალკე წარმოებად გამოყოს.

თუ განქორწინების სარჩელთან ერთად აღძრულია მეუღლეთა საერთო ქონების გაყოფის მოთხოვნაც, მაშინ აუცილებელია მხედველობაში ვიქონიოთ, რომ იმ შემთხვევაში, როცა ქონების გაყოფა ეხება მესამე პირთა ინტერესებს, მოსამართლეს სამოქალაქო კოდექსის შესაბამისად, უფლება აქვს მოცემული მოთხოვნა ცალკე წარმოებად გამოყოს. ამრიგად, კანონმდებელი ერთმნიშვნელოვნად ნეგატიურად ეკიდება განქორწინების საქმეებში მესამე პირთა მონაწილეობის საკითხს. ეს სრულიად გასაგებია. როდესაც სასამართლო წყვეტს (იხილავს) განქორწინების სარჩელს, მათ შორის იმ მოთხოვნებთან ერთად, რომელთა აღძვრაც მასთან ერთად შესაძლებელია, სასამართლო იყენებს საოჯახო სამართლის ნორმებს. განქორწინების პროცესში მესამე პირთა დაშვების შემთხვევაში სასამართლოს მოუწევდა სხვა სამართალურთიერთობებიდან წარმოშობილი დავების განხილვა და გადაწყვეტა, რაც გაართულებდა სასამართლოს მუშაობას.

მტკიცების საგანი განქორწინების საქმეებზე. განქორწინების საქმეთა მომზადების სტადიაზე სასამართლო განსაზღვრავს მტკიცების საგანს, რამეთუ მტკიცების საგნის სწორად განსაზღვრაზე იქნება დამოკიდებული საქმის არსებითად სწორად განხილვა.

მტკიცების საგნად მიჩნეულია:

ა) სარჩელის საფუძვლის ფაქტები, ე.ი. ფაქტები, რომლებსაც, როგორც თავისი მოთხოვნების საფუძველს, ემყარება მოსარჩელე;

ბ) შესაგებლის ფაქტები, ე.ი. ფაქტები, რომლებსაც, როგორც მოსარჩელის მიერ აღძრული მოთხოვნების წინააღმდეგ წამოყენებული შესაგებლის საფუძველს, ემყარება მოპასუხე;

გ) სხვა ფაქტები, რომელთაც არსებითი მნიშვნელობა აქვთ საქმისათვის.

მტკიცების საგანს მოსამართლე განსაზღვრავს მატერიალური სამართლის იმ ნორმებიდან გამომდინარე, რომლითაც წესრიგდება სადავო სამართალურთიერთობა. განქორწინების საქმეთა მიმართ ეს ნიშნავს, რომ მოსამართლემ მტკიცების საგანი უნდა განსაზღვროს იმ ნორმების საფუძველზე, რომლებიც სასამართლოში განქორწინების წესს აწესრიგებენ.

მოცემული ნორმები საშუალებას გვაძლევენ დავასკვნათ, რომ სასამართლო სხდომაზე დასადგენი ფაქტების წრე დამოკიდებულია იმაზე, არსებობს თუ არა განქორწინებაზე მეუღლეთა ურთიერთთანხმობა, აგრეთვე ჰყავთ თუ არა მეუღლეებს საერთო არასრულწლოვანი შვილები. აქ შესაძლებელია ოთხი ვარიანტის (შემთხვევის) არსებობა:

1. იმ მეუღლეთა განქორწინება, რომელთაც არ ჰყავთ საერთო არასრულწლოვანი შვილები, მათგან ერთ-ერთი მეუღლე, მიუხედავად იმისა, რომ იგი არ არის განქორწინების წინააღმდეგი, თავს არიდებს სარო-ში განქორწინებას. ამ შემთხვევაში მტკიცების საგანია: 1) ქორწინების ფაქტი; 2) განქორწინებაზე ურთიერთთანხმობის არსებობის ფაქტი; 3) საერთო არასრულწლოვანი შვილების არყოლის ფაქტი; 4) სარო-ში განქორწინებისაგან ერთ-ერთი მეუღლის მიერ თავის არიდების ფაქტი;

2. იმ მეუღლეთა განქორწინება, რომელთაც არ ჰყავთ საერთო არასრულწლოვანი შვილები, რომელთაგან ერთ-ერთი არ არის განქორწინებაზე თანახმა. ამ შემთხვევაში მტკიცების საგანია: 1) ქორწინების ფაქტი; 2) განქორწინებაზე თანხმობის არყოლის ფაქტი; 3) საერთო არასრულწლოვანი შვილების არყოლის ფაქტი; 4) შემდგომში მეუღლეთა ერთად ცხოვრებისა და ოჯახის შენარჩუნების შეუძლებლობის ფაქტი;

3. იმ მეუღლეთა განქორწინება, რომელთაც ჰყავთ საერთო არასრულ-

წლოვანი შვილები და თანახმანი არიან განქორწინებაზე. ამ შემთხვევაში მტკიცების საგანია: 1) ქორწინების ფაქტი; 2) განქორწინებაზე ურთიერთთანხმობის არსებობის ფაქტი; 3) საერთო არასრულწლოვანი შვილების ყოლის ფაქტი; 4) შვილების შესახებ მეუღლეთა შეთანხმების არსებობის ან არარსებობის ფაქტი; 5) შვილების შესახებ შეთანხმების შესაბამისობის ფაქტი შვილების ინტერესებთან.

4. იმ მეუღლეთა განქორწინება, რომელთაც ჰყავთ საერთო არასრულწლოვანი შვილები და მეუღლეთაგან ერთ-ერთი არ არის თანახმა განქორწინებაზე. ამ შემთხვევაში მტკიცების საგანია: 1) ქორწინების ფაქტი; 2) განქორწინებაზე თანხმობის არარსებობის ფაქტი; 3) საერთო არასრულწლოვანი შვილების ყოლის ფაქტი; 4) შემდგომში მეუღლეთა ერთად ცხოვრებისა და ოჯახის შენარჩუნების შეუძლებლობის ფაქტი. ამ ჩამონათვალში ჩვენ არ მივუთითებთ ბავშვების შესახებ შეთანხმების არსებობა-არარსებობის და ბავშვის ინტერესებთან მისი შესაბამისობის ფაქტს მხოლოდ იქიდან გამომდინარე, რომ რაკი ერთ-ერთი მეუღლე არ არის თანახმა განქორწინებაზე, შესაბამისად, საეჭვოა არსებობდეს ამგვარი შეთანხმებაც მეუღლეთა შორის.

ამრიგად, განქორწინების ყველა საქმისათვის საერთოა: ქორწინების ფაქტი, განქორწინებაზე მეუღლეთა ურთიერთთანხმობის არსებობის ან არარსებობის ფაქტი, საერთო არასრულწლოვანი შვილების ყოლის ან არყოლის ფაქტი. სხვა ფაქტები მტკიცების საგანში შედის საქმის კონკრეტული გარემოებებისა და მიხედვით. გარდა ამისა, მტკიცების საგანი, ბუნებრივია, გართულდება, თუ რომელიმე მეუღლე აღძრავს ისეთ მოთხოვნებს, რომლებიც შეიძლება განხილულ იქნეს განქორწინების სარჩელთან ერთად.

საოჯახო კანონმდებლობის ანალიზის საფუძველზე შეიძლება დავასკვნათ, რომ ძირითად პრობლემას მტკიცების საგნის განსაზღვრისას მოსამართლე აწყდება იმ შემთხვევაში, როცა ერთ-ერთი მეუღლე არ არის განქორწინებაზე თანახმა. იმდენად, რამდენადაც განქორწინებაზე ურთიერთთანხმობისას სასამართლოს არა აქვს უფლება გამოარკვიოს განქორწინების მოტივები, ეს მოტივები არ უნდა შევიდეს მტკიცების საგანში. თუ არ არსებობს თანხმობა განქორწინებაზე, მაშინ მტკიცების საგანში უნდა შევიდეს ის ფაქტები, რომლებითაც დასტურდება შემდგომში მეუღლეთა ერთად ცხოვრებისა და ოჯახის შენარჩუნების შეუძლებლობა. შესაბამისად, მტკიცების საგანში შევა ის კონკრეტული ფაქტები,

რომლებზეც მოსარჩელე ამყარებს განქორწინების მოთხოვნას. ასეთი კონკრეტული ფაქტი შეიძლება იყოს ლოთობა, ნარკომანობა, ხანგრძლივი დროის (პერიოდის) განმავლობაში მეუღლეთა ცალ-ცალკე ცხოვრება, ღალატი, სხვა პირთან ფაქტობრივ საქორწინო ურთიერთობაში ყოფნის ფაქტი და ა.შ. სასამართლომ ასევე უნდა გაარკვიოს, აქვს თუ არა შესაგებელი მოპასუხეს სარჩელის წინააღმდეგ და რა მტკიცებულებებით დასტურდება იგი. შესაბამისად, მათი არსებობის დროს, მტკიცების საგანში შედის შესაგებლის ფაქტები.

ნებისმიერ შემთხვევაში, მოსამართლემ, განსაზღვრავს რა, რომელ გარემოებებს აქვთ საქმისათვის მნიშვნელობა, უნდა განუმარტოს მხარეებს (მეუღლეებს), რომ თითოეულმა მათგანმა უნდა დაამტკიცოს ის გარემოებები, რომლებზეც, როგორც საფუძველზე, ისინი ამყარებენ თავიანთ მოთხოვნებსა და შესაგებელს. ამ მიზნით მოსამართლემ მხარეებს უნდა განუმარტოს, რა მტკიცებულებებით შეუძლიათ მეუღლეებს მათ მიერ მითითებული გარემოებების დადასტურება. მოსამართლემ მხარეებს უნდა განუმარტოს აგრეთვე, რომ საპატიო მიზეზით სასამართლოში მტკიცებულებათა წარუდგენლობის შეუძლებლობის შემთხვევაში მათ უფლება აქვთ დასახმარებლად შუამდგომლობით მიმართონ სასამართლოს.

მოსამართლე მას შემდეგ რაც ცნობს, რომ მან ყველა მოსამზადებელი მოქმედება შეასრულა, დანიშნავს საქმეს სასამართლო სხდომაზე განსახილველად, რის შესახებაც ატყობინებს მხარეებსა და პროცესის სხვა მონაწილეებს საქმის განხილვის ადგილისა და დროის შესახებ. ამასთან, მოსამართლემ ყველა ღონე უნდა იხმაროს, რათა უზრუნველყოს ორივე მეუღლის გამოცხადება სასამართლო სხდომაზე. სასამართლო სხდომის ადგილისა და დროის შესახებ არ ეცნობება მხოლოდ ქმედუნარო მეუღლეს, რომლის ინტერესების დასაცავადაც განცხადება შეიტანა მისმა მეურვემ. თვით ქმედუნარო მეუღლის მეურვეს აუცილებლად უნდა ეცნობოს მთავარი სხდომის ადგილისა და დროის შესახებ.

მთავარ სხდომაზე განქორწინების საქმის განხილვის თავისებურებანი. სსსკ 352-ე მუხლის თანახმად, საქორწინო და საოჯახო საქმეების მიმართ გამოიყენება სამოქალაქო საპროცესო კოდექსით დადგენილი წესები იმ დამატებების (თავისებურებების) გათვალისწინებით, რა თავისებურებებიც საოჯახო საქმეთა განხილვისთვისაა ამავე კოდექსის შესაბამისი თავით დადგენილი. „სამოქალაქო საპროცესო კოდექსით დადგე-

ნილ წესში“ იგულისხმება სამოქალაქო საქმეთა განხილვის საერთო (სასარჩელო წარმოებით დადგენილი) წესი, რომელიც სრულად კი არ ვრცელდება საოჯახო საქმეთა მიმართ, არამედ ვრცელდება შესაბამისი თავით დადგენილი თავისებურებების გათვალისწინებით. ეს ბუნებრივიცაა, რამეთუ საქორწინო-საოჯახო სამართალურთიერთობათა თავისებურებებმა არ შეიძლება ასახვა არ პოვოს ამ კატეგორიის საქმეთა განხილვის ზოგიერთ სპეციფიკაზე, ანუ საქორწინო-საოჯახო სამართალურთიერთობათა თავისებურებანი ვლინდება საოჯახო საქმეთა განხილვის თავისებურებებში (სპეციფიკაში).

განქორწინების საქმის განხილვის ვადები. სსსკ 59-ე მუხლის მე-3 ნაწილიდან გამომდინარე, განქორწინების საქმე, ისევე როგორც ნებისმიერი სამოქალაქო საქმე სასამართლომ უნდა განიხილოს არა უგვიანეს ორი თვის განმავლობაში განცხადების მიღების დღიდან. ეს წესი ვრცელდება იმ შემთხვევებზეც, როდესაც განქორწინების სარჩელთან ერთად აღძრულია ალიმენტის გადახდევინების მოთხოვნა, მიუხედავად იმისა, რომ ალიმენტის გადახდევინების მოთხოვნის განხილვისათვის დაწესებულია (გათვალისწინებულია) შემცირებული (ერთთვიანი) ვადა.

მთავარი სხდომის ჩატარების წესი. ზოგადი წესის თანახმად, ყველა სასამართლოში ყველა სამოქალაქო საქმე განიხილება ღია სხდომაზე. თუმცა სსსკ მე-9 მუხლი ითვალისწინებს დახურულ სხდომაზე საქმის განხილვის შესაძლებლობას სასამართლოს მოტივირებული განჩინების საფუძველზე საქმის მონაწილეთა ცხოვრების ინტიმური მხარეების შესახებ ცნობების გახმაურების თავიდან აცილების მიზნით. სწორედ განქორწინების საქმეებზე შეიძლება რეალურად წარმოიშვას ამის აუცილებლობა, რამეთუ საქორწინო-საოჯახო ურთიერთობები, პირველ ყოვლისა, პირადული (პირადი) ხასიათისაა.

დახურულ სხდომაზე ამ საქმეთა განსახილველად მხარეებმა (ან ერთერთმა მათგანმა) მოტივირებული შუამდგომლობით უნდა მიმართონ სასამართლოს.

სასურველია, რომ განქორწინების საქმე ორივე მეუღლის თანდასწრებით განიხილებოდეს, რამეთუ საოჯახო ურთიერთობათა პირადი ხასიათი სასამართლოს ავალდებულებს საქმის გარემოებების შესახებ მოისმინოს ორივე მეუღლის აზრი. თუმცა განქორწინების საქმეებზე არ არის გამორიცხული ამ საქმეთა დაუსწრებელი წარმოების წესით განხილვის შესაძლებლობა. მით უმეტეს, რომ არის ისეთი შემთხვევებიც, როცა

ერთ-ერთი მეუღლე შეგნებულად არ ცხადდება სასამართლო სხდომაზე, რამეთუ არ სურს მეორე მეუღლესთან შეხვედრა და სხვ.

მტკიცება განქორწინების საქმეებზე. განქორწინებაზე მეუღლეთა ურთიერთთანხმობის არსებობისას სასამართლო ახდენს განქორწინებას განქორწინების მოტივების გამორკვევის გარეშე, ფაქტობრივად ამ შემთხვევაში სასამართლოს ისეთივე როლი აკისრია, როგორც სარო-ს. სასამართლომ არ უნდა გამოარკვიოს განქორწინების მიზეზები, შესაბამისად, მას არ შეუძლია გამოიყენოს ზომები მეუღლეთა შესარიგებლად, რამეთუ გამომდინარე იქიდან, რომ სასამართლომ არ იცის მეუღლეთა უთანხმოების მიზეზები, მისთვის ძნელი იქნება ამ მიზეზების თავიდან აცილების შესაძლებლობის განსაზღვრა. განქორწინება ხდება სასამართლოში მხოლოდ იმიტომ, რომ ეს საჭიროა საერთო არასრულწლოვანი შვილების ინტერესების დასაცავად.

ასეთ შემთხვევებში სასამართლოს ამოცანაა გამოარკვიოს, მიაღწიეს თუ არა მეუღლეებმა შეთანხმებას იმის თაობაზე, თუ მეუღლეთაგან რომელთან იცხოვრებენ არასრულწლოვანი შვილები და რა წესით და ოდენობით გადახდებათ მათ სასარგებლოდ ალიმენტი ცალკე მცხოვრებ მეუღლეებს. თუ მეუღლეებმა წარადგინეს ასეთი შეთანხმება, სასამართლომ უნდა შეამოწმოს მისი შესაბამისობა შვილების ინტერესებთან. თუ შეთანხმება შეესაბამება არასრულწლოვანი შვილების ინტერესებს, სასამართლო ამტკიცებს მას თავისი გადაწყვეტილებით. თუ შეთანხმება მიღწეული არ არის ან წარდგენილი შეთანხმება ეწინააღმდეგება შვილების ინტერესებს, მაშინ სასამართლო ვალდებულია თვითონ გადაწყვიტოს ეს საკითხები მთავარ სხდომაზე და გამოიტანოს მათთან დაკავშირებით გადაწყვეტილება.

ამ მიზნით მთავარ სხდომაზე ხდება ქორწინების მოწმობის, ბავშვების დაბადების მოწმობის, შვილების შესახებ წერილობითი შეთანხმების, მხარეთა მატერიალური მდგომარეობის შესახებ ცნობის, ბავშვისა და მშობლების საცხოვრებელი პირობების გამოკვლევის (შემოწმების) აქტების, დავასთან დაკავშირებით მეურვეობისა და მზრუნველობის ორგანოს დასკვნის, მშობელთა პიროვნების დამახასიათებელი დოკუმენტებისა და მხარეთა მიერ წარდგენილი სხვა წერილობითი მტკიცებულებების გამოკვლევა.

ეს დოკუმენტები შეიძლება გამოკვლეულ იქნეს განქორწინების ყველა საქმეზე იმ მეუღლეთა შორის, რომელთაც ჰყავთ საერთო არასრულწლოვანი შვილები.

თუ არ არსებობს განქორწინებაზე ერთ-ერთი მეუღლის თანხმობა, მაშინ სასამართლოს სხვა როლი ეკისრება, რამეთუ კანონმდებელი ადგენს მხოლოდ განქორწინების ზოგად საფუძველს – სასამართლომ უნდა დაასკენას, რომ შემდგომში მეუღლეთა ერთად ცხოვრება და ოჯახის შენარჩუნება შეუძლებელია. ერთი მხრივ, ეს სრულიად გასაგებიცაა, რამეთუ ცხოვრებისეული სიტუაციები იმდენად მრავალფეროვანია, რომ შეუძლებელია ამომწურავად განისაზღვროს განქორწინების საფუძველები, მეორე მხრივ კი, მხოლოდ იმ ფაქტის კონსტატაცია, რომ ოჯახის შენარჩუნება შეუძლებელია, სასამართლოსათვის საკმარისი არ უნდა იყოს.

ყოველივე ეს სასამართლოს აკისრებს დიდ პასუხისმგებლობას, რამეთუ სასამართლო დასკვნამ ოჯახის შენარჩუნების შეუძლებლობის ან, პირიქით, იმის შესახებ, რომ მეუღლეთა შორის უთანხმოება დროებითია, შეიძლება არსებითი გავლენა მოახდინოს მეუღლეთა და მათი საერთო არასრულწლოვანი შვილების შემდგომ ბედზე. ბუნებრივია, რომ საქმის სწორად განსახილველად ასეთ შემთხვევაში აუცილებელია ოჯახში არსებული უთანხმოების ნამდვილი მიზეზების დადგენა.

საქმის ფაქტობრივი გარემოებების გამორკვევის დროს სასამართლო არ უნდა დასჯერდეს ერთ რომელიმე მტკიცების საშუალებას, რამეთუ განსახილველი კატეგორიის საქმეებზე კანონმდებელი არ ადგენს შეზღუდვებს ამ სფეროში. პრაქტიკაში მოსამართლეები, როგორც წესი, სჯერდებიან მხოლოდ წერილობით მტკიცებულებებს და მხარეთა ახსნა-განმარტებებს. თუმცა ასეთ საქმეებზე სრულიად მართებულია მოწმეთა ჩვენებების, ექსპერტთა დასკვნების გამოყენება. მაგალითად, ლოთობის, სასტიკად მოპყრობის, ღალატის, ცალ-ცალკე ხანგრძლივად ცხოვრების, სხვა ოჯახის შექმნის ფაქტების დადასტურება შესაძლებელია ნათესაეების, მეგობრებისა და მეუღლეთა ნაცნობების ჩვენებებით. შვილების ყოლის შეუძლებლობის ფაქტი შეიძლება დადასტურდეს სასამართლოსამედიცინო ექსპერტიზის დასკვნით.

სასამართლო განხილვის გადადება განქორწინების საქმეებზე, განქორწინების საქმეთა თავისებურებანი ამ შემთხვევაში ისაა, რომ ეს საკითხი წესრიგდება არა მხოლოდ სამოქალაქო საპროცესო სამართლის ზოგადი ნორმებით (იხილეთ სსსკ 216-ე მუხლი), არამედ აგრეთვე სამოქალაქო (საოჯახო) სამართლის ნორმებით (სამოქალაქო კოდექსის 1127 მუხლი), თუმცა კი ეს საკითხი წმინდა საპროცესო ხასიათისაა.

ზემოთ უკვე აღინიშნა, რომ განქორწინებაზე მეუღლეთა ურთიერთ-თანხმობის არსებობისას სასამართლო იღებს განქორწინების გადაწყვეტილებას განქორწინების მოტივების გამორკვევის გარეშე. ასეთ შემთხვევებში სასამართლოს არა მხოლოდ უფლება არა აქვს გამოარკვიოს მეუღლეთა განქორწინების მოტივები, არამედ აგრეთვე შესაბამისად არა აქვს უფლება ზომები მიიღოს მათ შესარიგებლად, ანუ, სხვაგვარად რომ ითქვას, „შეიჭრას“ მათს კერძო ცხოვრებაში.

სამოქალაქო კანონის თანახმად, განქორწინების საქმის განხილვისას, როდესაც ერთ-ერთი მეუღლე არ არის განქორწინებაზე თანახმა, სასამართლოს უფლება აქვს მიიღოს ზომები მეუღლეთა შესარიგებლად. სასამართლოს მხოლოდ ამ შემთხვევაში აქვს საქმის განხილვის გადაღების უფლება, რისთვისაც სასამართლო მეუღლეებს უნიშნავს შესარიგებელ ვადას ექვსი თვის ფარგლებში, რაც ფორმდება სასამართლოს განჩინებით. ასეთი განჩინების გასაჩივრება არ შეიძლება, რამეთუ იგი არ წარმოადგენს განქორწინების საქმის განხილვის დამაბრკოლებელ ფაქტორს (ანუ არ აფერხებს საქმის შემდგომ მოძრაობას).

ბუნებრივია, ეს იმას არ ნიშნავს, რომ სასამართლომ ყველა შემთხვევაში, როდესაც არ არსებობს განქორწინებაზე ერთ-ერთი მეუღლის თანხმობა, უნდა დანიშნოს შესარიგებელი ვადა. სასამართლოს ეს შეუძლია მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ სასამართლო განხილვის პროცესში დაასკვნის, რომ მეუღლეთა შორის უთანხმოების მიზეზები დროებითი ხასიათისაა და შეიძლება აღმოიფხვრას. ყოველ ცალკეულ შემთხვევაში სასამართლომ ეს საკითხი უნდა გადაწყვიტოს საქმის ყველა გარემოების გათვალისწინებით და ერთობლიობაში ყველა მტკიცებულების შეფასების დროს.

როდესაც სასამართლო გადადებს განქორწინებისა და შვილების სასარგებლოდ აღიმენტის გადახდევინების საქმის განხილვას მეუღლეთა შერიგების მიზნით, მან უნდა გამოარკვიოს, მონაწილეობს თუ არა მოპასუხე შვილების რჩენაში. თუ სასამართლო დაადგენს, რომ მოპასუხე არ ასრულებს ამ ვალდებულებას, მას უფლება აქვს სსსკ 355-ე მუხლის შესაბამისად, მხარის შუამდგომლობის საფუძველზე, მიიღოს დროებითი განკარგულება (განჩინების სახით) საქმის საბოლოო განხილვამდე მოპასუხისაგან აღიმენტების დროებითი გადახდევინების შესახებ.

აღსანიშნავია, რომ კანონმდებელი ადგენს მხოლოდ მაქსიმალურ ვადას მეუღლეთა შესარიგებლად, მინიმალურს კი არ უთითებს. ეს შესა-

ძლებლობას აძლევს სასამართლოს განქორწინების კონკრეტული მიზეზებისდა მიხედვით განსაზღვროს გონივრული ვადა მეუღლეთა შესარიგებლად. საქმის გარემოებების მიხედვით სასამართლოს უფლება აქვს მეუღლის თხოვნით ან თავისი ინიციატივით გადადოს საქმის განხილვა რამდენჯერმე, მაგრამ საბოლოოდ დროის პერიოდი, რომელიც მიეცემათ მეუღლეებს შესარიგებლად, არ უნდა აღემატებოდეს კანონით დადგენილ ექვსთვიან ვადას.

მხარეთა თხოვნით, მეუღლეთა შესარიგებლად დანიშნული ვადა შეიძლება შემცირდეს. თუცა ამისათვის მხარეებმა უნდა აცნობონ სასამართლოს იმ მიზეზების შესახებ, რომელთა გამოც ისინი მიზანშეწონილად არ თვლიან შესარიგებელი ზომების შემდგომ გამოყენებას ან შერიგების მიზანს მიღწეულად მიიჩნევენ. თუ სასამართლო მხარეთა მიერ მითითებულ მიზეზებს საპატიოდ მიიჩნევს, ის დააკმაყოფილებს შუამდგომლობას, რის თაობაზეც გამოითანს მოტივირებულ განჩინებას. ამის შემდეგ სასამართლო გააგრძელებს განქორწინების საქმის არსებითად განხილვას, ან შეწყვეტს საქმის წარმოებას.

თუ შესარიგებლად დანიშნულ ვადაში მეუღლეები შერიგდებიან და ამის თაობაზე აცნობებენ სასამართლოს, იგი შეწყვეტს საქმისწარმოებას 272-ე მუხლის საფუძველზე („თუ მოსარჩელემ უარი თქვა სარჩელზე“). ამ შემთხვევაში არ შეიძლება საქმისწარმოების შეწყვეტა იმ საფუძველით, რასაც ჩვენ მხარეთა მორიგებას ვუწოდებთ, რამეთუ მეუღლეთა შერიგება და მორიგება სხვადასხვა ცნებებია. ასე მაგალითად, თუ მხარეთა მორიგება უნდა დაამტკიცოს სასამართლომ, მეუღლეთა შერიგებისას ეს საჭირო არ არის.

თუ შესარიგებლად დანიშნული ვადის ამოწურვისას (დამთავრებისას) ორივე ან ერთ-ერთი მეუღლე (იგულისხმება მოსარჩელე) არ გამოცხადდება სასამართლო სხდომაზე, შესაძლებელია სარჩელის განუხილველად დატოვების კანონით გათვალისწინებული საფუძველების გამოყენება (სსსკ 275-ე მუხლის „გ“ და „დ“ ქვეპუნქტები). ეს გარემოებები ადასტურებენ იმას, რომ მოსარჩელემ ან ორივე მხარემ დაკარგა ინტერესი დავის მიმართ და შესაბამისად, დავის არსებითად განხილვას აზრი აღარა აქვს.

თუ შესარიგებლად დანიშნული ვადა ისე გავიდა, რომ მეუღლეები ვერ შერიგდნენ, მაშინ მოსარჩელის თხოვნით საქმის განხილვა უნდა გაგრძელდეს და გამოტანილ იქნეს გადაწყვეტილება. საბოლოო გადაწყვეტილებას ცოლქმრული ურთიერთობების შენარჩუნების ან მათი შეწყვეტის შესახებ უნდა მიიღოს სასამართლო.

ყვეტის შესახებ მაინც მეუღლეები იღებენ, რამეთუ ეს მათი პირადი საქმეა. თუ მოსამართლე დარწმუნდება შესაბამისი გარემოებების არსებობაში, ის დაამთავრებს საქმის განხილვას და გამოიტანს გადაწყვეტილებას არსებითად, აღძრული მოთხოვნების შესახებ.

სასამართლოს გადაწყვეტილება განქორწინების საქმეებზე. პირველ ყოვლისა, აღსანიშნავია, რომ მოქმედი საოჯახო კანონმდებლობის შესაბამისად ფაქტობრივად სასამართლოს არ შეუძლია არ დააკმაყოფილოს განქორწინების სარჩელი. განქორწინების საქმეებზე შეიძლება შეწყდეს საქმისწარმოება, თუ შესარიგებელმა ზომებმა შედეგი გამოიღო ან განცხადება შეიძლება დარჩეს განუხილველად, თუ მეუღლეები არ გამოცხადდებიან სასამართლო სხდომაზე ან განქორწინების მოთხოვნა დაკმაყოფილდეს, თუ ორივე მეუღლე თავიდანვე იყო თანახმა განქორწინებაზე ან შესარიგებელი ზომები უშედეგო აღმოჩნდა. ეს სრულიად ცივილიზებული მიდგომაა განქორწინების საკითხის გადაწყვეტისადმი და შეესაბამება ქალისა და მამაკაცის ქორწინებისა და განქორწინების ნებაყოფლობის პრინციპს.

განქორწინების საქმეზე მიღებული სასამართლოს გადაწყვეტილება უნდა იყოს კანონიერი და ეფუძნებოდეს სასამართლო სხდომაზე ყოველმხრივ შემოწმებულ მტკიცებულებებს.

სასამართლოს გადაწყვეტილების შესავალ ნაწილში მითითებულ უნდა იქნეს მეუღლის ქორწინებამდელი გვარი, თუ ეს გვარი მეუღლემ შეიცვალა დაქორწინებისას.

განქორწინების შესახებ სასამართლოს მიერ მიღებული გადაწყვეტილების შინაარსის თავისებურებები, ძირითადად, ეხება სამოტივაციო და სარეზოლუციო ნაწილებს. მაგალითად, გადაწყვეტილების სამოტივაციო ნაწილში, იმ შემთხვევაში, როცა ერთ-ერთი მეუღლე არ იყო განქორწინებაზე თანახმა, უნდა აღინიშნოს სასამართლოს მიერ დადგენილი მეუღლეებს შორის არსებული უთანხმოების მიზეზები, რომელთა გამოც სასამართლო თვლის, რომ შემდგომში მეუღლეთა ერთად ცხოვრება შეუძლებელია და მტკიცებულებები, რომლებიც ადასტურებენ, რომ ოჯახის შენარჩუნება შეუძლებელია, ანუ სამოტივაციო ნაწილში მოსამართლემ უნდა დაასაბუთოს მეუღლეთა ერთად ცხოვრებისა და ოჯახის შენარჩუნების შეუძლებლობის შესახებ თავისი დასკვნა.

თუ განქორწინების სარჩელთან ერთად განხილული იყო სხვა მოთხოვნებიც, მაშინ სამოტივაციო ნაწილში უნდა აღინიშნოს თანმხლებ

მოთხოვნებზე სასამართლოს მიერ დადგენილი საქმის გარემოებები, აგრეთვე მტკიცებულებები, რომელთაც ემყარება სასამართლოს დასკვნები. მაგალითად, თუ სასამართლო განიხილავს მხარეთა მიერ წარდგენილ შეთანხმებას ბავშვების შესახებ დავაზე და დაასკვნის, რომ ის ეწინააღმდეგება არასრულწლოვანი ბავშვების ინტერესებს, მაშინ მან სამოტივაციო ნაწილში უნდა მიუთითოს ის გარემოებები, რომელთა გამოც სასამართლო თვლის, რომ შეთანხმება ეწინააღმდეგება ბავშვების ინტერესებს და უნდა დასახელდეს ის მტკიცებულებებიც, რომლებიც ადასტურებენ სასამართლოს დასკვნას ამის შესახებ.

განქორწინების სარჩელის დაკმაყოფილების შესახებ გადაწყვეტილების სარეზოლუციო ნაწილი უნდა შეიცავდეს სასამართლოს დასკვნებს მხარეთა ყველა მოთხოვნის შესახებ, რომლებიც აღძრულ იქნა განქორწინების სარჩელთან ერთად განხილვის მიზნით. გარდა ამისა, გადაწყვეტილების მოცემულ ნაწილში უნდა აღინიშნოს ის ცნობები, რომლებიც აუცილებელია სარო-ში განქორწინების სახელმწიფო რეგისტრაციისათვის, კრებოდ: ქორწინების რეგისტრაციის თარიღი; სააქტო ჩანაწერის ნომერი; იმ ორგანოს დასახელება, რომელმაც დაარეგისტრირა ქორწინება; მეუღლეთა გვარები, რომლებიც მიეთითება ქორწინების მოწმობის შესაბამისად.

სსსკ 356-ე მუხლის თანახმად, განქორწინების ან ქორწინების ბათილად ცნობის შესახებ გამოტანილი გადაწყვეტილებით, სასამართლო, თუ ამას მოითხოვენ მხარეები სარჩელით, გადაწყვეტს: ა) ქორწინებაში დაბადებულ ბავშვზე მშობელთა საერთო ზრუნვის; ბ) ერთ-ერთი მშობლის ქორწინებაში დაბადებულ ბავშვთან ურთიერთობის მოწესრიგების; გ) ბავშვის ერთ-ერთი მშობლისათვის გადაცემის; დ) ქორწინებაში დაბადებული ბავშვისათვის მატერიალური დახმარების გაწვევის (რჩენის); ე) მეუღლეთა ურთიერთრჩენის საკითხებს.

განქორწინების ან ქორწინების ბათილად ცნობისა და მათი შედეგების შესახებ გამოაქვს ერთიანი გადაწყვეტილება. თუ სასამართლო ცალკე გამოყოფს ქორწინების საქმეებიდან გამოძინარე სხვა საქმეებს, მაშინ ქორწინებაში დაბადებულ ბავშვზე მშობელთა საერთო ზრუნვისა და ერთ-ერთი მშობლის ქორწინებაში დაბადებულ ბავშვთან ურთიერთობის მოწესრიგების საკითხზე გამოაქვს განჩინება. ასეთი განჩინების მიმართ დასაშვებია კერძო საჩივრის შეტანა.

განქორწინების საქმეზე მიღებული გადაწყვეტილების აღსრულების თავისებურებები. სამოქალაქო კოდექსის თანახმად, ქორწინება შეწყვეტილად ითვლება საროში განქორწინების რეგისტრაციის დღიდან (მოქალაქეობრივი მდგომარეობის აქტების რეგისტრაციის წიგნში განქორწინების რეგისტრაციის დღიდან) და არა სასამართლოს მიერ განქორწინების გადაწყვეტილების გამოტანის ან მისი კანონიერ ძალაში შესვლის მომენტიდან.

სასამართლოში განქორწინება ექვემდებარება სახელმწიფო რეგისტრაციას სარო-ში. ამ შემთხვევაში სახელმწიფო რეგისტრაცია ადასტურებს განქორწინებას და საბოლოოდ წყვეტს მეუღლეთა შორის უფლება-მოვალეობებს. ამიტომ რეგისტრაციის ორგანოში რეგისტრაცია და განქორწინების მოწმობის მიღება არ შედის იმ იურიდიული ფაქტების შემადგენლობაში, რომლებიც აუცილებელია ქორწინების შეწყვეტისათვის (განქორწინებისათვის). მიუხედავად ამისა, ყოფილი მეუღლეებისათვის განქორწინების სახელმწიფო რეგისტრაციას საროში, სამართლებრივი მნიშვნელობა აქვს, რამეთუ განქორწინების მოწმობის აღებაზე მათ უფლება არა აქვთ ხელახლა დაქორწინდნენ.

განქორწინების შესახებ სასამართლოს კანონიერ ძალაში შესული გადაწყვეტილება აღსრულდება ერთ-ერთი ან ორივე მეუღლის მოთხოვნით არა უგვიანეს სამი წლის განმავლობაში კანონიერ ძალაში გადაწყვეტილების შესვლის დღიდან, სარო-ში რეგისტრაციის საშუალებით (სამოქალაქო კოდექსის 1132-ე მუხლი).

გადაწყვეტილების გამოტანის დროს სასამართლო განსაზღვრავს, თუ რომელმა მეუღლემ და რა ოდენობით უნდა გადაიხადოს სახ. ბაჟი (რომლის ოდენობაც განისაზღვრება სახ. ბაჟის კანონის შესაბამისად) განქორწინების საროში რეგისტრაციისათვის. სახელმწიფო ბაჟის კანონის შესაბამისად განქორწინების სახელმწიფო რეგისტრაციისათვის, მათ შორის მოწმობის გაცემისათვის, განქორწინების შესახებ სასამართლოს გადაწყვეტილებით გადაიხდებიან სახელმწიფო ბაჟი. სახ. ბაჟის გადახდის ფაქტი დასტურდება სარო-ში შეტანილ განცხადებაზე თანდართული ქვითრით.

§2. მეულლეთა ქონების სამართლებრივი რეჟიმის განსაზღვრისა და ქონების გაყოფის შესახებ საქმეთა განხილვის თავისებურებანი

სამოქალაქო კოდექსით დადგენილია, რომ მეულლეთა მიერ ქორწინების განმავლობაში შეძენილი ქონება წარმოადგენს საერთო თანასაკუთრებას, თუ მათ შორის საქორწინო ხელშეკრულებით სხვა რამ არ არის დადგენილი (1158-ე მუხლი). სამოქალაქო კოდექსით შემოღებულია ქორწინების განმავლობაში ერთობლივად შეძენილი ქონების ორი სამართლებრივი რეჟიმი — კანონისმიერი და სახელშეკრულებო. კანონი მეულლეებს (პირებს, რომელთაც აქვთ ქორწინების მიზანი) ანიჭებს ერთ-ერთი სამართლებრივი რეჟიმის არჩევის უფლებას. ქონების კანონისმიერი რეჟიმი მოქმედებს, თუ საქორწინო კონტრაქტით სხვა რამ არ არის დადგენილი. ამრიგად, თვითონ მეულლეთა უფლებაა, საკუთარი ინტერესებიდან და კონკრეტული ცხოვრებისეული გარემოებებიდან გამომდინარე, ორმხრივად (ერთობლივი შეხედულებით) განსაზღვრონ თავიანთი ქონებრივი უფლებები და მოვალეობები, შესაბამისად, უარი თქვან (მთლიანად ან ნაწილობრივ) კანონმდებლის მიერ შემოთავაზებულ ვარიანტზე.

მეულლეთა ქონების კანონისმიერ რეჟიმზე საუბრისას უნდა ითქვას, რომ ზოგადი წესის მიხედვით, მეულლეთა მიერ ქორწინების განმავლობაში შეძენილი ქონება, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, მათი საერთო თანასაკუთრებაა.

მოცემული დებულებიდან კანონით დადგენილია ზოგი გამონაკლისი, კერძოდ, კანონით განსაზღვრულია, თუ რომელი ქონება ჩაითვლება მეულლეთა ინდივიდუალურ ქონებად. ასეთია უსასყიდლო გარიგებებით (ჩუქებით, მემკვიდრეობით, პრივატიზებით) მიღებული ქონება ქორწინების განმავლობაში და სხვ. ქონების გაყოფისას სასამართლოს შეუძლია მეულლეთა ცალკე ცხოვრების განმავლობაში შეძენილი ქონება აღიაროს თითოეულის საკუთრებად, მიუხედავად იმისა, რომ მეულლეთა შორის არ მომხდარა განქორწინება კანონით დადგენილი წესით, მაგრამ ფაქტობრივად მათ შორის საოჯახო ურთიერთობები შეწყვეტილია.

საქორწინო ხელშეკრულების დადების შემთხვევაში არ გამოიყენება სამოქალაქო კოდექსის 1158-1170-ე მუხლები.

მეულლეთა ქონების სახელშეკრულებო რეჟიმი წარმოადგენს მათ

შორის შეთანხმებით დადგენილ ყველა ან ცალკე აღებული იმ მოძრავი და(ან) უძრავი ქონების, ქონებრივი უფლებებისა და მოვალეობების ფლობის, სარგებლობისა და(ან) განკარგვის წესს, რომლებიც შექმნილია რეგისტრირებულ ქორწინებაში ყოფნის პერიოდში. ასეთი რეჟიმი წესრიგდება საქორწინო ხელშეკრულების (კონტრაქტის) ნორმებით.

მხედველობაში უნდა ვიქონიოთ, რომ თავისთავად ის, რომ მეუღლეებს დადებული აქვთ საქორწინო ხელშეკრულება, არ გამოირიცხავს მეუღლეთა შორის დავის წარმოშობის შესაძლებლობას ერთად შექმნილი ქონების სამართლებრივი რეჟიმის განსაზღვრისა და ქონების გაყოფის შესახებ, რისთვისაც მეუღლეებს უფლება აქვთ მიმართონ ნოტარიუსს, ან სასამართლოს. რიგ შემთხვევებში ქონებრივი უფლებების განხორციელების მიზნით მეუღლეები იძულებულნი არიან მიმართონ სანოტარო ორგანოს.

საქმეთა უწყებრივი ქვემდებარეობა. საერთო ქონების გაყოფის დროს შესაძლებელია ადგილი ჰქონდეს ორ შემთხვევას: ერთი, როცა მეუღლეები შეთანხმდნენ ქონების გაყოფის კონკრეტულ ვარიანტზე და, პირიქით, როცა მეუღლეთა შორის არსებობს დავა.

მოძრავი ქონების, რომელიც არ ექვემდებარება რეგისტრაციას, ნებაყოფლობითი გაყოფა არ წარმოადგენს მეუღლეთათვის რაიმე სირთულეს, რამეთუ ასეთი გაყოფა ხდება რაიმე დამატებითი პროცედურის გარეშე.

რეგისტრაციას დაქვემდებარებული სხვა მოძრავი და უძრავი ქონების გასაყოფად აუცილებელია მხარეთა ნების გამოვლენის სანოტარო წესით დამოწმება. მაგალითად, თუ წილის (ქონების ნაწილის) განსაზღვრის ობიექტია უძრავი ქონება, მეუღლეებმა უნდა მიმართონ ნოტარიუსს საერთო ქონებაში წილზე საკუთრების უფლების მოწმობის მისაღებად. ამ შემთხვევაში საერთო ქონება შესაბამის ნაწილებად იყოფა მეუღლეთა ურთიერთშეთანხმებით. შეთანხმება (აქტი) გაყოფის შესახებ შეიძლება გაფორმდეს ხელშეკრულების ფორმით სანოტარო ბიუროში, ხოლო თითოეულ მეუღლეს მიეცემა მეუღლეთა თანასაკუთრებაში წილზე საკუთრების უფლების მოწმობა. ამასთან, გამოირიცხება წილზე საკუთრების უფლების მოწმობის გაცემის შესაძლებლობა, თუ საქორწინო ხელშეკრულებით დადგენილია ქონების ისეთი რეჟიმი, რაც განსხვავდება საერთო თანასაკუთრების კანონისმიერი რეჟიმისაგან.

თუ მეუღლეებს შორის არსებობს დავა, მაშინ წილის განსაზღვრა და ქონების გაყოფა მოხდება სასამართლო წესით. იმის გათვალისწინებით, რომ კანონის შესაბამისად მეუღლეთა საერთო ქონების გაყოფა შესაძლებე-

ლია როგორც ქორწინების პერიოდში, ისე განქორწინების შემდეგაც ნებისმიერი მხარის მოთხოვნით, მოსამართლეს არა აქვს უფლება არ მიიღოს სარჩელი იმ მოტივით, რომ მეუღლეთა შორის არსებობს ქორწინება.

განსჯადობა. თუ საქმე გამომდინარეობს ერთად შეძენილი მოძრავი ქონების გაყოფის დავიდან, მაშინ ის განხილულ უნდა იქნეს განსჯადობის საერთო წესებით, ე.ი. მოპასუხის საცხოვრებელი ადგილის მიხედვით (სსსკ მე-15 მუხლი). უძრავ ქონებაზე საკუთრების უფლების (უძრავი ქონების გაყოფის) სარჩელები შეიძლება ქონების (ნივთების) ადგილსამყოფელის მიხედვით მოქმედი სასამართლოს განსჯადი გახდეს. (მე-18 მუხლი). თუ გასაყოფია უძრავი ქონების ორი ან მეტი ობიექტი, მაშინ დაუშვებელია მოცემული კატეგორიის საქმეთა გამოყოფა და საქმე უნდა განიხილოს სასამართლომ ერთ-ერთი მათგანის ადგილსამყოფელის მიხედვით.

შეგვებული სარჩელი ქონების გაყოფის შესახებ, მიუხედავად მისი განსჯადობისა, წარედგინება სასამართლოს თავდაპირველი სარჩელის, კერძოდ, განქორწინების სარჩელის განხილვის ადგილის მიხედვით.

საქმის მომზადება. სასარჩელო მოთხოვნების გაერთიანება ერთ წარმოებაში დასაშვებია იმ შემთხვევებში, როცა მოთხოვნათა ხასიათის, მათი ურთიერთკავშირის, საერთო მტკიცებულებების არსებობის გამო საქმე (დავა) უფრო სწრაფად და სწორად გადაწყდება. ამიტომ საერთო ქონების გაყოფის საქმეებში დაუშვებელია მორალური ზიანის ანაზღაურების, ალიმენტების გადახდევინებისა და სხვა ამგვარი მოთხოვნების განხილვა.

სამოქალაქო კოდექსის თანახმად, განქორწინების დროს სასამართლო ვალდებულია მეუღლეთა (ან ერთ-ერთი მათგანის) მოთხოვნით მოახდინოს მათ საერთო საკუთრებაში არსებული ქონების გაყოფა. თუ ქონების გაყოფა შეეხება მესამე პირთა ინტერესებს, სასამართლოს (მოსამართლეს) უფლება აქვს გამოყოს მოცემული მოთხოვნა ცალკე წარმოებად.

აღნიშნული საქმის სწორად განხილვის მიზნით, საქმის მომზადების სტადიაზე სასამართლომ უნდა განსაზღვროს იურიდიული მნიშვნელობის მქონე გარემოებების წრე (მტკიცების საგანი) და დააყენოს ისინი განსახილველად, თუნდაც მხარეებს რომელიმე მათგანზე არ ჰქონდეთ მითითება.

ქონების გაყოფის საქმეებზე მტკიცების საგანი შემდეგი ფაქტები:

- 1) მხარეთა ყოფნა რეგისტრირებულ ქორწინებაში;
- 2) განქორწინება ან საოჯახო ურთიერთობების შეწყვეტა რეგისტრირებული ქორწინების დროს;
- 3) ერთად შეძენილი ქონების შემადგენლობა (ანუ რა ქონება აქვთ მეუღლეებს)

და ღირებულება (ფასი) 4) საქორწინო ხელშეკრულების ან საერთო ქონების გაყოფის შესახებ შეთანხმების არსებობა; 5) სხვა გარემოებები, რომელთაც მნიშვნელობა აქვთ ქონების სამართლებრივი რეჟიმის, მეუღლეთა წილების განსაზღვრისა და გარკვეული ქონების ამა თუ იმ მხარისათვის გადაცემის შესახებ საკითხის გადაწყვეტისათვის.

კანონით არ არის დადგენილი მოცემული კატეგორიის საქმეებში რაიმე პრეზუმფციები მხარეთა შორის მტკიცების ვალდებულების განაწილების საკითხში. ამიტომ აქ მოქმედებს მტკიცების ზოგადი წესი (102-ე მუხლის 1-ლი ნაწილი).

მხარეთა ყოფნა რეგისტრირებულ ქორწინებაში აუცილებელი პირობაა მეუღლეთა ერთად ცხოვრების პერიოდში შეძენილი ქონების საერთო ქონებად აღიარებისათვის. ქონების გაყოფის შესახებ დავა იმ პირთა შორის, რომლებსაც საოჯახო ურთიერთობები აქვთ დამყარებული ქორწინების რეგისტრაციის გარეშე, უნდა გადაწყდეს საერთო წილობრივი საკუთრების და არა მეუღლეთა თანასაკუთრების მომწესრიგებელი ნორმებით (წესებით) ამდენად, თუ მხარეებს შორის იურიდიულად არ არის ქორწინება გაფორმებული, მათ შორის წარმოშობილ სადავო სამართალ-ურთიერთობებზე საქორწინო საოჯახო კანონმდებლობა არ ვრცელდება (საოჯახო სამართლის შესაბამისი ნორმებით ეს სადავო ურთიერთობები არ წესრიგდება), ხოლო შეძენილი ქონება ამ პირებს შეიძლება ეკუთვნოდეთ საერთო საკუთრების უფლებით. ამიტომ სასამართლომ უნდა გაითვალისწინოს, რომ, შესაძლოა, მხარეებს ქონება ეკუთვნოდეთ საერთო საკუთრების უფლებით, მაგრამ თავისთავად ეს გარემოება არ არის საფუძველი საერთო ქონებაში ამ პირთა წილების თანაბრობის ასაღიარებლად. იმ მიზნით, რომ განისაზღვროს, თუ სინამდვილეში რომელ მხარეს რა წილი აქვს საერთო საკუთრებაში, სასამართლომ უნდა დაადგინოს ქონების ღირებულება, გამოარკვიოს, რა გარემოებებშია იგი შეძენილი, ხელფასის, ფულადი სახსრებისა და შრომის რა ნაწილი ჩადო თითოეულმა მხარემ ქონების შესაძენად, მასალების შესაძენად და ა.შ.

რეგისტრირებულ ქორწინებაში ყოფნა მოსარჩელემ უნდა დაამტკიცოს, რისთვისაც მან უნდა წარადგინოს ქორწინების მოწმობის ასლი.

იმის მტკიცების ტვირთი, თუ რა ქონება იქნა შეძენილი ერთობლივად ქორწინების პერიოდში, ასევე მოსარჩელეს აწევს. სარჩელში მან უნდა მიუთითოს ქონების დასახელება, მისი დამახასიათებელი ნიშნები (სახელწოდება, სხვა ინდივიდუალური ნიშნები, რომლებიც კონკრეტულ

ობიექტს გამოარჩევს სხვა ობიექტებისაგან), ადგილსამყოფელი, ღირებულება, როდის, ვის მიერ და რა საფუძვლითაა იგი შექმნილი.

იმის დასადასტურებლად (დასამტკიცებლად), რომ მეუღლეებს აქვთ გარკვეულე ქონება საერთო საკუთრებაში, მოსარჩელემ შეიძლება წარადგინოს წერილობითი მტკიცებულებები, კერძოდ, უფლებადამდგენი დოკუმენტები – ნასყიდობის, გაცვლის ხელშეკრულებები, საკუთრების უფლების მოწმობა, სასამართლო გადაწყვეტილებისა და მორიგების დამტკიცების შესახებ სასამართლოს განჩინების ასლი, საჯარო რეესტრის ამონაწერი უძრავ ქონებაზე უფლების კუთვნილების შესახებ, გასაყოფი ქონების აღწერის აქტები, მოწმის ჩვენება და სხვ.

გასაყოფი ქონების ღირებულება განისაზღვრება მხარეთა შეთანხმებით, ხოლო დავის შემთხვევაში – სასამართლოს მიერ, სასამართლოს გადაწყვეტილების გამოტანის მომენტიდან დასაწყისიდან საბაზრო ფასებიდან გამომდინარე. ქონების ნამდვილი საბაზრო ღირებულების განსაზღვრის მიზნით, მოსამართლემ საქმის მომზადების წესით უნდა დანიშნოს ექსპერტიზა (სსსკ 162-ე, 203-ე მუხლები).

თუ მოპასუხე მიუთითებს, რომ მასსა და მოსარჩელეს შორის შედგა ქონების გაყოფის შესახებ შეთანხმება, მაშინ მოცემული გარემოების დასამტკიცებლად მან სასამართლოს უნდა წარუდგინოს ქონების გაყოფის შესახებ წერილობითი შეთანხმება ან სანოტარო წესით დამოწმებული საქორწინო კონტრაქტი (ხელშეკრულება).

კანონის თანახმად მეუღლეებს თანაბარი წილი აქვთ საერთო ქონებაში. თუმცა მათი წილი შესაძლებელია იყოს განსხვავებულიც კანონით გათვალისწინებულ სპეციალურ შემთხვევებში და მეუღლეთა შორის არსებული საქორწინო ან სხვა სახის ხელშეკრულებით. წილთა თანაბრობის პრინციპი გამოიყენება მხოლოდ საერთო ქონების მიმართ და არ ვრცელდება იმ ქონებაზე, რომელიც თითოეულ მეუღლეს ეკუთვნის ინდივიდუალური საკუთრების უფლებით.

ქონების გაყოფისას სასამართლოს უფლება აქვს გადაუხვიოს წილთა თანაბრობის პრინციპს, გაითვალისწინოს რა არასრულწლოვანი ბავშვების ინტერესები დასან ერთ-ერთი მეუღლის ყურადღაღები ინტერესები, კერძოდ, თუ ერთ-ერთი მეუღლე შრომისუუნაროა ან მეორე მეუღლე საერთო ქონებას ხარჯავდა (ფლანგავდა) ოჯახის ინტერესების საზიანოდ. ამასთან, სასამართლო ვალდებულია გადაწყვეტილებაში აღნიშნოს მეუღლეების წილთა თანაბრობის საწყისიდან (პრინციპიდან) გადახვევის მოტივები.

აუცილებლად უნდა ვიქონიოთ მხედველობაში, რომ ერთ-ერთი მეუღლის წილის გაზრდა საერთო ქონებაში შესაძლებელია მხოლოდ მათი საერთო ქონების ხარჯზე.

არცთუ იშვიათად საერთო ქონების გაყოფა ნატურით სასამართლოს მიერ განსაზღვრულ მეუღლეთა წილების ოდენობის (მოცულობის) შესაბამისად შეუძლებელია. ზოგადი წესის მიხედვით, სასამართლოს ასეთ შემთხვევაში უფლება აქვს ერთ-ერთ მეუღლეს გადასცეს ქონება, რომლის ღირებულება აღემატება მის კუთვნილ წილს, მეორე მეუღლეს კი მიაკუთვნოს შესაბამისი ფულადი ან სხვა კომპენსაცია. თუმცა მოცემული დებულება უნდა გამოვიყენოთ სამოქალაქო კოდექსის სხვა ნორმების გათვალისწინებით. კერძოდ, თუ თანამესაკუთრე არ არის თანახმა მიიღოს კომპენსაცია, სასამართლოს არა აქვს უფლება მოუსპოს (წაართვას) მას საერთო ქონებაზე საკუთრების უფლება, მისი ნების (მისი სურვილის) საწინააღმდეგოდ. ამდენად, მეუღლეთა წადილი უნდა გაითვალისწინოს სასამართლომ. აქ ხაზი უნდა გაესვას იმას, რომ საკუთრების უფლება აღიარებული და დაცულია კანონით. მესაკუთრე თავისი შეხედულებისამებრ ფლობს, სარგებლობს და განკარგავს კუთვნილ ქონებას. საკუთრების უფლების ჩამორთმევა (შეწყვეტა) მესაკუთრის ნების საწინააღმდეგოდ დაუშვებელია, კანონით პირდაპირ გათვალისწინებული შემთხვევების გარდა. როდესაც მხარე დავის გადაწყვეტის დროს მისთვის ფულადი კომპენსაციის მიკუთვნების წინააღმდეგია და მხოლოდ ქონების ნატურით გაყოფაზეა თანახმა, მაშინ ქვემდგომი სასამართლოს გადაწყვეტილება მეუღლისათვის მისი ნების საწინააღმდეგოდ მისი კუთვნილი ნახევრისათვის ფულადი კომპენსაციის მიკუთვნების შესახებ, მისი კანონიერი უფლებების დარღვევაა და უნდა გაუქმდეს.

საერთო საკუთრებაში არსებული ქონების ნატურით გაყოფის ან ამ ქონებიდან წილის გამოყოფის შეუძლებლობა არ უსპობს (არ ართმევს) თანამესაკუთრეს უფლებას, მოითხოვოს ასეთი ქონებით სარგებლობის წესის განსაზღვრა, თუ ასეთი წესი არ არის დადგენილი მხარეთა შეთანხმებით.

ზოგჯერ ამკარად შეუძლებელია ქონების ნატურით გაყოფა (ვთქვათ, საცხოვრებელი სახლის, ბინის და სხვ). ასეთ შემთხვევაში, თუ მხარე თანახმაა უარი თქვას ამ ქონებაში მის წილზე, რომლის ნატურით გამოყოფაც შეუძლებელია, მაშინ ის ამის სანაცვლოდ მიიღებს ფულად ან სხვაგვარ კომპენსაციას. თუ მხარე ამაზე არ არის თანახმა, მაშინ მას

უფლება აქვს აღძრას სარჩელი (შეცვალოს ქონების ნატურით გაყოფის მოთხოვნა) სადავო ქონებით სარგებლობის წესის განსაზღვრის შესახებ.

მოცემული კატეგორიის საქმეთა მომზადების სტადიაზე მოსამართლემ უნდა გადაწყვიტოს საქმეში მესამე პირთა ჩაბმის (დაშვების) საკითხიც (სსსკ 203-ე მუხლი).

ქორწინების განმავლობაში შეძენილი ქონების გაყოფის საქმეებში შეიძლება ჩაებას მესამე პირი როგორც დამოუკიდებელი მოთხოვნით, ისე დამოუკიდებელი მოთხოვნის გარეშეც. მესამე პირთა დაშვების აუცილებლობა განპირობებულია იმით, რომ ამ პირებს შესაძლოა, თავის მხრივ, საკუთარი მოთხოვნები პქონდეთ სადავო ქონებაზე, აგრეთვე სამართლებრივად დაკავშირებულნი იყვნენ მეუღლეთა ქონებრივ უფლება-მოვალეობებთან.

მესამე პირთა დაშვების აუცილებლობა ეჭვს არ იწვევს, როცა, მაგალითად, მოდავე მხარე (მეუღლე) გასაყოფი ქონების შემადგენლობის შემცირებისა და შემდგომში ფაქტობრივად ამ ქონების თავისად დანარჩუნების მიზნით მიუთითებს, რომ ნივთები ეკუთვნით თავის ახლობლებს (შშობლებს, და-ძმებს და სხვა). მოცემული გარემოების ყოველმხრივი შემოწმება შეუძლებელია საქმეში ნათესაების მონაწილეობის გარეშე. ამიტომ სასამართლომ უნდა შეატყობინოს მათ საქმისწარმოების შესახებ და განუმარტოს მათი უფლება, აღძრან სარჩელი მოდავე მეუღლეთა მიმართ საკუთრების უფლების ცნობის შესახებ (ეს იქნება მესამე პირი დამოუკიდებელი მოთხოვნით).

სასამართლოს გადაწყვეტილება. მეუღლეთა საერთო ქონების გაყოფის საქმეზე გამოტანილი სასამართლოს გადაწყვეტილება კანონიერი, დასაბუთებული, სრული უნდა იყოს და არ უნდა იწვევდეს გაუგებრობას მისი აღსრულების დროს. ის ყველა აღძრულ მოთხოვნაზე ამომწურავ პასუხს უნდა იძლეოდეს.

სამოქალაქო კოდექსის შესაბამისად, საერთო ქონების გაყოფის დროს სასამართლო განსაზღვრავს, რა ქონება უნდა გადაეცეს თითოეულ მეუღლეს. მოცემული საკითხის გადაწყვეტის დროს ამოსავალი უნდა იყოს მხარეთა ყურადსაღები ინტერესები, კერძოდ: მეუღლის კმაყოფაზე (რჩენაზე) არასრულწლოვანი ბავშვის ყოფნა, ჯანმრთელობის მდგომარეობა, ასევე ის, რომ მეუღლე საჭიროებს ამ კონკრეტულ ქონებას და სხვა გარემოებები.

როდესაც სასამართლო წყვეტს ქონებით სარგებლობის წესის გან-

საზღვრის შესახებ მოთხოვნას ნატურით მისი გაყოფის შეუძლებლობისას, ის ითვალისწინებს სარგებლობის ფაქტობრივად უკვე არსებულ წესს, რომელიც, შესაძლოა, ზუსტად არც შეესაბამებოდეს საერთო საკუთრების უფლებაში შეუღლებულ წილებს, ითვალისწინებს ასევე იმას, თუ რომელი ქონება ესაჭიროება თითოეულ მესაკუთრეს და ამ ქონებით ერთობლივად სარგებლობის რეალურ შესაძლებლობას.

სასამართლოს გადაწყვეტილების სარეზოლუციო ნაწილი უნდა შეიცავდეს მიკუთვნებული ნივთის ზუსტ აღწერას, კერძოდ: დასახელება, ადგილსამყოფელი (უძრავი ნივთების), მოცულობა, ფერი, მისი სხვა ინდივიდუალური ნიშნები. წინააღმდეგ შემთხვევაში არ არის გამორიცხული აუცილებელი გახდეს გადაწყვეტილების განმარტება მისი აღსრულების დროს (სსსკ 262-ე მუხლი).

დაუშვებელია კანონის მოთხოვნის იგნორირება გადაწყვეტილებაში მიკუთვნებული ნივთის ღირებულების მითითების შესახებ (სსსკ 255-ე მუხლი), რამეთუ გადაწყვეტილების იძულებითი აღსრულების დროს ესა თუ ის ქონება შესაძლოა არ აღმოჩნდეს.

**პირველი ინსტანციის სასამართლოს
დადგენილებები**

**§1. სასამართლო დადგენილებათა ცნება და სახეები,
სასამართლო გადაწყვეტილების არსი
და მნიშვნელობა**

1. სასამართლო დადგენილებათა ცნება და სახეები. სამოქალაქო საქმეთა განხილვა და გადაწყვეტა, სასამართლო ხელისუფლების განხორციელება წარმოუდგენელია მატერიალური და საპროცესო სამართლის ნორმათა შეფარდების გარეშე. სასამართლოს დადგენილებებში აისახება სასამართლოს დასკვნები საქმის აღძვრამდე და პროცესის მსვლელობისას წარმოშობილი ყველა მატერიალურ-სამართლებრივი და საპროცესო-სამართლებრივი საკითხის შესახებ.

პირველი ინსტანციის სასამართლოს დადგენილება წერილობითი სახით გაფორმებული სასამართლოს (მოსამართლის) სამოქალაქო-საპროცესო აქტი – დოკუმენტია, რომელიც შეიცავს სახელმწიფო-მბრძანებლურ, ინდივიდუალურ-კონკრეტულ მითითებას (მსჯელობას) სასამართლოს (მოსამართლის) მიერ დადგენილი ფაქტებისა და სამართალური თერობების შესახებ (როგორც მატერიალურ-სამართლებრივი, ისე საპროცესო საკითხების გადაწყვეტის შესახებ).

✓ სამოქალაქო-საპროცესო კოდექსი პირველი ინსტანციის სასამართლოს დადგენილებებს, როგორც საპროცესო დოკუმენტებს, ორ სახედ ჰყოფს: 1) სასამართლოს გადაწყვეტილება – ესაა პირველი ინსტანციის სასამართლოს დადგენილება, რომლითაც საქმე არსებითად წყდება (243-ე მუხლი) და 2) განჩინება – ესაა სასამართლოს დადგენილება, რომლითაც საქმე არსებითად არ წყდება (284-ე მუხლი). სასამართლოს გადაწყვეტილებაში არსებითადაა გადაწყვეტილი მატერიალურ-სამართლებრივი მოთხოვნები. გადაწყვეტილება უშუალოდ მხარეთა (არასასარჩელო წარმოების საქმეებზე კი განმცხადებელთა) უფლებებისა და კანონიერი ინტერესების დაცვაზეა მიმართული.¹

¹ გამონაკლისია დროებითი განკარგულება, რომელიც დროებითი დადგენილების (კერძოდ კი განჩინების) ფორმით მიიღება სსსკ 355-ე მუხლის საფუძველზე.

რაც შეეხება განზინებას, მასში გადაწყვეტილია სამოქალაქო საქმეებზე მართლმსაჯულების განხორციელების დროს წამოჭრილი საპროცესო-სამართლებრივი საკითხები, რომლებიც წარმოიშობა სამოქალაქო საქმეთა განხილვა-გადაწყვეტის, სასამართლო გადაწყვეტილებათა და სასამართლოს სხვა აქტების აღსრულების დროს და სხვ.

2. სასამართლო გადაწყვეტილება. სასამართლოს გამოაქვს გადაწყვეტილება მატერიალური სამართლის ნორმების და სასამართლო სხდომაზე სამოქალაქო საქმის განხილვის შედეგად დადგენილი იურიდიული ფაქტების საფუძველზე.

სასამართლო გადაწყვეტილებით არსებითად წყდება აღძრული მოთხოვნები. იღებს რა გადაწყვეტილებას, სასამართლო ამით წყვეტს მხარეთა მატერიალურ-სამართლებრივ დავას. სწორედ გადაწყვეტილებაში აისახება და გადაწყვეტილების გამოტანით მთავრდება სასამართლოს მიერ კონკრეტული ადრესატის – სადავო სამართალურთიერთობების სუბიექტების (რომლებზეც ვრცელდება სასამართლო გადაწყვეტილების კანონიერი ძალის სუბიექტური ფარგლები) მიმართ სამართლის შეფარდების პროცესი. სწორედ სასამართლოს გადაწყვეტილებაშია კონცენტრირებული სახელმწიფო-მბრძანებლური მითითება სასამართლებრივი ნორმების იძულებითი განხორციელების შესახებ. ისევე როგორც სახელმწიფო ხელისუფლების ორგანოს ნებისმიერი აქტი, სასამართლოს გადაწყვეტილება ემყარება კანონს და მიმართულია კანონის აღსრულებაზე. მასში გამოხატული მითითება (ბრძანება) სავალდებულოა ყველასათვის, ვისზეც ის კანონით ვრცელდება.

ხაზი უნდა გაესვას იმას, რომ სასამართლოს გადაწყვეტილებით არავითარი უფლებები და მოვალეობები არ წარმოიშობა. მაგალითად, არ არის სწორი გადაწყვეტილების სარეზოლუციო ნაწილში მხარისათვის რეგრესის უფლების მინიჭების შესახებ მითითება, რამეთუ მხარეს ეს უფლება მინიჭებული აქვს კანონით და არა სასამართლოს მიერ.

ამიტომ საკითხი იმის შესახებ, შეიძლება თუ არა სასამართლო გადაწყვეტილებით წარმოიშვას რაიმე უფლება და მოვალეობა, უნდა გადაწყდეს კანონმდებლობის პოზიციიდან. მაგალითად, სამოქალაქო კოდექსი სასამართლო გადაწყვეტილებას ანიჭებს იურიდიული ფაქტის მნიშვნელობას, კერძოდ მისი მთელი რიგი ნორმებით გადაწყვეტილება სამოქალაქო უფლებათა და მოვალეობათა წარმოშობის შეცვლის ან შეწყვეტის ერთ-ერთი საფუძველია.

ამრიგად, სასამართლოს გადაწყვეტილება იურიდიული ფაქტია, რომელ-

იც მრავალი საპროცესო ურთიერთობის წარმოშობის, შეცვლისა და შეწყვეტის წინაპირობაა, აგრეთვე შესაძლებელია გახდეს სამოქალაქო უფლებებისა და მოვალეობების წარმოშობის საფუძველი, ე.ი. იურიდიული ფაქტია – მატერიალურ-სამართლებრივი ურთიერთობების წინაპირობაა (წინამძღვარია).

გადაწყვეტილების სამართლებრივი (იურიდიული) ბუნება შეიძლება სწორად განისაზღვროს მართლმსაჯულების ამოცანებიდან გამომდინარე. ამ ამოცანების განხორციელება ხდება სასამართლოს საქმიანობაში. სასამართლოს გადაწყვეტილება მართლმსაჯულების აქტია, მისი მეშვეობით ხორციელდება დარღვეული ან სადავო უფლების დაცვა, მიუხედავად იმისა, სარჩელს დაკმაყოფილებს სასამართლო თუ არა. თუ უფლების ან კანონიერი ინტერესის დარღვევა დადასტურდება, მაშინ სასამართლო თავისი გადაწყვეტილებით დაიცავს მოსარჩელის დარღვეულ უფლებას კანონით დადგენილი საშუალებებით. სარჩელის დაკმაყოფილების შემთხვევაში უფლება აღდგება იმ სახით, რა სახითაც ის მოსარჩელეს ეკუთვნის. თუ უფლების დარღვევა არ დადასტურდება, მაშინ სასამართლო სარჩელის დაკმაყოფილებაზე უარის თქმით დაიცავს მოპასუხის ინტერესებს, რომელიც, შესაძლოა, დარღვეულიყო მოსარჩელის არასწორი მოქმედებებითა და მოსაზრებებით (არასწორი მტკიცებით).

აქედან გამომდინარე, ყველა შემთხვევაში სასამართლო გადაწყვეტილება წარმოადგენს მოდავე მხარეთა ინდივიდუალური უფლებებისა და კანონიერი ინტერესების დაცვის აქტს.

სასამართლო გადაწყვეტილება სამართალშეფარდების აქტია. სამართალი საზოგადოებრივი ურთიერთობების რეგულატორია, ამასთან, სახელმწიფო ქმნის იმ აპარატსაც, რომელიც აუცილებლობის შემთხვევებში უზრუნველყოფს ნორმატიული მითითებების იძულებით განხორციელებას. სასამართლო ამ აპარატის ნაწილია, რომელიც უზრუნველყოფს სამართლის ნორმების იძულებით განხორციელებას. ეს კი მაშინაა აუცილებელი, როცა უფლების კუთვნილება საეჭვო ვალდებული პირის მიერ მისი დარღვევის ან სადავოდ ქცევის შედეგად. სასამართლოს გადაწყვეტილება უზრუნველყოფს კონკრეტულ სიტუაციას, სამართლის ნორმასა და სახელმწიფო იძულების ძალას შორის კავშირს. როცა ცალკეულ პირთა ქცევა ეწინააღმდეგება დადგენილ წესებს და ამ პირთა ნება მოდის სახელმწიფოს ნებასთან კონფლიქტში, აუცილებელია ნორმატიული მითითებების იძულებითი განხორციელება. კერძო (ავტონომიურ) ურთიერთობებში ერევა

სახელმწიფო სამართალშეფარდებითი პროცესის მეშვეობით. სასამართლო გადაწყვეტილების მეშვეობით სახელმწიფო ვალდებულ პირთა ნების საწინააღმდეგოდ კარნახობს მათ თავის ნებას, რომელიც მიმართულია იქითკენ, რომ ამ პირთა ქცევა შეესაბამებოდეს კანონით დადგენილ წესებს. გარკვეულწილად სასამართლოს გადაწყვეტილებას სამართლის ნორმის მსგავსი თვისებები აქვს. ის გამოხატავს სახელმწიფოს ნებას და ისევე როგორც ნორმატიული აქტები, გადაწყვეტილებაც შედის ოფიციალური აქტების ვაგუფში. ისევე როგორც სამართლის ნორმა, სასამართლო გადაწყვეტილებაც იურიდიულად სავალდებულოა და სამართლებრივი რეგულირების მექანიზმის მნიშვნელოვან ნაწილს შეადგენს. გადაწყვეტილებას კანონის ძალა აქვს, ე.ი. თავიზი თვისებებით სამართლის ნორმას უთანაბრდება. თუმცა გადაწყვეტილება არ მოქმედებს არც სამართლის ნორმის ნაცვლად, არც მის პარალელურად. თავისთავად, შეფარდებული ნორმის გარეშე გადაწყვეტილება ქცევის არც ზოგად და არც ინდივიდუალურ წესებს არ ადგენს. ამდენად, მართალია, სასამართლო გადაწყვეტილება სამართლის ნორმის მსგავსად იურიდიულად სავალდებულოა, მაგრამ სასამართლო გადაწყვეტილება მიიღება მხოლოდ იურიდიული ნორმების საფუძველზე. გადაწყვეტილებაში ასახული სახელმწიფო-მბრძანებლური მითითება ინდივიდუალური ხასიათისაა. გადაწყვეტილებას ერთჯერადი მნიშვნელობა აქვს (შეეხება კონკრეტულ ცხოვრებისეულ სიტუაციას და შეიცავს ინდივიდუალურ მითითებებს, რომლის ადრესატები არიან კონკრეტული პირები, ანუ გადაწყვეტილება სავალდებულოა იმათთვის, კის მიმართაცაა იგი მიმართული). გადაწყვეტილება საბოლოო რგოლია იურიდიულ შემადგენლობაში და წარმოშობს ინდივიდუალური ხასიათის იურიდიულ შედეგებს. გადაწყვეტილება არ ადგენს განსაკუთრებულ წესებს, რომლებიც გამოსადეგი იქნებოდა სხვა შემთხვევებისათვისაც. სასამართლოს მიერ სამართლებრივი ნორმების რეალიზაცია წარმოადგენს სხვადასხვა ადამიანის მიმართ ერთნაირი (თანაბარი) მასშტაბის გამოყენებას.

სასამართლო გადაწყვეტილების სავალდებულო ხასიათი მისი არსებითი თვისებაა, მაგრამ, საბოლოო ჯამში, ეს თვისება როდი განსაზღვრავს ამ აქტის არსს. მთავარი, ძირითადი, განმსაზღვრელი ისაა, რომ გადაწყვეტილება მართლმსაჯულების უმნიშვნელოვანესი აქტია, რომელიც სასამართლოს საქართველოს სახელით გამოაქვს.

სამოქალაქო საქმეზე გამოტანილი სასამართლო გადაწყვეტილება სასამართლოს დადგენილებაა, რომლითაც დასტურდება სადავო უფლების,

სადავო სამართალურთიერთობის არსებობა ან არარსებობა, მისი კონკრეტული შინაარსი, რომლის შედეგადაც სადავო ურთიერთობა (სადავო უფლება) გადაიქცევა უდავო ურთიერთობად (უდავო უფლებად), რომელიც აუცილებლობის შემთხვევაში იძულებით აღსრულდება, ანუ სასამართლო გადაწყვეტილება სადავო ურთიერთობებისათვის ხდება აქტი-რეგულატორი. სწორედ სასამართლოს გადაწყვეტილების გამოტანისა და კანონიერ ძალაში მისი შესვლის მომენტიდან არის შესაძლებელი სასამართლოს მიერ დადასტურებული უფლების იძულებითი განხორციელება. სწორედ ამიტომ, სასამართლო გადაწყვეტილებაში აფიქსირებს საქმეზე დადგენილი სამართალურთიერთობის სუბიექტების ინდივიდუალური ქცევის ოპტიმალურ ვარიანტს.

გადაწყვეტილების შინაარსში აისახება სასამართლოს მიერ სამართლის შეფარდების მიზნით განხორციელებული საქმიანობის რამდენიმე ეტაპი:

1) სადავო ურთიერთობის შინაარსის დადგენა და სინამდვილეში არსებული და უდავო ურთიერთობის განსაზღვრა (სასამართლო გადაწყვეტილების საგანი);

2) სამართლის ნორმის დადგენა, რომლითაც წესრიგდება სადავო მატერიალური სამართალურთიერთობა (სასამართლო გადაწყვეტილების წყარო);

3) სასამართლოს მიერ დადგენილი სამართალურთიერთობის სუბიექტების უფლება-მოვალეობათა მოცულობის დადგენა (განსაზღვრა). წინა ორი ეტაპის საფუძველზე, გადაწყვეტილების ტექსტში, შეფარდებული სამართლის ნორმის შესაბამისად აისახება სასამართლოს მიზნობა მხარეთა მიერ უფლებამოსილებათა განხორციელებისა და ვალდებულებათა შესრულების წესისა და ვადის შესახებ (მესამე ეტაპი).

იმ შემთხვევებში, როდესაც მატერიალური სამართლის ნორმებში მათი შინაარსიდან გამომდინარე არ არის ზუსტად განსაზღვრული სამართალურთიერთობის შინაარსი, მხარეთა უფლებები და მოვალეობები კონკრეტდება სასამართლო გადაწყვეტილებით სასამართლოს მიერ დადგენილი გარემოებების გათვალისწინებით. მაგალითად, სამოქალაქო კოდექსით გათვალისწინებულ შემთხვევებში გადასახდელი ალიმენტის ოდენობა შეიძლება შემცირდეს ან გაიზარდოს სასამართლოს მიერ მხარეთა მატერიალური ან ოჯახური მდგომარეობის გათვალისწინებით.

სასამართლო გადაწყვეტილების სამართლებრივი მნიშვნელობა ისაა, რომ მისი მიღების შედეგად სადავო მატერიალურ-სამართლებრივი ურთიერთობა ხდება ნათელი, მყარი, ზოგადსაეაღიარებული.

სასამართლო გადაწყვეტილება გამოიტანება ყველა სამოქალაქო საქმეზე პირველი ინსტანციის სასამართლოს მიერ, სამოქალაქო სამართალწარმოების სახის მიუხედავად.

დაუსწრებელი გადაწყვეტილების არსი, მნიშვნელობა, დამახასიათებელი თვისებებიც თითქმის იგივეა, რაც სასამართლო გადაწყვეტილებასა, მიუხედავად დაუსწრებელი წარმოების გამარტივებულობისა და მიუხედავად იმისა, რომ კანონი უშვებს დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გადასინჯვის შესაძლებლობას მისი გამომტანი სასამართლოს მიერვე. დაუსწრებელი გადაწყვეტილებაც მართლმსაჯულების აქტია. რაც შეეხება მის შინაარსს, იგი სასამართლოს გამოაქვს სამოტივაციო ნაწილის ჩამოყალიბების გარეშე. დაუსწრებელი გადაწყვეტილების კანონიერ ძალაში შესვლის შედეგები ისეთივეა, როგორც ჩვეულებრივი გადაწყვეტილებისა.

სასამართლო გადაწყვეტილების არსი დამახასიათებელია ზემდგომი სასამართლოების აქტებისთვისაც, თუ მათ მიერ გადაწყვეტილების გაუქმებისას მიიღება ახალი გადაწყვეტილება.

სასამართლო დადგენილებებს შორის განსაკუთრებული ადგილი უკავია გადახდის (სასამართლო) ბრძანებას, რომლითაც კრედიტორის განცხადების საფუძველზე ხდება ფულადი დავალიანების გადახდევინება ან ქონების გამოთხოვა (ლიზინგის საგნის დაბრუნება). ამ აქტების არსი ვლინდება მათ სამართალშეფარდებით ძალაში, რომელიც მიმართულია სამართალურთიერთობების მონაწილეების მიერ სამართლის ნორმებით დადგენილი ვალდებულების იძულებით შესრულებაზე.

§2. მოთხოვნები, რომლებსაც უნდა აკმაყოფილებდეს სასამართლო გადაწყვეტილება

1. სასამართლო გადაწყვეტილების კანონიერება. სასამართლო გადაწყვეტილება უნდა პასუხობდეს მთელ რიგ მოთხოვნებს, რომელთაგან უმნიშვნელოვანესია კანონიერება და დასაბუთებულობა.

სასამართლო გადაწყვეტილება კანონიერია იმ შემთხვევაში, როცა ის გამოტანილია საპროცესო სამართლის ნორმების ზუსტი დაცვით და მატერიალური სამართლის იმ ნორმების შესაბამისად, რომლებიც უნდა იქნეს შეფარდებული მოცემული სამართალურთიერთობის მიმართ, ან თუ გადაწყვეტილება კანონის არარსებობის შემთხვევაში ანალოგიის გამოყენების დროს ეფუძნება იმ კანონს, რომელიც მსგავს სამართალ-

ლურთიერთობას აწესრიგებს, ან გამომდინარეობს კანონმდებლობის ზოგადი საწყისებიდან და არსიდან.

სხვა ქვეყნის სამართალს სასამართლო იყენებს კანონით ან საერთაშორისო ხელშეკრულებით გათვალისწინებულ შემთხვევებში.

იმისათვის, რომ სასამართლო გადაწყვეტილება კანონიერი იყოს, სასამართლომ მოქმედ კანონმდებლობაში უნდა გამოძებნოს სამართლის შესაბამისი ნორმა, რომელიც აწესრიგებს მოცემულ სამართალურთიერთობას და ეს ნორმა საქმეზე დადგენილ კონკრეტულ გარემოებებს შეუფარდოს.

სასამართლომ საქმის განხილვის დროს უნდა შეაფასოს სამართალურთიერთობის მომწესრიგებელი ნორმატიული აქტის შინაარსი და, თუ აუცილებელია, გამოიყენოს კონსტიტუცია, როგორც პირდაპირი მოქმედების აქტი. სასამართლოს არა აქვს უფლება გადაწყვეტილება დააფუძნოს გამოუქვეყნებელ ნორმატიულ აქტებზე, რომლებიც შეეხება ადამიანის უფლებებს, თავისუფლებებსა და მოვალეობებს.

გადაწყვეტილებაში უნდა მიეთითოს მატერიალური და საპროცესო სამართლის ნორმები, რომლებითაც სასამართლო საქმის გადაწყვეტის დროს ხელმძღვანელობდა.

თუ არ არსებობს სადავო ურთიერთობის მომწესრიგებელი კანონი, სასამართლო იყენებს მსგავსი ურთიერთობის მომწესრიგებელ კანონს, ხოლო ასეთი კანონის არარსებობის დროს ეფუძნება კანონმდებლობის ზოგად საწყისებსა (პრინციპებს) და არსს, ან იყენებს კონსტიტუციას, როგორც პირდაპირი მოქმედების აქტს, რაც მოტივირებულ უნდა იქნეს გადაწყვეტილებაში.

გადაწყვეტილება არ ჩაითვლება კანონიერად, თუ ის მიღებულია მიზანშეწონილობის მოტივით, სამართლის ნორმების გათვალისწინების გარეშე. კანონიერების ცნება მოიცავს გადაწყვეტილების იურიდიულ მხარეს.

არ შეიძლება გადაწყვეტილება კანონიერად მივიჩნიოთ იმ შემთხვევაში, როცა სასამართლომ სწორად გამოიყენა მატერიალური კანონი დავის არსებითად გადასაწყვეტად, მაგრამ დაარღვია საქმის განხილვის პროცედურა ან გადაწყვეტილების გამოტანის ფორმა და წესი.

საპროცესო კოდექსის თანახმად, გადაწყვეტილება უკანონოდ ჩაითვლება, თუ სასამართლომ არ გამოიყენა კანონი, რომელიც უნდა გამოეყენებინა, ან გამოიყენა კანონი, რომელიც არ უნდა გამოეყენებინა ან არასწორად განმარტა კანონი (აქ ფაქტობრივად საუბარია მატერიალური სამართლის კანონებზე).

საპროცესო სამართლის ნორმების დარღვევა ან არასწორი გამოყენება ასევე გადაწყვეტილების გაუქმების საფუძველია, მაგრამ მხოლოდ იმ პირობით, თუ ასეთმა დარღვევამ საქმის არსებითად არასწორად გადაწყვეტა გამოიწვია.

საპროცესო კოდექსით ცალკე (სპეციალურად) არის გამოკვეთილი, თუ რომელი შემთხვევები შეიძლება ჩაითვალოს საპროცესო სამართლის ნორმების დარღვევად ან არასწორ გამოყენებად (394-ე მუხლი, რომელიც საპროცესო ნორმების დარღვევის შემთხვევებს განსაზღვრავს). საპროცესო ნორმების დარღვევისას გადაწყვეტილება უნდა გაუქმდეს შემდეგ შემთხვევებში: 1) თუ საქმე განიხილა სასამართლოს უკანონო შემადგენლობამ; 2) თუ საქმე განიხილა სასამართლომ საქმის მონაწილე რომელიმე პირის (ერთ-ერთი მხარის) გარეშე (მის დაუსწრებლად), რომელსაც არ მიუღია შეტყობინება კანონით დადგენილი წესით ან მისი კანონიერი წარმომადგენლის გარეშე, თუ ასეთი წარმომადგენლობა კანონით იყო გათვალისწინებული, გარდა იმ შემთხვევებისა, როცა კანონიერი წარმომადგენელი ცნობს სასამართლო პროცესის წარმართვის მართლზომიერებას; 3) გადაწყვეტილება გამოტანილია საქმეზე, რომელიც სასამართლოს უწყებრივად არ ექვემდებარება; 4) გადაწყვეტილება იურიდიულად არ არის საკმაოდ დასაბუთებული ან დასაბუთება იმდენად არასრულია, რომ გადაწყვეტილების სამართლებრივი საფუძვლიანობის შემოწმება შეუძლებელია; 5) გადაწყვეტილებას ხელს არ აწერს რომელიმე მოსამართლე ან ხელს არ აწერენ ის მოსამართლეები, რომლებიც გადაწყვეტილებაში არიან აღნიშნულნი (მიითითებულნი); 6) გადაწყვეტილება გამოტანილია იმ მოსამართლეების მიერ, რომლებიც ამ საქმის განხილვაში ადრე მონაწილეობდნენ; 7) საქმეში არ არის სხდომის ოქმი. გარდა ამისა, გადაწყვეტილება უნდა გაუქმდეს, თუ დარღვეულია პროცესის პრინციპები. ერთ-ერთი ასეთი შემთხვევა გათვალისწინებულია სსსკ-ს დასახელებულ 394-ე მუხლში, კერძოდ, თუ გადაწყვეტილება გამოტანილია (მიღებულია) საქმის ზეპირი განხილვის საფუძველზე, რომლის დროსაც დარღვეულია პროცესის საჯაროობის (საქვეყნოობის) წესები. სხვა შემთხვევები შეიძლება იყოს, მაგალითად, თუ საქმის განხილვისას დარღვეულია სამართალწარმოების ენის წესები, ან თუ გადაწყვეტილების გამოტანისას (მიღებისას) დარღვეულია მოსამართლეთა თათბირის საიდუმლოების წესები და სხვა.

გარდა ზემოაღნიშნულისა, გადაწყვეტილება საპროცესო ნორმების

დარღვევით მიღებულად უნდა ჩაითვალოს და უნდა გაუქმდეს, თუ სასამართლომ გადაწყვიტა (განიხილა) იმ პირთა უფლებებისა და მოვალეობების შესახებ საკითხი, რომლებიც არ იყვნენ ჩაბმული საქმეში მონაწილეობის მისაღებად.

როგორც წესი, კანონიერია თუ არა გადაწყვეტილება, შეიძლება დავადგინოთ (შევაშრომოთ) გადაწყვეტილების სამოტივაციო ნაწილის შინაარსის მიხედვით, რომელშიც დაფიქსირებულია სასამართლოს მიერ გამოკვლეული (დადგენილი) სამართალურთიერთობების იურიდიული კვალიფიკაცია.

როდესაც სასამართლო დავას წვევტს ძალადაკარგული კანონის ან იმ კანონის საფუძველზე, რომელიც კონსტიტუციას ეწინააღმდეგება, სასამართლო ამით უშვებს შეცდომას, რომელიც იწვევს უკანონო გადაწყვეტილების გამოტანას.

სათანადო კანონის გამოუყენებლობას ადგილი აქვს იმ შემთხვევებში, როცა სასამართლო გადაწყვეტილებაში არ დაეყრდნო მატერიალური სამართლის იმ ნორმას, რომელიც უნდა გამოეყენებინა და საქმე გადაწყდა კანონსაწინააღმდეგოდ, ან გადაწყვეტილება დასაბუთებულია არასათანადო ორგანოს ან არასათანადო წესით გამოცემული აქტებით, რომლებიც ეწინააღმდეგებიან უფრო მეტი იურიდიული ძალის მქონე ნორმატიულ აქტებს, ან, როცა სასამართლო მხარეს აკისრებს ისეთ ვალდებულებას, რომელიც კანონით არ არის გათვალისწინებული.

სათანადო კანონის გამოუყენებლობა ხშირად მაშინ ხდება, როცა სასამართლომ არასწორად განსაზღვრა მხარეთა სამართალურთიერთობები და დავა გადაწყვიტა სხვა სამართალურთიერთობების მომწესრიგებელი კანონის საფუძველზე. მაგალითად, იმ პირთა შორის ქონების გაყოფის შესახებ დავის გადაწყვეტისას, რომლებიც საოჯახო ურთიერთობებში იმყოფებიან ერთმანეთთან ქორწინების რეგისტრაციის გარეშე, სასამართლომ იხელმძღვანელა სამოქალაქო კოდექსის იმ ნორმებით, რომლებიც მეუღლეთა საერთო თანასაკუთრების საკითხებს აწესრიგებენ, მაშინ, როცა უნდა გამოეყენებულყო სამოქალაქო კოდექსის ის ნორმები, რომლებიც საერთო წილობრივ საკუთრებას შეეხება; ან კიდევ, ნარდობის ხელშეკრულებიდან გამომდინარე სამართალურთიერთობების მიმართ, სასამართლომ გამოიყენა შრომის კანონმდებლობის ნორმები.

რაც შეეხება კანონის არასწორ განმარტებას, აღნიშნულს, ჩვეულებრივ, ადგილი აქვს იმ შემთხვევებში, როცა სასამართლომ მცდარად

(შეცდომით) განმარტა სადავო სამართალურთიერთობის მომწესრიგებელი სამართლებრივი ნორმის შინაარსი, რამაც გამოიწვია მხარეთა უფლებამოვალეობების არასწორი იურიდიული კვალიფიკაცია.

2. სასამართლო გადაწყვეტილების დასაბუთებულობა. სასამართლოს გადაწყვეტილების დასაბუთებულობა ეს ის მოთხოვნაა, რომელიც შეეხება საქმის ფაქტობრივ მხარეს.

გადაწყვეტილება უნდა მივიჩნიოთ დასაბუთებულად მაშინ, როცა მასში ასახულია მოცემული საქმისათვის მნიშვნელობის მქონე ფაქტები, რომლებიც დადასტურებულია (დამტკიცებულია) სასამართლოს მიერ შემოწმებული იმ მტკიცებულებებით, რომლებიც აკმაყოფილებენ კანონის მოთხოვნებს მტკიცებულებათა შესახებობისა და დასაშვებობის შესახებ, ან დადასტურებულია (დამტკიცებულია) საყოველთაოდ ცნობილი გარემოებებით (ფაქტებით), რომლებიც მტკიცებას არ საჭიროებენ, აგრეთვე მაშინ, როცა გადაწყვეტილება შეიცავს სასამართლოს ამომწურავ დასკვნებს, რომლებიც გამომდინარეობენ დადგენილი ფაქტებიდან (საუბარია მტკიცებულებებით დადასტურებულ სასამართლო დასკვნებზე, საქმის დადგენილი გარემოებების, მხარეთა უფლებამოვალეობების შესახებ).

დასაბუთებულად უნდა მივიჩნიოთ გადაწყვეტილება, როცა საქმის ფაქტობრივი გარემოებების შესახებ სასამართლოს დასკვნები მხარეთა ნამდვილ ურთიერთობებს შეესაბამება.

ფაქტობრივი გარემოებების შესახებ დასკვნები მოტივირებული უნდა იყოს გადაწყვეტილებაში მხოლოდ კანონით გათვალისწინებული მტკიცების საშუალებებით. გადაწყვეტილება არ შეიძლება ეფუძნებოდეს ვარაუდს საქმის გარემოებების შესახებ. სასამართლოს გადაწყვეტილება დასაბუთებულად უნდა ჩაითვალოს იმ შემთხვევაში, თუ:

1) სრულად განსაზღვრავს იმ დასადგენი ფაქტების წრეს, რომელთაც არსებითი მნიშვნელობა აქვთ საქმისათვის და თითოეული ამ ფაქტის არსებობის ან არარსებობის შესახებ სასამართლო ცალ-ცალკე იმსჯელებს გადაწყვეტილებაში;

2) სასამართლოს დასკვნები საქმის გადაწყვეტისათვის არსებითი იურიდიული ფაქტების (გარემოებების) არსებობის ან არარსებობის შესახებ დაფუძნებულ (დამყარებულ) იქნება სასამართლოს სხდომაზე გამოკვლეულ მტკიცებულებებზე. უშუალოდის პრინციპის დარღვევამ შეიძლება გამოიწვიოს მტკიცებულებების არასწორი შეფასება და გადაწყვეტილების დასაბუთება იმ მტკიცებულებებით, რომლებიც არ გამოკვლეულა სასამართლო სხდომაზე.

სასამართლოს არა აქვს უფლება იხელმძღვანელოს იმ მონაცემებით, რომლებიც მის მიერ მიღებულია სასამართლოს სხდომის გარეშე. ამ ცნობებს (მონაცემებს) არ შეიძლება ჰქონდეთ საპროცესო მნიშვნელობა.

3) გადაწყვეტილება ეფუძნება (ემყარება) მტკიცებულებებს ამ მტკიცებულებათა შესახებობისა და დასაშვებობის შესახებ კანონის მოთხოვნების გათვალისწინებით. თუ მაგალითად, კანონის თანახმად რაიმე გარემოება არ შეიძლება დადასტურდეს (დამტკიცდეს) მოწმეთა ჩვენებით, სასამართლოს უფლება აქვს ამ გარემოების არსებობის ან არარსებობის შესახებ თავისი დასკვნა დაასაბუთოს გადაწყვეტილებაში მხოლოდ კანონით გათვალისწინებულ მტკიცების სხვა საშუალებებზე დაყრდნობით (მითითებით).

სასამართლოს გადაწყვეტილებას საფუძვლად უნდა დაედოს ის დასკვნა, რომელიც ლოგიკურად გამომდინარეობს საქმის არსებითად განხილვის პროცესში შემოწმებული, გამოკვლეული და დადგენილი ყველა ფაქტიდან. თუ სასამართლო მტკიცებულებებს შეაფასებს თითოეულს ცალ-ცალკე და ყველას ერთობლიობაში და დაადგენს, რომ ესა თუ ის წარმოდგენილი მასალა, მოწმის ჩვენება, სხვა მტკიცებულებები ვერ ადასტურებს იმ გარემოებებს, რომლებზეც, როგორც საფუძველზე, მხარეები ამყარებენ თავიანთ მოთხოვნებსა და შესაგებელს, მან გადაწყვეტილებაში დამაჯერებლად უნდა დაასაბუთოს თავისი დასკვნა ამის შესახებ.

სასამართლო გადაწყვეტილების დასაბუთებულობა გულისხმობს თავისებური ტრიადის – გარემოებების (ფაქტების), მტკიცებულებებისა და დასკვნების არსებობას. გადაწყვეტილება უნდა გაუქმდეს იმ შემთხვევაში, თუ: არასწორადაა განსაზღვრული (დადგენილი) იურიდიული მნიშვნელობის მქონე გარემოებები; არ მტკიცდება ის გარემოებები, რომელთაც სასამართლო მიიჩნევს (თვლის) დადგენილად, გადაწყვეტილებაში ასახული სასამართლოს დასკვნები არ შეესაბამება საქმის გარემოებებს.

დაბოლოს, დასაბუთებულობისა და კანონიერების ცნებები ურთიერთდაკავშირებულია და დაუსაბუთებელი გადაწყვეტილება არ შეიძლება იყოს კანონიერი.

3. სასამართლო გადაწყვეტილების სისრულე. კანონმდებლობისა და სასამართლო პრაქტიკის ანალიზი საშუალებას გვაძლევს გამოვკვეთოთ სხვა არსებითი მოთხოვნებიც, რომლებსაც უნდა აკმაყოფილებდეს გადაწყვეტილება, კერძოდ, იგი უნდა იყოს სრული, განსაზღვრული, კანონით დადგენილი ფორმის შესაბამისად შედგენილი, უპირობო.

მოთხოვნა გადაწყვეტილების სისრულის თაობაზე ნიშნავს იმას, რომ

გადაწყვეტილებაში პასუხი უნდა გაეცეს მოსარჩელის მიერ აღძრულ და სასამართლოს მიერ განხილულ ყველა მოთხოვნას და ამ მოთხოვნების წინააღმდეგ წამოყენებულ ყველა შესაგებელს.

ამგვარი მოთხოვნის მიუხედავად, გამონაკლისის სახით დაშვებულია ე.წ. შუალედური (წინასწარი) გადაწყვეტილებების გამოტანა სსსკ 246-ე მუხლი), რომლებშიც სასამართლო აღიარებს მხოლოდ მოსარჩელის უფლებას სარჩელის დაკმაყოფილებაზე ისე, რომ არ წყვეტს საკითხს მიკუთვნებული მატერიალური სიკეთის მოცულობის შესახებ. მაგალითად, სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის თანახმად, სასამართლოს უფლება აქვს გამამტყუნებელი განაჩენის გამოტანის დროს აღიაროს სარჩელის დაკმაყოფილებაზე სამოქალაქო მოსარჩელის უფლება, ხოლო ანაზღაურების მოცულობის შესახებ საკითხი განიხილოს სამოქალაქო სამართალწარმოების წესით. კანონით (246-ე მუხლი) დადგენილია, რომ თუ სადავოა სასარჩელო მოთხოვნის როგორც ფაქტობრივი საფუძველი, ასევე ამ მოთხოვნის მოცულობა (ოდენობა), სასამართლოს შეუძლია გამოიტანოს წინასწარი (შუალედური) გადაწყვეტილება სასარჩელო მოთხოვნის ფაქტობრივი საფუძვლის შესახებ. ასეთი შუალედური (წინასწარი) გადაწყვეტილება შეიძლება გასაჩივრდეს აპელაციის წესით. კანონიერ ძალაში შესვლის შემდეგ მას ექნება პრეიუდიციული ძალა სასამართლოს მეორე გადაწყვეტილებისათვის, რომელიც მოთხოვნის მოცულობას განსაზღვრავს.

თუ ერთ პროცესში სასამართლომ განიხილა მოსარჩელის რამდენიმე მოთხოვნა მოპასუხის მიმართ, ან თუ პირვანდელ სარჩელთან ერთად აღძრული და განხილული იყო შეგებებული სარჩელი, გადაწყვეტილება უნდა შეიცავდეს ამომწურავ დასკვნებს თითოეული განხილული მოთხოვნის თაობაზე. თუ გადაწყვეტილება გამოტანილია რამდენიმე მოსარჩელის სასარგებლოდ, სასამართლომ უნდა მიუთითოს, თუ რა წილი ეკუთვნის თითოეულ მათგანს, ან აღნიშნოს, რომ გადახდევინების უფლება სოლიდარულია. როცა გადაწყვეტილება რამდენიმე მოპასუხის წინააღმდეგ გამოდის, მაშინ სასამართლომ უნდა მიუთითოს, თუ თითოეულმა მოპასუხემ გადაწყვეტილების რა წილი უნდა შეასრულოს, ან აღნიშნოს, რომ მათი პასუხისმგებლობა სოლიდარულია (სსსკ 256-ე მუხლი). თუ გადაწყვეტილება არ არის სრული, ეს გამოიწვევს მის გაუქმებას ზემდგომი სასამართლოს მიერ, თუ გადაწყვეტილების ნაკლი არ შეიძლება აღმოიფხვრას სსსკ 261-ე მუხლის გამოყენებით (დამატებითი გადაწყვეტილება).

4. გადაწყვეტილების განსაზღვრულობა. განსაზღვრულობის, ანუ კატეგორიულობის მოთხოვნა ნიშნავს, რომ სასამართლოს გადაწყვეტილე-

ბაში მკაცრიდ უნდა იყოს ფორმულირებული: დაკმაყოფილდა სარჩელი თუ მოსარჩელეს უარი ეთქვა მის დაკმაყოფილებაზე; თუ სარჩელი დაკმაყოფილდა, სახელდობრ, რა მიეკუთვნა მოსარჩელეს, მისი (მის სასარგებლოდ) რაიმედი უფლება აღიარა სასამართლომ, რა ევალება მოპასუხეს. სასამართლოს გადაწყვეტილება უნდა პასუხობდეს, ვის ეკუთვნის უფლება, ვის ეკისრება ვალდებულება, რაში მდგომარეობს ამ უფლება-მოვალეობათა კონკრეტული შინაარსი, ანუ მკაფიოდ უნდა იყოს გადაწყვეტილი მხარეთა უფლება-მოვალეობების შინაარსის საკითხი. მოცემული მოთხოვნის დაცვა სასამართლოს მიერ, უზრუნველყოფს სასამართლო გადაწყვეტილების რეალურ აღსრულებას.

დაუშვებელია ისეთი გადაწყვეტილებების გამოტანა, რომელთა აღსრულებაც დამოკიდებულია გარკვეული პირობების დადგომაზე, ან, პირიქით, იმაზე, რომ გარკვეული პირობა არ დადგება (პირობითი გადაწყვეტილებები). გადაწყვეტილების უპირობობა ნიშნავს, რომ მისი სარეზოლუციო ნაწილი არ უნდა შეიცავდეს მითითებას იმაზე, რომ სასამართლო გადაწყვეტილების აღსრულება დამოკიდებულია რაიმე პირობის დადგომაზე.

სასამართლო გადაწყვეტილების განსაზღვრულობა (კატეგორიულობა) მჭიდროდაა დაკავშირებული იმასთან, რომ დაუშვებელია ალტერნატიული გადაწყვეტილებების გამოტანა (მიღება). ის, რომ სასამართლოს უფლება არა აქვს გამოიტანოს ალტერნატიული გადაწყვეტილებები, ნიშნავს, რომ სასამართლოს უფლება არა აქვს გადაწყვეტილებაში გაითვალისწინოს უფლებებისა და მოვალეობების განხორციელების სხვადასხვა საშუალება და მიანიჭოს მათ ერთნაირი მნიშვნელობა (გაუთანაბროს ისინი ერთმანეთს). მაგალითად, დაუშვებელია სასამართლოს გადაწყვეტილების სარეზოლუციო ნაწილის ამგვარი ფორმულირება: „დაევალოს მენარდეს მოსარჩელისათვის ფულის დაბრუნება ან შეკვეთილი სამუშაოს სათანადოდ შესრულება“. თუმცა, კანონით დაშვებულია სასამართლოს მიერ ე.წ. ფაქულტატური გადაწყვეტილებების გამოტანის შესაძლებლობაც, მომავალში სასამართლო გადაწყვეტილების აღსრულების გაიოლების და მოსარჩელის ქონებრივი უფლებების რეალურად დაცვის უზრუნველყოფის მიზნით. ფაქულტატურ გადაწყვეტილებაში სასამართლო ქონების ნატურით გადაცემის შესახებ აღსრულების ძირითად საშუალებასთან ერთად ერთბაშად ითვალისწინებს დამატებით (დამზღვევ) ვარიანტსაც, რომელიც იმუშავებს (გამოიყენება) მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როცა გადაწყვეტილების აღსრულება ძირითადი საშუალებით შეუძლებელია, ე.ი. როცა მიკუთვნებული ნივთი ნატურით არ აღმოჩნდება. ერთი მიკუთვნება იცვლება მეორით, იმის გათვალ-

ისწინებით, რომ პირველის აღსრულება, შესაძლოა, შეუძლებელი აღმოჩნდეს. ქონების ნატურით მიკუთვნების დროს სასამართლო გადაწყვეტილებაში ყოველთვის უთითებს ამ ქონების ღირებულებას, ის გადახდება მოპასუხეს, თუ გადაწყვეტილების აღსრულებისას აღნიშნული ქონება მას არ აღმოაჩნდება (სსსკ 253-ე მუხლი, ალტერნატიული გადაწყვეტილება ქონების მიკუთვნების ან მისი ღირებულების ანუ მიკუთვნებული ქონების ფულადი ეკვივალენტის გადახდევინების შესახებ). ქონების ნამდვილი ღირებულების განსაზღვრა შესაბამისი უფლების მინიჭებით სსსკ-ის 253-ე მუხლით გათვალისწინებულ შემთხვევებში, ამ ღირებულების გადახდევინება მოპასუხისაგან, დიდი მნიშვნელობის მქონე გარემოებაა, რამდენადაც სასამართლო გადაწყვეტილების აღსრულების გარანტიაა. საუბარია კონკრეტული ქონების მიკუთვნების გადაწყვეტილებაზე. ამიტომ მიკუთვნებული ქონების ღირებულებას სასამართლო განსაზღვრავს მხარეთა მიერ გამოთქმული მოსაზრებების და წარდგენილი მტკიცებულებების გათვალისწინებით, გადაწყვეტილების გამოტანის მომენტში (გადაწყვეტილების გამოტანის დღეს მოქმედი) მოცემულ რეგიონში არსებული საბაზრო ფასით. აუცილებლობის შემთხვევაში ქონების შესაფასებლად საქმეში შეიძლება ჩაებას სპეციალისტი. შესაძლებელია ისიც, რომ მხარეთა შორის მიღწეულ იქნეს იმ გარემოებათა ურთიერთალიარება, რომლებიც ქონების ღირებულებას ეხება. პროცესუალურად ეს აღიარება სასამართლოს მიერ ფორმდება და ფასდება სსსკ-ის 131-ე, 132-ე, 105-ე მუხლებით გათვალისწინებული წესით, სხვა მტკიცებულებებთან ერთად. იმ გადაწყვეტილების გამოტანის შემდეგ, რომელშიც არ არის განსაზღვრული ფულადი ეკვივალენტი, საკითხი გადაწყდება სასამართლო განჩინებით, რომლითაც შეიცვლება გადაწყვეტილების აღსრულების საშუალება (263-ე მული). როდესაც სასამართლო წყვეტს ნივთის გადაცემის საკითხს, მან უნდა დააკონკრეტოს ნივთი, მიუთითოს ნივთის ინდივიდუალური ნიშნები. თუ სასამართლო აკუთვნებს რამდენიმე ინდივიდუალურ ნივთს (საგანს), მან უნდა განსაზღვროს ერთობლიობაში ყველა ნივთის ღირებულება და ასევე თითოეული ნივთის ღირებულება ცალ-ცალკე, რამეთუ ნებისმიერი მათგანის არარსებობის დროს შეიძლება გადახდევინებულ იქნეს მისი ფულადი ეკვივალენტი. თუკი საუბარია ისეთი ნივთების მიკუთვნების შესახებ, რომლებიც განსაზღვრულია ერთიანი გვაროვნული ნიშნებით, სასამართლო ადგენს (განსაზღვრავს) მათ საერთო ღირებულებას. სასამართლო გადაწყვეტილების რეალურად აღსრულების მომენტში ინფლაციური პროცესების გამო ქონების ნომინალური ღირე-

ბულების შეცვლა სასამართლოს მიერ გადახდევინებული თანხის ინდექსაციის გამოყენების საფუძველია. დაკარგვის ან ადგილსამყოფელის დადგენის შეუძლებლობის გამო კრედიტორისათვის ქონების გადაცემის შესახებ გადაწყვეტილების აღსრულების შეუძლებლობის დროს კრედიტორს, აგრეთვე სასამართლო აღმასრულებელს უფლება აქვთ მიმართონ სასამართლოს გადაწყვეტილების აღსრულების საშუალებისა და წესის შეცვლის შესახებ განცხადებით. მაგრამ თუ აღმასრულებელს აქვს ინფორმაცია, რომ ქონება იმყოფება მესამე პირებთან, მაშინ სააღსრულებო მოქმედებები წარმოებს სააღსრულებო წარმოებათა კანონის შესაბამისად. სხვა შედეგები დგება, როდესაც კრედიტორი და მოვალე ამტკიცებს, რომ აღსრულების საგანი ის ნივთი არ არის, რომელიც გადაწყვეტილებაშია მითითებული. თუ აღმასრულებელს ეჭვი გაუჩნდა გადაცემის საგანთან მიმართებაში, მას შეუძლია სასამართლოს წინაშე დასვას გადაწყვეტილების განმარტების საკითხი იმის თაობაზე, თუ კონკრეტულად რომელი ნივთის შესახებ იქნა გამოტანილი გადაწყვეტილება.

თუ სასამართლომ არ შეასრულა სსსკ-ის 253-ე მუხლის მოთხოვნა არ მიუთითა გადაწყვეტილების სარეზოლუციო ნაწილში მიკუთვნებული ქონების ღირებულება, მაშინ გადაწყვეტილების ეს ხარვეზი შეიძლება შეივსოს დამატებითი გადაწყვეტილების გამოტანით. მსგავს სიტუაციაში აგრეთვე გამოირიცხება მოვალის მიმართ კრედიტორის მიერ ფულადი ფორმით ზიანის ანაზღაურების შესახებ სარჩელის წარდგენის შესაძლებლობა მიკუთვნებული ქონების დაკარგვის დროს, რომელიც შემდგომში მოვალის ბრალით დაიკარგა. ისეთი გადაწყვეტილების გამოტანისას კი, რომელიც მოპასუხეს ავალებს განსაზღვრული მოქმედების შესრულებას, რაც დაკავშირებული არ არის ქონების ან ფულადი თანხების გადაცემასთან, სასამართლოს იმავე გადაწყვეტილებაში შეუძლია (უფლება აქვს) მიუთითოს (გაითვალისწინოს მოსარჩელის უფლება), რომ, თუ მოპასუხე გადაწყვეტილებას არ შეასრულებს დადგენილ ვადაში, მოსარჩელეს უფლება აქვს ეს მოქმედება შეასრულოს თავისი ძალებით და საშუალებით, თუ მოპასუხისაგან აუცილებელი ხარჯების, რომლებიც გასწია მოსარჩელემ, ანაზღაურებით. თუ აღნიშნული მოქმედება შეიძლება შეასრულოს მხოლოდ მოპასუხემ, სასამართლო გადაწყვეტილებაში დაადგენს ვადას, რომლის განმავლობაშიც გადაწყვეტილება უნდა აღსრულდეს (სსსკ 254-ე მუხლი). მოცემულ სიტუაციაში გადაწყვეტილების აღსრულების ასეთი დამზღვევი ვარიანტის დადგენა შესაძლებელია, თუ მოსალოდნელია,

რომ მოპასუხე თავს აარიდებს გადაწყვეტილების აღსრულებას. განსაზღვრულობის (კატეგორიულობის) მოთხოვნის დარღვევა იწვევს გადაწყვეტილების მთლიანად ან ნაწილობრივ გაუქმებას. თვითონ იმ სასამართლოს მიერ, რომელმაც გამოიტანა ასეთი გადაწყვეტილება, შეიძლება შეივსოს მხოლოდ ერთი ნაკლი – აღსრულების ფაქულტატური საშუალების მიუთითებლობა. ამრიგად, გადაწყვეტილებაში მოსარჩელის უფლებაზე მიითება გადაწყვეტილების აღსრულებისაგან მოპასუხის მიერ თავის არიდების შემთხვევაში თვითონ შეასრულოს ეს მოქმედება მოპასუხისაგან აუცილებელი ხარჯების ანაზღაურებით, არ არის სასამართლოს ვალდებულება და ამას ადგილი შეიძლება ჰქონდეს საქმის კონკრეტული გარემოებებიდან გამომდინარე მოსარჩელის აზრის გათვალისწინებით. ამრიგად, ფაქულტატური გადაწყვეტილების გამოტანა დაიშვება სსსკ 254-ე მუხლით გათვალისწინებულ შემთხვევაშიც. საერთოდ რაიმეს მიეკუთვნების შესახებ ნებისმიერი გადაწყვეტილება ავალდებულებს მოვალეს შეასრულოს გარკვეული მოქმედებები ან თავი შეიკავოს მათი შესრულებისაგან. თუ მოვალე არ ასრულებს გადაწყვეტილებას ნებაყოფლობით, მას იძულებით აღასრულებს აღმასრულებელი, კერძოდ, ფულს და სხვა ქონებას ამოიღებს მოვალისაგან და გადასცემს კრედიტორს. იმ შემთხვევაში კი, როცა მოპასუხეს ეკისრება მოქმედების შესრულება, რომელიც არ არის დაკავშირებული ფულადი თანხის ან სხვა ქონების გადაცემასთან, შესაძლებელია სხვადასხვა ვარიანტი იმ მოქმედებების ხასიათისდა მიხედვით, რომლებიც ეკისრება მოპასუხეს. 254-ე მუხლი არ შეეხება ისეთ შემთხვევებს, როცა მოვალის ვალდებულება შეიძლება შესრულდეს მისი ნების საწინააღმდეგოდ აღსრულების ორგანოს მიერ სააღსრულებო წარმოებათა წესით. მოცემულ შემთხვევაში საუბარია არა ქონების ან ფულადი თანხის დაბრუნებასთან, მათ გადაცემასთან დაკავშირებული მოქმედებების შესახებ, არამედ ისეთი მოქმედებების შესახებ, რომელთა შესრულებაც, პირველ რიგში, შეუძლია თავად მოპასუხეს (მაგალითად, ღობის აღდგენა მიწის ნაკვეთებს შორის, ბავშვის გადაცემა, ამა თუ იმ ქონების რემონტის წარმოება და ა.შ.).

თავიანთი შინაარსით ის მოქმედებები, რომლებიც შეიძლება და უნდა შეასრულოს მოპასუხემ გადაწყვეტილების აღსრულების წესით, ორ სახედ იყოფიან. პირველი ეს ის მოქმედებებია, რომელთა შესრულება შეუძლია არა მარტო თავად მოპასუხეს, არამედ აგრეთვე სხვა პირებსაც, თუნდაც როცა მოპასუხე უარს ამბობს მათ შესრულებაზე იძულებითი წესით. მეორე ის მოქმედებებია, რომელთა შესრულება მხო-

ოლოდ თავად მოპასუხეს შეუძლია, მაგალითად, ბავშვის გადაცემა, რომლის აღვილსამყოფელსაც ის მალავს, იმავე (შესაბამისი) წესით უარყოს პატივისა და ღირსების შემლახავი ცნობები, რომლებიც სინამდვილეს არ შეესაბამება. უნდა აღინიშნოს, რომ სამოქალაქო უფლებათა დაცვის საშუალებაა უფლების დამრღვევი ან ისეთი მოქმედების აღკვეთა, რომელიც საფრთხეს უქმნის უფლების დარღვევას. ამგვარი მოთხოვნის დაკმაყოფილების დროს მოპასუხეს ევალება გარკვეული მოქმედებების შესრულებისაგან თავის შეკავება (აღეკვთება ეს მოქმედება). კერძოდ, უფლების დაცვის ასეთი საშუალება გამოიყენება საავტორო და სხვა საქმეებზე სარჩელთა დაკმაყოფილების დროს. გადაწყვეტილებაში ასახული გარკვეული მოქმედებების შესრულების აკრძალვის დარღვევა აგრეთვე იწვევს 254-ე მუხლით გათვალისწინებულ შედეგებს. 254-ე მუხლის 1-ლი ნაწილი მიეკუთვნება პირველი სახის მოქმედებებს, რომელთა შესრულებაც სასამართლოს გადაწყვეტილებით ევალება მოპასუხეს.

სასამართლოს მიერ განსაზღვრული მოქმედებების შესრულების ვალდებულების არასაპატიო მიზეზით შეუსრულებლობის დროს მოპასუხის (მოვალის) მიმართ გამოიყენება სააღსრულებო წარმოებათა კანონის შესაბამისი ნორმებით გათვალისწინებული საჯარიმო სანქციები და სხვა ზომები.

254-ე მუხლის მე-2 ნაწილი შეეხება შემთხვევებს, როცა დარღვეული უფლების აღდგენის მიზნით შესაბამისი მოქმედებები შეიძლება შესრულდეს მხოლოდ მოპასუხის მიერ.

თუ მოპასუხესთან ერთად ეს მოქმედებები შეიძლება შეასრულოს მოსარჩელემაც (სამშენებლო სამუშაოები და ა.შ.), სასამართლო მიანიჭებს მოსარჩელეს უფლებას თვითონ ან შესაბამისი სამუშაო ძალის და სპეციალისტების გამოყენებით შეასრულოს მოქმედებები, რომელიც დაეკისრა მოპასუხეს, შემდგომში გაწეული ხარჯების მოპასუხისაგან გადახდევინებით. შესაძლებელია მსგავსი გადაწყვეტილებების აღსრულების სხვა ვარიანტების გამოყენებაც, რომლებიც გათვალისწინებულია სააღსრულებო წარმოებათა კანონის შესაბამისი ნორმებით.

იმ შემთხვევაში, როცა მოპასუხეს ეკისრება იმ მოქმედებების შესრულება, რომელთა შესრულებაც მოსარჩელეს არ შეუძლია მის ნაცვლად (მაგალითად, მასობრივი ინფორმაციის საშუალებებში იმ ცნობების უარყოფის განთავსება, რომლებიც ლახავენ მოსარჩელის პირად უფლებებს), სასამართლო დაუნიშნავს მოპასუხეს ვადას, ამ მოქმედებათა შესასრულებლად. თუ მოპასუხე დადგინდ ვადაში არ შეასრულებს აღნიშნულ მოქმედებას,

მას დაეკისრება ჯვარიმა სააღსრულებო წარმოებათა კანონის შესაბამისი ნორმით გათვალისწინებული წესით და ოდენობით. თუ გადაწყვეტილებაში არ არის მითითებული მოსარჩელის უფლებაზე თვითონ შეასრულოს სასამართლოს მიერ განსაზღვრული მოქმედებები მოპასუხის ხარჯზე, მაშინ მოსარჩელეს (კრედიტორს), რომელსაც სურს ამ მოქმედებების შესრულება, შეუძლია შემდეგში (გადაწყვეტილების გამოტანის შემდეგ) განცხადებით მიმართოს სასამართლოს გადაწყვეტილების აღსრულების წესისა და საშუალების შეცვლის შესახებ (იხ. სსსკ 263-ე მუხლი).

5. სასამართლო გადაწყვეტილების ფორმა. სასამართლო გადაწყვეტილება უნდა ჩამოყალიბდეს წერილობით და ხელს უნდა აწერდეს ყველა მოსამართლე, რომლებიც მონაწილეობდნენ მის დადგენაში, თუ საქმე განხილულ იქნა კოლეგიალურად, ანდა ერთპიროვნულად საქმის განმხილველი მოსამართლე. თუ საქმის განხილვაში მონაწილე ერთ-ერთი მოსამართლე მონაწილეობას იღებდა მის გამოტანაში (დადგენაში), მაგრამ ვერ შეძლო გადაწყვეტილებაზე ხელის მოწერა (მოულოდნელად გარდაიცვალა, მძიმედ ავად გახდა), მაშინ საქმე აღარ განიხილება თავიდან, ხოლო ორი მოსამართლის ხელმოწერის შემდეგ განიმარტება (აღინიშნება), თუ რა მიზეზით არ არსებობს გადაწყვეტილებაზე მესამე ხელმოწერა. გადაწყვეტილების ტექსტს უნდა ჰქონდეს გარკვეული რეკვიზიტები და შემადგენელი ნაწილები კანონის მოთხოვნათა შესაბამისად. გადაწყვეტილების შედგენის მიმართ დადგენილი წესების (მოთხოვნების) დაუცველობა, ზემდგომი სასამართლოს მიერ მის გაუქმებას იწვევს (მაგალითად, თუ გადაწყვეტილებას ხელს არ აწერენ საქმის განმხილველი მოსამართლე ან მოსამართლეები, ეს გამოიწვევს უპირობოდ მის გაუქმებას).

§3. სასამართლო გადაწყვეტილებაში ნაკლოვანებათა აღმოფხვრა. დამატებითი გადაწყვეტილება. გადაწყვეტილების განმარტება

1. გადაწყვეტილებაში უსწორობათა და აშკარა არითმეტიკული შეცდომების გასწორება. სასამართლო გადაწყვეტილება მისი გამოტანის მომენტიდან შეუცვლელობის თვისებას იძენს. ეს ნიშნავს, რომ გადაწყვეტილების გამოტანის (გამოცხადების) შემდეგ გადაწყვეტილების გამოტან სასამართლოს არა აქვს მისი გაუქმების ან შეცვლის უფლება.

თუ საქმეზე გადაწყვეტილების გამოტანის დროს პირველი ინსტანციის სასამართლოს მიერ დაშვებულია შეცდომები, მაშინ ეს შეიძლება გამოსწორდეს მხოლოდ ზემდგომი სასამართლოს მიერ.

გამონაკლისია შემთხვევები, როდესაც დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გამოტან სასამართლოს შეუძლია მისი გაუქმება კანონით დადგენილი საფუძვლით, აგრეთვე, როდესაც საქმის-წარმოების განახლების თაობაზე შესულია განცხადება, რომელსაც კანონის (სსსკ 424-ე მუხლი) თანახმად, განიხილავს კანონიერ ძალაში შესული სასამართლო დადგენილების (განჩინების ან გადაწყვეტილების) გამომტანი სასამართლო.

ამასთან, არსებითად სწორ გადაწყვეტილებაში ზოგჯერ არსებობს ხარვეზები, რომელთა აღმოფხვრის გარეშე არ შეიძლება უზრუნველყოფილ იქნეს სწორი აღსრულება და რომელთა გამოსწორებაც გადაწყვეტილების შინაარსის შეუცვლელად შეუძლია იმავე სასამართლოს, რომელმაც გამოიტანა გადაწყვეტილება.

ზოგიერთ შემთხვევაში გადაწყვეტილების გამოსწორება შესაძლებელია სათათბირო ოთახში, ე.ი. მისი გამოტანის მომენტში. ეს მაშინ ხდება, როცა გადაწყვეტილების ჩამოყალიბების დროს მის ტექსტში დაშვებულია ცდომილება, გამოტოვებულია სიტყვები, ცალკეული სიტყვის ან გამონათქვამის, პროცესის მონაწილის სახელის, გვარის, მამის სახელის, სასამართლოს შემადგენლობის დაწერის დროს დაშვებულია უზუსტობა, რაც ართულებს საქმის მონაწილეთა უფლება-მოვალეობების განხორციელებას.

რაც შეეხება აშკარა არითმეტიკულ შეცდომებს, ისინი, როგორც წესი, შეიძლება დაშვებულ იქნეს არითმეტიკული მოქმედების შესრულების დროს, გადასახდელი თანხის ოდენობის განსაზღვრისას, რაც ხშირად განპირობებულია დიდი თანხით, რომელიც სარჩელის ფასს შეადგენს. სხვა საქმეა, თუ გაანგარიშება არასწორი აღმოჩნდა კანონის არასწორი გაგების გამო. ვთქვათ, თუ გადახდილი თანხის გაანგარიშება, მაგალითად, სახელმწიფო ბაჟის გაანგარიშება სახელმწიფო ბაჟის კანონის შეუსაბამო აღმოჩნდა, მაშინ დაშვებულ შეცდომას გამოასწორებს მხოლოდ ზემდგომი ინსტანციის სასამართლო კანონით დადგენილი წესით და არა საქმეზე გადაწყვეტილების გამომტანი სასამართლო, რამეთუ ამ შემთხვევაში კანონის შინაარსი არასწორად იქნა გაგებული (არასწორად იქნა კანონის ნორმა გამოყენებული).

გადაწყვეტილებაში არსებული ხარვეზის გამოსწორების საშუალებებია უსწორობათა და აშკარა არითმეტიკული შეცდომების გამოსწორე-

ბა, დამატებითი გადაწყვეტილება, გადაწყვეტილების განმარტება, გადაწყვეტილების აღსრულების საშუალებისა და წესის შეცვლა.

გადაწყვეტილების შედგენის მომენტში აღმოჩენილი უსწორობისა და აშკარა არითმეტიკული შეცდომების გასწორება ხდება გადაწყვეტილების ტექსტში, რომელშიც შეტანილი შესწორების შესახებ კეთდება შენიშვნა „სწორია“ მოსამართლეთა ხელმოწერების წინ (სსსკ 247-ე მუხლი).

მას შემდეგ კი, რაც გადაწყვეტილება საჯაროდ გამოცხადდება, გადაწყვეტილებაში აღმოჩენილ უსწორობათა და შეცდომათა გამოსწორება სხვაგვარი (სსსკ 260-ე მუხლით დადგენილი) წესით ხდება, კერძოდ: ტარდება სპეციალური ღია სასამართლოს სხდომა სასამართლოს ან საქმის მონაწილეთა ინიციატივით, რომელთაც ეცნობებათ მოცემული საკითხის სასამართლო სხდომაზე განხილვის დრო და ადგილი 70-78-ე მუხლებით დადგენილი წესებით. მაგრამ სათანადო წესით დაბარებულ პირთა გამოუცხადებლობა საქმისწარმოების გადადების საფუძველი არაა, ანუ არ წარმოადგენს დაბრკოლებას გადაწყვეტილებაში შესწორების შეტანის საკითხის განხილვისათვის. სასამართლო გადაწყვეტილების გასწორების შესახებ საკითხის განხილვის შედეგების მიხედვით სასამართლოს სათათბირო ოთახში გამოაქვს განჩინება, რომლითაც, დადებითად საკითხის გადაწყვეტის შემთხვევაში, გადაწყვეტილებაში შედის შესწორება, ან განჩინებითვე უარს ამბობს სასამართლო მათ გამოსწორებაზე. გადაწყვეტილებაში შესწორების შეტანის განჩინებაზე შეიძლება კერძო საჩივრის შეტანა. გადაწყვეტილებაში უსწორობათა და აშკარა არითმეტიკული შეცდომების არარსებობის მოტივით გადაწყვეტილებაში შესწორების შეტანაზე უარის თქმის განჩინებაზე კერძო საჩივარი არ შეიტანება. თუმცა სასამართლოს მიერ დაშვებულ უსწორობებსა და არითმეტიკულ შეცდომებზე შეიძლება მიეთითოს სააპელაციო და საკასაციო საჩივრებში. თუ სასამართლო გამოასწორებს უსწორობებს ან შეცდომებს, სააღსრულებო ფურცელი გამოიწერება გადაწყვეტილების საბოლოო ტექსტის გათვალისწინებით. უსწორობისა და შეცდომების გასწორებით არ უნდა შეიცვალოს გადაწყვეტილება არსებითად, არ უნდა შეიცვალოს სასამართლოს თავდაპირველი დასკვნა. მაგალითად, სასამართლოს განჩინებით არ შეიძლება შეიცვალოს ფულადი კომპენსაციის განსაზღვრის პრინციპში შეცდომა, რამეთუ ეს იქნებოდა თავად სასამართლო გადაწყვეტილების შეცვლა.

უსწორობა ესაა ცდომილება მხარეთა გვარში, სახელში, მამის სახელში, ორგანიზაციის დასახელებაში და ა.შ.

აშკარა არითმეტიკული შეცდომა კი არის უზუსტობა გაანგარიშებაში, რომელიც თვალნათელია ნებისმიერი პირისათვის იმავე საწყისი (ამოსავალი) მონაცემებიდან გამომდინარე არითმეტიკული მოქმედების შედეგის შემოწმების დროს. გადასახდელი თანხის ოდენობაში, რიცხვებში შესწორებათა შეტანა დაიშვება მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როცა დაშვებული უზუსტობა უბრალოდ შემთხვევითი შეცდომის შედეგია, რაც დაშვებულ იქნა გაანგარიშებაში, მაგალითად, ციფრების დაწერის დროს გამოტოვებულია „0“, რაც ბუნებრივია, ამცირებს გადაწყვეტილებაში მითითებულ თანხას.

მხედველობაში უნდა ვიქონიოთ, რომ სიტყვა „აშკარა“ არავითარი დამატებითი აზრობრივი დატვირთვის მატარებელი არაა, ვიაიდან არ შეიძლება იყოს ისეთი არითმეტიკული შეცდომა, რომელიც აშკარა არაა.

გადასახდელი თანხის არასწორად განსაზღვრა შესაძლოა იყოს როგორც არითმეტიკული შეცდომის, ისე არასათანადო კანონის გამოყენების შედეგი, რომელიც ითვალისწინებს გადასახდელი თანხების გაანგარიშების ისეთ წესს, რომელიც მოცემულ შემთხვევაში არ გამოდგება, ანუ შესაძლოა, სასამართლომ არსებითი შეცდომა დაუშვას გაანგარიშებაში. ამ უკანასკნელ შემთხვევაში სსსკ 260-ე მუხლით გათვალისწინებული წესები არ გამოიყენება (მათი გამოყენება დაუშვებელია), რამეთუ ამ შემთხვევაში უკვე ფაქტობრივად მოხდებოდა გადაწყვეტილების არსის შეცვლა. ამგვარი შეცდომის გამოსწორება შეიძლება მხოლოდ სააპელაციო ან საკასაციო წესით. კანონით არ არის დადგენილი არანაირი დროითი ფარგლები უსწორობათა და აშკარა არითმეტიკული შეცდომების გასწორების საკითხის განხილვისა, თუმცა მიკუთვნების შესახებ გადაწყვეტილებებზე მოცემული საკითხის განხილვას იურიდიული მნიშვნელობა აქვს სააღსრულებო დოკუმენტის (ფურცლის) აღსასრულებლად წარდგენის ვადების ამოწურვამდე (გასვლამდე), აქედან გამომდინარე, იმდენად, რამდენადაც კანონი არ აღგენს ამ საკითხის განხილვისა და გადაწყვეტის რაიმე ვადებს, უნდა გამოვიდეთ შემდეგი წესიდან: სასამართლო გადაწყვეტილებაში შესწორების შეტანა შეიძლება მანამდე, სანამ ის მიექცევა აღსასრულებლად. იმ შემთხვევაში, თუ აღდგენილ იქნება გადაწყვეტილების იძულებითი აღსრულების ვადა, მაშინ, შესაბამისად, გაგრძელდება ის ვადაც, რომლის განმავლობაშიც შეიძლება იქნეს შეტანილი შესწორებები მოცემული გადაწყვეტილების ტექსტში. ამდენად, შესწორება შეიძლება განხორციელდეს იძულებით აღსასრულებლად გადაწყვეტილების წარდ-

გენის ვადების ფარგლებში. შესწორებათა შეტანა იმ გადაწყვეტილებებში, რომლებიც არ ექვემდებარებიან იძულებითი წესით აღსრულებას, არ არის შემოფარგლული რაიმე დროითი ფარგლებით. გადაწყვეტილებაში შესწორებები შეიძლება შეტანილ იქნეს გადაწყვეტილების კანონიერ ძალაში შესვლაძღე და კანონიერ ძალაში შესვლის შემდეგ, თუ შესაბამისი ხარვეზები არ იყო გამოსწორებული (აღმოფხვრილი) ზემდგომი ინსტანციის სასამართლოს მიერ. აშკარა არითმეტიკული შეცდომის გასწორების შესახებ განჩინებაში მითითებული უნდა იყოს არითმეტიკულ შეცდომაზე და იგი არ უნდა შეეხოს იმ იურიდიულ საკითხებსა და პრინციპებს, რომლებიც გადაწყვეტილებით არის დადგენილ-განსაზღვრული. უსწორობის გასწორებისას სასამართლო არ უნდა გასცდეს გადაწყვეტილებით დადგენილ გაანგარიშების წესს და უნდა იმსჯელოს ამ წესიდან გამომდინარე გაანგარიშებაზე და არ უნდა დაადგინოს გაანგარიშების ახალი წესი. იმდენად, რამდენადაც ზემდგომ სასამართლოებს ქვემდგომი სასამართლოების სასამართლო აქტების კანონიერებისა და დასაბუთებულობის შემოწმების დროს უფლება აქვთ გამოიტანონ ახალი გადაწყვეტილება, ამ გადაწყვეტილებათა შინაარსიც იმავე წესით შეიძლება გასწორდეს, რაც სსსკ-ის 260-ე მუხლითაა დადგენილი.

2. დამატებითი გადაწყვეტილება. ყველა გადაწყვეტილება სრულ და ამომწურავ პასუხს უნდა იძლეოდეს სარჩელში დაყენებულ ყველა მოთხოვნაზე და, ამასთან, გადაწყვეტილ უნდა იქნეს სასამართლო ხარვეზების განაწილების საკითხი. თუ სასამართლო გადაწყვეტილებაში რომელიმე მოთხოვნაზე არ არის პასუხი გაცემული, მოსარჩელეს ისევ ექნება უფლება მიმართოს სასამართლოს სარჩელით ამავე მოთხოვნაზე, რამეთუ დამაბრკოლებელ ფაქტორს შეიძლება წარმოადგენდეს მხოლოდ კანონიერ ძალაში შესული გადაწყვეტილების არსებობა იმავე სარჩელზე (სსსკ 188-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის „ბ“ ქვეპუნქტი).

ამასთან, კანონი უფრო გაიოლებულ ფორმას ითვალისწინებს ამ საკითხის გადაწყვეტისა და მოსარჩელეს ანიჭებს სასამართლოსაგან დამატებითი გადაწყვეტილების გამოტანის მოთხოვნის უფლებას იმ პირობით, თუ მხარეებმა მისცეს ახსნა-განმარტებები ამ მოთხოვნის შესახებ და წარადგინეს შესაბამისი მტკიცებულებები.

დამატებითი გადაწყვეტილების (ან შეიძლება ითქვას გადაწყვეტილების დამატება) გამოტანა, სასამართლოს მიერ გამოტანილი გადაწყვეტილების ისეთი ხარვეზის გამოსწორების საშუალებაა, როგორც მისი დაუს-

რულებლობაა. გადაწყვეტილების დამატება შეიძლება გამოტანილ იქნეს მხოლოდ იმ ფაქტობრივი გარემოებების საფუძველზე, რომლებიც დადგენილია საქმის განხილვის დროს და მხოლოდ სსსკ 261-ე მუხლით პირდაპირ გათვალისწინებულ სამ შემთხვევაში, კერძოდ:

1) თუ სასამართლომ არ განიხილა, უპასუხოდ დატოვა რომელიმე მოთხოვნა (არ გამოიტანა მათ თაობაზე გადაწყვეტილება), თუმცა კი მათ თაობაზეც (დასამტკიცებლად) საქმის მონაწილეებმა წარადგინეს მტკიცებულებები და მისცეს ახსნა-განმარტებები და ყოველივე ეს ასახულია სასამართლო სხდომის ოქმში (მაგალითად, არ არის გადაწყვეტილი დავის საგანზე დამოუკიდებელი მოთხოვნის მქონე მესამე პირის მოთხოვნა, უპასუხოდ დარჩა შეგებებული სარჩელი, მოსარჩელის მიერ აღძრულ რამდენიმე მოთხოვნათაგან, ნაწილი უპასუხოდაა დატოვებული. ვთქვათ, აღძრული იყო მამობის დადგენისა და აღიძენების გადახდევინების სარჩელი. სასამართლომ მამობის დადგენის სარჩელი (მოთხოვნა) დააკმაყოფილა, მაგრამ გადაწყვეტილებაში არაფერი უთქვამს აღიძენების გადახდევინების თაობაზე. ან სამუშაოზე აღდგენისა და განაცდური ხელფასის გადახდევინების შესახებ გადაწყვეტილებაში სასამართლომ უპასუხოდ დატოვა იძულებითი განაცდურის (ხელფასის) საკითხი). ასეთ შემთხვევებში შეიძლება გამოტანილ იქნეს დამატებითი გადაწყვეტილება გადაწყვეტილი მოთხოვნების მიმართ, რამეთუ განხილულ და სხვა აძღვარ შემთხვევებში ფაქტობრივად ერთმანეთს არ თანხვდება (არ ემთხვევა) სასამართლო განხილვის საგანი, ე.ი. ფაქტები და მტკიცებულებები და სასამართლო გადაწყვეტილების საგანი.

აღსანიშნავია, რომ სახეზე უნდა იყოს არა ერთი, არამედ რამდენიმე მოთხოვნა და თითოეული მათგანი იყოს განხილვის საგანი სასამართლოში, რომ მის შესახებ საკითხი აღიძრას, მოყვანილი და გამოკვლეული იქნეს მტკიცებულებები და ა.შ.

2) თუ სასამართლომ გადაწყვიტა უფლების შესახებ საკითხი (აღიარა მოსარჩელის შესაბამისი უფლება), არ მიუთითებია გადასახდელი თანხის ოდენობა, არ განუსაზღვრავს, თუ, სახელდობრ, რომელიმე ქონება უნდა გადაეცეს მოსარჩელეს, არ მიუთითებია მოქმედება, რომელიც მოპასუხემ უნდა შეასრულოს (სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, სასამართლომ საბოლოო გადაწყვეტილების ნაცვლად გამოიტანა შუალედური გადაწყვეტილება, რითიც შეუძლებელი გახადა აღსრულება). მაგალითად, სასამართლომ გაყო მეუღლეთა მიერ ერთად შეძენილი ქონება, ხოლო ქონების გაყოფის

გადაწყვეტილებაში მითითებულია, რომ ქონება იყოფა თანაბარ ნაწილად, მაგრამ არ არის მითითებული, თუ კონკრეტულად რომელი ქონება (ნივთები) მიეკუთვნა მოსარჩელეს და რომელი – მოპასუხეს, თუმცა კი მოსარჩელე ითხოვდა არა მხოლოდ თავისი წილის განსაზღვრას საერთო საკუთრებაში, არამედ იმის განსაზღვრასაც, თუ კონკრეტულად რომელი ქონება უნდა გადაეცეს მას საკუთრებაში. კონკრეტული ქონება მხარეთა შორის ნაწილდება დამატებითი გადაწყვეტილებით.

3) თუ სასამართლომ არ გადაწყვიტა სასამართლო ხარჯების საკითხი. აუცილებელი პირობა, რომელზედაც დამოკიდებულია დამატებითი გადაწყვეტილების გამოტანის შესაძლებლობა, ერთიანი (საერთო) ფაქტობრივი საფუძვლის არსებობაა (იგულისხმება სასამართლო სხდომაზე დადგენილი გარემოებები და არსებითად გამოკვლეული მტკიცებულებები). სასამართლო აესებს (ამატებს) საკუთარ გადაწყვეტილებას და მოჰყავს იგი განხილული საქმის შინაარსთან შესაბამისობაში. თუ ერთიანი (საერთო) ფაქტობრივი საფუძველი არ არსებობს, დამატებითი გადაწყვეტილების გამოტანა დაუშვებელია.

დამატებითი გადაწყვეტილების გამოტანის ინიციატივა შეიძლება მომდინარეობდეს ან სასამართლოსაგან, თუ მან ძირითადი გადაწყვეტილების გამოტანის შემდეგ აღმოაჩინა მასში სსსკ-ის 261-ე მუხლით გათვალისწინებული ერთ-ერთი შემთხვევა (აღმოაჩინა გადაწყვეტილების არასრულყოფილება), ან ეს ხდება მხარეთა (საქმის მონაწილეთა) თხოვნით. დამატებითი გადაწყვეტილების გამოტანის საკითხი შეიძლება დაისვას ძირითადი გადაწყვეტილების გამოცხადების დღიდან 7 დღის განმავლობაში. ამ ვადის გაგრძელება არ დაიშვება. მაგრამ დასაშვებია დამატებითი გადაწყვეტილების გამოტანის შესახებ განცხადების შეტანის საპატიო მიზეზით გაშვებული ვადის აღდგენა. სასამართლოს უფლება აქვს ამ საკითხის დასმის ვადა აღადგინოს სსსკ 65-ე, 66-ე, 68-ე მუხლებით დადგენილი წესით.

დამატებითი გადაწყვეტილება სასამართლოს გამოაქვს სასამართლო სხდომაზე საქმის განხილვის წესების დაცვით. აქედან გამომდინარე კი, სხდომის (საკითხის განხილვის) შესახებ უნდა ეცნობოთ საქმის მონაწილეთ. კანონი მათი გამოუცხადებლობის შედეგებსაც ითვალისწინებს, კერძოდ, საქმის მონაწილეთა გამოუცხადებლობა ვერ დააბრკოლებს საკითხის განხილვასა და დამატებითი გადაწყვეტილების გამოტანას. სასამართლო სხდომის მსვლელობა ოქმში აისახება.

თუ სასამართლო მივა იმ დასკვნამდე, რომ არ არსებობს დამატებითი გადაწყვეტილების გამოტანის საფუძველი, (მაგალითად, როცა დამატებითი გადაწყვეტილების გამოტანის საკითხი აღძრულია სხვა საფუძველებით, ვიდრე ეს კანონშია მითითებული). ის გამოიტანს დამატებითი გადაწყვეტილების გამოტანაზე უარის თქმის განჩინებას, რომელზეც შეიძლება კერძო საჩივრის შეტანა, თავად დამატებითი გადაწყვეტილება კი სააპელაციო და საკასაციო წესით გასაჩივრების დამოუკიდებელი ობიექტია. დამატებით გადაწყვეტილებაზე საჩივრის შეტანის ვადა გამოითვლება სსსკ-ის 369-ე და 397-ე მუხლებით დადგენილი წესით, ეს ნიშნავს, რომ დამატებითი გადაწყვეტილება შეიძლება გასაჩივრდეს სააპელაციო ან საკასაციო წესით ძირითად გადაწყვეტილებასთან ერთად ან ცალკე (მისგან დამოუკიდებლად). დამატებითი გადაწყვეტილება ცალკე საჩივრდება, როცა ძირითად გადაწყვეტილებაზე საჩივარი არ არის შეტანილი. თუ დამატებითი გადაწყვეტილება გასაჩივრებულია სააპელაციო ან საკასაციო წესით, მაშინ ასეთ შემთხვევაში ძირითადი გადაწყვეტილება არ შედის კანონიერ ძალაში. თუ ძირითად გადაწყვეტილებაზე შეტანილია სააპელაციო ან საკასაციო საჩივარი და ერთბაშად საქმის მონაწილე პირების ან სასამართლოს მიერ დასმულია (აღძრულია) დამატებითი გადაწყვეტილების გამოტანის საკითხი, სასამართლო თავდაპირველად გადაწყვეტს დამატებითი გადაწყვეტილების გამოტანის საკითხს, ხოლო შემდეგ გადააგზავნის საქმეს სააპელაციო ან საკასაციო ინსტანციის სასამართლოში განსახილველად. ამ შემთხვევაში სრული მოცულობით მოწმდება როგორც ძირითადი, ისე დამატებითი გადაწყვეტილების კანონიერება, თუნდაც დამატებითი გადაწყვეტილება არც იყოს გასაჩივრებული, რამდენადაც იგი ძირითადი გადაწყვეტილების შემადგენელი ნაწილია, ამიტომ, სააპელაციო და საკასაციო საჩივრები ერთნაირად ეხება ორივე გადაწყვეტილებას.

დამატებითი გადაწყვეტილება გამოიტანება იმ საერთო წესების დაცვით, რომლებიც ძირითადი გადაწყვეტილების შინაარსსა და გამოტანის წესს განსაზღვრავენ. დამატებითი გადაწყვეტილება ძირითადი გადაწყვეტილების განუყოფელი ნაწილია, ორივე ეს აქტი სადავო ურთიერთობათა მიმართ სამართლის შეფარდების ერთიან აქტს შეადგენს.

სასამართლოს არა აქვს უფლება დამატებითი გადაწყვეტილების გამოტანით არსებითად შეცვალოს ძირითადი გადაწყვეტილება (მისი შინაარსი). დამატებითი გადაწყვეტილება (ისევე როგორც ძირითადი გადაწყვეტილება)

ყვეტილება) არ შეიძლება შეეხებოდეს იმ პირთა ინტერესებს, რომლებიც არ მონაწილეობდნენ საქმეში.

დამატებითი გადაწყვეტილებით არ შეიძლება გადაწყდეს ახალი საკითხები, ანუ ისეთი საკითხები, რომლებიც არ ყოფილა გამოკვლეული იმ სასამართლო სხდომაზე, რომელზეც გამოტანილ იქნა ძირითადი გადაწყვეტილება. დამატებითი გადაწყვეტილება გამოტანილ უნდა იქნეს და უნდა დასაბუთდეს მხოლოდ იმ ფაქტობრივი მონაცემების, (გარემოებების) რომლებიც დადგენილია მანამდე ჩატარებული ძირითადი სასამართლო განხილვის დროს.

დამატებითი გადაწყვეტილების შინაარსი ეფუძნება განხილული საქმის მასალებს, დამატებით წარდგენილ მონაცემებს (მაგალითად, გაწეული სასამართლო ხარჯების შესახებ); მასში აუცილებლად უნდა იყოს მითითება ძირითად გადაწყვეტილებაზე, დასახელდეს დამატებითი გადაწყვეტილების გამოტანის საფუძვლები, განხორციელდეს ფულადი მოთხოვნების შესახებ გაანგარიშება, აღინიშნოს გადასაცემი ქონება, მიეთითოს მოქმედება, რომელიც მოპასუხემ უნდა შეასრულოს.

3. სასამართლო გადაწყვეტილების განმარტება. გადაწყვეტილების განმარტება თავისი შინაარსით განსხვავდება დამატებითი გადაწყვეტილებიდან იმით, რომ სასამართლო პასუხს იძლევა არა გადაუწყვეტელ მოთხოვნებზე, არამედ მხოლოდ განმარტავს ბუნდოვნად ჩამოყალიბებულ დებულებებს. გადაწყვეტილების განმარტების მიზანია მის აღსასრულებლად აუცილებელი პირობების შექმნა. ამიტომ, თუ სასამართლომ გადაწყვიტა უფლების საკითხი, მაგრამ არ მიუთითა გადასაცემი ქონება, გამოიტანება დამატებითი გადაწყვეტილება. თუკი სასამართლომ ქონება მიუთითა, მაგრამ საკმარისად სრულად არ განსაზღვრა მისი ინდივიდუალური ნიშნები, მას შეუძლია განმარტოს გადაწყვეტილება.

გადაწყვეტილების განმარტების საჭიროების საკითხი დგება მაშინ, როცა გადაწყვეტილების სარეზოლუციო ნაწილის შინაარსი მხარეთა შორის გაურკვეველი და ბუნდოვანია, რის გამოც მისი აღსრულება გართულებულია. ზოგჯერ ის გარემოებებია ჩამოყალიბებული ბუნდოვნად და გაურკვეველად, რომელთაც სასამართლო დადგენილად მიიჩნევს და რომლებზეც აფუძნებს თავის დასკვნებს, რაც მოითხოვს სასამართლო გადაწყვეტილების მოტივების განმარტებას. ეს ყველაზე უფრო ხშირად შეეხება სასამართლო გადაწყვეტილების სამოტივაციო ნაწილის ფაქტობრივ დასაბუთებას. ასეთ დროს გადაწყვეტილება შეიძლება შეიცავდეს ურთიერთსაწინააღმდეგო დებულებებს. სასამართლო გადაწყვეტილების განმარტება (სსსკ

262-ე მუხლი) ხარვეზების გამოსწორების დამოუკიდებელი (ცალკე) საშუალებაა. სასამართლოს ან მოსამართლეს უფლება აქვს განჩინებით განმარტოს გამოტანილი გადაწყვეტილება იმ შემთხვევაში, თუ ეს გადაწყვეტილება ბუნდოვანია (გაუგებარია), მაგრამ, ამასთან, არ შეიძლება შეიცვალოს გადაწყვეტილების შინაარსი. სასამართლოს არა აქვს უფლება განმარტებით თუნდაც ნაწილობრივ შეცვალოს გადაწყვეტილების არსი, არამედ მხოლოდ უფრო სრული და გასაგები ფორმით უნდა ჩამოაყალიბოს იგი. თავდაპირველი ტექსტის უფრო სრულყოფილი (დასრულებული) ფორმით ჩამოყალიბება აუცილებელია მაშინ, როცა გადაწყვეტილება სქემატურია, მისი ცალკეული ფორმულირებები მეტისმეტად შეკვეცილია (შემცირებულია, მოკლეა), ამის შედეგად გაძნელებულია შინაარსის აღქმა მთლიანობაში. ასეთ შემთხვევაში სასამართლო იძულებულია განმარტოს საკუთარი დასკვნები. ფორმულირებათა სირთულისას, ბუნდოვანებისას, აგრეთვე იმ შემთხვევაში, როდესაც დასკვნები არ არის დალაგებული ლოგიკური თანმიმდევრობით, როგორც წესი, აუცილებელია თავდაპირველი გადაწყვეტილების უფრო გასაგები ფორმით ჩამოყალიბება. ამ შემთხვევაში უნდა დაზუსტდეს გადაწყვეტილების მნიშვნელობა (არსი), მისი მიზანი და არა შეივსოს ტექსტი. გადაწყვეტილების იმ ნაწილების უფრო სრულად და გასაგებად ჩამოყალიბებისას, რომელთა განმარტებაც (გაგება) რთულია, სასამართლოს უფლება არა აქვს განმარტების სახით შეცვალოს (თუნდაც ნაწილობრივ) მისი შინაარსი (არსი) და არ უნდა შეეხოს ისეთ საკითხებს, რომლებიც არ არის ასახული სასამართლო გადაწყვეტილებაში. (რომლებიც არ ყოფილა სასამართლო განხილვის საგანი), არამედ მხოლოდ უნდა ჩამოაყალიბოს იგი უფრო სრული და გასაგები ფორმით.

გადაწყვეტილების განმარტების საკითხი შეიძლება დასვან მხარეებმა (საქმის მონაწილეებმა – სსსკ 262-ე მუხლი), ან სასამართლო აღმასრულებელმა (იხ. სააღსრულებო წარმოებათა კანონი), სასამართლო თავისი ინიციატივით გადაწყვეტილებებს არ განმარტავს.

იძენად, რამდენადაც გადაწყვეტილების განმარტება ხდება მისი აღსრულების მიზნით, გადაწყვეტილების განმარტების შესაძლებლობა არსებობს აღსრულების ხანდაზმულობის ვადების ფარგლებში (ამისათვის უნდა ვიხელმძღვანელოთ სამოქალაქო კოდექსის 142-ე მუხლით დადგენილი ხანდაზმულობის ვადებით). შესაბამისად, სსსკ 262-ე მუხლის გამოყენება დაუშვებელია (განმარტება არ დაიშვება), თუ გადაწყვეტილება აღსრულებულია (თუნდაც ჯერ კიდევ არ იყოს გასული მისი იძულებითი აღსრულები-

სათვის გათვალისწინებული ვადა) ან გავიდა (ამოიწურა) გადაწყვეტილების იძულებით აღსასრულებლად წარდგენის კანონით გათვალისწინებული ვადა და ეს ვადა არ არის აღდგენილი.

გადაწყვეტილების ნაწილობრივი აღსრულება არ აბრკოლებს მის განმარტებას აღუსრულებელ ნაწილში. ამდენად, თუ გადაწყვეტილება ნაწილობრივია აღსრულებული, მაშინ განმარტება უნდა ეხებოდეს იმ ნაწილს, რომელიც არ აღსრულებულა, მაგრამ იმ პირობით, რომ გადაწყვეტილების აღსასრულებლად წარდგენის ვადა ჯერ კიდევ არ უნდა იყოს ამოწურული (გასული). შესაძლებელია გადაწყვეტილების განმარტების ვადის გაგრძელება, თუ გადაწყვეტილების აღსასრულებლად წარდგენის ვადა აღდგენილია. გადაწყვეტილების აღსრულების ან მისი იძულებითი აღსრულების ვადის გასვლის შემდეგ შეტანილ სასამართლო გადაწყვეტილებას განმარტების შესახებ განცხადებას (თუ ეს ვადა არ არის შემოფარგლული რაიმე ვადით აღდგენილი არ არის) სასამართლო არ განიხილავს. იმ გადაწყვეტილების განმარტება, რომელიც იძულებით აღსრულებას არ ექვემდებარება.

გადაწყვეტილების განმარტების საკითხი გადაწყდება სასამართლოს სხდომაზე. სსსკ 262-ე მუხლის ანალიზიდან გამომდინარე, შეიძლება დავასკვნათ, რომ განმარტების საკითხი შეიძლება დაისვას გადაწყვეტილების კანონიერ ძალაში შესვლის შემდეგ, ვინაიდან გადაწყვეტილების აღსრულება დაიშვება მხოლოდ მისი კანონიერ ძალაში შესვლის შემდეგ, ამიტომ ლოგიკურად, ეს საკითხი უნდა დაისვას ამის შემდეგ. განმარტების განცხადება განიხილება სამოქალაქო პროცესის საერთო წესებით ღია სასამართლო სხდომაზე. მხარეებს ეცნობებათ აღნიშნული სხდომის დროისა და ადგილის შესახებ, თუმცა მათი გამოუცხადებლობა ვერ დააბრკოლებს გადაწყვეტილების განმარტების საკითხის განხილვას. (ანუ არ შეიძლება იყოს საქმის გადადების საფუძველი).

გადაწყვეტილების განმარტებისას სასამართლოს არა აქვს უფლება გადაწყვეტილების კანონიერი ძალა გაავრცელოს იმ პირებზე, რომლებიც არ მონაწილეობდნენ საქმეში.

სასამართლო გადაწყვეტილების განმარტება ფორმდება სასამართლოს განჩინების, როგორც ცალკე საპროცესო დოკუმენტის სახით და უნდა პასუხობდეს მისი შინაარსისადმი წაყენებულ ყველა მოთხოვნას. განჩინება ერთვის საქმეს და სასამართლო გადაწყვეტილების შემადგენელ ნაწილად განიხილება.

გადაწყვეტილების განმარტების შესახებ სასამართლოს განჩინებაზე (მისი უკანონობისა და დაუსაბუთებლობის შემთხვევაში) შეიძლება კერძო საჩივრის შეტანა (აქ იგულისხმება როგორც გადაწყვეტილების განმარტების შესახებ განჩინება, ისე განმარტებაზე უარის თქმის განჩინება).

კანონის თანახმად, გადაწყვეტილებას განმარტავს (განცხადება განმარტების შესახებ შეიტანება) მისი გამომტანი სასამართლო, (მიუხედავად იმისა, განხილულია თუ არა საქმე ამ სასამართლოს მიერ პირველი ინსტანციით ან ახალი გადაწყვეტილება გამოტანილია ამ საქმის სააპელაციო და საკასაციო განხილვის დროს), მაგრამ არ არის სავალდებულო ეს საკითხი განიხილოს იმ შემადგენლობამ, რომელმაც განიხილა საქმე. ეს იმით აიხსნება, რომ სასამართლო გადაწყვეტილების გამოტანასა და მის განმარტებას შორის ხანგრძლივი დრო (დიდი შუალედი) შეიძლება იყოს გასული და სასამართლოს შემადგენლობა (მათ შორის ერთპიროვნული მოსამართლე) შეიძლება შეცვლილ იქნეს. ამიტომ, ასეთ შემთხვევებში გადაწყვეტილება უნდა განმარტოს იმ მოსამართლემ (სასამართლოს შემადგენლობამ), რომლის კომპეტენციასაც გადაეცა ის საქმეები, რომლებიც გადაწყვეტილია საქმიდან გასული მოსამართლეების მიერ. თუ საკითხი ფაქტობრივად ეხება არა გადაწყვეტილების განმარტებას, არამედ მასში ცვლილებების შეტანას ან ისეთი მონაცემების დამატებას, რომლებზეც საუბარი არ ყოფილა გამოტანილ გადაწყვეტილებაში, სასამართლო განჩინებით უარს იტყვის მის განმარტებაზე.

262-ე მუხლით დადგენილი წესით გადაწყვეტილების განმარტებისაგან განსხვავდება გადაწყვეტილების ზეპირი განმარტებები მისი გამოცხადებისას (სსსკ 258-ე მუხლი).

4. გადაწყვეტილების აღსრულების წესისა და საშუალების შეცვლა, გადაწყვეტილების აღსრულების გადადება ან განაწილვადება. გადაწყვეტილებაში ზუსტად უნდა იქნეს მითითებული გადაწყვეტილების აღსრულების ვადა, ე.ი. იმ მოქმედებათა შესრულების ვადა, რომელიც მხარეთა დარღვეული უფლებების დაცვის საშუალებებს წარმოადგენს. სასამართლო გადაწყვეტილების აღსრულების გადადება ან განაწილვადება ნიშნავს სასამართლო გადაწყვეტილების აღსრულების ვადის შეცვლას. გადაწყვეტილების გამომტან სასამართლოს უფლება აქვს მხარეთა თხოვნით მათი ქონებრივი მდგომარეობისა და სხვა გარემოებათა (რომლებიც აფერხებენ ან ართულებენ გადაწყვეტილების აღსრულე-

ბას) გათვალისწინებით გადადოს ან გაანაწილვადოს გადაწყვეტილების აღსრულება, გააგრძელოს აღსრულების ვადა თავისი შეხედულებით ან დაადგინოს ნაწილ-ნაწილ აღსრულებისათვის რამდენიმე ვადა.

გადაწყვეტილების აღსრულების გადადება წარმოადგენს მისი აღსრულების ვადის გადატანას (აღსრულების გადავადებას), სხვა, უფრო გვიანი პერიოდისათვის, სხვა დროისათვის იმასთან შედარებით, რომელიც განსაზღვრულ იქნა სასამართლო გადაწყვეტილებაში ან დადგენილია კანონით (გადაწყვეტილების ნებაყოფლობით აღსასრულებლად), ხოლო განაწილვადება – პერიოდის დადგენას, რომლის განმავლობაშიც ვალი ანაზღაურდება ნაწილობრივი (ნაწილ-ნაწილად) გადახდით სასამართლოს განჩინებით დადგენილ ვადებში. გადაწყვეტილების აღსრულების განაწილვადება ნიშნავს, რომ მისი ნაწილები აღსრულდება დროის გარკვეული ინტერვალით და თითოეული ნაწილის აღსასრულებლად დგინდება გარკვეული ვადა. გადაწყვეტილების აღსრულების გადადების ან განაწილვადების ვადა მეტისმეტად ხანგრძლივი არ უნდა იყოს, თორემ ეს შეამცირებს სასამართლო გადაწყვეტილების ეფექტიანობას. როგორც წესი, გადადება გამოიყენება იმ შემთხვევებში, როცა აღსრულების საგანი გაუყოფადია (დაუნაწილებადია), თუმცა გადადება შესაძლებელია იმ შემთხვევაშიც, როცა აღსრულების საგანი გაყოფადია. განაწილვადება კი შესაძლებელია მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როცა აღსრულების საგანი გაყოფადია (მაგ., ფულადი თანხა, ზოგიერთი სახის ქონება და ა.შ.).

გადაწყვეტილების აღსრულების გადადების ან განაწილვადების საკითხი შეიძლება გადაწყდეს სასამართლო გადაწყვეტილებაში მისი გამოტანის დროს. შესაძლებელია ამ საკითხის გადაწყვეტა გადაწყვეტილების გამოტანისა და კანონიერ ძალაში მისი შესვლის შემდეგაც, მაგრამ აღსრულებამდე. სსსკ 263-ე მუხლი გამოიყენება ამ უკანასკნელ შემთხვევაში. როდესაც ეს საკითხი წყდება გადაწყვეტილების გამოტანის შემდეგ, ასეთ შემთხვევაში გადაწყვეტილების აღსრულების წესის, საშუალებებისა და ვადების შეცვლა ფიქსირდება სასამართლოს ცალკე განჩინებაში. ზემოაღნიშნული მოქმედებების შესრულება სასამართლოს შეუძლია, მიუხედავად იმისა, სასამართლო პროცესამდე თუ სასამართლო პროცესის შემდეგ წარმოიშვა შესაბამისი გარემოებები.

დასაშვებია ასევე აღსრულების წესისა და საშუალების შეცვლა. მაგალითად, მეუღლეთა საერთო ქონების გაყოფის შესახებ საქმის განხილვისას სასამართლოს მიერ იგნორირებულ იქნა მოსარჩელის განცხ-

ადება იმის თაობაზე, რომ გასაყოფი ნივთების ნაწილი მოპასუხებმ გაყადა და მოსარჩელეს მიაკუთვნა რამდენიმე ნივთი, რომლებიც გადაწყვეტილების გამოტანის მომენტისათვის უკვე აღარ არსებობენ. აქ იმთავითვე საჭიროა სასამართლოს მიერ დაშვებული გადაწყვეტილების ხარვეზის გამოსწორება აღსრულების საშუალების შეცვლის გზით და მოსარჩელის სასარგებლოდ არარსებული ნივთების ღირებულების გადახდევინება. ზოგჯერ საქმის გარემოებათა გათვალისწინების გარეშე შეცდომით ხდება სასამართლოს მიერ გადაწყვეტილების აღსრულების წესის განსაზღვრაც, რაც ასევე ხარვეზია, რომლის გამოსწორებაც შესაძლებელია სსსკ 263-ე მუხლის გამოყენებით. და მაინც, სსსკ 263-ე მუხლი გათვლილია არა საქმეზე გამოტანილი გადაწყვეტილების ხარვეზების გამოსწორებაზე, არამედ იმ სიტუაციებზე, როცა წარმოიშობა ახალი გარემოებები, რომელიც გავლენას ახდენს აღსრულების წესსა და საშუალებაზე.

გადაწყვეტილების აღსრულების წესი, საქმის კონკრეტული გარემოებების მიხედვით, შეიძლება განისაზღვროს გადაწყვეტილების გამოტანის დროს. მაგრამ სსსკ-ის 263-ე მუხლი გამოიყენება იმ შემთხვევებში, როცა ამ მუხლით გათვალისწინებული მოქმედებების შესრულება ხდება გადაწყვეტილების გამოტანის შემდეგ, ე.ი. როცა იცვლება კანონით ან კიდევ სასამართლოს გადაწყვეტილებით დადგენილი აღსრულების წესი. აღსრულების წესის შეცვლის მაგალითია, როცა ვთქვათ, სასამართლო შეცვლის უცხოურ ვალუტაში თანხის გადახდევინების შესახებ გადაწყვეტილების აღსრულების წესს და მოპასუხეს დააკისრებს გადახდას ლარებში (ეროვნულ ვალუტაში), რომელიც გადაწყვეტილებით დაკისრებული თანხის ოდენობის ეკვივალენტური იქნება.

გადაწყვეტილების აღსრულების საშუალება და წესი მსგავსი ცნებებია, ამიტომ, ჩვეულებრივ, მათ არ აცალკევებენ. თუმცა ტერმინი „საშუალება“ უფრო მეტად გამოიყენება გადაწყვეტილების აღსრულების საბოლოო მომენტის განსაზღვრისათვის, როცა აღსრულების ერთი საგანი იცვლება მეორეთი (სხვა საგნით), მაგრამ გადაწყვეტილების არსი (ან შინაარსი) არ იცვლება, რამეთუ იგივე რჩება ფულადი (ღირებულებითი) ეკვივალენტი. მაგალითად, ნივთის ნაცვლად გადაიხდევინება მისი ფასი (ღირებულება); გადახდის ჩათვლის ნაცვლად, გადაიხდევინება ფულადი თანხა.

რა შეიძლება იყოს სსსკ 263-ე მუხლის გამოყენების საფუძველი? აღსრულების საშუალებისა და წესის შეცვლა, აგრეთვე გადაწყვეტილებ-

ის აღსრულების გადადება და განაწილვადება განპირობებულია როგორც საქმის იმ კონკრეტული გარემოებებით, რომლებსაც ადგილი ჰქონდათ გადაწყვეტილების გამოტანის მომენტში ან გადაწყვეტილების გამოტანამდე, მაგრამ რომლებიც არ გაითვალისწინა სასამართლომ, ისე იმ გარემოებებით, რომლებიც წარმოიშვა გადაწყვეტილების გამოტანის შემდეგ. ეს გარემოებები ადასტურებს იმას, რომ მხარეთა ქონებრივი მდგომარეობა არ იძლევა დადგენილ ვადებში სასამართლო გადაწყვეტილების აღსრულების საშუალებას ან არსებობს საშუალება, რომელსაც სასამართლო მიიჩნევს (თელის) ყველაზე უფრო ხელსაყრელად. ასეთი გარემოება შეიძლება იყოს მოვალის ან მისი ოჯახის წევრების ავადმყოფობა, ან ის, რომ მიკუთვნებული ქონება ნატურის სახით არ არსებობს, ასევე სტიქიური უბედურება, ცხოვრების პირობების შეცვლა, სხვა საცხოვრებელ ადგილას გადასვლა და სხვა ყურადსაღები გარემოება.

გადაწყვეტილების აღსრულების საშუალების შეცვლა შეიძლება მდგომარეობდეს აღსრულების ერთი სახის მეორით შეცვლაში ან გარკვეულ ტრანსფორმაციაში, რაც ხდება სასამართლო გადაწყვეტილების აღსრულების თავდაპირველი საშუალების შეცვლით.

აღსრულების შეცვლა დაუყოვნებელი აღსრულებით ასევე ნიშნავს გადაწყვეტილების აღსრულების საშუალების შეცვლას, მაგრამ კანონიერ ძალაში მის შესვლამდე.

გადაწყვეტილების აღსრულების საშუალების შეცვლას სასამართლო მიმართავს მაშინ, როცა მოვალე სასამართლოს გადაწყვეტილებას არ ასრულებს ნებაყოფლობით, რომლის აღსრულებაც დამოკიდებულია მოვალის მოქმედებებზე. მაგალითად, სასამართლოს იმ გადაწყვეტილების აღსრულების შეუძლებლობის დროს, რომელიც დაკავშირებულია ბავშვის ჩამორთმევასა და სხვა პირისათვის მის გადაცემასთან, სასამართლოს, ისე, რომ ბავშვის ინტერესებს ზიანი არ მიადგეს, შეუძლია გამოიტანოს აღმზრდელობით, სამკურნალო, მოსახლეობის სოციალური დაცვის ან სხვა ანალოგიურ დაწესებულებაში ბავშვის დროებითი მოთავსების შესახებ განჩინება, რათა შემდგომ ბავშვი მოსარჩელეს გადაეცეს.

სსსკ 263-ე მუხლით გათვალისწინებულ მოქმედებათა შესრულების საკითხი წყდება სასამართლოს მიერ სასამართლო სხდომაზე საქმის მონაწილეთა განცხადების საფუძველზე. თავისი ინიციატივით ამ საკითხს სასამართლო არ იხილავს. როგორც სსსკ-ის 263-ე მუხლშია

მითითებული (იხ. ამ მუხლის 1-ლი ნაწილი) გადაწყვეტილების აღსრულების გადადების ან განაწილვადების, სასამართლო გადაწყვეტილების აღსრულების წესისა და საშუალების შეცვლის საკითხს წყვეტს საქმის განმხილველი სასამართლო. ყურადღება უნდა მიექციოთ იმას, რომ ამ შემთხვევაში საუბარია არა იმ სასამართლოს შესახებ, რომელმაც გამოიტანა გადაწყვეტილება, როგორც ეს გამოძღინარეობს მაგალითად სსსკ-ის 262-ე მუხლიდან. ეს არ არის შემთხვევითი, რამდენადაც გადაწყვეტილების განმარტება შეუძლია მხოლოდ იმ სასამართლოს, რომელმაც განსაზღვრა მისი შინაარსი, ე.ი. იმ სასამართლოს, რომელმაც გამოიტანა საქმეზე საბოლოო გადაწყვეტილება. რაც ეხება სსსკ-ის 263-ე მუხლით გათვალისწინებულ საკითხებს, მათი გადაწყვეტა არ შეეხება გადაწყვეტილების არსს, მის შინაარსს, არამედ შეეხება ამ გადაწყვეტილების შემდგომ აღსრულებას და ძირითადად გამოწვეულია იმ გარემოებებით, რომლებიც წარმოიშვა მას შემდეგ, რაც გადაწყვეტილება იქნა გამოტანილი. აქედან გამომდინარე, არ გამოირიცხება ამ საკითხების შესახებ იმ სასამართლოში მიმართვის შესაძლებლობა, რომელმაც საქმე პირველი ინსტანციით განიხილა, მაგრამ რომლის გადაწყვეტილებაც შემდგომმა ინსტანციამ გააუქმა და გამოიტანა ახალი გადაწყვეტილება.

უფრო მეტიც, სასამართლო დადგენილების აღსრულების გადავადების ან განაწილვადების, მისი აღსრულების წესისა და საშუალების შეცვლის საკითხი იმ გარემოებათა არსებობის შემთხვევაში, რომლებიც აძნელებენ მის აღსრულებას, შეიძლება დააყენოს სასამართლო აღმასრულებელმა, ასევე კრედიტორმა და მოვალემ, არა მხოლოდ საქმის განმხილველი სასამართლოს წინაშე, არამედ სასამართლო დადგენილების აღსრულების ადგილის სასამართლოს წინაშეც.

სასამართლო სხდომის დროისა და ადგილის შესახებ ეცნობებათ საქმის მონაწილეთ, თუმცა მათი გამოუცხადებლობა ვერ დააბრკოლებს სასამართლოს მიერ მის წინაშე დასმული საკითხის არსებითად გადაწყვეტას. (არ არის საქმის გადადების საფუძველი) მართალია, გადაწყვეტილების აღსრულების ვადისა და წესის შეცვლა შესაძლებელია საქმის მონაწილეთა განცხადებით, მაგრამ, ამასთან, სასამართლომ უნდა გაითვალისწინოს არა მხოლოდ მოვალის, არამედ კრედიტორის ინტერესებიც.

გადაწყვეტილების აღსრულების გადადების ან განაწილვადების, აგრეთვე გადაწყვეტილების აღსრულების საშუალების ან წესის შეცვლის შესახებ

სასამართლოს განჩინება ისევე, როგორც სასამართლოს განჩინება ამ საკითხების შესახებ შეტანილი განცხადების დაკმაყოფილებაზე უარის თქმის შესახებ, შეიძლება გასაჩივრდეს კერძო საჩივრის შეტანით. აღსრულების გადადების თაობაზე მიღებული განჩინება, გადაწყვეტილების განუყოფელი ნაწილია, შესასრულებლად სავალდებულოა და კანონიერ ძალაში შესული გადაწყვეტილების აღსრულების გადადების საკითხის განხილვა მხოლოდ საქმის მონაწილე მხარეთა კომპეტენციას განეკუთვნება.

5. გადაწყვეტილების აღსრულების უზრუნველყოფა. იმ შემთხვევებში, როდესაც კანონიერ ძალაში შეუსვლელი გადაწყვეტილების დაუყოვნებლივ აღსრულება არ დაიშვება კანონით, ხოლო აღსრულების დაყოვნება შემდგომში გაართულებს გადაწყვეტილების აღსრულებას, კანონით დაიშვება გადაწყვეტილების აღსრულების უზრუნველყოფა (სსსკ 271-ე მუხლი). სასამართლო გადაწყვეტილების აღსრულების უზრუნველყოფა მხოლოდ იმ შემთხვევებშია შესაძლებელი, როდესაც გადაწყვეტილება არ არის მიტყეული დაუყოვნებლივ აღსასრულებლად. გადაწყვეტილების უზრუნველყოფა ეწოდება გადაწყვეტილების რეალურად აღსასრულებლად გადაწყვეტილების კანონიერ ძალაში შესვლის შემდეგ სასამართლოს მიერ მიღებულ ზომებს (ლონისძიებებს).

სარჩელის უზრუნველსაყოფად მიღებული ღონისძიებები მოქმედებს სასამართლოს გადაწყვეტილების ფაქტობრივად აღსრულებამდე. თუმცა აღნიშნულზე პირდაპირ მითითებას სსსკ-ის ნორმები არ შეიცავს, მაგრამ ასეთი დასკვნა გამოძღინარეობს უზრუნველყოფის ღონისძიებათა არსიდან, რომელთა მიზანიცაა სარჩელის დაკმაყოფილების შესახებ გადაწყვეტილების აღსრულების რეალური უზრუნველყოფა. ამიტომ გადაწყვეტილების აღსრულების უზრუნველყოფის საკითხი იმ შემთხვევაში წარმოიშობა, როცა სასამართლომ არ უზრუნველყო სარჩელი. სასამართლოს ორი შესაძლებლობა აქვს, კერძოდ: გადაწყვეტილება მიაქციოს დაუყოვნებლივ აღსასრულებლად ან კიდევ უზრუნველყოს მისი აღსრულება. ყველა შემთხვევაში საკითხი წყდება საქმის გარემოებებისა და მოსარჩელის ნების გამოვლენის მიხედვით. თუ სასამართლო არ მიაქცევს გადაწყვეტილებას დაუყოვნებლივ აღსასრულებლად, მაშინ მას შეუძლია უზრუნველყოს მისი აღსრულება.

გადაწყვეტილების აღსრულების უზრუნველყოფა მოსარჩელის სასარგებლოდ შეიძლება გათვალისწინებულ იქნეს სასამართლო გადაწყვეტილების გამოტანის დროს (იხ. სსსკ 251-ე მუხლი). მაგრამ ამ საკითხის გადა-

წყვეტა შესაძლებელია გადაწყვეტილების გამოტანის შემდეგაც, ორივე შემთხვევაში უნდა არსებობდეს გადაწყვეტილების აღსრულებლობის საშიშროება (საფრთხე). მეორე შემთხვევაში სასამართლო გამოიტანს განჩინებას სსსკ XXIII თავით დადგენილი წესების დაცვით. ამდენად, მოსარჩელის სასარგებლოდ გადაწყვეტილების აღსრულების უზრუნველყოფა ხდება იმ შემთხვევაში, როდესაც ის არ არის მიქცეული დაუყოვნებლივ აღსასრულებლად და არსებობს საფუძველი, რომ უზრუნველყოფის ღონისძიებათა მიუღებლობამ შეიძლება გაართულოს ან შეუძლებელი გახადოს გადაწყვეტილების აღსრულება კანონიერ ძალაში მისი შესვლის შემდეგ.

გადაწყვეტილების უზრუნველყოფა შესაძლებელია საქმის მონაწილეთა განცხადებით, ან გადაწყვეტილების დამდგენი (გამომტანი) სასამართლოს ინიციატივით. გადაწყვეტილების აღსრულების უზრუნველყოფა მდგომარეობს სსსკ 198-ე მუხლით გათვალისწინებული ღონისძიებების მიღებაში და წარმოებს გადაწყვეტილების გამოტანის მომენტიდან მის აღსრულებამდე.

სასამართლოს გადაწყვეტილების აღსრულების უზრუნველყოფის ღონისძიებათა მიღების შესახებ განცხადება შეიძლება შეტანილ და განხილულ იქნეს საქმის არსებითად განხილვის დროსაც. ამ შემთხვევაში ეს საკითხი შევა იმ საკითხთა რიგში, რომლებსაც განიხილავს (წყვეტს) სასამართლო გადაწყვეტილების გამოტანის დროს. მაგრამ მსჯელობა (მოსაზრებები) ამ საკითხზე უნდა გაფორმდეს სასამართლოს განჩინების სახით, იმის გათვალისწინებით, რომ ასეთი სახით ეს სასამართლო აქტი შეიძლება გასაჩივრდეს ცალკე, სასამართლო გადაწყვეტილებისაგან დამოუკიდებლად, როგორც ეს გათვალისწინებულია სსსკ-ის 197-ე მუხლით.

თუ სასამართლოს გადაწყვეტილების აღსრულების უზრუნველყოფის ღონისძიებათა მიღების შესახებ განცხადება სასამართლოში შევა ამ გადაწყვეტილების გამოტანის შემდეგ, მაშინ საქმის მონაწილე დაინტერესებული პირის თხოვნას სასამართლო განიხილავს განცხადების შესვლის დღესვე საქმის მონაწილეთა დაბარების გარეშე.

იმ შემთხვევაში, თუ გადაწყვეტილების გამოტანამდე სასამართლომ უკვე მიიღო სარჩელის უზრუნველყოფის ღონისძიებები, მაშინ გადაწყვეტილების აღსრულების უზრუნველყოფის ღონისძიებათა მიღების თაობაზე საკითხის დაყენება გამოირიცხება, რამდენადაც სარჩელის დაკმაყოფილების დროს მის უზრუნველსაყოფად მიღებული ღონისძი-

ბები მოქმედებს სასამართლოს გადაწყვეტილების აღსრულებამდე.

იმავდროულად შესაძლებელია სასამართლოსადმი მიმართვა სარჩელის უზრუნველყოფის ერთი სახის (რომელიც უკვე მიღებული აქვს სასამართლო) მეორით შეცვლის თაობაზე. მაგალითად, მოპასუხეს (მოვალეს) უფლება აქვს სასამართლოს წინაშე დააყენოს ფულადი თანხის გადახდევინების მოთხოვნის უზრუნველყოფის ისეთი ღონისძიების, როგორც არის მის ქონებაზე ყადაღის დადება, სასამართლოს ანგარიშზე მოსარჩელის (კრედიტორის) მიერ მოთხოვნილი თანხის შეტანით შეცვლის საკითხი (სსსკ-ის 196-ე მუხლის მე-3 ნაწილი).

იღებს რა გადაწყვეტილების აღსრულების უზრუნველყოფის ღონისძიებებს, სასამართლოს უფლება აქვს მოსარჩელისაგან მოითხოვოს მოპასუხისათვის შესაძლო ზიანის ანაზღაურების უზრუნველყოფის წარმოდგენა

გადაწყვეტილების აღსრულების უზრუნველყოფის შესახებ შუამდგომლობა განიხილება სასამართლო სხდომაზე, გადაწყვეტილების აღსრულების უზრუნველყოფის ვადები, ღონისძიებები და წესი მიეთითება გადაწყვეტილების სარეზოლუციო ნაწილში ან სასამართლოს განჩინებაში.

გადაწყვეტილების აღსრულების უზრუნველყოფა წარმოებს სარჩელის უზრუნველყოფისათვის XXIII თავით დადგენილი წესების შესაბამისად.

როგორც ვხედავთ, სასამართლო გადაწყვეტილების აღსრულების უზრუნველყოფის ინსტიტუტი სასამართლო გადაწყვეტილების რეალურად აღსრულების მნიშვნელოვანი სამართლებრივი გარანტიაა.

§4. სასამართლო გადაწყვეტილების შინაარსი. აღსრულების წესი

(სასამართლო გადაწყვეტილება მართლმსაჯულების აქტია, ამიტომ კანონი ადგენს (აწესებს) სპეციალურ მოთხოვნებს მისი შინაარსისა და ჩამოყალიბების მიმართ, რომლებიც დაცულ უნდა იქნეს. გადაწყვეტილება უნდა შეიცავდეს მკაფიო, უშეცდომოდ (წიგნიერად) დაწერილ, იურიდიულად სწორ ფორმულირებებს და ტექსტში არ უნდა იყოს დაშვებული გაუგებარი (ბუნდოვანი), რთული გამონათქვამები, მსჯელობები ან კონსტრუქციები, რომელიც ართულებს მის სწორ აღქმას.)

სასამართლო გადაწყვეტილება, როგორც წესი, დგება ხელნაწერის სახით, რაც განიხილება როგორც იმის მაჩვენებელი, რომ გადაწყვეტილება

შესრულებულია იმ პირების მიერ, რომლებმაც ის გამოიტანეს. თუმცა არ არის გამორიცხული გადაწყვეტილების შედგენის შესაძლებლობა ტექნიკური საშუალებების გამოყენებით (საბეჭდი მანქანა, კომპიუტერი).

სასამართლო გადაწყვეტილების სტრუქტურა და შინაარსი მკაფიოდაა განსაზღვრული კანონით. სსსკ 249-ე მუხლში მითითებულია ის რეკვიზიტები და ცნობები, რომლებიც უნდა აისახოს გადაწყვეტილების ტექსტში. შინაარსობრივად სასამართლო გადაწყვეტილება ოთხი ნაწილისაგან შედგება, რომლებიც მკაცრი თანმიმდევრობით არის ჩამოყალიბებული; კერძოდ: შესავალი, აღწერილობითი, სამოტივაციო და სარეზოლუციო ნაწილებისაგან, თითოეულ მათგანს თავისი შინაარსი და სპეციალური მნიშვნელობა (დანიშნულება) აქვს.

სასამართლო გადაწყვეტილების შესავალ ნაწილში მითითებული უნდა იქნეს გადაწყვეტილების გამოტანის დრო, ე.ი. მიეთითება ის დღე, როცა გადაწყვეტილება ხელმოწერილ იქნა. გადაწყვეტილების სარეზოლუციო ნაწილის გამოტანისას (სსსკ 257-ე მუხლი) გადაწყვეტილების (რომელსაც შემდგომ მიეცა საბოლოო ფორმა) გამოტანის დღედ ითვლება მისი სარეზოლუციო ნაწილის ხელმოწერის დღე. სასამართლოს გადაწყვეტილების გამოტანის ადგილი განისაზღვრება სასამართლო სხდომის ჩატარების ადგილით. ამის შემდგომ შესავალი ნაწილის ტექსტში მითითებულია გადაწყვეტილების გამომტანი სასამართლოს დასახელება, სასამართლოს შემადგენლობა (მოსამართლეთა გვარები და ინიციალები), თუ საქმე განხილულ იქნა კოლეგიურად, ან მითითებული უნდა იყოს ცნობები მხოლოდ მოსამართლის შესახებ, თუ საქმე განხილულ იქნა ერთპიროვნულად, მონაცემები სასამართლო სხდომის მდივნის შესახებ, მხარეთა წარმომადგენლების (ადვოკატების) შესახებ. შესავალ ნაწილშივე მიეთითება საქმე, რომელიც განხილულ იქნა სასამართლო სხდომაზე, მოცემულია ცნობები იმის შესახებ, თუ რომელ (ღია თუ დახურულ) სასამართლო სხდომაზე იქნა განხილული საქმე, აგრეთვე დავის საგანი და ის პირები, რომელთა შორის არსებული დავაც გადაწყვიტა სასამართლომ. თუ საქმეში მონაწილეობდნენ მესამე პირები, გადაწყვეტილების ტექსტში შეიტანება ცნობები მათ შესახებ.

თუ გადაწყვეტილება დაუსწრებელია, მაშინ ამის შესახებ მიეთითება მის შესავალ ნაწილში.

გადაწყვეტილების აღწერილობით ნაწილში მითითებული უნდა იყოს მოსარჩელის (განმცხადებლის) მოთხოვნები, მოკლედ უნდა იქნეს ჩამოყ-

ალიბებული მათი შინაარსი, აგრეთვე გარემოებები, რომლებიც ადასტურებენ ამ მოთხოვნებს. მასში აისახება მოპასუხის პოზიცია, კერძოდ, მისი შესაგებელი ან მისი დამოუკიდებელი მოთხოვნები (შეგებებული სარჩელი). თუ არსებობს ასეთი შესაგებელი, მაშინ გადაწყვეტილებაში მოკლედ უნდა იყოს ჩამოყალიბებული სარჩელის უარყოფის მოტივები, აგრეთვე უნდა აისახოს საქმის მონაწილე სხვა პირების მოთხოვნები და ახსნა-განმარტებები (მაგალითად, ორივე სახის შესაძვე პირების მოთხოვნები და ახსნა-განმარტებები). მითითებულ უნდა იქნეს გარემოებები, რომლებსაც მხარეები ასახელებენ თავიანთი მოთხოვნებისა და შესაგებელის დასასაბუთებლად, აგრეთვე, მტკიცებულებები, რომლებსაც ისინი ემყარებიან. თუ მოსარჩელემ შეცვალა სარჩელის საგანი ან საფუძველი, გააღიდა ან შეამცირა სასარჩელო მოთხოვნების ოდენობა, ამის შესახებ ასევე მიეთითება გადაწყვეტილების აღწერილობით ნაწილში.

მოთხოვნებისა და შესაგებელის, აგრეთვე საქმეზე მათ მიერ გამოხატული პოზიციის დასასაბუთებლად მხარეთა ან საქმის მონაწილე სხვა პირთა მიერ დასახელებული გარემოებები, გადმოცემული (ჩამოყალიბებული) უნდა იყოს იმ სახით, რა სახითაც ისინი წარდგენილ იქნა სასამართლო სხდომაზე და აისახა სასამართლო სხდომის ოქმში ან სასამართლოში გაგზავნილ წერილობით განცხადებაში.

სამოტივაციო ნაწილი უმნიშვნელოვანესია,¹ რამეთუ ქმნის ფუნდამენტს სასამართლოს (მოსამართლის) დასკვნებისათვის განსახილველი საქმის არსის შესახებ. ის უნდა შეიცავდეს საქმეზე სასამართლოს მიერ გამოტანილი დასკვნების ფაქტობრივ და სამართლებრივ დასაბუთებას.

ჩვეულებრივ, სამოტივაციო ნაწილი იწყება სასამართლოს დასკვნით მოსარჩელის მიერ აღძრული მოთხოვნის შესახებ, კერძოდ: უნდა დაკმაყოფილდეს იგი (მთლიანად ან ნაწილობრივ) თუ არა. შემდეგ სახელდება საქმისათვის მნიშვნელობის მქონე ყველა გარემოება, რომლებიც ყოველმხრივად და სრულადაა გამორკვეული მტკიცებულებებით სასამართლო სხდომაზე. სასამართლო არ უნდა დასჯერდეს გადაწყვეტილებაში იმ მტკიცებულებების მარტოოდენ ჩამოთვლას, რომლითაც მტკიცდება (დასტურ-

¹ არასწორია, როდესაც ამბობენ, რომ გადაწყვეტილების ნაწილებისაგან ყველაზე მთავარი მნიშვნელობა სამოტივაციო ნაწილს აქვს, ვინაიდან სასამართლო გადაწყვეტილების ყველა ნაწილს თანაბარი მნიშვნელობა აქვს გადაწყვეტილების დასაბუთებულობის განსაზღვრის დროს (დასაბუთებულობის განსაზღვრისათვის).

დება) საქმისათვის მნიშვნელობის მქონე ესა თუ ის გარემოება, არამედ ვალდებულია ჩამოაყალიბოს ამ მტკიცებულებების შინაარსი. თუ, მაგალითად, თავის დასკვნებს სასამართლომ საფუძველად დაუდო მოწმის ჩვენება, მაშინ გადაწყვეტილებაში უნდა აღინიშნოს, რომ გარკვეული გარემოება დასტურდება მოწმის ჩვენებით და გადმოცემული უნდა იყოს ჩვენებათა შინაარსი. წერილობითი მტკიცებულება თავდაპირველად უნდა დასახელებულდეს (ცნობა, მოწმობა, აქტი და ა.შ.), შემდეგ მიეთითება მისი ინდივიდუალური ნიშნები (ვის მიერ და როდის გაიცა) და უნდა გადმოიცეს მისი შინაარსი. როცა ნივთიერი მტკიცებულებაა, აღინიშნება მისი ის ნიშნები, ხარისხი და თვისებები, რომელიც საშუალებას გვაძლევს, ვიმსჯელოთ კონკრეტული გარემოებების არსებობის ან არარსებობის შესახებ. თუ მტკიცებულებად გამოყენებულია ექსპერტის დასკვნა, მაშინ დაწვრილებით უნდა გადმოიცეს ის ფაქტები, რომელიც დადასტურებულია ექსპერტის დასკვნით და დიდი მნიშვნელობა აქვს საქმისათვის.

პირობითად, სამოტივაციო ნაწილის შინაარსი შეიძლება დაეყოს სამ შემადგენელ ნაწილად: 1) სასამართლოს მიერ დადგენილი ფაქტობრივი გარემოებები; 2) მტკიცებულებები (მათი ანალიზი), რომლებსაც ეფუძნება სასამართლოს დასკვნები (რომლებზეც სასამართლო აფუძნებს დადგენილი გარემოებების არსებობას). სამოტივაციო ნაწილში სასამართლომ (მოსამართლემ) უნდა მოახდინოს იმ მოსაზრებების (დასკვნების) ანალიზი, რომელთა გამოც ის უარყოფს (არ იღებს) ამა თუ იმ მტკიცებულებას. უარყოფილი მტკიცებულებების ანალიზი დაწვრილებითი უნდა იყოს, რათა დამაჯერებლად იქნეს ნაჩვენები მათი ნაკლი და ამკარა იყოს სასამართლოს დასკვნების უდავობა. თუ სასამართლო შეაფასებს მტკიცებულებებს თითოეულს ცალ-ცალკე და ყველას ერთობლიობაში და დაადგენს, რომ ესა თუ ის წარდგენილი მასალა, მოწმეთა ჩვენებები, სხვა ფაქტობრივი მონაცემები ვერ ადასტურებს იმ გარემოებებს, რომლებზეც, როგორც საფუძველზე, მხარეები თავიანთ მოთხოვნებსა და შესაგებელს ამყარებენ, მან გადაწყვეტილებაში დამაჯერებლად უნდა დაასაბუთოს თავისი დასკვნა ამის შესახებ; 3) იურიდიული კვალიფიკაცია. სამოტივაციო ნაწილი მთავრდება მატერიალურ და საპროცესო ნორმებზე მითითებით, რომლებითაც სასამართლო (მოსამართლე) ხელმძღვანელობდა გადაწყვეტილების გამოტანის დროს. იურიდიული კვალიფიკაციისას დადგინდება (განისაზღვრება) მხარეთა შორის არსებული სამართალურთიერთობები და მიეთითება ამ ურთიერთობათა მომწესრიგებელი კანონი.

გადაწყვეტილების ფაქტობრივი საფუძველი შეადგენს სასამართლოს მსჯელობას იმ ფაქტების შესახებ, რომლებიც საფუძველად უდევს სარჩელსა, და შესაგებელს. სამოტივაციო ნაწილშივე სასამართლო მიუთითებს, თუ რატომ თვლის ის საქმის ამა თუ იმ გარემოებას დადგენილად და რის საფუძველზე მივიდა ის გარკვეულ დასკვნამდე მხარეთა ურთიერთობებთან მიმართებაში.

ფაქტობრივის გარდა, გადაწყვეტილებაში მითითებულია მისი სამართლებრივი საფუძველიც. გადაწყვეტილების სამართლებრივი საფუძველი ნიშნავს, რომ დაადგენს რა საქმეზე ფაქტობრივ გარემოებებს, სასამართლო იძლევა მხარეთა ურთიერთობების იურიდიულ კვალიფიკაციას, რისთვისაც ის მიუთითებს სადავო სამართალურთიერთობის მომწესრიგებელ შესაბამის კანონს. პირველ რიგში, სასამართლო ვალდებულია მიუთითოს მატერიალური სამართლის (სამოქალაქო, საოჯახო, შრომის, საადგილმამულო) კონკრეტული ნორმა, ხოლო შემდეგ დაეყრდნოს საპროცესო სამართლის შესაბამის ნორმებს.

აუცილებლობის შემთხვევაში კანონის განმარტების მიზნით და იმ მიზნით, რომ სასამართლომ დაასაბუთოს ამ კანონის გამოყენება მოცემული სამართალურთიერთობის მიმართ, სამოტივაციო ნაწილში აისახება საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილების შინაარსი, რომელიც მიღებულია კონკრეტული საქმის განხილვის დროს გამოსაყენებელი საკანონმდებლო აქტის კონსტიტუციურობის შემოწმების შესახებ წარდგინების საფუძველზე.

აღსანიშნავია, რომ კანონი ყველა შემთხვევაში როდი მოითხოვს გადაწყვეტილების სამოტივაციო ნაწილის დაწვრილებით ჩამოყალიბებას (გადაწყვეტილების სრულად დასაბუთებას). ასე მაგალითად, მოპასუხის მიერ სარჩელის აღიარების შემთხვევაში სამოტივაციო ნაწილში შეიძლება მითითებულ იქნეს მხოლოდ სარჩელის აღიარებისა, და სასამართლოს მიერ ასეთი აღიარების მიღების შესახებ. ასევე, მაგალითად, როცა მოთხოვნა ხანდაზმულია, მიეთითება აღნიშნულის შესახებ (სასამართლო აღნიშნავს, რომ მოთხოვნა ხანდაზმულია და არ უნდა დაკმაყოფილდეს უსაფუძველობის გამო) და აღარ იქნება საჭირო დამატებითი საპროცესო მოქმედებების შესრულება სასამართლოს მიერ.

სისხლის სამართლის საქმიდან გამომდინარე ზიანის ანაზღაურების შესახებ საქმის განხილვის დროს სასამართლოს უფლება არა აქვს სარჩელის დაკმაყოფილების გადაწყვეტილებაში იმსჯელოს მოპასუხის ბრა-

ლის შესახებ, მას უფლება აქვს გადაწყვიტოს მხოლოდ ანაზღაურების ოდენობის (მოცულობის) შესახებ საკითხი. გადაწყვეტილების ტექსტში მითითებულ უნდა იქნეს არა მხოლოდ სისხლის სამართლის საქმეზე მიღებული განაჩენი, არამედ სამოქალაქო საქმეში არსებული მტკიცებულებებიც, რომლებიც ასაბუთებენ მიკუთვნებული თანხის ოდენობას (მაგალითად ის, რომ სასამართლომ გაითვალისწინა მოპასუხის ქონებრივი მდგომარეობა და დაზარალებულის ბრალი).

გადაწყვეტილების სამოტივაციო ნაწილი მეტყველებს საქმის განხილვის ხარისხზე. სწორედ ამიტომაა, რომ სამოტივაციო ნაწილის ნაკლი, ხარვეზი (როცა სასამართლომ ზუსტი და სწორი დასკვნები არ გამოიტანა ფაქტების, გარემოებების, სამართალურთიერთობათა შინაარსის შესახებ) გადაწყვეტილების გაუქმების საფუძველია.

სასამართლო გადაწყვეტილების სარეზოლუციო ნაწილი ბოლო, დასკვნითი ნაწილია, რომელსაც უდიდესი მნიშვნელობა აქვს, რამეთუ მასში კონცენტრირებული და საბოლოო სახით არის წარმოდგენილი სასამართლო განხილვის შედეგები; კერძოდ, სარჩელის მთლიანად ან ნაწილობრივ დაკმაყოფილების ან მის დაკმაყოფილებაზე უარის თქმის შესახებ დასკვნა. სარეზოლუციო ნაწილში ასახული სასამართლოს (მოსამართლის) მითითება უნდა აღსრულდეს. ამიტომ იმაზე, თუ რამდენად ზუსტი იქნება ეს მითითებები, დამოკიდებულია აღსრულების შესაძლებლობა და სააღსრულებო მოქმედებათა სისწორე. გადაწყვეტილების სარეზოლუციო ნაწილის ტექსტი უნდა გამოირჩეოდეს ლაკონიურობით, სიზუსტითა და იმპერატიულობით, იმის გათვალისწინებით, რომ სარეზოლუციო ნაწილის მონაცემები შეიტანება სააღსრულებო ფურცელში, თუ გადაწყვეტილება აღსრულებას საჭიროებს (მოითხოვს).

ეს ნაწილი უნდა შეიცავდეს:

1) სასამართლოს დასკვნას სარჩელის (არასასარჩელო წარმოების საქმეებზე განცხადების) მთლიანად ან ნაწილობრივ დაკმაყოფილების ან მის დაკმაყოფილებაზე უარის თქმის შესახებ;

2) მითითებებს სასამართლო ხარჯების განაწილებაზე;

3) გადაწყვეტილების სარეზოლუციო ნაწილის ჩამოყალიბება მთავრდება გადაწყვეტილების გასაჩივრების ვადასა და წესზე მითითებით (რომელ სასამართლოში, რა ვადაში, რა მისამართზე, ანუ სად, ვის შეუძლია გასაჩივრება, საჩივრის შეტანა. საპროცესო კოდექსით გათვალისწინებულ შემთხვევებში შეიძლება სარეზოლუციო ნაწილში ჩაიწეროს: „სასა-

მართლოს გადაწყვეტილება საბოლოოა და გასაჩივრებას არ ექვემდებარება“). სარეზოლუციო ნაწილში მიეთითება მხოლოდ რეზულტატი, რომლამდეც მივიდა სასამართლო. არანაირი განმარტება გადასახდელ თანხებთან, ან იმ მოქმედებებთან დაკავშირებით, რომლებიც უნდა შეასრულოს ვალდებულმა მხარემ, სარეზოლუციო ნაწილში არ დაიშვება. ყველა განმარტება ასახულია სამოტივაციო ნაწილში და მათი განმეორება აღარაა საჭირო.

იქიდან გამომდინარე, რომ გადაწყვეტილების სარეზოლუციო ნაწილში ასახულია ამომწურავი დასკვნები, რომლებიც ლოგიკურად გამომდინარეობენ სამოტივაციო ნაწილში აღნიშნული გარემოებებიდან, ანუ სასამართლოს მიერ დადგენილი საქმის ფაქტობრივი გარემოებებიდან, მასში მკაფიოდ (ზუსტად), კონკრეტულად და მოკლედ უნდა იყოს ფორმულირებული ეს დასკვნები: სახელდობრ, რა დაადგინა სასამართლომ თითოეულ მოთხოვნასთან დაკავშირებით ცალ-ცალკე (ერთ წარმოებაში რამდენიმე მოთხოვნის გაერთიანების შემთხვევაში) და ასევე შეგებებულ სარჩელთან დაკავშირებით, რომელი მხარის სასარგებლოდ არის აღიარებული სადავო უფლება, კონკრეტულად რა მოქმედებები და ვის სასარგებლოდ უნდა შეასრულოს ამისთვის ვალდებულმა პირმა, რა თანხა უნდა გადაუხადოს ვალდებულმა პირმა უფლებამოსილ პირს. სასარჩელო მოთხოვნების დაკმაყოფილებაზე მთლიანად ან ნაწილობრივ უარის თქმის დროს სარეზოლუციო ნაწილში მიეთითება, ვის და რაზე ეთქვა უარი სასამართლო გადაწყვეტილებით.

სარეზოლუციო ნაწილში ასახულია სასამართლო ხარჯების განაწილების საკითხიც, ე.ი. ვის, რა ოდენობით (რა თანხა) გადახდება ისინი, ვინ თავისუფლდება მათი გადახდისაგან, რა წესით უნდა განაწილდეს ხარჯები მხარეთა შორის, სახელდობრ, რომელი ხარჯების ანგარიშში გადაიხდებიან ისინი. იმ შემთხვევაში, როცა სასამართლო ადგენს გადაწყვეტილების აღსრულების განსაზღვრულ წესსა და (ან) ვადებს, ანდა დაუყოვნებლივ აღსასრულებლად მიაქცევს გადაწყვეტილებას, აგრეთვე მიიღებს გადაწყვეტილების აღსრულების უზრუნველყოფის ღონისძიებებს, სარეზოლუციო ნაწილში აისახება ყველა ეს საკითხი.

კანონით (სსსკ 268-ე მუხლი) დადგენილია სასამართლოს გადაწყვეტილების დაუყოვნებლივ აღსრულების შემთხვევები. კანონით (268-ე მუხლი) დადგენილია, „ფაქულტატური დაუყოვნებელი აღსრულების“ შემთხვევები, რაც იმას ნიშნავს, რომ სასამართლო არაა ვალდებუ-

ლი დაადგინოს გადაწყვეტილების დაუყოვნებლივ აღსრულება, მას შეუძლია (უფლება აქვს) დაადგინოს დაუყოვნებლივ აღსრულება საქმის კონკრეტული გარემოებიდან გამომდინარე და გადაწყვეტოს ეს საკითხი თავისი შეხედულებით, მხარეთა თხოვნით.

ზოგიერთი კატეგორიის საქმის განხილვის თავისებურებანი გავლენას ახდენს გადაწყვეტილების სარეზოლუციო ნაწილის შინაარსზე. მოცემულ გარემოებას ითვალისწინებს კანონი. მაგალითად, ფულადი თანხის გადახდევინების შესახებ გადაწყვეტილების სარეზოლუციო ნაწილში სასამართლომ უნდა მიუთითოს კონკრეტული გადასახდელი თანხა.

ქონების ნატურით მიკუთვნების გადაწყვეტილებაში (რომლითაც სასამართლო ავალდებულებს მოპასუხეს მოსარჩელისათვის ქონების გადაცემას), უნდა აღინიშნოს ვის, კონკრეტულად რა ქონება გადაეცა, აგრეთვე რა ღირებულებისაა იგი, რათა შესაძლებელი იყოს ფულადი ეკვივალენტის გადახდევინება (ალტერნატიული ვალდებულება) ქონების არარსებობის შემთხვევაში (სსსკ 253-ე მუხლი). ამასთან უნდა მიუთითოს ქონების ნიშნები, რაც გადაცემის საგნის ინდივიდუალიზების საშუალებას მოგვცემს. თუ ეს აუცილებელია, მიეთითება მოცემული ნივთის ადგილსამყოფელი. თუ მაგალითად საუბარია სახლზე საკუთრების უფლების შესახებ, უნდა მიეთითოს მისი ადგილსამყოფელის ზუსტი დასახელება, კერძოდ: ქალაქი, დაბა, ადგილი, ქუჩა, სახლის ნომერი და ა.შ. თუკი მიეკუთვნება გვაროვნული ნიშნით განსაზღვრული ნივთი, მაშინ მიეთითება მისი წონა, ზომა, რაოდენობა. ნებისმიერ შემთხვევაში საჭიროა მაქსიმალურად ზუსტად იყოს განსაზღვრული გადასაცემი ნივთი, რათა გამოირიცხოს კრედიტორსა და მოვალეს შორის დავის წარმოშობის შესაძლებლობა, გაუგებარი არ იყოს, რომელ ნივთზეა საუბარი მიკუთვნების შესახებ გადაწყვეტილების აღსრულების დროს. სააღსრულებო წარმოებათა კანონის თანახმად, კრედიტორისათვის სააღსრულებო დოკუმენტში მითითებული საგნების მიკუთვნების შემთხვევაში სასამართლო აღმასრულებელი ამ საგანს ამოიღებს მოვალისაგან და გადასცემს მას კრედიტორს. თუ კრედიტორი უარს იტყვის აღნიშნულ საგნებზე, ისინი უბრუნდება მოვალეს, ხოლო სააღსრულებო წარმოება წყდება. ესაა აღსრულების ალტერნატიული წესი. ასეთივე ალტერნატიულ გადაწყვეტილებას წარმოადგენს სსსკ 254-ე მუხლით გათვალისწინებული შემთხვევა.

ისეთი გადაწყვეტილების გამოტანისას, რომელიც მოპასუხეს ავალებს

განსაზღვრული მოქმედების შესრულებას, რაც დაკავშირებული არ არის ქონების ან ფულადი თანხების გადაცემასთან, სასამართლოს იმავე გადაწყვეტილებაში შეუძლია მიუთითოს ის შედეგები, რომელიც დადგება, თუ მოპასუხე (მოვალე) არ შეასრულებს მასზე დაკისრებულ მოქმედებებს დადგენილ ვადაში (ანუ მიუთითოს აღუსრულებლობის შედეგები), ამასთან. მოსარჩელეს (კრედიტორს) შეიძლება მიენიჭოს მოპასუხის ხარჯზე ამ მოქმედებათა შესრულების შესაძლებლობა (სსსკ 254-ე მუხლი). რამდენიმე მოსარჩელის სასარგებლოდ გადაწყვეტილების გამოტანის დროს, მის სარეზოლუციო ნაწილში მითითებულ უნდა იქნას იმაზე, თუ რა წილი ეკუთვნის თითოეულ მათგანს, ან აღინიშნოს (თუ ეს გათვალისწინებულია მატერიალური კანონით), რომ გადახდევინების უფლება სოლიდარულია. თუ გადაწყვეტილება გამოტანილია რამდენიმე მოპასუხის წინააღმდეგ, სასამართლომ უნდა მიუთითოს, თუ თითოეულმა მოპასუხემ გადაწყვეტილების რა წილი უნდა შეასრულოს ან აღნიშნოს, რომ მათი პასუხისმგებლობა სოლიდარულია (სსსკ 256-ე მუხლი).

გარკვეული თავისებურებებით გამოირჩევა უდავო წარმოების საქმეებზე გამოტანილი გადაწყვეტილებების სარეზოლუციო ნაწილი. ამ თავისებურებებზე ხშირად პირდაპირაა მითითებული კანონში, ან გამოდინარეობს მისგან. მაგალითად, სასამართლო შეილად აყვანის განცხადების განხილვის შემდეგ გამოიტანს განცხადების დაკმაყოფილების გადაწყვეტილებას ან მთლიანად უარს იტყვის მის დაკმაყოფილებაზე, ან არ დააკმაყოფილებს ნაწილობრივ სარჩელს მშვილელის (მშვილელელთა) თხოვნას ბავშვის დაბადების სააქტო ჩანაწერში მშობლებად მათი ჩაწერის შესახებ, აგრეთვე ბავშვის დაბადების ადგილისა და თარიღის შეცვლის შესახებ ნაწილში.

აღიარებით სარჩელზე გადაწყვეტილების გამოტანის დროს ასეთი სარჩელის დაკმაყოფილების შემთხვევაში, სასამართლო (მოსამართლე) ვალდებულია, თუ ეს აუცილებელია, მიუთითოს აღიარების სამართლებრივი შედეგები (მაგალითად, ქორწინების რეგისტრაციის სააქტო ჩანაწერის ანუღირების შესახებ, ქორწინების ბათილად აღიარების შემთხვევაში).

სსსკ 252-ე მუხლის შესაბამისად, იურიდიული პირისაგან ფულადი თანხების გადახდევინების შესახებ გადაწყვეტილების გამოტანისას სარეზოლუციო ნაწილში მხარეთა შუამდგომლობით სასამართლოს შეუძლია მიუთითოს გადასახდელი თანხის ხასიათზე (ხელფასი, მიყენებუ-

ლი ზიანის ანაზღაურება და ა.შ.) და აგრეთვე იმაზე, თუ ბანკში მოპასუხის რომელი თანხიდან უნდა ჩამოიწეროს დაკისრებული თანხა.

სასამართლოს (მოსამართლეს) უფლება აქვს დაადგინოს გადაწყვეტილების აღსრულების განსაკუთრებული რეჟიმი ან ვადა, რის შესახებაც კეთდება სპეციალური ჩანაწერი სარეზოლუციო ნაწილში (სსსკ 251-ე მუხლი).

საპროცესო კოდექსის თანახმად, გადაწყვეტილების ფორმით გამოდის პირველი ინსტანციის სასამართლოს მხოლოდ ის დადგენილებები, რომლებითაც საქმე არსებითად წყდება, ხოლო ის საკითხები, რომლებიც გადაწყვეტილების შინაარსს შეადგენს, განსაზღვრულია სსსკ-ის 249-256-ე მუხლებით. ამიტომ დაუშვებელია გადაწყვეტილების სარეზოლუციო ნაწილში სასამართლოს დასკვნების ასახვა იმ მოთხოვნებთან დაკავშირებით, რომლებიც არ არის არსებითად გადაწყვეტილი, ანუ რომლებზეც არ გამოითანება დადგენილება არსებითად (სსსკ 279-ე, 280-ე, 272-278-ე მუხლები). ეს დასკვნები უნდა ჩამოყალიბდეს განჩინების ფორმით (284, 285-ე მუხლები) და გამოტანილ უნდა იქნეს გადაწყვეტილებისაგან განცალკევებით.

2. სასამართლო გადაწყვეტილების გამოტანა. გადაწყვეტილება საქმის განხილვის შემდეგ დაუყოვნებლივ გამოდის. გამოჩაკლის შემთხვევებში, განსაკუთრებით რთული საქმეების მიმართ მოტივირებული გადაწყვეტილების გამოტანა შეიძლება გადაიდოს არა უმეტეს 14 დღის განმავლობაში (257-ე მუხლი). ამ შემთხვევაში სასამართლომ (მოსამართლემ) იმავე სასამართლო სხდომაზე უნდა გამოაცხადოს გადაწყვეტილების შესავალი და სარეზოლუციო ნაწილები და ამასთან, აცნობოს, თუ როდის შეუძლიათ საქმის მონაწილეთ და მათ წარმომადგენლებს გაეცნონ მოტივირებულ გადაწყვეტილებას. ეს თარიღი ჩაიწერება სასამართლო სხდომის ოქმში. სამოტივაციო ნაწილის გაცნობის მომენტიდან გადაწყვეტილება ჩაითვლება საბოლოო აქტად და მასზე შეიძლება შეტანილ იქნეს სააპელაციო ან საკასაციო საჩივარი. შესავალ და სარეზოლუციო ნაწილებს ხელს აწერს ყველა მოსამართლე ან ერთპიროვნული მოსამართლე და ისინი დაერთვის საქმეს. მოგვიანებით შედგენილი მოტივირებული გადაწყვეტილების ტექსტი სიტყვასიტყვით უნდა შეესაბამებოდეს საქმის განხილვის დამთავრების დღეს გამოცხადებულ შესავალ და სარეზოლუციო ნაწილებს.

3. გადაწყვეტილების აღსრულების წესისა და ვადის განსაზღვრა. აღსრულების უზრუნველყოფა. იმ ძირითად საკითხებთან ერთად, რომლებიც წყდება ნებისმიერ სამოქალაქო დავაზე, სასამართლომ უნდა გადაწყვიტოს ისეთი საკითხებიც, რომელთა წარმოშობაც განპირობებულია საქმის კონკრეტული გარემოებებით. კერძოდ, როცა სასამართლოს გადაწყვეტილებაში აუცილებელია მიეთითოს და განისაზღვროს სასამართლო გადაწყვეტილების აღსრულების წესი.

კანონი (სსსკ-ის 251-ე მუხლი) სასამართლოს უფლებას ანიჭებს შეარჩიოს კონკრეტულ დავაზე პროცესის საბოლოო მიზნის მიღწევის საშუალება. ამიტომ სასამართლო, როდესაც დაასკვნის, რომ მიზანშეწონილია ოპტიმალურ ვადაში, რაც ნაკარნახევია საქმის კონკრეტული გარემოებებით, აღსრულების ამა თუ იმ საშუალებისა და წესის გამოყენება, ამის შესახებ მიუთითებს გადაწყვეტილების სარეზოლუციო ნაწილში. მაგალითად, აუცილებლობის შემთხვევაში სასამართლომ უნდა განსაზღვროს ბავშვების ჩამორთმევის საქმეზე გადაწყვეტილების აღსრულების წესი, რომელიც უნდა ითვალისწინებდეს იმ ღონისძიებათა მიღებას, რომლებიც ხელს შეუწყობს ბავშვის გადაცემას ერთი პირიდან მეორეზე, მაგალითად, ეს შეიძლება იყოს საბავშვო დაწესებულებაში მოთავსება.

გადაწყვეტილების სარეზოლუციო ნაწილში ამ სასამართლო აქტის აღსრულების გარკვეულ წესსა და ვადაზე მითითების აუცილებლობა რიგ შემთხვევაში ნაკარნახევია განხილული საქმის თავისებურებებით, რომელიც მოითხოვს დამატებით სასამართლო (დანაწესებს გადაწყვეტილებით დაზუსტებას), რაც უზრუნველყოფს მოსარჩელის, ხოლო რიგ შემთხვევაში აგრეთვე სხვა დაინტერესებული პირების უფლებათა და კანონიერი ინტერესების უფრო სრულად დაცვას.

პატივისა და ღირსების დაცვის შესახებ სარჩელის დაკმაყოფილების დროს სასამართლო ვალდებულია გადაწყვეტილების სარეზოლუციო ნაწილში მიუთითოს სინამდვილის შეუსაბამოდ მიჩნეული ცნობების უარყოფის საშუალება და თუ ეს აუცილებელია ჩამოაყალიბოს ასეთი უარყოფის ტექსტი, რომელშიც უნდა მიეთითოს, რომელი ცნობები არ შეესაბამება სინამდვილეს, როდის და ვინ გაავრცელა ისინი. აგრეთვე განსაზღვროს ვადა, რომლის განმავლობაშიც უნდა განხორციელდეს ასეთი უარყოფა.

თუ სსსკ-ის 268-ე მუხლის დებულებათა შესაბამისად გადაწყვეტილება დაუყოვნებლივ უნდა აღსრულდეს, ამის თაობაზე მიეთითება გადაწ-

ყვეტილების სარეზოლუციო ნაწილში, ხოლო სამოტივაციო ნაწილი უნდა შეიცავდეს დაუყოვნებლივ აღსრულების დადგენის დასაბუთებას.

რაც ეხება სასამართლოს გადაწყვეტილების აღსრულების ღონისძიებათა მიღების საკითხს, აღნიშნულზე სახელმძღვანელოში უკვე იყო საუბარი, ამიტომ აღარ შეეჩერდები. აღნიშნავ მხოლოდ რომ სააღსრულებო წარმოების აღძვრის დროს ქონებრივ გადასახდელებზე სააღსრულებო დოკუმენტის აღსრულების უზრუნველყოფის მიზნით კრედიტორის (გადამხდევინებლის) განცხადების საფუძველზე სასამართლო აღმასრულებელს უფლება აქვს აღწეროს და დააყადაღოს მოვალის ქონება, რის თაობაზეც მიეთითება სააღსრულებო წარმოების აღძვრის შესახებ დადგენილებაში (იხ. სააღსრულებო წარმოებათა კანონი).

4. სასამართლო გადაწყვეტილების აღსრულება. ზოგადი წესის მიხედვით გადაწყვეტილების აღსრულება ხდება კანონიერ ძალაში მისი შესვლის შემდეგ, გარდა დაუყოვნებლივ აღსრულების შემთხვევებისა.

დაუყოვნებლივ აღსრულება იმაში მდგომარეობს, რომ გადაწყვეტილება მოქმედებას იწყებს დაუყოვნებლივ, მისი გამოტანის შემდეგ, ასეთ შემთხვევაში სააღსრულებო ფურცელი გადაწყვეტილების გამოტანის შემდეგ დაუყოვნებლივ გაიცემა. კანონით, როგორც აქამდე აღინიშნა, გათვალისწინებულია „ფაქულტატური დაუყოვნებელი აღსრულება“.

სსსკ-ის 268-ე მუხლით გათვალისწინებული დაუყოვნებლივ აღსასრულებელი გადაწყვეტილებები გამოტანილია ისეთ საქმეებზე, რომლებიც პირთა უმნიშვნელოვანეს ინტერესებს შეეხება, ესენია:

1) აღიმენტის მიკუთვნების შესახებ; 2) დასახიჩრებით ან ჯანმრთელობის სხვა დაზიანებით, აგრეთვე მარჩენალის სიკვდილით გამოწვეული ზიანის ასანაზღაურებლად გადასახდელების დაკისრების შესახებ; 3) მუშაკისათვის არა უმეტეს 3 თვის ხელფასის მიკუთვნების შესახებ; 4) უკანონოდ დათხოვნილი ან გადაყვანილი მუშაკის სამუშაოზე აღდგენის შესახებ; 5) დაუსწრებელი გადაწყვეტილებები; 6) თამასუქისა და ჩეკის თაობაზე გამოტანილი გადაწყვეტილებები. ეს ჩამონათვალი არ არის ამომწურავი. სასამართლოს შეუძლია დაუყოვნებლივ აღსასრულებლად გადასცეს გადაწყვეტილებები ამ და ყველა სხვა საქმეზე, მხოლოდ მაშინ, თუ განსაკუთრებულ გარემოებათა გამო გადაწყვეტილების აღსრულების დაყოვნებამ შეიძლება გადამხდევინებელს მნიშვნელოვანი ზიანი მიაყენოს, ან, თუ თავად გადაწყვეტილების აღსრულება საერთოდ შეუძლებელი აღმოჩნდება. სასამართლომ უნდა დაასაბუთოს თავისი

მოქმედების მიზეზები, კერძოდ, უნდა მიუთითოს სსსკ-ის 268-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის „ზ“ ქვეპუნქტში აღნიშნული განსაკუთრებული გარემოებების არსებობაზე. ამასთან, სასამართლოს შეუძლია მოსთხოვოს მოსარჩელეს გადაწყვეტილების აღსრულების შებრუნების უზრუნველყოფა სასამართლოს გადაწყვეტილების გაუქმების შემთხვევაში.

კანონი (სსსკ 269-ე-270-ე მუხლები) ითვალისწინებს გადაწყვეტილების დაუყოვნებლივ აღსრულების დაშვების განხილვის წესს. დაუყოვნებლივ აღსრულების შესახებ ცალკე განჩინების გამოტანის წესის არსი ისაა, რომ დაცულ იქნეს მოპასუხის (ვის წინააღმდეგაცაა გამოტანილი დაუყოვნებლივ აღსრულებული გადაწყვეტილება) ინტერესები, ვინაიდან ის ასანივრებს ვერ დაუყოვნებლივ აღსრულების განჩინებას (დაუყოვნებლივ აღსრულებას) და არა მთლიანად გადაწყვეტილებას.

თუ დაუყოვნებლივ აღსრულებლად გადაწყვეტილების მიქცევის საფუძვლები არ არსებობს, სასამართლოს უფლება აქვს სარჩელის უზრუნველყოფისათვის დადგენილი წესების დაცვით მიიღოს გადაწყვეტილების აღსრულების უზრუნველყოფის ღონისძიებები (სსსკ 271-ე მუხლი).

როგორც ვხედავთ, დაუყოვნებელი აღსრულება გამოწვევისაა აღსრულების ზოგადი წესებიდან. მისი თავისებურება იმაში მდგომარეობს, რომ დაუყოვნებლივ აღსრულებული გადაწყვეტილებები შეიძლება გასაჩივრდეს სააპელაციო და საკასაციო წესით. თუკი შემდგომში გადაწყვეტილება გაუქმდება, ან საქმის ხელახლა განხილვის დროს პირველი ინსტანციის სასამართლოში სარჩელი არ დაკმაყოფილდება, ან სარჩელი განუხილველი დარჩება, ან საქმისწარმოება შეწყდება, კანონით გათვალისწინებული წესით და შემთხვევებში დაიშვება გადაწყვეტილების აღსრულების შებრუნება.

დაუყოვნებლივ აღსრულებდა ყველა გადაწყვეტილება, რომლითაც გადახდევინებულია ალიმენტები, საალიმენტო სამართალურთიერთობათა სუბიექტური შემადგენლობისა და ალიმენტების ოდენობის განსაზღვრის საშუალების მიუხედავად.

ალიმენტების გადახდევინების შესახებ გადაწყვეტილების დაუყოვნებლივ აღსრულებაზე გავლენას არ ახდენს ის გარემოება, რომ მოსამართლის მიერ სამოქალაქო კოდექსითა და სამოქალაქო საპროცესო კოდექსით დადგენილი წესით გამოტანილი იქნა განჩინება ალიმენტის გადახდევინების შესახებ გადაწყვეტილების კანონიერ ძალაში შესვლამდე ან ასეთი გადაწყვეტილების გამოტანამდე. ამასთან, ალიმენტების ჩათვლისა და უკუ-

გადახდევინების დაუშვებლობის (ამავე დებულებებით გათვალისწინებული ზოგიერთი შემთხვევის გარდა) ალიმენტების დროებითი გადახდევინების შესახებ (დროებითი განჩინება), შესახებ სამოქალაქო კოდექსის დებულებებიდან გამომდინარე, დროებითი გადახდევინების შესახებ განჩინების საფუძველზე ზედმეტად გადახდილი ალიმენტის თანხა მისი მიმღებისაგან დაბრუნებას არ ექვემდებარება.

თუ გადასახდელის ოდენობა სასამართლოს გადაწყვეტილებით განისაზღვრა უფრო დიდი მოცულობით, ვიდრე ეს მითითებული იქნა დროებითი გადახდევინების შესახებ განჩინებაში, არსებული სხვაობა, თუ მისი დადგენა შეიძლება საქმის არსებითად განხილვის დროს, სასამართლო გადაწყვეტილებით გადაიხდევინება ცალკე თანხის სახით, ხოლო თუ ასეთი შესაძლებლობა არ არსებობს — ეს თანხა მიეკუთვნება ალიმენტის დავალიანებას.

როდესაც სასამართლო განიხილავს მუშაკისათვის არაუშეტეს სამი თვის ხელფასის მიკუთვნების შესახებ გადაწყვეტილების დაუყოვნებლივ აღსრულების საკითხს, მან უნდა მიუთითოს მოსარჩელის სასარგებლოდ დაუყოვნებლივ გადასახდევინებელი თანხის ოდენობა.

თუ სამუშაოზე აღდგენილი მოსარჩელის სასარგებლოდ გადახდევინებულია დაკარგული ხელფასი (იძულებითი განაცდური) გადაწყვეტილებას ასევე ამ ნაწილშიც დაუყოვნებლივ აღსრულდება სსსკ-ის 268-ე მუხლში მითითებული თანხის ფარგლებში.

რაც ეხება სამუშაოზე აღდგენის შესახებ სასამართლოს გადაწყვეტილებათა დაუყოვნებლივ აღსრულებას, ისინი დაუყოვნებლივ აღსრულდება სააღსრულებო წარმოებათა კანონით დადგენილი წესით, რომლის თანახმადაც აღსრულება დასრულებულად ითვლება განთავისუფლამდე მუშაკზე დაკისრებულ მოვალეობათა შესასრულებლად მუშაკის ფაქტობრივად დაშვების მომენტიდან, რაც მოსდევს გათავისუფლების შესახებ უკანონო განკარგულების გაუქმების შესახებ ბრძანების გამოცემას.

უნდა აღინიშნოს, რომ სააღსრულებო წარმოებათა კანონი დაუყოვნებლივ აღსრულებას ითვალისწინებს არა მხოლოდ უკანონოდ გათავისუფლებული (დათხოვნილი) მუშაკის მიმართ, არამედ მათი არასწორად გადაყვანის დროსაც. სხვა სამუშაოზე უკანონოდ გადაყვანილი მუშაკის სამუშაოზე აღდგენის შესახებ გადაწყვეტილების დაუყოვნებლივ აღსრულების თაობაზე მითითებულია შრომის კოდექსში. ამიტომ სამუშაოზე აღდგენის შესახებ დაუყოვნებლივ აღსასრულებელ სასამართ-

ლოს გადაწყვეტილებაში იგულისხმება არა მხოლოდ მუშაკის უკანონოდ გათავისუფლებასთან დაკავშირებული გადაწყვეტილებები, არამედ მის უკანონო გადაყვანასთან დაკავშირებული გადაწყვეტილებებიც.

სამუშაოზე აღდგენის გადაწყვეტილების შეუსრულებლობის შედეგები განსაზღვრულია სააღსრულებო წარმოებათა კანონით.

დაუყოვნებლივ აღსასრულებელ გადაწყვეტილებათა აღსრულება საერთო წესებს ექვემდებარება. ამიტომ, როდესაც გამოიტანს დაუყოვნებლივ აღსრულების შესახებ გადაწყვეტილებას, სასამართლომ იმავდროულად უნდა გამოწეროს სააღსრულებო ფურცელი და ჩააბაროს იგი კრედიტორს მისი თხოვნით. როდესაც სასამართლო აკმაყოფილებს რამდენიმე მოთხოვნას, რომელთაგან ნაწილი მიქცეულია დაუყოვნებლივ აღსასრულებლად, ხოლო დანარჩენი ნაწილის დაუყოვნებლივ აღსრულება გადაწყვეტილებით არ არის გათვალისწინებული, სარეზოლუციო ნაწილში მიეთითება გადაწყვეტილების დაუყოვნებლივ აღსრულებაზე მხოლოდ ერთ ნაწილში. მაგალითად, მამობის დადგენისა და ალიმენტების გადახდევინების შესახებ სარჩელთა (მოთხოვნათა) დაკმაყოფილების დროს, მიეთითება იმაზე, რომ გადაწყვეტილება დაუყოვნებლივ აღსრულდება ალიმენტების გადახდევინების ნაწილში.

თუ სასამართლოს გადაწყვეტილებაში არ არის მითითებული მის დაუყოვნებლივ აღსრულებაზე, მაშინ ეს შეიძლება გამოსწორდეს სასამართლოს მიერ აღსრულების წესის შესახებ ცალკე განჩინების გამოტანის გზით. ასეთი განჩინება გამოიტანება სსსკ-ის 263-ე მუხლით დადგენილი წესით.

სსსკ-ის 268-ე მუხლის 1-ლ ნაწილში დაუყოვნებლივ აღსასრულებელ გადაწყვეტილებათა სანიმუშო ჩამონათვალია მოცემული, რადგან აღნიშნული მუხლის პირველი ნაწილის „ზ“ ქვეპუნქტით დასაშვებია პრაქტიკურად ყველა გადაწყვეტილების დაუყოვნებლივ შესრულება, რომელიც კი კანონიერ ძალაში არ არის შესული. მაგრამ დაუყოვნებლივ აღსრულება შესაძლებელია მხოლოდ გამონაკლისის წესით, თუ სახეზე იქნება კანონით გათვალისწინებული განსაკუთრებული გარემოებები. პირველყოვლისა, ამისათვის აუცილებელია მოსარჩელის განცხადება. თავის განცხადებაში მოსარჩელე ვალდებულია დაასაბუთოს მის სასარგებლოდ გამოტანილი გადაწყვეტილების დაუყოვნებლივ აღსრულების აუცილებლობა და წარადგინოს განსაკუთრებულ გარემოებათა არსებობის დამადასტურებელი მტკიცებულებები, რომელთა გამოც სასამართლო აქტის აღსრულების დაყოვნებამ შეიძლება მოსარჩელისთვის მნიშ-

ენელოვანი ზიანი გამოიწვიოს ან საერთოდ თავად აღსრულება გახდეს შეუძლებელი.

ზაზგასმით აღვნიშნავ, რომ აუცილებელი არ არის ზიანის ცნება მაინცდამაინც დაკავშირებული იყოს ქონებრივ დანაკარგებთან. მაგალითად, იმ პირთათვის, რომლებიც არასრულწლოვანს კანონიერი საფუძვლის გარეშე ამყოფებენ თავისთან, ბავშვის ჩამორთმევის შესახებ სარჩელის დაკმაყოფილების დროს, სასამართლოს გადაწყვეტილების აღსრულების გაჭიანურება საფრთხეს უქმნის ბავშვის ჯანმრთელობას ან სიცოცხლეს.

სახელმწიფო ჯილდოების ერთ-ერთი პირველი რიგის კანონისმიერი მემკვიდრისათვის გადაცემის დროს, რომლითაც მამკვიდრებელი იყო დაჯილდოვებული, კანონიერ ძალაში შესვლის შემდეგ გადაწყვეტილების აღსრულების პერსპექტივამ შეიძლება ამ საოჯახო რელიქვიის დაკარგვა ანდა დაზიანება გამოიწვიოს, რასაც მემკვიდრისათვის ქონებრივზე უფრო მეტი ღირებულება (მნიშვნელობა) აქვს. სასამართლო პრაქტიკისათვის ყოველთვის ის უნდა იყოს ამოსავალი, რომ გარემოებები, რომლებიც კანონიერ ძალაში შეუსვლელი გადაწყვეტილების დაუყოვნებლივ აღსრულების საშუალებას იძლევა, განსაკუთრებული ხასიათის უნდა იყოს და გამონაკლისს წარმოადგენდეს.

ამასთან, დაუშვებელი უნდა იყოს ამ საკითხის გადაწყვეტისადმი სუბიექტური მიდგომა, ხოლო ამ საკითხის თაობაზე მიღებულ განჩინებაში უნდა მიეთითოს შესაბამისი მოტივები ანუ უნდა მიეთითოს მიზეზები, რომელთა გამოც სასამართლო მოვიდა აღსრულების ასეთი წესის გამოყენების აუცილებლობის შესახებ დასკვნამდე, მაგალითად, საჭიროა დროული გოსპიტალიზაცია მკურნალობის კურსის ჩასატარებლად და (ან) ოპერატიულად ჩარევისათვის და დაყოვნება საფრთხეს უქმნის პირის სიცოცხლესა და ჯანმრთელობას.

სასამართლოს გადაწყვეტილების დაუყოვნებლივ აღსრულების საკითხზე გამოტანილი განჩინება, მიუხედავად იმისა, გამოტანილია თუ არა იგი გადაწყვეტილების მიღების დროს ან შემდგომში, დაკმაყოფილებულია თუ არა მოსარჩელის განცხადება დაუყოვნებლივ აღსრულების თაობაზე, თუ ამაზე მას უარი ეთქვა, შეიძლება გასაჩივრდეს. იმავედროულად, კერძო საჩივრის შეტანა არ აჩერებს იმ განჩინების მოქმედებას, რომლითაც სასამართლოს მიერ გამოტანილი გადაწყვეტილება მიქცეულია დაუყოვნებლივ აღსასრულებლად.

გადაწყვეტილების დაუყოვნებლივ აღსრულების საკითხი სასამართ-

ლოს წინაშე შეიძლება დაისვას მის მიერ გადაწყვეტილების გამოტანა-
აძღე. ამ შემთხვევაში სასამართლო სხდომაზე, რომელზეც ეს საქმე
იხილება არსებითად, მოსარჩელის განცხადების განხილვის შემდეგ,
შესაძლებელია ამ საკითხის გადაწყვეტა გადაწყვეტილების გამოტანას-
თან ერთად. თუმცა სასამართლოს მსჯელობა გადაწყვეტილების დაუყ-
ოვნებლივ აღსრულების შესახებ საკითხის გადაწყვეტასთან მიმართუბა-
ში, უნდა გაფორმდეს ცალკე სასამართლო აქტის სახით, სახელდობრ,
განჩინებით. სარჩელის დაკმაყოფილებაზე უარის თქმის დროს ასეთი
განჩინება არ გამოიტანება.

კანონიერ ძალაში შეუსვლელი გადაწყვეტილების დაუყოვნებლივ
აღსასრულებლად მიქცევის შესახებ განცხადება შეიძლება შეტანილ
იქნეს გადაწყვეტილების გამოტანის შემდეგაც. ასეთ შემთხვევაში მოსა-
რჩელის განცხადება განიხილება ცალკე სასამართლო სხდომაზე ყველა
პირის დაბარებით, ვინც საქმეში მონაწილეობს, იმ პირთა გამოუცხადე-
ბლობა, რომელთაც სასამართლო სხდომის დროისა და ადგილის შესახ-
ებ ეცნობათ, არ დააბრკოლებს მოსარჩელის განცხადებაში დაყენებული
საკითხის განხილვას.

გამოტანილი გადაწყვეტილების დაუყოვნებლივ აღსასრულებლად
მიქცევის შესახებ განცხადების განხილვის დროს, სასამართლომ ყურა-
დლების მიღმა არ უნდა დატოვოს მოპასუხის ინტერესებიც.

ამ მიზნით შესაძლებელია მოსარჩელეს წაეყენოს იმ ღონისძიებათა
(ზომების) მიღების მოთხოვნა, რომლებიც მიმართულია გადაწყვეტილების
აღსრულების შებრუნების უზრუნველსაყოფად სააპელაციო ან საკასა-
ციო წესით მისი გაუქმების შემთხვევაში. კერძოდ, მოსარჩელისაგან
მოთხოვნილ იქნეს შესაბამისი ფულადი საშუალებების სასამართლოს
სადეპოზიტო ანგარიშზე შეტანა, საბანკო გარანტიის, თავდებობის ან
სხვა ფინანსური უზრუნველყოფის წარმოდგენა. გადაწყვეტილების გაუქმე-
ბის შემთხვევაში აღსრულების შებრუნების უზრუნველყოფის ოდენო-
ბის (მოცულობის) და საშუალების შესახებ საკითხს სასამართლო
წყვეტს საკუთარი ინიციატივით, მაგრამ, როგორც წესი, მხარეთა მო-
საზრებების გათვალისწინებით. მოსარჩელის უარი შეასრულოს სასა-
მართლოს მოთხოვნა უზრუნველყოს გადაწყვეტილების აღსრულების
შებრუნება მისი გაუქმების შემთხვევაში, შეიძლება გახდეს დაუყოვნებლივ
აღსასრულებლად გადაწყვეტილების მიქცევის შესახებ განცხადების
დაკმაყოფილებაზე უარის თქმის საფუძველი.

§5. სასამართლო გადაწყვეტილების კანონიერი ძალა

1. სასამართლოს გადაწყვეტილების კანონიერ ძალაში შესვლის სა-
მართლებრივი შედეგები. სასამართლო გადაწყვეტილების კანონიერი ძალა:
მისი სამართლებრივი მოქმედებაა, რაც იმაში ვლინდება, რომ უფლებე-
ბისა და მათ საფუძვლად არსებული ფაქტების არსებობა ან არარსებობა
საბოლოოდ დგინდება, აგრეთვე სასამართლოს გადაწყვეტილებით დად-
გენილი უფლებები უდავოდ უნდა განხორციელდეს უფლებამოსილ პირ-
თა მოთხოვნით. სასამართლო გადაწყვეტილების მატერიალურ-სამართ-
ლებრივი შედეგები იმის შედეგად დგება, რომ სასამართლოს გადაწყ-
ვეტილება ახდენს კონკრეტული ურთიერთობის სანქციონირებას, რომ-
ლის აბსტრაქტული გამოხატულება მოცემულია სამართლის ნორმაში.

სამოქალაქო-საპროცესო კოდექსის 264-ე მუხლით განსაზღვრულია,
თუ როდის შედის კანონიერ ძალაში სასამართლოს გადაწყვეტილებები.
გადაწყვეტილების კანონიერი ძალა ვლინდება რიგ სამართლებრივ
თვისებებში. მათგან პირველია ისეთი თვისება, როგორცაა გადაწყვეტილებ-
ის უდავობა, რაც იმაში მდგომარეობს, რომ დაუშვებელია კანონიერ
ძალაში შესული გადაწყვეტილების სააპელაციო ან საკასაციო წესით
გასაჩივრება. აქედან გამომდინარე, სასამართლოსათვის უდავობა ნიშ-
ნავს, რომ კანონიერ ძალაში შესული გადაწყვეტილების გასაჩივრები-
სას, სააპელაციო და საკასაციო ინსტანციის სასამართლოებს არა აქვთ
უფლება შეამოწმონ ასეთი გადაწყვეტილების კანონიერება და დას-
აბუთებულობა. კანონიერ ძალაში შესული გადაწყვეტილებით (განჩინებით)
დამთავრებული საქმის განახლება დასაშვებია მხოლოდ მაშინ, თუ არ-
სებობს გადაწყვეტილების ბათილობის ან ახლად აღმოჩენილ გარემოე-
ბათა გამო საქმის განახლების საფუძვლები. ეს თვისება გადაწყვეტილე-
ბას ანიჭებს სტაბილურობის თვისებას, რაც უზრუნველყოფს სამო-
ქალაქო ბრუნვაში სამართლებრივი ურთიერთობების სიმტკიცეს.

გადაწყვეტილებას რომ ეს თვისება არ ჰქონდეს, მხარეებს უფლება
ექნებათ დაუსრულებლად გაასაჩივრონ ერთი და იგივე გადაწყვეტილება
დროითი ფარგლებით რაიმე შეზღუდვის გარეშე, ხოლო სასამართლო
იძულებული იქნება შეამოწმოს იგი სააპელაციო და საკასაციო წესით,
რაც შეუძლებელს გახდის აღსრულებას.

ამდენად, უდავობის თვისებას აბსოლუტური ხასიათი აქვს მხოლოდ
კანონიერ ძალაში შესული გადაწყვეტილების სააპელაციო და საკასაციო

წესით გასაჩივრების მიმართ, რამეთუ კანონით გათვალისწინებული საფუძველების არსებობისას კანონიერ ძალაში შესული გადაწყვეტილებით დაბთავრებული საქმისწარმოება შესაძლებელია განახლდეს.

კანონიერ ძალაში შესული გადაწყვეტილების შემდეგი თვისებაა განსაკუთრებულია. სასამართლო გადაწყვეტილების განსაკუთრებულობაში იგულისხმება, რომ საქმის მონაწილეთ და მათ უფლებამონაცვლებს აღარ აქვთ უფლება ხელმეორედ მიმართონ სასამართლოს სარჩელით ან განცხადებით საქმეზე იმავე მხარეებს (ან მათ უფლებამონაცვლებს) შორის იმავე საგანზე (იმავე მოთხოვნით) და იმავე გარემოებებზე (სარჩელის საფუძველი) დაყრდნობით. მხარეებსა (საქმის მონაწილეებს) და მათ უფლებამონაცვლებს არა აქვთ უფლება სადავო გახადონ სხვა პროცესში, სხვა სარჩელზე (განცხადებაზე) სასამართლოს მიერ დადგენილი ფაქტები და სამართალურთიერთობები. სასამართლოსათვის ეს ნიშნავს, რომ მას გადაწყვეტილების კანონიერ ძალაში შესვლის შემდეგ არა აქვს უფლება მიიღოს და განიხილოს იგივეობრივი მოთხოვნები, ანუ განცხადებები სასარჩელო მოთხოვნების შესახებ, რომლებიც იმავე საფუძველიდან გამომდინარეობს. თუ იმ გადაწყვეტილების კანონიერ ძალაში შესვლის შემდეგ, რომლითაც მოპასუხეს დაეკისრა პერიოდული გადასახდელები, (გადაწყვეტილება კი მისი გამოტანის მომენტიანათვის იყო კანონიერი, დასაბუთებული და სამართლიანი) შეიცვალა ის გარემოებები, რომლებიც გავლენას ახდენენ გადასახდელების ოდენობასა ან მათ ხანგრძლივობაზე, (ე.ი. გადაწყვეტილება კარგავს დასახელებულ თვისებებს) თითოეულ მხარეს უფლება აქვს ახალი სარჩელით მოითხოვოს გადასახდელების ვადებისა და ოდენობის შეცვლა. (ახალი გადაწყვეტილების გამოტანა) ეს არ იქნება იგივეობრივი მოთხოვნის დაყენება, რამეთუ ამ შემთხვევაში სასამართლო განხილვის საგანია ახალი მოთხოვნა. ამ დროს უნდა მოხდეს ახალი გადაწყვეტილების გამოტანა, რომელიც კანონიერ ძალაში შევა საერთო წესით. მაგრამ ამ ახალმა გადაწყვეტილებამ არ უნდა შეცვალოს და არ უნდა გააუქმოს ძველი გადაწყვეტილება. ეს განპირობებულია გადასახდელების ოდენობის შეცვლის აუცილებლობით, რომელიც პერიოდულ ხასიათს ატარებს ან მათი ხანგრძლივობით. არ დაიშვება წინა გადაწყვეტილების გადასინჯვა (რევიზია). იმედროულად, მხარეთა განგრძობად სამართალურთიერთობებზე გამოტანილი გადაწყვეტილების კანონიერ ძალაში შესვლის შემდეგ (პერიოდული გადასახდელების დაკისრება და ა.შ.) შეიცვალა გარემოებები, რომელთაც

ეფუძნება გადაწყვეტილება, თითოეულ მხარეს ახალი სარჩელის აღძვრით უფლება აქვს მოითხოვოს ახალი გადაწყვეტილების გამოტანა.

იგივეობრივი სარჩელის წარდგენა და განხილვა დაუშვებელია, თუ არსებობს კანონიერ ძალაში შესული სასამართლოს განჩინება საქმისწარმოების შეწყვეტის შესახებ მოსარჩელის მიერ სარჩელზე უარის თქმის ან მორიგების გამო.

სასამართლოსადმი ხელმოკრულ მიმართვა დაუშვებელია სსსკ 272-ე მუხლში ჩამოთვლილი სხვა საფუძვლებითაც საქმისწარმოების შეწყვეტის შემთხვევაშიც. გადაწყვეტილები, რომლებიც მიღებულია იმ პირთა სარჩელებზე, რომლებიც გამოდიან სხვა ფიზიკურ პირთა უფლებებისა და ინტერესების დასაცავად, სავალდებულოა იმ პირთათვის, რომელთა ინტერესების დასაცავადაც აღიძრა სარჩელი, დაწყებულ და განხილულ იქნა საქმე. გადაწყვეტილების ამ თვისების მნიშვნელობა ისაა, რომ ის კრძალავს დაუსრულებელ დავას ერთსა და იმავე საგანზე და იმავე საფუძვლით, უზრუნველყოფს რა გადაწყვეტილების სტაბილურობას და გადაწყვეტილებაში ასახული მითითებების იძულებით განხორციელებას.

გადაწყვეტილების ისეთი თვისება, როგორც სავალდებულობაა, ნიშნავს, რომ გადაწყვეტილების მოქმედება ვრცელდება ყველა პირზე, მიუხედავად იმისა, იყო თუ არა მათი უფლებები და ინტერესები სასამართლო განხილვის საგანი. გადაწყვეტილება გაელენას ახდენს იმ პირთა ქცევაზეც, რომლებიც არ მონაწილეობდნენ საქმეში, მაგრამ რომლებსაც ასე თუ ისე შეეხებათ გადაწყვეტილება (სსსკ-ის მე-10-ე მუხლი).

სასამართლო გადაწყვეტილების სავალდებულობაში იგულისხმება მისი ისეთი თვისება, რომლის თანახმადაც ნებისმიერი ორგანო და პირი ვალდებულია თავისი მოქმედებები დაუმორჩილოს სასამართლო გადაწყვეტილებას, მათ არა აქვთ უფლება გააუქმონ ან შეცვალონ იგი, სასამართლოს მიერ გადაწყვეტილ საკითხთან დაკავშირებით გამოიტანონ ახალი გადაწყვეტილება, რომელიც კანონიერ ძალაში შესული სასამართლო გადაწყვეტილების საწინააღმდეგო იქნება. ისინი ვალდებული არიან ხელი შეუწყონ კანონიერ ძალაში შესული გადაწყვეტილების აღსრულებას, შეასრულონ სასამართლო აღმასრულებლის მოთხოვნები და არა აქვთ უფლება თავიანთი ქმედებები გაამართლონ იმ ვარაუდზე დაყრდნობით, რომ კანონიერ ძალაში შესული გადაწყვეტილება არასწორია. კომპეტენტური სახელმწიფო ორგანოები და თანამდებობის პირები ვალდებული არიან შეასრულონ აუცილებელი მოქმედებები კანონიერ

ძალაში შესული გადაწყვეტილებით დადგენილი უფლებების გასაფორმებლად და რეგისტრაციისათვის; მაგალითად, თუ სასამართლო დაადგენს მამობას, ამის საფუძველზე სარ-ო ვალდებულია გასცეს ბავშვის დაბადების მოწმობა, რომელშიც მამად ჩაიწერება მოპასუხე, ასევე ეს ორგანო ვალდებულია გასცეს განქორწინების მოწმობა, ნოტარიუსი ვალდებულია გასცეს სამკვიდრო მოწმობა და ა.შ.

გადაწყვეტილების (განჩინების, დადგენილების) სავალდებულოება დაინტერესებულ პირებს არ ართმევს შესაძლებლობას მიმართონ სასამართლოს უფლებებისა და კანონიერი ინტერესების დასაცავად, რომელთა შესახებ დავა არ იყო განხილული და გადაწყვეტილი (მაგალითად, თუ სუბიექტს შეეძლო საქმეში შესვლა დამოუკიდებელი მოთხოვნის მქონე მესამე პირად, მაგრამ ვერ მოასწრო ეს სასამართლო გადაწყვეტილების გამოტანამდე, მას შეუძლია მიმართოს სასამართლოს დამოუკიდებელი სარჩელით. სხვა მაგალითი: თუ მხარეებს შორის უკვე გადაწყვეტილ იქნა დავა და შემდეგ შეიცვალა სარჩელის საგანი ან საფუძველი, იმავე მხარეებს უფლება აქვთ აღძრან ერთმანეთის მიმართ ახალი მოთხოვნები). კანონიერ ძალაში შესული სასამართლო გადაწყვეტილების სავალდებულოება, თავის მხრივ, განპირობებულია კანონის ზოგადსავალდებულობით, რომლის საფუძველზეც გამოტანილია გადაწყვეტილება. კანონიერ ძალაში შესულ სასამართლო დადგენილებათა სავალდებულობას ყველა იმ პირისათვის აქვს მნიშვნელობა, რომელთა მოქმედებებსაც განსაზღვრავს სასამართლო გადაწყვეტილებით დადასტურებული უფლებები სხვა პირებთან ურთიერთობაში.

კანონიერ ძალაში შესულ გადაწყვეტილებას ახასიათებს პრეიუდიციულობის თვისება. სასამართლო გადაწყვეტილების პრეიუდიციულობა საქმის მონაწილეთა მიმართ გულისხმობს, რომ საქმის მონაწილეებსა და მათ უფლებამონაცვლეებს არა აქვთ უფლება სადავო გახადონ (უარყონ), ხოლო სასამართლოს მიმართ გულისხმობს, რომ მას უფლება არა აქვს გამოიკვლიოს სხვა პროცესში, კანონიერ ძალაში შესული გადაწყვეტილებით დადგენილი ფაქტები და სამართალურთიერთობები.

გადაწყვეტილების ამ თვისებიდან გამომდინარე, სასამართლოს მიერ დადგენილი და გადაწყვეტილებაში დაფიქსირებული ფაქტები და სამართალურთიერთობები არ შეიძლება ეჭვქვეშ დადგეს და განმეორებით იქნეს გამოკვლეული სხვა საქმის განხილვის დროს, რომელშიც იგივე პირები მონაწილეობენ.

იმ პირთათვის, რომლებიც არ მონაწილეობდნენ წინა პროცესში, კანონიერ ძალაში შესული გადაწყვეტილებით დადგენილ ფაქტებსა და სამართალურთიერთობებს პრეიუდიციული მნიშვნელობა არა აქვთ და მათ არ შეუძლიათ სადავოდ აქციონ ისინი სხვა პროცესში, რომელშიც თავიანთ უფლებებსა და ინტერესებს იცავენ.

კანონიერ ძალაში შესული გადაწყვეტილებით დადგენილი სამართალურთიერთობები და იურიდიული ფაქტები (რომლებიც საუფუძვლად უდევს მხარეთა მოთხოვნებს) არსებულად ითვლება, ანუ მხარემ ხელახლა აღარ უნდა დაამტკიცოს მათი არსებობა მანამ, სანამ მოქმედებს გადაწყვეტილების კანონიერი ძალა, ე.ი. სანამ გადაწყვეტილება არ გაუქმებულია. მეორე მხარეს, რომელიც უარყოფს მოსარჩელის მოთხოვნებს, არა აქვს უფლება სასამართლოს მიერ მანამდე უკვე დადგენილი ფაქტებისა და გარემოებების უარსაყოფად წარადგინოს მტკიცებულებები, აგრეთვე სასამართლოსაგან მოითხოვოს ამ მტკიცებულებათა გამოკვლევა და საქმეზე დართვა.

სამოქალაქო საქმეებზე გადაწყვეტილებათა პრეიუდიციული კავშირის მაგალითია ძირითად და სარეგრესო სარჩელებზე გამოტანილი გადაწყვეტილებების ურთიერთმოქმედება. ვთქვათ, თუ სასამართლო დაადგენს დაზარალებულისადმი რამდენიმე პირის მიერ ზიანის ერთობლივად მიყენების ფაქტს და თავისი გადაწყვეტილებით ზიანის მიმყენებლებს ცნობს სოლიდარულ მოპასუხებად, მაშინ იმ პირს, რომელმაც სრულად აანაზღაურა ზიანი, აქვს რეგრესის უფლება დანარჩენი სოლიდარული მოვალეების მიმართ, გადახდილი ანაზღაურების ოდენობით. სარეგრესო სარჩელის განხილვისას, სასამართლოსთვის უკვე ამოსავალი იქნება ის, რომ წინა გადაწყვეტილებით დადგენილია ვალდებულებითი სამართალურთიერთობების არსებობა დაზარალებულსა და ზიანის მიმყენებლებს შორის და მოპასუხეებს აკისრიათ სოლიდარული პასუხისმგებლობა.

სასამართლო პრაქტიკაში ყველაზე უფრო ხშირად საუბარია აღიარებით სარჩელზე გამოტანილი სასამართლოს გადაწყვეტილების პრეიუდიციის შესახებ, რომელსაც ასეთი მნიშვნელობა აქვს მიკუთვნებით სარჩელზე გამოტანილი სასამართლოს გადაწყვეტილებისათვის. მაგალითად, მამად ცნობა სასამართლო გადაწყვეტილებით, ნიშნავს, რომ ეს პირი ველარ გახდის სადავოდ მამობას სხვა პროცესში, მაგალითად მისგან აღიშენების გადახდევინების შესახებ პროცესში.

სამოქალაქო საქმეზე გამოტანილი კანონიერ ძალაში შესული გადაწყვეტილების პრეიუდიციულობა ვრცელდება არა მხოლოდ სამოქალაქო

სამართალწარმოების წესით სხვა საქმის განხილვაზე. კანონიერ ძალაში შესული სასამართლოს გადაწყვეტილება სამოქალაქო საქმეზე, სავალდებულოა სისხლის სამართლის საქმის განმხილველი სასამართლოსთვის მხოლოდ იმ საკითხზე. ჰქონდათ თუ არა ადგილი მოვლენას (კონკრეტულ შემთხვევას) ან მოქმედებას. ბრალდებულის ბრალეულობის საკითხი მხოლოდ სისხლის სამართლის საქმის განმხილველი სასამართლოს გადასაწყვეტია. სამოქალაქო საქმეზე გამოტანილი გადაწყვეტილების პრეიუდიციის შესახებ სისხლის სამართლის საქმისათვის, საუბარი შეიძლება იყოს, თუ სამოქალაქო საქმის განხილვა (გადაწყვეტა) წინ უსწრებდა სისხლის სამართლის საქმის განხილვას. თუ ერთი და იგივე ქმედება (დანაშაული) სამოქალაქო და სისხლის სამართლის პროცესში ერთდროული განხილვის საგანია, მაშინ სასამართლო ვალდებულია შეაჩეროს სამოქალაქო საქმისწარმოება (სსსკ-ის 279-ე მუხლის „დ“ ქვეუნიქტი), როცა დაზარალებულის მიერ აღძრული სამოქალაქო სარჩელის ბედი დამოკიდებულია განსასჯელის მიერ ჩადენილი დანაშაულებრივი ხასიათის ქმედებების დადგენაზე. სხვა შემთხვევებში სასამართლოს უფლება აქვს განიხილოს არსებითად სამოქალაქო საქმე ისე, რომ არ დაელოდოს განაჩენის გამოტანას. მაგალითად, დაზარალებულმა დამოუკიდებლად აღძრა სამოქალაქო სამართალწარმოების წესით სარჩელი, რომელიც გამომდინარეობს ზიანის მიყენების ვალდებულებიდან. ეს სარჩელი უნდა განიხილოს და გადაწყვიტოს სასამართლომ იმ გარემოების მიუხედავად, რომ ზიანის მიმყენებლის ქმედებები სისხლის სამართლებრივადაც დასჯადია.

4) სამოქალაქო საქმეზე გამოტანილ სასამართლოს გადაწყვეტილებაში ასახულ დასკვნებს იურიდიული მოქმედებებისა და მოვლენების არსებობის ან არარსებობის ფაქტის თაობაზე, შეიძლება ჰქონდეთ პრეიუდიციული მნიშვნელობა სისხლის სამართლის საქმის განმხილველი სასამართლოსათვის იმ შემთხვევებში, როცა:

1) გადაწყვეტილებით დადგენილია ისეთი მოქმედების არსებობის ფაქტი, რომელიც სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობის საფუძველია. ეს ფაქტი შედის ბრალდების ფორმულირებაში (მოსარჩელის ან მოპასუხის მიერ მტკიცებულების სახით ყალბი დოკუმენტის წარდგენა – სსსკ-ის 137-ე მუხლი);

2) გადაწყვეტილებით პირს დაეკისრა სამოქალაქო-სამართლებრივი ვალდებულება, რომლის შეუსრულებლობა სისხლისსამართლებრივ პა-

სუხისმგებლობას იწვევს (ალიმენტების გადახდისაგან ბოროტად თავის არიდება – სისხლის სამართლის კოდექსი);

3) გადაწყვეტილებით დადგენილია იურიდიული მოვლენის (ხლომილების) არსებობა, რომელიც ზიანის მიმყენებელს ათავისუფლებს მისი ანაზღაურების ვალდებულებისაგან (ზიანის მიყენება მომეტებული საფრთხის წყაროს მიერ დაუძლეველი ძალის პირობებში – სამოქალაქო კოდექსი);

4) გადაწყვეტილებით დადგენილია იურიდიული მოქმედების არარსებობა (მატერიალური ფასეულობების დანაკლისის არარსებობა).

გადაწყვეტილების პრეიულიციული მოქმედება ზღვარდაუდებელი როდია, ის ყოველთვის შემოფარგლულია სასამართლოს მიერ კონკრეტულად დადგენილი ფაქტითა და სამართალურთიერთობით და მოცემული საქმის განხილვაში მონაწილე პირთა წრით. (სსსკ-ის 106-ე მუხლის „ბ“ პუნქტი). აქედან გამომდინარე, გადაწყვეტილებას პრეიულიციული მნიშვნელობა ექნება ორი პირობის არსებობისას:

1) სხვა პროცესში სასამართლო განიხილავს იმ ფაქტებსა და სამართალურთიერთობებს, რომლებიც უკვე დადგენილია კანონიერ ძალაში შესული გადაწყვეტილებით;

2) აღნიშნულ პროცესში მონაწილეობენ იგივე პირები, რომლებიც წინა პროცესში მონაწილეობდნენ და მათ მიმართ არის გადაწყვეტილება გამოტანილი.

თუ აღნიშნულ ფაქტებსა და სამართალურთიერთობებს ახალ პროცესში სადავოს ხდიან სხვა პირები, სასამართლო გადაწყვეტილებას გამოიტანს სასამართლო სხდომაზე გამოკვლეული მტკიცებულებების საფუძველზე.

ზემოთ განხილული თვისებები, რომელთაც სასამართლო გადაწყვეტილება იძენს კანონიერ ძალაში შესვლის შემდეგ, კერძოდ კი: უდავობა, განსაკუთრებულობა, სვალდებულობა და პრეიულიციულობა, ქმნიან იმ საფუძველს, რომელზეც აღმოცენდება ისეთი მნიშვნელოვანი თვისება, როგორიც აღსრულებადობაა. სწორედ ამ თვისების განხორციელების დროს მიიღწევა მართლმსაჯულების საბოლოო მიზანი კონკრეტულ საქმეზე – სადავო სამართალურთიერთობის სუბიექტების დარღვეული ან სადავო უფლებებისა და კანონიერი ინტერესების რეალური დაცვა.

აღსრულებადობა სასამართლო გადაწყვეტილების იძულებითი განხორციელების შესაძლებლობაა ვალდებული პირის ნების საწინააღმდეგოდ.

სსსკ-ის 267-ე მუხლის თანახმად, გადაწყვეტილების იძულებითი

აღსრულება დასაშვებია მისი კანონიერ ძალაში შესვლის შემდეგ. მხოლოდ გამონაკლის შემთხვევებში დაიშვება ამ წესიდან გადახვევა (იხ. სსსკ-ის 268-ე მუხლი).

ყველა საქმეზე გამოტანილი გადაწყვეტილება სავალდებულოა, მაგრამ ყველას იძულებითი აღსრულება როდია შესაძლებელი. აღსრულებადობის თვისება აქვთ მხოლოდ მიკუთვნებით სარჩელებზე გამოტანილ გადაწყვეტილებას, რამეთუ სწორედ მასშია ასახული ის მითითება, რომელიც მოვალეს რაიმე მოქმედების შესრულებას ავალდებულებს უფლებამოსილი პირის სასარგებლოდ. რაც შეეხება აღიარებით სარჩელის გამო გამოტანილ გადაწყვეტილებას, როგორც წესი, ის არ მოითხოვს რაიმე კონკრეტული მოქმედებების განხორციელებას სადავოდ ქცეული უფლებების დასაცავად. მისი სავალდებულობისათვის საკმარისია სასამართლოს მიერ გარკვეული ფაქტების (გარემოებების) ან სამართალურთიერთობების აღიარება (მაგალითად, მამობის დადგენა). აღიარებით სარჩელზე გამოტანილი გადაწყვეტილება არ არის სააღსრულებო ფურცლის გაცემის საფუძველი და არ საჭიროებს იძულებით განხორციელებას.

კანონიერ ძალაში შესული გადაწყვეტილება იძენს შეუცვლელობის თვისებას (სსსკ-ის 265-ე მუხლი). შეუცვლელობა მდგომარეობს იმაში, რომ გადაწყვეტილების გამომტან სასამართლოს (მოსამართლეს) არ შეუძლია თვითონ გააუქმოს ან შეცვალოს გადაწყვეტილება, რაც უზრუნველყოფს სასამართლო გადაწყვეტილების სიმტკიცეს.

2. სასამართლო გადაწყვეტილების მოქმედების ფარგლები. გადაწყვეტილების კანონიერი ძალის მოქმედება ზღვარდაუდებელი არ არის. გადაწყვეტილების კანონიერ ძალას აქვს ობიექტური და სუბიექტური ფარგლები და არ ვრცელდება იმ პირებზე, რომლებიც არ მონაწილეობდნენ საქმეში და ფაქტებსა და სამართალურთიერთობებზე, რომლებიც არ ყოფილა განხილვის საგანი. სასამართლოს გადაწყვეტილება, როგორც სამართლის შეფარდების აქტი, ყოველთვის კონკრეტულ უფლებებსა და კანონიერ ინტერესს ეხება. ნორმატიული აქტისაგან განსხვავებით გადაწყვეტილებას აქვს ზემოქმედების მკაცრად ინდივიდუალური ხარისხის ობიექტი — მატერიალური სამართალურთიერთობა ან იურიდიული ინტერესი.

ობიექტური ფარგლების მიხედვით, გადაწყვეტილების კანონიერი ძალა ვრცელდება მხოლოდ იმ სადავო სამართალურთიერთობებსა და იურიდ-

იულ ფაქტებზე (მატერიალურ-სამართლებრივ მოთხოვნაზე), რომლებიც დაადგინა სასამართლომ საქმის განხილვის დროს. ყველა სხვა ურთიერთობაზე, რომელიც არ წარმოადგენს გადაწყვეტილების საგანს, აგრეთვე, ფაქტობრივ გარემოებებზე, რომლებიც გადაწყვეტილების გამოტანის შემდეგ წარმოიშვა, მისი კანონიერი ძალა არ ვრცელდება. გადაწყვეტილებით დადგენილი ობიექტური ფარგლები შემდეგ აღარ შეიძლება შეიცვალოს, რაც უზრუნველყოფილია გადაწყვეტილების სავალდებულობით. სასამართლოს აქვს ერთადერთი შესაძლებლობა გადაწყვეტილებით უკვე დადგენილი ფარგლების კორექტირებისა დამატებითი გადაწყვეტილების გამოტანის სახით.

სასამართლო გადაწყვეტილების სუბიექტური ფარგლები ვრცელდება მასში მითითებულ პირთა წრეზე (საქმის მონაწილეებზე), რომლებიც სასამართლოს მიერ გამოკვლეული მატერიალურ-სამართლებრივი ურთიერთობის სუბიექტები იყვნენ, ესენი არიან მხარეები, დამოუკიდებელი მოთხრენით მესამე პირი, როგორც სათანადო, ისე არასათანადო მხარე პროცესში მათი ერთდროულად მონაწილეობის შემთხვევაში. გადაწყვეტილების კანონიერი ძალა ვრცელდება მათ უფლებამონაცვლებზეც. სუბიექტური ფარგლები გვაძლევს სასამართლოს გადაწყვეტილებაში განმტკიცებული მითითების პერსონიფიცირების შესაძლებლობას. რაც ეხება დავის საგანზე დამოუკიდებელი მოთხოვნის არმქონე მესამე პირებს გადაწყვეტილების კანონიერი ძალის მოქმედება მათზე არ ვრცელდება.

იმ გაგებით, როგორც ეს დადგენილია სსსკ-ის მე-10-ე მუხლით (სასამართლო გადაწყვეტილებათა სავალდებულობა), სასამართლო გადაწყვეტილების მოქმედება არ არის შეზღუდული სუბიექტური ფარგლებით. მაგრამ გადაწყვეტილების, როგორც სამართალშეფარდების აქტის მოქმედება ვრცელდება მხოლოდ იმ პირებზე, რომელთა უფლებები და მოვალეობებიც გახდა სასამართლო განხილვის საგანი და აისახა საქმეზე მიღებულ გადაწყვეტილებაში. ამიტომაც, რომ გადაწყვეტილება უნდა გაუქმდეს, თუ სასამართლომ გადაწყვიტა იმ პირთა უფლებამოვალეობების საკითხი, რომლებიც არ იყვნენ ჩაბმული საქმეში მონაწილეობის მისაღებად და არ იყვნენ სასამართლოს მიერ გამოკვლეული სამართალურთიერთობის სუბიექტები. ამრიგად, სასამართლოს გადაწყვეტილების კანონიერი ძალის სუბიექტური ფარგლები ნიშნავს, რომ კანონიერი ძალა ვრცელდება საქმის შედეგით, სასამართლოს გადაწყვეტილებით იურიდიულად დაინტერესებულ პირებზე მხოლოდ იმ პირო-

ბით, რომ ეს პირები ჩაბმული იქნენ საქმეში მონაწილეობის მისაღებად, ან პროცესში შევიდნენ საკუთარი ინიციატივით. დაბოლოს, სასამართლო გადაწყვეტილების კანონიერი ძალის ობიექტური ფარგლების შესახებ საკითხი მჭიდროდაა დაკავშირებული გადაწყვეტილების კანონიერი ძალის სუბიექტურ ფარგლებთან. მაგალითად, იურიდიული ფაქტებისა და სამართალურთიერთობების შესახებ სასამართლოს დასკვნებს ერთ გადაწყვეტილებაში პრეიუდიციული მნიშვნელობა აქვს სხვა საქმეზე გამოტანილი გადაწყვეტილებისათვის მხოლოდ იმ პირთა მიმართ, რომელთა მიმართაც გამოტანილ იქნა ეს დასკვნა და რომლებიც მონაწილეობდნენ თავდაპირველად (მანამდე) განხილულ საქმეში.

§6. პირველი ინსტანციის სასამართლოს განჩინება

1. ზოგადი დებულებანი. განჩინებით საქმე არსებითად ვერ გადაწყდება. განჩინებით სასამართლო (მოსამართლე) არსებითად წყვეტს მხოლოდ საპროცესო (პროცედურულ) საკითხებს, ადგენს პროცედურული თანმიმდევრობის მომენტებს სამოქალაქო საქმის აღძვრის სტადიიდან დაწყებული საქმის მთელი წარმოების განმავლობაში. ისევე როგორც გადაწყვეტილება, განჩინებაც სავალდებულოა შესასრულებლად. თითოეული განჩინება საპროცესო-სამართლებრივ ფაქტს წარმოადგენს, რომელიც წარმოშობს, ცვლის ან წყვეტს საპროცესო ურთიერთობებს.

2. განჩინებათა კლასიფიკაცია. პირველი ინსტანციის სასამართლოს განჩინებათა კლასიფიკაციის კრიტერიუმია მათი მიმართება საქმის მთვარი საკითხისადმი, სამოქალაქო საქმის არსებითად გადაწყვეტისადმი. ამ კრიტერიუმის მიხედვით შეიძლება განავსხვაოთ სასამართლო განჩინებათა ზუთი სახე:

1. განჩინებები, რომლებითაც მთავრდება პროცესი დავის მოწესრიგებით. მათ მიეკუთვნება: 1) საქმისწარმოების შეწყვეტის განჩინება გამოტანილი მოსარჩელის მიერ სარჩელზე უარის თქმის გამო; 2) მხარეთა მორიგების დამტკიცება. თუ მხარეები მორიგდნენ ან მოსარჩელემ უარი თქვა სარჩელზე სასამართლო გადაწყვეტილების გამოტანის შემდეგ, ზემდგომი ინსტანციის სასამართლო ერთდროულად, მორიგების დამტკიცებასთან და მოსარჩელის ამგვარი უარის მიღებასთან ერთად თავისი განჩინებით აუქმებს სასამართლო გადაწყვეტილებას და წყვეტს საქმისწარმოებას. გადაწყვეტილება ამგვარი განჩინებებისაგან იმით განსხვავდება,

რომ გადაწყვეტილებით სასამართლო არსებითად წყვეტს მხარეთა შორის წამოჭრილ დავას.

2. განჩინებები, რომლებიც აფერხებენ პროცესის წარმოშობას ან ამთავრებენ პროცესს (წყვეტენ საქმისწარმოებას) დავის გადაწყვეტის (მოწესრიგების) გარეშე, როცა არ არსებობს კანონიერი საფუძველი საქმის აღსაძვრელად და სასამართლო განხილვისათვის. მათ მიეკუთვნება: 1) სარჩელის მიღებაზე უარის თქმის განჩინება; 2) საქმისწარმოების შეწყვეტის განჩინება სსსკ-ის 272-ე მუხლში მითითებული საფუძველებით („გ“ და „დ“ პუნქტების გარდა); 3) სარჩელის განუხილველად დატოვების განჩინება.

ამ სახის განჩინებები დავის არსს არ შეეხება. მათი შინაარსი შეეხება მხოლოდ იმას, რომ სხვადასხვა საფუძველის გამო დაუშვებელია (შეუძლებელია) დავის განხილვა და გადაწყვეტა მოცემულ სასამართლოში ან სასამართლო ორგანოებში საერთოდ. ამაშია ამგვარი განჩინებების არსებითი განსხვავება სასამართლოს გადაწყვეტილებისაგან, რომლითაც საქმე არსებითად წყდება.

3. განჩინებები, რომლებიც უზრუნველყოფენ პროცესის ნორმალურ მსვლელობას პირველი ინსტანციის სასამართლოს მიერ საქმის განხილვამდე (მოსამზადებელი განჩინებები). მათ მიეკუთვნება: 1) საქმის მოძრაობის საკითხებზე მიღებული განჩინებები (სარჩელის მიღებისა და მთავარ სხდომაზე განსახილველად საქმის დანიშნის; სარჩელის უმოძრაოდ დატოვების; საქმის განხილვის გადადების; ვადის აღდგენის ან გაგრძელების; საქმის სხვა სასამართლოში გადაცემის; სარჩელთა გაერთიანებისა და გამოყოფის შესახებ); 2) პროცესში ახალი პირების ჩაბმის ან პროცესის მონაწილეთა შეცვლის თაობაზე მიღებული განჩინებები (შესამე პირთა ჩაბმის ან დაშვების; სათანადო მოსარჩელის ინფორმირების; საქმეში სათანადო მოპასუხის ან თანამოპასუხის ჩაბმის; სასამართლოს შემადგენლობის, თარჯიმნის ან სხდომის მდივნის აცილების საკითხის გადაწყვეტის შესახებ და სხვა); 3) მტკიცებულებითი მასალის შეგროვების შესახებ მიღებული განჩინებები (მტკიცებულებათა უზრუნველყოფის დაშვების; ექსპერტიზის დანიშნის შესახებ; ადგილზე დათვალიერების წარმოების; წერილობითი და ნივთიერი მტკიცებულებების გამოთხოვისა თუ საქმეზე დართვის; მოწმეთა დაბარების შესახებ და სხვა); 4) სარჩელის უზრუნველსაყოფად, საქმის დახურულ სხდომაზე განსახილველად, ჯარიმის დაკისრების თაობაზე მიღებული განჩინებები. ყველა ეს განჩინება შეეხება მხოლოდ პროცესის მსვლელობისას წარმოშობილ კერძო საკითხებს.

სასამართლოს განკარგულებები, რომლებიც გაიცემა აღნიშნული განჩინებების ფორმით, უზრუნველყოფენ სამოქალაქო საქმეზე პროცესის ნორმალურ კანონიერ მსვლელობას, ხელს უწყობენ საქმეზე არსებითად სწორი გადაწყვეტილების გამოტანას.

4. გამოტანილი გადაწყვეტილებისა და მისი აღსრულების შესახებ მიღებული განჩინებები. მათ მიეკუთვნება განჩინებები გადაწყვეტილების განმარტების, მისი დაუყოვნებლივ აღსრულების, იმ გადაწყვეტილების უზრუნველყოფის შესახებ, რომელიც არ არის გადაცემული (მიტყეცლი) დაუყოვნებლივ აღსასრულებლად; აშკარა არითმეტიკული შეცდომების გამოსწორების, გადაწყვეტილების აღსრულების გადადების ან განაწილვადების, აღსრულების წესისა და საშუალების შეცვლის, სასამართლოს მიერ სააღსრულებო ფურცლის დუბლიკატის გაცემის, სააღსრულებო წარმოების შეჩერების, სააღსრულებო წარმოების შეწყვეტის, გადაწყვეტილების აღსრულების შებრუნების შესახებ და სხვ.

ამ განჩინებათაგან ზოგიერთის მეშვეობით ხდება გამოტანილი გადაწყვეტილების განმარტება, ზოგი კი კანონით გათვალისწინებულ შემთხვევაში აზუსტებს გადაწყვეტილების შინაარსსა და მისი აღსრულების წესს, ზოგიც უზრუნველყოფს გადაწყვეტილების სწრაფ და რეალურ აღსრულებას. მაგრამ ასეთი განჩინებების გამოტანით არ შეიძლება გაუქმდეს ან არსებითად შეიცვალოს სასამართლოს მიერ გამოტანილი გადაწყვეტილება. საქმის დამთავრებასთან დაკავშირებულია სასამართლოს მიერ ნივთიერ მტკიცებულებათა დაბრუნებისა და სარჩელის უზრუნველყოფის გაუქმების შესახებ განჩინებათა გამოტანა.

5. განსაკუთრებული ადგილი უკავიათ საქმისწარმოების განახლების შესახებ გამოტანილ სასამართლოს განჩინებებს, აგრეთვე დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გაუქმების შესახებ საკითხზე გამოტანილ განჩინებებს, რამეთუ მათთან დაკავშირებულია აღნიშნული სასამართლო დადგენილებების გამოტანილ სასამართლოს შესაძლებლობა, თვითონ, ზემდგომი სასამართლო ინსტანციების ჩარევის გარეშე, გააუქმოს თავისი გადაწყვეტილება.

სასამართლომ (მოსამართლემ) განჩინება შეიძლება გამოიტანოს სამოქალაქო პროცესის ნებისმიერ სტადიაზე.

განჩინებები გამოტანის (მიღების) ფორმისა და წესის მიხედვით შეიძლება არსებობდეს ცალკე საპროცესო დოკუმენტის ან სასამართლოს (მოსამართლის) ზეპირი მითითების სახით, რომელიც სიტყვასიტყვით

შეიტანება სასამართლოს სხდომის ოქმში. ზეპირი დადგენილებები მიიღება მარტივ საკითხებზე მათი ადგილზე განხილვის შემდეგ სასამართლოს (მოსამართლის) სათათბირო ოთახში გასვლის გარეშე. ცალკე დოკუმენტის სახით (სათათბირო ოთახში) განჩინებები მიიღება ყველა მნიშვნელოვან (რთულ) საპროცესო საკითხზე, აგრეთვე ნებისმიერ იმ შემთხვევაში, როცა სასამართლო (მოსამართლე) თავისი შეხედულებით ასეთ საკითხს წყვეტს სათათბირო ოთახში. საკითხის სირთულის ხარისხი დამოკიდებულია საქმის გარემოებებსა და მოსამართლის შეხედულებაზე. სათათბირო ოთახში გამოიტანება ისეთი განჩინებები, რომლებიც მოითხოვენ დაწერილობით მოტივირებას ან რომლებმაც შეიძლება გამოიწვიონ აზრთა სხვადასხვაობა მოსამართლეთა შორის, ან რომლებიც საჭიროებენ ერთსა და იმავე საკითხზე საქმის მონაწილეთა სხვადასხვა მოსაზრების ანალიზსა და განხილვას, ასევე რომელთათვისაც გამოტანის ასეთი წესი უშუალოდაა გათვალისწინებული საპროცესო კოდექსით. მაგალითად, მოსამართლის აცილების საკითხი სსსკ-ის 34-ე მუხლის თანახმად შეიძლება გადაწყდეს სათათბირო ოთახში. √

განჩინება სასამართლოს სათათბირო ოთახში გამოაქვს იმავე წესით, როგორც გადაწყვეტილება (სსსკ-ის 27-ე, 34-ე მუხლები). სათათბირო ოთახში გამოტანილი განჩინებები უნდა ჩამოყალიბდეს ცალკე საპროცესო დოკუმენტის სახით და მათ ხელს აწერს ყველა მოსამართლე. თითოეულ მოსამართლეს აქვს განსაკუთრებული აზრის გამოთქმის უფლება. განჩინებები ქვეყნდება დაუყოვნებლივ მათი გამოტანის შემდეგ. განჩინება სრულ და დასაბუთებულ პასუხს უნდა იძლეოდეს განსახილველ საკითხთან დაკავშირებით. თითოეული განჩინება, რომლითაც ხდება საქმის მონაწილეთა შუამდგომლობის დაკმაყოფილება ან დაკმაყოფილებაზე უარის თქმა, მოტივირებულ უნდა იქნეს და პასუხობდეს 285-ე მუხლით დადგენილ რეკვიზიტებს.

განჩინება, ისევე როგორც სასამართლოს გადაწყვეტილება, შედგება ოთხი ნაწილისაგან: შესავალი, აღწერილობითი, სამოტივაციო და სარეზოლუციო ნაწილებისაგან.

ადგილზე თათბირით მიღებული განჩინებები შეიტანება სასამართლო სხდომის ოქმში და მათში მიეთითება: საკითხი, რომლის შესახებაც გამოტანილია განჩინება (მაგალითად, ახალი მტკიცებულებების გამოთხოვის ან საქმეზე დართვის შესახებ, უწყებრივად არაქვემდებარეობის გამო საქმისწარმოების შეწყვეტის შესახებ და სხვ.), მოტივები, რომ-

ლებითაც სასამართლო ხელმძღვანელობდა (მათ შორის კანონებზე მითითება) და თვით განჩინების შინაარსი (სარეზოლუციო ნაწილი). სასამართლოს იმ განჩინებაში, რომელიც ფორმის მიხედვით დამოუკიდებელ საპროცესო დოკუმენტს წარმოადგენს, გარდა ამისა, აღინიშნება (მითითება) განჩინების გამოტანის დრო და ადგილი, ე.ი. სასამართლო სხდომაზე განჩინების გამოცხადების ზუსტი თარიღი და სასამართლო სხდომის ადგილი, განჩინების გამომტანი სასამართლოს დასახელება და შემადგენლობა, სასამართლო სხდომის მდივნის გვარი, მხარეები და დავის საგანი, აგრეთვე მისი გასაჩივრების წესი და ვადა.

განჩინების აღწერილობით ნაწილში სასამართლომ მოკლედ, მაგრამ სრულად და მკაფიოდ უნდა ჩამოაყალიბოს საკითხის არსი და მისი განხილვის შედეგები.

აღწერილობითი ნაწილის ლოგიკური გაგრძელებაა სამოტივაციო ნაწილი, რომელშიც მითითებულია კანონზე. სასამართლოს განჩინებაში, ისევე როგორც გადაწყვეტილებაში, მითითებული უნდა იქნეს გარემოებები, რომლებსაც ემყარება სასამართლოს დასკვნები და კანონები, რითაც სასამართლო ხელმძღვანელობდა. განჩინების სამოტივაციო ნაწილი შესაძლებლობას გვაძლევს გავიგოთ, რა გამოარკვია და დაადგინა სასამართლომ და რატომ გადაწყვიტა საკითხი ამგვარად, ე.ი. საშუალებას გვაძლევს გავერკვეთ განჩინების კანონიერებასა და დასაბუთებულობაში.

განჩინების სარეზოლუციო ნაწილში ასახულია სასამართლოს საბოლოო დასკვნა განსახილველი საკითხის თაობაზე, განჩინების აღსრულების ვადა და წესი, აგრეთვე განჩინების გასაჩივრების შესაძლებლობასა თუ დაუშვებლობაზე მითითება.

✓ 3. განჩინების თვისებები. განჩინება, როგორც მართლმსაჯულების აქტი სსსკ-ის მე-10 მუხლის თანახმად საეალდებულოა იმ პირებისათვის, რომელთა მიმართაც ის არის გამოტანილი და მისი გამომტანი სასამართლოსათვის (მოსამართლისთვის), მაგრამ სასამართლო გადაწყვეტილებისგან განსხვავებით, მას არ ახასიათებს ისეთი სპეციფიკური თვისება, როგორიც შეუცვლელობაა. სასამართლო ზოგჯერ შეიძლება დაუბრუნდეს საპროცესო საკითხს ხელმოკრედ, ანუ განიხილოს და გადაწყვიტოს ისეთი საკითხი, რომელიც უკვე გამოტანილი განჩინების საგანს წარმოადგენდა. მაგალითად, კონკრეტული გარემოებების გათვალისწინებით სასამართლოს მეუღლეთა ან ერთ-ერთი მათგანის განცხადებით უფლება აქვს შეცვალოს შესარიგებლად მიცემული ვადა და განიხილოს საქმე ამ ვადის

ამოწურვამდე (გასვლამდე). თუ გადაწყვეტილება ზოგადსავალდებულოა, განჩინება შეიძლება იყოს პერსონალურად სავალდებულო სასამართლოს შემადგენლობისათვის. მაგალითად, მოსამართლისათვის განცხადებული აცილების დაკმაყოფილების შესახებ განჩინება ინდივიდუალური ხასიათისაა, მასში პერსონალური ვალდებულება პირველ ადგილზე დგას.

განსაკუთრებულობის თვისება დამახასიათებელია მხოლოდ განცხადების მიღებაზე უარის თქმის განჩინებებისათვის (სსსკ-ის 186-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის „ა“ და „დ“ ქვეპუნქტები) და საქმისწარმოების შეწყვეტის შესახებ განჩინებისათვის (272-ე მუხლი). განცხადების განუხილველად დატოვების განჩინება დროებით აფერხებს საქმის განხილვას (ამ გარემოებათა აცილება შესაძლებელია), ამიტომ მისი განსაკუთრებულობა ფარდობითი ხასიათისაა. განჩინებებს არ ახასიათებთ პრეიუდიციულობის თვისება, რაც გამომდინარეობს სსსკ-ის 106-ე, 266-ე მუხლებიდან. იმ შემთხვევაში, როდესაც განჩინებაში ასახული მითითება საჭიროებს იძულებით განხორციელებას, კანონმდებელი აღჭურავს მას აღსრულებადობის თვისებით. კერძოდ, ესაა სარჩელის უზრუნველყოფის განჩინება, რომელიც დაუყოვნებლივ უნდა აღსრულდეს (სსკ-ის 195-ე მუხლი). საკმაოდ სპეციფიკურია განჩინებათა უდავობაც, რამეთუ ყველა ისინი როდი შეიძლება იყოს სააპელაციო და საკასაციო შემოწმების დამოუკიდებელი ობიექტი. განჩინებათა უმტესობის გასაჩივრება ხდება გადაწყვეტილებებთან ერთად გადაწყვეტილებებზე შეტანილი საჩივრით. აქედან გამომდინარე, უდავობის დამოუკიდებელი თვისება ასეთ განჩინებებს არა აქვთ. ეს იქნება თავად გადაწყვეტილების უდავობა.

* * *

სასამართლო პრაქტიკა

გადაწყვეტილების განმარტება და აღსრულების საშუალებისა და წესის შეცვლა

ერთ-ერთ საქმეზე ბანკმა სარჩელი აღძრა მოპასუხე შპს-ების წინააღმდეგ და მოითხოვა დავალიანების გადახდევინება (პროცენტების და საურავის ჩათვლით). ეს ვალდებულება უზრუნველყოფილი იყო იპოთეკის ხელშეკრულებით, რომლის თანახმადაც სესხის უზრუნველყოფის მიზნით იპოთეკით დაიტვირთა შპს-ს უძრავი ქონება, რომლის რეალიზაციითაც მოსარჩელემ მოითხოვა ვალის დაფარვა.

მხარეებმა საქმის წარმოება მორიგებით დაამთავრეს (შეწყვიტეს), მორიგების დამტკიცების განჩინება შევიდა კანონიერ ძალაში.

მოგვიანებით ბანკმა (მოსარჩელემ) განცხადებით მიმართა სასამართლოს. განმცხადებელმა მიუთითა, რომ მოპასუხემ დაარღვია შეთანხმებით (მორიგებით) გათვალისწინებული გადახდის ვადები და მოსთხოვა სასამართლოს, განემარტა, ამ საქმეზე კანონიერ ძალაში შესული განჩინების შესაბამისად სააღსრულებო სამსახური ვალდებული იყო თუ არა დაენიშნა იპოთეკით დატვირთული შპს-ს ქონების იძულებით რეალიზაცია.

სასამართლოს განჩინებით განიმარტა, რომ ამ საქმეზე კანონიერ ძალაში შესული მორიგების დამტკიცების განჩინების შეუსრულებლობის შემთხვევაში სააღსრულებო სამსახურს უფლება ჰქონდა აღსრულება მოეხდინა შპს-ს კუთვნილი იპოთეკით დატვირთული ქონებით.

უზენაესმა სასამართლომ განჩინებით გააუქმა საოლქო სასამართლოს განჩინება მორიგების დამტკიცების განჩინების განმარტების შესახებ და საქმე, ზემოთ მითითებული განჩინების ხელახლა განხილვის მიზნით, დაუბრუნა იმავე სასამართლოს შესაბამის პალატას იმ მოტივით, რომ განმარტების შესახებ განჩინების მიღების დროს მხარე სასამართლო პროცესზე არ იყო მოწვეული დადგენილი წესით.

ზემოთ მითითებული განცხადების განხილვამდე მოსარჩელემ ახალი განცხადებით მიმართა საოლქო სასამართლოს.

განმცხადებელმა ამჯერად მოითხოვა სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 263-ე მუხლის შესაბამისად შეეცვლილიყო ამ საქმეზე კანონიერ ძალაში შესული განჩინების აღსრულების საშუალების წესი იპოთეკით დატვირთული მოპასუხის ქონების აუქციონის გზით რეალიზაციით.

საოლქო სასამართლოს განჩინებით მოსარჩელის განცხადება დაკმაყოფილდა. შეიცვალა განჩინებით დადგენილი აღსრულების საშუალება და წესი. სასამართლომ აღსრულება მიაქცია იპოთეკით დატვირთული ხელშეკრულებით გათვალისწინებულ ქონებაზე ვალის დასაფარად.

მოპასუხე შპს „უტამ“ კერძო საჩივრით მიმარტა საოლქო სასამართლოს, საოლქო სასამართლომ განჩინებით კერძო საჩივარი დაუშვებლად მიიჩნია, არ დააკმაყოფილა და შემდგომი განხილვის მიზნით, საქმესთან ერთად გადაავიწყვნა უზენაეს სასამართლოში, რომელმაც საქმე ხელახლა განხილვისათვის დაუბრუნდა იმავე სასამართლოს.

საკასაციო პალატამ მიუთითა, რომ ბანკსა და შპს „უტას“ შორის დადებული იპოთეკის ხელშეკრულებით უზრუნველყოფილი იყო ბანკის მიერ მეორე მოპასუხე შპს „ქალაქურზე“ გაცემული კრედიტი. მოვალემ, შპს „ქალაქურმა“ გააჭიანურა ვალის დაბრუნება. იპოთეკარს, ამავე დროს კრედიტორს, ანუ ბანკს, შეეძლო მესაკუთრისაგან მოეთხოვა იპოთეკით დატვირთული ნივთის

რეალიზაცია იმ თანხის (პროცენტების და სასამართლო ხარჯების ჩათვლით) ფარგლებში, რომლის უზრუნველსაყოფადაც გაფორმდა მოცემული იპოთეკის ხელშეკრულება. საკასაციო პალატამ მიუთითა, რომ სააპელაციო სასამართლოს არ შეეძლო გასცდენოდა იპოთეკის ფარგლებს და შპს „უტასათვის“ დაეკისრებინა პასუხისმგებლობა შპს „ქალაქურის“ სხვა ვალებზე, რომელიც უზრუნველყოფილი არ იყო იპოთეკით და არც რაიმე ვალდებულება უკისრია ან გარანტია მიუცია მის გადახდაზე შპს „უტას“.

საკასაციო პალატამ ასევე მიუთითა, რომ სამართლებრივი ურთიერთობის მოწესრიგების დროს კანონის შეფარდების საკითხი გადაწყვეტოდა იმ კანონით, რომელიც მოქმედებდა სადავო სამართლებრივი ურთიერთობის გადაწყვეტის დროს. ვინაიდან მეწარმეთა კანონი არ შეიცავდა გარდამავალ დებულებებს და სათანადო მითითებებს კანონის მოქმედების უკუქცევითი ძალის გამოყენების თუ აკრძალვის შესახებ, ამიტომ საკითხი უნდა გადაწყვეტილიყო დღეს მოქმედი კანონის შესაბამისად.

მეწარმეთა კანონის 17.4-ე მუხლში (რომელიც მოქმედებდა ხელშეკრულების დადების დროს) შეტანილ იქნა ცვლილება. დღეს მოქმედი 17.4-ე მუხლის თანახმად, „თუ ერთი საწარმოს ხელში აღმოჩნდებოდა საქართველოს ტერიტორიაზე არსებულ სხვა საწარმოში ხმის უფლების მქონე წილთა 75%-ზე მეტი) ძირითადი საწარმო პასუხს აგებდა არაძირითადი საწარმოს წინაშე მათ შორის დადებული გარიგებით განზრახ მიყენებული ზიანისათვის“.

მართალია, შპს „უტა“ შპს „ქალაქურის“ წილის 100%-ის მესაკუთრე იყო, მაგრამ იგი არ აგებდა პასუხს შპს „ქალაქურის“ იმ ვალებზე, რომელიც არ იყო გამოწვეული მათ შორის დადებული გარიგებით განზრახ მიყენებული ზიანისათვის. განზრახ ზიანის მიყენება კი საოლქო სასამართლოს დასაბუთებული არ ჰქონდა.

საოლქო სასამართლოს განჩინებით ბანკის განცხადება დაკმაყოფილდა, ბანკს განემარტა, რომ მორიგების დამტკიცების შესახებ სასამართლოს განჩინებისა და ამ განჩინებაზე გაცემული სააღსრულებო ფურცლის საფუძველზე აღმასრულებელი ვერ დანიშნავდა აუქციონს შპს „უტას“ უძრავ ქონებაზე. საოლქო სასამართლომ მიუთითა, რომ შპს „ქალაქურმა“ დაარღვია მორიგების განჩინებით დამტკიცებული პირობები, კერძოდ, მთლიანად არ გადაიხადა დავალიანების თანხა და საურაეი, ამიტომ სააღსრულებო წარმოებათა კანონის შესაბამისად უნდა მომხდარიყო ამ განჩინების იძულებითი აღსრულება სასამართლოს მიერ გაცემული სააღსრულებო ფურცლისა და კრედიტორის განცხადების საფუძველზე. საოლქო სასამართლომ მიუთითა, რომ აღსრულება უნდა მიქცეულიყო მხოლოდ შპს „ქალაქურის“ საკუთრებაში არსებულ ქონებაზე. ვინაიდან ამ განჩინებით მხოლოდ შპს „ქალაქური“ წარმოადგენს ბანკის მოვალეს. საოლქო სასამართლომ ასევე მიუთითა, რომ მორიგების განჩინებით და ამ განჩინების შესაბამისად გაცემული სააღსრულებო ფურცლით აღმასრულებ-

ბელი ვერ დანიშნავდა საჯარო ვაჭრობას შპს „უტას“ იპოთეკით დატვირთულ ქონებაზე, რამეთუ ასეთ მითითებას არ შეიცავდა მორიგების განჩინება.

იმავე დღეს მიღებული მეორე განჩინებით საოლქო სასამართლომ უარი უთხრა ბანკს მორიგებას განჩინების აღსრულების საშუალების და წესის შეცვლაზე იმ საფძვლით რომ მორიგების განჩინებით განსაზღვრული არ ყოფილა აღსრულების საშუალება და წესი, ამიტომ სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 263-ე მუხლის შესაბამისად სასამართლო ვერ მოახდენდა აღსრულების წესის და საშუალების შეცვლას, ამასთან შპს „უტა“ არ წარმოადგენდა მორიგების განჩინების მხარეს და ამ განჩინების აღსრულების წესის და საშუალების შეცვლა არ შეიძლება შეხებოდა მას.

ბანკმა კერძო საჩივრით მიმართა საოლქო სასამართლოს. კერძო საჩივრის ავტორს მიაჩნია, რომ არასწორია საოლქო სასამართლოს მოსაზრება იმის შესახებ, რომ თითქოს მორიგების განჩინებაში მითითებული არ იყო ამ განჩინების აღსრულების წესსა და საშუალებებზე. მისი მოსაზრებით, მორიგების განჩინების აღსრულების წესი და საშუალებები დადგენილ იქნა იურიდიული პირისაგან ფულადი სახსრების გადახდევინების წესების შესაბამისად. ფულადი თანხების არარსებობის შემთხვევაში მხარეს სრული უფლება ჰქონდა მოეთხოვა „ქალაქურის“ ქონების გაყიდვა, ამ ვალის გადახდის უზრუნველყოფის მიზნით იპოთეკით დატვირთული შპს „უტას“ ქონების აუქციონზე რეალიზაცია.

მისივე მოსაზრებით, მორიგების განჩინებაში შპს „უტა“ ერთ-ერთი მოპასუხეა და ამდენად, არასწორია საოლქო სასამართლოს მითითება იმის შესახებ, რომ თითქოს სასამართლოს უფლება არ ჰქონდა მორიგების განჩინებაზე მიეცა ისეთი განმარტება, რომელიც საქმეში არმონაწილე პირის ქონებას შეეხებოდა.

კერძო საჩივრის ავტორმა ასევე მიუთითა, რომ საკრედიტო ხელშეკრულების ნაწილს წარმოადგენდა იპოთეკის ხელშეკრულება, რომლითაც ხელშეკრულების უზრუნველყოფის მიზნით დაიტვირთა შპს „უტას“ ქონება. იპოთეკის ხელშეკრულება საკრედიტო ხელშეკრულების განუყოფელ ნაწილს წარმოადგენს და კრედიტის უზრუნველყოფის ერთ-ერთი საშუალებაა. ვინაიდან მოცემული ხელშეკრულებები არ გაუქმებულა, აღსრულება უნდა მიექცეს იპოთეკით დატვირთულ ქონებაზე დადგენილი წესით რეალიზაციის გზით.

კერძო საჩივრების ავტორის აზრით, შპს „უტას“ იპოთეკით დატვირთული ქონების რეალიზაცია არ იწვევს გადაწყვეტილების შინაარსის შეცვლას.

საოლქო სასამართლომ განჩინებებით არ დააკმაყოფილა კერძო საჩივრის მოთხოვნები და კერძო საჩივრები საქმესთან ერთად გადაუგზავნა უზენაეს სასამართლოს.

საკასაციო პალატამ კერძო საჩივარი ამ განჩინების განმარტების თაობაზე არ დააკმაყოფილა, ხოლო კერძო საჩივარი აღსრულების წესის და საშუალების შეცვლის თაობაზე დააკმაყოფილა შემდეგ გარემოებათა გამო:

საქმეზე დადგენილია, რომ ბანკმა მოპასუხეების შპს „ქალაქურის“ და შპს „უტას“ წინააღმდეგ შეიტანა სარჩელი და მიუთითა, რომ მასსა და შპს „ქალაქურს“ შორის დადებულია საკრედიტო ხელშეკრულება, გადახდის ვადა ამოიწურა და აღნიშნულ შპს-ს ერიცხება დავალიანება.

სესხის უზრუნველყოფის მიზნით ბანკსა და შპს „უტას“ შორის იპოთეკის ხელშეკრულების შესაბამისად მოითხოვა იპოთეკით დატვირთული ქონების აუქციონზე დადგენილი წესით რეალიზაცია და ამ გზით ვალის დაფარვა.

ბანკი და შპს „ქალაქური“ ურთიერთშორის მორიგებულნი იყვნენ, რომ მოხდებოდა დავალიანების რესტრუქტურისა და დავალიანება პერიოდულად დაიფარებოდა.

აღნიშნულთან დაკავშირებით შეადგინეს ხელშეკრულება, რომელშიც მიუთითეს, რომ იპოთეკის ხელშეკრულება წარმოადგენდა საკრედიტო ხელშეკრულების განუყოფელ ნაწილს, რომელსაც ამ ხელშეკრულების თანაბარი ძალა გააჩნდა. ამ ხელშეკრულების საფუძველზე ბანკმა და „ქალაქურმა“ საქმე მორიგებით დაასრულეს. განისაზღვრა ხელშეკრულებაში მითითებული ვალის გადახდის თარიღები, რის გამოც საქმის წარმოება შეწყდა. სასამართლოს არ განუხილავს სარჩელი მოპასუხე ბანკსა და მოპასუხე შპს „უტას“ შორის იპოთეკით დატვირთული ქონების რეალიზაციის შესახებ.

იმის გამო, რომ შპს „ქალაქურმა“ სესხი მორიგების განჩინებაში მითითებულ ვადაში არ დააბრუნა, ხოლო სააღსრულებო სამსახურმა უარი განაცხადა იპოთეკით დატვირთული ქონების რეალიზაციაზე, ბანკმა განცხადებით მიმართა საოლქო სასამართლოს და მოითხოვა მორიგების განჩინების განმარტება. ჰქონდა თუ არა აღმსრულებელს უფლება დაენიშნა იპოთეკით დატვირთული ქონების საჯარო ვაჭრობა აუქციონის გზით.

ამ განცხადების შესაბამისად საოლქო სასამართლომ მიერ მიღებული განჩინება გააუქმა უზენაესმა სასამართლომ განჩინებით, რადგან განცხადების განხილვის დროს მხარე არ იყო მოწვეული სათანადო წესის დაცვით და საქმე ხელმოკრედ განსახილველად დაუბრუნებოდა ისევ საოლქო სასამართლოს. ამ დროს ბანკმა ახალი განცხადებით მიმართა საოლქო სასამართლოს და სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 263-ე მუხლის შესაბამისად მოითხოვა მორიგების განჩინების აღსრულების წესის და საშუალების შეცვლა, კერძოდ, აუქციონის მეშვეობით შპს „უტას“ კუთვნილი ქონების რეალიზაცია, რომელიც სესხის უზრუნველყოფის მიზნით იყო იპოთეკით დატვირთული და აუქციონის ექსპერტად ერთ-ერთი სააღსრულებო ბიუროს უფროსის დანიშვნა.

საოლქო სასამართლომ განჩინებით განცხადება დაკმაყოფილდა. შეიცვალა მორიგების განჩინების აღსრულების საშუალება და წესი იმდევარად, რომ აღსრულება მოექცა იპოთეკით დატვირთულ ქონებაზე.

მითითებული განჩინება უზენაესმა სასამართლომ თავისი განჩინებით გააუქმა და საქმე ხელახალი განხილვისათვის ისევ საოლქო სასამართლოს დაუბრუნდა.

საოლქო სასამართლოს განჩინებით მართალია დაკმაყოფილდა ბანკის განცხადება განჩინების განმარტების შესახებ. მაგრამ მიეთითა, რომ მორიგების განჩინებითა და ამ განჩინებით გაცემული სააღსრულებო ფურცლით აღმასრულებელი შპს „უტას“ უძრავი ქონებაზე ვერ დანიშნავდა აუქციონს.

იმავე დღის მეორე განჩინებით ბანკის განცხადებას მორიგების განჩინების აღსრულების საშუალების და წესის შეცვლის თაობაზე, ეთქვა უარი.

საკასაციო პალატას მიაჩნია, რომ საოლქო სასამართლოს განჩინება მორიგების განჩინების განმარტების შესახებ, სწორია. საოლქო სასამართლომ სწორად განმარტა, რომ იპოთეკით დატვირთული ქონების აუქციონის წესით რეალიზაციისათვის და აუქციონით დატვირთულ ქონებაზე აღსრულების მისატყვევად საჭიროა არსებობდეს სათანადო გადაწყვეტილება, ხოლო მორიგების განჩინების სარეზოლუციო ნაწილი არ შეიცავს არანაირ მითითებას იპოთეკით დატვირთული ქონების რეალიზაციის შესახებ. სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 262-ე მუხლის შესაბამისად კი გადაწყვეტილების განმარტება შესაძლებელია მხოლოდ მათი შინაარსის შეუცვლელად.

საკასაციო პალატას მიაჩნია, რომ საოლქო სასამართლომ ბანკის მიერ წარდგენილი განცხადება, აუქციონის მეშვეობით შპს „უტას“ იპოთეკით დატვირთული უძრავი ქონების რეალიზაციის მოთხოვნა შპს „ქალაქურის“ ბანკის მიმართ ნაკისრი ვალდებულების უზრუნველყოფის მიზნით აუქციონის დანიშვნის და სააღსრულებო ბიუროს უფროსის ექსპერტად დანიშვნის შესახებ, შეცდომით მიიჩნია აღსრულების საშუალების და წესის შეცვლის შესახებ განცხადებად. მართალია, მითითებულ განცხადებაში ბანკის წარმომადგენელი თავისი განცხადების დაკმაყოფილებას მოითხოვდა სსსკ 263-ე მუხლით (აღსრულების წესის და საშუალების შეცვლა), მაგრამ საპროცესო და მატერიალური ნორმის შეფარდება მხარის მოვალეობას არ წარმოადგენს. საპროცესო და მატერიალური ნორმის შეფარდება სასამართლოს პრეროგატივაა. მოცემულ შემთხვევაში მხარე მოითხოვდა რა აუქციონის წესით იპოთეკით დატვირთული ქონების რეალიზაციას და ექსპერტად სათანადო პირის დანიშვნას, იგი თავისთავად მორიგების განჩინების აღსრულების წესის და საშუალების შეცვლას კი არ მოითხოვდა, არამედ ამ განჩინებით შპს „ქალაქურისათვის“ გადასახდელად დაკისრებული თანხების გადაუხდელობის გამო ვალის უზრუნველყოფის მიზნით იპოთეკით დატვირთული შპს „უტას“ უძრავი ქონების აუქციონის გზით რეალიზაციას, რაც სამოქალაქო კოდექსის მე-300-301-ე მუხლებითაა მოწესრიგებული.

მე-300 მუხლის შესაბამისად თუ მოვალე გააჭიანურებს იპოთეკით უზრუნველყოფილი მოთხოვნის დაკმაყოფილებას, იპოთეკარი უფლებამოსილია მოითხოვოს უძრავი ნივთის რეალიზაცია. ამავე კოდექსის 301-ე მუხლის შესაბამის-

ად იძულებით გაყიდვა აუქციონზე ხდება კრედიტორის განცხადების საფუძველზე სასამართლოს მიერ, რომელიც ნიშნავს სპეციალისტს, ექსპერტს.

მოცემულ შემთხვევაში საქმეში მოსარჩელედ გამოდის იპოთეკარი, ხოლო მოპასუხე არის მესაკუთრე, ანუ ამ კატეგორიის საქმეთა სასამართლო განხილვა წარმოებს სასარჩელო წარმოების გზით და არა განცხადებით. საქმეზე მიიღება გადაწყვეტილება და არა – განჩინება. ვიდრე სასამართლო იძულებით აღსრულების გადაწყვეტილებას მიიღებს, მესაკუთრეს შეუძლია მოსარჩელის წინააღმდეგ გამოიყენოს ყველა ის შესაგებელი, რისი უფლებაც მოვალეს და მესაკუთრეს აქვთ.

საკასაციო პალატამ მიუთითა სსსკ 185-ე მუხლზე (სარჩელის უმოძრაოდ დატოვება) და აღნიშნა, რომ რადგან მოცემულ შემთხვევაში განცხადებას არ გააჩნდა სარჩელის ფორმა, მასში მითითებული არ იყო მოსარჩელე და მოპასუხე, გადახდილი არ იყო ბაჟი, სასამართლო ვალდებული იყო ემოქმედა სსსკ 185-ე მუხლის შესაბამისად.

არასწორია საოლქო სასამართლოს მითითება სსსკ 272-ე მუხლზე იმ თვალსაზრისით, თითქოს მორიგების განჩინებით მხარეებს შორის დავა შეწყვეტილია ამავე მუხლის „დ“ ქვეპუნქტის შესაბამისად.

მართალია მორიგების განჩინებით ბანკის სარჩელზე საქმის წარმოება შეწყდა, მაგრამ საქმის წარმოება შეწყდა ბანკსა და შპს „ქალაქურს“ შორის ვალის რესტრუქტურის საფუძველზე შეთანხმების გამო.

სარჩელი ბანკსა და შპს „უტას“ შორის არ განხილულა და (ამ ნაწილში იპოთეკით დატვირთული ქონების რეალიზაცია აუქციონის წესით არც განხილულა) არც შეწყვეტილა, ამიტომ მხარეს ამ საკითხთან დაკავშირებით ყოველთვის შეეძლო მიემართა სასამართლოსათვის ახალი სარჩელით ამ საკითხთან დაკავშირებით ახალი სარჩელის შეტანა არ წარმოშობდა სსსკ 186-ე მუხლის შესაბამისად სარჩელის მიღებაზე უარის თქმის საფუძველს, რამეთუ მორიგების განჩინებით ბუნებაში არ არსებობს გადაწყვეტილება მოსარჩელის მიერ სარჩელზე უარის თქმის (იპოთეკით დატვირთული ქონების რეალიზაციაზე უარის თქმა), მოპასუხის მიერ სარჩელის ცნობის (შპს „უტას“ მიერ იპოთეკით დატვირთული ქონების რეალიზაციაზე) ანდა ბანკსა და შპს „უტას“ შორის მორიგების შესახებ. მორიგების განჩინება შეეხო მხოლოდ ბანკსა და შპს „ქალაქურს“ შორის ურთიერთობებს, იგი ბანკსა და შპს „უტას“ შორის ურთიერთობებს არ შეხებია და შპს „უტას“ და ბანკს შორის დადებული იპოთეკის ხელშეკრულების შესრულების მოთხოვნასთან დაკავშირებით არანაირ დამატებულ გარემოებას არ წარმოადგენს. პირიქით, მორიგების განჩინებით და ამ განჩინების საფუძველად მიჩნეული იპოთეკის ხელშეკრულებით, რომელიც საკრედიტო ხელშეკრულების განყოფილ ნაწილს წარმოადგენს, კიდევ ერთხელ დამტკიცდა სესხის უზრუნველყოფის საშუალებად იპოთეკით შპს „უტას“ კუთვნილი ქონების დატვირთვა.

საკასაციო პალატას მიაჩნია, რომ ბანკის განხადება იპოთეკით დატვირთული შპს „უტას“ უძრავი ქონების აუქციონის წესით რეალიზაციის და აუქციონზე ექსპერტად წარმომადგენლის დანიშვნის შესახებ, უნდა განეხილა არა სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 263-ე მუხლის შესაბამისად, არამედ სასარჩელო წარმოების გზით შესაბამისი წესების დაცვით, რამეთუ განმცხადებლის მოთხოვნა იპოთეკით დატვირთული ნივთის რეალიზაციას მოითხოვდა, რაც სამოქალაქო კოდექსის მე-300 და 301-ე მუხლების შესაბამისად შესაძლებელია სარჩელის შეტანის წესით და არა სსსკ 263-ე მუხლით. (სუსგ 2002 წ. №2 გვ. 289-297).

* * *

გადაწყვეტილების განმარტება

ერთ-ერთ საქმეზე მხარე განცხადებით ითხოვდა გადაწყვეტილების ერთო პუნქტის განმარტებას იმ საფუძველით, რომ ვერ ხერხდება გადაწყვეტილების აღსრულება, ვინაიდან იგი არ აკმაყოფილებს სამოქალაქო კოდექსის 289-ე მუხლის 1-ლი პუნქტით განსაზღვრული იპოთეკის ხელშეკრულების საჯარო რეესტრში რეგისტრაციისათვის დადგენილ მოთხოვნებს.

საკასაციო პალატამ ეს განცხადება არ დააკმაყოფილა შემდეგ გარემოებათა გამო:

სსსკ 262-ე მუხლის თანახმად გადაწყვეტილების გამომტან სასამართლოს უფლება აქვს მხარეთა თხოვნით განმარტოს გადაწყვეტილება მისი შინაარსის შეუცვლელად.

პალატამ ჩათვალა, რომ აღნიშნული ნორმით განმარტების საგანი შეიძლება იყოს ისეთი გადაწყვეტილება, რომელიც ბუნდოვანია და მხარისათვის გაუგებარია.

მოცემულ შემთხვევაში კი მხარისათვის გადაწყვეტილება გასაგებია. იგი მოითხოვს იპოთეკის ხელშეკრულების რეკვიზიტებისა და პირობების დაზუსტებას, რაც ეწინააღმდეგება გადაწყვეტილების განმარტების კანონმდებლობით დადგენილ წესს.

პალატას მიაჩნია, რომ გადაწყვეტილება განმცხადებლის მიერ აღნიშნული საფუძველით არ ექვემდებარება განმარტებას, რის გამოც იგი არ უნდა დაკმაყოფილდეს (სუსგ 2002 წ. №3, გვ. 476-479).

* * *

გადაწყვეტილების განმარტება

ერთ-ერთ საქმეზე განმცხადებელს (რომელიც ითხოვდა გადაწყვეტილების განმარტებას) აინტერესებდა, გადაწყვეტილების სამოტივაციო ნაწილი გულისხმობს თუ არა, რომ გ-მ მას უნდა დაუბრუნოს აუქციონზე ბინისათვის

გადახდილი თანხა და გ-მ რაიონული სასამართლოს გადაწყვეტილების აღსასრულებლად თ-ზე დაკისრებული თანხის გადახდის მოთხოვნით უნდა მიმართოს თუ არა სააღსრულებო ბიუროს სააღსრულებო წარმოებათა კანონის თანახმად ხელახალი აუქციონის ჩატარების მოთხოვნით. ასევე თ-ს განცხადების საფუძველზე მიღებული სარჩელის უზრუნველყოფის ღონისძიება – ყადაღა და ლუქი რჩება თუ არა ძალაში.

საკასაციო სასამართლომ ეს განცხადება არ დააკმაყოფილა და აღნიშნა, რომ სსსკ-ის 262-ე მუხლის თანახმად გადაწყვეტილების გამოძიჭან სასამართლოს უფლება აქვს მხარეთა თხოვნით განმარტოს გადაწყვეტილება მისი შინაარსის შეუცვლელად.

განცხადების შინაარსის მიხედვით განმცხადებელს სურს მიიღოს იურიდიული კონსულტაცია გადაწყვეტილების სამართლებრივ შედეგებზე.

სსსკ-ის 263-ე მუხლი მიზანშეწონილად მიიჩნევს გადაწყვეტილების განმარტებას იმ შემთხვევაში, როცა იგი ბუნდოვანი და გაუგებარია მხარეთათვის.

გამომდინარე აღნიშნულიდან, პალატა მიუთითებს, რომ იურიდიული კონსულტაციის მიცემა არ შეიძლება იყოს განმარტების ობიექტი და მხარემ უნდა მიმართოს იურიდიულ კონსულტაციას. პალატა თვლის, რომ განცხადება სარჩელის უზრუნველყოფის ღონისძიებების შესახებ განმარტების ნაწილში უნდა დაკმაყოფილდეს. მხარეებს განემარტოთ, რომ სარჩელის უზრუნველყოფის ღონისძიება გაუქმებული არ არის. (სუსგ 2003 წ. №6, გვ. 1439-1440).

* * *

გადაწყვეტილების დაუყოვნებლივ აღსრულება

სსსკ 268-ე მუხლის თანახმად, გარდა ამ მუხლში ჩამოთვლილი საქმეებისა, გადაწყვეტილების დაუყოვნებლივ აღსრულება შეიძლება ყველა სხვა საქმეზე, თუ განსაკუთრებულ გარემოებათა გამო გადაწყვეტილების აღსრულების დაყოვნებამ შეიძლება გადამხდევინებელს მნიშვნელოვანი ზიანი მიაყენოს, ან თუ გადაწყვეტილების აღსრულება შეუძლებელი აღმოჩნდება. ამიტომ საჭიროა მხარემ წარმოადგინოს ამ გარემოებების დამადასტურებელი მტკიცებულებებიც.

ერთერთ საქმეზე მხარემ განცხადებით მოითხოვა გადაწყვეტილების დაუყოვნებლივ აღსასრულებლად გადაცემა იმ საფუძველზე, რომ აღსრულების გადადების შემთხვევაში მოპასუხე ორგანიზაციამ შეიძლება საბანკო ანგარიშებზე რიცხული თანხები გახარჯოს, პროდუქცია გაყიდოს და შეასრულოს სხვა ისეთი ოპერაციები, რომლებიც მას გადახდისუუნაროს გახდის.

საოლქო სასამართლომ განჩინებით დაუყოვნებლივ აღსრულების განცხადება არ დააკმაყოფილა, რადგან მიიჩნია, რომ განმცხადებელს არ წარმოუდგენია განცხადებაში აღნიშნული ფაქტობრივი გარემოებების დამადასტურებელი მტ-

კიცებულებები, რის გამოც აღნიშნულ შემთხვევაში არ არსებობს სამოქალაქო-საპროცესო კოდექსის 268-ე მუხლით გათვალისწინებული განსაკუთრებული გარემოება და შესაბამისად, არ არსებობს გადაწყვეტილების დაუყოვნებლივ აღსარულებლად გადაცემის საფუძველი.

საკასაციო პალატამ უცვლელი დატოვა ეს განჩინება და გაიზიარა საოლქო სასამართლოს კოლეგიის მოსაზრება იმის თაობაზე, რომ განჩინების გაუქმების საფუძველი ვერ გახდება არასწორად გაცემული მინდობილობა, რადგან გადაწყვეტილების დაუყოვნებლივ აღსარულების საკითხის განხილვა შესაძლებელი იქნებოდა მხარეთა გამოუცხადებლობის შემთხვევაშიც.

პალატამ ასევე გაიზიარა საოლქო სასამართლოს მოსაზრება იმის თაობაზე, რომ ვერანაირი მტკიცებულებით ვერ დაადასტურა განმცხადებელმა განცხადებაში მოყვანილი ფაქტობრივი გარემოებები, რომლებიც აღსარულების გადადების შემთხვევაში შეუძლებელს გახდის გადაწყვეტილების აღსრულებას. ამრიგად, არ არსებობს სსსკ 268-ე მუხლით გათვალისწინებული გადაწყვეტილების დაუყოვნებლივ აღსრულების საფუძველი. გასაჩივრებული განჩინება კანონიერია და არ არსებობს მისი გაუქმების საფუძველი. (სუსგ 2002 წ. №4, გვ. 537-539).

* * *

უსწორობის გასწორება

ერთერთ საქმეზე საკასაციო პალატამ თავისი ინიციატივით ზეპირი მოსმენის გარეშე განიხილა უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის გადაწყვეტილებაში დაშვებული მექანიკური შეცდომის უსწორობის გასწორების საკითხი. ამ გადაწყვეტილების ბოლო გვერდზე გადაწყვეტილებაში დაშვებული იქნა ბეჭდვის დროს მექანიკური შეცდომა – არ იქნა მითითებული სარეზოლუციო ნაწილში სიტყვები „გადაწყვეტილება საბოლოოა და არ გასაჩივრდება“, რის გამოც პალატამ თავისი ინიციატივით განიხილა აღნიშნული უსწორობის გასწორების საკითხი.

დადგენილია, რომ უზენაესმა სასამართლომ ამ საქმეზე მიიღო ახალი გადაწყვეტილება, მაგრამ საკასაციო პალატის გადაწყვეტილებაში დაშვებულ იქნა მექანიკური შეცდომა, არ იქნა მითითებული სარეზოლუციო ნაწილში შემდეგი სიტყვები – „გადაწყვეტილება საბოლოოა და არ გასაჩივრდება“.

სსსკ 260-ე მუხლის 1-ლი წინადადების თანახმად სასამართლოს შეუძლია მხარეთა თხოვნით ან თავისი ინიციატივით გაასწოროს გადაწყვეტილებაში (განჩინებაში) დაშვებული უსწორობანი ან შეცდომები. ამ ნორმის თანახმად პალატა თვლის, რომ საკასაციო პალატის გადაწყვეტილების ბოლო გვერდზე დაშვებული მექანიკური შეცდომა გასწორდეს და ჩემპატოს სიტყვები – „გადაწყვეტილება საბოლოოა და არ გასაჩივრდება“. (სუსგ 2002 წ. №6, გვ. 1047-1048).

აღსრულების გადავადება

ერთ-ერთი საქმე დამთავრდა მორიგებით მოპასუხემ იკისრა ვალდებულება, რომ მორიგების დამტკიცებიდან ექვსი თვის ვადაში გადაიხდიდა გარკვეულ თანხას. იმ შემთხვევაში თუ მორიგებით დაღვნილ ვადაში მოპასუხე არ გადაიხდიდა აღნიშნულ თანხას, იგი თანახმა იყო, აუქციონზე იძულებითი წესით გაყიდულიყო მისი კუთვნილი საცხოვრებელი ბინა. ეს მორიგება კანონიერ ძალაში შევიდა.

შემდეგ მოპასუხემ 263-ე მუხლის თანახმად ითხოვა გარკვეულ დრომდე განჩინების აღსრულების გადადება იმ მოტივით, რომ მან დათქმულ ვადაში ვერ შეასრულა მორიგების პირობები, რის გამოც მისი საცხოვრებელი ბინა უნდა გაიყიდოს აუქციონზე. მის მრავალსულიან ოჯახს სხვა ბინის დაქირავების ეკონომიური პირობები არ გააჩნია.

საკასაციო სასამართლომ აღნიშნა, რომ სსკ-ის 263-ე მუხლის 1-ი ნაწილით სასამართლოს უფლება აქვს მხარეთა თხოვნით მათი ქონებრივი მდგომარეობისა და სხვა გარემოებათა გათვალისწინებით გადადოს ან გაანაწილვადოს გადაწყვეტილების აღსრულება. მოცემულ შემთხვევაში გადაწყვეტილების (განჩინების) აღსრულება არ უნდა გადაიდოს, რადგან განმცხადებლის მიერ მითითებული არგუმენტები არ არის საფუძვლიანი. ის გარემოება, რომ განმცხადებელს (მოვალეს) არ გააჩნია სხვა საცხოვრებელი სახლი, მოცემულ შემთხვევაში არ შეიძლება მიჩნეულ იქნეს აღსრულების გადადების საფუძვლად. ამასთან, კანონიერ ძალაში შესული განჩინებით განსაზღვრულია აღსრულების წესი, საშუალება და ვადა, თუ რა დროისათვის უნდა იქნეს თანხა დაფარული, წინააღმდეგ შემთხვევაში მოხდება მისი იძულებითი აღსრულება (სუსგ 2003 წ. №6, გვ. 1574).

გადაწყვეტილების აღსრულების განაწილვადება

ერთ-ერთ საქმეზე საკასაციო სასამართლომ დაუსაბუთებლად მიიჩნია სააპელაციო სასამართლოს დასკვნა იმის თაობაზე, რომ გადაწყვეტილების აღსრულების სამი წლის ვადით განაწილვადება შესაძლებელს გახდის ამ გადაწყვეტილების რეალურად აღსრულებას.

საკასაციო სასამართლოს მიაჩნია, რომ სააპელაციო სასამართლოს ამგვარი დასკვნის გაკეთება შეეძლო მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუკი განმცხადებელი წარმოადგენდა მტკიცებულებებს კანონიერ ძალაში შესული გადაწყვეტილების განაწილვადების შემთხვევაში გადაწყვეტილების აღსრულების შესაძლებლობის გარანტიის თაობაზე და ეს მტკიცებულებები სათანადო წესის დაცვით გამოკვლეული იქნებოდა სასამართლოს მიერ. მოცემულ შემთხვევაში, ვინაიდან

ამგვარი მტკიცებულებები საქმეში წარმოდგენილი არ არის, სასამართლოს დასკვნა იმის თაობაზე, რომ გადაწყვეტილების აღსრულების სამი წლის ვადით განაწილვადება შესაძლებელს გახდის ამ გადაწყვეტილების რეალურ აღსრულებას, სუბიექტური და დაუსაბუთებელია.

სსსკ-ის 263-ე მუხლის პირველი ნაწილის შესაბამისად, სასამართლოს, რომელმაც საქმეზე გადაწყვეტილება გამოიტანა, უფლება აქვს მხარეთა თხოვნით, მათი ქონებრივი მდგომარეობისა და სხვა გარემოებათა გათვალისწინებით, გადადოს ან განაწილვადოს გადაწყვეტილების აღსრულება, აგრეთვე შეცვალოს მისი აღსრულების საშუალება და წესი.

263-ე მუხლის პირველი ნაწილის თანახმად, ამ სახის განჩინების მიღება მხარეთა თხოვნით შეუძლია გადაწყვეტილების მიმღებ სასამართლოს, მაგრამ ეს არ ნიშნავს იმას, რომ ამ სახის განჩინების მიღება შეიძლება მხოლოდ და მხოლოდ მაშინ, თუკი არსებობს ორივე მხარის თხოვნა. ამ სახის განჩინების მიღება დასაშვებია ერთ-ერთი მხარის თხოვნითაც. მითითებული სიტყვა იმ „მხარეთა თხოვნა“ მხოლოდ იმაზე მიანიშნებს, რომ ამ სახის თხოვნის უფლება გააჩნია როგორც ერთ, ისე მეორე მხარეს. აუცილებელი არ არის, რომ ერთდროულად არსებობდეს ორივე მხარის თხოვნა.

აღსანიშნავია ის გარემოება, რომ გადაწყვეტილების აღსრულებას განაწილვადების თაობაზე განჩინების მიღებას საფუძვლად უნდა ედოს მხოლოდ მხარეთა ქონებრივი მდგომარეობა და სხვა გარემოებანი, რომელთა გათვალისწინებითაც შესაძლებელია კანონიერ ძალაში შესული გადაწყვეტილების რეალური შესრულება, რამეთუ განაწილვადება კრედიტორის რეალურ დაცვას აყოვნებს დროში და თავისთავად გარკვეულწილად ხელყოფს კრედიტორის კანონით დაცულ უფლებებსა და ინტერესებს, ამიტომ ამ სახის ღონისძიების განხორციელების საფუძველი უნდა იყოს უკიდურესი და სერიოზული ხასიათის, კერძოდ, ქონებრივი და სხვა სახის (მოვალის ან მისი ოჯახის წევრის ავადმყოფობა, მოვალის ადგილზე არყოფნა და სხვა გარემოება) დაბრკოლება, რომელიც ხელს უშლის გადაწყვეტილების აღსრულებას. (სუსგ 2003 წ. № 11, გვ. 2865).

* * *

უსწორობის გასწორება

სსსკ-ის 260-ე მუხლის სასამართლო შესაძლებლობას ანიჭებს აღნიშნული საკითხი გადაწყვიტოს სასამართლო სხდომაზე, თუ სასამართლო ამას მიზანშეწონილად მიიჩნევს, ანუ ამ მუხლში არ არის იმპერატიული მოთხოვნა იმისა, რომ სასამართლომ მოიწვიოს სხდომა. სასამართლოს უფლება აქვს თვითონ გადაწყვიტოს სხდომის მოწვევის საკითხი, თუ აღნიშნულს საჭიროდ მიიჩნევს. (სუსგ 2003 წ. №12, გვ. 3248).

გადაწყვეტილების შინაარსი

თუ გადაწყვეტილების სამოტივაციო და სარეზოლუციო ნაწილები ერთმანეთს ეწინააღმდეგება, ასეთ შემთხვევაში სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 394-ე მუხლის „ე“ ქვეპუნქტით გადაწყვეტილება კანონის დარღვევით მიღებულად მიიჩნევა და უნდა გაუქმდეს.

ახალი სამოქალაქო კოდექსი ადგენს უძრავი ნივთების მიმართ სახელშეკრულებო მოთხოვნის ექვსწლიან ხანდაზმულობის ვადას, მაგრამ ეს იმ შემთხვევაში გავრცელდება, თუ ძველი კოდექსით (1964) დადგენილი ვადა ჯერ კიდევ არ არის გასული.

განჩინებაში დაშვებული უსწორობისა და არითმეტიკული შეცდომების გასწორება

სსსკ 419-ე მუხლის მე-3 ნაწილის ზემდგომი სასამართლოს განჩინება კერძო საჩივრის თაობაზე არ გასაჩივრდება. მოცემულ საქმეზე თბილისის სააპელაციო სასამართლოს სამოქალაქო სამეწარმეო და გაკოტრების საქმეთა სააპელაციო პალატის 2002 წლის 20 თებერვლის განჩინებით არ იქნა დაკმაყოფილებული მხარის კერძო საჩივარი. ეს განჩინება წარმოადგენდა ზემდგომი სასამართლოს მიერ კერძო საჩივრის თაობაზე მიღებულ განჩინებას, რომელიც აღარ საჩივრდება. თბილისის სააპელაციო სასამართლოს სამოქალაქო, სამეწარმეო და გაკოტრების საქმეთა პალატის 2002 წლის 20 თებერვლის განჩინების სამოტივაციო ნაწილი შესწორებულ იქნა მასში დაშვებული აშკარა არითმეტიკული შეცდომების გამო. საკასაციო პალატა თვლის, რომ ვინაიდან დაუშვებელია 2002 წლის 20 თებერვლის განჩინებაზე კერძო საჩივრის შეტანა, ასევე დაუშვებლად უნდა იყოს მიჩნეული 2002 წლის 29 მარტის განჩინებაზე შეტანილი კერძო საჩივარი, ვინაიდან ამ განჩინებით შესწორდა თბილისის სააპელაციო სასამართლოს 2002 წლის 20 თებერვლის განჩინებაში დაშვებული უსწორობანი და აშკარა არითმეტიკული შეცდომები.

კანონიერ ძალაში შესული გადაწყვეტილების აღსრულება

სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 267-ე მუხლის თანახმად კანონიერ ძალაში შესული გადაწყვეტილების იძულებითი აღსრულების მოთხოვნით მხარეებს შეუძლიათ განცხადებით მიმართონ სასამართლოს. სასამართლო განცხადების განხილვის შემდეგ თავისი განჩინებით გასცემს განკარგულებას იძულებითი აღსრულების შესახებ, ან უარს ეტყვის განმცხადებელს მოთხოვნის დაკმაყოფილებაზე. გადაწყვეტილების აღსასრულებლად იძულებითი აუქციონის დანიშვნის ან გადაწყვეტილების აღსრულების გადადების შესახებ მიღებულ განჩინებაზე სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 263-ე მუხლის მესამე პუნქტის თანახმად მხარეს შეუძლია კერძო საჩივრის შეტანა. სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 419-ე მუხლის პირველი პუნქტის შესაბამისად კერძო საჩივრის თაობაზე განჩინება გამოაქვს ზემდგომ სასამართლოს; ამავე მუხლის მესამე პუნქტის თანახმად ზემდგომი სასამართლოს განჩინება კერძო საჩივრის თაობაზე არ გასაჩივრდება. მითითებული კანონის შესაბამისად ზემოთ მითითებული ვადა სააპელაციო სასამართლოში უნდა დასრულებულიყო, სააპელაციო სასამართლოს მიერ მიღებული განჩინება არ გასაჩივრდებოდა.

გადაწყვეტილების დაუყოვნებლივ აღსრულება

სსსკ-ის 375-ე მუხლის მეორე ნაწილის თანახმად, თუ გასაჩივრებულა გადაწყვეტილება, რომელიც დაუყოვნებლივ უნდა აღსრულდეს, სააპელაციო სასამართლოს შეუძლია დროებით შეაჩეროს აღსრულება და გააუქმოს აღსრულებასთან დაკავშირებული ღონისძიებები. სასამართლოს შეუძლია აღსრულების შეჩერება, აღსრულების ღონისძიებების გაუქმება, აგრეთვე აღსრულების გაგრძელება უზრუნველყოფის შესაბამისი გარანტიების გამოყენებით. აღნიშნული ნორმა ითვალისწინებს დაუყოვნებლივ აღსასრულებელი გადაწყვეტილების აღსრულების შეჩერებას (სუსგ 2002 წ. № 10, გვ. 1882).

გადაწყვეტილების დაუყოვნებლივ აღსრულება

სსსკ-ის 268-ე მუხლის მე-3 ნაწილის თანახმად, გადაწყვეტილების დაუყოვნებლივ აღსრულება არ დაიშვება, თუ შეუძლებელია იმ ზარალის ზუსტად გამოთვლა, რომელიც შეიძლება მიადგეს მოწინააღმდეგე მხარეს, რის გამოც მეორე მხარე ვერ შესძლებს მის უზრუნველყოფას.

მოწინააღმდეგე მხარისათვის მიყენებული ზარალის ოდენობის დადგენის გარეშე სასამართლოს არა აქვს იურიდიული საფუძველი მოახდინოს გადაწყვეტილების აღსრულება. (სუსგ 2003 წ. № 1, გვ. 225).

განჩინების განმარტება

საკასაციო პალატამ განმარტა სსსკ-ის 262-ე მუხლი და განმარტა, რომ აღნიშნული ნორმა ადგენს კანონიერ ძალაში შესული საბოლოო გადაწყვეტილებისა (განჩინების) და იმ განჩინების განმარტების წესს, რომელიც უნდა აღსრულდეს (მაგალითად, სარჩელის უზრუნველყოფის შესახებ განჩინება) და არ ითვალისწინებს ისეთი შუალედური განჩინების განმარტების შესაძებლობას, რომლითაც საქმის წარმოება არ დამთავრებულა. ნორმის ამდაგვარად გაგებისათვის პალატა მიუთითებს 262-ე მუხლის პირველი ნაწილის მეორე წინადადებაზე, რომელიც გადაწყვეტილების განმარტებას უკავშირებს აღსრულებას და მისი მიზანია მოხდეს გადაწყვეტილების ზუსტად იმ შინაარსით აღსრულება, რასაც სასამართლო გულისხმობდა გადაწყვეტილების (განჩინების) გამოტანისას. ამდენად, საპროცესო ნორმის საფუძველზე, იმ განჩინების განმარტება, რომელიც აღსრულებასთან არ არის დაკავშირებული და რომლითაც საქმის წარმოება არ დამთავრებულა, დაუშვებელია.

ამასთან, მხარის განცხადება, თავისი შინაარსით მოითხოვს არა განჩინების განმარტებას, არამედ დამატებითი განჩინების გამოტანას პირველი ინსტანციის სასამართლოს მიერ მიღებული განჩინებების გაუქმების თაობაზე, რაც ასევე დაუშვებელია. (სუსგ 2003 წ., № 6, გვ. 1430).

განჩინების განმარტება

ერთ-ერთ საქმეზე განცხადების ავტორმა მიუთითა, რომ სააპელაციო სასამართლოს მიერ გამოტანილ იქნა გადაწყვეტილება, რომლითაც

მოპასუხეს მოსარჩელის სასარგებლოდ დაეკისრა გარკვეული თანხისა და სახ. ბაუის სახით გარკვეული თანხის გადახდა.

შემდგომ სააპელაციო სასამართლომ მოსარჩელის განცხადების საფუძველზე გამოიტანა დამატებითი გადაწყვეტილება, რომლითაც მოპასუხეს მოსარჩელის სასარგებლოდ დაეკისრა წარმომადგენლის მომსახურებისათვის გაწეული ხარჯების სახით თანხის გადახდა.

უზენაესმა სასამართლომ მოცემულ საქმეზე გამოიტანა განჩინება, რომლითაც გააუქმა სააპელაციო სასამართლოს გადაწყვეტილება და შეწყვიტა საქმის წარმოება მხარეთა მორიგების გამო.

სააპელაციო სასამართლომ გამოწერა აღსრულების ფურცელი დამატებითი გადაწყვეტილების აღსრულების მიზნით.

განცხადების ავტორმა მოითხოვა, განიმარტოს უზენაესი სასამართლოს განჩინებით მოხდა თუ არა დამატებითი გადაწყვეტილების გაუქმებაც და კანონიერია თუ არა დამატებითი გადაწყვეტილების აღსრულება.

უზენაესმა სასამართლომ აღნიშნა, რომ უზენაესი სასამართლოს განჩინებით მოცემულ საქმეზე საქმის წარმოება შეწყდა, რაც იწვევს მოცემულ საქმეზე ქვემდგომი სასამართლოს მიერ მიღებული ყველა გადაწყვეტილების გაუქმებას და გამორიცხავს მათ იძულებით აღსრულებას.

აღნიშნული დაედო საფუძვლად პალატის გასაჩივრებული გადაწყვეტილების გაუქმებასაც.

დამატებითი გადაწყვეტილება არის ძირითადი გადაწყვეტილების განუყოფელი ნაწილი, წარმომადგენლისათვის გაწეული ხარჯები წარმომადგენს სასამართლოს – გარეშე ხარჯებს, რომლის განსაზღვრა დამოკიდებულია საქმის შედეგებზე, ძირითად გადაწყვეტილებაზე. თუ არ არსებობს ძირითადი გადაწყვეტილება, რაც საფუძვლად უდევს სასამართლოსგარეშე ხარჯების განსაზღვრას, სასამართლოსგარეშე ხარჯების დაკისრება უსაფუძვლო და დაუსაბუთებელია.

საკასაციო პალატამ ჩათვალა, რომ მისი განჩინებით ძალა დაკარგა სააპელაციო სასამართლოს დამატებითმა გადაწყვეტილებამ ორი საფუძველით: 1) მოცემულ საქმეზე საქმის წარმოება შეწყდა და გაუქმდა სააპელაციო სასამართლოს გადაწყვეტილება; 2) მხარეთა შორის მოხდა მორიგება, გაფორმდა მორიგების პირობები. მოცემული საქმის განხილვის შედეგი მხარეთათვის არის მხოლოდ ის, რაზეც ისინი მორიგდნენ, წარმომადგენლისათვის გაწეული ხარჯების გადახდა მხარეებს შორის შეთანხმებული არ ყოფილა.

საკასაციო პალატამ სსსკ-ის 262-ე და 408-ე მუხლების საფუძველზე განმარტა, რომ მისი განჩინებით შეწყდა საქმის წარმოება და გაუქმდა სააპელაციო სასამართლოს გადაწყვეტილება, რაც ნიშნავს, რომ მოცემულ საქმეზე სააპელაციო სასამართლოს მიერ მიღებულმა დამატებითმა გადაწყვეტილებამაც ძალა დაკარგა. მოცემულ საქმეზე იძულებით აღსრულებას ექვემდებარება მხოლოდ უზენაესი სასამართლოს განჩინება, თუ განჩინებით განსაზღვრული პირობები მხარეებმა ნებაყოფლობით არ აღასრულეს (სუსგ 2003 წ. № 8, გვ. 2176-2177).

უსწორობის გასწორება

ამჟამად არითმეტიკული შეცდომის გასწორების შესახებ განჩინებაში მითითებული უნდა იყოს არითმეტიკულ შეცდომაზე და იგი არ უნდა შეეხოს იმ იურიდიულ საკითხებსა და პრინციპებს, რომელიც გადაწყვეტილებით არის დადგენილი და განსაზღვრული.

სასამართლო არ უნდა გასცდეს თავისი გადაწყვეტილებით დადგენილ გაანგარიშების წესს და უნდა იმსჯელოს ამ წესიდან გამომდინარე გაანგარიშებაზე და არ უნდა დაადგინოს გაანგარიშების ახალი წესი (სუსგ 2003 წ. № 8, გვ. 2007-2008).

განჩინების განმარტება

გადაწყვეტილების განმარტების საჭიროების საკითხი დგება მაშინ, როცა გადაწყვეტილების სარეზოლუციო ნაწილი მხარეთათვის გაურკვეველი და ბუნდოვანია. სასამართლომ განმარტებით არ შეიძლება შეცვალოს გადაწყვეტილების შინაარსი.

მოცემულ შემთხვევაში კერძო საჩივრის ავტორმა მოითხოვა განჩინების განმარტება და მიუთითებს, რომ აღნიშნული განჩინება დაუსაბუთებელი და უკანონოა და მოითხოვს აღნიშნული განჩინების გაუქმებას, მაშინ, როდესაც აღნიშნულ განჩინებაში ცალსახადაა მითითებული, რომ კერძო საჩივარი არ დაკმაყოფილდეს, იგი არ არის გაურკვეველი და ბუნდოვანი. განმარტებით განჩინების გაუქმება და მისი შინაარსის შეცვლა დაუშვებელია.

აღნიშნულიდან გამომდინარე, განჩინება არ საჭიროებდა განმარტებას და სააპელაციო პალატამ განჩინებით მართებულად არ დააკმაყოფილა განცხადება.

რაც შეეხებ კერძო საჩივრის ავტორის მითითებას იმის შესახებ, რომ განჩინება უკანონო და დაუსაბუთებელია, საკასაციო პალატა აღნიშნული განჩინების კანონიერებაზე ვერ იმსჯელებს. რადგან სსსკ-ის 419-ე მუხლის მე-3 ნაწილის თანახმად ზემდგომი სასამართლოს განჩინება კერძო საჩივრის თაობაზე არ გასაჩივრდება. მოცემულ შემთხვევაში სააპელაციო პალატის განჩინება არის ზემდგომი სასამართლოს განჩინება კერძო საჩივრის თაობაზე, იგი არ საჩივრდება და შესულია კანონიერ ძალაში.

უსწორობის უსწორება

საკასაციო პალატა თვლის, რომ კანონმდებელი სსსკ-ის 260-ე მუხლში გულისხმობს გადაწყვეტილებაში დაშვებული ისეთი უსწორობის და აშკარა არითმეტიკული შეცდომების გასწორებას, რომელიც არსებითად არ შეცვლის მიღებული გადაწყვეტილების შინაარსს, განსახილველ შემთხვევაში კი განმცხადებელი მოითხოვს მხარეთა შორის ისეთ საკითხებზე შეთანხმების შესახებ მორიგების აქტში დამატების შეტანას, რომელსაც მორიგების აქტი სხვანაირად აწესრიგებს.

ამასთან, პალატამ მიუთითა, რომ თუ მხარეები მორიგდებიან განცხადებაში აღნიშნული საკითხების თაობაზე, მოქმედი კანონმდებლობის თანახმად მათ შეუძლიათ მორიგების განჩინების აღსრულებამდე ნებისმიერ დროს მორიგდნენ ამ საკითხზე.

აღსრულების გადადება

სსსკ-ის 263-ე მუხლით დადგენილი ნორმის შესაბამისად საქმეზე მიღებული გადაწყვეტილების აღსრულების გადადების მოთხოვნა შეუძლია მხოლოდ მხარეს და არა სხვა პირს, ვინაიდან გადაწყვეტილების აღსრულების გადადების თაობაზე მიღებული განჩინება, გადაწყვეტილების განუყოფელი ნაწილია, შესასრულებლად სავალდებულოა და კანონიერ ძალაში შესული გადაწყვეტილების აღსრულების გადადების საკითხის განხილვა მხოლოდ საქმეში მონაწილე მხარეთა კომპეტენციას განეკუთვნება (სუსგ 2003 წ. № 10, გვ. 2587).

გადაწყვეტილების შინაარსი

სასამართლოს მიერ გადაწყვეტილების მიღების დროს სსსკ-ის 249-ე მუხლის მე-4 ნაწილის დარღვევა. კერძოდ გადაწყვეტილებაში სასამართლოს მიერ დადგენილად მიჩნეული გარემოებების მიუთითებლობა, გამოიწვევს გადაწყვეტილების დაუსაბუთებლობას, რადგან შეუძლებელი გახდება მისი სამართლებრივი საფუძვლიანობის შემოწმება. ერთ-ერთ გადაწყვეტილებაში არ იყო მითითებული იმ ფაქტობრივ გარემოებებზე, რომელიც დადგენილად ცნო სასამართლომ.

გადაწყვეტილების განმარტება

მოცემულ საქმეზე სააპელაციო სასამართლომ განმარტა გადაწყვეტილება მისი შინაარსის შეუცვლელად, კერძოდ მიუთითა, რომ გადაწყვეტილების სარეზოლუციო ნაწილში გამოყენებული ფრაზა „გადაწყვეტილების გამოტანიდან მდგომარეობის შეცვლამდე“ ნიშნავს იმ გარემოებათა შეცვლას, რომელსაც შეუძლია გავლენა მოახდინოს სასამართლო გადაწყვეტილებით დაზარალებულისათვის დადგენილი ასანაზღაურებელი სარჩოს ოდენობაზე და გამოიწვიოს ასანაზღაურებელი სარჩოს თანხის გადაანგარიშება. რაც შეიძლება დაკავშირებული იყოს დამქირავებლის ორგანიზაციაში შრომის ანაზღაურების ცვლილებასთან ან დაზარალებულის შრომის უნარის დაკარგვის ხარისხის შეცვლასთან.

ეს განმარტება შეესაბამება საქართველოს პრეზიდენტის 1999 წლის 9 თებერვლის ბრძანებულებით დამტკიცებული „შრომითი მოვალეობის შესრულებისას მუშაკის ჯანმრთელობისათვის ვნების მიყენების შედეგად ზიანის ანაზღაურების წესის“ 54-ე პუნქტს და განსამარტავი გადაწყვეტილების შინაარსს. გასაზიარებელია სააპელაციო სასამართლოს მოსაზრება, რომ კერძო საჩივრის ავტორმა მოითხოვა არა გადაწყვეტილების შინაარსის შეუცვლელად გადაწყვეტილების განმარტება, არამედ იმ მოტივით, რომ საწარმოში მოხდა იმავე პროფესიის და თანრიგის მემანქანე-მეკომპრესორის მუშის დასაქმება, რაც ახალი გადაწყვეტილების მიღების ტოლფასია. (სუსგ 2002 წ. № 10, გვ. 1953-1954).

დაუყოვნებლივ აღსრულება

საკასაციო პალატა მიიჩნევს, რომ „გაკოტრების საქმეთა წარმოების შესახებ“ კანონის მე-7 მუხლის მე-4 ნაწილით არ იგულისხმება მოვალის წინააღმდეგ მიმართული იძულებითი აღსრულების ისეთი ღონისძიებების განხორციელება, რომელიც არაქონებრივი ხასიათისაა, არ უკავშირდება და საფრთხეს არ უქმნის მოვალის ქონების განკარგვას, საწარმოს ეკონომიკური საქმიანობის წარმართვას და ა.შ.

ამდენად, ამ ნორმაზე მითითებით სამუშაოდან უკანონოდ დათხოვნილი მუშაკის შრომითი უფლებების განხორციელება, სამუშაოზე აღდგენა არ ეწინააღმდეგება გაკოტრების მიზანს და კანონის შინაარსს.

ამასთან, საკასაციო პალატა აღნიშნავს, რომ სსსკ-ის 268-ე მუხლით დადგენილი დაუყოვნებლივი აღსრულების წესი წინააღმდეგობაში არ არის გაკოტრების საქმეთა წარმოების შესახებ კანონის მე-7 მუხლის მოთხოვნებთან.

ეს უკანასკნელი ნორმა აჩერებს იძულებითი აღსრულების ღონისძიებებს, ე.ი. იმ ღონისძიებებს, რომელთა აღსრულებაც გადაწყვეტილია, ხოლო სამოქალაქო საპროცესო კოდექსი ადგენს გადაწყვეტილების დაუყოვნებლივ აღსასრულებლად მიქცევის შესაძლებლობას ცალკეულ შემთხვევებში. დაუყოვნებლივ აღსასრულებლად მიქცევის შემდეგ იწყება აღსრულების პროცესი, რომელიც მოიცავს, როგორც ნებაყოფლობითი იძულებით აღსრულების ეტაპს. აღსრულების გადადება, შეწყვეტა და შეჩერება კი წარმოებს „სააღსრულებო წარმოებათა კანონით“ დადგენილი წესით, მათ შორის კანონმდებლობით გათვალისწინებულ სხვა შემთხვევებში.

ამდენად, მომავალში აღსრულების შეჩერების შესაძლებლობა არ არის გადაწყვეტილების დაუყოვნებლივ აღსასრულებლად მიქცევაზე უარის თქმის აუცილებელი წინაპირობა.

მიუხედავად ზემოაღნიშნულისა, საკასაციო პალატა აღნიშნავს, რომ ვინაიდან გადაწყვეტილება სამუშაოზე აღდგენისა და იძულებითი განცდურის ანაზღაურების ნაწილში საკასაციო საჩივრით არ გასაჩივრებულა და შესულია კანონიერ ძალაში, გადაწყვეტილების დაუყოვნებლივ აღსრულების იურიდიული ინტერესი არ არსებობს, რადგან იგი კანონმდებლობით დადგენილი წესით მიექცევა აღსასრულებლად და დღეისათვის აღნიშნული გადაწყვეტილების დაუყოვნებლივ აღსრულების არავითარი წინაპირობა აღარ არსებობს. (სუსგ. 2005 წ. №4, სამოქალაქო პროცესი, გვ. 71-72).

დაუსწრებელი გადაწყვეტილება

§1. დაუსწრებელი გადაწყვეტილების არსი და მნიშვნელობა

დაუსწრებელი წარმოების ინსტიტუტი ცნობილია მსოფლიოს მრავალი სამართლებრივი სისტემისათვის. მაგალითად, ინგლისში საქმეთა დაუსწრებელი განხილვა დომინირებს როგორც მაღალ სასამართლოში, ისე საგრაფოების სასამართლოებში. ჩვენში აღნიშნული მოვლენის, ინსტიტუტის შემოღების სოციალურ-ეკონომიკური და იურიდიული მიზეზები შემდეგია: მხარე რწმუნდება, რომ უიმედოა უფლების დაცვა, ასევე ამის მიზეზია თავისუფალი დროის უქონლობაც აუცილებელი ფორმალობების შესასრულებლად, სამართალწარმოების დეტალების არცოდნაც, როცა მხარეს არ ჰყავს ადვოკატი. ანალოგიური სიტუაცია შეიქმნა ამერიკის, საფრანგეთის, გერმანიის სამოქალაქო პროცესშიც.

✓ დაუსწრებელი წარმოებისა და გადაწყვეტილების ინსტიტუტი წარმოადგენს შეჯიბრებითობის პრინციპის განხორციელების, თავიანთი მოქმედებების (უმოქმედობის) გამო მხარეთა პასუხისმგებლობის დონის ამალღების დამატებით გარანტიას, ხელს უწყობს დავების გადაწყვეტის დაჩქარებას, განტვირთავს სასამართლოებს. დაუსწრებელი წარმოება სამოქალაქო საქმეთა განხილვისა და გადაწყვეტის გამარტივებული ვარიანტია, როცა სხდომაზე არ ცხადდებიან სათანადო წესით დაბარებული მხარეები, რომლებმაც არ შეატყობინეს სასამართლოს გამოუცხადებლობის მიზეზები. პროცესის გამარტივების ამოცანაა საპროცესო ფორმის (საპროცესო ფორმით გათვალისწინებული წესების) გამარტივება.

კანონით გათვალისწინებული პირობების არსებობისას სასამართლოს უფლება აქვს მხარის დაუსწრებლად განიხილოს საქმე, თუ მას ხელთ აქვს ცნობები იმის თაობაზე, რომ მხარეს გაეგზავნა უწყება სათანადო წესით, ხოლო ამ მხარისაგან არ შესულა შეტყობინება თავისი გამოუცხადებლობის მიზეზების საპატიოობის თაობაზე. დაუსწრებელი წარმოების წესით საქმის განხილვის შესახებ გამოტანილ უნდა იქნეს განჩინება (საოქმო განჩინება ან ცალკე დოკუმენტის სახით მოსამართლის შეხედულებით). გამოტანილი გადაწყვეტილების ტექსტში მითითებულ

უნდა იქნეს, რომ ის დაუსწრებელი გადაწყვეტილებაა. ამას მნიშვნელობა აქვს გასაჩივრების წესის განსაზღვრისათვის.

დაუსწრებელი გადაწყვეტილების შემოღება განპირობებულია პროცესში შეჯიბრებითობისა და დისპოზიციურობის საწყისების აბსოლუტური სახით აღორძინებით, რომლებიც გამორიცხავენ სასამართლოს ჩარევას (კონტროლს) კერძო-სამართლებრივ ურთიერთობებში. სასამართლო პროცესზე მოპასუხის გამოუცხადებლობა კანონით გაუთვალისწინებელი ერთ-ერთი ხერხია მოსარჩელის წინააღმდეგ უფლებების დასაცავად, რომელიც აბრკოლებს (აფერხებს) მოსარჩელის უფლებების აღდგენას, ხანგრძლივად აჭიანურებს საქმის განხილვის პროცესს და მნიშვნელოვნად ამცირებს სასამართლო პროცედურის ეფექტიანობას. დაუსწრებელი წარმოება და დაუსწრებელი გადაწყვეტილება სასამართლო პროცესში პირადად ან წარმომადგენლის მეშვეობით მონაწილეობისადმი მხარის ნეგატიურ დამოკიდებულებაზე რეაგირების ოპტიმალურ ვარიანტს წარმოადგენს, რომელიც უზრუნველყოფს საქმეთა სწრაფად და ეფექტიანად განხილვას.

§2. დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გამოტანის პირობები და წესი

დაუსწრებელი წარმოების წესებით სამოქალაქო საქმის განსახილველად აუცილებელია კანონით გათვალისწინებული პირობებისა და წესების დაცვა.

პირველი უმნიშვნელოვანესი პირობა არის სასამართლოს ვალდებულება ფორმალურად შეატყობინოს მხარეს არა მხოლოდ საქმის განხილვის დღე და ადგილი, აგრეთვე ისიც, რომ მისი გამოუცხადებლობის შემთხვევაში შესაძლებელია დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გამოტანა. აქედან გამომდინარე, საქმის მასალებში უნდა იყოს უტყუარი ცნობები მხარისათვის არა მხოლოდ უბრალოდ უწყების ჩაბარების შესახებ, არამედ განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იქნეს უწყებაში გამოუცხადებლობის შედეგებზე მითითებაც (სსსკ-ის 72-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის „ზ“ ქვეპუნქტი). აქ მოქმედებს სსსკ-ის VIII თავით დადგენილი საერთო წესები.

კანონის დადგენილების საფუძველზე შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ მხარის დაუსწრებელი საქმის განხილვა შესაძლებელია, თუ უცნობია გამოუცხადებლობის მიზეზები (არ მოიპოვება საქმეში შესაბამისი ცნობები), ან

თუ სასამართლო გამოუცხადებლობის მიზეზს არასაკატიოდ მიიჩნევს ან თუ მხარე (როგორც წესი, მოპასუხე) შეგნებულად (განზრახ) აჭიანურებს საქმისწარმოებას. თუმცა მხედველობაში უნდა ვიქონიოთ, რომ, როცა საქმეში არ მოიპოვება ცნობები უწყების ჩაბარების შესახებ ან უწყებაში მითითებული არ იყო გამოუცხადებლობის შედეგები დაუსწრებელი წარმოების სახით, ასეთი პროცედურის გამოყენება დაუშვებელია. ასევე გასათვალისწინებელია, რომ მხარე სხვადასხვა გარემოების გამო შეიძლება არ ესწრებოდეს სხდომას და ყველა მათგანი როდი შეიძლება გახდეს დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გამოტანის პირობა. მაგალითად, გამოუცხადებლობა გამოწვეულია ისეთი მიზეზებით, რომელთა შესახებაც სასამართლოს ეცნობა და მან სააკტიოდ მიიჩნია ისინი; ან კიდევ, მხარე პროცესზე არ მოვიდა, მაგრამ პროცესს ესწრება მისი წარმომადგენელი. ამ შემთხვევებში დაუშვებელია დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გამოტანა.

მოპასუხის გამოაცხადებლობისას, რომელსაც გაეგზავნა შეტყობინება დადგენილი წესით, დაუსწრებელი წარმოების წესით საქმის განხილვისა და გადაწყვეტილების გამოტანის პირობაა მოსარჩელის შუამდგომლობა ამის თაობაზე, რომელიც შეიძლება დაფიქსირებულ იქნეს მოსარჩელის წერილობით განცხადებაში ან აისახოს სასამართლო სხდომის ოქმში. სუბიექტური თვალსაზრისით, მოსარჩელე ასეთ შუამდგომლობას მაშინ აყენებს, როცა ის დარწმუნებულია თავისი პოზიციის სისწორეში, რაც დასტურდება სათანადო მტკიცებულებებით, სურს აღძრულ მოთხოვნასთან დაკავშირებით სასამართლოს საბოლოო გადაწყვეტილების სწრაფად მიღება და არანაკლებ მნიშვნელოვანია ის ფაქტორიც, რომ მოსარჩელე არ ელის მოპასუხისაგან დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გადასინჯვის მოთხოვნის დაყენებას. თუ პროცესზე გამოცხადებული მოსარჩელე არ შუამდგომლობს დაუსწრებელი წარმოების პროცედურის განხორციელებას, საქმის განხილვა გადაიდება, ხოლო გამოუცხადებელ მოპასუხეს განმეორებითი შეტყობინება გაეგზავნება სასამართლო სხდომის დროისა და ადგილის შესახებ. მოპასუხის გამოუცხადებლობისას სასამართლო განუმარტავს მოსარჩელეს დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გამოტანის მოთხოვნის დაყენების უფლებას, იმას, თუ რას წარმოადგენს ეს აქტი და რა სამართლებრივი შედეგები მოჰყვება მის გამოტანას. დაუსწრებელი გადაწყვეტილება გამოდის, თუ მოპასუხეს გაეგზავნა შეტყობინება კანონით დადგენილი წესით, ამის თაობაზე საქმეში არსებობს შესაბამისი

ცნობები, მაგრამ მოპასუხემ არ ახსნა გამოუცხადებლობისას ამის მიზეზები ან ეს მიზეზები არ არის საპატიო.

სსსკ-ის 230-ე მუხლის თანახმად, მოსარჩელის შუამდგომლობით დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გამოტანისას, სარჩელში მითითებული ფაქტობრივი გარემოებების დამტკიცებულად ითვლება. თუნდაც ამ გარემოებათა დასადასტურებლად წარდგენილი იყოს ყალბი დოკუმენტი (მტკიცებულება). თუ სარჩელში მითითებული გარემოებები იურიდიულად ამართლებს სასარჩელო მოთხოვნას, სარჩელი დაკმაყოფილდება. წინააღმდეგ შემთხვევაში სასამართლო უარს ეტყვის მოსარჩელეს მის დაკმაყოფილებაზე, ე.ი. ფაქტობრივი გარემოებების დამტკიცებულად ჩათვლა ჯერ კიდევ არ ნიშნავს სარჩელის დაკმაყოფილებას. ეს გარემოებები იურიდიულად უნდა ამართლებდნენ სასარჩელო მოთხოვნას. ამიტომ მხოლოდ მითითება სსსკ-ის 230-ე მუხლის მე-2 ნაწილზე არ არის საკმარისი. სასამართლომ უნდა დაასაბუთოს, სარჩელში მითითებული გარემოებები, რა ნაწილში ამართლებენ იურიდიულად სასარჩელო მოთხოვნას.

რაც შეეხება დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გამოტანის პირობას მოსარჩელის გამოუცხადებლობისას, რომელსაც გაეგზავნა შეტყობინება 70-78-ე მუხლებით დადგენილი წესით, აქ მოპასუხის შუამდგომლობის საფუძველზე სასამართლოს შეუძლია გამოიტანოს დაუსწრებელი გადაწყვეტილება სარჩელის დაკმაყოფილებაზე უარის თქმის შესახებ.

თუ მოპასუხე არ დააყენებს დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გამოტანის შუამდგომლობას, სასამართლოს გამოაქვს განჩინება სარჩელის განუხილველად დატოვების შესახებ, რასაც უკავშირდება 276-278-ე მუხლებით გათვალისწინებული შედეგები. თუ მოპასუხე სარჩელის განუხილველად დატოვების წინააღმდეგია, სასამართლო გადადებს საქმის განხილვას. მოსარჩელის განმეორებით გამოუცხადებლობის შემთხვევაში სასამართლო გამოიტანს დაუსწრებელ გადაწყვეტილებას.

როგორც ჩანს, კანონი დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გამოტანას არ უკავშირებს ამა თუ იმ მხარის რამდენჯერმე გამოუცხადებლობას. დაუსწრებელი გადაწყვეტილება შეიძლება სასამართლომ გამოიტანოს მხარის პირველივე გამოუცხადებლობისას.

საპროცესო თანამონაწილეობა არ წარმოადგენს დაუსწრებელ გადაწყვეტილების გამოტანის დამაბრკოლებელ ფაქტორს ერთ-ერთი ან რამდენიმე პირის მიმართ კანონით გათვალისწინებული შესაბამისი პირობების არსებობისას. მით უმეტეს, რომ თითოეული თანამონაწილე (თი-

თოეული მოსარჩელე ან მოპასუხე) მეორე მხრის მიმართ პროცესში გამოდის დამოუკიდებლად. თუმცა „საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსი არ არეგულირებს საპროცესო თანამონაწილეობის დროს დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გამოტანის შესაძლებლობას“¹. პრაქტიკაში ამგვარი შესაძლებლობის რეალიზება რთულია.

როცა თანამონაწილეობა პასიურია (როცა ერთი მოსარჩელეა და რამდენიმე მოპასუხე), ასეთ დროს დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გამოტანის შესაძლებლობა დამოკიდებულია თანამოპასუხეთა მატერიალურ-სამართლებრივ კავშირებზე. როცა თანამონაწილეობა სავალდებულოა (მაგალითად, დავის საგანია მოვალეთა საერთო საკუთრებაში არსებული ქონება), სასამართლოს არა აქვს გამოუცხადებელი მოპასუხის წინააღმდეგ დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გამოტანის უფლება. თუკი საქმე შეიძლება განცალკევდეს და მოთხოვნები ცალკეულ მოპასუხეთა მიმართ შეიძლება განხილულ და განხორციელებულ იქნეს ერთიმეორისაგან დამოუკიდებლად, მაშინ რომელიმე მოპასუხის გამოუცხადებლობისას სამართლებრივად დაუბრკოლებლად შეიძლება იქნეს გამოტანილი დაუსწრებელი გადაწყვეტილება. კანონით არ არის გათვალისწინებული დაუსწრებელი წარმოების შესაძლებლობა არც ზოგიერთი მოსარჩელის (აქტიური თანამონაწილეობისას) გამოუცხადებლობის დროს.

§3. დაუსწრებელი წარმოების წესი და დაუსწრებელი გადაწყვეტილების შინაარსი

1. დაუსწრებელი წარმოების წესი. კანონით რაიმე სპეციალური პროცედურა დაუსწრებელი წარმოებისა, არ არის განსაზღვრული. მოსამართლე ასეთ დროს ასრულებს იმ მოქმედებებს და იმ თანმიმდევრობით, რაც ჩვეულებრივი სასამართლო განხილვის დროს არის გათვალისწინებული (210-228-ე მუხლები, 243-ე მუხლი, 258-ე მუხლი), იმ სპეციფიკის გათვალისწინებით, რაც დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გამოტანისათვის არის დადგენილი კანონით. სასამართლო (მთავარი) სხდომის მოსამზადებელ ნაწილში პროცესის მონაწილეთა გამოცხადების შესახებ საკითხის გარკვევის დროს განიხილება ჩვეულებრივი ან დაუსწრე-

---

¹ ნ. ყურუა. დაუსწრებელი გადაწყვეტილება. დისერტაცია იურიდიულ მეცნიერებათა კანდიდატის სამეცნიერო ხარისხის მოსაპოვებლად. თბ., 2004. გვ. 8-9.

ბელი წარმოების წესით სხდომის გაგრძელების შესაძლებლობა. სასამართლო (მთავარი) სხდომის უმნიშვნელოვანესი ნაწილის – საქმის არსებითად განხილვის სპეციფიკა დაუსწრებელ წარმოებაში მდგომარეობს მტკიცებულებათა გამოკვლევის ფარგლების შეზღუდვაში. ფაქტობრივად, სასამართლო გადაწყვეტილებას ამყარებს იმ ინფორმაციაზე, რაც მხარეებმა წარუდგინეს მას. ამასთან, მოსარჩელეს უფლება არა აქვს შეცვალოს სარჩელის საგანი ან საფუძველი,¹ გაადიდოს სასარჩელო მოთხოვნების მოცულობა. ვფიქრობთ, რომ ეს დებულება უფრო ფართოდ უნდა განიმარტოს, კერძოდ, ის უნდა გამოვიყენოთ ისეთი შემთხვევების მიმართაც, როცა ხდება სარჩელის ელემენტების მნიშვნელოვნად გაფართოვება ახალი ფაქტებისა და მოთხოვნების დამატების გზით, რაც ჩვეულებრივ სარჩელის შეცვლად არ ითვლება კანონის (სსსკ-ის 83-ე მუხლის მე-4 ნაწილი) პირდაპირი მითითებით. ამდენად, მოსარჩელე შეზღუდულია დისპოზიციურ უფლებამოსილებათა რეალიზაციაში, რამეთუ დაუსწრებელი წარმოების ფარგლები მოპასუხისათვის აღნიშნულია სასარჩელო განცხადების ასლში, რომელიც მას ჩაბარდა უწყებასთან ერთად.

ნებისმიერ ცვლილებას სასარჩელო მოთხოვნებში მხოლოდ მაშინ შეიძლება ჰქონდეთ არსებობის უფლება, როცა მათ შესახებ ცნობილია მოწინააღმდეგე მხარისათვის და მას მიეცა შესაგებლისა და ახსნა-განმარტებების წამოყენების უფლება, ანუ ამგვარი დანაწესით სრულად არის დაცული მხარეთა საპროცესო თანასწორუფლებიანობის საწყისი.

სასამართლო დაუსწრებელ გადაწყვეტილებას აცხადებს სსსკ-ის 258-ე მუხლით დადგენილი წესით.

2. დაუსწრებელი გადაწყვეტილების შინაარსი. დაუსწრებელი გადაწყვეტილების შინაარსი უნდა ჩამოყალიბდეს სსსკ-ის 249-ე მუხლით დადგენილი წესების (მოთხოვნების) შესაბამისად, მაგრამ სამოტივაციო ნაწილის ჩამოყალიბების გარეშე. დაუსწრებელი გადაწყვეტილების ეს თვისებურება ბუნებრივიცაა, ვინაიდან დაუსწრებელი გადაწყვეტილება ემყარება მხოლოდ გამოუცხადებლობას და არა საქმის მასალებს² (ესაა გამოუცხადებელი მხარის წინააღმდეგ გამოტანილი გადაწყვეტილება) და ამიტომ მისი შინაარსი ყალიბდება დასაბუთების გარეშე.

¹ ნ. ყურუა. დასახ. ნაშრ გვ. 7.

² ამიტომ სასამართლო არ იკვლევს მტკიცებულებათა არც უტყუარობას და არც სიყალბეს.

აღწერილობით ნაწილში არ აისახება მოპასუხის მოსაზრებები, რამეთუ მოპასუხე არ გამოცხადებულა. სარჩელის ირგვლივ მოპასუხის მიერ გამოთქმული წერილობითი ახსნა-განმარტება, თუ იგი წარდგენილი იყო სასამართლოში, გადმოიციემა ისე, რომ მიეთითება, იგი გამოკვლეულ იქნა პროცესში მოპასუხის მონაწილეობის გარეშე.

სარეზოლუციო ნაწილში, გარდა სარეზოლუციო ნაწილისათვის კანონით დადგენილი მოთხოვნებისა, უნდა აისახოს პერსონიფიცირებული ჩანაწერი: „საჩივარი დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გადასინჯვის შესახებ მხარემ შეიძლება შეიტანოს 10 დღის განმავლობაში, გადაწყვეტილების გამოტან სასამართლოში“.

სასამართლო გადაწყვეტილება ყოველთვის საჯაროდ ცხადდება.

დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გამოტანიდან არა უგვიანეს 5 დღის ვადაში გამოუცხადებელ მხარეს ეგზავნება დაუსწრებელი გადაწყვეტილების ასლი (სსსკ-ის 235-ე მუხლი).

§4. დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გასაჩივრება

სასამართლო სხდომაზე გამოუცხადებელ მხარეს შეუძლია გაასაჩივროს კანონიერ ძალაში შეუსვლელი დაუსწრებელი გადაწყვეტილება, ასეთი გადაწყვეტილების გამოტან სასამართლოში. ეს არის საჩივარი დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გადასინჯვისა და საქმის განახლების შესახებ (236-ე მუხლი). ასეთი შესაძლებლობა არსებობს 10 დღის განმავლობაში და მისი გამოთვლა იწყება იმ დღიდან, როდესაც მხარეს ჩაბარდა დაუსწრებელი გადაწყვეტილების ასლი. ამ ვადის გასვლის შემდეგ დაუსწრებელი გადაწყვეტილება შედის კანონიერ ძალაში. თუ გასაჩივრების ვადა გაშვებულია საპატიო მიზეზით, მაშინ ის შეიძლება აღდგეს, რამეთუ ამ მხრივ რაიმე სპეციალური აკრძალვა კანონით დადგენილი არ არის.

10 დღის ფარგლებში საჩივრის შეტანა შეიძლება იმ შემთხვევაში, თუ სასამართლომ დაარღვია სსსკ-ის 233-ე მუხლი (დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გამოტანის დაუშვებლობა). მაგალითად 233-ე მუხლის “გ” პუნქტით დაუშვებელია დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გამოტანა, თუ გამოუცხადებელ მხარეს დროულად არ ეცნობა საქმის ფაქტობრივი გარემოებების შესახებ. ვთქვათ მოპასუხეს არ გაეგზავნა სარჩელის ასლი.

საჩივარი დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გადასინჯვისა და საქმის არსებითად განახლების შესახებ უნდა შეიცავდეს შემდეგ რეკვიზიტებს: დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გამომტანი სასამართლოს დასახელება; საჩივრის შემტანი მხარის დასახელებას; დამაჯერებელ არგუმენტაციას, ანუ იმ გარემოებების ჩამონათვალს, რომლებიც ადასტურებენ (ასაბუთებენ), რომ სასამართლოს სხდომაზე გამოუცხადებლობა გამოწვეული იყო საპატიო მიზეზით და მტკიცებულებები, რომლებიც ადასტურებენ ამ გარემოებებს; საჩივრის შემტანი პირის თხოვნას, თუ რა ფარგლებში (რა მოცულობით) უნდა შეიცვალოს გადაწყვეტილება; საჩივარზე თანდართული მასალების ჩამონათვალს. საჩივარს ხელს უნდა აწერდეს მხარე ან მისი წარმომადგენელი. თუ საჩივარს ხელს აწერს წარმომადგენელი, აუცილებელია მინდობილობის დართვა. სავალდებულოა საჩივრის შეტანის თარიღის მითითება. საჩივარი სასამართლოს წარედგინება იმდენი ასლით, რამდენიც მხარეა. აღნიშნულ საჩივარზე სახ. ბაუი არ გადაიხდევინება, რაც ზოგავს მხარის ხარჯებს მართლმსაჯულების ასეთი აქტის გადასინჯვის მოთხოვნისას.

დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გადასინჯვის შესახებ საჩივრის რეკვიზიტების ჩამონათვალში განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვთ მოტივებს. მხარემ უნდა მიუთითოს იურიდიულად მიშენელოვანი გარემოებები გამოუცხადებლობის მიზეზების საპატიოობის დასადასტურებლად. მათ შეიძლება მივაკუთვნოთ ფაქტები-ხლომილებები (სტიქიური უბედურება, კატასტროფა, ომი); ფაქტები-მოქმედებები (ავადმყოფობა, ხანგრძლივი მივლინება, იძულებითი გადაადგილება და სხვ.), ფაქტი-მდგომარეობა (უგზო-უკვლოდ დაკარგულად ყოფნა), მტკიცებულებებად შეიძლება გამოყენებულ იქნეს კანონით გათვალისწინებული ყველა საშუალება (სსსკ-ის 102-ე მუხლი). საყოველთაოდ ცნობილი ფაქტების გამოყენება ხდება მტკიცებულებების გარეშე.

ამდენად, საჩივრის შინაარსში უნდა აისახოს არა მატერიალურ-სამართლებრივი შინაარსის მქონე იურიდიული მოტივები, არამედ ისეთი მოტივები, რომელთაც საპროცესო-სამართლებრივი შინაარსი აქვთ.

კანონით არ არის განსაზღვრული, თუ შეტანიდან რა ვადაში უნდა იქნეს განხილული გადასინჯვის შესახებ საჩივარი.

3. დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გადასინჯვის შესახებ საჩივრის განხილვის წესი. დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გაუქმების საფუძველი. რამდენადაც მოცემულ შემთხვევაში საუბარი არაა საქმის არსებითად

განხილვის შესახებ, ამდენად საჩივრის განხილვის პროცედურა მაქსიმალურად გამარტივებულია. თვით საქმეს, რომელიც განხილულ იქნა დაუსწრებელი წარმოების წესით, ასეთ დროს მოსამართლე ჯერ არ ეხება. კანონით (239-ე მუხლი) დადგენილია, რომ დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გამოძიანი მოსამართლე საჩივრის მიღების საკითხს წყვეტს მხარეთათვის შეუტყობინებლად. ასეთ დროს მოსამართლე ეცნობა საჩივრის არსს (შინაარსს) და გამოუცხადებელი მხარის მიერ წარდგენილი მასალების შინაარსს. ანალიზებს ამ მხარის მიერ საჩივარში ასახულ მოსაზრებებს (დასკვნებს), კერძოდ, გამოუცხადებლობის მიზეზი იყო თუ არა საპატიო და არსებობს თუ არა შესაბამისი ფაქტები და მტკიცებულებები.

განიხილავს რა საჩივარს, სასამართლო გამოიტანს განჩინებას, რომლითაც ან აკმაყოფილებს მხარის თხოვნას და აუქმებს დაუსწრებელ გადაწყვეტილებას ან არ აკმაყოფილებს ამ თხოვნას. განჩინება გამოიტანება ცალკე საპროცესო დოკუმენტის სახით, საერთო მოთხოვნების დაცვით (სსსკ-ის 285-ე მუხლი). საჩივრის დაკმაყოფილების განჩინებაში უნდა აღინიშნოს საქმის ხელახლა განხილვის დღე, რის შესახებაც ეცნობებათ მხარეებს. სასამართლოს ასეთ განჩინებაზე კერძო საჩივრის შეტანა არ შეიძლება. ამ განჩინებაში დაწერილებით უნდა იყოს შეფასებული ის გარემოებები, რომლებიც საფუძვლად დაედო დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გაუქმებას.

ასეთი საფუძვლების ჩამონათვალი მოცემულია სსსკ-ის 233-ე და 241-ე მუხლებში, იგი ამომწურავია და არ შეიძლება განივრცოს. ამასთან, სსსკ-ის 241 და 233-ე მუხლების იმპერატიული მოთხოვნაა დაუსწრებელი გადაწყვეტილების უპირობოდ გაუქმება აღნიშნული ნორმებით დადგენილი საფუძვლების არსებობისას. დაუსწრებელი გადაწყვეტილება გარდა ზემოაღნიშნულისა, უქმდება და საქმის არსებითად განხილვა განახლდება სასამართლოს მიერ შეძღვევი გარემოების გამორკვევის შემთხვევაში: მხარის გამოუცხადებლობა სასამართლო სხდომაზე გამოწვეული იყო საპატიო მიზეზით, რომლის შესახებაც მას არ შეეძლო თავის დროზე ეცნობებინა სასამართლოსათვის.

§5. სასამართლოს უფლებამოსილება დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გადასინჯვისას

დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გადასინჯვის შესახებ საჩივრის განმხილველი სასამართლოს უფლებამოსილება ეს არის უფლებები და მოვალეობები, რომლებიც შეიძლება განხორციელდეს ასეთი საჩივრის განხილვის შედეგად. ამ უფლებამოსილებებს განსაზღვრავს სსსკ-ის 240-ე მუხლი, რომლის შესაბამისადაც სასამართლოს აქვს ორი უფლებამოსილება.

სასამართლო, რომელმაც განიხილა საჩივარი დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გადასინჯვის შესახებ, უფლება აქვს თავისი განჩინებით:

1) თუ არ არსებობს დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გაუქმების საფუძველი, არ დააკმაყოფილოს საჩივარი და ძალაში დატოვოს დაუსწრებელი გადაწყვეტილება, ამასთან, სასამართლო განჩინებაში მიუთითებს მხარისათვის უარის თქმის (მისი მოსაზრებების უარყოფის) მოტივებს.

სასამართლო არ დააკმაყოფილებს საჩივარს და უცვლელად დატოვებს გამოტანილ გადაწყვეტილებას, თუ მხრის გამოუცხადებლობის მიზეზს არასაპატიოდ მიიჩნევს. განჩინება საჩივრის დაუკმაყოფილებლობისა და დაუსწრებელი გადაწყვეტილების ძალაში დატოვების შესახებ შეიძლება გასაჩივრდეს აპელაციის ან საკასაციო წესით (იხილეთ სსსკ-ის 240-ე მუხლი).

2) გააუქმოს დაუსწრებელი გადაწყვეტილება, განაახლოს საქმის არსებითად განხილვა და მიიღოს ახალი გადაწყვეტილება, ანუ, თუ არსებობს შესაბამისი საფუძველები, სასამართლო აკმაყოფილებს საჩივარს. დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გაუქმების საფუძველია, თუ სასამართლო მხარის გამოუცხადებლობას საპატიოდ მიიჩნევს. საჩივარში დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გადასინჯვის შესახებ მხარემ უნდა მიუთითოს სასამართლოში გამოუცხადებლობის რა საპატიო მიზეზი ჰქონდა და რომ მას არ შეეძლო თავის დროზე ეცნობებინა ამის შესახებ სასამართლოსათვის. მიზეზი სხვადასხვაგვარი შეიძლება იყოს.

თუ სასამართლო დაადგენს ამა თუ იმ საფუძველის უტყუარობას, აუქმებს დაუსწრებელ გადაწყვეტილებას.

დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გაუქმების შემდეგ საქმის არსებითად განხილვა განახლდება და იგი წარმოებს საპროცესო კოდექსით დადგენილი საერთო წესებით. საქმის ხელახლა აღძვრა არ არის საჭირო, რამეთუ დაუსწრებელი პროცედურა გარკვეულწილად შეიძლება ჩაი-

თვალისწინებს პროცედურად. ერთი და იმავე საქმის ფარგლებში სასამართლო იძლევა საბოლოო პასუხს აღძრულ მოთხოვნებთან დაკავშირებით (ანუ არსებითად წყვეტს მათ).

იმ მხრის მიმართ, რომელმაც შეიტანა საჩივარი დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გაუქმებისა და საქმის განახლების შესახებ, მაგრამ არ გამოცხადებულა დანიშნულ დროს სასამართლო სხდომაზე, შეიძლება გამოტანილ იქნეს მეორე დაუსწრებელი გადაწყვეტილება, მაგრამ ამ მხარეს უფლება არა აქვს კვლავ შეიტანოს საჩივარი მეორე დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გაუქმებისა და საქმის კვლავ განახლების შესახებ. აქ იგულისხმება შემთხვევა, როცა სასამართლომ დააკმაყოფილა საჩივარი დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გაუქმების შესახებ და დანიშნა საქმის არსებითად განხილვა (განაახლა საქმე), რომელზეც კვლავ არ გამოცხადდა საჩივრის შემტანი მხარე.

რაიონული (საქალაქო) სასამართლოს მეორე დაუსწრებელ გადაწყვეტილებაზე შეიძლება მხოლოდ სააპელაციო საჩივრის შეტანა სააპელაციო საჩივრის შეტანისათვის დადგენილ ვადაში.

წმ. დაუსწრებელი გადაწყვეტილების კანონიერი ძალა

თუ დაუსწრებელი გადაწყვეტილება არ გასაჩივრდება კანონით დადგენილ 10 დღიან ვადაში, ის შედის კანონიერ ძალაში და შეიძლება მიექცეს დაუყოვნებლივ აღსასრულებლად სსსკ-ის 268-ე მუხლში აღნიშნული საფუძვლების არსებობისას.

კანონიერ ძალაში შესულ დაუსწრებელ გადაწყვეტილებას კანონიერ ძალაში შესული სასამართლოს გადაწყვეტილების ყველა თვისება ახასიათებს – უდავობა, განსაკუთრებულობა, სავალდებულობა, პრეიუდიციულობა, აღსრულებადობა.

ზემოთქმულიდან გამომდინარე, შეიძლება დავასკვნათ, რომ თავისი არსით დაუსწრებელი გადაწყვეტილება თითქმის არაფრით არ განსხვავდება საქმის ჩვეულებრივი წესით განხილვის დროს გამოტანილი გადაწყვეტილებისაგან. სხვადასხვაგვარია მხოლოდ ამ გადაწყვეტილებათა სამართლებრივი შედეგები, როგორცაა, მაგალითად, მათი კანონიერ ძალაში შესვლის წესი, გასაჩივრების ვადა, საშუალება და წესი; თუმცა დაუსწრებელი გადაწყვეტილების, როგორც მართლმსაჯულების აქტის არსზე ისინი გავლენას არ ახდენენ.

სასამართლო პრაქტიკა დაუსწრებელი გადაწყვეტილება

ერთ-ერთ საქმეზე სააპელაციო სასამართლომ რაიონული სასამართლოს გადაწყვეტილების გაუქმების საფუძვლად სსსკ 240-ე მუხლის დარღვევა მიიჩნია. კერძოდ, სააპელაციო სასამართლომ მიუთითა, რომ რაიონულმა სასამართლომ საქმე არსებითად განიხილა ისე, რომ არ გაუქმებია დაუსწრებელი გადაწყვეტილება და იგი გააუქმა ამ საქმეზე მიღებული ახალი გადაწყვეტილების ერთ-ერთი პუნქტით.

კასატორმა მოითხოვა ამ საქმეზე სააპელაციო სასამართლოს მიერ მიღებული განჩინების გაუქმება და საქმის საოლქო სასამართლოსათვის დაბრუნება შემდეგი საფუძვლით:

1. კასატორის მოსაზრებით, სააპელაციო სასამართლოს ულება არ ჰქონდა ამ საქმეზე რაიონული სასამართლოს მიერ მიღებული გადაწყვეტილების გაუქმების შემდეგ საქმე ხელახალი განხილვისათვის იმავე სასამართლოსათვის დაბრუნებინა, რამეთუ მან საქმეზე მიღებული გადაწყვეტილება გააუქმა სსსკ 240-ე მუხლის დარღვევის მოტივით, ხოლო საქმის ხელახლა განსახილველად რაიონულ სასამართლოში დაბრუნება შესაძლებელია მხოლოდ სსსკ 385-ე მუხლში მითითებული საფუძვლით. მისი მოსაზრებით, ამ შემთხვევაში სააპელაციო სასამართლოს სსსკ 386-ე მუხლის შესაბამისად თვითონ უნდა მიეღო გადაწყვეტილება.

2. კასატორს ასევე უსაფუძვლოდ მიაჩნია სააპელაციო სასამართლოს მითითება რაიონული სასამართლოს მიერ სსსკ 240-ე მუხლის დარღვევის შესახებ.

საკასაციო პალატამ საკასაციო საჩივარი საფუძვლიანად მიიჩნია და დააკმაყოფილა შემდეგ გარემობათა გამო:

სსსკ 240-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის შესაბამისად, თუ საქმის სასამართლო სხდომაზე განხილვის შედეგად აღმოჩნდება, რომ დაუსწრებელი გადაწყვეტილება უნდა გაუქმდეს, სასამართლოს გამოაქვს ახალი გადაწყვეტილება.

ამვე კოდექსის 241-ე მუხლის შესაბამისად დაუსწრებელი გადაწყვეტილება უნდა გაუქმდეს და საქმის განხილვა განახლდეს, თუ არსებობს სსსკ 233-ე მუხლით გათვალისწინებული საფუძვლები ან, თუ მხარის გამოუცხადებლობა გამოწვეული იყო სხვა საპატიო მიზეზით, რომლის შესახებაც მას არ შეეძლო თავის დროზე ეცნობებინა სასამართლოსათვის.

მოცემულ შემთხვევაში რაიონულმა სასამართლომ მიიჩნია, რომ სსსკ 241-ე მუხლის შესაბამისად არსებობდა ამ საქმეზე მიღებული პირველი დაუსწრებელი

გადაწყვეტილების გაუქმებისა და სსსკ 240-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის შესაბამისად ახალი გადაწყვეტილების მიღების საფუძველი და ამიტომ თავისი გადაწყვეტილებით გააუქმა რა ამ საქმეზე მიღებული პირველი დაუსწრებელი გადაწყვეტილება, ამავე (ახალი) გადაწყვეტილებით არ დააკმაყოფილა სარჩელი.

საკასაციო პალატას მიაჩნია, რომ არასწორია სააპელაციო სასამართლოს მითითება იმის შესახებ, რომ თითქოს რაიონულმა სასამართლომ ახალი გადაწყვეტილების მიღების დროს დაარღვია სსსკ 240-ე მუხლის მოთხოვნა, რაც იმაში მდგომარეობდა, რომ რაიონულმა სასამართლომ საქმე არსებითად განიხილა ამ საქმეზე მიღებული დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გაუქმების გარეშე.

საკასაციო პალატა განმარტავს, რომ სსსკ 240-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის და 241-ე მუხლის შესაბამისად, თუ საქმის სასამართლო სხდომაზე განხილვის შედეგად აღმოჩნდება, რომ დაუსწრებელი გადაწყვეტილება უნდა გაუქმდეს, სასამართლოს შეუძლია მიიღოს ახალი გადაწყვეტილება. დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გაუქმებისა და ახალი გადაწყვეტილების მიღების შესახებ გადაწყვეტილება შეიძლება გამოტანილ იქნეს როგორც ერთ სასამართლო სხდომაზე, ისე სხვადასხვა სასამართლო სხდომაზე, როგორც ერთი გადაწყვეტილებით, ისე ორი დამოუკიდებელი გადაწყვეტილებით.

თუ მხარეები წინააღმდეგნი არ არიან, რომ დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გაუქმებისა და სარჩელის განხილვის საკითხი ერთ სასამართლო სხდომაზე მოხდეს (სასამართლო თუ მივა დასკვნამდე, რომ დაუსწრებელი გადაწყვეტილება უნდა გაუქმდეს), მაშინ სასამართლოს შეუძლია მიიღოს ახალი გადაწყვეტილება და ყოველივე ეს ერთ გადაწყვეტილებაში ჩამოაყალიბოს.

საკასაციო პალატა ასევე განმარტავს, რომ იმ ვითარებაში, როცა პირველი დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გაუქმების შესახებ საჩივრის განხილვა მიმდინარეობს სსსკ 240-ე მუხლის შესაბამისად, სასამართლო უფლებამოსილია, ერთ სასამართლო სხდომაზე მიიღოს განჩინება პირველი დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გაუქმების შესახებ და გააგრძელებს რა საქმის არსებითად განხილვას, ამის შემდეგ მიიღებს ახალ გადაწყვეტილებას სარჩელთან დაკავშირებით, მაგრამ ამ წესის დაუცველობა არ წარმოადგენს სსსკ 240-ე მუხლის დარღვევას და თავისთავად არ წარმოადგენს ამ საქმეზე მიღებული გადაწყვეტილების გაუქმების საფუძველს. თუ მხარეები დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გაუქმების შესახებ საჩივრისა და საქმის არსებითად ერთად განხილვის წინააღმდეგნი არიან, მაშინ სასამართლოს (იმ შემთხვევაში, თუკი არსებობს სსსკ 241-ე მუხლით გათვალისწინებული პირობები) შეუძლია მიიღოს განჩინება დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გაუქმების შესახებ და საქმის არსებითად

განხილვა დანიშნოს სხვა დროისათვის. საკასაციო პალატას მიაჩნია, რომ ზემოხსენებულ არც ერთ შემთხვევაში არ დაირღვევა სსსკ 240-ე მუხლის 1-ლი ნაწილისა და 241-ე მუხლის მოთხოვნები.

საკასაციო პალატას ასევე სწორად მიაჩნია კასატორის მოსაზრება იმის შესახებ, რომ მოცემულ შემთხვევაში სსსკ 386-ე მუხლის შესაბამისად ამ საქმეზე საოლქო სასამართლოს თვითონ უნდა მიეღო გადაწყვეტილება რაიონული სასამართლოსათვის საქმის დაბრუნების გარეშე, რამეთუ ამ საქმეზე რაიონული სასამართლოს მიერ მიღებული გადაწყვეტილება სააპელაციო სასამართლოს არ გაუუქმებია სსსკ 385-ე მუხლის პირველ ნაწილში მითითებული გარემოებების საფუძველზე (სუსგ 2002 წ. N 2, გვ. 172-176).

* * *

დაუსწრებელი გადაწყვეტილება

კანონით დადგენილია დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გამოტანის დაუშვებლობა, თუ მხარე პროცესზე არ იყო მოწვეული სათანადო წესით, ან თუ მხარის გამოუცხადებლობა საპატიო მიზეზითაა გამოწვეული.

ერთ-ერთ საქმეზე მხარე ითხოვდა დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გაუქმებას, რაც არ დააკმაყოფილა სააპელაციო პალატამ. საქმეში არსებობდა პოლიკლინიკის მიერ გაცემული ცნობა, რომლის მიხედვითაც დასტურდებოდა, რომ ავადმყოფი ავადაა 2001 წლის 8 ივნისიდან. სააპელაციო პალატამ განმარტა, რომ სასამართლოს სხდომა ჩატარდა 11 ივნისს, 9 ივნისიდან 11 ივნისის ჩათვლით პერიოდში კი აპელანტის მიერ ვერ იქნა წარმოდგენილი რაიმე მტკიცებულება მის მიერ 11 ივნისს დანიშნული სხდომის საპატიო მიზეზით გაცდენის შესახებ.

სააპელაციო პალატამ ასევე არ გაიზიარა საჩივრის შემტანის ქალიშვილის მეზობლების განმარტებები, რომელთა თანახმად აპელანტი 8 ივნისიდან 25 ივნისამდე შვილთან იყო სტუმრად, იყო ავად, ჰქონდა თავის ტკივილები და დიდი წნევა. სასამართლოს აზრით, აღნიშნული პირები არიან დაინტერესებული პირები. საოლქო სასამართლოს ეს განჩინება საკასაციო წესით გასაჩივრდა. კასატორმა მიუთითა, რომ არ ეთანხმება სასამართლოს მოსაზრებას იმის თაობაზე, რომ მოსამართლემ და მისმა თანამშრომლებმა გააფრთხილეს 11 ივნისის პროცესის დანიშვნაზე და მისცეს უწყება, რომელზეც ხელი არ მოაწერა, ვინაიდან ეს სიმართლეს არ შეესაბამება. კასატორის განმარტებით, მან საერთოდ არ იცოდა პროცესის თარიღის შესახებ და არც არსად დაუდასტურებია ხელმოწერით აღნიშნულის თაობაზე.

ამასთან, კასატორმა მიუთითა, რომ სასამართლომ არასწორად შეაფასა პოლიკლინიკის მიერ გაცემული 12 ივნისის ცნობა, რამეთუ ცნობა გაცემულია

12 ივნისს და მკურნალობის პერიოდი მოიცავს არა მარტო ცნობის გაცემის დღეს, არამედ წინა და შემდგომ დღეებსაც.

კასატორმა ასევე არ გაიზიარა სასამართლოს მოსაზრება იმის თაობაზე, რომ მისი ქალიშვილის მეზობლები არიან დაინტერესებული პირები, რამეთუ სააპელაციო პალატა არ ასაბუთებს მათი დაინტერესების მოტივებს და მიზეზებს. კასატორის განმარტებით, მისი ქალიშვილის მეზობლების დასტური არ შეიძლება ჩაითვალოს ძირითად მტკიცებულებად, მაგრამ განმარტებები ამგვარებენ 12 ივნისს ცნობით დადასტურებული მისი ჯანმრთელობის მდგომარეობას და კიდევ უფრო ზრდიან ამ ცნობის მტკიცების ძალას.

აღნიშნულიდან გამომდინარე, კასატორმა მოითხოვა საოლქო სასამართლოს განჩინების გაუქმება და საქმის იმავე სასამართლოს სხვა შემადგენლობისათვის გადაცემა.

საკასაციო პალატამ მისი საჩივარი დააკმაყოფილა შემდეგ გარემოებათა გამო:

სსსკ 241-ე მუხლის თანახმად, დაუსწრებელი გადაწყვეტილება უნდა გაუქმდეს და საქმის განხილვა განახლდეს, თუ არსებობს 233-ე მუხლით გათვალისწინებული საფუძვლები, ან თუ მხარის გამოუცხადებლობა გამოწვეული იყო საპატიო მიზეზით, რომლის შესახებაც მას არ შეეძლო თავის დროზე ეცნობებინა სასამართლოსათვის.

მოცემულ საქმეში წარმოდგენილია პოლიკლინიკის ცნობა, რომლის მიხედვითაც კასატორი მკურნალობს აღნიშნულ პოლიკლინიკაში, აუდაა 8 ივნისიდან. ამასთან საქმეში წარმოდგენილია ახსნა-განმარტებები, რომლის მიხედვით კასატორი საქმის განხილვის დღისათვის იმყოფებოდა ავად. საკასაციო პალატა აღნიშნული გარემოებების საფუძველზე თვლის, რომ კასატორს ჰქონდა საპატიო მიზეზი, რომლის შესახებაც მხარეს არ შეეძლო თავის დროზე ეცნობებინა სასამართლოსათვის.

გარდა აღნიშნულისა, საკასაციო პალატას მიაჩნია, რომ დარღვეულია სსსკ 233-ე მუხლის მოთხოვნები, რომლის თანახმად სასამართლოს დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გამოტანა დაუშვებელია, თუ გამოუცხადებელი მხარე მიწვეული არ იყო 70-78-ე მუხლებით დადგენილი წესით. საოლქო სასამართლოს 24 მაისის სხდომა გადაიდო, მაგრამ აღნიშნული დღის სხდომის ოქმში არ არის დაფიქსირებული გადადების ზუსტი თარიღი.

აღნიშნულიდან გამომდინარე, საკასაციო პალატა თვლის, რომ საოლქო სასამართლოს დაუსწრებელი გადაწყვეტილება და განჩინება მიღებულია კანონის მოთხოვნათა დარღვევით, რაც მათი გაუქმების საფუძველია (სუსგ 2002 წ. N 3, გვ. 473-475).

დაუსწრებელი გადაწყვეტილება

კანონის თანახმად, დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გამოტანა დაუშვებელია, თუ გამოუცხადებელი მხარე პროცესზე არ იყო მოწვეული კანონით დადგენილი წესით. ერთ-ერთ საქმეზე საკასაციო პალატამ ყურადღება მიაქცია სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 72-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის „ზ“ პუნქტს, რომლის შესაბამისად, სასამართლო უწყება უნდა შეიცავდეს მითითებას გამოუცხადებლობის შედეგებზე და უნდა შეიცავდეს ვალდებულებას, აცნობოს სასამართლოს გამოუცხადებლობის მიზეზები. როგორც საქმის მასალებით ირკვეოდა, მოცემულია მხარისათვის და მისი წარმომადგენლისთვის გაგზავნილი სასამართლოს უწყებები, რომლებიც არ შეიცავენ მითითებას მხარეთა გამოუცხადებლობის შედეგებზე, არ არის მითითებული გამოუცხადებლობის მიზეზების სასამართლოსათვის შეტყობინების ვალდებულება. ამდენად, სააპელაციო პალატის მთავარ სხდომაზე მხარე არ ყოფილა მოწვეული სსსკ 70-78-ე მუხლებით დადგენილი წესით. ასეთ შემთხვევაში კი სსსკ 233-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის „ა“ პუნქტის თანახმად, სასამართლოს დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გამოტანა დაუშვებელია.

საკასაციო პალატა თვლის, რომ სააპელაციო სასამართლომ მხარის საჩივრის (დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გაუქმების თაობაზე) განხილვისას არ გამოიყენა სსსკ 241-ე მუხლი, რომლის თანახმად დაუსწრებელი გადაწყვეტილება უნდა გაუქმდეს და საქმის განხილვა განახლდეს, თუ არსებობს 233-ე მუხლით გათვალისწინებული საფუძვლები, ან თუ მხარის გამოუცხადებლობა გამოწვეული იყო სხვა საპატიო მიზეზით, რომლის შესახებ მას არ შეეძლო თავის დროზე ეცნობებინა სასამართლოსათვის. (სუსგ, 2002 წ. №5, გვ. 861-864).

დაუსწრებელი გადაწყვეტილება

ერთ-ერთ საქმეზე სააპელაციო სასამართლომ არ დააკმაყოფილა დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გაუქმების შესახებ საჩივარი, კასატორმა მოითხოვა ამ განჩინების გაუქმება და საქმის არსებითად განსახილველად საოლქო სასამართლოში დაბრუნება შემდეგი საფუძვლით:

კასატორს მიაჩნია, რომ საოლქო სასამართლომ დაარღვია სსსკ 233-ე მუხლის მოთხოვნა. მისი მოსაზრებით, არსებობდა მხარის გამოუცხადებლობის საპატიო მიზეზი – ავადმყოფობა, მაგრამ საოლქო სასამართლომ კანონის დარღვევით არ გადადო საქმის განხილვა და მიიღო დაუსწრებელი გადაწყვეტილება.

საზოგადოების იურისტის ავადმყოფობა და სასამართლოში წარდგენილი ცნობა მისი ავადმყოფობის შესახებ და თხოვნა საქმის განხილვის გადადების თაობაზე კასატორმა მიიჩნია იმის საფუძველად, რომ სასამართლო ვალდებული იყო, გადაედო საქმის განხილვა.

მანვე მიუთითა უზენაესი სასამართლოს 2000 წლის 19 ივლისის განჩინებაზე და აღნიშნა, რომ ამ განჩინების საფუძველზე მოპასუხის წარმომადგენლის ავადმყოფობის გამო სასამართლო სხდომაზე გამოუცხადებლობა საპატიოდ ცნო უზენაესმა სასამართლომ და მიუთითა, რომ თუ სასამართლოსათვის ცნობილი გახდა, რომ ადგილი ჰქონდა მოვლენებს, რომელთაც შეეძლოთ ხელი შეეშალათ სასამართლოში მხარის დროულად გამოცხადებისათვის, სსსკ 233-ე მუხლის „ბ“ პუნქტის შესაბამისად დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გამოტანა დაუშვებელი იყო.

გარდა ამისა, კასატორმა მიუთითა, რომ დაუსწრებელი გადაწყვეტილება გამოტანილი იყო სსსკ 234-ე მუხლის დარღვევით. გადაწყვეტილებას გააჩნდა სამოტივაციო ნაწილი, რაც დაუსწრებელი გადაწყვეტილების მიღების დროს დაუშვებელია.

საკასაციო პალატამ საკასაციო საჩივარი დააკმაყოფილა შემდეგ გარემოებათა გამო:

სსსკ 233-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის „ბ“ პუნქტის შესაბამისად, დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გამოტანა დაუშვებელია, თუ სასამართლოსათვის ცნობილი გახდა, რომ ადგილი ჰქონდა დაუძლეველ ძალას ან სხვა მოვლენებს, რომლებსაც შეეძლოთ ხელი შეეშალათ სასამართლოში მხარის დროულად გამოცხადებისათვის.

ამავე კოდექსის 241-ე მუხლის შესაბამისად, დაუსწრებელი გადაწყვეტილება უნდა გაუქმდეს და საქმის განხილვა განახლდეს, თუ არსებობს 233-ე მუხლით გათვალისწინებული საფუძველები, ან თუ მხარის გამოუცხადებლობა გამოწვეული იყო საპატიო მიზეზით, რომლის შესახებაც მას არ შეეძლო თავის დროზე ეცნობებინა სასამართლოსათვის.

სსსკ 72-ე მუხლის „ზ“ პუნქტის ბოლო წინადადება გამოუცხადებელ მხარეს ავალდებულებს, რომ აცნობოს სასამართლოს გამოუცხადებლობის მიზეზები.

ამავე კოდექსის 93-ე მუხლის მე-2 ნაწილის შესაბამისად, მხარეებს შეუძლიათ აგრეთვე საქმე აწარმოონ სასამართლოში წარმომადგენლის მეშვეობით, ხოლო ამავე კოდექსის 96-ე მუხლის მე-2 ნაწილის შესაბამისად, მინდობილობას ორგანიზაციის სახელით გასცემს შესაბამისი ორგანიზაციის ხელმძღვანელი ან სხვა უფლებამოსილი პირი.

მართალია 2001 წლის 30 ოქტომბრის უწყებით მოპასუხე სსსკ 72-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის „ზ“ პუნქტის შესაბამისად არ გაფრთხილებულა გამოუცხადებლობის მიზეზების სასამართლოსათვის შეტყობინების აუცილებლობის შესახ-

ებ, მაგრამ მოპასუხებ საოლქო სასამართლოს აცნობა, რომ საზოგადოების იურისტის ავადმყოფობის გამო სხდომის ჩატარება გადაედო თვის ბოლოსათვის. ამასთან, სასამართლოს წარუდგინა ცნობა იმის შესახებ, რომ იურისტი, რომელსაც წარმომადგენლის უფლებით მონაწილეობა უნდა მიეღო ამ საქმის განხილვაში, გადიოდა სტაციონალურ მკურნალობას.

საკასაციო სასამართლოს მიაჩნია, რომ საოლქო სასამართლოსათვის ცნობილი იყო სასამართლო სხდომაზე მოპასუხის გამოუცხადებლობის მიზეზი (წარმომადგენლის ავადმყოფობა). ამასთან სახეზე იყო მოპასუხის შუამდგომლობაც ამ მიზეზით საქმის განხილვის გადადების შესახებ.

საპროცესო კოდექსის შესაბამისად მხარეთა და წარმომადგენელთა განცხადებები და შუამდგომლობები ახალ მტკიცებულებათა წარმოდგენისა თუ გამოთხოვის, აგრეთვე საქმის განხილვასთან დაკავშირებით წამოჭრილი სხვა საკითხების შესახებ შეიძლება დააკმაყოფილოს სასამართლომ იმ შემთხვევაში, თუ ასეთი შუამდგომლობები და განცხადებები საპატიო მიზეზით არ იყო აღძრული სასამართლო განხილვისათვის საქმის მომზადების სტადიაზე. ასეთ შემთხვევაში მხარეთა თხოვნით ან სასამართლოს ინიციატივით საქმის განხილვა შეიძლება გადაიდოს.

სსსკ 284-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის შესაბამისად, სასამართლოს დადგენილება, რომლითაც საქმე არსებითად არ წყდება, მიიღება განჩინების ფორმით, ხოლო ამავე მუხლის მე-4 ნაწილის შესაბამისად, განჩინება უნდა გამოცხადდეს მიღებისთანავე.

მოცემულ შემთხვევაში საოლქო სასამართლომ განიხილა რა მოპასუხის შუამდგომლობა სხდომის გადადების შესახებ, არ მიიღო არანაირი განჩინება, არ დაუდგენია არც საქმის განხილვის გადადება და არც საქმის განხილვის გადადების შესახებ შუამდგომლობის დაკმაყოფილებაზე უარის თქმა.

საკასაციო სასამართლოს მიაჩნია, რომ დაუსწრებელი გადაწყვეტილების მიღების ერთ-ერთ პირობას იმის ვარაუდიც წარმოადგენს, რომ მოპასუხემ ცნო სარჩელი, ამიტომ დაკარგა ინტერესი, რომ დაიცვას თავი. დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გამოტანა იმ მოპასუხის წინააღმდეგ, რომელიც სასამართლოს შეუქმნის რწმენას, რომ მოპასუხემ ცნო სარჩელი და დაკარგა სარჩელისაგან თავის დაცვის ინტერესი, ლოგიკურია და გამართლებულია, მაგრამ იმ მოპასუხის მიმართ, რომლის გამოუცხადებლობამაც სასამართლოს ვერ შეუქმნა ამგვარი რწმენა, დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გამოტანა გაუმართლებელი იქნება.

მოცემულ შემთხვევაში, როცა სასამართლოსათვის ცნობილი იყო, რომ სასამართლოში მოპასუხის გამოუცხადებლობის მიზეზი იყო მისი იურისტის ავადმყოფობა (თუმცა წარმომადგენლობითი უფლებამოსილება სათანადო წესით მასთან არ იყო გაფორმებული), იგი დაინტერესებული იყო სარჩელის არსებითი განხილვით და ამიტომ მოითხოვდა მისი განხილვის გადადებას თვის ბოლოსათვის, სასამართლო ვალდებული იყო, გადაედო საქმის განხილვა სხვა

დროისათვის, რადგან მისთვის ნათლად იყო ცნობილი, რომ მოპასუხე არ ცნობდა სარჩელს და სარჩელისაგან თავის დაცვას აპირებდა რწმუნეაულის მეშვეობით. ასეთ ვითარებაში სასამართლო უფლებამოსილი არ იყო, გამოუცხადებელი მოპასუხის წინააღმდეგ მიეღო დაუსწრებელი გადაწყვეტილება.

საკასაციო სასამართლოს მიაჩნია, რომ სსსკ 241-ე მუხლის შესაბამისად მოპასუხეს გააჩნდა ამ მუხლში აღნიშნული სხვა საპატიო მიზეზი, რომელიც აბრკოლებდა მისი მრწმუნებლის სასამართლო პროცესზე გამოცხადებას. სსსკ 93-ე მუხლის შესაბამისად კი მხარეს შეეძლო საპროცესო წარმომადგენლის მეშვეობით ეწარმოებინა საქმე სასამართლოში.

ამრიგად, პალატას მიაჩნია, რომ არ არსებობდა მოცემულ საქმეზე დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გამოტანის საფუძველი, ხოლო დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გაუქმების შესახებ მოპასუხის მიერ შეტანილი საჩივარი ზემოთ მითითებული გარემოებების გამო საოლქო სასამართლოს უნდა დაეკმაყოფილებინა (სუსგ 2002 წ. №6, გვ. 929-932).

* * *

დაუსწრებელი გადაწყვეტილება

სსსკ 233-ე მუხლით გათვალისწინებული პირობა, რომ დაუშვებელია დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გამოტანა, თუ გამოუცხადებელი მხარე მოწვეული არ იყო სსსკ 70-78-ე მუხლებით დადგენილი წესით, არ ნიშნავს იმას, რომ სასამართლო ვალდებულია უწყება გაუგზავნოს მხარეს.

ერთერთ საქმეზე საკასაციო პალატის მიერ აღნიშნულია, რომ სსსკ 230-ე მუხლის პირველი ნაწილის თანახმად, თუ სასამართლოს მთავარ სხდომაზე არ გამოცხადდება მოპასუხე, რომელსაც გაეგზავნა შეტყობინება ამ კოდექსის 70-78-ე მუხლებით დადგენილი წესით და მოსარჩელე შუამდგომლობს დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გამოტანას, მაშინ სარჩელში მითითებული ფაქტობრივი გარემოებები დამტკიცებულად ითვლება.

საკასაციო პალატას უსაფუძვლოდ მიაჩნია კასატორის მითითება, რომ მხარის გაფრთხილება ხელწერილის ჩამორთმევით საქმის განხილვის გადადების შესახებ, სასამართლოს არ აძლევს დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გამოტანის უფლებას. დადგენილია, რომ სააპელაციო სასამართლოს დანიშნული ჰქონდა სააპელაციო საჩივრის განხილვა, რომლის განხილვაც გადაიდო სხვა დროისათვის კასატორის შუამდგომლობით. საქმის გადადების შესახებ ორივე მხარის წარმომადგენელს ჩამოერთვათ ხელწერილი, რომლითაც გაფრთხილებული იქნენ, რომ გამოუცხადებლობის შემთხვევაში საქმე განიხილებოდა მათ დაუსწრებლად.

სსსკ 216-ე მუხლის მეორე ნაწილის თანახმად სასამართლო საქმის განხილვის გადადებისას, დანიშნავს დღეს ახალი სასამართლო სხდომისათვის და

ამას აცნობებს გამოცხადებულ პირებს, რასაც ისინი ადასტურებენ ხელისმოწერით. გამოუცხადებელ და საქმეში ხელახლა ჩაბმულ პირებს ახალი სხდომის დღეს აცნობებენ 70-78-ე მუხლებით დადგენილი წესით.

საკასაციო პალატას უსაფუძვლოდ მიაჩნია კასატორის მითითება, რომ სააპელაციო სასამართლო საქმის განხილვის გადადების შესახებ მას არ აცნობა სსსკ 70-78-ე მუხლებით დადგენილი წესით. როგორც უკვე აღინიშნა, ამავე კოდექსის 216-ე მუხლის მეორე ნაწილის თანახმად სხდომაზე გამოცხადებული მხარეების წარმომადგენლებს ჩამოერთვათ ხელწერილები საქმის განხილვის გადადების შესახებ, სადაც მითითებულია, რომ ისინი გაფრთხილებულნი არიან სსსკ 70-78-ე მუხლებით გათვალისწინებული წესით საოლქო სასამართლოში შესაბამის რიცხვში გამოცხადების შესახებ. საკასაციო პალატა განმარტავს, რომ მოცემულ შემთხვევაში სააპელაციო სასამართლო არ იყო ვალდებული მხარისათვის გაეგზავნა უწყება სასამართლო სხდომის დანიშვნის შესახებ.

სსსკ 233-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის „ბ“ პუნქტის თანახმად დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გამოტანა დაუშვებელია, თუ სასამართლოსათვის ცნობილი გახდა, რომ ადგილი ჰქონდა დაუძლეველ ძალას ან სხვა მოვლენებს, რომლებსაც შეეძლოთ ხელი შეეშალათ სასამართლოში მხარის დროულად გამოცხადებისათვის. სსსკ 241-ე მუხლის თანახმად, დაუსწრებელი გადაწყვეტილება უნდა გაუქმდეს და საქმის განხილვა განახლდეს, თუ არსებობს 233-ე მუხლით გათვალისწინებული საფუძველები, ან თუ მხარის გამოუცხადებლობა გამოწვეულია სხვა საპატიო მიზეზით, რომლის შესახებაც მას არ შეეძლო თავის დროზე ეცნობებინა სასამართლოსათვის. ამავე კოდექსის 72-ე მუხლის „ზ“ პუნქტის“ ბოლო წინადადება ავალდებულებს გამოუცხადებელ მხარეს აცნობოს სასამართლოს გამოუცხადებლობის მიზეზების შესახებ.

საკასაციო პალატას მიაჩნია, რომ კასატორების მიერ წარმოდგენილი პოლიკლინიკის სამედიცინო ბარათი მისი წარმომადგენლის ავადმყოფობის შესახებ არ წარმოადგენს იმ სახის მტკიცებულებას, რომელიც შეიძლება დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გაუქმების საფუძველი გახდეს.

საკასაციო პალატა ეთანხმება სააპელაციო სასამართლოს, რომ აღნიშნული ცნობა წარმოადგენს ამონაწერს ავადმყოფის ამბულატორული სამედიცინო ბარათიდან და იგი არ შეიძლება მივიჩნიოთ ავადმყოფისათვის სპეციალურად გაცემულ შრომისუნარობის ფურცლად, ამასთან, მომუშავე ავადმყოფზე ცნობა არ გაიცემა. მას აუცილებლად ეძლევა შრომისუნარობის ფურცელი. წარმომადგენელმა ასევე ვერ ახსნა, თუ რატომ არ აცნობა სასამართლოს გამოუცხადებლობის მიზეზი.

სსსკ 96-ე მუხლის მე-2 ნაწილის თანახმად, წარმომადგენელზე მინდობილობას ორგანიზაციის სახელით გასცემს შესაბამისი ორგანიზაციის ხელმძღვანელი ან სხვა უფლებამოსილი პირი.

საკასაციო პალატას უსაფუძვლოდ მიაჩნია კასატორის მითითება, რომ სააპელაციო სასამართლომ არ გაითვალისწინა მის მიერ წარდგენილი ბრძანებები იურისპრუდენციის მიხედვით წარგზავნისა და შევსებაში გაშვების შესახებ. როგორც საქმის მასალებიდან ირკვევა, კასატორის კანონიერ ინტერესებს სააპელაციო სასამართლოში წარმოადგენდა ბანკის იურისტი, რომელიც არ გამოცხადდა საქმის განხილვაზე. რაც შეეხება კასატორის მიერ წარმოდგენილ ბრძანებებს, ისინი გაცემულია ბანკის სხვა თანამშრომლებზე, რომლებსაც მოცემულ საქმესთან კავშირი არ ჰქონიათ.

საკასაციო პალატას მიაჩნია, რომ საოლქო სასამართლოს დაუსწრებელი გადაწყვეტილება და განჩინება სწორი და სამართლებრივად დასაბუთებულია, რის გამოც არ არსებობს მათი გაუქმების საფუძველი (სუსგ 2002 წ. №6, გვ. 942-946).

* * *

დაუსწრებელი გადაწყვეტილება

სსსკ 230-ე მუხლის მიხედვით, თუ სასამართლოს მთავარ სხდომაზე არ გამოცხადდა მოპასუხე, რომელსაც გაეგზავნა შეტყობინება ამ კოდექსის 70-78-ე მუხლებით დადგენილი წესით და მოსარჩელე შუამდგომლობს დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გამოტანაზე, მაშინ სარჩელში მითითებული ფაქტობრივი გარემოებები დამტკიცებულად ითვლება. თუ სარჩელში მითითებული ფაქტობრივი გარემოებები იურიდიულად ამართლებს სასარჩელო მოთხოვნას, სარჩელი დაკმაყოფილდება, წინააღმდეგ შემთხვევაში სასამართლო უარს ეტყვის მის დაკმაყოფილებაზე.

სსსკ 348-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის თანახმად, თუ სამეწარმეო რეესტრში მოხდება რეგისტრაცია, რომელიც მნიშვნელოვანი მიზეზის გამო არ უნდა მომხდარიყო, სასამართლოს, რომელმაც ასეთი რეგისტრაცია მოახდინა, შეუძლია გამოიტანოს განჩინება და თავისი ინიციატივით ამოშალოს იგი. რეგისტრაციის გაუქმება ხდება შესაბამისი განმარტების შეტანით. განჩინების გამოტანამდე სასამართლომ უნდა შეატყობინოს სათანადო პირს რეგისტრაციის ამოშლის განზრახვის შესახებ და მისცეს მას ვადა შესაბამისი მოქმედების შესასრულებლად.

თუ მოხდა ისეთი რეგისტრაცია, რომელიც მნიშვნელოვანი მიზეზის გამო არ უნდა მომხდარიყო, კანონმდებელი ამ რეგისტრაციის გაუქმებასა და ამოშლას ითვალისწინებს მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როდესაც სასამართლო შეატყობინებს პირს რეგისტრაციის ამოშლის განზრახვის შესახებ და მისცემს მას ვადას. თუ ამ ვადაში ხარვეზი არ გამოსწორდება, მხოლოდ ამ შემთხვევაში ხდება რეგისტრაციის გაუქმება. ეს არის ის ზოგადი პრინციპი, რომელსაც საქართველოს კანონმდებლობა ადგენს საწარმოსა და კავშირის რეგისტრაციის

მიმართ საწარმოთა რეგისტრაციის მიმართ ანალოგიური პრინციპია დადგენილი მეწარმეთა კანონის მე-5 მუხლითაც.

პალატა თვლის, რომ მოთხოვნა, რეგისტრაციის გაუქმებაზე რეგისტრაციის ხარვეზის გამოსწორების შესაძლო პროცედურის გამოყენების მექანიზმის გამორიცხვით იურიდიულად გაუმართლებელია და ასეთი მოთხოვნის დაკმაყოფილება დაუსწრებელი გადაწყვეტილებით ეწინააღმდეგება სსსკ 230-ე მუხლის მე-2 ნაწილს.

პალატა თვლის, რომ რაიონული სასამართლოს დაუსწრებელი გადაწყვეტილების მითითება, რომ სარჩელში აღნიშნული გარემოებები იურიდიულად ამართლებს სასარჩელო მოთხოვნას, არ შეესაბამება კანონმდებლობის მოთხოვნებს. აღნიშნული წარმოადგენს დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გაუქმების საფუძველს.

პალატა იზიარებს კასატორის მოსაზრებას, რომ მოპასუხე გაფრთხილებული იყო სასამართლო სხდომის შესახებ და მოწვეული იყო სსსკ 70-78-ე მუხლებით დადგენილი წესით. სსსკ 233-ე მუხლის თანახმად, გამოუცხადებლად ითვლება მხარე, რომელიც თუმცა სასამართლო სხდომაზე დანიშნულ დროს გამოცხადდა, მაგრამ უარს ამბობს საქმის განხილვაში მონაწილეობაზე. ამასთან, მხოლოდ აღნიშნული გარემოება ვერ გახდება საკასაციო საჩივრის დაკმაყოფილების საფუძველი. (სუსგ 2002 წ. №6, გვ. 1034-1035).

* * *

დაუსწრებელი გადაწყვეტილება

ერთ-ერთ საქმეზე საკასაციო სასამართლომ მიიჩნია, რომ დაუსწრებელ გადაწყვეტილებაზე შეტანილი საჩივრის დასაშვებობის ერთ-ერთ უმთავრეს პირობას წარმოადგენს კანონით დადგენილ ვადაში მისი შეტანა. ამის გარკვევის მიზნით სასამართლომ უნდა დაადგინოს, რომ სსსკ-ის 237-ე მუხლის შესაბამისად თუ როდის გაეგზავნა და ჩაბარდა საჩივრის ავტორს მის წინააღმდეგ მიღებული დაუსწრებელი გადაწყვეტილების ასლი, როდის იქნა საჩივარი შეტანილი, ხოლო დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გაუქმებისას უტყუარად უნდა დაადგინოს გამოუცხადებლობის მიზეზები, სსსკ-ის 233-ე მუხლის შესაბამისად ხომ არ არსებობდა დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გამოტანის დაუსწრებლობის საფუძველი და მხოლოდ ამის შემდეგ უნდა გადაწყდეს დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გაუქმების ან უცვლელად დატოვების საკითხი. თუკი დადგინდება, რომ გამოუცხადებლობა განპირობებული იყო საპატიო მიზეზებით, მაშინ დაუსწრებელი გადაწყვეტილება უნდა გაუქმდეს. (სუსგ 2003 წ. №4, გვ. 951-952).

* * *

დაუსწრებელი გადაწყვეტილება

სსსკ 233-ე მუხლის „დ“ ქვეპუნქტის თანახმად, დაუშვებელია დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გამოტანა, თუ არ არსებობს სარჩელის აღძვრის წინაპირობა. სარჩელის აღძვრის წინაპირობის არარსებობაში ივულისხმება ამავე კოდექსის 186-ე მუხლით გათვალისწინებული გარემოებები და არა 178-ე მუხლით გათვალისწინებული პირობები. (სუსგ 2002 წ. №8, გვ. 1340).

* * *

დაუსწრებელი გადაწყვეტილება

ერთერთ საქმეზე საკასაციო პალატამ მიუთითა, რომ სსსკ-ის 236-ე მუხლის თანახმად, მხარეს, რომლის წინააღმდეგაც არის გამოტანილი დაუსწრებელი გადაწყვეტილება, შეუძლია გაასაჩივროს ეს გადაწყვეტილება და მოითხოვოს მისი გადასინჯვა და საქმის განახლება. სსსკ-ის 241-ე მუხლი განსაზღვრავს დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გაუქმების საფუძვლებს, რომლებიც საერთო როგორც მოპასუხის, ისე მოსარჩელის გამოუცხადებლობის გამო გამოტანილი დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გაუქმებისათვის.

ამასთან ერთად, სსსკ 230-ე მუხლი განსაზღვრავს სასამართლოს მთავარ სხდომაზე გამოცხადებული მოსარჩელის სასარგებლოდ გამოტანილი დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გამოტანის დამატებით საფუძველს:

თუ სასამართლო სხდომაზე გამოცხადდა მოსარჩელე, მაგრამ არ გამოცხადდა მოპასუხე, მაშინ სარჩელში მითითებული გარემოებები ითვლება დამტკიცებულად, მაგრამ დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გამოტანა სასამართლოს შეუძლია მხოლოდ იმ პირობით, თუ ეს ფაქტობრივი გარემოებები იურიდიულად ამართლებს მოსარჩელის მოთხოვნას.

ამრიგად, მოსარჩელის სასარგებლოდ დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გამოტანისათვის სასამართლომ ასეთი გადაწყვეტილების გამოტანისათვის კანონით გათვალისწინებული საერთო პირობების გარდა, დამატებით უნდა შეამოწმოს და შეაფასოს, ამართლებენ თუ არა სარჩელში მითითებული და მოპასუხის გამოუცხადებლობის გამო დამტკიცებულად ჩათვლილი ფაქტობრივი გარემოებები მოსარჩელის სასარჩელო მოთხოვნას.

საკასაციო სასამართლო ვერ გაიზიარებს სააპელაციო სასამართლოს მოსაზრებას, რომ გასაჩივრებულ დაუსწრებელ გადაწყვეტილებაში არაა მითითებული სსსკ 230-ე მუხლის მე-2 ნაწილზე, რითაც თითქოს დაირღვა ამ მუხლის მოთხოვნა. გადაწყვეტილებაში მართლაც არაა მითითება ამ მუხლზე,

მაგრამ ეს ვერ კიდევ არ ნიშნავს, რომ სასამართლომ არ იხელმძღვანელა ამ მუხლის დანაწესით. მოსარჩელის სასარგებლოდ გამოტანილი დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გაუქმებისა და საქმის განახლების შესახებ საჩივრის განხილვისას სასამართლომ განსაკუთრებული მნიშვნელობა უნდა მიანიჭოს იმის შემოწმებას, ნამდვილად ამართლებენ იურიდიულად თუ არა სარჩელში მითითებული ფაქტობრივი გარემოებები მოსარჩელის მოთხოვნას. თუ ასეთი შემოწმების შედეგად აღმოჩნდება, რომ ისინი ამართლებენ იურიდიულად სასარჩელო მოთხოვნას, მაშინ სასამართლოს უხელმძღვანელებია სსსკ 230-ე მუხლის მე-2 ნაწილის დანაწესით. მაგრამ თუ ასეთი შემოწმების შედეგად აღმოჩნდება, რომ ეს გარემოებები თუმცა არ ამართლებენ იურიდიულად სასარჩელო მოთხოვნას, მაგრამ მიუხედავად ამისა სასამართლომ მაინც გამოიტანა დაუსწრებელი გადაწყვეტილება, ეს უკვე იურიდიულად მიუთითებს იმაზე, რომ სასამართლომ დაარღვია სსსკ 230-ე მუხლის მე-2 ნაწილის მოთხოვნა, რასაც მოჰყვა არასწორი გადაწყვეტილების გამოტანა.

თავის მხრივ, სასამართლომ, რომელსაც გამოაქვს დაუსწრებელი გადაწყვეტილება მოსარჩელის სასარგებლოდ, ყოველთვის უნდა მიუთითოს თავის ამ გადაწყვეტილებაში, თუ რომელი კანონის (ნორმის) საფუძველზე გამართლებული ასეთი გადაწყვეტილების გამოტანა.

საკასაციო სასამართლო ვერ გაიზიარებს აგრეთვე სააპელაციო სასამართლოს მოსაზრებას იმის შესახებ, რომ თუ არ არსებობს პირველი დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გაუქმების საფუძველი სასამართლომ მეორე დაუსწრებელი გადაწყვეტილება კი არ უნდა გამოიტანოს, არამედ უცვლელად უნდა დატოვოს პირველი დაუსწრებელი გადაწყვეტილება, როგორც ეს მითითებულია სსსკ-ის 240-ე მუხლის მე-2 ნაწილში.

საკასაციო სასამართლოს მიაჩნია, რომ სსსკ-ის 240-ე მუხლის მე-2 ნაწილს მხედველობაში აქვს ისეთი ვითარება, როდესაც საჩივრის განხილვას ესწრება მხარე, რომელმაც შემოიტანა ეს საჩივარი და, გარდა ამისა, გამოირკვა, რომ არ არსებობს დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გაუქმების კანონით გათვალისწინებული საფუძველები. რაც შეეხება ისეთ ვითარებას, როდესაც სასამართლო სხდომაზე არ ცხადდება საჩივრის შემომტანი პირი – ასეთი ვითარება მოწესრიგებულია სსსკ-ის 242-ე მუხლის პირველი ნაწილით. ამ მუხლის თანახმად კი, თუ სასამართლო სხდომაზე არ გამოცხადდა დანიშნულ დროს მხარე, რომელმაც შემოიტანა საჩივარი დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გაუქმებისა და საქმის განახლების შესახებ, სასამართლოს გამოაქვს მეორე დაუსწრებელი გადაწყვეტილება, რომელიც შეიძლება გასაჩივრდეს მხოლოდ სააპელაციო წესით.

აქედან გამომდინარე, რაიონული სასამართლო სწორად და კანონის შესაბამისად მოქცა, როდესაც გამოიტანა მეორე დაუსწრებელი გადაწყვეტილება იმის

გამო, რომ სასამართლო სხდომაზე არ გამოცხადდა მოპასუხე, რომელმაც შემოიტანა საჩივარი პირველ დაუსწრებელ გადაწყვეტილებაზე.

საკასაციო სასამართლოს მიაჩნია, რომ მოცემულ შემთხვევაში სააპელაციო სასამართლომ თვითონ უნდა შეამოწმოს ის გარემოება, სარჩელში მითითებული გარემოებები იურიდიულად თუ რამდენად ამართლებს მოთხოვნას და მხოლოდ ამის შემდეგ მიიღოს გადაწყვეტილება (სუსგ 2002 წ. №7, გვ. 1192-1195).

დაუსწრებელი გადაწყვეტილება (სსკ 230-ე მუხლი)

„თუ ასეთი შემოწმებების შედეგად აღმოჩნდება, რომ ეს გარემოებები თუმცა იურიდიულად არ ამართლებენ სასარჩელო მოთხოვნას. მაგრამ მიუხედავად ამისა, სასამართლომ მაინც გამოიტანა დაუსწრებელი გადაწყვეტილება, ეს უკვე იურიდიულად მიუთითებს იმას, რომ სასამართლომ დაარღვია სსკ-ის 230-ე მუხლის მე-2 ნაწილის მოთხოვნა, რასაც მოჰყვა არასწორი გადაწყვეტილების გამოტანა.

საკასაციო სასამართლოს მიაჩნია, რომ სსკ 240-ე მუხლის მე-2 ნაწილს მხედველობაში აქვს ისეთი ვითარება, როდესაც საჩივრის განხილვას ესწრება მხარე, რომელმაც შემოიტანა ეს საჩივარი და გარდა ამისა გამოიჩინა, რომ არ არსებობს დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გაუქმების კანონით გათვალისწინებული საფუძვლები, რაც შეეხება ისეთ ვითარებას, როდესაც სასამართლო სხდომაზე არ ცხადდება საჩივრის შემომტანი პირი – ასეთი ვითარება მოწესრიგებულია სსკ 242-ე მუხლის პირველი ნაწილით. ამ მუხლის თანახმად კი, თუ სასამართლო სხდომაზე არ გამოცხადდება დანიშნულ ღროს მხარე, რომელმაც შემოიტანა საჩივარი დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გაუქმებისა და საქმის განახლების შესახებ, სასამართლოს გამოაქვს მეორე დაუსწრებელი გადაწყვეტილება, რომელიც შეიძლება გასაჩივრდეს მხოლოდ სააპელაციო წესით“.

დაუსწრებელი გადაწყვეტილება

საკასაციო პალატის აზრით სააპელაციო სასამართლომ სწორად შეაფასა რ. ძეგისაშვილის მიერ წარდგენილი მტკიცებულება, მიუთითა რა შემდეგზე: ცნობაში არ არის აღნიშნული, რომ ავადმყოფს ესაჭიროებოდა წოლითი რეჟიმი, ხოლო დადებით შემთხვევაში რამდენი დღე ან რა სახის მკურნალობის ჩატარებას საჭიროებდა პაციენტი.

სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 233-ე მუხლის პირველი ნაწი-

ლის „ბ“ პუნქტის თანახმად, სასამართლოს დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გამოტანა დაუშვებელია, თუ სასამართლოსათვის ცნობილი გახდა, რომ ადგილი ჰქონდა დაუძლეველ ძალას ან სხვა მოვლენებს, რომლებსაც შეეძლოთ ხელი შეეშალათ სასამართლოში მხარის დროულად გამოცხადებისათვის.

დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გაუქმება და საქმის წარმოების განახლება

კასატორის მოთხოვნა მეორე დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გაუქმების თაობაზე ემყარება თბილისის სასწრაფო სამედიცინო დახმარების ცენტრის მიერ გაცემულ ცნობას, რომელზეც არ არის მითითებული გამოძახების ზუსტი დრო. როგორც გამოირკვა, აღნიშნულ ცენტრში არსებული ჩანაწერების მიხედვით მოპასუხე სასწრაფო დახმარების ცენტრს დაუკავშირდა 2001 წლის 13 დეკემბერს 18 საათსა და 35 წუთზე, ე.ი. სასამართლო სხდომის დაწყებიდან 8 საათის გასვლის შემდეგ.

საფუძვლიანია სააპელაციო პალატის მითითება იმის თაობაზე, რომ საქმის განხილვის გაჭიანურების მიზნით, მოპასუხე თავს არიდებდა სასამართლო სხდომაზე გამოცხადებას, რითაც ილახებოდა მოსარჩელის კანონიერი ინტერესები. ამიტომ 2001 წლის 13 დეკემბერს სააპელაციო პალატის სხდომაზე მოპასუხის გამოუცხადებლობა არ შეიძლება საპატიოდ ჩაითვალოს.

დაუსწრებელი გადაწყვეტილება

საკასაციო სასამართლო თვლის, რომ რადგან სხდომის დღე კანონით დადგენილი წესით ცნობილი იყო მოპასუხისათვის, სასამართლო უფლებამოსილი იყო გაეგრძელებინა სხდომა და ვინაიდან სასამართლოს მოსმენილი ჰქონდა მხარეთა ახსნა-განმარტებები, შესწავლილი ჰქონდა წარმოდგენილი მტკიცებულებები, პაექრობის სტადიაზე არ იქნებოდა მიზანშეწონილი დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გამოტანა და სასამართლომ მართებულად გამოიტანა დასაბუთებული გადაწყვეტილება. გადაწყვეტილება გამოტანილია საპროცესო ნორმების დარღვევის გარეშე, რაც დადგენილია სააპელაციო პალატის მიერ. ამასთან, საპროცესო ნორმების დარღვევას ადგილი რომც ჰქონოდა, სსსკ-ის 393-ე

მუხლის მე-3 ნაწილის თანახმად, იგი მხოლოდ მაშინ შეიძლება გახდეს გადაწყვეტილების გაუქმების საფუძველი, თუ ამ დარღვევის შედეგად საქმეზე არასწორი გადაწყვეტილება გამოვა (სუსგ 2002 წ., № 8, გვ 1287-1288).

დაუსწრებელი გადაწყვეტილება

დაუსწრებელი გადაწყვეტილების მიღება კანონით დასაშვებია, როცა მხარე მოწვეულია სამოქალაქო კოდექსის 70-78-ე მუხლებით, მაგრამ იგი არასაპატიო მიზეზით არ ცხადდება სასამართლოში, განსახილველ შემთხვევაში მხარე არ ყოფილა გაფრთხილებული გამოუცხადებლობის სამართლებრივ შედეგებზე სსსკ 72-ე მუხლის პირველი ნაწილის „ზ“ ქვეპუნქტის შესაბამისად. მხარე გამოცხადდა სხდომაზე, მაგრამ განაცხადა, რომ ვერ მიიღებდა მონაწილეობას, ვინაიდან სათანადო რწმუნებულება არ გააჩნდა.

საკასაციო პალატამ ჩათვალა, რომ ზემოაღნიშნულ შემთხვევაში სასამართლოს დაუსწრებელი გადაწყვეტილება კი არ უნდა მიეღო, არამედ გადაედო სხდომა და მიეცა ვადა მხარისათვის უფლებამოსილების ნაკლის გამოსასწორებლად. აქელაციამ კი სათანადო რწმუნებულების არარსებობა მხარის გამოუცხადებლობად მიიჩნია, რაც არ შეესაბამება კანონის მოთხოვნებს (სუსგ 2002 წ. № 8, გვ 1343).

დაუსწრებელი გადაწყვეტილება

სსსკ-ის 241-ე მუხლით, დაუსწრებელი გადაწყვეტილება უნდა გაუქმდეს, თუ მხარის გამოუცხადებლობა გამოწვეული იყო სხვა საპატიო მიზეზით (გარდა იმისა, რაც ამავე კოდექსის 233-ე მუხლითაა გათვალისწინებული), რომლის შესახებაც მას არ შეეძლო თავის დროზე ეცნობებინა სასამართლოსათვის, ე.ი. სსსკ-ის 233-ე მუხლით გათვალისწინებული დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გაუქმების საფუძველები ამომწურავი არ არის.

დაუსწრებელი გადაწყვეტილება

სსსკ-ის 230-ე მუხლის პირველი ნაწილით გათვალისწინებულ შემთხვევაში, სარჩელში მითითებული ფაქტობრივი გარემოებები დამტკიცე-

ბულად ითვლება. საკასაციო პალატამ მიუთითა, რომ მხოლოდ მოპასუხის გამოუცხადებლობა არაა საკმარისი იმისათვის, რომ სასამართლომ სხვა გარემოებების შეუმოწმებლად მიიღოს დაუსწრებელი გადაწყვეტილება. კერძოდ, 230-ე მუხლის მე-2 ნაწილით სასამართლო ვალდებულია შეამოწმოს სარჩელში მითითებული გარემოებები იურიდიულად ამართლებს თუ არა სასარჩელო მოთხოვნას. მოცემულ შემთხვევაში სასამართლოს ნორმის ეს მოთხოვნა არ შეუსრულებია.

პალატამ მიუთითა, რომ დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გამოტანისას შეიძლება სასამართლომ არ იმსჯელოს სსსკ-ის 230-ე მუხლის მე-2 ნაწილის მოთხოვნაზე (თუმცა სასურველია აღნიშნულ გარემოებაზე სასამართლომ მიუთითოს), მაგრამ იგულისხმება, რომ სასამართლომ დასაშვებად მიიჩნია დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გამოტანა. საჩივრის განხილვისას სასამართლომ უნდა შეამოწმოს როგორც დაუსწრებლობის მიზეზები, ასევე ის გარემოება, რომ შეესაბამება თუ არა დაუსწრებელი გადაწყვეტილება მითითებული ნორმის მოთხოვნას. მოცემულ შემთხვევაში სააპელაციო სასამართლომ არ შეამოწმა დაუსწრებელი გადაწყვეტილება ამ მიმართებით. საკასაციო სასამართლომ მიიჩნია, რომ მატერიალური ზიანის ანაზღაურების ნაწილში გასაჩივრებული განჩინება უცვლელად უნდა იქნას დატოვებული, რადგან სარჩელში მითითებული გარემოებები იურიდიულად ამართლებს სასარჩელო მოთხოვნას, კერძოდ, სკ-ს 1000-ე მუხლის მე-2 და მე-3 ნაწილებით თუ ამა თუ იმ ნაგებობიდან ან ნივთიდან გამომდინარეობს მომეტებული საფრთხე, ნაგებობის ნივთის მფლობელი ვალდებულია აანაზღაუროს საფრთხის განხორციელების შედეგად წარმოშობილი ზიანი.

მოცემულ შემთხვევაში ზიანი დადგა მოსარჩელის შვილის მკურნალობის და დაკრძალვის ხარჯების სახით. აღნიშნულ გარემოებაზე სარჩელში მითითებულია და იგი იურიდიულად საფუძვლიანია. რაც შეეხება ზიანის ოდენობას, იგი ფაქტობრივი გარემოებაა და 230-ე მუხლის 1-ლი ნაწილით დამტკიცებულად ითვლება.

პალატა თვლის, რომ საოლქო სასამართლომ არ შეამოწმა მორალური ზიანის ანაზღაურების ნაწილში დაუსწრებელი გადაწყვეტილება შეესაბამება თუ არა სსსკ-ის 230-ე მუხლის მე-2 ნაწილის მოთხოვნას, რის გამოც განჩინება ამ ნაწილში უნდა გაუქმდეს.

დაუსწრებელი გადაწყვეტილება

სსსკ-ის 232-ე მუხლის თანახმად გამოუცხადებლად ითვლება მხარე, რომელიც სასამართლოს სხდომაზე დანიშნულ დროს გამოცხადდა, მაგრამ უარს ამბობს საქმის განხილვაში მონაწილეობის მიღებაზე. პრაქტიკაში საქმის განხილვაში მონაწილეობის მიღებაზე უარის თქმის ერთ-ერთ შემთხვევად სასამართლოები მიიჩნევენ მხარის მიერ სხდომის დარბაზის თვითნებურად დატოვებას.

ერთ-ერთ საქმეზე საკასაციო სასამართლომ საკასაციო საჩივარში მითითებული გარემოება იმის შესახებ, რომ სხდომის დატოვება გამოიწვია მხარის აღელვებამ, ვინაიდან სასამართლომ უკანონოდ უთხრა უარი შუამდგომლობის დაკმაყოფილებაზე, საპატიოდ არ მიიჩნია, რადგან თუ მხარე არ ეთანხმებოდა აღნიშნულ განჩინებას, მას შეეძლო იგი საკასაციო სასამართლოში გაესაჩივრებინა ძირითად გადაწყვეტილებასთან ერთად, ამდენად, სასამართლოს მოცემულ შემთხვევაში უფლება ჰქონდა გამოეტანა დაუსწრებელი გადაწყვეტილება სააპელაციო საჩივარზე უარის თქმის შესახებ. (სუსგ 2002 წ., № 11, გვ. 2130).

დაუსწრებელი გადაწყვეტილება

სსსკ-ის 233-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის „ბ“ პუნქტის თანახმად, სასამართლოს დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გამოტანა დაუშვებელია, თუ სასამართლოსათვის ცნობილი გახდა, რომ ადგილი ჰქონდა დაუძლეველ ძალას ან სხვა მოვლენებს, რომლებსაც შეეძლოთ ხელი შეეშალათ სასამართლოში მხარის დროულად გამოცხადებისათვის. კასატორი ამ საქმეზე გამოუცხადებლობის მიზეზად მიუთითებდა მოპასუხესთან მორიგების თაობაზე მოლაპარაკების წარმოებას, სამართლებრივ საფუძვლად კი მიუთითებდა 233-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის „ბ“ ქვეპუნქტს.

საკასაციო სასამართლომ განმარტა, რომ დაუძლეველი ძალა ეს ისეთი მოვლენაა, რომლის თავიდან აცდენა პირს არ შეუძლია და ეს მოვლენები შეუძლებელს ხდის მის გამოცხადებას სასამართლოში. ეს მოვლენებია სტიქიური უბედურებანი (მიწისძვრა, წყალდიდობა, ხანძარი და ა.შ.), სოციალური მოვლენები (ომი, აჯანყება, სახელმწიფო ხელისუფლების აქტები და ა.შ.).

კასატორის მიერ მითითებული მიზეზი ვერ ჩაითვლება დაუძლეველ ძალად, რადგან მოპასუხესთან მოლაპარაკების წარმოება სასამართლო სხდომაზე გამოცხადებას შეუძლებელს არ ხდოდა. აღნიშნული მიზეზი ვერც ისეთ მოვლენად ჩაითვლება, რასაც შეეძლო ხელი შეეშალა მოსარჩელის სასამართლოში გამოცხადებისათვის. აღნიშნულიდან გამომდინარე, კასატორის მითითება სსსკ-ის 233-ე მუხლის „ბ“ პუნქტზე ვერ გამოდგება დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გაუქმების საფუძვლად.

დაუსწრებელი გადაწყვეტილება

სსსკ-ის 241-ე მუხლის თანახმად, დაუსწრებელი გადაწყვეტილება უნდა გაუქმდეს და საქმის განხილვა განახლდეს, თუ არსებობს 233-ე მუხლით გათვალისწინებული საფუძველები ან თუ მხარის გამოუცხადებლად გამოწვეული იყო სხვა საპატიო მიზეზით, რომლის შესახებაც მას არ შეეძლო თავის დროზე ეცნობებინა სასამართლოსათვის. ამავე კოდექსის 233-ე მუხლის „ა“ ქვეპუნქტის თანახმად, სასამართლოს დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გამოტანა დაუსწრებელია, თუ გამოუცხადებელი მხარე მოწვეული არ იყო 70-78-ე მუხლებით დადგენილი წესით.

მითითებული ნორმების თანახმად, სასამართლო ვერ გამოიტანს დაუსწრებელ გადაწყვეტილებას, თუ მხარე არ იყო მოწვეული კანონით დადგენილი წესით, ხოლო თუ სასამართლო მაინც გამოიტანს გადაწყვეტილებას, ეს იქნება ამ გადაწყვეტილების გაუქმების აბსოლუტური საფუძველი, ე.ი. ასეთი გადაწყვეტილება ყოველთვის ჩაითვლება კანონის დარღვევით მიღებულად (სსსკ-ის 394-ე მუხლის „ბ“ ქვეპუნქტი).

აქედან გამომდინარე, საკასაციო პალატა ვერ გაიზიარებს კასატორის მოსაზრებას, რომ ვინაიდან მოსარჩელისათვის კარგად იყო ცნობილი სასამართლოს ყველა საპროცესო მოქმედება, არ იყო სავალდებულო მისი გაფრთხილება გამოუცხადებლობის შედეგებზე. როგორც ზემოთ აღინიშნა, მხარის გაფრთხილებას გამოუცხადებლობის შედეგებზე კანონი მიიჩნევს სავალდებულოდ. (სუსგ 2002 წ. № 12, გვ. 2278-2279).

დაუსწრებელი გადაწყვეტილება

საპროცესო ნორმის თანახმად (230-ე მუხლი) დაუსწრებელი გადაწყვეტილების მიმღებმა სასამართლომ უნდა შეამოწმოს, სარჩელში მითითებული გარემოებები იურიდიულად ამართლებს თუ არა სასარჩელო მოთხოვნას.

პირველი ინსტანციის სასამართლო დაუსწრებელ გადაწყვეტილებაში უთითებს, რომ სკ-ის 623-624-ე მუხლის თანახმად სარჩელში მითითებული გარემოებები ამართლებენ იურიდიულად მოსარჩელის მოთხოვნას.

საკასაციო პალატამ აღნიშნა, რომ მოცემულ შემთხვევაში მოსარჩელე ითხოვდა არა იმავე ნომინალისა და რაოდენობის ფულის ნიშნებს – 30000 მანეთს, არამედ 17477 ლარს.

აღნიშნულიდან გამომდინარე, დადგენილად მიჩნეული ფაქტობრივი გარემოება 3000 რუსული რუბლის სესხების შესახებ არც სკ-ს 623-ე და არც 627-ე მუხლების შესაბამისად არ ამართლებს სასარჩელო მოთხოვნას 17477 ლარზე. არც პირველი ინსტანციის და არც სააპელაციო სასამართლოს საერთოდ არ მიუთითებია იმ სამართლებრივ მექანიზმზე, თუ ასეთი არსებობს, რომლითაც 30000 მანეთის სესხი დაფარული უნდა იყოს 17477 ლარით.

საქმის ხელახალი განხილვისას სააპელაციო სასამართლომ უნდა განიხილოს საკითხი, რამდენად ამართლებს იურიდიულად სარჩელში მითითებული გარემოებები 30000 მანეთში 17477 ლარის მოთხოვნას. (სუსგ 2002 წ. № 12, გვ. 2287).

დაუსწრებელი გადაწყვეტილება

(სსსკ-ის 230-ე მუხლის მე-2 ნაწილი)

ერთ-ერთ საქმეზე საკასაციო პალატამ მიიჩნია, რომ მოცემულ შემთხვევაში სასამართლოს არ უნდა მიეღო დაუსწრებელი გადაწყვეტილება შემდეგ გარემოებათა გამო: უდავოა, რომ მხარეები ეწეოდნენ ერთობლივ საქმიანობას და მოსარჩელის მოთხოვნა ეფუძნება სწორედ ამ გარემოებას. იგი მოპასუხეებისაგან ითხოვს ამ ურთიერთობებიდან გამომდინარე მიყენებული ზიანის ანაზღაურებასა და ერთობლივ საქმიანობაში მის მიერ შეტანილი თანხის (წილის) უკან დაბრუნებას.

სააპელაციო სასამართლომ არასწორად მიიჩნია, რომ მოთხოვნის იურიდიული საფუძველია სამოქალაქო კოდექსის 403-ე და 404-ე მუხლები, მაშინ, როცა ერთობლივი საქმიანობის შესახებ სახელშეკრულებო ურთიერთობებს აწესრიგებს ამავე კოდექსის 930-940-ე მუხლები. აღნიშნულ ნორმებში კი ერთობლივი საქმიანობის შეწყვეტის შემთხვევაში კანონი ადგენს ქონების განაწილების გარკვეულ წესს. ერთობლივი საქმიანობის შეწყვეტის შემდეგ ამ ურთიერთობის მონაწილეს ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნის უფლება წარმოეშობა ქონების განაწილების შემდეგ 940-ე მუხლის საფუძველზე.

აღნიშნულიდან გამომდინარე, სააპელაციო სასამართლოს სსსკ-ის 230-ე მუხლის მე-2 ნაწილით უნდა გამოეტანა დასაბუთებული და არა დაუსწრებელი გადაწყვეტილება. ამდენად, სასამართლომ არასწორად გამოიყენა საპროცესო ნორმა და ამ დარღვევის შედეგად საქმეზე არასწორი გადაწყვეტილება იქნა გამოტანილი.

საკასაციო პალატამ მიუთითა, რომ საქმის ხელახლა განხილვის დროს სასამართლომ უნდა გამოარკვიოს მოთხოვნის იურიდიული საფუძვლიანობა, წარმოდგენილი მტკიცებულებანი და ისე მიიღოს საქმეზე გადაწყვეტილება.

დაუსწრებელი გადაწყვეტილება

სსსკ-ის 232-ე მუხლის თანახმად, გამოუცხადებლად ითვლება მხარე, რომელიც, თუმცა სასამართლო სხდომაზე დროულად გამოცხადდა, მაგრამ უარს ამბობს საქმის განხილვაში მონაწილეობაზე.

მითითებული ნორმა გამოუცხადებლად თვლის იმ მხარეს, რომელიც სხდომას მიატოვებს და უარს აცხადებს საქმის განხილვაში მონაწილეობაზე. სხდომის მიტოვება ვერ ჩაითვლება საპატიო მიზეზად, რომლითაც გამოუცხადებლობა იყო გამოწვეული.

პალატა არ დაეთანხმა კასატორის მითითებას იმ გარემოებაზე, რომ გადაწყვეტილება უნდა გაუქმდეს იმ საფუძველით, რომ იგი არ გამომდინარეობს საქმის მასალებიდან.

სსსკ-ის 234-ე მუხლის თანახმად, დაუსწრებელი გადაწყვეტილების შინაარსი უნდა შეესაბამებოდეს 249-ე მუხლის მოთხოვნებს სამოტივაციო ნაწილის ჩამოყალიბების გარეშე.

დაუსწრებელი გადაწყვეტილება ესაა გამოუცხადებელი მხრის

წინააღმდეგ გამოტანილი გადაწყვეტილება, რომელიც ემყარება მხოლოდ გამოუცხადებლობას და არა საქმის მასალებს. ამდენად, დაუსწრებელ გადაწყვეტილებას სასამართლო აყალიბებს დასაბუთების (მოტივაციის) გარეშე.

კანონი, მოპასუხის გამოუცხადებლობის შემთხვევაში, მოსარჩელეს უქმნის ერთ უპირატესობას – სარჩელში მითითებული გარემოებები ითვლება დამტკიცებულად.

დაუსწრებელი გადაწყვეტილება

მართალია სსსკ-ის 230-ე მუხლის მე-2 ნაწილის თანახმად, სარჩელში მითითებული გარემოებები დამტკიცებულად ითვლება, მაგრამ ისინი იურიდიულად უნდა ამართლებდნენ სასარჩელო მოთხოვნას, ანუ უკავშირებს თუ არა კანონი ამ დამტკიცებულად ჩათვლილ გარემოებებს იმ შედეგს, რომლის დადგომაც სურს მოსარჩელეს.

მითითებული ნორმის თანახმად, იმისათვის, რომ სასამართლომ გამოიტანოს დაუსწრებელი გადაწყვეტილება, მან წინასწარ უნდა შეაფასოს იურიდიულად სარჩელში მითითებული და მოპასუხის გამოუცხადებლობის გამო დამტკიცებულად ჩათვლილი გარემოებები. თუ ასეთი შეფასების შედეგად აღმოჩნდება, რომ ეს გარემოებები იურიდიულად ამართლებენ სასარჩელო მოთხოვნას, სასამართლო გამოიტანს დაუსწრებელ გადაწყვეტილებას სარჩელის დაკმაყოფილების შესახებ. მაგრამ თუ აღმოჩნდება, რომ მოპასუხის გამოუცხადებლობის გამო დამტკიცებულად ჩათვლილი გარემოებები იურიდიულად ვერ ამართლებენ მოთხოვნას, მაშინ სასამართლო ვერ დააკმაყოფილებს სარჩელს, მან უნდა გამოიტანოს ჩვეულებრივი გადაწყვეტილება სარჩელზე უარის თქმის შესახებ. (სუსგ 2002 წ., № 12, გვ. 2387).

დაუსწრებელი გადაწყვეტილება

ერთ-ერთ საქმეზე საკასაციო სასამართლომ აღნიშნა, რომ დაუსწრებელი გადაწყვეტილების მიღება შეიძლება მხოლოდ გამოუცხადებელი მხარის წინააღმდეგ. დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გამოტანა გამოცხადებული მოსარჩელის წინააღმდეგ დაუშვებელია, თუნდაც სარჩელში მითითებული გარემოებები იურიდიულად არ ამართლებდეს სასარჩელო

მოთხოვნას. გამოცხადებული მხარის საწინააღმდეგოდ შეიძლება მხოლოდ დასწრებული გადაწყვეტილების მიღება.

იმ შემთხვევაში, როცა სარჩელში მითითებული გარემოებები იურიდიულად არ ამართლებს, მაშინ მოსარჩელის წინააღმდეგ შეიძლება მიღებულ იქნეს არა დაუსწრებელი გადაწყვეტილება, არამედ მხოლოდ და მხოლოდ ჩვეულებრივი დასწრებული გადაწყვეტილება მოწინააღმდეგე მხარის მონაწილეობის გარეშე.

საკასაციო სასამართლომ ასევე განმარტა, რომ სარჩელში მითითებული გარემოებები იურიდიულად ამართლებს თუ არა სასარჩელო მოთხოვნას ნიშნავს იმას, რომ სარჩელში მითითებული და დამტკიცებულად ჩათვლილი გარემოებები გამოიწვევს იმ შედეგს, რომლის დადგომასაც მოითხოვს მოსარჩელე თუ არა. კონკრეტულ შემთხვევაში მოსარჩელის მოთხოვნა იყო ნისიად წაღებული საქონლის ღირებულების გადახდა და დაბრუნებულ საქონელში გადახდილი თანხის მიღება. თუკი სარჩელში მითითებული გარემოება მოწინააღმდეგე მხარის გამოუცხადებლობით დამტკიცებულად ჩაითვლებოდა ანუ დამტკიცდებოდა, რომ ნისიად წაღებული საქონლის თანხა გადახდილი არ იყო, ასევე, დაუბრუნებელი იყო კონიაკის შესაძენად გადახდილი თანხა, სასამართლოს უნდა შეემოწმებინა დამტკიცებულად ჩათვლილი გარემოება დაუკავშირდებოდა თუ არა იმ შედეგს, რომელსაც მოითხოვდა მოსარჩელე, ანუ კანონით დასაშვები იყო თუ არა ნისიად გაცემული საქონლის ფასის გადახდის და შესყიდული ნივთის უკან დაბრუნების შემთხვევაში მასზე გადახდილი თანხის უკან დაბრუნების მოთხოვნა.

მოცემულ შემთხვევაში სააპელაციო სასამართლომ კანონის მოთხოვნათა დარღვევით სარჩელში მითითებულ გარემოებად მიიჩნია ის გარემოება, რომ მოსარჩელე ვერ ადასტურებდა მოპასუხისათვის 35 ლარის და შოკოლადის ნისიად გადაცემის ფაქტს, ანუ სარჩელში მითითებული გარემოებების დასამტკიცებლად სათანადო მტკიცებულებათა არარსებობას, რაც ჩვეულებრივ, მხარეთა მონაწილეობით ჩატარებული სასამართლო პროცესის დროს, სარჩელის დაკმაყოფილებაზე უარის თქმის საფუძველს წარმოადგენს. ეს გარემოება (მტკიცებულებათა არარსებობა) სააპელაციო სასამართლომ არასწორად მიიჩნია სარჩელში მითითებული გარემოებების სასარჩელო მოთხოვნის იურიდიულად გაუმართლებლობად. (სუსგ 2002 წ., № 12, გვ. 2500).

დაუსწრებელი გადაწყვეტილება

სსსკ 233-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის „ა“ პუნქტის შესაბამისად, დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გამოტანა დაუშვებელია, თუ გამოუცხადებელი მხარე მოწვეული არ იყო სსსკ-ის 70-78-ე მუხლებით დადგენილი წესით.

სსსკ-ის 72-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის შესაბამისად, სასამართლო პროცესზე მხარის მოწვევის შესახებ უწყება, სხვა რეკვიზიტებთან ერთად, უნდა შეიცავდეს მითითებას იმ სასამართლოს შესახებ, სადაც მხარეა მოწვეული, მის ზუსტ მისამართს, გამოცხადების დროს და ადგილს.

მოცემულ შემთხვევაში საქმეში წარმოდგენილი უწყების ასლში მითითებულია სასამართლოს დასახელება, სადაც მხარე უნდა გამოცხადდეს მისამართი, დრო, გამოუცხადებლობის შედეგები, მაგრამ მითითებული არაა სასამართლო სხდომის ჩატარების ადგილის შესახებ.

სსსკ-ის 72-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის „ბ“ ქვეპუნქტის მეორე წინადადება – „ადგილის მითითება“ – სწორედ იმას გულისხმობს, რომ უწყებაში, რომლითაც მხარე მოიწვევა სასამართლო პროცესზე, მითითებული იყოს საქმის განხილვის ადგილზე, ანუ სასამართლოს სხდომის დარბაზზე, ამასთან, თუ სასამართლოში ერთზე მეტი დარბაზია, მითითებული უნდა იქნეს დარბაზის ნომერიც.

სსსკ-ის 241-ე მუხლის შესაბამისად, დაუსწრებელი გადაწყვეტილება უნდა გაუქმდეს და საქმის განხილვა განახლდეს, თუ არსებობს სსსკ-ის 233-ე მუხლით გათვალისწინებული საფუძველები.

მოცემულ შემთხვევაში გამოუცხადებელი მხარე მოწვეული არ იყო რა სსსკ-ის 233-ე მუხლის I ნაწილის „ა“ პუნქტით დადგენილი წესით, ანუ ამავე კოდექსის 72-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის „ბ“ პუნქტის შესაბამისად უწყებაში არ იყო მითითებული საქმის განხილვის ადგილი, თავისთავად დაირღვა სსსკ-ის 233-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის მოთხოვნა, რაც ამავე კოდექსის 241-ე მუხლის და 394-ე მუხლის „ბ“ ქვეპუნქტის საფუძველზე ამ საქმეზე მიღებული დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გაუქმების საფუძველს წარმოადგენს, ვინაიდან სასამართლომ საქმე განიხილა ერთ-ერთი მხარის დაუსწრებლად, რომელსაც არ მიუღია შეტყობინება კანონით დადგენილი წესით. მითითებული დარღვევა საკასაციო საჩივრის აბსოლუტური საფუძველია და გადაწყვეტილების უცილობლად გაუქმებას იწვევს.

დაუსწრებელი გადაწყვეტილება

მართალია, სსსკ-ის 230-ე მუხლის მეორე ნაწილის შესაბამისად დაუსწრებელი გადაწყვეტილებით სარჩელი დაკმაყოფილდება, თუ სარჩელში მითითებული გარემოებები იურიდიულად ამართლებს სასარჩელო მოთხოვნას, მაგრამ ამ კრიტერიუმის გათვალისწინება ძირითადად მაშინ ხდება, როცა დაუსწრებელი გადაწყვეტილება გამოდის სარჩელთან დაკავშირებით. მოცემულ შემთხვევაში სარჩელთან დაკავშირებით პირველი ინსტანციის სასამართლოს მიერ გამოტანილია დასაბუთებული გადაწყვეტილება, ანუ მითითებული გადაწყვეტილებით დადგენილია, რომ სასარჩელო მოთხოვნა იურიდიულად გამართლებულია. დაუსწრებელი გადაწყვეტილება კი მიღებულია სააპელაციო სასამართლოში (სუსგ 2003 წ. № 1, გვ. 196).

დაუსწრებელი გადაწყვეტილება

მოპასუხის გამოუცხადებლობის გამო დაუსწრებელი გადაწყვეტილების მიღების დროს სასამართლოს მიერ იმის გაურკვეველობა და მიუთითებლობა, (უფრო კი გაურკვეველობა) სარჩელში მითითებული გარემოებები იურიდიულად ამართლებს თუ არა სასარჩელო მოთხოვნას, დაუსაბუთებელს ხდის დაუსწრებელ გადაწყვეტილებას. აღნიშნული გარემოება კი საკასაციო საჩივრის აბსოლუტურ საფუძველს წარმოადგენს, რაც საქმეზე მიღებული გადაწყვეტილების აუცილებელ გაუქმებას იწვევს.

დაუსწრებელი გადაწყვეტილება

დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გამოტანისას სასამართლომ არა მხოლოდ უნდა მიუთითოს სსსკ-ის 230-ე მუხლის მე-2 ნაწილზე, არამედ უნდა დაასაბუთოს კიდევ სარჩელში მითითებული გარემოებები რა ნაწილში ამართლებენ იურიდიულად სასარჩელო მოთხოვნას.

დაუსწრებელი გადაწყვეტილება სსსკ-ის 230-ე მუხლი

აღნიშნული ნორმის თანახმად, სარჩელში მითითებული გარემოებების იურიდიული შესაბამისობის დადგენა სასარჩელო მოთხოვნასთან გამომდინარეობს მითითებული ნორმის იმპერატიული მოთხოვნიდან და აღნიშნული გარემოება უნდა დაადგინოს სასამართლომ, მიუხედავად იმისა, მხარე აყენებს თუ არა ამ ნორმის გამოყენების მოთხოვნას. აღნიშნულის გათვალისწინებით, სააპელაციო პალატა, მიუხედავად აპელანტის მოთხოვნისა, უფლებამოსილი იყო შეემოწმებინა, თუ რამდენად ამართლებდა სარჩელში მითითებული გარემოებები სასარჩელო მოთხოვნას.

დაუსწრებელი გადაწყვეტილება

სააპელაციო სასამართლოს მითითება, რომ სხდომაზე სსსკ-ის 72-ე მუხლის შესაბამისად მხარის მოუწვევლობა მხოლოდ ფორმალურ ხასიათს ატარებდა, არასწორია, ვინაიდან ამ წესის დარღვევა თავისთავად დაუსწრებელი გადაწყვეტილების მიღების დაუშვებლობას იწვევს, ამ წესის დარღვევით მიღებული გადაწყვეტილება – მის გაუქმებას, ხოლო ამ წესების დარღვევით მიღებული გადაწყვეტილების უცვლელად დატოვება ამ გადაწყვეტილების დაუსაბუთებლობას წარმოადგენს და საკასაციო საჩივრის აბსოლუტური საფუძველია (სუსგ 2003 წ. № 7, გვ. 1660). (სსსკ-ის 394-ე მუხლის „ბ“ პუნქტის პირველი წინადადების შესაბამისად, გადაწყვეტილება ყოველთვის ჩაითვლება კანონის დარღვევით მიღებულად, თუ სასამართლომ საქმე განიხილა ერთ-ერთი მხარის დაუსწრებლად, რომელსაც არ მიუღია შეტყობინება კანონით დადგენილი წესით).

დაუსწრებელი გადაწყვეტილება

სსსკ-ის 229-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის შესაბამისად, მართალია, თუ სასამართლოს მთავარ სხდომაზე არ გამოცხადდება მოსარჩელე, რომელსაც გაეგზავნა შეტყობინება 70-78 მუხლებით დადგენილი წესით, მოპასუხის შუამდგომლობის საფუძველზე სასამართლოს შეუძლია გამოიტანოს

დაუსწრებელი გადაწყვეტილება სარჩელის დაკმაყოფილებაზე უარის თქმის შესახებ, მაგრამ ეს როდი ნიშნავს იმას, რომ მოსარჩელის გამოუცხადებლობა ყოველთვის იწვევს მის წინააღმდეგ დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გამოტანას, ან უკვე გამოტანილი დაუსწრებელი გადაწყვეტილების უცვლელად დატოვებას (სუსგ 2003 წ. № 7, გვ. 1906).

დაუსწრებელი გადაწყვეტილება

ერთ-ერთ საქმეზე აღნიშნულია, რომ სსსკ-ის 234-ე მუხლის თანახმად დაუსწრებელი გადაწყვეტილების შინაარსი უნდა შეესაბამებოდეს 249-ე მუხლის მოთხოვნებს სამოტივაციო ნაწილის ჩამოყალიბების გარეშე.

ამავე კოდექსის 249-ე მუხლის მე-3 ნაწილის თანახმად, გადაწყვეტილების აღწერილობითი ნაწილი უნდა შეიცავდეს მითითებას მოსარჩელის მოთხოვნასა და მოპასუხის შესაგებებლზე.

მოცემულ შემთხვევაში სააპელაციო პალატის გადაწყვეტილების აღწერილობით ნაწილში არ არის მითითებული მოსარჩელის მოთხოვნასა და მოპასუხის შესაგებებლზე. ასევე არ არის მითითებული აპელანტი რაიონული სასამართლოს გადაწყვეტილებას რა ნაწილში ასაჩივრებდა. საპროცესო ნორმების აღნიშნული დარღვევების შედეგად საქმეზე არასწორი გადაწყვეტილება იქნა გამოტანილი, რაც სსსკ-ის 393-ე მუხლის მე-3 ნაწილის თანახმად გადაწყვეტილების გაუქმების საფუძველს წარმოადგენს.

სააპელაციო სასამართლოში მოსარჩელემ გაზარდა მოთხოვნა და მოითხოვა უფრო მეტი თანხის ანაზღაურება.

დაუსწრებელი გადაწყვეტილებით გაუქმდა რაიონული სასამართლოს გადაწყვეტილება და მოსარჩელის გაზრდილი მოთხოვნა დაკმაყოფილდა. დაუსწრებელი გადაწყვეტილების სარეზოლუციო ნაწილში არ არის მითითებული რაიონული სასამართლოს გადაწყვეტილება კერძოდ, რა ნაწილში იქნა გაუქმებული., ამასთან, საქმის მასალებით და არც გადაწყვეტილებით არ ირკვევა მოპასუხეს ეცნობა თუ არა მოსარჩელის გაზრდილი მოთხოვნის შესახებ (სსსკ-ის 233-ე მუხ. 1 ნაწ., „ბ“ პუნქტი).

დაუსწრებელი გადაწყვეტილება

სააპელაციო სასამართლოს განჩინებით დაუშვებლობის გამო, სსსკ-ის 236-ე მუხლის საფუძველზე მესამე პირის საჩივარი არ იქნა მიღებული. საკასაციო პალატამ სწორად არ გაიზიარა მესამე პირის კერძო საჩივრის მოტივები მის შესახებ, რომ მესამე პირი, იმის მიუხედავად, გააჩნია თუ არა დამოუკიდებელი მოთხოვნა, სარგებლობს პროცესის მონაწილეთა ყველა უფლება-მოვალეობით, რამეთუ სსსკ-ის 236-ე მუხლი იმპერატიულად მიუთითებს, რომ მხარეს, რომელიც არ გამოცხადებულა სასამართლო სხდომაზე, რის გამოც მის წინააღმდეგ გამოტანილია გადაწყვეტილება, შეუძლია დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გამოტან სასამართლოში შეიტანოს საჩივარი ამ გადაწყვეტილების გადასინჯვისა და საქმის განახლების შესახებ. სამოქალაქო პროცესის მხარეებს კი წარმოადგენს მოსარჩელე და მოპასუხე. სსსკ-ის 88-ე მუხლის მე-2 ნაწილის საფუძველზე მხოლოდ მესამე პირები დამოუკიდებელი სასარჩელო მოთხოვნით სარგებლობენ მოსარჩელის ყველა უფლებით და მათ ეკისრებათ მისი ყველა მოვალეობა. ამდენად, დამოუკიდებელი მოთხოვნის არმქონე მესამე პირს არა აქვს დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გასაჩივრების უფლება, რის გამოც სწორად იქნა საჩივარი მიჩნეული დაუშვებლად, ამიტომ, კერძო საჩივარი უსაფუძვლოა და არ უნდა დაკმაყოფილდეს (სუსგ 2003 წ., № 8., გვ 2031).

დაუსწრებელი გადაწყვეტილება

ერთ-ერთ საქმეზე მოსარჩელე მოითხოვდა უკანონო მფლობელობიდან ნივთის გამოთხოვას და სადავო სახლის მის საკუთრებაში გადაცემას.

რაიონული სასამართლოს დაუსწრებელი გადაწყვეტილებით მოსარჩელეს უარი ეთქვა სარჩელის დაკმაყოფილებაზე უსაფუძვლობის გამო, რადგან საქმეში არ მოიპოვებოდა სასარჩელო მოთხოვნის დამადასტურებელი მტკიცებულებები და შესაბამისად, მოთხოვნა იურიდიულად არ იყო გამართლებული.

მოსარჩელემ რაიონული სასამართლოს დაუსწრებელი გადაწყვეტილება სააპელაციო წესით გაასაჩივრა.

სააპელაციო სასამართლომ განჩინებით რაიონული სასამართლოს

მიერ მიღებული დაუსწრებელი გადაწყვეტილება უცვლელად დატოვა.

სააპელაციო პალატამ საქმის მასალების მიხედვით დადგინებულად მიიჩნია, რომ სადავო ბინა წარმოადგენს მოპასუხის საკუთრებას და უკანონო მფლობელობიდან ნივთის გამოთხოვა მხოლოდ მესაკუთრეს შეუძლია. ამ შემთხვევაში კი მოსარჩელე მესაკუთრეს არ წარმოადგენს და არც არასდროს ყოფილა.

საკასაციო პალატამ ეს გადაწყვეტილება გააუქმა და საქმე ხელახლა განსახილველად დაუბრუნა იმავე პალატას შემდეგი გარემოებათა გამო:

საქმის მასალებით დადგინებულად, რომ რაიონული სასამართლოს დაუსწრებელი გადაწყვეტილებით მოსარჩელის სარჩელი არ დაკმაყოფილდა იმ საფუძველზე, რომ სასარჩელო მოთხოვნის დამადასტურებელი მტკიცებულებები საქმეში არ მოიპოვებოდა და შესაბამისად მოთხოვნა იურიდიულად არ იყო გამართლებული.

გადაწყვეტილების სარეზოლუციო ნაწილით მხარეებს განემარტათ, რომ გადაწყვეტილება საჩივრდება ერთთვიან ვადაში სააპელაციო სასამართლოში რაიონული სასამართლოს მეშვეობით. აღნიშნულ გადაწყვეტილებაზე მოსარჩელემ შეიტანა სააპელაციო საჩივარი.

სააპელაციო სასამართლოს სამოქალაქო პალატის განჩინებით სააპელაციო პალატამ განიხილა რა სააპელაციო საჩივარი რაიონული სასამართლოს დაუსწრებელ გადაწყვეტილებაზე, არ დააკმაყოფილა იგი დაუცველად დატოვა რაიონული სასამართლოს დაუსწრებელი გადაწყვეტილება.

სააპელაციო სასამართლოს მიერ სააპელაციო საჩივრის წარმოებაში მიღებისა და განხილვისას დარღვეულია სამოქალაქო-საპროცესო კოდექსის ნორმები — საკასაციო პალატას მიაჩნია, რომ აღნიშნული დარღვევების არარსებობის შემთხვევაში სასამართლოს შესაძლოა სხვა გადაწყვეტილება მიეღო, აღნიშნული კი სსსკ-ის 393-ე მუხლის მე-3 ნაწილის შესაბამისად, გადაწყვეტილების გაუქმების საფუძველია.

სსსკ-ის 239-240-ე მუხლებით განსაზღვრულია დაუსწრებელ გადაწყვეტილებაზე შეტანილი საჩივრის მიღებისა და განხილვის პროცედურა. ამ წესის მიხედვით, მოსამართლე, რომელმაც გამოიტანა დაუსწრებელი გადაწყვეტილება წყვეტს საკითხს საჩივრის მიღების თაობაზე, თუ საჩივარი დასაშვებია ნიშნავს საჩივრის განხილვის დღეს და აღნიშნულ დღეს გამართულ სხდომაზე აკმაყოფილებს საჩივარს, აუქმებს დაუსწრებელ გადაწყვეტილებას, იღებს ახალ გადაწყვეტილებას ან არ

აკმაყოფილებს საჩივარს და უცვლელად ტოვებს დაუსწრებელ გადაწყვეტილებას, სააპელაციო საჩივრით საჩივრდება რაიონული სასამართლოს როგორც ახალი გადაწყვეტილება, ასევე განჩინება;

სააპელაციო საჩივრის შეტანა შეიძლება მხოლოდ მეორე დაუსწრებელ გადაწყვეტილებაზე.

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, პალატა თვლის, რომ სააპელაციო სასამართლოს სააპელაციო საჩივარი დაუშვებლად უნდა ეცნო, იგი უნდა ჩაეთვალა საჩივრად დაუსწრებელ გადაწყვეტილებაზე და თვითონ კი არ უნდა ემსჯელა მასზე, არამედ განსახილველად გადაეგზავნა რაიონულ სასამართლოში, როგორც ამას საპროცესო კანონმდებლობა ითვალისწინებს.

დაუსწრებელი გადაწყვეტილება

სსსკ 241-ე მუხლით დაუსწრებელი გადაწყვეტილება უნდა გაუქმდეს და საქმის განხილვა განახლდეს, თუ არსებობს 233-ე მუხლით გათვალისწინებული საფუძვლები ან თუ მხარის გამოუცხადებლობა გამოწვეულ იყო სხვა საპატიო მიზეზით, რომლის შესახებაც მას არ შეეძლო თავის დროზე ეცნობებინა სასამართლოსათვის. მოყვანილი საპროცესო ნორმის მიხედვით კანონმდებელი საპატიოდ ისეთ მიზეზს მიიჩნევს, რომელიც გამორიცხავს მხარის მიერ ნებისმიერი ფორმით (წერილობითი განცხადებით, ზეპირად, ტელეფონით, ელფოსტით და ა.შ.). სასამართლოს ინფორმირების საშუალებას.

საკასაციო პალატა იზიარებს სააპელაციო სასამართლოს მოტივაციას, რომ საქმეში წარმოდგენილი ცნობა არ არის ის მტკიცებულება, რომლითაც დასტურდება, რომ მისი გამოუცხადებლობა სასამართლოში საპატიო მიზეზით იყო გამოწვეული. ცნობაზე არსებულ ბეჭედსა და დაწესებულების ბლანკზე დასახელებები განსხვავდება ერთმანეთისაგან. ცნობის შინაარსიდან არ დასტურდება, რომ მხარე (წარმომადგენელი) ისეთ მდგომარეობაში იყო, რომ ვერ გამოცხადებოდა სასამართლო სხდომაზე ან ვერ შეატყობინებდა ამის შესახებ სასამართლოს. ცნობის მიხედვით მას არ ჰქონდა დანიშნული წოლითი რეჟიმი და საჭიროებდა ამბულატორიულ მკურნალობას, რაც არ უსპობდა საშუალებას შეეტყობინებინა სასამართლოსათვის სხდომაზე გამოუცხადებლობის მიზეზი. საკასაციო სასამართლო თვლის, რომ სააპელაციო პალატამ სწორად

არ მიიჩნია წარდგენილი ცნობა სასამართლოში გამოუცხადებლობის საპატიოდ ჩათვლის საფუძველად. ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, გასაჩივრებული განჩინება კანონიერია, ვინაიდან არ არსებობს დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გაუქმების კანონით გათვალისწინებული საფუძველები(სუსგ 2003 წ. № 9, გვ. 2322).

დაუსწრებელი გადაწყვეტილება

საქმეში არ არის წარმოდგენილი მხარისათვის სხდომის შესახებ სასამართლო უწყების ჩაბარების პასუხი, რითაც დარღვეულია სსსკ-ის 73-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის მოთხოვნა იმის შესახებ, რომ სასამართლო უწყება იგზავნება ფოსტით ან დამტარებლის მეშვეობით. ადრესატისათვის უწყების ჩაბარების დრო აღინიშნება მის მეორე ეგზემპლარზე, რომელიც სასამართლოს უნდა დაუბრუნდეს.

ყოველივე აღნიშნული მიუთითებს იმაზე, რომ მხარისათვის სხდომის შესახებ არ ყოფილა ცნობილი სამოქალაქო საპროცესო კოდექსით გათვალისწინებული წესების დაცვით, რის გამოც სასამართლომ დაარღვია სსსკ-ის 233-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის „ა“ ქვეპუნქტის მოთხოვნა იმის შესახებ, რომ სასამართლოს დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გამოტანა დაუშვებელია, თუ გამოუცხადებელი მხარე მოწვეული არ იყო 70-78-ე მუხლებით დადგენილი წესით.

დაუსწრებელი გადაწყვეტილება

საკასაციო სასამართლო განმარტავს, რომ დაუსწრებელი გადაწყვეტილება 70-78-ე მუხლის მოთხოვნათა დარღვევით არ უნდა იქნეს გამოტანილი, რადგან თითოეული მხარის უფლებათა იცოდეს სასამართლო სხდომის შესახებ, მონაწილეობა მიიღოს თავისი საქმის განხილვაში. ამიტომ სასამართლო ვალდებულია სხდომის თაობაზე გააფრთხილოს მხარე და მისი წარმომადგენელი, წინააღმდეგ შემთხვევაში, თუ მხარე (მისი წარმომადგენელი) სხდომაზე მოწვეული არ არის 70-78-ე მუხლებით დადგენილი წესით, 233-ე მუხლის „ა“ ქვეპუნქტით დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გამოტანა დაუშვებელია იმის გამო, რომ მხარისათვის აუცილებლად უნდა იყოს ცნობილი სხდომის თაობაზე, ამ უფლების დაცვის გარანტიაა 70-ე მუხლის 1-ლი ნაწილი. აღნიშნული ნორმის

დარღვევით იმ შემთხვევაში იქნება დაუსწრებელი გადაწყვეტილება კანონდარღვევით გამოტანილი, თუ არც მხარემ და არც წარმომადგენელმა არ იცოდა სხდომის თაობაზე. პალატა განმარტავს, რომ სხდომის განხილვის თარიღის თაობაზე საკმარისია იცოდეს მხარემ, ან მისმა წარმომადგენელმა, თუ მხარე საქმეს მისი მეშვეობით აწარმოებს სასამართლოში.

მხარემ, თუ იგი ობიექტური მიზეზის გამო ვერ შეძლებს სასამართლო სხდომაზე გამოცხადებას, ამის თაობაზე დროულად უნდა აცნობოს სასამართლოს. პალატა მიუთითებს, რომ არა მარტო სასამართლო ვალდებული მხარე გააფრთხილოს სხდომის თაობაზე, არამედ მხარეებიც და მათი წარმომადგენლებიც, სსსკ-ის 72-ე მუხლის „ზ“ ქვეპუნქტით ვალდებული არიან აცნობონ სასამართლოს გამოუცხადებლობის მიზეზები. ამასთან, პალატა მიუთითებს, რომ მხარემ გონივრულ ვადაში უნდა აცნობოს სასამართლოს გამოუცხადებლობის თაობაზე, რათა აღნიშნული გარემოება მოწინააღმდეგე მხარესაც დროულად ეცნობოს.

მხარემ ვერ დაასაბუთა განცხადებაში მითითებული გარემოებების ნამდვილობა, რის გამოც სააპელაციო სასამართლომ სავსებით სწორად მიიჩნია მითითებული გარემოება არასაპატიოდ (სუსგ 2003 წ. № 11, გვ 2868-2869).

დაუსწრებელი გადაწყვეტილება

სსსკ-ის 237-ე მუხლის თანახმად, დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გასაჩივრების ვადაა 10 დღე. ამ ვადის გამოთვლა იწყება იმ დღიდან, როდესაც მხარეს ჩაბარდა დაუსწრებელი გადაწყვეტილების ასლი. ამ ვადის გასვლის შემდეგ დაუსწრებელი გადაწყვეტილება შედის კანონიერ ძალაში.

დაუსწრებელი გადაწყვეტილება

სსსკ-ის 239-ე მუხლის თანახმად, მოსამართლე, რომელმაც გამოიტანა დაუსწრებელი გადაწყვეტილება, საკითხს საჩივრის მიღების შესახებ წყვეტს მხარეთათვის შეუტყობინებლად. საჩივრის მიღების თაობაზე მოსამართლეს გამოაქვს განჩინება, რომელშიც უნდა აღინიშნოს საქმის ხელახალი განხილვის დღე, რის შესახებაც ატყობინებს

მხარეებს. აღნიშნული ნორმის ანალიზი ადგენს სასამართლოს ვალდებულებას საქმის ხელახალი განხილვის დღე აცნობოს მხარეს. მითითებულ ნორმაში დასახელებული განჩინების მხრისათვის გადაუცემლობა თვით განჩინების შინაარსიდან გამომდინარე, არ შეიძლება შეფასდეს ისეთ ვითარებად, რომ მხარეს არ ეცნობა საქმის ფაქტობრივი გარემოებების შესახებ. (სუსგ 2003 წ. № 12, გვ. 3209).

დაუსწრებელი გადაწყვეტილება

სსსკ-ის 233-ე მუხლის შესაბამისად, დაუსწრებელი გადაწყვეტილების კანონიერების შემოწმების დროს სასამართლოს შეეძლო განჩინებაში მითითებული 75-ე გვერდზე განლაგებული ხელწერილის თაობაზე მოესმინა მხარეთა ახსნა-განმარტებანი და შემდეგ მიეღო გადაწყვეტილება, ანუ დაედგინა, იყო თუ არა გაფრთხილებული მხარე სსსკ-ის 72-ე მუხლის „ზ“ ქვეუნიქტის შესაბამისად. სასამართლოს აღნიშნულის შესახებ მთავარ სხდომაზე საერთოდ არ უმსჯელია.

უპირველეს ყოვლისა, სასამართლოს უნდა ემსჯელა საჩივრის დასაშვებობის თაობაზე, რის გარეშეც შეუძლებელია თვით დაუსწრებელი გადაწყვეტილების კანონიერების შემოწმებაც კი (სუსგ 2004 წ. № 1. გვ. 37).

დაუსწრებელი გადაწყვეტილება

(სსსკ-ის 230-ე მუხლის მე-2 ნაწილი)

იურიდიულად გამართლებულია თუ არა მოთხოვნა, აღნიშნული ნორმის (230-ე მუხლის მე-2 ნაწილის) დანაწესის შესაბამისად უნდა შემოწმდეს იმის მიხედვით, არის თუ არა იგი კანონიერი, შეიძლება თუ არა სასამართლოში ასეთი სასარჩელო მოთხოვნა წარდგენილ იქნეს და იგი დაკმაყოფილდეს კანონმდებლობის შესაბამისად. დაუსწრებელი გადაწყვეტილების ინსტიტუტი გულისხმობს ორი პირობის ერთობლიობას: პირველი – გამოუცხადებელი მხარე არასაპატიო მიზეზით არ ცხადდება სხდომაზე, მიუხედავად იმისა, რომ სათანადო წესითაა გაფრთხილებული; და მეორე – მოთხოვნა ზოგადად გამართლებულია, ანუ კანონიერია. ამ უკანასკნელ შემთხვევაში სარჩელში მითითებული ფაქტობრივი გარემოებები დამტკიცებულად ითვლება და არ არის აუცილებელი

ლი იმ მტკიცებულებების არსებობა, რომელიც მოთხოვნის საფუძველია, წინააღმდეგ შემთხვევაში ირღვევა დაუსწრებელი გადაწყვეტილების, როგორც სხდომაზე არასაპატიო მიზეზით გამოუცხადებელი ერთ-ერთი მხარის წინააღმდეგ სანქციის პრეზუმფციის პრინციპი (სუსგ 2004 წ. № 1, გვ. 162).

დაუსწრებელი გადაწყვეტილება

ერთ-ერთ საქმეზე მხარე ითხოვდა დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გაუქმებას იმ საფუძველით, რომ სხდომაზე მისი გამოუცხადებლობა გამოწვეული იყო საპატიო მიზეზით. საკასაციო პალატამ ყურადღება მიაქცია იმ გარემოებას, რომ სააპელაციო სასამართლომ სწორად ჩათვალა, რომ წარმოდგენილ ცნობაში პოლიკლინიკად მოხსენებული სამედიცინო დაწესებულება წარმოადგენს შპს-ს, რომლის სახელით მოქმედების, მათ შორის ცნობის გაცემის უფლებაც მეწარმეთა კანონის 9,4 მუხლის თანახმად, ეკუთვნის მხოლოდ დირექტორს, ცნობა კი გაცემულია არაუფლებამოსილი პირის, კერძოდ, მკურნალი ექიმის მიერ და მას იურიდიული ძალა არ გააჩნია. საკასაციო პალატამ ჩათვალა, რომ სააპელაციო სასამართლომ სწორად არ ჩათვალა წარმოდგენილი ავადმყოფობის ცნობა მტკიცებულებად, რადგან იგი გაცემული იყო არაუფლებამოსილი პირის მიერ (სუსგ 2004 წ. № 2, გვ. 334). ხოლო სხვა ანალოგიურ საქმეზე აღნიშნულია, რომ ცნობაზე უნდა იყოს პოლიკლინიკის ბეჭედი, ცნობაზე ასევე უნდა იყოს დირექტორის ხელმოწერა, მკურნალი ექიმის ხელის მოწერასთან ერთად (სუსგ 2004 წ. №2, გვ. 564).

დაუსწრებელი გადაწყვეტილება

სააპელაციო სასამართლო მიუთითებს, რომ თუ დამტკიცებულად ჩათვლით იმ ფაქტობრივ გარემოებებს, რაზეც აპელანტი უთითებს, მაშინ დამტკიცებულად ჩათვლილი ფაქტობრივი გარემოებები იურიდიულად უკავშირდება იმ შედეგს, რასაც აპელანტი ითხოვს ანუ კანონმდებელი სავსებით რეალურად მიიჩნევს ნისიად გაცემული საქონლისა და ნაყიდი საქონლის უკან გამოსყიდვისათვის თანხის გადახდას და ასევე იმ ზიანის ანაზღაურებას, რაც თანხის ღრუბულად დაუბრუნებლობას მოჰყვა.

საკასაციო პალატამ ჩათვალა, რომ სსსკ-ის 230-ე მუხლის მეორე ნაწილის თანახმად, დადგენილად ცნობილი ფაქტობრივი გარემოებები უნდა უკავშირდებოდეს დამდგარ იურიდიულ შედეგს. ის, რომ მოპასუხეს ჰქონდა ვალი 35 ლარი და 70 თეთრი, იურიდიულად უნდა ამართლებდეს მოპასუხეზე 1321 ლარის დაკისრებას. დადგენილად ცნობილი ფაქტობრივი გარემოებებიდან და სამოქალაქო კოდექსის ნორმებიდან გამომდინარე, დაკისრებული თანხის ოდენობა გამართლებული უნდა იყოს., სასამართლო ვერ მიუთითებს ვერცერთ ნორმას, რომლითაც 35 ლარისა და 70 თეთრის გადახდის დაგვიანებას შეიძლება მოჰყვეს დაუსაბუთებლად დიდი ოდენობის თანხის ანაზღაურება. ამასთან, სარჩელში არ არის მითითებული იმ გარემოებებზე, რომლებიც ანაც ირკვევა, რომ მოპასუხეს შეეძლო განეცადა უსაზღვროდ დიდი ზიანი და მათი დამტკიცებულად ცნობის შემთხვევაში შესაძლო იყო მოპასუხეზე მოსარჩელის მიერ მოთხოვნილი თანხის დაკისრება (სუსგ 2004 წ. № 2, გვ. 438).

დაუსწრებელი გადაწყვეტილება

მოპასუხის სასამართლო პროცესზე გამოუცხადებლობის შემთხვევაში დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გამოტანის საფუძველი შეიძლება იყოს ვარაუდი იმის შესახებ, რომ იგი აღიარებს მის წინააღმდეგ წამოყენებულ მოთხოვნას.

მოცემულ შემთხვევაში, საქმის განმხილველ სასამართლოს ამ ვარაუდის სრული საფუძველი ჰქონდა, ვინაიდან მხარეს სასამართლო პროცესზე გამოცხადების თაობაზე უწყება ჩაბარდა კანონის დაცვით და სასამართლოსათვის არავის უცნობებია, ადგილი თუ ჰქონდა დაუძლეველ ძალას ან სხვა ისეთ მოვლენას, რომელსაც შეეძლო ხელი შეეშალა მხარის სასამართლოში დროულად გამოცხადებისათვის (სუსგ 2004 წ. № 2, გვ. 528).

დაუსწრებელი გადაწყვეტილება

კასატორის მითითება იმ გარემოებაზე, რომ მისი წარმომადგენლის გამოუცხადებლობა გამოწვეული იყო ავადმყოფობით, ვერ გახდება გასაჩივრებული განჩინების გაუქმების საფუძველი, რადგან წარმომადგენლის ავადმყოფობა ხელს არ უშლიდა თავად მოპასუხეს, გამოცხადებულიყო სასამართლო სხდომაზე ან თავის დროზე ეცნობებინა სასამართ-

ლოსათვის გამოუცხადებლობის მიზეზებზე. რაც შეეხება ქოკას ქუთაისში წარმომადგენელს, დადგენილია, რომ იგი მკურნალობდა ამბულატორიულად, რაც ასევე არ უშლიდა ხელს მას გამოუცხადებულობის სხდომაზე ან ეცნობებინა სასამართლოსათვის გამოუცხადებლობის მიზეზზე. (სუსგ 2004 წ. №3, გვ. 724).

დაუსწრებელი გადაწყვეტილება

ერთ-ერთ საქმეზე დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გაუქმების სამართლებრივ საფუძველად განმცხადებელმა დაასახელა სსსკ-ის 423-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის „ვ“ პუნქტი, რომლის ძალითაც კანონიერ ძალაში შესული გადაწყვეტილება შეიძლება გასაჩივრდეს ახლად აღმოჩენილ გარემოებათა გამო საქმის წარმოების განახლების მოთხოვნით, თუ მხარისათვის ცნობილი გახდა ისეთი გარემოებები და მტკიცებულებები, რომლებიც ადრე რომ ყოფილიყო წარდგენილი სასამართლოში საქმის განხილვის დროს, გამოიწვევდა მისთვის ხელსაყრელი გადაწყვეტილების გამოტანას.

საკასაციო პალატამ არ გაიზიარა კასატორის ეს მოსაზრება, ვინაიდან სადავო დაუსწრებელი გადაწყვეტილების მიღებისას მოპასუხეს თუნდაც სცოდნოდა ახლად აღმოჩენილად მიჩნეული გარემოება და წერილობით, შესაგებლის სახით დაეფიქსირებინა სასარჩელო მოთხოვნის საწინააღმდეგო არგუმენტი, იგი ვერ შეცვლიდა სასამართლო გადაწყვეტილებას, ვინაიდან მოპასუხე მხარის გამოუცხადებლობის გამო მიღებული დაუსწრებელი გადაწყვეტილებით სარჩელში მითითებული ფაქტობრივი გარემოებები სასამართლოს დამტკიცებულად უნდა ჩაეთვალოს, რაც მოცემულ შემთხვევაში ამგვარადაც მოხდა.

აღნიშნული გამოძინარეობს სსსკ-ის 230-ე მუხლის პირველი ნაწილიდან. ამ ვითარებაში დაუსწრებელი გადაწყვეტილების მიღებას საფუძველად უდევს ვარაუდი, რომ გამოუცხადებელმა მოპასუხემ დაკარგა ინტერესი სარჩელისადმი და აღიარებს მის წინააღმდეგ მიმართულ მოთხოვნას. მოცემულ შემთხვევაში მხარის წარმომადგენლის საქმის სასამართლო განხილვაზე არასაპატიო გამოუცხადებლობა საკმარის კანონიერ საფუძველს წარმოადგენდა სარჩელში მითითებული გარემოებების დამტკიცებულად ცნობისათვის და ამ გარემოებების მოპასუხის მიერ აღიარებულად მიჩნევისათვის (სუსგ 2004 წ. №3, გვ. 763-764).

დაუსწრებელი გადაწყვეტილება

სსსკ-ის 207-ე მუხლით დადგენილი ნორმის შესაბამისად, მოსამართლეს, მას შემდეგ, რაც ცნობს საქმეს საკმაოდ მომზადებულად, გამოაქვს განჩინება სასამართლოს მთავარ სხდომაზე მისი არსებითად განხილვის დანიშვნის შესახებ.

მოცემულ შემთხვევაში სასამართლოს უფლება არ ჰქონდა მოცემული საქმე ეცნო მთავარ სხდომაზე საკმაოდ მომზადებულად, ვინაიდან ვერ უზრუნველყო მოპასუხისათვის სარჩელისა და მასზე თანდართული ასლების ჩაბარება. მოპასუხეს ასევე არ ჩაბარებია უწყება მთავარ სასამართლო სხდომაზე მოწვევის შესახებ.

საკასაციო სასამართლო მიუთითებს, რომ დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გამოტანას საფუძვლად შეიძლება დაედოს ვარაუდი იმის შესახებ, რომ გამოუცხადებელი მოპასუხე აღიარებს, ცნობს მის წინააღმდეგ წამოყენებულ მოთხოვნებს., ასეთი ვარაუდი არ წარმოიშობა, თუ მხარეს არ ჩაბარებია სარჩელის ასლი თანდართული მასალებით და იგი კანონით გათვალისწინებული წესით არ იყო მოწვეული სასამართლო სხდომაზე.

მოცემულ შემთხვევაში, ვინაიდან სასამართლოს მხრივ არ იყო დაცული ზემოთ მითითებული არც ერთი პირობა, მას არ შეეძლო წარმოშობოდა იმის ვარაუდის საფუძველი, რომ მოპასუხემ ცნო სარჩელი და მის წინააღმდეგ არ უნდა გამოეტანა დაუსწრებელი გადაწყვეტილება. საკასაციო სასამართლო აღნიშნავს, რომ გამოუცხადებელი მოპასუხის მიერ სარჩელის ცნობის ვარაუდი არ წარმოიშობა არა მარტო მაშინ, როცა მას არ ჩაბარებია სარჩელი, თანდართული მასალები და არ იყო მოწვეული სასამართლო სხდომაზე დადგენილი წესით, არამედ მაშინაც, თუკი მას დადგენილი წესით ჩაბარდა სარჩელი თანდართული მასალებით და სასამართლო პროცესზე მოწვეული იყო დადგენილი წესით, მაგრამ სასამართლოსათვის ცნობილი გახდა, რომ მოპასუხე ავადმყოფობის გამო ვერ გამოცხადდა პროცესზე, რის შესახებაც დროულად არ აცნობა მხარემ სასამართლოს.

ზემოთ მითითებული გარემოებების გათვალისწინებით სასამართლო პროცესზე მოპასუხე ვერ გამოცხადდებოდა, ვინაიდან იგი არ იყო მოწვეული სათანადო წესის დაცვით, არ იცოდა სხდომის დღე, ამასთან იყო ავად, ამიტომ მის წინააღმდეგ დაუსწრებელი გადაწყვეტილების მიღება

დაუშვებელი იყო და მიღებული დაუსწრებელი გადაწყვეტილება უნდა გაუქმებულიყო. ნაცვლად ამისა, სასამართლომ მოპასუხის წინააღმდეგ მიიღო მეორე დაუსწრებელი გადაწყვეტილება და მიუთითა, რომ მოპასუხეს სსსკ-ის 70-78-ე მუხლების დაცვით გაეგზავნა სასამართლო პროცესზე მოწვევის თაობაზე უწყება, მაგრამ იგი არ აღმოჩნდა საცხოვრებელ ბინაში და მისი ადგილსამყოფელი უცნობი იყო.

საკასაციო სასამართლოს მიაჩნია, რომ სასამართლომ მოცემულ შემთხვევაშიც დაარღვია კანონის მოთხოვნა. (სასამართლომ მიუთითა სსსკ-ის 76-ე მუხლი).

მოცემულ შემთხვევაში მოპასუხემ, როცა საჩივრით მიმართა სასამართლოს, მან თავის საცხოვრებელ ადგილად მიუთითა ქ. ბათუმი №... და ქ. თბილისი N.... სასამართლომ პროცესზე მოწვევის უწყება ქ. ბათუმში გაგზავნა, მაგრამ (იმ დროისათვის ადრესატი მითითებულ მისამართზე არ იმყოფებოდა) არ გაუგზავნია ქ. თბილისში, რის გამოც მოპასუხისათვის ცნობილი არ იყო სხდომის დღე.

სსსკ-ის 71-ე მუხლის 1-ლი წინადადების შესაბამისად, სასამართლო უწყება დასაბარებელ პირს უნდა ჩაბარდეს მხარის მიერ მითითებული მისამართის მიხედვით.

მოცემულ შემთხვევაში მოპასუხეს უწყება მის მიერ მითითებული მისამართის მიხედვით არა თუ ჩაბარდა, არამედ არც კი გაგზავნია.

საკასაციო სასამართლოს მიაჩნია, რომ მოცემულ შემთხვევაში სახეზეა სსსკ-ის 233-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის „ა“ პუნქტით გათვალისწინებული პირობა, რაც მოპასუხის წინააღმდეგ მიღებული დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გაუქმების საფუძველია (სუსგ 2004 წ. № 4, გვ. 923-924).

დაუსწრებელი გადაწყვეტილება

ერთ-ერთ საქმეზე აღნიშნულია, რომ საქმეში წარმოდგენილი პოლიკლინიკის მიერ გაცემული ამონაწერით, ავადმყოფობის ამბულატორული სამედიცინო ბარათიდან უდავოდ დასტურდება, რომ მხარეს დაუდგინდა კონკრეტული დაავადებები და გაიგზავნა დიაგნოსტიკისა და შეზღომა მკურნალობის მიზნით, თუმცა აღნიშნული ამონაწერით არ დგინდება, რომ მხარეს სასამართლო სხდომაზე გამოცხადება არ შეეძლო.

საკასაციო პალატა მხარეთა საყურადღებოდ განმარტავს, რომ სასა-

მართლოს მიერ დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გამოტანა დაუშვებელია არა ნებისმიერი გარემოების არსებობისას, არამედ მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ სასამართლოსთვის ცნობილი გახდა, რომ ადგილი ჰქონდა დაუძლეველ ძალას ან სხვა მოვლენებს, რომლებსაც შეეძლოთ ხელი შეეშალათ სასამართლოში მხარის დროულად გამოცხადებისათვის (სსსკ-ის 233-ე მუხლის პირველი ნაწილის „ბ“ პუნქტი), მოცემულ შემთხვევაში პოლიკლინიკიდან წარმოდგენილი ცნობით დასტურდება მხოლოდ მხარის დაავადებათა არსებობა და შემდგომში მკურნალობის საჭიროება და არა მისი სასამართლოში გამოცხადების შეუძლებლობა. ამდენად, სასამართლომ საესებით სწორად შეაფასა მხარის გამოუცხადებლობა არასაპატიოდ და გამოიტანა კანონიერი გადაწყვეტილება (სუსგ 2004 წ. №3, გვ. 653).

ავტორის შესახებ

შალვა ქურდაძე დაიბადა 1977 წლის 21 ოქტომბერს. 1999 წელს წარჩინებით დაამთავრა ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თსუ-ს იურიდიული ფაკულტეტი. იმავე წელს ჩაირიცხა ასპირანტურაში სამოქალაქო სამართლის კათედრაზე. 2003 წელს მიენიჭა იურიდიულ მეცნიერებათა კანდიდატის სამეცნიერო ხარისხი. 2005 წლიდან კონკურსის შედეგად დაინიშნა ასისტენტ-პროფესორის აკადემიურ თანამდებობაზე.

1999-2001 წლებში მუშაობდა საქართველოს იუსტიციის სამინისტროს ნოტარიატის განყოფილებაში სამართლის რეფორმებისა და იურიდიული ტერმინოლოგიის დამდგენი სახელმწიფო კომისიის წევრად. 2001 წლიდან 2005 წლამდე საქართველოს ადვოკატთა კოლეგიის წევრია, ხოლო 2005 წლიდან დღემდე საქართველოს ადვოკატთა ასოციაციის წევრი. არის საადვოკატი ბიურო „ნადიბაიძე და პარტნიორების“ დამფუძნებელი პარტნიორი.

2002 წლიდან დღემდე კითხულობს ლექცია-სემინარებს სამოქალაქო საპროცესო სამართალში, გაკოტრების სამართალსა და სამოქალაქო სამართალში ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თსუ-ს იურიდიულ ფაკულტეტზე. არის რამდენიმე სახელმძღვანელოსა და სამეცნიერო პუბლიკაციის ავტორი და თანაავტორი.

რედაქტორი მ. ჩიკვილაძე
ტექნიკური რედაქტორი ლ. ნინიკაშვილი
კორექტორი მ. კილაძე

საბეჭდი ქაღალდი 60X84 $\frac{1}{16}$
პირ. ნაბეჭდი თაბახი 54,5
შეკვეთა №23 ტირაჟი 200

ფასი სახელშეკრულებო

გამომცემლობა „მერიდიანი“,
თბილისი, აკ. წერეთლის გამზ., 112